

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

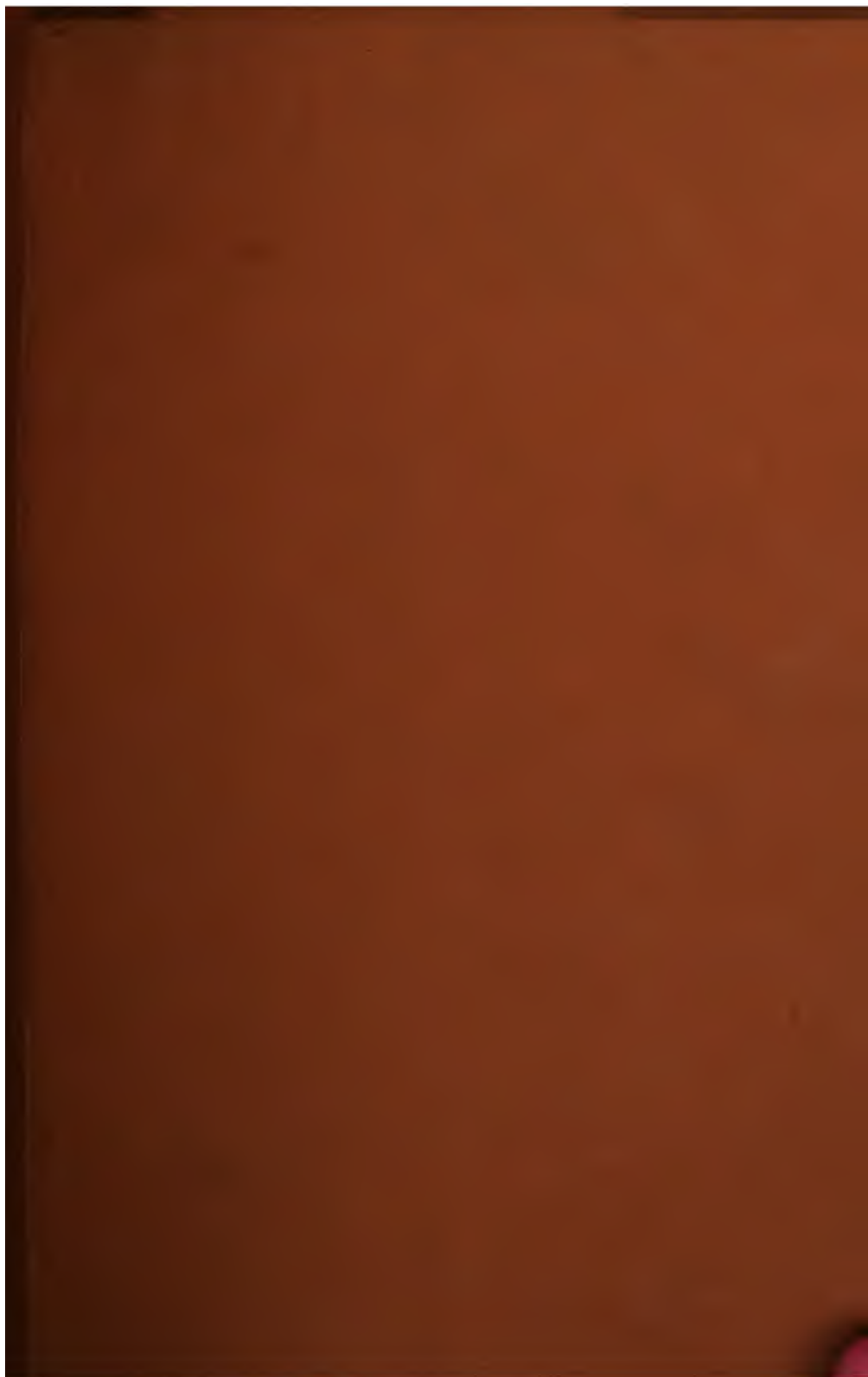
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

~~57 i 19~~

05. 11 F. 17

6A

Κ. Ν. ΣΑΘΑ.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΔΟΚΙΜΙΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ

ἢτοι εἰσαγωγή εἰς τὸ

ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ

ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑ:

1878

Α Ν Δ Ρ Ε Α. Α Υ Γ Ε Ρ Ι Ν Ω.

ΦΙΛΩ. ΚΑΙ ΕΥΕΡΓΕΤΗ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Περὶ συνάξας τὰ τῆδε κακειῖσε δισοπαρμένα καὶ ἄγνωστα λείψανα τῆς μεσαιωνικῆς τῶν Ἑλλήνων θεατρικῆς σκηνῆς, ἐκδίδω ὡς πρόδρομον τοῦ θεάτρου τούτου τὸν παρόντα τόμον· ἐπρωτίμῃσα δὲ νὰ ἐπιγράψω τὴν πρώτην ταύτην συλλογὴν Κρητικὸν Θέατρον, διότι πάντα τὰ ἐν αὐτῇ περιεχόμενα δράματα ἐγράφησαν ὑπὸ Κρητῶν καὶ ἐν τῇ Κρητικῇ διαλέκτῳ. Καὶ ὁ μὲν ἀνὰ χεῖρας τόμος περιλαμβάνει δύο τραγωδίας, μίαν κωμωδίαν καὶ ἓν ποιμενικὸν δράμα ἢ ὡς λέγουσιν ἐπὶ τὸ ἐλληνικώτερον οἱ Ἱταλοὶ κωμωδοτραγωδίαν (tragicomedia)· ἕτερος δὲ τόμος θὰ περιέχῃ τὰ περὶ αὐτὰ τοῦ Κρητικοῦ Θεάτρου, ἥτοι ἄλλας ἀγνώστους τραγωδίας, κωμωδίας, ἡθολογίας, μυστήρια καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἄλλ' ἢ δίτομος αὕτη συλλογή, ἐνῶ περιλαμβάνει τὰ σπουδαιότερα τῆς θεατρικῆς σκηνῆς τῶν νεωτέρων ἐλλήνων λείψανα, οὐδύλως ἐξαντλεῖ τὸ διασωθὲν ὑλικόν, διότι καὶ ἄλλα δράματα καὶ κωμωδία ἐν ἄλλαις διαλέκτοις περισώθησαν καὶ ἐλπίδες μάλιστα ἐπικρατοῦσιν ὅτι οὐδ' αὐτὸ τὸ Βυζαντινὸν θέατρον ἐξ ὁλοκλήρου ἀπωλέσθη.

Α.

Βεβαίως θὰ ἐκπλαγῶσι πολλοὶ ἀκούοντες τὴν παράξενον εἰδησιν περὶ ὑπάρξεως ἐλληνικοῦ θεάτρου ἐν τοῖς μέσοις καὶ τοῖς νεωτέροις χρόνοις, ἐνῶ ἴσω, ὀλίγοι ἐγίνωσκον μίαν καὶ μόνην Κρητικὴν τραγωδίαν, τὴν Ἑρωφίλην· θὰ ἐκπλαγῶσι δὲ

πλειότερον οἱ ἱστορικοὶ τοῦ νεωτέρου θεάτρου βλέποντες ὅτι ἡ παλαιὰ θυμέλη δὲν ἐπυρολήθη ἐν μέσῳ τῶν φλογερῶν ἀναθεμάτων τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ὅτι ἀπ' ἐναντίας ἐξηκολούθησε ζήσασα ἄδοξον μὲν καὶ ἄθλιον βίον, ἀλλ' ὅπως δὴποτε ἐπέζησε, μέχρις οὗ ἡ τουρκικὴ βαρβαρότης κατέπνιξε πᾶν σπέρμα τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ.

Ὡς γνωστόν, οἱ πρῶτοι τοῦ Χριστιανισμοῦ πατέρες μετὰ πεισμονῆς σφοδροτάτης ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ θεάτρου (1), διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν ζωηρὰ καὶ ἀνεπίληστος ἐπέζησεν ἡ παράδοσις τοῦ ἐπὶ Νέρωνος διαδραματισθέντος κατὰ τῶν χριστιανῶν φρικώδους ἐκείνου θεατρικοῦ μαρτυρίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἔβλεπον κατ' ἐξακολούθησιν ἀπὸ τῆς σκηνῆς διακωμωδούμενα τὰ ἱερώτερα τῆς πίστεως μυστήρια· ἂν καὶ οἱ δύο οὗτοι λόγοι ἀρκοῦσιν εἰς ἀποχρῶσαν δικαιολόγησιν τοῦ πρὸς τὴν θυμέλην ἀσπόνδου τῶν τότε χριστιανῶν μίσους, οὐχ ἥττον δύναται νὰ προστεθῇ καὶ τρίτος τις, ὅτι δηλαδὴ πολλάκις ἀποπειραθέντες οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ τὴν ἐκχριστιάνισιν τῆς σκηνῆς, ἀπέτυχον.

Καὶ τὰ μὲν κατὰ τῶν χριστιανῶν σπαραξικάρδια θεατρικὰ ὄργια τοῦ Ἀντιχρίστου τῆς Ἀποκαλύψεως μετὰ πολλῆς χάριτος ἀλλὰ καὶ τινος ποιητικῆς ἐλευθερίας περιέγραψεν ὁ Ρενάν· ὡς δὲ παρακατιόντες θέλομεν ἶδει, τὰ Συναξάρια διέσωσαν πολλοὺς βίους θεατριστῶν οἵτινες, ἐνῶ διεκωμῶδουν τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα, ὑπὸ θείας αἵφνης ἐμπνεύσεως φωτισθέντες μετὰ κατανύξεως ὡμολόγησαν ἀπ' αὐτῆς τῆς θυμέλης τὸν χριστιανισμὸν καὶ καρτερικώτατα ὑπέστησαν τὸ μαρτύριον. Αἱ ἀπόπειραι Μεθοδίου τοῦ μάρτυρος, Γρηγορίου τοῦ

(1) « Τοὺς σκηنيκούς καὶ μίμους... οἱ πάλαι πατέρες ἐν τοῖς ἀποτροπαίοις ἰλογίζοντο. » Ζωναρὰ ἑρμηνεία εἰς τὸν 66 κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένη συνόδου.

Ναζιανζηνού, Ἀπολλιναρίου τοῦ Λαοδικέως, καὶ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ εἰς ἀντικατάστασιν τῶν ἀθανάτων τῆς ἐλληνικῆς σκηπτικῆς προϋπόντων διὰ τῶν σκηπτικῶν τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης εἰς οὐδὲν ἕτερον συνετέλεσαν ἢ ν' ἀποδείξωσιν ὅτι ἡ χριστιανικὴ φαντασία ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ ἄλλα ἀριστουργήματα πλὴν δραματικῶν· ὅτι δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ τότε χριστιανοὶ σιωπηλῶς πῶς ἐπέκριναν τὰς θεατρικὰς ταύτας ἀποπείρας ἀρκεῖ ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ γεγονός· ὅτι οὐδεὶς τῶν βυζαντινῶν σχολιαστῶν ποιεῖται λόγον τινα περὶ αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ αὐτὴ ἡ ἀπώλεια τοῦ θεάτρου τούτου, τοῦ ὁποίου ἐν καὶ μόνον δρᾶμα περιήλθεν εἰς ἡμᾶς, ὁ Χριστὸς Πάσχω· ἀλλὰ καὶ τούτου πολὺ ἀμφισβητεῖται ὁ πατήρ, κάλλιον δ' ἠθέληεν εἶσθαι ἂν σὺν τοῖς ἄλλοις ἀπώλετο, διότι, ἐνῶ τεχνικῶς ἐξετιμήθη ὡς ψυχρολογικὴ ἀπομίμησις τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Λυκόφρονος, ἔχει καὶ τὸ ἐλάττωμα νὰ παριστᾷ τὴν Παναγίαν μᾶλλον ὥς Ἐκάστην κλαίουσαν ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῶν τέκνων αὐτῆς ἢ ὡς Θεομήτορα χριστιανικῶς θρηνοῦσαν ἐπὶ τῇ στυγρῶσει τοῦ Χριστοῦ.

Μετὰ τὸν τελικὸν τοῦ χριστιανισμοῦ θρίαμβον ἤρξατο ὁπωσούν κοπάζων ὁ κατὰ τοῦ θεάτρου ἀμειλικτος πόλεμος τῶν πρώτων χριστιανῶν· δυστυχῶς ὅμως νέον ἐνδυσμα ἐξ ἀπροόπτου ῥιφθὲν ἀνεζωογόνητε τὸν ὑποτρέμοντα ἤδη σπινθῆρα τῆς ἀντισκηπτικῆς καταφορᾶς, ἀμέσως δὲ τὸ τέως πολεμούμενον ὡς ἀντιχριστιανικὸν θέατρον μετὰ πλειοτέρας ζέσεως ἀνεθεματίσθη ὡς αἰρετικόν (1). Ἀφορμὴ τῆς νέας τυχύτης ἀντιθυμελι-

(1) Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ ὁ θυμελικὸς κατέστη συνώνυμος τοῦ αἰρετικῆς· οὕτω Ἀναστάσιος ὁ πρεσβύτερος ἀποκαλεῖ τὸν μὲν Ἀρειανίζοντα Εὐνόμον « πρωτοστάτην τῆς Ἀρείου θυμελικῆς ὀργῆς », τὰ δὲ συγγράμματα ἀπάντων τῶν Ἀρειανιζόντων « θυμελικὰς βίβλους »· ἐν Maii, Collectio Nova Scriptorum Veterum, τόμ. VII. σελ. 202 καὶ 203.

η'.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

κῆς σταυροφορίας ἐγένετο ὁ διάσημος αἰρεσιάρχης Ἄρειος, ὅστις πρὸς ταῖς ἄλλαις καινοτομίαις ἐφαντάσθη ἵνα εἰσπαγῇ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ καὶ πλήρες θεατρικὸν σύστημα, αὐτὸς οὗτος συγγράψας τὰ ἀναγκαῖα δράματα καὶ τοὺς διὰ τὸν λαὸν θεατρικοὺς ὕμνους, κατὰ μίμησιν, ὡς λέγεται, ἐνὸς τῶν ἀκολαστοτέρων Ἀλεξανδρινῶν ποιητῶν, τοῦ Κρητὸς Σωτάδου. Ἡ κατὰ πνιξίς τοῦ μεγάλου σχίσματος ἡ τῆς θυμελικῆς αἰρέσεως, ὡς ἔλεγον οἱ τότε, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἔκτοτε ἀναφαινομένην πρὸς τὸ θέατρον χριστιανικὴν ἀνοχήν· καίτοι δέ τινες τῶν σφόδρα ζηλωτῶν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐξεσφενδόνιζον κατὰ τῆς σκηνῆς ὑπόκωφόν τι ἀνάθεμα, οὐχ ἥττον πλὴν τῶν κοσμικῶν καὶ αὐτοὶ οἱ ἱερεῖς ἠδύναντο ἄνευ σπουδαίου σκανδάλου νὰ θεατροκοπῶσι· τὸ παράδοξον δὲ ὅτι ἀπὸ τῆς δεκάτης ἐκτονταετηρίδος τὸ θέατρον εἰσβάλλει καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ μετ' ἐλευθεριῶν τὰς ὁποίας ἴσω, οὐδ' αὐτὸς ὁ Ἄρειος ἐφαντάσθη.

Ἀναντιρρήτως ἡ ἑλληνικὴ σκηνὴ πολὺ ἀπέβαλεν ἐν Βυζαντίῳ τῆς παλαιᾶς αὐτῆς λαμπρηδόνος διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι ἀλληλουχία τοσοῦτων διωγμῶν, ἀναθεμάτων καὶ καταθλιπτικῶν νόμων εἶχον ἀμαυρῶσει τὸ παλαιὸν αὐτῆς γόητρον, τὸ δὲ ἐπάγγελμα τοῦ θεατρίστου ἐπὶ τοσοῦτον ἡτιμώθη, ὥστε ὁ μετερχόμενος τοῦτο, ἐπὶ μισθῷ μάλιστα, ἐστереῖτο καὶ τῶν εὐτελεστέρων ἀστικῶν δικαιωμάτων. Οὔτε κληρονομικά δικαιώματα εἶχεν ὁ σκηνικός, οὔτε ὡς μάρτυς ἐπὶ δικαστηρίου ἠδύνατο νὰ παρυστῇ (1)· καταγεγραμμένος ἐν τῷ θυμελικῷ μητρώῳ ὥφειλε νὰ ζήσῃ καὶ ν' ἀποθάνῃ ἐν τῇ σκηνῇ· ἡ ἐκκλησία οὐ μόνον τῷ ἡρνεῖτο τὴν ἐπιθανάτιον παρη-

(1) Θεοφίλου Ἀντικλήνωρος Ἰνστιτούτα, II, 18, 1. Βασιλικοὶ Νόμοι β:βλ. 21, τίτλ. β'.

γορίαν, ἀλλὰ καὶ δυσκόλως τῷ ἐπέτρεπε τό τε βάπτισμα καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν χριστιανικῶν μυστηρίων (1). ὤφειλε νὰ μὲνῃ ἐν τῇ θυμέλῃ Ἑλλήν, δηλαδὴ ἄπιστος, ἀν δὲ ποτε ὡμολόγει τὸν χριστιανισμόν ἐπ' ἐλπίδι βελτιώσεως τύχης, ὁ δὲ ἄλλος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τὸν σύρῃ διὰ τῆς βίας ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ τὸν ἀναγκάσῃ εἰς ἐπανάληψιν τῆς παλαιᾶς τέχνης, ἥτις φυσικῶς ἡκύρου τὸ βάπτισμα (2). δημοσίῳ ἐράνῳ τρεφόμενος, μόνην ἀποστολὴν ἐν τῷ κόσμῳ τοῦτ' εἶχε τὴν διασκέδασιν τοῦ τρέφοντος αὐτὸν δήμου. « ἦν ἡ τῆς πόλεως χαρμονή, πάντες γὰρ ἐτέρποντο ἐκ τῆς τοῦτου ἡδυφωνίας » λέγει τὸ Συναξάριον τοῦ ἐκ σκηνικῶν ἀγίου Φιλήμονος.

Αἱ ἐπὶ τῆς θυμέλης ἀναβαίνουσαι γυναῖκες ἐπαυον προστατεύμεναι ὑπὸ τοῦ νόμου· μεταβάλλουσαι δὲ καὶ αὐτὸ τὸ οἰκογενιακὸν ὄνομα εἰς παλαιὸν ἐλληνικὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἑταίρας ἢ αὐλητρίδος, ἐπὶ δὲ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ εἰς χριστιανικόν (3), ἐγίνοντο ἔρμαιον τῶν διεφθαρμένων θεατῶν πρὸ

(1) Codex theodosianus, de Sconicis . - Canones sacerdotales continent non baptizari meretricem - λέγει ὁ ἐπίσκοπος Νόνος πρὸς τὴν μιμῶδα Μαργαριτῶ. Acta Sanctorum, October tom. IV, σελ. 282.

(2) Κανὼν 66 τῆς ἐν Καρθαγένης συνόδου καὶ ἐρμηνεύει εἰς αὐτὸν Βαλσαμῶνος, Ζωναρᾶ καὶ Ἀριστηνοῦ.

(3) Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αὗται φέρουσι τὰ ὀνόματα Λαίς, Ροδόπη, Γλυκίρα, Θάλεια, Ροδάνθη, Εὐφρόνιον, Θελξινόη, Βάχχη, Πορφυρίς, Ἀρμιάνη, Μελισσάριον, Καλλιόπη, Βασσαρίς, Γαλάτεια, Δωρίς, Δημῶ, Σαπφώ, Χαρκλώ, Μαργαριτῶ, Παφία, Μενεκράτης, Θεανῶ, Κλεοφάντης, Ἐρμῶνισσα, Ἑλλαδία, Παναρέτη, Ροδόκλεια, Ἐρευθῶ, Λιβανία, Χρυσομαλλῶ. Χριστιανικὰ δὲ ὀνόματα φέρουσι μόνον αἱ τρεῖς αὗται, Μαρία, Θεοδώρια, Ἰωάννα. Ἀμφιβάλλω δὲ ἐν τὰ ὀνόματα τῶν συζύγων τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τοῦ Βελισαρίου, Θεοδώρα καὶ Ἀντωνίνα, ἦσαν τὰ αὐτὰ καὶ ἐν τῇ θυμέλῃ· ἡ ἀδελφὴ τῆς Θεοδώρας ἐκαλεῖτο Κομητῶ· πιθανώτερον δὲ ὅτι συνέβη καὶ ἐν ταῖς δύο ταύταις ὅ,τι καὶ ἐν τῇ ἑμο-

πάντων δὲ τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐξασκούντων κηδεμονικά τινα δικαιώματα δικηγόρων (σχολαστικῶν)· πολλάκις ἀπλῆ ὑπόνοιαν ζηλοτύπου ἐραστοῦ ἔρκει ἵνα περικαρῇ ἡ δυστυχὴς τὴν ὥραιαν αὐτῆς κόμην καὶ οὕτως ἡτιμωμένη ἀποβληθῇ διὰ παντὸς τῆς σκηνῆς καὶ ζητήσῃ ἀτιμότερον κρυπτήριον τῆς αἰσχύνης αὐτῆς, διότι καὶ αὐταὶ αἱ θύραι τῆς ἐκκλησίαις δὲν ἠνοίγοντο τοσοῦτον εὐκόλως εἰς τὴν σκηνικὴν καὶ μάλιστα τὴν κοουτρούλην (1).

Μέχρι τοῦ Θεοδοσίου αἱ θυμελικαὶ διετήρησαν τοῦλάχιστον τὸ πρόνομιον τῆς πολυτελείας, ἥτις ὅπως δῆποτε ἱκανοποιεῖ τὴν γυναικεῖαν ματαιώτητα ἀντὶ τοσοῦτων ἄλλων στερήσεων (2)· ἐπὶ τῶν διαδόχων ὁμοῦς αὐτοῦ ταῖς ἀφηρεῖται καὶ

τέχνῳ μιμᾶδι τῆς Ἀντιοχείας, ἥτις γενομένη χριστιανὴ καὶ ἀπαρνηθεῖσα τὴν θυμέλην ἐπανέλαβε τὸ ἀρχικὸν ὄνομα Πελαγία ἀντὶ τοῦ σκηνικοῦ Μαργαριτῶ. « Πελαγία μὲν ἔλεγεν ἐξ ὑπαρχῆς καλεῖσθαι πᾶσι καὶ ὀνομάζεσθαι, Ἀντιοχείας δέ, τό τε πλῆθος καὶ κάλλος τῶν ἐν αὐτῇ λθῶν καὶ μαργάρων τεθαυμαχότας, Μαργαριτῶ καλεῖν ». Συμεὼν Μεταφραστῆς III, σελ. 916 ἐκδ. Migne. Θεοφάνους χρονογραφία, 5925.

Ἡ μετωνυμία αὕτη σπανιότερον παρατηρεῖται ἐπὶ ἀνδρῶν, ὡς Φιλήμων, Μένανδρος (δὲ γνωστὸς ἱστορικῶς), Γαλάσιος, διότι οἱ διασημότεροι τῶν βυζαντινῶν τούτων σκηνικῶν ἐτήρησαν τὰ γνήσια αὐτῶν ὀνόματα, ὡς Ἀρδαλίων, Πορφύριος, Καράμαλλος, Φαβῆτος, Θεόδωρος, Χρυσόμαλλος.

(1) Κατὰ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ δικηγόρου Ἀγαθίου (V, 218) ἐπὶ τῆς τοιοῦτω παθήματι τῆς ἐρωμένης αὐτοῦ Ροδίνθης, φαίνεται ὅτι ἡ τοιαύτη θεατρικὴ ἀτίμωσις ἐγίνετο κατὰ μέμνησιν ὁμοίαις σκηνῆς ἐν κοιμωδίᾳ τοῦ Μενάνδρου (πιθανῶς τῆς Περιεκαρμένης).

(2) Ἀπὸ τοῦ ἐνδύματος τῶν θυμελικῶν γυναικῶν σύρμα, συρτός, προήλθεν ἡ σημερινὴ λέξις συρμός (mode) ἥτις ἐν τῇ ἀρχαιότητι δὲν εἶχε τοιαύτην σημασίαν. Ὁ Πολυδεύκης (7, 67. 4, 118) γράφει « σύρμα, τραγικὸν φόρεμα ἐπισυρόμενον — γυναικεῖς δὲ (τραγικῆς σκηνῆς) συρτός πορφυροῦς ». οὕτω καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἔλεγον *syрма*, *syrmaticum*,

ἡ μικρὰ αὕτη παρηγορία, αὐστηραὶ δὲ διατάξεις ἐκανόνισαν τὴν λιτότητα τῆς θυμελικῆς ἐνδυμασίας, ἥτις οὐδὲν ἤττον διετήρησεν ἐτι θέλγητρα ἱκανὰ ἵνα σαγηνεύσῃ καὶ τὰς ἄλλας γυναικας πρὸς μεγίστην τοῦ Χρυσοστόμου δυσἀρέσκειαν ἀκταπαύτως διαμαρτυρομένου κατὰ τῆς σκηνικῆς ψώρας ἥτις ὁσημέραι ἐλυμαίνετο τὸ ποίμνιόν του.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐπὶ τοσοῦτον ἠτιμώθη τὸ σκηνικὸν ἐπάγγελμα ὥστε ἡ μὲν μιμᾶς ἐσήμεινε τὴν ἑταίρην, τὸ δὲ μιμᾶριον τὸ χαμαιτυπεῖον. Οὕτω τὴν ἐπὶ Θεοδοσίου Β' ἀκμάσασαν ἀγίαν Πελαγίαν ἡ Μαργαριτὴ ὁ μὲν Θεοφάνης (5925) ἀποκαλεῖ πρώτην τῶν μιμάδων, ὅπερ καλῶς μεταφράζει Ἀνστάσιος ὁ Βιβλιοθηκάριος *primam mimarum*, Ἰάκωβος ὁ Ἡλιοπολίτης « πρώτην τῶν πρωτοχοριστιῶν τῆς ὀρχήστρου (γρ. πρωτοχορευτριῶν τῆς ὀρχήστρας) » ἕτερον Συναξάριον « ταῖς ὀρχήστραις καὶ ταῖς θεατροκοπίαις σχολάζουσιν καὶ παλλακευομένην τῇ πόλει », παλαιὰ λατινικὴ μετάφρασις Ἰακώβου τοῦ Ἡλιοπολίτου « *prima mimarum Antiochiae, ipsaque est prima choreutiarum pantomimarum . . . meretrix* », Συμεὼν ὁ Μεταφραστὴς « πρώτην τῶν ἐν τῇ πό-

vestis candata τὸ γαλλιστὶ *robe à queue*. Οἱ δὲ βυζαντινοὶ « ἐπανωφόριον δλόχρυσον μετὰ σύρματος — συρματεῖνα ὑποδήματα, σκιᾶδια, ποδεία » ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ χρυσοῦφῃ, εἴτε διότι κατεσκευάζοντο ἐκ νημάτων (συρμάτων) χρυσοῦ, εἴτε διότι ἐσύροντο ὀπισθεν. Ὁ Εὐστάθιος γράφει « τοῦ ἀργυρέου μίτου, ὃν Σύρμα φασὶν οἱ ἰδιωτίζοντας ». Οἱ αὐτοὶ ἔλεγον καὶ στολάδια τὴν συρματηρὰν ἐνδυμασίαν. Τοιαύτην πιθανῶς σκηνικὴν ἀρχὴν ἔχει καὶ ὁ μέχρι νῦν γνωστὸς ἐν Ἑλλάδι συρτὸς χορὸς ἀναφερόμενος τὸ πρῶτον ἐν Βοιωτικῇ ἐπιγραφῇ « τὴν τῶν συρτῶν πᾶντων ὀρχησιν » Boeckh, *Inscr. Graec.* 1625, πιθανῶς παραγόμενος ἐκ τοῦ σύρω. Καὶ ἡ τῶν Γάλλων δὲ *mode* ἴσως παράγεται ἐκ τῶν τοῦ μέσου λατινισμοῦ λέξεων *Modus* (*cantus rythmicus*), *Modulus* (*cantus*) κατὰ παραφθορὰν τοῦ ἑλληνικοῦ *μεσλῶδός*. Ducange, *Modulus*.

λει Μαινάδων... πόρνην », Νικηφόρος ὁ Κάλλιστος (14, 30) « πρώτων τῶν μαινάδων », καὶ τὸ Βασιλειανὸν Μαρτυρολόγιον ἀπλῶς « πόρνην... ἀπὸ ἐταιριδίων » (1).

Περίεργον μνημεῖον τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ Α' (474) πιστῶς ἐξεικονίζει τὴν τότε ἀτιμοτάτην τῆς σκηνῆς κατὰ-πτωσιν, εἶναι δὲ τοῦτο τὸ Συνζέαριον τοῦ τότε ἀκμάσαντος ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ διὰ Χριστὸν Σαλοῦ συγγραφεὲς ὑφ' ἐνὸς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Πάντα τὰ θέατρα τότε σχολάζουσι, μόνον δὲ ἐνεργεῖ ἔτι τὸ τοῦ Ἱπποδρόμου, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ ἀγωνίζονται τὴν πάλιν Αἰθίοπες· αἱ φιλευσεθεῖς γυναῖκες βλέπουσι καθ' ὕπνον τὰ θεατρικὰ ἐγάλματα μεταμορφούμενα εἰς ζῶντας Σατύρους (2). Ἡ φαστασία τοῦ Σαλοῦ ἐξεικονίζει τὸν πόρνον περιστοιχούμενον ὑπὸ πλήθους δαιμόνων ὄρχουμένων, καὶ καταγελόντων τραγωδίαν τινὰ περὶ αὐτοῦ· ἐπὶ τέλους δὲ ὁ προφητικὸς οἶστρος τοῦ ἁγίου τούτου προλέγει τὸ προσεχές τοῦ κόσμου τέλος καὶ τὴν ἐπικειμένην ἐμφάνισιν τοῦ Ἀντιχρίστου ἐν σχήματι βακχευτρίας βασιλείσης, καταγομένης ἐκ τοῦ Πόντου καὶ Μόνδιον ὀνομαζομένης· ἐπ' αὐτῆς δὲ τὰ θέατρα θέλουσιν ἐκ νέου ἐπαναληφθῆ (3). Τὸ περιεργότερον δὲ ὅτι διὰ πρώτην καὶ τελευταίαν τότε φο-

(1) Acta Sanctorum, October IV, 262.

(2) « Ὁρᾷ ἐκυτὴν ἐν τῇ θεάτρῳ τοῦ Ἱπποδρόμου ἐστῶσα καὶ ἀτπαζομένη τὰ ἐκείσε ἰνδάλματα, νυκτομένη ὑπὸ πορνικῆς ἐπιθυμίας τοῦ συγενέσθαι αὐτοῖς. » Vitae Sanctorum, Malus, tom. IV, σελ. 68.

(3) « Γυνὴ αἰσχυρά, Μόνδιον ἐκ τοῦ Πόντου, βακχεύτρια, τοῦ διαβόλου θυγάτηρ, μάγισσα καὶ ἀρρενοθλυμανὴς· καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς ἔσονται... κιθάραι καὶ ὀρχήσεις καὶ τραγωδαίαι σατανικαί, καὶ χλευασμοὶ καὶ παίγνια, ἅπερ ἄνθρωπος οὔτε εἶδεν, οὔτε ἰδεῖν δυνήσεται ἕως τοῦ κυρίου ἐκείνου » σελ. 99-100.

ρὰν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἡ σκηνὴ καταντᾷ ἐν τῇ καθαρᾷ τοῦ χαμαιτυπείου σημασίᾳ (1).

Ἡ τιμὴ τῆς ἀνορθώσεως τῆς θυμέλης ἐκ τοσαύτης μακροχρονίου καταπτώσεως ἀνήκει εἰς τὸν πρῶτον ἐν Βυζαντίῳ βλαψεύσαντα Ἑλληνα τὴν καρδίαν, ὡς δὲ λέγουσιν οἱ σύγχρονοι καὶ τὴν καταγωγὴν, τὸν ἐξ Ἐπιδάμνου Ἀναστάσιον τὸν Δίκορον (491-518)· ὡς θέλομεν ἶδει παρακατιόντες, ὁ φιλόμουσος οὗτος μονάρχης οὐ μόνον ἐκθύμως ἐπροστάτευσεν τοὺς ἀπανταχοῦ τοῦ ἀπεράντου αὐτοῦ κράτους ἡθοποιοὺς, προσκαλέσας ἐν Κωνσταντινουπόλει τοὺς ἐπισημοτέρους καὶ πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως τούτους τιμήσας καὶ εὐεργετήσας, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς κατ' ἐπανάληψιν φόρους ἐδώρησεν εἰς τὸ ὑπῆκοον ἵνα διὰ τούτων συντηρηθῶσι τὰ θέατρα, καὶ τὸ σπουδαιότερον ὅτι ἐπέτρεψε τὴν ἀπὸ σκηνῆς διακωμῳδῆσιν πάσης συγχρόνου κοινωνικῆς ἢ πολιτικῆς κακίας καὶ παρεκτροπῆς· μίξ ἀπλῇ τραγωδίᾳ ἐπὶ τοσοῦτον συνεκίνει τὸν φιλοθέατρον μονάρχην ὥστε οἱ Βυζαντινοὶ διαδραματίζοντες ἀπὸ σκηνῆς τὰ παράπονα αὐτῶν κατάρθουν τὴν ῥιζικὴν θεραπείαν πεπαλαιωμένων κακῶν ἀφ' ὧν οὔτε μακροχρόνιοι γογγυσμοὶ οὔτε διαμαρτυρήσεις σφοδραὶ ἤρκεσαν ἵν' ἀπαλλάξωσιν αὐτούς· τὸ περιέργον δὲ ὅτι ὁ αὐτὸς αὐτοκράτωρ ὁ τοσοῦτον ἐνδιαφέρον ἐπιδείξας ὑπὲρ τῆς κοσμικῆς σκηνῆς, ἐδείχθη ψυχρὸς ἐκτιμητὴς τοῦ χριστιανικοῦ θεάτρου, ὡς ταῦτο πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ παθήματος Δωροθέου τοῦ Ἀλεξανδρέως ἐξορισθέντος εἰς

(1) « Εἰς τὰ μιμάρια τῶν ἀσέμνων γυναικῶν, σελ. 12. Ἐν μὲν δὲ τῶν ἡμερῶν πλησίον τῶν μιμαρίων, ἤτοι τῶν πορνικῶν καταγωγίων, ὡς ἐν παρόδῳ παίζοντος, μία τις τῶν πορνῶν αὐτὸν θεασαμένη, σελ. 13. Ο ἄνθρωπος ἐξέδοτο ἐκυτὸν ταῖς τοῦ μοχθηροῦ βίου ἀπάταις καὶ ἐκ καταγωγίου εἰς καταγώγιον τῶν μιμάδων ἀφικόμενος πᾶσαν τὴν περιουσίαν μου κατηνίλωσε »· σελ. 65.

Ἀφρικὴν διὰ τὴν πολύστιχον τραγωδίαν αὐτοῦ « προφητεία τῆς νῦν καταστάσεως. » Τὸν φιλοθέατρον Ἀναστάσιον μιμούμενος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας Θεοδώρικος Α΄ διέταξε τὴν ἐπανάληψιν τῶν τέως ἀργούντων ἐν Ρώμῃ θεάτρων· ἀλλὰ περὶ τούτων διὰ μακρῶν ἐν τοῖς ἐξῆς, ὅτε θέλομεν λαλήσει καὶ περὶ τῆς νῦν δημοσιευμένης Κρητικῆς τραγωδίας ἐν ἧ ὁ Ἀναστάσιος παρίσταται ὡς ἡ προσωποποιήσις τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

Ἐπὶ τοῦ διαδύχου αὐτοῦ Ἰουστίνου οὐ μόνον ἡ σκηνὴ κατέπεσεν ἐν τῇ πρώτῃ ταπεινότητι (1), ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ πρὸ αἰώνων τελούμενοι ἐν Ἀντιοχείᾳ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες διὰ παντὸς κατηργήθησαν.

Ἄν πιστεύσωμεν τὸν Προκόπιον, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἐδείχθη φιλομουσώτερος τοῦ ἀξέστου θεοῦ αὐτοῦ· οὐχ ἦττον ὅμως ἐκ τοῦ Κώδικος καὶ τῶν Νεαρῶν τούτου πληροφορούμεθα ὅτι ἰδιαζόντως ἐπροστάτευσεν τὰς θυμελικὰς γυναικάς, ἐπιτρέψας αὐταῖς ὅπως καὶ τὴν σκηνὴν ἐγκαταλίπωσι, καὶ γάμους νομίμους συνάπτωσι, καὶ μητέρες νομίμων τέκνων ἀναγνωρίζωνται· τὸ περίεργον δὲ ὅτι διὰ τῆς ΝΑ Νεαρᾶς ἐπιτρέπει εἰς τὰς ἀτυχεῖς ταύτας γυναῖκας καὶ αὐτὴν τὴν ψευδορκίαν, προκειμένου περὶ ἀρνήσεως πάσης πρὸς ἀναιδῇ ἐρωμένον γραπτῆς τε καὶ ἐνόρκου ὑποσχέσεως. Ἄλλ' αἱ ὑπὲρ τῶν σκηνικῶν γυναικῶν ἐξαιρετικαὶ καὶ φιλάνθρωποι αὐταὶ διατάξεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ πιθανώτατα ὑπηγορεύθησαν αὐτῷ ὑπὸ τῆς ἐν τῇ θυμέλῃ διελθούσης τὴν νεότητά αὐτῆς Θεοδώρας.

Οἱ Εἰκονομάχοι βασιλεῖς κατὰ πᾶσαν βεβαιότητα ὑπεστήριξαν τὸ θέατρον, ἀφοῦ βλέπομεν τὸν Θεόφιλον χάριν τῆς θεα-

(1) Καὶ τότε αὖθις ἡ σκηνικὴ περιῆλθεν ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς ἐταίρας « τῶν ἐν θυμέλῃ πεπορνευμένων ». Προκόπιος, III, σελ. 13, ἐκδ. Βόννης.

τρικῆς παραστάσεως τοῦ Καραβιτσίου διατάσσοντα τὸν ἐν τῇ πυρᾷ θάνατον τοῦ πραιποσίτου Νικηφόρου τοῦ ἐν τῇ παραστάσει διακωμωδουμένου ὡς ἀρπάσαντος τὸ καράβιον τῆς γῆρας.

Ὁ Μακεδονικὸς οἶκος ἐμετρίκσε τὰς κατὰ τῶν σκηνικῶν παλαιὰς διατάξεις, ἀποδοὺς αὐτοῖς διὰ τῶν Βασιλικῶν νόμων πολλὰ τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων. Εἰς Κωνσταντῖνον μάλιστα τὸν Ἡ' ἀνήκει ἡ τιμὴ ὅτι πρῶτος ἀνέδειξεν ἡ μᾶλλον ἐπισήμως ἀνεγνώρισε καὶ τὸ δημοτικὸν θέατρον· ἡ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθεῖσα Βασιλεῖος Τάξις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περιέχει θεατρικὰς σκηναὺς τῶν πολυαρίθμων ἐν Κωνσταντινουπόλει συνερχομένων, στίχους, ὑπὸ ἰδίους μελωδοῦς, κράκτας καὶ ὀρχηστὰς λαμβάνουσι σπουδαιότατον μέρος ἐν ἐκάστη ἐκκλησιαστικῇ τε καὶ βασιλικῇ εορτῇ, ψάλλουσαι ἰδίους ὕμνους καὶ ἐκτελοῦσαι παλαιούς τινες παντομιμικοὺς χορούς, εἰς τῶν ὁποίων ὁ Μακελαρικὸς διατηρηθεὶς μέχρι τῆς ἐνεστώσης ἐκατονταετηρίδος παρὰ τῇ συντεχνίᾳ τῶν βυζαντινῶν κρεωπωλῶν περιεγράφη λεπτομερῶς ὑπὸ τῆς ἐλληνίδος κυρίας Chenier (μητρὸς τοῦ γνωστοῦ γάλλου ποιητοῦ), ἥτις, καίτοι ἀγνοοῦσα τὴν ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν ὑπαρξίν τοῦ αὐτοῦ χοροῦ, οὐδὲν ἤττον μετ' ὀξύδερκειας ἀνεγνώρισε τὴν ἀρχαιότητα αὐτοῦ καὶ πειστικῶς ἰσχυρίσθη ὅτι ἐν τούτῳ διεδραματίζετο ἡ κατὰ Δαρείου ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τὸ περίεργον δὲ ὅτι ὁ ἄλλως τε τοσοῦτον φιλευσεβὴς Κωνσταντῖνος Ἡ' οὐδόλως ἐδίστασεν ἐν τῷ φιλοθεατρικῷ ζήλῳ αὐτοῦ ἵνα ἐπανιδρύσῃ καὶ ἐθνικὰς τελετὰς ῥητῶς ἀπηγορευμένας ὑπὸ τῶν συνοδικῶν κανόνων· οὕτω βλέπομεν ἐπ' αὐτοῦ ἐπανερχόμενα τὰ κατηργημένα Βρουμάλια καὶ πρὸ πάντων τὴν βακχικὴν τελετὴν τῶν Ἀθηνῶν, ὑπ' ἄλλο μὲν ὄνομα (Τρυγητικὸν Δεῖπνον), οὐχ ἤττον ὅμως σκανδαλωδεστέραν τῆς παλαιᾶς, ὡς συνοδευομένην καὶ ὑπὸ χοροῦ προσωπιδοφόρων· ὡς θέλομεν ἶδει προσεχῶς, ἡ βακχικὴ αὕτη τε

λετὴ διατηρεῖται ἔτι ἐν Θράκῃ ἐν τῷ παντομικῷ χορῷ τῶν Ἀναστεναρίων (χορὸς τῶν Παππούδων).

Ἡ ἐν τῇ δεκάτῃ ἑκατονταετηρίδι ἐπίσημος αὕτη ἐκδήλωσις ὑπὲρ τῆς τέως παρηγκωνισμένης θυμέλης ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἀντιθεατρικὴ σταυροφορία δὲν ἰσχυσεν ἵνα ἀπορριζώσῃ ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας τοσοῦτον εὐχάριστα ἔθιμον μεθ' ὧν ἔζησεν ὁ ἄνθρωπος ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ ἀνθρώπου· τὸ παράδοξον δὲ ὅτι καὶ αὕτη ἡ ἐκκλησία ἀηδιάσατο πλέον εἰς τὴν ἀσκητικὴν μονοτονίαν ἐν ἣ ἐπὶ τοσοῦτον ἔζησεν, ἐπεθύμει ἐκ καρδίας ὅπως γευθῇ τῆς παλαιᾶς ἐκείνης θυμηδίας, ἔστω καὶ ἂν αὕτη εἶχε τὰς συνεπείας τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ. Ὁ τότε πατριάρχης Θεοφύλακτος διεκρίνετο ἐπὶ νεανικῇ ζωρότητι, συνεχῶς παρεκτρεπομένη εἰς σκηνὰς πάντῃ ἀσυμβιδάστους πρὸς τὸ ὑψηλὸν αὐτοῦ ἀξίωμα· ἦν ὅμως υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ τοῦ Α' καὶ γυναικαδελφὸς τοῦ προειρημένου Κωνσταντίνου Η', οἱ δὲ δύο οὗτοι τίτλοι ἦσαν ἀρκούντως ἰσχυροὶ ὅπως οὐ μόνον καλύπτωσι τὰς νεανικὰς ταύτας παρεκτροπὰς, ἀλλὰ καὶ καθιστῶσιν αὐτὰς ἐπαίνων ἀντικείμενον παρὰ τοῖς πολυαρίθμοις κόλαξι τῆς πατριρχικῆς αὐλῆς. Οὐδεὶς ἕτερος πλὴν τοῦ Θεοφυλάκτου ἠδύνατο ἵνα τολμήσῃ ὃ, τι οὗτος ἐτόλμησε καὶ ἐπιτυχῶς ἐξετέλεσε. Ἡ σκηνικὴ ὀρχήστρα εἰσῆλθε πανηγυρικῶς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἐν ἣ ἔκτοτε διὰ χορῶν καὶ θυμελικῶν ἀσμάτων διεδραματίζοντο χριστιανικαὶ σκηναί (1). Ὅτι δὲ ἡ τολμηρὰ αὐτῇ ἀπόπειρα δὲν ἦν ἀποτέλεσμα τῆς προσωπικῆς τοῦ Θεοφυλάκτου ἰδιοτροπίας, ἀλλὰ τῆς κοινῆς τῶν πιστῶν ἀπαιτήσεως, ἀποδεικνύει τὸ γεγονός ὅτι τὸ χριστιανικὸν θέατρον διετηρήθη ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ ἐπὶ πολλὰς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πα-

(1) Κεδρηνὸς (γρ. Σκυλ(τσης) σελ. 333. ἔκδ. Παρισίων.

τριάρχου τούτου ἐκαντονταετηρίδας, οὐδεὶς δὲ τῶν διαδόχων αὐτοῦ εἶχε τὸ θάρος ν' ἀποδιώξῃ, μιμούμενος τὸν Χριστὸν διὰ τῆς μάστιγος, τοὺς καταισχύνοντας τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ· προϊόντος μάλιστα τοῦ χρόνου τὸ θέατρον τοῦτο μετεδόθη καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, Ἰωάννης δὲ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Εὐχαΐτων εἰσῆγαγεν αὐτὸ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ αὐτοῦ μετὰ σκανδαλωδῶν τροποποιήσεων διότι, πλὴν τῶν μελωδῶν καὶ ὀρχηστῶν, ἐλάμβανε μέρος ἐν τῇ παραστάσει καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἀποτείνων ὕμνους εἰς τὴν Θεοτόκον ἀντιγεγραμμένους ἐκ τοῦ Εὐριπίδου· ὁ πατριάρχης Μιχαὴλ ὁ Κηρουλλάριος ἐπὶ τοσοῦτον ἐνεψύχωσε τὴν ἐκκλησιαστικὴν σκηνήν, ὥστε ἐπέτρεψεν ἵνα ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ βήματος θιάσος σκηνικῶν παριστᾷ τὰς ᾠδῖνας τῆς Θεοτόκου, τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν βάπτισιν ὑπὸ τοῦ Προδρόμου, ὅστις ἀντὶ τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματος προσέλαβε τὸ ἐθνικὸν ἐπώνυμον Ἀλερσεκούμης. Τὸ παράδοξον δὲ εἶναι ὅτι, ἐνῶ ἡ ἐκκλησία καλῶς ἐννοήσασα τὴν ἀνάγκην τῶν ἀπαιτήσεων τῆς τότε κοινωνίας, προθύμως συγκατετέθη εἰς τοσαύτας παραχωρήσεις, ἡ πολιτεία ἐδείχθη πολεμωτάτῃ τῶν λειτουργικῶν τούτων μεταρρυθμίσεων, διότι ὡς θέλομεν ἴδει παρακατιόντες αὐτὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν θέατρον ἐγένετο μία τῶν κυριωτέρων ἀφορμῶν ἵν' ἀπολέσῃ ὁ Κηρουλλάριος καὶ θρόνον καὶ ζῶην.

Ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν βασιλέων τὸ θέατρον ἐναλλὰξ καταπίπτει καὶ ἀνορθοῦται, διότι, ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς μὲν βλέπομεν τοὺς σκηνικοὺς ἀπλοὺς πομπευτάς τῶν καταδίκων, ἀφ' ἑτέρου παρυσιάζονται τοσοῦτον ἐν τῇ αὐλῇ σημαίνοντες ὥστε οἱ τότε λογιώτατοι πολὺ σκανδαλίζονται ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ προτιμῇ· διὸ ὁ μὲν Πτωχοπρόδρομος μακαρίζει τὴν τύχην τῶν θυμελικῶν, ὁ δὲ Τζέτζης ἐπικαλεῖται τὴν σκιάν τοῦ Σοφοκλέους ἵνα ἴδῃ ὅποια καθάρματα ὀνομάζονται διάδοχοι αὐτοῦ. Καὶ ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων δὲ ἰδιαζόντως ἐτιμήθη ἡ μᾶλλον ἐξευ-

γενίσθη ἡ σκηνή, ἀφοῦ ἐπετρέπετο εἰς τὸν Φιλῆν νὰ δραματούργῃ τὰς πράξεις τῶν βασιλευόντων καὶ αὐτοὺς τοὺς θανάτους τῶν βασιλοπαίδων, τοὺς ὁποίους ἐν ὀνόματι τῶν θελιμμένων γονέων θρηνῶσιν οἱ σκηνικοί.

Ἐν γένει δυνατὸν εἰπεῖν ὅτι ὁ ὑπερχιλιέτης οὗτος βίος τῆς ἐλληνικῆς σκηνῆς οὔτε ἐνδοξος, οὔτε ἐντιμος ὁμολογεῖται (1)· καὶ ὅμως εὐρέθησαν ἄνθρωποι οἵτινες, εἴτε ἐξ ἔρωτος πρὸς τὴν τέχνην, εἴτε καὶ πρὸς βιοπορισμὸν μετῆλθον τὸ ἡτιμωμένον τοῦτο ἐπάγγελμα· ἀλλ' εἰς τοὺς βυζαντινοὺς τούτους παρίκς ὀφείλεται ἡ ἀμυδρά διάσωσις τῶν σκηνικῶν τῆς ἀρχαιότητος παραδόσεων, αἵτινες ἀπὸ τῶν Σταυροφορικῶν ἰδίως χρόνων μεταχθεῖσαι ἐν τῇ Δύσει ἀπετέλεσαν τὸν πρῶτον πυρῆνα τοῦ ἀναγεννηθέντος θεάτρου.

B.

Πάντες οἱ τοῦ νεωτέρου θεάτρου ἱστορικοὶ ἐπραγματεύθησαν τὸ θέμα ὑπὸ τὴν ἔποψιν ἐθνικῆς φιλοτιμίας· καὶ οἱ μὲν Γερμανοί, ἴσως δικαιότερον τῶν ἄλλων, διεκδικοῦσιν εἰς ἑαυτοὺς τὴν τιμὴν θεωροῦντες τὴν μοναχὴν Hroswita ἡγουμένην

(1) Τοῦτο οὐδόλως ἀδικεῖ τοὺς Βυζαντινοὺς οἵτινες, καίτοι ἐπηρεαζόμενοι ὑπὸ ἱερῶν κανόνων καὶ αὐστηρῶν νόμων, πρὸ πάντων δὲ μὴ εὐτυχήσαντες νὰ ἴδωσιν ἀναφαινόμενον παρ' αὐτοῖς νέον Σοφοκλέα ἢ Μένανδρον, οὐδὲν ἤτιον ἠνέχθησαν τὸ θέατρον· ἐξ ἐναντίας· μάλιστα πρέπει τις εὐλόγως νὰ μεμφοθῇ τοὺς συμπατριώτας τοῦ Σαικοπέλου τοὺς τοσοῦτον αὐτὸν ζῶντα καταπικράναντας καὶ τοιαῦτα ἀριστουργήματα περιφρονήσαντας, πρὸ πάντων δὲ τὴν Ρωμάναν ἐκκλησίαν, ἥτις ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐτι χρόνων ἀνεθεμάτισε τὴν σκηνὴν μετὰ ζήλου ἀνταξίου τῶν πρώτων τοῦ χριστιανισμοῦ χρόνων. βλ. Dan. Concina, *de' teatri moderni contrarii alla professione christiana*. Roma, 1735.

τῆς ἐν Βροῦνσθικ μονῆς Gandersheim ὡς μυσταγωγὸν τοῦ νεωτέρου θεάτρου, ἀπ' ἐναντίας δὲ οἱ Γάλλοι, οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἰταλοὶ δι' ἄλλων ἐπιχειρημάτων προσπαθοῦσι νὰ οικειοποιηθῶσι τὸ τιμητικὸν πρωτεῖον· τὸ βέβαιον ὅμως ὅτι πάντες οἱ ἱστορικοὶ οὗτοι ἔκριναν συμφέρον ἵνα διαγράψωσι τοὺς Βυζαντινοὺς ἀπὸ τῆς θεατρικῆς πανδαισίας, παριστῶντες αὐτοὺς ὡς ἀμούσους καὶ ἀξέστους καλογήρους περὶ θεολογικὰς μόνον μικρολογίας κατατρίψαντας ὑπερχιλιέτη βίον.

Ἄλλ' ἂν οἱ ἱστορικοὶ οὗτοι ἐμελέτων τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν, θὰ ἐπληροφοροῦντο ὅτι καὶ οἱ ἀτυχεῖς οὗτοι, καίτοι μὴ ἀναγνωρίζοντες τὸ θεάνθρωπον τοῦ Πάπα, οὐδὲν ἤττον ἦσαν ἄνθρωποι, μάλιστα δὲ μᾶλλον πεπολιτισμένοι καὶ ὀλβιώτεροι τῶν τότε λαῶν, ἐπομένως δὲ ἠδύναντο νὰ ζήσωσιν ἄνευ ἀνθρωπίνης θυμηδίας· ὡς προερέθη καὶ θὰ ῥηθῇ λεπτομερέστερον παρακατιόν, αὐτοὶ οἱ τοσοῦτον περιφρονούμενοι Βυζαντινοὶ οὐ μόνον ἐπὶ τοσαύτας ἑκατονταετηρίδας ἐτήρησαν τὰς θεατρικὰς τῶν προγόνων των παραδόσεις, ἀλλὰ καὶ πρῶτοι ἐτόλμησαν ἵνα ἐκχριστιανίσωσι τὸ θέατρον πολὺ πρὸ τῆς Χρυσῆς (1) καὶ τῶν ἄλλων διεκδικούντων τὴν τοιαύτην τιμὴν.

Ἄλλὰ καὶ ἐν ἐλλείψει τοσοῦτων ἱστορικῶν μαρτυριῶν, αὕτη ἡ νεωτέρα θεατρικὴ ὀνοματολογία ἤρκει εἰς ἀπόδειξιν ὅτι ἐκ Βυζαντίου μετέχθησαν εἰς τὴν Δύσιν τὰ πρῶτα θυμελικὰ σπέρματα ἐξ ὧν ἀνεπτύχθη ἡ νεωτέρα σκηνή. Ἐπὶ τῶν Βυζαντι-

(1) Ἡ ἐν Γερμανίᾳ ἐμφάνισις τοῦ θεάτρου ἀκριβῶς συμπίπτει ἐν ᾧ χρόνῳ ἡ Θεοφανὴς θυγάτηρ τοῦ Ρωμανοῦ Β' ἐνυμφεῖθῃ τὸν αὐτοκράτορα Ὁθωνα τὸν Β' (968-990)· γνωστὸν δὲ ὅτι τὰ σπουδαιότερα τῶν δραμάτων τῆς Χρυσῆς ἔχουσιν ὑποθέσεις βυζαντινῶν συναξαρίων, ἡ δὲ Θεοφανὴς εἰσέγαγεν ἐν Γερμανίᾳ τὸν βυζαντινὸν πολιτισμόν.

νών πολλὰ ὀνομασίαι μετέβαλον τὴν ἀρχικὴν σημασίαν. Θέατρον ἐσήμεαινε, πλὴν τῆς κυρίως σκηνῆς, καὶ τὴν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν (1) καὶ αὐτὴν τὴν ἄτιμον πομπήν (2). ἄλλ' ἐν τῷ μέσῳ λατινισμῷ ἡ τοιαύτη λέξις ὡς καὶ ἡ ἀντίστοιχος αὐτῇ *spectaculum* εἰσὶν ἄγνωστοι, μόνον δέ τινες συγγραφεῖς ἀναφέρουσι τὸ *theatrum* ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς ἀγορᾶς (*forum, lucus publicus*) (3). Οἱ Βυζαντινοὶ ἔλεγον θεατροκυνηγιον ἢ θεατροκυνηγέσιον τὸν πρὸς τὰ θηρία ἀ-

(1) « Λαμπρὸν ἡμῖν τήμερον τὸ θέατρον γέγονε καὶ φαίδρὸς δ' οὐλλογος ». Ἁγίος Ἰωάννης Χρυσόστομος, VI, σελ. 120, ἐκδ. Βενεδικτίνων.

(2) Ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἑλληνισμῷ οὐδέποτε τὸ θέατρον ἐσήμεαινε τὴν ἄτιμον πομπήν, πρῶτος δὲ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (Κορινθ. 1, 4, 9) μεταχειρίσθη τὴν λέξιν ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ σημασίᾳ. Τὸ ἄγνωστον τοῖς ἀρχαίοις θεατρίζω ἐσήμεαινε ἐν τῷ χριστιανικῷ ἑλληνισμῷ τὴν θεατρικὴν πράξασιν καὶ τὴν ἄτιμον πομπήν· τὴν τελευταίαν περὶ τοῦ σημασίαν ἔχει τὸ τοῦ Ῥωμαίου ἑλληνισμοῦ ἐκθεατρίζω.

(3) Ὅταν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας Θεοδώριχος ὁ Ὀστρογότθος, μιμούμενος, ὡς αὐτὸς οὗτος ὁμολογεῖ, ἐν πᾶσι τὸν βυζαντινὸν αὐτοκράτορα Ἀναστάσιον, διάταξε τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἐν Ρώμῃ ἀργούντων θεάτρων, οἱ τότε Ῥωμαῖοι εἶχον ἐντελῶς λησμονήσει τὰς σημασίας τῶν λέξεων Θέατρον, Μουσική, Κωμωδία καὶ Τραγωδία, ὥστε ὁ φιλόμουσος βασιλεὺς ἠναγκάσθη ἵνα δημοσιεύσῃ ἴδιον βιβλίον (502) ἐν ᾧ διὰ μακρῶν ἐξηγεί εἰς τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ τὴν σημασίαν τῶν λέξεων τούτων (Cassiodori, *Variarum liber IV*, c. 51). Μετὰ τὸν Θεοδώριχον δὲν ἀναφέρεται πλέον ἐν Ρώμῃ θέατρον, τὸ ὁποῖον μόλις ἐν τῇ δεκάτῃ ἐκατονταετηρίδι ἀναφαίνεται ἐφ' ἐνὸς τῶν ἐνθουσιωδῶστερων μιμητῶν τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ αὐτοκράτορος Ὁθωνος Γ' υἱοῦ τῆς Θεοφανοῦς· οὐχ ἥττον ὁμοῦς καὶ τότε ἡ λέξις *theatrum* παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἐσήμεαινε πᾶν ἐν γένει ἀρχαῖον ἐρεπίον (Gregorius, *Storia di Roma*, τόμ. 3, σελ. 569, 610, 634).

γῶνα καὶ τὴν ἐκθεσιν αὐτῶν· καὶ ὁ μὲν μέτος λατινισμὸς διετήρησε τὴν βυζαντινὴν λέξιν ἐν τῇ αὐτῇ σημασίᾳ *theatroquingium*, οἱ δὲ Γάλλοι ἀπὸ τῶν Σταυροφοριῶν ἀντικατέστησαν τοῦτο διὰ τοῦ παρ' αὐτοῖς ταύτοσήμου *spectacle* (1). Θεατραλίαν οἱ Βυζαντινοὶ ἔλεγον τὴν διὰ τὸ θέατρον ὠρισμένην δημοσίαν δαπάνην (2), ἥτοι τὰ θεωρικὰ ὡς λέγει ἐπὶ τὸ ἀττικώτερον ὁ Φώτιος (Νομοκάνων, ιγ, 24)· ἡ βυζαντινὴ λέξις διασωθεῖσα ἀπαράλλακτος παρὰ τοῖς νεολατίνοις σημαίνει τὰ θεατρικὰ ἀγωνίσματα (3)· γνησιωτέρα δὲ ἡ σημασία τῆς θεατραλίας διετηρήθη ἐν τῇ ἡρωτηριασμένῃ λέξει τοῦ μέσου λατινισμοῦ *theano, denarius*. Οἱ βυζαντινοὶ ἔλεγον θεωρίαν ἢ θεωρίον τὸ θέατρον, καὶ θεωρητὴν τὸν τοῦ θεάτρου θεατὴν, αἱ δὲ λέξεις θεωρητικός, θεωρήμων, θεωρηματικός εἶχον θρησκευτικὴν ἢ μυστικὴν σημασίαν δηλοῦσαι τὸν θεόπτην (*contemplativum*)· ἐν τῷ μέσῳ λατινισμῷ οὐδεμία τῶν λέξεων τούτων διετήρησε τὴν κοσμικὴν σημασίαν, ἀλλ' ἄπασαι τὴν μυστικὴν, *theorica* (θεολογία), *theoricus* (θεόπτης) *theoreticalis* (πνευματικός), *theoria* (μελέτη). Σχηνὴν (4) ἔλεγον οἱ βυζαντινοὶ τὴν μέτην οὖραν τοῦ θεάτρου, αὐτὸ τὸ

(1) « *Queix sera six spectacles, quant cele très granz beste sera moirée* » XIIIe siècle, παρὰ Littré, Diction. (Spectacle).

(2) Ἰουστινιανοῦ Νεαρχὸς 63, σελ. 182, ἐκδ. Σταφάνου.

(3) Ἐν συναξαρίῳ τοῦ ἁγίου Ἰλδεμφόνσου ἀναγινώσκονται « *laetali sunt cives, Theatralia docti parent, et equites cuncti festa fecerunt* ». Du Cange, Glossarium Latinitatis, λ. theatralia. Πᾶσαι αἱ τοῦ μέσου λατινισμοῦ ἐνταῦθα μνημονευόμεναι λέξεις καὶ σημασίαι ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ πολυτίμου τούτου συγγράμματος.

(4) « Σχηνὴ ἐστὶν ἐνθα τις ἴσταται παιγνικὴν ἐπιδεικνύμενος τέχνην, εἴτε ἐν δημοσίῳ τόπῳ ἢ ἰδιωτικῷ, ἢ ἀγρῷ, ἐνθα μέντοι χύδην οἱ ἄνθρωποι διὰ θεῶν εἰσίσαισι ». Βασιλικοὶ Νόμοι, βιβλ. κα'. τίτλ. β'.

θέατρον καὶ ἰδίως τὴν θυμέλην τῶν μέμων οὐδὲ καὶ σκηνη-
κοὺς ὠνόμαζον· ἀλλ' ἡ scena σημαίνει ἐν τῷ μέσῳ λατινι-
σμῷ τὴν στοάν (porticus), ἅπαξ δ' ἐν συναξαρίῳ τινὶ ἀπαντᾷ
διεφθαρμένος ὁ σκηνικός ἀγών (Zenicus ludus) ἐν τῇ ση-
μασίᾳ ἐθνικῆς τελετῆς ἐπὶ καθαγιασμῷ ναοῦ (1). Μέρος τι τοῦ
θεάτρου ἐκαλεῖτο ὑπὸ μὲν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βυζαντινῶν
ἐξώστρα (2) καὶ ἐκκύκλωμα ἢ ἐκκύκλημα· ὁ μέσος
λατινισμὸς μεταφράσας τὸ ἐκκύκλωμα (tour) εἰς torneamen-
tum (γαλ. tournoiement, tournoi, ἰταλ. torniamento, torneio),
καὶ διαφθείρας τὴν ἐξώστρα, εἰς giostra, Zostra, ἐδήλου δι'
ἀμφοτέρων τῶν λέξεων τούτων τὸ ἵπποδρόμιον (3) ἢ καὶ αὐ-
τὸ τὸ θέατρον (4).

Τραγῳδία ἐσήμαινε παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς, πλὴν τοῦ
τραγικοῦ δράματος, τὴν κωμῳδίαν, τὸν χορὸν (5), ἀπλῶς τὸ

(1) Ducange, Zenicus.

(2) βλ. Πολυδεύκην καὶ Ἡσύχιον ἐν τῇ λέξει· παρὰ Πολυδίῳ (II, 6, 8) ἡ ἐξώστρα μεταφορικῶς σημαίνει αὐτὸ τὸ θέατρον.

(3) Ἐν τοῖς Ἀντιοχικοῖς Ὀλυμπίοις ἐτελοῦντο ἱππικοὶ ἀγῶνες ἀπαράλ-
λακτοι πρὸς τὴν giostra καὶ τὸ torneamentum τῶν Λατίνων (βλ. Μαλαλᾶν,
σελ. 287-288 ἐκδ. Βόννης)· καταργηθέντων τῶν Ὀλυμπίων ἐπὶ Ἰουστι-
νου, πιθανῶς παρέμειναν οἱ ἐν λόγῳ ἀγῶνες, οἵτινες ἐπὶ τέλους ἀπαρχαιω-
θέντες παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς διατηρήθησαν παρὰ τοῖς Γάλλοις, εἰ καὶ οὗ-
τοι παραδίδουσιν ὅτι μόλις τὸ 1066 ἐφευρέθησαν ὑπὸ τοῦ Γοδοφρεδου
Prullac (Duc. Giostra, Torneamentum). Οἱ βυζαντινοὶ ἐπὶ τῶν Σταυρο-
φοριῶν ἀναδιδάχοντες αὐτοὺς ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων (Νικήτας Χωνιά-
της, ἐν Μαν. βελ. Γ', κεφ. 4), εὐλόγως ἀναγνωρίζουσιν αὐτοὺς ὡς ἀ-
πομίμησιν τῶν Ὀλυμπιακῶν (Γρηγοράς, II, σελ. 482 ἐκδ.
Βόννης).

(4) D' Ancona, Origini del teatro in Italia. Firenze 1877, Vol. II,
σελ. 326.

(5) « Τραγῳδός· χορευτής, κωμῳδός. Τραγῳδία· χορεῖα »· Ἡσύχιος.

ἄσμα (1), καὶ μεταφορικῶς τὴν προφητείαν (2), τινάς· δὲ τῶν σημασιῶν τούτων διετήρησε καὶ ἡ τοῦ μέσου λατινισμοῦ *tragoedia* (3). Ἡ κωμῳδία, πλὴν τῆς γνωστῆς παλαιᾶς σημασίας, ἔχει καὶ τὴν τῆς τραγωδίας, τῆς προφητείας, τῆς βρασάνου (4), τοῦ θαύματος (5)· ὁ μέσος λατινισμὸς ἐντελῶς ἀγνοεῖ τὴν λέξιν, τὰς τελευταίας ὁμῶς βυζαντινὰς σημασίας (τραγωδία, θαῦμα) ἔχει ἡ *commedia* τῶν Ἱταλῶν, διότι ὁ Δάντης ἐπιγράψας τὸ ἀθάνατον ποίημά του *Divina Commedia* δὲν ἐννοεῖ τὴν τῶν θεῶν διακωμώδησιν, ἀλλὰ θεῖαν ὀπτασίαν· τὴν πρώτην δὲ σημασίαν (τραγωδία) ἔχει καὶ ἡ τῶν Γάλλων *comédie, comédie larmoyante*. Μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ καλῶς διεκρίνετο ὁ μῦθος, δηλαδὴ ὁ βιολόγος ἢ ἡ θολόγος ὑποκριτῆς· ὁ παριστῶν ιδίως κωμωδίας τοῦ Φιλήμονος καὶ Μενάνδρου ὡς καὶ ἄλλας εἰς τὸν σύγχρονον βίον ἀφορώσας· ὁ μέ-

(1) « Τραγωδήματα id est cantilenas ». Luitprandus, I, c. II. « ᾄδω, τραγῳδῶ. — ἐκώμαζον ἢ ἐτραγῳδουν ». σχολιασταὶ παρ' Ἑρρίκου Στεφάνου. « ἐνταῦθα συρικτὴν λέγει τὸν κοινῶς τραγῳδητὴν » σχολ. Θεοκρίτου. βλ. καὶ Sophocles, Greek lexicon, τραγῳδέω, τραγῳδήμα, τραγῳδία, τραγῳδός, καὶ Ducange Glos. Graec. τραγουδεῖν, τραγουδητής. Νῦν δὲ ἀπολύτως τραγοῦδι καὶ τραγοῦδῶ σημαίνουσιν ἄσμα, ᾄδω.

(2) « Τὴν τῆς ἀσεβείας ὑπερβολὴν τραγῳδῶν ὁ Δανιὴλ » Θεοδώρητος Κύρου, 1770, τόμ. II, σελ. 1189.

(3) « Tragoedia, ironia, laus lacta de villis et fetidis; unde tragoediasse, dictare ». Ducange, Glos. Lat. tragoedia. Γλῶσσά τις παρὰ τῷ αὐτῷ γράφει « Trachidii, τραγῳδοὶ » ἐνθα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ πρώτη λέξις παράγεται ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ τραχὺς στίχος.

(4) « Στρατιωτῶν διασεισμοὺς οὐκ οἶδατε, ἀλλ' οὐδὲ ταξιωτῶν ἀπ' ἀνθρώπων κωμῳδία ». Σαραπίνος ἐπισκόπου πρὸς μοναχοὺς ἐν Maii, Spicilegium Romanum, τόμ. IV, σελ. LV.

(5) Ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς Βηθανίαν τὴν ἀνάστασιν τοῦ φίλου (Λαζάρου) κωμῳδῆσαι. Ἀγίου Ἀμφιλοχίου εἰς τὸν τετραήμερον Λάζχρον ἐλ. Combeffs, σελ. 59.

σος λατινισμὸς διετήρησεν ἐν τοιαύτῃ σημασίᾳ τὰς λέξεις *mima*, *mimare*, *mimia*, *mimilogus*, καὶ μετέφρασε τὴν βυζαντινὴν ἡθολογίαν εἰς *moralitas* (1). Ὑστερον ὁ μῦθος ἐσήμαινε παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς τὸν γελωτοποιὸν καὶ χειρόνόμεον· τοιοῦτος δὲ ἐστὶ καὶ ὁ τοῦ μέσου λατινισμοῦ *gesticulator*, *joculator*, ὡς καὶ ὁ τῶν Ἰταλῶν *Pagliaccio* καὶ ὁ τῶν γάλλων *Paillasse* ἐκ τῆς παρὰ Ῥωμαίους *comoedia palliata*, τῆς τῶν βυζαντινῶν παλλιάδας. Νέον εἶδος τοιούτων γελωτοποιῶν μίμων ἐμορφώθη παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς, ὁ κατὰ στολᾶριος λεγόμενος ἀπὸ τῆς ποικιλομόρφου αὐτοῦ στολῆς· κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητά οὗτός ἐστιν ὁ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων λεγόμενος *planipedes* ἢ *reciniatus* ἀπὸ τῆς κατὰ χρωματιστοὺς τετραγώνους λῶρους διαπεποικιλμένης στολῆς αὐτοῦ (2). τοιοῦτος δὲ εἶναι καὶ ὁ μέσου λατινισμοῦ γελωτοποιὸς Ἀρλεκίνος, κατὰ πρᾶφθοράν πιθανῶς τοῦ τῶν βυζαντινῶν Ἀρμενίου ἢ ἐπὶ τὸ λατινικώτερον Ἀρμενίνου (3). Ἔτερον εἶδος μίμων ἐκαλεῖτο παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις *Exodiarrii* ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ ἐξό-

(1) *Moralitas*, *actio scenica* (ἐπὶ μυστηρίων). Ducange, *Glos. Lat.*

(2) « *Recinium*, omne vestimentum quadratum, unde *reciniati* mimi *planipedes* ». Festus v. *Recinium*. βλ. Grysar, *Geschichte der Römische Mimns* σελ. 249.

(3) Ἡ διακωμώδησις τῶν Ἀράβων καὶ Ἀρμενίων ἦν τὸ κύριον ἔργον τῶν πρὸ τῶν Σταυροφοριῶν βυζαντινῶν μίμων, ὡς δὲ γνωστὸν ἐκ τῆς ἀναγραφῆς τοῦ πρώτου ἐν τῇ Δύσει μετὰ τὰς Σταυροφορίας· « καὶ πρὸς γέλωτας βρασματοῦδεις παρακινῶσι καὶ κατὰ γέλωτος... οἳ εἰσι τὰ τῶν μίμων οἳ ποτὲ μὲν Ἀραβίτας μιμούμενοι, ποτὲ δὲ Ἀρμενίους, ποτὲ δὲ δούλους, ἐνίοτε δ' ἕτερον ἄλλα, τοῖς ἐπὶ κόρρης βραπίσμασι καὶ ψοφῆμασι γέλωτας ἀπρεπεῖς κινῶσι καὶ οἷον ἐκδακνέουσιν τοὺς ἀφελεστεροὺς καὶ ἀπροσεκτοτέρους ». Ζωναρᾶ ἐρμηνεία εἰς τὸν 51 κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῃ συνόδου.

διον μέλος· ἐκ τοῦ Αὐδοῦ (σελ. 152) μανθάνομεν ὅτι ἡ κωμῳδία τῶν ἐξοδιῶν ἐπαυσεν ἥδη ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ· καὶ τὸ μὲν ἐξόδιον ἀπολέσας τὴν παλαιὰν σημασίαν παρέμεινεν ἐν τῷ βυζαντινῷ ἑλληνισμῷ ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς τελευταίας, τοῦ νεκρωσίου θρήνου καὶ τῆς ἐπικηδείου θρησκευτικῆς τελετῆς (1)· τὸ τοῦ μέσου ὅμως λατινισμοῦ ἐξόδιον διετήρησε τὴν παλαιὰν θεατρικὴν σημασίαν (exodium, exodiarium, initium cantilenaе), ἀντικατασταθέντος τοῦ βυζαντινοῦ ἐξοδίου διὰ τῶν λέξεων obsequiae, obsequium (service funebre) σημαίνουσών, εὐπειθειαν, ὑπακοήν. Ἄλλ' ἐνῶ τὸ λατινικὸν ὀψίκιον (obsequium) ἐτήρησε παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς καθαρῶς πολιτικὴν σημασίαν (ἀκολουθία, πομπή, ὑποπαγή), ἡ ἀντίστοιχος ἑλληνικὴ λέξις ὑπακοή περιῆλθεν ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανῶν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ἀρχαίου θεατρικοῦ χοροῦ (2)· ἐν τοῖς μετέπειτα ὅμως χρόνοις ἡ μὲν ὑπακοή τῶν Βυζαντινῶν ἐδήλου εἶδος ἐκκλησιαστικοῦ τροπαρίου, ἡ δὲ obediencia τῶν νεολατίνων τὴν μοναδικὴν πολιτείαν καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἄλλ' ἡ ὑπακοή τῶν πρώτων χριστιανικῶν πατέρων δὲν κατώρθωσε νὰ ἐξαλείψῃ τὸν χορόν, ὅστις καὶ μέχρι τέλους παρέμεινεν ἐν τῇ κοσμικῇ καὶ τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ ἀντὶ τῆς ἀναληφθείσης δυσνοήτου ὑπακοῆς. Μέχρι τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου χορὸς ἐλέγετο ἡ δρχησις, ἀπὸ δὲ τούτου καὶ « τὸ σύστημα τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ᾄδόν-

(1) « Νεκρὸν ἐξοδιζόμενον », Ἰω. Μόσχος, κεφ. 77. Συνέχεια Θεοφάνους σελ. 467, ἐκδ. Παρισίων· βλ. Ἀκολουθίαν ἐξοδιαστικοῦ (ἐν Εὐχολογῷ), Δουκάγγιον καὶ Ἑρρίκον Στέφανον ἐν τῇ λέξει.

(2) Ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ καίται ἡ Ὑπακοή παρὰ Χρυσοστόμου, Γρηγορίου, Ἀθανασίου καὶ πρὸ πάντων ἐν τῷ χριστιανικῷ δράματι τοῦ Μεθοδίου (Συμπόσιον δέκα παρθένων), ἐν ᾧ ἡ Ὑπακοή ψάλλει παρθενίον « ἱεῖσμα κατὰ μέμνησιν τῶν παρθένων τοῦ Ἀλκμήνου καὶ τοῦ Πινδάρου.

των » (1)· τὴν τελευταίαν ταύτην σημασίαν ἔχουσιν αἱ πλεῖσται τοῦ μέσου λατινισμοῦ ἐκ τοῦ χορὸς παραγόμεναι λέξεις, οἷον *chorae, chorus, chorea, choragus, chorarius, choragius* (γαλ. *choriste*, ιταλ. *corista*), *choralis, choreizare*, ἡ δὲ τῆς ὀρχήσεως σημασία διετηρήθη μόνον ἐν ταῖς λέξεσι *choreutes* (χορευτής) *chorizare* (χορεύειν). Ἡ τῶν θεατρικῶν ὁμῶς σημασιῶν μετὰπτωσις διακρίνεται ἰδίᾳ ἐν τῇ λέξει χοραύλης· οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι ἐκάλουν οὕτω τὸν ἐν τῷ θεατρικῷ χορῷ αὐλοῦντα, τὴν δὲ σημασίαν ταύτην διετήρησεν ὁ χοραύλης μέχρι Διοκλητιανοῦ (287) (2)· ὕστερον ὁμῶς χοραύλης καὶ μῦμος ἀπετέλεσαν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον (3)· ἀλλ' ὁ *choraula* ἢ *choraules* τοῦ μέσου λατινισμοῦ ἔχει ἰδίως ἐκκλησιαστικὴν σημασίαν, σημαίνων τὸν βυζαντινὸν χοροψάλτην

(1) « Χορός· τὸ σύστημα τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ῥδόντων· διτηρέθησαν δὲ οἱ χοροὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἐπὶ Κωνσταντίνου υἱοῦ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου καὶ Φλαβιανοῦ ἐπισκόπου Ἀντιοχείας, διχῇ τοὺς ψαλμοὺς τοὺς Δαβιδικοὺς ῥδοντες· ὅπερ ἐν Ἀντιοχείᾳ πρῶτον ἀρξάμενον εἰς πάντα περιῆλθε τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα ». Σουΐδας λ. χορός· βλ. καὶ Θεοδωρήτου ἐκκλ. ἱστορίαν βιβλ. 2, κεφ. 24, καὶ Κεδρηνοῦ ἱστορίαν σελ. 530 ἐκδ. Παρισίων.

(2) « Φιλήμων, τὴν τέχνην χοραύλης δς ἔτερπεν αὐλοῖς Ἀρμενὸν τὸν ἡγεμόνα ». *Acta Sanctorum, Martius tom. I*, σελ. 895. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ Συναξαρίου μαρθάνομεν ὅτι ὁ χοραύλης ἦν κοινωνικῶς ἀνώτερος τοῦ μῖμου (σελ. 897).

(3) Ὁ Παλλάδιος (Λαυσαικόν, 63) ἀποκαλεῖ τὸν μῦμον Φιλήμονα, ἕτερον τοῦ προρρηθέντος, χοραύλην, ὅπερ ὁ πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων Ἐφραίμ παραφράζει οὕτω « ἓνας μασκαρῆς ὁποῦ ἔπαιξε παιγνῖδια καὶ μῦμος γνωρισμένος εἰς ὅλην τὴν χώραν ». Τὸ Βασιλειανὸν Μαρτυρολόγιον μεταφράζει τὸν χοραύλην τοῦ Παλλαδίου *κitharιστήν*. Ἀλλὰ καὶ ὁ σύγχρονος τῷ Παλλαδίῳ Χρυσόστομος συγγράμει τὸν χοραύλην πρὸς τὸν μῦμον « εἴ ποτε αὐλήτοῦ ἢ χοραύλου σκευὴ ἐνεδύσω » XI, σελ. 403.

(*princeps chori, eccles.*), παραδόξως δὲ αὐτὸς ὁ μῦθος ἀντικα-
τίσθησε τὸν κοσμικὸν τῶν βυζαντινῶν χοροῦλὸν, διότι *mimus*,
qui instrumentis musicis canit (Ducange). Ὡς προεγρέθη, ἡ
μῦθος καὶ τὸ μιμᾶριον περιήλθον ἐν τῇ Ε' ἑκατονταετηρίδι
εἰς τὴν σημασίαν τῆς ἐταίρας καὶ τοῦ χαμαιτυπείου, ἀπὸ τῆς
βυζαντινῆς δὲ ταύτης ἐκπτώσεως τῶν λέξεων ἔχουσι τὴν ἀρ-
χὴν καὶ αἱ τοῦ μέσου λατινισμοῦ *mimaritiae* (*meretricii seu*
mimici gestus), καὶ κατὰ παραφθορὰν *Minarius*, *Ninnarius*,
Niminarius, ὡς καὶ *Ludices* (*meretrices*). Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες
ἐκάλουν πλαστοὺν εἰδός τι μουσικῆς καὶ δράματος (1), οἱ δὲ
βυζαντινοὶ τὸ πλαστός—ἡ—ὸν ὠνόμαζον ἐπὶ τὸ λατινικώτε-
ρον φάλσος, φάλσα, φάλσευμα (2). ἐκ τοῦ φάλσα δὲ
τούτου πιθινώτατα παράγεται ἡ τοῦ μέσου λατινισμοῦ *farsa*,
σημαίνουσα κυρίως εἰδός τι μουσικῆς (3), εἴτα δὲ καὶ κωμικοῦ
δράματος. Ὁ περὶ παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς ἐσθμαίνειν ἐν γένει
μὲν πᾶν ἔργον, ἐπὶ τῶν Μακεδόνων ὁμῶς βασιλέων τὴν παι-
γνικὴν ἰδίως τέχνην ἢ τὸ σκηνικὸν ἐπιτήδευμα (4). ἐν τῷ

(1) Βλέπε Θησαυρὸν Ἑρρίκου Στεφάνου λ. Πλαστόν. Ὁ Φίλων κα-
ταλέγει τοὺς τυφλοπλάστας μετὰ τῶν μιμογράφων καὶ μυθογράφων.

(2) « Φαλσονται τῶν πατρικῶν ἐκδόσεων — φαλορρήμονές τινες καὶ
ψευδολόγοι — φαλσευτῆς τῶν πατρικῶν παραδόσεων — τῷ εἰκονολάτρῃ
καὶ φαλογράφῳ Μανσοῦρ ἀνάθεμα ». Πρακτικὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ β' συνό-
δου· ἐκδ. Coletti, VIII, σελ. 1061, 1184· βλ. καὶ Sophocles, φάλσειυμα,
φίλισμα, φαλπιύω, φάλσος, φαλόω.

(3) « Debeant cantare Kyrie Eleison cum Farsa »· παλαιὸν λατινικὸν
τυπικὸν παρὰ Ducange, λ. *Farsa*· ἐκ τούτου δὲ παράγονται καὶ τὰ
τοῦ μέσου λατινισμοῦ *Falsocetus* (σφυρ(κ)τρα) καὶ *Falsetum* (γαλ. *Fausset*).
Ἡ ἀκαδημία τῆς Κρούσκας προτίθει τὴν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ φάρσος
παραγωγὴν τῆς *Farsa*, ὃ δὲ Μανάγιος, τὸν ὁποῖον ἀκολουθοῦσιν οἱ
Ducange καὶ Littre, ἐκ τοῦ *Farcitum* (γαλ. *farce* = κοπανιστὸν κρέας!).

4, « Ὁ μέντοι τὰς οἰκεῖα· μισθώσας ὁπέρας ἐφ' ᾧ προσελθεῖν τέχνη;

μέσω λατινισμῶ τὰ opus, opera δὲν ἔχουσι τοιαύτην θεατρικὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν μόλις ὕστερον ἀπέκτησεν ἡ opera, ἥτις οὐδὲν ἤττον μέχρι τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος δὲν εἶχεν εἰς ἐν Γαλλίᾳ τὴν σημερινὴν αὐτῆς σημασίαν (μελόδραμα) (1). Τοιαύτην δὲ ἀρχὴν ἔχει καὶ τὸ τῶν Γάλλων érigramme σημαίνον καθαρῶς τὸ σατυρικὸν ἐπίγραμμα· παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλῆσιν ἡ τελευταία λέξις σημαίνουσα ἐν γένει τὴν ἐπιγραφὴν, ἐν σατυρικῇ σημασίᾳ προσελάμβανε πάντοτε ἐπεξηγητικόν τι ἐπιθετόν, ὡς « ἐπίγραμμα ἀσεβὲς καὶ δεινὸν (Δημοσθένης) », « ἐπίγραμμα αἰσχιστόν (Ἰσαῖος) » ἐπίγραμμα αἰσχρὸν (Εὐριπίδης)· ἐν τῷ μέσῳ ἑλληνισμῷ ἡ λέξις διατηρήσασα τὴν παλαιὰν σημασίαν, ἐδήλου πᾶσαν μὲν ἐπιγραφὴν ἰδίᾳ δὲ τὴν ποιητικὴν, ἐνίοτε ὁμῶς ἔχει τὴν καθαρὰν σημασίαν διακωμωδησεως (2).

Ἐπὶ τέλους δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἡθοποιὸς ὁ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων λεγόμενος histrio (ἐκ τῆς ἑλληνικῆς βεβαίως λέξεως οἰστρος) (3) διετήρησε τὴν παλαιὰν λατινικὴν σημασίαν ἐν τῇ ἀντιστοιχίᾳ λέξει muresca (μύωψ), διότι οἱ μὲν βυζαντινοὶ ἔλεγον τοῦς

ἕνεκα παιγνικῆς καὶ μὴ προσελθόν, οὐκ ἀτιμοῦται ». Βασιλικοὶ Νόμοι, βιβλ. 21, τίτλ. 2, παρακατιόντες δὲ κλοῦσι τὰς ὀπέρας ἀπλῶς παιγνικὴν τέχνην.

(1) « J' honore tout ce qui est opéra et, quoique je fasse l' entendre, je ne suis pas si habile que M. de Grignam et je crois que j' y pleurerai comme à la comédie. » Mme Sevigné, ἐν Littre, λ. opéra.

(2) Σουΐδας ἐν λ. Ἰοβιανός. -- « καὶ ὁ ποιῶν ἐπιγράμματα ἡ τι ἔταρον ἄγραφον πρὸς ἀτιμίαν τινὸς προφέρων » Βασιλικοὶ Νόμοι ἐκδ. Heimbach, II, σελ. 384.

(3) Ὁ μέσος λατινισμὸς ἀγνοεῖ τὸν histrio, ὅστις ἀπαξ μόνον ἀπαντᾷ ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ μαστροποῦ « Histriones, praepositi meretricium » γλῶσσα παρὰ Δουκαγγίῳ.

ἡθοποιούς καὶ οἰστροφόρους, μουσκαρίους, μυϊνους, (1), ὁ δὲ σημερινὸς ἑλληνικὸς λαὸς ὀνομάζει μουσκαρᾶν τὸν γελοιαστὴν, μουσκαρεύω δὲ καὶ μασκαρεύω τὸ σκώπτω (2). Ἐκ τοῦ βυζαντινοῦ βεβαίως μουσκαρίου (*muscarius*) παράγονται καὶ αἱ τοῦ μέσου λατινισμοῦ λέξεις *masca*, *mascara*, ὡς ἐπίσης ἐξ ἄλλης βυζαντινῆς σημασίας τῆς μυίας (μυῖτ-ά βέλη ἢ ἀπλῶς μυῖα) παράγεται τὸ τῶν Εὐρωπαίων ὄπλον *muschetta*, *mousquet*, *moschetto* (3).

(1) Οἰστροφόρον καλεῖ τὴν ἡθοποιὸν Παφίαν Παῦλος ὁ Σιλντιάριος (V, 234). Ὁ Μυγιάριος τοῦ Κωδινοῦ μεταφράζεται *muscarius*, *aricularius*? ἐν ἄλλοις χειρογράφοις Μιγάρης καὶ Μιυάρης. Ducange, *Glos. Graeco. Μιυάριος*. — « Μυϊκός, *muscarius* » γλῶσσα παρ' Ἑρρίκῳ Στέφανῳ.

(2) Ὁ *Gius. Boerio* (*Dizionario Veneziano*, 1856. σελ. 429) κακῶς παρᾶγει τὸ *Moscardin* ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ *Muscareno* (*scherzare*), διότι ἡ ἐνετικὴ λέξις ἔχει μᾶλλον σχέσιν πρὸς τὸ γαλλικὸν *Muscadin* ἢ πρὸς τὸ ἑλληνικὸν μουσκαρεύω.

(3) Ἡ παλαιὰ μετάφρασις τῆς Θησείδος τοῦ Βοκκαίου γράφει τοὺς γελωτοποιοὺς μουσκαράδες.

Παιγνῖδια εἶχαν ἀρίφνητα καὶ μουσκαράδες τόσους.

πλαιῶν δὲ γλωσσάριον (Στέφανος Πολύτιμος) γράφει « μουσκαρᾶς, γελωτοποιός, ὑποκριτής »· τὸ γλωσσάριον τοῦ Πόρτου « μουσκαρᾶς, *larva*, μορμολύκειον ». Ὁ Μαλαξὸς ἀναφέρει τὸν μουσκαρᾶν ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ διπλοπροσώπου (*faux-visage*), οὐτιδανοῦ· βλ. Ducange, *μουσκαρᾶς*. Ἀνωτέρω ἰσημειώθη (σελ. κς. σημ. 3) ὅτι ὁ πατριάρχης Ἐφραίμ παραφράζει τὸν χοραὺλὴν τοῦ Παλλαδίου μασκαρᾶν. Ἐνῷ οἱ ἐν ταῖς πόλεσιν ἔρχοντο νὰ προφέρωσιν ἐπὶ τὸ ἰταλικώτερον μασκαρᾶς καὶ μάσκα-ρα, οἱ Ἕλληνες χωρικοὶ διετήρησαν κέλλιον τὴν λατινικὴν προφορὰν μουσκαρᾶς, ὀνομάζοντες μὲν οὕτω τὸν γελωτοποιὸν καὶ πρὸ πάντων τὸν διπρόσωπον, οὐχὶ ὁμῶς καὶ τὸν προσωποποιόφρον ὃν ἀποκαλοῦσιν ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον προσωπίδαν· ἔγραψα δὲ ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον, διότι οἱ βυζαντινοὶ ἐσύγχυσαν τὰς λέξεις, ὀνομάζοντες

Ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα ἀποδεικνύουσι τὴν ἐπὶ τῆς
δυτικῆς Εὐρώπης ἐπιρροὴν τοῦ βυζαντινοῦ θεάτρου, ἥτις κάλ-
λιον θ' ἀποδειχθῇ ὅταν ἐν συνόλῳ γνωσθῇ ἡ ἄγνωστος αὕτη

πρόσωπον μὲν τὸ προσωπεῖον (Κωνστ. Πορφυρ. 1, 83), προσωπεῖον
δὲ τὴν γυναικεῖαν καλύπτραν (Σουΐδας ἐν λέξει). Ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς
ἐπαρχαίς οἱ παῖδες παρακολουθοῦντες τοὺς ἐν ταῖς Ἀπόκρυφ μετμη-
φισμένους φωνάζουσιν αὐτοῖς ἱμπαικτικῶς μυῖγα, ντάβανος! ἐξ
ᾧ ἢ μὲν πρώτη λέξις ἑλληνική, ἢ δὲ δευτέρα λατινική (*tabanus*), ἀμ-
φότεραι δὲ δηλοῦσι τὸν οἶστρον, μυῖγαν ἀπλῶς καὶ ἀλογόμυιγαν
εἰδικώτερον καλούμενον ἐν Ἑλλάδι. Νομίζω δὲ ὅτι πρὸς τὸν οἶστρον
τοῦτον ἔχει σχέσιν καὶ ἡ δημοτικὴ παροιμία « ἔχει τὴν μυῖγαν εἰς
τὸ σκιάδι » δηλαδὴ εἶναι φιλύποπτος (οἰστρόπληξ). Παρὰ τῷ πατριάρ-
χῃ Σωφρονῇ ἀπαντᾷ ἐγκαφαλικόν τι νόημα, « μυῖων γέμουσα κεφαλὴ...
μυιοφόρον τραῦμα ». Ἐν τῷ μέσῳ λατινισμῷ ἀπαντᾷ πρῶτον ἡ *masca*
ἐν τῇ σημασίᾳ κακοποιοῦ γυναικός, λαμίας, μαγίσσης καὶ πρὸ πάντων
τῆς Στρίγλας (*Striga* καὶ *Istrica*). Ὅτι δὲ καὶ ἡ Στρίγλα αὕτη ἐκ-
λέγτο καὶ Μύλα πληροφοροῦμεθα ἐκ τῶν περὶ Γελλοῦς μυθικῶν διηγη-
μάτων, ἐν οἷς ἡ Στρίγλα ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῶν δαιμόνων Μύλας, Πε-
τωμένης καὶ Πετασίας (κατὰ μετάφρασιν τοῦ παρὰ Φαίστω *striga volatilis*),
μόνον δὲ ἅπαξ ἀντὶ Πετωμένης ὀνομάζεται Στρίγλα. (Μεσαιων. Βιβλιο-
θήκη, ν, σελ. 575-576). Τὸ περὶ τὸν Στρίγλας καὶ εἰς ἑλληνικὰς καὶ λα-
τινικὰς γλώσσας ἡ Στρίγλα διετῆρηται καὶ αὐτὴν τὴν θεατρικὴν σημα-
σίαν. « Στρίγλος, *praestigiator*, γόης ». *Glos. Graec.* « *Strigio, mimarius,*
scenicus ». Ἰσίδωρος παρὰ *Duc. Glos. Lat.* ἐκ τούτων δὲ οὐδόλως ἀ-
πίθανος ἡ ὑπόθεσις ὅτι, πλὴν τοῦ παλαιοῦ ὀρνέου (στρίξ, στρίγλος), ἡ
Στρίγλα ἔχει καὶ σχέσιν τινα πρὸς τὸ μεσαιωνικὸν θέατρον. Ἐπιτρα-
πήτω δὲ ἵνα προστεθῇ ἐνταῦθα καὶ μομφή τις πρὸς γερμανὸν καθηγη-
τήν, ὅστις, ἵνα ὑποστηρῇ τὰς περὶ ἐκκαθάρσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐρωτο-
κρασίας τοῦ Fallmerayer, πρὸς τοῖς ἄλλοις γελοίοις ἐδημοσίωσεν ὅτι ἡ
στρίγλα εἶναι σλαβικὴ λέξις καὶ δεισιδαιμονία, ἐνῶ ἂν ὁ γεννάδας ἤνοι-
γεν ὅποιονδήποτε λεξικὸν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς γλώσ-
σης θὰ εἴδωκεν ὅτι ἡ στρίγλα ἦν γνωστὴ ἐν Ἑλλάδι πολλὰς καὶ πολ-
λὰς ἐκχτονταστηρίδας πρὶν γνωρισθῶσιν οἱ Σλάβοι.

σελὶς τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Νῦν δὲ ἀπλῶς σημειῶ περιεργόν τινα σχέσιν τοῦ δημοτικοῦ τῶν Βυζαντινῶν θεάτρου πρὸς τὸ τῶν Ἰταλῶν· ὁ πολὺ συντελέσας, ὡς προερρέθη, εἰς ἀνάδειξιν τοῦ θεάτρου τούτου Ἰκωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος παρεντίθησι καὶ τοὺς ἐξῆς δύο στίχους ἐκ τῆς λεγομένης παραστάσεως τοῦ μακελλαρικοῦ ἱπποδρομίου.

Ἴδε τὸ ἔαρ τὸ καλὸν πάλιν ἐπανατέλλει,

φέρων ὑγίαν καὶ χαρὰν καὶ τὴν εὐημερίαν (1),
 παραδόξως δὲ οἱ αὐτοὶ στίχοι ἀπαντῶσι καὶ ἐν τῷ δημοτικῷ τῶν Τοσκανῶν θεάτρῳ.

Ben venga Maggio,

che a ciascun rallegra il cuore (2).

Ἐν ἐτέρῳ δὲ ἄσματι ἀποδομένῳ εἰς Λαυρέντιον τὸν ἐκ Μεδίκων ἢ Ἀγγελοῦ τὸν Πολιτιανόν, τὸ Ben venga Maggio ἐπεξηγεῖται ἐπὶ τὸ βυζαντινότερον Ben venga Primavera. Ἄλλ' ἡ ὁμοιότης αὕτη ἴσως ἀποδοθῇ εἰς τυχαίαν σύμπτωσιν, τοιαύτη δὲ ἴσως ἐκληφθῇ καὶ ἡ ἐπὶ Λαυρεντίου τοῦ ἐκ Μεδίκων γενομένη συλλογὴ τῶν βακχικῶν ἄσμάτων, τὰ ὅποια αἱ διάφοροι ἐν Φλωρεντίᾳ ἐργατικαὶ συντεχνίαι ἔψαλλον, εἰ καὶ τοιοῦτον ἔθιμον μόνον ἐν τῇ βυζαντινῇ αὐλῇ ἐπεκράτησεν, οἱ δὲ τότε Φλωρεντινοὶ καλῶς ἐγίνωσκον τὴν βυζαντινὴν ἐθιμοτυπίαν ἀπὸ τῶν παρ' αὐτοῖς πολυαριθμῶν προσφύγων. Κύριον ἔργον τοῦ δημοτικοῦ τῶν βυζαντινῶν θεάτρου ἦτο, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, ἡ παράστασις Ὀμηρικῶν ἰδίως σκηνῶν ἐν συμποσίοις καὶ πρὸ πάντων ἐν γάμοις· παραδόξως δὲ τοιοῦτον ἐγνώσθη ἐν Βενετίᾳ τὸ θέατρον, εἰσαχθὲν τὸ πρῶτον ὅταν ἡ

(1) De Ceremoniis, I, κεφ. 83.

(2) Al. D' Ancona, Origini del teatro in Italia. Firenze, 1877. Vol. II, σελ. 333.

βασίλισσα, τῆς Κύπρου Αικατερίνα Κορνάρου ὑπεχρεώθη ἵνα παραχωρήσῃ τὸ βασίλειον αὐτῆς εἰς τὴν Δημοκρατίαν καὶ ἐγκαταβιῶσῃ ἐν τῇ γενεθλίῳ γῇ (1). Καὶ ὅποια μὲν ἦν ἡ Ὀμηρικὴ πηγὴ τοῦ δημοτικοῦ θεάτρου τῶν βυζαντινῶν καλῶς δὲν γινώσκουμεν, ἐκ τῆς παρὰ τῷ Μαλαλᾷ ὁμῶς ἀναλύσεως ἀνυπάρκτου τινος Ὀμήρου, τοῦ ὁποίου αὐτὸ τὸ κείμενον περιεσώθη ἐν τῇ δημοτικῇ παραφράσει τοῦ Ἑρμονιακοῦ καὶ τοῦ Λουκάνου, πειθόμεθα ὅτι ὁ δημοτικὸς οὗτος Ὀμηρος ἦν μίγμα τῆς γνησίας Ἰλιάδος καὶ τῶν μύθων τοῦ Κρητὸς Δίκτυος καὶ τοῦ Φρυγὸς Δάρητος, τῶν αὐτοπτῶν τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου· ἐκ τοιαύτης τεθολωμένης πηγῆς ἤντλησαν καὶ οἱ ἀπὸ τῶν Σταυροφορικῶν χρόνων γνωρίσαντες τὰ Τρωϊκὰ καὶ ἄλλα ἑλληνικὰ διηγήματα βᾶψωδοὶ τῆς Ἑσπερίας, ὡς τοῦτο εἰλικρινῶς καὶ αὐτοὶ οὗτοι ὁμολογοῦσι (2). παραδόξως δὲ καὶ αὐτὸ τὸ δημοτικὸν τῶν Ἰωσχανῶν θεάτρον ἐκ παλαιᾶς παραδόσεως ἐξακολουθεῖ παριστῶν τὸν Τρωϊκὸν τοῦτον πόλεμον.

Ἀλλὰ ταῦτα πάντα, ἂν καὶ θεωρηθῶσι τυχαῖαι ὁμοιότητες, οὐχ ἥττον εἰσιν ἀρκετοὶ πειρασμοὶ ἵνα κλονήσῃσι πᾶσαν πεποίθησιν περὶ πρωτοτυπίας τοῦ μεσαιωνικοῦ τῆς Εὐρώπης θεάτρου.

(1) Ὡς θέλομεν ἴδαι παρακατιόντες, πᾶσαι σχεδὸν αἱ πρῶται ἰταλικαὶ κωμῳδαὶ ἔχουσιν ὑποθέσεις τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ· τὸ περιεργότερον δὲ ὅτι ἐν ταῖς τοῦ Ruzante, Giancarli, Calmo καὶ ἄλλων τὰ κωμωδοῦμενα πρόσωπα λαλοῦσι τὴν διάλεκτον τῶν τότε Κρητῶν, Καρυκαίων καὶ Ροδίων· ὁ Κάλμος, ἡ μᾶλλον ὁ συνεργάτης αὐτοῦ Ῥαφτόπουλος, γράφει καὶ προλεγόμενα alla Greca!

(2) A Fillipole la trova -- à Chastillon la apporte, λέγει ὁ ἐν ἔτει 1190 ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ μεταφράσας τὸ ποίημα περὶ Φιλίππου πατρὸς τοῦ Ἀλιζάνδρου Aimé de Varennes.

Γ.

Εἴτε οἱ Βυζαντινοὶ ἡμέλῃσαν νὰ γράψωσι τὰ κατὰ τὸν βίον αὐτῶν, εἴτε καὶ ἂν τις πράζας τοῦτο δὲν διεσώθῃ ἢ καὶ περὶ σωθεὶς κατὰκειται πού ἄγνωστος, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι, ὡς νῦν ἔχουσι τὰ πράγματα, λεπτομερεῖς εἰδήσεις περὶ τοῦ βίου τούτου ἐλλείπουσιν· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει μόνον αἱ τῆδε κάκεισε διεσπαρμέναι εἰδήσεις ἐπιμελῶς περισυναγόμεναι ἡδύναντο νὰ παράσχωσι νύξιν τινα εἰς ἐξακρίδωσιν τοῦ ἐν λόγῳ θέματος, ἀλλὰ καὶ τὸ ὀχληρὸν τοῦτο ἔργον οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἀνέλαθε. Σπουδαῖον μέρος τοῦ βίου τούτου ἀποτελοῦσι βεβιαῖαι αἱ θρησκευτικαὶ καὶ κοσμικαὶ πανηγύρεις καὶ ἐορταὶ καὶ πρὸ πάντων τὸ τοσοῦτον στενῶς, πρὸς ταύτας συνδεδεμένον θέατρον· δυστυχῶς ὅμως αἱ περὶ τοῦ θεάτρου εἰδήσεις εἶναι αἱ πασῶν πενιχρότεραι· ἐν τούτοις εἶναι τοσαῦται, ὥστε διὰ τῆς συναρμολογήσεως αὐτῶν δυνατόν νὰ καταρτισθῇ ἡ ἱστορικὴ σκιαγραφία τοῦ λαυθάνοντος σώματος, ὡς διὰ τῶν ἐπιμελῶς περισυναγομένων καὶ συναρμολογουμένων συντριμμάτων παλαιοῦ μνημείου σκιαγραφεῖται ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων ἡ ἀρχικὴ τοῦ ἐρείπιου ὑπόστασις.

Ἀπολύτως δὲν ἀληθεύει ὅτι εἰς μόνον τὸν χριστιανισμὸν ὀρεῖλεται ἡ κατάπτωσις τοῦ παλαιοῦ θεάτρου· τοῦ κακοῦ τούτου αἵτιοι εἶναι αὐτοὶ οἱ τῆς Ρώμης αὐτοκράτορες, οἵτινες διὰ πολιτικούς λόγους ὑπεστήριξαν μόνον τοὺς διεγερθέντους μίμους καὶ ὀρχηστὰς περιφρονήσαντες καὶ διώξαντες τὴν σεμνὴν τραγωδίαν, ἥτις παραδύζως εὗρεν ἄσυλον παρὰ τοῖς βρβάροις τοῦ Καυκάσου καὶ τῶν Πυρηνναίων· φιλομουσώτεροι τῶν Ρωμαίων οἱ Ἀρμένιοι καὶ οἱ Ἰσπανοὶ μετ' ἐξαίρετικῆς προθυμίας ἐφιλοξένησαν τὸ ἐλληνικὸν θέατρον, καὶ οὐ μόνον ἐτίμησαν καὶ γενναίως ἀντήμειψαν τοὺς κλασικούς ἡθοποιούς, ἀλ-

λὰ « καὶ πρὸ ποδῶν πεσόντες καὶ κυλινδούμενοι πάσας ἡφίσταν φωνάς μήποτε αὐτοὺς ἀποστερηθῇ τοιαύτης μακαριότητος καὶ ἡδονῆς » (1). Ἐπὶ τοῦ χριστιανισμοῦ τοσοῦτον εἶχεν ἀτιμωθῇ ἢ θυμέλῃ, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἐνθουσιώδεις θαυμασται τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ μετὰ πολλῆς σφοδρότητος προσέβαλον τὰ βδελυρὰ ἐκεῖνα καταγώγια τῶν μαστροπῶν καὶ ἐταίρων, τὰ ὅποια τοσοῦτον ἠτίμαζον τὴν σκιάν τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Μενάνδρου (2).

Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐξηκολούθησαν τὸν κατὰ τοῦ θεάτρου πόλεμον καὶ ὅταν πλέον ἢ θριαμβεύουσα θρησκεία ἐνέγραψεν ἐπὶ τῆς σημαίας αὐτῆς τὴν κατάργησιν τῆς σκηνῆς, ἐνῶ ἂν αὕτη ἤξιζε τινος προστασίας, βεβαίως ταύτην προθύμως θὰ τῇ ἐχορήγουν ἐκ πείσματος τοῦλάχιστον οἱ ἀμείλικτοι οὗτοι, τοῦ χριστιανισμοῦ πολέμιοι (3).

(1) Εὐναπίου ἡ μετὰ Δέξιππον ἱστορία, 54, ἐν Lud. Dindorffii *Historici Graeci Minores* I, σελ. 246-7. Πλουτάρχου Κράστος, 33.

(2) Δίων ὁ Χρυσόστομος (πρὸς Ἀλεξανδρεῖς) ἀποκαλεῖ τοὺς τότε ἡθοποιοὺς « υἱοὺς τῆς Ἀμουσίας . . . ἀγεννῇ καθάρματα καὶ ζῆν οὐκ ἀξία . . . ἀφ' ὧν νοῦν μὲν ἡ φρόνησιν, ἡ δικαίαν διάθεσιν ἢ πρὸς θεοῦς εὐσέλειαν οὐκ ἔστι κτήσασθαι, ἔριν δὲ ἀμαθῇ καὶ φιλοτιμίαν ἄμετρον καὶ κενὴν λύπην καὶ χαρὰν ἀνόνητον καὶ λοιδορίαν καὶ δαπάνην ». Ὁ δ' Αἴλιος Ἀριστείδης ἀποκαλῶν τούτους « ἀνδραποδῶδεις . . . τὰ τῶν Μουσῶν ὄργανα γραίνοντας ἐν δημοσίῳ . . . παρυσήμους καὶ κιβδήλους », ἐπιφέρει « θαυμάζω δέ, εἰ τοῖς μὲν τὸ νόμισμα διαφθείρουσιν, ἔτη Δημοσθένους, θάνατος ἡ ζημία κέῖται, τοῖς δὲ τοὺς λόγους κιβδήλους καὶ παρυσήμους ἀπεργαζομένοις παρρησιάζεσθαι δώσωμεν ». Κατὰ τῶν ἐξοργουμένων· παράβλεπε τοῦ αὐτοῦ, Περὶ τοῦ παραφθέγματος, ὡς καὶ Πλουτάρχου, Συμποσιακὰ προβλήματα, VII, 2-4.

(3) « Μισῶ τὰς ἵπποδρομίας », Ἰουλιανοῦ Μισοπώγων, σελ. 437, ἐκδ. Teubner. « ἔπειτα παραινέσον ἱερεῖα μήτε θεάτρῳ παραβάλλειν, μήτε ἐν κατηλείῳ πίνειν, ἢ τέχνης τινὸς καὶ ἐργασίας αἰσχροῦς καὶ ἔπο-

Περὶ τὰ τέλη τῆς τετάρτης ἐκατονταετηρίδος, ἐνῷ ὁ Χρυσότομος ἐξεσφενδόνιζε τοὺς κατὰ τῆς θυμέλης φιλιππικούς, ὁ δὲ μαθητὴς αὐτοῦ Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης δι' ἐγκυκλίων γραμμάτων προέτρεπε καὶ αὐτοὺς τοὺς παῖδας νὰ φύγωσι τὴν κοινὴν ταύτην τῆς οἰκουμένης λύμην, ἀντιθυμελικός δὲ πυρετὸς κατέλαβε πάντας τοὺς χριστιανούς, τέσσαρες ἄνδρες ἐπιδεικνύουσι συμπάθειαν πρὸς τὴν προγεγραμμένην σκηνήν, οὐχὶ κοινοὶ ἄνθρωποι, ἀλλ' οὕτως εἰπεῖν αὐτοὶ οἱ πρωτοστάται τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας θρησκείας. Καὶ ἐνῷ ὁ Λιβάνιος ἐκθύμως συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς σκηνῆς τοῦ Μενάνδρου, οὐδ' αὐτοὺς τοὺς διεφθαρμένους ὀρχηστάς ἀφίων ἀνυπερασπίστους (1), οἱ τρεῖς ἐκ Καππαδοκίας ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες Βασίλειος καὶ οἱ δύο Γρηγόριοι, παρὰδόξως οὐ μόνον δὲν παρακολουθοῦσι τοὺς συναδέλφους ἐν τῇ ἀντιθεατρικῇ σταυροφορίᾳ, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας δι' αὐτῆς τῆς σιωπῆς τῶν ἐπιδεικνύουσιν, ἂν οὐχὶ τελείαν συμπάθειαν, συμπαθῇ τοῦλάχιστον ἀνοχὴν πρὸς τὴν ἀτυχῇ κατάδικον καθ' ἧς ἐφρύαττεν ὁ Χρυσότομος. Καὶ ὁ μὲν Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἐντελῶς περὶ θεάτρου σιωπᾷ, μόνον δὲ ἀπλῶς ἐπικρίνει ὡς ἀνάρμοστα πρὸς τὰς χριστιανικὰς παραδόσεις τὰ ἐν Καππαδοκίᾳ τελούμενα μετ' ὀρχηστῶν ἐθνικὰ συμπόσια, καθ' ὧν δριμύτερον ἐπετέθη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Βασίλειος (2)· ὁ Ναζιανζηνὸς ἐν παρόδῳ καὶ μετὰ τινας περιφρονήσεως λαλεῖ περὶ τῆς σκηνῆς, ἀφ' ἧς ἔλαβε τὴν ἀτυχίαν νὰ

πιδίπτου προίστασθαι » τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολὴ μθ'. παραβλ. καὶ ἐπιστολὴ λ' πρὸς Ἀργείους, ὡς καὶ Λιβανίου ἐπιτάφιος ἐπ' Ἰουλιανῷ τόμ. Α' σελ. 579. « Μῆτοί τε γὰρ γελοίων καὶ οἱ κακῶς ἀπολούμενοι ὀρχησται καὶ πᾶν ὃ, τι πρὸς αἰσχρότητα καὶ τὴν ἄτοπον ταύτην καὶ ἐκμελῇ συντελεῖ μουσικὴν ». Ζώσιμος σελ. 212, ἐκδ. Βόννης.

(1) Λιβανίου ὑπὲρ τῶν ὀρχηστῶν· τόμ. 3, σελ. 345 ἐκδ. Reiske.

(2) Γρηγορίου Νύσσης ἅπαντα, τόμ. I, σελ. 412, ἐκδ. Morelli.

διακωμωδηθῇ καὶ αὐτὸς οὗτος διὰ τὴν γνωστὴν πρὸς τοὺς Μαξιμιστάς διένεξιν αὐτοῦ (1) · ἐπὶ τέλους δὲ ὁ μέγας Βασιλεὺς ἄπαξ ὑποδείξας εἰς τοὺς αὐστηροὺς Καππαδόκας τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα τῆς τότε κατακλυζούσης τὰς ἄλλας πόλεις θεατρικῆς διαφθορᾶς (2), δεύτερον καὶ τελευταῖον λαλεῖ μετὰ τινος ἀδιαφορῆς περὶ θεάτρου ἐν τῷ πρὸς τοὺς νέους προτρεπτικῷ · ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ συμβουλευὼν αὐτοῖς « μὴ ὀφθαλμοὺς ἐστιᾷν ταῖς ἀτόποις τῶν θαυματοποιῶν ἐπιδείξεσι », ἀπλῶς ἐπιλέγει ὅτι οἱ τότε σκηνικοὶ παρίστων τοὺς ἀσέμνους τῶν ἐθνικῶν θεῶν ἔρωτας, καὶ ἐπὶ τέλους ῥητῶς διακρίνει τὴν παλαιὰν ὑγιᾶ μελῳδίαν ἀπὸ τῆς νῦν διακρατούσης μοχθηρᾶς (3).

(1) Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ 'Απολογητικός, σελ. 34-35, τόμ. I. Parisiis 1630.

(2) « Εἰσὶ τινες πόλεις παντοδαποῖς θεάμασι θαυματοποιῶν ἀπὸ βυθός ὄρθρου μέχρις ἐσπέρας αὐτῆς ἐστιῶσαι τὰς ὄψεις · καὶ μέντοι καὶ μελῶν τινων κεκλασμένων καὶ διεφθαρμένων καὶ παντάπασι πολλὴν ἀκολασίαν ταῖς ψυχαῖς ἐντικτόντων ἐπὶ πλεῖστον ἀκούοντες οὐκ ἐμπίπτανται · καὶ τοὺς τοιοῦτους δῆμους πολλοὶ μακαρίζουσι, ὅτι τὰς κατ' ἀγορὰν ἐμπορίας, ἢ τὰς ἐκ τῶν τεχνῶν πρὸς τὸ ζῆν ἐπινοίας καταλιπόντες, διὰ βραθυμίας πάσης καὶ ἡδονῆς τὸν τεταγμένον ἔχουσι τῆς ζωῆς χρόνον διαπερῶσιν, οὐκ εἰδότες ὅτι ὀρχήστρα εὐνηγούμενῃ θεάμασιν ἀκολάστοις, κοινὸν καὶ δημόσιον διδασκαλεῖον ἀσελγείας τοῖς συγκαθημένοις ἐστί, καὶ τὰ παναρμόνια... μέλη καὶ ἄσματα πορνικὰ ἐγκαθεζόμενα ταῖς τῶν ἀκουσάντων ψυχαῖς, οὐδὲν ἕτερον ἢ πάντας ἀσχημονεῖν ἀναπέθει, τὰ τῶν κιθαριστῶν ἢ τὰ τῶν αὐλητῶν κρούματα μιμουμένους · ἤδη δὲ τινες τῶν ἵππομαχούντων, καὶ κατ' ὄναρ ὅπερ τῶν ἵππων μάχονται, ἄρματα μεταζευγνύντες καὶ ἡνιόχους μετατιθέντες, καὶ ὅπως τῆς μεσημερινῆς ἀφροσύνης, οὐδὲ ἐν ταῖς καὶ ὕπνον φαντασίαις ἀφίστανται ». 'Ομιλία Δ' εἰς τὴν ἑξαήμερον, ἐκδ. Garnier, τόμ. I, σελ. 33.

(3) Πρὸς τοὺς Νέους, σελ. 176, 178 καὶ 182, ἐκδ. Garnier.

Καὶ οἱ μὲν λόγοι οἱ ἀναγκάσαντες τὸν Λιβάνιον εἰς ὑπεράσπισιν τῆς ὑπὸ τῶν χριστιανῶν ἀναθεματιζομένης θυμέλης εὐκόλως ἐννοοῦνται· καὶ πρῶτον μὲν καλῶς ἐγίνωσκεν ὁ τελευταῖος οὗτος τοῦ ἐθνισμοῦ ἀντιπρόσωπος ὁπόσον ἡ σκηνὴ συνετέλει εἰς κραταίωσιν τῆς ἐθνικῆς θρησκείας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ ριλόπατρις Σύρος ἔβλεπεν ἐν τῷ κινδύνῳ τοῦ θεάτρου συγκινδυνεύοντα καὶ τὰ ζωτικώτερα τῆς Συρίας συμφέροντα, διότι, ὡς γνωστόν, ἡ χώρα αὕτη ἦν τότε τὸ φυτώριον τῶν ἡθοποιῶν ὅλου τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους (1). Ἡ ἐξήγησις ὅμως τῆς πρὸς τὸ θέατρον συμπαθοῦς ταύτης ἀνοχῆς τῶν τριῶν Καππαδοκῶν ἁγίων ἀποβαίνει δυσχερής, ἐκτὸς ἂν ἀπλῶς ὑπεννοηθῇ ὡς κύριον αὐτῆς ἐλατήριον ἀγνὴ φιλομουσία. Ἐὰν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Βασιλείου λεγόμενα ὅτι ἡ Καππαδοκία ἦν ἀπηλλαγμένη τῆς τότε θεατρικῆς διαφθορᾶς οὔτε κατὰ γράμμα πρέπει νὰ πιστευθῶσιν, ἀφοῦ αὐτὸς οὗτος ἐπικρίνει ἀλλαχρῶς τὰ μετ' ὀρχηστῶν τελούμενα ἐν Καππαδοκίᾳ ἐθνικὰ ὄργια, οὔτε καὶ αὕτη ἡ τυχὸν ἀμουσία τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ ἀρκεῖ εἰς δικαιολόγησιν τῆς μυστηριώδους ταύτης ἐξαίρεσεως τῶν τριῶν

(2) Ἡ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου συνταχθεῖσα « ἐξήγησις ὅλου τοῦ κόσμου » γράφει περὶ Συρίας ταῦτα « ἔχεις τοίνυν Ἀντιόχειαν μὲν πᾶσι τερπνοῖς περισσεύουσιν, τὰ δὲ πάντα διατρίβει· ἐπεὶ ἐκεῖ δ' αὐτοκράτωρ ἔξεται, ἀνγκυλιὸν ἔστι πάντα δι' αὐτόν. Ἴδου ὁμοίως ἡ Λαοδικία καὶ Τύρος καὶ Βηρυτὸς καὶ Καισάρεια· ἀλλὰ Λαοδικία πέμπει ταῖς ἑλλαις πόλεσι ἡνιόχους κρατίστους. Τύρος καὶ Βηρυτὸς ὑποκριταί. Καισάρεια παντομίμους. Ἡλιοῦπολις χοραύλας· μέλειστα ὅτι αἱ ἀπὸ Λιβάνου Μοῦσαι αὐτοῖς ἐμπνέουσι τὴν θεϊότητα τοῦ λέγειν. Ἐνόστε δὲ καὶ Γάζῃ ἔχει πολλοὺς ἀκροαματικούς· λέγεται δ' ἔχειν αὐτὴν καὶ καμμαχαρίους. Ἀσκαλον, ἀθλητάς, παλαιστάς. Κασταβετία κλωπεῖτας ». . Vetus Orbis descriptio, 1628, σελ. 14-16. Παράβ. Λιβάνιον ἐν τόμ. III, σελ. 350, ἔκδ. Reiske.

λη.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

τούτων ἐκκλησιαστικῶν πατέρων ἀπὸ τῆς τότε πάντας τοὺς χριστιανούς ὑποκαίουσης ἀντιθεατρικῆς θέσεως· ὅπως δὴποτε ὁμως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, βέβαιον εἶναι ὅτι ἔκτοτε ἐμορφώθη παρὰ τῷ λαῷ ἡ μέχρις ἡμῶν διαιτηρηθεῖσα παράξενος περὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου παράδοσις καθ' ἣν ὁ σοφὸς ἱεράρχης ἐξυμνεῖται ἐν τῇ πρώτῃ ἐκάστου ἔτους ὡς ἀγράμματος ῥαψῶδς καταβαίνων ἐκ Καισαρίας μετὰ τοῦ συμβόλου τῶν Ὀμηριδῶν (τῆς χλωρᾶς ῥάβδου) καὶ ψάλλων τὸ ἀλφαβητάρι (1), ἦτοι μετεμορφώθη εἰς καθαρὸν βυζαντινὸν θεατριστὴν.

Ἅγιος Βασίλης ἔρχεται ἀπὸ τὴν Καισάρειαν,
βαστάει πένα καὶ χαρτί, χαρτί καὶ καλαμάρι·
τὸ καλαμάρι ἐγραφε καὶ τὸ χαρτί ἀναγνώνει.
« Βασίλει μ', ποῦθεν ἔρχεσαι καὶ ποῦθε καταβαίνεις » ;
« Ἀπὸ τῆ μάνας μ' ἔρχομαι, 'ς τὸν δάσκαλο παγαίνω,
πάγω νὰ μάθω γράμματα, νὰ μάθω καὶ τραγούδια·
ἐγὼ γράμματα ἔμαθα, τραγούδια νὰ σᾶς μάθω » .
Καὶ 'ς τὸ ραβδί τ' ἀκούμπησε νὰ πῇ τ' ἀλφαβητάρι·
ξερὸ χλωρὸ ἦταν τὸ ραβδί, χλωροὺς βλαστοὺς πετάει,
κι' ἀπάνω 'ς τ' ἀκροβλάσταρα περδίκια καρκαριῶνται,
δὲν εἶν' περδίκια μοναχά, μόν' εἶν καὶ περιστέρια .

Ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης εἰσαγωγῆς συνοπτικῶς ἐξετέθησαν οἱ λόγοι τοῦ κατὰ τῆς θυμέλης ἀδιαλλάχτου μίσους τῶν χριστιανῶν, οἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ λησμονήσωσι τὸ πρῶτον ἐκεῖνο κακούργημα τοῦ Νέρωνος, Ἀντιχρίστου διὰ τοῦτο ἐπικληθέντος ἐν τῇ Ἀποκαλύψει. Ὡς γνωστόν, οἱ ἐν Ρώμῃ χρι-

(1) Ἀλφαβητάρια ἐκάλουν οἱ Βυζαντινοὶ τὰ θεατρικὰ ἔξματα τὰ ἔχοντα ἐν ἀκροστιχίδι τὰ τῆς ἀλφαβήτου γράμματα .

στιανοὶ συκοφαντηθέντες ὡς πρωταίτιοι τῆς ἐν ἔτει 64 ἐπισυμβάσης μεγάλης πυρκαϊᾶς, συνελήφθησαν, διὰ δὲ τοῦ οἰκτροῦ θανάτου αὐτῶν διεδραματίσθη ἡ σκηνικὴ παράστασις τῆς νυκτὸς τῆς 1 Αὐγούστου.

Ἐκ τῶν καταδίκων ἄλλοι μὲν περικαλυφθέντες δέρματα ζώων ἐξεσφενδονίσθησαν ἐν τῇ παλαίστρᾳ καὶ κατεσπαράχθησαν ὑπὸ κυνῶν, ἕτεροι ἐσταυρώθησαν, καὶ ἄλλοι ἐνδεδυμένοι χιτῶνας βεβαμμένους ἐν ἐλαίῳ, πίση καὶ ῥητίνῃ προσεδέθησαν εἰς πασσάλους διὰ νὰ φωτίσωσι δίκην πυρσῶν τὴν νυκτερινὴν ἐορτήν. Ὁ Νέρων προσέφερεν ὑπὲρ τοῦ θεάματος τοῦς ὠραίους αὐτοῦ κήπους κειμένους πέραν τοῦ Τιβέρεως, ὅπου νῦν ἡ πλατεῖα καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Πέτρου· ἐνταῦθα ἔκειτο τὸ ὑπὸ τοῦ Καλλιγούλα καὶ τοῦ Ἀδριανοῦ κτισθὲν θέατρον, ἡ αὐτὴ δὲ θέσις πολλάκις ἐγένετο μάρτυς νυκτερινῶν σφαγῶν· ἐν αὐτῇ περιπατῶν ὁ Καλλιγούλας ὑπὸ τῇν λάμπην τῶν πυρσῶν ἐθεώρει ἀποκεφαλιζομένους ὑπάτους, γερουσιστάς καὶ Ρωμαίᾶς δεσποίνας. Ἡ ἰδέα τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν λυχνιῶν δι' ἀνθρωπίνων σωμάτων ἐμδεβαμμένων εἰς εὐφλέκτους ὕλας πιθανῶς ἐπεκροτήθη ὡς εὐφυής· ἡ πυρπόλησις ἦτο μὲν καὶ πρότερον γνωστὴ ὡς κολαστήριον, διότι τοιοῦτος ἦτο ὁ δυσφόρητος χιτῶν (tunica molesta) δι' οὗ ἐτιμωροῦντο οἱ πυρπολισταί, οὐδέποτε ὅμως ἐφηρμόσθη καὶ ὡς σύστημα φωτισμοῦ. Ἐν τῇ λάμπει τῶν ἀποτροπαίων τούτων πυρσῶν ὁ Νέρων, ὁ ἐφευρετὴς τῶν νυκτερινῶν ἵπποδρομιῶν, ἐπαρουσιάζετο ἐν τῇ σκηνῇ, ὅτε μὲν ἀναμειγμένος μετὰ τοῦ συρφετοῦ ἐν στελῇ ἵπποκόμου (jockey), ὅτε δὲ ὀδηγῶν τὸ ἄρμα αὐτοῦ καὶ ἐπιζητῶν χειροκροτήσεις. Ἐν τούτοις ἐδηλώθησαν σημεῖά τινα συμπαθείας· αὐτοὶ μάλιστα οἱ πιστεύοντες εἰς τὴν ἐνοχλὴν τῶν χριστιανῶν καὶ ὁμολογοῦντες ὅτι ἤξιζον μεγαλειτέρων βασάνων ἐφρικίασαν ἐπὶ τῷ ἀπανθρώπῳ ἐκείνῳ θεάματι· οἱ φρόνιμοι ἐπεθύμουν νὰ ἐφρμωσθῇ κατ' αὐτῶν ὅ, τι

ἀπῆται ἡ κοινὴ σωτηρία, νὰ καθαρισθῇ δηλονότι ἡ πόλις ἐκ τῶν ἐπικινδύνων τούτων ἀνθρώπων, οὐχὶ ὁμως καὶ νὰ γίνωσι θύματα τῆς θηριωδίας ἐνὸς ἀνθρώπου τοσοῦτοι ἔνοχοι.

• Γυναῖκες, μάλιστα δὲ παρθένοι διὰ τῶν φοβερῶν αὐτῶν βασάνων ἑτερψαν τοὺς θεατάς. Ἐπὶ Νέρωνος εἰσῆχθη ἡ ἐξις ὅπως οἱ κατὰδικοι διαδραματίζωσιν ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ μυθολογικὰ πρόσωπα ἐπιφέροντα τὸν θάνατον τοῦ ἡθοποιοῦ. Ἐὰ φρικώδη ταῦτα δράματα, τῶν ὁποῖον ὁ μηχανισμὸς τοσοῦτον γιγαντιαίως ἐτελειοποιήθη, ἡγουοῦντο πρότερον· ἡ εὐαισθησίαι τῶν Ἑλλήνων θὰ ἐξανίστατο ἐπὶ τῷ ἀκούσματι ἀποπειράς προτιθεμένης τὴν ἐξαρμογὴν τῆς θηριωδίας ἐν τῇ αἰσθητικῇ, τὴν συνένωσιν τῆς τέχνης πρὸς τὴν κόλασιν. Ὁ δυστυχὴς εἰσῆγετο ἐν τῇ σκηνῇ πολυτελῶς ἐστολισμένος ὡς θεὸς ἢ ἥρως πρωωρισμένος εἰς θάνατον, διὰ δὲ τῆς βασάνου αὐτοῦ παρίστα τραγικὴν τινα σκηνὴν ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας ἐξεκόνισαν καὶ διεδραμάτισαν οἱ γλύπται καὶ οἱ ποιηταί· ἄλλοτε μὲν παρίστα τὸν Ἡρακλῆν μαινόμενον ἢ καιόμενον ἐπὶ τῆς Οἰτῆς ἢ ἀνασπῶντα μετὰ τοῦ δέρματος τὸν δηλητηριώδη χιτῶνα, τὸν Ὀρφέα ὑπ' ἄρκτου κρεουργούμενον, τὸν Δαίδαλον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἐκσπενδονιζόμενον καὶ ὑπὸ θηρίων κατατρωγόμενον, τὴν Πασιφάην ἐκπνέουσιν ἐν ταῖς ἀγκάλαις τοῦ ταύρου, τὸν Ἄττιν αἰμάσσοντα· ἄλλοτε δὲ ἀπετέλουν ἀποτροπαίους σειρὰς προσωπιδοφόρων, οἱ μὲν ἄνδρες μετημφιεσμένοι εἰς ἱερεῖς τοῦ Κρόνου φέροντας ἐπώμιον τὴν ἐρυθρὰν χλαμύδα, αἱ δὲ γυναῖκες εἰς ἱερεῖας τῆς Δήμητρος ἐχούσας προμετωπίους κωδωνίσκους· ἄλλοτε πάλιν παρίστων δράματα τῶν ὁποίων ὁ ἥρωας πραγματικῶς ἐθανατοῦτο, ὡς ὁ Λαυρέολος, ἢ τραγικὰ κατατρώματα ὡς τὸ τοῦ Μουκίου Σκαῖόλα· ἐν τέλει δὲ εἰσερχόμενός τις μετημφιεσμένος εἰς Ἑρμῆν ἡγγιζε τὸ μέτωπον τῶν καταδίκων διὰ σιδηρᾶς πεφυρακτωμένης ῥάβδου πρὸς βεβαιώσιν τοῦ θανάτου, συγχρόνως δὲ ὑπηρέται προσωπιδοφόροι πα-

ριστώντες τὸν Πλούτωνα ἢ τὸν Ὅρκον ἔσυρον τοὺς νεκροὺς ἀπὸ τῶν ποδῶν καὶ σφυροκοποῦντες αὐτοὺς ἀπετελείουν ὃ, τι ἐσπάραττεν ἔτι.

« Αἱ πλέον σεβάσμαιι χριστιαναὶ δέσποιναὶ ἔλαβον μέρος εἰς τοιοῦτο θηριῶδες θέατρον, παραστήσασαι ἄλλαι μὲν τὰς λαναίδας, ἄλλαι δὲ τὴν Δίρκην.

« Οὕτω, ἐπιλέγει ὁ συγγραφεὺς τὸν ὅποιον ἀντιγράφομεν, ἐνεκκινιάσθη τὸ παράδοξον ποίημα τοῦ χριστιανικοῦ μαρτυρίου, ἡ ἀμφιθεατρικὴ αὕτη ἐποποιεῖται ἡ μέλλουσα νὰ διαρκέσῃ ἔτι ἐπὶ διachύσια πεντήκοντα ἔτη, καὶ ὅθεν θέλουσι προέλθει ὁ ἐξευγενισμὸς τῆς γυναικὸς καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ δούλου » (1).

Καὶ αὕτη μὲν θεωρεῖται ἡ πρώτη καὶ κυρίως ἀφορμὴ τῆς πρὸς τὸ θέατρον μεγάλης χριστιανικῆς καταφορᾶς (2). οὐχ ἦττον ὁμως καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις μέχρις αὐτοῦ τοῦ τελικοῦ θριάμβου τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἕτεραι ἐδόθησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ θεάτρου ἀφορμαὶ πρὸς ζωηροτέραν ἀνάφλεξιν τοῦ περὶ τοῖς χριστιανοῖς ὑποβράζοντος μίσους. Ὅτε ἐμκίνητο ὁ κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμὸς, οἱ διώκται μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὰς μαρτυρικὰς ἐκείνας ἐκατόμβας εἶχον τὴν ἀσπλαγχνίαν ὅπως καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ θεάτρου διακωμωδῶσι τὰ ἱερώτερα μυστήρια τῆς πίστεως τῶν ἀτυχῶν πλασμάτων τὰ ὑποῖα πρὸς ἀπλὴν διασκέδασιν τοῦ ἐκτεθριωμένου δήμου παρέδιδον εἰς τοὺς λέοντας καὶ τὰς τότε ἐφευρεθείσας φρικώδεις κολάσεις. Ὅποια μὲν ἦσαν αἱ τότε παριτάμεναι κατὰ τῶν χριστιανῶν κωμωδίαὶ καὶ τίνες οἱ ποιηταὶ αὐτῶν ἀγνοοῦμεν, διότι οἱ χριστιανοὶ ἴσως ἐκ γεννησιοφροσύνης ἐμιμήθησαν τοὺς Ἑρεσίους ἐπὶ τῷ κακουργήματι τοῦ Ἡροστράτου· ἐκ τινων ὁμως διδο-

(1) Ern. Renan, l'Antechrist. σελ. 164-174.

(2) Ch. Gidel, histoire de la littérature Française, Paris 1875, σελ. 386.

μένων πειθόμεθα ὅτι αἱ κωμωδίαί ἐκεῖναι κυριώτατον εἶχον θέμα τὴν σατύρισιν τοῦ χριστιανικοῦ βαπτίσματος· καὶ αὐτοῦ τοῦ χριστιανικοῦ μαρτυρίου. Οἱ ἡθοποιοὶ μετημφιεσμένοι εἰς ἐπισκόπους, ἐξορκιστὰς καὶ νεοφύτους, παρίστων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν προσέλευσιν προσηλύτου τινὸς ἐν τοῖς κόλποις τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, παρωδοῦντες οὕτω τὴν ἐπὶ τούτῳ γινομένην τελετὴν τοῦ βαπτίσματος· ἕτεροι ἀσπλαχνότεροι ἐθεάτριζον τοὺς μάρτυρας ἐκδεραμένους, διακωμωδοῦντες οὕτω καὶ αὐτὰς τὰς ἐπιθανατίους κραυγὰς τοῦ ἱεροῦ θύματος (1)· τὸ παράδοξον δὲ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ τοσοῦτον μισοθέατρος Ἰουλιανὸς ἡρέσκετο διατηρῶν ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ αὐτοῦ μίμους παριστῶντας τὰς χριστιανικὰς ταύτας κωμωδίας.

Ἐπὶ τρεῖς ὅλας ἑκατονταετηρίδας ὁ χριστιανισμὸς ἔλαβε τὴν σκληρὰν ἀτυχίαν νὰ παρίσταται μάρτυς τῆς διπλῆς ταύτης κολάσεως, διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν ἔβλεπε τοὺς ὁμοπίστους ἀδελφοὺς σωρηδὸν προσφερομένους εἰς τὸν φοβερὸν τοῦ ἐθνισμοῦ δαίμονα, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐθεᾶτο ἀτιμαζόμενα ἀπὸ ἡτιμωμένης σκηνῆς τὰ ἱερώτερα τῆς πίστεως αὐτοῦ δόγματα. Ἐν μέσῳ ὅμως τῶν παταγῶδων καγχασμῶν τοῦ δήμου καὶ τοῦ προεδρεύοντος τὰ βδελυρὰ ταῦτα θεάματα αὐτοκράτορος ἐπῆλθε πολλὰκις νέα σκηνὴ ἀληθῶς τραγικὴ καὶ συγκινητικωτάτη, καθ' ἣν ὁ μὲν διακωμωδούμενος τοῦ ἐθνισμοῦ παρίας ὑφθαλμοφανῶς διέκρινε τὸν δάκτυλον τοῦ Χριστοῦ, οἱ δὲ ὕβρισται ὑπεχώρουν κατητρυμένοι· αὐτὸς ὁ διαδραματίζων τὴν κωμωδίαν μῖμος, ἐνῶ ἐξερχόμενος τοῦ διακωμωδουμένου χριστιανικοῦ βουτζίου ἐνεδύετο τὴν λευκὴν τῶν νεοφωτίστων στολήν, ἀποτερινόμενος αἵφνης πρὸς τὸ καγχάζον θέατρον ἀνέκραζε μετὰ γενναίας φωνῆς — Εἴμαι ἀληθὴς χριστιανός!

(1) Ὁ μῖμος Ἀρδαλίων διεκωμῶδει τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τῶν χριστιανῶν.

Καὶ ἀληθῶς, εἴτε ὁ χριστιανικὸς πῦθος εἶχεν ἀληθῆ προσηλυτικὴν δύναμιν, εἴτε αὐτὸς ὁ μῆμος συνεκινεῖτο ἐν τῇ καταδύσει ἀναλογιζόμενος ὁποίας βδελυρίας ἐγένετο ὧν τὸν παῖγνιον, ὁ κωμωδῶν ἐλάμβανε τὴν ἀληθῆ τοῦ κωμωδομένου θέσιν, καὶ τέλειος πλέον χριστιανὸς μετὰ χριστιανικῆς γαλήνης προσεδόκα τὸ ἀναμένον αὐτὸν φρικῶδες μαρτύριον. Αἱ ἀληθῶς συγκινητικαὶ αὗται σκηναὶ πολὺ ὠφέλησαν τὴν ἐκκλησίαν, ἥτις λησμονοῦσα τὸ παρελθὸν μετ' εὐγνωμοσύνης προσεδέχετο τοὺς παλαιοὺς αὐτῆς ὕβριστάς καὶ προθύμως προσέφερον αὐτοῖς τὴν μεγίστην τῶν δωρεῶν καὶ ἀμοιβῶν αὐτῆς, τὸν στέφανον τῆς ἀγιότητος. Ὁ Θεοδώρητος ἐγκωμιάζων τοὺς χριστιανοὺς μάρτυρας ποιεῖται ἰδίαν μνήμην καὶ τῶν ἐκ τῆς θυμῆς προσηλύτων (1)· τὰ δὲ Συναξάρια διέσωσαν τὰ ὀνόματα μετὰ τινων βιογραφικῶν εἰδήσεων περὶ τῶν σκηνικῶν τούτων, τὰ ὅποια εὐχαρίστως παρατιθέμεθα ὡς διαφωτιζόντα τὴν τελευταίαν ἄγνωστον σελίδα τοῦ ἐθνικοῦ θεάτρου.

Ἐν ἔτει 270 « Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ (4 νοεμβρίου) μνήμη τοῦ ἁγίου μάρτυρος Πορφυρίου. Οὗτος ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀύρηλιανοῦ, ἐκ τῆς Ἑρесиῶν πόλεως ὀρμώμενος· καὶ ἐκ μι-

(1) « Ἐξετάσωμεν γὰρ τίνες καὶ πόθεν οἱ ταύτης ἀξιοθέντες τῆς χάριτος· ἄρα τινὲς ἐπίσημοι καὶ περιφανεῖς, ἢ γένους αὐχουντες λαμπρότητα, ἢ τοῖς τοῦ πλούτου περιρρεόμενοι βεῦμασιν, ἢ ἐκ δυναστείας τινος γενόμενοι γνώριμοι; οὐδαμῶς, ὡ ἄνδρες, τούτων γὰρ οὐδενὸς μετεσχέλασιν· ἀλλ' ἰδιῶται ἦσαν, ἢ στρατιῶται, τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ οἰκίται γεγέννηται, καὶ θεραπαινίδες... ἀκούω δ' ἐγνωθῆναι καὶ τῇ σκηνῇ, ξυντραφέντας, καὶ ἐξαπίνης τοῖς ἀγωνισταῖς ξυνταχθέντας καὶ ἀξιόνομους γεγεννημένους καὶ τῶν στεφάνων τετυχηκότας, καὶ μετὰ τὴν ἀνάρρησιν σφοδρὰ δεδιττομένους τοὺς δαίμονας οἵς ἦσαν ὑποχείριοι πάλλειν. Θεοδώρητου λόγος ἡ', περὶ τῆς τῶν μαρτύρων τιμῆς. Parisiens 1842, tom. IV, σελ. 606.

μδ'.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

κρᾶς ἡλικίας μέμοις καὶ θεάτροις ἐκτραφεῖς· θς διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν τῷ κόμητι Ἀλεξάνδρῳ παραστάς ἔχαιρε (1). Ἐὰ τῶν χριστιανῶν δέ ποτε ὑποκριθεῖς, ὑφ' ἐτέρου μιμουμένου τὸν ἐπίσκοπον, μᾶλλον δὲ ψευδομένου, βυπτίζεται, καταπαίζοντων δὴθεν καὶ χλευαζόντων τὰ ἡμέτερα. Οὐ γενομένου, καὶ στολὴν λευκὴν ὑποδύς, αὐτὸς μὲν τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ τέλειον χριστιανισμόν ὑπεδέξατο. Ἄγγελοι δὲ ὥφθησαν προηγούμενοι αὐτοῦ λαμπάδας κατέχοντες· οἱ καὶ κατὰ ἀνατολὰς προσέυχεσθαι τοῦτον ἐδίδασκαν, καὶ τῷ μετώπῳ καὶ παντὶ τῷ σώματι τὸν Σταυρὸν διαγράφειν· ὅθεν καὶ πολλοὶ προσήλθον τῇ τοῦ Χριστοῦ πίστει· οἱ καὶ διὰ νεφέλης ἐβαπτίσθησαν, καὶ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ προσήλθον. Εἶτα τοῦ κόμητος τὸν ἄγιον προσκαλεσαμένου καὶ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ ἀρνήσασθαι κελεύοντος, αὐτὸς μὴ βουληθείς, προστάζει τοῦ κόμητος τὴν διὰ ξίφους δέχεται τελευτήν (2) ».

« (3) Ἔτους σξθ' (297) τῆς εἰς οὐρανούς ἀναλήψεως τοῦ κυρίου καὶ τοῦ προκειμένου ὑπάτου ἐμαρτύρησεν ὁ ἅγιος Γε-

(1) Ὁ μεταφραστὴς τοῦ Μαυρικίου Νικοδόμος δ' Ἀγιορίτης, πιθανῶς ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν ἐκτενέστερόν τινα βίον, γράφει οὕτω « οὗτος ἦτον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐρηλιανοῦ ἐν ἔτει σο'... οὗτος, λοιπὸν διὲ τὴν αἰσχρὰν καὶ κατηγορημένην ταύτην τέχνην ἠκολούθει μὲ τὸν κόμητα τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἐπῆγε μὲ αὐτὸν εἰς τὴν Καισάρειαν· καὶ μίαν φορὰν ὑποκριθεὶς τὸ ἅγιον βάπτισμα... ἐβαπτίσθη ἀπὸ ἑνα ἄλλου μίμον ὑποκρινόμενον ψευδῶς ὅτι εἶναι ἐπίσκοπος ». Νικοδήμου Συνταξιάρχης, Α'. σελ. 226, ἐκδ. Βενετίας »· παράβαλλε καὶ Νέον Παράδεισον.

(2) Μηνιαῖον Νοεμβρίου, σελ. 29-30, ἐκδ. Βενετίας. Βασιλειανὸν Μαρτυρολόγιον I, 165.

(3) Ἐν τῷ Μηναίῳ (27 Φεβρουαρίου) εὑρηται μόνον τὸ ἐξῆς εἰς τὸν

λάσινο· ἐν τῇ Ἡλιουπολιτῶν πόλει τῆς Λιβανησίας (1)· ὅστις ἦν μῆμος δεύτερος, (καί) ἀγῶνος πανδήμου θεάτρου ἀγομένου καὶ πλήθους θεωροῦντος, ἔβαλον αὐτὸν οἱ ἄλλοι μῆμοι εἰς βοῦττιν μεγάλην βαλανείου γέμουσαν ὕδατος· χλιχροῦ, κατπαίζοντες τοῦ δόγματος τῶν χριστιανῶν καὶ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος· ὁ δὲ αὐτὸς Γελάσινο· ὁ δεύτερος μῆμος βαπτισθεὶς, καὶ ἀνελθὼν ἐκ τοῦ βουττίου, φορέσας ἱμάτια λευκά, οὐκέτι ἠνέσχετο θεατρίσκι, λέγων ὅτι· χριστιανός εἰμι· εἶδον γὰρ δόξαν φοδεῖν εἰς τὸ βοῦττιν, καὶ χριστιανὸς ἀποθνήσκω· Καὶ ἀκούσας ταῦτα ὁ λαὸς ὁ θεωρῶν ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Ἡλιουπολιτῶν πόλεως ἐμάνη σφόδρα· καὶ ὀρμήσαντες ἐκ τῶν βάθρων εἰς τὴν θυμέλην, κρατήσαντες τὸν ἄγιον Γελάσιον ἔξω τοῦ θεάτρου, ὡς φορεῖ τὰ λευκὰ ἱμάτια αὐτοῦ, λιθοβολήσαντες ἐφόνευσαν αὐτόν, καὶ οὕτως ἐτελειώθη ὁ δίκαιος· Καὶ λαβόντες τὸ λείψανον αὐτοῦ οἱ ἐκ τοῦ γένους αὐτοῦ ἀπήγαγον αὐτὸ εἰς τὴν κώμην τὴν λεγομένην Μαριάμην, ὅθεν ὑπῆρχεν, ἔξω Ἡλιουπόλεως, καὶ ἐκεῖ ἔκτισαν αὐτῷ εὐκτῆριον οἶκον (2) ».

Ἐν ἔτει (298) « Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ (14 Ἀπριλίου) μνήμη τοῦ ἀγίου μάρτυρος Ἀρδαλίω· τοῦ Μίμου. Οὗτος ἦν κατὰ τοὺς χρόνους Μαξιμιανοῦ τοῦ βασιλέως (3), ἐν τοῖς θεάτροις μιμού-

ἄγιον Γελάσιον (οὕτω καλούμενον) ἐπίγραμμα, τὸ ὁποῖον ἐτύπωσεν καὶ οἱ Βολλανδισταὶ (Acta Sanctorum, Februaris τόμ. III, σελ. 675).

Φῶτισμα μέλλων ἐκγεῖν γελῆς πλάνην·

πλυθεὶς δέ, Γελάσιε, ἐκτέμνη χάραν

βαπτισθεὶς, Γελάσιε, καὶ ἐβδόμη εἰκάδι τμηθεὶς.

(1) Ὁ Μαλαλᾶς (σελ. 314 ἐκδ. Βόννης) γράφει « Ἡλιουπόλει τῆς Φοινίκης ».

(2) Χρονικὸν Πασχάλιον, I, σελ. 513, ἐκδ. Βόννης, καὶ Μαλαλᾶς, σελ. 314-5.

(3) Ὁ Νικέδημος προσθέτει « ἐν ἔτει σζη ».

μενος καὶ τὰ ἐτέρων ὑποκρινόμενος (1) παθὴ καὶ δράματα. Καί ποτε δόξαν αὐτῷ τὴν κατὰ τὸ μαρτύριον ἔνστασιν τῶν χριστιανῶν ὑποκρίνασθαι, ἀναρτηθεῖς, ὡς δῆθεν τοῖς θεοῖς μὴ προσάγων θυσίαν, ἐξέσθη. Ὡς οὖν ἐπ' αὐτῷ κρότος παρὰ τῶν θεατῶν ἦν, ἐπαινούντων αὐτοῦ τὴν ὑπόκρισιν ἅμα καὶ καρτερίαν, ἀνακραγὼν μέγα καὶ σιγὴν ἐπιτάξας τῷ δήμῳ, χριστιανὸν ἀληθείᾳ ἑαυτὸν ἀνεκήρυξεν. Ὅθεν τοῦ ἄρχοντος πολλὰ παραινέσαντος αὐτῷ μεταθέσθαι τὴν γνώμην, καὶ τοῦτο ποιῆσαι μὴ βουλευθεῖς ἀλλ' ἐπιμένων τῇ εἰς Χριστὸν πίστει, πυρᾶς ἐξαφθείσης, ἐβλήθη ἐν αὐτῇ, καὶ τελειωθείς ἐν αὐτῇ, τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἐδέξατο (2) ».

Ἐν ἔτει 362 « Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ (15 Σεπτεμβρίου) μνήμη τοῦ ἁγίου Πορφυρίου τοῦ ἀπὸ Μίμων. Ὁς ὑπὸ Ἰουλιανοῦ (3) κελευσθεῖς, τῶν γενεθλίων αὐτοῦ τελουμένων, διασῦραι καὶ καταπαῖξαι τὰ χριστιανῶν, ἐν τῷ μέλλειν αὐτὸν εἰς ὕδωρ καταδύναι βραπτίζεσθαι, ἐξεβόησε: Βαπτίζεται Πορφύριος εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ἀναδύς καὶ ἀναδυσάμενος ἱμάτια λευκά, καὶ χριστιανὸν ἑαυτὸν ὁμολογήσας, καὶ παρρησιασάμενος, ξίφει τὴν κεφαλὴν τέμνεται (4) ».

Τοιοῦτοι ἦσαν καὶ οἱ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ μαρτυρήσαντες Γε-

(1) « Καταγινόμενος εἰς τὰ θεάτρα καὶ εἰς τὰς κωμωδίας, μιμούμενος τὸν ἓνα καὶ τὸν ἄλλον καὶ ὑποκρινόμενος ». Νικοδήμος.

(2) Μηναιὸν Ἀπριλίου σελ. 57-8 ἐκδ. Βενετίας. Βασιλειανὸν Μαρτυρολόγιον, III, 59.

(3) « Οὗτος μῦθος ὢντας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ παραδόντος Ἰουλιανοῦ, ἐν ἔτει τξ' ». Νικοδήμος. Ὁ Βαρώνιος δὲ μως (Martyr. Roman.) γράφει τὸ ἔτος 362.

(4) Μηναιὸν Σεπτεμβρίου, σελ. 108. Νικοδήμου Συναξαριστής, Α', σελ. 53. Βασιλ. Μαρτυρολ. I, 43.

νέσιος ὁ Ρωμαῖος καὶ Φιλήμων ὁ Αἰγύπτιος, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἐκκλησίαις ὁμοίως ἀπέδωκε τιμὰς ἁγίων (1).

Αἱ ἀπὸ τῆς σκηνῆς διακωμωδήσεις τῆς προγεγραμμένης θρησκείας ἦσαν βεβαίως μία τῶν σκληροτέρων βασάνων τῶν τότε χριστιανῶν, οἵτινες θὰ ἐπροτίμων ν' ἀνταλλάξωσι τὴν ἰδίαν ζωὴν πρὸς τὴν κατάργησιν αὐτῶν· τοῦτο ἔπραξαν βεβαίως πολλοί, ἡ ἐκκλησία ὅμως μνημονεύει τέσσαρας Βιθυνούς, τὸν Στράτωνα, Φίλιππον, Εὐτυχιανόν, καὶ τὸν Κυπριανόν, οἵτινες ἔσχον τὸ θάρρος νὰ κατηχῶσιν ἀναφανδὸν τοὺς δήμους, ἀποτρέποντες αὐτοὺς ἀπὸ τῆς εἰς τὰ θεάτρα προσελεύσεως· καὶ κατῳρώθωσαν μὲν τὸν σκοπόν, ἐπλήρωσαν ὅμως διὰ τῆς κεφαλῆς των τὸ τολμηρὸν τοῦτο κατόρθωμα (2).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω σαφῶς δηλοῦται ὅτι ὁ χριστιανισμὸς εἶχε κατὰ τοῦ θεάτρου παλαιὰς καὶ εὐλόγους ἀφορμὰς δυσχερεσίας· ὅθεν καὶ ὁ πρῶτος αὐτοῦ θρίαμβος ἐξεδηλώθη διὰ φοβεράς καὶ συστηματικῆς κατὰ τοῦ προσιωνίου ἐχθροῦ κατακραυγῆς· ὡς ἀπὸ τοῦ Ρωμαῖκοῦ θεάτρου ἀντήχει ἡ τρομερὰ κραυγὴ: οἱ χριστιανοὶ εἰς τοὺς λέοντας! οὕτω καὶ νῦν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος οἱ κηκταὶ ἐκραύγαζον: ἡ σκηνὴ εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον!

Ἄλλ' οἱ τότε χριστιανοὶ ἐν τῇ ἐξάψει αὐτῶν φαντασθέντες ὅτι θὰ ἐξηφάνιζον τὸ θεάτρον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, δὲν ὑπελόγισαν καὶ τὰς ἐνδεχομένας συνεπείρας τῆς τοιαύτης καταστροφῆς, πρὸς δὲ τοὺς ἀπλοϊκῶς ἐρωτῶντας πῶς θέλει ἀνα-

(1) Περὶ Γενεσίου βλ. *Acta Sanctorum, Augustus, V*, σελ. 122-123· περὶ δὲ Φιλήμονος τὴν αὐτὴν συλλογὴν, *Martius, tom. VIII*, σελ. 751 καὶ 895, Παλλαδίου Λαυσαϊκὸν κεφ. 67, Συμεὼν Μεταφραστὴν τόμ. II, σελ. 552, καὶ Βασιλειανὸν Μαρτυρολόγιον, II, σελ. 29.

(2) Μηνάϊον Αὐγούστου, σελ. 100. Βασιλειανὸν Μαρτυρολόγιον, III, σελ. 206, καὶ Νικοδήμου Συναξαριστῆς Β', σελ. 279.

πληρωθῇ τὸ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ προσγενησόμενον κενόν, ἀπλοικῶς ἀπῆντων· διὰ τοῦ περιπάτου καὶ τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαυτδ! βλέποντες ὁμῶς καταγελωμένην ὡς λίχν κωμικὴν τὴν πρότασιν, ἀλλὰ καὶ ἀποροῦντες καταλληλοτέρου ἐπιχειρήματος, ἐπὶ τέλους στενοχωρούμενοι εἰλικρινῶς ὡμολόγουν ὅτι χριστιανισμὸς καὶ ἑλληνισμὸς ἦσαν πράγματα ὅλως ἀσυμβίβαστα, ἐπομένως ἐκήρυττον τὴν ἥκιστα χριστιανικὴν ταύτην θεωρίαν· οἱ βάρβαροι δὲν ἔχουσι θεάτρα! Αὐτὸ τὸ ἀπλοικὸν τοῦ Χρυσοστόμου ἀκροατήριον δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ πῶς ὁ μέγας πατὴρ ἐξήντλει τὴν εὐγλωττίαν αὐτοῦ εἰς ἀδιάλειπτον κεραυνοβόλησιν τοσοῦτον ἁθῶας θυμηδίας, τὴν ὁποίαν προαιώνιος παράδοσις ἀνεκήρυξεν ὡς ἡθικῆς διδασκαλεῖον (1)· πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως ὑπέδειξαν οἱ ἄγνοί ἐκεῖνοι χριστιανοὶ εἰς τὸν προσφιλεῖ ῥήτορα, ὅτι οὐδόλως ἡννόουν τὸν κόσμον ἄνευ θεάτρου· πολλάκις γέροντες καὶ νέοι ἀρῆκαν ἔρημον τὴν ἐκκλησίαν ὅπως μὴ στερηθῶσι τῆς θεατρικῆς παραστάσεως· ὁ Χρυσόστομος μόνων μόνος ἠπειλεῖ ἵνα ἀποκόψῃ τῆς χριστιανικῆς πολιτείας τοὺς προτιμήσαντας τὰς κωμωδίας τῶν μίμων ἀπὸ τοῦ θείου κηρύγματος· ἐννοῶν ὁμῶς τὸ ἀνωφελές καὶ ἐπικίνδυνον τῆς τοιαύτης ἀπειλῆς, προσεποιεῖτο λήθην τῶν συμβάντων καὶ ἐξ ἀπροόπτου ἐπανερχόμενος εἰς τὸ αὐτὸ θέμα προσεπάθει διὰ τῶν αὐτῶν πάντοτε ἐπιχειρημάτων ν' ἀποτρέψῃ τοὺς χριστιανούς ἀπὸ τοῦ διαβολικοῦ σχολείου· παραδόξως δὲ συνεχῶς διεκόπτετο ὑπὸ γογγυσμῶν καὶ ἀποτόμων διαμαρτυρήσεων ὅτι ἐμκαταιοπνέει ἐπιζητῶν τὴν κατάργησιν τοῦ τοιοῦτου ἐθίμου. Ὁ ῥήτωρ ἐξαντλήσας τοὺς κατὰ τῆς θυμέλης κεραυνούς του, ἐπὶ τέλους προσέφυγεν εἰς ἀτυχέστατον ἐπιχείρημα, λέγων ὅτι

(1) Χρυσοστόμου ἔπαντα ἐκδ. Montfaucon, VI, 100, 101, καὶ II, 157.

οἱ χριστιανοὶ πρέπει νὰ προτιμῇσωσι τοῦ ἑλληνικοῦ τούτου πολιτισμοῦ αὐτὴν τῶν βαρβάρων τὴν ἀμουσίαν! (1) Ἐν τῇ θερμῇ μάλιστα τοῦ ἀντιθεατρικοῦ μίσους αὐτοῦ ὁ Χρυσόστομος ἐκήρυττεν ὅτι σὺν τῇ σκηνῇ πρέπει νὰ ἐκλείψωσι καὶ αὐτὰ τὰ ἀθώοτατα τῶν ἀσμάτων, οἷον τὰ τῶν τιτθῶν βαυκαλίσματα, τῶν ὑφαινουσῶν γυναικῶν, τῶν ἀλιέων, καὶ πᾶν τι τοιοῦτον· ἐπεὶ δὲ πολλοὶ τῷ ἀπέτεινον τὴν εὐλογον ἐρώτησιν: ἀλλὰ διὰ τίνος ν' ἀντικαταστήσωμεν ταῦτα; διὰ τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαυὶδ! ἐκράυαζεν ὁ χριστιανικώτατος ῥήτωρ (2). Ἀγνοοῦνται τὰ πρακτικὰ ἀποτελέσματα τοῦ πρὸς τὸ θέατρον συστηματικοῦ τούτου πολέμου, οὔτε ὅμως αὐτὸς ὁ Χρυσόστομος φαίνεται εὐχαριστημένος ἐπὶ τοῖς καρποῖς τοσοῦτον πολυμύχθου ἀγῶνος· μόλις καὶ μετὰ βίας κατωρθώθη ὁ προσηλυτισμὸς μιᾶς μιμάδος, ἥτις συνετισθεῖσα ἐκ τοῦ κηρύγματος ἀπεχαιρέτησε διὰ παντὸς τὴν σκηνὴν καὶ τὴν ἄλλην κοσμικὴν τύρβην (3)· τὸ σκληροτράχηλον ὅμως αὐτοῦ ποίμνιον οὐ μόνον ἐξηκολούθει συχναῶν τὰ θεάτρα, ἀλλὰ καὶ κατεγέλα τῆς

(1) «Τί οὖν; ἀποκλείσωμεν τὴν ὀρχήστραν, φησί, καὶ τῷ λόγῳ τῷ σὺ ἀνατραπήσεται;... εἴθε καθελεῖν δυνατόν ἦν, μᾶλλον δέ, ἂν ἐβέλγητε, τὸ ἡμέτερον μέρος καθήρηται καὶ κατέσκαπται· πλὴν ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο καλέω· τὰ ἐστώτα ποιήσατε ἄκυρα, ὅπερ μελλόν ἐστιν ἰγκώμιον τοῦ καθελεῖν· εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον, τοὺς γοῦν βαρβάρους ζηλώσατε· καὶ γὰρ πάσης τοιαύτης ἐκείνοι καθαρεύουσι θεωρίας· τίς οὖν ἡμῖν ἐστὶ ἀπολογία λοιπόν, ὅταν ἡμεῖς οἱ τοῦ οὐρανοῦ πολῖται καὶ τῶν χερουδīm συγχορευταὶ καὶ τῶν ἀγγέλων κοινωνοί, τῶν βαρβάρων χεῖρους ταύτῃ γινώμεθα;» τόμ. VII, σελ. 423-424.

(2) V, 132-131. VII, 424. XI, 392, 630.

(3) Τόμ. VII, σελ. 665-666.

μκταιοπονίας τοῦ ἀγαθοῦ ῥήτορος, ὡς αὐτὸς οὗτος συνεχῶς παρκαπονεῖται (1).

Ἀφοῦ δὲ οὕτω περὶ θεάτρου ἐσκέπτοντο οἱ ἀπλοϊκώτεροι τῶν χριστιανῶν, ἀναγκαιῶς πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι θερμότερον ὑπεστήριζαν τὴν καταπολεμουμένην σκηνὴν οὐ μόνον οἱ κατ' ἐπάγγελμα λόγιοι ἀλλὰ καὶ οἱ ὅπωςδῆποτε ἐν τῇ ἑλληνικῇ παιδείᾳ ἀνατραφέντες. Οἱ πλεῖστοι τῶν τότε χριστιανῶν, εἰ καὶ ἐξ ἀνάγκης ὠμολόγησαν τὴν ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἐνδομύχως ἦσαν Ἕλληνες· οἱ τελευταῖοι οὗτοι, ἂν μετὰ τινος ἀπαθείας ἐξέλεπον κατασκαπτομένους τοὺς παλαιοὺς ναοὺς καὶ βαρβάρως καταστρεφόμενα τοσαῦτα τῆς ἀνθρωπίνης μεγαλοφυΐας ἀριστουργήματα, δὲν ἠδύνατο ὅμως μετὰ τῆς αὐτῆς ἀπαθείας νὰ ἐκριζώσωσιν ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτῶν ἔθιμα ἐκριζωμένα ἐν αὐτῇ ὑπὸ τῆς ἡδείας παραδόσεως μιᾶς ὅλης χιλιετηρίδος. Πρὸς τοῦτοις οἱ τοῦ θεάτρου διώκται μὴ ὑπολογίσαντες τὸ ἐκ τοιχύτης ἐλλείψεως προσγενησόμενον κενόν, οὐδόλως ἐσκέρθησαν ἵνα ἀναπληρώσωσι τὴν παλαιὰν θυμηδίαν διὰ νέας καθαρῶς χριστιανικῆς καὶ οὕτω προλάβωσι τὴν ἐπελθοῦσαν ἀναπόφευκτον ἐκείνην παλινωδίαν· διότι, ὡς γνωστόν, ὅταν ὕστερον ψυχρότερον ἐξετιμήθησαν τὰ πράγματα, οὐ μόνον τὸ θέατρον ἀφέθη ἀνενόχλητον, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκκλησίᾳ εἰσβολὴν ἐμίανε τὰς ἱερωτέρας τοῦ χριστιανισμοῦ παραδόσεις.

Ἡ ὑπὲρ τοῦ διωκομένου θεάτρου συμπάθεια τῶν τότε κατ' ἐπιφάνειαν χριστιανῶν βεβαίως δὲν περιωρίσθη εἰς ἀπλοῦς γογγυσμούς, ἀλλὰ πιθανῶς διετρανώθη δι' ἐπιφοβωτέρας δηλώσεως· ἀγνοοῦντες τὰ κατ' αὐτήν, δυνάμεθα μετὰ τινος πιθανότητος νὰ τὴν ὑποθέσωμεν ἐκ γνωστῶν ἀποτελεσμάτων. Δύο ὅλας

(1) II, 152, 265, 318, 341. VIII, 6, 342-343. IX, 335.

ἐκτονταετηρίδας μετὰ τὸν τελικὸν τοῦ χριστιανισμοῦ θρίαμβον βλέπομεν οὐ μόνον τοὺς παιδαγωγοὺς διδάσκοντας κατ' ἰδίαν τοὺς μαθητὰς τὰ παλαιὰ δράματα, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς τότε δικηγόρους, ἢ σοφιστὰς, ἐκ πείσματος δημηγοροῦντας καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τῶν ἐξηχρειωμένων μίμων. Οἱ σοφισταὶ οὗτοι, καίτοι χριστιανοὶ τὴν ἐπιφάνειαν καὶ μετὰ τινος χριστιανικοῦ ζήλου ἐρμηνεύοντες τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, οὐχ ἦττον ἐν ταῖς δημηγορίαις αὐτῶν ἐπιδεικνύουσι τὸ κατὰ τῆς ἐπισήμου θρησκείας μῖσος, διότι οὔτε καὶ ἀναφέρωσί ποτε τὸ χριστιανικὸν ὄνομα· ὁ ἀναγινώσκων τὰς δημηγορίας τοῦ Προκοπίου καὶ τοῦ Χορικίου ἀμφιβάλλει ἂν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἦσαν χριστιανοί, μᾶλλον δὲ πιστεύει ὅτι ἀκούει ἐνθουσιώδεις λάτρεις τῶν Ὀλυμπίων θεῶν καὶ τῶν ἐλληνικῶν ἡρώων· ἐξ ἄλλων δὲ δεδομένων πληροφορούμεθα ὅτι οἱ χριστιανοὶ οὗτοι δικηγόροι οὐ μόνον ἐκθύμως ἐπροστάτευσαν τὸ θέατρον, ἀλλ' ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ σκηνῇ ἐξεφώνουν τοὺς πανηγυρικοὺς λόγους (1), καὶ τὸ παραδοξότερον ὅτι διδάσκοντες τοὺς νόμους ἐφόρουσαν θεατρικὰς στολὰς, ὅτι μετ' αὐτῶν τῶν μαθητῶν ἀνῆκον εἰς ὠρισμένα θέατρα, καὶ ἐπὶ τέλους ὅτι θεατρικὴ παράστασις παρηκολούθει εἰς τὴν ἀπόλυσιν παντὸς τελειοδιδάκτου· τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔθιμον διατηρηθὲν μέχρι τέλους τῆς ἐβδόμης ἐκτονταετηρίδος (691) ῥητῶς ἀπηγορεύθη καὶ ἀνεθεματίσθη ὑπὸ τῆς ἐν Τρούλῳ συνόδου (2).

(1) Χορικίου ἐπιτάφιος ἐπὶ Προκοπίῳ, § VI. παράβαλλε Προκοπίου ἐγκώμιον Ἀναστασίου ἐν ἀρχῇ (Villoison *Anecdota Graeca*, II, σελ. 28).

(2) «Τοὺς διδασκομένους τοὺς πολιτικοὺς, νόμους μὴ δεῖν τοῖς Ἑλλησιν ἐθεσι καυχῆσθαι, μήτε μὴν ἐπὶ θεάτρων ἀνάγεσθαι, ἢ τὰς λεγόμενας κυλίστρας ἐπιτελεῖν, ἢ παρὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν στολὰς ἐαυτοῖς περιτεθέναι, μήτε καθ' ὅν καιρὸν τῶν μαθημάτων ἀπάρχωνται ἢ πρὸς τὸ τέλος αὐτῶν καταντῶσιν, ἢ καθόλου φάναι διὰ μέσης τῆς τοιαύτης παιδείας· εἰ δέ τις ἀπὸ τοῦ νῦν τοῦτο πράξει τολμήσῃ, ἀφορίζεσθαι».

Ἄλλὰ δὲν περιωρίσθησαν εἰς τοῦτο καὶ μόνον οἱ τοῦ θεά-
 τρου ὑπερχασπισταί· θρασύτεροί τινες τῶν σοριστῶν τούτων
 ἐτόλμησαν ἕνα γράψωσι καὶ κωμωδίας κατὰ τῆς ἐπιβληθείσης
 αὐτοῖς βασιλικῆς κελεύσματι θρησκειᾶς· αἱ δὲ κωμωδίαὶ αὐ-
 ται, ἂν δὲν παρίσταντο δημοσίᾳ, ἐλάμβανον ὅμως τοιαύτην
 δημοσιότητα ὅπως ἐνοχλῶσι τὴν ἀκοὴν τῶν ζώντων πιστῶν καὶ
 ἐξερεθίζωσιν εἰς ἐκδίκησιν καὶ αὐτὰς τὰς σκιάς τῶν μυχτύρων.
 Ὁ ἐν τῇ ἐβδόμῃ ἑκατονταετηρίδι ἀκμάσας Σωφρόνιος πατριάρ-
 χης τῶν Ἱεροσολύμων ἀφηγούμενος τὰ θαύματα τῶν Ἀλεξαν-
 δρέων ἁγίων Κύρου καὶ Ἰωάννου παρεμβάλλει καὶ τὴν ἐξῆς
 κατὰ τοῦ ἱατροσοφιστοῦ Γέσσίου ἐκδίκησιν τῶν μυχτύρων τού-
 των. Ἀσθενήσας τὰς ὁμοπλάτας ὁ Γέσσιος καὶ ἀπελπισθεὶς
 περὶ τῆς σωτηρίας, ἐπὶ τέλους ὑπὸ πολλῶν προτρεπόμενος κα-
 τέφυγεν εἰς τὸν ναὸν τῶν ἄνω θαυματουργῶν ἁγίων ἐξαίτου-
 μενος τὴν θεραπείαν τοῦ νοσήματος· οἱ μάρτυρες καθ' ὕπνον
 αὐτῷ ἐμφανισθέντες ἐπιβάλλουσιν ὡς ὄρον τῆς αἰτουμένης थे-
 ραπείας τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως φέρων ἐπὶ νώτῳ σάγμα ὄνου καὶ
 χαλινὸν ἐπὶ τῷ στόματι περιέλθῃ ἐν μέσῃ τῇ ἡμέρᾳ τὸν ναόν.
 Τίς δὲ ἦτο ὁ εἰς τοιαύτην πρωτάκουστον ἀτιμωτικὴν δοκι-
 μάσιν ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρέων ἁγίων ὑποβληθείς; Ἐκ τῶν πρὸς
 αὐτὸν ἐπιστολῶν τοῦ σοφιστοῦ Προκοπίου πληροφορούμεθα ὅτι
 ὁ Γέσσιος οὗτος ἀκμάζων ἐν ἀρχῇ τῆς ἑκτῆς ἑκατονταετηρί-
 δος ἦν Γαζαῖος τὴν πατρίδα, ὅτι μετήρχετο καὶ ἐδίδασκε τὴν
 ἱατρικὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, πρωτεύων οὐ μόνον ἐν τοῖς ὁμοτέ-
 χνοις ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς τοῦ Ἑλλήνος λόγου θεραπευταῖς, σχολά-
 ζων δ' ἰδίῳ περὶ δραματικᾶς μελέτας· ἀλλ' ὁ πατριάρχης Σωφρό-
 νιος ῥητῶς λέγει ὅτι ἐκωμώδει τὴν διὰ τῆς βίας ἐπιβλη-

Κανὼν 71 τῆς ἐν Τρούλλῳ ἑκτῆς συνόδου· βλέπε καὶ τὰς εἰς τοῦτον
 ἐρμηνείας Βλασχαμῶνος, Ζωναρθᾶ καὶ Ἀριστηνοῦ.

θεῖαν αὐτῷ χριστιανικὴν πίστιν, ἡ δὲ κωμῳδῆσις αὕτη δὲν πρέπει νὰ ἐννοηθῇ ὡς ἀπλὴ μεμφιμοιρία, διότι τότε δὲν ἔχει λόγον ὁ ὑπὸ τῶν ἁγίων ἐπιβληθεὶς αὐτῷ θεατρικὸς, ἀλλ' ὡς συγγραφή πραγματικῶν κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ κωμωδιῶν (1).

Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην πρέπει νὰ καταταχθῶσι καὶ οἱ διὰ γελοιογραφικῶν πινάκων θεατρίζοντες τὸν χριστιανισμόν· τοιοῦτος ἦτο καὶ ὁ περὶ τὰ τέλη τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος ἑπαρχὸς τῆς Ρώμης Πέρσης διακωμωδιῶν διὰ τοιούτων πινάκων τοὺς εἰς θεῖαν βοήθειαν ὑπὸ τῶν τότε χριστιανῶν ἀποδιδόμενους θριάμβους τῶν Ρωμαϊκῶν ὅπλων (2)· εἶναι μάλιστα ἄπορον πῶς οἱ υἱοὶ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου ἐδειξαν ἀνοχὴν πρὸς ἓνα γελοιοκστὴν τῆς πίστεως αὐτῶν, διακωμωδοῦντα μάλιστα αὐτὴν τὴν στρατιωτικὴν δόξαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

(1) « Σοφιστὴς ὁ Γέσιος ὑπῆρχε σοφώτατος, οὐ λόγους ῥητορικοὺς ἐξηγούμενος, ἀλλὰ τέχνης ἱατρικῆς προϊστάμενος, καὶ ταύτης σὺν ἀκριβεὶς διδάσκων· τοῖς μανθάνουσι κατ' ἐκεῖνο καιροῦ γνωριζόμενος· οὗτος δ' σοφὸς ἐν λόγοις αἰρόμενος, καὶ καλλίστοις ἱατροῖς φημιζόμενος, Ἑλληνικῆς οὐκ ἦν ὁ τρισίθλιος δεισιδαιμονίας ἐλεύθερος, καὶ τὸ ἀκούσιον αὐτοῦ ἐθριάμβευε βάπτισμα ὅπερ ἀπειλὴν φοβηθεὶς βασιλικὴν ἐβόησεν, καὶ τοῦ θεοῦ λουτήρος ἀνιών, τὸ Ὀμηρικὸν ἐκεῖνο δυσσεβὲς ἀπεφθέγγετο

Αἶψα δ' ἐξαπόλωλεν, ἐπεὶ πῖεν ἄλμυρον ὕδωρ.

Ταύτην οὖν, καὶ μυθεῖς τὰ θεϊότατα, κρύπτων παρ' ἑαυτῷ τὴν δυσέβειαν, ἐκωμῳδεῖ μὲν αἰεὶ χριστιανούς ὡς τὸν Χριστὸν ἀλογώτατα σέβοντες καὶ τοῖς ἐνθέοις αὐτοῦ νόμοις δουλεύοντες, ἀλλὰ τε πολλὰ βδελυρῶς ἐρευγόμενος, καὶ τοῦ πονηροῦ τῆς καρδίας θησαυροῦ τὰ πονηρὰ προσφερόμενος ῥήματα... ἐκωμῳδεῖ δὲ καὶ Κῦρον καὶ Ἰωάννην τοὺς μάρτυρας ὡς ἐκ τέχνης ἱατρικῆς θεραπεύοντας τὰ τῶν ἀνθρώπων νοσήματα καὶ οὐα ἐκ θεῆς τινὸς καὶ ὑπερίστης δυνάμεως». Διήγησις θαυμάτων τῶν ἁγίων Κύρου καὶ Ἰωάννου ἐν Mail, Spicilegium Romanum, III, σελ. 303 κ' ἐπ.

(2) Εὐνάπιος, 78 (Historici Minores, I, σελ. 263).

Ἐν τῇ πρώτῃ ἐκρήξει τοῦ πρὸς αὐτὸ πολέμου τὸ θέατρον συναισθανθὲν τὸν κίνδυνον ἐπολιτεύθη συνετῶς, ἐντελῶς ἀποσχὸν πάσης κατὰ τοῦ ἰσχύοντος ἐχθροῦ ἐπιδείξεως· συγχρόνως ὁμῶς μελετήσαν τὸν χαρκατήρα καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν διωκτῶν αὐτοῦ ἠτοίμασε τὰς ἀναλόγους κωμωδίας καὶ ἐκαραδόκει τὴν κατάλληλον στιγμήν πρὸς ἀντεκδίκησιν διὰ τοῦ φοβεροῦ αὐτοῦ ὄπλου (1)· τοιαύτην δὲ εὐκαιρίαν τῷ ἐχορήγησαν αὐτοὶ οἱ ἐχθροί, διαπληκτιζόμενοι καθ' ἑκάστην πρὸς ἀλλήλους περὶ σμικρῶν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προσωπικῶν ζητημάτων, εἰς τὰ ὅποια οὔτε ἡ βασιλεία οὔτε ἡ ὑγιειντέρα τοῦ κράτους μερὶς ἐνδιεφέροντο. Ἐν ἔτει 379—380 οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει χριστιανοὶ διηρέθησαν εἰς δύο μερίδας μετὰ πολλοῦ πείσματος διχμαχομένας, καὶ τῆς μὲν πρώτης ἀρχηγὸς ἦν αὐτὸς ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, τῆς δὲ δευτέρας ὁ ἐξ Ἀλεξανδρείας Μάξιμος ὁ ἐπιλεγόμενος Κυνικός· ὁ τελευταῖος οὗτος συνεδέετο πρὸς τὸ θέατρον δι' ἀγνώστων ἡμῖν δεσμῶν, διότι μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἀποβύλῃν αὐτοῦ ἐν οἰκίᾳ χοραύλου συνελθόντες οἱ ὁπαδοὶ προέβησαν εἰς τὴν σκανδαλώδη χειροτονίαν (2). Διαρκοῦντος τοῦ ἀγῶνος τούτου ἐν τῷ θεάτρῳ παρίστατο κωμωδία ὑπόθεσιν ἔχουσα τοὺς διαπληκτιζομένους χριστιανούς καὶ καθαπτομένη ἰδίως τοῦ ἀγίου καὶ ἁθώου Καππαδόκου, ὅστις ἐγένετο θῦμα ἀπλοδίας συμπαθείας πρὸς τὸν κυνικὸν Αἰγύπτιον (3).

(1) « Σαίνει δ' ἐχθρός, οὐχ ὅτι ἐπαινεῖ, ἀλλ' ὅτι θησαυρίζει κικρῶς, ἵν' ἐν καιρῷ τὸν ἰδὼν ἐμίσῃ κατὰ τοῦ πιστεύσαντος » λέγει περὶ τοῦ τότε θεάτρου Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός· τόμ. I, σελ. 418, ἐκδ. Βενεδικτίνων.

(2) Βίος Γρηγορίου, αὐτόθι, σελ. CXLVI.

(3) « Διὰ ταῦτα σιωπᾷται τὰ παλαιά, καὶ κωμωδεῖται τὰ νέα· κωμωδία γὰρ τοῖς ἐχθροῖς ἢ ἐμῇ τραγωδίᾳ· διὰ τοῦτο τῶν ἐκκλησιῶν

Ὅμοια δὲ κωμῳδία ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ παρέστη θεάτρου, διαρκούντος τοῦ πρὸς τὸν Χρυσόστομον ἐμπαθοῦς πολέμου τοῦ Σεδεριανοῦ καὶ Ἀντιόχου. Καὶ ὡς μὲν λέγει συγγραφεὺς ἐχθρικώτατα διακείμενος πρὸς τοὺς τελευταίους δύο ἐπισκόπους, ὁ Παλλάδιος, διὰ τῶν κωμῳδιῶν ἐκείνων ἐχλευάζετο ἢ πρὸς τὸν Χρυσόστομον ὕπουλος ἀντιπολίτευσις τοῦ Σεδεριανοῦ καὶ τοῦ Ἀντιόχου (1), οὐδὲν ὅμως κωλύει ἵνα ὑποθέσωμεν ὅτι ἀφοῦ οἱ σκηνικοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐτόλμησαν ἵνα οὕτω διακωμῳδήσωσι δύο ἐπισκόπους τοσοῦτον ἐν τῇ αὐτῇ ἰσχύοντες, μετὰ τῆς αὐτῆς ἢ καὶ πλείονος εὐκολίας ἠδύναντο νὰ θεατρίσωσι καὶ αὐτὸν τὸν Χρυσόστομον, πρὸς ὃν οὐ μόνον ἡ Εὐδοξία δυσμενῶς διέκειτο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ θέατρον ἔτρεφε προσωπικὴν ἀντιπάθειαν, διότι οὐδεὶς τῶν πατέρων προσέβλεπεν

ὄφειλομεν οὐκ ὀλίγον καὶ τῇ σκηνῇ προσεθήκαμεν, καὶ ταῦτα ἐν τοιαύτῃ πόλει, ἣ σπουδάζει τὰ τοῦ θεοῦ παίζειν ὥς πέρ τι ἕτερον, καὶ θετὸν ἔν τι τῶν ἐπαινουμένων γελάσειεν, ἢ παρίδοι τι τῶν γελοίων ἀγέλαστον ». Δόγος Εἰρηνικὸς Β' λεχθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τῇ γενομένῃ τῇ λατῇ φιλονεικίᾳ περὶ ἐπισκόπων τινῶν διανεχθέντων πρὸς ἀλλήλους. I, σελ. 419, παρ. καὶ σελ. 218.

« Καὶ γεγόναιμεν θέατρον κινὸν οὐκ ἀγγελοῖς καὶ ἀνθρώποις, οἷον ἐ γενναϊότατος τῶν ἀθλητῶν Παῦλος πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἑξουσίαις ἀγωνιζόμενος, ἀλλὰ πᾶσι μικροῦ τοῖς πονηροῖς, καὶ ἐπὶ παντὸς καιροῦ καὶ τόπου, ἐν ἀγοραῖς, ἐν πότοις, ἐν εὐφροσύναις, ἐν πένθεσιν ἤδη δὲ προήλθομεν καὶ μέχρι τῆς σκηνῆς (β' μικροῦ καὶ θακρῦ λέγων) καὶ μετὰ τῶν ἀσελγαστάτων γελώμεθα, καὶ οὐδὲν οὕτω τερπνὸν τῶν ἀκουσμάτων καὶ θεαμάτων, ὡς χριστιανὸς κωμῳδοῦμενος ». Ἀπολογητικός, σελ. 52, αὐτόθι.

(1) « Περὶ Σευηριανοῦ καὶ Ἀντιόχου, οὗς τάχιον μετελεύτεται ἡ θεία δίκη, τί δὲ καὶ λέγειν; ὣν τὰς νεωτεροποιίας καὶ τὰ κοσμικὰ ἔδουσι θέατρα ». Παλλάδιος, περὶ βίου καὶ πολιτείας Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, σελ. 72. Parisiis, 1680.

αὐτὸ μετὰ τοσούτου πείσματος ὅσον ὁ μέγας τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης.

Οἱ κατὰ τοῦ θεάτρου λόγοι τοῦ Χρυσοστόμου οὐ μόνον χαρακτηρίζουσι τὸ πρὸς τὴν θυμέλην μῖσος τῶν τότε χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξεικονίζουσι τὴν τότε κατὰστασιν τῶν σκηνηκῶν ὡς καὶ τινὰς τῶν ὑπ' αὐτῶν διδομένων παρὰστάσεων· διὰ ταῦτα δ' ἐθεώρησα ἐπ' ἀνάγκης ἵνα ἐπισυνάψω τὰς περιεργότερας τῶν λόγων τούτων περικοπὰς.

« Οὐ τοίνυν ἡμέτερον τὸ γελᾶν διηνεκῶς καὶ θρύπτεσθαι καὶ τρυφᾶν, ἀλλὰ τῶν ἐπὶ σκηνῆς, τῶν πορνευομένων γυναικῶν, τῶν εἰς τοῦτο ἐξευρημένων ἀνδρῶν, τῶν παρασίτων, τῶν κολάκων. Οὐ τῶν ἐπὶ τὸν οὐρανὸν κεκλημένων, οὐ τῶν εἰς τὴν ἄνω πόλιν ἐγγεγραμμένων, οὐ τῶν ὅπλα βρασταζόντων πνευματικά, ἀλλὰ τῶν τῷ διαβόλῳ τελουμένων· ἐκεῖνος γὰρ ἐστίν, ἐκεῖνος ὁ καὶ τέχνην τὸ πρᾶγμα ποιήσας, ἵνα τοὺς στρατιώτας ἐλκύσῃ τοῦ Χριστοῦ, καὶ μαλακώτερα αὐτῶν ποιήσῃ τῆς προθυμίας τὰ νεῦρα· διὰ τοῦτο καὶ θέατρα ὠκοδόμησεν ἐν ταῖς πόλεσι καὶ τοὺς γελωτοποιοὺς ἐκείνους ἀσκήσας διὰ τῆς ἐκείνων λύμης κατὰ τῆς πόλεως ἀπάσης τὸν τοιοῦτον ἐγείρει λοιμόν· ἃ φεύγειν ὁ Πυῦλος ἐκέλευσε, τὴν μωρολογίαν καὶ τὴν εὐτραπελίαν φημί, ταῦτα διώκειν ἀναπείθων· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον τούτων, ἢ τοῦ γέλωτός ἐστιν ὑπόθεσις· ὅταν μὲν γὰρ βλάσφημόν τι εἴπωσιν ἢ αἰσχρὸν οἱ μῆμοι τῶν γελοίων ἐκείνων, τότε πολλοὶ τῶν ἀνοητοτέρων γελῶσι καὶ τέρπονται, ὑπὲρ ὧν αὐτοὺς λιθάζειν ἐχρῆν, ὑπὲρ τούτων κροτοῦντες, καὶ τὴν κάμινον τοῦ πυρὸς διὰ τῆς ἡδονῆς ταύτης κατὰ τῆς ἐκτῶν ἔλκοντες κεφαλῆς· οἱ γὰρ ἐπαينوῦντες τοὺς τὰ τοιαῦτα λέγοντας, οὗτοι μάλιστα εἰσιν οἱ λέγειν ἀναπείθοντες· διὸ καὶ τῆς κολάσεως τῆς ἐπὶ τούτοις κειμένης, δικαιοτέρον ἂν εἶεν ὑπεύθυνοι.

« Εἰ γὰρ μηδεὶς ἦν ὁ τὰ τοιαῦτα θεώμενος, οὐδ' ἂν ὁ ἀ-

γωνιζόμενος ἦν· ὅταν δὲ ἴδωσιν ὑμᾶς καὶ ἐργαστήρια καὶ τέχνας καὶ τὴν ἐκ τούτων πρόσοδον, καὶ πάντα ἀπλῶς ὑπὲρ τῆς ἐκείνων διατριβῆς ἀφέντας, μείζονα δέχονται τὴν προθυμίαν καὶ πλείονα περὶ ταῦτα ποιοῦνται σπουδὴν· καὶ ταῦτα οὐκ ἐκείνους ἀπαλλάττων ἐγκλημάτων λέγω, ἀλλ' ἵνα ὑμεῖς μάθητε ὅτι τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ῥίζαν τῆς τοιαύτης παρανομίας ὑμεῖς μάλιστα ἐστε οἱ παρέχοντες, οἱ τὴν ἡμέραν ἄπασαν εἰς ταῦτα ἀναλίσκοντες, καὶ τὰ σεμνὰ τοῦ γάμου πράγματα ἐκπομπεύοντες καὶ τὸ μυστήριον τὸ μέγα παραδειγματίζοντες· οὐδὲ γὰρ οὕτως ἐκεῖνος ὁ ταῦτα ὑποκρινόμενός ἐστιν ὁ πλημμελῶν, ὡς πρὸ ἐκείνου σὺ ὁ ταῦτα κελεύων ποιεῖν· μᾶλλον δὲ οὐ κελεύων μόνον, ἀλλὰ καὶ σπουδάζων καὶ εὐφραίνόμενος, καὶ γελῶν, καὶ ἐπαινῶν τὰ γινόμενα, καὶ παντὶ τρόπῳ συγχροτῶν τὰ τοιαῦτα ἐργαστήρια τῶν δαιμόνων. Ποίοις οὖν ὀφθαλμοῖς, εἰπέ μοι, λοιπὸν τὴν γυναῖκα ἐπὶ τῆς οἰκίας ὄψει, ἰδὼν αὐτὴν ὑβριζομένην ἐκεῖ; πῶς δὲ οὐκ ἐρυθριᾷ ἀναμνησκόμενος τῆς συνοίκου, ἡνίκα ἂν τὴν φύσιν αὐτὴν παραδειγματιζομένην ἴδῃς;

« Μὴ γὰρ μοι τοῦτο εἴπῃς, ὅτι ὑπόκρισις ἐστὶ τὰ γινόμενα· ἢ γὰρ ὑπόκρισις αὕτη πολλοὺς εἰργάσατο μοιχοὺς, καὶ πολλὰς ἀνέτρεψεν οἰκίας· καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα στένω, ὅτι οὐδὲ δοκεῖ πονηρὸν εἶναι τὸ γινόμενον· ἀλλὰ καὶ κρότοι, καὶ κρυγαί, καὶ γέλως πολὺς, μοιχείας τολμωμένης τοσαύτης· τί λέγεις; ὑπόκρισις τὰ γενόμενα; δι' αὐτὸ μὲν τοῦτο μυρίων ἂν εἰεν ἐκεῖνοι θανάτων ἄξιοι, ὅτι ἂ φεύγειν οἱ νόμοι καλέουσιν ἅπαντες, ταῦτα μιμεῖσθαι ἐσπουδάκασιν ἐκεῖνοι· εἰ γὰρ αὐτὸ κακόν, καὶ ἡ μίμησις τούτου κακόν. Καὶ οὕτω λέγω πίσους ἐργάζονται μοιχοὺς οἱ τὰ τοιαῦτα τῆς μοιχείας ὑποκρινόμενοι δράματα· πῶς ἱταμοὺς καὶ ἀναισχύντους καταστυάζουσι τοὺς τῶν τοιούτων θεωροὺς· οὐδὲν γὰρ πορνικώτερον οὐδὲ ἱταμώτερον ὀφθαλμοῦ τοιαῦτα βλέπειν ἀνεχομένου.

Σὺ δὲ ἐν ἀγορᾷ μὲν οὐκ ἂν ἔλοιο γυναῖκα γυμνουμένην ἰδεῖν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐν οἰκίᾳ, ἀλλὰ καὶ ὕβριν τὸ πρᾶγμα καλεῖς· ἐπὶ δὲ τὸ θέατρον ἀναβαίνεις, ἵνα τὸ κοινὸν τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν ἐνυδρίσῃς γένος, καὶ τοὺς σαυτοῦ αἰσχύνῃς ὀφθαλμούς; μὴ γὰρ δὴ τοῦτο εἶπης, ὅτι πόρνη ἐστὶν ἡ γυμνουμένη, ἀλλ' ὅτι ἡ αὐτὴ φύσις καὶ τὸ σῶμα τὸ αὐτὸ καὶ τῆς πόρνης καὶ τῆς ἐλευθέρας· εἰ γὰρ οὐδὲν ἄτοπον τοῦτο, τίνας ἔνεκεν ἐπ' ἀγορᾶς ἂν ἴδῃς τοῦτο γινόμενον, καὶ αὐτὸς ἀπυπηδᾷς, καὶ τὴν ἀσχημονοῦσαν ἐλαύνεις; ὅταν διηρημένοι ὦμεν, τότε ἄτοπον τὸ τοιοῦτον, ὅταν δὲ συνηγμένοι καὶ πάντες ὁμοῦ καθήμενοι, οὐκ ἔτι ὁμοίως αἰσχρόν; Ἀλλὰ γέλως ταῦτα καὶ ὄνειδος καὶ ἐσχάτης παραπληξίας ῥήματα· καὶ βέλτιον πηλὸν καὶ βορβόρον τὴν ὄψιν ἀναχρῶσαι πᾶσαν ἢ τοιαύτην θεωρῆσαι παρανομίαν (1).

« Οἱ μὴ ἀπλῶς, μηδὲ ἀπὸ ταύτομάτου, ἀλλ' ἀπὸ σπουδῆς τοσαύτης, ὡς καὶ τῆς ἐκκλησίας ὑπεριδεῖν, καὶ διὰ τοῦτο ἀναβάντες ἐκεῖ, καὶ διημερεύσαντες καὶ ταῖς ὕψεσι τῶν ἡτιμωμένων γυναικῶν ἐκείνων προσηλωμένοι, πῶς δυνήσονται λέγειν, ὅτι οὐ πρὸς ἐπιθυμίαν εἶδον; ὅπου καὶ ῥήματα διακεκλασμένα, καὶ ἄσμενα πορνικά, καὶ φωνὴ πολλὴν ἡδονὴν ἔχουσα, καὶ ὀφθαλμῶν ὑπογραφαὶ καὶ ἐντρίμματα παρειᾶς, καὶ στολὴ περιεργότερον συγκειμένη, καὶ σχῆμα γοητείας γέμον, καὶ ἕτεραι πολλαὶ μαγγανεῖται πρὸς ἀπάτην καὶ δέλεαρ τῶν ὁρώντων κατεσκευασμένοι, καὶ βᾶθυμία ψυχῆς τῶν θεωμένων, καὶ πολλὴ ἡ διάχυσις καὶ ἡ παρὰ τοῦ τόπου πρὸς ἀσέλγειαν παράκλησις, καὶ ἡ τῶν φθασάντων καὶ ἡ τῶν μετὰ ταῦτα ἀκουσμάτων, ἡ διὰ τῶν συρίγγων, ἡ διὰ τῶν αὐλῶν καὶ τῶν ἄλ-

(1) Εἰς Μιτθαὶον δμιλία VII, (Χρυσοστόμου ἄπαντα ἐκδ. Montfaucon, τόμ. VII, σελ. 99-101).

λων τῶν τοιούτων μελωδία καταγοητεύουσα καὶ τὸ στερρόν τῆς διανοίας καταμαλάττουσα, καὶ ταῖς τῶν πορνῶν ἐπιβουλαῖς προευντρέπίζουσα τὰς τῶν καθημένων ψυχὰς καὶ εὐαλῶτους ποιοῦσα (1).

«Ὅταν γὰρ ὑπὸ τῆς ἐκεῖ θεωρίας διαχυθῇ, καὶ χαυνότερος γενόμενος καὶ ἀσελγέστερος καὶ σωφροσύνης ἀπάσης ἐχθρός, ἐπανελθὼν ἰδῇς τὴν γυναικα τὴν ἰδίαν, ἀηδέστερον ὄψει πάντως, οἷα ἂν ἦ· ὑπὸ γὰρ τῆς ἐν τοῖς θεάτροις ἐμπρησθεῖς ἐπιθυμίας, καὶ ὑπὸ τῆς ξένης ἐκείνης θεωρίας ἀλούς τῆς γεγοητευμένης, τὴν σώφρονα καὶ κοσμίαν καὶ τοῦ βίου παντὸς κοινωνὸν ἀτιμάζεις, ὑβρίζεις, μυρίοις περιβάλλεις ὀνειδίδεις οὐδὲν ἔχων ὄλως ἐγκαλέσαι· ἀλλ' αἰσχυνόμενος τὸ πάθος εἰπεῖν καὶ τὸ τραῦμα δεῖξαι, ὅπερ ἐκεῖθεν λαβὼν ἐπανῆλθες, ἐτέρας πλέκεις, προφάσεις, ἀφορμὰς ζητῶν ἀπεχθεὶς ἀλόγου, καὶ τῶν μὲν οἴκοι πάντων ὑπερορῶν, πρὸς δὲ τὴν μιαν καὶ ἀάθαρτον κεχρηνὼς ἐκείνην ἐπιθυμίαν, παρ' ἧς τὸ τραῦμα ἐδέξω· καὶ τὴν ἡχὴν τῆς φωνῆς ἔχων ἐγκαθημένην τῇ ψυχῇ ἐναυλον, καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὸ βλέμμα καὶ τὰ κινήματα καὶ πάντα τῆς πορνείας τὰ εἶδωλα, οὐδὲν μεθ' ἡδονῆς ὁρᾷς τῶν ἐπὶ τῆς οἰκίας (2).

«Τίς γὰρ ὑμῶν, εἰπέ μοι, τῶν ἐνταῦθα ἐστηκότων, ψυχμὸν ἓνα ἀπαιτηθεὶς εἰπεῖν δύναιτ' ἂν, ἢ ἄλλο τι μέρος τῶν θείων

(1) Ὀμιλίᾳ 3 περὶ Δαυὶδ (τόμ. IV, σελ. 769-771), παρακχιῶν δὲ ἀποκαλῶν τὰ θέατρα «διαβολικὰς πομπάς, ἀκούσματα σατανικά, καὶ ἄσματα πορνείας γέμοντα...» ἐπιφέρει «οὐ δέδοικας, ἄνθρωπε, τοῖς αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τὴν κλίνην τὴν ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας βλέπων, ἔνθα τὰ μυστρά τελεῖται τῆς μοιχείας δράματα;» παράβαλλε καὶ ὁμιλίαν 4 εἰς τὴν ἄγαν Ἄνναν (IV, 729-732).

(2) Αὐτόθι.

γραφῶν; οὐκ ἔστιν οὐδεὶς... καὶ γὰρ εἰ βουλευθεὶς τις ὑμῖς ὥδ' ἐξετάσαι διαβολικὰς, καὶ πορνικὰ καὶ κατακεκλασμένα μέλη, πολλοὺς εὐρήσει μετὰ ἀκριβείας ταῦτα εἰδότας καὶ μετὰ πολλῆς αὐτὰ ἀπαγγέλοντας τῆς ἡδονῆς (1).

« Καὶ οἱ μὲν βάρβαροι (οἱ Μάγοι) πρὶν ἰδεῖν αὐτὸν (τὸν Χριστὸν) τοσαύτην ἤνυσαν ὁδὸν δι' αὐτόν· σὺ δὲ οὐδὲ μετὰ τὸ ἰδεῖν ἐκείνους ζηλοῖς· ἀλλ' ἀφείς αὐτόν μετὰ τὸ ἰδεῖν, τρέχεις ἵνα τὸν μῖμον ἴδῃς· τῶν γὰρ αὐτῶν ἄπτομι πάλιν ὦν καὶ πρῶην· καὶ κείμενον τὸν Χριστὸν ὁρῶν ἐπὶ φάτνης, καταλιμπάνεις, ἵνα γυναῖκας ἐπὶ σκηνῆς ἴδῃς· πόσον οὐκ ἄξιζ ταῦτα σκηπτῶν;... καὶ σὺ ταύτην ἀφείς τρέχεις εἰς τὸ θέατρον ἰδεῖν νηχομένης γυναῖκας (2), καὶ φύσιν παραδειγματιζομένην, καταλιπὼν τὸν Χριστὸν παρὰ τὴν πηγὴν καθήμενον.

« Σὺ δὲ ἀφείς τὴν πηγὴν τοῦ αἵματος, τὸ ποτήριον τὸ φρικτῶδες, εἰς τὴν πηγὴν ἀπέρχῃ τὴν διαβολικὴν, ὥστε νηχομένην πόρνην ἰδεῖν καὶ ναυάγιον ὑπομεῖναι ψυχῆς· τὸ γὰρ ὕδωρ ἐκεῖνο πέλαγος ἀσελγείας ἐστίν, οὐ σώματα ποιοῦν ὑποβρύχια, ἀλλὰ ψυχῶν ναυάγια ἐργαζόμενον· ἀλλ' ἡ μὲν νήχεται γυμνουμένη τὸ σῶμα, σὺ δὲ ὁρῶν καταποντιζῇ πρὸς τὸν τῆς ἀσελγείας βυθόν.... ἀλλὰ τὸ χαλεπώτερον ἐκεῖνό ἐστιν,

(1) Τόμ. VII, σελ. 29.

(2) Γινώσκοντες ὅτι οἱ τότε ὡς καὶ οἱ μετέπειτα μῖμοι παρίστων κατὰ προτίμησιν παλαιὰ ἑλληνικὰ δράματα, πρὸ πάντων δὲ τὰ τῆς μέσης καὶ νέας ἀττικῆς κωμωδίας, οὐδὲν ἔπορον ἵνα ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρεται εἰς τοιαύτας παραστάσεις. Οὕτω ἐκ τῆς ἐξῆς καὶ κατωτέρω περιγραφῆς τῶν νηχομένων γυναικῶν καὶ ἰδίως τοῦ ἐν τέλει χαρακτηρισμοῦ τοῦ δράματος Ἡδονῆς Εὐρίπιδος, εἰκάζομεν ὅτι πρόκειται περὶ τῆς ἀπολεσθείσης κωμωδίας τοῦ Φιλήμονος Εὐρίπιδος, πιθανῶς ἐχούσης ὑπόθεσιν τὸν παρὰ τοῖς Ὑπερβορείοις μυθευόμενον ποταμὸν τῆς Ἡδονῆς (Αἰλιανοῦ Ποικίλη Ἱστορία, Γ, δ).

ὅτι καὶ τέρψιν τὴν τοιαύτην πανωλεθρίαν καλοῦσι καὶ τὸ πέλαγος τῆς ἀπωλείας ἡδονῆς εὐριπον ὀνομάζουσι (1).

« Οὕτω τὰ πορνικὰ ἄσματα, καὶ τὰ βιωτικὰ διηγήματα, καὶ τὰ χρέα, καὶ τὰ περὶ τόκων καὶ δανεισμάτων (2), ῥύπου παντὸς χαλεπώτερον ἐμφράττει τῆς διανοίας τὴν ἀκοήν· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐμφράττει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀκάθαρτον ποιεῖ· καὶ γὰρ κόπρον ἐνιᾷσιν ὕμῶν ταῖς ἀκοαῖς οἱ ταῦτα διηγούμενοι· καὶ ὅπερ ὁ βάρβαρος ἠπεῖλει λέγων « φάγεσθε τὴν κόπρον ὕμῶν καὶ τὰ ἐξῆς », τοῦτο καὶ οὗτοι οὐ λόγῳ, ἀλλὰ διὰ τῶν ἔργων ὡμᾶς ὑπομένειν ποιοῦσι· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ χαλεπώτερον· καὶ γὰρ τούτων ἀηδέστερα ἐκεῖνα τὰ ἄσματα, καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἐνοχλεῖσθαι νομίζετε τούτων ἀκούοντες, ἀλλὰ καὶ γελάτε, δέον βδελύττεσθαι καὶ φεύγειν· εἰ δὲ οὐ βδελυκτά, κατάρθῃ εἰς τὴν ὀρχήστραν, ζήλωσον ὅπερ ἐπαινεῖς, μᾶλλον δὲ βάδιτον μόνον μετὰ τούτου τοῦ κινουντος τὸν γέλωτα ἐκείνον· ἀλλ' οὐκ ἀνάσχοιο· τί τοῖνυν τосαύτην ἀπονέμεις αὐτῷ τιμὴν; Καὶ οἱ μὲν νόμοι οἱ παρὰ τῶν Ἑλλήνων γραφέντες ἀτίμους αὐτοὺς εἶναι βούλονται· σὺ δὲ αὐτοὺς ὅλη τῇ πόλει δέχῃ ὥς περ πρεσβευτὰς καὶ στρατηγούς, καὶ ἅπαντας συγκαλεῖς ἵνα δέξωνται κόπρον ταῖς ἀκοαῖς (3).

« Τίς δὲ καὶ ὁ πάταγος, τίς δὲ καὶ ὁ θόρυβος καὶ αἱ σατανικαὶ κραυγαί, καὶ τὰ διαβολικὰ σχήματα; ὁ μὲν γὰρ ὅπισθεν ἔχει κόμην νέος ὢν καὶ τὴν φύσιν ἐκθηλύνων, καὶ τῷ βλέμματι καὶ τῷ σχήματι καὶ τοῖς ἱματίοις καὶ πᾶσιν ἀπλῶς

(1) Τόμ. VII, σελ. 113—114.

(2) Ἴσως πρόκειται περὶ τοῦ Τοχιστοῦ τοῦ Ἀλέξιδος, ἢ πιθανώτερον τῆς Παρακαταθήκης τοῦ Μενάνδρου.

(3) Τόμ. VII, σελ. 421.

εἰς εἰκόνα κόρης ἀπαλῆς ἐκδοῖναι φιλονεικεῖ· ἄλλος δέ τις γε-
γηρακῶς ὑπεναντίας τούτῳ τὰς τρίχας ξυρῶ περιελών, καὶ
ἐζωσμένος τὰς πλευράς, πρὸ τῶν τριχῶν ἐκτέμνων τὴν αἰδῶ,
πρὸς τὸ ραπίζεσθαι ἔτοιμος ἔστηκε, πάντα λέγειν καὶ ποιεῖν
παρεσκευασμένος (1)· αἱ δὲ γυναῖκες γυμνῇ τῇ κεφαλῇ ἀπη-
ρυθριασμέναι πρὸς δῆμον ἐστήκασι διαλεγόμεναι, τοσαύτην
μελέτην ἀναισχυντίας ποιούμεναι, καὶ πᾶσαν ἰταμότητα καὶ
ἀσελγειαν εἰς τὰς τῶν ἀκουόντων ἐγγέουσai ψυχάς· καὶ μία
σπουδὴν πᾶσαν ἐκ βάθρων ἀνασπάσαι τὴν σωφροσύνην, κα-
ταισχύναι τὴν φύσιν, ἐμπλῆσαι τοῦ πονηροῦ δαίμονος τὴν
ἐπιθυμίαν (2)· καὶ γὰρ καὶ ῥήματα αἰσχροῦ αὐτόθι, καὶ σχή-
ματα καταγέλαστα, καὶ κουρά τοιαύτη, καὶ βάδις ὁμοία,
καὶ στολὴ καὶ φωνή, καὶ μελῶν διάλλασις, καὶ ὀφθαλμῶν
ἐκτροφαί, καὶ σύριγγες καὶ αὐλοὶ καὶ δράματα, καὶ ὑποθέσεις
καὶ πάντα ἀπλῶς τῆς ἐσχάτης ἀσελγείας ἀνάμυστα· καὶ γὰρ
καὶ μοιχεῖται καὶ γάμων ἐκεῖ κλοπῇ, καὶ γυναῖκες ἐκεῖ πορ-
νεύονται (3), καὶ ἄνδρες ἡταιρηκότες, καὶ νέοι μαλαχιζόμε-
νοι, πάντα παρανομίας μεστά, πάντα τερατωδίας, πάντα αἰ-
σχύνης (4).

«Ὅταν γὰρ ἀνέλθῃς εἰς θέατρον, καὶ καθίσῃς γυμνοῖς μέ-
λεσι γυναικῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐστιῶν, πρὸς μὲν καιρὸν ἦσθης,
ὕστερον δὲ πολὺν ἐκεῖθεν ἔθρεψας πυρετόν. Ὅταν ἴδῃς ὥσπερ
σώματος τύπῳ γυναικῆς φαινομένης, ὅταν καὶ θεάματα καὶ

(1) Μενάνδρου Περιχειρομένη? καὶ Ραπιζομένη.

(2) Πιθανῶς ἡ τοῦ Ἀριστοφάνους Λυσικράτη, ἢ ἡ Γυναικοκρατία
τοῦ Ἀλέξιδος.

(3) Πιθανῶς ὁ Μοιχὸς τοῦ Φιλήμονος, ἢ οἱ Μοιχοὶ τοῦ Ἀντι-
φάνους.

(4) Τόμ. VII, σελ. 422—423.

ἔσματα μηδὲν ἕτερον ἀλλ' εἰς ἔρωτας ἀτόπους ἔχοντα, ἡ δεινὰ φησι τὸν δεῖνα ἐφίλησε καὶ οὐκ ἐπέτυχε, καὶ ἀπήγχετο, καὶ εἰς μητέρας τοὺς ἀτόπους ἔρωτας ἐκκυλισθέντας (1)· ὅταν καὶ δι' ἀκοῆς ταῦτα δέχηται καὶ διὰ γυναικῶν, καὶ διὰ τύπων, ἤδη δὲ καὶ διὰ γερόντων ἀνδρῶν· καὶ γὰρ πολλοὶ προσωπεῖται περιθέντες ἑαυτοῖς, ἐκεῖ γυναικίζονται (2).

« Οὐκ ἔστι θέατρον κιθαρωδῶν καὶ τραγωδῶν, ἐνθα μέχρι τῆς τέρψεως ὁ καρπός, καὶ τῆς ἡμέρας παραδραμούσης παρῆλθον ἡ τέρψις... ὁ μὲν νέος ἀπολαβὼν τινα τῶν σατανικῶν ἁσμάτων μέλη ὅσα ἴσχυσε τῇ μνήμῃ καταθέσθαι συνεχῶς ἐπὶ τῆς οἰκίας ἔξει· ὁ δὲ πρεσβύτερος, ἅτε δὴ σεμνότερος, τοῦτο μὲν οὐ ποιεῖ, τῶν δὲ ἐκεῖθεν λεγομένων ῥημάτων μέμνηται πάντων (3) ».

Ἐκ τῶν αὐτῶν λόγων σταχυολογοῦμεν καὶ τὰς ἐξῆς περιχοπὰς, ἐν αἷς περιγράφεται ἡ δίαίτια τῶν τότε σκηνικῶν.

« Μιμοῦνται (οἱ μῖμοι) τὰς ἀλλοτρίας συμφοράς, ὅθεν αὐτοῖς καὶ τὸ ὄνομα τῆς αἰσχύνης ἐπικέεται (τόμ. II, σελ. 318).

« Ὡς εὐεργέταις κοινοῖς τῆς πόλεως (τοῖς σκηνικοῖς) καὶ χρήματα ἀναλίσκεις, καὶ ἐκ τῶν δημοσίων αὐτοὺς τρέφεις δαπανημάτων (X, 103).

« Ὅτι ἡ μὲν (σκηνικὴ) πόρνη καὶ ὁ ἡταιρικῶς, μαγείρων τέκνα καὶ σκυτοτόμων, πολλάκις δὲ καὶ οἰκετῶν ἐν τοιαύτῃ ζῶσι τρυφῇ (VII, 675).

« Εἰ γὰρ ἐν θεάτρῳ χορῶν ἁδόντων σατανικῶν, πολλὴ γίνεται ἡσυχία, ὥστε τὰ ὀλέθρια ἐκεῖνα δέξασθαι μέλη· καὶ ταῦτα, τοῦ μὲν χοροῦ ἐκ μίμων καὶ ὀρχηστῶν συνισταμένου,

(1) Ὁ τοῦ Εὐριπίδου Ἰππόλυτος, ἡ ἄγνωστός τις κωμῳδία.

(2) Τόμ. XI, σελ. 464--465.

(3) IX, σελ. 86.

χοροστατοῦντος δὲ παρ' αὐτοῖς βεβήλου τινὸς καὶ κιθαρωδοῦ, τοῦ δὲ μέλους σατανικοῦ καὶ ὀλεθρίου τυγχάνοντος, ἀδομένου δὲ μιαιοῦ καὶ πονηροῦ δαίμονος (V, 77).

« Οὐχ ὁρᾶτε τοὺς εὐπόρους τῶν ἀνθρώπων, πῶς μετὰ τὰ σιτία καὶ κιθαρωδοὺς καὶ αὐλητὰς ἐπεισάγουσι; θέατρον ἐκείνοι ποιοῦσι τὴν ἐαυτῶν οἰκίαν (IV, 686). Ὡσπερ γὰρ οἱ μίμους καὶ ὀρχηστὰς καὶ πόρναις γυναῖκας εἰς τὰ συμπόσια εἰσάγοντες, δαίμονας καὶ τὸν διάβολον ἐκεῖ καλοῦσι, καὶ μυρίων πολέμων τὰς αὐτῶν ἐμπιπλώσιν οἰκίας (V, 133).

« Οὐχ ἡ φωνὴ δὲ μόνον, οὐδὲ ἡ ὄψις, ἀλλὰ καὶ τὰ ἱμάτια τούτων μάλλον θορυβεῖ τοὺς ὀρώντας (VII, 675). Εἴ ποτε αὐλητοῦ ἢ χοραύλου σκεύη ἐνεδύσω, ἅρα οὐκ ἦν ἀσχημοσύνη; καίτοι γε χρυτὰ τὰ ἱμάτιά εἰσιν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀσχημοσύνη, ὅτι χρυσᾷ ἢ γὰρ πολυτέλεια τῆς σκηνῆς ἀρμόζει τοῖς τραγωδοῖς, τοῖς ὑποκριταῖς, τοῖς μίμοις, τοῖς ὀρχησταῖς, τοῖς πρὸς τὰ θηρία μαχομένοις (XI, 403).

« Ἀλλὰ κοσμηὴ καὶ καλλωπίζη; καὶ ἵππους ἐστὶν ἰδεῖν καλλωπιζομένους.... ἐπὶ δὲ τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἐπὶ σκηνῆς ἄπαντας (XI, 253, καὶ 152—153). Τὸ μετὰ αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης φησὶν (ὁ Παῦλος) ἐν καταστολῇ κοσμίᾳ κοσμεῖν ἑαυτάς, μὴ ἐν πλέγμασιν, ἢ χρυσῷ, ἢ μαργαρίταις, ἀλλ' ὃ πρέπει γυναιξὶν ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν δι' ἔργων ἀγαθῶν. καταστολὴν τί φησί; τοῦτέστι, τὴν ἀμπεχόνην πάντοθεν περιεστάθαι καλῶς, κοσμίως, μὴ περιέργως· ἐκεῖνο γὰρ κόσμιον, τοῦτο δὲ ἄκοσμον. Τί λέγεις; προσέρχῃ δεομένη τοῦ θεοῦ καὶ περιέκκειςαι χρυσία καὶ ἐμπλέγματα, μὴ γὰρ χορεῦσαι ἡλθες;... μὴ γὰρ εἰς πομπὴν παρεγένου; ἐκεῖ τὰ χρυσία, ἐκεῖ τὰ ἐμπλέγματα ἔχει καιρόν... Πῶς μετὰ ἐκτενείας εὐξασθαι τοιοῦτον σχῆμα περικειμένη; καὶ δακρύσης, γέλως ἔσται τὰ δάκρυα τοῖς ὀρώσιν· οὐ γὰρ χρυσοφορεῖν τὴν δακρύουσαν δεῖ· ἐπεὶ σκηνή ἐστὶ καὶ ὑπόκρισις· πῶς γὰρ οὐ σκηνή, ὅταν ἀπ'

αὐτῆς διανοίας, ἀφ' ἧς ἡ τοσούτη πολυτέλεια καὶ φιλοτιμία ἐτέχθη, ἀπὸ τῆς αὐτῆς καὶ δάκρυα προχέεται; περίελε πᾶσαν ἐκείνην τὴν ὑπόκρισιν· θεὸς οὐ παίζειται· ταῦτα τῶν μίμων καὶ τῶν ὀρχηστῶν ἐστὶ τῶν ἐν ταῖς σκηναῖς διημερυσόντων. . . . Μὴ τοίνυν τὰς ἐταιριζομένας μιμοῦ· διὰ γὰρ τοῦτου τοῦ σχήματος ἐκείναι πολλοὺς ἐπισπῶνται τοὺς ἐραστὰς. . . . διὰ τοῦτο πολὺς τῷ Παύλῳ λόγος· τῆς ἀμψιάσεως, πολὺς τῆς αἰδοῦς· εἰ δὲ ἂν πλούτου μόνου ἐστὶ τεκμήριον ταῦτα περιεῖλε, χρυσόν, μαργαρίτας, ἱμάτια πολυτελῆ, πῶς οὐ πολλῶ μᾶλλον ἂν περιεργίαις ἐστίν, οἷον ἐπιτρίμματα, ὑπογραφὰς ὀφθαλμῶν, διατεθρυμμένην βάδισιν, διακεκλασμένην φωνήν, ὄμμα ὑγρὸν καὶ πάσης πορνείας γέμον, περίεργον ἀναβολὴν τοῦ φάρου τοῦ χιτωνίσκου, ζώνην περιεργοτέραν, ὑποδήματα ἀπηρτιτισμένα; . . . ἔνεστι γὰρ καὶ δι' εὐτελῶν ἱματίων μᾶλλον καλλωπίζεσθαι τῶν τὰ χρυσία περικειμένων· ὅταν γὰρ σφόδρα ἡ κυανὸς ὁ χιτῶν, καὶ τῇ ζώνῃ συνεσταλμένος μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριθείας πρὸς τὸ στῆθος, καθάπερ τούτων τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὀρχουμένων, μήτε εἰς ἰσχνότητα συστέλλεσθαι, ἀλλ' ἀμροτέρων εἶναι μέσον καὶ πολλὰς ἔχειν περὶ τὰ στέρνα τὰς ρυτίδας, πόσων σπηρικῶν οὐχ ἱκανὸν τοῦτο δελεάσαι μᾶλλον; τί δὲ ὅταν τὸ ὑπόδημα ἐν τῷ μέλανι σφόδρα ἀποστίλβῃ δι' αὐτοῦ, ληγον εἰς ὀξύ, καὶ τὴν ἐν ταῖς ζωγραφίαις εὐφυῖαν ἢ μιμούμενον, ὥστε μήτε τὸν ταρσὸν ἀνέχειν πολὺ; τί δὲ ὅταν τὴν ὄψιν ἐπιτρίμμασι μὲν καλλωπίζῃς, ἀπονίπτῃς δὲ μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριθείας καὶ τῆς σχολῆς, καὶ διατείνῃς μετὰ τοῦ μετώπου πολὺ τῆς ὀψεως λευκότερον τὸ κάλυμμα, εἴτα ἄνωθεν τὸ φάρος ἐπιτιθῇς, ὡς ἂν τῷ λευκῷ τὸ μέλαν ἐμπρέπῃ; τί ἂν τις εἴποι· περὶ τῶν ὀφθαλμῶν τὰς μυρίας ἐκείνας περιστροφάς; περὶ τῆς δέσεως τῆς νῦν μὲν κρυπτομένης, νῦν δὲ γυμνουμένης ἐν τῇ δέσει τῆς περιστηθίδος; καὶ γὰρ καὶ τοῦτο γυμνοῦσι πολλάκις, ὥστε τοῦ ζώσματος τὴν ἀκρίθειαν φαίνε-

ΚΡΙΗΤ. ΘΕΑΤ.

ε'.

σθαι, τοῦ φάρους παντὸς περὶ τὴν κεφαλὴν περιγαγμένου· τὰς δὲ χεῖρας, καθάπερ οἱ τραγωδοί, οὕτω μετὰ ἀκριβείας ἐνδιδύσκουσιν, ὥστε νομίζειν προσπεφυκέναι μᾶλλον αὐταῖς (X, 590-591). Ἀπὸ ἱππων καὶ πολυτελείας ἱματίων, καὶ ἀκολούθων βούλονται φαίεσθαι· τί ταύτης τῆς δόξης οὐδαμινέστερον, τῆς ἀπὸ ἱππων καὶ οἰκετῶν συνισταμένης; ἐνάρετος εἶ; μηδενὶ τούτων κέχρηστο· οἰκεῖον ἔχε τὸν κόσμον, μὴ τῇ ἐτέρου παρουσίᾳ καλλωπίζου· ταῦτα καὶ πονηροί, καὶ μιαιοί, καὶ ἄγροικοι, καὶ πάντες ὅσοι πλούτου μετέχουσι, δύνανται ἔχειν· καὶ μῆμοι καὶ ὀρχησται ἐφ' ἱππων φέρονται, καὶ οἰκέτην προτρέχοντα ἔχουσιν, ἀλλ' ὅμως μῆμοί εἰσι καὶ ὀρχησται καὶ οὐ γεγόνασι σεμνοὶ ἀπὸ τῶν ἱππων καὶ τῶν ἀκολούθων (XI, σελ. 609) (1).

Ἄς προεργέθῃ, ὁ Χρυσόστομος δὲν περιωρίσθη εἰς μόνον τὸν κατὰ τοῦ κυρίως θεάτρου πόλεμον, ἀλλὰ μετὰ τῆς αὐτῆς εὐγλωττίας καὶ ἐπιμονῆς ἐκερκυνοβόλησε τὰς ἱπποδρομίας, τὰς Καλάνδας, τὰς γαμηλίου; τελετάς, τὰ δημοτικὰ ἄσματα (2)

(1) Παράβαλλε τοῦ αὐτοῦ τόμ. I, σελ. 469, 501, 649, 790, 793. τόμ. II, σελ. 157, 317, 319, 341, 342. τόμ. III, σελ. 51. τόμ. V, σελ. 132, 133. τόμ. VI, σελ. 77, 274-277. τόμ. VII, 15, 115, 117, 226, 421, 497-499, 500, 501, 673, 675, 712. τόμ. VIII, σελ. 109-110, 253, 343, 357, 358. τόμ. X, σελ. 103. τόμ. XI, σελ. 125, 153, 154, 392, καὶ τόμ. XII, σελ. 383, (ἐκδ. Βενεδικτίνων).

(2) Παρατίθῃμι τὴν περὶ δημοτικῶν ἁσμάτων περικοπὴν ὡς λίαν παρεργον. «Ὁὕτω γοῦν ἡμῶν ἡ φύσις πρὸς τὰ ἄσματα καὶ τὰ μέλη ἡδέως ἔχει καὶ οἰκείως, ὡς καὶ τὰ ὀπομάζια παιδιὰ κλαυθυμιζόμενα καὶ δυσχεραίνοντα, οὕτω κατακοιμίζεσθαι· αἱ γοῦν τίθαι ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτὰ βραστάζουσι, πολλάκις ἀπιοῦσιν τε καὶ ἐπανιοῦσι, καὶ τινὰ αὐτοῖς κατεπάρχουσιν ἄσματα παιδικά, οὕτως αὐτῶν τὰ βλέφαρα κατακοιμίζουσι· διὲς τοῦτο καὶ ἰδοιπόροι πολλάκις κατὰ μεσημβρίαν

καὶ ἐν γένει πᾶσαν ἰδιωτικὴν ἢ δημόσιον τελετὴν ἐν ἣ ὁ διορατικὸς αὐτοῦ ὀφθαλμὸς διέκρινεν ὑπολανθάνουσιν τὴν παράδοσιν τῆς παλαιᾶς θρησκείας. Δύο τῶν τελετῶν τούτων, αἱ Καλάνδαι καὶ οἱ γάμοι, στενωτάτα πρὸς τὸ θέατρον συνδεδεμένοι, κατώρθωσαν νὰ ἐπιζήσωσιν οὐ μόνον καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐναντίον τῶν διχμεστρυήσεων τοῦ μεγάλου ῥήτορος καὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀναθεματισμῶν τῆς ἐκκλησίας· ἐπειδὴ δὲ πολλάκις θέλομεν λάβει ἀρρομὴν νὰ μνημονεύσωμεν αὐτάς, πρέπει νὰ ἐκθέσωμεν ἐνταῦθα ὅποια ἦσαν αἱ τελεταὶ αὗται ἐν τῇ τετάρτῃ ἑκατονταετηρίδι καὶ πρὸ πάντων ὁποῖαν σχέσιν εἶχον πρὸς τὸ θέατρον.

Ὁ γάμος ἦν τότε ἀληθὴς θεατρικὴ πομπή, διότι σπουδαῖον ἐν αὐτῷ μέρος ἐλάβανον οἱ σκηνικοί· μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ χριστιανικοῦ μυστηρίου, ἡ νύμφη παραδιδομένη εἰς τοὺς οἰκείους τοῦ γαμβροῦ περιήρχετο ἀπὸ τῆς ἐσπέρας μέχρι βραδείας νυκτὸς τὴν ἀγορὰν καὶ τὰς κεντρικωτέρας τῆς πόλεως ὁδοὺς ἐν μέσῳ πολυαριθμοῦ ἀκολουθίας εὐωχούντων συγγενῶν

ἐλαύνοντες ὑποζύγια, ἔδοντες τοῦτο ποιοῦσι, τὴν ἐκ τῆς ὀδοποιρίας ταλαιπωρίαν ταῖς ὁδοῖς ἐκείναις παραμυθούμενοι· οὐχ ὀδοιπόροι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ γηπόνιοι ληνοβατοῦντες καὶ τρυγῶντες καὶ ἀμπέλους θεραπεύοντες καὶ ἄλλο ὅτιοῦν ἐργαζόμενοι, πολλάκις ἔδουσι· καὶ ναῦται κωπηλατοῦντες τοῦτο ποιοῦσιν· ἤδη δὲ καὶ γυναῖκες ἱστουργοῦσαι καὶ τῇ κεφαλῇ τοὺς στήμονας συγκεχυμένους διακρίνουσαι, πολλάκις μὲν καὶ καθ' ἐκαστὴν ἐκάστη, πολλάκις δὲ καὶ συμφώνως ἅπασαι, μίαν τινὰ μελωδίαν ἔδουσι· ποιοῦσι δὲ τοῦτο καὶ γυναῖκες καὶ ὀδοιπόροι καὶ γηπόνιοι καὶ ναῦται τῷ ἔσματι τὸν ἐκ τῶν ἔργων πόνον παραμυθήσεσθαι σπεύδοντες, ὡς τῆς ψυχῆς, εἰ μελούς ἀκούσειε καὶ ὠδῆς, ῥῆον ἂν ἅπαντα ἐνεγκέν διναμένης τὰ ὄγληρά καὶ ἐπίπονν. » τόμ. V, σελ. 132.

καὶ φίλων, ἐνῷ οἱ προπορευόμενοι μῆμοι ἔψαλλον ἐπιθαλάμια ᾄσματα καὶ παρίστων κωμωδίας σχέσιν ἐχούσας πρὸς τὸν γάμον. Ἄλλ' ἀκούσωμεν αὐτὸν τὸν ῥήτορα, ὅστις ἐν τῇ στηλιτεύσει τῆς γαμηλίου τελετῆς διαγράφει τοὺς κυριωτέρους αὐτῆς χαρακτήρας. « Γάμος πορνείας ἀνχιρετικὸν φάρμακον· μὴ τοίνυν τοῦτον ἀτιμάζωμεν ταῖς διαβολικαῖς πομπαῖς... καὶ πῶς δυνατὸν τοῦτο γενέσθαι, φησί; δι' αὐτῶν τῶν ἱερέων... ἂν τοίνυν τὸν διάβολον ἀπελάσῃς, ἂν τὰ πορνικὰ ἄσματα καὶ τὰ κεκλασμένα μέλη, καὶ τὰς ἀτάκτους χορείας, καὶ τὰ αἰσχροῦ ῥήματα, καὶ τὴν διαβολικὴν πομπὴν καὶ τὸν θόρυβον καὶ τὸν κεχυμένον γέλωτα καὶ τὴν λοιπὴν ἐξελάσῃς ἀσχημοσύνην, εἰσαγάγῃς δὲ τοὺς ἀγίους τοῦ Χριστοῦ δούλους, καὶ ὁ Χριστὸς δι' αὐτῶν παρέσται πάντως μετὰ τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν... οἶδα ὅτι βρῦς τισι δοκῶ καὶ φορτικός, ταῦτα παραινῶν καὶ παλαιὸν ἔθος κόπτων... μὴ μοι λεγέτω τις, ὅτι ἔθος ἐστίν· ὅπου ἁμαρτία τολμᾶται, ἔθους μὴ μνησθῆς, κατάλυσον... Οἱ ἐφ' ἡμῶν καὶ ὕμνους εἰς τὴν Ἀφροδίτην ᾄδουσι χορεύοντες, καὶ μοιχεύας πολλὰς, καὶ γάμων διαφθοράς, καὶ ἔρωτας παρانونοῦς καὶ μίξεις ἀθέσμου, καὶ πολλὰ ἕτερα ἀσεβείας καὶ αἰσχύνῃς γέμοντα ἄσματα κατ' ἐκείνην ᾄδουσι τὴν ἡμέραν, καὶ μετὰ μέθην καὶ τοσαύτην ἀσχημοσύνην δι' αἰσchrῶν ῥημάτων δημοσίᾳ τὴν νύμφην πομπεύουσι (III, 195). Ὅταν γὰρ τοὺς δαίμονας καλῆς διὰ τῶν ᾠμάτων, ὅταν τὴν ἐκείνων ἐπιθυμίαν πληροῖς διὰ τῶν αἰσchrῶν ῥημάτων, ὅταν μίμους καὶ μαλακοὺς εἰς τὴν οἰκίαν εἰσάγῃς καὶ τὸ θέατρον ᾤπῃς, ὅταν πορνῶν ἐμπλήσῃς τὴν οἰκίαν καὶ τῶν δαιμόνων ὀλόκληρον παρασκευάσῃς ἐκεῖ κωμᾶσαι τὸν χορόν, τί προσδοκᾷς λοιπὸν ὑγιές, εἰπέ μοι; τίνο; δὲ ἔνεκα καὶ ἱερέας εἰσάγεις, μέλλων τῇ ὑστεραίᾳ τοιαῦτα τελεῖν; (σελ. 196)· πολλάκις γὰρ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἡμέρας ἐκ τῶν φίλων τὸν νυμφίον αἰχμαλῶτον λαβοῦσα ἀπῆλθεν ἡ πόρνη καὶ τὸν ἔρωτα τὸν

πρὸς τὴν νύμφην ἐσθύσε... ταῦτα δεδοικέναι τοὺς πατέρας ἔχρην, εἰ καὶ μὴδὲν ἕτερον, καὶ κωλύειν τῶν μίμων καὶ τῶν ὀρχουμένων τὰς εἰς τοὺς γάμους παρουσίας (197)· διὰ τῆς ἀγορᾶς εἰς ἐπίδειξιν πομπεύουσι, μετὰ λαμπάδων αὐτὴν (τὴν νύμφην) παραπέμποντες, ἐν ἐσπέρᾳ βαθεῖα... καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων ἴστανται, ἀλλὰ μετὰ αἰσχυρῶν ῥημάτων αὐτὴν ἄγουσι... καὶ σεμνὸν μὲν οὐδέν, πάντα δὲ αἰσχυρὰ καὶ ἀσχημότης γέμοντα... τί γὰρ ὁ πολὺς ὄχλος βούλεται; τί δὲ ἡ μέθη, τί δὲ αἱ σύριγγες; οὐκ εὐδηλον ὅτι ἵνα μὴδὲ οἱ ἐν ταῖς οἰκίαις ὄντες καὶ βαπτιζόμενοι ὑπὸ βαθεῖ ταῦτα ἀγνοῶσιν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς σύριγγος διεγειρόμενοι καὶ ἀνωθεν ὑπὸ τῶν δρυφάτων κατακλύπτοντες, μάρτυρες γένωνται τῆς κωμωδίας ἐκείνης; τί ἂν τις εἴποι τὰς ὥδᾶς αὐτάς, αἱ πάσης γέμουσιν ἀπολασίας, ἔρωτας ἀτύπους καὶ μίξεις παρὰ νόμους καὶ οἰκιῶν ἀντροπᾶς καὶ μυρίας παρεισάγουσαι τραγωδίας, καὶ πολὺ τὸ τοῦ φίλου καὶ ἐρώντος ὄνομα ἔχουσαι, καὶ τὸ τῆς φίλης καὶ ἐρωμένης; (τόμ. X, σελ. 105—106)· ἔξω αἱ πόρνοι, ἔξω οἱ βέβηλοι! (XI, σελ. 419) (1).

Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος περὶ τῆς τελετῆς ταύτης, περὶ ἧς λεπτομερέστερος λόγος γενήσεται ἐν τοῖς ἐξῆς· Ὡς γνωστόν, οἱ Ἕλληνες Καλάνδας δὲν εἶχον, ἐδάνεισαν ὁμῶς τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τοὺς Ρωμαίους (2), οἵ τινες Calendas ὠνόμαζον πᾶσαν ἀρχίμηνον ἡμέραν, εἰδικώτερον δὲ τὴν πρώτην

(1) Παράβαλλε τόμ. X, σελ. 154, καὶ τόμ. XI, σελ. 417—423.

(2) « Verbum autem καλῶ Graecum est, id est voco, et hunc diem, qui ex his diebus qui calarentur primus esset, placuit Calendas vocari. » Macrobius, Saturnalia, I, 15. Ὡνομάσθησαν δὲ Καλένδα ἥτοι Κλήσαις ἐκ τῆς ἐξῆς πρὸς τὴν Ἡραν ἐπικλήσεως τοῦ ἀρχιερέως « quinque dies te calo, Juno Covella. septem dies te calo, Juno Covella. » Varro, de lingua latina, 5, 4.

ἐκάστου ἔτους, ἀρχυμένου παλαιότερον μὲν ἀπὸ τοῦ μηνὸς Μαρτίου, μετέπειτα δὲ μέχρις ἡμῶν ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου.

Αἱ Καλάνδαι ἦσαν ἡ κατ' ἐξοχὴν ἑορτὴ ἀπάντων τῶν ὑπηκόων τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους· πλούσιοι καὶ πένητες, ἄστοι καὶ ἀγρόται, ὁδοιπόροι καὶ θαλασσοπόροι ἐθεώρουν θρησκευτικὸν χρέος ἵνα ἑορτάσωσι τὴν μεγάλην ἑορτὴν μετ' ἐξαρετικῆς πομπῆς καὶ εὐωχίας. Ἐν ταύτῃ ἀγογγύστως ἐλύετο τὸ βελάντιον τοῦ φιλαργύρου, καὶ ἡ τοῦ πενεστέρου τράπεζα παρεσκευάζετο συδριτικῶς. Ὁ φύσει σκυθρωπὸς ἄνθρωπος παραδόξως μετεβάλλετο εἰς χαροπὸν ἑορταστήν, ὁ δὲ πενήτων τὴν στέρησιν τῶν φιλάτων ἐλησμόνει τὰ δάκρυα καὶ ἐξερχετο εἰς γέλωτα. Οἱ θανάσιμοι ἐχθροί, οἱ δυσηρεστημένοι πρὸς ἀλλήλους συγγενεῖς, ἄστοι καὶ ξένοι ἠδελφοποιοῦντο ἐν τῇ χαρᾷ τῶν Καλανδῶν· ἤργουν τὰ δικαστήρια, ἀνεβάλλοντο αἱ τιμωρίαι, ἐώρταζον καὶ οἱ δεσμῶται. Ὁ αὐστηρὸς παιδαγωγὸς ἀπέβαλλε τὸ ἐπὶ τοῦ μαθητοῦ του τυραννικὸν κράτος, ἡ δὲ μάστιξ τοῦ κυρίου ἐκρέματο ἀργῇ ἐμπαιζομένη ὑπὸ τοῦ μεθυσμένου δούλου. Ἀληθὲς ἐπεκράτει ἰσότης, καὶ δοῦλοι μετὰ κυρίων, γέροντες μετὰ νέων, γυναῖκες μετ' ἀνδρῶν, πάντες ἀναμιξὺ εὐωχοῦντο, ἔπαιζον, ἐγέλων. Ἡ ἑορτὴ ἦν ἀληθὲς στάδιον εὐωχίας καὶ γέλωτος, ὁ δὲ πλείοτερον γελῶν, τρώγων καὶ πρὸ πάντων πίνων ἀνευφημεῖτο νικητής. Τοιαῦται ἦσαν αἱ Καλάνδαι ἐν τῇ τετάρτῃ ἐκατονταετηρίδι, διαρκούσαι ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς πέμπτης Ἰανουαρίου, ἥτοι ἐπὶ πέντε συνεχεῖς ἡμέρας.

Τὴν παραμονὴν τῆς πρώτης τοῦ ἔτους ἐκομίζοντο ἐν τῇ ἀγορᾷ τὰ ἐκλεκτότερα τῶν ἐδωδύμων, ἡ δ' ἐκ τῶν ἀγρῶν εἰσροὴ τῶν βοσκημάτων καὶ πρὸ πάντων τῶν θρεπτικῶν πτηνῶν ἀπετελεῖ ζωηρὸν θέαμα τὸ ὁποῖον ἐπὶ μᾶλλον ἐξωογόνει ἡ τῶν πολιτῶν παρουσία· οὐδεὶς ἔμμενεν ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἀλλ' οἱ μὲν συγγωθοῦντο ἐν ταῖς ὁδοῖς, οἱ δὲ συνεσωρεύοντο εἰς τοὺς ἐξέ-

στας καὶ τὰ παράθυρα τῶν κεντρικωτέρων οἰκιῶν ὅπως ἴδωσι τὴν μεγάλην ἐκείνην ἐκθεσιν ἀνθρώπων, πτηνῶν καὶ ζώων. Ἐκαστος ἐπρομηθεύετο τ' ἀπαιτούμενα ἐδώδιμα πρὸς στολισμὸν πλουσίας καὶ πολυημέρου τραπεζῆς, πέμπων τὴν ἐκλεκτοτέραν μερίδα τῶν ὀψωνίων εἰς τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους καὶ λαμβάνων παρ' αὐτῶν ἴσον ἀντάλλαγμα, διότι κυριώτατον χαρακτηριστικὸν τῆς πρωτοχρονιάς ἦτο ἡ ἀμοιβαία φιλοδωρία.

Περὶ τὸ ἐσπέρας οἱ μὲν αὐστηρότεροι ἀπεχώρουν τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν ὁδῶν ὅπως ὑποκλέψαντες ὀλίγας ὥρας ὕπνου ἀντλήσωσι δυνάμεις διὰ τὴν ἐπικειμένην κοπιώδη καὶ μακρὰν εὐωχίαν· οἱ ζωηρότεροι ὅμως, καὶ τοιοῦτοι ἦσαν οἱ πλεῖστοι, μένοντες ἄγρυπνοι ἐκήρυττον ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐσπέρας τὴν ἐορτήν, εὐωχοῦμενοι, ψάλλοντες καὶ χορεύοντες· κατὰ συστήματα διαιρούμενοι περιήρχοντο τὴν πόλιν ἄδοντες βακχικὰ ᾠσματα, συρίζοντες, παταγοῦντες καὶ πρὸ πάντων θυροκοποῦντες τὰς οἰίας τῶν κοιμωμένων, πρὸς οὓς ἀπέτεινον κατὰλληλα σκώμματα· οἱ οὕτως ἀφυπνίζομενοι ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐγέλων ἐπὶ τῷ γελοίῳ παθήματι, σπκνίως δὲ ἠγανέκτουν. Οὐ μόνον δὲ οἱ ἄρχοντες, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἐξυπνῶν περὶ τὸ λυκαυγὲς ἠύχετο εἰς τοὺς περιστάτας εὐτυχές τὸ νέον ἔτος καὶ ἐφιλοδώρει χρυσὰ νομίσματα.

Περὶ τὸ λυκαυγὲς τῆς 1 Ἰανουαρίου πᾶσα ἡ πόλις ἐξυπνος κατεγίνετο εἰς ἐορτάσιμον διάκοσμον τῶν οἰκιῶν· καὶ οἱ μὲν ἐστίλιζον τὰ πρόθυρα διὰ κλάδων δάφνης καὶ στεφάνων ἐξ ἀνθέων (1), οἱ δὲ φοροῦντες πολυτελεῖ, ἐκ πορφύρας

(1) Ὁ Χρυσόστομος λέγει ὅτι πλὴν τῶν πλεομένων στεφανωμάτων ἤπτοντο καὶ λύχνοι ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς (Λόγος ταῖς Καλάνδαις).

Καὶ νῦν ἔτι οἱ Ἕλληνες περὶ τὸ λυκαυγὲς ἐκάστης πρώτης τοῦ μηνὸς Μαιῶς στέφουσι τὰ πρόθυρα τῶν οἰκιῶν δι' ἀνθέων καὶ κλάδων δάφνης.

ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐνδύματα ὠδήγουν μετὰ λαμπάδων καὶ εὐφημιῶν τοὺς ἵπποτρόφους κυρίους εἰς τὰ ἱερά (1), ὅπως δεηθῶσιν ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τῶν διὰ τὰς ἵπποδρομίας ὠρισμένων ἵππων αὐτῶν· οἱ παρακολουθοῦντες τούτους θεράποντες διέσπειρον εἰς τὸν συνωθούμενον ὄχλον δράκας νομισμάτων, ἡ δὲ συνοδία ἡρέσκετο θεωροῦσα τοὺς συλλογεῖς ἐρίζοντας καὶ καταπατουμένους. Μετὰ τὴν θυσίαν οἱ ἵπποτρόφοι διηυθύνοντο εἰς τὰ μέγαρα τῶν ἀρχόντων τῆς πόλεως, εἰς τοὺς ὑπηρέτας τῶν ὀποίων διένεμον χρυσᾶ νομίσματα· ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι ἡσπάζοντο ἀδελφικῶς, φιλοδωροῦντες πρὸς ἀλλήλους χρήματα.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐπραττον οἱ τακτικώτεροι τῶν ἐορταστῶν· τὸ πλεῖστον ὅμως τῶν πολιτῶν διήρχοντο ὅλην τὴν νύκτα πίνοντες, διότι ὁ πότος ἦν κατ' αὐτοὺς τῆς ἐορτῆς τὸ κεφάλαιον· οἱ συνευθυμοῦντες ἡμιλλῶντο περὶ πολυποσίας, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεθύοντες ἀπεχώρουν ἅμα τῇ ἡμέρᾳ πρὸς ὕπνον.

Ἄμα τῇ ἡμέρᾳ κύριον μέλημα εἶχον οἱ δεξιώτεροι τὴν τῶν ἀνταλλασσομένων δώρων πομπήν, ἅπαντες δέ, πλούσιοι τε καὶ πένητες, μένοντες ἐν τῇ οἰκίᾳ εὐωχοῦντο, διότι καὶ ἡ τοῦ πτωχοτέρου τράπεζα ἔγεμε λαμπρᾶς ἐδωδῆς· μετὰ δὲ τοῦτο ἐπαίζον διάφορα παιγνίδια, καὶ πρὸ πάντων τοὺς κύβους, ἄνευ διακρίσεως ἡλικίας καὶ τάξεως· « ἔγεμον πάντα εἰρήνης τε καὶ ἐλευθερίας καὶ ἡδονῆς. »

(1) Ἐν τῇ νομηνίᾳ ταύτῃ ἰδίως ἐώρταζον οἱ νοεῖ, ἀλλὰ τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐν τοῖς πρώτοις κατήργησεν ὁ χριστιανισμός· « βωμοὶ τε θεῶν νῦν μὲν οὐ πάντα ἔχουσι τὰ πρόσθεν, νόμου κεκωλυκός, πρὸ δέ γε τοῦ κωλύματος ἦδε ἡ νομηνία πολὺ μὲν πῦρ, πολὺ δὲ αἷμα, πολλὴν δ' ἵπποις κνίσσαν ἀπὸ παντὸς χωρίου πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνιούσαν, ὥστε καὶ τοὺς θεοὺς εἶναι λαμπρὰν ἐν τῇ ἐορτῇ τὴν δαῖτα. » Λιβάνιος, I, σελ. 260.

Τὴν ἐπιούσαν πᾶς ὁ λαὸς συνηθοίζετο ἐν τῷ ἵπποδρομίῳ διὰ νὰ θεωρήσῃ τὰ ἀμιλλώμενα ἄρματα καὶ ἵππους, μετὰ δὲ τοῦτο ἅπαντες, λουόμενοι ἐπανήρχιζον τὴν εὐωχίαν, καὶ κορεννύμενοι μετέβαλλον τὰς τραπέζας εἰς κυβιστήρια.

Ἐπὶ τέλους τὴν τετάρτην ἡμέραν ἐξηκολούθει μὲν ἡ ἐορτή, ἀλλὰ μετ' ὀλιγωτέρας ζέσεως ἕνεκα τῆς τριημέρου κοπώσεως, οἱ δὲ ζωηρότεροι παρεξέτεινον αὐτὴν καὶ μέχρι τῆς πέμπτης· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως αἱ Καλάνδαι ἔληγον ἐν τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ, ἐν δὲ τῇ πέμπτῃ, ὡς λέγει ὁ Λιβάνιος « ὥσπερ αὐρὰ τις ἔτι λεπτὴ πνέουσα, κατέχει τοὺς ἀνθρώπους ὁ καιρὸς ἐν εὐφροσύναις ἀμυδροτέραις· καὶ μόλις πως καὶ σὺν ὀκνῶ τῶν ἔργων ἄπτονται, καθάπερ ἵπποι διὰ χρόνου πάλιν ὑπαγόμενοι ζυγῷ· καὶ ὁμοῦ τε πρὸς τὸ ἔργον χωροῦσι καὶ εὐχονται τὴν αὐτὴν αὖθις ἐορτὴν ἐπιδεῖν. »

Καὶ τοιαῦται μὲν ἦσαν αἱ Καλάνδαι κατὰ τὰς περιγραφὰς τοῦ Λιβανίου (1)· ἐξ ἄλλου ὅμως συγχρόνου συγγραφέως, τοῦ ἁγίου Ἀστερίου ἐπισκόπου Ἀμυσείας (ἐν ἔτει 395) πληροφορούμεθα ὅτι σπουδαιότατον ἐν τῇ ἐορτῇ μέρος ἐλάβδανε τὸ θέατρον. Οἱ ἡθοποιοὶ ἐγκαταλείποντες τὴν θυμέλην ἡνοῦντο μετὰ τοῦ ὄχλου, καὶ εἰς συστήματα καὶ τάξεις διαιρούμενοι περιήρχοντο τὴν πόλιν εὐφημοῦντες καὶ ἐπικροτοῦντες ἐν ἀπάσῃ οἰκίᾳ (2). Οἱ πλουσιώτεροι τῶν πολιτῶν καὶ ἰδίως οἱ ὕπαιοι διεσκόρπιζον ἀφθόνως χρήματα εἰς τοὺς αὐλητάς, τοὺς

(1) Λιβανίου, ἑκφρασις Καλανθῶν (τόμ. IV, σελ. 1053-1054). Τοῦ αἰτοῦ, εἰς τὰς Καλίνδας (τόμ. I, σελ. 257-260) ἔκδ. Reiske.

(2) « Δημόται γὰρ ἀγύρται καὶ οἱ τῆς ὀρχήστρας θαυματοποιοὶ εἰς τιζίαις καὶ συστήματα ἐκυτοῦς καταμερίσαντες ἐκάστην οἰκίαν διοχλοῦσι... φατρία φατρίαν καταλαμβάνει, καὶ βοή βοήν, καὶ ζημία ζημίαν. » Λόγος κατηγορητικὸς τῆς ἐορτῆς τῶν Καλανθῶν, σελ. 72.

μίμους, ὀρχηστάς, ἡνιόχους, τὰς ἐταίρας, τοὺς θηριομάχους, ὅπως διασκεδάσωσι τὰ πλῆθη· ὁ Ἀστέριος ταῦτα ἀναφέρων ἀποδίδει εἰς ἀπλὴν κενοδοξίαν τὴν γενναιοδωρίαν τούτῃν, λέγων ὅτι οἱ ὕπατοι ἔπραττον τοῦτο ἐν τῇ ματαιότητι τοῦ νῦν ἰδῶσι τὰ ὀνόματα αὐτῶν μνημονευόμενα ἐν ἀρχῇ τῶν συμβολαίων, ἥτοι τῶν χάριν τῆς ἐορτῆς ἐκδιδόμενων ὑπὸ τῆς πόλεως ψηφισμάτων. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὲ μανθάνομεν ὅτι ἐν ταῖς Κκαλάνδαις ἐγίνοντο καὶ θεατρικαὶ παραστάσεις, προσωποποιήσεων, καὶ τὸ περιεργότερον ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ στρατιῶται εἶχον τὴν ἐλευθερίαν μεταμφιεννύμενοι εἰς γυναῖκας, νῦν διακωμῶδῶσι τοὺς ἀξιωματικούς αὐτῶν (1). Ἐνθὺ δὲ ὁ Λιβάνιος ὁμολογεῖ ὅτι ἐν τῇ ἐορτῇ ἀδελφικῶς συνευθύνουν ἀπτοί τε καὶ ἀγρόται, ὁ Ἀστέριος ἀπ' ἐναντίας γράφει ὅτι οἱ ἐν τῇ ἐορταζούσῃ

(1) « Σκεψώμεθα δὲ ὅπως καὶ οἱ ἐνοπιοὶ στρατιῶται παρὰ ταύτης ὠφελοῦνται τῆς ἐορτῆς· εἰς χρήματα ζημιοῦνται· καὶ ἐνδὸς ἐκπτώματος μισθὸν προσφέρουσι τὸν ἐπισιτισμὸν τοῦ πολέμου· εἰς τρόπους καὶ ἡθὴ βλάπτονται· μανθάνουσι γὰρ ἀνελευθερίαν, ἐπιτηδεύματα σκηνικῶν, ἔκλυσιν καὶ μαλακίαν ἡθῶν, παιδεῖν κατὰ τῶν νόμων καὶ τῆς ἀρχῆς, ἧς ἐτάχθησαν φύλακες· τὴν γὰρ μεγίστην ἀρχὴν κωμωδοῦσι καὶ διασύρουσιν, ἄρμα ὡς ἐπὶ σκευῆς ἀναβαίνοντες καὶ δορυφόρους πεπλασμένους χειροτονοῦντες καὶ δημοσίᾳ ποιοῦντες τὰ τῶν ἐξυρμένων πρὸς κόνδυλον· καὶ ταῦτ' ἐστὶ τῆς πομπῆς τὰ σεμνότερα· τὰ δὲ ἄλλα πῶς ἂν τις εἴποι; καὶ μὴν ἐκκαλυψάμενος γυναικίζεται ὁ ἀριστεύς, ὁ τὸν θυμὸν λεοντώδης, ὁ μετὰ τὴν θπλισιν θυμαστὸς ὀφθῆναι τοῖς οἰκείοις καὶ φοβερὸς τοῖς ἐναντίοις, καὶ τὸν χιτῶνα μέχρι τῶν σφυρῶν ἀφήνῃ, καὶ τοῖς στέρνοις περιελίττει τὴν ζώνην, καὶ ὑποδήματι κέχρηται γυναικεῖον, καὶ τὸν κρόσσον ἐπιτίθεται τῇ κεφαλῇ, ἣ γυναιξὶ νόμος· καὶ φέρεῖ τὴν ἡλακάτην ἐρίου γέμουσαν καὶ τῇ δεξιᾷ νῆμα κατὰγει, τῇ ποτὲ σερύσῃ τὸ τρόπαιον, καὶ τὸν τόνον τῆς ψυχῆς ἐναλλάττων, τὸ δξύτερον καὶ γυναικῶδες φθίγγεται· » ἐν Combesis, Auctuarium, τόμ. II, σελ. 66-78.

πόλει χάριν ἐμπορίας συρρέοντες γεωργοὶ ἐγίνοντο ἀληθῆς θέατρον, χλευαζόμενοι, μαστιγούμενοι καὶ διακωμωδούμενοι ἔργοις τε καὶ λόγοις· κατὰ πᾶσαν ὁμῶς πιθανότητα τὰς ἀπρεπεῖς ταύτας σκηνὰς διεδραμάτιζον μόνον οἱ προσωποποιοί, διότι ὁμοία σκηνὴ μετὰ θλιβερωτέρων συνεπειῶν διεδραματίζετο καὶ ἐν τοῖς λεγομένοις βακχικοῖς Καταγωγίοις τῶν Ἐφεσίων (1).

Περὶ τῶν ἐν ταῖς Καλάνδαις παριστανομένων δραμάτων ἀκριβεῖς πληροφορίες ἐλλείπουσιν· ἐκ τῆς ῥήσεως ὁμῶς τοῦ Ἀστέριου « παίζειν τὸν θάνατον » καὶ πρὸ πάντων τῆς εἰδικωτέρας περιγραφῆς τοῦ Χρυσοστόμου (2), δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν

(1) « Τῆς δὲ Ἐφεσίων λείψανα ἔτι... εἰδωλολατρίας... Καταγωγίῳ οὕτω καλούμενων... ἑορτὴν ἐν ἡμέραις τισιν ἐπιτελούντων, προσχήματα μὲν ἀπρεπῆ ἐκυτοῖς περιτιθέντες, πρὸς δὲ τὸ μὴ γινώσκεισθαι προσωποποιῶν κατακαλύπτοντες τὰ ἐκυτῶν πρόσωπα, βόπαλ' τε ἐπιφερόμενοι καὶ εἰκόνας εἰδώλων, καὶ τινα ἔσματα ἀποκαλοῦντες, ἐπιόντες τε ἀτάκτως ἐλευθέροις ἀνδράσι καὶ σεμναῖς γυναιξίν, φόνους οὐ τοὺς τυγχόντας ἐργαζόμενοι καὶ πλῆθος αἱμάτων ἐκχέοντες ἐν τοῖς ἐπισήμοις τῆς πόλεως τόποις. » Ἀπότπασμα ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἀποστόλου Τιμοθέου παρὰ Ducange Glos. Graec. ἐν λ. Καταγωγίῳ.

(2) « Φέρε τὴν μωρὰν καὶ βλάπτουσαν τέρψιν λόγῳ τῶν ψυχῶν ἀπελάσωμεν, ὥσπερ τινα φρενῆτιν ἐν τῷ γελᾶν καὶ παίζειν τὸν θάνατον ἄγουσαν » Ἀστέριος, σελ. 66. « ἀνάγκη ταῦτα εἰπεῖν ἵνα ἡμεῖς ἀπαλλαγῇτε τοῦ ἀτάκτου γέλωτος καὶ τῆς αἰσχύνης καὶ τῆς βλάβης τῆς ἀπὸ τῶν ῥημάτων τούτων· ταῦτα πολλοὶ πολλὰκις γελῶντες λέγουσιν· ἀλλὰ καὶ τοῦτο διαβολικῆς κακουργίας ἐστίν, ἐν τάξει ῥημάτων ἀστειῶν διεφθαρμένα εἰσάγειν εἰς τὸν βίον ἡμῶν δόγματα· ταῦτα γὰρ συνεχῶς καὶ ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις καὶ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις πολλοὶ περιφέρουσιν· ὅπερ ἐσχάτης ἀπιστίας καὶ παροιρίας καὶ γέλωτος ὄντως καὶ παιδικῆς διανοίας. » Χρυσοστόμου λόγος μετὰ τὰς Καλάνδ' σελ. 723.

ὅτι αἱ Καλανδικαὶ πράστασις εἶχον ὑπόθεσιν τὴν διακωμώδησιν τῆς κοσμικῆς ματαιότητος καὶ τὴν ἀποθέσιν τοῦ θανάτου, ἐπομένως ἴσως σχετίζονται πρὸς τὴν μεσαιωνικὴν νεκρικὴν πράστασιν, τὴν γνωστὴν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα χορὸς τῶν Μακκαβαίων (Danse Macabre).

Ἄγνοῶ ἂν αἱ Καλάνδαι ἐωρτάζοντο μετὰ τῆς αὐτῆς πομπῆς καθ' ἅπαν τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος, εἰ καὶ ὁ Λιβάνιος ἐπανειλημμένως τοῦτο βεβαιοῖ· βεβαίως πάντες οἱ τότε ἐωρτάζον τὴν πρώτην ἐκάστου ἔτους, ὡς καὶ οἱ νῦν, πρ' ἐκάστῳ ὅμῳ· λαῶς ἡ ἐορτὴ ἔφερεν ἰδιάζοντα ψυχγωγίαις τύπον· οὕτως αὐτὸς ὁ τοσοῦτον λεπτομερῶς περιγράψας τὰς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ Ἀντιοχείᾳ ἐορταζομένας Καλάνδας οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην μνείαν ποιεῖται περὶ ἀναμίξεως τοῦ θεάτρου ἐν τῇ ἐορτῇ, ἐνῶ ὁ Ἀστέριος θεωρεῖ τὸ θέατρον καὶ τοὺς προσωποποιήτους ὡς τὸ χαρακτηριστικώτατον τῶν Καλανδῶν γνώρισμα· ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ τρεῖς ἐκ Καππαδοκίας ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες, οὐδὲ κἂν μνημονεύοντες τὸ ὄνομα τῶν Καλανδῶν, ἀναφέρουσιν ἑτέραν ἐορτὴν τελουμένην ἐν Καππαδοκίᾳ, τὰ Συμπόσια, μετέχουσιν μὲν τῆς Καλανδικῆς πομπῆς, πράγματι ὅμως ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς ἑτέραν ἐθνικὴν ἐορτὴν γνωστὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κλήσεις (1). Ἀλλ' αἱ Ἀντιοχειαὶ Κλήσεις ἔχουσι κοινὸν μὲν τὸ ὄνομα πρὸς τὰς Καλάνδας (διότι ἀπὸ τοῦ καλῶ ἐπίσης, ὡς προερρέθη, παράγεται καὶ ἡ λατινικὴ αὕτη λέξις), ὡς ἐορταὶ ὅμως ἦσαν ὅλως μὲν διάφοροι παρὰ τοῖς Σύροις, ταυτόχρονοι ὅμως παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, διότι,

(1) Λιβανίου περὶ τῶν ἐν ταῖς Ὀλυμπίαις ἐορταῖς Κλήσεων τόμ. ΠΙ, σελ. 108· ὀνομάζοντο δὲ οὕτω, διότι ἡ βουλὴ τῆς Ἀντιοχείας ἐν ἐκάστη Ὀλυμπιακῇ πανηγύρει ἐκάλει εἰς κοινὸν συμπόσιον τὸν τε δῆμον καὶ τοὺς ξένους.

ὡς θέλομεν ἴδει προσεχῶς, οἱ βυζαντινοὶ ἐκχριστιανίσαντες τὰς Καλάνδας ἐώρταζον αὐτάς κατὰ τὸν αὐτὸν μὲν χρόνον, ἤτοι ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ μέχρι τῶν Θεοφανίων, μετὰ τελετῆς ὅμως διαφόρου· ἐν τῇ δωδεκαήμερῳ ταύτῃ ἐορτῇ, τῇ ὁποίᾳς τὰ πρῶτα ἱστορικὰ ἔχνη ἀνευρίσκομεν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ λαὸς εὐωχεῖτο αὐτοκρατορικῇ δαπάνῃ ἐν τῇ αὐλῇ τῇ λεγομένῃ τῶν δεκαεννέα ἀκκουβίτων, τὰ δὲ συμπόσια ταῦτα ἦσαν οὐ μόνον ἀπαράλλακτα πρὸς τὰς Ἀντιοχικὰς Κλήσεις, ἀλλὰ παραδόξως ἔφερον καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν, Κλητόρια (1) λεγόμενα ἐπὶ τὸ βυζαντινότερον. Ὡς δὲ οἱ Ἀντιοχεῖς διέκρινον τὴν ἐορτὴν τῶν Καλανδῶν ἀπὸ τὰς Ὀλυμπιακὰς Κλήσεις, οὕτω καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἀντικαταστήσαντες τὴν πρῶτην διὰ τῆς δευτέρας ὀνομασίας, οὐχ ἤττον διετήρησαν καὶ τὰς Καλάνδας οἱ μὲν ἐν ταῖς πόλεσιν ὡς ἀπλὴν ἐορτὴν τῆς πρώτης Ἰανουαρίου (2), οἱ δὲ ἀγρόται ὡς

(1) Κεδρηνὸς σελ. 675, ἔκδ. Παρισίων· ὁ Θεοφάνης (8050) καλεῖ ἐπὶ τὸ ἐλληνικώτερον τὰ Κλητόρια, ἄριστα. Τοιαύτην ἀρχὴν ἔχουσι καὶ αἱ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ λεξεῖς Κάλεσμα, Καλῶ, σημαίνουσαι τὴν πρόσκλησιν εἰς εὐωχίαν ἐπὶ ἐπισήμῳ ἐορτῇ καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ γάμῳ.

(2) Διὲ μακρῶν περιγράφει τὰς Βυζαντινὰς Καλάνδας ὁ πολυμαθὴς τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχιεπίσκοπος Εὐστάθιος ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Κομνηνὸν (Migne, Patrologia Graeca, τόμ. 136, σελ. 1257-1262)· παράλλω καὶ Δημητρίου Κυδωνῆ ἐπιστολὴν ἐν Boissonade Anecdota Nova, σελ. 251.

Ἐν πολλοῖς ἐλληνικοῖς τόποις διατηρεῖται ἔτι τὸ ἔθιμον ὅπως οἱ πατέρες ψάλλωσιν ἐν ἐκάστῃ πρωτοχρονιᾷ συγχαρητηρίους ὕμνους, Κάλαντα λεγόμενους· ἐκ τῶν Καλανδῶν τούτων ὕμνων ἐγεννήθη καὶ ῥῆμα, Καλαντζω, σημαίνον ἔδω τὰ Κάλανδα καὶ ἀπλῶς εὐχομαί τὴν πρωτῆν τοῦ ἔτους (Καλαντζω, dare il buon capo d'anno. Λεξικὸν Σομαβέρου).

θεατρικὴν πομπήν (1)· ὥς ἀπλοῦς χαίρετισμός τῆς πρώτης τοῦ ἔτους (πρωτοχρονιάς) παραμείνῃ αἱ Καλάνδαι μέχρι τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπερχαίωθησαν ἐπὶ τέλους· παραδόξως ὁμῶς, ἐνῶ ἡ λέξις ἐλησμονήθη, τὸ πρᾶγμα, ἥτοι ἡ Καλανδικὴ ἑορτὴ ζωηρότερα ἀνεφάνη κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, τινὰ δὲ τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς Ἀθηναϊκῆς πρωτοχρονιάς ἀναπολοῦσι τὰς ἐπὶ Λιθανίου Καλάνδας, ἥτοι τὴν ἐκ τῶν ἀγρῶν εἰσόδον τῶν θρεπτῶν πτηνῶν, τὸ νυκτερινὸν πίζγιον τῶν κύβων (νῦν χρυτοπαίγιον), τὴν ἀντζαλαγλὴν ἐδωδῖμων, τὴν φιλοδωρίαν χρημάτων, τοὺς συριγμοὺς τῶν ἑορταζόντων, καὶ τὰ τοιαῦτα. Τὴν τύχην τῶν Καλανδῶν παρηκολούθησαν καὶ τὰ βυζαντινὰ Κλητόρια, τὰ ὅποια σὺν τῷ χρόνῳ ἀπαρχαιωθέντα ἐπὶ τέλους ἐσήμαινον ἀπλῶς πᾶν βασιλικὸν δεῖπνον.

Αἱ ἑορτολογικαὶ αὗται περιπλοκαὶ βεβαίως δὲν ἐπῆλθον τυχαίως, ἀλλ' ὑπεγορεύθησαν ὑπ' αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας σκοποῦσης· νὰ ἐξαλείψῃ οὕτω καὶ τὰ τελευταῖα λείψανα τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων. Αὐτὸς ὁ κατὰ τῶν Καλανδῶν κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου ἐπίτηδες συγχέει ταύτας πρὸς πολλὰς ἄλλας ἐθνικὰς ἑορτάς (2), μὲ τὴν μονομερῆ βεβαίως πρόθεσιν ὅπως διὰ τῆς συγχύσεως παραλυθῇ ἡ διάκρισις τοῦ εἰς ἐκάστην ἑορτὴν ὀρισμένου χρόνου, ὅστις ἀπετέλει τὴν κυριωτάτην βᾶσιν τῆς ὑπὲρ τῶν πομπῶν τούτων δημοτικῆς παραδόσεως. Τὸ δὲλεον τοῦτο ἐπέτυχε μὲν παρὰ τοῖς ἀστοῖς, διότι καὶ αὐστηρότερον

(1) Βαλσαμῶνος ἐρμηνεύει εἰς τὸν 62 κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου. Ὁ αὐτὸς λόγος πιθανῶς ὑπεγόρευσε καὶ τὴν μετωνομίαν τῶν ἑλληνικῶν ἀγώνων· « γίνωσκε ὅτι μονόβολον λέγεται ὁ δρόμος, κοντομονόβολον, τὸ πῆδημα... περιχυτὴ ἡ πάλη. » Βαλσαμῶνος σχολιαεῖς εἰς Φωτίου Νομοκάνονα, τίτλ. ιγ', κεφ. 29.

(2) Κανὼν 62.

ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐπετηροῦντο καὶ προχείρους εὕρισκον νέας ὀθυμηδίας εἰς ἀντικατάστασιν τῶν παλαιῶν, οἱ ἀγρόται ὁμῶς κατώρθωσαν ὅπως παρολισθῇσιν ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκτυον· διὸ βλέπομεν τούτους καὶ μόνους ἐορτάζοντας τὰς Καλάνδας, ὡς καὶ τὰ τοῦ Πανὸς καὶ Βάχχου ὄργια κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθος μέχρι τῶν Σταυροφορικῶν χρόνων πιθανῶς δὲ καὶ ἀργότερον. Εἰς διατήρησιν τῶν παλαιῶν αὐτοῦ παραδόσεων ὁ λαὸς ἀνέδειξεν οὐ μόνον ἐπιμονὴν ἀλλὰ καὶ εὐφυΐαν· φοβοῦμενος τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀναθέματα προσεποιεῖτο ὅτι ἀπεκήρυττε τὴν ἀφοριζομένην ἐορτὴν, πράγματι ὁμῶς ἐλησμόνει μόνον τὸ ὄνομα ἀλλ' οὐχὶ τὸ ἔθιμον. Ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν τὰ Συμπόσια, ἣδη δὲ θέλομεν ἐν συντόμῳ ἐκθέσει τὰς παραδόξους φάσεις τὰς ὁποίας διελθοῦσα ἡ ἐθνικὴ αὕτη ἐορτὴ κατώρθωσε νὰ ἐπιζήσῃ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Ὁ μέγας Βασίλειος λεπτομερῶς περιέγραψε τὰ τότε ἐν Καππαδοκίᾳ τελούμενα Συμπόσια, τὴν δὲ περιγραφὴν ταύτην παρατιθέμεθα πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ ἐορτὴ μεταβαλοῦσα ἀπλῶς τὸ ὄνομα οὐδὲν ἤττον ἐξυκολουθεῖ ἀπαρχαλλάκτως μέχρις ἡμῶν τελουμένη. « Εὐθὺς ἀρχομένης ἡμέρας κοσμοῦσιν ἐκυτῶν τὰ συμπόσια τάπησι ποικίλλοις καὶ ἀνθίνοις παραπετάσμασι, σπουδῇ τε καὶ ἐπιμέλειαν εἰς τὴν τῶν ἐκπωμάτων παρασκευὴν ἐπιδείκνυνται, ψυκτῆρας καὶ κρατῆρας καὶ φιάλας, ὥσπερ ἐν πομπῇ τινι καὶ πανηγύρει, διατιθέντες, ὡς ἂν τὸ τῶν ἀγγείων διάφορον τὸν κόρον αὐτοῖς ὑποκλέπτῃ, καὶ ἡ τῶν ἐκπωμάτων μεταλλαγὴ καὶ μετάθαισις ἱκανὴν αὐτοῖς εἰς τὸ πίνειν διατριβὴν ἐμποιῇ· συμποσίαρχοι δὲ τινες ἐπὶ τούτοις καὶ ἀρχιοινοχοοὶ καὶ ἀρχιτρίκλινοι· καὶ τάξεις ἐν ἀταξίᾳ, καὶ διάθαισι ἐν ἀκόσμῳ πράγματι ἐπινενόηται, ἢ ὥσπερ ταῖς ἀρχαῖς ταῖς ἐξωθεν ἐκ τῶν δορυφορούντων ἡ σεμνότης συναύξεται, οὕτω καὶ τῇ μέθῃ οἷον βυσσίδι τινὶ θεραπείαν περιστήσαντες, τὸ ἐπινείδιστον αὐτῆς τῷ ὑπερβάλλοντι τῆς σπου-

δῆς περιστέλλωσι· στέφανοι ἐπὶ τούτοις καὶ ἄνθη καὶ θυμιάματα, καὶ μυρίαί τινές· ἔξωθεν θυμηδαί· πλείονα τὴν ἀσχολίαν τοῖς ἀπολλυμένοις παρασκευάζουσιν· εἴτα πόρρω προΐοντος τοῦ πόθου, ἄμιλλαι περὶ τοῦ πλείονος, φιλονεικίαι καὶ ἀγωνίσματα, ἀλλήλους ὑπερβάλλεσθαι φιλοτιμουμένων κατὰ τὴν μέθην (1)... Ἀπὸ τοιούτων κακῶν, ἄνδρες ὁμοῦ καὶ γυναῖκες κοινούς συστησάμενοι χοροὺς, δαίμονι οἰνηρῷ τὰς ψυχὰς παραδόντες ἀλλήλους ταῖς ἀκίτι τῶν παθῶν ἀντετίτρωσκον· γέλωτες παρ' ἀμφοτέρων, ἄσματα αἰσχυρά, σχήματα πορνικὰ ἐρεθίζοντα πρὸ ἀσέλγειαν· γελάς, εἰπέ μοι, καὶ τέρπη τέρψιν ἀκόλαστον; δακρύειν δέον καὶ στένειν ἐπὶ τοῖς φθάσασιν· ἄσματα πόρνης φθέγγῃ, ἐκβαλὼν τοὺς ψαλμοὺς καὶ τοὺς ὕμνους οὗς ἐδιδάχθης· κινεῖς πόδας καὶ ἐξάλλη ἐμμανῶς, καὶ χορεύεις ἀχόρευτα, δέον τὰ γόνατα κάμπτειν εἰς τὴν προσκύνησιν; Τίνας οὐδύρωμαι; τὰς κόρας τὰς ἀπειρογάμους; ἢ τὰς ἐν τῷ ζυγῷ τοῦ γάμου κατεχομένας; αἱ μὲν ἐπανηλθον τὴν παρθενίαν οὐκ ἔχουσαι, αἱ δὲ τὴν σωφροσύνην τοῖς ἀνδράσιν οὐκ ἐπανάγαγον· εἰ γὰρ πού τινες καὶ τῷ σώματι τὴν ἀμαρτίαν διέφυγον, ἀλλὰ πάντως γε ταῖς ψυχαῖς τὴν φορὰν ὑπεδέξαντο. Ταῦτά μοι καὶ περὶ τῶν ἀρρένων εἰρήσθω· εἶδε κακῶς, ἐθεάθη κακῶς· ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ μοιχεῦσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν· αἱ ἀπὸ τυχτομάτου συντυχίαι τοῖς περιέργως κατασκοποῦσι τοσοῦτον ἔχουσι κίνδυνον, αἱ κατ' ἐπιτήδευσιν ἀπαντήσεις, ὥστε ἰδεῖν γυναῖκας ἀσχημονούσας ὑπὸ τῆς μέθης, καὶ κατασχηματιζομένας πρὸς ἑκλυσιν, καὶ μέλη τεθρυμμένα ἀδούσας δυνάμενα καὶ μόνον ἀκουσθέντα πάντα οἰ-

(1) Ὅμιλος ἐξ κατὰ μεθυόντων (Ἀπαντα ἁγίου Βασιλείου ἐκδ. Garnier, τόμ. 2, σελ. 228).

στρον ἡδονῆς ἐμποιῆσαι τοῖς ἀκολάστοις· τί ἐροῦσιν ἢ τί ἀπολογήσονται ἐκ τοιούτων θεαμάτων μυρίον ἐσμὸν τῶν κακῶν συλλεξάμενοι (1); ... Ἀποσεισάμεναι τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας τοῦ Χριστοῦ, ῥίψασαι ἀπὸ τῶν κερχλῶν τὰ τῆς εὐσχημοσύνης καλύμματα, καταφρονήσασαι τοῦ θεοῦ, καταφρονήσασαι τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, σοβοῦσαι τὰς κόμης, σύρουσαι τοὺς χιτῶνας καὶ τοῖς ποσὶν ἅμα παίζουσαι, ὀφθαλμῷ ἄσελγεῖ, γέλῳτι ἐκκεχυμένῳ πρὸς ὄρχησιν ἐκμανεῖσαι, πᾶσαν νέων ἀκολασίαν ἐφ' ἐξυτὰς προσκαλούμεναι, ἐν τοῖς πρὸ τῆς πόλεως μαρτυρίαις χοροὺς συστήσασκεναι, ἐργαστήριον τῆς οἰκεῖαις αὐτῶν ἀσχημοσύνης τοῦς ἡγιασμένους τόπους πεποιήναι· ἐμίαναν μὲν τὸν ἀέρα τοῖς ἄσμασι τοῖς πορνικοῖς, ἐμίαναν δὲ τὴν γῆν τοῖς ἀκαθάρτοις ποσίν, ἦν ἐν ταῖς ὕρχήσεσι κατεκρότησαν· θέατρον ἐαυταῖς νεανίσκων ὄχλον περιστῆσάμεναι, σοβάδες ὄντως καὶ παράφοροι πνυτελῶς, μανίας οὐδεμίαν ὑπερβολὴν ἀπολείπουνται. »

Ἡ ἐν Κερθαγένη σύνοδος ἀπηγόρευσε τὰ Συμπόσια ταῦτα διὰ τοῦ ἐξῆς 63 κανόνας, τὸν ὁποῖον ἐπίσης παρὰ τὸν ὅσον ὡς χορηγοῦντα ἀγνώστους τινὰς λεπτομερεῖας περὶ τῆς συμποσιακῆς πομπῆς ἐν τῇ τετάρτῃ ἐκατονταετηρίδι. « Περὶ τοῦ ἀφελῆσθαι τὰ τῶν Ἑλλήνων συμπόσια· κἀκεῖνο ἔτι μὴν δεῖ αἰτῆσαι παρὰ τῶν χριστιανῶν βασιλέων, ἐπεὶ δὴ παρὰ τὰ θεῖα παρὰ γέλωτα ἐν πολλοῖς τόποις συμπόσια οὕτως ἐκτελοῦνται, ἐκ τῆς ἐθνικῆς πλάνης προσενεχθέντα, ὡς καὶ χριστιανούς τοις Ἑλλήσι λάθρα προσάγεσθαι ἐπὶ τῇ τούτων τελετῇ·

(1) Τόμ. 3, σελ. 123, 128-129. Ἀποκαλεῖ ταῦτα καὶ « ἐσπερινὰ θεήματα » πιθανῶς ὡς συνοδευόμενα ὑπὸ νυκτερινῆς τινος θεατρικῆς παραστάσεως. Παράβ. Γρηγορίου Νύσσης ἐμὴν δ', τόμ. I, σελ. 412, ἐδ. Fred. Morelli. Τὰ Κερπαδοκικὰ συμπόσια ἐτελοῦντο ἐν τῇ ἐβδόμῃ τῶν Ἐπιφανίων (βλ. καὶ τὴν Κελάνθη) καὶ τῇ Διακκινησίμῳ.

ἵνα κελεύσῃσι τὰ τοιαῦτα κωλυθῆναι καὶ ἐκ τῶν πόλεων καὶ ἐκ τῶν κτήσεων· μάλιστα ὅτι ἐν αὐτοῖς τοῖς γενεαίοις τῶν μακαρίων μαρτύρων ἀνά τινας πόλεις καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἱεροὺς τόπους τὰ τοιαῦτα πλημμελεῖν οὐχ ὑφορῶνται· ἐν αἷς ἡμέραις, ὅπερ καὶ λέγειν αἰσχύνη ἐστίν, ὀρχήσεις μυσφράς εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ εἰς τὰς πλατείας ἐκτελοῦσιν, ὥστε τῇ τῶν οἰκοδοσποινῶν τιμῇ καὶ ἄλλων ἀναριθμήτων γυναικῶν τῇ αἰδοῦ τῶν εὐλαβῶν εἰς τὴν ἀγίαν ἡμέραν παραγεγομένων, λάγναις ὕδρεσιν ἐφορμᾶν, ὡς καὶ αὐτῆς τῆς ἀγίας πίστεως σχεδὸν φεύγειν τὴν προσέλευσιν » (1).

Τὰ Συμπόσια ταῦτα καταδικασθέντα καὶ ὑπὸ δύο ἐτέρων συνόδων, τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ (κανὼν ζ') καὶ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ (κανὼν νε') ὁ λαὸς συγχωνεύσας μετ' ἄλλης χριστιανικῆς ἐορτῆς μετωνόμασεν Ἀγάπας (2)· ἐπειδὴ δὲ οἱ ἄνω κανόνες ὡς πρόφασιν τῆς καταργήσεως τῶν Συμποσίων ἐπρόβχλλον τὴν πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς συνάφειαν τῶν χριστιανῶν, ὁ λαὸς θέλων νὰ ἄρῃ καὶ τὴν πρόφασιν αὐτὴν μετέφρεν ἐντὸς αὐτῶν τῶν ἐκκλησιῶν τὰς βακχικὰς αὐτοῦ Ἀγάπας. Ἀλλ' ἡ ἐν Τρούλλῳ σύνοδος ἐνόησεν τὸ στρατήγημα αὐστηρῶς ἀπηγόρευσε καὶ τὰς Ἀγάπας διατάξασα τὴν ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν ἀποβολὴν αὐτῶν (3)· ὁ λαὸς φοβηθεὶς τὴν νέαν τῶν Πατέρων ἀπειλὴν ἐξέβχλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ τὰς Ἀγάπας καὶ στρώσας αὐτὰς ἐν τῷ προαυλίῳ τῆς ἐκκλησίας ἐώρταζεν ἐν τῷ ὀρισμένῳ χρόνῳ με-

(1) Βλέπε καὶ κανόνα με' τῆς αὐτῆς συνόδου.

(2) « Καὶ Ἀγάπη μὲν καλεῖται ἡ ἀδελφосύνη καὶ τὰ διὰ ταύτης συμπόσια » Βελσαμῶνος ἐρμηνεία εἰς τὸν 72 κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου.

(3) « Ὅτι οὐ δεῖ τὰς λεγομένας Ἀγάπας ποιεῖν, καὶ ἐνδον ἐν τῷ οἴκῳ (γρ. ναῷ) ἐσθλεῖν καὶ ἀκκοῦδῖτα (τραπέζας) στρωννύειν. » Κανὼν οβ'.

τὰ χορῶν καὶ βακχικῶν ᾠσμάτων (1). Ἄλλοι κανόνες διώκουσι τὰς Ἀγάπας καὶ ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ προαυλίου, καὶ τότε τὰ Συμπόσια καταφεύγουσιν εἰς τὰς χλοερὰς πεδιάδας καὶ τὰ ἐρημωκκλήσια, οὕτω δὲ κατῴρθωσαν ἵνα διατηρηθῶσι μέχρις ἡμῶν ὑπὸ τὸ τουρκικὸν ἐπὶ τέλους ὄνομα Κουρμπάνια (θυσίαι), τῆς Ἀγάπης μεταπετοῦσης εἰς ἄλλην σημασίαν (2). Ἄλλ' οὔτε τὰ Κουρμπάνια εἶδε μὲ καλὸν ὄμμα ἡ ἐκκλησία, διὸ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Μακεδονικῆς Καμπανίας Θεόφιλος ἀφιερῶσας δύο ὁλόκληρά κεφάλαια τοῦ Ταμείου τῆς Ὀρθοδοξίας (3) κατὰ τῶν Κουρμπανιστῶν συζητεῖ πρὸς τούτους ὡς ἑξῆς. « Ἀλλὰ τί προφασίζονται αὐτοὶ οἱ Κουρμπανισταὶ καὶ λέγουσιν; ἡμεῖς θυσίαν δὲν κάμνομεν, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ εἰς πανήγυριν πηγαίνομεν, ἡ φατρία μας σφάζει ἐν πρόβατον νὰ συμφάγωμεν... διατί δὲν ἀγοράζεις ἐν ἐξ αὐτῶν νὰ ψῆσης; ὅπου καὶ νὰ σοῦ τὸ χάρισουν, δὲν τὸ δέχεσαι· μόνον ζωντανὸν νὰ τὸ σφάξης θέλεις, καὶ ὁλόκληρον νὰ τὸ ψῆσης, καὶ νὰ τὸ θεωρήσης (σπλαγχνοσκοπήσης);... διατί δὲ καὶ τὸ δέρμα τοῦ κουρμπανίου σου τὸ ἀφιερῶνεις εἰς τὸ μοναστήρι, καὶ δὲν εἶναι οὔτε συγχωρημένον νὰ τὸ κρατήσης, οὔτε νὰ τὸ πωλήσης;.. Ἀχ, χρυστιανέ, τὰ ἴδια καὶ ἀπαράλλακτα εὕρισκω νὰ ἔκαμναν καὶ οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς πανηγυρικὰς των θυσίας » (4).

Ἡ ἀνωτέρω περὶ Συμποσίων παρέκδοσις ἐγγράφη πρὸς ἀπόδειξιν τῶν διαφορῶν μεταπτώσεων τὰς ὁποίας ὑπέστησαν

(1) Βασιλαμῶνος Ἑρμηνεία εἰς τὸν 63 κανόνα τῆς ἐν Κερθαγένῃ συνόδου.

(2) Ἀγάπην σήμερον ὁ λαὸς καλεῖ τὴν δευτέραν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα μετὰ μεσημβρίαν ψαλλομένην.

(3) Περὶ Θυσίων βιβλικῶς Κουρμπανίων σελ. 134-136. Ὅντως Ἑλληνικὴ θυσία τὰ Κουρμπάνια, σελ. 137-138.

(4) Ταμῆον Ὀρθοδοξίας, Ἐνετίητιν 1780, σελ. 136.

τὰ ἐορτολογικὰ ὀνόματα ἐν διαστήματι δεκακαπέντε ὁλῶν ἑκατονταετηρίδων. Μέχρι τῶν Σταυροφορικῶν χρόνων ἡ παλαιὰ Καλανδικὴ πομπή, δηλαδὴ τὰ συνεχῆ συμπόσια, αἱ θεατρικαὶ παραστάσεις καὶ ἰδίᾳ αἱ προσωποδοφορίαι, συγχέονται πρὸς τὰ Κλητόρια καὶ πρὸ πάντων τὰ λεγόμενα Βοτὰ καὶ Βρουμάλια, περὶ ὧν κατωτέρω· ἀπὸ τῆς ΙΓ' ὁμῶς ἑκατονταετηρίδος· πᾶσαι αἱ ἐορταὶ αὗται ἀφανίζονται, ἀφοῦ ὁμῶς πρότερον μετεβίβισαν πᾶσαν τὴν πομπὴν αὐτῶν εἰς τὰς Ἀποκρέω· τὸ ὄνομα τοῦτο (Ἀποκρεῦσιμος, ἢ Ἀποκρεῶσιμος) ἀπαντᾷ πρῶτον ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δηλοῦν ἀπλῶς τὰς τελευταίας πρὸ τῆς Τεσσαρακοστῆς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα κρεωψάγου· ἡμέρας (1)· ἀπὸ τῶν Παλαιολόγων ὁμῶς ἡ Ἀπόκρεως προσλαβοῦσα συνεπίκουρον καὶ τὸ θέατρον ἐνθρονίζεται ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν βακχικὴ ἐορτὴ ἢ μᾶλλον πομπή (2).

(1) Ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ Μαλάλα καὶ τοῦ Θεοφάνους ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἦσαν γνωσταὶ δύο Ἀποκρέω, ἡ τῆς 14 Νοεμβρίου προηγουμένη τῆς Τεσσαρακοστῆς τῶν Χριστουγέννων καὶ ἡ τοῦ Φεβρουαρίου προηγουμένη τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς τοῦ Πάσχα· ὁ Ἰουστινιανὸς ἠθέλησε νὰ συγχύσῃ ἀμφοτέρας τὰς δημοτικὰς ταύτας ἐορτάς, ἀλλ' ὁ δῆμος ἀπειθήσας ἐώρτασεν αὐτὰς κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθιμον· ἡ κατὰ τῆς Ἀποκρεῶσιμου ἀπόπειρα τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐγένετο κατὰ μὲν τῆς τοῦ Νοεμβρίου ἐν ἔτει 543, (ινδ. ζ') κατὰ δὲ τῆς τοῦ Φεβρουαρίου ἐν ἔτει 546 (ινδ. θ'), ὡς ῥητῶς λέγουσιν οἱ προειρημένοι συγγραφεῖς (Μαλάλας, σελ. 482 ἐκδ. Βόννης. Θεοφάνης, 6038), κακῶς δὲ ὁ Muralt καὶ ἄλλοι συγγέουσι δύο γεγονότα διάφορα.

(2) Ἰωάννου Χούμνου ἑκφράσις παιδιῶν κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς Ἀπόκρεω γενομένων, ἐν Boissonade Anecdota Nova, σελ. 215-217.

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ λαὸς ἔρχισεν ἐορτάζων τὰς Ἀποκρέω μετὰ τινος βακχικῆς πομπῆς ἐπὶ τῶν Εὐκονομάχων βασιλέων, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἐξῆς περικοπῆς τῶν Κατηχητικῶν λόγων Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. «Εἰς τὴν ἡμέραν ταύτην ἔδουσιν ἄσματα δαιμονικά, ἤγουν

ὡς δὲ τῶν ἐπὶ Ἀστερίου Κάλανδῶν κυριώτατος χαρακτήρισμός ἦσαν αἱ προσωποδοφαίαι, οὕτω καὶ τῆς νῦν Ἀποκρέω κερν-
λαιῶδες γνῶρισμα εἶναι ἡ μεταμφιάσις. Ἀλλὰ καὶ τὰ Συμ-
πόσια συγχωνευθέντα εἰς τὰς Ἀποκρέω ἀποτελοῦσι τὴν ἀπό-
δοσιν (1) τῆς βυζαντινῆς ταύτης ἐορτῆς· ἐνῶ δὲ ἠλλαξάν τὸ
ὄνομα, ἐπὶ τὸ λατινικώτερον καλούμενα Κούλουμα (Cumulus
προσθήκη, ἀπόδοσις), οὐδὲν ἦττον ἡ πομπὴ μένει ἔτι ἡ αὐτὴ
ὡς πρὸ χιλιῶν πεντακοσίων ἐτῶν τὴν περιέγραψεν ὁ μέγας
Βασίλειος.

Ἀνωτέρω ἐρρήθη ὅτι ὁ λαὸς μετὰ πολλῆς ὑποψίας καὶ δυσ-
αρεσκείας ἤκουσε τὴν ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων καὶ
ἐκείνου τοῦ Χρυσοστόμου κηρυττομένην κατάργησιν τῶν θεάτρων

τραγούδι, καὶ παίζον ὡσὰν μωρὰ παιδιὰ. » Στουδίτου Κατηχήσεις,
μεταγλωττισθεῖσαι εἰς ἀπλὴν φράσιν. Ἐντέησι, 1770 (Κατήχησις τῇ
Κυριακῇ τῆς Τυροφάγου, σελ. 103).

(1) Ἀπόδοσιν ἔλεγον οἱ βυζαντινοὶ τὸ τέλος ἐκάστης ἐπισήμου ἐορτῆς.
Ducange, Glos. Graec. λ. ἀποδοσθαι. Ὁ Σοφοκλῆς (Greek Lexicon λ.
Ἀπόδοσις) ὀρθῶς παρατηρεῖ ὅτι ἡ βυζαντινὴ ἀπόδοσις ἀντιστοιχεῖ
πρὸς τὸ τῶν Ἑβραίων ἐξόδιον σημεῖον, ὡς προερρήθη (σελ. κε') τὴν
τελευτήν· πραγματικῶς δὲ ἐπιθνήστιος πομπὴ τῶν Ἀποκρέω εἶναι
τὰ Κούλουμα, τὰ ὁποῖα οἱ Γάλλοι καὶ Ἱταλοὶ εἰδικώτερον καλοῦσι
enterrement du Carnaval, funerales del Carnovale. Ὡς γνωστὸν τὸ Carne-
val παράγεται ἐκ τῶν τοῦ νεωτέρου λατινισμοῦ λέξεων Carnelevamen,
Carnelevale, Carnelevarium, Carniprivium, σημαίνουσιν ὡς ἡ Ἀπόκρεως
τὴν ἔρσιν, ἀπογῆν, καὶ ἀφαίρεσιν τοῦ κρέατος· πᾶσαι αἱ λέξεις αὗται
δὲν εἶναι ἀρχαιότεραι τῶν σταυροφορικῶν χρόνων, ἐν ἀρχῇ δ' ἐδήλου
μόνον τὴν τελευταίαν τῆς Τυροφάγου ἐβδομάδος Κυριακὴν.

Ὅτι δὲ ἡ νῦν Ἀποκρεωτικὴ πομπὴ εἶναι ἡ αὐτὴ τῶν παλαιῶν Κα-
λανδῶν πευόμεθα καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ τελευταία τῆς Καλαν-
δικῆς πομπῆς ἡμέρα ἐκλεῖτο ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Ἀπόθεις, δηλαδὴ Κού-
λουμα (Νεχρὰ 105, σελ. 203 ἐκδ. Ἐρρ. Στεφάνου).

καὶ πασῶν τῶν πρὸς τοῦτο συνεχόμενων τελετῶν· μετὰ τῆς αὐτῆς δὲ δυσθυμίας ἀκούσας κερκυνοβολουμένας καὶ τὰς προσφιλεῖς αὐτῇ Καλάνδας δὲν περιωρίσθη πλέον εἰς ἀπλοῦς γογγυσμούς, ἀλλὰ προέβη εἰς ἀνταρτικὴν διαδήλωσιν· καὶ οἱ μὲν φρονιμώτεροι «κατεγίνωσκον τῶν λεγομένων ὡς κινὴν τινα καὶ παράδοξον συνθήειαν εἰσχαγόντων τῷ βίῳ (διὰ τῆς τῶν Καλανδῶν καταργήσεως)», οἱ δὲ αὐθαδέστεροι ἐγκαταλιπόντες τὴν ἐκκλησίαν ἐξηκολούθουν ἐορτάζοντες «χλευάζοντες καὶ διακωμωδοῦντες (τὸν ῥήτορα) καὶ λέγοντες: ἀπόστηθι συμβουλεύων, παῦσαι παραινῶν· οὐ βούλονται σοὶ προσέχειν, μηδὲν κοινὸν ἔχε πρὸς αὐτούς (1)».

Ὁ κατὰ τοῦ θεάτρου ἀμείλικτος τοῦ Χρυσοστόμου πόλεμος οὐ μόνον δὲν παρήγαγε τοὺς προσδοκωμένους καρπούς, ἀλλὰ καὶ δυσαρεστῶν τὰ ἀκροατήρια συνετέλει εἰς κλονισμὸν τῶν χριστιανικῶν πεποιθήσεων ἐν ἐποχῇ μάλιστα καθ' ἣν ἡ νέα ὕψη καὶ χλευαζομένη ὑπὸ τῶν σοφιστῶν καὶ φέρουσα ἐν τοῖς σπλάγχνοις αὐτοῖς τὸ ἐπικίνδυνον τῆς αἰρέσεως μόλυσμα εἶχε παρὰ ποτε ἀνάγκην ἀδελφικῆς συγκεντρώσεως· πραγματικῶς δὲ ἀμφοτέρω οἱ ἐχθροὶ οὗτοι ὑπὸ διαφόρους ἐπόψεις ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν φιλοθεατρικὴν τῶν ὀχλῶν τάσιν, οἱ μὲν σοφιστὰι ἐκθύμως ὑποστηρίζοντες τὴν παλαιὰν ἐλληνικὴν σκηνήν, οἱ δὲ αἰρεσιάρχαι, ὡς ὁ Ἀρειος καὶ ὁ Ἀπολλινάριος, εἰσάγοντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῶν τὴν θεατρικὴν πομπὴν ὑπὸ χριστιανικὸν τύπον. Τὸν κίνδυνον τοῦτον προῖδόντες οἱ τότε πατέρες ἐθεώρησαν φρονιμώτερον νὰ σιωπήσωσι προκειμένου περὶ ζητήματος τοσοῦτον ἐπικινδύνου, καὶ αὐτοὺς δὲ ὁ ἐνθουσιασμός

(1) Λόγος τῆς Καλάνδαις, καὶ Λόγος μετὰ τῆς Καλάνδας τῇ ἐξῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ λεχθεὶς κατὰ μεθυσάντων καὶ περὶ τῶν εἰς τὰ καπηλεῖα εἰσόντων καὶ εἰς τὴν πόλιν γορεῖας τελούντων. σελ. 719-723.

στερος τῶν φίλων καὶ μαθητῶν τοῦ Χρυσοστόμου, Ἰσίδωρος, ὁ Πηλουσιώτης δὲν φαίνεται ἀπολύτως συμμεριζόμενος τὰς περὶ θεάτρου ἀρχὰς τοῦ μεγάλου διδασκάλου· καὶ ἐνῷ ἀπ' ἐνὸς κλίνει εἰς ἀποδοχὴν τῶν ἰδεῶν τῶν τότε μετριοφρονεστέρων ἔθνικων, ὡς τοῦ Θεμιστίου, περὶ ἐξαγνίσεως τῆς ἡτιμωμένης σκηνῆς διὰ τῆς ἀναστάσεως τῆς παλαιᾶς τραγωδίας (1), ἀπ' ἑτέρου ἀποτεινόμενος πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐθνικοὺς εἰλικρινῶς τοῖς ὑποδεικνύει ὅτι γενόμενοι ἔρμαιον τῆς θεατρικῆς ἐκείνης διαφθορᾶς ἐξυπηρετοῦσι τὰ συμφέροντα αὐτῶν τῶν τυράννων. Καλῶς γνωρίζων ὁ Ἰσίδωρος ὅτι ἡ ἀπὸ ἀνδρῶν καὶ γερόντων ἐκρίζωσις παλαιωτάτων ἐθίμων ἀπέβαινε δυσχερὴς, ἀντὶ τῆς κηρύξῃ ἀπὸ τοῦ ἁμῶνος τὴν κατάργησιν αὐτῶν, ἐθεώρησε λυσιτελέστερον ν' ἀποταθῇ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐλληνίζοντας νέους· καὶ διεγείρων τὴν φιλοτιμίαν αὐτῶν τοὺς πείσῃ ὅτι τὰ τότε θέατρα τῶν μίμων καὶ ὀρχηστῶν ὑποστηρίζονται ἐπιτήδεις ὑπὲρ τῶν αὐτοκρατόρων πρὸς ἀπόσβεσιν παντὸς γενναίου αἰσθηματός· τὸ δ' ἐγκύκλιον τοῦτο γράμμα δὲν διηύθυνεν ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ μετεβίβασε διὰ τοῦ σοφιστοῦ Ἀρποκραῖ, ὡς καλῶς γνωρίζων ὅποιαν ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐπιρροὴν ἐξήσχουν τότε οἱ σοφισταὶ καὶ πρὸ πάντων διότι ὁ Ἀρποκραῖ συνεμερίζετο τὰς περὶ θεάτρου ἰδέας αὐτοῦ (2).

Ἰπὸ τοιοῦτον περίπου πνεῦμα γράφει περὶ θεάτρου καὶ ἕτερος τῶν μαθητῶν τοῦ Χρυσοστόμου, Νεῖλος, ὁ ἀσκητής· ἐπισημασθεὶς τὸ θέατρον χαρακτηρίζει οὕτω τὰ ἐν αὐτῷ παριστά-

(1) Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου Ἐπιστολαί, βιβλ. V, ἐπιστ. 71. παρίβ. καὶ ἐπιστ. 77 καὶ 143. Θεμιστίου λόγος 26, ἐν ἐκδ. Πεταδίου, σελ. 316 « σμνὴ τραγωδία ».

(2) Βιβλίον Ε' ἐπιστολαί 185-187 πρὸς Ἀρποκραῖ καὶ Ἑλλήνων πασι· παρίβ. καὶ βιβλ. Γ', ἐπιστολὴν 336.

μενα δράματα · « εὐτράπελον γὰρ θέαν θεασάμενος, τοὺς μὲν ἀξιαχάστους λοιδορούμενους βλέπων ἐν τῷ παρόντι χρόνῳ, τοὺς δὲ ἀχρείους εὐφημουμένους ὀρώων, καὶ τοῦτο οἶμαι τῶν δαιμόνων ὑπάρχειν μηχανήμα. » (1) Ἐν ἄλλαις ἐπιστολαῖς ἐπιτιμῶν τοὺς ἐπισκεπτομένους τὰ τοιαῦτα θεάματα γράφει « οὐκ ἔστι ψυχαγωγία, καθὼς σὺ λέγεις, τὸ ἐν τοῖς θεάτροις καὶ ταῖς ἱπποδρομίαις διχτρῖβειν, ἀλλ' ὁλεθροῦ ἐσχατος καὶ βλάβη ψυχῆς δεινὴ (2). Ἀναβαίνων εἰς θεάτρα, καὶ δι' ὧτων καὶ ὀφθαλμῶν ὑπὸ τῆς αἰσχρᾶς καταγοητευόμενος καὶ πολιορκούμενος ἐπιθυμίας ἀπηρτισμένος μοιχὸς ὑπάρχεις, κἂν θέλῃς, κἂν μὴ θέλῃς » (3). Ἀποτεινόμενος δὲ πρὸς τὸν σοφιστὴν Νικότυχον, ὥστις ἐναντίον τῶν χριστιανικῶν παραδόσεων ἐκηρύχθη

(1) Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Νεῖλου τοῦ ἀσκητοῦ ἐπιστολῶν βιβλία Δ', Romae 1668, σελ. 144 ἐπιστολὴ πρὸς Κόνωνα ἱλλοῦστριον.

(2) Σελ. 264, ἐπιστολὴ Κωνσταντίνῳ κόμητι· παρὰ β. καὶ ἐπιστολὴν Παρνασίῳ συνηγέρῳ, σελ. 379.

(3) Σελ. 261, ἐπιστολὴ Νικαρέτῳ Σιλεντιαρῳ.

Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ ἁγίου Νεῖλου εἰκονίζουσι τὴν ἔτι ἐξακολουθοῦσαν πάλιν τῶν δύο θρησκειῶν· οἱ κατ' ἀνάγκην ὁμολογήσαντες τὸν χριστιανισμόν σοφιστὰι ἐνδοιμούχως ἐμίσουν τοὺς λεγομένους ὁμοθρήσκους, ἀποκαλοῦντες αὐτοὺς ἀγραμμάτους (σελ. 264 Ἀωνινῇ ρήτορι)· ὁ Νεῖλος ἐπανελημμένως ὑβρίζει τοὺς ψευδαδελφούς τούτους ἀποκαλῶν « τέκτονες τῶν λόγων τῶν μεματαιωμένων, καὶ παντὸς ψεύδους καὶ πλάνης ἀνέπλεως » (σελ. 209). Καὶ ὀλίγοι μὲν εἶχον τὸ θάρρος νὰ κηρύττωσιν ὅτι ἐμμένοντες ἐν τῇ πατρώᾳ πίστει ἐξεπλήρουον ἔργον συνειδήσεως (σελ. 132 Χρυσέρῳ σοφιστῇ), οἱ πλεῖστοι ὅμως ὁμολογήσαντες τὴν ἐπίσημον θρησκείαν καὶ μοναχοὶ γενόμενοι, οὐχ ἤττον ἀνεγίνωσκον ἐν τοῖς κελεύσει· αὐτῶν τοὺς παλαιούς συγγραφῆς πρὸς μεγίστην τοῦ Νεῖλου δυσχερέσκειαν, ἀποκαλοῦντας τὰ μὲν ἑλληνικὰ βιβλία « φορυτὸν καὶ σποδιὴν καὶ βόρβορον », τοὺς δὲ ἀπὸ ρήτορων μοναχοὺς « ἀνύθρους χαλκαλέκτορας » σελ. 153, παρὰ β. καὶ σελ. 277. Ἡ ἐξῆς ἐπιστολὴ εἰκονίζει τὸ τότε πν. ὕμν. « Ἀπολλοδόρῳ ρήτορι. Εἴρηκας πολλάκις πλήθη βαρβάρων

ἐνθερμος προστάτης τοῦ θεάτρου ἀποκηρύττει αὐτὸν τῆς χριστιανικῆς πολιτείας· ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ γίνεται λόγος περὶ τῶν τότε παρισταμένων κωμωδιῶν τοῦ Φιλιστιώνο, ἀναλυομένης μάλιστα καὶ μιᾶς τούτων πιθανῶς Φαρμακὸς (μάγος) ἐπιγραφομένης, παρατίθημι τὰς σπουδαιότερας ταύτης περικοπὰς. Ἄπερ τις ἐπιποθεῖ καὶ στέργει ἀνευδότης, ταῦτα καὶ λέγειν διηνεκῶς ἀναγκάζεται ἀκορίστῳ τῇ γνώμῃ· καθάπερ καὶ ἡ σὴ ματαιότης καὶ οἷσις ἐναγχοῦς τῆς τῶν Ἑλλήνων φρενοβλαβείας τῷ δοκεῖν ἀποστᾶς διὰ τοῦ βεβαπτίσθαι τῷ ὕδατι, οὐ μὴν καὶ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀνεζωπύρῃσε τὴν πρώτην δυσσέβειαν, καὶ σιγᾷ μὲν τὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ φοιτητῶν κατορθώματα, ἀεὶ δὲ τοὺς μωροὺς τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφους ἐν ταῖς συντυχίαις εἰς τὸ μέσον πράγει, κἀκείνους κροτεῖ ἀσιγήτῳ τῇ γλώττῃ καὶ στέργει τοῖς ἀναρμόστοις ἐγκωμίοις, τοὺς δὲ τῶν χριστιανῶν ἱερεῖς κακίζει, καὶ ψέγει καὶ διαβάλλει ἀπαύστως, κἂν λαμπροὶ καὶ διοφανεῖς τὸν βίον ὑπάρχωσιν, ὡς ἰδιώτας· καὶ ὅταν μὲν τις Ἑλληνικόν τι δρᾷμα ἐπὶ τραπέζῃς, ἢ καὶ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς λαλῇσαι προθυμηθεῖη, ἐπαινεῖς καὶ ἀποδέχῃ, ὅταν δέ τις λαλήσῃ χριστιανικόν τι δόγμα, ἢ σκώπτεις παραχρῆμα, ἢ

ἐμβάλλειν τῇ Ρωμανίᾳ, διότι μὴ βούλονται πάντες μήτε μὴν προθυμοῦνται θεραπεύειν θυσίαις τοὺς θεοὺς τῶν Ἑλλήνων. Γνωθὶ τοίνυν τρανότερον καὶ ἄνευ τινὸς καλύπτρας, ὅτι καὶ βρεβάρων ἐπιδρομαί, καὶ σιγμοὶ καὶ ἐμπρησμοὶ καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἀνιὰρὰ δι' οὐδὲν ἕλλο γίνεται ἢ διὰ τὴν πονηρίαν καὶ ἡλιθιότητα τῶν κατὰ σὲ δεισιδαιμόνων καὶ ὑπερβῶν ἀνθρώπων, μὴ παυσαμένων τῆς εἰδωλογατρίας, ἀλλὰ θυότων αὐτὰ τὰ προάστεια τοῖς ὀλεθρίοις δαίμοσι καθ' ἐκάστην ἡμέραν· σελ. 33. Παράβαλε καὶ ἐπιστολὰς πρὸς Εὐάνδριον σελ. 51, πρὸς Εὐλάμπιον, σελ. 187, πρὸς Ἀφροδίσιον φιλόσοφον σελ. 254, καὶ πρὸς Ἐλευθερίον σελ. 298.

τὴν ὄψιν ἀποστρέψας, φιμοῦσαι καὶ στυγνάξεις... πάσης γὰρ εἴη φαυλότητος καὶ κακονοίας ὑπέρμετρον, τὰς μὲν μωρολογίας Φιλιστιῶνος (1) καὶ κατ' οἶκον ἐπὶ τραπέζης καὶ δημοσίᾳ ἐν τοῖς θεάτροις λέγεσθαι, πρὸς λύμην τῶν ἀκούοντων, ὅπερ καὶ σὺ σπουδάζειν οὐκ αἰσχύνῃ, τὰ δὲ τῆς Γραγῆς ῥήματα δι' ὧν ἀγόμεθα εἰς οὐρανοὺς τῇ σιγῇ καταχωννύσθαι. Ἀλλ' οὐκ ἔλαθες, φαρμακέ, ἐπιφθέγγομαι γάρ σοι τὸ παραληρούμενον ὑπὸ τῶν ἀνοήτων νομιζόντων γοητείαις τισὶ κλέπτεσθαι τὴν σελήνην, ἥνικα ἂν φοινηχθεῖη ἢ ἐκλείπῃ καὶ τῆς οἰκείας ἀποκινεῖσθαι τάξεως, καὶ ἀνακεκραγόντων ὁμοθυμαδὸν στόματι ἐνὶ ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν — οὐκ ἔλαθες, φαρμακέ· οὐκ ἔλαθες γὰρ ἡμᾶς, Νικότυχε, καὶ λανθάνειν ἐδόκεις διὰ τῆς ὑποκρίσεως καὶ τῆς καταχρήσεως τοῦ ἀγίου καὶ πολυτιμῆτου ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ· οὐκ ἔλαθες ἡμᾶς ἀπληρτισμένους Ἑλλήνι ὑπάρχων καὶ ἀκρατῶς καὶ τοῖς Ἑλλήνων μεμορφωμένοις ματαίοις διδάγμασι » (2).

Οἱ πρὸς τὸν Χρυσόστομον ὁμῶς ἐχθρικῶς διακειμένοι ἐπίσκοποι οὐ μόνον δὲν συνεμερίζοντο τὰς περὶ θεάτρου ιδέας

(1) Ἡ νῦν πρώτη γινωσκόμενη αὕτη κωμῳδία ἴσως ἀπετάλει μέρος τῶν ὑπὸ Σουΐδα καὶ Εὐδοκίᾳς μνημονευομένων Βολογικῶν Κωμῳδιῶν τοῦ Φιλιστιῶνος. Αἱ κωμῳδίαὶ τοῦ Φιλιστιῶνος ἐσώζοντο μέχρι τῆς Η' ἑκατονταετηρίδος, ὡς πληροφορούμεθα ἐκ τῶν Ἱερῶν Παραλλήλων Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ὅστις παραθέτει ἐξ στίχους καὶ τέσσαρα ἐν πεζῇ λόγιῳ γυναικί, τὰ μόνον διασωθέντα λείψανα τοῦ Βιβυνοῦ μιμογράφου. Ἀγνοῶ δὲ ἐν ὧς Σουΐδας καὶ ἡ Εὐδοκία μνημονεύοντες τὰς κωμῳδίας τοῦ Φιλιστιῶνος εἶρον ὑπ' ὅψει αὐτὸ τὸ καίμενον αὐτῶν ἢ ἀπλῶς ἀντέγραψαν ἄλλας περὶ τῶν κωμῳδιῶν τούτων παλαιωτέρας σημειώσεις.

(2) Καὶ ὁ Martialis (II, epigr. LXI) λαλεῖ μετὰ τῆς αὐτῆς περὶ Φιλιστιῶνος περιφρονήσεως

Mimos ridiculi Philistionis.

αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ πείσματος ὑποστηρίζοντες τοὺς σκηνικοὺς πρόβρινον εἰς σκανδαλωδεστάτας διαδηλώσεις, μὴν τῶν ὁποίων περιγράφει οὕτω ὁ Παλλάδιος· ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἐφέσου τελῶν στυρικὰ συμπόσια εἶχε τὴν ἀναίδειαν νὰ παριστῇ ἐν αὐτοῖς αὐτὸν τὸν προστάτην τῆς σκηνῆς θεόν, διότι ἐστεμμένος κισσῷ τὴν κεφαλὴν, βχσταζόμενος ἐπὶ τοῦ ὤμου τῶν μιμάδων καὶ κρατῶν ἐν τῇ χειρὶ κρατῆρα οἰνοχύει εἰς τοὺς συνδαιτυμόνας (1).

Ἡ πρὸς τὸ θέατρον ἀφοσίωσις τοῦ λαοῦ, αἱ ὑπὲρ αὐτοῦ συνηγορίαι τῶν σοφιστῶν καὶ αἱ διχογνωμίαι τῶν ἐπισκόπων ἀπετέλεσαν ἀληθῆ κυκεῶνα ὅστις ἐθόλωσε τὸν νοῦν καὶ αὐτῶν τῶν βασιλέων μὴ δυναμένων νὰ ἐννοήσωσι καθαρῶς ὁποῖον τὸ ἀληθές τῆς πολιτείας καὶ τῆς θρησκείας συμφέρον ἐν τῷ περὶ θεάτρου ζητηματι. Αὐτὸς ὁ τοσοῦτον ἀποστρεφόμενος τὸ θέατρον Ἰουλιανὸς διετῆρει ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ αὐτοῦ μίμους διακωμωδοῦντας τὸν χριστιανισμόν (2), καὶ ἐκστρατεύσας κατὰ Περσῶν πρὸς ἐλάθει τοὺς σκηνικοὺς εἰς ψυχαγωγίαν τοῦ στρατοῦ (3). Οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοδοσίου Ἀρκάδιος καὶ Ὀνόριος (393-

(1) Παλλάδιος περὶ βίου καὶ πολιτείας Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Parisina, 1680, σελ. 138, παράβ. καὶ σελ. 143.

(2) Βλέπε βίον Πορφυρίου μίμου ἐν σελ. μς' τῆς παρούσης Εἰσαγωγῆς.

(3) «Ὅτι τὸ πρὸ Κτησιζῶντος πεδὶον ὀρχήστραν πολέμου πρότερον ἀποδείξας, ὡς ἔλεγεν ὁ Ἐπαμεινώνδης, Διονύσου σκηνὴν ἐπεδείκνυ Ἰουλιανός, ἀνέντις τινὲς τοῖς στρατιώταις καὶ ἡδονὰς πορίζομενος.» Εὐναπίου ἀποσπάσματα σελ. 226, ἐν Dindorfii, Historici Graeci Minores, τόμ. I, (σελ. 246-247). Ἡ παρεντιθεμένη ὑπὸ Εὐναπίου ἡκρωτηριασμένη διήγησις περὶ τοῦ παρὰ τοῖς Ἰσπαλίταις καταφυγόντος τραγωδοῦ καὶ τῆς ἐνεκ τῆς θεατρικῆς καταχρήσεως ἐπελθούσης νόσου εἶχε βεβλῆως γένει πρὸς ὅμοιον θεατρικὸν συμβῆν ἐπὶ Θεοδοσίου, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀποσπάσματος λέξεων «Τοιοῦτον δέ τι ἱστορήται γενέσθαι κατὰ τὴν Νέρωνος βασιλείαν.»

394) ἀπαγορεύουσι τὴν ἱδρυσιν εἰκόνων καὶ ἀγαλμάτων σκη-
νικῶν ἐν δημοσίαις στοαῖς καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ἐνθα ἔτατο αὐ-
τοκρατορικὸν ὁμοίωμα, ἐπιτρέποντες· μόνον τὴν ἱδρυσιν τοιούτων
εἰκόνων ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ θεάτρου καὶ ἐν τοῖς προσκηνίοις·
θεωροῦσιν αὐτόχρομα πόρναις τὰς μιμάδας καὶ πρὸς διέκρισιν
ἀπὸ τῶν ἐντίμων δεσποινῶν ταῖς ἀπαγορεύουσι νὰ φέρωσι τοῦ
λοιποῦ πολυποικίλους καὶ χρυτοῦφεις ἐσθῆτας, πρὸ πάντων δὲ
τοὺς λεγομένους κροσσωτοὺς καὶ ζωδιωτοὺς χιτῶνας· ἐπειδὴ
δὲ τινὲς τῶν θυμελικῶν γυναικῶν, πρὸς περιφρόνησιν τοῦ χρι-
στιανισμοῦ ἢ καὶ δελεασμὸν τοῦ κοινῶ, ἐφόρουν ἐνδυμασίαις
ἐκκλησιαστικῶν παρθένων ἢ μοναχῶν διετάχθησαν νὰ παύσωσι
τὴν κατάχρησιν ταύτην (1). Καὶ ὅμως ὁ Ζώσιμος πικρῶς
ἐπιτιμᾷ τὸν μὲν αὐτοκράτορα Θεοδοσίον ὡς ἐκθύμως ὑποστη-
ρίζαντα τοὺς μίμους καὶ τοὺς ὀρχηστάς, τὸν δὲ Στιλίχωνα
ὡς χάριν τῶν μίμων τούτων μὴ συμπληρώσαντα τὴν ἐκστρα-
τείαν κατὰ τῶν λυμαινομένων τὴν Ἑλλάδα Γότθων (2)· ἀλλὰ
καὶ ὁ Εὐνάπιος μνημονεύει γεγονὸς ἀποδεικνύον ὅτι καὶ οἱ
προειρημένοι υἱοὶ τοῦ Θεοδοσίου ἄλλα ἔγραφον καὶ ἄλλα ἐπρέ-
σθουν περὶ χριστιανισμοῦ καὶ περὶ θεάτρου, ἀφ’ οὗ ἐπέτρεπον
εἰς αὐτοὺς τοὺς πρώτους ἀξιωματικοὺς νὰ διακωμῶδῶσι διὰ
γελοιογραφικῶν πινάκων αὐτὰ τὰ θαύματα τοῦ χριστιανισμοῦ
εἰς τὰ ὅποια οἱ ἀπλοϊκώτεροι ἀπέδιδον τοὺς θριάμβους τῶν
Ρωμαϊκῶν ὀπλων (3). Ἐνῶ τὰ προρρηθέντα αὐτοκρατορικὰ

(1) Codex Theodosianus, Mantuae 1748, τόμ. V, σελ. 1748, de
Scoenicis.

(2) « Καὶ ῥᾶστα διέφθειρεν ἂν αὐτοὺς σπάνει τῶν ἐπιτηδείων, εἰ μὴ
τρυφῇ καὶ μίμοι γελοίων ἡκιστά τε αἰσχυνομέναις γυναιξὶν ἐκδοῦς
ἐκυτὸν ἀφῆκε. » Ζώσιμος, σελ. 254 ἐκδ. Βόννης· παράδιλλε καὶ
σελ. 212.

(3) Historici Graeci Minores, τόμ. I, σ. λ. 261.

διατάγματα μετὰ τσαύτης περιφρονήσεως λαλοῦσι περὶ τῶν ἀχρείων καὶ οὐ τιδανῶν σκηνικῶν, ἡ δημοσία γνώμη ἐξακολουθεῖ εὐνοοῦσα καὶ ὑποστηρίζουσα τὴν σκηνήν, πρὸς τὴν ὑποίαν καὶ αὐτοὶ οἱ χριστιανοὶ ἱερεῖς συνδέονται διὰ μυστηριώδους δεσμοῦ, ἀφοῦ οἱ παῖδες τῶν ἱερέων τούτων ἔχουσι συμφορόντα ἐν τῇ θυμέλῃ, ὡς πληροφορούμεθα ἐκ κανόνος τῆς ἐν Κερθραγένη τότε συγκροτηθείσης συνόδου (397) (1).

Ἡ πρὸς τὸ θέατρον σχέσις τοῦ χριστιανικοῦ κλήρου εἶναι ἀξιοπαρατήρητος, διότι οὐ μόνον οἱ σκηνικοὶ ἦσαν καθαροὶ Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα αὐτῶν ἰσχυρὰν πρὸς τὸν ἐθνισμόν· δημοσίᾳ δαπάνῃ τρεφόμενοι δὲν εἶχον δικαίωμα νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸν χριστιανισμόν, διότι τότε ἠδύναντο νὰ μετέλθωσιν οἰονδήποτε ἐπάγγελμα, ὃ δὲ ἄλλος δὲν ἠδύνατο νὰ ζῇσθαι ἄνευ θεάτρου. Ὁ Βαλεντινιανὸς θελήσας νὰ χειραφετήσῃ ὑπὸ αὐτοῦ τὴν τυραννίαν τοῦ δήμου τοὺς θυμελικούς, ἐξέδωκεν ὑπὲρ αὐτῶν δύο διατάγματα (371)· καὶ διὰ μὲν τοῦ πρώτου ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ἐτοιμοθανάτους νὰ ἐπικαλῶνται, ἂν ᾔθελον, τὴν ἀντίληψιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας· ἂν ὅμως μετὰ τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν διέφευγον τὸν θάνατον, ἠδύναντο νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν θυμέλην, ἐπὶ τῷ ὄρῳ τοῦ νὰ προτείνῃ μὲν τοῦτο ὁ ἐπίσκοπος, συναινέσῃ δὲ καὶ οἱ βασιλικοὶ ἐπίτροποι· διὰ δὲ τοῦ δευτέρου διέταξεν ὅπως αἱ ἐν τῇ σκηνῇ γεννῶμεναι κόραι μετέρχωνται τὸ τῆς μητρὸς ἐπάγγελμα κατὰ βούλησιν· ἂν ὅμως ἀποτροπιάζωνται τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο, ἠδύναντο νὰ ἐκλέξωσιν ἐντιμότερον βίον, ὑπὸ τὸν ὅρον

(1) «Τὰ τέκνα τῶν ἱερέων θεωρεῖται κοσμικὰ μὴ ἐκτελεῖν μηδὲ θεωρεῖν· τοῦτο δὲ καὶ πᾶσι τοῖς χριστιανοῖς ἀεὶ κεκήρυκται, ὥστε τούτων ἀπέχεσθαι ὥστε ὅπου βλασφημίαι εἰσὶ μὴ προΐναι. » Κανὼν ιε', βλέπε καὶ τὴν εἰς τοῦτον ἐρμηνείαν τοῦ Ζωναρᾶ.

συναίνεσεν εἰς τοῦτο καὶ τοῦ βασιλικοῦ ἐπιτρόπου. Οἱ διάδοχοι τοῦ Βαλεντινιανοῦ, Γρατιανός, Θεοδοσίος καὶ Ἀρκάδιος ἐξέδωκαν ἄλλα περὶ τῶν σκηνικῶν διατάγματα ἀπλῶς· τὰ πρῶτα ἐπεξηγοῦντα (1), οὐδέποτε ὁμῶς οὐδεὶς τῶν αὐτοκρατόρων τούτων ἠθέλησε ν' ἀναγνωρίσῃ καὶ τὰ ἀτυχῆ ἐκεῖνα πλάτματα ὡς ἀπλοῦς ἀνθρώπους, οὔτε ἀπῆλλαξεν αὐτοὺς τῆς τυραννίας τοῦ δήμου, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ἡ ἐν Κερθαγένῃ σύνοδος ῥητῶς κατεμήνυσεν εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Θεοδοσίου τὴν πρὸς τοὺς ἐκχριστιανισθέντας σκηνικοὺς ἀντιχριστιανικὴν συμπεριφορὰν τῶν λεγομένων χριστιανῶν αὐτῶν ὑπηκόων (2).

Πάντες οἱ προειρημένοι βασιλεῖς εἶχον ἀγαθωτάτας διαθέσεις, καθαρὸν ὁμῶς πολιτικὸν συμφέρον ἠνάγκαζεν αὐτοὺς νὰ κωφεύωσιν εἰς τὰς κρυφὰς τῶν ἐπισκόπων καὶ εἰς αὐτὴν τὴν φωνὴν τῆς ἰδίης καρδίας. Ὁ Πηλουσιώτης ῥητῶς ὑπέδειξε καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐλλογιζόντας νέους τὸ συμφέρον τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων εἰς ὑποστήριξιν τοῦ θεάτρου οὐχὶ ὅπως ἠνόουν τοῦτο οἱ Ἕλληνες, ἀλλ' ὅπως πρὸς ἐκθήλυνσιν τῶν ὑπηκόων ἐξηχρείωσαν αὐτὸ οἱ Ῥωμαῖοι (3)· ἀφ' ἐτέρου δὲ ὁ δῆμος εἶχε

(1) Codex Theodosianus, de Sœnenicis, VI-XI.

(2) « Περὶ τῶν μίμων γενομένων χριστιανῶν· περὶ τοιούτων μὴν αἰτῆσαι δεῖ, ἵνα ἐάν τις ἐξ οἰουδήποτε παιγνιώδους ἐπιτηδεύματος πρὸς τὴν τοῦ χριστιανισμοῦ χάριν ἐλθεῖν θελήσῃ καὶ ἐλεύθερος ἀπ' ἐκείνων τῶν σπίλων διαμῖναι, μὴ ἐξὸν εἶναι τὸν τοιοῦτον πρὸς τὰ αὐτὰ γυμνάσματα πάλιν προτρέπεσθαι ἢ καταναγκάζειν. » Κανὼν ξς'. « Τὸ παλαιὸν ἐτελοῦντο θεάτρα μετὰ συνδράμης τῶν δημοτῶν καὶ διὰ τοῦτο εἶχόν τινες σκηνικοὺς καὶ μίμους τὰ μέρη πολλῆς καὶ Ἑλλήνας· ζητοῦσιν οὖν οἱ πατέρες δρᾶσαι τοὺς βασιλεῖς, ἵνα ἐάν τις τούτων Ἑλλήνων βαπτισθῇ, μὴ ἀναγκάζεται ὑπὸ τοῦ δήμου τὰ αὐτὰ ἀναδεδάσκουσι παίγνια. » Βαλταμῶνος ἐρμηνεία εἰς τὸν κανόνα· παράβαλλε καὶ ἐρμηνείας Ζωναρᾶ καὶ Ἀριστηνοῦ.

(3) Ὁ ὑπὸ τοῦ Λυγούστου ὑποστηριζόμενος ὀρχητὴς Πυλάδης δ

τοσοῦτον συνοικειωθῇ πρὸς τὴν σκηνὴν ὥστε τὴν στέρῃσιν αὐτῆς ἐθεώρει τὴν μεγίστην τῶν δυστυχιῶν.

Ἀρχὴ θεάτρου ἐσήμεινε τὴν ἐκδήλωσιν μεγάλου τῆς πόλεως πένθους, ἢ μέγαν κίνδυνον. Ὅταν ὁ Ἰουλιανὸς ὀργισθεὶς κατὰ τῶν Ἀντιοχέων ἀπεσύρθη εἰς Ταρσόν, ὁ Λιβάνιος προτρέπει τοὺς τεθλιμμένους συμπολίτας αὐτοῦ νὰ ἐκδηλώσωσι τὴν λύπην αὐτῶν διὰ τῆς προσωρινῆς διακοπῆς τῶν θεάτρων (1). Ὅταν δὲ ὕστερον ὁ ἐξωργισμένος Θεοδόσιος Α' ἠπειλεῖ τὴν παραδειγματικὴν τιμωρίαν τῆς Ἀντιοχείας ἔνεκα τῆς περιωνύμου ἀνατροπῆς τῶν βασιλικῶν ἀγαλμάτων, ἡ κινδυνεύουσα πόλις ἐγκαταλιποῦσα τὰ θέατρα προσέδραμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρὸς μεγίστην τοῦ Χρυσοστόμου εὐχαρίστησιν ὅστις πιερώς ὀνειδίζων αὐτοὺς λέγει ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπέλθῃ ἡ μεγάλη αὕτη συμφορὰ ὅπως ἀποχωρισθῶσι τῶν προσφιλῶν σκηνικῶν. Τὸ θέαμα ἦν ἡ πρωτίστη ἀνάγκη τῶν τότε ἀνθρώπων. Ὁ Λιβάνιος παραπονεῖται ὅτι ὀλίγην προθυμίαν εἶχον οἱ συμπατριῶται αὐτοῦ ὅπως λαμβάνωσι μέρος εἰς τὰ πολυτελῆ δειπνα τὰ ὅποια ἐχορήγει ἡ βουλὴ ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Κλήσεων, ἐξ ἐναντίας δὲ ἐποίουν τοιαύτην κατάχρησιν τῆς θεατρικῆς θυμηδίας, ὥστε πλὴν τῶν ἄλλων καὶ ὁ Λιβάνιος αὐτός, καίτοι ἐνθουσιώδης τοῦ θεάτρου συνήγορος, εἰρωνεύεται τὴν ἁμετρον ταύτην βακχεῖαν (2). Ἐπειδὴ δὲ περὶ Ἀντιοχείας

φρενητῆς τῆς παντομιμικῆς ὀρχήσεως ἔλεγεν ἀστεειεύμενος πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦτον « συμφέρει σοι, Καῖσαρ, περὶ ἡμῶς τὸν δῆμον ἀπολατρίσθαι. » Δίων Κόσσιος, βιβλ. 54, κεφ. 17.

(1) « Εἰς ἀγθηδὸνα κοινὴν σχηματίζομεν τὸ ἅστυ, καὶ μιμησάσθω πέθος οἰκίας ὅλη ἡ πόλις· κλείσομεν βραχὺν χρόνον τὸ θέατρον, καὶ δεηθῶμεν τῶν ὀρχηστῶν τουτωνὶ καὶ μύμων μεταδοῦναι καὶ τοῖς ἀστυγέτοσι τῶν παρ' αὐτῶν ἀγαθῶν. » τόμ. Α', σελ. 500, παρ. καὶ σελ. 501.

(2) « Πολὺς (ὁ Διόνυσος) παρ' ἡμῖν βακχεύει. » τόμ. Α', σελ. 280,

ὁ λόγος, ἴδωμεν ὅποσα θέατρα καὶ ἄλλα θεάματα ἐχορήγει δωρεὰν εἰς τοὺς πολυαριθμούς αὐτῆς κατοίκους ἡ Ἀσιανὴ μητρόπολις ἡ δικαίως ἀποκαλουμένη « κορυφή καὶ κεφαλὴ τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων ἀπάντων (1) » .

Ἡ Ἀντιόχεια εἶχε τέσσαρα θέατρα, τὸ τοῦ Διονύσου, τὸ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, τὸ λεγόμενον Πλέθρον (2) καὶ ἕτερον τὸ ὅποῖον ὁ Λιβάνιος ἀποκαλεῖ « πρόμηκες θέατρον » · ἀλλ' ἡ στροφή τῶν φιλοθεατόνων ἦν τοιαύτη ὥστε ὁ ἄρχων Πρόκλος ἠναγκάσθη νὰ καταστρέψῃ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν συμμετρίαν τοῦ Πλέθρου διὰ προσθέτου οἰκοδομήματος (3). Παρὰ τὰ κύρια ταῦτα θέατρα ὑπῆρχον καὶ ἕτερα προωρισμένα δι' εὐτελέστερα θεάματα, ὡς ἵπποδρομίας, θηριομαχίας, κυνήγια (4), πιθανῶς δὲ καὶ διὰ τοὺς ἐν τῇ Ἐκθέσει ἀπαριθμουμένους ἀγῶνας τῶν παμμυχαρίων, πεταυριστῶν ἢ καλωπετῶν, καὶ παλαιστῶν (5). Πάντα τὰ θέατρα ταῦτα συντηροῦντο δι' ἀδρεῖ;

ἐκδ. Reiske. Ὁ Σαρακηνὸς Ἀλαμούνδαρος πολιορκῶν μετὰ Χοσρόου τὴν Ἀντιόχειαν ἔλεγε περὶ αὐτῆς « οὐ γὰρ ἄλλου οὐδενὸς τῷ ταύτης δήμῳ ὅτι μὴ πανηγυρεύων τε καὶ τρυφῆς μέλει καὶ τῆς ἐν θεάτροις ἑλὶ πρὸς ἀλλήλους φιλονεικίας. » Προκοπίου ἱστορία, τόμ. Α, σελ. 87 ἐκδ. Βόννης· παράβαλλε καὶ σελ. 186.

(1) Χρυσόστομος, τόμ. Β', σελ. 23 ἐκδ. Βενεδικτίνων· βλέπε καὶ Προκοπίου ἱστορίαν, τόμ. Α, σελ. 189 καὶ 195 ἐκδ. Βόννης.

(2) Ὁ Μαλάλας ὀνομάζει τοῦτο ἐπὶ τὸ δημοτικώτερον Πλεθρὸν (σελ. 290 ἐκδ. Βόννης).

(3) Λιβάνιος, περὶ τοῦ Πλέθρου, σελ. 261-274. Ἐν τῇ Ἀντιοχειακῇ (σελ. 344) ἐπαινεῖ τοὺς συμπατριώτας αὐτοῦ ἐπὶ τῇ πολυτελείᾳ τῶν θεάτρων « Μούσαις τε ἱερᾷ πολυτελεῶς οἰκοδομηθεῖσθαι. »

(4) « Τὸ δὲ συνεχοῦν καὶ συναγωνιζόμενον καὶ αὐλῶν καὶ κιθάρων καὶ φωνῆ καὶ τοῖς πολλοῖς τῶν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τερπόντων· τίς δ' ἂν ἐφ' ἑαυτοῦ διεξιὼν ἕτερα θεάτρων εἶδῃ, τὰ μὲν ἀθληταῖς ἐναγωνίσασθαι πεποιημένα, τὰ δ' ἀνδράσι πρὸς θηρίων; » Ἀντιοχειακός, σελ. 345.

(5) Βλέπε τὴν ἐν σελ. 75 τῆς παρούσης Εἰσαγωγῆς σημείωσιν.

ἐπιχορηγήσεως τῆς πόλεως, τῶν βουλευτῶν καὶ πρὸ πάντων τοῦ κληροδοτήματος τοῦ φιλομούσου Ἀντιοχέως Σωσιβίου.

Ἐν τοῖς κυρίως θεάτροις παριστάνοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κλασικαὶ τραγωδίαι καὶ κωμωδίαι, ἐξ ὧν ὁ Λιβάνιος ἐν παρόδῳ ἀπαριθμεῖ τὴν Πασιφάνην τοῦ τραγικοῦ Ἀλκαίου ἢ Εὐριπίδου, τοὺς Ἀχαρνεῖς τοῦ Ἀριστοφάνους, τὰς Τικτούσας τοῦ Μελέανδρου καὶ πολλὰ ἕτερα (1), πιθανώτατα ὅμως καὶ ἄλλα συγχρόνων ποιητῶν δράματα, ὡς καὶ εἶδος ballets, ἢ μυθολογικὰ δράματα ἐκτελούμενα κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ὑπὸ Πυλάδου καὶ Βαθύλλου ἐφευρεθείσης παντομιμικῆς ὀρχήσεως (2).

Παρὰ τὰ καθημερινὰ ταῦτα θεάματα ἡ πόλις ἐτέλει χάριν τῶν πολιτῶν καὶ τῶν εἰσρεόντων ξένων δύο μεγάλας θεατρικὰς πανηγύρεις, τὸν Μαῖουμῶν καὶ τὰ Ὀλύμπια. Ὁ Μαῖουμῶν ἰδρύθη ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κομμόδου, ἦν δὲ νυκτερινὴ σκηνικὴ ἐορτὴ τελομένη ἀνὰ τριετίαν ἐν μηνὶ μαῖῳ (ἐξ οὗ παρέλαβε καὶ τὸ ὄνομα) καὶ διαρκούσα τριάκοντα

(1) Λιβανίου λόγος περὶ τῆς ἐκυτοῦ τύχης, σελ. 9, καὶ ὑπὲρ ὀρχηστῶν σελ. 375.

(2) Τοιαῦτα παντομιμικὰ δράματα ἀπαριθμεῖ πολλὰ ὁ Λιβάνιος ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν ὀρχηστῶν λόγῳ, σελ. 373-375 καὶ 381. Ὁ Ἀθήναιος ἀποδίδει τὴν ἐφεύρησιν τῆς παντομιμικῆς ὀρχήσεως εἰς τὸν Αἰσχύλον « πολλὰ σχήματα ὀρχηστικὰ αὐτὸς ἐξευρίσκειν ἐνεδίδου τοῖς χορευταῖς... Τελέστης ὁ Αἰσχύλου ὀρχηστῆς οὕτως ἦν τεχνίτης ὥστε ἐν τῷ ὀρχεῖσθαι τοὺς ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας φανερὰ ποιῆσαι τὰ πράγματα δι' ὀρχήσεως. » Ὁ Βάθυλλος καὶ ὁ Πυλάδης ἐτελειοποίησαν τὸ παντομιμικὸν δῶμα συγκεντρώσαντες ἐν αὐτῇ τὴν κωμικὴν ὀρχησιν (κόρδακα), τὴν τραγικὴν (ἱμμελειαν), καὶ τὴν σατυρικὴν (σίαινιν), τὴν δὲ νέαν παντομιμικὴν ταύτην ὀρχησιν χαρακτηρίζει οὕτω ὁ γραμματικὸς Ἀριστόνικος « ἦν δὲ ἡ Πυλάδου ὀρχησις ὀγκώδης τε καὶ πολύκοπος, ἡ δὲ Βαθύλλειος Διαρωτέρα. » Ἀθήναιος Α', κεφ. 37. παρὰ Klein, Geschichte des Drama's. II, σελ. 652-659.

ὄλκας· τερπνὰς· πάννουχίδας· ὠνομάζετο δὲ καὶ ἑορτὴ τῶν Οργίων καὶ ἦν ἀφιερωμένη εἰς τὸν Διόνυσον καὶ τὴν Ἀφροδίτην (1). Ἀγνοεῖται ὅποια ὄργια ἐτελοῦντο ἐν τῇ Ἀντιοχειαῖ ἑορτῇ, ἐκ τίνος ὁμῶς ἀμυδρᾶς παραδόσεως τηρουμένης ἔτι παρὰ τῷ ἐλληνικῷ λαῷ (2)· δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Μαῖουμᾶς εἶχε σχέσιν πρὸς τὴν παλαιὰν ἰθυφαλλικὴν ὄρχησιν· ἀγνοεῖται ἐπίσης ὅποιας φάσεις διήλθον τὰ Ἀντιοχειακά τευτα ὄργια ἀπὸ Κορμυόδου μέχρι τοῦ τελικοῦ θριάμβου τοῦ χριστιανισμοῦ, κατὰ πᾶσαν ὁμῶς πιθανότητα ὁ Μαῖουμᾶς οὗτος ἀποβαλὼν σὺν τῷ χρόνῳ τὴν παλαιὰν ἀσχημοσύνην μετεβλήθη εἰς ἀπλοὺν κόρδακα χορευόμενον ἐν τῷ Πλέθρῳ (3)· πιθανὸν δὲ ὁμοίως ὅτι ἡ Συριακὴ ἑορτὴ διεδόθη καὶ εἰς τὰς ἄλλας τοῦ κράτους ἐπαρχίας, διότι τὸ περὶ αὐτῆς διάταγμα τοῦ Ὀνωρίου καὶ Ἀρκαδίου ἀποτείνεται οὐχὶ πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς ἀλλὰ πρὸς πάντας τοὺς ἑορτάζοντας τὸν Μαῖουμᾶν ἐπαρχιώτας (provincialibus) (4). Ὅπως ὁμῶς καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, βέβαιον εἶναι ὅτι τὰ ἐν αὐτῷ τελούμενα ὄργια ἠνάγκασαν τοὺς αὐτοκράτορας νὰ καταργήσωσιν αὐτόν, μόλις δ' ἐν ἔτει 396 οἱ προει-

(1) Μαλάλας, σελ. 281-285.

(2) Ἐν ἐκάστῃ πρώτῃ μαΐου οἱ ἀγρόται ἐξερχόμενοι εἰς τὰς πεδιάδας τελοῦσιν ὄργια τινα, γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα Μαΐόξυλον· ὅσοι ἀγνοοῦσι τὴν σημασίαν τῆς λέξεως ταύτης δύνανται νὰ τὴν μάθωσι παρὰ τῶν εἰδότην. Τοιαύτην σημασίαν ἔχει καὶ τὸ παλαιογαλλικὸν ῥῆμα Enmaïoler, Esmaier. « Enmaïoler les dites filles, comme il est du coustume. » Ducange, λ. Maium.

(3) Λιδάνιος περὶ τοῦ Πλέθρου. Ἰωάννης δ' Ἀντιοχεὺς ἀποκαλεῖ τὸν Μαῖουμᾶν καλλίστην ὄρχησιν.

(4) Ἐκ τοῦ ἀποσπάσματος Ἰωάννου τοῦ Ἀντιοχεῶς καὶ τοῦ Σουίδα πληροφορούμεθα ὅτι ὁ Μαῖουμᾶς ἐχορεύετο ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι (Mueller, Fragm. Histor. Graecorum, V, σελ. 31).

ρημένοι συμβασιλεῖς ἐνδιδόντες εἰς τὰς θερμὰς παρακλήσεις τῶν ὑπηκόων διέταξαν τὴν ἐπανάληψιν, ὑπὸ τὸν ὅρον ἓνα διατηρηθῇ ἐν τῇ ἐορτῇ ἡ ἀπαιτούμενη εὐσχημοσύνη (1)· φαίνεται ὁμως ὅτι δὲν ἠννόησαν οὕτω τὸν Μαΐουμᾶν καὶ οἱ ἐορτασταί, αἱ δ' ἐν αὐτῷ γενόμεναι κατὰ τῆς δημοσίου ἠθικῆς ἐπιδείξεις ἠνάγκασαν τοὺς αὐτοὺς αὐτοκράτορας νὰ καταργήσωσι καὶ πάλιν τὴν ἐορτὴν· νέοι γογγυσμοὶ ἠκούσθησαν καὶ λύπη κατέλαβε τὸ ὑπῆκοον, δεύτερον δὲ διάταγμα διατάσσον τὴν ἐπανάληψιν αὐτοῦ ἐν τῇ ὠρισμένῃ τριετίᾳ ἐπαναλαμβάνει τὸν αὐτὸν ὅρον μετὰ τῆς ἀπειλῆς ὅτι ἡ μὴ τήρησις αὐτοῦ συνεπάγεται τὴν κατάργησιν τοῦ Μαΐουμᾶ (2).

Αἱ αὐτοκρατορικαὶ διατάξεις καὶ ἀπειλαὶ περιώρισαν βεβαίως τὰ παλαιὰ τῆς ἐορτῆς ὄργια, ὅπως δὴποτε ὁμως ὁ Μαΐουμᾶς διετηρήθη ὡς μεγάλη τῶν Σύρων ἐορτὴ μέχρις οὗ ἡ ἀρabicὴ βαρβαρότης ἀποκόψασα τῆς βυζαντινῆς κυριαρχίας τὰς εὐτυχεῖς ἐκείνας χώρας ἐξήλειψε καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς (3). Ἐκτοτε ὁ Μαΐουμᾶς ἀπολέσας

(1) « *Ut servetur honestas, et verecunda castis moribus perseveret.* » Codex Theodosianus, τόμ. VI, σελ. 325.

(2) « *Illud vero, quod sibi nomen procax licentia vindicabit, Majuma, solum adque indecorum spectaculum, denegamus* » αὐτόθι.

Ὁ Μαΐουμᾶς ἐλέγετο καὶ *mimīa*, πῖθανως ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ ὄρχουμένου μιμηκοῦ κόρδακος. Συνεπείρ τοῦ διπλοῦ τούτου ὀνόματος τῆς ἐορτῆς, ὁ λαὸς ἐσύγχυσεν πρὸς τὴν μιμητικὴν αὐτὴν ὄρχησιν τὸ κατ' ἐξοχὴν μιμητικὸν καὶ χορευτικὸν ζῶον, τὴν μιμῶ, προσφέρον αὐτὴν μαῖ· μου·ν· κρῖμα ὅτι δὲν ἐγνώριζε τοῦτο Ἑρασμιανός τις Ἕλληνας ὅπως τὸ ἐπικαλεσθῇ ὡς ἐπιχέιρμα εἰς ἀπόδειξιν ὅτι οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες ἐπρόφερον τὸ ἰῶτα ἀπαραλλάκτως ὡς οἱ νῦν Ἕλληλοι.

(3) Ὁ ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀκμάσας Ἰωάννης ὁ Λυδὸς μνημονεύων τὸν ἐκ' αὐτοῦ ἐορταζόμενον Μαΐουμᾶν προτείνει τὴν τοῦ ὀνόματος παραγωγὴν ἐκ τῆς Μαΐας, ἡ γῆς, ἐορταζομένης ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐν ταῖς

τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ σημασίαν παρέμεινεν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Βυζαντίου ὡς ἀπλὴ λέξις δηλοῦσα τὸν μισθὸν καὶ ἰδίως τὴν πρὸς τοὺς στρατιώτας χορηγουμένην ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἐπαρχιακῶν ταμείων φιλοτιμίαν (1).

Συγχρόνως τῷ Μαΐουμᾳ ἰδρύθη, ἢ μᾶλλον ἐξ Ἑλλάδος μετῴχθη ἐν Συρίᾳ καὶ ἐτέρα μεγάλη ἐορτὴ ἣτις ἀνέδειξε τὴν πλουσίαν καὶ φιλόμουσον Ἀντιόχειαν ἀληθὲς κέντρον τοῦ ἐν Ἀσίᾳ ἑλληνισμοῦ. Μεταφυτευθεῖς διὰ τῶν Μακεδονικῶν ὅπλων ὁ ἑλληνισμὸς ἐν Ἀσίᾳ ἀρῆρσεν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς αὐτοῦ κοιτίδος πᾶσαν τὴν ἀρχαίαν ζωὴν καὶ εὐημερίαν· ἡ δ' ἐπελθοῦσα Ρωμαϊκὴ κατακτῆσις συνεπλήρωσε τὴν καταστροφὴν τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν, αἵτινες πτωχαὶ καὶ φθισιδῶσαι διετῆρουν τῆς παλαιᾶς αἰγλῆς μόνην τὴν ἀνάμνησιν. Οἱ Ἥλεκτοι (Πισῆται) μὴ δυνάμενοι νὰ καταβάλλωσι τὴν δαπάνην τῆς παρ' αὐτοῖς τελουμένης μεγάλης τοῦ Πανελληνίου ἐορτῆς ἠναγκάσθησαν νὰ παραχωρήσωσι τὰ Ὀλύμπια εἰς τὴν εὐτυχοῦσαν Ἀντιόχειαν, ἣτις πρὸς τῇ ἄλλῃ εὐημερίᾳ ἔλαβε τὴν τύχην νὰ κλη-

Μαΐαις καλένδαις· « τιμῶσιν οὖν κατὰ τοῦτον (τὸν μῆνα Μάιον) τὴν Μαΐαν, τοὔτέστι τὴν γῆν θεραπεύοντες· μαΐουμῆζειν τὸ ἐορτάζειν ὀνομάζουσιν, ἐξ οὗ καὶ Μαΐουμῆν. » Περὶ μηνῶν σελ. 81 ἐκδ. Βόννης. Ἐν ἔτει 778 ὁ αὐτοκράτωρ Λέων Δ' ἐώρτασεν ἐν Συρίᾳ τὸν Μαΐουμῆν ὡς θρίαμβον τῆς κατὰ τῶν Ἀράβων μεγάλης ἐν Γερμανικαῖς νίκης· « ὁ δὲ βασιλεὺς ποιήσας Μαΐουμῆν ἐν Σοφριαναῖς ἐκάθισεν ἐπὶ σένζου (θρόνου) μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· καὶ οὕτως ἐθριάμβευσαν οἱ στρατηγοὶ τὰ ἐπινίκια. » Θεοφάνης, 6270. Ὁ x. Muralt (Chron. Byz. σελ. 327) ἀγνοῶν τὴν ἐορτὴν ταύτην, ἐπλασεν ἄγιον Μαΐουμῆν!

(1) Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου περὶ Βασιλείου τάξεως, τόμ. Α', σελ. 451 καὶ 452, ἐκδ. Βόννης. Ὁ σοφὸς ἐκδότης Reiske νομίσας ὅτι ὁ Μαΐουμῆς εἶναι νέα λέξις παράγει αὐτὴν ἐκ τοῦ ἀρχαικοῦ (τόμ. Β' σελ. 289).

ρονομήσῃ τότε καὶ μέγα χρηματικὸν ποσόν, ἐλάχιστον μέρος τοῦ ὁποίου ἤρκει νὰ ικανοποιήσῃ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν πενεσάτων τῶν Ὀλυμπίων κηητόρων.

Ἐν ἔτει 49 Π. Χ. ἀπεβίωσεν ἐν Ρώμῃ δολοφονηθεὶς ὑπὸ τῆς Ἀγριππίνης ὁ Ἀντιοχεὺς Σωσίδιος, γερουσιστῆς καὶ παιδαγωγὸς τοῦ Βρεττανικοῦ (1), πρὸ πάντων δὲ φιλόπατρις, φιλόμουσος καὶ τὸ σπουδαιότερον λακκόπλουτος· διὰ διχθήκης ὁ Σωσίδιος ἀφιέρωσε τὴν περιουσίαν αὐτοῦ εἰς τὴν πατρίδα του ἐπὶ τῷ ὄρῳ ὅπως ἡ ἐτήσιος πρόσοδος ἀνερχομένη εἰς δεκαπέντε χρυσίου τάλαντα δαπανᾷται ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ θεωριῶν, ἥτοι σκηνηκῶν, θυμελικῶν, τραγικῶν, ἀθλητικῶν, ἵπποδρομικῶν καὶ μονομαχικῶν ἀγώνων τελουμένων ἀνὰ πᾶσαν πενταετίαν καὶ ἐφ' ὅλας τὰς τριάκοντα ἡμέρας τοῦ πρώτου μηνὸς τοῦ Συρομακεδονικοῦ ἔτους, ἥτοι τοῦ ὑπερβερεταίου ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸν ὁκτώβριον. Ὡς διχειριστὰι τοῦ κληροδοτήματος οἱ πολιτευόμενοι τῆς Ἀντιοχείας παρεκάλεσαν τὸν αὐτοκράτορα Κλαύδιον ὅπως ἐπιτρέψῃ τὴν ἀγορὰν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Ἀγνοοῦνται αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἐκχωρήσεως ταύτης, ἐκ τῶν συγκεχυμένων ὁμῶς ἐκφράσεων τοῦ Μελλάλα δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ Πισᾶται πρεχώρησαν τοὺς ἀγῶνας δι' ἀγράφου συμβολαίου ἐπὶ ἐννεήκοντα Ὀλυμπιάδας, ἥτοι μέχρι τοῦ ἔτους 310 Μ. Χ.

Οὕτω μεταχθέντες ἐξ Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ ἀγῶνες ἐπανηγυρίσθησαν τὸ πρῶτον τὸν ὁκτώβριον μῆνα τοῦ ἔτους

(1) Τὸ χρονικὸν Πισχάλιον (164) καὶ ὁ Μελλάλας (224-225) συγγέουσι τὰς χρονολογίας γράφοντες ὅτι ὁ Σωσίδιος ἀπεβίωσεν ἐπὶ Αὐγούστου, ἐνῷ ὁ Τάκιτος (Annales, XI, 1, 4) καὶ Δίων ὁ Κάσιος (LX, 32) παραδίδουσιν ὅτι οὗτος ἐφονεύθη ἐπὶ Κλαυδίου, ἐκτὸς ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Ἀντιοχεὺς Σωσίδιος ἦν διάφορος τοῦ δμνύμου παιδαγωγοῦ τοῦ Βρεττανικοῦ.

50 Π. Χ. ἐπειδὴ δὲ ἡ διαθήκη τοῦ Σωσιβίου ὠρίζε πενταετίαν, συνωδὰ αὐτῇ διετάχθη ἡ ἐπανάληψις τῶν Ὀλυμπίων διὰ τὸ ἔτος 45· ληξάσης τῆς προθεσμίας, οἱ ἄρχοντες ἀνέβαλλον τὴν πανήγυριν ἐπὶ προφάσει μὲν τῶν ἐν Συρίᾳ ταραχῶν, πράγματι ὅμως διότι κατεχράσθησαν τὰς προσόδους· οὕτω δὲ μόλις ἐπανηγυρίσθησαν οἱ ἀγῶνες· ἐπὶ 86 ἔτι περιόδους ἀνὰ δεκακαιπέντε ἢ εἴκοσιν ἔτη « ὡς ἐὰν αὐτοῖς ἔδοξε. » (1)

Οἱ Ἀντιοχεῖς κατεμήνυσαν τὴν κατάχρησιν τῶν ἀρχόντων αὐτῶν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Κόμμοδον, ὅστις διέταξεν ἵνα τοῦ λοιποῦ αἱ τοῦ Σωσιβίου κληροδοτήματα· πρόσδοι χορηγῶνται εἰς τὸ δημόσιον ἀναλαμβάνον τὴν τέλεσιν καὶ διακόσμησιν τῶν Ὀλυμπίων ἀνὰ πᾶσαν τετραετίαν ἢ Ὀλυμπιάδα καὶ ἐπὶ τεσσαράκοντα καὶ πέντε ἡμέρας, ἥτοι ἀπὸ τῆς πρώτης Ἰουλίου μέχρι τῆς 15 Αὐγούστου· κατὰ πᾶσαν δὲ βεβαιότητα ἠκυρώθησαν αἱ προηγηθεῖσαι ἄτακτοι τελεταί, διότι ὁ Ἀντιοχεὺς χρονογράφος θεωρεῖ τὴν πώλησιν γενομένην οὐχὶ ἐπὶ τοῦ Κλαυδίου, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Κομμόδου, ἢ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ ἔτους 218 (2), ὅτε

(1) Μελάλας σελ. 248-249, καὶ 286.

(2) Εἰς τὸ ἔτος τοῦτο ἀνταποκρίνεται τὸ παρὰ Μελάλα (σελ. 286) Ἀντιοχικὸν ἔτος 260. Μέχρι τῆς Ρωμαϊκῆς κατακτήσεως οἱ Ἀντιοχεῖς εἶχον τὸ Συρομακεδονικὸν λεγόμενον ἔτος ἰδρυθὲν ὑπὸ τῶν Σελευκιδῶν ἐν ἔτει 311 Π. Χ. ἀπὸ τοῦ Καίσαρος ὅμως διαδοχικῶς παρεδέχθησαν τὸ Πομπηϊκόν, τὸ Καισαρικὸν καὶ τὸ Αὐγουστιανόν ἔτος. Κατὰ τὸν Μελάλαν μέχρι μὲν Χριστοῦ τὸ Ἀντιοχικὸν (Αὐγουστιανόν) ἔτος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 42 Π. Χ. ἥτοι ἀπὸ τῆς ἐν Φιλίπποις μάχης (σελ. 227, 228 καὶ 248), μετὰ δὲ Χριστὸν ἀπὸ τῆς ἐν Φαρσάλῃ νίκης (48-49), ἥτοι εἶναι τὸ Καισαρικόν· τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔτος ἐνοεῖ καὶ ὁ Εὐσέβιος (Χρονικόν). (Περὶ τῆς Ἀντιοχικῆς χρονολογίας βλ. L'art de vérifier les dates, τόμ. I, XVIII). Ὅθεν τὸ ὑπὸ Μελάλα μνημονευόμενον (σελ. 286) Ἀντιοχικὸν ἔτος 260 ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ χριστιανικὸν 218, ὅτε ἐβασίλευεν ὁ Ἡλιογάβηλος, καὶ οὐχὶ ὁ Κόμμοδος,

πραγματικῶς ἐτελέσθη ὁ πρῶτος τῆς Ὀλυμπιακῆς τετραετίας ἀγών. Ἀγνοεῖται ἂν εἰς τοιαύτην ἀνανέωσιν τοῦ προνομίου συνήνεσαν καὶ οἱ Ἕλαιοι, τὸ βέβαιον ὅμως, ὅτι οἱ Ἀντιοχεῖς ἐθεώρουν τὸ δικαίωμα αὐτῶν ληγον ἐν ἔτει 578 Μ. Χ, ὅτε καὶ περίπου διὰ παντὸς κατηργήθησαν τὰ Ὀλύμπια.

Μεταφυτευθέντες ἐν Συρίᾳ οἱ ἑλληνικοὶ ἀγῶνες διετήρησαν μόνον τὸ ὄνομα, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ αὐστηρὸν μεγαλεῖον τῆς σεμνῆς τοῦ Πανελληνίου ἐορτῆς· ἀφ' ἐνὸς ἡ πομπώδης καὶ θεατρικῇ τῶν Ἀσιανῶν φαντασίᾳ καὶ ἀφ' ἑτέρου αἱ αἰμοχρεῖς τῶν Ρωμαίων ἀπαιτήσεις σὺν τῷ χρόνῳ διέφθειραν ἐπὶ τοσοῦτον τὸν χαρακτήρα τῶν Ὀλυμπίων, ὥστε ἀπὸ Ἀσιανῆς πανηγύρεως ἐπὶ τέλους ταῦτα μετεβλήθησαν εἰς ἵπποδρομικὰ σφαγεῖα τῶν Πρασίνων καὶ Βενέτων.

Κατὰ τὸ παραδειγμα τῶν Πισατῶν οἱ Ἀντιοχεῖς ὀνομάσαντες τὸν ἐπώνυμον τῶν Ὀλυμπίων κοσμήτορα ἀλυτάρχην ἢ ῥαβδοῦχον, ἐθεώρουν τοῦτον καὶ προσεκύνουν ὡς ἀληθῆ ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ Διὸς ἀντιπρόσωπον (1)· μετὰ τὸν ἀλυτάρχην ἡρ-

ὡς φαίνεται ἐννοοῦν τὸ καίμενον, ἐκτὸς ἐὼν περὶ τὸ μέρος τοῦτο ἦναι ἑλλεπές. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς τοῦ ἔτους συμφωνίας καὶ ἄλλα πειθουσιν ὅτι ἐπὶ Ἡλιογαθάλου ἐτακτοποιήθησαν τὰ Ὀλύμπια· ὡς γνωστὸν ὁ βασιλεὺς οὗτος ἦτο Σύρος, ἐμμανὴς δὲ τῶν θεάτρων προστάτης, ἐντελῶς ἐξεθεάτρισε καὶ αὐτὴν τὴν βασιλείαν (Ἡρωδιανός, V, 6)· ἡ τοῦ λοιποῦ τέλεισι τῶν Ὀλυμπίων ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ, ἐναντίον τῆς διαθήκης τοῦ Σωσιδίου ἐρρίζοντος τὸν ὀκτώβριον, ἴσως ἐγένετο πρὸς τιμὴν τῆς τότε περίπου ἀναρρήσεως ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ θρόνῳ τοῦ Ἡλιογαθάλου ὅστις πραγματικῶς τὸν μῆνα ἰούνιον ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἐν Συρίᾳ στρατευμάτων.

(1) « Φορέσας τὸ σχῆμα τοῦ ἀλυτάρχου τὰς μὲν ἡμέρας ἐτιμᾶτο καὶ προσεκυνεῖτο ὡς αὐτὸς ὁ Ζεὺς, μὴ ἀνίων δὲ εἰς οἶκον τὰς αὐτὰς ἡμέρας μῆτε εἰς κλίνην ἀναπίπτων, ἀλλ' εἰς ἐξάερον καθεύδων εἰς ἔδαφος ὑπερὶ νεῶν λήγων καὶ καρπῶν στρωμάτων καὶ θρυίνης ψιέθου· ἐφόρει δὲ

χετο ὁ γραμματεὺς ὅστις « φορῶν στολὴν ἄσπρον καὶ στέφανον ὀλόχρυσον τύπῳ φυλλοδαφνῶν, ἐτιμᾶτο καὶ προσεκυεῖτο ὡς ὁ Ἀπόλλων· » τρίτος τῶν ἀγώνων ἔφορος ἦν ὁ λεγόμενος Ἀμφιθαλλής, πιθανῶς ἱερεὺς οὕτω καλούμενος κατὰ τὸ παρ' Ἐφεσίοις ἔθιμον τὸ κωλύον ἀπὸ τῆς ἱερωσύνης τοὺς ὀρφανούς πατρὸς ἢ μητρὸς (1).

Μέχρι τοῦ Διοκλητιανοῦ οἱ ἀγῶνες περιωρίζοντο ἐν τῷ ὑπὸ Κομμόδου κτισθέντι Ξυστῷ, καὶ ἦσαν ἐθνικὴ πανήγυρις μόνων τῶν Σύρων. Ὁ Διοκλητιανὸς βλέπων τὰς γιγαντιαίας τοῦ χριστιανισμοῦ προόδους, ὅστις ἀντὶ ν' ἀπενθαρρυνθῇ ἐκ τῶν φοβερῶν διωγμῶν ἀπ' ἐναντίας διὰ τοῦ μαρτυρίου ἐκρατύνετο καὶ ἐξηπλοῦτο, ἐνόμισεν ὅτι περιάπτων εἰς τὰ Ἀντιοχικὰ Ὀλύμπια ἀληθῆ θρησκευτικὸν καὶ ἐθνικὸν χαρακτηρὰ ἠδύνατο οὐ μόνον νὰ συγκρατήσῃ τὸ καταρρέον τοῦ ἐθνισμοῦ οἰκοδόμημα ἀλλὰ καὶ ἀντιτάξῃ κατὰ τῆς νέας θρησκείας φραγμὸν ἀνυπέρβλητον, τὴν ἀδελφικὴν ἐνότητά τῶν συνεορταστών. Ὅθεν ἐκοδόμησε χάριν τῶν ἀγώνων τούτων ἴδιον στάδιον ἐν τῷ καταφύτῳ καὶ ὑπὸ τοῦ Ὀρόντου περιρρομένῳ προαστείῳ τῆς Δάφνης, ἐνθα ἱδρυτο τὸ περιώνυμον ἱερὸν τοῦ Δαφναίου Ἀπόλλωνος, σεβόμενον ὑπὸ τῶν τότε Ἑλλήνων καὶ ἀπολαῦον τὴν αὐτὴν φήμην οἷαν παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἔχαιρεν ὁ ἐν Δελφοῖς ναὸς τοῦ ὁμωνύμου θεοῦ (2). Ἐν τῇ Δάφνῃ ὤφειλον ἔνχ

στολὴν διόχρυσον ἄσπρην ὥσπερ χιτῶν καὶ στέφανον ἀπὸ λυχνιτῶν καὶ ἄλλων τιμίων, καὶ κατέχευε βλάβδον ἐβαλίνην, φορῶν εἰς τοὺς ἰδίους πόδας σανδάλια ἄσπρα. » Μαλάλας, σελ. 286.

(1) Ἡλιδωρος I, 22.

(2) Χάριν τῶν ἀρχαιολογούντων παρατίθημι τὴν ἐξῆς ὁράειν περιγραφὴν τοῦ ἀγάλματος τοῦ Δαφναίου Ἀπόλλωνος. « Τὸ δὲ ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος τοιόνδε τι τὴν κατασκευὴν ἦν· ἐξ ἀμπέλου μὲν αὐτῷ συνεπεπήγει τὸ σῶμα θαυμασά τινι τέχνῃ πρὸς μῆκος συμπτύξας ἰδέαν

στέρωνται τοῦ λοιποῦ οἱ Ὀλυμπιονῖκαι, ἐνῶ πρότερον ὠδηγοῦντο ἐν τῷ Ἀργυρῷ ποταμῷ τῆς Κιλικίας (1). Ἐν τῷ Ὀλυμπιακῷ σταδίῳ ἔκτισεν ἱερὰ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ τῆς Νεμέως, καὶ ἀνανεώσας μεγαλοπρεπῶς τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος προσέθετο καὶ ἱερὸν καταχθόνιον τῆς Ἑκάτης ἔχον ὄσας βημίδας καὶ ὁ ἐνιαυτός. Χάριν δὲ τῶν αὐτῶν ἀγώνων ἔκτισεν ἐν Δάφνῃ καὶ ἀνάκτορα πρὸς διαμονὴν τῶν προσερχομένων βασιλέων. Πρὸς μείζονα δὲ σημαντικότητά τῶν Ὀλυμπίων ὁ Διοκλητιανὸς ἐσπευσεν ἐν τῷ ὠρισμένῳ χρόνῳ ἐξ Αἰγύπτου

συναρμολογῆναι, χρυσῷ δὲ πᾶς ὁ περιβαλλόμενος πέπλος ἀμφιεννύμενος τοῖς παραγεγυμνωμένοις καὶ ἀχρύσοις τοῦ σώματος εἰς ἄφραστό τι συναφνίετο κάλλος. Ἐπὶ τῷ δὲ μετὰ χεῖρας ἦν ἡ κιθάρα, μουσηγετοῦντά τινα ἐκμιμουμένῃ, αἶτε κόμῃ καὶ τῆς Δάφνης ὁ στέφανος τὸν χρυσὸν ἀναμῖξ ἐπήνθουν, ὥς ἔμελλεν χάρις ἐξαστράπτειν πολλὰ τοῖς θεωμένοις. Ἰάκινθοί τε αὐτῷ δύο λίθοι μεγάλοι τὸν τῶν ὀφθαλμῶν ἐξαπλήρουν τύπον κατὰ μνήμην τοῦ Ἀμυκλαίου παιδὸς Ἰακίνθου. Καὶ αἶε τὸ τῶν λίθων κάλλος καὶ μέγεθος τὸν μέγιστον προσετέλει τῷ ἀγάλματι κόσμον, ἵν' ὅτι πλείστοις ἀπατάσθαι περὶ αὐτοῦ συμβαίνει τῷ περικαλλεῖ τῆς προφαινομένης μορφῆς εἰς τὸ προσκυνεῖν αὐτῷ δελαζομένοις· ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸς Ἰουλιανὸς παπονθῶς ἦν· πλείονα γοῦν ἢ σύμπασι τοῖς ἱλλοῖς ἀγάλμασι προσῆγε τὴν θεραπείαν, χιλιόμβας ὄλας ἐξ ἐκάστου γένους αὐτῷ θυόμενος καὶ ἀντιλαμβάνων χρηστήρια. » Μαρτύριον τοῦ ἰγίου Μεγαλομάρτυρος Ἀρτεμίου ἐν *Migne Patrologia Graeca*, τόμ. 115, σελ. 1197. Τὸ μαρτύριον τοῦτο συγγραφέν ὑπὸ συγχρόνου ἀνδρὸς καὶ ἔκπερως μεταρρυθμισθὲν ὑπὸ Συμεῶν τοῦ Μεταφραστοῦ, περιέχει πολλὰ καὶ περιέργους εἰδήσεις περὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ καὶ συμπληροῦ πολλοὺς λόγους τοῦ Λιβανίου.

(1) Ὁ ποταμὸς οὗτος ἔκειτο πλησίον τῆς πόλεως Κοδρίγαι ἢ Κοτρίγαι τῆς Κιλικίας. Οἱ ἐκδόται τοῦ Μαλάλα (σελ. 307) ἡμαρτημένως γράφουσι κοτρίγαι παράγοντες τὴν λέξιν ἐκ τοῦ λατινικοῦ quadrigis, ἐνῶ πρόκειται περὶ πόλεως, ὡς καλῶς ἐσημείωσαν οἱ τελευταῖοι ἐκδόται τοῦ Θεσσαυροῦ τοῦ Ἑρρίκου Στεφάνου.

εἰς Ἀντιόχειαν καὶ προήδρευσεν τοὺς ἀγῶνας « φορέτας τὸ σχῆμα τοῦ ἀλυτάρχου, κρατῶν τὴν ἱερὰν ῥάβδον καὶ προσκυνῶν τὸν δῆμον· » οἱ ἀξωματικοὶ αὐτοῦ πρῶτοι κατήλθον ἐν τῷ Ὀλυμπιακῷ σταδίῳ, « καὶ οἱ μὲν ἐπάλχιον, οἱ δὲ ἐπύκτευσον, οἱ δὲ ἐπαγκρατίζον, οἱ δὲ ἔτρεχον. » Οἱ νικηταὶ πλουσιοπαρόχως ἀντημείφθησαν, καὶ βασιλικὰ διατάγματα ἐχορήγησαν αὐτοῖς πλήρη καὶ ἰσόβιον ἀσυδοσίαν. Λέγεται ὅτι μετὰ τὴν τελετὴν ὁ ἀλυταρχήσας αὐτοκράτωρ κατέθετο διὰ παντὸς τὸ βασιλικὸν σχῆμα, λέγων « ἀπεθέμην τὴν βασιλείην καὶ ἐφόρεσα σχῆμα τοῦ ἀθανάτου Διός. » Κατὰ τὸν αὐτὸν Ἀντιοχικὸν χρονογράφον τὸ παράδειγμα τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐμιμήθη καὶ ὁ συμβασιλεύσας αὐτῷ Μαξιμιανὸς ὁ Ἐρκούλιος, προεδρεύσας ὡς ἀλυτάρχης τὰ ἐπόμενα Ὀλύμπια καὶ ὑποσχεθεὶς τὴν κατάρθωσιν τῆς βασιλείας, ψιλῶ βεβαίως τῷ λόγῳ, διότι ὡς γνωστὸν τὴν βασιλείαν διεξεδίκησεν ὕστερον ὁ φιλόδοξος Μαξιμιανὸς καὶ κατὰ τοῦ ἰδίου υἱοῦ Μαξεντίου (1).

Ὁ ὑπὲρ τῶν Ὀλυμπίων ἐνθουσιασμὸς τοῦ Διοκλητιανοῦ οὐ μόνον δὲν παρήγαγε τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα, ἀλλ' οὔτε καὶ αὐτὴν τὴν πανήγυριν κατάρθωσε ὡς ἀναδείξει ἀνταξίαν τῆς παλαιᾶς φήμης. Τὸ ἀρχαῖον πῦρ εἶχε σβεσθῆ, ἡ δὲ ἀλυταρχία τοῦ Διοκλητιανοῦ ἦν ὁ τελευταῖος σπινθὴρ ὁ ἐξ ἀπρόοπτου ἀναζωογονῶν τὴν θρυαλλίδα πρὸ τῆς ἐντελοῦς αὐτῆς ἐξανθρακώσεως. Οὔτε αἱ ὑπὸ τῆς βουλῆς παρτιθέμεναι εἰς τοὺς ἐορταστάς τράπεζαι, οὔτε ἡ ἐκ τῆς πόλεως ἀποδιώξις τῶν πορνῶν καὶ μίμων καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν Ὀλυμπίων (2) ἤρχουν ἵνα ἀναδείξωσι τὴν πανήγυριν οἷον οἱ ἰδρύσαντες αὐτὴν ἠννόουν, ἀποῦ μάλιστα οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἔργοντες

(1) Μαλάλας, σελ. 307, 310-311.

(2) Λιβάνιος περὶ τοῦ Πλεθρου, σελ. 271.

κατεδέχοντο νά συνευχρηθῶσι τῷ δήμῳ (1), ἀκριτόμουθοι δὲ χριστιανοὶ διαψεύδουσι τὸν σοφιστὴν γράφοντες, ὅτι τὰς διωκομένας ἐταίρας ἀνεπλήρουν αἱ μετὰ τοῦ δήμου ἐν τῇ ἱερᾷ Δαφνῇ συναγελαζόμεναι νομάδες γυναῖκες (2). Πρὸς ἀπώδειξιν ὅτι ἡ πανήγυρις μόνον τὸ ὄνομα διέσωζεν ἀρκεῖ τὸ γεγονός, ὅτι οἱ Ὀλυμπιονῖκαι ὑπεχρεοῦντο ν' ἀπαρνηθῶσι τὸν κόσμον, δηλαδὴ ἐγίνοντο μοναχοί! Καὶ ὅμως οὐδὲ τὴν οὕτως ἐκχριστιανισθεῖσαν ἐορτὴν ἠνέχθη ἡ ἐκκλησίαι, διὸ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μεμψίμοιρος ἀρχιεπίσκοπος ἐξεσπενδόνιζε κατ' αὐτῆς σωρὸν ἀτιμωτικῶν ἐπιθέτων, ἀποκαλῶν « συμφορῶν μητέρα πανήγυριν, ἐορτὴν ὀλέθριον, θανάτου τερπνὸν δηλητήριον, εὐφροσύνην πρόξενον ἔπωλείας, ἡδονὴν γεέννης ὁδόν, μηχανὴν ἀσεβείας εὐσεβοῦσαις ψυχαῖς, Ἑλληνισμὸν χριστιανισμοῦ προσωπεῖω κρυπτόμενον· τί γὰρ ἕτερόν ἐστιν ἀγῶν Ὀλυμπικὸς; ἢ δαίμονος ἐορτὴ τὸν σταυρὸν καθυβρίζουσα; » (3)

(1) Λιδάκιος, περὶ τῶν ἐν ταῖς Ὀλυμπίῳ ἐορταῖς Κλήσεων (Reiske, III, σελ. 108).

(2) Παλλάδιος, περὶ τοῦ βίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, 1680, σελ. 145-146· παρὰ 6. καὶ σελ. 210. Βασίλειος Σελευκείας, σελ. 148.

(3) Βασιλείου Σελευκείας εἰς τὰ Ὀλύμπια, Parisiens 1622, σελ. 147. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου παρατίθεται τὴν ἐξῆς περικοπὴν ὡς συμπληροῦσιν τὴν περιγραφὴν τοῦ Μαχάλα « Διώκειν ὑποκρίνεται (ὁ ἀγὼν) πόρνας, καὶ καθαρότητος δῆθεν ἀμφιέννυται σχῆμα, οὐ σωφροσύνην ποθεῖν, βραδυτέραν δὲ ὁδὸν τοῦ θήλεως κατὰ τῆς ἄρρενος ἐπιμαίνεται φύσεως· καὶ ἅπερ ἡ φύσις προσέταξε, ταῦτα τοῖς ἀπάντων δόγμασιν ἀντιῶς θεατρίζει· τέρψις ἄσημος καὶ σεμνότητος ὀλεθροῦ, καὶ κατήγοροι τῶν ἐκεῖ πράξεων οἱ θρησκεύοντες ἐν οἰκαίῳ γράμμασι στηλιτεύοντες ἢ πράττειν αὐτῶν θεὸς οὐκ αἰσχύνεται. Πόσας αὐτοῦ ποιητῶν γλῶσσαι τραγωδοῦσι μοιχεύας; καὶ μετὰ τοῦτο στηλιτεύουσι τὴν ἐπὶ Γανυμήδῃ μανίναν· ἐκεῖνος δ' οὕτω καθαρὸς, τοῖς Χριστοῦ δήμοις προστίττει σεμνότητα, καὶ διώκει γυναῖκας δῆθεν· ὡς σωφροσύνης χάριν τοῦτο ποιεῖ; διατὶ καὶ τὰς σώφρονας ταῖς ἀκολάστοις συναπελαύ-

Ἐν τούτοις ἴδωμεν ὅποια ἦσαν τὰ Ἀντιοχικά Ὀλύμπια κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Ἀντιοχέως χρονογράφου. « Εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τῶν Ὀλυμπίων ἤρχοντο ἀπὸ ἐκάστης πόλεως καὶ χώρας νεώτεροι (1) εὐγενεῖς κατὰ τάγμα (2) ἀγωνιζόμενοι, καὶ ἐμέριζον αὐτοῦς κατέναντι ἀλλήλων· μετὰ δὲ πολλῆς σωφροσύνης καὶ ἐπιεικείας διῆγον μηδαμόθεν μηδὲν κομιζόμενοι· ἦσαν γὰρ εὐποροὶ ἔχοντες καὶ δούλους ἰδίους εἰς ὑπηρεσίαν ἕκαστος κατὰ τὸν ἴδιον πλοῦτον· οἱ δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν καὶ παρθένοι ὑπῆρχον· ἦσαν δὲ ἐπιπερόμενοι καὶ πολὺν χρυσὸν ἐκ τῆς ἰδίας πατρίδος· ἀλλ' εὐχῆς χάριν καὶ τάγματος ἠγωνίζοντο καὶ διὰ τὸ ἔχειν δόξας εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα· πολὺν οὖν εἶχον ἀγῶνα καὶ φόβον ἐρχόμενοι. Καὶ οἱ μὲν ἐπάλαιον, οἱ δὲ ἔτρεχον, οἱ δὲ ἐσάλπιζον, οἱ δὲ ἐπαγκρατίζον, ἔτεροι δὲ ἐπίκυτεον πυζίνοις δακτύλοις πυκτικῆς τυμβολάς, ἄλλοι δὲ ἡνιόχουν ἵπποις πρωτοθύλοις, οἱ δὲ ἐφωνάσκουν τραγικὰ μέλη. Ἦσαν δὲ καὶ παρθένοι κόραι φιλοσοφοῦσαι καὶ κατὰ τάγμα σωφροσύνης ἐρχόμεναι καὶ ἀγωνιζόμεναι καὶ παλαίουσαι μετὰ βομβωναρίων (3), καὶ τρέχουσαι καὶ τραγωδοῦσαι καὶ λέγουσαι

νεῖς γυναῖκες; εἰ δὲ καθόλου βδελύττει, τί πάλιν γυναικεῖα φωνῇ τὸ πεπλασμένον τῆς ἡσυχίας καταπιστεύεις διάταγμα καὶ πρὸς ὕψος μετεωρίσας τὴν κόρην, τραγωδεῖν αὐτῇ φιλοπόλεμον ἡσυχίαν προστάττεις καὶ πρὸς πόλεμον ἀκονῆς τοὺς ἀκούοντας; » σελ. 148.

(1) Νεωτέρους οἱ βυζαντινοὶ ἐκάλουν τοὺς νῦν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὀρθότερον λεγομένους πάλληκας (παλληκάρια).

(2) Νῦν τὰμμα = εὐχή.

(3) Εἶδος αὐλοῦ ἢ κροτάλου (βόμβου) ἀναφερομένου καὶ ὑπὸ Αἰσχύλου ἐν τοῖς Ἡδωνοῖς. « ὁ μὲν ἐν χερσὶ βόμβουκας ἔχων, τόρνου κέματον, δακτυλοδίκτον πῆμπλῃσι μέλος, μανίας ἐπαγωγὸν ὀμακλάν » παρὰ Στράβωνι, X, 3, 16. Τὸ καίμενον τοῦ Μελάλα ἴσως διεφθάρται, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει διορθωτέον οὕτω « καὶ παλαίουσαι, καὶ μετὰ βομβωναρίων τρέχουσαι καὶ τραγωδοῦσαι. »

ὑμους τινὰς Ἑλληνικοὺς· αἵτινες γυναῖκες μετὰ γυναικῶν ἐμάχοντο ἀγωνιζόμεναι πικρῶς καὶ περὶ τὰ παλαίσματα καὶ περὶ τοὺς δρόμους καὶ περὶ τὸ φώνημ. Καὶ εἴ τις ἐξ αὐτῶν εἴτε γυνή, εἴτε νέος, τοῦ ἱεροῦ, φησί, δήμου (γρ. ἱεροῦ φησιδήμου?) κρίζοντος ἐστέφθη, ὁ στεφανούμενος ὡς νικητῆς σῶφρων ἔμενεν ἕως τῆς τελευτῆς αὐτοῦ· ἐσφραγίζετο γὰρ εὐθέως μετὰ τὸν ἀγῶνα καὶ ἐγίνετο ἱερεὺς· ὡσαύτως δὲ καὶ παρθέναι φιλόσοφοι αἱ στεφανούμεναι ἐγίνοντο μετὰ τὸν ἀγῶνα ἱέρειαι. Κἀκεῖθεν ἀπεστρέφοντο πάντες· οἱ δὲ ἔχοντες κτήσεις χωρίων οὐ συνετέλουν, ἀλλ' ἀσυντελεῖς ἔμενον ἀφοῦ ἐστέφθησαν ἢ κτήσις αὐτοῦ (γρ. αἱ κτήσεις αὐτῶν) τὸν χρόνον καὶ μόνον τῆς ζωῆς τοῦ στεφθέντος· εἰ δὲ καὶ ἐργαστηρίων τινῶν ἐδέσποζεν, ἀλειτούργητα ἔμενε τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ μόνον ἃ εἶχεν ἐργαστήρια ὁ ἀγωνισάμενος. Τοσοῦτοι δὲ ἦσαν οἱ ἐρχόμενοι ἀγωνίσασθαι ὅτι οὐχ ὑπερεβάλλοντο ἀριθμῷ, ἀλλ' ὅσους συνέβη εἰσελθεῖν κατὰ τάγμα καὶ εἴτε νέους εἴτε παρθένους κόρας πάντες ἐθεώρουν· καὶ ποτὲ μὲν πλῆθος ἤρχετο πολὺ, ποτὲ οὐκ ἤρχετο, πρὸς τοὺς χρόνους καὶ τοὺς ἀνέμους τῆς θαλάσσης. »

Καὶ τοιαῦτα μὲν ἦσαν τὰ Ἀντιοχικὰ Ὀλύμπια μέχρι τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος, καθαροὶ δηλονότι μουσικοὶ, ἀκροαματικοὶ καὶ ἱππικοὶ ἀγῶνες τῶν εὐγενεστέρων νέων καὶ νεανίδων· ἡ εὐγένεια τῶν Ὀλυμπίων ἀνεγνωρίσθη καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἀνιδρύσαντος αὐτὰ αὐτοκράτορος Ἑλιογαθέλου, ὡς περὶ τοῦ δόγματος τοῦ νομοδιδασκάλου Οὐλπιανοῦ ῥητῶς διακρίνοντος τοὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀγῶνας ἀπὸ τῆς ἡτιμωμένης τῶν θυμελικῶν σκηνῆς· καὶ μεταγενέστερος δὲ τοῦ Οὐλπιανοῦ ὑπομνηματιστῆς εἰδικώτερον ἐπεξηγεῖ τὴν μεταξὺ θεατρίστου καὶ Ὀλυμπικοῦ ἀγωνιστοῦ διαφορὰν (1). Ἡ εὐκοσμία

(1) Οὐλπ. « Οὐκ ἔστι παιγνικὴ τέχνη οὐδὲ ἀτιμοποιὶς ἡ τῶν ἀθλητῶν καὶ τῶν λεγόντων ἐν τοῖς Ὀλυμπίοις καὶ τῶν ἐν ξυστῇ ἀγωνιζομένων

τῆς ἑορτῆς καὶ ἡ κοινωνικὴ τῶν ἀγωνιζομένων τάξις ἐπέβη-
λον σεβασμὸν εἰς τὸν δῆμον, ὅστις ἀπλῶς θεώμενος τὴν εὐ-
γενῆ ταύτην ἄμιλλαν εἶχεν ἕτερον στάδιον τῶν κτηνωδῶν αὐ-
τοῦ ἀγώνων καὶ διαπληκτισμῶν, τὸ ἵπποδρόμον (1)· ἀπὸ τῆς
βασιλείας ὅμως Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ ἱπποδρόμιον καὶ Ὀλύμ-
πια συγχέονται, ἡ δὲ σεμνὴ πανήγυρις περιελθοῦσα εἰς τὴν
ἐξουσίαν τοῦ δήμου μεταβάλλεται εἰς θηριῶδες σφαγεῖον τῶν
Πρασίνων καὶ Βενέτων (2) μέχρι τοῦ ἔτους 520, ὅτε ὁ Ἰου-
στῖνος διὰ παντὸς κατήργησεν αὐτὰ (3).

καὶ τῶν ἡνιόχων καὶ τῶν ἄλλων ὑπουργούντων ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀγῶσι
καὶ τῶν βαινόντων ὕδωρ τοὺς ἵππους καὶ τῶν βραβευτῶν. » Ὑπόμνη-
μα « Τὰ μὲν οὖν εἰρημένα χώρην ἐχέτωσαν ἐπὶ τῶν ἄλλων ὅσοι τέ-
χνης ἕνεκα κατέρχονται εἰς σκηνήν· τοὺς μέντοι ἀθλητὰς οὐδεὶς ἂν εἴ-
ποι ἀτίμους εἶναι· βριτοῦτις γὰρ καὶ οὗτοι καὶ οὗ τέχνης ἕνεκα παιγνικῆς
ἀγωνίζονται· καὶ ἀπλῶς εἰπὲν πάντες οὕτω νομίζουσιν, ὅπερ καὶ λυ-
σιτελὲς ἐστίν, ὅτι οὔτε οἱ θυμελικοὶ τοῦτέστιν οἱ τὰ ἐνθύρια λέγοντες
ἐν τοῖς Ὀλυμπίοις, οὔτε οἱ ξυστικοὶ τοῦτέστιν οἱ ἐν ξυστῶν ἀγωνιζό-
μενοι πύκται τυχόν καὶ τραγῳδοὶ καὶ ὅσοι τοιοῦτοι. » Βασιλικὴ ἐκδ.
Heimbach, IV, σελ. 434. Τὸ παρ' Οὐλιανῶν μνημονευόμενον ξυστόν,
τὸ ὅποιον τοσοῦτον καλῶς ἐπεξηγεῖ ὁ σχολιαστὴς, πιθανῶς ἀναφέρεται
εἰς μόνον τὸ ἐν Ἀντιοχείᾳ θέατρον Ξυστόν ἐν ᾧ ἐτελοῦντο μέχρι
Διοκλητιανοῦ τὰ Ὀλύμπια.

(1) Τὸ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἱπποδρόμιον τῶν Πρασίνων καὶ Βενέτων ἀνα-
φαίνεται πρῶτον ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Καλλιγούλας (Μελάλας, σελ. 241,
παράβ. καὶ σελ. 264, 284, 300, 314).

(2) Ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Ὀλυμπίων πρώτη ἀλληλοσφαιρὰ τῶν Πρασί-
νων καὶ Βενέτων ἔλαβε χώραν ἐν ἔτει 508 (Μελ. σελ. 396).

(3) Μελάλας, σελ. 417. Ὁ Κεδρηνὸς (1, 573, ἐκδ. Βόννης) ἡμικρη-
μένως λέγει ὅτι τὰ Ὀλύμπια κατηργήθησαν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Θεο-
δοσίου τοῦ Μεγάλου· πολλῶν δὲ μᾶλλον σφάλλει ὁ Muralt (σελ. 133)
λέγων ὅτι ὁ Κεδρηνὸς καὶ ὁ Προκόπος ἀναφέρουσι τὴν κατήργησιν εἰς
τὸν Ἰουστινιανόν.

Παράδοξος σύμπτωσις! ὡς ἐὰν ἡ κατάργησις τῶν Ὀλυμπίων ᾦν ἡ τελικὴ ὑποχώρησις τῆς παλαιᾶς πρὸς τὴν νέαν θρησκείαν, ὁ προγεγραμμένος θεὸς μὴ εὐρίσκων οὐδαμοῦ πλέον ἄσυλον ἐπροτίμησε νὰ μετασχηματίσῃ εἰς τάφον τὸ τελευταῖον ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης καταφύγιον αὐτοῦ. Οὐδέποτε οὐδεμία πόλις ἐκρημνίσθη ἐν τοσούτῳ βραχεῖ χρόνῳ ἀπὸ τοῦ κολοφῶνος μοναδικῆς εὐημερίας εἰς τὴν τελευταίαν βαθμίδα τῆς ἐλλεινοτέρας τῶν συμφορῶν. Ὀλίγον πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ καταργοῦντος τὰ Ὀλύμπια διατάγματος μεγάλη λαίλαψ ἀνέσπασεν ἄρδην τὸ ἐν Δάφνῃ ἱερὸν τῶν κυπαρίσσω ἀλσος, ἡ δὲ καταστροφή ἐκεῖνη ἐθεωρήθη ὡς προάγγελος τῆς μεγάλης τοῦ Διὸς ὀργῆς· πραγματικῶς δὲ τὴν ἐκδοσιν τοῦ διατάγματος παρηκολούθησαν φοβερώτατοι σεισμοί, εἰς τῶν ὁποίων (526) ἐθανέτωσε περὶ τὰς 300 χιλιάδας ψυχῶν, δηλαδὴ τὸ ἥμισυ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἀσιανῆς μητροπόλεως (1). Μάτην ὁ Ἰουστινιανὸς διέταξε πενθίμους δεήσεις ὑπὲρ τῆς σειομένης πόλεως τὴν ὁποίαν μετωνόμασε Θεούπολιν (2), οἱ σεισμοὶ συνεπλήρωσαν τὴν καταστροφήν, ἐπὶ τέλους δὲ οἱ Πέρσαι κυριεύσαντες τὴν κατηρειπωμένην πόλιν ἀπήγαγον αἰχμαλώτους τοὺς ἐναπομεινάντας κατοίκους καὶ συνώκησαν αὐτοὺς παρὰ τὸν Τίγγριν ἐν πόλει Ἀντιόχεια τοῦ Χοσρόου ὀνομασθείσης (540). Ὁ Πέρσης βασιλεὺς, φιλομουσώτερος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἰδιαζόντως περιεποιήθη τὸ διασωθὲν ἐρείπιον τῆς μεγάλης πόλεως, χορηγῆσας εἰς τοὺς Βασιλικοὺς τούτους Ἀντιοχεῖς με-

(1) Προκόπιος, τόμ. Α, σελ. 215, ἐκδ. Βόννης.

(2) Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς πρεσβυτέρους τῶν Ἀντιοχέων τὴν ἐπανάληψιν τῶν Ὀλυμπίων, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς φράσεως τοῦ Μελίλα (σελ. 424) « πολλὰ κατορθώσαντες καὶ . . . ἔγασθαι τῇ πόλει τὰ πάτρια. »

γάλα προνόμια ἐν οἷς ἐπρώτευσον τὰ θέατρα, ἴσως δὲ καὶ τὰ Ὀλύμπια (1).

Αἱ ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ θεατρικαὶ εἰδήσεις σπανίζουσι περιοριζόμεναι εἰς ὀλίγα ὁπωσοῦν ἀξιομνημόνευτα γεγονότα, ἐξ ὧν τὰ πρῶτα ἀφορῶσιν εἰς τὰ θέατρα τῆς Ἀλεξανδρείας.

Περὶ τῶν θεάτρων τῆς Αἰγυπτιακῆς μητροπόλεως οὐδὲν σχεδὸν γινώσκουμεν, ἐκ τῶν λεγομένων ὅμως ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χρονογράφου Σωκράτους δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ Ἀλεξανδρεῖς τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος διεκρίνοντο ἐπὶ τῇ αὐτῇ θεατρικῇ καταχρῆσει ἐφ' ἣ τοσοῦτον πικρῶς πρὸ τριῶν ἑκατονταετηρίδων ἐπετίμησεν αὐτοὺς Δίων ὁ Χρυσόστομος. Τὸ θέατρον τοσοῦτον ἐτιμᾶτο ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὥστε αὐτὸ τοῦτο ἀπετέλει τὴν πολιτείαν· ἐν τῷ θεάτρῳ ἐτελοῦντο αἱ μέγιστα τῆς Αἰγύπτου ἐθνικαὶ τελεταί, ἐντυθῆ δὲ ὡς ἐν βουλευτηρίῳ συνήρχοντο λαὸς καὶ ἄρχοντες ὅπως συσχεθῶσι περὶ τῶν συμφερόντων τῇ πόλει (2). Μίαν τῶν πολιτειῶν τοῦ-

(1) «Τοὺς αἰχμαλώτους ζυνώχισεν ἅπαντας, οἷς δὴ βαλανεῖόν τε καὶ ἵπποδρόμιον κατεσκεύαζε καὶ ταῖς ἄλλαις τρυφαῖς ἀνείσθαι ἐποίησε· τοὺς τε γὰρ ἡνιόχους καὶ τοὺς τῶν μουσικῶν ἔργων τεχνίτας ἐκ τε Ἀντιοχείας καὶ τῶν ἄλλων Ρωμαϊκῶν πόλεων ζὺν αὐτοῦ ἦγεν· ἔτι μέντοι καὶ δημοσίᾳ τοὺς Ἀντιοχείας τούτους ἐπιμελεστέρας ἢ κατὰ αἰχμαλώτους ἐσίτιζεν ἐς πάντα τὸν χρόνον, καὶ Βασιλικούς καλεῖσθαι ἤξιον, ὥστε τῶν ἀρχόντων οὐδενὶ ὑποχειρίους εἶναι ἢ βασιλεῖ μόνῳ· εἰ δέ τις καὶ τῶν ἄλλων Ρωμαίων δραπέτης γεγονώς ἐς Ἀντιόχειαν τὴν Χοσρόου διαφυγεῖν ἴσχυσε, καὶ τις αὐτὸν ζυγγενῇ τῶν ταύτῃ ὥκημένων ἐκάλεισεν, οὐκέτι ἐξῆν τῷ κεκτημένῳ τὸν αἰχμάλωτον τοῦτον ἀπάγειν, οὐδ' ἂν τις τῶν λίαν ἐν Πέρσαις δοκίμων ὁ τὸν ἄνθρωπον ἐξανδραποδίσας τυγχάνοι.» Προκόπιος, I, 214.

(2) Σωκράτους Σχολιαστικοῦ ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίᾳ, βιβλ. Ζ', κεφ. 13.

των συγκροτηθεῖσαν ἐν ἔτει 413 διὰ μακρῶν περιγράφει ὁ σύγγραφος Σωκράτης ὡς γενομένην ἀφορμὴν μεγάλων δυστυχημάτων.

Οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πολυάριθμοι Ἰουδαῖοι ἀπήτησαν ὅπως τὰ θεάτρα σχολάζωσιν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου, τοῦτο ὅμως ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἠθέλησαν νὰ ἐπιτρέψωσιν οἱ Ἀλεξανδρεῖς. Ὁ ἐπαρχος Ὀρέστης, ἀνὴρ συμβιβαστικός καὶ ἀμερόληπτος, ἠθέλησε νὰ λύσῃ τὴν διένεξιν διὰ θεατρικῆς πολιτείας (1). ἐνῶ δὲ ἡ συνέλευσις ἐπληρώθη, οἱ Ἰουδαῖοι παρατηρήσαντες μεταξὺ τῶν θεατῶν καὶ ὑποπτόν τινα δημαγωγόν, τὸν γραμματοδιδάσκαλον Ἰέρακα, κατεμήνυσαν αὐτὸν εἰς τὸν ἐπαρχον ὡς ἐλθόντα ἐν τῷ θεάτρῳ ὅπως διακίρῃ καὶ στασιάσῃ τὸν δῆμον. Ὁ Ὀρέστης ἐγίνωσκε τὸ ποῖον τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις πραγματικῶς διεκρίνετο μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῆς πατρίας, τὴν ὁποίαν χάριν φιλοδοξῶν σχεδίων ὑπεστήριζεν ὁ διαβόητος πατριάρχης Κύριλλος· διὸ καὶ ὀργισθεὶς ἤρπασε τὸν Ἰέρακα καὶ ἐνώπιον τῶν δῆμων ἐξηυτέλισε καὶ ἔδειρεν αὐτόν. Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ ὑπὸ Σωκράτους περιγραφομένη θεατρικὴ τῶν Ἀλεξανδρέων πολιτεία, τῆς ὁποίας τὰ ἐπακόλουθα ἀπέδωκεν τραγικώτατα. Ὁ Κύριλλος ἠπειλῆσε τοὺς πρωτεύοντας τῶν Ἰουδαίων, οἵτινες καλῶς γνωρίσαντες τὰς διαθέσεις τοῦ ἐπικινδύνου κόμματος ἀπεφάσισαν νὰ προλάβωσιν αὐτοὺς διὰ νυκτερινῆς σφαγῆς. Ὁ πατριάρχης ἀντεκδικούμενος προσέβαλε καὶ ἐλεηλάτησε τὰς συναγωγὰς καὶ γυμνοὺς ἀπεδίωξε τῆς πόλεως πάντας τοὺς Ἰουδαίους· ἐπὶ τέλους δὲ τὰ αἵματ' ἐκείνα ὄργισα ἐπ' ἐσπράχισεν ὁ θάνατος τῆς Ὑπατίας.

(1) « Καὶ δὴ τότε Ὀρέστου τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπαρχοῦ πολιτεῖν ἐν τῷ θεάτρῳ ποιοῦντος, οὕτω δὲ ὀνομάζειν εἰώθασι τὰς δημοτικὰς διατυπώσεις. » αὐτόθι...

Τὸ ἕτερον θεατρικὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπεισὸδιον ἔχει οὕτω· ἐν ἔτει 436, ἐνῶ οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἐώρταζον τὴν νυκτερινὴν πανήγυριν τῶν Νειλῶων ἤτοι εἶδος ἐθνικῆς τελετῆς εἰς τιμὴν τῆς κατὰ τὰς θερινὰς τροπὰς εὐεργετικῆς ἀναβάσεως τοῦ ποταμοῦ (1), τὸ θέατρον καταπεσὸν ἐθανάτωσε 572 θεατὰς (2).

Ἄλλοτε ὁμοῦ θεατρικὸν γεγονός ἀναγράφεται ὑπὸ ὅλων σχεδὸν τῶν κοσμικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν χρονολογῶν ὡς πολλοῦ λόγου ἄξιον· καὶ τῷ ὄντι προσηλυτισμὸς μιμᾶδος εἶναι πρᾶγμα τοσοῦτον σπάνιον ὥστε μόνις δύο καὶ μόνᾳ τοιαύτῃ γεγονότα ἀναφέρονται ἀπὸ τοῦ θριάμβου τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἐὐὲν περιφρονημένον καὶ ἐξουδενημένον ἐκεῖνο ὄν, ἡ μαινάς, ἡ πόρνη, ἡ παλλακευομένη πνυτί, ἡν τέκνον ψυχῇ καὶ σώματι ἀφωσιωμένον εἰς τὴν λατρείαν τοῦ προστάτου τῆς σκηνῆς θεοῦ, τοῦ Διόνυσου· κατ' αὐτῆς ὁ χριστιανισμὸς ἐξετόξευσε τὰς φοβερωτέρους τῶν ὕδρεων καὶ τὰ φρικωδέστερα τῶν ἀναθεμάτων· εἰς τὰς ὕδρεις ὁμοῦς ἡ μιμᾶς ἀντέταξε τὴν διακωμῶδῆσιν καὶ εἰς τὴν περιφρόνησιν ἀπήντησε διὰ τοῦ μίσους· τὰ χριστιανικὰ δίκτυα ὀλιγίστους ἀνέσυρον ἰχθυῖς ἐκ τῆς βορβορώδους ταύτης θαλάσσης τῆς ἀμαρτίας, ὅταν ὁμοῦς τοιοῦτόν τι συνέβη, ἡ ἄγρυ ἐπανηγυρίζετο θριαμβευτικῶς, καὶ ὁ εὐτυχὴς ἀλιεύς, ὡσεὶ φοβούμενος νέον ὄλισθον, ἀπέστελλεν εἰς ἀπόκεντρόν τι μοναστήριον τὴν προσήλυτον, ἀγνὴν πλέον καὶ ἁμωμον περιστερὰν, ἐξαστράπτουσαν μάλιστα τὴν κεφαλὴν ἐξ αἰγλῆς ἀγιότητος.

Ὁ τὴν πρώτην μιμᾶδα προσηλυτίσας ἦν αὐτὸς ὁ Χρυσόστομος· ἀκούσωμεν δὲ αὐτὸν τὸν ῥήτορα ἀπὸ τοῦ ἁμῶνος ἀγγέλλοντα τὸ μέγα κατόρθωμά. « Οὐκ ἠκούσατε πῶς ἐκείνη ἡ πόρνη, ἡ ἐπὶ ἀσελγείᾳ πάντας παρελάσασα πάντας ἀπέκρυ-

(1) Περὶ τῆς ἐορτῆς ταύτης βλ. Ἠλιοδώρου Αἰθιοπικά, βιβλ. Θ, κεφ. Θ.

(2) Θεοφάνης 5928.

ψεν ἐν εὐλαβείᾳ; οὐ τὴν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις λέγω, ἀλλὰ τὴν ἐπὶ τῆς γενεᾶς τῆς ἡμετέρας, τὴν ἐκ Φοινίκης τῆς παρνομωτάτης πύλεως (1)· καὶ γὰρ αὕτη ἡ πόρνη ποτὲ παρ' ἡμῖν ἦν, τὰ πρωτεῖα ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἔχουσα, καὶ πολὺ τὸ ὄνομα αὐτῆς πανταχοῦ, οὐκ ἐν τῇ πόλει τῇ ἡμετέρᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ μέροι Κιλικίων καὶ Καππαδοκῶν· καὶ πολλὰς μὲν ἐκένωσεν οἰκίας, καὶ πολλοὺς εἶλεν ὀρφανούς· πολλοὶ δὲ αὐτὴν καὶ εἰ; γοητεῖαν διέδωκον, ὥς οὐ τοῦ σώματος μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς φαρμάκοις ἐκεῖνα τὰ δίκτυα πλέκουσαν· εἰλέ ποτε καὶ βασιλίδος ἀδελφὸν αὕτη ἡ πόρνη· καὶ γὰρ πολλὴ ἦν αὐτῆς ἡ τυραννίς· ἀλλ' ἀθρόον οὐκ οἶδ' ὅπως, μᾶλλον δὲ οἶδ' αὖ σαφῶς· βουλευθεῖσα γὰρ καὶ μεταμεληθεῖσα, καὶ τοῦ θεοῦ τὴν χάριν ἐπισπασαμένη, κατεφρόνησεν ἀπάντων ἐκείνων, καὶ ῥίψασα τοῦ διαβόλου τὰς μαγγανείας, πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνέδραμε, καίτοι γε οὐδὲν αἰσχρότερον αὐτῆς ἦν, ὅτε ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἦν· ἀλλ' ὅμως ὕστερόν ποτὲ παρήλασε τῇ τῆς ἐγκρατεῖς ὑπερβολῇ, καὶ σάκκον περιθεμένη πάντα τὸν χρόνον οὕτως ἡσκέετο. Ταύτης ἕνεκα καὶ ὑπαρχὸς ἐνωχλήθη, καὶ στρατιῶται ὠπλίσθησαν, καὶ μεταστῆσαι αὐτὴν πρὸς τὴν σκηνὴν οὐκ ἔσχυσαν, οὐδ' ἐξαγαγεῖν τὴν ὑποδεξαμένην αὐτὴν παρθένων· αὕτη μυστηρίων καταξιωθείσα τῶν ἀπορρήτων καὶ τῆς χάριτος ἀξίαν ἐπιδειξαμένη σπουδὴν, οὕτως τὸν βίον κατέλυσεν ἅπαντα ἀπονήχημένη διὰ τῆς χάριτος καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα πολλὴν ἐπιδειξαμένη τὴν φιλοσοφίαν· οὐδὲ γὰρ ψιλῆς ὕψεως μετέδωκε τοῖς ποτὲ ἐρασταῖς ἐπὶ τοῦτο ἐλθοῦσιν, ἀποκλείσασα ἑαυτὴν καὶ ἔτη πολλὰ καθάπερ ἐν δεσμοτηρίῳ διατελέσασα (2) ».

(1) Ἡ Φοινίκη ἦν τότε τὸ φυτώριον τῶν μιμᾶδων, ὃ δὲ Λίβανος ἐπέχε τὴν θέσιν τοῦ Ἑλικωνος, ὀνομαζόμενος κατοικητήριον τῶν Μουσῶν (βλ. τὴν ἐν σελ. λζ' σημείωσιν).

(2) Χρυσοστόμου ἅπαντα, τόμ. VII, σελ. 665-666, ἐκδ. Βενεδικτίνων.

Ὁ δεύτερος προσηλυτισμὸς γενόμενος ἐν ἔτει 435 ὁφείλεται εἰς τὸν ζήλον τοῦ ἐπισκόπου Ἐδέσσης Νόννου. Ἐν τοῖς θεάτροις τῆς Ἀντιοχείας διεκρίνετο τότε ἐπὶ καλλονῇ καὶ τέχνῃ ἡ Πελαγία, φέρουσα τὸ σκηνικὸν ἐπώνυμον Μαργαριτῶ ἀπὸ τῆς ὥραιας ἐπιδερμίδος καὶ ἰδίως τῶν πολυτελῶν κοσμημάτων· ἀκριβῶς δὲν γνωρίζομεν ὁποῖα ἡ σκηνικὴ εἰδικότης αὐτῆς, διότι οἱ μὲν λέγουσιν αὐτὴν πρῶτην τῶν μιμᾶδων, οἱ δὲ πρῶτην τῶν πρωτοχορευτριῶν, καὶ ἄλλοι πρῶτην τῶν Μαινάδων (1), γινώσκοντες ὅμως ὅτι πρῶτιστον προσὸν τῶν τότε μίμων ἦν ἡ καλλιφωνία, δυνάμεθα μετὰ τινος βεβαιότητος νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ Μαργαριτῶ ἦν ἡ Patti τῶν τότε χρόνων. Ἡμέραν τινὰ ὁ Νόννος « ἀνὴρ τᾶλλα θαυμαστὸς καὶ τὸν τρόπον ἀγγελικὸς » ἐκάθητο ἐν τῷ προαυλίῳ τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἰουλιανοῦ ἐρμηνεύων εἰς τοὺς ἄλλους συναδέλφους ψυχωρελῇ διδασκαλίαν· ἀλλὰ τὸ εἰρηνικὸν κήρυγμα ἐσύγχυσεν ἡ πομπώδης παρέλασις ὥραιας γυναικὸς καθημένης ἐπὶ μεγαλοπρεποῦς ὀχήματος καὶ παρακολουθουμένης ὑπὸ πολυαρίθμου συνοδείας θεραπόντων καὶ φίλων· οἱ πατέρες ἐταράχθησαν ἐπὶ τῇ θεᾷ, καὶ οἱ μὲν ἀπέτρεψαν, ὡς λέγουσι τὰ Συναξάρια, τὰ πρόσωπα ἐξ αἰδοῦς καὶ ἀποστροφῆς, οἱ δὲ ἀπέφυγον τὸν ὑπὸ τῶν μύρων τῆς μιμᾶδος δηλητηριασθέντα ἀέρα. Ὁ Νόννος ὁμοῦς τολμηρότερος τῶν ἄλλων οὐ μόνον ἔμεινεν ἐν τῇ θέσει, ἀλλὰ καὶ ἐτόλμησε ν' ἀποτείνη πρὸς τὴν Μαργαριτῶ θερμοτάτην διδασχὴν ὑπομνήσας ἐν μέσῳ λυγμῶν καὶ δακρύων τὴν ἐν τῷ ᾄδῃ ἀπώλειαν τοιαύτης ὥραιας ψυχῆς καὶ ἐντέχνως ἐπὶ τέλους ὑποδείξας τὸν ἐν τῷ χριστιανισμῷ ἐξαγνισμὸν καὶ τὴν ἀναμένουσαν ἀθανασίαν. Ἡ Μαργαριτῶ ἀκούσασα προσεκτικῶς

(1) Βλέπε σελ. ια' τῆς παρούσης Εἰσαγωγῆς.

τοὺς λόγους ἀνεχώρησεν, οἱ φίλοι τοῦ Νόννου ἔσεισαν τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῇ ἀκαρπία τῶν νουθεσιῶν του, αὐτὸς ὁμῶς καθ' ἑαυτὸν ἐπεκαλέσθη τὴν θεῖαν ἀρρωγὴν εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ θεαρέστου ἔργου· ὅλως ὑπὸ τῆς ιδέας ταύτης κατεिल्μημένο· κατεκλίθη καὶ εἶδεν ὀπτασίαν εὐαγγελιζομένην αὐτῷ τὴν προσεχὴ ἐπιτυχίαν. Τῷ ἐφάνη ὅτι ἱερουργῶν ἐβλεπε περιστερὰν βεβορωμένην, ἥτις περιίπταμένη ἐνώχλει τοὺς ἐν τῷ ναῷ διὰ τῆς ἐξ αὐτῆς ἐκπεμπομένης δυσφδίας μύρων· ὁ Νόννος ἐξεληθὼν τῶν κατηγουμένων ἔτεινε τὴν δεξιὰν πρὸς τὸ ὀχλὸν τὸν πτηνὸν καὶ συλλαβὼν ἐβύθισεν εἰς λουτήρα· ἐκεῖ δὲ ἡ περιστέρα ἀποθέσασα τὸν βόρβορον, ἐξῆλθε καθαρὰ καὶ πετάσασα ἐγένετο ἄφαντος ἐν τῷ αἰθέρι. Τοιαύτην ὄρασιν ὁ ἐπίσκοπος ἰδὼν τρέχει ἀπὸ πρωτῆς εἰς τὸν ναὸν καὶ ἐκμυστηρευθεὶς τὸ ὄραμα εἰς τοὺς ἄλλοις ἀρχιερεῖς λαμβάνει παρὰ τοῦ πατριάρχου τὴν ἄδειαν νὰ κηρύξῃ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ. Τὰ Συναζάρια δὲν ὀρίζουσιν ὅποτον τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας τοῦ Ἐδессηνοῦ ἐπισκόπου, προσθέτουσιν ὁμῶς ὅτι μετὰ τὴν ἀκροατῶν ἦν καὶ μία γυνή, ἥτις διέκρινεν ἐν τῷ λόγῳ ἐξεικονιζόμενον τὸν παλαιὸν αὐτῆς βίον καὶ τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος κάθαρσιν. Ἡ Μαργαριτὼ συγκινηθεῖσα ἐκ τῆς διδασχῆς ἀναλίσσεται εἰς δάκρυα, καὶ ἐξεληθοῦσα παρκαγγέλλει εἰς τοὺς ὑπηρέτας αὐτῆς νὰ πληροφορηθῶσι περὶ τῆς κατοικίας τοῦ ἐπισκόπου· τοῦτο δὲ μαθοῦσα γράφει πρὸς αὐτὸν συγκινητικὴν ἐπιστολὴν δι' ἧς ἐζήτει τὴν ἐν τῷ χριστιανισμῷ ἐξάγνισιν τοῦ ἁμαρτωλοῦ παρελθόντος, λέγουσα πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ ταῦτα « δειξὼν διὰ τῶν ἔργων ὅτι εἶσαι ἀληθὴς μαθητῆς ἐκείνου ὅστις διεκήρυξεν « οὐκ ἤλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν » καὶ συνανестράφη πρὸς τελῶνας καὶ πόρνας· ὅθεν καὶ σὺ μὴ βδελυχθῆς πόρνην ὁμογενὴ καὶ ὁμόδουλον, εἰς σὲ καὶ μόνον τὰς ἐλπίδας ἀναθεῖσκαν, ἀλλ' ἀξιώσων τῆς σῆς· ὁέως δεχόμενός με εἰς ἐξομολόγησιν. » Ὁ Νόννος ἀν-

τεπιστέλλων παρακαλεῖ αὐτὴν ν' ἀναβάλλῃ τὴν προσέλευσιν μέχρις οὗ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν συναδέλφων· ἀλλ' ἡ Μαργαριτὴ προκαταλαβοῦσα ἔρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ βίβηται κατὰ γῆς ἐθρήνεε καὶ ἐκόπτετο, λέγουσα εἰς τὸν ἐπελθόντα ἐπίσκοπον ὅτι δὲν θ' ἀναστῇ ἐκ τῆς γῆς ἂν μὴ πρότερον λάβῃ τὴν ἄδειαν τοῦ βαπτίσματος. Ὁ Νόννος δακρύων ἱκετεύει αὐτὴν νὰ ἐγερθῇ, οἱ δὲ παριστῶντες κλαίουσιν ἐκ συγκινήσεως καὶ πρὸ πάντων ἐκ χαρᾶς. Οὕτω δὲ ἡ Μαργαριτὴ ἐξομολογήθηται ἀπέβαλεν ἐν τῷ βαπτίσματι τὸ σκηνικὸν ἐπώνυμον καὶ ἐπανελάβε τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς ὄνομα Πελαγία.

Ὁ προσκλυτισμὸς τῆς Μαργαριτοῦς ἐπροξένησε μεγάλην αἰσθησιν, ἅπαντες δὲ οἱ χριστιανοὶ ἐώρτασαν ἐπὶ τῷ γεγονότι. Ἀλλ' ἡ Πελαγία ἤρχισε πειραζομένη ὑπὸ τοῦ διαβόλου μεταμορφωθέντος εἰς ἄνθρωπον, ἡ μᾶλλον ἡσθάνθη ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς διεγειρομένην σφοδρὰν πάλιν· πρὸς ἀποσώθησιν δὲ παντὸς πονηροῦ λογισμοῦ ἐνεδύθη ἐπὶ τέλους καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα, καὶ κατὰ συμβουλήν τοῦ Νόννου ἀποχαριστήσασα τὴν Ἀντιόχειαν μετέβη εἰς μονὴν τῶν Ἱεροσολύμων, ἐνθα κατετάχθη ὡς μοναχὸς εὐνοῦχος Πελάγιος ὀνομαζόμενος. Ἐπὶ τρία δ' ἔτη βιώσασα ἐν παρδειγματικῇ σκληραγωγίᾳ ἀπεβίωσε, μόλις δὲ τότε ἀνακλύψαντες οἱ συνάδελφοι ὅτι ὁ μοναχὸς Πελάγιος ἦν γυνή, ἔθαψαν ἐν μεγάλῃ πομπῇ τὸ λείψανον. Ἡ ἐκκλησία τιμῶσα μᾶλλον τὸ προσηλυτικὸν ἔργον ἢ τὴν κοινὴν ταύτην μοναχίαν, ἔσπευσεν ἵνα κατατάξῃ ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἁγίων τὴν ἐκ μιμᾶδων Πελαγίαν, τῆς ὁποίας ἡ μνήμη ἐορτάζεται μέχρι σήμερον τῇ 8 Ὀκτωβρίου (1).

(1) Θεοφάνης, 5925. Νικηφόρου Καλλίστου Ἐκκληστ. Ἱστορία, XIV. κεφ. 30. Βασιλειανὸν Μαρτυρολόγιον, I, 102. Συμῶν Μεταφραστῆς.

Τὸ ἔργον τοῦ Νόννου ἔσχε μεγίστην ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐπιρροήν, ἰσως δὲ τοῦτο καὶ μόνον ἐπεσφράγισε τὴν ἔκτοτε ἀνχοραιομένην συμφιλίῳσιν τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὴν σκηνήν· πρῶτον ματικῶς δὲ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης βλέπομεν κατευναζόμενον τὸ κατὰ τοῦ θεάτρου παλαιὸν μῖσος, τονιζομένους τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς ὕμνους καὶ ἐπὶ τέλους ὁλόκληρον τὸ σκηνικὸν ἐπιτελεῖον εἰσελαύνον ἐν τῷ ναῷ πρὸς παράστασιν τοῦ τότε δημιουργηθέντος λειτουργικοῦ δράματος. Τίς ὁ πρὸς τοιαύτην θεατρικὴν ἐπανάστασιν συντελέσας Νόννος λεπτομερέστερον ἀγνοοῦμεν· ἐκ τῆς φράσεως· φράσεως ὅμως τῶν Συνηζυρίων « ἀνὴρ τᾶλλα θαυμαστός » ὑπεννοοῦμεν ὅτι δὲν ἦτο κοινὸς ἐπίσκοπος, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δυνάμεθα μετὰ τινος βεβαιότητος νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ μυστηριώδης τῆς Μαργαριτοῦς κατηχητὴς εἶναι αὐτὸς ὁ ὁμώνυμος Πανοπολίτης ποιητής, ὅστις ἀκριβῶς ἐν τῇ αὐτῇ περιόδῳ λέγεται ἀχμάσας (1). Ὁ Νόννος οὗτος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα συνεδέετο πρὸ τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ διὰ στενῶν πρὸς τὸ θεάτρον δεσμῶν, ὡς εἰκάζεται ἐκ τῆς μεγάλης τῶν Διονυσιακῶν ἐποποιίης, ἐν ᾗ ἐνθουσιωδῶς ἀφηγεῖται τὰς ἀριστείας τοῦ προστάτου τῆς ἐθνικῆς σκηνῆς θεοῦ.

Τὸ ἐπεισόδιον τῆς Μαργαριτοῦς ἐπεσφράγισεν, ὡς προερέθη, τὴν ἐχριστιανίαν τοῦ θεάτρου, αὐτὸ ὅμως καὶ μόνον τὸ

τόμ. III, σελ. 907-920 (ἐν Migne Patrologia Graeca, τόμ. 116). Acta Sanctorum, October, τόμ. IV, σελ. 248-268. Ἡ Πελαγία αὕτη συγκρίνεται πρὸς τὰς ἄλλας ὁμωνύμους ἁγίας Πελαγίας, καὶ πρὸς τὴν ἁγίαν Μπρίνιν καὶ ἁγίαν Μαργαρίταν ἕνεκα τῆς τυχαίας ἀντιπροκρίσεως τοῦ μὲν πρώτου λατινικοῦ ὀνόματος πρὸς τὸ κύριον τῆς Ἀντιοχείας μισθοῦ ὀνομα, τοῦ δὲ δευτέρου πρὸς τὸ σκηνικὸν αὐτῆς ἐπωνυμιον, Μαργαριτώ. Παράβλε καὶ Acta Sanctorum, Iulius, τόμ. IV, σελ. 278-287.

1. Fabricii, B. Bibliotheca Graeca, VIII, σελ. 692 ἐλδ. Ἀρλεστόν.

προσηλυτικὸν ἔργον τοῦ Νόννου ἐκπληρούμενον ἐν προγενεστέροις χρόνοις δὲν θὰ εἶχε τὴν προσήκουσαν σημασίαν, οὔτε ἡ ἐκκλησίαι θὰ προσήνεγκε μετὰ τοσαύτης προθυμίας τὸν στέφανον τῆς ἀγιότητος εἰς τὴν Πελαγίαν, ἂν ἀλληλουχία ἄλλων σοβαροτέρων γεγονότων δὲν προητοίμαζε καταλλήλως τὴν διὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ τούτου ἐπισφραγισθεῖσαν θεατρικὴν ἐπανάστασιν. Ὡς ἐπανειλημμένως ἐγράφη, ὁ λαὸς ἀντέταξεν ἐπίμονον ἄρνησιν εἰς τὰ ἀντιθεατρικὰ κηρύγματα τῆς ἐκκλησίας, προβάς καὶ εἰς ἀνταρτικὰς διαδηλώσεις κατὰ τοῦ Χρυσοστόμου (1) καὶ αὐτοῦ τοῦ μετριοπαθεστέρου ἀγίου Βασιλείου Σελευκείας πατρικῶς συμβουλευόντος εἰς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ τὴν ἐκ τῶν Ἀντιοχικῶν Ὀλυμπίων ἀποχὴν (2). Ἡ πρώτη καὶ μεγάλη πρὸς συμβιβασμὸν ὥθησις ἐδόθη ὑπ' αὐτῆς τῆς βρασιλείας, ἥτις συνιδούσα τὸ εὐλογον τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ λαοῦ ἐξέλεξε τὴν μέσσην καὶ ἀληθῶς βασιλικὴν ὁδὸν ἐν ἣ ἡδύνατο νὰ συμβιβασθῇ ἡ φιλομουσίαι τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν παλαιοὶ τῆς ἐκκλησίας παράδοσιν κατὰ τῆς θυμέλης. Ὁ Σωκράτης μνημο-

(1) « Ἴδου καθ' ἐκάστην ἡμέραν διαρρήγνυμαι βοῶν, Ἀπόσπῃτε τῶν θεάτρων! καὶ πολλοὶ γελῶσιν ἡμᾶς. » τόμ. IX, σελ. 335. « Ὅταν γὰρ καθάρωμεν τῶν θεάτρων εἰσιόντας καὶ ἀκαθαρσίαν ἐπιφέροντας, ἀνελοῦντες ἐκεῖ μαζὶν δέχονται τὴν ἀκαθαρσίαν, ὡς ἐπίτηδες διὰ τοῦτο ζῶντες, ἵνα κόπους ἡμῖν παρέχωσι· καὶ ἔρχονται πάλιν πολλὴν κόπον βραστάζοντες ἐν τοῖς ἥθεσιν, ἐν τοῖς κινήμασιν, ἐν τοῖς ῥήμασιν, ἐν τῷ γελῶτι, ἐν τῇ ῥαθυμίᾳ· εἴτα πάλιν ἡμεῖς σκάπτομεν ἀνωθεν, ὡς ἐπίτηδες διὰ τοῦτο σκάπτοντες, ἵνα καθαροὺς αὐτοὺς πέμψαντες πάλιν ἴδωμεν συναγαγόντας τὸν βόρβορον· διὰ τοῦτο παραδίδωμι ἡμᾶς τῷ θεῷ. » τόμ. IX, σελ. 200.

(2) « Κάθεται συγχορευτὴς τῶν Ἑλλήνων ὁ τῆς Χριστοῦ θυσιᾶς προσκυνητής... ἄλλ' ἴσως φλυαρία τοῖς ἀνηκόοις τὰ ῥήματα, καὶ λῆρος τῶν παιδεύοντων ἡ φωνή, καὶ τῆς νοουσιᾶς οἱ λόγοι γελωτος ὑπόθεσις. » Εἰς τὰ Ὀλύμπια, σελ. 149.

νεύει δύο γεγονότα ἀποδεικνύοντα τὴν εὐφυῶ τοῦ Θεοδοσίου προσπάθειαν πρὸς συγκοινωνίαν τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θεάτρου. Ὁ χειμὼν τοῦ ἔτους 423 ἦν δριμύτατος καὶ ἐπροξένει καταστροφάς· συνεπεία τούτου ὁ αὐτοκράτωρ παρεκάλεσε τὸν λαὸν ὅπως ἀντὶ τοῦ θεάτρου μεταβῇ εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ ἰκετεύσῃ τὸ θεῖον πρὸς ἄρσιν τοῦ κακοῦ· ἀλλ' οἱ δῆμοι ἐπέμειναν ζητοῦντες τὸ θέατρον, ὁ δὲ Θεοδοσίος ἀναγκασθεὶς ἐνέδωκε μὲν, ἀλλὰ κατώρθωσε τὸν σκοπὸν δι' ἄλλου μέσου· ὡς δὲ πεπληρωμένον ἀνδρῶν τοῦ ἵπποδρόμου ἐπέτεινεν ὁ χειμὼν, πολλοῦ νιφετοῦ καταρραγέντος, τότε δὴ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ὁ βασιλεὺς οἶκν εἶχε περὶ τὸ θεῖον δῆλῃν καθίστησι τῷ δήμῳ προσφωνήσας διὰ τῶν κηρύκων· « ἀλλὰ πολλῷ κρεῖττον, ἔφη, καταφρονήσαντας τῆς θεᾶς κοινῇ πάντας λιτανεῦσαι θεὸν ὅπως ἀβλαβεῖς τοὺς ἐπικειμένους χειμῶνας φυλαχθεῖμεν. » Καὶ οὕτω πᾶν ἤρετο ἔπος καὶ σὺν χαρᾷ μεγίστῃ ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ λιτανεύοντες ὕμνους ἐκ συμφωνίας πάντες ἀνέπεμπον τῷ θεῷ· καὶ ὅλη μὲν ἡ πόλις μία ἐκκλησία ἐγένετο, βασιλεὺς δὲ μέσος ἐζήρχετο τῶν ὕμνων ἐν ἰδιωτικῷ σχήματι πορευόμενος » (1). Ὅταν δὲ μετὰ δύο ἔτη (425) συλληφθεὶς ἐφρονέυθη ὁ ἄρπαξ τοῦ Ρωμαϊκοῦ στέμματος Ἰωάννης, διὰ τοῦ αὐτοῦ στρατηγήματος ὁ Θεοδοσίος ἔσυρεν ἐκ τοῦ θεάτρου τὸν λαὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρὸς δοξολογίαν (2).

(1) Σωκράτους ἐκκλησι. Ἱστορία, βιβλ. Ζ, κεφ. 22.

(2) « Προσφωνεῖ οὖν τῷ δήμῳ » δεῦρο μᾶλλον ἢ δοκεῖ, ἔφη, παρέντες τὴν τέρψιν ἐπὶ τὸν εὐκτήριον οἶκον γενόμενοι, εὐχαριστηρίους εὐχὰς τῷ θεῷ ἀντιπέμψωμεν· ἀνθ' ὧν ἡ αὐτοῦ χεὶρ καθεῖλε τὸν τύραννον. » Ταῦτα εἶρητο, καὶ τὰ μὲν τῆς θέας ἐπέπαυτό τε καὶ ἡμέλητο, διὰ μέσου δὲ τοῦ ἵπποδρόμου συμφώνως ἅμα αὐτῷ εὐχαριστηρίως ψάλλοντες, ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἐπορεύοντο. » βιβλ. Ζ', κεφ. 23.

Τὸ σχέδιον τῆς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν συμφιλώσεως τοῦ θεά-
τρου οὔτε ὁ Θεοδοσίος συνέλαβεν, οὔτε ἡ πανίσχυρος ἀδελφὴ αὐ-
τοῦ Πουλχερία τῇ ὑπηγόρευσεν, διότι τοιαύτη συμπάθεια προϋ-
ποθέτει φιλομουσίαν, ἐφ' ἣ δὲν διέπρεψαν αἱ δύο αὐται πεζικὶ
φύσεις, οὐδέποτε κατορθώσασαι νὰ μετεωρισθῶσιν ἄνω τῶν
μικρορραδιοουργιδῶν τῶν εὐνούχων αὐτῶν· τὸ σχέδιον τοῦτο
συνέλαβεν ἑτέρα γυνή, διακρινομένη ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ποιητικῇ
οἴστρῳ, ἡ σύζυγος τοῦ Θεοδοσίου, ἀμφότερα δὲ τὰ ἄνω μνη-
μονευθέντα πρῶτα βήματα τῆς τοιαύτης συμφιλώσεως ἔλα-
βον χώρῳ δύο ἔτη μετὰ τὴν συνομολόγησιν τοῦ γάμου τούτου.

Κόρη τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου Λεοντίου ἡ Ἀθηναΐς· ἐπαι-
δεύθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοσοῦτον ἐπιμελῶς, ὥστε ἂν ἡ τύχη
δὲν ἀνεβίβαζεν αὐτὴν εἰς τὸν θρόνον, ὁ κατάλογος τῶν ἑλλη-
νιδῶν φιλοσόφων δὲν θὰ ἔκλειε διὰ τοῦ τότε συμβάντος τρα-
γικοῦ θανάτου τῆς Ὑπατίως. Ὁ Ἀθηναῖος φιλόσοφος ἀποθνή-
σκων διέθετο ἅπασαν σχεδὸν τὴν περιουσίαν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν
υἱῶν, θεωρήσας ἀρκετὴν τῆς θυγατρὸς του προῖκα τὴν ὠριό-
τητα καὶ τὴν παιδείαν αὐτῆς· πραγματικῶς δὲ τὰ δύο ταῦτα
προσόντα ἤρκεσαν ὅπως ἡ πτωχὴ Ἀθηναία προτιμηθῇ πασῶν
τῶν ἄλλων γυναικῶν ὡς σύζυγος τοῦ Θεοδοσίου. Ἀναντιρρή-
τως μεγάλην ἡσθάνθη ἐν αὐτῇ ἐπανάστασιν ἡ Ἀθηναΐς· ὅταν
μετὰ τοῦ ὀνόματος ἀπέβηκε καὶ τὴν ὀρησκαίαν τῶν προγύ-
νων· ἡ ἀνατροφή, πᾶσαι αἱ ἀναμνήσεις εἴλκυον αὐτὴν πρὸς
τὸν ἔτι σεβάσμιον Παρθενῶνα, ἀλλὰ τὸ βάπτισμα, τὸ βασιλι-
κὸν κατήχον καὶ πρὸ πάντων ζωηρὸν εὐγνωμοσύνης αἰσθημα
συνέδεν στενῶς τὴν Εὐδοκίαν πρὸς τὴν νέαν ὀρησκαίαν· τὰ
δύο ταῦτα αἰσθήματα ἰσχυρῶς συγκρουσθέντα καὶ παλαίσαντα
ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς ἐπὶ τέλους συνεχωνεύθησαν ἐν μιᾷ καὶ
μόνῃ ποιητικῇ διαδηλώσει, τῇ ἀναπτύξει τοῦ χριστιανικοῦ
δράματος, ἐν ᾧ αἱ δύο ὀρησκασαὶ συνενόονται πρὸς παράστα-
σιν τῆς νέας ἐποποιΐας· καὶ ἡ μὲν ὀρησκαία τῆς Ἀθηνῆδος,

καταβάλλει τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν ῥυθμόν, ἡ δὲ τῆς Εὐδοκίας τὴν δραματικὴν ὑπόθεσιν.

Δυστυχῶς τὸ ἔργον τῆς Εὐδοκίας ἀπωλέσθη, ἐκ δὲ τῶν περισθέντων ἀποσπασμάτων ἀδύνατον νὰ σχηματισθῇ σαφὴς περὶ τῆς ἀξίως καὶ τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ ἰδέα. Ἀπλῶς γινώσκουμεν ὅτι ἡ ἐστεμμένη ποιήτρια παρέφρασεν εἰς ἡρωϊκοὺς στίχους πᾶσαν σχεδὸν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην· ὁ Φῶτιος θαυμάζει τὸ ῥέον τοῦ στίχου καὶ τὸ ποιητικὸν ὕψος, δὲν λέγει ὅμως ἂν πρόκηται περὶ ἐποποιεῖς ἢ δράματος (1). Τὰ ἐξ ἄλλου ποιήματος διασωθέντα ἀποσπάσματα δὲν ὑπάρχοντι εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ κυρίως λεγομένου δράματος, ἀλλ' εἶναι μᾶλλον δραματικὴ ἐποποιεῖς εἰλημμένη ἐκ τῆς δημώδους ἐκείνης παραδόσεως, ἣτις κατ' ὀρθωσιν νὰ ἐγκολάσῃ εἰς τὴν πεζολογίαν τῆς νέας πίστεως τὸν μυθοπλαστικὸν τύπον τῆς τοσοῦτον εὐρηνάστου παλαιᾶς θρησκείας. Ἡ Εὐδοκία προτιμήσασα τοσούτων ἄλλων χριστιανικῶν ἐποποιῶν τοὺς ἔρωτας τοῦ Ἀντιστοχίου Ἀγλάτιδος καὶ τῆς ἀγίας Ἰουστίνης, καὶ τοῦ Καρχηδονίου μάγου ἀγίου Κυπριανοῦ ἠθέλησε ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἐπὶ ψυχῇ πεζολογία δυσφημουμένη θρησκεία ἐπλούτει καὶ δραματικῶν ὑποθέσεων, ἐξ ἐκείνων μάλιστα τὰς ὁποίας ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ ἀπῆται πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ἐν ἐαυτῷ ἐπελθόντος κενοῦ διὰ τῆς ἀποτόμου καταστροφῆς τῶν γοητευτικῶν παραδόσεων τῆς οἰχομένης θρησκείας.

Καὶ τῷ ὄντι δύο καὶ μόνον ἐκ τοῦ ἀπεράντου χριστιανικοῦ μαρτυρολογίου ἐπεισόδια παρίστων τὸ δραματικὸν ἐκεῖνο διῆρον τὸ δυνάμενον νὰ καταπλήξῃ τὴν φαντασίαν τῶν τότε Ἑλλήνων, ζώντων ἐν μέσῳ μάγων καὶ ἀστρολόγων, τὸ μαρτύριον

*) «Ὅτι καὶ γυναικὸς καὶ βασιλεῖς τρυφώσης καὶ οὕτω καλόν, ἔ-
ξιν θουμάσαι.» Φωτίου Βιβλιοθήκη κώδικας 183-184

τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ καὶ ὁ βίος τῆς πρωτομάρτυρος Θέκλῃς· τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπεισόδιον δευτερεύει τὴν δραματικὴν πλοκὴν τοῦ πρώτου, ἔχει ὁμῶς τὸ προτέρημα ὅτι ἐμορφώθη ἐν τῇ φαντασίᾳ τῶν πρώτων χριστιανῶν, ὃν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα σύγχρονον αὐτῷ τῷ Παύλῳ, συνεπεῖα δὲ τούτου διεξεδίδει τὰ πρωτεῖα ἐν τῇ μαρτυρικῇ ἐποποιίᾳ (1). Τὰ δύο μαρτυρικὰ ταῦτα δράματα ἐρριζωμένα ἐν πάσῃ χριστιανικῇ καρδίᾳ ἐπηυξήθησαν σὺν τῷ χρόνῳ τοσοῦτον ὑπὸ τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ φαντασίας ὥστε ἡ πρώτη ὑπόστασις ἐκινδύνευε νὰ πνιγῇ ἐν τῷ ὠκεανῷ τοῦ δημοτικοῦ μύθου· συνεπεῖα τούτου περιφρονούμενα ὑπὸ τῶν λογίων, ἴσως δὲ καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας, ἔμενον περὶ καὶ ἄξεστα ἀναγνώσματα ὡς ὁ μορφώσας αὐτὰ λαός· ἔπρεπε λοιπὸν νὰ καθαρισθῶσι τοῦ τερνύδους τῆς μυθοπλασίας ἐπιχρίσματος, καὶ δι' ἁρμονικῆς ποιήσεως ἀνυψωθῶσιν εἰς τὴν ἀληθῆ δραματικὴν αὐτῶν περιωπὴν.

Ἐνῷ δὲ ἡ Εὐδοκία ἐκλέξασα τὸ δραματικώτερον τῶν ἐπεισοδίων τούτων, τὸ μαρτύριον τῶν ἁγίων Κυπριανοῦ καὶ Ἰουστίνης μετέφραζεν αὐτὸ εἰς ἡρωϊκοὺς στίχους (2), ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σελευκείας Βασιλείος ἐδραματούργει τὸν βίον τῆς Θέκλῃς (3). Ἡ σύγχρονος δημοσίευσίς τῶν χριστιανικῶν τούτων ἐποποιῶν ὑπὸ μιᾶς βασιλίδος καὶ ἐνὸς ἁγίου, εἶχε βεβιάως

(1) Carl Schlau, Die Akten des Paulus und der Thecla. Leipzig, 1877. Edmond Le Blant, Etude archéologique sur le texte des actes de Sainte Thécle (Annuaire del' association pour les Etudes Grecques, 18, 7, σελ. 260).

(2) Βλέπε τὰ περισπωθέντα ἀποσπάσματα ἐν Bandini, Graecae Ecclesiae vetera monumenta, τόμ. Α', καὶ ἐν Catalogus MSS. Graec. Bibliothecae Laurentianae, τόμ. I, σελ. 229.

(3) Φωτίου Βιβλιοθήκη, κωδ. 163· πρῶτ. Fabricius, Bibl. Graeca, τόμ. IX, σελ. 95-96.

ἄλλον σκοπὸν ἢ τὴν ἀπλὴν ἐπίδειξιν γνώσεων· τὰ ποιήματα ταῦτα ἦσαν προωρισμένα ἵνα ψάλλωνται ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὑπὸ χορῶν ὑποκρινομένων τὰ τοῦ δράματος πρόσωπα· τὸν τρόπον τῆς παραστάσεως ἡδυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν κάλλιον ἢ ὁ Φώτιος περιέγραφε λεπτομερέστερον τὴν ἀπολεσθεῖσαν τῆς Θέκλῃς ἐποποιίαν, ἢ τοῦλάχιστον ἂν διεσώζοντο πλείονα τοῦ ποιήματος τῆς Εὐδοκίας ἀποσπάσματα.

Εἰς τὴν αὐτὴν βασιλίδι ἀποδίδεται καὶ ἄλλο ποιητικὸν ἔργον ἀποδεικνύον πληρέστατα ὅτι ἡ ἐκχριστιανισθεῖσα κόρη τοῦ Λεοντίου δὲν ἐλησμόνησε τοσοῦτον εὐκόλως τὰς ἐλληνικὰς παραδόσεις· διὰ τοῦ νέου τούτου ἔργου ἡ Εὐδοκία κύριον προτίθεται σκοπὸν νὰ μεταγγίσῃ τὴν χριστιανικὴν πεζότητα ἐν τῇ ποιητικῇ χύτρᾳ τοῦ Ὀμήρου. Τὸ νέον ἔπος ὠνομάσθη Ὀμηρόκεντρα (1), διότι πραγματικῶς ἐν τῷ Ὀμηρικῷ στελέχει ἐγκεντρίζεττι ἡ χριστιανικὴ παραφυάς.

Ἡ Εὐδοκία ἐννοοῦσα τὸ τολμηρόν, ἴσως δὲ καὶ ἐπικίνδυνον τῆς ἐπιχειρήσεως προσεπάθησεν ἐγκαίρως νὰ μυήσῃ εἰς τὸ ἔργον τοὺς πρωτεύοντας τῶν χριστιανῶν λογίων. Πλὴν τοῦ Νόννου καὶ τοῦ Βασιλείου Σελευκεῖας ἀναφέρεται εἰδικώτερον τριτοῦ ποιητῆς ἀπολαύων τῆς ὑψηλῆς προστασίας τῆς βασιλίσσης· καὶ τιμηθεὶς διὰ τῶν μεγίστων ἀξιομάτων, οὗτος δὲ εἶναι ὁ

(1) Τοιοῦτον εἶδος ποιημάτων ἐγινώσκετο καὶ πρὸ τῆς Εὐδοκίας, διότι ὁ Τερτουλιανὸς μνημονεύει Ὀμηροκέντωνας καὶ Βιργιλοκέντωνας· βλ. Fabricii Bibliotheca Graeca, I, σελ. 551. Ὁ κόμης Μάρκελλος θεωρεῖ τὰ Ὀμηρόκεντρα τῆς Εὐδοκίας « destinés de célébrer les mystères de notre foi. » Les Dionysiaques de Nonnos, introduction, VII (ἐν τῇ Ἑλληνικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Didot.) Ὁ αὐτὸς ἐκδότης θεωρεῖ μὲν ἀξίαν τιμωσέως τὴν σχετὶν τῆς Εὐδοκίας καὶ τοῦ Νόννου, ἰδίᾳ δὲ τὴν κοινότητα τῶν ἔργων αὐτῶν, ἀδυνατεῖ δὲ μὴ νὰ ἐννοήσῃ τὸν σκοπὸν τῆς ποιητικῆς ταύτης συμπτύξεως.

συμπολίτης τοῦ Νόννου Κύρος· ἀγνοεῖται τί ἔγραψεν ὁ Πανοπολίτης οὗτος ποιητής ὁ ὑπὸ τοῦ Σουῖδα ἀποκαλούμενος· ἐποποιός, τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῆς προστάτου αὐτοῦ, ὁ Κύρος ἀποδιωχθεὶς τῆς αὐλῆς ἠσπάζσθαι τὸ μοναχικὸν σχῆμα (1). Ὡς δ' ἐν τῇ μαρτυρικῇ ἐποποιίᾳ ἡ ἐστεμμένη ποιήτρια εὔρε κατάλληλον μιμητὴν τὸν λόγιον τῆς Σελευκείας ἐπίσκοπον, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἐξομηρίσει τῆς Κωνίης Διαθήκης ἔσχεν ὁπαδὸν τὸν Νόννον, ὅστις ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ παρέφρασε τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον.

Ἀλλ' ἡ βασιλικὴ ἀπόπειρα ὑπερεπήδα τὰ ὅρια τῆς ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας μέχρι τινὸς βαθμοῦ ἐννοουμένης συμριλιώσεως πρὸς τὸν παλαιὸν ἐχθρόν, τοῦ ὁποίου ἀνέκαθεν μὲν ἐξετίμησε τὴν εὐγένειαν καὶ πρὸ πάντων τὸν φιλολογικὸν πλοῦτον, ἐκ πικρᾶς ὅμως πείρας ἐδιδάχθη ὅτι ἐν τοῖς πολυπλόκοις τῆς ποιήσεως αὐτοῦ δικτύοις περιπλεκομένη ἡδύνατο νὰ ἐξαφανισθῇ ἡ ἀγνότης τῆς χριστιανικῆς παραδόσεως. Εἰς τὸ ἔργον ἐπομένως τῆς Εὐδοκίας ἐδωρήθη ἰσόχρονος ζῶν πρὸς τὴν γεννέταιρυν αὐτοῦ, καὶ τοῦτο οὐχὶ χάριν τῆς ποιητρίας, ἀλλὰ χάριν τῆς βασιλείσεως (2). Ἄν ὅμως οὔτε οἱ Ὀμηρικοὶ στίχοι οὔτε ἡ ἡρωικὴ ἐποποιία κατάρθωσαν ν' ἀντικαταστήσωσι τὴν Καινὴν Διαθήκην καὶ τὰ περὶ μαρτυρολόγια, οὐδὲν ἤττον τὸ ἔργον τῆς

(1) «Κύρος Πανοπολίτης ἐποποιός· γέγονεν ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Νέου βασιλέως, ὅφ' οὗ καὶ ἐπαρχος πραιτωρίων καὶ ἐπαρχος πόλεως προεβλήθη· καὶ γέγονεν ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίος. Εὐδοκία γὰρ ἡ Θεοδοσίου γαμετή, βασιλὶς οὖσα, ὑπερηγάσθη τὸν Κύρον, φιλοεπῆς οὖσα· ἀλλὰ αὐτῆς ἀποστάσης τῶν βασιλέων καὶ εἰς Ἀντιόχην ἐν Ἱεροσολύμοις διατριβούσης, Κύρος ἐπίβουλοισι ἐπίσκοπος τῶν ἱερῶν γίνεται ἐν Κοτυαίῳ τῆς Φρυγίας, καὶ παρέτεινε μέγροι Λέοντος τοῦ βασιλέως.» Σουῖδας (Κύρος).

(2) Τὸ ἐξῆς ὑπὸ τοῦ Εὐαγγρίου (Α'. 20) μνημονευόμενον γεγονός· ἀπαρτινύει τὴν περὶ τοῦ τότε Βυζαντίου κρίσιν τῆς Εὐδοκίας· ὡς γνω-

Ἀθηναίᾳς ἡγεμονίδος ἐγένετο ἡ πρώτη ἀφειρηρία πρὸς ἐκχριστιανισμὸν τῆς τε ποιήσεως καὶ τοῦ θεάτρου, διότι ἔκτοτε ἀκριβῶς ἀντηχοῦσιν ἐν τοῖς ναοῖς οἱ πρῶτοι χριστιανικοὶ ὕμνοι, καὶ δημιουργεῖται τὸ χριστιανικὸν δρᾶμα. Κατὰ παράδοξον δὲ σύμπτωσιν τὸ μέγα τοῦτο ἔργον ἐξεπληρώθη, ὡς θέλομεν ἶδει μετ' οὐ πολὺ, ἐπὶ Ἑλληνοῦ βασιλέως καὶ δι' Ἑλληνοῦ μελωδοῦ.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίησις τῆς Εὐδοκίας, τοῦ Νόννου καὶ τοῦ Βασιλείου ὑπέστη τὴν αὐτὴν τύχην τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν τσαῦτα παλαιότερα καὶ μεταγενέστερα ποιήματα, ὡς τοῦ ἁγίου Γρηγορίου, τοῦ Συνεσίου, τοῦ Πισίδου τοῦ Φιλῆ καὶ τσοσούτων ἄλλων, οὐδέποτε κατορθώσαντα νὰ πολιτογραφηθῶσιν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ λειτουργίᾳ (1). Πάντες σχεδὸν οἱ νῦν ψαλλόμενοι ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι ἐποιήθησαν ὑπὸ δημοτικῶν μελωδῶν, ἢ τοῦλάχιστον ὑπ' ἀνθρώπων μὴ γνωστῶν ἐν τῇ βυζαντινῇ φιλολογίᾳ. Ἡ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας συστηματικὴ ἀποστροφὴ πρὸς τὴν λογίαν ποίησιν καὶ ἡ ἐνθερμος προτίμησις τῆς δημώδους μουσικῆς στηρίζεται βεβαίως εἰς σπουδαῖον ἱστορικὸν λόγον.

στὸν γενναίως παλαίσασα πρὸς τὰς μικρορραδιουργίας τῶν εὐνούχων τοῦ παλατίου, ἔπεσεν ἐπὶ τέλους θυμῷ αἰσχυρᾷ συκοφαντίας, ἐφ' ἧ ἀναιδῶς ὕβρισθείσα ὑπὸ τοῦ μωροῦ καὶ διεφθαρμένου αὐτῆς συζύγου ἡναγκάσθη νὰ καταθέσῃ τὸ στέμμα καὶ ἀποσυρθῇ εἰς Ἱεροσόλυμα· διελθοῦσα τότε ἐξ Ἀντιοχείας ἐθιχύμασε τὸν ἐλληνισμὸν τῆς Ἀσιανῆς μητροπόλεως, καὶ ἐνθουσιῶσα ἀπήγγειλε πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς ἑμμετρον προσελλινόν, ἐξ ἧς ὁ ἐκκλησιαστικὸς χρονογράφος διέσωσεν ἓνα καὶ μόνον στίχον, ὅστις ἀρκούντως εἰκονίζει τὰ αἰσθήματα τῆς κόρης τοῦ Λεοντίου.

Ὑμετέρης γενεῆς καὶ αἵματος εὐχομαι εἶναι.

(1) Cardinal Pitra, *Hymnographie del' Eglise Grecque*. Paris 1867, σελ. 25.

Ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ χριστιανισμοῦ πᾶσαι αἱ αἰρέσεις ἐπωφεληθεῖσαι τὴν πρὸς τὸ θέατρον καταφορὰν τῶν Πατέρων ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν πρὸς τὴν σκηνὴν συμπάθειαν τῶν ὀχλῶν εισάγουσαι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῶν τὴν ὀρχήστραν (1)· ἀφ' ἐτέρου οἱ ἐθνικοὶ πρὸς διακωμώδησιν τῶν βίων τῶν μαρτύρων διέφθειραν τὴν ἀπλοικὴν μέν, ἀλλ' ἄληθῆ διήγησιν, δι' ἐπεισάξεως γελοίων ἐπεισοδίων εἰλημμένων ἐκ τῆς ἀνεξαντλήτου πηγῆς τῶν ἐλληνικῶν μύθων· τὰ διεφθαρμένα ταῦτα μαρτυρολογία ἐπὶ τοσοῦτον ἐνεκοπώθη ὁ λαός, ὥστε ἡ ἐκκλησία ἐπὶ πολὺ ἐμόχθησε πρὸς ἄρσιν καὶ καταστροφὴν αὐτῶν καταφυγοῦσα ἐπὶ τέλους εἰς τὸ ἀπαίσιον μὲν πλὴν ἡρωικὸν μέτρον τοῦ πυρός (2).

(1) Ἐν τοῖς φιλοσοφουμένοις διεσώθησαν πολλὰ ἀποσπάσματα τῶν αἵρετικῶν τούτων βυβλίων· βλέπε τὸ ἀξιόλογον σύγγραμμα τοῦ σοφοῦ καρδινάλιου Πίτρυ, *Hymnographie de l'Eglise Grecque*, σελ. 40-41.

(2) Ὁ 63 κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου διατάσσει τὴν πυρπόλησιν τῶν διεφθαρμένων τούτων μαρτυρολογίων « Τὰ ψευδῶς ὑπὸ τῶν τῆς ἀληθείας ἔχθρων συμπλασθέντα μαρτυρολογία, ὡς ἂν τοὺς Χριστοῦ μάρτυρας ἀτιμάζειν καὶ πρὸς ἀπιστίαν ἐνάγοιεν τοὺς ἀκούοντας, μὴ ἐπ' ἐκκλησίαις δημοσιεύεσθαι προστάσσομεν, ἀλλὰ ταῦτα πυρὶ παραδίδεσθαι· τοὺς δὲ ταῦτα παραδεχομένους, ἢ ὡς ἀληθεῖς τούτοις προσέχοντας ἀναθεματίζομεν. » Ἐπεξηγῶν τὸν κανόνα τοῦτον ὁ Βαλταμὼν λέγει « Οὐκ ἔλαθε τοῦς ἁγίους πατέρας, ὅτι πολλοὶ τῶν ἀπίστων καὶ μισοχρίστων μὴ παραδεχόμενοι τοὺς τῶν ἁγίων μαρτύρων καὶ ὁμολογητῶν ἄθλους, ἢ καὶ καταμακώμενοι τῶν ταῦτα δεξιμένων χριστιανῶν, συνεπλάσαντό τινα ψευδῆ καὶ ἀλλόκοτα καὶ ἄξια τῆς αὐτῶν κακίας, ὡς δῆθεν παρὰ τῶν μαρτύρων λαληθέντα ἢ πραχθέντα, ἐφ' ᾧ τοὺς ἐντυγχάνοντας ἐνάγεσθαι εἰς ἀπιστίαν ἢ γέλωτα καὶ τοὺς ἁγίους περιῤῥεῖζεσθαι. . . . χάρις τοίνυν τῷ μακαρίτῳ Μεταφραστῇ τῷ τὰ μαρτυρικὰ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας σκάμματα πολλοῖς πόνοις καὶ ἰδρωσὶ κατακαλλύναντι εἰς βυβλὸν θεοῦ καὶ δόξαν αἰωνίζουσιν τῶν ἁγίων μαρτύρων. Ὁ ἀγιώτατος δὲ πατριάρχης ἐκβῆνος κυρὸς Νικόλαος ὁ Μουζάλλων εὐρών συγγραφέντα τὸν βίον τῆς ἁγίας Παρκεκευῆς τῆς ἐν τῷ χωρίῳ τῆς

Καὶ ὁ μὲν τελευταῖος οὗτος λόγος ἀρχοῦντων· ἐξηγεῖ τὴν ἐντε-
λη σχεδὸν ἑλλειψιν στιχηρῶν βίων, ὀρθοδόξων καὶ μὴ ἀγίων, ὡς
καὶ τῇ ἐπὶ τῶν Μακεδόνων βασιλείων ἀναθεώρησιν καὶ μετὰ πλά-
σιν ἀπάσης σχεδὸν τῆς ἀγιογραφίας ὑπὸ Συμεῶν Λογοθέτου τοῦ
διὰ τοῦτο ἐπονομασθέντος· Μεταφράστοῦ· εἶναι δὲ μάλιστα θαυ-
μαστὸν πῶς διεσώθη ἡ περὶ τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ ἐποποιεῖς τῆς
Εὐδοκίης, ἔστω καὶ τοσοῦτον κολοβὴ ὁ πρῶτος ὅμως λόγος
τῆς πρὸς τὴν λογίαν ποίησιν δυσπιστίας· τῆς ἐκκλησίας· συν-
δέεται στενωτέρον πρὸς τὸ θεατρικὸν ζήτημα, καὶ πρέπει ν' ἀ-
ναπτυχθῇ λεπτομερέστερον.

Μεταξὺ τῶν πολυαριθμῶν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐχθρῶν δι-
κρίνεται ἡ πολυκέφαλος τῶν Γνωστικῶν αἵρεσις, ἥτις ὑπὸ φι-
λικῶν προσωπεῖον κατορθώσασα νὰ εἰσχωρήσῃ ἐν τῇ χριστι-
ανικῇ πολιτείᾳ ἠπειλήσεν ὡς ἄλλη Λερναία Ὕδρα νὰ καταβρο-

Καλλικρατεῖα τιμωμένης παρά τινος χωρίτου ιδιωτικῶς καὶ ἀναξίως τῇ
ἀγγελικῇ διαγωγῇ τῆς ἁγίας ὤρισε πυρὶ παραδοθῆναι· καὶ ἐπέτρεψε
τῷ διακόνῳ ἱκεῖνῳ τῷ Βασιλικῷ συγγράψασθαι τὸν ταύτης θεάρεστον
βίον· ὃ βλέπει καὶ ἐρμηνεύειν Ἀριστηνοῦ εἰς τὸν αὐτὸν κανόνα. *Pande-
ctae Conciliorum*, ed. Beveregil I, σελ. 232.

Πρῶτος τοιοῦτον ἑμμετρον βίον γράψας εἶναι ὁ ἐν ἀρχῇ τῆς Δ' ἐ-
κατονταετηρίδος ἀκμάσας Κύπριος Τριφύλλιος ἐπίσκοπος Λερδῶν, ἐκ-
θέσας ἐν ἱαμβικαῖς στίχοις τὸν βίον καὶ τὰ θαύματα τοῦ διδασκάλου
αὐτοῦ ἁγίου Σπυριδωνος ἐπισκόπου Τριμυθοῦντος (Σουίδας-Τριφύλλιος).
Ἐ. αὶ δὲ ἀξιοσημείωτον ὅτι μόνῃ ἡ πατρὶς τοῦ ἐφευρετοῦ τῆς ποιητι-
κῆς ταύτης ἀγιογραφίας διέσωσε μεγάλας χριστιανικὰς ἐποποιίας ἐν τῇ
δημοτικῇ αὐτῆς διαλέκτῳ μέχρι τοῦ νῦν ψαλλομένας, ὡς τὴν τοῦ ἁ-
γίου Παντελεήμονος, τὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τῆς Ἀναστάσεως τοῦ
Χριστοῦ καὶ Λαζάρου (Σακελλαρίου Κυπριακῆ, σελ. 54-84). Περὶ τῆς
ἀρχαιοτέρας καὶ μακροτέρας τούτων, τῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος,
θελομέν λαλήσει δταν ἐκδώσωμεν τὴν περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος γραφε-
σαν ἐν τῇ δεκάτῃ ἑκατονταετηρίδι ἐποποιεῖν Ἰωάννου τοῦ Γεωμέτρου.

χθίση τὰ νεαρὰ τῆς ἐκκλησίας σπλάγχνα, ἂν μὴ ἐγκαίρως ἀνεκαλύπτετο ὁ δόλος καὶ ἀπεσοδεῖτο ὁ κίνδυνος. Ἀποτυχοῦσα τοῦ ἀρχικοῦ σκοποῦ ἡ Γνώσις ὑπεδιηρέθη εἰς πολυάριθμους αἱρέσεις γνωστὰς ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν ἰδρυτῶν αὐτῶν. Δύο τῶν αἱρέσεων τούτων ἀναπτυχθεῖσαι ὑπὸ τὸν θερμουργὸν τῆς Συρίας οὐρανόν, ἡ τοῦ Βαλεντίνου καὶ ἡ τοῦ Βαρδησάνου ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὸ ἡμέτερον θέμα ἕνεκα τῆς ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας θεατρικῆς καὶ μουσικῆς αὐτῶν ἐπιρροῆς.

Περὶ τὰ μέσα τῆς Β' ἑκατονταετηρίδος ὁ Γνωστικὸς Βασιλείδης μεταρρυθμίσας τὸ ἀρχικὸν τῆς αἱρέσεως πρόγραμμα ἐδημιούργησεν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς θεολογίας νέαν Γνώσιν, τὴν ὁποίαν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Βαλεντίνος ἐπὶ τὸ φιλοσοφικώτερον διαρρυθμίσας κατάρθωσε νὰ ἐπιβάλλῃ ἐν Συρίᾳ καὶ ἀναδείξῃ πανίσχυρον ἐν τῇ τότε ἐστίᾳ τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τῇ Ἀλεξανδρείᾳ. Λεπτομερεῖς πληροφορίες περὶ τῆς αἱρέσεως τῶν Βαλεντινιανῶν ἐλλείπουσι, διότι πάντα τὰ εἰς αὐτὴν ὡς καὶ εἰς πάσας τὰς ἄλλας Γνώσεις ἀφορῶντα συγγράμματα κατεστράφησαν· μετὰ πολλῆς ὁμως πιθανότητος εἰκάζεται ὅτι ἡ ὀρχήστρα σπουδαῖον ἐλάβανε μέρος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Βαλεντίνου, διότι καὶ ἀμφοτέρων τῶν ἰδρυτῶν αὐτῆς μνημονεύονται ὡδαὶ καὶ ψαλμοὶ (1), πρὸ πάντων δὲ διότι βλέπομεν αὐτοὺς τοὺς Πιτέρας μόνον ἐν τῇ κατὰ τῶν Συριακῶν Γνώσεων πολέμῳ λησιμονοῦντας τὰς περὶ θεάτρου παλαιὰς προλήψεις καὶ προσπαθοῦντας νὰ καταβάλλωσι τὸν ἐχθρὸν διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὀπλων, τοῦ δράματος καὶ τῆς μουσικῆς. Οὕτως ὁ μὲν ἄγιος Ἐφραίμ ἀναγνωρίζων τὴν ἐπὶ τῶν Βαρδησανιτῶν ἐπιρροὴν τοῦ ἔσχατος οὐδόλως διστάζει πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ αὐ-

(1) Fabricius, Bibliotheca Graeca, VII, σελ. 177, 178. Ἐν τοῖς Φιλοσόφουμένοις διασώθησαν ἔγγραφα τινὰ τῶν Βαλεντινιανῶν.

τοῦ νά γράψῃ ὕμνους κατὰ τὸ σύστημα τῶν Γνωστικῶν καὶ μάλιστα τόνισή αὐτοὺς ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ καὶ δι' αὐτῶν τῶν ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων ἐφευρεθέντων μουσικῶν σημείων, ὁ δὲ ἱερομάρτυς Μεθόδιος καταπολεμεῖ τοὺς Βαλεντινιανούς δι' αὐτοῦ τοῦ δράματος.

Ὁ τελευταῖος οὗτος τῆς ἐκκλησίας πατὴρ καταριθμεῖται ἐν τῇ τελευταίᾳ μαρτυρικῇ ἐκκτόμβῃ τὴν ὁποίαν ὁ Διοκλητιανὸς προσήνεγκεν εἰς τὴν ἐκπνέαντα τοῦ ἐθνισμοῦ δαίμονα (1). Ὁ ἐν ἔτει 300—310 καρατομηθεὶς Μεθόδιος ὁ Εὐβούλιος διετέλεσεν ἀλληλοδιαδόχως ἐπίσκοπος τοῦ Βιθυνικοῦ Ὀλύμπου, τῶν Πατάρων καὶ τῆς Τύρου· ἐν τῇ γρχιματολογίᾳ γινώσκεται μόνον ὡς ἐπίσκοπος τῆς Λυκισκῆς πόλεως, διότι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὡς Πατάρων ἐπίσκοπος συνέγραψε τὰ γνωρίσαντα αὐτὸν πονήματα. Ὑποπτευόμενος μετὰ τῶν ἄλλων τότε χριστιανῶν τὴν ὀρθοδοξίαν τοῦ Ὀριγένους ὁ Μεθόδιος πικρῶς ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ, διακωμωδῶν αὐτὸν ὅτε μὲν ὑπὸ τὸ κύριον ὄνομα, ὅτε δὲ ὑπὸ τὸ πλαστῶνυμον τοῦ Κενταύρου (2). Ἀλλ' ἂν οὕτω προσηnéχθη πρὸς τοὺς ὑπόπτους

(1) Βασιλειανὸν Μαρτυρολόγιον, III, 138. Fabricius VII, 260.

(2) Ἐνὸς τῶν διχόγων τούτων ἐπιγραφομένου Περὶ Ἀνιστάσεως πολλὰ ἀποσπάσματα διέσωσεν ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος· ἐπιλέγων «Ταῦτα μὲν οὖν ἔστιν ἀπὸ μέρους καθ' εἰρμὸν τῶν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Μεθοδίου τοῦ καὶ Εὐβουλίου... πολλὰ γὰρ καὶ ἕτερα ἐν τῇ περὶ ὑποθέσεως (κατὰ Ὀριγένους) ἀκολουθεῖ τῇ προειρημένῳ Μεθοδίῳ ἀνδρὶ λόγῳ ὅντι καὶ σφόδρα περὶ τῆς ἀληθείας ἀγωνισαμένῳ εἰρημένα εἰρηται, πάντως που καὶ ἔπη τοσαῦτα ἕτερα.» Πρῶτωπα τοῦ δράματος τούτου εἰπὶν Ἀγλαοφῶν, Πρόκλος, Ὀριγένης, Αὐξέντιος, Μεθόδιος· βλ. Ἐπιφανίου τὰ σωζόμενα, Coloniae 1682, σελ. 590. Ὁ Φώτιος (κωδ. 235) ἀνάλων ἕτερον διχόγον ἐν ᾧ πρωταγωνιστεῖ ὁ Ὀριγένης ὑπὸ τὸ πλαστῶνυμον Κένταυρος, ἐπιφέρει «Ταῦτά φησιν ὁ Ὀριγένης σπουδάζων, καὶ ὅρα οἷα παίζει.»

ρλβ'.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

συναδέλφους, ὁ λόγιος ἐπίσκοπος μετὰ πλειοτέρας ζέσεως ἐπε-
τέθη κατὰ τῶν κεκηρυγμένων τοῦ χριστιανισμοῦ ἐχθρῶν, νεο-
πλατωνικῶν καὶ Βαλεντινικῶν.

Τὰ διασωθέντα συγγράμματα τοῦ Μεθοδίου καλῶς εἰκονί-
ζουσι τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐφαρμοσθὲν σύστημα εἰς προσφορωτέραν
τοῦ σκοποῦ ἐπιτυχίαν· μόνον ἐπιδιώκων σκοπὸν νὰ ἐννοηθῇ
ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀντὶ ὑψηλῆς γλώσσης καὶ μεταφυσικῶν θεω-
ριῶν ἐπροτίμησεν ἀπλοῦν καὶ χάριεν ὕψος, γράφων διαλόγους
κατὰ τὸν Πλάτωνα καὶ παρενείρων ἐντέχνως διάφορα ποιητι-
κὰ ἐπεισόδια ἀντιγεγραμμένα, ὡς εἰκάζεται, ἐκ παλαιότερων
ἐλλήνων συγγραφέων. Οὐδεμίᾳ ἀμφιβολίᾳ ὅτι ὁ Μεθόδιος, ἀ-
φωσιωμένος, ὅλη ψυχῇ εἰς τὴν νέαν θρησκείαν, δὲν ἦν ἐκ τῶν
ἐνθουσιωδῶν τῆς ἐλληνικῆς φιλολογίας καὶ πολλῶ ὀλιγώτερον
τῆς ἐθνικῆς σκηνῆς θαυμαστῶν· ἀλλ' ὁ κίνδυνος ἦν προφανής,
ἀφοῦ μάλιστα καὶ ἡ πίστις τῶν ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν καὶ αἰρετικῶν
ῥαδιουργουμένων δῆμων ἤρχισε νὰ κλονίζεται ἐπὶ τῇ βεβαιότητι
ὅτι ἡ νέα θρησκεία ἀπῆτει τὴν σκληρὰν θυσίαν τῆς ἀπαρνή-
σεως τοσοῦτον μεγάλου ποιητικοῦ παρελθόντος. Ὁ ἐπίσκοπος
τῶν Πατέρων ἐνναήσας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς τότε κοινωνίας
καὶ βλέπων ὅτι οἱ ἀντίπαλοι ἐδημοκόπουν διὰ τῆς ποιήσεως
καὶ τοῦ θεάτρου, ἔκρινεν ὠφέλιμον, λησμονῶν πρὸς καιρὸν τὰς
παλαιὰς παρὰδόσεις, νὰ τρυμνίσῃ τοὺς πολεμίους διὰ τῶν
οἰκειῶν βελῶν. Ὅθεν διὰ μὲν τῆς ποιήσεως ἀνεστρέψας τὸ
κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ πολύχροτον σύγγραμμά τοῦ Πορφυ-
ρίου (1), διὰ δὲ τοῦ δράματος κατεπολέμησε τοὺς Γνωστικοὺς
καὶ τοὺς Ὀριγενιστάς.

Ἐν τούτοις ζήτημα ἀναφύεται ἂν τὸ δράματα τοῦ Μεθο-

(1) Τὸ ἀπολεσθὲν τοῦτο ποίημα ἀπετέλειτο ἐκ δέκα χιλιῶν στί-
χων (Fabricius, VII, 262).

δίου παρεστάθησαν ἐν δημοσίῳ θεάτρῳ· τὰ ἐν αὐτοῖς δρῶντα πρόσωπα ἀποτείνονται ῥητῶς εἰς τὰ περιστοιχοῦντα ἀκροατή-
ριζ, ἡ δὲ διαλογικὴ πλοκὴ εἶναι τοσοῦτον σκηνικὴ ὥστε ἀ-
δύνατον νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἦσαν προωρισμένα διὰ τὴν κατ' ἰδίαν
μελέτην. Ἄλλ' εἶναι ἄρα πιστευτὸν ὅτι ὁ Μεθόδιος τοσοῦτον
εὐκόλως λησμονήσας τὰ κατὰ τῆς ἡτιμωμένης σκηνῆς ἀνα-
θήματα τῆς ἐκκλησίας, ἐτόλμησε νὰ ἐκθεατρίσῃ ἀπ' αὐτῆς τῆς
θεμέλης τὰ χριστιανικὰ δόγματα, ἀφοῦ μάλιστα κύριον θέμα
τῶν τότε θεάτρων ἦν αὐτὴ ἡ τοῦ χριστιανισμοῦ διακωμῶδη-
σις; Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει κλίνω νὰ εἰκάσω μᾶλλον ὅτι ὁ
Μεθόδιος ἱδρυσεν ἴδιον χριστιανικὸν θέατρον, τὴν δὲ εἰκασίαν
ταύτην ἐνισχύει φράσις τις παρὰ Φωτίῳ· ὁ σοφὸς πατριάρχης
ἀναλύων τὸν κατὰ τοῦ Ὀριγένους διάλογον « Περὶ γεννητῶν »
μνημονεύει χαρακτηριστικόν τι ἐπώνυμον τῶν δράματων τοῦ
Μεθοδίου ἀποκαλουμένων « μυστικώτερα τοῦ ξενῶνος » (1).
τίς ὁ ξενῶν οὗτος πάντες ἀγνοοῦσι, δυνατόν ὁμῶς ὑποθέσαι
ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ χριστιανικὸν θέατρον, Ξενῶν ἀποκκλούμενον
ἀπὸ τοῦ κτιρίου ἐν ᾧ οἱ κατηχούμενοι συνεργόμενοι ἡκροῶν-
το τὰ μυστικά ταῦτα δράματα τοῦ δημοφιλοῦς ἐπισκόπου.
Ἄλλ' εἴτε ἐν δημοσίᾳ εἴτε ἐν ἰδιαιτέρᾳ σκηνῇ παρεστάθησαν
τὰ δράματα ταῦτα, τὸ βέβαιον ὅτι ὁ Μεθόδιος πρέπει νὰ
θεωρηθῇ ὡς ὁ δημιουργὸς τοῦ χριστιανικοῦ θεάτρου.

Ὁ πρῶτος τῶν διαλόγων τοῦ Μεθοδίου ἐπιγραφόμενος « Περὶ
Αὐτεξουσίου » παρουσιάζει συζητοῦντας περὶ τῆς μεγάλης ταύ-
της ἀρχῆς Βαλεντινιανούς καὶ ὀρθοδόξους· τὸ περιέργον δὲ ὅτι
αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς προλογίζων ἐντελῶς ἀπομιμείται τοὺς τότε
μίμους ἐν προλόγῳ ἐκτιθεμένους τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ὑπ' αὐτῶν
παισταμένου δράματος καὶ ἐφελκύνοντας τὴν προσοχὴν τῶν

(1) Βιβλιοθήκη, κωδὸς 235.

ἀκροατηρίων ἐπὶ τῶν ἀμέσως ἀναπτυχθησομένων σκηνῶν. Ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ ὁ Μεθόδιος καλῶς ἐρμηνεύει εἰς τὸ χριστιανικὸν αὐτοῦ ἀκροατήριον ὅτι τὸ δράμα δὲν εἶναι Ἑλληνικόν, ἀλλὰ χριστιανικόν. « ἄδουσι γὰρ τὴν ᾠδὴν (1) οὐχ αἱ θανατηφόροι Σειρήνες Ἑλλήνων, ἀλλὰ θεῖός τις χορὸς προφητῶν, ἀφ' ὧν οὐκ ἔστιν ἀποφράττειν τῶν ἐταίρων τὰς ἀκοάς, οὐδὲ ἑαυτὸν τινι δεσμῷ περιβάλλειν τὴν ἐκ τῆς ἀκροάσεως τιμωρίαν... Ἡκέτω τοίνυν σύμπας καὶ ἀκούετω τῆς θεῆς ᾠδῆς μηδὲν πεφοβημένος... Εἰ δέ τις καὶ τοῦ τῶν Ἀποστόλων χοροῦ ἀκούειν ἐθέλοι, εὐρήσει τὴν αὐτὴν τῆς ᾠδῆς συμφωνίαν. Οἱ μὲν γὰρ προῆδον μυστικῶς τὴν θεῖαν οἰκονομίαν, οἱ δ' ἄδουσιν ἐρμηνεύοντες τὰ ὑπ' ἐκείνων μυστικῶς ἀπηγγελέμενα. Ὡς συμφώνου ἀρμονίας ὑπὸ θεοῦ πνεύματος συγχειμένης, ὦ τοῦ καλοῦ τῶν ἁδόντων τὰ μυστήρια! τούτοις καὶ συναΐδειν εὐχομαι. Ἀσώμεν τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς τὴν ὁμοίαν ᾠδὴν καὶ τὸν ὕμνον ἀναπέμψωμεν τῷ ἁγίῳ πατρί, πνεύματι δοξάζοντες Ἰησοῦν τὸν ἐν κόλποις αὐτοῦ. Μὴ φύγῃς, ἄνθρωπε, ὕμνον πνευματικόν, μηδὲ ἀπεχθῶς πρὸς τὴν ἀκρόασιν διατεθῇς· θάνατον οὐκ ἔχει, σωτηρίας ἐστὶ διήγημα ἡ παρ' ἡμῖν ᾠδὴ... Ὡς ἀκροατηρίου καλοῦ καὶ συμποσίου σεμοῦ καὶ πνευματικῶν ἁσμάτων· τοιούτοις αἰεὶ συνεῖναι δικαίως εὐχαίμην. »

Ἐνθ' δὲ τοσοῦτον ῥητῶς διαμικρύνεται κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν σειρήνων ὁ ἅγιος πατήρ οὐ μόνον παρενθέτει Ὀμηρικούς, στίχους, ἐνῶ οὔτε καὶ ἀναφέρει τὸ Εὐαγγέλιον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῶν προσώπων τοῦ δράματος ποιητικῶς περιγράφον ἐπιτυμῶσσαν τρικυμίαν μνημονεύει τὰς ἐν τῷ κοσμικῷ θεάτρῳ παρισταμένας σκηνὰς τοῦ Θεοσετείου δείπνου, καὶ μάλιστα βδε-

(1) Τίνα ἔνοεθ' ᾠδὴν ἄγνοῶ, ἐκτὸς ἂν ὑποτεθῇ ὅτι δὲν περιεσώθη τὸ ἄσματος μῆρος τοῦ δράματος.

λυρόν τι ἐπεισῦδιον ἀκριβῶς ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευσαν ἢ κυριωτέρᾳ ἀφετηρίᾳ τῶν κατὰ τῶν μίμων κεραυνῶν τῶν πατέρων (1).

Τὸ δεῦτερον τῶν χριστιανικῶν τούτων δραμάτων ἐπιγραφόμενον « Συμπόσιον τῶν δέκα παρθένων, ἡ περὶ ἀγνείας », ἀποτελεῖται ἐκ προλόγου καὶ τοῦ κυρίως δράματος. Δέκα παρθένοι, Μαρκέλλα, Θεοφίλα, Θάλεια, Θεοπάτρα, Θάλλουσα, Ἀγνή, Προκίλλα, Θέκλα, Τυσιανή καὶ Δομνίνη προσκαλοῦνται εἰς συμπόσιον ἐν τῷ ὥραίῳ κήπῳ τῆς Ἀρετῆς θυγατρὸς τῆς Φιλοσοφίας· ἕτεραι δύο ἡ Εὐδοῦλιον καὶ ἡ Γρηγόριον μὴ παρευρεῖσθαι ἐν τῷ συμποσίῳ, ἀλλὰ καλῶς παρὰ τῆς φίλης Θεοπάτρας πληροφορηθεῖσθαι τὰ κατ' αὐτό, προλογίζουσι τοῦ δράματος διηγούμεναι μιμητικώτατα τὴν διασκευὴν τοῦ δειπνου, τὴν θέσιν ἐκάστης παρθένου καὶ τὰ κινήματα τῆς σοβρῶς προεδρευούσης Ἀρετῆς μέχρι τῆς κυρίας συζητήσεως, ὅτε κατερχόμεναι ἐν τῇ σκηνῇ αὐταὶ αἱ δέκα παρθένοι παριστῶσι τὸ κύριον δράμα. Κύριον τοῦ συμποσίου θέμα ἦν τὸ περὶ παρθενίας ζήτημα. Καὶ ὁ μὲν κήπος τῆς Ἀρετῆς περιγράφεται οὕτω: « ἦν τὸ χωρίον περικαλλές ὑπερφυῶς καὶ πολλῆς ἀναπαύσεως πεπληρωμένον· ἄρ μὲν γὰρ ἐκέχυτο καθαφαῖ φωτὸς βολαῖς ἀνακεκρασμένος κούφως μετὰ πολλῆς εὐτυχίας· καὶ πηγὴ κατὰ τὸ μεταίτατον ἡσύχως ἐλαίου δίκην ἀνέβρυσ γλυκύτατον πόμα· ἀφ' ἧς ὕδωρ διειδὲς καὶ καθαρὸν

(1) « Πρὸς δὲ τούτοις ἕτερος προσῆν, δὲ [τὴν] τοῦ πλησίου γυναῖκα καίην ἤθελε, ληστεύων γάμον ἀλλότριον καὶ ἐπὶ παράνομον κοίτην τραπῆναι παρορμῶν, τὸν γεγαμηκότα γνήσιον πατέρα γίγνεσθαι μὴ θέλων. Ἐντεῦθεν καὶ ταῖς τραγωδίαις πιστεύειν ἤρχομην καὶ τὸ Θυέστιον δαίμων ἀληθῶς ἐδόξαμνοι γεγονέναι· πιστεύειν δὲ καὶ τῇ Οἰνομίου παρνομῷ ἐπιθυμίᾳ καὶ τῇ τῶν ἀδελφῶν διὰ ξίφους φιλονεικίᾳ οὐκ ἀπιστεῖν. » *En Meursii Opera*, τόμ. VIII, σελ. 732, ἐκδ. Λαμίου.

ρέον ἐποίει κρήνας, αἱ δὲ ποταμῆδὸν ὑπερχέμεναι ἐπότηζον ἅπαντα τὸν χῶρον, πλούσια παρέχουσαινάματα· δένδρα γάρ ἦν διάφορα νεαρχαῖς ὑπώραις πληθύνοντα ἐκεῖ εἰς ἐν κάλλος τῶν καρπῶν ἀπαιωρουμένων Ἰλαρῶς, καὶ λειμῶνες ἀειθαλεῖς εὐπνόοις ἀνθεσι καὶ ποικίλοις κατεστρωμένοι, ἀφ' ἧς προσέβηλεν ἡπίως πνεῦμα πολλὴν εὐωδίαν φέρον· ἦν δὲ ἐγγὺς ἄγνος δένδρον ὑψηλόν, ἐφ' ᾧ ἀνεπαυόμεθα διὰ τὸ λίαν ἀμφιλαφές καὶ σύσκιον τυγχάνειν· » ἡ δ' ἐστιάτωρ καὶ πρόεδρος Ἀρετῇ « μεγάλη τις καὶ εὐειδής, ἡσυχῇ βλίνουσα καὶ εὐσχημῶνς, στολὴν πάνυ εὐλαμπρον ὥσπερ ἀπὸ χιόνος ἡμορμεσμένη· θεῖον δέ τι καὶ ἀμήχανον ἀληθῶς ἅπασα κάλλος ἦν· αἰδῶς γὰρ αὐτῇ τῷ προσώπῳ πολλὴ μετὰ σεμνότητος ἐπήνθει, τό τε βλέμμα βλοσυρὸν μετὰ πρᾶότητος Ἰλαρῶς οὕτω κεκρυμμένον οὐκ οἶδά ποτε θεασαμένη· πάντα γὰρ ἀκκλώπιστος ἦν καὶ νόθον ἔφερεν οὐδέν· » δεξιουμένη δὲ περιπαθῶς ἐκάστην τῶν προσερχομένων περιεπτύσσετο καὶ κατεφίλει ὥσπερ μήτηρ· μετὰ τὴν προσέλευσιν καὶ τῆς δεκάτης παρθένου καταλαβοῦσα τὴν προδρείαν ἐκράτει σκηπτρον ἐν ταῖς χερσὶ δι' οὗ ἔνευε πρὸς ἐκάστην τῶν ῥητόρων, ἡτις λαμβάνουσα τὸν λόγον διὰ μακρῶν ἀνέπτυσσεν ἐν μέσῳ σιγῆς τὰς περὶ παρθενίας ιδέας αὐτῆς. Ἡ Ἀρετὴ προσεκτικῶς ἀκροασθεῖσα τὰς ἀγορεύσεις ἀνακηρύττει ἀπάσαις νικητρίαις, χορηγοῦσα τὸν μεγαλύντερον καὶ δαύτερον στέφανον εἰς τὴν θέκλαν « ὡς μεγαλοπρεπέστερον ἐκλάμψασαν. »

Μετὰ τὴν ἀπόφασιν, προτάσει τῆς Θεοπάτρης ἡ πρόεδρος δικτάσει ν' ἀναστῶσιν ἅπανσι καὶ ὑπὸ τὸν εὐσκιον ἄγνον, σύμβολον τῆς παρθενίας, ἀναπέμψωσι τῷ Κυρίῳ ὕμνον εὐχαριστήριον· τοῦ ὕμνου ἑξαρχος καὶ προφηγητῆς ὠνομάσθη ἡ Θέκλα, ἥτις στᾶσα ἐν μέσῳ τῶν ἄλλων παρθεῶν καὶ ἐκ δεξιῶν τῆς Ἀρετῆς ἔψαλλε κοσμίως, αἱ δὲ λοιπαὶ ἐν χοροῦ σχήματι ἤδον τὴν λεγομένην Ἰπακοὴν ἢ ἐπωδόν. Ὁ ὕμνος οὐ-

τος, τὸν ὅποῖον οἱ πολυμαθεῖς ἐκδύται τῆς Χριστιανικῆς Ἀνθολογίας ἀπεκάλεσαν καταλλήλως Παρθένιον θεωροῦντες αὐτὸν ὡς ἀπλὴν ἀπομίμησιν τῶν παρθενίων τοῦ Ἀλκμᾶνος καὶ Πινδάρου (1), ἀποτελεῖται ἐξ εἴκοσι καὶ τεσσάρων ἀκροστιχίδων ἀντιστοιχουσῶν πρὸς τὰ ἱσάριθμα τῆς ἐλληνικῆς ἀλφαβήτου γράμματα, ἥτοι εἶναι τὸ πρῶτον γνωστὸν τῶν ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν μουσικῶν λεγομένων Ἀλφαβηταρίων· ἰδοὺ δὲ ἡ πρώτη ἀκροστιχὶς μετὰ τῆς ἐπιδου.

ΨΑΛΜΟΣ. Ἀνωθεν, παρθένοι, βοῆς ἐγερσίνεκρος ἤχος
ἦλθεν νυμφίῳ πασσυδὶ ὑπαντάνειν λευκαῖς τε στολαῖς
καὶ λαμπάσιν πρὸς ἀνατολάς. Ἐγρεσθε, πρὶν φθάσῃ μολεῖν
εἰσω θυρῶν ἕναξ.

ΓΥΙΑΚΟΗ. Ἀγνώσσοι καὶ λαμπάδας φαισφόρους κρατοῦσα,
νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Οἱ ἐν τῷ δράματι τούτῳ συνεχῶς μνημονεύμενοι Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, ἡ συζήτησις περὶ παρθενίας, ἥτις ἦν, ὡς ἐρρέθη, ἡ μεγίστη ἀμοιβὴ τῶν τότε Ὀλυμπιονικῶν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, εἶναι ἀρκετοὶ λόγοι πρὸς ἐνίσχυσιν ὑποθέσεως ὅτι ὁ Μεθόδιος διὰ τοῦ δράματος τούτου πιθανῶς προέθετο τὴν ἐκχριστιανίσιν τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ τελουμένων ἐθνικῶν ἀγώνων, ἀφοῦ μάλιστα καὶ αὐτὸς ὁ κήπος τῆς Ἀρετῆς ἔχει μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὸ προάστειον τῆς Δάφνης, ἐν ᾧ τότε ἀκριβῶς ὁ Διοκλητιανὸς μετήγαγε τὸ Ὀλυμπιακὸν στάδιον (2).

(1) Anthologia Graeca carminum Christianorum· adornaverunt W. Christ et M. Paranikas. Lipsiae 1871, σελ. 33-37.

(2) Μεθοδίου Συμπόσιον τῶν δέκα παρθένων ἐν Combefis Auctarium Novissimum, τόμ. I, σελ. 64-142.

Καὶ τοιαῦτα μὲν εἶναι τὰ πρωτόλεια τοῦ χριστιανικοῦ δράματος, ὅπερ ἂν ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ ἐκαλλιεργεῖτο ἡδύνατο σὺν τῷ χρόνῳ ν' ἀνυψωθῇ καὶ παραγάγῃ ἐφάμιλλα τοῦ παλαιοῦ θεάτρου ἔργα· δυστυχῶς ὅμως ἡ μεγάλη ἀπόπειρα οὐδένα εὗρεν ὀπαδόν, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἐκκλησία μετὰ πολλῆς ὑποψίας κρίνασα αὐτήν, δὲν ἐτόλμησε μὲν ν' ἀποκηρύξῃ ἀποτόμως τὸν μέγαν ἱερομάρτυρα, οὐχ ἥττον ὅμως ἐθεώρησε τὰ ἔργα αὐτοῦ αἰρετικὰ νοθευθέντα δῆθεν ὑπὸ κακοδοξῶν (1). Ἀληθότως ὅμως τὸ ἔργον τοῦ Μεθοδίου ἐπηρέασε τὸ ὕστερον τακτοποιηθὲν λειτουργικὸν δράμα διότι, ὡς ἐν τῷ Συμπόσιῳ παρεντίθενται ξένα τοῦ δράματος πρόσωπα πρὸς περιγραφὴν τῆς ἀναπτυχθησομένης σκηνῆς, οὕτω καὶ ἐν τῷ χριστιανικῷ δράματι πρὸ τοῦ κυρίου δραματικοῦ διαλόγου ἀφηγοῦνται ὡς ἀπὸ τῶν μελωδῶν αἱ περιγραφαί.

Ὡς δὲ ὁ Μεθόδιος ἐθεώρησε σκόπιμον νὰ πολεμήσῃ τοὺς Βαλεντινιανούς δι' αὐτοῦ τοῦ δράματος, οὕτω καὶ ἑτέρα τῶν Γνωστικῶν αἵρεσις ἠνάγκασε τὸν ἅγιον Ἐφραίμ νὰ οἰκιστοποιηθῇ αὐτὰ τῶν ἀντιπάλων τὰ ὅπλα· καὶ κατέβαλε μὲν ὁ Σύρος ὅσιος τοὺς Βαρδησανίτας, ἔκτοτε ὅμως ἡ Συριακὴ ἐκκλησία ἐγνώρισε τοὺς πρώτους μουσικοὺς χρακτῆρας τοὺς ὁποίους ἐχάραξαν μὲν οἱ Γνωστικοὶ οὗτοι, ἐξεχριστιάνισεν ὅμως ὁ Ἐφραίμ.

Πιστὸς τῆς παλαιᾶς παραδόσεως ὀπαδὺς ὁ Σύρος ἀνχωρητῆς ἐπολέμησε τὴν ἐθνικὴν σκηνὴν μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου

(1) « Σημειωτέον ὡς οὗτος ὁ διάλογος, ὃς ἐπιγραφὴ Συμπόσιον ἢ περὶ ἄγνειας, παρὰ παλὺ ἐστὶ νενοθευμένος· εὐρήσεις γὰρ ἐν αὐτῷ παραβεβλημένας καὶ Ἀρσιανικὰς δοξολογίας καὶ ἐτέρων τινῶν κακοδοξούντων μυθολογήματα ». Φωτίου βιβλιοθήκη, τόμ. Β', σελ. 313, ἐκδ. Bm. Boiker.

καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Χρυσοστόμου· τὸ κήρυγμα ὁμῶς αὐτοῦ ψυχρῶς ἀκουσθὲν ἔδωκεν ἀπορρομὰς σπουδαίων διενέξεων πρὸς τὸν δημοφιλεῖ μοναχόν· οἱ μὲν κοσμικοὶ ἀναφανδὸν διεκήρυττον ὅτι τὸ θέατρον οὐδόλως ἀντιβαίνει εἰς τὰ δόγματα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, οἱ δὲ μοναχοί, καίτοι ἀναγνώριζοντες τὰς ἀρετὰς τοῦ μεγάλου ἀναχωρητοῦ, οὐδόλως ἐδίεταζον νὰ θεατροκοπῶσι καὶ μάλιστα συναναστρέφονται πρὸς τοὺς μίμους. Πρὸς τοὺς πρώτους πατρικῶς συζητῶν προσπαθεῖ νὰ τοὺς πείσῃ ὅτι μόνον ἄσχετα ἀναγνώριζει ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαυὶδ (1), εἰς δὲ τοὺς δευτέρους ἀπαγορεύει τὴν πρὸς τοὺς μίμους ἐπιμιξίαν διὰ κτηνικῆς διατάξεως (2). Αἰφνης ὁμῶς ὁ Ἐφραίμ μεταβάλλεται εἰς θερμὸν τοῦ θεάτρου καὶ τῆς κοσμικῆς μουσικῆς ὑπερασπι-

(1) «Τίς ἐκ πάντων τούτων δύναται ἀποδείξει ὅτι ἀρμόζει χριστιανῶς κithαρίζειν, ἢ ὀρχεῖσθαι, ἢ βαλλίζειν, ἢ χορευεῖν, ἢ ἐπιφωνεῖν;... Ποία Γραφὴ μακαρίζει τοὺς αὐλοῦντας, ἢ κithαρίζοντας, ἢ τοὺς γελῶντας, ἢ τοὺς τρυφῶντας καὶ μεθύοντας, ἢ τοὺς βαλλίζοντας καὶ ὀρχουμένους;... Εἴ ποτε κηρυχθῇ νηστεία ἢ ἀγρυπνία, πτοοῦνται πάντες καὶ ἀποδύρονται καὶ ὡς νεκροὶ γίνονται, ἐὰν δὲ μηνυθῇ ποτε ἄριστα, ἢ δεῖπνον ἢ κithάρι, ἢ ἄσματα δαιμονικά, πάντες ἱεροὶ γίνονται, εὐχόμενοι καὶ ἐγκρήγοροι, καὶ ἀλλήλοις προσφωνοῦσι καὶ συντρέχουσι τὸν κληρὸν δρόμον καὶ ἀγωνίζονται τὸν ἑλεεινὸν ἀγῶνα.» Sancti Ephraemi Opera, τόμ. III, σελ. 52, 381, 383, παράβαλλε «Ὅτι οὐ δεῖ παίζειν χριστιανούς» ἐν τῇ αὐτῇ τόμῳ, σελ. 51-56, 381-385, 398-401, ἐκδ. Assemani, Romae 173'.

(2) «Μὴ συνδιείριβε μιμολόγοις, ἵνα μὴ παραφθορῇ σου τὰ νοήματα· αἱ γὰρ ῥήσεις αὐτῶν βλαβεραὶ σφόδρα, τοὺς γὰρ πρεσβύτας νεωτερίζειν παρασκευάζουσι, τοὺς δὲ νέους ἔλκουσι πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀνομίας.» Συμβουλίαι περὶ πνευματικοῦ βίου κεφ. ΜΖ', ἐν τόμ. I, σελ. 37. Ὡς γνωστὸν αἱ ἀσκητικαὶ διατάξεις τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ ἀποτε-
λεῖσι τὸν ἱερὸν κώδικα τῶν Σύρων μοναχῶν.

στήν· γράφει ὕμνους πολὺ ἔχοντας τὸ θεατρικὸν (1) καὶ τὸ παραδοξότερον τονίζει αὐτοὺς διὰ τῆς μουσικῆς καὶ τῶν μουσικῶν χαρακτῆρων τοῦ Ἀρμονίου. Πόθεν ἡ ἀπότομος αὕτη μεταβολή;

Ἐν Συρίᾳ ἤκμαζε τότε νέα τῆς Γνώσεως παραφυάς γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς Βαρδησάνου· ἀκμάσας οὗτος περὶ τὰ μέσα τῆς Γ' ἐκκλονταετηρίδος διεκρίθη ἐπὶ ἀστυαίᾳ χαρακτῆρος καὶ πρὸ πάντων παραφύρω τάσει πρὸς νεωτερισμὸν· ἀπαρνηθεὶς τὸν χριστιανισμὸν ἐκηρύχθη ὁπαδὸς τῶν Γνωστικῶν Βαλεντινιανῶν καὶ Μαρκιωνιτῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοῦτους διενεχθεὶς ἱδρυσεν ἐπὶ τέλους ἰδίαν Γνώσιν ἥτις, καίτοι ἀπλῆ οὖσα ἀνάπτυξις τῆς τοῦ Βαλεντίνου, οὐχ ἥττον κατάρθωσε νὰ εὕρῃ πολυχρίμους ἐν Συρίᾳ ὁπαδοὺς, διότι ὁ αἰρεσιάρχης κάλλιον ἐνόησας τοὺς συμπατριώτας αὐτοῦ ἐπροτίμησεν ἀντὶ τοῦ ἐλληνικοῦ τὸ ἐθνικὸν ἰδίωμα καὶ πρὸ πάντων διότι ἀνέδειξε τὴν αἵρεσιν αὐτοῦ ἐξόχως ποιητικὴν καὶ μουσικὴν. Ἐκ τῶν διασωθέντων ἀποσπασμάτων τοῦ Βαρδησάνου οὐδεμίαν σαφεῖ λαμβάνομεν ἰδέαν περὶ τῆς Γνωστικῆς ταύτης ποιήσεως καὶ μουσικῆς· ἀπλῶς δὲ μόνον ἐκ τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου γινώσκουμεν ὅτι ὁ Σύρος Γνωστικὸς πολεμῶν τοὺς Μαρκιωνίτας μετεχειρίσθη τὸ ἴδιον σύστημα αὐτῶν, δηλαδὴ τὸν δραματικὸν διάλογον· καὶ ἀναφέρονται μὲν ἴδιοι τοῦ Βαρδησάνου ὕμνοι, οὐδεὶς ὁμῶς τῶν παλαιῶν ῥητῶς ὁμολογεῖ ὅτι οἱ ὕμνοι οὗτοι ἐτονίσθησαν κατ' ἴδιον σύστημα. Κατὰ πᾶσιν βεβαιότητα ἐρευνετῆς τῆς Συριακῆς μουσικῆς καὶ τῶν τονικῶν αὐτῆς σημειῶν ἐγένετο ὁ υἱὸς τοῦ Βαρδησάνου, ὅστις ἐκπαίδευθεὶς ἐν Ἀθήναις ἔφερε τὸ ἐλληνικὸν ὄνομα Ἀρμόνιος; δη-

(1) Βλέπε ἰδίως τὸν Θρήνον τῆς Θεοτόκου ἐπὶ τῇ σταυρωθέντι Ἰησοῦ (III, 574-575).

λοῦν βεβιάως τὴν πρὸς τὴν μουσικὴν ἰδιάζουσιν κλίσιν τοῦ ἐξελληνισθέντος· Σύρου· τοῦτο τοῦλάχιστον ὁμολογοῦσι πάντες σχεδὸν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ιστοριογράφοι ἀποδιδόντες εἰς μὲν τὸν πατέρα τὴν Ἰθρυσιν τῆς αἰρέσεως, εἰς δὲ τὸν υἱὸν τὴν μουσικὴν αὐτῆς διευθέτησιν (1).

Ἐνῷ δὲ οἱ Βαλεντινιανοὶ καὶ οἱ Βαρδησανῖται οὕτω διεξέδίκουν πρὸς τὸν χριστιανισμόν τὴν Συρίαν ἐτέρα αἵρεσις οὐδὲν κοινὸν πρὸς τὴν Γνωσιν ἔχουσα ἀνεφύη ἐν Αἰγύπτῳ καὶ μετὰ καταπληκτικῆς ἐξοπλισθείσα ταχύτητος ἐφ' ὅλου τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος διήρπασεν αὐτὸ εἰς δύο ἰσόπαλα στρατόπεδον, τὰ ὅποια ἐπὶ μίαν ὅλην ἐκκτονταετηρίδα μετ' ἴσης καρτερίας ἐπέλασιν ὑπὲρ τῆς τελικῆς νίκης· ἡ αἵρεσις αὕτη εἶναι ἡ τοῦ Ἀρείου, τὴν ὁποῖαν θέλομεν ἐξετάσει μόνον ὑπὸ τὴν θεατρικὴν ἔποψιν.

Γινώσκων ὁ μέγας αἰρεσιάρχης τὴν ἀφοσίωσιν τῶν τότε πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ποίησιν καὶ τὸ θέατρον ἐπειράθη νὰ συμβιβάζῃ τὰ δύο ταῦτα πρὸς τὸν χριστιανισμόν, ἀναδείξας τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ ἐντελῶς σκηνικὴν. Ἡ τοιαύτη τοῦ Ἀρείου πρόθε-

(1) « Ὡς δὲ μὲν (πατὴρ) τὴν ἐπώνυμον συνεστήσατο αἵρεσιν, ὁ δὲ παῖς ἀποχρώντως διὰ τῶν ἑλληνικῶν λόγων ἀχθεῖς μέτροις νόμων καὶ μουσικοῖς ρυθμοῖς τὰς πατρῶους ὑπῆγε φωνὰς καὶ κατὰ κύκλον ᾄδειν χοροῦ παρεδίδου δακ. καὶ νῦν ἐξ ἐκείνου Σύροι ἔχοντες ψάλλουσι, πλὴν οὐκ αὐτὰ ὥσπερ ἐκεῖνος ἐξέθετο, μόνοις δὲ τοῖς μέλεσι χρώμενοι· τῆς γὰρ πατρικῆς αἰρέσεως μετασχὼν καὶ ἐπίσης "Ἑλλήσι περὶ γενέσεως ψυχῆς καὶ φθορᾶς σώματος καὶ τῆς ἐσομένης καλιγγανείας δοξάζων, τοῖς ὑπὸ λύραν μέλεσι τὰς τοιούτας δόξας ὑπέσπειρεν, εἴς οἱ πολλοὶ τῶν Σύρων κατὰ κληροῦς ἡρέμα πως προσεθίζοντο τὰς τοιαύτας δόξας προσέσθαι ὑπὸ τοῦ κέλλους τῶν ὀνομάτων καὶ τοῦ τῆς μελωδίας ρυθμοῦ. » Νικηφόρου Ξανθοπούλου Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία βιβλ. IX, κεφ. 16. Παρὶ Βαρδητάνου βλέπε V. Langlois, Collection des historiens anciens et modernes de l'Arménie. Paris 1867, τόμ. I, σελ. 57-72.

σις δηλοῦται ἐκ τοῦ κυριωτάτου λειτουργικοῦ βιβλίου, τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας τὴν ὁποίαν αὐτὸς οὗτος συγγράψα; ἐν ἐμμέτρῳ λόγῳ ἀπεκάλεσεν Θάλειαν ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς κατ' ἐξοχὴν σκηνικῆς Μούσης. Δυστυχῶς ὀλίγιστα ἀποσπάσματα τῆς Θαλείας γινώσκομεν καὶ ταῦτα οὕτω; ἡρωτηριασμένα καὶ δυσδιάγνωστα ὥστε σπουδαῖαι ἐγείρονται ὑπόνοιαι μὴ οἱ ἀντίπαλοι ἐπίτηδες οὕτω παρεμόρφωσαν τὸ ποίημα τοῦ Ἀρείου. Κατὰ τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον ἡ Θάλεια ἀποτελοῦσα αὐτὸ τὸ εὐαγγέλιον τῶν Ἀρειανίζόντων συνέκειτο ἐξ ὕμνων ἐμμέτρων, γραφέντων κατ' ἀπομίμησιν τῶν φλυάκων τοῦ βωμολόχου Σωτάδου, συνεπεία δὲ τούτου τὸ αἰρετικὸν θέατρον διεκρίνετο « ἐπὶ ἐκτεθηλυμένοις καὶ γελοίοις ἥθεσι κατὰ τὸν Αἰγύπτιον Σωτάδην », συνοδευόμενον καὶ ὑπὸ τινος παντομικῆς ὀρχήσεως παριστώσης τὰ τοῦ Χριστοῦ πάθη (1). Καὶ ἡ μὲν Θάλεια ἀ-

(1) « Ἀντὶ γὰρ Χριστοῦ παρ' αὐτοῖς Ἀρειοι, ὡς παρὰ Μανιχαίους Μανιχαῖος, ἀντὶ δὲ Μωϋσέως καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων Σωτάδης τις ἐξεύρηται παρ' αὐτοῖς; ὁ καὶ παρ' Ἑλλήσι γελῶμενος καὶ ἡ θυγάτηρ Ἡρωδιάδος· τοῦ μὲν γὰρ τὸ κεκλασμένον καὶ θηλυκὸν ἦθος μεμίμηται γρίφων Ἀρειος καὶ αὐτὸς θαλίης· τῆς δὲ τὴν ὄρχησιν ἐξήλωσεν ὀρχούμενος καὶ παίζων ἐν ταῖς κατὰ τοῦ Σωτῆρος δυσφημίαις, ὥστε τοὺς ἐμπύπτοντας εἰς τὴν αἵρεσιν διαστρέφεσθαι μὲν τὸν νοῦν καὶ ἀφρονεῖν, ἀλλάσσειν δὲ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου τῆς δόξης ἐν ὁμοιώματι εἰκόνης φθαρτοῦ ἀνθρώπου. » Sancti Athanasii opera, Parisiis 1698, τόμ. I, σελ. 406· παράβαλλε καὶ σελ. 247, 277, 290, 408, καὶ τόμ. Β' σελ. 221, 409, 505, 728. Ὅτι ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ὀρχήστρα ἀπετελοῦν τὸ κυριώτατον τῆς Ἀρειανῆς ἐκκλησίας γνώρισμα ἀποδείκνυται καὶ τὸ ἐξῆς; γεγονός· ἐν ἔτει 380 οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἀρειανίζοντες ἀρπάσαντες τὸν πατριαρχικὸν θρόνον εἰσέλασαν μετὰ τοῦ πατριάρχου Λουκίου ἐν τῇ μητροπολικῇ ναφὶ πρὸς παράστασιν τῆς Θαλείας· « θυσιαστήρια καθυδριζόμενα σχήμασιν ἀσελγέσι καὶ ἥσμασιν, ὡς δὲ ἀκούω, (τί τοῦτο ἡ τολμηρὰ γλώσσα φθέγγεται); καὶ τοῖς ὑπὲρ ὀρχήμασι καὶ λιγίσμασι,

πετέλει τὸ κυρίως λεγόμενον λειτουργικὸν δράμα, ἕτερα δὲ ἄσματα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ αἰρεσιάρχου ποιηθέντα ἐψάλλοντο εἰς ἄλλα; περιστάσεις, τοιαῦτα δὲ ἦσαν τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρεινίζοντος Φιλοστοργίου μνημονευόμενα ναυτικά, ἐπιμύλια καὶ ὁδοιπορικά (1).

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ Ἀρεινοῦ θεάτρου γινώσκουμεν ἐκ μόνων τῶν ἀντιπάλων καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου, ὅστις ἐν τῇ θέρμῃ τοῦ κατὰ τοῦ μεγάλου ἐχθροῦ ἀγῶνος ἴσως διέστρεψε τὴν ἀλήθειαν· οἰκδῆποτε ὅμως καὶ ἂν ἦν ἡ δυσφημούμενη Ἀρεινὴ ὀρχήστρα, τὸ βέβαιον ὅτι εἰς αὐτὴν ὀφείλονται αἱ γιγαντιαίαι τῆς αἰρέσεως πύοδοι καὶ ἡ πρώτη πρὸς τὴν τέως προγεγραμμένην ποίησιν καὶ μουσικὴν συμφιλίωσιν τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας.

Διατύροντες οἱ σύγχρονοι πατέρες τὸν Ἀρειον ὡς γελοιαστὴν ἐκινουντὸν ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπιφύθου τῶν πραγμάτων τροπῆς, δυσεξήγητον ὅμως καταντᾷ τὸ κατὰ τῆς μνήμης αὐτοῦ ἄσπονδον μῖσος τῶν μεταγενεστέρων πατέρων ἐν ἐποχῇ μάλιστα καθ' ἣν καταβλήθεισα ἡ αἵρεσις διετηρεῖτο μόνον τὸ ὄνομα αὐτῆς ὡς ἱστορικὴ ἀνάμνησις. Αὐτὸς ὁ τοσοῦτον περιεσκειμένος καὶ ἀβρόφρων Φώτιος μνημονεύων τὸ ὄνομα τοῦ

δημηγορούσας ἐπὶ τῶν ἱερῶν θρόνων γλώσσας βλασφήμους, μυστήρια κωμωδούμενα, σιωπωμένους ψαλμοδίας. » Ἀγίου Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ λόγος 23 εἰς Ἡρώνα τὸν φιλόσοφον, τόμ. I, σελ. 418, ἐκδ. Morelli.

(1) «Ὅτι τὸν Ἀρειον ἀποπηδήσαντα τῆς ἐκκλησίας φησὶ ἄσματα τε ναυτικά καὶ ἐπιμύλια καὶ ὁδοιπορικά γράψαι καὶ τοιαῦτο ἕτερα συντιθέντα εἰς μελωδίας ἐντεῖναι, ἃς ἐνόμιζεν ἐκάστοις ἀρμόζειν, διὰ τῆς ἐν ταῖς μελωδίαις ἡδονῆς ἐκκλέπτων πρὸς τὴν οἰκεῖαν ἀσέβειαν τοῦ ἀμαθεστέρους τῶν ἀνθρώπων. » Φωτίου πατριάρχου ἐπιτομὴ ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἱστοριῶν Φιλοστοργίου, βιβλ. Β', κεφ. 2. (Ἐν Scriptores Historiae Ecclesiae, Amstelodami, τόμ. III, σελ. 471).

Ἀρείου συνοδεύει τοῦτο ἐπίτηδες δι' ἀλλεπαλλήλων θεατρικῶν μεταφορῶν, προκειμένου μάλιστα περὶ τοῦ οἰκτροῦ αὐτοῦ θανάτου (1). τοιαύτη ἐμπαθὴς καταφορὰ βεβζιώς ὑποδεικνύει ὅτι τὸ φάσμα τοῦ Ἀρείου ἐτάραττεν ἔτι τὴν ἀρμονίαν τῆς ὀρθοδοξίας. Καὶ πραγματικῶς ἡ Θάλεια κατῴρθησε νὰ εἰσχωρήσῃ ἐπὶ τοσοῦτον ἐν τῇ ὀρθοδοξίᾳ, ὥστε τὰ ἴχνη αὐτῆς δύνανται ν' ἀναζητηθῶσι μέχρι τοῦδε ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ.

Ἡ μεγάλη τῆς Θαλείας δημοτικότητα καὶ αἱ τοῦ Ἀρειανισμοῦ πρόοδοι ἀληθῶς κατετάραξαν τὴν τότε ἐκκλησίαν, ἥτις ἐννοήσασα τὸν μέγαν κίνδυνον ἔσπευσε νὰ λάβῃ δραστήρια πρὸς ἀποτροπὴν αὐτοῦ μέτρα· ὡς δὲ πρῶτιστον καὶ ἡρωϊκὸν ὄπλον τῶν πρὸς τοὺς Γνωστικούς ἀγωνισθέντων πατέρων ἦν ἡ οἰκαιοποίησις αὐτοῦ τοῦ ἀποτελοῦντος τὴν δύναμιν ἐκείνων ὄπλου, οὕτω καὶ ἡ ἐκκλησία ἤδη ἐθεώρησε σκόπιμον νὰ καταβάλλῃ τὴν Θαλεῖαν δι' Ἀντιθαλείας. Πρῶτῃ ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας κεινοτομήσασα εἰσήγαγεν ἐν τῇ λειτουργίᾳ τὸ ᾠσμα (2), τὸ ὅποτον ἀστραπηδὸν μεταδοθὲν ἐν Παλαιστίνῃ, Λιβύῃ, Ἀραβίᾳ, Συρίᾳ, Καππαδοκίᾳ (3) καὶ Κωνσταντινουπόλει, ἀντήχει οὐ μόνον ὑπὸ τοὺς θόλους τῶν νεῶν ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς, Ἀρειανοὶ δὲ καὶ χριστιανοὶ πολλάκις συνεπλά-

(1) «Ἡ καταιγὶς τῆς Ἀρείου λύσεως·» κωδ. 257· «τῆς τοῦ Ἀρείου λύσεως μικροῦ τὴν οἰκουμένην λυμαινομένης... τὸ θεατρικὸν δρᾶμα σκηνοποιεῖ·» κωδ. 258· «ἡ θεὸς δίκη οὐκ εἶχε τὸν ἰχθρὸν κτεροχῆσασθαι αὐτῆς τοῦ νεῶ καὶ τῆς ἐν αὐτῷ παστάδος·» κωδ. 88. Φωτίου Βιβλιοθήκη.

(2) *Pitra, Hymnographie*, σελ. 44-45.

(3) Βασιλείου ἅπαντα, τόμ. Γ', σελ. 309—311 ἐκδ. Galtier (ἐπιστολὴ τοῖς κατὰ Νεοκαισάρειαν κληρικοῖς ἐν ἔτει 375).

κησαν ἄδοντες διαφόρους μὲν λέξεις, κατὰ πᾶσαν ὁμως πιθανότητα ἐν καὶ τὸ αὐτὸ τὸ αὐτὸ μέλος.

Ἡ ἐξ ἀνάγκης ἐκκλησιαστικὴ αὕτη καινοτομία ἀπήρσεν εἰς τοὺς αὐστηροτέρους τῶν παλαιῶν παραδόσεων τηρητάς, καὶ πρὸ πάντων τοὺς ἐν ταῖς ἐρήμοις μονάζοντας, οἵτινες βλέποντες τοὺς εἰς Ἀλεξάνδρειαν κατερχομένους ἀδελφοὺς σκυθρωπούς, ἐμάνθανον μετὰ τρόμου ὡς αἴτιον τῆς τοικύτης λύπης τὴν ἑλλειψιν παρ' αὐτοῖς τοῦ γοητευτικοῦ τῶν Ἀλεξανδρέων ἔσματος· πληροφορούμενοι δὲ τὰ κατ' αὐτό, ἔλεγον ὅτι ἡ πίστις κινδυνεύει, διότι ὁ ἐλληνισμὸς ἐπανηλθε (1). Ὁ μέγας Βασίλειος ἐνθέρμως ὑποστηρίζας τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἔσματος ἐν Καππαδοκίᾳ, ἀπήντα εἰς τοὺς μεμψιμοιροῦντας ἐπὶ τῷ νεωτερισμῷ ὅτι ἄσασαι αἱ ἐκκλησίαι τὸ αὐτὸ ἐπραξαν (2). Ἐπὶ τέλους δὲ καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ θεάτρου καὶ τοῦ ἔσματος ἄσπονδος ἐχθρὸς ὁ Χρυσόστομος ἐνδoὺς εἰς τὴν μεγάλην ἀνάγκην ἐπέτρεψεν εἰς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ νὰ προσβάλλῃ τοὺς Ἀρειανίζοντας διὰ τῶν ἀντιφώνων (3). Κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα πλὴν τοῦ ἔσματος ἡ ἐκκλησία προέβη καὶ εἰς ἄλλας παραχωρήσας, εἰσάγουσα ἐν τῇ λειτουργίᾳ καὶ εἶδος θεατρι-

(1) Παρανίκια, περὶ τῆς χριστιανικῆς ποιήσεως τῶν Ἑλλήνων (Ἐν τῇ περιόδικῃ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου, 1874, σελ. 187).

(2) «Κἀν τὴν αἰτίαν ἐρωτηθῶσι τοῦ ἀκηρύκτου τούτου καὶ ἀτπόνου πολέμου, ψαλμοὺς λέγουσι καὶ τρόπον μελωδίας, τῆς παρ' ἡμῖν κεκρατηκυίας παρηλλαγμένην.... Πρὸς δὲ τὸ ἐπὶ ταῖς ψαλμωδίαις ἔγκλημα, ὃ μάλιστα τοὺς ἀπλουστεροὺς φοβοῦσιν οἱ διαβάλλοντες ἡμεῖς, ἐκεῖνο εἰπεῖν ἔχω· ὅτι τὰ νῦν κεκρατηκότα ἦθ' ἡ πάσαις ταῖς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις συνωδὰ ἔστι καὶ σύμφωνα » Βασιλείου ἐπιστολαὶ (τόμ. Γ. τ. 309—311)· παρὰ δ. Ἑρμηνεία εἰς τὸν 114 ψαλμὸν (1, 199).

(3) Σωκράτους ἐκκληστ. ἱστορία, βιβλ. ΣΤ', κεφ. 3.

κῆς παραστάσεως, ὡς εἰκάζεται ἐκ τῆς ἐξῆς περικοπῆς λόγου τοῦ προμνημονευθέντος πατρὸς « καὶ γάρ, ἂν μετὰ πίστει παραγενώμεθα, πάντες αὐτὸν ὀψόμεθα ἐπὶ τῆς φάτνης κείμενον· ἡ γὰρ τράπεζα αὕτη τάξιν τῆς φάτνης πληροῖ· καὶ γὰρ ἐνταῦθα κείσεται τὸ σῶμα τὸ δεσποτικόν, οὐχὶ ἐσπαργανωμένον, καθάπερ τότε, ἀλλὰ πνεύματι πανταχόθεν ἀγίῳ περιστελλόμενον· Ἰσασιν οἱ μεμυημένοι τὰ λεγόμενα (1). » Ὁ ἅγιος Βασίλειος ἀποκαλεῖ τὸ ἄσμα ἁσμάτων « ὥδην δραματικῶς πεπλεγμένην » (2), ὁ δ' Ἀπαμείας Πολυχρόνιος διαρίζει ταύτην καὶ εἰς πρόσωπα πρὸς παράστασιν (3), καὶ ἐπὶ τέλους ὁ ἅγιος Ἀμφιλόχιος ἀποκαλεῖ τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ κωμωδίας (4).

Ὅποια ἦσαν τὰ Ἀντιθαλλικὰ ταῦτα ἄσματα ἀγνοεῖται, διότι οὐδεὶς οὔτε τῶν τότε, οὔτε τῶν μεταγενεστέρων ἠθέλησε νὰ ἐξηγηθῇ· μόνον ὁ ἱστορικὸς Σωκράτης μνημονεύων τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τῶν Ἀρειανῶν ὑπὸ τῶν δῆμων ἀδόμενα ἀντίρων λέγει ὅτι ταῦτα εἶχον φανερωθῇ διὰ θείας ὁπτασίας· εἰς τὸν ἅγιον Ἰγνάτιον σύγχρονον σχεδὸν τῶν Ἀποστόλων (5). Ἐπειδὴ δὲ τὸ ζήτημα τοῦτο συνδέεται πρὸς αὐτὴν τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς, ἐπιτραπήτω μικρά τις παρέκδοσις.

(1) Λόγος εἰς τὸ ὅτι οὐ βραθύμως προσιέναι τοῖς μυστηρίοις (ἐν *Matthaei Lectiones Mosquenses*, I, σελ. 2).

(2) Βασιλείου ἐρμηνεία εἰς τὸν προφήτην Ἠσαΐαν, κεφ. Ε' (ἐν ἀρχῇ).

(3) « Τὰ πρόσωπα τοῦ βιβλίου τοῦ δράματος. Νυμφίος, ὁ Κύριος ἡμῶν. Νύμφη, ἡ ἐκκλησία. Φίλοι τοῦ νυμφίου, ἄγγελοι καὶ ἄγιοι. Νεάνιδες, αἱ τῆς ἐκκλησίας ἀκόλουθοι. » ἐν *Meursii opera*, ed. Lamii, τόμ. VIII, σελ. 213.

(4) Βλέπε σημείωσιν θ' ἐν σελ. χγ'.

(5) Ἑκκλ. ἱστορία, βιβλ. ΣΤ, κεφ. 3.

Ὡς νῦν ἔχει ἡ μουσικὴ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ὁμοιάζει πρὸς νέον Σφιγγὸς ἀνιγνίμα ἀναμένον τὸν λύσοντα Οἰδίπουν. Εἰς διαφώτισιν τοῦ σκοτεινοῦ μυστηρίου πολλοὶ ἐπιστήμονες ἐμόχθησαν, καὶ πολλαὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εὐφυεῖς εἰκασταὶ ἐπροτάθησαν, δυστυχῶς οὔτε πρὸς ἀλλήλας συμφωνοῦσαι οὔτε ἐπὶ ἱστορικῶν ἐνδείξεων στηριζόμεναι. Οἱ ξένοι μουσικολόγοι ἀπκτηθέντες ἐκ τῶν σχέσεων τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς πρὸς τὴν παλαιὰν ἑλληνικὴν ἠθέλησαν νὰ ὑπαγάγωσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς κανόνας τῆς δευτέρας καὶ τὴν πρώτην, χωρὶς νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν ὅτι τόσον ἡ πρώτη ὅσον καὶ ἡ δευτέρα ὡς συνδεδεμένοι στενῶς πρὸς τὴν θρησκείαν ἔχουσιν ἰδίᾳ τινα μυστήρια, μόνον εἰς τοὺς μεμνημένους γνωστὰ διὰ τῆς στοματικῆς παραδόσεως (1)· τοιαύτη ἀκολουθοῦντες ἡμαρτημένη ὁδὸ περιωρίσθησαν εἰς δημοσίευσιν καὶ μελέτην τῶν περὶ τῆς παλκιᾶς μουσικῆς θεωριῶν τῶν βυζαντινῶν λογίων οἵτινες, περιφρονοῦντες ἢ καὶ ἀγνοοῦντες τὴν ἐκκλησιαστικὴν, οὐδένα σχεδὸν περὶ αὐτῆς ποιοῦσι λόγον. Ἡ μουσικὴ αὕτη θὰ γνωσθῇ τότε μόνον ὅταν ἐπιμελῶς περισυναχθῶσι καὶ δημοσιευθῶσιν αἱ πολυάριθμοι μουσικαὶ γραμματικαὶ, Παπαδικαὶ καὶ τὰ μουσικὰ ἐρμηνεύματα τοῦ Ἀγιοπολίτου (2), τοῦ Πτωχοπροδρόμου, τοῦ Κουκουζέλη, τοῦ Χρυσά-

(1) « Λέξω δὴ τὰ μὲν παλαιότες τισιν εἰρημένα, τὰ δὲ εἰσέτι νῦν σιωπηθέντα οὗτ' ἀγνωστά τῶν συγγραφέων, οὔτε βασκανία... ἀλλὰ γὰρ τὰ μὲν αὐτοὶ ἐν συγγράμμασι κατετάττετο, τὰ δ' ἀπορρητότερα ταῖς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίαις διεσώζετο. » σελ. 75. « Ἐπὶ τὰ κατὰ τὴν μουσικὴν ἀπόρρητα συγκρύπτωμεν εὐκόλως. » Ἀριστείδου Κοϊντιλιανοῦ περὶ Μουσικῆς σελ. 26.

(2) Ἡ ἐν τῇ ἐθνικῇ τῶν Παρισίων βιβλιοθήκῃ ἀποκειμένη μουσικὴ αὕτη συλλογὴ (ἀριθ. 360) φέρει τὸν ἐξῆς τίτλον κοινοποιηθέντα μοι

ρη·

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

φη, καὶ τοσούτων ἄλλων, ὅπως τέλος πάντων μάθωμεν πῶς ἠννόουν τὴν ἐπιστήμην αὐτοὶ οἱ πρακτικοὶ μουσικοδιδάσκαλοι (μαθητορες)· ἄνευ τῆς βοήθειας τῶν συγγραμμάτων τούτων μάτην θὰ μοχθῶσιν οἱ ἐπιστήμονες συσσωρεύοντες τοσαύτας θεωρίας περὶ τῆς σημασίας τῶν ἀγνώστων τοῖς ἀρχαίοις μουσικῶν ὀνομάτων, ὡς κοντάκιον, τροπάριον, οἶκοι, ἤχος, κανῶν, εἰρμός καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἡ τουρκικὴ βαρβαρότης καταστρέψασα πᾶν λείψανον τοῦ παλαιοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ κατήνεγκε σπουδαῖον τραῦμα καὶ εἰς τὴν μουσικὴν, ἣτις μέχρι τῶν Παλαιολόγων διετήρησε τὰ κυριώτερα τῶν παλαιῶν χαρακτηριστικῶν· ἐν τῇ ἐπελθούσῃ πολυστενάκτῳ δουλείᾳ ἡ μουσικὴ παράδοσις ἐπὶ τοσοῦτον ἐξησθένησεν, ὥστε ὅπως ὁ Ψελλὸς ἀπεκάλει τὴν τότε μουσικὴν « οἶον ἀπήχημα ἐκείνης (τῆς ἑλληνικῆς) » (1), οὕτω καὶ ἡ νῦν δύνανται νὰ ὀνομασθῇ ἀπήχημα τῆς βυζαντινῆς.

Ἐν τοιαύτῃ νηπιῶδει καταστάσει διατελούσης τῆς σημερινῆς μουσικῆς, ὡς ὀρθῶς πρερτῆρησεν ὁ Χρῦσανθος, ἕκαστος εἶναι ἐλεύθερος νὰ ὑποθέσῃ ὅ,τι ἂν θέλῃ· οὕτω πρὸς τοῖς ἄλλοις γελοίοις τινὲς τῶν ξένων καὶ αὐτῶν τῶν ἡμετέρων, ἀγνοοῦντες οὐ μόνον τὴν μουσικὴν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἱστο-

Ὑπὸ τοῦ φίλου κ. Ruelle, ὅστις μετὰ τοσούτου ζήλου ἀσχολούμενος περὶ τὴν ἑλληνικὴν μουσικὴν προτίθεται νὰ ἐκδώσῃ καὶ τὸ χειρόγραφον τοῦτο· « Ἀγιοπολίτης λέγεται τὸ βιβλίον ἐπειδὴ περιέχει ἀγίων τινῶν καὶ ἀσκητῶν βίω (γρ. βίους), διαλαμπάντων [ἐν] τῇ ἀγ(γ) πόλει τῶν Ἱεροσολύμων, συγγραφέν παρὰ τε τοῦ [δοῦλου Κοσμά] καὶ τοῦ κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ τῶν ποιητῶν ἡχους δέ... ἐν τούτῳ ὁκτὼ ψάλλεσθαι· ἔστι δὲ τοῦτο ὑπόστινων?] ψευδές. »

(1) Ἐπιστολὴ περὶ μουσικῆς ἐν E. Ruelle Mission littéraire en Espagne σελ. 127.

ρίαν, ἐπρότειναν τὴν παιδαριώδη δοξασίαν ὅτι ἡ ἑλληνικὴ αὐτὴ μουσικὴ εἶναι Τουρκική, διότι δὴθεν ἀμφοτέραι ἔχουσι τὸ ῥινόφωνον καὶ πρὸ πάντων διότι ἡ γεννήσασα τὴν ἔρμινον ταύτην προφορὰν μελωδικὴ κλίμαξ Νανὰ, Ναναές, εἶναι σχεδὸν κοινὴ εἰς ἀμφοτέρω τὰ ἔθνη. Ὅτι ὁ τουρκικὸς Ἀμανές καὶ τὸ ἑλληνικὸν Ναναές εἶναι συγγενῇ τὴν τε προφορὰν καὶ τὴν ᾠδὴν οὐδεὶς ἀντιλέγει, εἶναι ὁμῶς βεβαιώτατον ὅτι οἱ βυζαντινοὶ εἶχον τὸν μελωδικὸν τοῦτον τόνον πρὸ μᾶς ἀκριβῶς χιλιετηρίδος οὐχὶ πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ πρὸ αὐτῆς τῆς ἐμφανίσεως τῶν βαρβάρων τούτων ἐν τῇ ἱστορικῇ σκηνῇ.

Ὡς γνωστόν, ἤχον οἱ βυζαντινοὶ μουσικοὶ ἔλεγον τὸν ἰδιόζοντα τόνον τῆς μουσικῆς παραλλαγῆς ἐν τῇ λεγομένῃ ἀνα-

(1) Εἷς τῶν νεωτέρων βυζαντινῶν μουσικοδιδασκάλων, ἀνὴρ πολυμαθής, μετρίφων καὶ κάλλιστα γινώσκων τὴν ἐπιστήμην αὐτοῦ ἐδημοσίευσεν πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν πολλοῦ λόγου σύγγραμμα περὶ τῆς νῦν ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ἡ μουσικὴ αὕτη γραμματικὴ τοῦ Χρυσάνθου (Θωρητικὸν μέγα τῆς Μουσικῆς) ἐπρεπε ν' ἀποτελέσῃ τὴν κυρίαν βίβλιν πάσης περὶ τοῦ θέματος τούτου συζητήσεως· δυστυχῶς ὁμῶς οἱ ἐκ τῶν ἡμετέρων περὶ τὰ μουσικὰ ἀσχολούμενοι προτιμήσαντες τὰς θεωρίας τοῦ Ἀριστοξένου καὶ τοῦ Γαυδεντίου συνέγραψαν πλῆθος πραγματείων περὶ ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἐν αἷς διὰ μικρῶν λαλοῦσι περὶ Ὁρφέως καὶ Πυθαγόρου, οὐδὲ λέξιν ὁμῶς ἀνκφέρουσι περὶ τοῦ κυρίου θέματος. Εὐτυχῶς ἀπὸ ὀλίγων ἐτῶν τὸ ζήτημα ἤρξατο συζητούμενον ἐπιστημονικῶς, σπουδαιότατα δὲ συγγράμματα ἐδημοσιεύθησαν περὶ τοῦ θέματος τούτου ὑπὸ τοῦ διδάκτορος Τζέτζου, τοῦ ἀρχιμανδρίτου Θερσιανοῦ καὶ τοῦ Παρανίκα. Τὸ «Περὶ Μουσικῆς» ἔρπον πόνημα τοῦ ἀρχιμανδρίτου Θερσιανοῦ εὐφήμεως μνημονευθὲν ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ καὶ γερμανικοῦ μουσικοῦ τύπου, ἐδημοσιεύθη δόκληρον ἐν τῇ Revue Musicale τῶν Παρισίων, 1876, ἐκ μεταφράσεως τοῦ ἑλληνιστοῦ κ. Ruelle.

βάσει καὶ καταβάσει τοῦ μουσικοῦ μέλους. Οἱ ἤχοι οὗτοι ἀντιστοιχοῦσι κατὰ τοὺς μουσικολόγους πρὸς τὰς ἀρμονίας τῶν Ἑλλήνων (1) καὶ τοὺς τόνους τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἤχοι οὗτοι εἶναι ὁκτώ, τὴν βάσιν τῆς ἑλληνικῆς λειτουργίας ἀποτελεῖ βιβλίον τι Ὁκτώηχος ἀποκαλούμενον, διότι τὰ ἐν αὐτῷ ἄσματα ἀνταποκρίνονται πρὸς τοὺς ἤχους τούτους ἢ ἀρμονίας τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Οὕτω διηρημένη ἡ Ὁκτώηχος περιέχει κανόνας, τροπάρια, καὶ ἄλλους ἐκκλησιαστικούς ὕμνους τονισμένους κατὰ τὴν ἰδιάζουσαν μελωδίαν τῆς ἀρμονικῆς ταύτης κλίμακος· ἕνεκα τούτου ἕκαστον τῶν ὁκτῶ τμημάτων τῆς λειτουργικῆς βίβλου φέρει τὴν ἐπιγραφὴν Ἦχος πρῶτος, Ἦχος δεύτερος, Ἦχος τρίτος, καὶ τὰ ἐξῆς. Τὰ ἐκκλησιαστικά ταῦτα ἄσματα ἦσαν ἐν ἀρχῇ ἑμμετρα ἢ τοῦλάχιστον ἐρρυθμα, σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἀπαρχαιωθέντος τοῦ μέτρου, ἐγράφοντο ἐν πεζῇ συνεχείᾳ, καὶ ὡς τοιαῦτα περιῆλθον ἡμῖν, οὐδενὸς μέχρι τοῦδε δυνηθέντος νὰ μαντεύσῃ τὸ μέτρον ἢ τὸν παλαιὸν ρυθμὸν αὐτῶν. Ἡ Ὁκτώηχος εἶναι ἐν τῶν παλαιωτέρων ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, κακῶς ἀποδιδομένη εἰς Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν· ἀλλὰ περὶ τούτου κατωτέρω, νῦν δὲ περὶ τῶν ἤχων αὐτῆς.

Πρὸς διάκρισιν μιᾶς ἐκάστης τῶν ὁκτῶ τούτων ἀρμονιῶν οἱ μαῖστορες μετεχειρίζοντο τὰς συνθηματικὰς ταύτας λέξεις· Ἀνανές, Νεανές, Νανά, Ἀγίχ, Ἀανές, Νενεσχές, Ἀνεχνές,

(1) Ὁ Βρυέννιος καλεῖ τοὺς ἐκκλησιαστικούς ἤχους εἶδη τῆς μελωδίας. «Ἔστιν οὖν πρῶτον μὲν δεῦτονον εἶδος τῆς μελωδίας, ὃ ἐπέχει τὸν ὑπερμιξολύδιον τόνον· καλεῖται δὲ τοῦτο κοινῶς ὑπὸ τῶν μελοποιῶν ἤχος πρῶτος.» (ἐν Joh. Wallisii Opera, Oxoniae 1699, τόμ. III, σελ. 481).

Νεαγίε », ὡς οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες τὰ « τέ, τά, τῆ, τῶ, τέ », οἱ δὲ νῦν Ἀραβες « Τανινί, τανινί, βάκυα, τινινί, τανινί, τανινί, βάκυα. » Αἱ ἄνω μυστηριώδεις λέξεις ἐξεικονίζονται ἐν μὲν τοῖς μουσικοῖς βιβλίοις διὰ συμβολικῶν χαρκτηρῶν, ἐν τῇ ἐκτελέσει ὁμῶς τοῦ ἄσματος ὁ διευθύνων τὴν βυζαντινὴν ὀρχήστραν ἐδήλου τὴν ἀλλαγὴν τοῦ τόνου εἴτε προφέρων αὐτὴν τὴν δηλοῦσαν τὴν μελωδικὴν παραλλαγὴν λέξιν, ἢ συνηθέστερον πρὸς ἀποφυγὴν χασμωδίας δηλῶν τοῦτο διὰ χαρκτηριστικῆς χειρονομίας ἢ τοῦ λεγομένου νεύματος (1).

Οἱ ὀκτὼ ἤχοι τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς φέρουσι τὰ ἐξῆς ὀνόματα: ἤχος πρῶτος, δεύτερος, τρίτος, τέταρτος, ἤχος πλάγιος πρῶτος, πλάγιος δεύτερος, ἤχος βρύς, καὶ πλάγιος τέταρτος, ἀνταποκρινόμενοι, ὡς λέγουσιν οἱ βυζαντινοὶ μουσικογράφοι, πρὸς τοὺς ἐξῆς τόνους τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς μουσικῆς, ὑπερμιξολύδιον, μιξολύδιον, λύδιον, φρύγιον, δώριον, ὑπολύδιον, ὑποφρύγιον καὶ ὑποδώριον (2). Ἐν τέλει ἐκάστου ἤχου τῆς προσημειωθεῖσης λειτουργικῆς βίβλου εὕρηται ἐξάστιχον ἐπιγράμμα ἐρμηνεύον σαφῶς τὸ ἐν τῇ ψυχῇ διεγερόμενον αἶσθημα ἢ ἡθὸς ὑφ' ἐκάστης τῶν ἐκκλησιαστικῶν τούτων ἀρμονιῶν· κατὰ τὴν παλαιὰν ταύτην ἐρμηνείαν ὁ μὲν πρῶτος ἤχος εἶναι « μεγαλοπρεπὴς καὶ σεμνός », ὁ δεύτερος « μελιχρὴς καὶ γλυκύτατος », ὁ τρίτος « ἀνδρικός », ὁ τέταρτος « πανηγυρικός καὶ χορευτικός », ὁ πλάγιος πρῶτος « θρηνηδός καὶ φιλοικτίρμων », ὁ πλάγιος δεύτερος « ἐπικήδειος καὶ

(1) Οἱ νῦν μουσικοδιδάσκαλοι, ἴσως ἐκ τῶν Βυζαντινῶν παραλαβόντες, ὀνομάζουσι τοὺς ἤχους τούτους φθόγγους τοῦ Τροχοῦ, ἀπὸ τοῦ κατασκευαζομένου εἰς εὐκολίαν τῶν μαθητευομένων τροχοῦ σημειώσας ἐν ὁπτῷ ἀκτίσι τὴν διαφορὰν τῶν ἤχων τούτων. (Χρυσάνθου, Θεωρητικὸν μέγα τῆς Μουσικῆς. Ἐν Τεργέστη, 1832, σελ. 31.)

(2) Μανουὴλ Βρυεννίου Ἀρμονικά, σελ. 481-482.

ἐν ταύτῃ ἡδονικός », ὁ βαρὺς « ἡσυχαστικός » καὶ ὁ πλάγιος τέταρτος « θελκτικός » (1). Σὺν τῷ χρόνῳ αἱ ὀκτώ αὗται ἀρμονίαι ὑπεδιηρέθησαν εἰς μέγαν ἀριθμὸν διαμέσεων ἀπηχημάτων, ἡ χαδίῳν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐν τῇ Ι' ἑκατονταετηρίδι: καλουμένων (2). Τὰ διάμεσα ταῦτα ἀπηχήματα δηλοῦντα τὸ ποσὸν καὶ ποιὸν τῆς μελωδικῆς παραλλαγῆς ἀναμφιβόλως εἶχον καὶ ἰδιαιτέρας διακριτικὰς φωνάς (3) ὡς τὰ ἐνηχήματα (4), ἐν τῇ μουσικῇ ὁμῶς ἐκτελέσει διὰ τοῦ νεύματος γινωσκόμενα ἀπετέλουν τὴν « πολύτεχνον τῆς χειρονομίας κίνησιν », ἣτις παραλύσασα μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων ἄλωσιν τοῦ Βυζαντίου παρέμεινεν ὡς ἀπλῆ ἀνάμνησις οὐ μόνον εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων ἀκμάσαντας μουσικοδιδασκάλους οἵτινες ὡς ἀπλᾶς χειρονομικὰς ὑποστάσεις καὶ ἄφωνα σημάδια ἐγνώριζον τὰς παλαιὰς τχύτας μουσικὰς φωνάς (5). Ὁ ἐξῆς πίναξ καταστρωθεὶς ὑπὸ μου-

(1) Ὁκτώηχος (ἐν τέλει ἐκάστου ἤχου). Χρυσάνθου Θεωρητικὸν Μέγα τῆς Μουσικῆς σελ. 142-168.

(2) Παρὰ Πορφυρογέννητῳ μνημονεύονται Ἠχάδιον Νανὰ, Ἠχάδιον Ἀννὰ, ἡχάδιον Ἀνανάιτ κλπ. σελ. 316, 323, 325 ἐκδ. Βόννης.

(3) « Ἐνεκεν τῆς φωνῶν διαφορᾶς ἐτέθησαν καὶ διάφορα σημάτια, οὐ μόνον δὲ διὰ τοῦτο ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐναλλαγὴν τῆς χειρονομίας » Ἀγιοπολίτης (ἐν Dr. Tzetzes über die Altgriechische Musik in der Griechische Kirche. München 1874, σελ. 48). Ὅτι δὲ τὰ ἀπηχήματα ταῦτα ἀπηγγέλλοντο ὑπὸ τῶν κρατῶν (μουσικῶν) πρὸς ῥυθμίσιν τῆς μουσικῆς παραλλαγῆς πληροφορούμεθα ἐκ τῆς ἐξῆς παρὰ Πορφυρογεννητῳ περικοπῆς « οἱ κράτται: τὰ ἴσα. Δεσπύται, τῆς νίκης ὁμῶν κατὰ βαρδάρων· ὁ λαὸς ἐκ γ' ὁμοίως Ἀγίε· οἱ Πράσινοι Ἀγίε » (de Cerimoniis, A' κεφ. 69, ἐν ἅκτοις ἐπὶ νίκῃ ἡνιόχων).

(4) « Ἐνήχημα δέ ἐστιν ἡ τοῦ ἤχου ἐπιβολή, οἷόν τι λέγω Ἀντανιές, ὅπερ ἐστὶν « ἀναξ ἄνες. » Ἀγιοπολίτης (χειρόγραφον κ. Ruelle, καὶ Ducange λ. Ἐνήχημα).

(5) « Τὰ μεγάλα σημάδια τὰ ἄφωνα, ἅτινα λέγονται καὶ μεγάλα

σχοδιδασκάλου τῆς ΙΔ' εκατονταετηρίδος παρέχει ιδέαν τινὰ τῆς πολυτέχνου ταύτης χειρονομικῆς ἐπιστήμης.

• Κείμενον τοῦ μεγάλου Ἰσου. Ἰσον, Ὀλίγον, Ὁξεῖα, Πετρώη, καὶ Διπλῆ, Κράττημα, Κρατημοκατάβασμα, Τρομικόν, Στρεπτόν, Θές καὶ Ἀπόθες, Θεματισμός, Ὅρθιον· σὺν τούτοις Οὐράνισμα, Σεῖσμα, Τρίγισμα, Σύναγμα, Κύλισμα, Στραγγίσματα, Κροῦσμα, Ἄλλον Ἀνάβασμα, καὶ Κατάβασμα Ἄλλον, Ψηφιστοκατάβασμα, Παρχάλεσμα, Ἀπορροή, Ἀντικένωμα, Ἀντικενοκύλισμα, Ἀργοσύνθετον, Κολαφισμός, Κούφισμα, Κρατημοκούφισμα, Τρομικοπαρχάλεσμα, καὶ Παρχλητική, Σεῖσμα, καὶ ἕτερον, Δαρμός, τοῦτο λέγεται Ἀντικούγτισμα, Χόρευμα, Ἔτερον, Ὅμοιον, Σύνθεσις τοῦ Μεγάλου Ἄσματος, ἑτέρα Σύνθεσις ἐξ αὐτῶν, Ἔτερον, Βυθόν, Γρόντισμα, Κλάσμα, ἀμρότεραι Χιριετισμός, καὶ Βαρεῖα ὁμοῦ, Πίασμα, Ἠχάδην δὲ λέγεται Διπλοπέλαστον, Θέμα ἀπλοῦν, τέλος στιχηροῦ ἐν αὐτῷ· Βαρύς, ἕτερος Βαρύς Τετράφωνος, Ἀνάπαυμα, Δαρτά· ταῦτα ἅπαντα μετὰ Ἐπεγέρματος· Σταυρός, Ἀνάπαυμα σήμερον, Νέ, Γορθμός, Διπλοπέταστον, φθορά, Ἐναρξίς, Γοργόν, Ἀργόν· καὶ Πρύχες μαθητά· πνεύματα τέσσαρ, ἑπτὰ φωναί, διπλασμός, καὶ τρία κρατήματα ἐντέχνως συντεθέντα παρὰ Ἰωάννου τοῦ Κουκουζέλη καὶ Μαῖστορος. » (1)

ὑποστάσεις, ταῦτά εἰσι διὰ μόνην χειρονομίαν καίμενα, καὶ οὐ διὰ φωνήν, ἄφωνα γάρ εἰσιν. » Κωδὶξ τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης cl. II, cod. 141.

1) Χρύσανθος, σελ. XLIV. Ἡ προμνημονευθεῖσα Μουσικὴ γραμματικὴ ἀπαραριθμεῖ ὡς μεγάλα σημάδια τὰ ἑξῆς. Ἰσον, διπλῆ, παρακλητική, κράττημα, λίγισμα, κύλισμα, ἀντικενοκύλισμα, τρομικόν, ἐκστρεπτόν, τρομικὸν σύναγμα, ψηφιστὸν σύναγμα, γοργόν, ἀργόν, σταυρός, ἀντικένωμα, ὑμαλόν, θεματισμός, ἔσω, θεματισμός, ἔξω, ἀπέγερμα, παρχάλεσμα, ξηρὸν κλάσμα, ἀργοσύνθετον, οὐράνισμα, ἀπόδεσμα, θές

Ἄν δὲ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι ἕκαστον τῶν ἄνω ἀπαριθμουμένων ἀπηχημάτων παρίστατο δι' ἰδίου μουσικοῦ χαρακτηῆρος, ἐννοεῖ ὅποια ἦν ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ππραμοναῖς τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου! Ἄν ὁμῶς ἀνέλθωμεν ἐν τῇ δεκάτῃ ἐκαντονταετηρίδι βλέπομεν ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ὀκτῶ ἤχοι ὑπεδιζιροῦντο ἐν τῇ πολιτικῇ μουσικῇ εἰς ἀπελατικούς (κλεπτικούς), χορευτικούς, τριλέξια, τετράλεκτα, δρομικούς, ἔχοντας ἰδίας συμβολικὰς λέξεις, πρὸς διάκρισιν (1).

Ἄλλ' οἱ ὀκτὼ ἑλληνικοὶ ἤχοι, οἱ τούτους ἐξεικονίζοντες συμβολικοὶ χαρακτηῆρες καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἦσαν γνωστὰ ἀπὸ τῆς Ε', ὡς εἰκάζεται, ἐκατονταετηρίδος οὐ μόνον ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἰσπανίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ, φέροντα τὸ διακριτικὸν ἑλληνικὸν ὄνομα Νεῦμα (Neuma) (2), ἢ, κυριολεκτικώτερον Γοτθικὸν Νεῦμα ἐνεκὰ τοῦ

καὶ ἀπόθες, θέμα ἀπλοῦν, γοργοσύνθετον, χόρευμα, ψηριστὸν παρακάλισμα, ἀπόδεσμα, τζάκισμα, πιάσμα, σείσμα, σύναγμα, ἐνρξίς, βρεῖα, ἡμίφωνον, καὶ ἡμίφθορον. » (Ἑνετικὸς κώδιξ II, 141). Ὁ Κίφχερος (Musurgia, I, σελ. 74-75) ἀπκριθμεῖ 37 τοιαῦτα μουσικὰ σημάδια κατὰ τὸν Ἰωάννην Κουκουζέλην.

(1) Πορφυρογέννητος, σελ. 35, 40, 42, 50, 283, 295.

(2) Πολλοὶ ἠθέλησαν νὰ διακρίνωσιν ἐν τῇ Γοτθικῇ Neuma τὴν λέξιν Πνεῦμα κατ' ἀποβολὴν τοῦ ἰρκτικοῦ στοιχείου· ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐρμηνεία φαίνεται μοι ἡμαρτημένη. Τῆς παλαιᾶς τῶν βυζαντινῶν μουσικῆς βάσις ἦν ἡ χειρονομία, διὰ τούτης δὲ ἐσημαίετο ὁ τελετάρχης εἰς τὴν ὁρχήστραν καὶ τοὺς ψάλλοντας τὴν ἀλλαγὴν τοῦ μέλους, ἀποφεύγων χάριν κακοφωνίας τὴν ἀπαγγελίαν αὐτῆς τῆς δηλοῦσης τὴν ἁρμονικὴν παραλλαγὴν λέξεως· ἐπομένως τὸ Γοτθικὸν Neuma οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ τὸ τῶν Βυζαντινῶν Νεῦμα, τὸ ὁποῖον τσοάκίς ἀναφέρει ἐν τῇ μουσικῇ ἐκτελέσει ὁ Πορφυρογέννητος· « εἴτα λαμβάνει νεῦμα ὁ πρὸς τὸν βρασιλέως καὶ νεῦει τῷ φωνοδόλῳ κουδικουακρίῳ

μεταχειριζομένου ιδίως τὴν μουσικὴν ταύτην ἔθλους. Ἡ ὀνομασία τῶν ἀποτελούντων τὸ Γοτθικὸν Νεῦμα τόνων διαφέρει κατὰ τοῦτο μόνον τῆς ἑλληνικῆς, ὅτι, ἐνῶ ἡ τελευταία μέχρι τοῦ Τετάρτου ἤχου ταχτικῶς προβαίνουσα, λαμβάνει ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου τὰς σημειωθείσας ὀνομασίας τριῶν πλεγίων καὶ ἐνὸς βαρέος, ἡ Γοτθικὴ ἐξυκολουθεῖ μέχρι τέλους ταχτικῶς, ἥτοι Primus, Secundus, Tritus, Quartus, Quintus, Sextus, Septimus, Octavus (1). Ὡς δὲ οἱ ἑλληνικοὶ ἤχοι ὑποδιαίρθησαν εἰς πολυάριθμα ἀπηχήματα, οὕτω καὶ τὸ Νεῦμα ὑποδιαίρεται μέχρι πεντήκοντα καὶ πέντε φωνῶν, σημειούμενων μὲν διὰ τῶν αὐτῶν συμβόλων τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ρερούσων δὲ πρὸς τοῖς λατινικοῖς καὶ ἑλληνικὰ ὀνόματα, ὡς Eptaphonus, Pentaphonus, Strophicus, Oriscus, Cephalicus, Quilisma (Κύλισμα) (2), Climacus, Podatus, Baromenon, Tri-

τῇ λέγοντι «Ὁ παντοδύναμος καὶ πολυέλεος θεός», καὶ τὰ ἐξῆς, ὃ δὲ κουδινουλῆριος νεύει ἀπὸ τοῦ παρακρυπτικοῦ καὶ παύουσι τὰ ὄργανα, καὶ ἄρχονται τὰ μέρη αἰτεῖσθαι (ψάλλειν) τὰς τέσσαρας αἰτήσεις, καὶ ἐκείτης πέρας εἰληφυίης, λαμβάνει νεῦμα ὃ προκρίσιτος καὶ νεύει τῷ φωνοβόλῳ, καὶ κεῖνος συντίθεται (νεύει) τῷ λαῷ ἐκ τρίτου διὰ τῆς χειρὸς τὰς τέσσαρας αἰτήσεις (ἤχους) αὐτῶν· σελ. 300· «καὶ εἴθ' ὁβίως ἐκτείνει ὁ αὐτὸς φωνοβόλος τὴν δεξιὰν αὐτοῦ χεῖρα τοῖς ἐκυτοῦ ὀκτατύλοις ἀκτινοειδῶς διαστελλων, καὶ πάλιν βοτρηδὸν ἐπιστελλων, καὶ λέγουσι τὰ δύο μέρη «Ἔς», οἱ κρίκται «Νανὰ»· σελ. 283. «Καὶ λαμβάνει νεῦμα ὃ προκρίσιτος εἰπεῖν μειζόνως τὸ «Κελεύεσθε»· σελ. 298· «νεύει τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ κεῖνος λέγει «Κελεύεσθε»· σελ. 299· «παρακλύψας νεύει τῷ λαῷ ἐκ γ' διὰ τῆς χειρὸς, καὶ ἡσυχάζουσι τὰ ὄργανα, τὰ δὲ δύο μέρη τὰς συνθήκας φωνὰς καὶ εὐφημίας ἐκτελοῦσι»· σελ. 299. Παράβ. καὶ σελ. 287, 288, 291, 292.

(1) Ἐν τισὶ τῶν ἀντιφωνηρῶν οἱ πλάγιοι ἤχοι φέρουσι κατὰ τάξιν τὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα protos, deuterios, tritos, tetartos, (Fétis, histoire générale de la Musique, IV, σελ. 212).

(2) Ἐν ἐνὶ Νευματικῇ πίνακι σημειοῦνται 12 διέφορα Κυλίσματα

gonon, Tetradius, ygon (ἰσ. Ἴσον), Pentadicon, Trigonius, Tragicon, Dramaticon, Ypodicus, Atticus, Apostropha, Bistrophe, Tristropha, Subdiatesseris, subdiapentis, condiapentis, Quilisma prediatesseris, Quilisma prediapente (1). Τὰ περιστῶντα τοὺς Γοτθικοὺς τόνους συμβολικὰ σημεῖα φέρουσι τὰ αὐτὰ μυστηριώδη τῶν Βυζαντινῶν ὀνόματα, ὀλίγον παρηλλαγμένον, Nonanoeane ἢ Noanneoane, Aianeoeane ἢ Noioeane, Noeoeane, Noioeane, ἢ Noeogis, καὶ ἐπὶ τῶν πλαγίων Noeagis. Αἱ δυσνόητοι αὗται λέξεις, καίτοι τόσον δυσπρόφερτοι, πρέμειναν ἐν τῇ λατινικῇ μουσικῇ μέχρι τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος ὅτε ἀντικατεστάθησαν διὰ νέας συμβολικὰς λέξεις, Euouae. Ἀλλὰ τοῦ euouae τούτου εἶναι γνωστὴ ἡ παραγωγή, διότι ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν φωνηέντων τοῦ ψαλμικοῦ ἐπωδοῦ *Seculorum amen*· πόθεν ὁμως προήλθε τὸ Ἀνανές καὶ τὰ τοιαῦτα βαρβαρόφωνα ἐνηχήματα τῆς βυζαντινῆς καὶ Γοτθικῆς μουσικῆς;

Οἱ λατίνοι, καὶ ἰδίως οἱ Γάλλοι, μάτην μοχθήσαντες νὰ μαντεύσῃσι τὰς μουσικὰς ταύτας φωνάς, ἀπετάθησαν ἐπανειλημμένως εἰς τοὺς βυζαντινοὺς καὶ ἐζήτησαν παρ' αὐτῶν τὴν ἐρμηνείαν τῶν μυστηριωδῶν τούτων ἐπιφωνημάτων· ἀλλ' οἱ βυζαντινοὶ μουσικοδιδάσκαλοι, καίτοι καυχώμενοι ὅτι κατὰ παράδοσιν ἐγίνωσκον τὸ μουσικὸν μυστήριον, ὑπεξέφυγον ὑπὸ διαφόρους προφάσεις τὴν ἐκμυστήρουν αὐτοῦ. Ἰδοὺ τί περὶ τούτου ἔγραφεν ὁ ἐν τῇ δεκάτῃ ἑκατονταετηρίδι ἀχμάσας Αὐρηλιανὸς Reomè (Aurelianus Reomensis). «Ὁ νοῦς ζητεῖ πολ-

(Quilisma) Fétis, IV, 204. Κατὰ τὸν μουσικολόγον τοῦτον τὸ Γοτθικὸν κύλισμα εἶναι ἀπαράλλακτον πρὸς τὸ τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς.

(1) Περὶ τοῦ Γοτθικοῦ Neuma βλέπε ἐν ἑκτάσει Fétis, IV, σελ. 181—204.

λάκις νὰ μάθῃ τὴν κυρίαν σημασίαν τῶν ἐπὶ τῶν μουσικῶν τόνων σημειουμένων λέξεων, ἤτοι Nonaneane διὰ τὸν πρῶτον τόνον, Noeane διὰ τὸν δεύτερον καὶ οὕτω καθεξῆς· περὶ τοῦτου ἠρώτησα Ἑλληνα παρακαλέσας νὰ μοὶ σημειώσῃ ἐν λατινικῇ μεταφράσει τὴν σημασίαν τῶν λέξεων· μοὶ ἀπεκρίθη ὅμως ὅτι αἱ φωναὶ οὐδεμίαν ἔχουσαι σημασίαν ἦσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ὡς ἐπιφωνήματα δηλωτικὰ τῆς χαρᾶς, καὶ ὅτι ὅσον τὸ φωνητικὸν ἄσμα ὑψοῦται τόσον αἱ συλλαβαὶ αὐξάνουσιν, ὡς συμβαίνει ἐν τῷ πρώτῳ ἤχῳ, ὅστις κατέχων τὴν πρωτίστην θέσιν ἐκφράζεται διὰ τῶν ἐξ τούτων συλλαβῶν Noeneane· ὁ δεύτερος ἤχος ἐκφράζεται διὰ τοῦ Nonannoene, καὶ ὁ τρίτος, ὡς ἐλάσσων τὸ μέτρον, διὰ πέντε συλλαβῶν Noeeneane· ἀλλὰ καὶ οἱ πλάγιοι ἤχοι ἔχουσιν ἀνάλογον ἐπιγραφὴν, ἤτοι Noeane, κατ' ἄλλους δὲ Noeacis (γρ. Nocagis). Ἐπὶ τέλους ὁ αὐτὸς Ἕλλην προσέθετο ὅτι αἱ λέξεις αὗται φθίνονται ἀντιστοιχοῦσαι ἐν τῇ ἐλληνικῇ γλώσσῃ πρὸς τὰς φωνὰς τῶν γεωργῶν καὶ τῶν ἀγγραυτῶν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ προσημειωθέντες φθόγγοι, οὐδὲν ἕτερον πλὴν τῆς χαρᾶς δηλοῦντες, περιέχουσιν ἐν ἑαυτοῖς τὴν τῶν τόνων παραλλαγὴν (1) ». Ἀλλὰ καὶ ἕτερος γάλλος ἐν τῇ αὐτῇ δε-

(1) « Caeterum nomina quae ipsis inscribuntur tonis, ut est in primo tono Non e a n e, in secundo Noeane, et caetera quaeque, moveri solet animus, quid in se contineant significationis? Etenim, quendam interrogavi Graecum, in latina quid interpretarentur lingua, respondit, se nihil interpretari, sed esse apud eos laetantis adverbium; quantoque maior est vocis concentus, eo plures inscribuntur syllabae, ut in autento pro-to, qui principatum est, sex inseruntur syllabae, videlicet hae Noeane (= Noeneane), Nonannoene in autento deuteri; in autento triti, quoniam minores sunt metri, quinque tantummodo eis inscribuntur syllabae, ut est Noeaeane. In plagis autem eorum consimilis est litteratura, scilicet Noeane, vel secundum quosdam Noeacis. Memoratus de-lique adiunxit Graecus: hujus modi nostra in lingua videntur habere

κάτη εκατονταετηρίδι· ἀκμάσας, ὁ βενεδικτῖνος Reginon de Prune, ἐπὶ τέλους δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἅγιος Βερνάρδος περὶ τὸ αὐτὸ ζήτημα πονήσαντες, ἀπηλπίσθησαν εἰπόντες· ὅτι τὰ ἱερογλυφικὰ ταῦτα γράμματα οὐδεμίαν ἔχουσι σημασίαν (1).

Ἐν τούτοις ὁ περὶ τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους ἀκμάσας συντάκτης τοῦ Ἀγιοπολίτου, φαίνεται ὅτι ἐγνώριζε ἐρμηνεῖαν τινὰ τοῦ Ἀνανές τούτου, διότι γράφει « ἐνήχημα δέ ἐστι ἢ τοῦ ἤχου ἐπιβολή, οἷόν τι λέγω Ἀναναιανές, ὅπερ ἐστι· ἄνα, ναὶ ἄνες· πᾶν γὰρ τὸ ἀρχόμενον, ἀπὸ θεοῦ ὀφείλει ἔχειν τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸν θεὸν καταλήγειν »· τὴν αὐτὴν δὲ ἐρμηνεῖαν τοῦ Ἀνανές δίδει καὶ ὁ ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων ἀκμάσας Κουκουζέλης· « παράγεται δὲ τὸ μὲν Ἀνανές ἀπὸ τοῦ Ἀνα, ἄνες, τὸ δὲ Νανὰ ἀπὸ τοῦ ἄνα, ἄνα, τὸ δὲ ἅγια ἀπὸ τοῦ ἅγιε, τὸ δὲ ὄλον οὕτως ἔχον· ἄναξ, ναὶ ἄφες, ἄναξ, ἄναξ ἅγιε· εὐχὴ ἐστὶ πρὸς θεὸν ἀναφερομένη » (2). Ἐτέρα ὁμῶς Γραμματικὴ τῆς Μουσικῆς ἀποδοιδόμενη εἰς Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν, ἰσως προωρισμένη διὰ τοὺς πολλούς, ἀποφεύγει τὴν ἐξήγησιν τοῦ Ἀνανέ, καίτοι ἐρμηνεύουσα ἄλλους, τοιοῦτους μουσικοὺς φθόγγους (3).

consimilitudinem, qualem arantes sive angarias minantes exprimere solent, excepto, quod haec laetantis tantummodo sit vox, nihilque aliud exprimentis. Estque tonorum in se continens modulationem. » *Barth Gerberti, de Cantu et musica sacra, 1774, τόμ. II, σελ. 55.*

(1) « Quae quidem nihil significant, sed ad hoc tantum a Graecis sunt reperta, ut per eorum diversos ac dissimiles sonos tonorum admiranda varietas aure simul et mente posset comprehendī. » *Sanctus Bernardus de Cantu (Gerbertus, II, σελ. 56). Παράλλ. Fétis. Histoire générale de la Musique Paris 1874, τόμ. IV, σελ. 212.*

(2) Χρυσάνθου Θεωρητικὸν μέγα τῆς Μουσικῆς, σελ. 29, ἐν ὑποσημειώσει.

(3) « Τὸ μὲν οὖν ἀπὸ τῆς μουσικῆς ἀπαρχῆς τῷ Θεῷ κατὰ γράμ-

Ἦρὲν ἐκφέρωμεν τὴν περὶ τοῦ μουσικοῦ· τούτου μυστηρίου ἡμετέραν γνώμην ἀνάγκη νὰ λυθῇ πρῶτον αὐτὸ τὸ ζήτημα τῆς Ὀκτωήχου.

Ὡς γνωστόν, δημώδης ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις θεωρεῖ τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν οὐ μόνον ὡς συγγραφεὰ τῆς Ὀκτωήχου, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐφευρετὴν τῶν ὀκτὼ μουσικῶν ἤχων καὶ αὐτῶν τῶν μουσικῶν χαρακτήρων· ἀλλ' ἡ παράδοσις αὕτη ἀντικειμένη πρὸς αὐτὴν τὴν ἱστορίαν καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἀξιοπίστου μάρτυρος ἐπικυρουμένη ἀφ' ἑαυτῆς καταπίπτει. Ὁ ἀρχαιότερος τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων καὶ συγχρόνως τῷ Δαμασκηνῷ ἀκμάσας Θεοφάνης ὁ Ὁμολογητής, ἐνῶ λεπτομερῶς μνημονεύει καὶ ἐγκωμιάζει τοὺς ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ἀγῶνας τοῦ ἐκ Δαμασκοῦ θεολόγου, οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην μνεῖν ποιεῖται οὔτε περὶ μουσικῆς ἀναμορφώσεως, οὔτε περὶ Ὀκτωήχου, ἀλλ' οὔτε καὶ κατατάσσει τὸν Ἰωάννην ἐν τοῖς μελωδοῖς, ἐνῶ ἀναφέρει ἄλλους ἀγνώστους ἐκκλησιαστικῶν μελῶν ποιητάς, ὡς τὸν Τιμοκλῆν καὶ τὸν Ἀνθιμον. Οἱ δύο τοῦ Δαμασκηνοῦ βιογράφοι, Ἰωάννης ὁ πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων καὶ Κωνσταντῖνος Ἀκροπολίτης ὁ μέγας λογοθέτης, ἐνῶ μέχρι τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν ἀναγράφουσι πάσας τὰς βωτικὰς περιπετείας τοῦ ἐγκωμιαζομένου ἀγίου, οὔτε περὶ

ἀντιθέντες ἐν τῇ ἱερᾷ ψάλλειν ἐκκλησίᾳ ταχθέντες, ἐν κατανύξει τὸν Θεὸν καὶ ἀοράτως ἐκεῖ παρόντα δοξολογήσομεν. Καὶ γὰρ ἐν τάξει φασι τῶν ἀγγελικῶν καὶ ἀρχαγγελικῶν ταγμάτων, ταῦτα τὰ σειρηνομήματα μέλη καὶ πνευματοκίνητα ἔσματα τῇ ἐκκλησίᾳ τυπικῶς παρεῖθυσαν... Τὸ γὰρ τερερὲ καὶ τὸ τοτοτο καὶ τὸ τιτιτὶ καὶ τὸ Νενα Νανὲ καὶ τὰ λοιπὰ εἰς τύπον ἐκείνων τῶν ἀγγελικῶν δοξολογιῶν τῶν σημαντοῦς καὶ ἀσημάντους λέξεις γινομένων· εἰ καὶ ἀσήμαντοι ἔοκον αἱ λέξεις, αἰνίττονται τι. » Χρύσανθος σελ. 203 ἐν ὑποσημείωσει.

μουσικῆς ἀναμορφώσεως λαλοῦσιν, οὔτε καὶ τὸ ὄνομα τῆς Οκτωήχου ἀναφέρουσιν, ἀπλῶς σημειοῦντες ὅτι ὁ Ἰωάννης ἐν Ἱεροσολύμοις διατρίβων ἔγραψεν ἐκκλησιαστικά τινα μέλη. Ὁ πρῶτος, ἀκμάσας ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἁγίου, καὶ καθὼ πατριάρχης Ἱεροσολύμων ὦν εἰς θέσιν νὰ γινώσκῃ κάλλιστα τὰ κατὰ τὴν διαμονὴν τοῦ Δαμασκηνοῦ ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει, λέγει ὅτι οὗτος ἡμέραν τινὰ πρεκλήθη ὑπὸ συμμοναστοῦ πενθοῦντος τὸν θάνατον πεφλημένου ἀδελφοῦ νὰ τῷ γράψῃ παρηγορητικόν τι ἄσμα· ὁ Ἰωάννης, καίτοι φοβούμενος τὸν ἡγούμενον ῥητῶς ἀπαγορεύοντα τοῖς μοναχοῖς τοιζύτας μουσικὰς ἀσχολίας, οὐχ ἤττον ἐνδοὺς εἰς τὴν θερμὴν παράκλησιν « τροπάριον αὐτῷ ἐπὶ νεκρὸν συντίθῃσιν ἐναρμόνιον, ὃ καὶ μέχρι τοῦ νῦν παρὰ τοῖς πάντων στόμασιν ᾄδεται τό, Πάντα ματαϊότης τὰ ἀνθρώπινα. » Τὸ μέλος τοῦτο ἀκούσας ὁ ἄμουςος ἡγούμενος αὐστηρῶς ἐπέπληξε τὸν ποιητὴν, ὅστις « ἀντὶ πενθοῦντος καὶ σκυθρωπάζοντος διακεχυμένος ἐκάθητο καὶ θρυπτόμενος τοῖς μελίσμασι » (1), καὶ πρὸς τιμωρίαν τῷ ἐπέβαλε τὴν ῥυπαρὰν ποινὴν νὰ καθαρίσῃ τοὺς ἀποπάτους τῶν κελεύων!

Ἄλλ' ἡ Θεοτόκος ἐμφανισθεῖσα κατ' ὄναρ εἰς τὸν ἡγούμενον παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ συγχωρήσῃ τὸν μελωδόν, λέγουσα τὰ ἑξῆς· « οὗτος εἰλήφει τὴν προφητικὴν κιθάραν καὶ τὸ Δαβιτικὸν ἐκεῖνο ψαλτήριον, καὶ ᾄδει ἄσματα καινὰ, ἄσματα Κυρίῳ τῷ θεῷ· ὑπερβαλεῖται τὴν Μωϋσέως ὥδὴν τοῖς μελουργήμασιν καὶ τὴν χοραυλίσιν Μαρίας· μῦθος ἐλεγχθήσεται τὰ τοῦ Ὀρφέως ἀνόνητα μελωδήματα· τὴν πνευματικὴν καὶ οὐ-

(1) Βίος τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ συγγράφει παρὰ Ἰωάννου πατριάρχου Ἱεροσολύμων. (Acta Sanctorum, Maius, τόμ. II, σελ. 723-730).

ράνιον μελουργίαν οὗτος ἄτεται, τοὺς χερουδικούς ὕμνους οὗτος μμησεται, καὶ πάσας τὰς ἐκκλησίας τὰς θυγατέρας Ἱερουσαλὴμ αὐτὸς νεάνιδας τυμπανιστρίας ποιήσεται ἀδούσας ἄσμα θεῶ, τὴν νέκρωσιν Χριστοῦ ἀπαγγέλλων καὶ τὴν ἀνάστασιν. » Ὁ ἀγαθὸς ὅμως πατριάρχης ἀποφεύγων νὰ ἐπεξηγήσῃ ποῖα ἦσαν τὰ καινὰ ταῦτα ἄσματα, ἀπλῶς σημειοῖ « ἐξ αὐτῆς οὖν ὁ Ἰωάννης τῶν θείων μελισμάτων ἀρχὴν ποιησάμενος, ἦσε τὰ μελίρρυτα ἄσματα & δὴ τὴν ἐκκλησίαν ἐφάρδρυναν καὶ τόπον σκηνῆς τοῦ θεοῦ ἐποίησαν, ἐνθα ἦχος καθαρὸς τῶν ἐορταζόντων ἀκούεται », τὰς αὐτάς ἀφηρημένας καὶ πομπώδεις ἐκφράσεις μεταχειριζόμενος καὶ περὶ τοῦ διδασκάλου καὶ θεοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἰωάννου, Κοσμᾶ τοῦ Μαΐουμᾶ, ὅστις « ὑπῆσε λιγυρὰς τῇ ἐκκλησίᾳ τὰς ἀρμονίας ἐν κιθάρᾳ καὶ φωνῇ ψαλμοῦ, τὸ οἰκεῖον σῶμα τύμπανον πρᾶσσησάμενος τῷ θεῷ διὰ τὴν τῶν παθῶν νέκρωσιν καὶ ψαλτήριον ἄλλο δεκάχορδον ὅλον ἐκυτὸν καταστήσας. »

Ὁ Ἀκροπολίτης πιστῶς ἀκολουθῶν τῷ πρώτῳ βιογράφῳ καὶ κατὰ λέξιν ἐν πολλοῖς ἀντιγράφων αὐτόν, πρᾶξάδῃ μετρίᾳ τὰς περὶ Δαμασκηνοῦ ἐνθουσιώδεις ἐκφράσεις τοῦ πατριάρχου, καθαρῶς ἐπὶ τέλους λέγων ὅτι ὁ ἅγιος ἔγραψέ τινα μέλη μεταρρυθμίσεως ἰδίως παλαιούς τινας ὕμνους ἀδομένους εἰς τοὺς μάρτυρας (1). Τὸ παράδοξον δὲ ὅτι οὐδεὶς τούτων οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ποιεῖται νύξιν περὶ Ὡκτωήχου καὶ πρὸ πάντων νέας ἐρευνέσεως μουσικῶν χαρακτήρων. Ὅπωςδὴποτε ὅμως ἐκ τῶν

(1) « Ἄλλους ἀπλῶς ἐξ ἄλλων τούς τ' ἄδοντας, τούς τ' ἀκρωμένους μεταποιῶ, καὶ σύναμα πάντας πρὸς τὸ κρεῖττον καὶ θεϊότερον μεταστοιμεῖ. » Ἀκροπολίτου λόγος εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν (Migne Patrologia Graeca, τόμ. 140, σελ. 812-886, καὶ Acta Sanctorum, Maius, τόμ. II, σελ. 731-760).

προειρημένων βιογράφων δυνάμεθα νὰ εικάσωμεν ὅτι, ἂν ὁ Δαμασκηνὸς δὲν ἀνεμόρφωτε τὸ μουσικὸν σύστημα, ἔγραψε τοι-
λάχιστον ἐκκλησιαστικά τινα μέλη, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ὁ Σου-
δας καὶ ὁ Κεδρηνὸς ῥητῶς ἐπιβεβαιουσι τοῦτο· δυστυχῶς ὅμως
καὶ ἡ ποιητικὴ αὕτη ἀξίωσις τοῦ Ἰωάννου σπουδαίως διεκδι-
κεῖται καὶ δύνανται νὰ θεωρηθῇ ὡς δευτέρᾳ ἐκδοσίς τῆς αὐ-
τῆς δημώδους παραδόσεως. Ὁ περικλεῆς τῆς Θεσσαλονίκης
ἀρχιεπίσκοπος, Εὐστάθιος, ἔγραψε σπουδαιότατον ὑπόμνημα εἰς
τοὺς ἐπ' ὀνόματι τοῦ μελωδοῦ τούτου φερομένους ὕμνους, τὸ
ὅποιον μετὰ πολλῆς συντεταγμένον παρρησίας καὶ χάριτος
θεωρεῖται ἡ μόνη περὶ τῆς βυζαντινῆς ὕμνογραφίας κριτικὴ
μελέτη. Ἀναλύων τὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου φερό-
μενον ἱαμβικὸν κανόνα τῆς Πεντηκοστῆς ὁ πολυμαθὴς ἐπί-
σκοπος εὐρίσκει τοῦτον πεζόν, μετρικῶς καὶ γραμματικῶς βάρ-
βαρον, σόλοικον καὶ τὸ σπουδαιότερον ἐκφράζοντα νοήματα
ἐναντία τῶν δογμάτων τῆς ὀρθοδοξίας· μὴ ἐννοῶν δὲ πῶς ὁ
βαθὺς θεολόγος καὶ λόγιος Δαμασκηνὸς ἠδύνετο νὰ περιπέσῃ
εἰς τοιαῦτα γραμματικὰ καὶ θεολογικὰ σφάλματα καὶ ἐφεύρη
ῥά κελλον τοιούτων κακωσχημῶν λέξεων, ὡς γλυκοπυρ-
σόμορφον, ἀκτιστοσυμπλαστουργοσύνητον, προ-
τιμᾷ ν' ἀποδώσῃ τὸν κανόνα τοῦτον ὡς καὶ ἄλλους ὁμοίως
φύσεως εἰς ἐτέρους δημώδεις μελωδοῦς (1), τοιοῦτον δὲ ὀνο-
μάζει ἐν τῇ παρούσῃ εὐκαιρίᾳ τὸν Ἰωάννην Ἀρχλᾶν, ἄδηλον
μὲν πότε ἀκμάσαντα, κατὰ τὴν παράδοσιν ὅμως τῶν πολλῶν
ἀληθῶς ποιήσαντα τὸν σχολιαζόμενον τῆς Πεντηκοστῆς κα-
νόνα. Ἐπὶ τέλους μὴ θέλων ὁ κριτικὸς νὰ καταστρέψῃ οὕτως

(1) « Ἄλλον τεχνίτην ἐκαίνους τοῖς ὕμνοις ἰδιάζων, ἐτέρῳ τινὶ τοῦτον
παρὰ πῆγῃ δις εἰς εἴη καὶ ἐκαίνους· καὶ οὐδὲ ἐκαίνους τῷ μεγάλῳ
Δαμασκηνῷ ἔγω προσενέμειν » σελ. 505.

ἀποτόμως τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, ὥστε μετανοῶν λέγει ἀποτενιόμενος πρὸς τὸν Δαμασκηόν. « Τοίνυν, ὦ ἀγιώτατε Δαμασκηέ, χρεώσται χάριτας ἐπὶ σέ τοὺς τοιούτους κανόνας, καὶ εἰσποιησάμενος τοὺς λόγους τούτους, ὡς οἶα καὶ γεννησάμενος αὐτοὺς καὶ οὕτω πληθύνας τέκνα σου δέξαι καὶ τρίτον κανόνα τὸν εἰς τὸ ἀγιώτατον Πνεῦμα. Τί γὰρ κωλύει ἐπιγράψεσθαί σοι αὐτὸν κατ' ἐκείνους ἵνα πανάριον, ὃ ἐστὶ θίβη ἢ ἀρκλίον, εἰτοῦν κιθώτιον χαρισώμεθά σοι τῷ μεγάλῳ Ἰωάννῃ τὸ πόνημα τοῦτο, ὧς φασιν οἱ ἰδμονες, Ἰωάννου τοῦ Ἀρκλᾶ; (1) »

Ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ ὁ Εὐστάθιος ἀποφεύγει νὰ ἐκφράσῃ καθαρῶς τὴν περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἰδέαν αὐτοῦ, ἐκ τῶν σκοπίμως ὁμῶς παρεντιθεμένων καὶ ἀσχέτων πρὸς τὸ μουσικὸν θέμα ἐπεισοδίων δυνάμεθα νὰ ὑπεννοήσωμεν τὴν περὶ τοῦ ἀκνωθῶδους τούτου ζητήματος κρίσιν αὐτοῦ. Ἀναφέρων παραδείγματα τινὰ οἰκαιοποιήσεως καὶ ἀπομιμήσεως παλαιῶν ἑλληνικῶν ποιημάτων ὑπὸ συγχρόνων αὐτῷ ἀνθρώπων καὶ θαυμάζων τὴν ποιητικὴν γονιμότητα ἐκείνων ὁ σοφὸς τοῦ Ὁμήρου σχολιαστῆς ἐκρήγνυται εἰς ἐνθουσιώδη ἔπαινον τῆς ἀνεπιστρεπτῆς παρελθούσης ποιήσεως (2). ὥσει δέ

(1) Ἡμαρτημένος ὁ ἐκδότης τοῦ Πεντηκοσταρίου Βερβολομαῖος Κουλουμουσιανὸς ὑπέθεσεν ὅτι Ἀρκλᾶν ἐννοεῖ ὁ Εὐστάθιος αὐτὸν τὸν Δαμασκηόν· τὸ λάθος τοῦτο διώρθωσεν ὁ πολυμαθὴς ἔφορος τῆς Μαρκανθῆς βιβλιοθήκης κ. Ἰω. Βελοῦδης (βλ. Πεντηκοστάριον ἐν Βενετίᾳ 1875, σελ. ε').

(2) « Ἦν αὐτοῖς (τοῖς Ἑλλησι) ἡ τοιαύτη ἐργωδία κόπος ἀπονός, μόχθος γλυκύς, πόνος ἀνάληγτος, ἐμμουσος ἀσχολία, ἄυλος ἡδονή, ἀργία ὠλόγως ἐργατική, ὁρῆσις ψυχῆς εἰς ὀξύτητα, ἐθισμὸς καινοτέρων ἐπινοῶν, καινοτομία λόγου ἐπαινετή, μέθοδος τοῦ μὴ βαίνειν κατ' ἔγνη πελλῶν, ὁ δὲ Καλλιμάχος ὁ σοφὸς ἐπετήδευσεν, ἔφοδος ἐφευρετικὴ

ἐπιτιμῶν τοὺς συγχρόνους μελωδοὺς λέγει αὐτοῖς ὅτι οἱ μὲν Ἕλληνες, ἐν ᾧ ἐνεπνέοντο ὑπὸ ἀληθοῦς ποιητικοῦ οἴστρου, εὐχαρίστως ἐμόχθουν εἰς ἐφεύρεσιν νέων μέτρων καὶ ἀρμονιῶν, οἱ δὲ μεταγενέστεροι ἐξ ὀκνηρίας ἠκρωτηρίασαν καὶ αὐτάς τὰς παλαιὰς ἐννέα ᾠδὰς τῶν κανόνων.

Ἡ τελευταία τοῦ Εὐσταθίου ἐπιτίμησις πρὸς τὸν ὀκνηρὸν ἀκρωτηριαστὴν τῶν παλαιῶν ἀσματικῶν κανόνων πιθανῶς ἀποτείνεται πρὸς αὐτὸν τὸν νεώτερον μεταρρυθμιστὴν τῆς Ὀκτωήχου, διότι πραγματικῶς, ὡς νῦν ἔχει, τὸ βιβλίον εἶναι ἐλεεινῶς ἠκρωτηριασμένον. Ὡς γνωστόν, ἕκαστον τμήμα τῆς ἡχοῦ τῆς λειτουργικῆς ταύτης βιβλίου ἀποτελεῖται ἐκ δύο ἢ καὶ τριῶν ἀσματικῶν κανόνων, οἵτινες κατὰ τὴν παλαιὰν μουσικὴν παράδοσιν ὥφειλον νὰ ᾤσι διηρημένοι εἰς ἐννέα ᾠδὰς· ἐκ τῶν κανόνων ὅμως τούτων οἱ μὲν ἀποτελοῦνται ἐκ μιᾶς καὶ μόνης ᾠδῆς, οἱ δὲ τέλειοι ἐξ ὀκτῶ καὶ μόνων, ἀραιουμένης πάντοτε τῆς δευτέρας, ὡς λέγει ὁ Εὐστάθιος, καὶ οὕτω τῆς ἀριθμῆσεως τακτικῶς πηδῶσης ἀπὸ τοῦ Α εἰς τὸ Γ. Οἱ λεγόμενοι Τριαδικοὶ κανόνες τοῦ πρώτου, τρίτου καὶ τετάρτου ἡχοῦ ἐποιήθησαν ὑπὸ τινος Μητροφάνους, τὸν ὁποῖον κακῶς ὁ Ἀλλάτιος καὶ ἄλλοι θεωροῦσιν ὡς τὸν ὁμώνυμον Σμύρνης ἀκμάσαντα ἐν τῇ Θ' ἑκατονταετηρίδι (1) τῆς τελευταίας περιόδου ἐποχῆς εἰς καὶ τὰ ἐν τέλει ἐπισυνημμένα Ἐξαποστειλάρια καὶ ἰδιόμελα

καινότερας ποιήσεως, ἐνδεξὸς ἀποφυγὴ ταυτογραφίας, εὐφυΐας ἐνδειξίς, ἐπιδειξίς εὐπορίας νοερᾶς, φιλόκαινος καὶ φιλότιμος μεταχειρίσις λόγου, ἐξηλλαγμένη στολὴ σοφίας, ἀγαθὸν ἀλλόκοτον, πλούτου νοεροῦ προχειρίσις δυνάμειος ψυχικῆς, ἐκφανσις ἰσχύος γραφικῆς. » Εὐσταθίου προσόμιον εἰς τὸν ἱαμβικὸν κανόνα τῆς Πεντηχοστῆς Ἰωάννου τοῦ Δαμλασκηνοῦ (Migne Patrologia Graeca, τόμ. 136, σελ. 503-754. Maii, Spicilegium Romanum τόμ. V, σελ. XXIV).

(1) Κατ' ἄλλην παράδοσιν ἅπαντες οἱ Τριαδικοὶ οὗτοι κανόνες ἐποιή-

ἐωθινὰ ποιηθέντα ὑπὸ τῶν βασιλέων Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ἐν ἀρχῇ ὁμῶς ἐκάστου ἤχου εὐρηναὶ διάφορα Ἀναστάσιμα, τὰ μὲν ἀνώνυμα, τὰ δὲ φέροντα τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου Ἀνατολίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ Ἀνατολικά ἐπιγραφόμενα· ἀλλ' ὁ τελευταῖος οὗτος μελωδὸς εἶναι τέσσαρας μὲν ὅλας ἐκατονταετηρίδας ἀρχαιότερος, τῶν προειρημένων βασιλέων, τρεῖς δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Δαμασκηνοῦ. Πάντα τὰ ἐν τῇ Ὤκτωῇ-χῷ περιεχόμενα ἄσματα, καίτοι ἐπιγραφόμενα Στιχολογίαι, Ὤδαί, Εἴρμοι καὶ τὰ τοιαῦτα, φέρονται ἀνεξικρέτως ἐν πεζῇ συνεχείᾳ, οὐδ' εἶναι εὐκόλον νὰ διακριθῇ τὸ παλαιὸν αὐτῶν μέτρον (1). Εἰς συμπλήρωσιν δὲ τοῦ κυκεῶνος τούτου ἀναφέρομεν ὅτι ὁ μὲν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἀποστολικῶν καὶ Συνοδικῶν διατάξεων ἄγνωστον πότε συνταχθεῖ Νομοκλήνων ἀπαριθμῶν τὰ λειτουργικὰ βιβλία διακρίνει τὴν Ὤκτωῇ-χον ἀπὸ τῆς Παρακλητικῆς (2), ὕστερον ὁμῶς ἀμφοτέρω τὰ βιβλία ταῦτα εἰς ἓν συγχωνευθέντα ἀπετέλεσαν τὴν λεγομένην Ὤκτώηχον Παρακλητικὴν (3)· ἐπὶ τέλους δὲ Ὀκτώηχος ὠνομάσθη καὶ εἶδος θεατρικῆς παραστάσεως, περὶ τῆς ὁποίας ἐλλείπουσι λεπτομερέστεραι πληροφορίες (4).

ἦσαν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μητροφάνους ἀκμάσαντος ἐν ἀρχῇ τῆς Δ' ἐκατονταετηρίδος (Mingarelli Cod. Naniani, σελ. 389).

(1) Πλὴν τῆς Ὤκτωῇ-χου πάντες οἱ ἐν τοῖς δώδεκα Μηναίοις περιεχόμενοι κανόνες στεροῦνται τῆς δευτέρας ᾠδῆς, ἥτις μόνον ἐν τῷ Τριμῳῳ διατηρήθη.

(2) «Ἰερὺς ἐὼν οὐ σώζει τὴν ἀκολουθίαν αὐτοῦ κριματίζεται, ἡ καὶ Εὐαγγελιον, ἡ Ἀπόστολον, ἡ Ὀκτώηχον, ἡ Ψαλτήριον ἡ Παρακλητικὴν», Cotelier Monumenta I, σελ. 88.

(3) Παρακλητικὴ ἦτοι Ὀκτώηχος περιέχουσα τὴν καθημερινὴν ἀκολουθίαν (ἐξεδόθη πολλάκις ἐν Βενετίᾳ).

(4) «Ἐοικε δὲ διὰ τὰ τῶν τοιούτων κανόνων ἐπιτίμια (κατὰ τοῦ

Ὅτι ἡ Ὀκτώηχος δὲν εἶναι ἔργον τοῦ Δαμασκηνοῦ πολλοὶ πρὸ ἡμῶν ὑπέθεσαν, ὁ σοφὸς μάλιστα ἐκδότης τῶν ἀπάντων τοῦ ἁγίου τούτου Ἰωάννου Μιχαὴλ ὁ Λεκιένος ἀπέκοψεν αὐτὴν ἐκ τῆς ἐκδόσεως. Τὸ λειτουργικὸν τοῦτο βιβλίον εἶναι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα παλαιότερον καὶ αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου Ἀντολίου, ἀφοῦ ἐν τῇ πέμπτῃ ἐκατονταετηρίδι μνημονεύεται ὡς κανονικὸν βιβλίον παραδεδομένον καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀσκητῶν (1). Πλὴν τοῦ Γερωντικοῦ καὶ τοῦ προμνημονευθέντος Νομοκάνονος, καὶ αὐτὸ τὸ Τυπικὸν τοῦ ἁγίου Σάββα ἀναφέρει τὴν Ὀκτώηχον ὡς εἰσηγμένην ἤδη καὶ ἐν ταῖς μοναῖς τῆς Παλαιστίνης (2). αἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα ὅμως τοῦ ὁσίου τούτου πατρὸς φερόμεναι μοναστικαὶ διατάξεις τοσαύτας ὑπέστησαν μέχρις αὐτοῦ τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ μεταρρυθμίσεις, ὥστε ἀδύνατον νὰ ὀρισθῇ ἀκριβῶς ὁ χρόνος τῆς συντάξεως τῆς περὶ Ὀκτώηχου διατάξεως· τὸ ζήτημα τοῦτο δύναται νὰ λυθῇ διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Σωφρονίου γενομένης ἀναθεωρήσεως, ὡς προγενεστέρας τῆς τοῦ Δαμασκηνοῦ. Ἐν τούτοις, εἰ καὶ ὑπάρχουσιν ἐνδείξεις ὅτι καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Σάββα καὶ Θεοδοσίου τοῦ Κοινοβιάρχου οἱ ἐν Παλαιστίνῃ ἀσκηταὶ κατ' ἔθνη διηρημένοι ἐψαλλον ἐν διαφόροις

θεάτρου) ἐπινοηθῆναι τὰ βασιλικὰ παίγνια, τὸν Κοντοπαίκτην δηλαδὴ, τὸν Μάρωνα, τὸν Ἀχιλλέα, τὴν Ὀκτώηχον, καὶ τὰ λοιπὰ ἵνα μὴ διάχυσιν καὶ γέλωτα ἄσεμνον ἐμποιοῦντα ταῖς βλέπουσι. Βαλταμῶνος ἐρμηνεία εἰς τὸν 51 κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου. Εἰς τὸν Κοντοπαίκτην εὕρηται ἐπίγραμμα τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ (τόμ. II, σελ. 611, ἐκδ. Hertlein).

(1) « Ἐγὼ, ἄββα, ἐξ οὗ ἐμόνασα τὴν ἀκολουθίαν τοῦ κανόνος καὶ τὰς ὥρας κατὰ τῆς Ὀκτώηχου (γρ. τὴν Ὀκτώηχον) ψάλλω. » Γερωντικὸν ἐν Νικωνος Πανδέκτῃ (Ducange Glos. Graec. Ὀκτώηχος).

(2) « Δεῖ γινώσκειν ὅτι πάσας τὰς Κυριακὰς ἐν αἷς ψάλλεται ἡ Ὀκτώηχος » Τυπικὸν (αὐτόθι).

γλώσσαις ἑναρμονίους ὕμνους, ἔχοντες καὶ ἰδίους ὕμνω-
 διάς κανόνας (1), ἀναφερόμενοι εἰς θετικωτέρας μαρτυρίας
 πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ
 ἦν ἀρκούντως ἀνεπτυγμένη καὶ ἐλληνικῶς μάλιστα διεργυμι-
 σμένη μίαν ὄλην ἑκατονταετηρίδα πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ
 Δαμασκηνοῦ ἁγίου· περιεσώθησαν τοσαῦτα ἀνακρεόντεια ἐκ-
 κλησιαστικὰ μέλη αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου Σωφρονίου (2), ὅσ-
 τες ἐξηγῶν τὴν λειτουργίαν λέγει ὅτι «οἱ ψάλλται ὑψείλου-
 σιν ὡς μελισσῶν ἀγγέλων νὰ προτρέπωσι τὸν λαὸν εἰς τὸν
 χερουδικὸν ὕμνον... ἐν δὲ τῷ λέγειν τοὺς ψάλλτας τὸν αὐτὸν
 ὕμνον σὺν τῷ λαῷ σημαίνεται ὅτι καὶ οἱ ἄγγελοι συμπάλλου-
 σιν ἐν τοῖς ὑψίστοις.» (3)

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προτιμῶμεν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ
 Δαμασκηνὸς ἐλθὼν εἰς Ἱερόσολυμα εὔρε τὴν μὲν Ὠκτώηχον
 ὡς λειτουργικὴν βίβλον τῶν μωνῶν, πᾶσαν δὲ τὴν ἄρματικὴν
 ἀκολουθίαν (4) διεργυμισμένην κατὰ τὴν ποιητικὴν καλαισθη-
 σίαν τοῦ Σωφρονίου, τοῦ ὁποίου αἱ ἀνακρεόντριοι ὥδαί ἐψάλλον-
 το ἐν ταῖς ἐκκλησίαις· καὶ πιθανὸν μὲν ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ πατριάρ-
 χου τούτου ἐπελθοῦσα ἄλωσις τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ Ὁμάρ

(1) Βίος τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Σάββα ὑπὸ Κυρίλλου Σκυθοπολί-
 του, σελ. 247, 258, 285 (Cotelierii, Monumenta, τόμ. III). Βίος Θεο-
 δοσίου Κοινοδιαρχοῦ ὑπὸ Συμεὼν Μεταφραστοῦ (Migne, Patrologia
 Graeca, τόμ. 114, σελ. 506).

(2) Σωφρονίου ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων Ἀνακρεόντεια (τὸν ἀριθ-
 μὸν 21 εἰς διαφόρους ἐορτάς, ἅπαντα σχεδὸν φέροντα ἐν ἀκροστιχίδι
 τῇ τῆς ἀλφαβήτου γράμματα) Mail Spicilegium, τόμ. IV, σελ. 49-125.

(3) Τοῦ αὐτοῦ ἀφήγησις τῶν ἐν τῇ θεῇ λειτουργίᾳ τελούντων· αὐ-
 τοῦ, σελ. 48.

(4) Βλέπε τὴν εἰς τὴν Θεοτόκον ἀνακρεόντειον εὐχὴν αὐτοῦ τοῦ Δα-
 σκηνοῦ. «Ἀπὸ βυπαρῶν χειλέων» ἐν Opera Omnia τόμ. I, σελ. 691
 ἐκδ. Laquien.

(638) ἐπήνεγκε σπουδαῖον καὶ κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης μουσικῆς τραῦμα, οὐχ ἥττον ὁμῶς τό τε μέτρον. τῶν ὧδων τοῦ Σωφρονίου καὶ αὐτὸ τὸ διακριτικὸν αὐτῶν ὄνομα ἦσαν ἀρκοῦντως γνωστὰ ἐν Παλαιστίνῃ ἐπὶ μίαν ὕστερον ἐκκτονταετηρίδα, διότι ἄλλως ἀδύνατον νὰ ἐννοηθῇ πῶς ὁ Δαμασκηνὸς ἐπροτίμησε νὰ γράψῃ ἀνακρεόντεια μέλη.

Ὡς γνωστὸν, ὁ μέγας θεολόγος ἠγωνίσθη μετὰ πολλῆς πεισμονῆς κατὰ τῆς τότε μεγάλης θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἡ μὲν ἐν Βλαχέρναις σύνοδος (754) ἀνεθεματίσεν αὐτὸν ἐπανειλημμένως ἀποκαλέσασα πλαστογράφον (ψαλσευτήν) (1), ἡ δ' ὕστερον θριμβεύσασα ὀρθοδόξια κατέταξεν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἁγίων. Γνωστὸν δ' ἐπίσης ὅτι οἱ εἰκονομάχοι βασιλεῖς σπουδαίως ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν

(1) Πρακτικὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ Β' συνόδου, ἐν συλλογῇ Coleti, τόμ. VIII, σελ. 1061, 1184.

Εἰς διαφθορὰν ὁμῶς τοῦ κειμένου τῆς τε Ὤκτωήχου καὶ τῶν λοιπῶν λειτουργικῶν βιβλίων συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον καὶ ἡ ἀμάθεια τῶν ἀντιγραφῶν καὶ ἐκδοτῶν. Οὕτω λόγου χάριν πᾶσαι αἱ παλαιαὶ ἐκδόσεις τῶν Μηναίων μέχρι αὐτῆς τῆς ὑπὸ Νικολάου τοῦ Σάρου (1740) φέρουσι δύο μυστηριώδεις ἀκροστιχίδας ἐν τῷ ἁσματικῷ κανόνι εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου (21 Νοεμβρίου) καλῶς σημειουμένων τῶν γραμμάτων τῆς ἀλφιβήτου δι' ἐρυθρῶν μεγάλων χαρακτήρων: Ἄκουε Παρθένε ἀγνή, εἶπατο δὴ ὁ Γαβριήλ, Βουλὴν ὑψίστου ἀρχαῖαν ἀληθινήν, Γενοῦ πρὸς ὑποδοχὴν εἰοίμη Θεοῦ. Διὰ σοῦ γὰρ ὁ ἀχώριστος βροτοῖς συναναστρέφεται » καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τοῦ Ω ἐνθα τελευτᾷ ἡ ὁγδόη ὧδή· τῆς ἐννάτης δὲ ἡ ἀκροστιχὶς φέρεται ἀντιστρόφως οὕτω « Ὡς ἐμφύγῳ θεοῦ κιβωτῇ, Ψαύετω μηδαμῶς χεῖρ ἀμυήτων, Χαίλη δὲ πιστῶν τῇ Θεοτόκῃ ἀσιγήτως Φωνὴν τοῦ ἀγγέλου ἀναμεινοντα » καὶ τὰ λοιπὰ μέχρι τοῦ στοιχείου Α. Οἱ νεώτεροι ὁμῶς ἐκδίδται τῶν Μηναίων οὐ μόνον δὲν σημειοῦσι δι' ἐρυθροῦ τὰς μυστηριώδεις ταύτας ἀκροστιχίδας ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ διακρίνοντα αὐτὰς κεφαλαιώδη γράμματα ἀντικατέστησαν διὰ μικρῶν!

ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν ὑπὲρ τοῦ ἐπιδιωχομένου μεγάλου σκοποῦ, τινὲς δ' ἐξ αὐτῶν ἐκκλιέργησαν τὴν ἐπιστήμην μετὰ τοσοῦτου ἐνθουσιασμοῦ ὥστε οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ ἠρνήθησαν νὰ καττάξωσι τὸν τελευταῖον τῶν ἡγεμόνων τούτων ἐν τῇ σειρά τῶν μεγάλων τῆς ἐκκλησίας μελωδῶν. Συνεπεῖα δὲ τούτου οὐδὲν ἄπορον νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν εἰκόνων ζήλῳ αὐτοῦ ἐτόλμησεν ἀπλῶς νὰ ἐπιδιορθώσῃ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀναπτυχθείσης σχολαστικῆς θεολογίας τὴν λειτουργικὴν ταύτην βίβλον, εἰσαγαγὼν καὶ ἰδιὰ τινα ἄσματα καὶ ἀποκόψας δι' ἄγνωστον ἡμῖν λόγον τὴν δευτέραν τῶν κανόνων ᾠδὴν· οὔτε ὁμῶς νέαν ῥυθμικὴν, πολλῶν δὲ ἥττον νέους μουσικοὺς χαρακτῆρας ἐφεῦρεν, ἀφοῦ ῥητῶς τοῦτο λέγει παλαιὰ ἐπιστολὴ εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένη· ἀλλὰ περὶ τούτων ἐν τοῖς ἐξῆς ὅτε θὰ εἰπωμεν τίς ὁ ποιητὴς τῆς Ὀκτωήχου καὶ εἰς τί συνίσταται ἡ ἐπεξεργασία τοῦ Δαμασκηνοῦ.

Μετὰ τὴν περὶ τῆς Ὀκτωήχου παρέκδοσιν, ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ἡμέτερον θέμα, τὴν ἐξήγησιν δηλονότι τῶν μυστηριωδῶν φθόγγων δι' ὧν οἱ μουσικοὶ διακρίνουσι τὴν ἀνάδοσιν ἢ κατὰθεσιν τοῦ μουσικοῦ τόλου. Κατὰ τοὺς προμνημονευθέντας μουσικοδιδασκάλους Ἀγιοπολίτην καὶ Κουκουζέλην οἱ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀσήμενοι οὗτοι φθόγγοι ὑποκρύπτουσιν ἀληθῆ σημασίαν, ὡς ἀποτελούμενοι ἐκ τῶν ἀρχικῶν λέξεων ὕμνων ἀποτεινομένων εἰς τὸν θεόν. Τὰ πρῶτα ἱστορικὰ ἔγγραφα τῆς τελευταίας τοῦ Ἀνανὸς συλλογῆς Ἐς ἀπαντῶσιν ἐν ῥυθμῇ τῆς ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος. Ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς κατὰ τῶν Ἀχεφάλων αἰρετικῶν Σεύρου καὶ Ἀνθίμου συνόδου (536) καταχωρεῖται καὶ ἔγγραφον τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου κατὰ λέξιν ἀφηγούμενον ἐν δημοτικῶν ἄκτον, ἥτοι εἶδος κωμικῆς παραστάσεως, περὶ ἧς ἐν τῷ αἰεῖσι τῷ πρῶ μυχρὸς γίνεται λόγος· οἱ δῆμοι περικυκλώσαντες

τὸ πατριάρχειον ἔψαλλον τὸ ἄκτον τοῦτο, ἔχον ὡς συνήθη ἐπὶ τὸν τὸ ἐξ, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἐξῆς περικοπῆς· « Πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ πατριάρχου! πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ βασιλέως! πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστης! πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ πατριάρχου! ἀκοινώνητοι διατὶ μένομεν; ἐπὶ τσαῦτα ἔτη διατὶ οὐ κοινωνοῦμεν; ἐκ τῶν χειρῶν σου κοινωνῆσαι θέλομεν· ὁρθόδοξος εἶ, τίνα φοβεῖσαι;.. Ἐξ, Ἄνελθε εἰς τὸν ἄμβωνα. Ἐξ, πείσον τὸν λαὸν σου... ἔξω βάλε Σευῆρον τὸν νέον Ἰουδαίαν, ἔξω βάλε! τὴν ἀγίαν σύνοδον ἄρτι κήρυξον... Ἐξ, μαρτύρομαι· ἡ κηρύσσεις, ἡ ἐξέρχῃ... Πίστις ἐστίν, οὐκ ἐνι θεωρεῖν. Ἀδελφοὶ χριστιανοί, μία ψυχὴ, Ἰουστίνε αὐγουστε τα vincas! εἰ φιλεῖς τὴν πίστιν, Σευῆρον ἀναθεμάτισον. Ἐξ, μαρτύρομαι. Ἐξ, τὰς θύρας κλείω. Σευῆρον τὸν ἐπίβουλον τῆς Τριᾶδος ἔξω βάλε· ὁ μὴ λαλῶν Μανιχαῖος ἐστίν. Ἐξ, σύναξον τῇ συνόδῳ· ἐξ, ἄρτι κήρυξον. Μὰ τὸ Εὐαγγέλιον οὐδὲν παρ' ἐμέ. Ἐξ, μαρτύρομαι... Ἐξ, τάξον, ἐξ, τάξον! (1) » Ἄν τὸ ἐπιφώνημα τοῦτο ᾗν, ὡς λέγουσιν οἱ μουσικοδιδασκαλοὶ, ἐξ, ἐνταῦθα τὸ εἰδιπλασιασθῇ ἰσως χάριν πλειοτέρου τόνου· ἐν πᾶσιν ὅμως τοῖς ἄλλοις μνημείοις γράφεται ἐξ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μόνον, ἐνίοτε ὅμως ἠνωμένον μετὰ τῆς ἀντωνυμίας οἱ, « οἱ ἐξ », καὶ τῆς λατινικῆς λέξεως αἰτούτα, ἥτις εἶναι δημώδης προστακτικὴ τοῦ ῥήματος *adjuo* (βοηθῶ)· ἐν τῇ ἐξῆς περικοπῇ φέρονται ὡς μουσικὸν ἐπιφώνημα τοῦ λαοῦ ἐν τῇ Ἱπποδρόμῳ ἢ τε λατινικῇ καὶ ἡ ἀντίστοιχος ἐλληνικὴ λέξις « ὁ λαός, Ἐσαίουτα... ὁ λαός, Βοήθησον ἡμῶς » (2).

(1) Sacrosancta Concilia, τόμ. V, σελ. 177-180. Parisiis 1671.

(2) Πορφυρογεννήτου περὶ βασιλείου τάξεως, βιβλ. Α, κεφ. 71.

Ἡ δευτέρα τοῦ Ἀνανῆς λέξις, ἡ κατὰ τοὺς αὐτοὺς μουσικοδιδασκάλους Ναί, ἀπαντᾷ πολλάκις παρὰ Κωνσταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ ὡς ἀρκτική λέξις ἐτέρας μουσικῆς ἐπωδῶν, ὡς ἐξῆς « ὁ λαὸς (ψάλλει) Καὶ ἐνίσχυσον αὐτούς, Ναὶ Κύριε· σὺ αὐτοὺς σῶσον, Ναὶ Κύριε » . Ἡ πρώτη ὅμως λέξις Ἄνα (κλητικὴ τοῦ ἄναξ) οὐδέποτε φέρεται παρὰ Πορφυρογεννήτῳ μεμονωμένη, ἀλλὰ πάντοτε ἠνωμένη μετὰ τοῦ Ναί, τοῦ Ἄγια, οἷον Ἀνανά, καὶ κατὰ συγκοπὴν Νανά, Ἀνάγια, καὶ ἀποβολῇ τοῦ γ, Ἀνανάϊα, καὶ Ἀνάνια, ὡς δεῖκνυται ἐκ τῶν ἐξῆς περικοπιῶν « Καὶ μετὰ ταῦτα λέγουσιν οἱ κράκται ἡχάδιον Ἀνανά, ὁ λαὸς· « Ὅλος ὁ πόθος ὁ τῶν Ρωμαίων » · οἱ κράκται Νανά, ὁ λαὸς « εἰς ὑμᾶς ὁρᾷται τοὺς εὐεργέτας » · οἱ κράκται Νανά, ὁ λαὸς « τοῦ κόσμου γὰρ εὐσεβεῖα δεσπόζεται ὅλως... Λέγουσιν οἱ κράκται φωνὴν ἤχου, δ', ἡχάδιον Ἀνανά, ὁ λαὸς « Δοξάζομέν σε, Χριστέ » · οἱ κράκται Νανά, ὁ λαὸς « Βασιλεῦ τῶν αἰώνων » · οἱ κράκται Νανά, ὁ λαὸς « Μονογενῆ λόγε τοῦ πατρός » . Οἱ κράκται Ἀνανάγια, ὁ λαὸς « ὅτι ἐπεσκέψω καὶ ἐφώτισας » · οἱ κράκται Νανά, ὁ λαὸς « τὸν λαόν σου » . Οἱ κράκται Ἀγία, ὁ λαὸς « καὶ ἐν τῇ δυνάμει σου ἀπήλλαξας ἡμᾶς » · οἱ κράκται Ἀνάνια, ὁ λαὸς « καὶ προσηγάγες ἡμᾶς » · οἱ κράκται « Ἀνανάϊα », ὁ λαὸς « τῷ θεῷ καὶ πατρὶ » · οἱ κράκται Ἀνανάϊα, ὁ λαὸς « Μεσιτεῖα » · οἱ κράκται Ἀνανάϊα, ὁ λαὸς « τῶν πιστῶν βασιλέων ἡμῶν » · οἱ κράκται Ἀνανάϊα, ὁ λαὸς « ὡς μόνος παντοδύναμος » . Καὶ πάλιν λέγουσιν οἱ κράκται ἡχάδιον ἤχου πλαγίου δ' Νανά, ὁ λαὸς « Ὅλος ὁ πόθος τῶν Ρωμαίων » · οἱ κράκται Ἀγία, ὁ λαὸς « εἰς ὑμᾶς ὁρᾷται τοὺς εὐεργέτας » . Τὸ δὲ ἅγιε, καὶ χάριν μουσικῆς εὐφωνίας Ἀγία ἀπαντᾷ τοσάκις παρὰ τῷ αὐτῷ ὡς ἐπιφώνημα δηλοῦν παραλλαγὴν μουσικοῦ ἤχου ὥστε περὶ τὸν νᾶ συγχύσω τὸν ἀναγνώστην διὰ νέων περικοπῶν .

Ἄλλὰ τὰ μουσικὰ ταῦτα ἐπιφωνήματα, ὡς καὶ τοσαῦτα ἄλλα μνημονευόμενα παρὰ Πορφυρογεννήτῳ εἰσι πολὺ ἀρχαιότερα τῆς Γ' ἑκατονταετηρίδος, διότι, ὡς ὁμολογεῖ ὁ ἐστεμμένος συλλογὸς τῆς Βασιλείου Τάξεως, συνήθουσαν ὅσα τε παρὰ τῶν παλαιότερων ἐφευρέθη καὶ παρὰ τῶν ἑωρακότων διηγγέλη καὶ παρ' ἡμῶν αὐτῶν ἐθεάθη καὶ ἐν ἡμῖν ἠνηργήθη. Οὕτω λόγου χάριν ἐν τῷ Ἱπποδρομικῷ ἀγῶνι αἱ τέσσαρες φατρίαι ψάλλουσιν εὐχὰς ὑπὲρ τῆς νίκης τοῦ ἰδίου ἐκάστη ἡνιόχου, ἥτοι οἱ μὲν Πράσινοι ὑπὲρ τοῦ Ὀλυμπίου, οἱ Βένετοι ὑπὲρ τοῦ Οὐρνίου, οἱ Λευκοὶ ὑπὲρ τοῦ Εἰκασίου καὶ οἱ Ρούσιοι ὑπὲρ τοῦ Ἀνατέλλοντος, ἐπιφωνοῦντες ἐν τῷ ἄσματι ἀπλῶς καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν, Ὀλύμπιε! Οὐράνιε! ἓνα ὁμῶς τῶν ἡνιόχων τούτων τὸν Οὐράνιον γνωρίζομεν ἀκμάσσαντα δύο πρὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου ἑκατονταετηρίδας, καὶ τοσοῦτον τιμηθέντα ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Εἰκονομάχου, ὥστε ἡ μὲν εἰκὼν αὐτοῦ ἀντικατέστησε τὰς ξεσθείσας μορφὰς τῶν ἀγίων, τὸ δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπιφωνήμα τῶν Βενέτων « Νίκα Οὐράνιε », φέρεται κεχαρχγμένον ἐν νομίσματι Nica Uranie, ὡς θέλομεν ἶδει προσεχῶς. Ἐπειδὴ δὲ περὶ νομισμάτων ὁ λόγος, ἀναφέρομεν ὅτι τὸ πρῶτον κοπὲν ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν ἑλληνικὸν νόμισμα φέρει ὁλοκλήρους τὰς ἐν λόγῳ μουσικὰς λέξεις Ἀνανές Ἐαές· τὸ νόμισμα τοῦτο ἐξεδόθη τρεῖς ὅλας πρὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου ἑκατονταετηρίδας.

Τὸ ἔθιμον τοῦ χαράττειν ἐν τοῖς νομίσμασι συμβολικὰς λέξεις ἐν εἵδει ἱερῶν εὐχῶν εἰς ἀνάμνησιν μεγάλης νίκης ἢ κινδύνου, ἡ καὶ ὑποσχέσεως πρὸς κτίσιν νικῶν καὶ τέλεσιν θεατρικῶν ἀγώνων ἀναφέρεται εἰς τοὺς πρώτους Ρωμαίους αὐτοκράτορας· τὰ νομίσματα ταῦτα ἦσαν εἶδος ὑποσχετικοῦ συμβολίου ἀναπλοῦντος εἰς τὸν ἐκδότην τὴν ἐν κειρὶ τῷ δέοντι ἐκπλήρωσιν τῆς ἱερᾶς εὐχῆς. Οἱ βυζαντινοὶ μάλιστα ἐτέλουν

καὶ θεατρικὴν ἐορτὴν εἰς τιμὴν τῶν βασιλικῶν τούτων εὐχῶν ἀποκαλοῦντες αὐτὴν διὰ τοῦ καθιερωμένου λατινικοῦ ὀνόματος βῶτα ἢ βοτὰ (vota), ἥτις ἐορτὴ ὡς συνδεδεμένη μετὰ τῶν βαχχικῶν ὀργίων πολὺ ἐσκανδάλιζε τὴν ἐκκλησίαν ἐπιμόνως καὶ δι' ἄλλεπαλλήλων συνοδικῶν κανόνων ἀπαιτήσαν τὴν κατάργησιν αὐτῆς, ὡς θέλομεν εἶπει προσεχῶς.

Τὰ πρῶτα μετὰ τοιαύτης ἐλληνικῆς ἐπιγραφῆς κοπέντα βυζαντινὰ νομίσματα εἶναι αἱ χαλκαὶ φόλεις τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου, φέρουσαι ἐξ ἐνὸς μὲν τὴν βασιλικὴν εἰκόνα μετὰ τῶν γραμμάτων EN TOYTO NIKΑ, ἐξ ἐτέρου δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ANANEO EAEΣ (1). ἐν τοῖς νομίσμασι τοῦ ἐγγονοῦ Ἡρακλείου, Κωνσταντίου Β', αἱ αὐταὶ εὐχαὶ ἐπαναλαμβάνονται οὕτω ANANEOE καὶ ANANEOΣ (2). Ἀγνοῶ ἀκριβῶς τὴν αἰτίαν τὴν ἀναγκάσασαν τὸν Ἡράκλειον νὰ ἐξελληνίσῃ τὰ νομίσματα αὐτοῦ ἐγγαράττων μάλιστα τὰς αὐτὰς πρὸς τὸν θεὸν εὐχὰς τὰς ἀποτελοῦσας τοὺς συμβολικοὺς φθόγγους τῆς παραλλαγῆς τοῦ μουσικοῦ ἤχου, ὡς ἐπίσης ἀγνοῶ διατὶ ἐπροτιμήθησαν αἱ χαλκαὶ φόλεις καὶ πρὸ πάντων διὰ ποῖον λόγον οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, πλὴν τοῦ προμνημονευθέντος ἐγγονοῦ, κατήργησαν οὐ μόνον τὰς εὐχὰς ταύτας ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐλληνικοὺς χαρακτῆρας. Ὡς ἄλλαχρὺ ἀπέδειξα, ὁ Ἡράκλειος πρῶτος ἐχάραξε τὸ θρησκευτικὸν σύμβολον τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, τὸ ὁποῖον καὶ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν Παλαιολόγων εἰκονίζεται· εἶναι δὲ τοῦτο τέσσαρα κεφαλαιώδη Β ἐγκαθήμενα ἐν ἐκάστῃ τοῦ σταυροῦ γωνίᾳ καὶ δηλοῦντα τὴν τετραβασίλειαν, ἥτοι τὴν ἐπὶ τῶν τεσσάρων περάτων τῆς γῆς βυ-

¹ Sabatier, description des monnales byzantines, paris 1862, τόμ. I, πλὴν XXVIII, ἀριθ. 27-28· παράβαλλε καὶ σελ. 69 τοῦ κειμένου.

² Πένικες XXXII, ἀριθ. 19, 21, 24-27, XXXIII, ἀρ. I.

σιλείαν τοῦ Χριστοῦ (1). Τὸ τετραγράμματος τοῦτον σύμβολον ἀπαντᾷ πρῶτον ἐν ἀργυρᾷ ὑδρίᾳ τὴν ὁποίαν χάριν εὐχῆς (βοτοῦ) προσφέρει εἰς τὸν ἅγιον Δημήτριον ὁ τελευταῖος τῶν Ἑρακλειδῶν Ἰουστινιανὸς Β' ἐγγαράξας ἐξ ἐνὸς μὲν τὴν ἐλληνικὴν ἐπιγραφὴν Ἐν τούτῳ Νίκα, ἐξ ἐτέρου δὲ τὰ τέσσαρα Β' εἶναι δὲ περίεργον ὅτι καὶ ἐν τῷ προσημειωθέντι νομίσματι τοῦ γενάρχου τοῦ βασιλικοῦ τούτου οἴκου ἀφ' ἐνὸς μὲν εὐρηται ἡ αὐτὴ ἐλληνικὴ ἐπιγραφὴ Ἐν τούτῳ Νίκα, τὸ σύμβολον ὁμῶς τῆς παμβασιλείας τοῦ σταυροῦ ἀντικαθιστῶσιν οἱ φθόγγοι Ἀνάνες, ἐαῆς, οἵτινες, κατὰ τὴν ἐρμηνεῖαν τῶν προειρημένων μουσικοδιδασκάλων, ἀποτελοῦσι τὴν ὑψίστην πρὸς τὸν θεὸν εὐχὴν. Ὡς δὲ προερρέθη, ὅτι ἡ τελευταία συλλαβὴ τῶν μουσικῶν τούτων συμβόλων Ἐς ἠνωμένη μετὰ τῆς λατινικῆς λέξεως *aiuta* ἀπετέλει ἐτέραν μουσικὴν ἐπωδὸν (ἐσαΐουτα = σῶσον), οὕτω καὶ ἐν ἄλλοις νομίσμασι τοῦ Ἑρακλείου καὶ Μαρτίνης, ὡς καὶ Κωνσταντίου Β' φέρεται ἡ ἐπιγραφὴ *des aiuta Romanis* ἢ καὶ *deus aiuta* (2)· καὶ ὁ προμνησνευθεὶς δὲ Ἰουστινιανὸς Β' ἀποβαλὼν τὴν ἐπὶ τῶν νομισμάτων Ρωμαϊκὸν τίτλον *Perpetuus* ἀντικατέστησε τοῦτον διὰ τοῦ *multis annis* (εἰς ἔτη πολλὰ) γράσεως ἀπαντώσης ὁμοίως ὡς ἐπωδὸς τῶν δῆμων (μούλτους ἔνους καὶ συνηθέστερον ἐλληνιστί, Πολλά) (3). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὰ φέροντα τὰς μουσικὰς λέξεις νομίσματα τοῦ Ἑρακλείου ἐχαράχθησαν ἐν ἔτει 628, ὅτε πολιορκουμένης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν

(1) *Revue Archéologique* 1 Janvier 1877, (sur les quatre B).

(2) Sabatier, I, pl. XXX, 21, XXXII, 8, 9.

(3) « Ἀκτολογεῖσι τῶν δύο μερῶν οἱ κράκτι ἠνωμένοι ἄμφω « Πολ-
λά, Πολλά, Πολλά. » οἱ κράκτι « Πολλά, πολλά, πολλά », δ' ἑκάς
« πολλὰ ἔτη, εἰς πολλὰ » καὶ λέγουσι τὸν χορευτικὸν « Λάμπουσιν οἱ
δεσπότες » κλπ. Πορφυρογέννητος, I, κεφ. 65.

Αθέρων καὶ Περσῶν ὁ μέγας ἡγεμὼν ἀπειρώσας τὴν πόλιν εἰς τὸν Χριστὸν (1), ἐξῆλθεν αὐτῆς καὶ εἰσβαλὼν εἰς Περσίαν ἐπῆνεγκε τὸν μέγαν ἀντιπερισπασμὸν εἰς ὃν ὀρεῖσεται ἡ σωτηρία τοῦ κινδυνεύσαντος κράτους· ἐν τῇ φοδερᾷ ἐκείνῃ στιγμή τὰ θεάτρα ἀναντιρρήτως ἐσχόλασαν (2), οἱ δὲ δῆμοι φρουρήσαντες τὰ τεῖχη ἔλαβον τὰ φέροντα τὸ Ἀνανές νομίσματα ὡς ὑπόσχεσιν ἐπαναλήψεως τῶν θεωριῶν, ἧ ἐν ἄλλαις λέξεσιν αἱ φόλεις αὗται ἦσαν εἶδος θεωρικῶν τῶν παλαιῶν Ἀθηναίων, ἧ ὡς ἔλεγον οἱ Ῥωμαῖοι θεωρικαὶ εὐχαὶ (ludici votii). Οὕτω δὲ ἐξηγεῖται καὶ ὁ ἐλληνικὸς τίτλος Ἀγωνοθέτης ἀπαντῶν ἐν γνωστῷ τοῦ Ἡρακλείου μεταλλίῳ (medaille commemorative) κοπέντι ἅμα τῇ θριαμβευτικῇ αὐτοῦ εἰς Βυζάντιον ἐπανοδῷ (3)· διὰ τοῦ τίτλου δηλονότι ἀγωνοθέτης ἐκπληροῖ τὴν διὰ τοῦ πρώτου νομίσματος δηλωθεῖσαν ὑπόσχεσιν περὶ ἀποδόσεως τῶν θεάτρων εἰς τοὺς δῆμους.

Ἄν παραδεχθῶμεν τὴν ἐρμηνείαν τῶν μουσικοδιδασκάλων πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὸ Ἀνανές (ἕνα ναὶ ἄνες) ὡς ἀρχὴν ἢ καὶ ἀκροστιχίδα ὕμνου πρὸς τὸν θεόν, τοιούτου ὅμως ἐκκλησικοῦ ἄσματος οὐδὲν ἶχνος ἀπαντᾷ ἐν τοῖς λειτουργικοῖς βιβλίοις, ἐκτὸς ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἡ ἐκκλησία οἰκαιοποιηθεῖσα τὰς πηλικὰς ποιητικὰς ταύτας λέξεις ἐπιμελῶς ἀπέκρυψε τὴν ἀρχικὴν πηγὴν. Εἰς παλαιὰ χριστιανικὰ ποιήματα τοῦ Κλαυδίου καὶ ἄλλων ὁ μὲν Χριστὸς ἀποκαλεῖται ἀνάσσειν, ἡ δὲ θεοτόκος ἄνασσα (4), ἀλλὰ τὰ μεμονωμένα ταῦτα πρ-

(1) Ἐν ἄλλοις νομίσμασιν ἡ ἐπιγραφή αὕτη ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστέ.

(2) Παράβ. Πισιδην (Ἡρακλ. Α, 210-218) λέγοντα ὅτι ἐπὶ τῇ ἐπανοδῷ τοῦ Ἡρακλείου ἐώρτασεν ἕδοντες οἱ δῆμοι.

(3) Drapeyron L'Empereur Héraclius, Paris 1869, σελ. 281-282.

(4) Ἀνθολογία, ἐκδ. Jacobs, I, 19, 25, 31.

ραδείγματα οὐδύλως ἀρκοῦσιν εἰς ἐνίσχυσιν τῆς ὑποθέσεως· ὅτι ἡ ἐκκλησίαι ἀπεκάλεσέ ποτε ἄνακτα τὸν Χριστόν. Ἐν τῇ ΙΓ' ἑκατονταετηρίδι ὁ βασιλεὺς καὶ μελωδὸς Θεοδώρος Β' ἀποδίδει εἰς τὸν θεὸν τὸ ἐπίθετον Ἄναξ ἀνάκτων· ἀγνοῶ ὅμως ἂν ποτε ἡ ἐκκλησίαι ἀνεγνώρισε τὸ ἐπώνυμον τοῦτο ὡς καὶ τὸσα ἄλλα ἔθνη καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως ἀποδιδόμενα εἰς τὸν θεὸν τῶν χριστιανῶν, ἦτοι « Ὀλύμπιος, τερπικέρυυνος, νεφεληγερέτης, ἀμβροσιοδότης, ὑψιβρεμέτης, καὶ τοσαῦτα ἄλλα, περὶ ὧν ἐν τοῖς ἐξῆς (1). Πάλιν ὅμως ἐγείρεται ἀπορία, πῶς οἱ χριστιανοὶ ἐπιγραμματοποιοὶ ἠδύναντο νὰ ὀνομάσωσι τὸν θεὸν δι' ἐπιθέτου μὴ ἐκκλησιαστικῶς ἀνεγνωρισμένου; ἐν ταύτῃ περιπτώσει δυνατόν νὰ ὑποτεθῇ, ὡς προερρέθη, ὅτι ἡ ἐκκλησίαι διὰ λόγους ἀγνώστους ἡμῖν ἀπορρίψασα τὸ ἔθνικόν ἐπίθετον ἀντικατέστησεν αὐτὸ δι' ἑτέρου χριστιανικοῦ, τὴν δὲ εἰκασίαν ταύτην στηρίζει ὁ ἐξῆς λόγος. Αἱ νῦν περισσώζονται ἐκκλησιαστικαὶ εὐχαὶ αἱ ἀπλῶς ὑπὸ τῶν ἱερέων ἀναγιγνωσκόμεναι, ἄλλοτε ἦσαν ἀληθῆ ἔσμητα (2), τὰ ὅποια σὺν τῷ χρόνῳ ἀπολέσαντα τὸ παλαιὸν μέλος ἢ ῥυθμὸν κατέστησεν ἐπὶ τέλους; δυσδιάγνωστα ἔνεκα νεωτέρων πεζῶν ἐπυξήσεων· ἐν ταῖς εὐχαῖς ταύταις ἀληθῶς ἀνακαλύπτονται τὰ ἔχνη πασῶν τῶν ἀποτελουσῶν τὸ Ἀνχνὲς λέξεων, ὡς « ἀλλὰ κόπασον, Κύριε, ἄνε; Κύριε, ἰλάσθητι, Κύριε... Ναί, δέσποτα παντοδύναμε, εἰσάκουσον... ἀλλὰ ἄνε, Κύριε, ἄνε, ὁ φιλανθρωπώτατος θεός... Ναὶ Κύριε, ἐπάκουσον ἡμῶν τῶν ἀμυρτωλῶν » (3). Ὅτι δὲ

(1) Τοῦ σοφωτάτου βασιλέως κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Λάσκαρι λόγος περὶ θεωνυμίας (Mail, Nova Bibliotheca Patrum, τόμ. VI, σελ. 262).

(2) « Οὐ φρισταῖκως τὰς ψαλμοὺς καὶ ὕμνους ἀναγέρομεν, ἀλλὰ τελωνικῶς. » Εὐχολόγιον, ἔκδ. Goar, Venetia, 1737, σελ. 649.

(3) Εὐχολόγιον σελ. 638, 645-653, περὶ 6. καὶ σελ. 526, 527, 545. Τὸ Ναὶ Κύριε ἔχει τὴν αὐτὴν μουσικὴν σημασίαν τοῦ Ἀναναί.

αἱ εὐχαὶ αὗται ἦσαν τὸ κατ' ἀρχάς ὕμνοι ποιητικοὶ φέροντες ἐν ἐκάστῳ στίχῳ τὰ τῆς ἀλφαβήτου γράμματα, δυνάμεθα ν' ἀνακλύψωμεν τοῦτο καὶ ἐν αὐτῇ τῇ σημερινῇ αὐτῶν πεζολογίᾳ, ὡς « Ἄναρχε Βασιλεῦ, Ἀόρατε, Ἀνεξίκακς, Ἀκχαλάηπτε καὶ Ἀνέκφραστε, ὁ πᾶσιν Δρακί περιέχων τὴν κτίσιν καὶ Διατηρῶν καὶ Διακυβερῶν. » (1)

Τ' ἀνωτέρω, σχετίζονται μὲν πρὸς τὸ ἡμέτερον ζήτημα, δὲν ἐπαρκοῦσιν ὁμῶς εἰς ὀριστικὴν λύσιν αὐτοῦ· πιθανωτέραι τις ἐρμηνείαι τῶν μυστηριωδῶν φωνῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς δύνανται ν' ἀναζητηθῇ ἀλλαγοῦ ἀσφαλέστερον· ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ καρδινάλιος Πίτρας, οἱ πρῶτοι ἐκκλησιαστικοὶ μελωδοὶ ἐμορφώθησιν ἐν τῇ μεγάλῃ ποιητικῇ καὶ μουσικῇ σχολῇ τοῦ Βυζαντινοῦ Ἱπποδρόμου (2)· ἐν τοῖς ἐξῆς διὰ μακρῶν ἐξιστορεῖται ἡ ἀνάπτυξις τῆς σχολῆς ταύτης, οὐχ ἥττον ὁμῶς ἀνάγκη νὰ εἰπωμέν τινα περὶ αὐτῆς καὶ ἐνταῦθα.

Ἀπὸ τῆς τετάρτης ἐκατονταετηρίδος, μάλιστα δὲ καὶ πρότερον, εἶχον συγκεντρωθῇ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ ἅπαντα τὰ λείψανα τῶν παλαιῶν ἐλληνικῶν καὶ Ρωμαϊκῶν θεωριῶν, ἥτοι ὀρχησταί, μῖμοι, τραγωδοὶ καὶ αὐληταί· πάντες οὗτοι γνωστότεροι ὑπὸ τὸ ὄνομα θυμελικοί, ἢ σκηνικοί, ἕνα καὶ μόνον προστάτην θεὸν ἀνεγνώριζον, τὸν Διόνυσον, ἐκ τούτου καὶ περὶ Διόνυσον τεχνῖται ἢ ἀπλῶς τεχνῖται (artistes) ἀποκαλούμενοι μέχρι τῆς ἑκτῆς ἐκατονταετηρίδος (3). Τὸ θεα-

...λέγουσιν οἱ κράττα « Καὶ τί πρὸς αὐτούς; » ὁ λαὸς « Καὶ ἐνίσχυσον αὐτούς, Ναὶ Κύριε, σὺ αὐτούς σῶσον, Ναὶ Κύριε, νίκαις καλῇ ἡμέρᾳ. » Πορφυρογέννητος, Α, κεφ. 42, 43.

(1) Εὐχολόγιον, σελ. 648.

(2) « Melodi in hac celebritate exoriuntur; nascuntur in hoc theatro. » *Analecta Sacra*, I, σελ. 22.

(3) Chorikios, *Apologie des mimes* éd. Graux (ἐν τῇ *Revue de Philologie* I, σελ. 212).

τρικὸν ἐπιτελεῖον εἰσελάσαν ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ ἐντελῶς ἐξ-
βάκχευσεν αὐτόν, οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ ὑποτεθῇ ὅτι οἱ τε-
χνῖται ἐν τῇ νέᾳ αὐτῶν καταστάσει ἐπενόησαν ἀμέσως νῆαν
τινὰ ποιῆσιν καὶ μουσικὴν, ἀφοῦ μάλιστα βλέπομεν ὅτι καὶ
αὐτὰ τὰ ἐξωτερικὰ σύμβολα τοῦ θεοῦ αὐτῶν διετήρησαν με-
τὰ πολλῆς ἐπιμονῆς. Ὁ Πορφυρογέννητος περιγράφων τὰς θεω-
ρίας τῶν τοῦ ἵπποδρόμου φατριῶν μνημονεύει ὡς μουσικᾶς
φωνᾶς τῶν ἑορταστῶν τούτων αὐτὰς τὰς μυστηριώδεις λέξεις
τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, οὐδὲ σημειῶν μάλιστα ἂν αἱ
αὐταὶ φωναὶ ἀντήχουν καὶ ἐν τοῖς ναοῖς. Ὅτι ὁμοῦς ἡ αὐτὴ
μουσικὴ ἐψάλλετο καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ
γεγονότος ὅτι μετὰ τῶν φατριῶν τοῦ ἵπποδρόμου συνέψαλλον
καὶ οἱ ψάλλαι τῶν δύο μεγάλων ἐκκλησιῶν τῆς ἀγίας Σοφίας
καὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων (1). Τὰ προσημειωθέντα μάλιστα
δύο θεατρικὰ ἐπεισόδια τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Β' ἐναρ-
γῶς ἀποδεικνύουσιν ὅτι καὶ αὐταὶ αἱ μεγάλαι λιτανεαὶ ἐν τῷ
ἵπποδρόμῳ ἐσχεδιάζοντο, ἐκεῖθεν δὲ οἱ δῆμοι ψάλλοντες μετὰ
τοῦ αὐτοκράτορος διηυθύνοντο εἰς τὸν ναόν. Οἱ βυζαντινοὶ
μουσικοὶ παρρησίᾳ ὁμολογοῦσιν ὅτι αὐτὴ ἡ τοῦ θεάτρου ὀρ-
χήστρα μεταβαίνουσα εἰς τὸν ναὸν ἐτόνιζε τοὺς ἐκκλησιαστι-
κοὺς ὕμνους, μετὰ δὲ τὸ πέρας τῆς λειτουργίας ἐπνῆρχετο
εἰς τὸ θέατρον· ἡ παλαιὰ αὕτη μαρτυρία εἶναι πολὺ περίερ-
γος, διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις διδάσκει ἡμᾶς εἰς τί συνίστατο
ἡ μυστηριώδης παράδοσις ἡ ἀποδίδουσα εἰς τὸν Δαμασκηνόν

(1) « Ἀλλὰ καὶ οἱ ψάλλαι Ἀποστολῆται καὶ Ἀγιοσφοῖται συνῆσαν
τοῖς δῆμοις ἐν ταῖς δοχαῖς εὐφημοῦντες... Ἐστησαν ἔσωθεν τοῦ βή-
λου... δι' ὅλου τοῦ κλητωρίου ἔδοντες βασιλικά, μόνον ἐν ταῖς εἰσά-
δοις τῶν μινιστῶν ἡρεμοῦντες διὰ τὸ τὰ ὄργανα αὐλεῖν... Πορφυρογέν-
νητος (ἐν τῇ δοχῇ τῶν Σαρακηνῶν).

τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἄσματος· κατ' αὐτὴν τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου θεολόγου καὶ τοῦ θεοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κοσμᾶ τοῦ μελωδοῦ συνίσταται εἰς τὴν ἐκγύμνωσιν τῆς ψαλμωδίας ἀπὸ τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς καὶ εἰς τὴν σημερινὴν αὐτῆς φωνητικὴν ῥυθμολογίαν (1) .

Μνημονεύσαντες τὸν Θεοδόσιον Β' δὲν δυνάμεθα νὰ παραλείψωμεν ψηλαφητὴν τινα ἀπόδειξιν περὶ τῆς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ ἐντελοῦς ἐκδοαχέουσας τῆς ἐκκλησιαστικῆς λειτουργίας. Ὁ τότε ἀκμάσας ποιητὴς Νόννος ὁ Πανοπολίτης, ἐνῶ διὰ μακρῶν ἔψαλε τὰς ἀριστείας τοῦ προστάτου τῆς ἐθνικῆς σκηνῆς θεοῦ, παρέφρασε καὶ εἰς ἡρωϊκοῦς στίχους τὸ κατὰ Ἰωάννην

(1) « Ἀγνοοῦντες οἱ ἄνθρωποι δέχτα τούτων πῶς ἄλλως ὕμνεῖν τὸν θεὸν δυνήσονται, εἰς αὐλοὺς καὶ κιθάρας ἐξέκλιναν· μετὰ δὲ τούτων τῶν θεοστυγῶν ὀργάνων εἰς τὰς ἐκκλησίας εἰσερχόμενοι ἔψαλλον· καὶ πάλιν ἀπερχόμενοι εἰς τὰ θέατρα καὶ ἑπλῶς εἰπὲν εἰς πᾶσαν ἁγεθὴ καὶ μισόθεον προῆξιν, πᾶς δ' λαὸς διὰ τῶν ὀργάνων ἐκείνων θεलगόμενος διεσῦρετο βίᾳ ὑπὸ τοῦ διαβόλου καταδυναστευόμενος· ἕως ὃ Θεὸς ἐλεήσας τὸ πλάσμα αὐτοῦ τούτους τοὺς τρεῖς φωστῆρας τῇ οἰκουμένῃ διήγειρεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τὸν ἐν ἁγίοις ἄγιον μέγιστον Κοσμᾶν τὸν ποιητὴν, καὶ τὸν ἐκείνου ὑπέρλαμπρον καὶ καχαριτωμένον φοιτητὴν Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν, καὶ πρὸ τούτων τὸν μέγιστον ἑωσφόρον καὶ ισάγγελον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, οἵτινες θεοπνεύστῳ βουλῆματι κινήσαντες ταύτην τὴν τέχνην ἀνεκρίνισαν καὶ ἀνέηρμωσαν καὶ τοῖς ἀνθρώποις λεπτομερῶς καὶ ἐντέχνως ἡρμήνευσαν. » Χρυσάνθου Θεωρητικὸν Μέγα τῆς ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, XXXII, σημ. Μέχρι τῶν Εἰκονομάχων τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἄσμα συνωδεύετο καὶ ὑπὸ μουσικῶν ὀργάνων, ἀλλ' ἡ θριαμβεύσασα ὀρθοδοξία ἀπαγορεύσασα τὴν ἐν τῷ ναῷ εἰσοδὸν τῆς θεατρικῆς ὀρχήστρας, περιώρισε τοῦτο εἰς μόνην τὴν φωνὴν τῶν ψαλτῶν. « Ἡμεῖς δὲ πρὸς θεῶν ὕμνον οὐδέν τι μουσικὸν παραλαμβάνεται ὄργανον, ἀλλὰ διὰ ζώσης μόνῃς φωνῆς ἐντρμονίου ἔδομεν τῷ θεῷ. » Ζωναρᾶ ἐξηγήσεις τῶν Ἀναστασιμῶν κανόνων (Migne Patrologia Graeca, τόμ. 135, σελ. 125) .

Εὐαγγέλιον· ἐν τῷ νέῳ τούτῳ ποιήματι ὁ Νόννος, ὅστις, ὡς προεορέθη, συγγέεταί πρὸς τὸν ὁμώνυμον τῆς Ἑδέσσης ἐπίσκοπον, μετὰ τοσαύτης ἀφελείας συγγέει τὰ χριστιανικὰ μυστήρια πρὸς τὰ βακχικὰ ὄργια, ὥστε ὁ Ἀίνσιος, εὐλόγως ὑπέθεσεν ὅτι στενωδὸς συνεδέοντο τότε αἱ χριστιανικαὶ τελεταὶ πρὸς τὰς ἐθνικὰς (1). Ὁ μυστικὸς δειπνὸς ὀνομάζεται κῶμος ἐορτῆς, οἱ Γαλιλαῖοι ἐπανειλημμένως φέρουσι τὸ διακριτικὸν τοῦ Διονύσου ἐπώνυμον Ἀκερσεκόμαι, τὰ χριστιανικὰ μυστήρια καλοῦνται μυστιπόλος ἰωή, τὸ δοξολογεῖν, ἀνευάζειν, ἐπὶ τέλους δὲ ἡ κατ' ἐξοχὴν χριστιανικὴ ἐορτὴ, τὸ Πάσχα, συγκεντροῖ πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς βακχείας ἐπίθετα, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἐξῆς δύο στίχων·

Εὐάζων ἔτι Πάσχα καὶ ἀρνοφάγων ἱερῶν
ὄργια μυστιπόλεως φιλόκροτα θειᾶς ἐορτῆς (2).

Ἀλλὰ τὸ Εὐάζω τοῦτο ὅπερ καὶ Ἀνευάζω γράφει ὁ Νόννος ἐν τῇ χριστιανικῇ σημασίᾳ τοῦ ἐορτάζω εἶναι τὸ διακριτικὸν τῆς βακχικῆς πομπῆς ῥῆμα, ὡς γράφει Διονύσιος ὁ Περιηγητὴς (στ. 579)·

ὡς κείνον κατὰ χῶρον ἀνευάζουσι γυναῖκες,
ἐπεξηγούμενος οὕτω ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου « ἀνευάζουσι, τοῦτέστιν ὑμνοῦσι τὸν Εὐθὺν Διόνυσον εὐοῖ εὐὰν ἀνακράζουσαι,

(1) Nam et τὸ Εὐάζειν quod de ipsa sanctitate, hoc est Domino, usurpat, ut jam ante monui, et ὄργια, et μυστήρια, et κρότος, et τὸ θειᾶς, mere sunt Bacchica, quae sunt mentis christianae, nondum a profanis expiatae ceremoniis, indicia. Aristarchus sacer, Lugd. Batav. 1627, σελ. 122, παρὰ 6λ. καὶ σελ. 92.

(2) Περὶ φρασεὶς τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου.

ταῦτα δὴ τὰ ἐπὶ Διονύσου ἐνθουσιαστικὰ ἐπιρωνήματα. » Ὅτι δὲ τὸ ῥήμα τοῦτο ἐκ τοῦ ἱπποδρόμου μετεδόθη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ ὀλίγον πρὸ τοῦ Νόννου ἀκμασάντος Ἀλεξανδρέως Κλαυδιανοῦ, ὅστις χρεῖται τῷ ἀνευάζειν ἐν καθαροῖς θεατρικῇ σημασίᾳ,

μαχλάς εὐκροτάλοισιν ἀνευάζουσιν χορεΐαις,
διζυγα παλλομένοισι τινάγμασι χιλκὸν ἀράσσει (1).

Ἄν οὕτως ἐξεβάκχευε τὰ χριστιανικὰ μυστήρια μόνος ὁ παρρησιαστής τοῦ Εὐαγγελίου, ἡδυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὸ πᾶγμα ὡς ἀπλὴν ἰδιοτροπίαν τοῦ φιλοδιονύσου ποιητοῦ· ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ μάλιστα ἱεράρχαι τιμηθέντες ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας δι' ἀγιότητα ποιοῦσι τὴν κατὰ χρόνον ταύτην (2), πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ τὸ περίεργον τοῦτο γεγονός διὰ τῆς ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας μεγάλης τοῦ ἱπποδρόμου ἐπιρροῆς, ἀ-

(1) Anthologia ed. Jacobs, IX, σελ. 139.

(2) Ὁ μίαν πρὸ τοῦ Νόννου ἀκμάσας ἑκατονταετηρῶς ἅγιος Ἀμφιλόχιος ἀποκαλεῖ, ὡς προσημειώθη, τὰ θάματα τοῦ Χριστοῦ κωμωδίας (βλ. σελ. κγ. σημ. 5). ὁ δὲ σύγχρονος τῷ Νόννῳ Θεοδώρητος ὁ Κύρου ἐπανειλημμένως λέγει κωμωδίας καὶ τραγωδίας τὰς τῶν προφητῶν Δανιὴλ, Ὡση, Ἡσαίου, Ναοὺμ καὶ Δαυὶδ συμβούλους καὶ ἐπιτιμήσεις. « Κωμῶδαι... τραγωδαὶ (ὁ Δανιὴλ) τόμ. Β, σελ. 1169, τόμ. Δ, σελ. 549· καλῶς κωμῶδαι (ὁ Ὡση)· τραγωδαὶ (ὁ Ναοὺμ) τόμ. Β', σελ. 1334, 1530· κωμῶδαι (ὁ Δαυὶδ), τόμ. Α', σελ. 1518· κωμῶδαι (ὁ Ἡσαίος) τὰς ἀνοήτους θυσίας· τόμ. Β', σελ. 273. Ἡσαίος κωμωδῆσας τὴν τῶν εἰδώλων κατασκευὴν τόμ. Α', σελ. 1267. » ἄλλαχού δὲ ὁ αὐτὸς συγγράψας γράφει τὰς λέξεις ἐν τῇ σημασίᾳ δόλου καὶ ἔμπαιγμοῦ « τραγωδομένη χεῖρ· τόμ. Γ, σελ. 819· κωμῶδει κατὰ τῶν θεῶν λόγων τόμ. Β', σελ. 505· τὸ δρᾶμα ἢ ἡ κωμῶδία (τοῦ Ἰωσήφ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Βενιαμίν), τόμ. Γ', σελ. 33· παράβ. καὶ τόμ. Γ. σελ. 804. » Theodoret's opera omnia ed. Schulze, Halae 1769 1771.

φου μάλιστα καὶ αὐτὸς ὁ τέσσαρας ὅλας μετὰ τὸν Νόννον ἀκμάσας ἐκατονταετηρίδας καὶ τοσοῦτον περὶ τὰς ἐκφράσεις αὐτοῦ προσεκτικὸς Φώτιος ἀποκαλεῖ ἔτι τοὺς ναοὺς καὶ τὰς ἐορτάς « χριστιανῶν ὄργια καὶ τεμένη » (1). Ὀλίγον μετὰ τὸν Φώτιον ἤκμασε πολυμαθὴς λόγιος, Ἰωάννης Γεωμέτρης καὶ Φιλόπονος ὀνομαζόμενος, πολλὰ μὲν συγγράψας, γνωστότερος ὅμως γενόμενος διὰ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ποιηθέντας ὕμνους· εἰς πολλοὺς ἀγίους καὶ μάρτυρας· ἐπειδὴ δὲ ὁ Εὐστάθιος δις μνημονεύει τοῦτον ἐν τῷ εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν ὑπομνήματι αὐτοῦ, εἰκάζω ὅτι ὁ μελωδὸς Φιλόπονος εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀποκαλούμενος Ἰωάννης Ἀρκλᾶς ὁ γράψας καὶ τὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Δαμασκηνοῦ φερόμενον ἱαμβικὸν κανόνα τῆς Πεντηκοστῆς (2). Καθὰ ὁμολογεῖ ὁ ἐκκλησιαστικὸς οὗτος μελωδός, εἰς συγγραφήν τῶν ὕμνων αὐτοῦ ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν, πλὴν τῶν κανονικῶν καὶ Ἀπόκρυφά τινα βιβλία « σύμφωνα καὶ ταῦτα τοῖς Εὐαγγελισταῖς καὶ

(1) Βιβλιοθήκης κώδιξ 160. Καὶ ὁ ὀλίγον δὲ προγενέστερος τοῦ Φωτίου καὶ ἐπὶ τοῦ εἰκονομάχου Λέοντος Ε' ἀκμάσας ὀρθοδοξότατος Ἰγνάτιος ὁ σκευοφύλαξ τῆς ἀγίας Σοφίας ἀποκαλεῖ τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα ὡς ὁ Νόννος ὄργια « ἡνίκα γὰρ βασιλεύς τε καὶ ἡ περὶ τὰ βραβεία σύγκλητος ἐν τῇ μεγίστῃ νεῖ παρῆν, τὰ τῆς φρικτῆς ἀναστάσεως ἐκτελέσοντες ὄργια· » Βίος τοῦ ἀγίου Νικηφόρου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (Acta Sanctorum Martius, τόμ. II, σελ. 709).

(2) « Τὸ πόνημα ὡς φαίνεται οἱ ἱερόνες Ἰωάννου τοῦ Ἀρκλᾶ· οὐδὲ σμνὸν γοῦν τι αὐτοῖς ὄνομα χριζόμενοι τῇ καὶ φιλοπόνῳ ἐκείνῳ καὶ μεγαλοφώνῳ φιλοσόφῳ ἀνδρί· οὐδ' ἐγὼ μισθῶ, καθὲ καὶ ἑλλοὺς οἱ καὶ τινα σοφὸν διδάσκαλον παλαιὸν πολλοὺς καὶ πολλοὺς ἐν λόγοις ὁμιλοῦσαντα καὶ φερόμενοι φθόγῳ Χοιροβοσκὸν ἐπωνόμασαν· » σελ. 509· καὶ ἀνωτέρω « πρὸ δὲ αὐτῶν εἰς ὅμοιον ἔργον πονησάμενος ὁ σοφώτατος Ἰωάννης ὁ Γεωμέτρης ἐπὶ τῇ πανσέπτῃ τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως ἐορτῇ· » σελ. 518 (ἐν Migne Patrologia Graeca, τόμ. I· 6).

τοῖς μεγάλοις καὶ θεολήπτοις πατράσι· εἴσεται δὲ πάντως ὅ γε δίκαιος ἀκροατὴς καὶ κριτὴς » (1). Τίνα τὰ ἀπόκρυφα ταῦτα ἀγνοῶ· ἐπειδὴ ὅμως ἡ δῆλωσις αὕτη ἐγγράφη διὰ μόνους τοὺς εἰς τὴν Θεοτόκον ὕμνους αὐτοῦ, θέλω παραθέσει τὴν ἀρχὴν ἐνὸς τούτων ἀποτελουμένου ἐξ 25 στίχων, ὧν ἕκαστος ἀπὸ τοῦ δευτέρου περιέχει ἐπίθετα ἀρχόμενα ἐξ ἐνὸς καὶ μόνου στοιχείου τῆς ἀλφαβήτου μέχρι τοῦ Ω, ὡς ἐξῆς:

Μέλπωμεν θεόπαιδα, θεείκελον, ἀφθορόνυμφον.

Ἄσπορον, ἀγνοτάτην, ἄχραντον, ἀνακτοτόκειαν,

Βασιλῖδα, βασιληγενέα, βσιληγενέτειραν,

Γενογεναρχήν, γεννόθεον, γενογηθέα, γουνόν... (2).

Παραδόξως ὁμως περιεσώθη καὶ παλαιὸς πρὸς τὸν Βάκχον ὕμνος συντεταγμένος ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ καὶ τῇ αὐτῇ τάξει καὶ ἀριθμῷ τῶν στίχων, ὧν ἕκαστος ὁμοίως περιέχει ἐπίθετα ἀρχόμενα ἐξ ἐνὸς καὶ μόνου τῆς ἀλφαβήτου γράμματος μέχρι τοῦ Ω· τοῦ ὕμνου τούτου παρατίθημι τὴν ἀρχήν, ἕκαστος δὲ συγκρίνων τοὺς στίχους τούτους πρὸς τοὺς ἄνω ἱσαρίθμους τοῦ εἰς τὴν Παναγίαν ὕμνου τοῦ Φιλοπόνου δύναται νὰ ἐξαγάγῃ οἷα ἐγκρίνει συμπεράσματα.

Μέλπωμεν βασιλῆα φιλεύϊον, εἰράφιώτην.

Ἄδροκόμην, ἀγροῖκον, αἰίδιμον, ἀγλαόμορφον,

Βοιωτόν, βρόμιον, βακχεύτορα, βοτρυοχαίτην,

Γηθόσυνον, γονόεντα, γιγαντολέτην, γελώωντα (3).

(1) Fabricius Bibliotheca Graeca, VIII, σελ. 625 ἐν τῇ ὑποσημειώσει τοῦ Ἀρλεσιῶ.

(2) Pitra, Spicilegium Solesmense, τόμ. III, σελ. XVII. Τοῦ αὐτοῦ, Hymnographie Grecque, σελ. 61.

(3) Anthologia, ἐκδ. Jacobs, IX, 524. Ἰωνικὴ σελ. 123 (ἐκδ. Villosion).

Καὶ ἄλλα δὲ τοιαῦτα γεγονότα δυνάμεθα νὰ προτείνωμεν πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι μέχρις αὐτῶν τῶν Σταυροφοριῶν ἡ ἐκκλησία ἐσωζε ζωηρὰν τὴν ἀνάμνησιν τῆς μετὰ τοῦ προστάτου τῆς ἐθνικῆς σκηπτικῆς μακρᾶς καὶ ἀδελφικῆς αὐτῆς συμδιώσεως. Ὁ Κεδρηνός, ἡ μᾶλλον ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἀντιγραφόμενος Σκυλίτσης, ῥητῶς λέγει ὅτι τὰ μέχρις αὐτῆς περίπου τῆς ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου παριστάμενα ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας χριστιανικά δράματα ἀπετελοῦντο « ἐξ ἀπρεπῶν λυγισμάτων, γελώτων καὶ παρὰφόρων κραυγῶν, σατανικῶν ὀρχήσεων, ἀσήμεων κραυγῶν καὶ ἀσμάτων ἡρανισμένων ἐκ τῶν τριόδων καὶ τῶν χαμιτυπειῶν » (1) καὶ ταῦτα μὲν γράφει ὁ χρονογράφος πρὸς ἐξύθρυσιν τοῦ ἐν τῇ δεκάτῃ ἑκατονταετηρίδι ἀκμάσαντος πατριάρχου Θεοφυλάκτου, εἰς ὃν ἀποδίδεται ἡ ἱδρυσις τοῦ βακχικοῦ τούτου θεάτρου « ἐν ᾧ ὑβρίζετο ὁ θεὸς καὶ οἱ ἅγιοι, » ἐκ τῆς περιγραφῆς ὅμως ταύτης πειθόμεθα ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὀρχήστρα τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος ἦτο βακχικωτέρα καὶ αὐτῆς τῆς τοῦ ἵπποδρόμου, ἀπαράλλακτος ὡς ἡ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἀρειανῶν, ὡς θέλομεν ἀποδείξει προσεχῶς. Ἀλλὰ καὶ ἕτερος πατριάρχης, πολὺ τοῦ Θεοφυλάκτου σοφαιώτερος, αὐτὸς ὁ Μιχαὴλ Κηρουλλάριος, οὐ μόνον ἠνέχθη τὸ θέατρον τοῦτο ἀλλὰ καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Χίους μοναχοὺς Νικήταν καὶ Ἰωάννην νὰ μεταφέρωσιν ἐν αὐτῇ τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ τὸ ὑπὸ τῆς πολιτείας προγεγραμμένον θέατρον αὐτῶν, ἀποτελούμενον ἐξ ὀλοκλήρου τοῦ ἐπιτελείου τῆς παλαιᾶς σκηπτικῆς, διότι καὶ Πυθίαι θεόπνευστοι παρίστανον τὰς ᾠδῖνας τῆς Παναγίας καὶ αὐτὸς ὁ Διόνυσος Ἀκερσεκόμης;

Ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ (ΙΧ, 525) εὑρηται παρόμοιος ὕμνος καὶ εἰς τὸν Ἀπόλλωνα.

(1) Κεδρηνός, τόμ. Β', σελ. 333.

παρίστα τὸν Πρόδρομον Ἰωάννην. Ὡς καὶ προηγουμένως ἐρρέθη καὶ κατωτέρω λεπτομερέστερον θὰ λεχθῇ, τὸ θέατρον τοῦτο ἐγένετο ἡ κυριωτέρα κατηγορίας ἀφορμὴ τοῦ δι' ἄλλους λόγους καταδικασθέντος πατριάρχου· ὁ χρέη κατηγοροῦ ἐκπληρώσας ἐν τῇ δίκῃ ταύτῃ Ψελλός, ἀφοῦ διὰ μακρῶν ἀνέπτυξεν ὅτι ἡ σκηνὴ τῶν Χίων μοναχῶν οὐδὲν ἕτερον ἦτο ἢ αὐτὸς ὁ ἐλληνισμὸς σύσσωμος, ἐπὶ τέλους ζητεῖ ἐξηγήσεις περὶ τοῦ εἰς τὸν Πρόδρομον ἀποδιδομένου ἐπιθέτου Ἀκερσεκόμης, ὡς τάχα νὰ μὴ ἐγνώριζε τοῦτο ὁ ὕπατος τῶν φιλοσόφων, ὅστις ἄλλοτε, ἐν τῷ Ὀλύμπῳ μονάσας ἔμαθε παρὰ τῶν ἐκεῖ καλογήρων πολλὰ πράγματα καὶ τὸ περιεργότερον παρωδίας αὐτῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων ἐπὶ τὸ βακχικώτερον, ψάλλον ἐπὶ παραδείγματι τοιαύτας ᾠδὰς κατὰ τοῦ ἡγουμένου Ἰακώβου· « ᾠδὴ α', ἦχος πλάγιος δ'. Ἀρματηλάτην. Μέθη καὶ πότοι καὶ χοροί, Ἰάκωβε, ἡ σὴ πανήγυρις, καὶ σὺν πότῳ κρότοι καὶ τρυφαὶ καὶ χάριτες, ὀρχίσματα καὶ κύμβαλα, καὶ βοτρώων ἐκθλίψεις καὶ βάγες ληνοβατούμεναι καὶ κοιλῖαι πίθων πληρούμεναι... Στέφον τὴν κάραν σου ταῖς δάφναις, ἐπενδύθητι καὶ δέριμα δαρκάδων καὶ τοὺς θύρσους κινῶν τῷ Διονύσῳ κράζεις· εὐαῖ· οὕτως (γρ. εὐοῖ ὕης, οὕτος), βρόμεις, βοτρυοῦ χελινοβάτα » (1).

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προτιμῶ νὰ παραδεχθῶ ὅτι τὰ Ἀνινεῖς Ἑαεῖς τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἔχουσι τὴν αὐτὴν μυστηριώδη σημασίαν τὴν ὁποίαν καὶ τὰ βακχικὰ ἐπιφωνήματα τὰ ὁποῖα συγκεντροῦνται ἐν τοῖς ἐξῆς στίχοις τοῦ Ἀστοράνους (Λυσικρ. 1291-1294)

ἀλαλαὶ ἰὴ πκιών·

αἶρεσθ' ἄνω, ἰαί,

1. Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη V, σελ. 177, 180.

ὡς ἐπὶ νίκη καί·

εὐοῖ, εὐοῖ, εὐαῖ, εὐαῖ·

εἶναι δηλαδὴ αἱ κατὰ Κεδρηνὸν ἄσημοι κραυγαὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ θεάτρου, ἢ, ὡς ἔγγραφον ἐν τῇ δεκάτῃ ἐκκονταετηρίδι οἱ βυζαντινοὶ πρὸς τοὺς ἐπανειλημμένως ἐρωτῶντας Γάλλους μοναχοὺς, ἀπλᾶ ἐνθουσιασμοῦ ἐπιφωνήματα ἀπαγγελόμενα ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς δῆλωσιν ἡθικῆς συγκινήσεως ἢ καὶ πρὸς παρενθάρρυνσιν τῶν ἐπιπόνως ἐργαζομένων (1), τὴν δ' ἐθνικὴν ἀρχὴν αὐτῶν καλῶς γνωρίζων ὁ Χρυσόστομος μετὰ πολλῆς ἐπιμονῆς ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος προσεπάθησε ν' ἀντικαταστήσῃ αὐτὰ διὰ τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαυτὶδ (2).

(1) Καὶ σήμερον εἶτι οἱ εἰς ἐπίκονον ἐργασίαν κοπιῶντες ναυτικοὶ ἐκφωνοῦσιν ἄδοντες τὰ ἐπιφωνήματα ταῦτα, οὕτω: ἔς-ἀ-γι-ὰ-ἐ-σα-γι-ὰ. ἀντιφωνούντων διὰ τρανωτέρας φωνῆς τῶν ἀντιθέτων-γι-ά-λε-σα· προσκαλούμενοι δὲ ἐπικουρίαν κραυγάζουσιν, ὡς οἱ ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ, ἀϊοῦ-τα, ἄνευ τοῦ ἔς. Αἱ πρῶται λέξεις αἱ κανονίζουσαι πάντα τὰ ἐνηχῆ-μαται τῶν δημοτικῶν τῆς Ἑλλάδος ᾠσμάτων εἶναι τὰ, νά, νά, νά, ἐ-νούμεναι μετὰ τοῦ ἱ, ἱ, ἱ, ἐ, ἐ· πολλάκις δὲ καὶ μόνον τὰ νά, νά, ἱ, ἱ ψάλλονται ἄνευ λέξεων ὡς ἀπλοῦς τερατισμὸς.

(2) Βλέπε σημ. ἐν σελ. ξς. τῆς παρούσης εἰσαγωγῆς. Κατὰ τὸν Χρυσόστομον φαίνεται ὅτι καὶ τὰ βρυχάσματα τῶν τιθῶν εἰς ἀποκοίμειν τῶν βρεφῶν, τὰ νῦν Ναναρίσματα (ἀπὸ τοῦ τερατισμοῦ Νά-νι, Νά-νι) τοιαύτην ἔχουσιν ἀρχήν· ἀγνοῶ δὲ ἂν οἱ σήμερον ὁδοιποροὶ καὶ ἀγωγιᾶται ἄδουσιν ὡς ἐπὶ Χρυσοστόμου τοιοῦτους τερατισμούς, ὡς βῆτῳς ἔγγραφον πρὸς τοὺς γάλλους μοναχοὺς οἱ βυζαντινοὶ τῆς δεκάτης ἐκκονταετηρίδος. Λεῖψανα βυκχικῶν παντομιμικῶν ὀρχήσεων διατηρήθησαν μέχρι σήμερον ἐν Θράκῃ, Ἀναστενάρια ἀποκλεισμένων πιθανῶς ἀπὸ τοῦ τερατισμοῦ Ἀνανές, τὸ ὁποῖον ὁμως δὲν ἀκούεται πνιγόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων ἐπιφωνημάτων ἐχ, ἐχ, οὔχ, οὔχ· ἀλλὰ περὶ τούτων προσεχῶς.

Καὶ πιθανὸν μὲν ὅτι ἀληθῶς ἄλλοτε ἐσώζοντο ἐθνικοὶ ἢ χριστιανικοὶ ὕμνοι περιέχοντες τὰς μυστηριώδεις ταύτας φωνὰς κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν μουσικοδιδασκάλων « Ναὶ ἄνεξ, ἀναξ », μὴ ἀπαντῶντος ὁμῶς νῦν οὐδενὸς τοιοῦτου ἱχνυς ἐν τῇ ἐλληνικῇ καὶ τῇ χριστιανικῇ ὕμνολογίᾳ (1), προτιμῶμεν γὰρ ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ οἱ βυζαντινοὶ μαῖστορες ἐπὶ πολὺ τάλανισθέντες ὥς οἱ Γάλλοι πρὸς εὗρεσιν τοῦ μουσικοῦ μυστηρίου ἐπλάσαν διαφόρους τοιαύτας εἰκτολογίας (2). Ὁ Πορφυρογέννητος μάλιστα νομίζει ὅτι ἀνεκάλυψε τὴν παραγωγὴν τοῦ Νανὰ ἐν τῷ ἑβραϊκῷ Ὡσαννά, τὸ ὅποιον ἀληθῶς ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος καὶ ὁ Κλήμης ἐξελληνίζουσιν ὡς οὗτος, σῶσον δὴ· καὶ πραγματικῶς θὰ ᾔτο πιθανὴ τοιαύτη ἐρμηνεία ἂν καὶ οἱ ἄλλοι παρεδέχοντο αὐτήν, αὐτὸς δὲ ὁ Πορφυρογέννητος δὲν τὴν κατεδίδαξε προτείνων ταῦτοχρόνως τρεῖς ἄλλας, διότι ἐνθ' ἐν ἀρχῇ ἐρμηνεύει τὸ Νανὰ, Θεός, Θεός, καὶ, Θεέ, Θεέ, μετ' ὀλίγον ἀφίνει τοῦτο ἀνεξήγητον, καὶ ἐπὶ τέλους ἐν ἐτέρᾳ ἐρμηνείᾳ τῶν προσειρημένων λέξεων, τρεῖς σημειοῖ

(1) Μόνον τὸ Ναὶ Κύριε ἀπαντᾷ συνεχῶς παρ' Ἐπικτήτῳ· παρὰ τῷ αὐτῷ ἐπίσης ἀπαντᾷ καὶ τὸ Κύριε ἐλέησον, « καὶ τὸν θεὸν ἐπικαλούμεθα δεόμενοι αὐτοῦ—Κύριε ἐλέησον, ἐπίτρεψόν μοι ἐξελεῖν » (βλ. Β', κεφ. 7)· ἐπειδὴ δὲ τὸ Ἐγχειρίδιον ἐπεθεωρήθη ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ, ἀμφίβολον ἂν αἱ λέξεις ἀπήντων καὶ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, ἢ ἀπλῶς ὑστερον ἀπειμιμήθησαν ἐκ τῶν χριστιανικῶν εὐχῶν.

(2) Παλαιὰ μουσικὴ γραμματικὴ (τὰ Σημάδια τῆς ψαλτικῆς τέχνης) ἐρμηνεύει τὰ ἐνηχήματα ταῦτα οὕτω: Ἀνανές=ἀναξ, ἄνεξ. Νεανές=Κύριε, ἄνεξ. Νανὰ=Παράκλητε, συγχώρησον. Ἀγια=Χερουβείμ καὶ Σεραφείμ. Ὁ τὴν γραμματικὴν ταύτην ἐν γαλλικῇ μεταφράσει ἐκδοὺς Villoteau ἰσχυρίζεται ὅτι αἱ ἐπισυνημμέναι ἐρμηνεῖαι Ἀναξ ἄνεξ καὶ τὰ τοιαῦτα εἶναι ἀρκτικά ὕμνων λέξεις (Description de l'Egypte, τόμ. XIV, σελ. 432-433).

ρη'.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

τὸ Νανὰ ὡς τὸ ἑβραϊκὸν σῶσον δὴ σῶσον (1)· κράμα ὅμως· ὅτι δὲν ἐγνώριζε τὴν Ἑβραϊκὴν, διότι τότε θὰ ἐπρωτίμα τὸ ἐξῆς κατὰ Ὀσιάνδρον κείμενον τοῦ ἀδομένου ψαλμοῦ ἐν τῇ ἐορτῇ τῶν σκηνῶν « Ana Iehova hosan—ha, ana Iehova hartzelicha—na » (2). Πόθεν ὅμως παράγονται καὶ αἱ ἄλλαι λέξεις; εἰς αὐτὰς, ὁ Πορφυρογέννητος μὴ εὐρίσκων πρόχειρον ἐξήγησιν, ἀλλὰ καὶ μὴ θέλων ν' ἀφήσῃ ἀνοικτὴν τὴν θύραν εἰς τὸν ἑλληνισμὸν, περὶ μὲν τῆς πρώτης λέξεως οὐδὲ τὴν ἐλτιχίστην ποιεῖται μνείαν, τὸ ἄγρια ὅμως προτιμᾷ νὰ περπατήσῃ ἐκ τῆς προστακτικῆς τοῦ λατινικοῦ ῥήματος *ajuto* (*ajja?*) = φύλαττε, ἐνῷ περπατοῦσιν, καὶ τὴν λέξιν δασύνει πάντοτε καὶ τοσάκις ἐμνημόνευσεν ὡς ἐπωδὸν τῶν δῆμων οὐ μόνον τὸ ἄγρια ἀλλὰ καὶ ἕτερα σύστοιχα ἑλληνικὰ ἐπιφωνήματα, ἄγριε καὶ τρισάγριε. Ἀλλ' ἂν καὶ αὐτὸ τὸ Νανὰ παρήγετο ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ, τότε πῶς δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ὅλως διάφορος τῶν μαϊστωρῶν ἐξήγησις καὶ πρὸ πάντων ἡ ὑπ' αὐτῶν τῶν συγχρόνων τῷ Πορφυρογεννήτῳ ἀπόκριψις τοιαύτης καθαρῶς χριστιανικῆς ἐρμηνείας πρὸς τοὺς Γάλλους μοναχοὺς; Ἢ εἰς τὸ ἑβραϊκὸν ἀναγωγὴ τῶν ἀπαρεσκευσῶν τῷ χριστιανισμῷ ἑλληνικῶν λέξεων εἶναι πλῆθον σύστημα, ἀφοῦ βλέπομεν αὐτὸν τὸν ἅγιον Κλήμεντα Ἀλεξανδρείας σπουδαίως γράφοντα ὅτι αὐτὸ τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς βακχικὸν ἐπιρῶνημα εὐὲν παράγεται ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ, καὶ σημαίνει τὴν πρωτόπλαστον γυναῖκα καὶ τὸν ταύτην ἐξαπατήσαντα ὄφιν (3).

(1) Περὶ βασιλείου τάξεως, Α, 83.

(2) Hospiniani, Opera omnia, τόμ. Ι, σελ. 40.

(3) « Διόνυσον μαινώλην ὀργιάζουσι βάνχοι... ἀνισταμέννοι ταῖς ὕρσεσι, ἐπολολύζοντες εὐάν, Εὐαν ἐκείνην δι' ἣν ἡ πλάνη παρηκολούθησε... αὐτίκα γοῦν κατὰ τὴν ἀκριβεῆ τῶν Ἑβραίων φωνὴν τὸ ὄνομα

Ἐν τούτοις εἶναι περίεργον πῶς ὁ Πορφυρογέννητος τοσάκις προμνημονεύσας τὰ μουσικὰ ταῦτα ἐνηχήματα δὲν ἔλαβε τὸν κόπον νὰ ἐρμηνεύσῃ αὐτά, μόνον δὲ ἐν τῇ βακχικῇ παραστάσει τοῦ λεγομένου Τρυγητικοῦ ἢ Γοτθικοῦ δεῖπνου μετὰ τοσαύτης προθυμίας ἀναπτύσσει τὰς περὶ Νανὰ ἐτυμολογικάς αὐτοῦ θεωρίας· τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι τὸ τελικὸν πόρισμα τῆς μακρᾶς ταύτης μουσικῆς παρεκδόσεως, ἥτις ἀπὸ τοῦ Ἀρείου ἀρξαμένη κατέληξεν εἰς τοσαύτας δευτερευούσας λοξοδρομίας.

Τῇ ἐορτῇ τῶν Θεοφανείων (5 Ἰανουαρίου) ὁ βασιλεὺς ἐδίδε μίγα δεῖπνον ἐν μιᾷ τῶν αἰθουσῶν τοῦ παλατίου· τὸ δεῖπνον τοῦτο ὡς ἔχον σχέσιν πρὸς τὰ προμνημονευθέντα Κελχνδικὰ κλητώρια ἐκαλεῖτο δεῖπνον τῶν δώδεκα ἀκκουβίτων (ἀκκουμπιστηρίων τραπεζῶν), συγχρόνως δὲ Τρυγητικὸν καὶ Γοτθικὸν ἀπὸ τῆς παρακολουθοῦσης βακχικῆς παραστάσεως ἢ χοροῦ Γόθων προσωποποιούρων. Τέσσερες γελοιοῦνται ἐκλεγόμενοι ἐκ τῶν δύο τοῦ ἵπποδρόμου φατριῶν « φοροῦντες διόφορον προσωπείων εἶδη καὶ γούνας ἀντιστρόφους; » καὶ κρατοῦντες ἐν μὲν τῇ μιᾷ χειρὶ ἀσπίδας ἐν δὲ τῇ ἐτέρᾳ ράβδια, ἐφόρουν ἐν ὀρισμένῳ συνθήματι ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ βασιλικοῦ γεύματος καὶ διὰ τῶν ραβδίων πλήττοντες τὰς ἀσπίδας πολεμικῶς περιστρέφοντο χορεύοντες καὶ ᾄδοντες βαρβαρικά τινα ἔπη. Τὰς ᾄδομένας λέξεις διέσωσεν ὁ Πορφυρογέννητος, θελήσας ὁμῶς νὰ τὰς ἐρμηνεύσῃ περιέπεσεν εἰς πολλὰ σφάλματα, ἐξ ὧν ὁ σοφὸς Reiske εὐλόγως εἰκάζει ὅτι ὁ Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ ἠπατήθη ὑπὸ ἀμαθοῦς ἢ κακοβούλου ἐρμηνέως· αἱ λέξεις αὗται εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διεφθαρμέναι λατι-

Ἐκ δασυνόμενον ἐρμηνεύεται ὅφιν ἢ θήλειαν. » Κλήμεντος Ἀλεξανδρείας τὰ εὐρισκόμενα · Oxonii, 1715, τόμ. I, σελ. 11.

νικαί, ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς, ὡς τοῦλάχιστον γινώσκω, ἐπειράθη νὰ ἐρμηνεύσῃ αὐτάς, θέλω προτείνει πιθανήν τινα ἐξήγησιν, εἰδοποιῶν ὅτι τὸ ταπεινὸν τῆς ἐννοίας ἐγκρίνεται ἐν αὐτῇ τῇ φήσει τοῦ μεταξὺ τῶν ἀγρίως προσδλεπόντων ἀλλήλους παλαιστῶν γελοίου διαλόγου.

Εἰσερχόμενοι οἱ Γότθοι χαιρετῶσι τοὺς παρισταμένους οὕτω.

A. Χαίρετε, καλοὶ μου γείτονες (1). "Αγία.

B. Χαρούμενοι οἱ ἐκλεκτοὶ θεαταὶ τῶν ἀγωνιζομένων. "Αγία.

Γ. "Ωραν καλήν, ὦ σαλπικταί.

Δ. Καλὴν ἀγάπην, ὦ σοφοὶ καὶ σεσωσμένοι (2).

Πρὸς ἀλλήλους δὲ ἀποτεινόμενοι λέγουσι ταῦτα.

A. Ὁ θεὸς ὁ θεὸς νὰ σὲ ἐλεήσῃ. Νανά.

B. Κράκτα τοῦ δαίμονος, τῶν δαιμόνων καὶ τῶν δαιμονικῶν πνευμάτων. Νανά.

Γ. [Σὺ εἶσαι] κράκτης τῶν δαιμόνων καὶ τῶν πνευμάτων. Νανά.

Δ. Σὺ μαργαρίτης τοῦ στρατοῦ; βληχᾶσαι (φλυαρεῖς)!

"Ολοὶ ὁμοῦ—Νικάτω ὁ στρατός. Νανά.

Ἐτοιμαζόμενοι δὲ εἰς συμπλοκὴν ψάλλουσι τὸ ἐξῆς πολυμικρὸν ᾄσμα « Ὁ Ἐζεκιὰς ἐν τοῖς πολέμοις καθοπλισάμενος; Ἀσσυρίοις· Ἀνανά· τὴν ἐλπίδα καὶ μόνην ἔχων Θεοῦ τοῦ φιλεθρώπου· Νανά· πάντα ὑπέταξεν ἔθνη καὶ ἀθέων τὴν τυραννίν·

(1) Γαύζας βόνας βικηδίς (gaudeas, bonae viciniae). γαυδέντες ἐλκηδόνιδες ἐν κέρτυς (gaudentes electi venientes in certantes)· βόνα ὄρα τουτουδάντες (bona hora tibiantes)· βόνα ἀμόρε ἐπισκίαντες εἰς σκαδύτους (bona amore ἐπὶ scientes idem salvatus).

(2) Δέους, δέους, σεδχιβῶ (deus, deus, se vaciva)· δαιμονογυγγύβας (δαιμονο-jubilum), γυβίλους, γυδέλαρες (jubilum, jubilum] lares). Τοῦ γέδεμαξ δὲ τοῦλδελε (tu gemma tuldi? Beles!) Νικάτω τοῦλδο (vixit tuldum).

Ἄγια. Ὁ σωτήρ, ἀγαθοὶ δεσπόται· Νανά· πάντα ἐχθρόν σας δου-
λώται πρὸ τῶν ποδῶν σας. » Μετὰ τοῦτο ἐπαναλαμβάνοντες δις
τὴν ἐπωδὸν [Ζήτω] τὸ κράτος (1), ἀποστρέφουσιν ἀλλήλους
οὕτω « τὸ πολεμιστής; αἰ, αἰ, στρέψον εἰς τὰ ὀπίσω! » (2), καὶ
ἐπὶ τέλους ἐν τῷ ἐνηχήματι Νανά συμπλέκονται κραυγά-
ζοντες « σπαθὶ (θάνατος) εἰς σᾶς, ὦ κατηραμένοι! » (3).

Ἐνῷ δὲ οἱ Γότθοι μάχονται, οἱ ψάλλται ἄδουσι διάφορα νι-
κητήρια ᾠσματα ὑπὲρ τῶν αὐτοκρατόρων, μετὰ τὸ πέρας τῶν
ὁποίων οἱ μαῖστορες λέγουσι πρὸς τοὺς Γότθους « ἀμφοτέρωι
εἰς πράστασιν », (4) οὗτοι δὲ ἐκτελοῦντες τὸ μουσικὸν νεῦ-
μα περιστρέφονται κυκλικῶς πλήττοντες τὰς ἀσπίδας καὶ κραυ-
γάζοντες τοῦλ, τοῦλ (5), ἐνῷ οἱ μαῖστορες συμπληροῦσι τὰ
ᾠματικὸν ἀλφαριθμέριον. Αἱ αὐταὶ δὲ σκηναὶ ἐπαναλαμβάνον-
ται μέχρι τέλους, ὅτε οἱ παριστῶντες τοὺς Γότθους Πράσινοι
καὶ Βένετοι χορεύοντες ἐξέρχονται ἐκ δύο ἀντιθέτων ἐξόδων
τῆς αἰθούσης (6).

Τίς ὁ λόγος τῆς τοιαύτης διακωμωδήσεως; τῶν Γότθων ἐν
ἐποχῇ μάλιστα καθ' ἣν οὔτε Γότθοι ἔμμενον πλέον ἐν Βυζαν-
τίῳ, οὔτε αὐτοὶ ὁ τῶν αὐτοκρατόρων πολυμαθέστερος Πορφυ-
ρογέννητος ἠγνώνει τὰς ἀποτελούσας τὸ Γότθικὸν ἄσμα λατι-
νικὰς λέξεις; Πάντες, γινώσκουσι τὸν ἐνθουσιασμὸν μεθ' οὗ οἱ
Γότθοι ἀσπασθέντες τὸν Ἀρειανισμὸν ἐξήπλωσαν αὐτὸν ἀνά

(1) Ἰδερ-ιδερίμ [imper(ium)imperium].

(2) Τοῦ ἰγγέρου· γεργερερῶ (tu in guerra· ἔγερει in retro).

(3) Σικαδίσσε περετούρες (sica diā sās perituri).

(4) Ἀμπακτῶ (amb aeto=ἀμφοτέρωι εἰς ἄκτον (πράστασιν)).

(5) Πιθανῶς ἐκ τοῦ tuldum, ἢ κατὰ Πορφυρογέννητον ἐκ τοῦ pul-
tum=τροφή. Παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῶ πόυλ, πόύλ, σημαίνει πρόσκλη-
σιν κατοικιδίων ζώων καὶ ἰδίως ὀρνίθων πρὸς διανομὴν τροφῆς.

(6) Πορφυρογέννητος Α, 83.

πᾶσαν σχεδὸν τὴν βόρειον καὶ τὴν μεσημβρικὴν Εὐρώπην (1)· ἐπίσης δὲ γινώσκεται ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Κωνσταντῖος οὐδόλως μιμηθεὶς τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐν τῇ κατὰ τῶν Ἀρειανῶν καταφορᾷ, ἀνέδειξε τὴν αἵρεσιν ἐπίσημον οὕτως εἰπεῖν θρησκείαν τοῦ κράτους λυσσωδῶς κατὰδιώξας μάλιστα καὶ τοὺς ἐπιζήσαντας τοῦ Ἀρείου ἐχθρούς. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίου τούτου ἀναφάνονται τὰ πρῶτα ἴχνη τοιούτων ἐπιτραπεζίων κωμωδιῶν ὡς τὸ προμνημονευθὲν Γοτθικὸν δειπνόν· καὶ ἀγνοοῦνται μὲν ἀκριβῶς ὅποια αἱ παραστάσεις τῶν μίμων, πρὸς οὓς ὁ τοσοῦτον κατηφῆς καὶ σκυθρωπὸς βασιλεὺς ἤρεσκετο νὰ συμπαίξῃ (2), γινώσκοντες ὁμῶς ὅτι τὰς ἐπιτραπεζίους ταύτας κωμωδίας πολὺ ἡγάπα καὶ ὁ τοσοῦτον μισοθέατρος Ἰουλιανός, καὶ ὅτι ὁ μὲν χρόνος αὐτῶν ἦν ὁ αὐτὸς περίπου τῆς παραστάσεως τοῦ Γοτθικοῦ δειπνοῦ (3), ἀντικείμενον δὲ ἡ διακωμώδησις τοῦ χριστιανισμοῦ (4), δυνάμεθα μετὰ πολλῆς πιθανότητος νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ ἐν τῇ

(1) « Τὴν μὲν Ἀρείου αἵρεσιν, ἐπεὶ περ οἱ Γότθοι καὶ Οὐρίγοτθοι καὶ Οὐνδάλοι καὶ Γήπιδες, Ἀρειανοὶ ὄντες πάσης τῆς δύσεως ἐκράτουν· » Κυριλλοῦ Σκυθοπολίτου βίος τοῦ ἁγίου Σάββα (ἐν Cotelarii monumenta, σελ. 344.

(2) Ὀλυμπιόδωρου ἀποσπάσματα (Historici Graeci minores I, σελ. 459).

(3) « Εἴρω τῶν θεάτρων ἑμαυτὸν ὑπ' ἀδελτηρίας, οὐδ' εἴσω τῆς αὐλῆς παραδέχομαι τὴν θυμέλην, ἔξω τῆς νεομηνίας τοῦ ἔτους· » Μισοπώγων, (Jullani Opera ἔκδ. Hertlein, II, σελ. 436.)

(4) Σελ. μ.ς'. Τοιαῦται ἐπιτραπέσιοι διακωμωδήσεις τῶν εἰκονολατρῶν θὰ ᾔσαν καὶ αἱ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, ἀφοῦ ὁ ἄλλως τὰ τῶν εἰκονομάχων φρονῶν πατριάρχης Κωνσταντίνος μετὰ πολλῆς δυσκολίας ἐπέσθη « κηρυγμάτων ἀνέχεσθαι ἐν τῇ βασιλικῇ τραπέζῃ » Θεοφάνης, 6257. Περὶ τούτων πλείοτερον ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἐπιτραπεζίων λόγων τοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ.

ἐπιτραπέζιῳ θεάτρῳ τοῦ Κωνσταντίου διεκωμῳδεῖτο ἡ ἀντίπαλος τοῦ ἀρειανισμοῦ θρησκεία· ἂν δὲ τοῦτο παραδεχθῶμεν, φυσικῶς ἐξάγεται ὅτι ἡ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρειανίζοντος βασιλέως θριαμβεύσασα ὀρθοδοξία ἀντεκδικουμένη τὴν ὕδριν ἐπενόησε τὴν κωμῳδίαν τοῦ Γοτθικοῦ δείπνου, ἣτις μετὰ τὴν τελικὴν τοῦ λαοῦ τούτου μετανάστευσιν ἀποβαλοῦσα τὸν θρησκευτικὸν χαρακτῆρα παρέμεινεν ἐν τῇ αὐτῇ ὡς ἀπλῇ ἀνάμνησις τοῦ φοβεροῦ τῆς ἐκκλησίας πολεμίου, διότι ἄλλως εἶναι δυσεξήγητον πῶς οὕτως οἱ βυζαντινοὶ ἐνέπαιζον τοῦς παλαιούς αὐτῶν μισθοφόρους, ἀφοῦ μάλιστα ἐκ τοῦ αὐτοῦ Πορφυρογεννήτου γινώσκομεν ὅτι οἱ μισθοφόροι Σάρδοι εὐφύμουν τοὺς βασιλεῖς ψάλλοντες ὕμνους ἐν καθαρᾷ ἐλληνικῇ γλώσσῃ (1).

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει κλίνω ν' ἀποδεχθῶ ὅτι τὰ ἐν τῷ Γοτθικῷ δείπνῳ ἀναφερόμενα ἐνηχήματα Ἀνανά, Νανά, Ἄγια εἶναι λείψανα τῆς παλαιᾶς Ἀρειανῆς μουσικῆς, ἣτις ἕνεκα τῶν προεκτεθέντων λόγων ἐξ ἀνάγκης παρεδέχθη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας· εἰς τοῦτο δὲ πείθουσι καὶ οἱ ἐξῆς λόγοι.

Πρῶτος καὶ κυριώτατος, αὐτὸ τὸ Γοτθικὸν Νεῦμα τῶν Ἰταλῶν, Ἀγγλῶν, Γάλλων καὶ Ἰσπανῶν διχτηρῆσαν ἀπάσας τὰς ὑνομασίας τῶν ἡχῶν, ἐνηχημάτων καὶ τοσοῦτων ἄλλων τοῦ μουσικοῦ τόνου ὑποδιαιρέσεων (2).

Δεύτερος· αὐτοὶ οἱ χαρακτῆρες ἢ τὰ λεγόμενα γράμματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς οὐδεμίαν σχέσιν ἔχοντα οὔτε πρὸς τὴν ἐλληνικὴν οὔτε πρὸς ἄλλην γνωστὴν ἀλφάβη-

(1) Πορφυρογέννητος, Β, κεφ. 43.

(2) Ὁ Fénelon διὰ μακρῶν ἰσχυρίζεται ὅτι τὸ Neuma τοῦτο μετέχθη ἐν τῇ Λυτικῇ Εὐρώπῃ ἐκ Βυζαντίου διὰ τῶν Γόθων (Histoire de la Musique IV, σελ. 181-195).

τον, ἀλλὰ μόνον πρὸς τὰ σημεῖα τῆς λεγομένης δημοτικῆς γραφῆς τῶν Αἰγυπτίων (1)· περιττὸν δὲ νὰ ὑπομνήσω ὅτι ὁ Ἄρειος ἦν Ἀλεξανδρεὺς. Παράδόξως ὁμοία παράδοσις περὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς ἀρχῆς τῶν μουσικῶν χαρακτῆρων ἐπεκράτησε καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς βυζαντινοῖς μουσικοδιδασκάλοις, ὡς πειθόμεθα ἐκ τοῦ ἐξῆς σημειώματος ἀντιγραφέντος ὑπὸ Χρυσάνθου ἐξ ἀγνώστου ἡμῖν μουσικῆς πραγματείας· « Πτολεμαῖος ὁ βασιλεὺς εὐρὼν τοὺς ἤχους συγκεχυμένους καὶ διαχωρισμένους, προστάξας τοὺς σοφοὺς τῶν Ἑβραίων ἄνδρας, μετεγλώττισαν τὴν Ἑβραϊκὴν γραφὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ συντάξαντες πάντα τὰ μέλη τῶν ἤχων ἐποίησαν ἐξ αὐτῶν βιβλίον καλούμενον Μουσικόν, ἐξ οὗ τῆς Παπαδικῆς ἡ πᾶσα τέχνη ἐγνωρίσθη· ὁ σὺν ἄλλοις πολλοῖς ὑπὸ τῶν ἀθέων βαρβάρων ἐνεπρήσθη. » Ὁ ἐκδότης μὴ ἀναφέρων τὴν πηγὴν, ἀπλῶς ἐπισημειοῖ ἐρμηνευτικῶς ταῦτα· « ἀναβιβάζουσιν οἱ με-

(1) Fétis, I, σελ. 296, καὶ IV, σελ. 27.

Ὡς γνωστὸν οἱ ἀποτελοῦντες τὴν μουσικὴν κλίμακα (gamme) χαρακτιῆρες διακρίνονται παρὰ μὲν τοῖς λατίνοις διὰ τῶν ἐξῆς συλλαβῶν Ut, re mi, fa, sol, la, παρ' ἡμῖν δὲ διὰ τῶν Πα, βου, γα, δι, κε, ζω, νη· καὶ αἱ μὲν λατινικαὶ συλλαβαὶ ἐγνώσθη ὅτι ἐλήφθησαν ἐκ τῶν διὰ κεφαλαιωδῶν γραμμάτων σημειουμένων λέξεων τοῦ παλαιοῦ τούτου εἰς τὸν ἕγιον Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον Ὑμνου.

Ut queant laxis Resonare fibris
Mira gestorum Famuli tuorum
Solve pollutti Labii reatum.

Καθὼ λέγεται, αἱ τῆς ἡμετέρας μουσικῆς συλλαβαὶ ἐφευρέθησαν ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης ἐκατοντατητηρῆδος, οὔσαι αὐτὰ τὰ τῆς ἐλληνικῆς ἀλφαβήτου γράμματα, προστεθέντος χάριν εὐφωνίας ἐν μὲν τῇ πρώτῃ συλλαβῇ τοῦ Π, ἐν τῇ πέμπτῃ τοῦ Κ καὶ ἐν τῇ ἑξῆς τοῦ Ν· εἰς διασφίξιν ὅμως τούτου ἀπαιτοῦνται θετικώτερά τινα ἀποδείξεις.

παγενέστεροι συγγραφεῖς τὴν μέθοδον καὶ τοὺς χαρακτηρας τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἕως εἰς τοὺς χρόνους Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου βασιλέως Αἰγύπτου, τοῦτέστι 285 ἔτη πρὸ τῆς Σωτηρίου ἐποχῆς. » Ἀγνοῶ εἰς τί βασιζόμενος ἐρμηνεύει οὕτως ὁ Χρῦσανθος τὴν ἄνω περικοπὴν, τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι καὶ ἐτέρᾳ παλαιᾷ μουσικῇ βίβλος ἀποδιδομένη εἰς αὐτὸν τὸν Ἰωάννην Δαμασκηνὸν ὁμολογεῖ τὴν Αἰγυπτιακὴν ἀρχὴν τῶν μουσικῶν τούτων χαρακτηρῶν, θεωροῦσα ὡς ἐφευρετὴν Πτολεμαῖον τὸν μουσικόν (1).

Τρίτος· αὕτῃ ἡ λειτουργικὴ βίβλος Ὁκτώηχος, ἥτις εὐλόγως ὑπὸ πολλῶν θεωρεῖται ὡς αὕτῃ ἡ Θάλεια ἐπὶ τὸ ὀρθοδόξοτερον διερρυθμισμένη (2)· ὡς προεβρέθη, τὸ κυριώτατον τῆς Ὁκτώηχου τμήμα καταλαμβάνουσιν οἱ ὀκτὼ Τριαδικοὶ Κανόνες, ἥτοι ὕμνοι ψαλλόμενοι εἰς αἶνον τῆς ἐνιαίας καὶ ἀμερίστου τριαδικῆς θεότητος· τῶν Κανόνων τούτων οἱ μὲν τρεῖς (1, 3, 4) φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ Μητροφάνους, οἱ δὲ ὑπόλοιποι πέντε εἶναι ἀνώνυμοι. Ὡς γνωστόν, μία τῶν κυριωτέρων τοῦ Ἀρείου δοξασιῶν ἦν ἡ ἀναίρεσις τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος τῆς ἐν Τριάδι ἡνωμένης μιᾶς θεότητος· ἐπὶ τῷ πνεύματι δὲ τούτῳ ἦσαν πιθανῶς συντεταγμένοι πλὴν τῆς θαλείας καὶ οἱ ἄλλοι τῶν Ἀρειανῶν ὕμνοι, ὡς πληροφορούμεθα καὶ ἐκ τῆς ἐξῆς κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ἁσματικῆς προκλήσεως τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁπαδῶν τῆς νέας θρησκείας « Ποῦ εἰσὶν οἱ λέγοντες τὰ τρία μίαν δύναμιν; » (3).

Ὁ ἀναγνώσκων τοὺς ἀνωνύμους Τριαδικοὺς Κανόνας ἀνα-

(1) Παρὰ Τζέτζη *Altgriechische Musik*, σελ. 131 σημ.

(2) *Journal des Savants*, 1876 (ἄρθρον τοῦ κ. Miller περὶ ἑλληνικῆς ὑμνωγραφίας, σελ. 420.)

(3) Σωκράτους ἐκκλ. ἱστορίᾳ ΣΤ', κεφ. 3.

γνωρίζει ὅτι οὗτοι ἐποιήθησαν οὐχὶ ἐν στιγμῇ χαρᾶς καὶ θριάμβου, ἀλλ' ἐν ἐποχῇ κινδύνου καὶ διωγμοῦ, διότι ἀναρέρονται ἐπήρειαι, κακώσεις, ἐχθροί, πονηραὶ βουλαὶ τῶν ἀντικειμένων, ταπεινώσεις, ζοφερά κακοπραγία καὶ τὰ τοιαῦτα, ἡ δὲ ὑμνουμένη Τριάς, ἡ πρῶτην οὕτω καὶ νῦν ἀσύγχυτος καὶ ἀδιαίρετος ἱκετεύεται νὰ οἰκτείρῃ τοὺς τεθλιμμένους αὐτῆς λάτρεις καὶ λάμψη εἰς τὰς καρδίας τῶν ὑμνητῶν αὐτῆς. Τὸ δόγμα τῆς « Τριττῆς καὶ μιᾶς φύσεως τῆς Θεότητος, τῆς τριφεγγοῦς Θεαρχικῆς Μονάδος, τῆς Μονάρχου Τριάδος, τῆς ἀδιαίρετου Τριάδος Μοναρχίας » οὐ μόνον ἐν ἐκάστῳ στίχῳ ἐπαναλαμβάνεται ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς ἀκροστιχίδας τῶν κανόνων ἀποτελεῖ. Χάριν τῶν μὴ ἐχόντων πρόχειρον τὴν Ὀκτώηχον παρτίθῃμι περικοπὰς τινάς. « Μονάδος ἀρχικῆς ἀσύγχυτα τρία πρόσωπα ἀνυμνοῦμεν ὡς ἰδικῶς ἔχοντα καὶ μεριστῶς τὰς ὑποστάσεις, ἀλλ' οὖν ἡνωμένα καὶ ἀμέριστα ἐν τε βουλῇ καὶ δόξῃ καὶ θεότητι... Ἡ φυσικὴν συναθρῖον δόξαν προβαλλομένη, μοναρχικωτάτη Τριάς ἁγία, τοὺς ἀνυμνοῦντας ὀρθοδόξῳ σε πιστεῖ τῆς σῆς δόξης ἰδεῖν καταξίωσον ἀναρχον καὶ μέγαν αὐγὴν τὴν τρισήλιον... Ἀπρόσιτε Τριάς, συναθρῖε, συνάναρχε Θεαρχία, ἡ ἀπαράλλακτος ἐν πᾶσι, πλὴν τῶν φωσφόρων ἰδιότητων, πᾶσαν πονηρὰν κατάργησον τῶν ἀντικειμένων βουλὴν καὶ ἐνόχλησιν τῶν δαιμόνων... Λάμψον ταῖς καρδίαις, τρισήλιε Θεότης, τῶν ὑμνούντων σε τῷ τριλχμπεῖ φωτί σου... Τριάς πρῶτην οὕτω καὶ νῦν, οἰκτείρησον τοὺς δούλους σου... Ἀέσποτα Θεὲ ἐπιβλεψὼν οὐρανόθεν, ἴδε τὴν ἡμῶν ταπεινώσιν ὡς οἰκτίρμων καὶ σπλαγχνίσθητι, φιλόνηρωπε πανάγαθε· οὐδαμῶθεν γὰρ ἐλπίζομεν... διὸ γενοῦ μεθ' ἡμῶν καὶ οὐδεὶς καθ' ἡμῶν... Πάτερ καὶ Υἱὲ σὺν Πνεύματι τῷ ἁγίῳ, βλέψον εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεῖ σε προσκυνοῦντας καὶ δοξάζοντας τὸ κράτος σου, εὖ-

σπλαγχνε, σὺν τοῖς πυρίνοις οἱ πῆλιναι· ἄλλον γὰρ πλὴν σοῦ οὐκ οἶδαμεν, καὶ βόησον τοῖς ὑμνοῦσί σε· Ἐγὼ εἰμι μεθ' ὑμῶν, καὶ οὐδεὶς καθ' ὑμῶν... Συναθδικὰ τρεῖς πρόσωπα δοξάζομεν, ἐν δὲ Κύριον, σὲ τὴν θεῖαν φύσιν, διαιροῦντες ἀπλῶς καὶ συνάπτοντες· καὶ πιστῶς βωῶμεν· Θεαρχικὴ Τριάς· ἀγίε, τοῦς σοὺς δούλους ἐκ θλίψεως λύτρωσαι » .

Πότε καὶ ὑπὸ τίνος ἐγράφησαν οἱ Τριαδικοὶ οὗτοι ὕμνοι εἶναι ἄγνωστον, ὅτι ὁμῶς ἐποιήθησαν οὐ μόνον πρὸ τοῦ Δαμασκηνοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς Ε' ἐκατονταετηρίδος πειθόμεθα ἐκ τοῦ ἐξῆς τεκμηρίου· μοναχὸς τις Θεόδουλος ἀκμάσας, ὡς μὲν ἄλλοι λέγουσιν, ἐν ἀρχῇ τῆς προειρημένης ἐκατονταετηρίδος, κατ' ἄλλους ὁμῶς περὶ τὰ τέλη αὐτῆς (492), συνέγραψεν ἀπλοῦκῃν τινα ἱστορίαν περὶ τῆς ἀρχῆς ἀπάντων τῶν τότε γνωστῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀσμάτων· κατ' αὐτὸν οὐδεὶς ἄνθρωπος ἔγραψε τὸν ἐλάχιστον τῶν ὕμνων τούτων, μόνον δὲ τινες ἐνέρετο μοναχοὶ ὑπὸ θείας τιμηθέντες ὁπτασίας εἶδον κατὰ καιροὺς ἀγγέλους κρατοῦντας θεοῦς κώδικας περιέχοντας τὰ ἅσματα ταῦτα καὶ ἐξαιρετικῶς ἐπιτρέποντας εἰς τοὺς θεόπτας τούτους ἀσκητὰς νὰ λάβωσιν ἀντίγραφα τῶν κωδίκων· ἀλλ' ὁ Θεόδουλος οὔτε τὰ ὀνόματα τῶν ἀντιγραφῶν δύναται νὰ φανερώσῃ λέγων « Καὶ τὸ μὲν πόθεν ἐξεδόθησαν βούλομαι ὡς ἔκουσα φράζειν, περὶ δὲ τὸ ἐκ τίνος, εἴπερ αἶρω ἐρεῖν, οὐ τολμῶ, ὅρκου κλειδί κλείσας τὰ χεῖλη μου μὴ ἐκράναι τούτου τὸ ὄνομα » . Ἀκούσωμεν δὲ τὸν αὐτὸν διηγούμενον καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν Τριαδικῶν ὕμνων « Ἄλλοτε, μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας (λέγει μυστηριώδης μοναχὸς) μετὰ τὸ ψάλλειν τὸν ὄρθρον μου πεσὼν ἐκοιμήθην μικρόν, καὶ ἀφυσπισθεὶς ὁρῶ νοεροῖς ὀφθαλμοῖς ἅετὸν μέγιστον λίαν ἱστάμενον ἐπὶ τὸν ἄερα, οὗ τοῦ κάλλος ἀμήχανον καὶ ἡ δόξα ἀνεκλάλητος, σκιάδιον μετὰ σταυροῦ καίμενον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ὡς ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἱκανῶς ἐξαπλοῦντα τὰς πτέρυγας αὐ-

τοῦ, εἴτα καὶ ἀκούω ἐξ αὐτοῦ φωνὴν νοεράν, ἥς ἄφατος ἡ ἡδονή, λέγουσαν οὕτως—Σπεῦσον γράψε με ἐν τρισὶ προ-
σωποῖς ἔνα Θεόν. Ταῦτα εἰς νοῦν λαβὼν καὶ μνησθεὶς
τῶν προειρημένων, εἰλήφειν λίαν τοῦ γράφειν ἐπιμελῶς τε καὶ
ἀδιστάκτως » (1).

Ἄλλ' ἄρά γε εἶναι ὅλως ἀσύστατος ἡ παράδοσις ἡ εἰς τὸν
Δαμασκηνὸν ἀποδίδουσα τὴν Ὀκτώηχον; Ἐνῷ ἀπορῶν πειστι-
κοῦ τινος τεκμηρίου ἀπέκλινον μᾶλλον εἰς ἀπόρριψιν τῆς πε-
ρὶ δόσεως, ὁ πολυμαθὴς φίλος μου Κ. Μάμουκκς, τοῦ ὁποῖου
τὸ ὄνομα διεγείρει ἐν τῇ καρδίᾳ μου τοσαῦτα σεβασμοῦ καὶ
εὐγνωμοσύνης αἰσθήματα, πληροφορηθεὶς τοὺς ἐνδοιασμούς μου
ἐπῆλθεν ἀρωγὸς τῆς περὶ Δαμασκηνοῦ παραδόσεως ταύτης·
νέος ποτὲ ὁ ἀξιάγαστος πρεσβύτης μελετήσας καὶ τὸ ἐκκλη-
σιαστικὸν τοῦτο ζήτημα κατώρθωσε ν' ἀνακαλύψῃ αὐτὸ τὸ ὀ-
νομα τοῦ ἐκ Δαμασκοῦ ἀγίου ΙΩΑΝΝΟΥ κρυπτομένου ἐν τῇ
ἀκροστιχίδι τῶν μετὰ τὰ Στιχηρὰ Ἀναστάσιμα παρεντιθεμέ-
νων ἐν ἐκάστῳ ἡχῷ Δοξαστικῶν Θεοδοκίων, κατὰ τὴν ἐξῆς
τάξιν.

Ἰδοὺ πεπλήρωται ἡ τοῦ Ἡσαίου πρόρρησις (ἡχος α.)

* Ω θαύματος καινοῦ πάντων τῶν πάλαι (ἡχος β.)

Ἀσπόρως ἐκ θεοῦ πνεύματος (ἡχος γ.)

Νεῦσον παρακλήσεσι σὼν ἱκετῶν (ἡχος δ.)

Ναὸς καὶ πύλη ὑπάρχεις (πλ. α.)

* Ο ποιητὴς καὶ λυτρωτὴς μου (πλ. β.)

Ἰπὸ τὴν σὴν, δέσποινα (ἡχος βαρύς).

(1) Θεοδοῦλου μοναχοῦ διήγησις περὶ τῶν ὕμνων πῶς θεόθεν δεδώ-
ρηνται (Κῶδιξ ἐν τῇ Μαρτιανῇ βιβλιοθήκῃ, cl. II, cod. Graec. 148, f.
6-7). Τὸν Θεοδουλον τοῦτον ὁ Ἀρλέσιος θεωρεῖ ὡς τὸν δμῶνυμον
πρεσβύτερον τῆς Κοίτης Συρίας (Fabricii Bibl. Graeca, IX, 716-717).

Ἡ εὐφύης αὕτη τοῦ κ. Μάμουκα ἀνακάλυψις ὑποστηρίζεται καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἱστορίας. Ὡς γνωστὸν ὁ εἰκονομάχος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος Ε', πρὸς ὃν τοσοῦτον γενναίως ἐν ὀνόματι τῆς ὀρθοδοξίας ἠγωνίσθη ὁ Δαμασκηνός, διεκρίθη διὰ τὴν πρὸς τὴν Θεοτόκον περιφρόνησιν αὐτοῦ ἀποκαλὼν ταύτην, κατὰ τὸν Νεστορίον Χριστοτόκον, καὶ ἀπαλείψας ἐκ τῶν ὕμνων τὸ ὄνομα τῆς Θεομήτορος ὡς Ἀειπαρθένου ἐτιμώρει τοὺς κατὰ συνήθειαν ἀπλῶς τὸ ὄνομα τῆς Θεοτόκου ἐπικαλουμένους· τὰ Δοξαστικὰ δὲ ταῦτα Θεοτοκίᾳ τοῦ Δαμασκηνοῦ εἶναι οὕτως εἶπεν ἡ ὀρθόδοξος ἀπάντησις πρὸς τὰς αἰρετικὰς ταύτας καινοτομίας καὶ ἐπίκλησις τῆς βοηθείας τῆς Ἀειπαρθένου Μητρὸς ὑπὲρ τῶν χάριν αὐτῆς διωκομένων, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἐξῆς περικοπῶν. « Ἰδοὺ πεπλήρωται ἡ τοῦ Ἰσραὴλ πρόρρησις. Παρθένος γὰρ ἐγέννησας, καὶ μετὰ τόκον ὡς πρὸ τόκου διέμεινας.... Νεῦσον παρκαλήσῃσι τῶν οἰκετῶν, Πανάμωμε, παύουσα δεινῶν ἡμῶν ἐπαναστάσεις, πάσις θλίψεως ἡμᾶς ἀπαλλάττουσα· σὲ γὰρ μόνην ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν ἄγκυραν ἔχομεν καὶ τὴν σὴν προστασίαν κεκτήμεθα. Μὴ αἰσχυνθῶμεν, Δέσποινα, σὲ προσκαλούμενοι. Σπεῦσον εἰς ἡμεῖς τῶν σοὶ πιστῶς βοῶντων· Χαῖρε Δέσποινα, ἡ πάντων βοήθεια, χαρὰ, καὶ σκέπη καὶ σωτηρία τῶν ψυχῶν ἡμῶν » (1).

(1) « Ἀγαθὸν δὲ ὁ βασιλεὺς τὸν πατριάρχην λέγει· Ἄρτι τί ἡμῖς βλέπεις, ἔνν λέγωμεν τὴν Θεοτόκον Χριστοτόκον; » Θεοφάνης 6255· « πανταχοῦ μὲν τὰς πρεσβείας τῆς ἁγίας Παρθένου καὶ Θεοτόκου καὶ πίντων τῶν ἁγίων ὡς ἀνωφελεῖς καὶ ἀγράφως ἀποκηρύττων. » ὁ αὐτοῦ 6258. « Καὶ εἶπου τις συμπύτων ἢ ἄλλῶν τὴν συνήθη τοῖς Χριστιανοῖς ἀφῆκε φωνὴν τό, Θεοτόκε βοήθει, ἢ καννυχεῶν ἐρωμένη... ὡς ἐχθρὸς τοῦ βασιλέως ἐκολάζετο καὶ ἀμνημόνευτος ὠνομάζετο. » 6259.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δηλοῦται ὅτι ἡ νῦν γινωσκόμενη Ὀκτώηχος εἶναι ἄθροισμα ὕμνων ποιηθέντων ἐν τῇ Δ' καὶ Ε' ἐκατονταετηρίδι, καὶ ὅτι ὁ προσθέσας τὰ Θεοτοκία Ἰωάννης, ἂν ᾗναι ὁ Δαμασκηνός, ἐσεβάσθη τοὺς πρὸ αὐτοῦ ὑπ' ἄλλων ποιηθέντας Τριαδικούς Κανόνας, ὡς καὶ τὰ τοῦ πατράρχου Ἀνατολίου Στιχηρά· ἂν δὲ εἰκώδιτερον ἐξετάσωμεν τοὺς Κανόνας τούτους, δυνάμεθά πως νὰ ὀρίσωμεν καὶ τὸν χρόνον τῆς πρώτης αὐτῶν ἐπεξεργασίας. Ὡς προερρέθη, τρεῖς τούτων φέρουσι τὸ ὄνομα Μητροφάνους τινός, τὸν ὅποσον ἀγνοῶ πόθεν ὁ πολυμαθὴς Ἀλλάτιος ὀρμώμενος θεωρεῖ ὡς τὸν ὁμώνυμον Σμύρνης ἐπίσκοπον, ποιήσαντα πλὴν τῶν φερόντων τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τοὺς ἄλλους πέντε ἀνωνύμους (1). Ὁ Σμύρνης Μητροφάνης, σύγχρονος τῷ Φωτίῳ (858—870), ὑπ' οὐδενὸς ὀνομασθεὶς μελωδός, ἔγραψε μόνον διατριβάς τινας κατὰ Μανιχαίων, ἀνεκδότους ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ (2). Ἐν τούτοις παλαιῶς κώδιξ ἀντιγραφεὶς ἐν τῇ ΙΕ' ἐκκατονταετηρίδι ἐξ ἄλλου ἀρχαιότερου ἐπιγράφει ἅπαντας τοὺς Κανόνας τούτους εἰς Μητροφάνην, τὸν πρῶτον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἱστορικὸν πατριάρχην (3), διὰ τῶν εὐχῶν τοῦ ὁποίου νικῆσαι ὁ μέγας Κωνσταντῖνος τὸν Λικίνιον, ἰδιαζόντως ἐσεβάσθη καὶ ἐτίμησεν αὐτόν. Ὁ Μητροφάνης οὗτος σύγχρονος τῷ Ἀρείῳ, δὲν παρευρέθη ἔνεκα βαθυτάτου γήρως (4) εἰς τὴν κατὰ

(1) « Triadicorum Canonum, qui pro tonorum numero sunt octo, auctor est Metrophanes episcopus Smyrnaeus. » De libris et rebus ecclesiasticis Graecorum, Parisiis 1641, σελ. 67.

(2) Fabricii Bibliotheca Graeca, XI, σελ. 700.

(3) « Κανόνες εἰς τὴν ἀγίαν καὶ ὁμοούσιον Τριάδα, ποίημα τοῦ ἀγιοτάτου πατριάρχου Μητροφάνους ». Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ἁγίου Μάρκου cl. 11, cod. 126 (πρώην Ναυικινὸς κώδιξ ὑπ' ἀριθμὸν 182).

(4) « Ἐκεῖνος γὰρ ἐκωλύετο βαθυτάτῳ γήρῳ, ἐπεὶ αὐτῷ ὁ χρόνος

τοῦ τελευταίου τούτου συγκροτηθεῖσαν ἐν Νικαίᾳ Ἀ' οἰκου-
μενικὴν σύνοδον, ἀντιπροσωπεύθη ὁμῶς ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου
Ἀλεξάνδρου τοῦ μετ' οὐ πολὺ διαδεχθέντος αὐτὸν ἐν τῷ πα-
τριρχικῷ θρόνῳ.

Ἀληθεύει ὁμῶς ὅτι καὶ ὁ πατριάρχης Μητροφάνης ἐποίη-
σε τοὺς ὁκτώ, ἃ τοῦλάχιστον τοὺς τρεῖς φερωνόμους Τριαδι-
κοὺς Κανόνας; Οἱ τελευταῖοι οὗτοι δὲν ἀναφέρουσιν, ὡς οἱ
ἄλλοι πέντε, διωγμοὺς καὶ ταπεινώσεις, ἔχουσιν ὁμῶς
ὡς βάσιν τῆς ὑμνουμένης μιᾶς Τριαδικῆς θεότητος αὐτὸν τὸν
πατρ' Ἡσαΐα (6, 3) ἀντίφωνον ὕμνον τῶν Σεραφίμ « ἅγιος ἅ-
γιος ἅγιος Κύριος Σαβαώθ », ῥητῶς μάλιστα καὶ τοῦ μελωδοῦ
τοῦτο λέγοντος ἐν τῇ πέμπτῃ ᾠδῇ τοῦ τρίτου κανόνος « Τὸν
ἐν Κυριάρχῃν εἰκονικῶς ὡς εἶδεν Ἡσαΐας Θεόν, ἐν τρισὶ προ-
σώποις δοξολογούμενον ἀχράντοις φωναῖς Σεραφίμ, ἀπεσταλῆ
τοῦ κηρύξαι παρ' αὐτοῦ τρέψοντος οὐσίαν καὶ Μονάδα τρισήλιον ».
Ἀλλ' ὁ ἀντίφωνος οὗτος τῶν Σεραφίμ ὕμνος ἀποτελεῖ, ὡς θέ-
λομεν ἰδεῖν, τὴν βάσιν τοῦ Τρισαγίου « ἅγιος ὁ θεός, ἅγιος
ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος », ὅστις ἐπὶ πολλὰς ἐκατοντάετηρί-
δας ἐγένετο ἡ πέτρα τοῦ σκανδάλου πάσης πρὸς τοὺς ὀρθο-
δοξοὺς συνεννοήσεως τῶν Ἀρειανῶν καὶ τῶν ἄλλων αἰρετικῶν.
Κατὰ μυστηριώδη παράδοσιν ὁ Τρισάγιος οὗτος ὕμνος ἐγνώ-
σθη μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Πρόκλου
(438) διὰ παιδὸς μετεωρισθέντος εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἀκούσαντο
τοῦτον ὑπὸ ἀγγέλων ψαλλόμενον (1), ἐκ τοῦ Χρυσοστόμου ὁ-
μως πληροφοροῦμεθα ὅτι ἐποιήθη ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐπὶ τῆς πεν-

τοῦ βίου ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἐξεταίνετο ἔτη ». (Φωτίου Βιβλιοθήκη κώδ. 88, παρ. καὶ κώδ. 256). Le Quien Oriens Christianus, I, 206-208.

[1] Ἡ τοιαύτη τοῦ Τρισαγίου ἀποκάλυψις συμπίπτει παραδόξως πρὸς τὴν τότε διαταχθεῖσαν ἀνακομιδὴν τῶν λειψάνων τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

τοδυναμίας τῶν Ἀρειανῶν, οἵτινες καταλαβόντες πάσας τὰς ἐκκλησίας ἀπηνῶς κατεδίωξαν τοὺς ὀρθοδόξους· τότε οὗτοι καταφυγόντες εἰς τὰς ἐρήμους καὶ τὰ περικλήσια, πρὸς διατήρησιν τῆς πίστεως ἐποίησαν τὸν ὕμνον τοῦτον, τοῦ ὁποίου ἡ ἐκ τοῦ Ἡσαίου ἀρχὴ ἦν γνωστὴ εἰς μόνους τοὺς μεμνημένους (1). Ταῦτα συνδεόμενα πρὸς ἄλλα τεκμήρια προσεχῶς ἐκτεθησόμενα ὑποδεικνύουσιν ὅτι καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατριάρχου Μητροφάνους ἐγένετο χρῆσις πρὸς ἀπλὴν διάσωσιν τοῦ ἐξωτερικοῦ γοήτρου τῆς ὀρθοδοξίας.

Οἰαδὴποτε καὶ ἂν ἦν ἡ ἐπὶ τῆς Ὀκτῶνῃου γενομένη ἐπεξεργασία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οὗτος ἐσεβάσθη τὴν παλαιὰν τοῦ Ἀρείου ἢ μᾶλλον τοῦ Σωτάδου ρυθμικὴν (2). Ὁ συγκρίνων τὴν Ὀκτῶνῃον πρὸς τὰ παρ' Ἀθανασίῳ φερόμενα τῆς Θαλείας ἀποσπάσματα, παρατηρεῖ ὅτι ἀμφότεραι αἱ λειτουργικαὶ αὗται βίβλοι φέρουσιν τὸν τύπον ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μυστηριώδους ρυθμοῦ· καὶ πιθανὸν μὲν ὅτι ἡ ρυθμικὴ αὕτη ἦν ἄλλοτε ἑμμετρος, σὺν τῷ

(1) Χρυσοστόμου τὰ Εὐρισκόμενα ἅπαντα ἐκδ. Βενεδικτίνων τόμ. II, σελ. 715.

(2) Ἐν παλαιᾷ ἐπιστολῇ ἀποδιδομένη εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν, οὗτος δμολογεῖ ὅτι οὐ μόνον ἐσεβάσθη τὴν παλαιὰν ρυθμικὴν ἀλλὰ καὶ ὅτι οἱ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενοι μουσικοὶ χαρακτῆρες ἐφεισέθησαν ἐν Αἰγύπτῳ « ἡρξάμεν τοῦ διδάσκει καὶ ἐρμηνεύσαι ὅμῃς τὴν ρυθμικὴν ταύτην τέχνην... ὁἷκχιον ἐκλέξασθαι ἀπὸ πάντων καὶ γρίψαι τὰ λυσιτελέστερα· καὶ μή μοι λέγε, τίς ταύτην τὴν ρυθμικὴν πεποίηκε καὶ πόθεν ἤρξατο; ἐκ μακρῶν γὰρ τῶν χρόνων καὶ ἀπὸ παλαιῶν μὲν ἐξετέθη... Πτολεμαῖος δ' μουσικός, ὡς μανθάνομεν, πάντων ἀρχαῖος ἐφεῦρε τοὺς τόνους τούτους ». Tzetzes, *Altgriechische Musik*, σελ. 131, σημ. Καὶ τὸ Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν λειτουργικὸν ὄργανον τοῦ ἁγίου τούτου ἐγράφη ἐν τῷ αὐτῷ πεζῷ ρυθμῷ (S. Damasceni Opera ed. Lequien, I, τ.λ. 690-691).

χρόνῳ ὁμῶς ἀπολεσθέντος τοῦ μετρικοῦ μυστηρίου, ἥ τε Θάλεια καὶ ἡ Ὀκτώηχος θεωροῦνται πλεὺν ὡς ἀπλᾶ πεζολογικὰ ἀναγνώσματα, ἢ ὡς ἔλεγε περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων ἐν γένει ὁ Πλανούδης « σώματα ἔρημα ψυχῆς » (1).

Τέταρτος· αὐτὴ ἡ φύσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς οὕσα κατ' ἐξοχὴν ῥυθμικὴ καὶ χειρονομικὴ, ἥτοι ὅλῳ μὲν τοῦ ποιητικοῦ μέτρου ἀδιαφοροῦσα, πολὺ ὁμῶς προσέχουσα εἰς τὸν ῥυθμὸν κανονιζόμενον διὰ συμβολικῶν τῆς χειρὸς νευμάτων (2), ἐξ οὗ καὶ *Neuma* ἀπλῶς ὑπὸ τῶν Γότθων ἡ μουσικὴ χειρονομία ὠνομάσθη. Ὡς προερέθη, ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ἐπανελημμένως ἀποκαλεῖ τὴν Θάλειαν ἀπλὴν ἀπομίμησιν τῆς ὀρχήσεως, τοῦ ἥθους καὶ τοῦ μέλους τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ποιητοῦ Σωτάδου (3). Ὁ διάσημος οὗτος τῆς Ἀλεξανδρείας φλυακογράφος, καταγόμενος ἐκ Μαρωνείας τῆς Θράκης, καὶ κατὰ Σουίδα τῆς Κρήτης, καὶ ἀκμάσας ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, ἐπενόησε νέα ἄγνωστα μέτρα καὶ ἤθη, τὰ ὅποια τοσοῦτον ἤρσαν εἰς τοὺς τότε ὥστε ὁ Ἑννιος καὶ ὁ Βάρρων ἐφήρμωσαν αὐτὰ ἐν τῇ ποιήσει αὐτῶν καὶ τῇ Ῥωμαϊκῇ σκηνῇ. Καὶ περὶ μὲν τῶν Σωταδεῶν μέτρων ἐπανελημμένως λαλοῦσιν ὁ Ἡρακλείδης καὶ ὁ σχολιαστὴς αὐτοῦ (4), περὶ δὲ τοῦ ἰδιόζοντος ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ ῥυθμοῦ γράφει ταῦτα ὁ μουσικὸς Ἀριστείδης « ῥυθμὸς δὲ καθ'

(1) « Μόνον δὲ τοῦ εἰρμού τῶν τόνων ἀντεποιήσαντο, καὶ νῦν οὐκ ἐν ἀποδείξει δοκοῦσι σώματος ἐρήμου ψυχῆς· ψυχὴ γὰρ στίχου τὸ μέτρον. » Μάξιμος Πλανούδης (*Pitra Analecta Sacra* I, σελ. LIV).

(2) Βλέπε ὑποσημείωσιν σελ. ρνδ—ρνε'.

(3) *S. Athanasii Opera*, Parisiis 1698, τόμ. I, σελ. 247, 277, 290, 406, 408, 409, 505.

(4) Ἡρακλείδης· ἐγχειρίδιον περὶ μέτρων. Trajecti 1721, σελ. 5, 8, 10, 36.

αὐτὸν μὲν ἐπὶ ψιλῆς ὀρχήσεως, μετὰ δὲ μέλους ἐν κώλοις· μετὰ δὲ λέξεως μόνῃς ἐπὶ τῶν ποιημάτων μετὰ πεπλασμένης (γρ. κεκλασμένης) ὑποκρίσεως οἷον τῶν Σωτᾶδου καὶ τινῶν τοιοούτων». Κατὰ τὸν σοφὸν καθηγητὴν Christ τὰ Σωτᾶδεια ᾄσματα οὕτω μετὰ λέξεως μόνῃς ἐρρυθμισμένα ἀπηγγέλλοντο (dekla mer) ἐν τῷ θεάτρῳ συνοδευόμενα διὰ χειρονομίας, ὡς λέγει ὁ Πετρώνιος

ut infractis manibus congemit, eiusmodi carmina effudit (1).

Εἰδικωτέρα σύγκρισις τοῦ ρυθμικοῦ τῆς ἐκκλησίας ᾄσματος πρὸς τὴν Θάλειαν τοῦ Ἀρείου καὶ ταύτης πρὸς τὰ ρυθμικά ᾄσματα τοῦ Σωτᾶδου καθίσταται νῦν ἀδύνατος, διότι ἡ μὲν Θάλεια παραδοθεῖσα εἰς τὸ πῦρ οὔτε ὑπὸ τῶν λογίων τῆς ἐπομένης Ε' ἑκατονταετηρίδος ἐγινώσκετο (2), οἱ δὲ μῆμοι καὶ τὰ Ἰωνικά ᾄσματα τοῦ Σωτᾶδου ἐντελῶς ἠφρανίσθησαν· ἐκ τῶν παρ' Ἀθανασίῳ ὅμως διασωθέντων ἠρωτηριασμένων τῆς Θαλείας λειψάνων δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ὅτι ὁ ρυθμὸς τῆς Ἀρειανῆς λειτουργίας ἐστερεῖτο οἰουδήποτε γνωστοῦ ποιητικοῦ μέτρου, ἐπομένως ὅτι αὕτη ἦν πεζὸν σύγγραμμα ὡς ἡ ἡμετέρα Ὀκτώηχος καὶ τὰ ἄλλα λειτουργικά βιβλία, ἐκτὸς ἂν ποτε ἀνακαλυφθῇ ὑπολινθάνον τι μέτρον καὶ ἐν τῇ ρυθμικῇ ταύτῃ πεζολογίᾳ (3). Ὅτι ὅμως ἡ Ἀρειανὴ λειτουργία ἦν ἀν-

(1) W. Christ. Metrik der Griechen und Römer, Leipzig. 1874, σελ. 509-512.

(2) «Τοῦτου δὲ τοῦ συντάγματος, ὡς ἐπυθόμην, οὐ γὰρ ἐνέτυχον, διαλελυμένος ἐστὶν ὁ χαρακτήρ». Σωζόμενος κεφ. 26. (Scriptores Hist. Eccles. ἐκδ. Valois τόμ. I, σελ. 486). Ἡ διαδεδομένη αὕτη φαντασί μοι ὕποπτος.

(3) Εἶναι περίεργον ὅτι σχολιαστὴς τις τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Ναζιαν-

τιγραφῇ τοῦ τότε ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐθνικοῦ θεάτρου πιθανῶς, δὲ καὶ τῆς ἐθνικῆς ὑμολογίας πληροπορούμεθα ἐκ τοῦ ἐξῆς περιέργου γεγονότος. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Βάλεντος οἱ τότε πανίσχυροι Ἀρειανοὶ καταλαβόντες τὰς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὀρθόδοξους ἐκκλησίας καθίδρυσαν ἐν τῷ πατριρχικῷ θρόνῳ τὸν Λούκιον (382—385) ἀντὶ τοῦ ἐκδιωχθέντος διαδόχου τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου Παύλου, ὅστις περιγράφει οὕτω τὴν τότε ψαλίσαν ὑπὸ τῶν ἐκδεσχευμένων τούτων αἰρετικῶν λειτουργίαν « ἐν τῇ καλουμένῃ ἐκκλησίᾳ Θεωνᾶ ἐπεισελθόντες τὰ πλῆθη, ἀντὶ ῥημάτων σεμνῶν, εἰδῶλων εὐφημίας ἐπήφινον, ἀντὶ θεῶν γραφῶν ἀναγνώσεως, κρότους χειρῶν ἀσέμνους καὶ κεκλασμένους μετ' αἰσχρότητος φωνάς, κατὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ παρθένων ὕβρεις, ἃς ἡ γλῶττα προφέρει οὐκ ἀνέχεται . . . ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θυσιαστηρίου ἐπετέλουν οἱ δυσσεβεῖς· ὥς γὰρ ἐν κρητὶ σκηνῆς ἀτάκτου, παῖδες ἄρρενα τὴν φύσιν ἐξερνησάμενον καὶ τὴν γυναικεῖαν ποθήσαντα, στοιβῇ κατὰ τὸ γεγραμμένον τοὺς ὀφθαλμοὺς διαχρυσάμενον, καὶ φύκει τὰς ὀφθαλμοὺς ἐρυθρῶντα, ὡς τὰ πρὸ αὐτοῦ εἰδῶλα, θηλυμόρφῳ τῷ σχήματι ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου, ἐνθα κάθοδον τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπικαλούμεθα, εὐκύκλῳ τῇ στροφῇ ὧδε κἀκεῖσε τῷ χεῖρε σχηματιζόμενον, ὀρχεῖσθαι παρεσκεύασαν, πλατὺ μὲν γελῶντες, ἀθέσμους δὲ ἐπικφιέντες φωνάς. Οἱ δὲ πάλ-

λητοῦ παρατηρήσας τὴν πρὸς τὰ μιμογραφικὰ δράματα σχέσιν τῶν ἔργων τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τούτου πατρὸς ὁμολογεῖ ὅτι οὗτος ἀπεμιμήθη τὸν ρυθμὸν τῶν δραμάτων τοῦ ἀρχαιοτάτου τῆς μιμογραφίας ἐφευρετοῦ τοῦ Συρακουσίου Σώφρονος, μὴ τολμῶν πιθανῶς ν' ἀναφέρῃ τὸν ἀπὸ Σουίδαν δαιμονισθέντα Σωτᾶδην. « Ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ τὸν Συρακούσιον Σώφρονα μιμῆται· οὗτος γὰρ μόνος ποιητῶν ρυθμὸς τις ἀπὸ κώλοιο ἐγρήσατο, ποιητικῆς ἀναλογίας καταφρονήσας. » Montfaucon *Bibliotheca Coisliniana*, σελ. 120.

λιν, καὶ τοῦτο πρὸς ἀταξίαν ἡγησάμενοι καὶ τὰ παρωχηκότα εὐπρεπῆ μᾶλλον ἢ περ ἄθεσμα λογισάμενοι, ἐξ αὐτῶν ἓνα γνωριμώτατον ἐν αἰσχύρῳ, ὁμοῦ τὴν ἐσθῆτα καὶ τὴν αἰδῶ γυμνωσάμενον, ὡς ἡ φύσις ἔχει σχήματος, τῷ τῆς ἐκκλησίας ἐπιβιβάσαντες θρόνῳ, δημηγόρον αἰσχρὸν κατὰ Χριστοῦ προσηγύρευσαν· ἀντὶ γὰρ θείων βημάτων αἰσχύρῳτα προὔβαλλετο »· Ὁ αὐτὸς δὲ πατριάρχης Παῦλος ἐξακολουθεῖ λέγων ὅτι τὸν πατριάρχην αὐτῶν οἱ Ἀρειανοὶ ὑπεδέχθησαν λέγοντες « Ἐκλῶς ἦλθες, ἐπίσκοπε, υἱὸν μὴ λέγων· ὁ Σάρκας σὲ φιλῶν εἰσήνεγκε » (1)· ἡ ἀνάμιξις δὲ τοῦ ὀνόματος τοῦ Σαράπιδος ἀποδεικνύει ὅτι ἐν τῇ Ἀρειανῇ λειτουργίᾳ ἔλχον μέρος καὶ οἱ ἐθνικοὶ ὑμνολόγοι.

Καὶ τοιοῦτο μὲν ἦν τὸ λειτουργικὸν θέατρον τῶν Ἀρειανῶν ἐν τῇ Δ' ἐκκτονταετηρίδι· ἴδωμεν δὲ ὅποιον ἦν καὶ τὸ ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ παριστάμενον ὁρθόδοξον δρᾶμα μετὰ πρᾶλυνσιν ἐπτά ὄλων ἐκκτονταετηρίδων ἥτοι ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Κεδρηνοῦ. « Ἔργον ἐκείνου (τοῦ πατριάρχου Θεοφυλάκτου) καὶ τὸ νῦν κρατοῦν ἔθος, ἐν ταῖς λαμπραῖς καὶ δημοτελέσιν ἑορταῖς ὑβρίζεσθαι τὸν θεὸν καὶ τὰς τῶν ἀγίων μνήμας διὰ λιγυσμάτων ἀπρεπῶν καὶ γελώτων καὶ παραφόρων κραυγῶν τελουμένων τῶν θείων ὕμνων, οὓς ἔδει μετὰ συντριμμοῦ καὶ κατηνύξεως καρδίας ὑπὲρ τῆς ἐκυτῶν ἡμᾶς σωτηρίας προσφέρειν τῷ θεῷ. Πληθὺς γὰρ συστησάμενος ἐπιρρήτων ἀνδρῶν καὶ

(1) Θεοδωρήτου ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας (ἐν Opera omnia, ἔκδ. Schultze, τόμ. III, σελ. 999)· ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, ὡς προειμειώθη, περιγράφει οὕτω τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ Λουκίου « θυσιαστικῆς καθυβριζόμενα σχήμασιν ἀσελγέσι καὶ ἄσχημασιν... καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν ὀρχήμασι καὶ λιγύσμασι, δημηγορούσας ἐπὶ τῶν ἱερῶν θρόνων γλώσσας βλασφήμους, μυστήρια κωμωδούμενα, σιωπωμένους ψαλμωδίας »· λόγος 23 εἰς Ἱερῶνα τὸν φιλόσοφον (τόμ. I, σελ. 418 ἔκδ. Morelli).

ἔαρχον αὐτοῖς ἐπιστήσας Εὐθύμιόν τινα Κασπὴν λεγόμενον, ὃν αὐτὸς δομέστικον τῆς ἐκκλησίας προὔθελλετο, καὶ τὰς στανικάς ὀρχήσεις καὶ τὰς ἀσήμεους κραυγὰς καὶ τὰ ἐκ τριόδων καὶ χαμκιτυπεῖων ἤρκανιμένα ἄσματα τελεῖσθαι ἐδίδαξεν » (1). Ἀλλ' ἴσως εἶπη τις ὅτι δύναται μὲν ὁ δημηγόρος τῶν Ἀρειανῶν νὰ ᾔῃαι ὁ δομέστικος τῶν ὀρθοδόξων, ποῦ ὅμως ὁ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου ὀρχούμενος νεανίας ὁ εἰς γυναῖκα μετημφιεσμένος; ἀπορῶ πῶς ὁ Κεδρηνὸς πρέλειψε καὶ τὴν λειτουργικὴν ταύτην λεπτομέρειαν· ὁ Ψελλὸς ὅμως εἰδικώτερον περιγράφων τὸ ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ Κηρουλλαρίου θέατρον τῶν Χίων μοναχῶν μνημονεύει οὐχὶ νεανίαν εἰς γυναῖκα μετημφιεσμένην, ἀλλὰ παρθένον ἐπὶ τὸ ἀνδρικώτερον ἐσχηματισμένην, ὡς θέλομεν εἶπει προσεχῶς (2).

Τὰ πρῶτα ἴχνη τῆς συνοδευούσης τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἄσματι μιμικῆς χειρονομίας ἡ ἥθους ἀπαντῶσιν ἐν αὐτῇ τῇ συνόδῳ, ἥτις κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου, διότι ἡ ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου Ἀντιοχείας συνταχθεῖσα ἐκφώνησις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον ἀπηγγέλθη ἡ θοποιοιτικῶς (3)· κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ λειτουργικὴ αὕτη ἡθοποιὰ καθιερώθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἥτις πρώτη εἰσήγαγε τὸ ἄσμα πρὸς καταπολέμησιν τῆς Θαλείας, διότι ὡς πληροφоруμένα ἐκ τοῦ Ἀλεξανδρέως διακόνου Ὀλυμπιοδώρου, ἀκμάσαντος μίαν περίπου μετὰ τὸν Ἀρειὸν ἐκατονταετηρίδα, οἱ Ἀλεξανδρεῖς οὐ μόνον ᾄδοντες τοὺς ὕμνους ἐχειρονόμουν, ἀλ-

(1) Χρονογραφία, τόμ. II, σελ. 333, ἐκδ. Παρισίων.

(2) Ὡς ἐσημειώθη (σελ. σά'.) οἱ Ἀρειανοὶ ἀποτροπιαζόμενοι τὰς γυναικείας φωνάς, ἀντικαθίστων τὰς γυναῖκας διὰ νεανιῶν ἐψιμυθωμένων.

(3) Fabricii Bibliotheca Graeca, IX, σελ. 132.

ση'.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

λά και ἀπλῶς τὰ ἱερὰ βιβλία ἀνεγίνωσκον κατὰ τοὺς γνωστοὺς τοῦ Σωτάδου κανόνας, ἥτοι χειρονομοῦντες καὶ ἀπαγγέλοντες (1).

Ὁ Χρυσόστομος διάκονος ὢν τοῦ πατριαρχείου Ἀντιοχείας μετὰ πολλῆς σφοδρότητος προσέβαλλε τὴν θεατρικὴν χειρονομίαν τῶν ἐκκλησιαζομένων, οἵτινες παρακολουθοῦντες τὰς διαφόρους τῆς λειτουργίας στάσεις ἀπήγγελλον ἀσήμεους κρυαῖς καὶ ἐκίνουν οὐ μόνον τὰς χεῖρας ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς πό-

(1) « Ἀναγνώστέον τὸ μὲν κατ' ἀπόφασιν, τὸ δὲ ἐν ᾗθει.... καὶ κατ' ἐρώτησιν. » Εἰς τὰ Ὁριγένους Ἐξαπλῆ (Ἰώβ, 34, 9). Τὸ ἔθιμον τοῦ ἀναγινώσκειν κατ' ἀπόφασιν καὶ ἐν ᾗθει τὸ Εὐαγγέλιον, τὸν Ἀπόστολον καὶ τὰ ἄλλα ἱερὰ βιβλία ἐπεκράτει ἐν Βυζαντίῳ, ὡς περὶ τοῦ ἐκ τῶν διασωζομένων πολλῶν τοιοῦτων χειρογράφων τοις σμένων διὰ μουσικῶν σημείων. Κατὰ τὸν ἐν τῇ ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδι ἀκμάσαντα Ζακύνθιον μοναχὸν Πιχώμιον Ρουσάνον ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησία διέταξε ν' ἀναγινώσκωνται τρεῖς συγχρόνως Εὐαγγέλια ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ, ἕνεκα τῆς συσσωρεύσεως τῶν ἐκκλησιαζομένων καὶ τοῦ προξενουμένου θορύβου. « τριχῶς ἀναγινώσκεισθαι τὸ Εὐαγγέλιον ἐν τε τῷ ἁγίῳ βήματι ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως, ἐν δὲ τῷ ἁμβωνί ὑπὸ διακόνου, ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ νάρθηκι. Ἐπεὶ δὲ οὐδὲ οὕτως ἦν εὐχὲς δημοφανεῖν τοὺς ἀναγινώσκοντας, τοῦ μὲν προβαίνοντος, τοῦ δὲ μένοντος, διὰ τὴν σύγχυσιν τῆς φωνῆς ἐκ διανοχῆς ἕκαστον στίχον ἀναγινώσκεισθαι καὶ οὕτως ἀκούειν ἅπαντα πάντας. ἀλλ' ἐπειδὴ κυκλικῶς ἡ ἀνάγνωσις ἐτελεῖτο, καὶ ὁ μὲν ἐν τῷ νάρθηκι ἤκουε τοῦ ἐν τῷ ἁμβωνί ἀναγινώσκοντος, οὗτος δὲ τοῦ ἐν τῷ βήματι, ὁ δὲ ἐν τῷ βήματι οὐκ ἤκουε τοῦ ἐν τῷ νάρθηκι διὰ τὸ μήκοθεν τούτου ἵστασθαι, ἐπεὶ οὖν καὶ διὰ σημαντῆρος μνηστῆρος τὸ τέλος τοῦ στίχου, καὶ οὕτω τοῦ εἰρηρῶς ἄρχεσθαι μέχρις οὗ πληρωθῇ ἡ τούτου ἀνάγνωσις. ὅθεν δῆλον εἶναι τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας ἐκράτησεν ἀδασκάντως ἡ τοιαύτη συνήθεια. » Ἐν χειρογράφῳ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἁγίου Μάρκου cl. II, cod. 103, φύλ. 131-182. Πιθανῶς ἡ τοιαύτη κατὰ στίχον ἀνάγνωσις καὶ ἐκκινούσῳ τὴν σημαντῆρ εἰσι λείποντα τοῦ πλησιοῦ ἤθους.

δης (1). Ὅτι δὲ πλὴν τῆς μουσικῆς καὶ αὐταὶ αἱ λειτουργικαὶ εὐχαὶ ἐχειρονομοῦντο ἐν τῇ Δ' ἑκατονταετηρίδι ὑπὸ τε τῶν Ἀρειανῶν καὶ τῶν ὀρθόδοξων εἰκάζομεν ἐκ τοῦ ἐξῆς γεγονότος. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου οἱ Ἀρειανοὶ δεσπόζοντες ἐν Ἀντιοχείᾳ εἰσέγαγον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τὴν λειτουργίαν καὶ τὴν μουσικὴν αὐτῶν· ὁ ὀρθόδοξος βχρέως φέρωντες τὸν ζυγὸν τῶν ἀντιπάλων ἠπείλησαν ἐπὶ τέλους ὅτι καὶ μέχρι στάσεως ἠδύναντο νὰ προβῶσιν, ἂν δὲν ἱκανοποιούντο· ὁ ἐν ἔτει 361 ὀνομασθεὶς πατριάρχης Μελέτιος, καίτοι ἐν ἀρχῇ ἀρειανίζων, ἠναγκάσθη νὰ προσοικειωθῇ καὶ τὴν ὀρθόδοξον μερίδα, εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς ὁποίας ὤρειλε τὸν θρόνον. Εἴτε εἰλικρινῶς ἡσπάσθη τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας τῆς μερίδος ταύτης, εἴτε διὰ ταχυδακτυλογρηκῆς οὕτως εἰπεῖν μεθόδου ἠθέλησε νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ὀρθόδοξίαν αὐτοῦ, τὸ βέβαιον ὅτι ἐν τῇ λειτουργίᾳ διεδραματίσθη καμικωτῆτη σκηνή· ὁ πατριάρχης προσεπάθησε νὰ ἀπαγγεῖλῃ τὰς ἐκφωνή-

(1) « Καὶ γὰρ εἰσὶ τινες τῶν ἐνταῦθα . . . οἵτινες καταφρονοῦντες μὲν τοῦ θεοῦ, τὰ δὲ τοῦ πνεύματος λόγια ὡς κοινὰ ἡγοούμενοι, φωνὰς ἀτάκτους ἀφιᾶσι, καὶ τῶν μαίνομένων οὐδὲν ἔμεινον διάκεινται, ὅλῳ τῇ σῶματι δονούμενοι καὶ περιφερόμενοι, καὶ ἀλλότρια τῆς πνευματικῆς καταστάσεως ἐπιδεικνύμενοι τὰ ἥθη· ἄθλια καὶ ταλαίπωρε, δέον σε δεδοικότα καὶ τρέμοντα τὴν ἀγγελικὴν δοξολογίαν ἐκπέμπειν, φόβῳ τε τὴν ἐξομολόγησιν τῇ κτίσει ποιεῖσθαι, καὶ διὰ ταύτης συγγνώμην τῶν ἐπιεισμένων αἰτεῖσθαι· σὺ δὲ τὰ μύμων καὶ ὀργηστῶν ἐνταῦθα παρεισγείς, ἀτάκτως μὲν τὰς χεῖρας ἐπανατείνων, καὶ τοῖς ποσὶν ἐφαλλόμενος καὶ ὅλῳ περικλώμενος τῇ σῶματι . . . ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς θεάτροις ἀκουσμάτων τε καὶ θεαμάτων τὸν νοῦν συνεσκοτίσθης, καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἐκείσε πραττόμενα τοῖς τῆς ἐκκλησίας ἀναφύροις τόποις· διὰ τοῦτο ταῖς ἀπῆμοις κραυγαῖς τὸ τῆς ψυχῆς ἄτακτον δημοσιεύεις. » Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου τὰ εὐρισκόμενα, ἐκδ. Βενεδικτίνων, τόμ. VI, σελ. 97.

σεις, ἀλλ' ὁ ἀρειανίζων ἀρχιδιάκονος τῷ ἐκλείσει διὰ χειρὸς τὸ στόμα· οὕτω δὲ διὰ σειρᾶς χειρονομικῶν κινήσεων ὁ Μελέτιος· ὑπέδειξεν ὅτι κατὰ τὸ ὀρθόδοξον δόγμα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἡννόμε νὰ ἀπαγγείλῃ τὰς πρὸς τὴν ἀγίαν Τριάδα ἐκφωνήσεις (1).

Βάσις τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ἣν ἡ χειρονομία (2), τὴν ὁποίαν ὁ μὲν Φιλόθεος ὁ πρωτοσπαθάριος ὀνομάζει « πολύτεχνον τῆς χειρονομίας κίνησιν » (3), ὁ δὲ Πορφυρογέννητος συ-

(1) « Λέγεται δὲ τὸν τηνικάδε τοῦ κλήρου ἀρχιδιάκονον διδάσκοντι (τῷ Μελετίῳ) προσιόντα ἐπιβαλεῖν αὐτῷ κολῆν τὴν χεῖρα καὶ ἐπιθῆναι τὸ στόμα· τὸν δὲ τῇ χειρὶ μᾶλλον ἢ τῇ φωνῇ, τὴν τῆς πίστεως γνώμην σημαίνειν· καὶ τοὺς τρεῖς δακτύλους εἰς τὸ προφανές ἐκτείνοντα, εἰς ταῦτ' αὐθὺς συνιζάνειν συνάγοντα, τὸν ἕνα μόνον ἐγείρειν ὄρθιον, δι' ὧν εἰκόνιζεν ἅπασιν ἃ δὴ φρονῶν λέγειν ἐπέχετο· ἐπεὶ δὲ ὁ διάκονος ἀφελὲς τὸ στόμα, τὴν χεῖρα συνέχευεν, ἐκεῖνος ἐλευθεριάσας τὴν γλῶσσαν, κομψοτέρᾳ μάλ' α φωνῇ ἣν εἶχε περὶ θεοῦ δόξαν σαφῶς ἐπαρρησιάζετο... ἐπεὶ δὲ λέγων ἦν τῇ χειρὶ δεικνύς· τὸ βούλημα τῆς ψυχῆς οὐκ ἐπαύετο παριστᾶν, ἀμοιβᾶς ὡς γ' ἐδίδου ὅτε διάκονος καὶ κεῖνος, οἷον δὴ πυχκράτιον ἀγωνιζόμενοι, ἐπὶ πολὺ φιλονεικοῦντες ἦσαν. » Νικηφόρου Ξυνοπούλου, ἐκκλητ. ἱστορία, IX, κεφ. 48.

(2) Καὶ ἐπὶ τῶν τελευταίων βυζαντινῶν, ὅταν τὰ νεύματα κατήνησαν ἀπλῶς πλέον μουσικοὶ χαρακτῆρες, τὰ ἀποτελοῦντα τὴν παλαιὰν χειρονομίαν ἴσα θιμωροῦντο ὡς ἡ βάσις τῆς ψαλμωδίας « Ἀρχή, μέση, τέλος καὶ σύστημα πάντων τῶν σημαδίων τὸ ἴσον ἐστίν· χωρὶς γὰρ τούτου οὐ κατορθοῦται φωνή. » Ἀρχὴ σὺν θεῷ ὅλων τῶν σημαδίων (ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἁγίου Μάρκου, cl. II, cod. 141).

(3) « Καὶ σὺν τῇ ἐπινεύσει καὶ εὐλογίᾳ τοῦ ἁγιοτάτου ἡμῶν πατριάρχου ἀπάρχεσθαι αὐτοὺς τὴν τιμὴν καὶ θεῶραστον αἰνεσιν... καὶ ἅμα τῇ αὐτῆς ἐκφωνήσει καὶ πολυτέχνῳ τῆς χειρονομίας κινήσει ὁμοθυμαδὸν ἅπαντας τοὺς ἀνακειμένους ἔδειν καὶ συμπάλλειν τὸ ῥηθὲν ἱερὸν ἔσμα. » Παρὰ Πορφυρογέννητον (De Cerimoniis, II, 438).

νεχῶς ἀποκαλεῖ ὡς οἱ Γό-θοι νεῦμα (Neuma) (1)· τὴν χειρονομίαν ἢ τὴν μουσικὴν ταύτην ἡθοποιῶσαν ἀνέπτυσζαν μὲν οἱ εἰκονομάχοι βασιλεῖς (2), οὔτε ὁμῶς οὗτοι, οὔτε αὐτὸς ὁ Ἀρειος, ὡς προερέθη, ἐφεῦρεν, ἀλλ' εἶναι λείψανον τῆς παλαιᾶς μουσικῆς καὶ θεατρικῆς ἡθοποιίας. Παλαιὸν μουσικὸν σημεῖωμα δίδει τὴν ἐξῆς περὶ χειρονομίας ἐξηγήσιν «χειρονομία ἐστὶ νόμος παραδεδωμένος τῶν ἀγίων πατέρων· ἡνίκα γὰρ ἡ φωνὴ ἐκ τοῦ ψάλτου ἐξέρχεται, παραυτίκα καὶ τὴν χειρονομίαν ἀπάρχεται, ἵνα ἐκ τῆς χειρονομίας ἐπιδείξῃ τὸ μέλος τὸ ἀρχόμενον· ὡς γὰρ βοηθῶ χρώμενος ὁ ψάλτης γνωρίζουσιν τὸν ἐκάστου λόγον, ἀρμοζόντως μελωδεῖ καὶ οὐκ ἀδικόρως» (3). Ταῦτα παραθέτων ὁ Χρῦσανθος· ἐπισημειοῖ «μετὰ δὲ τὴν πτώσιν τῆς Ρωμαϊκῆς βασιλείας παρήκμαζε μὲν κατ' ὀλίγον ἡ χειρονομία, ἐσώζετο δὲ μέχρι τοῦ 1650 ἔτους, διότι κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν Ἰάκωβός τις τοῦπικλὴν Βάρβαρος ἐκ τῶν Ἑνετῶν ἠρώτησε τὸν ἐκ Κρήτης πρωτοψάλτην Δημήτριον Ταμίαν (4), διὰ ποίαν αἰτίαν συνειθίζουσιν ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ νὰ χειρονομῶσι καὶ νὰ ψάλλωσι τὸ τερερέ; δέδωκε δὲ τὴν περὶ τούτου ἀπόκρισιν ὁ φιλόσοφος Γεράσιμος Βλάχ-

(1) Βλέπε σελ. ρνδ' σημ.

(2) «Ἐφιλοτιμέτο δὲ (ὁ Θεόφιλος) καὶ μελωδὸς εἶναι· διὸ καὶ ὕμνους ποιῶν τινες καὶ στιχηρὰ μελῶν ἔδυσθαι προετρέπετο... Φέρεται δὲ καὶ τις λόγος ὡς ἔρωτι τοῦ μελούς βαλλόμενος κατὰ τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν ἐν φαιδρῇ πανηγύρει οὐ παρητήσατο τὸ χειρονομεῖν, δοὺς τῷ κλήρῳ ὑπὲρ τούτου χρυσίου λίτρας ἑκατόν». Κεδρηνὸς I, 918, ἐκδ. Παρισίων· παρὰβαλλε καὶ τὰ ἐν σελίδι 861 περὶ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου εἰρημένα.

(3) Θεωρητικὸν τῆς Μουσικῆς, σελ. 93 σημ.

(4) Τοῦ Ταμίου τούτου εὐρηται ἰδιόγραφος ἀσμητικὴ ἀκολουθία τοῦ ἱερέως Σπυριδωνος ἐν τῇ Μαρκεζινῇ βιβλιοθήκῃ (Cod. Nannianus 212).

χρὸς ὁ Κρῆς παρακληθεὶς ὑπὸ τοῦ εἰρημένου Δημητρίου Ταμίᾳ. Ἐκ τοῦ ἐδικού μας ὁμῶς καιροῦ εἶναι διόλου ἄγνωστος ἡ μεταχειρίσις τῆς χειρονομίας ».

Καὶ ἄγνοῶ μὲν ὅποια ἡ περὶ χειρονομίας ἰδέα τοῦ Βλάχου, ἕτερος ὁμῶς συμπατριώτης καὶ σύγχρονος αὐτοῦ, ὁ Νικόλαος Καλλιμάχης, εἰς τὸν ὅποτον ἡ ἱστορία τῶν θεατρικῶν ἀγῶνων τοσαῦτα ὀφείλει σπουδαῖα συγγράμματα (1), μετὰ πολλῆς προσοχῆς παρατηρήσας τὰ ἐν Κρήτῃ τότε διατηρούμενα μουσικὰ νύμματα, χωρὶς νὰ ὑποπτευθῇ στενωτέρων τινὰ σχέσιν τῆς παλαιᾶς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν, ἐθεώρησε τὴν μὲν χειρονομίαν ταύτην ὡς ἀναμφισβήτητον λεῖψκον τῆς παλαιᾶς παντομιμικῆς ὀρχήσεως, τοὺς δὲ Κρήτας μουσικοὺς ὡς γνησίους διαδόχους τῶν ὑπὸ Λεσβίωνακτος μνημονευομένων χειροσόφων (2).

Ἡ ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων ἀπομίμησις τῆς Ἀρειανῆς μουσικῆς ἤρχισε μὲν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ζῶντος ἔτι τοῦ Ἀρείου, μετεδύθη ὁμῶς καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐκκλησίας ὀλίγον μετὰ τὸν ἐλεεινόν

(1) Περὶ τοῦ λογίου τούτου Κρητὸς καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ βλέπε Κ. Σάβχ Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν, σελ. 378-379.

(2) Nicolai Calliachii De Indis scenicis mimorum et pantomimorum syn-
tagma posthumum. Patavii 1703, σελ. 84-85.

Ὁ Ζακύνθιος μοναχὸς Παχώμιος Ρουσάνος γράψας ἐν μέσῳ τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος « Ἐρμηνείαν σύντομον εἰς τὴν καθ' ἑμῆς μουσικὴν » παραλείπει δυστυχῶς τὴν ἐξήγησιν τῆς τότε γνωστῆς χειρονομίας, ἐπισημειῶν « περὶ δὲ τῶν σχημάτων τῶν φωνῶν τοῦ τε καλλωπισμοῦ καὶ τῆς χειρονομίας αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς τῶν σημαδίων προσηγορίας τε καὶ συνθέσεως ἔξεστι ποσῶς γινῶναι τῷ φιλομαθεῖ. » Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἁγίου Μάρκου, cl. II, κωδ. 103, εὑλ. 59.

τοῦ αἵρεσιάρχου θάνατον (336) διότι, ὡς πληροπορούμεθα ἐκ τοῦ ἐν ἔτει 338 ἀποβιώσαντος, πρώτου τῆς ἐκκλησίας χρονολογίου, τοῦ ἀρειανίζοντος Εὐσεβίου, οἱ ὑπὸ τῶν τότε μοναχῶν ᾄδόμενοι ὕμνοι οὐδεμίαν εἶχον σχέσιν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν μουσικὴν, ἀλλ' ὁμοίουν πρὸς τὰ ᾄσματα τῶν παλαιῶν Ἰουδαίων ἀσκητῶν τῶν λεγομένων Θεραπευτῶν (1). Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου ὁ ἀρειανισμὸς ἐξεληθὼν τῆς Ἀλεξανδρείας διεδόθη καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν μετὰ τοιαύτης ταχύτητος, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου καὶ βασιλεῖαν καὶ πατριρχεῖαν ἀπορρορήσας ἀνεδείχθη ἀπὸ προγεγραμμένης αἰρέσεως αὐτὴ ἡ ἐπίσημος τοῦ κράτους θρησκεία. Οἱ τῆς ὁριζοδοξίας πρόμαχοι, ἐκκλητικοὶ ἐπὶ τῇ ἀπροσδοκῆτῳ ταύτῃ ἐπαναστάσει, δὲν ἐτόλμησαν ν' ἀντιπαρταχθῶσι πρὸς τὸν θριαμβεύοντα ἐκ θρόνου, ὅστις κατὰ κράτος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἀπηνῶς κατέδωκε τοὺς ἐπιζῶντας τοῦ Ἀρείου ἐχθρούς (2). Ἡ Ἀντιόχεια ἦν τότε ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἀντολικῆς αὐτοκρατορίας, τὸν δὲ πατριρχικὸν θρόνον αὐτῆς ἐκυβέρνην ὁ πολὺς Λεόντιος, εἰς τῶν ἐπιζώντων μαθητῶν τοῦ προσφίλου τῶν Ἀντιοχείων συμπολίτου τοῦ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ μαρτυρήσαντος ἁγίου Λουκιανοῦ (3). Ἐπὶ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Στεφάνου διεδραματί-

(1) Ἐκκλησ. ἱστορίαι βιβλ. Β, κεφ. 17. Τοὺς ὕμνους βεβχίως τούτους ἐνοῶ καὶ ὁ Κλήμης γράφων « ᾄδει δέ γε ὁ Εὐνομος ὁ ἐμὸς οὐ τὸν Τερπάνδρου νόμον, οὐδὲ τὸν Καπίτωνος, οὐδὲ μὴν Φρύγιον, ἢ Λύδιον, ἢ Δωρίον, ἀλλὰ τῆς κινῆς ἁρμονίας τὸν αἰθιον νόμον, τὸν φερώνυμον τοῦ ἡεροῦ, τὸ ᾄσμα τὸ Λευϊτικόν ». Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως τὰ εὐρίσκόμενα, Οἰκονομ. 1715, τόμ. Ι, σελ. 3.

(2) Ὡς γνωστὸν ὁ ἅγιος Ἀθηνάσιος διέφυγε τὸν θάνατον ἐπὶ πολλῶν μύθων κρυθεὶς ἐν πενήγρῳ οἰκίσκῳ Ἀλεξανδρινῆς γυναικὸς.

(3) Λακην. Εὐαγγελιστοῦ, ἐκκλ. ἱστορίαι βιβλ. ΙΧ, κεφ. 24.

σθησαν βδελυραὶ σκηναί, ἀφοῦ καὶ αὐτὰς τὰ πόρνας μετεχει-
ρίσθησαν οἱ ἰσχύοντες Ἀρειανοὶ πρὸς συκοφαντίαν τῆς ἀρετῆς
τῶν τεταπεινωμένων ὀρθοδόξων· ἀλλ' ὁ Λεόντιος, ὁπαδὸς μὲν
τῆς θριαμβευούσης αἰρέσεως, ἀλλὰ καὶ ἐχθρὸς παντὸς βιαίου
μέτρου, ἐπροτίμησε νὰ ἐγκαινίσῃ τὴν πατριαρχεῖαν αὐτοῦ διὰ
τῆς εἰρήνης καὶ τῆς συμφιλίωσης. Ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ
βεβαίως ἐψάλλετο ἡ Θάλεια, ἥτις ὅσον καὶ ἂν μετερρυθμίσθῃ
γάρβιν τοῦ ἐπιδιωκομένου συμβιβασμοῦ, περιεῖχεν οὐκ ὀλίγας
ἐκφράσεις ἀντιστρατευομένας ἰδίᾳ πρὸς τὸ περὶ ὁμοουσίου καὶ
τρισυποστάτου θεότητος χριστιανικὸν δόγμα. Τοιαύτην δοξο-
λογίαν δὲν ἠδύναντο ἀγογγύστως ν' ἀκροασθῶσι τὰ ὀρθόδοξα
πλήθη, τὰ ὅποια ἐξερεθίζόμενα ὑπὸ ἐπικινδύνων δημυγωγῶν
ἠπεῖλουν ὅτι καὶ μέλεις ἀνταρσίας ἠδύναντο νὰ προδῶσι. Πρὸς
ἀποτροπὴν παντὸς ἀπευκταίου ὁ Λεόντιος ἠθέλησε νὰ συμβι-
βάσῃ τὰς ἀντιμαχόμενας φατρίας δι' εὐφροῦς μέσου· ἀντὶ ἐνὸς
μουσικοῦ χοροῦ συγκροτήσας δύο ἐπέτρεψεν εἰς ἕκαστον νὰ
δοξολογῇ τὸν θεὸν κατὰ τὰς ἰδίας πεποιθήσεις, ἀφοῦ μάλιστα
ἡ διαφορὰ οὔτε εἰς τὴν μουσικὴν, οὔτε εἰς τὸν ῥυθμὸν συνί-
στατο, ἀλλ' εἰς μόνην τὴν παρένθεσιν τοῦ συνδέσμου **Καὶ** καὶ
τῶν προθέσεων **Διὰ** καὶ Ἐν ἐν τοῖς ὕμνοις· ἐπειδὴ δὲ ὁ πα-
τριαρχὴς λειτουργῶν ὥφειλε ν' ἀπαγγεῖλῃ τὰς λεγομένας ἐκ-
φωνήσεις « ὅτι ἅγιος εἶ ὁ θεὸς ἡμῶν καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀνα-
πέμπομεν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν
καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων » (1), ὁ Λεόντιος πρὸς
ἰκανοποίησιν καὶ τῶν δύο μερῶν ἐξερῶναι τοσοῦτον σιγηλῶς

(1) Παραθέτω τὴν ἐκφώνησιν ταύτην ὡς ἔκτοτε διωρθώθη ὑπὸ τοῦ
Φιλαδελανοῦ ἀντιτίξαντος αὐτὴν εἰς τὴν ὀλίγῃ διάφορον Ἀρειανὴν (Ἐκκλ-
οδόπουλος, IX, 24).

τὴν ἐκφώνησιν ταύτην ὥστε μόνον αἱ τελευταῖαι λέξεις ὑπὸ τῶν πλησιεστέρων ἠκούοντο (1).

Ἄλλ' ὁ συμβιβασμὸς ὀλίγον διήρκεσε· τὰ πλήθη ὠδήγοῦντο ὑπὸ δύο Ἀντιοχέων μοναχῶν, τοῦ Φλαβιανοῦ καὶ τοῦ Διοδώρου, οἵτινες ἔχοντες ἀτομικὰ κατὰ τοῦ πατριάρχου παράπονα εὗρον πρόφασιν τὴν ἀμφίβολον ταύτην ἀπαγγελίαν τῆς ἐκφωνήσεως ὅπως ἀποσπάσῃ τοὺς ὀρθοδόξους ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν συχναζομένων ναῶν. Τὸ ἐπίζηλον τοῦ πατριάρχικοῦ διακόνου ἀξίωμα εἶχε δώσει ὁ Λεόντιος εἰς τὸν πολυμαθῆ φιλόσοφον καὶ θεολόγον Ἀέτιον, διότι διατελέσας διδάσκαλος αὐτοῦ ἐγίνωσκε διὰ τίνος ἐπιπόνου καὶ βναύσου ἐργασίας κατάρθωσε νὰ ἐκπαιδευθῇ ὁ χριστιανὸς οὗτος Κλεάνθης (2)· τὴν διακονίαν ταύτην ζητήσαντες οἱ προειρημένοι μοναχοὶ καὶ μὴ κατορθώσαντες νὰ λάβωσιν, ἐκήρυξαν ἄσπονδον πρὸς τὸν προστατὴν τοῦ Ἀετίου πόλεμον. Οὕτως ἀποσπάσαντες τὰ πλήθη ἐκ τῶν ναῶν ὁ Φλαβιανὸς καὶ ὁ Διοδώρος ὠδήγησαν αὐτὰ εἰς τὰ παρεκκλήσια ἢ τὰ λεγόμενα μαρτύρια, καὶ ἐνταῦθα συγκροτήσαντες δύο μουσικοὺς χοροὺς ἐδίδαξαν εἰς αὐτοὺς τὴν λεγομένην Δαυϊτικὴν μελωδίαν. Ὁ Λεόντιος πληροφρηθεὶς τὸν σχηματισμὸν τῶν χορῶν τούτων ἔσυρε τὴν πολιὰν αὐτοῦ κόμην, κακὰ ἐπικείμενα μαντευόμενος· πρὸς ἀποφυγὴν ὁμῶς νέων σκανδάλων ἔπαυσε τὸν Ἀέτιον τῆς διακονίας, καὶ

(1) « Καὶ διχῇ τοὺς ἱερωμένους καὶ τὸν λοιπὸν ὄμιλον θεωρῶν, καὶ τοὺς μὲν τὸν Καὶ σύνδεσμον ἐπὶ τῆς τοῦ υἱοῦ δοξολογίας τιθέντας, τοὺς δὲ τὴν μὲν Διὰ πρόθεσιν ἐπὶ τοῦ υἱοῦ, τὴν δὲ Ἐν ἐπὶ τοῦ Πνεύματος προσκαρμύζοντας, σιγῇ τὴν δοξολογίαν προσέφερε, μόνον δὲ τό. Εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἤκουον οἱ πελάζοντες ». Θεοδώρητου τὰ ἱστορικά, ἐκδ. Schulze, τόμ. III, σελ. 889. Σωζόμενος Ἐκκλησι. Ἱστορία, βιβλ. Γ', κεφ. 20. Νικηφόρου Ξανθοπούλου, ἐκκλ. Ἱστορία, IX, 24.

(2) Εὐνόμιος, IX, 17.

καθαίρεσας τῆς ἱερωσύνης τὸν Φλαβιανόν, ἀφῆκε τοὺς χοροὺς ἀνενοχλήτους (1).

Ἀλλὰ τὸ ζήτημα τοῦτο ὡς στενῶς συνδεδεμένον πρὸς τὸ ἡμέτερον θέμα χρῆζει ειδικωτέρας ἀναπτύξεως. Ὁ ἀρχαιότερος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης περιόδου ἱστορικός, Σωκράτης, οὔτε κἄν ἀναφέρει τὸν Φλαβιανόν καὶ τὸν Διόδωρον. πολλῶ δὲ μᾶλλον τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐφευρεθεῖσαν Δαυϊτικὴν μελωδίαν, ἥτις ὡς διαδοθεῖσα εἰς τὰ τῆς οἰκουμένης τέρματα, ὡς λέγουσιν οἱ μεταγενέστεροι, ἔπρεπε νὰ μὴ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χρονογράφου· πρῶτος ὁ ἐν τῇ ἐπομένῃ Ε' ἐκατονταετηρίδι ἀκμάσας Σωζόμενος μνημονεύει μετὰ τινων λεπτομερειῶν τὰ ἐν Ἀντιοχείᾳ διαδραματισθέντα, οὔτε τὸν Λεόντιον ἐπικρίνων, οὔτε τοὺς ἀντιπολιτευθέντας αὐτὸν ἐπαινῶν. Τὸ ὕστερον συγγραφέν Χρονικὸν Πασχάλιον παρέρχόμενον ἐν σιγῇ τὰ ὀνόματα τῶν δύο Ἀντιοχέων μελωδῶν, ἐπιδαφιεύει παρχδύξως εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἀρειανοῦ πατριάρχου τὰ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας εἰς μόνους τοὺς ἀγίους ἀποδιδόμενα ἐπίθετα (2). ἐπειδὴ δὲ ἡ χρονογραφία αὕτη συνετάχθη ἐπὶ τῇ βάσει παλαιῶν Ἀντιοχικῶν παραδόσεων, δυνάμεθα νὰ ὑποπτευθῶμεν μὴ τὰ ἐπὶ Λεοντίου συμβάντα διχοφοροτρόπως ἐκρίθησαν ὑπὸ τῶν αὐτοπτῶν, ἀγροῦ μάλιστα εἰς τούτων, ὁ Ἀντιοχεὺς Θεόδωρος, προσφιλέστατος μάλιστα μνητῆς τοῦ Φλαβιανοῦ, μετὰ πολλῆς περιγρονήσεως λαλεῖ περὶ τῆς Δαυϊτικῆς μελωδίας τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ, ἀποκκλῶν αὐτὴν ἀπλὴν τῆς Συριακῆς ψαλμωδίας ἀπομίμησιν (3). Διὰ τὸν

(1) Θεοδώρητος, III, 889.

(2) «Μακάριος Λεόντιος, ἀνὴρ κατὰ πάντα πιστός τε καὶ εὐλαβής καὶ ζηλωτής... τῆς ἀληθοῦς πίστεως»· τόμ. I, σελ. 535, ἐκδ. Βόννης.

(3) Migne Patrologia Graeca, τόμ. 139. σελ. 1390.

αὐτὸν λόγον βλέπομεν καὶ ἕτερον Ἀντιοχέα, τὸν Θεοδώρητον ἡρώου, ἀκμάσαντα ἐν τῇ ἐπομένῃ ἑκατονταετηρίδι, ἐκπλύνοντα μὲν τὸν πατριάρχην Λεόντιον διὰ ποταπῶν ὕβρεων (1), ἐκθύμως δὲ ἐπαινοῦντα τοὺς ἀντιπάλους αὐτοῦ καὶ τὴν Δαυϊτικὴν αὐτῶν μελωδίαν.

Ὁ νεώτατος ὁμῶς τῶν ἐκκλησιαστικῶν χρονογράφων Νικηφόρος ὁ Ξανθόπουλος, ἔχων ὑπ' ὄψει πολλὰ συγγράμματα μὴ περιελθόντα ἡμῖν, ἐξιστορεῖ διαφοροτρόπως τὰ τότε συμβάντα, καὶ τὸ περίεργον ὅτι καλῶς γινώσκων τὸν Θεοδώρητον, διότι ἀλλοχοῦ ἐπὶ λέξει ἀντιγράφει, προτιμᾷ νὰ παρίδῃ αὐτὸν ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ· ἐγκωμιάζων τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν παιδείαν τοῦ Λεοντίου καὶ τοῦ Ἀετίου ὁ Νικηφόρος, οὔτε καὶ μνημονεύει τὸν πρὸς αὐτοὺς πύλεμον τοῦ Φλαβιανοῦ καὶ τοῦ Διοδώρου, πολλῶ δὲ μᾶλλον τὴν Δαυϊτικὴν αὐτῶν μελωδίαν. Οἱ τε Ἀντιοχεῖς ἀληθῶς ἀντεπολιτεύθησαν τοὺς Ἀρειανούς, οὐχὶ ἀκούοντες τὰς εἰσηγήσεις τῶν δύο τοῦ Λεοντίου ἐλθρῶν, ἀλλ' ὅπως μείνωσι πιστοὶ εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ πατριάρχου αὐτῶν Εὐσταθίου, τοῦ μεγάλου τοῦ Ἀρείου ἀνταγωνιστοῦ, ἐστιθιζοὶ διὰ τοῦτο ἀποκαλούμενοι. Οὔτε περὶ βιαίου ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν ἀποχωρισμοῦ, οὔτε περὶ σχηματισμοῦ νέων μουσικῶν χορῶν λαλεῖ ὁ χρονογράφος τῆς ἐκκλησίας, μόνον ὅτι ἀναγράφει τὸ ἐξῆς εἰς μόνον τὸν Φλαβιανὸν ἀφορῶν ἐπεισθὼν· ὅτι ἐν ᾧ οἱ μουσικοὶ χοροὶ ἀποτελούμενοι ἐξ Ἀρειανῶν ἐψαλλον κατὰ τὴν ἰδίαν αἵρεσιν « δόξα πατρὶ δι' υἱοῦ ἐν ἁγίῳ πνεύματι », ὁ Φλαβιανὸς « στίφος μοναχῶν συναγαγὼν, ἀπερρήδην ἐξεργήσας « δόξα πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύ-

1) Ἀποκαλεῖ αὐτὸν κρυφίνουν, κακοήθη, ἐκτομίαν, χάριν ἔρωτος γυναικὸς αὐτοχειρὶ εὐνουχισθέντα, πόρνον, καὶ τὰ τοιαῦτα.

ματι· ὅπερ ὡς μηδεμίαν ἔχον ὑπόνοιαν ταῖς ἐκκλησίαις Θεοῦ ἐπεκράτησε· & δῆτα ὁρῶν Λεόντιος κωλύειν οὐκ ἐτόλμα » (1).

Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι ἀποδείξεις ὑπάρχουσιν ὅτι ὁ Θεοδώρητος παρասυρθείς ἐκ τοῦ πρὸς τὴν Δαυϊτικὴν μελωδίαν ἐνθουσιασμοῦ του παρεμόρφωσε τὰ πράγματα· λέγει ὅτι « οὗτοι πρῶτοι διχῇ διελόντες τοὺς τῶν ψαλλόντων χορούς, ἐκ διαδοχῆς ἄδειν τὴν δαυϊτικὴν ἐδίδαξαν μελωδίαν· » ἀλλὰ τὸ πρῶτον δὲν ἀληθεύει, διότι ὡς μανθάνομεν ἐξ αὐτοῦ τούτου, τοῦ Σωζομένου καὶ τοῦ Ξανθοπούλου, κατὰ μίμησιν τῶν Ἀρειανῶν χορῶν συνέστησαν καὶ οὗτοι τοὺς τῆς Δαυϊτικῆς μελωδίας· ὅτι δὲ κυριώτατον γνῶρισμα τῆς Ἀρειανῆς λειτουργίας ἦσαν οἱ χοροί, πληροφορούμεθα καὶ ἐκ τοῦ ὅτι οἱ ὀρθόδοξοι διεκρίνον τοὺς Ἀρειανούς δι' αὐτῶν τῶν λειτουργικῶν τούτων χορῶν, « οἱ τῆς Ἀρείου θυμέλης μεσόχοροι (2) ».

ὑπὸ τὸ ὄνομα Δαυϊτικὴ μελωδία ὁ Θεοδώρητος ἐννοεῖ αὐτοὺς τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαυὶδ (3) ἁδομένους ὑπὸ χορῶν κατ' ἴδιον μέλος, οὐδεμίαν ἔχον σχέσιν πρὸς τὴν ἑλληνι-

(1) Ἐκκλησ. Ἱστορία, IX, 24. Ὅτι τὰ ἐν Ἀντιοχείᾳ τότε συμβάντα διαφοροτρόπως ἐξετέθησαν ὑπὸ τῶν χρονογράφων, οἱ δὲ μεταγενέστεροι ἐν τῇ ἀπορίᾳ τῆς διακρίσεως τῆς ἀληθείας περιέπλεξαν τὰ πράγματα, πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ ἐξῆς· ὁ Σουΐδας, ὁ Κεδρηνὸς καὶ ὁ Γλυκῆς ἀπαλείψαντες τὰ ὀνόματα τοῦ Λεοντίου καὶ τοῦ Διοδώρου θεωροῦσι τὸν Φλαβιανὸν ὡς πατριάρχην Ἀντιοχείας καὶ εὗρετὴν τῶν χορῶν τούτων· ἀλλ' ἐν τῇ ὑπ' αὐτῶν μνημονευομένῃ 23 ἔτει τῆς βασιλείας Κωνσταντίου (358) πατριάρχης Ἀντιοχείας ἦν ὁ Λεόντιος, ὁ δὲ Φλαβιανός, ἀπλοῦς τότε μοναχός, ἐπατριάρχευσε μετὰ 23 ἔτη, ἤτοι ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Α (381)· βλ. σημ. σελίδος κς', Κεδρηνόν. I, σελ. 531, ἐκδ. Παρισίων, καὶ Γλυκῶν.

(2) Εὐλόγιος πάπας Ἀλεξανδρείας (ἐν Φωτίου βιβλιοθήκῃ κωδ.ξ 235).

(3) Θεοδώρητος, τόμ. I, σελ. 215, 447, 475· τόμ. IV, 379, 476, 1013, 1014.

κὴν μουσικὴν (1)· γινώσκοντες ὅτι οἱ Ψάλμοι οὗτοι ἀποτε-
 λούντες τὴν βᾶσιν τῆς πρώτης χριστιανικῆς λειτουργίας ἤδον-
 το ἀπ' αὐτῶν ἔτι τῶν Ἀποστόλων (2), ὑπεννοοῦμεν μὴ οἱ
 νέοι μελωδοὶ ἐτόνισαν αὐτοὺς κατὰ νέον μουσικὸν σύστημα·
 δυστυχῶς ὅμως τὴν ὑπόνοιαν ταύτην διαλύει ἡ ῥήτῃ διαβε-
 βῶσις ἀνδρὸς πολὺ τοῦ Θεοδώρου ἀξιοπιστοτέρου, τοῦ
 Θεοδώρου ἐπισκόπου Μοψουεστίας, ὅστις αὐτόπτης· μάρις τῶν
 ἐν Ἀντιοχείᾳ διατρεζάντων καὶ προσφιλῆς μαθητῆς ἐνὸς τῶν
 μελωδῶν, τοῦ Φλαβιανοῦ, μετὰ τινος περιφρονήσεως λαλεῖ πε-
 ρὶ τῆς λεγομένης Δαυϊτικῆς ταύτης μελωδίας, τῆς ὁποίας ἡ
 μουσικὴ καινοτομία δὲν συνίστατο εἰς τοὺς χορούς, ἀλλ' εἰς
 τὰ ὑπὸ τῶν χορῶν τούτων ἀδόμενα ἀντίφωνα, τὰ ὁποῖα
 οἱ λεγόμενοι οὗτοι μελωδοὶ ἀπεμιμήθησαν ἐκ τῆς μουσικῆς
 τῶν Σύρων (3). Ἡ διβεβῶσις αὕτη τοῦ Θεοδώρου ὑποστη-
 ρίζεται πῶς καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ, ὅστις
 πικρῶς ἐπιτιμῶν τὴν εἴησιν τοῦ Διοδώρου ἀποκαλεῖ τοῦτον

[1] «Κινήσωμεν εἰς ὕμνηδιν... τὴν γλῶτταν· καὶ μήτε νύμφας
 ὀρεσιζῶσας, ἢ πηγαίας, ἢ ποταμίας, μήτε τὰς Νηρέως θεοποιήσωμεν
 βυγατέρας, μήτε τῇ Διοτὶ τὸν Ἰουλον ἔσωμεν, ἢ τὸν λιτυέσαν, μὴ Διο-
 νύσῳ τὸν διθύραμβον, μὴ τῷ Πυθίῳ μάντει τὸν παιᾶνα, μήτε τῇ Ἀρ-
 τεμίδι τὸν ὑποῖπον· ἀλλὰ τῷ ποιητῇ τῶν ὄλων τὴν Δαυϊτικὴν προσε-
 νέγωμεν μελωδίαν.» τόμ. IV, σελ. 813-814, ἐκδ. Schulze.

[2] Gerbertus de Cantu, τόμ. I, σελ. 22-28, 70-73, καὶ 152-153.
 Οἱ πρῶτοι αἰρεσιάρχαι ἐνόθευσαν τοὺς ψαλμοὺς πρὸς ἀποπλάνησιν τῶν
 ἐκμενόντων ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ παραδόσει τοῦ παλαίου μέλους.

[3] «Atque ut Theodorus Mopsuestenus scribit, illam psalmodiae spe-
 cie, quas Antiphonas dicimus, illi (ὁ Φλαβιανὸς καὶ ὁ Διοδωρος) ex
 Syrorum lingua in Graecam transtulerunt, et omnium prope soli ad-
 mittendi hujus operis omnibus orbis christiani hominibus auctores ap-
 paruerunt.» Νικήτα Χωνιάτου Θησαυρὸς V, 30 (ἐν Migne Patrologia
 Graeca, τόμ. 139, σελ. 1390).

ἀνόητον καὶ ἐπείσακτον μουσικόν (1), καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ξανθοπούλου ὑποδεικνύοντος τὸν σφετερισμὸν τῆς μουσικῆς τῶν Γνωστικῶν οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν πρώτων τούτων τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας μελοποιῶν (2).

Ὡς προεσημειώθη, μουσικῇ τῶν τότε Σύρων ἦν ἡ τῶν Βαρδισανιτῶν, τὴν ὁποίαν ὡς κατακληλοῦσαν τοὺς συμπατριώτας αὐτοῦ ἠναγκάσθη νὰ παραδεχθῇ καὶ ὁ ἅγιος Ἐφραίμ, τηρήσας μὲν τὸ μέλος, τοὺς χοροὺς καὶ αὐτοὺς τοὺς χερσικτῆρας τῆς μουσικῆς τοῦ Ἀρμονίου, μόνον δὲ ἀντικαταστήσας τὰς λέξεις τῶν Γνωστικῶν ὕμνων δι' ἐτέρων ὀρθοδόξων (3). Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει οὐδόλως ἀπίθانون ὅτι καὶ οἱ προεξημενόμενοι μοναχοὶ εἰσῆγαγον τὴν αὐτὴν μουσικὴν καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἀφοῦ μάλιστα ὁ Διόδωρος ἀπέκτησε τὰς ὀλίγας μουσικὰς αὐτοῦ γνώσεις ἐν τῇ αὐτῇ ἀκριβοῶς πόλει, ἔνθα καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Βαρδισάνου εἶχεν ἐκπαιδευθῇ, ἥτοι ἐν Ἀθήναις.

(1) Diodorus autem Nazaraei magus, eius pigmentalibus manganes acuens irrationabilitatem, acutus apparuit sophista religionis agrestis. Iste enim male communis utilitatis Athenas navigans et philosophans imprudenter musicorum participatus est rationem». Juliani opera, ed. Merleini, II, σελ. 606.

(2) «Ἀφ' ὧν (τῶν Συριακῶν μελῶν) πρὸς ζῆλον οἶμαι καὶ οἱ μετέπειτα τῆς ἐκκλησίας μελοποιοί, τὰς ἀφορμὰς τῶν μελῶν πορισάμενοι, ἐπὶ μᾶλλον αὐξῆσαι ταῦτα καὶ ἐπιδοῦναι περσεκυσάντο». Ἐκκλ. Ἱστορία, IX.

(3) Ξανθόπουλος αὐτόθι. Τοῦτο δηλολογεῖ καὶ αὐτὸς ὁ Θεοδόρητος (III, 1008, «ταῦτα καὶ νῦν τὰ ἔσχατα (τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ) φαιδρύτερας τῶν νικηφόρων μαρτύρων τὰς πανηγύρεις ποιεῖ»· καὶ ἄλλοι (III, 1165) λέγουσι ὅτι ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πουπλίου Ἰερυθένει κοινωρίᾳ ἡ Λαυτικὴ μελωδία ἐψάλλετο ὑπὸ οὓς χορῶν Σύρων καὶ Ἑλλήνων.

Μετὰ τῶν θιασωτῶν τῆς Δαυτικῆς μελωδίᾳ διεκρίνοντο ἴδιαι αἱ μοναχαὶ καθ' ὧν ἀγρία ἐξεδηλώθη ἡ μανία τῶν Ἀρειανῶν. Ὡς γνωστὸν, αἱ ψαλμωδίαι τῶν πρώτων χριστιανῶν ᾄδοντο ὑπ' ἀνδρῶν, ἢ ἂν ἐν τοῖς χοροῖς τῶν ψαλλόντων ἀνιμνύοντο καὶ γυναικες, ἡ μουσικὴ αὐτῶν ἐπέμβασις ἦν ὅλως ἀσήμακτος. Εἰς καὶ μόνος αἰρεσιάρχης τῆς Γ' ἐκατονταετηρίδος, ὁ περιβόητος τοῦ Μανιχαϊσμοῦ μεταρρυθμιστὴς Παῦλος, ὁ Σχμοστατεύς, τονίσας κατ' ἴδιον μουσικὸν σύστημα τοῦς ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων ᾄδομένους ψαλμοῦς, εἰσήγαγε καὶ χοροῦς γυναικῶν ἐν τῇ αἰρετικῇ αὐτοῦ λειτουργίᾳ· ἡ κατ' αὐτοῦ ὁμῶς συγκροτηθεῖσα ἐν Ἀντιοχείᾳ σύνοδος κατεδίκασε τὸ ἄτοπον τῆς ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ ἀναμίξεως γυναικείων φωνῶν (1). Τοῦς Παυλικιανούς τούτους πιθανῶς ἔχουσα ὑπ' ὄψει καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ πρώτη οἰκουμενικὴ σύνοδος διέταξεν ὅπως μόνοι οἱ τεταγμένοι ψάλλται ψάλλωσιν ἐν διόρθοις (2). Τὰ γεγονότα ταῦτα διαδραματισθέντα ἐν Συρίᾳ ἐπέξω ἐτι ζωηρὰ ἐν τῇ μνήμῃ ἰδίως τοῦ γηραιοῦ Λεοντίου, ὅστις αὐτόπτης σχεδὸν μάρτυς τῆς πρώτης ἀναπτύξεως τῆς μεγάλης τῶν Παυλικιανῶν αἵρέσεως εἶδε τὰς πρώτας ἐπὶ τοῦ χριστιανισμοῦ θλιβεράς αὐτῆς συνεπείας, καὶ εὐκόλως προέβλεπε τὸν μέλλοντα κίνδυνον ἐκ τῆς μανιώδους καὶ πολυηρονίου πάλης τῆς αἵρέσεως τοῦ Παύλου πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν· διὰ τὸν λόγον τοῦτον μετὰ φρικιάσεως ἤκουσε τὴν συγκρότησιν τῶν νέων τούτων χορῶν, μὴ θελήσας ὁμῶς νὰ προβῇ εἰς μέτρα δυνάμενα νὰ καταλήξωσιν εἰς στενωτέραν τινὰ συν-

(1) «Ψαλμοὺς δὲ τοὺς μὲν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν πάντας, ὡς δὴ νεωτέρους καὶ νεωτέρων ἀνδρῶν συγγράμματα· εἰς ἐκείνους δὲ ἐν μέσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, τῇ μεγάλῃ, τοῦ Πάσχα ἡμέρᾳ ψαλμωδεῖν ἡρώδης παρασκευάζων, ὧν καὶ αὐτοὺς ἄν τις φράσειεν.» Ἐπιστολὴ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου παρ' Εὐθερίου, ἐκκλ. Ἱστορ. Ζ, κεφ. 20.

(2) Sacrosancta Concilia, ἔκδ. Coleti, -όμ. II, σελ. 240.

εννόησιν τῶν ὀρθοδόξων τούτων πρὸς τοὺς Παυλικιανούς, ἀνεγνώρισε τοὺς χορούς, πλὴν κατ' ἰδίαν ἔσυρε τὴν πολιὰν αὐτοῦ μαντευόμενος ἐπικείμενα καχά. Ἡ ἱστορία δὲν ἀναφέρει ἂν ἡ πρόγνωσις τοῦ Λεοντίου ἐξεπληρώθη, βλέποντες ὁμῶς τὸν πρὸς τὰς καλογραίας ἀδυσώπητον πόλεμον οὐ μόνον τῶν Ἀρεινῶν ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ, τὸν διωγμὸν τοῦ Διοδώρου καὶ τὴν ἐξορίαν τῶν ὁπαδῶν τῆς Δαυϊτικῆς μελωδίας, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ μουσικὸν σχίσμα ἐπέφερε τὰς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ὑποδειχθείσας ὁλεθρίους συνεπείας· ἐξ ἀμυδρῶν μάλιστα ἐνδείξεων δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν τό τε ποῖον τῆς νέας ταύτης μουσικῆς καὶ τὸν λόγον τῆς ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἐνθουσιώδους αὐτῆς ὑποστηρίξεως· οἱ Ἀρεινοὶ διεκωμῶδουν τὰς καλογραίας δι' αἰσχυρῶν φωνῶν ἐκφερομένων διὰ μόνης τῆς ῥινός· ὅταν δὲ ὕστερον οἱ Ἀντιοχεῖς μελωδοὶ ἐπωφελοῦμενοι τὸ πρὸς τοὺς Ἀρειανούς μῖσος τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Α' ἐνθέρμως συνίστων εἰς τὸν λαὸν ὡς μόνην μουσικὴν τὴν ψαλμωδῆν αὐτῶν, πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν μὴ δυναμένων νὰ ἐκφέρωσι τὰς ἀπαιτουμένας μουσικὰς φωνὰς ἔλεγον διὰ τοῦ διακόνου τοῦ Φλαβιανοῦ, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ὅτι ἕκαστος· ἔστω καὶ γέρων καὶ δασύφωνος· πρέπει νὰ ψάλλῃ ὡς ἡδύνατο τὴν Δαυϊτικὴν μελωδίαν « καθ' ἑαυτόν », διότι ἐπὶ τέλους ἔπρεπε ν' ἀντικατασταθῇ ἡ μουσικὴ τῶν θεάτρων διὰ ταύτης. Ἡ Δαυϊτικὴ λοιπὸν μελωδία ἦν ῥινόφωνος.

Ὁ ἀρχιμανδρίτης Θερειανὸς ὀρθῶς ἐξηγῶν τὴν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μουσικῇ ἐπικρατοῦσαν ῥινοφωνίαν λέγει « ὅτι οἱ μὲν Ἀντιολίται ἅπαντες σχεδὸν εἶναι ὑψίφωνοι, τῶν δὲ Δαυϊκῶν οἱ πλείστοι βαρύτονοι· φυσικώτατον λοιπὸν τοῖς πᾶσιν ἔπρεπε νὰ φανῇ ὅτι ψάλλουσιν οἱ μὲν ὑψίφωνοι διὰ τῆς ῥινός, οἱ δὲ βαρύτονοι διὰ τοῦ στήθους » (1). Ἄν ὁ ὀρισμὸς οὕτως ἔχει ἐπὶ

(1) « Μὲτ' τῶν ἡμερῶν ἐτύχομεν πρὸντες εἰς τὴν πρεσβύτην τοῦ

ἀνδρῶν, πολλῶ μᾶλλον ἀληθεύει ἐπὶ γυναικῶν φύσει ῥεπουσῶν εἰς τὴν ὑψιφωνίαν. Ὡς προεργέθη, ἀγνοεῖται τὸ ποιὸν τῆς μουσικῆς τοῦ Σωτάδου καὶ αἱ ἐπ' αὐτῆς τροποποιήσεις τοῦ Ἀρείου· γινώσκοντες ὅμως ὅτι ἡ μὲν πρώτη ἠυδοκίμησεν ἰδίᾳ ἐν Ρώμῃ, ἡ δὲ αἴρεσις τοῦ Ἀρείου ἐπέτυχεν ἰδίᾳ παρὰ τοῖς Γότθοις, δυνάμεθα ὅπωςδὴποτε νὰ ὀρίσωμεν τὴν διχρορὰν τῶν δύο μουσικῶν, ὡς καὶ τοὺς λόγους τῆς ὑπὸ τῶν Ἀρεινῶν στιλιτεύσεως τῆς ῥινοφωνίας, τῆς ἀπὸ τῶν χορῶν αὐτῶν ἀποβολῆς τῶν γυναικῶν καὶ τῆς ἐν ἀνάγκῃ ἀντικαταστάσεως αὐτῶν διὰ νέων ἐψιμμουθιωμένων καὶ γυναικεῖα ἐνδεδυμένων ᾄδματα.

Αἱ καταλαβόντες τὸν πατριρχικὸν τῆς Ἀλεξανδρείας θρόνον οἱ Ἀρειανοὶ παρεξστράπησαν εἰς φοβεράς κατὰ τῶν κληρικῶν ἰδίᾳ βικιοπραγίας, καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ πατριάρχου αὐτῶν Γεωργίου (374), ὁ στρατηλάτης Σεβαστιανὸς « πυρκαϊὴν ἄψας καὶ στήσας παρθένους παρὰ τὸ πῦρ, ἠνάγκαζε λέγειν αὐτάς τῆς Ἀρείου πίστεως εἶναι· ὡς δὲ νικῶσας αὐτάς, ἔβλεπε καὶ μὴ φροντιζούσας τοῦ πυρός, γυμνῶσας λοιπὸν οὕτω κατέκοψεν αὐτάς εἰς τὰ πρόσωπα ὡς μετὰ χρόνον μὴ γιγί· ἐπιγνωσθῆναι » (1).

μακαρίτου Κερκυραίου μουσικοφιλοσόφου Μαντσάρου, διδάσκοντος νεά-
νῶτα τὴν μουσικὴν· ἐν ᾧ δὲ αὕτη ἐθέλγε τὴν διάνοιαν καὶ συνεχίνει
τῶν ἀκρουσμένων τὰς καρδίαις, αἰφνης προσέκοψε διότι ἐπέστη τοὺς μυ-
κτῆρας ὑπὸ τοῦ διδασκάλου τῆς· « ἰδοὺ ἡ ἀπόδειξις (ἀνεφώνησε μειδιῶν
ὁ πολὺς Μάντσαρος) ὅτι οἱ ὑψίφωνοι ψάλλουσι διὰ τῆς ῥινοῦ· ὁπόταν
πύττει τοὺς μυκτῆρας, οὐδὲν μὲν ἀπαντᾷτε πρῶτομμεν ἐκβάλλοντες
ῥινοφωνήν· θὰ προσκόψετε δὲ ἅμα ἐκβαλόντες φωνὴν ὀρεῖαν ». Θε-
μαινοῦ περὶ Μουσικῆς ἐν Τεργέστη, 1876, σελ. 55.

1) Ξυνοδόπουλος IX, 29. Ἐν ταύτοις οἱ αὐτοὶ Ἀρειανοὶ οὐ μόνον
οὐκ ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν ψαλμοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐπέδοντο αὐτάς·
ἔσαν διατάχθη ἡ σύλληψις τοῦ ἡγίου Ἀθανασίου « ἦκει δὲ ὁ στρατη-

ἐπὶ δὲ τοῦ πατριάρχου Λουκίου (384), ἀφοῦ ἐτέλεσαν μετὰ πολλῆς θεατρικῆς ἐπιδείξεως τὴν λειτουργίαν αὐτῶν « ὀρχῆς σκεύη τυγχάνοντες κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν, τὴν ῥίνα σιμώσαντες, ψόφον ἀσελγῆ διὰ τῶν μυκτῆρων μακρόν, καὶ ἔν' οὕτως εἶπω ἀπὸ κρουνοῦ προχέοντες, τὴν μὲν ἐσθῆτα διέρρησσαν τῶν ἁγίων Χριστοῦ παρθένων, ὣν ἡ ἄσκησις τύπον ἁγίων ἐχαρκατήριζεν, ὡς δ' ἡ γῆρυς ἔχει, γυμνὰς πᾶσαν τὴν πόλιν ἐθριζόμευσον, διαπαίζοντες μετὰ ἀσελγείας ὃν τρόπον ἐβούλοντο » (1).

Ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν τὴν πρὸς τὸν Διόδωρον ἐμπαιστατὴν καταφορὰν βασιλέως ἐν ἰσῇ μοίρᾳ καταδιώξαντος Ἀ-

γὸς κατὰ φάλαγγα τοὺς στρατιώτας τάξεις πανταχόθεν τῆς ἐκκλησίας. Ἀθανάσιος δὲ ἐωρακώς τὰ γινόμενα... κηρύξας εὐχὴν αὐτοῖς ψαλμοὺς λέγεσθαι παρεσκεύασε· συμφωνίας δὲ ἐκ τῆς ψαλμωδίας γενομένης, ... δὲ Ἀθανάσιος ἐν μέσῳ τοῦ ψαλμωδοῦσιν ἀβλαβῆς διεσώζετο». Σωκράτης ἐκκλησιασ. ἱστορίαι Β. κεφ. 11.

(1) Θεοδώρητος, τόμος III, σελ. 985.

Οὕτω δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, ὡς νομίζω, καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ βιογράφου Καρόλου τοῦ Μεγάλου μνημονευόμενον περίεργον γεγονός, ὅτι δηλαδὴ ἐν ἔτει 787 ἐλθόντος εἰς Ρώμην τοῦ αὐτοκράτορος, συνεζήτησαν περὶ μουσικοῦ πρωτείου οἱ Φράγκοι ψάλλει πρὸς τοὺς Ρωμαίους, εἶπαι ἐνέπαιζον τοὺς πρώτους ὡς τραχυφώνους (*rusticos et indoctos velut bruta animalia affirmabant*) μὴ δυνάμενους νὰ ψάλλωσι μουσικὰς τινὰς παραλλογὰς, ὡς τὰ ὑπὸ μὲν τῶν Βυζαντινῶν λεγόμενα Τρομεῖα καὶ ὑπὸ δὲ τῶν Ρωμαίων Tremulae: « omnes Franciae cantores dedicerunt notam Romanam, quam nunc vocant Franciscam, excepto quod Tremulas vel tinnulas, sive collisibiles, vel secalibes voces in cantu non poterant perfecte exprimere Franci naturali voce barbarica frangentes in gutture voces potius quam exprimentes ». εἰ, Dom. Bouquet, Recueil des historiens des Gaules, V, σελ. 185, καὶ Fétis, V, 279-280. Οἱ παλαιοὶ Φράγκοι ἦσαν πιστοὶ πρὸς τὴν Γοτθικὴν μουσικὴν, ἐν ᾧ οἱ Ρωμαῖοι ἀπὸ τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου πολὺ ἐτηρείσθησαν ὅτι τῶν βυζαντινῶν ἀντιφώνων.

ρειανούς τε καὶ ὀρθοδόξους· συνδυάζοντες τὴν πρὸς τὴν μουσικὴν τοῦ Ἀντιοχείως μελωδοῦ πικρὰν περιφρόνησιν τοῦ Ἰουλιανοῦ πρὸς τὸν κατὰ τῶν ὁπαδῶν τῆς Δαυϊτικῆς ψαλμωδίας πολέμον αὐτοῦ, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν ἄλλως τοιαύτην διαγωγὴν βασιλέως τοσοῦτον φιλομούσου καὶ πρὸς τὸ γυναικεῖον φύλον ἀβροφρονος ἢ ἐκ κακῆς ἐκτιμήσεως τῆς πρωτακούστου τῆς εἰς ἑλληνικὰ ὦτα ψαλμωδίας. Ὅταν κατ' ἀπαίτησιν αὐτοῦ τοῦ Δαφναίου Ἀπόλλωνος ἐξεβλήθη τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου Βαβύλα, οἱ ὁπαδοὶ τῆς Δαυϊτικῆς μελωδίας, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, διαιρεθέντες εἰς χοροὺς μετήγαγον ψάλλοντες τὸν ἄστεγον τῆς Ἀντιοχείας μάρτυρα (1)· τοὺς ἀδόμενους ψαλμοὺς ἀκούσας ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε νὰ συλληφθῶσιν οἱ πρωτοστάται τῶν χορῶν καὶ μαστιγωθῶσι. Ἡ σεβασμιὰ τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ διάκονος Ποπλίξ, μήτηρ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου, διετήρει τοιούτους χοροὺς παρθένων ἐκγυμνάζουσα αὐτάς ἐν τῇ νέᾳ μελωδίᾳ· ἓνα τῶν ψαλμῶν τούτων ἀκούσας ὁ Ἰουλιανὸς διέταξε τοὺς στρατιώτας νὰ μαστιγώσωσιν αὐτὴν κατὰ προσώπου (2).

(1) « Ἄμα γυναῖξί καὶ νέᾳ ἡλικίᾳ χαίροντες καὶ ψαλμωδοῦντες ἀπὸ τῆς Δάφνης ἐπὶ τὴν πόλιν μετέφερον τὴν σορὸν ». Σωκράτης, Γ', κεφ. 18. « πανδημεὶ ταύτης ἡγοῦντο χορεύοντες καὶ τὴν Δαυϊτικὴν ἔδοντες μελωδίαν καὶ καθ' ἕκαστον κῶλον ἐπιφθεγγόμενοι—Αἰσχυροθήτωσαν πάντες οἱ προσκυνοῦντες τοῖς γλυπτοῖς ». Θεοδώρητος III, 923. « διὰ πίσης ψάλλοντες τῆς ὁδοῦ, προφάσει μὲν τοῦ τὸν ἱερῶτα ἀναψύγειν, τὸ δ' ἄληθές ζήλῳ ἐφέροντο ἐξελέγχοντες τὸ κατὰ τοῦ κρατούντος περὶ τὸ θεῖον ἀλλόκοτον· ἐξήρχον μὲν οὖν τοῦ μέλους οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα ἰκτενωμένως εἶχον, σὺν ἄλλοις δὲ τὸ πλῆθος ξύμφωνον καὶ τοῦτο δὴ τὸ μέλος ἐπῆδεν—Αἰσχυροθήτωσαν ». Ξενοδόπουλος, X, 28.

(2) « Ἐχοῦσα χορὸν παρθένων ἐδοξολόγει τὸν θεόν. Ἐν μίᾳ οὖν τῶν ἡμερῶν μεγάλη τῇ φωνῇ στιχολογούσης τὸν ψαλμὸν—Τὰ εἰδωλὰ τῶν ἐθνῶν ἀργύριον... διήρχετο ὁ Ἰουλιανὸς καὶ προσέταξε σιγῆσαι· ἡ δὲ

Καὶ ὁ μὲν πρόμαχος τῆς Δαυϊτικῆς μελωδίας, Θεοδώρητος, ἔσπευσε νὰ κατατάξῃ ἐν τοῖς ἀγίοις τὸν ἐν τῇ μεταρροῇ τοῦ ἀγίου Βαβύλα σκληρῶς μαστιγωθέντα Θεόδωρον τὸν Ὁμολογητὴν, ἡ ἐκκλησίᾳ ὁμῶς ἀπαλείψασα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τοῦ μαρτυρολογίου, ἐνέγραψε μόνον τὴν ὁσίαν Ποπλίαν, τῆς ὁποίας ἡ μνήμη ἐορτάζεται τῇ 9 Ὀκτωβρίου.

Τελευταῖον τεκμήριον τῆς πρὸς τὴν Δαυϊτικὴν μελωδίαν ἀφροσύσεως τῶν γυναικῶν ἔχομεν τὸ ἑξῆς· ὁ ἅγιος Γρηγόριος, ὅστις οὔτε κἂν ἀναφέρει τὴν ἐπ' αὐτοῦ γνωστὴν ἤδη καὶ πολὺχροτον ψαλμωδίαν τῶν Ἀντιοχέων μοναχῶν, οὐχ ἥ-τον λέγει ὅτι ἡ μήτηρ αὐτοῦ Νόννα διέτριβε τὸ πλεῖστον τοῦ βίου αὐτῆς ἄλυστα τοιαύτας παννυχίους καὶ ἡμερησίους ψαλμωδίας, καὶ ὅτι ἀκριβῶς τὴν ξένην ταύτην μελωδίαν ἤκουσε κατ' ἐνύπνιον καὶ ὁ σύζυγος αὐτῆς ἐν αὐτῇ τῇ παρὰμονῇ τῆς συγκροτήσεως τῆς κατὰ Ἀρείου συνόδου (1)!

Ἀλλὰ τὸ φοβερώτερον κατὰ τῆς Δαυϊτικῆς μελωδίας τραγῶμα κατήνεγκεν ἡ βασιλεία τοῦ Οὐάλεντος (367—378)· δύο

Ποπλία μᾶλλον μείζονα ἔψαλλε· τότε ὀργισθεὶς ὁ Πικραδότης καὶ ἀγαγὼν αὐτὴν ἐνώπιον αὐτοῦ, προσέταξε τοῖς στρατιώταις τύπτειν κατὰ τοῦ προσώπου». Βασιλειανδὸν μαρτυρολόγιον Γ, 104. « ἡ ὡς ἄκραν τιμὴν δεξαμένη τὴν ἀτιμίαν ἀνελήλυθε μὲν εἰς τὸ δωμάτιον, συνήθως δὲ αὐτὸν ταῖς πνευματικαῖς ἑοῖς μελωδίαις, καθάπερ ὁ τῆς μελωδίας ἐκείνης συγγραφεὺς καὶ διδάσκαλος τὸ πονηρὸν ἐκείνο κατέπαυε πνεῦμα τὸ τῷ Σκοῦλ ἐνοχλοῦν». Θεοδώρητος, III, σελ. 95-936.

(1) « Τίς δὲ μᾶλλον νηστείας καὶ ἀγρυπνίας τὰς σάρκας υπέειπεν, ἡ ψαλμωδίας ἐκύτῃν ἐστήλωσε παννύχους τε καὶ ἡμερησίας;... ἔδοξεν, ὁ μὲν πρότερον, καίτοι πολλάκις τῆς γυναικὸς ἱκετευούσης καὶ δεομένης, ψάλλειν ἐκ τῶν τοῦ θεοῦ Δαυὶδ... καὶ ἡ ψαλμωδία ξένη καὶ ὁ πόθος τῇ ᾠδῇ συνεισέρχεται». S. Gregorii Nysseni Opera, ed. Morelli, τόμ. I, σελ. 291 καὶ 293.

καὶ μόναι θρησκείαι, τὸν ἀρεινισμὸν καὶ τὸν ἐλληνισμὸν, ἀνγνωρίζων ὁ βασιλεὺς οὗτος, ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς δευτέρους νὰ τελῶσι παρρησία πάσαι τᾶς κατηργημέναις αὐτῶν τελεταί (1), καὶ παραδῶσαι εἰς τοὺς πρώτους πάσαι τᾶς ἐπισκοπὰς καὶ τοὺς ναοὺς, ἐκήρυξε κατὰ τῶν ὀρθοδόξων διωγμὸν ἀναπολοῦντα τοὺς χρόνους τοῦ Διοκλητιανοῦ· ἐκατοντάδες τούτων ἐγένοντο βορᾶ τῶν κυμάτων καὶ τοῦ πυρός (2)· «οἱ ὀρθόδοξοι οὔτε ποιμένα, οὔτε ἐκκλησίαν εἶχον» λέγει ὁ ἀγαθὸς Θεοφάνης (3). Οἱ πρόμαχοι τῆς Δαυϊτικῆς μελωδίας, Φλαβιανὸς καὶ Διόδωρος, ἀφοῦ εἶδον τοσοῦτους πνιγομένους ἐν τῷ Ὀρόντῃ, κατέφυγον εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Συρίας (4), ἕτερος δέ, ὁ Πρωτογένης, ἐξορίσθεις εἰς Ἀντίουν ἐδίδασκε τοὺς παῖδας τῶν Αἰγυπτίων τὰ κοινὰ γράμματα καὶ τὴν Δαυϊτικὴν μελωδίαν (5). Καὶ αὕτη δὲ ἡ τότε συγκροτηθεῖσα ἐν Λαοδικείᾳ (370) σύνοδος τῶν ὀρθοδόξων ἐθεώρησε καλὸν νὰ ἀνανεώσῃ τὸν κανόνα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὸν ἀπαγορεύοντα τὴν ἐν τῇ ψαλμωδίᾳ ἀνάμειξιν τῶν λαϊκῶν (6).

(1) «Καὶ τὰ Δάσις καὶ τὰ Διονύσια καὶ τὰ τῆς Δήμητρος ὄργια οὐκ ἐν παραδύστῳ ἐπλήρουν, ὡς ἐν εὐσεβεὶ βασιλεῖ, ἀλλὰ διὰ μέσης τῆς ἀγορᾶς βακχεύοντες ἔτρεχον». Θεοδώρητος, III, σελ. 1001. Θεοφάνης, 5863.

(2) Θεοδώρητος III, 991. Θεοφάνης 5862.

(3) Θεοφάνης 5857.

(4) Ξενοφάνης IX, 22, 24, 26. Θεοδώρητος, αὐτόθι.

(5) «Ἐπεὶ δὲ ἔγνω Ἕλληνας εἶναι τοὺς τὴν πόλιν οἰκοῦντας, συνέτισσε παιδευτήριον καὶ μισρακίων κατέστη διδάσκαλος, καὶ τὰ θεία ἐκπαίδευε λόγῳ· Δαυϊτικὰς τε γὰρ αὐτοῖς ὑπηγόρευε μελωδίας». Θεοδώρητος, III, 978.

(6) «Περὶ τοῦ μὴ δεῖν πλέον τῶν κανονικῶν ψαλμῶν τῶν ἐπὶ τὸν ἕμῳ ἀναδινόντων καὶ ἀπὸ διεφθέραις ψαλλόντων, ἐτέρους τινὰς ψάλλειν ἐπ' ἐκκλησίας». Κανὼν 15 Concilia Sacrosanta, ed. Coleti, τόμ. I. σελ. 1728· παράλλα καὶ τόμ. II, σελ. 240.

Μετά τὸν θάνατον τοῦ Οὐάλεντος ἐκόπατεν ὁ διωγμός, ὁ δὲ ἄρειανισμὸς διωχθεὶς ὑπὸ Θεοδοσίου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἐγκατέλιπε τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐπλημμύρησε τὴν Δύσιν διὰ τῶν Γότθων· ἐν ὅλῃ τῇ δεσποτείᾳ αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν οἱ χρονογράφοι ὑπολογίζουσιν εἰς τεσσαράκοντα συνεχῆ ἔτη (1), πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι μίαν καὶ μόνην ἐγνώριζον λειτουργίαν, τὴν Θάλειαν, μεταρρυθμισθεῖσαν μὲν σὺν τῷ χρόνῳ πρὸς τελεσσωρότερον τῶν ἀντιπάλων προσηλυτισμὸν, σώζουσιν ὅμως ἐπὶ τὸν παλαιὸν αὐτῆς ῥυθμόν, τὴν μουσικὴν καὶ τὴν χειρονομίαν.

Παντελὴς τῆς Θαλείας ἀπαρχαίωσις ἦν ἀδύνατος, καὶ ἂν ἐπὶ αὐτοὶ οἱ ἀντιπάλισται ἦσαν κύριοι τοῦ πεδίου. Οἱ Δαυϊτικοὶ ψαλμοὶ ἱκανοποιοῦν τὰς λειτουργικὰς ἀνάγκας· τῶν πρώτων χριστιανῶν, οἵτινες προγεγραμμένοι καὶ δυστυχεῖς, οὔτε τόπον, οὔτε ἐλευθερίαν, οὔτε μέσχα εἶχον πρὸς ἀνάπτυξιν πομπῶδους καὶ μουσικῆς λειτουργίας· μετὰ τὸν θρίκμβον ὅμως τοῦ χριστιανισμοῦ οἱ νικηταὶ εἶδον ὅτι οἱ μὲν ψαλμοὶ αὐτῶν οὔτε αὐτοτελὴ λειτουργίαν ἀπετέλουν, ἡ δὲ μονότονος αὐτῶν ψαλμωδία οὔτε καὶ ἡδύνατο νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸ πομπῶδες μεγαλεῖον τῆς ἐθνικῆς ὑμνολογίας καὶ μουσικῆς. Ὁ δαιμόνιος Ἀρειὸς ἐγκαίρως ἐννοήσας τὴν ἑλλειψιν ταύτην, συνέγραψε τὴν πρώτην χριστιανικὴν λειτουργίαν, ἣτις προσλαβοῦσα καὶ τὸ γόητρον τῆς τότε κατακνηλούσης Ἑλληνάδος τε καὶ Ῥωμαιοῦς μουσικῆς τοῦ Σωτάδου, ἀνταπεκρίνετο πληρέστερα εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς τότε χριστιανικῆς κοινωνίας. Ὅτιν πλεόν ἡ Θάλεια κατάρθωσε τὸν σκοπόν, οἱ ζῆλωται τῶν πρ-

(1) « Τεσσαράκοντα ἔτη τῶν Ἀρειανῶν καὶ μικρὸν κατασχόντων αὐτὰς (τὰς ἐκκλησίας) ». Θεοφάνης, 5874· ὑπολογίζει ἀπὸ Κωνσταντίου μέγρι Οὐάλεντος (337-375).

λαίων παραδόσεων ἐννοήσαντες τὸ λάθος προσεπάθησαν νὰ δι-
σώσωσι κατ' ἐπιφάνειαν τοῦλάχιστον τὸ γόητρον τῆς ὀρθοδο-
ξίας· ἐπὶ τῷ σκοπῷ δὲ τούτῳ ἤχθησαν εἰς μέσον τοσαῦται
ἀπόκρυφοὶ λειτουργίαι φέρουσαι μὲν τὰ ὀνόματα τοῦ ἀποστό-
λου Ἰσκώθου, τοῦ εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, ἢ καὶ ἐχθρῶν τοῦ
Ἀρείου, ὡς ἡ τοῦ Σύρου Ἐπιφανίου τοῦ Ὁμολογητοῦ, ποιη-
θεῖσαι ὁμῶς ἐν τῇ Ε' καὶ τῇ ΣΤ' ἐκατονταετηρίδι κατὰ τὸν
ὑπὸ τοῦ Ἀρείου διαγραφέντα τύπον. Ὡς γινώσκωμεν ἐξ ἐπι-
στολῆς τοῦ ἁγίου Βασιλείου γραφείσης ἐν ἡ στιγμῇ ὁ ἀρειαν-
ισμὸς ἀνενοχλήτως ἐδέσποζε τῆς Ἀνατολῆς, ἥτοι ἐν ἔτει 375,
αἱ ἀνατολικαὶ ἐκκλησίαι μέχρις αὐτῆς τῆς Λιβύης καὶ τοῦ
Ἰλλυρικοῦ μέν καὶ μόνην λειτουργίαν ἐγίνωσκον, τὴν ὁποίαν
καὶ ὁ προειρημένος πατὴρ, ἐπόμενος τῇ κρατούσῃ συνη-
θείᾳ, εἰσάγει ἐν Καππαδοκίᾳ καὶ ὑποστηρίζει μάλιστα ἐναν-
τίον μερίδος ζηλωτῶν ἀποκαλούντων τὴν μὲν λειτουργικὴν
ταύτην καινοτομίαν « ἐγκλημα ἐπὶ ταῖς ψαλμωδίαις », τὸν
δὲ ἅγιον Βασίλειον ἀρειανίζοντα. Ἡ λειτουργία αὕτη ἦν
ἡ αὐτὴ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἀρειανῶν ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Λεον-
τίου, προσθεῖσθαι μόνον ἐν τῇ δοξολογίᾳ τὸν σύνδεσμον, Κεὶ,
δικαιολογουμένου τοῦ ἁγίου ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ τῶν Καππαδοκῶν
διάλεκτος ἀπῆλθε τὸν σύνδεσμον τοῦτον (1).

[1] « Ὡς δὲ ἐγὼ τινος τῶν ἐκ Μασσοποταμείας ἤκουσα, ἀνδρὸς καὶ
τῆς γλώσσης ἐμπείρους ἔχοντος καὶ ἀδικαστῆρος τὴν γνώμην, οὐδὲ
ζωντὸν ἐτέρως εἰπεῖν τῇ ἐγγωρίῳ φωνῇ, καὶ ἐθέλωσιν, ἀλλὰ διὰ τῆς
Κεὶ συλλαβῆς, μᾶλλον δὲ τῶν ἰσοδυναμουσῶν αὐτῇ φωνῶν κατὰ τι
ῥῆμα πάτριον, ἀνάγκη αὐτοῖς εἶναι τὴν δοξολογίαν προφέρειν. Καὶ
Καππαδόκα δὲ οὕτω λέγομεν ἐγγωρίως... Τί δὲ ἡ Δύσις ἤκουσεν μι-
κροῦ δεῖν ἀπὸ τοῦ Ἰλλυρικοῦ μέχρι τῶν ὁρίων τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκου-
μένης; οὐχὶ τὴν φωνὴν ταύτην πρεσβεύει; » S. Basili Opera ed. Gar-
l. II, τόμ. III, σελ. 63. Παράβλεπε καὶ τὴν πρὸς Νεοκτισταρεῖς ἐπι-

Ἐν ᾗ ἐποχῇ ἐπῆλθεν ἡ λειτουργικὴ καὶ μουσικὴ αὕτη ἐπανάστασις ἢ τὸ κατὰ τοὺς Νεοκχισαρεῖς « ἐγγλημα ἐπὶ ταῖς ψαλμωδίαις », ἡ Δαυϊτικὴ μελωδία πλανωμένη ἐν ταῖς ἐρήμοις τῆς Συρίας οὐτε ἐν αὐτῇ τῇ Ἀντιοχείᾳ ἦν γνωστὴ. Μετὰ τὸν θρίαμβον τῆς ὀρθοδοξίας ὀνομασθεῖς πατριάρχης Ἀντιοχείας ὁ Φλαβιανός, χάριν προσωπικῆς φιλοτιμίας ἠθέλησε νὰ συνάψῃ τὴν τελευταίαν μάχην πρὸς τὸν ἐχθρὸν ὅστις ἐξεμυδένισε τὸ ἔργον αὐτοῦ· φειδραὶ ἐλπίδες ἐκολάκουν τὸν γηραιὸν πατριάρχην ὑπὲρ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς Δαυϊτικῆς μελωδίας ἐν αὐτῇ τοῦλάχιστον τῇ Ἀντιοχείᾳ· ἀγχιπόμενος ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ καὶ ἐκτιμώμενος ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ὀρθοδόξων διὰ τοῦ πρὸς τοὺς Ἀρειανοὺς ἀγῶνα αὐτοῦ, εἶχε συνεπίκουρον καὶ τὴν μεγάλην καὶ συμπαθεῖ φωνὴν τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ὁ μέγας αὐτοῦ ῥήτωρ μετὰ πολλῆς τέχνης ἐδημηγόρησεν ὑπὲρ τῆς μουσικῆς τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ· μκαρίζων τοὺς ἐν ταῖς ἐρήμοις μακρὰν τῆς κοινωνικῆς τύρβης ζῶντας μοναχοὺς, οἷτινες ἀντὶ θεατρικῶν ἁσμάτων ἄδουσι τοὺς τοσοῦτον ἀρεστοὺς τῷ Θεῷ Δαυϊτικοὺς ψαλμούς, λυπεῖται ὅτι οἱ ἐν ταῖς πόλεσι στεροῦνται ἀγχοῦ τοσοῦτον θεαρέστου· ἐπειδὴ δὲ δὲν ἠδύναντο νὰ προσβάλ-

στολὴν (σελ. 311-312) ἐν ᾗ προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὰς πικρὰς χιτὰς καὶ τὴν ἐν αὐταῖς ἄδομένην ὑπὸ τοῦ λαοῦ ψαλμωδίαν τοῦ ὁρθοῦ, καθ' ἣς διεμπτύροντο οἱ Νεοκχισαρεῖς. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι θελόντες νὰ μείνωσι πιστοὶ εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ πρώτου αὐτῶν ἐπισκόπου, ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ, ἀπέκρουον τὴν νέαν λειτουργίαν καὶ πρὸ πάντων τοὺς ὑπὸ μουσικῶν χορῶν ψαλλομένους ἐν τῇ ἀκολουσίᾳ τοῦ ἱεροῦ ὕμνου, οὐ μόνον ἀποκκαλοῦντες Ἀρειανίζοντα τὸν ἅγιον Βασίλειον, ἀλλὰ καὶ κομμοδοῦντες αὐτὸν ἐν ταῖς δημοτικαῖς συμπλοκαῖς· « ἐν ταῖς πανδήμοις ἐπ' ἁσέσιν ἡμεῖς ποιεῖσθαι παροῦν δι' ἕγγραμμα »· τόμ. III, σελ. 314.

λη ἀποτόμως τοὺς ἐπικρατοῦντας ἐκκλησιαστικούς ὕμνους, λέγει ὅτι οἱ μὲν ὕμνοι ἀρμύζουσι μόνον εἰς τοὺς ἀγγέλους, οἱ δὲ ἄνθρωποι μόνον ψαλμοὺς πρέπει νὰ ᾄδωσι (1). Ἐπειδὴ δὲ ἡ τότε ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ βάσιν εἶχε τὸ θέατρον, ὁ Χρυσόστομος ἐπιτιθέμενος κατ' αὐτῆς τῆς πηγῆς ἐπικαλεῖται κατὰ τῆς θυμέλης τοὺς κερκυνοὺς τοῦ οὐρανοῦ, ἐξορκίζων τοὺς χριστιανοὺς ν' ἀπέχωσι τοῦ διαβολικοῦ σχολείου· ἀλλ' ὡς προσσημειώθη, οἱ κατὰ τοῦ θεάτρου ἐπίμονοι φιλιππικοὶ αὐτοῦ μόνον σκάνδαλα καὶ γογγυσμοὺς ἐγέννησαν. Ἐπὶ τέλους διὰ μεγάλης σειρᾶς ὁμιλιῶν εἰς τοὺς Ψαλμοὺς προτρέπει τοὺς πάντας, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, γέροντας, παιδία, πλουσίους, πτωχοὺς καὶ στρατιώτας· νὰ ᾄδωσιν ἀπανταχοῦ καὶ πάντοτε τοὺς ψαλμοὺς τούτους ἐν ἐκκλησίᾳ, ἐν περιπάτῳ, ἐν δικαστηρίῳ, ἐπὶ τραπέζῃ, ἐν ἀγορᾷ, ἀντικαθιστῶντες ἐπὶ τέλους δι' αὐτῶν καὶ τὰ κοινώτερα τῶν ἁσμάτων, μέχρι τῶν βυκαλλισμάτων καὶ αὐτῶν τῶν τιτθῶν (2)· πρὸς τελεσφορωτέρην δὲ

(1) « Ἀπαντες (οἱ μοναχοὶ) μετὰ εὐλαθείας τὸν ὕμνον ἀποθέμενοι δικάνισταται, τοῦ πρεσβυτέρου αὐτοῦ διεγείροντος, καὶ ἐστῆκασιν τὸν ἄγιον συστητάμενοι χορόν, καὶ τὰς χεῖρας εὐθείως ἀνατείναντες, τοὺς ἱεροὺς ᾄδουσιν ὕμνους... ὕμνους ᾄδοντες προφητικούς μετὰ πολλῆς τῆς συμφωνίας, μετ' εὐρύθμων μελῶν· οὔτε κithάρα, οὔτε σύριγγας, οὔτε οὐδὲν ἕλλο ὄργανον μουσικὸν τοιαύτην ἀφίησι φωνήν, οἷον ἔστιν ἀκοῦται ἐν ἡτοιμαθῇ βαθείᾳ καὶ ἐν ἱερῇ ἀδόντων τῶν ἁγίων ἐκείνων »· τόμ. XI, σελ. 629, 630. « οἱ ψαλμοὶ πάντα ἔχουσιν, οἱ δὲ ὕμνοι· πάλιν οὐδὲν ἀνθρώπινον· ὅταν ἐν τοῖς ψαλμοῖς μύθῃ, τότε καὶ ὕμνους εἴπεται, ἅτε θεϊότερον πρᾶγμα· αἱ γὰρ ἄνω δυνάμεις ὁμοῦσιν, οὐ ψάλλουσιν... Νῦν δὲ Σατανικὰς μὲν ᾠδὰς καὶ ὀρχήσεις αἰροῦσιν οἱ παῖδες οἱ ὑμέτεροι, καθάπερ οἱ μάγιστροι καὶ οἱ ὀψῶναι καὶ οἱ χορευταί, ψαλμὸν δὲ οὐδαίς οὐδένα οἶδεν· ἀλλὰ καὶ αἰσχύνῃ τὸ πρᾶγμα δοκεῖ εἶναι καὶ χλευασίᾳ καὶ γελοῦς »· σελ. 392, ἐκδ. Montfaucon.

(2) « Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν ἀνέστητι ψυχὴν καὶ περὶ, καὶ τῆς γῆς ἀ-

ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ, ἡ Δαυϊτικὴ μελωδίᾳ ἀποβαλοῦσα καὶ μέλος καὶ ῥυθμὸν καὶ χοροὺς ἠδύνετο νὰ ψαλῇ καὶ ὑπο γερόντων καὶ δασυφώνων, καὶ ὑπὸ πολλῶν καὶ ὑπὸ ενός.

Ἀλλὰ ταῦτα ἐπραττεν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὁ Χρυσόστομος πρὸς εὐχαρίστησιν τῆς μουσικῆς ματαιότητος τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ, οὐδὲ πιστεύομεν ὅτι εἰλικρινῶς ἐξετίμα τὴν Δαυϊτικὴν μελωδίαν, ἀφοῦ μετ' οὐ πολὺ βλέπομεν αὐτὸν ὡς πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως (400) εἰσάγοντα οὐχὶ τὰ ἀντίφωνα τοῦ Φλαβιανοῦ, ἀλλ' ἕτερα τὰ ὅποια πρὸ τριῶν ἑκατονταετηρίδων ἤκουσεν ὑπ' ἀγγέλων ἀδόμενα αὐτὸς ὁ πρῶτος ἱστορικός τῆς Ἀντιοχείας πατριάρχης, ὁ ἱερομάρτυς Ἰγνάτιος. Ἀλλὰ καὶ ἡ παράδοσις αὕτη ἀναμφιβόλως ἐπεννοήθη πρὸς σύγχυσιν τοῦ

παλλάττει, καὶ τῶν τοῦ σώματος ἀπολύει δεσμῶν, ὡς μέλος συμφωνίας καὶ ῥυθμῷ συγκείμενον θεῖον ἔσμα... Τὰ γὰρ ἀτελέστερα καὶ παρανομιώτερα τῶν ἡσμάτων τούτων τοῖς τῆς ψυχῆς μέρεσιν ἐγγινόμενα, ἀσθενεστέραν αὐτὴν καὶ μαλακωτέραν ποιοῦσιν, ἀπὸ δὲ τῶν ψαλμῶν τῶν πνευματικῶν, πολὺ μὲν τὸ κέρδος, πολλὴ δὲ ἡ ὠφέλεια, πολλὸς δὲ ὁ ἀγιασμός, καὶ πάσης φιλοσοφίας ὑπόθεσις γένοιτ' ἂν, τῶν τε ῥημάτων τὴν ψυχὴν ἐκκαθαίροντων, τοῦ τε ἁγίου πνεύματος τῇ τὰ τοιαῦτα ψαλλούσῃ ταχέως ἐπιπταμένου ψυχῇ... Ταῦτα λέγω οὐχ ἵνα ἐπαινήτε μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ παῖδες καὶ γυναῖκες τὰ τοιαῦτα διδάσκητε ἔσματα ἔδειν οὐκ ἐν ἱστοῖς μόνον, οὐδὲ ἐν τοῖς ἄλλοις ἔργοις, ἀλλὰ μάλιστα ἐν τραπέζῃ... Ἐὰν εἰς ταύτην ἐκυτοῦς καταστήσωμεν τὴν συνήθειαν, οὐδὲ ἐκόντες οὐδὲ βῆθυμοῦντές ποτε προησόμεθα τὴν καλὴν ταύτην λειτουργίαν, τοῦ ἔθους καὶ ἄκοντας ἡμᾶς ἀναγκάζοντες καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν καλὴν ταύτην ἐπιτελεῖν λατρείαν· ἐπὶ τῆς μελωδίας ταύτης κἂν γεγηρακώς τις ᾤ, κἂν νέος, κἂν δασυφώνος, κἂν ῥυθμοῦ παντὸς ἄπειρος, οὐδὲν ἐγκλημα γίνεται... ἐνταῦθα οὐ χρειάζεται, οὐδὲ νύρων τεταμένων, οὐδὲ πλήκτρου καὶ τέχνης... οὐ χρειάζεται τέχνης ἐνταῦθα μακροῦ χρόνου κατορθουμένης, ἀλλὰ προκίρσεως διὰ γενναίας μόνον καὶ δεξιόμεθα τὴν ἐμπειρίαν ἐν βραχείᾳ χρόνῳ ροπή... V, 133· περὶ τ. καὶ τελ. 138, 384, 127, 611, XII, 349.

περί τῶν μυστηριωδῶν ἀρχῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς σκοτεινοτάτου ζητήματος, ἀφοῦ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν χρονογράφων πληροφορούμεθα ὅτι ὁ Χρυσόστομος βλέπων τὸ ποιμνιον αὐτοῦ κατακλυζόμενον ὑπὸ τῆς μουσικῆς τῶν Ἀρειανῶν ἀντιφώνων, εἰσήγαγε τὰ ὀρθόδοξα ταῦτα ἀντίφωνα, διαφέροντα τῶν ἀντιπάλων οὐχὶ περὶ τὴν μελωδίαν, ἀλλὰ περὶ τὴν ἔκφρασιν τοῦ περὶ ἀγίας Τριάδος δόγματος, ἐπομένως ἦσαν αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ ὅποια πρὸ χρόνων καὶ αἱ ἄλλαι ἐκκλησίαι εἶχον παραδεχθῆ, διότι ἂν διέφερον ἀναμφιβόλως ἤθελον ἐπὶ ληθι νέαι διενέξεις καὶ σκάνδαλα. Τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰσαγωγὴν τῶν ἀντιφώνων τούτων διηγείται οὕτως ὁ Σωκράτης. « Οἱ ἀρειανίζοντες ἔξω τῆς πόλεως τὰς συνελεύσεις ἐποιοῦντο· ἡνίκα οὖν ἐκάστης ἐβδομάδος ἑορταὶ κατελάμβανον, φημί δὴ τότε Σάββατον καὶ ἡ Κυριακὴ, ἐν αἷς αἱ συνίξεις κατὰ τὰς ἐκκλησίας εἰώθασι γίνεσθαι, αὐτοὶ ἐντὸς τῶν τῆς πόλεως πυλῶν περὶ τὰς στοάς ἀθροιζόμενοι καὶ ᾠδαῖς ἀντιφώνους πρὸς τὴν Ἀρειανὴν δόξαν συντιθέντες ἤδον, καὶ τοῦτο ἐποιοῦν κατὰ πλεῖστον μέρος τῆς νυκτός· ὑπὸ δὲ ὄρθρον τὰ τοιαῦτα ἀντίφωνα λέγοντες διὰ μέσης τῆς πόλεως ἐζήσαν τῶν πυλῶν, καὶ τοὺς τόπους ἐνθα συνῆγον κατελάμβανον. Ἐπεὶ δὲ ἐρεθισμοῦ κατὰ τῶν τὸ ὁμοουσίον φρονούντων λέγοντες οὐκ ἐπαύοντο, πολλάκις γὰρ καὶ τοιαύτην ᾠδὴν ἐλέγον—Ποῦ εἰσιν οἱ λέγοντες τὰ τρία μίαν δύναμιν; Τότε δὴ καὶ Ἰωάννης εὐλαβηθεὶς, μὴ τις τῶν ἀπλουστερῶν ὑπὸ τῶν τοιούτων ᾠδῶν ἐφελκυσθῇ τῆς ἐκκλησίας, ἀντιτήκσιν αὐτοῖς τοὺς τοῦ ἰδίου λαοῦ, ὅπως ἂν καὶ αὐτοὶ ταῖς νυκτεριναῖς ὑμνωδίαις σχολάζοντες, ἀμαυρῶσι μὲν τὴν ἐκεῖνων περὶ τούτου σπουδὴν, βεβαίους δὲ τοὺς οἰκείους πρὸς τὴν ἐκείνων πίστιν ἐργάσωνται. Ἀλλ' ὁ μὲν σκοπὸς Ἰωάννου ἐδόκει εἶναι χρηστός, σὺν ταραχῇ δὲ καὶ κινδύνῳ τὸ τέλος ἐδέξατο. Ὁ γὰρ λαμπρότερος οἱ τοῦ ὁμοουσίου ὕμνοι ἐν ταῖς νυκτε-

ριναῖς ὕμνοлогіαις ἐδείκνυντο· ἐπινενόηντο γὰρ παρ' αὐτοῦ στυροὶ ἀργυροὶ φέροντες, φῶτα ἐκ τῶν κηρίνων λαμπάδων, τῆς βασιλίδος Εὐδοξίας παρεχούσης τὴν εἰς αὐτὰ δαπάνην· πληθος ὄντες οἱ ἀρειανίζοντες, καὶ ζηλοτυπία ληφθέντες, ἀμύνεσθαί τε καὶ συμπληγάδας ἐπεχείρουν ποιεῖν· ἔτι γὰρ ἐκ τῆς προλαβούσης δυναστείας ἐνθερμοὶ τε πρὸς τὴν μάχην ἦσαν καὶ κατεφρόνουν αὐτῶν· μὴ μελήσαντες οὖν ἐν μιᾷ τῶν νυκτῶν συγκρούουσι, καὶ βάλλεται μὲν λίθῳ κατὰ μετώπου Κρίσων ὁ τῆς βασιλίδος εὐνοῦχος συγκρατῶν τότε τοὺς ὕμνωδούς, ἀπόλλυνται δὲ καὶ τινες τοῦ λαοῦ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν· ὅρ' οἷς κινήθεις ὁ βασιλεὺς διεκώλυσε τοὺς Ἀρειανούς τὰς ὕμνολογίας ἐν τῷ δημοσίῳ ποιεῖν (1) ».

Διὰ τῶν ἐνθέρων προσπάθειων τοῦ Φλαβιανοῦ καὶ τοῦ Χρυσστομίου ἡ Δαυϊτικὴ μελωδία πιθανῶς εἰσῆχθη ἐν Ἀντιοχείᾳ (2), ὡς καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ Συρίᾳ γινωσκούσῃ αὐτὴν ἀπὸ

(1) Σωκράτους Σχολαστικοῦ ἐκκλ. ἱστορία βιβλ. ΣΤ, κεφ. 9. « Τὴν δὲ τῶν ἀντιφώνων συνῆθειαν ἄνωθεν ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων ἡ ἐκκλησίαι παρέβαλε· καὶ γὰρ φασὶ τὸν θεοφόρον Ἰγνάτιον, δς τρίτος ἱεράρχης τῆς Ἀντιόχου μετὰ Πέτρον τὸν ἀπόστολον ἐγεγόνει... ἐν ἐκστάσει γενόμενον ὁπτασίαν ξένην θεάσασθαι· εἶρα γὰρ τοὺς θεοὺς ἀγγέλους ἀντιφώνοις ᾠδαῖς τὴν ἁγίαν Τριάδα ὕμνολογοῦντας, καὶ τὸν τύπον πρῶτος τῇ Ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίᾳ ἐδόξου· θῶεν ὡς ἀπὸ πηγῆς καὶ ἐπὶ τὰς ἄλλας πάσας ἐκκλησίας τοῦ ἡ τοιαύτη διεδόθη παράδοσις· τοιαῦτα καὶ περὶ τῶν ἀντιφώνων τούτων πυθόμενος καθιστόρησα ». Εὐκρότου, XIII, κεφ. 8. « Ὁ προμνημονευθεὶς Θεόδουλος (σελ. ρ' ζ') λέγει ὅτι οἱ Τριᾶδικοὶ ὕμνοι ἀπεκαλύφθησαν ὑπ' ἀγγέλων εἰς μοναχόν, τοῦ ὀνόματος δὲν δύναται νὰ φανερώσῃ τὸ ὄνομα. Ἐν τούτοις οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἐγίνωσκον τὰ ἀντίφωνα μέλη πολὺ πρὸ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου, ἀφοῦ ταῦτα μνημονεύονται ὑπὸ Φίλωνος τοῦ Ἰουδαίου.

(2) Τοῦτο δηλοῦται ἐκ τῆς ἐξῆς περιγραφῆς ἐπιμύτης τοῦ Χρυσστομίου. « Ἰδοὺ γὰρ ὁ ψαλμὸς ἐπισεισθὲν τῆς διεφόρου ἐκέρχεται φωνῇ,

τοῦ Ἀρμονίου καὶ τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ, εἶναι ὅμως ζήτημα ἂν ἡ μουσικὴ αὕτη κατάρθωσεν νὰ εἰσχωρήσῃ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐκκλησίαις. Περὶ τούτου ἐλλείπουσι θετικαὶ πληροφορίαι, ἐξ ἄλλων ὅμως διδομένων δυνάμεθα νὰ εἰκοτολογήσωμεν ὅτι πολλὰς ἀποπειραθεῖσα νὰ ἐξέλθῃ τῆς ἀρχικῆς αὐτῆς κοιτίδος ἐπιμόνως ἀπεκρούσθη.

Ὁ μόνος μετὰ τὸν Χρυσόστομον μνημονεύων τὴν Δαυϊτικὴν μελωδίαν εἶναι ὁ προμνημονευθεὶς Ἀντιοχεὺς Θεοδώρητος· οἱ ὑπὲρ τῆς μουσικῆς ὅμως ταύτης ἐνθουσιώδεις ἔπαινοι τοῦ Σύρου θεολόγου ὑπερνοοῦσι μᾶλλον θερμὸν ἀπόστολον ἢ ἱστορικὸν ἀπαθῶς ἐξιστοροῦντα τὸ τετελεσμένον ἔργον τῆς μουσικῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἀρομοιώσεως. Ὅτι πολλοὶ τῶν τότε Σύρων ἀνεδείχθησαν ἀληθεῖς μουσικοὶ ἀπόστολοι πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ ἐξῆς. Ἐν ᾧ ὁ Θεοδώρητος συνηγόρει ὑπὲρ τῆς θείας ταύτης μελωδίας, ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Σύρος Αὐξέντιος (443) κατετάχθη ἐν τῇ τετάρτῃ σχολῇ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς (1)· ὑπὸ τὴν στρατιωτικὴν ὅμως πανοπλίαν ἀ-

καὶ μίαν παναρμόνιον ὥδῃν ἀνενεχθῆναι παρεσκεύασα· καὶ νέοι καὶ γέροντες καὶ πλοῦσοι καὶ πένητες, καὶ γυναῖκες καὶ ἄνδρες, καὶ δούλοι καὶ ἐλεύθεροι, μίαν τινὰ μελωδίαν ἀνηνέγκαμεν ἅπαντες... φθέγγεται ὁ τροφῆτης, καὶ πάντες ἀποκρινόμεθα καὶ πάντες συνεπηγοῦμεν... Ἐκ ποδῶν ἄπασα ἡ τοῦ βίου ἀνωμαλία ἀπελήλαται, καὶ εἷς χορὸς ἐξ ἀπάντων συγκεκρότηται... οὐδὲ γάρ ἐστιν εἰπεῖν ὅτι ὁ μὲν δεσπότης μετὰ πολλῆς ψάλλει τῆς παρρησίας, ἐπιστομίζεται δὲ ὁ οἰκέτης, οὐδ' αὖ ὁ πλούσιος μὲν κινεῖ τὴν γλῶτταν, ἀφωνέει δὲ ὁ πένης καταδικάζεται· οὐδ' αὖ ἄνθρωπος μὲν παρρησιάζεται, γυνὴ δὲ σιγᾷ καὶ ἄφωνος ἔστηκεν· ἀλλὰ πάντες τῆς αὐτῆς ἰσοτιμίας ἀπολαύοντες, κοινὴν ἀναφέρομεν τὴν θυρίαν· οὐδ' ἔχει τὸ πλεον οὗτος ἐκείνου, οὐδὲ ἐκείνος τούτου, ἀλλὰ πάντες ἐν τῇ αὐτῇ τιμῇ καὶ φωνῇ μιᾷ ἐκ διαφόρων γλωττῶν πρὸς τὸν τῆς οἰκουμένης ἀναπέμπομεν δημιουργόν· » τόμ. XII, σελ. 349.

[1] « Τῆς Συρίας ὁ νέος οὗτος ἐπικνίων Ἀβραάμ (sic), ταύτη γὰρ ἐν

ρετάς ἀσκητοῦ ἐξασκῶν ὁ σχολάριος Αὐξέντιος, συνεννοηθεὶς πρὸς μοναχοὺς καὶ ἄλλους πρὸς τὴν ἀσκητικὴν πολιτεῖαν ἀποκλίνοντας πολίτας, ἔδρυσε χοροὺς γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, οἵτινες ὑπὸ τὴν προεδρείαν αὐτοῦ τούτου ἐψάλλον ἐν παννυχίᾳ τὴν Δαυϊτικὴν μελωδίαν (1). Ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ Αὐξεντίου ἕτεροι ἄγνωστοι ἡμῖν Σύροι μελωδοὶ εἶχον εἰσαγάγει ἓνα τῶν διακρινόντων τὴν Συριακὴν μουσικὴν ὕμνων, τὸν λεγόμενον Τρισάγιον. Ὁ ὕμνος οὗτος ποιηθεὶς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Ἀρειανῶν ἦν μόνον εἰς τοὺς μεμνημένους γνωστός (2). ἀπεκαλύφθη δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τὸ ἔτος 438 εἰς παῖδα μετεωρισθέντα καὶ ἀκούσαντα αὐτὸν ψαλλόμενον ὑπὸ ἀγγέλων (3).

Ἀποῦ ἐξεπαίδευσε τοὺς προσηλύτους αὐτοῦ ὁ Αὐξέντιος, παραιτηθεὶς τοῦ στρατιωτικοῦ ἀξιώματος ὑπεδύθη τὸ μοναχικὸν τριδώνιον καὶ καταφυγὼν εἰς τὸν παρὰ τὴν Χαλκηδὸνα βουνὸν Ὁξεῖα, ἐζήσεν ἐνταῦθα ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν παραδειγματικῇ σκληραγωγίᾳ, ἥτις ἀπονεκρώσασα τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀνέ-

τῇ τετάρτῃ τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων ἔτυχεν ἐκστρατεύειν σχολῇ • βίος δούλου Αὐξεντίου ἐν χειρογράφῳ Μαρκεζίνης βιβλιοθήκης, cl. VII, cod. 25, φύλ. 296.

(1) Ἄλλος βίος τοῦ αὐτοῦ (ἐν Migne Patrologia Graeca, τόμ. 114, σελ. 1380).

(2) « Μετὰ τῶν Ξερουδῶν τὸν Τρισάγιον ὕμνον ψάλλοντες (οἱ μάρτυρες), καθάπερ ὁμοῦς ἴστε καὶ μυηθέντες, πολλὰ μᾶλλον νῦν τοὺς συγχορευτὰς ἀπολαβόντες μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας κοινωνοῦσι τῆς εὐφημίας ἐκείνης ». Χρυσόστομος τόμ. II, σελ. 715.

(3) « Ἀρθῆναί τινα νεανίσκον εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἀκοῦσαι οἰκίας φωνῆς παρεγγουστῆς αὐτῷ ἀναγγέλλαι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῷ λαῷ λιτανεύειν οὕτω καὶ λέγειν: Ὁ Ἅγιος ὁ Θεός, Ὁ Ἅγιος ἰσχυρός, Ὁ Ἅγιος ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς • μηδὲν ἕτερον προστιθέντας ». Θεοφάνης, 5930.

δειξεν αὐτὸ φωλῶν σκωλήκων. Τὴν διεύθυνσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Αὐξεντίου ἰδρυθέντων χορῶν ἀνέλαβεν ὁ φίλος καὶ μνητῆς. αὐτοῦ Ἀνθιμος, πρῶτον μὲν βασιλικὸς ἀζώματικὸς, εἴτα δὲ μοναχὸς, διάκονος καὶ πρεσβύτερος. Ὅτι δὲ ἡ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κατὰταξις τοῦτου εἶχε καθαρὸν μουσικὸν σκοπὸν πληροφοροῦμεθα ἐκ τοῦ ἀμέσως ἐπελθόντος πρώτου μουσικοῦ σχίσματος.

Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ δύο ἐκκλησιαστικοὶ μελωδοὶ ἀναφέρονται, ὁ Τιμοκλῆς καὶ ὁ ἐν λόγῳ Ἀνθιμος, πολὺ πρὸς ἀλλήλους ἐρίζοντες μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ, εἰς δύο φατρίας διηρημένων δῆμων· ἡ ἀληθὴς τῆς διαστάσεως ταύτης ἀφορμὴ δὲν εἶναι ἱκανῶς γνωστὴ, ἔκ τινος ὅμως νύξεως τοῦ Θεοδώρου Ἀναγνώστου δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ μουσικὸν ζήτημα περιεβλήθη νέον θρησκευτικὸν χαρακτῆρα.

Πολεμηθεὶς ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ Α' καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ὁ ἀρειανισμὸς μετηνάστευσε μὲν εἰς τὴν Δύσιν διὰ τῶν Γόθων, δὲν ἐξηρνήσθη ὅμως καὶ ἐκ τῆς Ἀνατολῆς. Μέχρι τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ Α' (471) ὁ στρατὸς διετέλει ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς χεῖρας τῶν Γόθων, οἱ δὲ δομέστικοι τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, Ἀσπαρ καὶ Ἀρδαβούριος, φανατικοὶ Ἀρειανοί, τοσοῦτον ἴσχυον ὥστε καὶ αὐτοκράτορας ἀνηγόρευαν, μὴ δυνάμενοι νὰ λάβωσιν αὐτοὶ τὸ στέμμα ἕνεκα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πλειονότητος τῶν ὀρθοδόξων. Ἡ ἀρεσις, καίτοι μὴ ἀναγνωρίζομένη ἐπισήμως, ἐξησκήετο ἐλευθέρως καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πρωτεύουσῃ, κεραιδοκοῦσα τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν πρὸς ἐπανάληψιν τοῦ ἀγῶνος, πρὸς τὸν ὅπου δὲν ἦσαν ἄσχετοι καὶ αἱ συνεχεῖς προσβολαὶ τῶν ἐν Ἀφρικῇ καὶ Εὐρώπῃ Βανδάλων καὶ Γόθων. Μύλις εἶχε κοπάσει τὸ μέγα σχίσμα τοῦ Εὐνομίου, καὶ τὰ θεμέλια τοῦ ὀρθοδόξου οἰκοδομήματος συνεταράχθησαν ὑπὸ νέας αἱρέσεως λαβούσης τὴν ἀρχὴν ἐν αὐτῷ τῷ πατριαρχείῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἀγνοοῦνται αἱ πρὸς τὸν ἀρειανισμὸν σχέσεις τῆς αἱρέσεως τοῦ

ολή.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

πατριάρχου Νεστορίου καὶ τοῦ πρεσβυτέρου Εὐτυχοῦς, καὶ ἰδίᾳ αἱ περὶ μουσικῆς καὶ θεάτρου ἰδέαι τούτων τε ὡς καὶ τοῦ Εὐνομίου· βλέποντες ὁμῶς τὸν μὲν τελευταῖον τούτων ἀποκαλούμενον ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων « πρωτοστάτην τῆς Ἀρείου θυμελικῆς ὀρχήστρας (1) », τὸν δὲ Νεστόριον συγγράλλοντα τραγωδίας καὶ λειτουργίας (2), δυνάμεθα νῦν ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ λειτουργικὸν τοῦ Ἀρείου θέατρον δὲν ἐπολεμέθη ὑπ' αὐτῶν.

Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀφιξίς τοῦ Αὐξέντιου, ἀμειλίχτου ἀντιπάλου τῆς νέας αἱρέσεως, ὁ προσηλυτισμὸς τοσοῦτων σπουδαίων ἀνδρῶν ὑπ' ἐνὸς ἀπλοῦ στρατιώτου, ὁ πόλεμος αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἐν τῇ δοξολογίᾳ ἐπὶ τῶν Ἀρειανῶν εἰσαχθέντος συνδέσμου Καὶ (3), οἱ τότε ἰδρυθέντες, Δαυϊτικοὶ χοροί, ἡ μυστηριώδης τοῦ Σύρου μοναχοῦ ἀποχώρησις ἐν Χαλκηδόνι, ἔνθα μετ' οὐ πολὺ συνεκροτήθη ἡ κατὰ τοῦ Εὐτυχοῦς σύνοδος, ταῦτα πάντα εἶναι ἀρκετοὶ πειρασμοὶ εἰς ὑπόνοιαν ὅτι ὁ Αὐξέντιος οὗτος ὁ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐν τοῖς ἀγίοις καταταχθεὶς, οὔτε κοινὸς ἄνθρωπος ἦτο, οὔτε τυχαίως συνεκρότησε τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει μουσικοὺς χορούς. Ὡς γνωστὸν δύο ἀντίθετοι περὶ τῆς αἱρέσεως ταύτης συνεκροτήθησαν σύνοδοι, ἡ μὲν ἐν Ἐφέσῳ (449), ἡ δὲ ἐν Χαλκηδόνι (451)· ἐν τῇ πρώτῃ οἱ ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ τοῦ Θεοδοσίου Β' Χρυσοφίου ὑποστηριζόμενοι Αἰγύπτιοι μοναχοὶ ἠθώωσαν πάσης

(1) Βλέπε Ἀναστάσιον πρεσβύτερον ἐν ὑποσημειώσει, σελ. ζ'.

(2) *Fabricii Bibliotheca Graeca*, X, 536-537.

(3) Ἀντικριστὴ τὸν σύνδεσμον τοῦτον ὁ Αὐξέντιος διὰ τοῦ ἑθέρου « Δόξα τῷ Πατρὶ, δόξα τῷ Υἱῷ, δόξα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι » ἀντὶ τοῦ ἐπὶ Ἀσωντίου ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Φλαβιανοῦ διατυπωθέντος « Δόξα πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ υἱῷ πνεύματι »· πιθανῶς δὲ ὅτι ἔπραξε τοῦτο ἕνεκα μουσικοῦ λόγου, ὥς τονιζομένης διὰ τῆς Συριακῆς μουσικῆς κέλλιον τῆς πρώτης δοξολογίας· (βλ. *Pitra Analecta Sacra*, I, σελ. XXIV).

μουφῆς τὸν Εὐτυχή καὶ παρεκτραπέντες· εἰς ἔργα βίαις ἐκκατοποίησαν τοὺς ἀντιπάλους· καὶ ἐφόνευσαν τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Φλαβιανόν· οἱ ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντες, Σύροι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀνεθεμάτισαν τὸν Εὐτυχή μετὰ τῶν ἐν Ἐρέσῳ ὑπερασπισθέντων αὐτόν· πρόεδρος τῆς τελευταίας τῆς συνόδου ἦν ὁ διάδοχος τοῦ Φλαβιανοῦ πατριάρχης Ἀνατόλιος, αὐτὸς ὅστις προσέθετο τὰ ἐν τῇ Ὀκτωήχῳ Σιγχρὰ τὰ καὶ Ἀνατολικά λεγόμενα. Οἱ μεταξὺ Σύρων καὶ Αἰγυπτίων αἰμακτηροὶ διαπληκτισμοί (1), τὰ διασταυρούμενα ἀναθέματα, οἱ εἰς μουσικοὺς χοροὺς διείρεσις τῶν συνοδικῶν ἀντιπάλων, αἱ πληροῦσαι τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου ταῦται θεατρικαὶ εὐφημίαι (2), ἡ μετὰρρύθμισις τῆς Ὀκτωήχου, ἡ ἐπιμονὴ τῶν μὲν Χαλκηδονικῶν εἰς τὸν Τρισάγιον ὕμνον, τῶν δὲ ἀντιπάλων εἰς ἀποβολὴν καὶ νόθευσιν αὐτοῦ, καὶ ἡ προστασία τῶν Γόθων στρατηλατῶν πρὸς τοὺς Εὐτυχιανοὺς θάλλονται νὰ διεγείρωσι τὴν εὐλογον ὑπόνοιαν μὴ ὑπὸ τὸ ζήτημα τοῦ Νεστορίου καὶ Εὐτυχοῦς ὑπεκρύπτοντο ἄλλα λανθάνοντα ἡμᾶς, πιθανῶς δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ζήτημα τῆς Ὀκτωήχου καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς· τὴν ὑπόνοιαν ταύτην ἐνισχύουσι καὶ αὐταὶ αἱ τῶν βιογράφων τοῦ ὁσίου Αὐξεντίου ἀτιμώσεις.

1) Αὐτοὶ οἱ φονεῖς τοῦ Φλαβιανοῦ Αἰγύπτιοι μοναχοὶ λεηλατοῦσι τὴν Συρίαν (Πρακτικὰ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου), οἱ δὲ Ἀλεξανδρεῖς ῥαβδίζαντες ἐν αὐτῇ τῇ πατριαρχικῇ νατῇ τὸν ἐπιβληθέντα αὐτοῖς πατριάρχην Προτέριον τὸν Σύρον μετὰ ἐξ ἱερέων αὐτοῦ ἐκπορόλησαν τὰ λείψανα καὶ ἠνέμισαν τὴν κόνιν αὐτῶν (Θεοφάνης 5950). "Οτι δὲ μετὰ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Εὐτυχοῦς καὶ τῶν Ἀρειανῶν ὑπάρχον συνεννοήσεις πληροφοροῦμεθα ἐκ τῆς πρὸς τοὺς φονεῖς προστασίας τοῦ Ἀσκα-
ρος (Θεοφάνης 5952).

2) Περὶ τῶν μουσικῶν τούτων εὐφημιῶν ἡ ἑκτῶν προσεχῶς γίνεται λόγος.

Τῶν πράξεων καὶ θαυμάτων τοῦ Σύρου ἀσκητοῦ περιεσώθησαν δύο διάφορα συναξάρια. Κατὰ τὸ ἐν, ὁ Αὐξέντιος ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν κατήχησε τὸν εὐπατρίδην Μαρκιανὸν ἀνήκοντα εἰς τὴν παλαιοτάτην τῶν Νευατιανῶν αἵρεσιν (1)· κατὰ τὸ ἕτερον, ἐξ ἐναντίας, ὁ Σύρος, σχολάριος, εὐρὼν τὸν Μαρκιανὸν περιβόητον ἤδη καὶ μάλιστα οἰκονόμον τοῦ ναοῦ τῆς ἀγίας Σοφίας προσωκειώθη αὐτῷ ὡς μωθητῆς μᾶλλον ἢ διδάσκαλος (2). Ἀλλ' ὁ Μαρκιανὸς οὕτως καταναλώσας τὴν μεγάλην αὐτοῦ περιουσίαν εἰς ἀνακλίνισιν πολλῶν ναῶν (3), καὶ πολλὰ διαπράξας θαύματα κατετάχθη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐν τοῖς ἀγίοις, τὸ δὲ περισωθὲν συναξάριον αὐτοῦ οὔτε καὶ νημενεύει τὸν Αὐξέντιον καὶ τὴν ψαλμωδίσιν αὐτοῦ. Ὡς γνωστὸν, ἐπὶ τοῦ διωγμοῦ τῶν Ἀρειανῶν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει νῆς τῆς μάρτυρος ἀγίας Ἀναστασίας ἐχρημάτισε τὸ μόνον τῶν ὀρθοδόξων καταφύγιον· τὸ ὑπὸ τοῦ ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ ἀπαθανατισθὲν σεμνὸν τοῦτο τῆς ἐκκλησίας μνημεῖον θελήσας ὁ ἀνανεώσῃ ὁ Μαρκιανὸς ἐπολεμήθη καὶ ἐσυκοφαντήθη ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀρειανῶν· μετ' οὗ πολὺ ὅμως βλέπομεν τὸν ἅγιον τυμβωχίζομενον πρὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, καὶ τοὺς μὲν Γότθους ἀποστέλλοντας πολυτελεῖαν δῶρα εἰς τὴν Ἀγίαν Ἀναστασίαν, τὸν δὲ Μαρκιανὸν ἐπιτρέποντα ὅπως ἐν τῷ ναῷ ἀναγινώσκωνται τὰ ἱερὰ βιβλία

■ (1) Migne, τόμ. 114, σελ. 1380.

■ (2) Χειρόγραφον Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης, cl. VII, cod. 25, φύλ. 296.

(3) Βίος καὶ πολιτεία ἀγίου Μαρκιανοῦ (ἐν κώδικι τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἀγίου Μάρκου, 357)· « τοῦ μεγάλου μάρτυρος Θεοδοῦρου τοῦ ἐν Ταινάρῳ, Στρατονίκου τε μάρτυρος τοῦ ἐν τῷ Ρηγίῳ » φύλ. 13· ἐκ τοῦ ἐν Ταινάρῳ ἐβρυμένου ἤδη πρὸ τῆς Ε' ἐκχτονταετηρίδος χριστιανικοῦ ναοῦ ἀποδεικνύεται ὅτι πρὸς τοῖς Μιχαήλ (Μανιάντις) εἶχεν ἀρχιερεὶς εἰσαχθὴς ὁ χριστιανισμός.

καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Γοτθικῇ διαλέκτῳ (1). Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δυνατόν νά ὑποτεθεῖ ὅτι ὁ Αὐξέντιος ἐπωφελοῦμενος τῆς πρὸς τοὺς Ἀρειανούς στιγμιαίας διενέξεως τοῦ Μαρκιανοῦ κατώφθωσε νά εἰσαγάγῃ τὰς ψαλμωδίας αὐτοῦ ἐν ἑτέρῳ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀναικαινισθέντος ναοῦ, τῆς ἀγίας Εἰρήνης, ὡς πεισθόμεθα ἐκ τοῦ ἑτέρου τῶν βιογράφων τοῦ Σύρου ὁσίου (2).

Οἰκιδήποτε ὁμῶς καὶ ἂν ᾔσαν αἱ σχέσεις τοῦ Μαρκιανοῦ πρὸς τὸν Αὐξέντιον καὶ τοὺς Ἀρειανούς, ὡς καὶ τῶν τελευταίων πρὸς τοὺς Εὐτυχιανούς, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι οἱ δύο πρῶτοι τῆς ἐκκλησίας μελωδοί, Ἀνθιμος καὶ Τιμοκλῆς, διηρέθησαν εἰς δύο φατρίας, καὶ ὁ μὲν πρῶτος, ὡς μαθητῆς τοῦ Αὐξεντίου, ἦν πρόμαχος τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, ὁ δὲ δεύτερος ἐχθρὸς αὐτῆς (3). Ἐπειδὴ δὲ ἀμφοτέρω καὶ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀνείχοντο καὶ ὑπὸ τῶν δῆμων ὑπεστηρίζοντο, πρέπει νά ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ ἡ ὑπ' αὐτῶν ὑποστηριζομένη μουσικὴ διήρει εἰς δύο στρατόπεδα τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν πολιτείαν. Ἀγνοεῖται ἡ τύχη

(1) « Ἀσπαρ καὶ Ἀρδαβούριος, οἱ καίτοι κακόδοξοι ὄντες καὶ τοῖς ὀρθοῖς ἔχουσι δόξης διαφερόντως πολέμιοι . . . τὸν ναὸν τῆς μεγάλης Ἀναστασίας σκεύσει πολυτελέσι χρυσοῦ καὶ ἀργύρου πεποιημένοις ἐφαιδρυναν. Κἀκεῖνος τῆς δωρεᾶς αὐτοῖς ἀμειβόμενος διευτύωσται κατὰ τὰς ἐπισήμους τῶν ἡμερῶν τῇ πατρὶν αὐτῶν γλώττῃ. Γότθοι γὰρ ᾔσαν. τὰς θεοπνεύστους γραφὰς ἐν τῷ ἱερῷ τῷδε ἀναγινώσκεισθαι ». φύλ. 16.

(2) « Συνῆν ποτε τῷ Μαρκιανῷ κατὰ τὸν ὑπ' ἐκείνου δομηθέντα περικαλλῇ τῆς Εἰρήνης ναὸν τὸν πρὸς θάλασσαν . . . παννύχους ἐκτελοῦντας ἕμφω ὑμνωδίας ». cl. VII, cod. 25, φύλ. 296.

(3) « Ἀνθιμος καὶ Τιμοκλῆς οἱ τῶν τροπαρίων ποιηταὶ κατὰ φατρίας διηρέθησαν· ἄλλ' ὅσοι μὲν ἔχαιρον τῇ ἐν Χαλκηδόνι συνόδῳ παρὰ τῷ Ἀνθίμῳ συνήρχοντο, αὐτοὶ γὰρ καὶ τὰς παννυχίδας παρεσκευάσασθαι· ὅσοι δὲ τούτης ἐχθροί, τῷ Τιμοκλῆϊ προσέκειντο ». Θεοδώρου Ἀναγνώστου, ἐκκλ. ἱστορία, 19. Θεοφάνης, 5957.

σμβ'.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

τῶν πρώτων ὑπὸ τοῦ Αὐξεντίου ἰδρυθέντων μουσικῶν χορῶν, ἐπειδὴ ὁμῶς βλέπομεν τοῦτον ἐγκαταλείποντα τὸ ἀσκητήριον αὐτοῦ καὶ ἐρχόμενον εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπως ἐπικυρώσῃ ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον, ἀποτρέψῃ τοὺς πολίτας ἐκ τῶν θεάτρων « ὡς αἰτίων ἀκολασίας, μοιχειῶν καὶ ψευδομαρτυριῶν », καὶ ἐπανιδρύσῃ χοροὺς ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ψάλλοντας τροπάρια ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ποιηθέντα (1), δυνάμεθα μετὰ τινος πιθανότητος νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ πρώτη ἀπόπειρα εἶχε ναυαγήσει. Ἀλλὰ καὶ ἡ τύχη τῶν νέων τούτων χορῶν δὲν ἦν πολὺ εὐχάριστος, ἀφοῦ βλέπομεν τὸν ὅσιον καταφεύγοντα εἰς ἕτερον ὅρος, τὸν Σκοπὴν, καὶ ἐνταῦθα ἰδρύοντα μονὴν γυναικῶν ᾄδουσῶν τὴν μελωδίαν αὐτοῦ· πολλὰ τῶν γυναικῶν τούτων, εἰς ἐβδομήκοντα συμποσουςμένων, ἐστρατολογήθησαν ἐκ τῶν θεάτρων (2).

Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς πλεόν γίνεται λόγος οὔτε περὶ Δαυϊτικῆς μελωδίας, οὔτε περὶ χορῶν γυναικῶν, ὑποθέτομεν ὅτι ἡ Συριακὴ μουσικὴ μὴ κατορθώσασα νὰ καταβάλλῃ τὴν ἀντίπαλον, ἔχουσαν ὑπὲρ αὐτῆς πλὴν τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πρωτείου καὶ τὴν συμμαχίαν τοῦ ἱπποδρόμου, περιωρίσθη εἰς τινὰς μονὰς ἀνδρῶν μέχρι τῆς βασιλείας τῶν Εἰκονομάχων, ὅτε ἔλαβε τὸ τελευταῖον καὶ ἀθεράπευτον κτύπημα. Ὡς γνωστὸν, οἱ βασιλεῖς οὗτοι διεκρίθησαν διὰ τὸν πρὸς τοὺς μοναχοὺς ἀ-

(1) Migne Patrologia Graeca, τόμ. 114, σελ. 1416. Ὁ καρδινάλιος Πίτρεξ (Analecta Sacra, I, XXIV) ἀποκαλεῖ τὰ τροπάρια ταῦτα « *puerascens melodia* ».

(2) « Αἱ δὲ ἐκ τῆς τῶν θεάτρων πομπῆς τῇ διχόλω ἀποτασσόμεναι ». Migne, σελ. 1431. Ὁ ἀνέκδοτος βιογράφος τοῦ Αὐξεντίου λέγει ὅτι τοὺς προσερχομένους εἰς τὸ ἐν Σκοπῇ ἀσκητήριον αὐτοῦ « αὐτὸς ψαλμοῖς τισιν ᾤδιστον καὶ τὸν νοῦν ἔχουσι καὶ τὸ μέλος τούτους φιλοφρόνως εἰστίει ». Κώδιξ ἁγίου Μάρκου, φύλ. 361.

μείλικτον αὐτῶν πόλεμον· μία τῶν ὑπὸ Θεοφάνους ἀπκριθ-
 μουμένων αἰτιῶν τοῦ μακροῦ καὶ σκληροῦ ἐκείνου διωγμοῦ ἦσαν
 καὶ αἱ ὑπὸ τῶν μοναχῶν τούτων μετὰ πολλῆς ἐπιμονῆς ὑποστη-
 ριζόμεναι παννυχίδες (1), τὰς ὁποίας ὁ προσημειωθεὶς Θεοδώ-
 ρος Ἀναγνώστης ἀποδίδει εἰς τὸν Αὐξέντιον καὶ τὸν μαθητὴν
 αὐτοῦ Ἀνθιμον τὸν μελωδόν (2). Φανατικοὶ τῶν μοναχῶν
 διακταὶ ἀνηρεύων ὡς θηρευτικοὶ κύνες τὰ σπήλαια καὶ τοὺς
 κρημνοὺς πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν ἐν αὐτοῖς κεκρυμμένων ὁπαδῶν
 τῶν παννυχίων τούτων ψαλμωδῶν καὶ ἀναιδῶς πομπεύοντες
 ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ἔρριπτον αὐτοὺς εἰς τὰς εἰρκτάς (3), ἐμμένον-
 τας δὲ εἰς τὴν εἰδωλολατρικὴν αὐτῶν ψαλμωδίαν πρέδι-
 δον εἰς τὴν ἀγρίαν ἐκδίκησιν τοῦ ἐκδεσκαχέυμένου πλήθους (4).

Ἡ ἑλληνικὴ μουσικὴ τοσοῦτον κατεκλήλει τοὺς δῆμους ὥς-

(1) « Καὶ εἰ ποῦ τις... παννυχίων ἐφωράθη, ἥ ἐκκλησίαις προσε-
 δρεῖων... ὡς ἐχθρὸς τοῦ βασιλέως ἐκολάζετο καὶ ἀμνημόνευτος ὠνο-
 μίζετο ». Θεοφάνης, 6259. Ἀλλὰ καὶ οἱ τότε καλῖσαι ἐδίωκον τοὺς
 ἐν Συρίᾳ παννυχιστάς « Ἀδδαλλᾶς ἀμηρεύων πολλὰ κακὰ τοῖς ὑπὸ τὴν
 ἀρχὴν αὐτοῦ χριστιανοῖς ἐνεδείξατο· τοὺς γὰρ σταυροῦς τῶν ἐκκλησιῶν
 ἐπέλει, καὶ παννυχεῖν ἐκώλυεν ». Θεοφάνης 6258.

(2) Βλέπε ὑποσημείωσιν 3, σελ. σμά· πιθανῶς ἐννοεῖ τὴν ἐν ταῖς παν-
 νυχταῖς ψαλλομένην Συριακὴν μουσικὴν τοῦ Αὐξεντίου, διότι αἱ παννυ-
 χίδες ἦσαν γνωσταὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, μνημονευόμεναι ὑπὸ Φίλωνος.

(3) « Ἔστενοχωροῦντο εἰρκταί, ἐπληροῦντο τὰ δεσμωτήρια οὐ λη-
 στῶν, οἴμοι, οὐ λωποδυτῶν, ... ἀλλὰ θεοφιλῶν ἀνδρῶν... ὧν αἱ πίν-
 νυχοι στάσεις ». Βίος δσιομάρτυρος Ἀνδρέου τοῦ ἐν Κρήσει (Migne Pa-
 tologia Graeca, τόμ. 115, σελ. 1113-1114).

(4) « Καὶ ἀντιγέθη αὐτῷ παρά τινων μισοχρίστων ὡς ὁ τῶν ἀμνη-
 μονεῦτων ἑρχος Στέφανος ὁ τοῦ Αὐξεντίου (οὕτως ὠνομάζετο διότι
 κατακεῖ ἐν τῷ γνωστῷ τοῦ Σύρου ἐσίου ἀσχητησίῳ) τὸ πραιτώριον
 μοναστήριον ἐποίησε, παννύχους ὑμνωδίας ἐκτελῶν ἐν αὐτῷ, καὶ πάν-
 τες οἱ ἐν τῇ πόλει πρὸς αὐτὸν τρέχοντες εἰδωλολατρῆν ἐκδιδάσκονται ».
 Βίος ἱγίου Στεφάνου τοῦ νέου (Cotelerii, Monumenta, IV, σελ. 511).

τε οἱ βασιλεῖς ἐν μέσῳ καθαρωδῶν ἐπανηγύριζον παλαιάς ἐλληνικάς τελετάς (1). Ἡ χειρονομία, πιθανῶς περιορισθεῖσα ἐπὶ τῶν προηγουμένων χρόνων, ἐφθασεν ἤδη εἰς τὸν ὕψιστον τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς βαθμόν, ἀφοῦ βλέπομεν τοὺς βασιλεῖς τούτους οὐ μόνον χορηγοῦντας γενναίας ὑπὲρ αὐτῆς ἀμοιβάς εἰς τοὺς ψάλτας τῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ συμπάλλοντας καὶ συγχειρονομοῦντας αὐτοῖς. Αὐτοὶ οἱ ὀρθόδοξοι μοναχοὶ ἀπαυδῆσαντες πλέον ἐν τῷ ἀγῶνι ἤρχισαν ψάλλοντες τὸν Τρισάγιον ὕμνον οὐχὶ ὅπως ἠνόουν τοῦτον οἱ πρόμαχοι τῆς Δαυτικῆς μελωδίας, ἀλλ' ὅπως ἔψαλλον αὐτὸν οἱ Ἀλεξανδρεῖς (2). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ αὐτὴ ἡ ὑπὸ τῆς ἐν

(1) «Ὁ δὲ φερώνυμος δράκων καὶ τυραννίδης βασιλεὺς, ὁ πᾶσιν Ἑλληνικὴν σπουδὴν μυσταγωγίᾳ ἐκτελῶν, τὸ κατ' ἐκείνο καιροῦ Βρομάλιον ἦτοι ἑορτὴν δαιμονιώδη ἐξετέλει, Διόνυσον καὶ Βροῦμον εὐρημάτων εἰς τὴν αὐτὴν τελετὴν, ὡς τῶν σπερμάτων καὶ τοῦ οἴνου γενεσιουργοί· ἐν ταύτῃ δὲ τῇ ἡμέρᾳ πρωΐθεν συγκαθίσας ἐπὶ τὰς τῶν σχολῶν στολὰς μετὰ τῶν αὐτοῦ ὁμοφρόνων καθαρωδῶν, μελέτην ἐποιεῖτο ἄσημον καὶ θεοῦ ἐχθρῶδη». Cotelierius αὐτόθι· «αὐτὸς δὲ καθαρωδίαις ἔχαιρε καὶ συμποσιασμοῖς, αἰσχρολογίαις τε καὶ ὀργησμοῖς ἐκπαιδεύων τοὺς περὶ αὐτόν». Θεοφάνης, 6259.

(2) Πίστρα σκανδάλου μακροχρονίων διαιρέσεων τῶν Αἰγυπτίων πρὸς τοὺς Σύρους ἦν, ὡς προερέθη, ὁ ὑπὸ τῶν Ἀντιοχέων μελωδῶν ποιηθεὶς Τρισάγιος ὕμνος «Ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλάησον ἡμᾶς», τὸν ὁποῖον οἱ μὲν Σύροι ἀνέφερον εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα, οἱ δὲ Αἰγύπτιοι προσθέσαντες μετὰ τὸ «ἀθάνατος—Ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς» ἠνόουν ἐπὶ μόνου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ τῶν Εἰκονομάχων ἀντίπαλος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς συνέγραψε μακρὰν διατριβὴν πρὸς ἀποδείξιν ὅτι εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Χριστὸν μόνον ἀναφέρεται ἡ Τρισάγιος αὕτη ὕμνωδία, παραινὼν τοὺς ὀρθοδόξους νὰ μὴ νοθεύωσιν αὐτόν· «ὁ ἀββᾶς Ἀναστάσιος ὁ κλεινὸς τῆς εὐχαριστίας Εὐθυμίου τοῦ μάκαρος καθηγμένων χρήσει· τινὲς τῶν ἁγίων πατέρων προσκεκρίκει, δέθεν εἰς τὸν υἱὸν μόνον ἀναφερούσας τὸν τριτά-

Τρούλλω συνόδου ἐκδιωχθεῖσα τῶν ἐκκλησιῶν ὀργανικὴ μουσικὴ ἐπνηλθεν ἐν τῷ ναῷ, εἰς δὲ τῶν εἰκονομάχων τούτων βασιλέων ὁ Κωνσταντῖνος Ε' ἐδώρῃσεν (757) εἰς τὸν αὐτοκράτορα Πεπῖνον (Pepin le Bref) τὸ πρῶτον μουσικὸν ὄργανον (Orgue κατὰ παραθορὰν) τὸ μέχρι τοῦδε ἐπικρατοῦν ἐν ταῖς λατινικαῖς ἐκκλησίαις (1).

Μετὰ τὸν θρίζμβον τῆς ὀρθοδοξίας, πλὴν τῆς Δαυετικῆς μελωδίας καὶ αὐτὸ τὸ κείμενον τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαυὶδ εἶχεν ἀπαρχαιωθῆ εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἐν Νικαίᾳ συγκροτηθεῖσα Β' σύνοδος (787) ἐν ταῖς πρώταις αὐτῆς διατάξεσιν ἐθέσπισεν ἵνα πύσωσι τοῦ λοιποῦ χειροτονούμενοι ἐπίσκοποι ὅσοι ἀγνοοῦσι τὸ Ψαλτήριον (2).

Ἐκτοτε οὐδεὶς πλέον γίνεται λόγος οὔτε περὶ Συριακῆς μελωδίας, οὔτε περὶ γυναικείων χορῶν, οὔτε περὶ διαφορᾶς τῆς

γιον ὕμνον· οὐ δοθέντος, οὐδὲν κωλύει τὴν ἐκ τοῦ Κναφέως κακῶς ἐπισηφρήσασαν λύμην πάντας ἄρδην καταλημῆνασθαι ». S. Damasceni opera, τόμ. I, σελ. 481, ἐκδ. Lequien.

(1) Τὸ Ὅργανον τοῦτο χρησθέν διὰ πρεσβεῖας Βυζαντινῶν εἰς τὸν Πεπῖνον, ἐδέχθη μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ· « ἡ ἡδεῖα μελωδία τοῦ ὄργανου τούτου, γράφει ὁ Walefride Strabo, ἐπροξένησε τοιαύτην ἐντύπωσιν εἰς τὰς εὐχιστήτους ψυχάς, ὥστε μία γυνὴ παραδοθεῖσα εἰς ἑσπασιν ἀπεβίωσεν ἀκρωμένη τῆς ἀσυνειθίστου γλυκύτητος τῶν ἀρμονικῶν τούτων ἤχων ». Pascal, Origines de la liturgie Catholique, Petit—Montrouge 1844 (ἐν λεξ. orgue).

(2) « Ἐπειδή περ ψάλλοντες συντασσόμεθα τῷ θεῷ, Ἐν τοῖς δικαιομασί σου μελετήσω (Ψαλμ. 118)... πάντες μὲν χριστιανοὺς ταῦτα γράττειν σωτήριον κατ' ἐξάρτεον δὲ τοὺς τὴν ἱερατικὴν ἀμπεχομένους εἶζεν· ἐνθεν ὀρίζομεν πάντα τὸν προάγεσθαι μέλλοντα εἰς τὸν τῆς ἐπισκοπῆς βαθμὸν, πάντως τὸ Ψαλτήριον γινώσκειν ἵνα ἐκ τούτου καὶ πάντα τὸν κατ' αὐτὸν κλῆρον οὕτω νοουετῇ μυεῖσθαι· ἀνακρίνεσθαι δὲ ἀεὶ ἀλλῶς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου, εἰ προθύμως εἴχῃ ἀναγινώσκειν ἱερου-

ψαλμωδίας τῶν μοναχῶν ἀπὸ τῆς τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν. Ἐν τῷ Τυπικῷ τῆς γυναικείας μονῆς τῆς Θεοτόκου Κεχαριτωμένης, τὴν ὁποίαν ἱδρυσεν ἡ βασιλίσσα Εἰρήνη σύζυγος τοῦ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ, βλέπομεν ῥητῶς μὲν ἀπηγορευμένην τὴν εἰσοδὸν εἰς τοὺς ψάλτας, πάσας δὲ τὰς ἀκολουθίας καὶ πανυχίδας τελουμένας κατὰ τὴν τάξιν τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν, καὶ μόνον ἐν τῇ τοῦ ὁρθρου ᾄδόμενον ὑπὸ μόνης τῆς ἐκκλησιάρχου τὸν Ἐξάψαλμον, ἥτοι τοὺς ἑξ Δαυϊτικοὺς ψαλμοὺς (1). Οἱ ἐρμηνευταὶ τῶν Κανόνων, Βαλσαμῶν καὶ Ζωναράς, σχολιάζοντες καὶ τὴν κατὰ τῆς Δαυϊτικῆς ψαλμωδίας διάταξιν τῆς ἐπὶ τῶν Ἀρειανῶν συγκροτηθείσης ἐν Αἰοδικεῖᾳ συνόδου, οὐ μόνον ὁμολογοῦσι τὸ ὀρθόδοξον τοῦ κανόνος τούτου, ἀλλὰ καὶ περιφρονητικῶς ἀποκαλοῦσι τὴν καταδικαζομένην ψαλμωδίαν « μινυρίσματα ψαλτῶν, θυμελικά ἄσματα » ὁμοιάζοντα πρὸς

νητικῶς καὶ οὐ παροδικῶς τοὺς τε ἱεροὺς κανόνες, τὴν τε τοῦ θείου Ἀποστόλου βίβλον καὶ πᾶσαν τὴν θείαν Γραφήν ». Κανὼν β' τῆς ἐν Νικαίᾳ Β' συνόδου (ἐκδ. Coleti, τόμ. VIII, σελ. 1216-1247).

(1) « Μετὰ δὲ τὸ τελεσθῆναι τὸ Τρισάγιον, ἡ ἐκκλησιάρχισσα τοῦ Ἐξαψάλμου ἀπάρξεται σχολαίως τε καὶ προσεκτικῶς ᾄδουσα αὐτόν, καὶ ἡσύχῳ ὑπᾄδουσα τῇ φωνῇ· ἔν ἔχοιεν ἀκολουθεῖν αὐτῇ αἱ λοιπαὶ ἀπροσκόπως καὶ ἀπλανῶς, καὶ διεξιέναι καθ' ἑαυτὰς τὰ ῥήματα τῶν Ψαλμῶν· οὕτω τε μετὰ τὴν τοῦ Ἐξαψάλμου ἐκπλήρωσιν, ἡ πᾶσα τοῦ Ὁρθρου ἀκολουθία τελεσθήσεται κατὰ τὴν τοῦ Συναξαρίου περίληψιν ». Migne, *Patrologia Graeca*, τόμ. 127, σελ. 1060, παράβ. καὶ σελ. 1101.

Ἐν ταῖς ἄλλαις ὅμως ἐκκλησίαις καὶ ὁ Ἐξάψαλμος οὕτως ἀπλῶς ἀνεγινώσκετο. « Εἰς τὸν ὁρθρον, εἰ μὲν ἀγρυπνία ἐστὶ, μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀνγνώσεως, εὐθὺς ἐ προσετώς, ἡ δὲ ταχθεὶς μοναχὸς λέγει τὸν Ἐξάψαλμον, εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἀγρυπνία, ψάλλεται ὁ Τριαδικὸς κανὼν ». Φιλοθέου πικριάρχου Τίξης τοῦ ἱεροδικόνου (Migne, *Patrologia Graeca*, τόμ. 154, σελ. 757).

τὰ τῶν ἐπαιτιδῶν (1). Ἐπὶ τέλους ὁ Νικηφόρος Ξανθόπουλος μνημονεύων τὴν ὑπὸ τοῦ ἀγίου Ἐφραίμ ἀπομίμησιν τῆς μουσικῆς τῶν Γνωστικῶν, δὲν βεβαιοῖ ὡς ὁ Θεοδώρητος, ὅτι « ταῦτα καὶ νῦν τὰ ἄσμεα φαειροτέρας τῶν νικηφόρων μαρτύρων τὰς πανηγύρεις ποιεῖ », ἀλλ' ἐξ ἐναντίας διαβεβαιοῖ ὅτι οἱ μὲν παλαιοὶ τῆς ἐκκλησίας μελωδοὶ ἐζήλωσαν τὰ Συριακὰ ταῦτα μέλη, νῦν ὁμως ταῦτα ὑπὸ μόνων τῶν Σύρων ψάλλονται (2).

Συνοψίζων τὰ ἀνωτέρω συμπερίνω ὅτι ἡ Θάλεια τοῦ Ἀρείου μετὰ τῶν παρκαλουθούτων αὐτῇ μὴ ἐκκλησιαστικῶν ἄσματιν ἀπεμιμήθησαν ἐκ τοῦ πεζοῦ καὶ ἐμμέτρου ῥυθμοῦ καὶ πρὸ πάντων τῆς χειρονομίας τῶν μιμιλῶν δραμάτων καὶ τῶν Ἰωνικῶν ἄσμάτων τοῦ Σωτᾶδου, καὶ ὅτι ἡ ὁρθόδοξος ἐκ-

(1) « Φαίνεται ὅτι τὸ παλαιὸν κοινοῦται τινὲς ἰδιοῦντο τὰ τῶν κληρικῶν προνόμια καὶ ἐπ' ἐκκλησίας τῶν θεῶν ψαλτιφοδήματων κατήργοντο... ἔψαλλον δὲ καὶ τινα παρηλλαγμένα καὶ ἀσυνήθη, οἷα εἰσι τὰ σήμερον ψαλλόμενα παρὰ τῶν γυναικῶν ἐπομένων τοῖς σίγνοις... ὡσαύτως σημειῶσαι ὅτι καὶ τὰ τῶν ψαλτῶν μινυρίσματα καὶ τὰ θυμελικὰ μελωδήματα πάντα κεκώλυνται ». (Pandectes Canonum ed. Benetregil I, 459).

Ἐν ἐκάστῃ πρώτῃ τοῦ ἔτους αἱ γυναῖκες τοῦ ὄχλου φέρουσι σίγνα (σημαίαις) περιήρχοντο τὰς ὁδοὺς ψάλλουσαι εἰς ἀργυρολογίαν.

(2) « Ὅσα νῦν ἐξ ἐκείνου Σύροι ἔχοντες ψάλλουσι... ὁ τοίνυν θεὸς Ἐφραίμ... τοῖς μέτροις Ἀρμονίου ἐπιστήσας καὶ τοῖς ἐκείνου μέλει συμφώνους ὥδῃς τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς δόγμασι παρθεύμενος ἐς δεῦρο Σύρους παρεῴκωκε ψάλλειν... ἀφ' ὧν (μελῶν) πρὸς ζῆλον οἶμαι καὶ οἱ μετέπειτα τῆς ἐκκλησίας μελοποιοὶ (ἐννοεῖ, ὡς προσημειώθη, τοὺς Ἀντιοχείας) τὰς ἀφορμὰς τῶν μελῶν πορισάμενοι ἐπὶ μᾶλλον αὐξήσιν ταῦτα καὶ ἐπιδοῦναι παρεσκεύασαντο ». Ἐκκλ. ἱστορία IX, κεφ. 9. Ποία ἡ Συριακὴ αὕτη μελωδία ἄγνωστον εἶδοι, ὡς γνωστόν, οἱ Σύροι παραδεχθέντες ἐπὶ τέλους τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν οὐδὲ ἐν παλαιῶν μουσικῶν βιβλίῳ διετήρησαν

κλησία εἶτε ἀναγκασθεῖσα ἐν τῇ παντοδυναμίᾳ τοῦ ἀρειανισμοῦ νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν ἀσματικὴν αὐτοῦ λειτουργίαν, εἶτε καὶ νομίσασα ὅτι εὐχερέστερον θὰ κατέβαλε τὸν ἀντίπαλον διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὄπλων, παρεδέχθη αὐτὴν τὴν θάλειαν καὶ ἰδίως τὴν μουσικὴν καὶ τὴν μιμικὴν αὐτῆς χειρονομίαν, ἀφοῦ ὁμως προηγουμένως αἱ λέξεις τῶν ἀποτελούντων τὴν Ἀρειανὴν λειτουργίαν ὕμνων διωρθώθησαν ἐπὶ τὸ ὀρθότερον (1), καὶ ὅτι τοιαύτη θὰ ἦτο ἡ Ὀκτώηχος μέχρι τοῦ Δαμασκηνοῦ ὅτε καὶ τὸ λεκτικὸν τῶν Τριαδικῶν κἀνόνων ὑπέστη νέαν ἐπεξεργασίαν καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ᾠδῶν ἐκολοθώθη.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὕτη μουσικὴ, γνήσιον τέκνον τοῦ παλαίου θεάτρου, ἐπὶ πολὺ ἀδελφικῶς συνέζησε μετὰ τῆς τοῦ Ἱπποδρόμου, διότι, ὡς καλῶς γινώσκομεν, οἱ βυζαντινοὶ οὐδεμίαν ἐποιοῦν διάκρισιν μεταξὺ ἐκκλησιαστικῆς καὶ πολιτικῆς μουσικῆς· ἐν τῇ μουσικῇ τοῦ Ἱπποδρόμου σχολῇ ἐμορφώθησαν καὶ οἱ πρῶτοι τῆς ἐκκλησίας μελωδοί, διὰ τοῦτο δὲ βλέπομεν τούτους λεληθότως πως ἐπηρεαζομένους καὶ ὑπὸ τῆς Βακχικῆς ὕμνολογίας.

Λέγων ταῦτα ὁρμῶμαι ἐξ ἀπλῆς ἐπιστημονικῆς περιεργείας, καὶ οὔτε νὰ ἐπιβάλλω εἰς τινὰ τὰς ιδέας μου ἀξιῶ, οὔτε ἰσχυρίζομαι νὰ λύσω ὀριστικῶς ζήτημα τόσον πολὺπλοκον. Ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ ἀνήκει πλέον εἰς τὴν ἱστορίαν, οὔτε δύναται νὰ συνδυασθῇ πρὸς ἐθνικὰς καὶ θρησκευτικὰς μικροφιλοτιμίας· ὅταν αὐτοὶ οἱ τῆς ἐκκλησίας Πατέρες εἶχον τοσαύτην εἰλι-

(1) Τὸ σύστημα τῆς τοιαύτης τῶν ὕμνων ἐπιδιορθώσεως ἐφῆρμοςαν καὶ οἱ εἰκονομάχοι βασιλεῖς « Πραστέλλονται ψαλμωδίαι ἀρχαιοπαράδοτοι ἐν αἷ· περὶ εἰκόνων ἔδεταί τι, ἀντὶδέται τὰ ἀσεβῆ νέα δόγματα εἰς προὔπτον κείμενα ». Θεοδώρου Στουδίτου τὰ εὐρισκόμενα, ἐκδ. Simonidi, σελ. 320.

κρίνειαν ὥστε νὰ ὁμολογῶσιν ἀπροκαλύπτως ὅτι ὁ ἅγιος Ἐφραίμ ὠκειοποιήθη τοὺς μουσικοὺς ἤχους καὶ αὐτὰ τὰ μουσικὰ γράμματα τῶν Γνωστικῶν (1), δὲν βλέπω τὸν λόγον δι' ὃν ὑμεῖς θὰ ἀποκρύψωμεν ὅτι ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ ἔχει σχέσιν πρὸς τὰ μέλη τοῦ Σωτάδου καὶ τοῦ ἱπποδρόμου, ἀφοῦ μάλιστα οὔτε νὰ καυχηθῶμεν δυνάμεθα ὅτι διετηρήσαμεν τὸν ἀρχικὸν αὐτῆς τύπον.

Ἡ ὑπὸ τῶν Λατίνων ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως κλονίσασα ἐκ θεμελίων τὸ οἰκοδόμημα τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ κατήνεγκε καὶ κατὰ τῆς μουσικῆς ταύτης φοβερὸν τραῦμα· οἱ τὰς ἀσματικὰς ἀκολουθίας ψάλλοντες πολύφωνοι χοροὶ διελύθησαν, μόλις δ' ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων δύο καὶ μόνον ἐκκλησίαι, ἡ ἀγία Σοφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ ἅγιος Δημήτριος τῆς Θεσσαλονίκης, κατάρθωσαν νὰ διατηρήσωσι τὸ πλῆθὺν τῆς πολυφωνίας σύστημα, ἥτοι τὰς λεγομένας ἀρτίας ἀσματικὰς ἀκολουθίας, αἵτινες πρὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Σταυροφόρων ἐψάλλοντο εἰς πάσας τὰς κυριωτέρας βυζαντινὰς ἐκκλησίας (2).

(1) Πολλοὶ εἶχασαν ὅτι ἡ ἡμετέρα μουσικὴ ἔχει σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ ἐκ τοῦ Ἀρμονίου ἀπομιμηθεῖσαν· ἀλλὰ κατὰ τοιαύτης εἰκασίας διαμικρύνεται ἡ ἱστορία διότι, πλὴν τῶν παλαιῶν διακρινόντων τὴν ἑλληνικὴν μουσικὴν ἀπὸ τῆς τοῦ Ἐφραίμ, καὶ αὐτὸς δ' ἐν τῇ ΙΔ' ἑκατονταετηρίδι ἀκμάσας ἱστορικὸς Ξενοδόπουλος ῥητῶς ἐπαναλαμβάνει, ὡς προσημειώθη, τὴν διάκρισιν ταύτην « ὅσα καὶ νῦν εἰς ἐσέινου Σύροι ἐχοντες ψάλλουσι ». Νικηφ. Καλλίστου ἐκκλ. ἱστορία, βιβλ. ΙΧ, κεφ. 16.

(2) « Ἄλλ' ἡ μὲν ἀσματικὴ αὕτη ἀκολουθία πέπτωται ἐν πόλεσιν ἕλαις καλῶς οὕσα συντεθειμένη, καὶ διὰ ψαλμῶν καὶ ἐφωμνίων θεῶν ἀνχορηγούμενη, ἐν μόνῃ δὲ τῇ ἡμετέρᾳ ταύτῃ εὐσεβεστάτῃ πόλει Θεσσαλονίκῃ κατὰ τὴν μεγάλην αὐτῆς ἐκκλησίαν, καθὼς ὕρξ, ἀδελφε, συντε-

Τῆς περιόδου ταύτης διεσώθησαν ἀρκεταὶ μουσικαὶ πραγματεῖαι πολλοῦ λόγου ἄξιαι· ἐπειδὴ ὅμως πᾶσαι μένουσιν ἀνέκδοτοι, ἐπὶ τῇ βάσει ἀσυναρτήτων τινῶν εἰδήσεων καὶ διὰ πολλῶν εἰκασιῶν δύναται ν' ἀπαρτισθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἱστορία τῆς μουσικῆς· πῶς δὲ εἶναι δυνατόν· νὰ γνωσθῇ τὸ δευτερεῦον τοῦτο ἱστορικὸν ζήτημα, ἀφοῦ αὐτὸ τὸ πρωτεῖον, ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῆς ἐν Νικαίᾳ αὐτοκρατορίας ἀτελῶς ἐτι γινώσκεται; βάσις τῆς ἱστορικῆς ταύτης περιόδου θεωρεῖται ὁ Ἀκροπολίτης ὅστις ἐλαφρὰν ἔχων συνείδησιν, ὡς λέγει ὁ Παχυμέρης, ἐγραψέ· πρὸς διχαιολόγησιν τῶν ῥαδιουργιῶν καὶ τῶν ἐγκλημάτων τοῦ παλαιοῦ Βυζαντινοῦ κόμματος, τὸ ὅποτον ἔχον ἐπὶ κεφαλῇ τὸν φιλόδοξον Μιχαήλ τὸν Παλαιολόγον ἐντέχνως ὑπέσκαψε τὰ θεμέλια τῆς ἐνδόξου τῶν Λασκάρεων δυναστείας· ὡς γνωστόν, ὁ οἶκος οὗτος συγκεντρώσας ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτοῦ τὰ

τήρηται κατὰ τὸ πάλαι κάλλιστον τῶν μεγάλων ἐκκλησιῶν ἐκείνων ἔθνος, τῆς βασιλευούσης φημί καὶ Ἀντιοχείας καὶ πλείστων ἄλλων.... Καὶ δεόμεναι ὑμῶν συντηρεῖσθαι ταύτην τὴν τάξιν μέχρι πικνός... συνηρμόσαμεν αὐτῇ (τῇ ἀτιμαστικῇ ἀκολουσίᾳ) καὶ τὰ τῶν Κανόνων, ἵνα μὴ τις γογγυστὴς περὶ τὰ καλὰ καὶ μὴ γινώσιν ἔχων τῆς τάξεως, ἀκηδῆς δὲ μᾶλλον καὶ ῥέθυμος ὢν, προφάσεις εὖροι τινὰς καὶ χωρήσῃ πρὸς τὴν ταύτης κατὰλυσιν, λέγων ὡς οὐ τοὺς συνήθεις καὶ παρὰ πάντων ἀδομένους ἀκούομεν Κανόνας· νῦν γὰρ καὶ οὗτοι συνήφθησαν... Καὶ αἱ καθολικαὶ ἐκκλησίαι πᾶσαι ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἀπ' ἀρχῆς ταύτης ἐτέλουν μελωδικῶς μὴδὲν χωρὶς λέγουσκι μελούς, εἰ μὴ τὰς τῶν ἑρέων μόνον εὐχὰς καὶ τὰς τῶν διακόνων αἰτήσεις, ἐξαίρετως δὲ αἱ μέγισται ἐκκλησίαι τῆς Κωνσταντινου καὶ Ἀντιοχείας ποτὲ καὶ Θεσσαλονίκης εἰς τὴν ἑρτί καὶ ἐν μόνῃ τῇ τοῦ θεοῦ ἀγίᾳ Σοφίᾳ θεῶν νατὶ ἐνεργεῖσθαι ὑπολείπεται». Συμεῶν ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης κατὰ Αἰρέσεων, ἐν Γιασίῳ τῆς Μολδοβλίας, 1683, σελ. 214-215, καὶ 242.

νυαγίαι τοῦ διχλυθέντος κράτους κατώρθωσε δι αἰμακτηρῶν ἰδρώτων νὰ ἀναδείξῃ αὐτὰ κράτος ἰσχυρὸν καὶ ἀντάξιον τῶν δικαιομάτων καὶ τῆς ἀληθοῦς αὐτοῦ καταγωγῆς. Ἄν μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν ὑπῆρξε βυζαντινὸς ἐλληνισμὸς, αἱ ἀρχαὶ αὐτοῦ πρέπει ν' ἀναζητηθῶσιν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ἐν ἣ πρὸ χιλίων περίπου ἐτῶν συνελθόντες οἱ πρῶτοι τῆς ἐκκλησίας πατέρες ἀνεκέρυξαν τὸν πολιτικὸν καὶ θρησκευτικὸν αὐτοῦ θάνατον· οὐδέποτε ἐν οὐδεμιᾷ τοῦ βυζαντινισμοῦ περιόδῳ ὁ ἐλληνισμὸς ἀνεκέρυχθη ὡς ἐνωτικὸν σύμβολον τῆς ληλούσης τῇ Ἑλληνικῇ γλῶσσῃ Ἀνατολῆς, ἥ ἐπὶ τῶν Λασκάρεων τούτων ἐν Νικαίᾳ. Εἰς διασωθείσας ἐπιστολάς τῶν βυζαντινῶν τούτων ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ ἀντὶ Ρωμανίας, καλεῖται Ἑλλάς, οἱ δὲ ἀποτελοῦντες αὐτὴν ἀντὶ Ρωμαίων, Ἑλληνες (1). Ὁ ἀναγινώσκων τὸ πρὸς τὸν ἰδρυτὴν τῆς δυναστείας ταύτης προσφώνημα τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ, τὸ ὑπὸ Κωνιάτου συνταχθέν, νομίζει ὅτι βλέπει τὰς σκιὰς τῶν ἡρώων τῆς Ἑλλάδος καὶ Ρώμης ἐρχομένας ἐν Νικαίᾳ ὅπως διαμαρτυρηθῶσιν ἐναντίον τῆς καταδίκης ἧτις ἐσφαγίασε τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Αὐτὴ ἡ Κωνσταντινούπολις ἀποκαλουμένη πόλις πατρὶς ἔργεται νὰ ἐπικαλεσθῇ, ὡς ὁ Χρύσης τὴν ἐκδίκησιν τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ κοπτομένη λέγει πρὸς τὸν Λάσκαριν « Τίσειαν Ἰταλοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλοισι... ὡς ἡ Ρώμη Βροῦτον ἐπὶ κύρθεον εἰκονίσω σε, ὡς Τιμολέοντα Σικελίᾳ δοξάσω σε, ὡς Ἀρμόδιον Ἀθῆναι ἀθάνατα κροτήσω καπὶ στήλης ὑψώσω σε ».

Ὁ Ὀρφεὺς καὶ ὁ Ἑρμῆς δὲν θραύουσι τὰς λύρας αὐτῶν πρὸ

[1] Περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ αὐτοκρατορίας διεσώθησαν πολλὰ πολύτιμα ἔγγραφα ὡς καὶ μεγάλη χρονογραφία, ἐκδιδομένη ὅσον οὕτω μετὰ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Θεοδώρου Λασκάρεως ἐν τῇ Μεσαιωνικῇ Βιβλιοθήκῃ.

σνβ'.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

τοῦ Δαυτδ, ὡς ἔγραφον οἱ Βυζαντινοί, ἀλλ' ἐκ νεκρῶν ἀναστάν-
τες διδάσκουσι καὶ αὐτὸν τὸν Χωνιάτην νὰ προσφωνῇ τὸν Ἑλ-
ληνα βασιλέα δι' Ἑρμαῖκῶν ῥημάτων (1).

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδώρου Β' (1255-1258) ἐξελλη-
νίζεται καὶ αὐτὴ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὑμνολογία. Ὁ ἡγεμὼν οὗ-
τος διεκρίθη οὐ μόνον πολεμῶν τοὺς ἐν Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ
ἐχθροὺς τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς φιλόσοφος, θεολόγος καὶ
πρὸ πάντων μελωδός. Ὁ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθεὶς Παρχλητικὸς
Κανὼν εἰς τὴν Ὑπερχίαν Θεοτόκον, ἀναγνωρισθεὶς ὡς ὀρθόδο-
ξος ὑπὸ τῶν εἰς τὴν παλαιὰν παράδοσιν ὕστερον ἐπανελθόν-
των Βυζαντινῶν, συμπεριελήφθη ἐν τῇ Παρχλητικῇ καὶ οὐ-
τως ἐξηκολούθησε ψαλλόμενος καὶ ὑπὸ τῶν Τουρκοκρατουμέ-
νων Ἑλλήνων, ὡς οἱ ὁμοιοπαθεῖς τῆς Νικαίης ἱκετευόντων κα-
τανυκτικῶς τὴν Παναγίαν ὅπως ἀπελευθερώσῃ τὴν δουλεύου-
σαν πατρίδα (2). Ἀλλ' ὁ Κανὼν οὗτος, ὡς νῦν τοῦλάχιστον
ἔχει, συνετάχθη ἐν τῇ παλαιᾷ ῥυθμολογικῇ πεζολογίᾳ τῶν
ἐκκλησιαστικῶν μελῶν· περιεσώθη ὅμως ἕτερος ὕμνος ἐν στί-
χοις ποιηθεὶς πιθανῶς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως· οἱ στίχοι οὗ-
τοι ἐψάλλοντο ὑπὸ χορῶν διευθυνομένων ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πα-
τριάρχου, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ τέλους,

Ἄκουσον, θῦτα, τοὺς λόγους ἐπευλόγει,

καὶ ἔχουσιν ὑπόθεσιν τὴν ἐξύμνησιν τοῦ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Θεο-
δώρου τοῦ Γήρωνος γενομένου θαύματος τῶν κολύβων ἐπὶ
τοῦ διωγμοῦ τῶν χριστιανῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιζ-
νοῦ (3)· ἡ ὑπόθεσις ἐξελέχθη καὶ χάριν τοῦ ὀνόματος τοῦ

(1) Μεσ. Βιβλιοθήκη, Α, σελ. 129.

(2) Migne, Patrologia Graeca, τόμ. 140, σελ. 772-780.

(3) Περὶ τοῦ θαύματος τῶν Κολύβων βλ. Νικήφορος Καλλίστου, ἐκκλ.
ἱστορίαν, β. βλ. X, κεφ. 12.

βασιλέως, καὶ διότι οἱ ἐν Νικαίᾳ ἠθέλησαν νὰ παραστήσωσιν ἐκπυτοὺς ὡς θύματα νέων Ἰουλιανῶν.

Εἰσὶ καὶ παρ' ἡμῖν καὶ πάλιν ἄνδρες φθόροι
ἐν βασιλίδι τῇ πόλει Βυζαντίδι,
τυραννικὴ δύναμις, ἄνομον κράτος,
Ἰουλιανούς Ἱταλοὺς τούτους λέγω.

Ὁ ὕμνος ἀποτελούμενος ἐκ στίχων 277 ἐγγράφη ἐν νέῳ ποιητικῷ ῥυθμῷ, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχοντι πρὸς τὴν συνήθη πεζολογίαν ῥυθμὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν μελῶν, ὡς τοῦτο ἐπανελημμένως καὶ αὐτὸς ὁ μελωδὸς διαβεβαίωσι:

ἀλλὰ πλατυνῶ καὶ στόμα καὶ καρδίαν,
ἐρεῦξομαί τε σοὺς ἐφυμνίους λόγους
πανηγυρίζων, ῥυθμικοὺς πλέκων κρότους,
ἔνσιτα καλλιῶρα φορμίζων μέλη,
ἐν ἐξαχόρδῳ κιθάρας στιχουργίας
τοῖς ἐξελιγμοῖς ἀστατῶν τῶν ἀσμάτων,
ὀρχούμενός τε ταῖς στροφαῖς ταῖς τῶν λόγων (1).

Ἐτεरा μέλη τοῦ ἐστεμμένου μελωδοῦ δὲν περιεσώθησαν· ὁ αὐτὸς ὅμως βασιλεὺς συνέγραψε καὶ περίεργόν τινα κατάλογον τῶν εἰς τὸν θεὸν τῶν χριστιανῶν δυναμένων ν' ἀποδοθῶσιν ἐπιθέτων, τὸ δὲ σύγγραμμα τοῦτο διασωθὲν ἀποδεικνύει ὅτι ὁ θεὸς οὗτος εἶχε πλέον ἐξελληνισθῇ ἐν Νικαίᾳ, ἀφοῦ φέρει ἐπώνυμα οἷα τὰ ἐξῆς, « τηλεφωνῆς, πρύτανις, προνομεύς, πωλοδομήτωρ, ὕψιμέδων, ξένιος, ἀρίζηλος, ἀριδείκετος, μεγα-

(1) Εἰς τὸν ἅγιον Θεόδωρον τὸν Τήρωνα (ἐν Manuelis Philae Carmina Graeca, ed. Gottlieb Wernsdorf. Lipsiae 1768, σελ. 14-50).

κλής, ἀρχτοπόλιος, νηνεμοποιός, ταγός, τυφωνοκωλυμίας, τρι-
κυμιοθραύστης, ὀδριμοεργός, ἰφθιμοί, σθεναρόχειρ, βριαρόχειρ,
χρησιμοδότης, χρησιμοτελεστής, ὁμφιδότης, ὁδριμοποιός, σκη-
πτεργάτης, ἀστραποποιός, κλωθοφόρος, χθονεδραστής, κυδο-
φόρος, ἀκέστωρ, τεινοδοκίδας, μηνχυγαστής, βοθυνοποιός, πυ-
θιοδείκτης, κεντροπήκτης, ὁ θέτιν κρίνων, ἀνδρομέδων, ὑπερ-
κέραινος, Ὀλύμπιος, χθόνιος, ὑψιβρεμέτης, τερπικέραινος, νε-
φληγερῆτης, σεισίχθων, ἀσκληπιαρωγός, μειλίχιος, τόμouρος,
ἀμβροσιοδότης, γιγαντορραίστης » καὶ τὰ τοιαῦτα (1).

Ἄλλὰ τοῦ τοιοῦτου ἐξελληνισμοῦ τῆς ὑμνολογίας περιεσώ-
θη ἕτερον περιεργότατον μνημεῖον. Ἄμα ἀναρρηθεὶς βασιλεὺς
ὁ Θεόδωρος Β' ὠνόμασε πατριάρχην τὸν ἐνάρετον καὶ πεπαι-
δευμένον Ἀρσένιον τὸν Αὐτωρειανόν, πιθανῶς συγγενῆ τοῦ
πρώτου ἐν Νικαίᾳ πατριρχεύσαντος Μιχαὴλ τοῦ Αὐτωρει-
νοῦ. Κατὰ τοῦ Ἀρσενίου τούτου μαίνεται ὁ Ἀκροπολίτης,
ὡς προτιμηθέντος τοῦ Νικηφόρου Βλεμμύδου. Ὁ βασιλεὺς κα-
λῶς γινώσκων τὸν Βυζαντινὸν τοῦτον φιλόσοφον, ὡς διατελέ-
σαντα παιδαγωγὸν αὐτοῦ, οὐδόλως ἐτίμα, ὡς δηλοῦται ἐκ δια-
σωθείσης σατύρας αὐτοῦ κατὰ τοῦ Βλεμμύδου· ἐξ ἐνεντίχης
δὲ ἡ ὕστερον ἀναδειχθεῖσα πατριωτικὴ διαγωγή τοῦ Ἀρσενίου,
αἱ ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ κόμματος καταδιώξεις αὐτοῦ ἀπέδει-
ξαν ὅτι ὁ μὲν Λάσκαρις ἐγίνωσκε καλῶς τοὺς ἀφωσιωμένους
εἰς τὴν δυναστείαν αὐτοῦ, οἱ δὲ ἀντίπαλοι εἶχον εὐλόγους
ἀφορμὰς νὰ μισῶσι τὸν Ἀρσένιον. Ὅταν οὗτος εἶδε τὸν μὲν
θάνατον προώρως ἀρπάσαντα τὸν καλὸν βασιλέα, τὸν δὲ δι-
άδοχον αὐτοῦ Ἰωάννην Β' σκληρῶς τυφλούμενον ὑπὸ τοῦ Πι-
λαιολόγου, ἐκήρυξε κατ' αὐτοῦ φοβερὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον

(1) Τοῦ σωφωτῆτου βασιλέως Θεοδώρου λόγος περὶ Θεωνυμίας (ἐ. Mi-
gne, τόμ. 140, σελ. 764-770).

μόνος ὁ θάνατος κατέπαυσε· πολυσιδῶς διωχθεὶς καὶ συκοφνητηθεὶς ὁ ἐνάρετος πατριάρχης ἐξηκολούθησεν ἐπιμένων εἰς τὸ κατὰ τοῦ δολοφόνου ἐκσφενδονισθὲν ἀνάθεμα, τὸ ὁποῖον καὶ ἀποθνήσκων διετύπωσεν ἐν πολιτικῇ διαθήκῃ (1).

Ὁ Ἀρσένιος οὗτος διακρίνεται καὶ ἐν τοῖς μελωδοῖς· εἰς τῶν διζωθέντων ὕμνων αὐτοῦ ἀποδεικνύει τὸν βαθμὸν τῆς ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὕμνολογίας ἐπιρροῆς τοῦ τότε ἑλληνισμοῦ· ὁ ἀνaginώσκων τὴν εἰς τὸ Πάσχα ὡραίαν ταύτην ὥδην ἀπορεῖ ἀληθῶς ἂν αὕτη ἐγράφη ὑπὸ ἐθνικοῦ μελωδοῦ διὰ τοῦς παλαιούς· ἐφ' ἑβραίου ἢ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου διὰ τοῦς ἐν Νικαίᾳ χριστιανούς.

	Ἴτε μοι ξύμπαντες παῖδες,	δύναμιν θ' Ἄδου παμφάγου,	
	Ἴτε φυλτάτη χορεῖς,	ψυχὰς ἀνέστησε πάσας	
	Ἴτε μουσόθρεπτα τέκνα,	ἅμαχον κράτος δεικνύων.	
	γλυκερὰν ὅπα λαλεῦντες,	Πᾶσα σκιρτᾷ νῦν ἡ κτίσις,	
5	λιγυρὸν μέλος φωνεῦντες	τὸν ὑψωθέντα δοξάζει,	20
	ὕμνον προσφέρωμεν πάντες	Θεὸν ὕμνεῖ πᾶσα φύσις	
	βασιλεῖ καὶ κτίστη πάντων,	ἀγαθῶν ὥσπερ δοτῆρα,	
	βασίλῃ ὠρῶν ἐπέστη.	τὸν ἀναστάντα γεραίρει.	
	Ἄγε σαλπίσσωμεν πάντες,	Τίς ἂν ἀξίως λαλήσῃ,	
0	ἄγε φορμήσωμεν ἄσμα,	τίς ἂν ἀξίως ὑμνήσῃ,	25
	ἄγε τερπνῶς μελαδοῦντες	ἅπερ ἀνθρώποις παρέσχεν	
	Θεὸν ὑμνήσωμεν πάντες·	ὁ βασιλεὺς τῶν αἰώνων,	
	κτετέλιπε γὰρ τὸν τάφον,	ὁ μόνος κτίστης ἀπάντων,	
	συνέτρυψε κλειθρὰ πάντα	ὁ φανότατος φωσφόρος;	
5	ζοφεροῦ πικροῦ θανάτου	νέφesse γὰρ οὐ ζοφοῦται,	30

1) Διαθήκη Ἀρσενίου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως; Migne Patrologia Graeca, τόμ. 140, σελ. 948).

- καθαρὰν ἀπλοῖ λαμπάδα,
καταφαιδρύνεται πάντα
ἀπλέτῳ φάει καὶ κάλλει.
Ἀγλαὸς κύκλος σελήνης,
35 χορὸς ἀστέρων αἰγλήεις,
καταφωτίζει τὴν νύκτα
ἀπλέτοις λαμπηδουχίαις·
κατίδοις ἄνω τὴν Ἄρκτον
μεγάλῃν τε καὶ τὴν ἥττω,
40 στέφανον τῆς Ἀριάδνης,
ζωδιακὸν κύκλον ἴδοις·
καθαρὸν σὺν τοῖς ζῳδίοις·
βορινὸν κύκλον κατίδοις,
θερινὸν σὺν τούτῳ πάλιν.
45 Μετὰ ταῦτα δ' αὖ κατόψει
κύκλον τῆς ἰσημερίας,
μετὰ τοῦτον δ' αὖ τοὺς ἄλλους
χαριέντως νῦν κατίδοις.
Θεὸν ἐντεῦθεν ὑμνήσεις,
50 ἀγαθὸν τοιοῦτον κτίστην.
Ἴδε λοιπὸν τὰ τῆς γαίας,
χαρὴν ἀμύθητον λάβει,
Θεὸν ἀνύμνει προθύμως.
Νῦν φυτὰ ξύμπαντα θάλλει,
55 ἀγέλαι πτηνῶν σκιρτῶσιν
ἐπὶ τοῖς δένδροις φωνεῦσσι,
τὸν ὁδοιπόρον κηλεῦσσι,
Θεὸν ἀπάντων ὑμνεῦσσι·
τίς ἂν ἀξίως ὑμνήσῃ;
60 τίς ἂν ἀξίως λαλήσῃ;
κελχθοῦσι νῦν τὰ πάντα,
γλυκίον μέλος ᾠνοῦσι,
ψυχὰς εὐφραίνουσι πάντων.
Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε,
ἔαρὸς καιρὸς, σκιρτᾶτε·
ἐλύθη γὰρ ἡ παχύτης
νεφελῶν εἶαρος ὥρη,
παγετὸς μακρὰν ἤλαθῃ,
ἀπεδιώχθη τὸ ψύχος,
τὰ σκυθρωπά παρωχῇκει,
καθαρὰ τανῦν αἰθρία.
Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε,
ἔαρὸς καιρὸς σκιρτᾶτε.
Ζεφύρου πνοαὶ γλυκεῖαι,
ποταμοὶ νάουσιν ἄρτι
καθαρὸν πόμψ συμμέτρως,
πρόβατα τανῦν σκιρτῶσι
κρεκάλῃσι χαριέντως·
ἄρνια σκαίρει μητράσι
χλοεραῖς ἀρούραις ἄρτι.
Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε,
ἔαρὸς καιρὸς, σκιρτᾶτε·
ὁ αἰῶν ἤδη τυρῖσδει,
ἑαρινὸν ἄσμα μέλπει,
θαλεροῖς ἐπὶ ῥεέθοις,
σκιεραις ἐπὶ πλατάνοις
ἀνάπαυσιν εὐτρεπίζει·
χειλιδῶν ἄρτι Τηρῆος
καταλαλεῖ τοῦ φθορῆος·
τὸν Ἴτυν ζητεῖ δὲ πάλιν
κασιγνήτη ταύτῃ σφοδρῇ·
ὁ Πάν τῆς Ἥχου, ἐράει,

	ὁ Κύκλωψ τῆς Γαλατείας, 'Αδώνιδος, 'Αφροδίτη.	ὕακινθος σὺν νερκίσσῳ χροπὸν χρῆμα τυγχάνει·	
95	Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε, ἔσρος, κειρός, σκιρτᾶτε· γεράνων ἐσμὸς, κλαγγάζει· λιγέως ἄδει καὶ κύκνος πτερὸν ἀνείς τῷ Ζεφύρῳ·	μέλισσα τῶν σίμβλων ἤδη ἀπαναστᾶσα προθύμως, περιθομβοῖ τὰς κοιλάδας, συλᾷ τὰ ἄνθη τῶν δένδρων, τίθεται ταῦτα τοῖς σίμβλοις	125
100	κοκκίζει τανῦν ὁ κόκκυξ ἐν ὄρεσιν ἡλιθάτοις· λιγυρῶς ἄδει καὶ κίττα τὸ μιμητὸν τοῦτο ζῶον· κομμορράγα νῦν πάντῃ,	πονέει γλυκεῖαν ἔνθεν χαριεστάτην τε βρῦσιν· Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε, ἔσρος, κειρός, σκιρτᾶτε.	130
105	κοτινοτράροι σὺν τούτοις καταφωνοῦσι κοιλάδας· Λογικοὶ νέοι μοι δεῦτε, ἔσρος, κειρός, σκιρτᾶτε· κύματα θαλάττης ἄρτι	Τριάς, ἀμέριστε φύσις, ἀκατανόητον βᾶθος, ἀδιήγητόν τε κράτος, κόρον οὐκ ἔχον τε κάλλος, Θεὲ παντάναξ καὶ κτίστῃ,	135
110	πράεως λίαν κινεῦνται· ὄρεσι καὶ γὰρ τὸ πρῶτον ἰσάτοις παρωμοιοῦντο· 'Ιστία τοίνυν πετάσας ὁ θέλων πλέειν θαλάσση,	Πατὴρ ἀπαύγασμα, δόξῃ, ὁ δοτὴρ ἀγαθῶν πάντων, παροχεὺς ὁ τῆς σοφίας, πρέχουσι αὐτὸς τὴν γυνῶσιν ὕψοθεν τοῖς μικροῖς λάτραις, ἵνα τὴν σὴν ἐξουσίαν,	140
115	μακρὰν ἀπαίρει πρὸς κέρδος, ἀναπέμπει καὶ δελφίνων ἡγέλη καὶ τῶν πομπίλων· τὰ ῥύδα νῦν ἀνακύπτει χροπῶς ἐκ τῶν καλύκων,	ἀγαθωσύνην τε πᾶσαν συνώμεν ἐκ κτισμάτων· κλέος ἀγλαῶν μαρτύρων προσάγομέν σοι μετίτην Γεώργιον (1), τὸν προστάτην διατριβῆς 'Αρσενίου (2).	145
120	τὰ βᾶτα νῦν ἀναθάλλει·		

1) Ὁ ἅγιος Γεώργιος ἀναφέρεται ὡς συνεορταζόμενος τότε τῇ Πάσχῃ.

2) Migne Patrologia Graeca, τόμ. 140, σελ. 937-940.

σνη·

ΕΙΣ ΑΓΩΓΗ.

Ἡ διὰ τῆς Ἀνακρεοντείου ταύτης ποιήσεως ἀντικατάστασις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ῥυθμολογίας ἀπέτυχεν, ὡς ἀπέτυχε καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Λασχάρεων ὀνειρευθεῖσα ἐξελλήνισις τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους· παλαιαὶ παραδόσεις δὲν ἠδύναντο διὰ μιᾶς νὰ λησμονηθῶσιν, ἀπ' ἐναντίας μάλιστα ἡ ἐν Νικαίᾳ ἀναβίωσις τοῦ ἑλληνισμοῦ συνετέλεσεν εἰς τὴν κατὰ τοῦ ἀντιχριστιανικοῦ τούτου φάσματος ἐξέγερσιν τῶν ἐπὶ τῶν πρώτων Παλαιολόγων πατριαρχῶν καὶ καλογῆρων.

Ἄλλ' ἂν οὕτως ἐπεκράτησεν ὁ πλῆθὺς τῶν μελῶν ῥυθμός, αὕτη ἄρα ἡ μουσικὴ ὑπέστη ἀλλοιώσιν τινα· τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν δύναται νὰ λυθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος ὀριστικῶς. Ἐκ τοῦ προμνημονευθέντος Ἐκνηοπούλου γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων μουσικὴ οὐδεμίαν εἶχε σχέσιν πρὸς τὴν τῶν Σύρων, ἀλλὰ καὶ ὁ Συμεὼν Θεσσαλονίκης διαβεβαιῶν ὅτι ἡ εἰσβολὴ τῶν Σταυροφόρων παρέλυσε τὸ παλαιὸν σύστημα τῶν ᾠσματικῶν ἀκολουθιῶν, ἥτοι τῆς πολυφωνίας (1)· πρὸς δὲ τοῦ-

(1) Ὅτι ἡ μουσικὴ τῶν Βυζαντινῶν ἦν πολύφωνος καὶ πολύτονος πληροφοροῦμεθα ἐκ τοῦ ἐξῆς· ἐν ἔτει 614 ὁ Ἡράκλειος θέλων νὰ περιορίσῃ τὸν ὑπερπλεονάσαντα ἀριθμὸν τῶν ἐμμέσθων ὑπηρετῶν (ὄργισκιάων) τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας ὥρισε, κατὰ τὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ Νεαράν, τοὺς μὲν ἀναγκνώττας εἰς 160, τοὺς δὲ ψάλτας εἰς 25· γινώσκοντες δὲ ὅτι οἱ τότε ἀναγκνῶσται συνέψαλλον μετὰ τῶν ὑποδεστέρων τὸ ἀξίωμα ψαλτῶν, εὐκόλως ἐννοοῦμεν ὅτι 155 ψάλται ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐκδόλλωσιν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τόνον.

Ὡς προσημειώθη (σελ. ροθ', σημ.) ὁ Ζωναρᾶς δμολογεῖ ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ ἦν τότε φωνητικὴ· ἐπὶ τῶν Εἰκονομάχων δμως ἦν καὶ ὀργανικὴ, διότι ἕκαστε καὶ οἱ λατῖνοι ἐκ τούτων παρέλαβον τὸ Ὀργانون (organo). Τὸ Ὀργانون τοῦτο, ἐρευρεθὲν ἐπὶ Ἰουλιανοῦ κάλλιστα περιγράφεται ἐν ἐπιγράμματι οὗτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος (Juliani Opera, II, σελ. 611, ἐκδ. Heintlein). Τοῦτο λαβὼν ὡς θέμα τοῦ τρίτου λόγου περὶ Προνοίας ὁ Θεοδώρητος Κύρου (IV, σελ. 513) εὐφυῶς συγκρί-

τοις βλέπομεν τότε πρῶτον εἰσχυμένους ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ τοσοῦτους δημοτικούς σκοποὺς ἢ ἤχους δημοτικῶν ἑρμάτων, ἑλληνικῶν τε καὶ ξένων, πολλὰ μουσικὰ νεύματα ἀπαραχραιομένα καὶ καταντώντα εἰς ἄρωνα μουσικὰ σημάδια, ἀλλὰ δὲ πάλιν ὑποδικαζόμενα εἰς πολυχρήμους παραλλαγάς ἔχων· ἐκ τούτων δὲ πάντων δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ μάλιστα ἀπολέσαντες, πολλὰ μυστήρια τῆς παλαιᾶς παρχόσεως μετὰ πολλοῦ κόπου κατῴρθωσαν νὰ ἐπισκευάσωσι σὺν τῷ χρόνῳ ὅσας γωνίας τοῦ μουσικοῦ οἰκοδομήματος εἶχε φθείρει καὶ κατασεισῇ ἡ ἐχθρική ἐπιδρομή, ἥτις ἀναμριβόλω; οὐ μόνους τοὺς χοροὺς τῶν ἐκκλησιῶν ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς μουσικὰς σχολὰς διέλυσε.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον βλέπομεν τὴν νεωτέραν μουσικὴν πολλὰ; ὁμολογοῦσαν χάριτας εἰς τὸν ἀγγελῶνυμον καὶ χαριτώνυμον μάλιστα τὸν Ἰωάννην τὸν Κουκουζέλην ὅστις, καίτοι ἀγνοῶν τὰς σχολαστικάς περὶ ἁρμονίας θεωρίας τῶν λογικωτάτων, πεποικισμένος ὑπὸ τῆς φύσεως διὰ μουσικοῦ λάρυγγος καὶ ὤτὸς κατῴρθωσε νὰ περισυνάξῃ τὰ παρὰ τῷ λαῷ καὶ ἐν ταῖς μοναῖς τοῦ Ἀθῶνος διατηρηθέντα λείψανα τῆς μουσικῆς παραδόσεως καὶ κατὰ τὸ δυνατόν ζωογονήσῃ τὴν παλαιὰν μουσικὴν (1). οὕτω τοῦλάχιστον δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν ἱστορικῶς

νεὶ αὐτὸ πρὸς τὸν μηχανισμόν τῆς ἀνθρωπίνου φωνῆς καὶ ἐπαινῇ τοὺς χριστιανούς; ὡς προτιμῶντας τοῦ μηχανικοῦ αὐτὸ τὸ φυσικὸν ὄργανον εἰς ὕμνον τοῦ Θεοῦ· ὡς δὲ φαίνεται, τὸ ὄργανον ἐχρησίμευε τότε ἐν μόνῳ τῷ ἱπποδρόμῳ. Ὁ Πορφυρογέννητος συνεχῶς μνημονεύει τὸ ὄργανον τῶν Βενέτων, ἢ τῶν Πρασίνων.

(1) Ὁ Κουκουζέλης καταγόμενος ἐκ Δυρραχίου ἤχμασεν ἐπὶ Ἀνδροῦ τοῦ Παλαιολόγου, ὀλίγον μετὰ τὸν λογοθέτην καὶ μουσικὸν Ἰωάννην τὸν Γλυκύν. (Περὶ τοῦτου βλέπε Χρυσάφην παρὰ Τζέτζη σελ. 123, 125 ἐν ὑποσημείωσει, καὶ Ἀγαπίου Ἀμπετωλῶν Σωτηρίαν, Ἐντεῖσις 1779, σελ. 357-359).

αἱ μυστηριώδεις τοῦ μαῖστορος τούτου περιπλανήσεις, ἡ ἐπιμονος ὑπὸ τῶν βασιλέων ἀναζήτησις αὐτοῦ, καὶ ἰδίᾳ ἡ ἀστείς ἐκεῖνη παράδοσις περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ τραγουδίου (1) π-

(1) Ἡ μετάπτωσις τῶν λέξεων τραγωδῶ, τραγωδία καὶ τραγωδός ἐν τῇ σημασίᾳ ἔδω, ἔσμα καὶ ψάλλτης (τραγουδιστής) ἐπὶ ἦλθεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ· πρῶτος ἐν τοιαύτῃ σημασίᾳ ἔγραψε τὰς λέξεις Διοδώρος ὁ Σικελιώτης καὶ μετ' αὐτὸν ὁ γραμματικὸς Διονύσιος ὁ Θρᾷξ, οἱ τοῦ Θεοκρίτου σχολιασταί, καὶ ἐπὶ τέλους οἱ ἐξ Αἰγύπτου χριστιανικοὶ πατέρες ἅγιος Μιχαήριος καὶ Γρηγόριος (βλ. Greek Lexicon by Sophocles 1870). Ὡς ἐκ τοῦ Διοδώρου (IV, 5, καὶ XVI, 92) δηλοῦται ἡ μετάπτωσις τῶν λέξεων προῆλθεν ἐκ τοῦ θεάτρου καὶ τῶν συμποσίων· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ τοῦ Ἀρείου Θάλεια σημαίνουσα τὴν τε θεατρικὴν Μοῦσιν καὶ αὐτὸ τὸ συμπόσιον συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ καθιέρωσιν τοῦ τραγουδίου· τὸ κυριώτερον τοῦ Σωτῆδου ποίημα ἐπεγράφητο Ἰωνικῇ ἔσματι, ὁ δὲ ἅγιος Ἀθανάσιος συγχρίνων πρὸς ταῦτα τὴν Θάλειαν λέγει « διὸ καὶ θαυμάσιον ἔν τις ὅτι πολλὰ συντάγματα καὶ πλείστας δμιλίας εἰς γε τὴν παλαιὰν καὶ τὴν κοινὴν γραψάντων καὶ παρὰ μηδενὶ θαλαίας εὐρίσκομένης, ... ἡ παρὰ μόνοις τοῖς ἄδουσι τὰ τοιαῦτα παρὰ πότον μετὰ κρότου καὶ σκωμμάτων ἐν παιδικῇ ἔνεκα τοῦ γεῖσθαι παρ' ἐτέρων, ὁ θαυμάσιος Ἀρειος οὐδὲν σεμνὸν μιμησάμενος, ... τὴν τοῦ Σωτῆδου μόνου γαλοιογραφίαν ἐξήλωσε· τί γὰρ ἔπρεπε ποιῆν αὐτὸν ἢ θελοντα κατὰ τοῦ Σωτῆρος ὀρχήσασθαι τὰ δούτηνα ἐκ τοῦ βήματος ἐν ἐκλύτοις καὶ παρειμένοις μέλαισι; » τόμ. Α, σελ. 408. Ἐκτὸς τῆς Ἀλεξανδρείας ἡ λέξις τραγωδῶ ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἔδω ἐγνώσθη ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρείου, πρῶτος δὲ μετεχειρίσθη αὐτὴν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανός.

Ἐν τούτοις εἶναι ἀξιοπαράτητον ὅτι, ἐνῷ ἡ λατινικὴ ἐκκλησιὰ μεταχειρίζεται τὰς λέξεις Cantus, Cantare, Cantor ἀδιαφόρως ἐπὶ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ πολιτικοῦ ἔσματος, ἡ ἑλληνικὴ προσεκτικῶς διακρίνει τὸ πολιτικὸν τραγοῦδι ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔσματος· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ λαός, ἐνῷ λέγει τραγοῦδι, τραγωδῶ, τραγουδιστής ἐπὶ λαϊκοῦ ἔσματος, ἐπὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μεταχειρίζεται πάντοτε τὰς λέξεις ψάλλω, ψαλλμῶδιζ, ψάλλτης.

πργομένου ἐκ τῶν εἰς τοὺς τράγους ἄδομένων ἄσμάτων ὑπὸ τοῦ βυζαντινοῦ τούτου Ὀρφῆως (1). Ὅτι δὲ εἰς τὴν μουσικὴν ταύτην ἀνακαίνισιν πολὺ συνετέλεσε καὶ ἡ τοῦ δήμου μουσική, πληροποροῦμεθα οὐ μόνον ἐκ τῶν τότε πρῶτον ἀναφαινομένων διαφορῶν πολιτικῶν σκοπῶν τονισμένων κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν (2), ἀλλὰ καὶ ἐκ μουσικῆς γραμματικῆς, ἥτις ἀποδιδομένη εἰς αὐτὸν τὸν Κουκουζέλην διδάσκει τοὺς ἀρχαρίους τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἄσμα ἐπὶ τῇ βάσει τοιούτων δημοτικῶν ἄσμάτων. Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν εὗρηται τὸ ἐξῆς ἐκκλησιαστικῶς τονισμένον τραγοῦδι, τοῦ ὁποίου ὁ σκοπὸς ὁμοιάζει πρὸς τὸν τοῦ γνωστοῦ δημοτικοῦ ἄσματος « Βγῆκιν κλέρταις ἑς τὰ βουνά » :

Ἀβῶα, ἀβῶαν ἀπήνητησεν
καὶ οὕτως τὸν ἐχαιρέτησεν,

(1) « Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν βόσκων τοὺς τράγους εἰς ἓνα ἀκρωτήριον καὶ θεασάμενος ἔνθεν κάκειθεν ὅτι δὲν ἦτον τινὰς νὰ τὸν ἀκούσῃ, ἀρχίζει καὶ ἐψάλλει ἓνα ὕμνον μὲ πολλὴν τέχνην καὶ κατάνυξιν. Ἀσκητὴς δέ τις ὅστις ἑκατόικα ἐκεῖ πλησίον... ἀκούσας τοσαύτην μελωδίαν γλυκυτάτην καὶ παναρμόδιον ἐθαύμασε, καὶ ἐξελθὼν βλέπει (ἐξείσιον θέμα) τὸν μὲν βοσκὸν ψάλλοντα, τοὺς δὲ τράγους ὁποῦ δὲν ἐβόσκουνταν ἀλλὰ ἐστέκουνταν καὶ τὸν ἐκύτταζαν ὥσπερ ἐκπληττόμενοι καὶ χρίζοντες εἰς τὴν ἀγγελικὴν μελωδίαν ἐκείνην καὶ ὄχι ἀνθρώπινον ». Ἀμαρτωλῶν Σωτηρία, σελ. 358.

2. Τοιοῦτους πολιτικοὺς σκοποὺς ἀπαριθμεῖ ὁ καρδινάλιος Πίτρας τοῦ ἐξῆς: Ἀγλαμὰ, ἀειδωνικόν, ἀναγγραμματοισμός, ἀναποδισμός, δογμὰ Θεταλικὰ, ἐτεροδόγαι, καλογραφικόν, λαλίστρα, λατρινός, μονοσυρτίριος, νενανίσματα, Βουλγάρια, βουλγερικόν, Δυσικόν, Φραγγικόν, Περσικόν, Ἑθνικόν κλπ. Τὰ δημοτικὰ ταῦτα ἄσματα περιυναζόμενα καὶ ἐκδιδόμενα μετὰ τῆς μουσικῆς αὐτῶν, ἐκτὸς τοῦ ὅτι πλουτοῦσι τὴν περὶ τὸ εἶδος τοῦτο πτωχοτάτην ἐλληνικὴν φιλολογίαν, δύνανται νὰ συντελέσωσι καὶ εἰς ἐπίλυσιν πολλῶν μουσικῶν μυτηρίων.

—Πόθεν ἔρχη, ὦ ἀββα ;
 —'Απὸ 'Αδριανούπολιν .
 —Τί ἔμαθες ἐκ τού; ἐμούς γονεῖς ;
 —'Απέθανεν ἡ μάνα σου,
 ψυχομαχεῖ καὶ ὁ κύρης σου,
 καὶ ὁ θεὸς μακκρίσει αὐτούς .

Ἅτερον ἄσμα ἐν τῇ αὐτῇ μουσικῇ πραγματεία διδάσκον
 τὸν μαθητὴν τὰς δυσκολίας τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν διὰ γεν-
 ναίας τοῦ μάλιστα χρηματικῆς ἀμοιβῆς ὑπερνίκησιν τῶν δυ-
 σκολιῶν τούτων ὁμοιάζει πρὸς τὸν σκοπὸν « Φεγγαράκι μου
 λαμπρὸ » καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς .

Ὁ θέλων μουσικὴν μαθεῖν
 καὶ θέλων ἐπαινέσθαι,
 θέλει πολλὰς ὑπομονάς,
 θέλει πολλὰς ἡμέρας .
 τιμὴ πρὸς τὸν διδάσκαλον,
 δουράτα εἰς τὰς χεῖρας,
 τότε νὰ μάθῃ ὁ μαθητής
 καὶ τέλειος νὰ γένη (1) .

Οὕτως ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων ἀνακκινισθεῖσα ἡ ἐκκλησι-
 στικὴ μουσικὴ σὺν τῷ χρόνῳ ἀνῆλθεν εἰς ἀληθῆ ἐπιστημο-
 νικὴν περιωπὴν ἐγράμμιλλον πρὸς τὴν παλαιάν, ἀφοῦ, καθ' ἑνὲς
 τῶν τελευταίων μουσικοδιδασκάλων, τὸν Δούκαν Χρυσάργην,
 προσόντα τοῦ τότε κηλοῦ μουσικοῦ ἐθεωροῦντο τὸ ν' ἀντι-

(1) Ἀρχὴ σὺν θεῷ τῶν σημαδίων τῆς μουσικῆς (ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ
 τοῦ ἁγίου Μάρκου, cl. II, κῶδιξ 141).

γράφῃ καθ' ὑπαγόρευσιν καὶ ἄνευ βοηθείας βιβλίου πᾶν μουσικὸν ἔργον, τὸ νὰ ψάλλῃ ἀμελετήτως· καὶ ἅμα πρῶτον θεωρήσας οἰονδήποτε παλαιὸν καὶ νέον μάθημα, τὸ νὰ τονίζῃ πᾶν νέον ποίημα, καὶ τὸ νὰ διακρίνῃ διὰ μόνης τῆς ἀκοῆς τὸν ποιητὴν παντὸς ἁδομένου μέλους (1).

Δ.

Ἐνῷ ὁ ἅγιος Ἐρραίμ κατεπολέμει τοὺς Γνωστικούς διὰ τῶν ιδίων αὐτῶν ὕπλων, δύο ἐξ Ἀλεξανδρείας γραμματικοί, οἱ Ἀπολλινάριοι, εἴτε τοῦτον μιμούμενοι, εἴτε ἐκ τῆς ποιητικῆς ἐπιτυχίας τῆς αἰρέσεως τοῦ Ἀρσίου κεντηθέντες, συνέλαβον τὸ σχέδιον νὰ περιβάλλωσι τὴν χριστιανικὴν πεζολογίαν διὰ τῆς ἐλληνικῆς ποιήσεως. Ἀμφότεροι διδάσκοντες τὰ ἐλληνικὰ γράμματα ἐν Λαοδικείᾳ ὑπερησπίσθησαν μετὰ πολλοῦ ζήλου τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν κατὰ τῶν νεοπλατωνικῶν καὶ τῶν αἰρετικῶν· ἔχοντες ὅμως προητοιμασμένην ἰδίαν αἵρεσιν ἐκχαρδόκουν τὴν κατὰλληλον πρὸς διάδοσιν αὐτῆς εὐκρίειν. Ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς ἀπηγόρευσιν εἰς τοὺς χριστιανούς τὴν σπουδὴν τῆς ἐλληνικῆς φιλολογίας, οἱ δύο οὗτοι διδάσκαλοι καὶ πρεσβύτεροι τῆς Λαοδικείας, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ ν' ἀναπληρώσωσι τὴν ὑπὸ τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης κολοβουμένην ἐγκύκλιον τῶν χριστιανῶν παιδείαν, ἐπαρουσίασαν ἰδίαν τοῦ χριστιανισμοῦ ποιήσιν, ἥτις ὡς ἀπλῶς ἐφαρμόζουσα ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν βιβλίων τὰ ἐλληνικὰ μέτρα οὐδὲν μὲν εἶχε τὸ πρωτότυπον, περιεῖχεν ὅμως ἅπαντα τὰ σπέρματα τῆς ὑπ' αὐτῶν πρεσβευομένης αἰρέσεως· ἐπὶ τῷ σκοπῷ δὲ τούτῳ συνέγραψαν διαλόγους κατὰ τὸν Πλάτωνα, ὅ-

1) Περὶ Τζέτζη Altgriechische Musik, σελ. 125.

μνους κατὰ τὸν Πίνδαρον, καὶ ἐκλέξαντες πολλὰς χριστινικάς ὑποθέσεις ἐδραματούργησαν αὐτάς κατὰ τὰς τραγωδίας τοῦ Εὐριπίδου καὶ τὰς κωμωδίας τοῦ Μενάνδρου· πρὸς δὲ τοῖς τοις παραφράσαντες εἰς ἡρωϊκοὺς στίχους τὴν Παλαιὰν Διαθήκην μέχρι τῆς Πρώτης τῶν Βασιλειῶν, ἤτοι τοῦ θανάτου τοῦ Σαούλ, διήρουν αὐτὴν κατὰ τὴν Ἰλιάδα εἰς 24 ῥαψωδίας φερούσας τὰ τῆς ἀλφαβήτου γράμματα (1).

Οἱ τότε πατέρες, ἐννοήσαντες τὸν δόλον σφοδρῶς ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἀπολλιναρίων· αἱ τραγωδίαὶ καὶ τὰ ποιήματα αὐτῶν ἀπεκηρύχθησαν, τρεῖς δὲ σύνοδοι, ἡ ἐν Ρώμῃ, ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει (378—381) ἀνεθεμάτισεν αὐτούς. Εἶναι δὲ περίεργον ὅτι εἰς τῶν μεταγενεστέρων πατέρων ὀνομάζει τούτους Ἀρειανούς, ὡς τολμήσαντας νὰ εἰσαγάγωσιν ἐν τῇ χριστιανικῇ ὁρησκείᾳ τὸ θέατρον! (2).

(1) « Ἦν(ικα δὴ Ἀπολινάριος οὗτος εἰς κειρὸν τῇ πολυμηθείᾳ καὶ τῇ φύσει χρησάμενος, ἀντὶ μὲν τῆς Ὀμήρου ποιήσεως ἐν ἔπεσιν ἡρώϊοις τὴν Ἑβραϊκὴν ἀρχαιολογίαν συνεγράψατο μέχρι τῆς τοῦ Σαούλ βασιλείας, καὶ εἰς εἴκοσι τέσσαρα μέρη τὴν πᾶσαν πραγματεῖαν διέτλεν, ἐκάστῳ τόμῳ προσηγορίαν θέμενος ὁμώνυμον τοῖς παρ' Ἑλλήσι στοιχείοις κατὰ τὸν τούτων ἀριθμὸν καὶ τὴν τάξιν· ἐπραγματεύσατο δὲ καὶ τοῖς Μενάνδρου δράμασιν εἰκασμένους κωμωδίας· καὶ τὴν Εὐριπίδου τραγωδίαν καὶ τὴν Πινδάρου λύραν ἐμιμήσατο· καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ἐκ τῶν θείων γραφῶν τὰς ὑποθέσεις λαβὼν, τῶν ἐγκυκλίων καλουμένων μυθιμάτων ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἐπενόησεν ἰσχυρίους καὶ ἰσοδυνάμους πραγματείας, ἥθει τε καὶ χυφαιότηρι καὶ φράσει ὁμοίᾳ τοῖς παρ' Ἑλλήσιν ἐν τοῦτοις εὐδοκιμήσασιν· ὥστε, εἰ μὴ τὴν ἀρχαιότητα ἐτίμων οἱ ἰνθρωποι καὶ τὰ συνήθη φίλα ἐνόμιζον, ἐπίσης, οἶμαι, τοῖς παλαιοῖς τὴν Ἀπολιναρίου σπουδὴν ἐπήνουν καὶ ἐδιόλκοντο ταύτην, πλέον αὐτοῦ τὴν εὐφυΐαν θαυμάζοντες, ὅσῳ γε τῶν μὲν ἀρχαίων ἕκαστος περὶ ἐν μόνον ἐσπούδασεν, ὁ δὲ, τὰ πάντα ἐπιτηδεύσας ἐν καταπειγούτῃ χρεῖαι τὴν ἐκείνου ἀρετὴν ἀπεμύξατο ». Σωζόμενος, V, κεφ. 8.

(2) « Ταῦτα τοῦ Θεοστυγοῦς Ἀπολλιναρίου δυσφημήσαντος... καθ'

Ὁ σκοπὸς τῶν Ἀπολλιναρίων πρὸς καιρὸν τοῦλάχιστον ἐπέ-
τυχε, διότι ἡ αἵρεσις λεληθότως διὰ τῶν ποιημάτων εἰσχω-
ροῦσα ἐν τῇ χριστιανικῇ κοινωνίᾳ ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις,
εἰς καταπολέμησιν τῶν ὁποίων ἡ ἐκκλησία ἠναγκάσθη νὰ ἐ-
ργασίῃ τὴν αὐτοθεραπευτικὴν μέθοδον τοῦ Ἑρραίμ, κατὰ
πολεμοῦσα δηλονότι τὰ αἵρετικά δι' ὀρθοδόξων ποιημάτων (1).

Τὰ πολλὰ τῶν Ἀπολλιναρίων φιλοσοφικά καὶ θεολογικά
συγγράμματα ἐξηφανίσθησαν, οὐδὲ ἦν δυνατὸν νὰ διαφύγῃσι
τὸν ὄλεθρον τὰ ποιήματα αὐτῶν καὶ πρὸ πάντων αἱ τραγω-
δίαι καὶ αἱ κωμωδίαι· παρ' ἄλλοις τις τῶν Ψαλμῶν εἰς ἡρωϊ-
κοῦς στίχους διασωθεῖσα ἀμφιβάλλεται ἂν ἦναι γνήσιον αὐ-
τῶν ἔργον· μετὰ πλειότερας μάστιγα πιθανότητος δύναται ν'
ἀποδοθῇ εἰς τούτους τὸ μόνον διασωθὲν χριστιανικὸν δρᾶμα

ἡ καὶ Εὐνόμιος ὁ ἄνομος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἀρεινίζοντες φαίνονται οἱ
νέοι σοφισταί, ὅτι τὰς τούτων θυμελικὰς ἐγκύψαντες βίβλοις, καὶ ὡς-
περ ἀρεσύντες καὶ κατὰ τερφθέντες ἐξ αὐτῶν ἡμῖν περὶ αὐτῶν . . . Ἀ-
νιστασίους πρεσβυτέρους χρήσεις . . . Ἀρειανῶν (Mali Collectio Nova Scripto-
rum Veterum, VII, σελ. 203). Ὁ αὐτὸς ἀποκαλεῖ τὸν Εὐνόμιον « πρῶ-
τος τὴν τῆς Ἀρείου θυμελικῆς ὀρχήστρας », σελ. 202.

(1) Κατὰ τὸν βιογράφον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου πρὸς καταπολέμησιν
τῆς τῶν Ἀπολλιναρίων ποιήσεως, ἔγραψεν ὁ θεολόγος τὰ γνωστὰ ἔπη·
Περὶ δὲ τῶν ἐμμέτρων, ὧν ἐμνήσθη καὶ πρῶτον, διττὸς αὐτῷ γέγο-
νεν ὁ σκοπός· πρῶτος μὲν, ὅπως τὴν ἔθεσμον Ἰουλιανοῦ τοῦ τυράννου
νομοθεσίᾳν μαιριαιώδη καὶ ἀνίσχυρον ἀπελέγξῃ, κελεύουσαν μὴ μετέλ-
νει χριστιανότις τῆς Ἑλλήνων παιδείας· δεύτερον δέ, ἐπεὶ εἴωρα Ἀπολι-
ναρίων βράβαντα πολυστίχους βίβλους ἐκ διαφόρων μέτρων, καὶ τούτοις
κρίναντα τοὺς πολλοὺς εἰς τὴν αἵρεσιν, ὡς ἐλλογίζον ὁῦθεν, ἀναγκαῖον
εἶναι ἐν Ἀριανότις ἡσυχάζων . . . τῆνικαῦτα γράψαι τὰ ἑμμέτρα . . .
S. Gregorii Nazianzenii Opera, τόμ. I, σελ. CLVIII, ἐκδ. Βενεδικτι-
νων. Ἐν λόγῳ NH περὶ ἐνανθρωπήσεως ὁ ἅγιος ἀποτείνει πρὸς τὸν
Ἀπολλινάριον τοὺς στίχους . . .

.. α. μελαινέας
τὸν χάρτην πολλὰς χιλιάδας ἑπῶν.

Ὁ Χριστὸς Πάσχων (1) τὸ ἐπ'ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γρηγορίου κακῶς φερόμενον, διότι οὐδεὶς τῶν σχολικστῶν αὐτοῦ βεβαιῶ τοῦτο. Ἄν ἄλλθῶς ἢ τραγωδία αὕτη ᾗται ἔργον τῶν Ἀπολλιναρίων, ἢ ποιητικὴ πρωτοτυπία τῶν γραμματικῶν τούτων περιωρίζετο εἰς ἀπλοὺν μετασχηματισμὸν τῶν παλαιῶν δραμάτων εἰς χριστιανικά, καὶ εἰς ἀντικατάστασιν τῆς Ἑκάτης διὰ τῆς Θεοτόκου. Ὅπως δὴ ποτε ὁμοῦς πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι οἱ Ἀπολλινάριοι ἐγένοντο οἱ σχολάρχαι τῆς ἑκτοῦ ἀναφαινομένης παρὰ τοῖς χριστιανοῖς κλίσεως εἰς ποιητικὴν παράφρασιν τῶν ἱερῶν βιβλίων καὶ εἰς δραματοποίησιν χριστιανικῶν ὑποθέσεων· πιθανῶς μάλιστα ὅτι ἡ τοιαύτη πρὸς τὴν ἑλληνικὴν σκηνὴν ἀρροσίωσις τῶν ποιητῶν τούτων ἐγένετο ἢ κυριωτέρᾳ ἀφορμῇ τῆς ἀποκηρύξεως αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἢ αἱ λεγόμεναι αἰρετικαὶ αὐτῶν δοξασταὶ τοῦτο τοῦλάχιστον φαίνεται ἐννοῶν καὶ ὁ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου σχολιαστῆς Κοσμᾶς λέγων ὅτι τὸν Ἀπολλινάριον «ὡς τῆς ἑλληνικῆς παιδεύσεως πρωσπιστὴν οἱ τῆς ἐκκλησίας ἡγεμόνες ἐβδελύσσοντο (2)», ὡς καὶ ὁ ὅσιος Νεῖλος ἀποκαλῶν Ἀπολλιναριστὰς τοὺς περὶ τὴν ποίησιν ἀσχολουμένους (3).

Τὸ παράδειγμα τῶν Ἀπολλιναρίων εὗρεν ἰδίως μιμητὰς ἐν τοῖς μοναχοῖς, εἴτινες, Ἐλληνας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νεοφώτι-

(1) Τοῦτο πολλάκις ἐκδοθὲν ἀναλύεται ὑπὸ Klein, *Geschichte des Drama's*, Leipzig, 1866, τόμ. III, σελ. 599-626· παρίδ. Fabricius, *Bibliotheca Graeca*, VIII, σελ. 584-592.

(2) *Mali Spicilegium Romanum*, II, σελ. 135-136.

(3) «Εἰ δὲ θαυμάσεις τοὺς γράφοντας τὰ ἔπη, ὥρα σοι καὶ Ἀπολλινάριον τὸν δυσσεβῆ καὶ καινοτόμον θαυμάζειν, πολλὰ λέαν μετρήσαντα καὶ ἐποποιήσαντα καὶ μεταμορφήσαντα, καὶ παντὶ χειρῶ ἐν λόγοις ἀνονήτοις κατατρεβέντα, οἰδῆσαντά τε τοῖς ἀκερδέσι τῶν ἐπῶν καὶ φασγμήναντα καὶ ὑπερίσαντα τοῖς λογισμοῖς, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ διέτληεν ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς Δαυὶδ ἔλεγεν». S. Nili *epistolae*, σελ. 141.

στοι, δὲν ἠδύναντο ν' ἀποσπασθῶσι τῆς λατρείας πρὸς τὴν ὠραίαν ἐκείνην πόρνην, ἥτις ἐκκλεῖτο Ἑλληνικὴ καλλιέπεια, ὡς λέγει ὁ προμνημονευθεὶς ὁσιος (1)· διὸ κομίζοντες ἐν τοῖς κελλεῖσι αὐτῶν τοὺς Ἑλληνας ποιητάς, κρύφα ἐνετρύφον ἐν τῷ βορβόρῳ, ἥ καὶ ἀπομιμούμενοι τούτους παρέφκον εἰς στίχους τὰ χριστιανικὰ βιβλία. Τοιοῦτος ἦν καὶ ὁ καλλιπὴς τῆς Πτολεμαίδος ἐπίσκοπος Συνέσιος· συγγράψας τρυγωδίας καὶ πρὸ πάντων κωμωδίας κατὰ μίμησιν τοῦ Κράττητος, τοῦ Διφίλου καὶ τοῦ Φιλήμονος (2).

Ἡ ἀπώλεια τῶν δραμάτων τοῦ Συνεσίου εἶναι ἐπαισθητοτέρα τῆς καταστροφῆς τῶν ποιήσεων τῶν Ἀπολλιναρίων, διότι ὁ εὐφάνταστος τῆς Κυρήνης ἐπίσκοπος συνενῶν τῇ ἑλληνικῇ καλλιπείᾳ καὶ βαθεῖαν γνῶσιν τῆς τότε κοινωνίης δὲν παρώδης κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὡς ψυχρὸς γραμματικὸς τοὺς

(1) «Μάλιστα ἀποστάζει ἀπὸ γυναικὸς πόρνης, δηλαδὴ τῆς Ἑλλήνων καλλιπειάς, ἥτις τῇ πολλῇ πιθανῇ ὁμιλίᾳ ἐξαπατῶσα τὸν κομπευθέντα, καθάφησιν ὁ Σολομών, βρόχοις τε τοῖς ἀπὸ χειλέων καταδεσμέει καὶ ἐξοκέλει παρασκευάσασα τῆς τοῦ θεοῦ φιλοσοφίας εἰς αὐτὸ τὸ πέταυρον καὶ εἰς αὐτὸν τὸν πυθμένα τοῦ ᾄδου καταβιβάζει τὸν ἀθλίως ἀλόντα. Μὴ τοίνυν θέλει προσκινεῖν τῷ μέτρῳ, κἂν εἰ λίαν πρὸς αὐτὸ συνήθειαν καὶ ἔμπερον κέκτηται, ἵνα μὴ ἀφανίσῃς τῶν ἀλίων τὸν θεὸν χαρακτηρῶν, ὅνπερ σὺν πόθῳ πολλῷ πρῶην ἀναμύξασθαι προσιῶ, πρὸς τὴν ἐσχάτην μὲν ἐκπέτης ἀμορφίαν, δηλὸς δὲ γένῃ ἀμελῶν τῆς αὐτοῦ σωτηρίας διὰ τῆς περὶ τὰ ἔπη σπουδῆς». Νεῖλου ἐπιστολὴ εἰς Ἀλεξάνδρον τὸν ἀπὸ γραμματικῶν, σελ. 140· παρὰ βλ. καὶ ἐπιστολ. πρὸς Κυντίλιον Καρχελλάριον (βιβλ. II, ἐπιστολ. 161), ἔκδ. Ἀλλατίου, ὡς καὶ σελῶν πῇ τοῦ παρόντος.

(2) «Ἐγὼ δὲ θυχὰ καὶ τρυγωδίαις ἐπετραγώδησα, καὶ κωμωδίαις ἐπισωμύλλομαι πρὸς τὸν πόνον ἐκίστου τοῦ γράψαντος. Εἴποις ἂν ἡλικιώτην εἶναι νῦν μὲν Κράττητος, νῦν δὲ Διφίλου τε καὶ Φιλήμονος. Καὶ οὐδ' ἔστιν ἰδέα φιλομετρίας τινὸς ἢ ποιήσεως, πρὸς ἥντινα οὐ δικήσῃ καὶ ἐπεξάγω τὴν πῆραν». Συνεσίου Δίῳν (ἐν τέλει).

κωμικούς, ἀλλὰ μετ' ἀττικῆς χάριτος ἐχάραξεν ὠραίαις καὶ ζω-
κράς εἰκόνας τοῦ χριστιανικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ βίου· ὡς οἱ δι-
σωθέντες ὕμνοι αὐτοῦ εἶναι τὰ ἀριστα τῆς χριστιανικῆς ποιή-
σεως μνημεῖα, οὕτω καὶ τὸ θέατρον αὐτοῦ σωζόμενον θὰ ἀ-
πετέλει τὸν πρῶτιστον ἀδάμνεντα τῆς νεωτέρης σκηνῆς, καὶ
θὰ ἐδίδεν ἰδέαν τινα περὶ τῆς ἀξίας τῶν ἀπολεσθέντων κωμ-
κῶν, τοὺς ὁποίους, ὡς ὁμολογεῖ, ἀπεμνήθη.

Μετὰ τὸν Συνέσιον μνημονεύεται ὁ αἰρεσιάρχης Νεστόριος
ὡς συγγραφεὺς τραγωδιῶν· ὑποταί ὁμῶς, ἦσαν καὶ πῶς ἐπε-
γράφοντο ἀγνοοῦμεν· τὴν συγκεχυμένην ταύτην εἰδήσιν ἀ-
ρνούμεθα ἐκ παλαιοῦ καταλόγου Χαλδαίων βιβλίων καταγρά-
ροντο; καὶ βιβλίον τραγωδίας (Liber Tragoediae) τοῦ
Νεστορίου (1), ἐπομένῳ; εἶναι ζήτημα ἂν πρόκειται περὶ ἀλη-
θοῦς τραγωδίας, ἢ θρησκευτικῆς τινος ἀπολογίας τοῦ αἰρεσιάρ-
χου ἐκ τραγωδοῦσης τὴν τότε τῆς ἐκκλησίας καταστά-
σιν. Ὡς προσημειώθη, ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ εἶχε κοπάσει ὁ
κατὰ τῆς θυμέλης παλαιὸς πόλεμος, πολλαὶ δὲ θεατρικαὶ λέ-
ξεις, ὡς τραγωδῶ, τραγωδίαι εἶχον παραδεχθῆ καὶ ὑπὸ
τῆς ἐκκλησίας ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἐλέγχου, ἐπιτιμῶ· ἐπο-
μένῳ; οὐδὲν ἀπίθανον νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἐν τοιαύτῃ ἐκκλησια-
στικῇ ἐκπτώσει γράφει τὴν λέξιν τραγωδίαι ὁ Νεστόριος, ὡς
καὶ ἕτερος τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ, ὁ Εὐθέριος (2), καὶ πρὸ πάν-
των ὁ Θεοδώρητος Κύρου.

Πρὸς ἀπόδειξιν τῆς τότε ἐπελθούσης συμπεριλώσεως τοῦ θεά-
τρου πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἀρκεῖ καὶ τὸ ἐξῆς γεγονός· ὡς προ-
σημειώθη, οἱ αὐτοκράτορες, Ὀνώριος καὶ Ἀρκάδιος (394) ἐη-

(1) Fabricii Bibliotheca Graeca, X, 536.

(2) Εὐθερίου ἐπιστολὴ προοιμίου δύνανται ἔχουσιν καὶ τραγωδίαις
τῆς τῶν ἐκκλησιῶν παραχῆς (Θεοδώρητου εὐρισκόμενα, ἐκδ. Schulze,
τόμ. V, σελ. 1118).

τῶς ἀπηγορεύσαν τὴν ἐν δημοσίοις τύποις ἀνέγερσιν ἀγχιλμάτων εἰς τιμὴν τῶν σκηνηκῶν, τοὺς ὁποίους ἀποκαλοῦσι *viles histriones* (1). Ἐν τούτοις ὁ προμνημονευθεὶς ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς ἀναφέρει ὅτι τοιαῦτα ἀγάλματα ἀνιδρύοντο ὑπὲρ τῶν τότε τραγωδῶν, παριστῶντα αὐτοὺς ἐν τῇ δραματικῇ στάσει ἐφ' ἣ ἐφείλκυσαν τὴν ἐπιδοκιμασίαν τοῦ κοινοῦ, ὡς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Κρέοντος τῆς Ἀντιγόνης τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Οἰνομάου τῆς ὁμωνύμου ἀπολεσθείσης τραγωδίας τοῦ αὐτοῦ τραγικοῦ ἢ τοῦ Εὐριπίδου (2).

Ἡ τοιαύτη συμφιλίῳσις τῶν δύο παλαιῶν ἐχθρῶν ὀρεῖται, ὡς προεῖπομεν, εἰς τὸν βασιλέα Θεοδοσίον τὸν Β' καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν σύζυγον αὐτοῦ Εὐδοκίαν. Ἔργον πιθανῶς τῆς βασιλίδος ταύτης εἶναι καὶ ἡ ὑπὲρ τῶν Δελφῶν ἐκδοθεῖσα ὀλίγον μετὰ τὸν γάμον αὐτῆς διάταξις (424). Ἀγνοεῖται ἂν εἰς διατρήσιν τῶν θεάτρων τῆς πρωτεύουσας συνεισέφερον ἐπ' αὐτῶν φόρον πᾶσι αἱ τῆς αὐτοκρατορίας πόλεις, βλέποντες ὁμῶς τὸ σεμνὸν τοῦ Ἀπόλλωνος μαντεῖον ὑποβαλλόμενον εἰς τοιαύτην φορολογίαν, ὑποθέτομεν ὅτι ἡ πενιχρὰ τῶν Δελφῶν

(1) *Codex Theodosianus* (de Scaenicis, XII).

(2) « Οὐ μόνον δὲ στρατηγὸν ἐστὶν ἰδεῖν οὕτω τιμώμενον, ἀλλὰ καὶ ἀθλητὴν, καὶ πύκτην καὶ δρομέα, καὶ τραγωδίας ὑποκριτὴν, καὶ ἄρμάτων ἡνίοχον· τούτων γὰρ ἕκαστος μεθ' οὗ ἐνίκησε σχήματος τὴν στάσιν ἐν ταῖς εἰκόσι λαγχάνουσι· καὶ ὁ μὲν ἔστηκε μετὰ τῶν ὀκριδάντων καὶ τῆς στρατηγικῆς στολῆς, Οἰνομάου τινὸς ἢ Κρέοντος προσωπῆτον ἔχων, μονονουχὶ λέγων πρὸς ἅπαντας ὅτι κατὰ τούτων ὑπεκρινάμεν καὶ μετὰ τούτων νενίκηκα· ὁ δὲ γυμνὸς τρέχει διδάσκων τοῦ ἀγῶνος τὸ εἶδος, ὁ δὲ παλαεῖν δοκεῖ, ἢ κατέχει τὸν στέφανον καὶ διδάσκει τοὺς ἀγνοῦντας ποῖον ἀγῶνα ἡγωνίσται, ὁ δὲ πυκτεύει καὶ τὸν ἀντίπαλον παίζει, ὁ δὲ δηλοῖ διὰ τοῦ σχήματος καὶ τῆς μάστιγος ἐποῖαν μετῴν τέρψιν τῆς νίκης ἔτρυχε ». Θεοδώρητος, τόμ. IV, σελ. 347, ἐκδ. Schulze.

κώμη ἐξηκολούθει ἔτι τρεφομένη ὑπὸ τοῦ θεοῦ αὐτῆς. Κατὰ τὴν χριστιανικὴν παράδοσιν ἅμα γεννηθεὶς ὁ Χριστὸς διέταξε τὸν ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνα « τόνδε δόμον προλιπεῖν καὶ ὁδὸν αὐτῆς ἰκέσθαι » . Ὡς γνωστὸν ὁ Ἰουλιανὸς προσεπάθησεν ν' ἀνταδείξῃ ἐν τῇ προτέρᾳ τιμῇ τὰ ἐκπεσόντα μαντεῖα τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Δωδώνης· ἔκτοτε πιθανῶς οἱ Δελφοί, ἀπολέσαντες τὰ παλαιὰ κέρδη, ἐξηκολούθουν μέχρι τοῦ Θεοδοσίου Β' φορολογοῦντες μόνον τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἐν ἣ ὁ χριστιανισμὸς μετὰ πολλῆς δυσκολίας ἐπροχώρει· τὰ ἐκ τοσοῦτον περιωρισμένου κύκλου εἰσοδήματα δὲν ἦσαν βεβαίως ἐφάμιλλα πρὸς τὴν παλαιὰν εὐτυχίαν, ἦσαν ὅμως ἱκανὰ ὥπως ἐλκύσωσι τὴν προσοχὴν τῶν Βυζαντινῶν φορολόγων· διὸ καὶ ἐπεβλήθη τῷ μαντεῖω ἐτήσιος φόρος ὠρισμένος ὑπὲρ τῶν ἐν Βυζαντίῳ θέστρων, εἰς δὲ τὴν φορολογίαν ταύτην πιθανῶς συνήνεσαν οἱ Δελφοὶ νομίζοντες ὅτι οὕτω, ἀπέκτων ἰσχυρὰν προστασίαν πρὸς ἀποσύβησιν πάσης ἐν τῷ μέλλοντι χριστιανικῆς ἐνοχλήσεως. Ἡ Εὐδοκία ὡς Ἀθηναῖα ἐγίνωσκε τὸ μαντεῖον, ἴσως δὲ καὶ χάριν εὐχῆς ἐπεσκέφθη αὐτό· ἐπειδὴ δὲ βλέπομεν τοὺς Δελφοὺς ἐπὶ προφάσει συνεχῶν ζημιῶν καθυστεροῦντας τοὺς τετραγμένους φόρους ἅμα ἡ Εὐδοκία ἀνηγορεύθη βρασίλισσα, πρὸς δὲ τούτοις τὸν μὲν πράιτορα τοῦ Ἰλλυρικοῦ, εἰς ὃν ὑπήγετο ἡ πόλις, συνιστῶντα εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὴν πτωχείαν τοῦ μαντείου, τὸν δὲ Θεοδόσιον ἀπαλλάσσοντα τοὺς Δελφοὺς τῆς θεωρικῆς φορολογίας καὶ ἐπὶ ἀπειλῇ αὐστηρῶν τιμωριῶν ἀπαγορεύοντα τὴν εἰσπραξίν τοιούτων φόρων τόσον ἐκ τῶν Δελφῶν ὅσον καὶ ἐξ ἄλλων ἐλληνικῶν πόλεων, μετὰ πολλῆς πιθανότητος δυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν πᾶσαν τὴν ἐνέργειαν ταύτην εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τῆς Εὐδοκίας (1).

(1) *Delforum curiae facultates novis damnis frequenter adtritae relatio*

Ἐν τῷ διατάγματι τοῦ Θεοδοσίου Β' οἱ Δεσποὶ καὶ αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις ἐξουσιοδοτοῦνται ὅπως διαπαντὶ τὰ ἐκυτῶν χρήματα ὑπὲρ τῶν ἰδίων θεάτρων· ἐκ τούτου δὲ καὶ ἄλλων τεκμηρίων δηλοῦται ὅτι ἡ κυρίως Ἑλλάς διετῆρει ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ θεάτρων παρόμοια πρὸς τὰ τῆς ἄλλης αὐτοκρατορίας, ἀφοῦ καὶ αἱ τῆς Πελοποννήσου μιμνάδες δὲν ἔχαιρον καλλιτέραν φήμην τῆς τῶν Βυζαντινῶν (1). Αἱ κωμικαὶ μάλιστα παραδόσεις τῶν Ἀθηνῶν δὲν φρίνοντι ἔτι λησμονηθεῖσαι, ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ παρὰ τῷ Σουῖδᾳ καὶ τῇ Εὐδοκίᾳ μνημονευόμενος κωμικός Δέξιππος ἦναι αὐτὸς ὁ ἐν τῷ τῆς Γ' ἐκατονταετηρίδος ἀκμᾶσαι ἱστορικός καὶ ὑπερσπιστὴς τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τῶν Γότθων ἡ ὁ τὸ αὐτὸ ὄνομα φέρων πατὴρ αὐτοῦ (2). Ἀλλὰ καὶ ἕτεροι τεκμήρια πιστοῦσιν

tui Culminis iptimavit. Ideoque praeceptis ad universas Illyrici civitates fudicesque transmissis, notum omnibus faciat, nullum penitus spectacula oportere solemnia Urbis aeternae populis exhibere, sed unumquemque civium intra propriam civitatem debere solitae devotionis officia (prout patrimonii sui vives patiuntur) implere, gratissimae poenae interminatione proposita, non solum contra eos, qui huiusmodi functiones crediderint exigendas, sed etiam contra ordinarios ubique Rectores. Dat. Kal. Maii Const. (424). Διάταγμα Θεοδοσίου Β' πρὸς τὸν πραιτορα τοῦ Ἰλλυρικοῦ Codex Theodosianus, lib. XV, tit. V, 5, 4).

(1) Ζώσιμος, σελ. 254, ἔκδ. Βόννης.

(2) Ὁ Σουῖδας καὶ ἡ Εὐδοκία ἀναφέρουσι πέντε κωμικούς τοῦ Ἀθηναίου Δεξιππου, τὸν Θηταυρόν, τὰς Διαιδικαζομένους, τὸν Ἀντιποροζοτάν, τὸν Ἱστοριογράφον καὶ τὸν Φιλάργυρον· ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἀθηναῖος μνημονεύει τὰς τρεῖς τελευταίας τούτους κωμικούς ἐπ' ὀνόματι Δεξιππου τινός, εἰκάζεται μὴ οὗτός ἐστιν ὁ ὑπὸ τῶν προειρημένων ὡς Δεξιππος γραφόμενος, ὅστις τότε οὐδαμῶν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸν ἱστορικόν. Ἐν τούτοις εἶναι περίεργον ὅτι ὁ Εὐνάπιος ἐπικρίνει πῶς τὸν Ἀθηναῖον ἱστοριογράφον ὡς πολὺ περὶ τὰ θεατρικὰ λεπτολογούντα· καὶ ὁ ὄφελος ἦν τοῖς ἐν-συγγίνουσι εἰς ὠφέλειαν ἱστορικῆς γραφῆς εἰ

ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι διετήρησαν μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὴν δι-
κρίνουσαν αὐτοὺς παλαιὰν θεατρομανίαν. Ἐν ᾧ αἱ ἄλλαι πό-
λεις διεκρίνοντο ἐπὶ ἀκατασχέτῳ πρὸς τὸ ἵπποδρόμιον φερέ,
αἱ Ἀθῆναι ἐπροτίμων τὰς θεατρικὰς καὶ πρὸ πάντων τὰς κα-
μικὰς πομπάς. Κατὰ τὸν ἅγιον Γρηγόριον αἱ ἐνταῦθα ἀκμά-
ζουσαι τότε φιλοσοφικαὶ σχολαὶ εἰς ἀντίθετα διηρημέναι σω-
ματεῖα μετὰ πολλοῦ ζήλου κατεγίνοντο εἰς προσηλυτισμὸν
τῶν προτερχομένων νέων μαθητῶν, ἔχουσαι ἐπὶ τῷ σκοπῷ
τούτῳ καὶ πράκτορας διεσπαρμένους ἀνά πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα·
ὁ θηρεύμενος μαθητὴς ἐξενίζετο παρὰ τινι οἰκείῳ, τὴν δ' ἐπιού-
σαν μετὰ μεγάλης πομπῆς ὀδηγούμενος εἰς τὸ λουτρὸν δι-
κωμωδεῖτο τότε μὲν δημοσίᾳ, μετὰ δὲ τὸ λουτρὸν ὑπὸ πνυ-
τὸς τοῦ προστυχόντος (1). Ἡ αὐτὴ ἐν τῷ λουτρῷ κωμική

κατὰ ταύτην ἐτέθη τὴν ἡμέραν ὁ δαῖνα καὶ μελοποιὸς ἀνέσχευεν ἡ τρα-
γῳδὸς ἄριστος; » *Historici Graeci Minores* I, σελ. 209.

(1) «Ὅπερ οὖν πάσχοντάς ἐστιν ἰδεῖν περὶ τὰς ἀντιθέτους ἵπποδρο-
μίας, τοὺς φιλίππους καὶ φιλοθεάμονας... τοῦτο καὶ αὐτοὶ πάσχουσιν
ἀτεχνῶς περὶ τοὺς ἐκυτῶν διδασκάλους καὶ ἀντιτέχνους, ὅπως πλείους
τε ὥσιν αὐτοί, κακίονους εὐπορωτέρους ποιῶσι δι' ἐκυτῶν σπουδὴν ἔχον-
τες· καὶ τὸ πρᾶγμα ἐστὶν ἐπαρκῶς ἄτοπον καὶ δαιμόνιον· προκίτα-
λαμβάνονται πόλεις, ὁδοί, λιμένες, ὁρῶν ἄκρα, πεδίαι, ἐτχαιτικαί, οὐδὲν
δ, τι μὴ τῆς Ἀττικῆς μέρος, ἢ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος αὐτῶν τῶν οἰ-
κητόρων οἱ πλείστοι· καὶ γὰρ τούτους μεμερισμένους ταῖς σπουδαῖς
ἔχουσιν· ἐπεὶ δ' ἂν οὖν τις ἐπιστῇ τῶν νέων, καὶ ἐν χειρὶ γένηται τῶν
ἐχόντων, γίνεταί δὲ ἢ βίαια ἢ ἐκείνῳ νόμῳ οὗτος ἐστὶν αὐτοῖς Ἀττι-
κὸς καὶ παιδιὰ σπουδῇ σύμμικτος· πρῶτον μὲν ξενικεῖται παρὰ τινι τῶν
προσεληγμένων, ἢ φίλων, ἢ συγγενῶν, ἢ τῶν ἐκ τῆς αὐτῆς πατρὸς...
ἐπειτα ἐρεσχελεῖται παρὰ τοῦ βουλομένου παντός· βούλεται δὲ αὐτοῖς
οἷμαι τοῦτο, τῶν νεηλύδων συστέλλειν τὸ φρόνημα καὶ ὑπὸ χεῖρα σφῶν
ἀπ' ἀρχῆς ἵγειν· ἐρεσχελεῖται δὲ παρὰ μὲν τῶν θαρσύτερον, παρὰ δὲ
τῶν λογικώτερον, ὅπως ἂν ἀγροικίης ἢ ἀστειότητος ἔλγῃ. Καὶ τὸ πρᾶγ-

σηνή διεδραματίζετο καὶ ἐπὶ τῇ ἀναγωγῇ εἰς τὸν σοφιστικὸν θρόνον τοῦ προεξέχοντος τῶν Ἀθηναίων φιλοσόφου, ὡς πληροφоруμέθαι ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ Ὀλυμπιοδώρου, ὅστις ἔτυχε πρῶν ἐν τῇ ἀναγορεύσει τοῦ Λεοντίου, πατρὸς τῆς ὕστερον βασιλευσάσης Ἀθηναΐδος (1).

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα αἱ πομπαὶ αὗται τῶν Ἀθηναίων σοφιστῶν εἰσῆχθησαν καὶ εἰς τὰς ἄλλας τῆς αὐτοκρατορίας σχολάς, καὶ ἰδίως τὰς νομικάς. Μέχρι τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου (691) οἱ διδασκόμενοι τοὺς πολιτικούς νόμους, διηρημένοι εἰς θεατρικὰ σωματεία, ἔφερον ἰδίᾳ στολὰς καὶ ἐτέλουν τὰς λεγομένας *κυλίστρας*, ἥτοι εἶδος θεατρικῶν ἀγώνων ὁμοιζόντων πρὸς τὰς κωμικάς σκηνὰς τοῦ Ἀθηναίου λουτροῦ (2).

μα τοῖς μὲν ἀγνοοῦσι λίχν φρενὸν καὶ ἀνήμερον, τοῖς δὲ προειδόσι καὶ μάλ' ἤδ' καὶ φιλόανθρωπον· πλείων γάρ ἐστιν ἡ ἐνδοξεία, ἢ ἡ τιμὴ τῶν ἀπειλουμένων· ἔπειτα πομπεύει διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐπὶ τὸ λουτρὸν προσχόμενος, ἡ πομπὴ δὲ, διατάξαντες ἑαυτοὺς στοιχηδὸν κατὰ συζυγίαν ἐκ διατετήματος, οἱ τελοῦντες τῷ νέῳ τὴν πρόδον ἐπὶ τὸ λουτρὸν προπέμπουσι· ἔπειδ' ἂν δὲ πλησιάζωσι βοῇ τε πολλῇ καὶ ἐξέλμῃσι χρώμενοι, καθάπερ ἐνθουσιῶντες· κελεύει δ' ἡ βοὴ μὴ προβαίνειν, ἀλλ' ἰσχυθῆναι, ὡς τοῦ λουτροῦ σφᾶς οὐ παραδεχομένου· καὶ ἅμα τῶν θυρῶν ἀραιομένων, πατάγῃ τὸν νέον φοβήσαντες, εἴτα τὴν εἴσοδον συχωρήσαντες, οὕτως ἤδη τὴν ἐλευθερίαν διδόντες, ἐμύτιμον ἐκ τοῦ λουτροῦ καὶ ὡς αὐτῶν ἐνα δεχόμενοι, καὶ τοῦτο ἐστὶν αὐτῆς τῆς τελευτῆς τὸ τερπνότατον, ἡ ταχίστη τῶν λυπούντων ἀπικλαγὴ καὶ κατὰλυσις». S. Gregorii Nazianzeni Opera I, σελ. 327-328, ἐκδ. Morelli.

Πιθανῶς ἐντεῦθεν ἔλαβε τὴν ἀρχὴν καὶ ἡ παρὰ τῷ λαῷ ἐκπτώσις τοῦ λούειν διὰ λόγων ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἐξευτελίζειν, ὡς, τὸν ἔλουσε (ἐξευτελίσει), τοῦ ἔδωκε λούσιμον!

(1) *Historici Graeci Minores*, I, σελ. 461-462.

(2) «Τοὺς διδασκομένους τοὺς πολιτικούς νόμους μὴ δεῖν τοῖς ἐλλήνοις; εἴδει καλῶς, μήτε μὴν ἐπὶ θεάτρων ἀνάγεσθαι, ἢ τὰς λε-

Τὰ ἔθιμα τῶν ἐν Ἀθήναις σχολῶν ἐγένοντο γνωστὰ εἰς τὰς ἄλλας τοῦ κράτους πόλεις ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Κατὰ τινὰ ἱστορικόν, ὁ ἰδρυτὴς τῆς Ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς σοφιστὰς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Θηβῶν ὅπως ἀνερχόμενοι κατ' ἔτος εἰς Κωνσταντινούπολιν διαγωνίζωνται πρὸς τοὺς ἐνταῦθα. Οἱ ἀγῶνες οὗτοι δὲν περιστρέφοντο εἰς ἀπλᾶς φιλοσοφικὰς συζητήσεις, ἀλλ' ἦσαν μάλλον εἶδος τῶν ὑπὸ Πτολεμαίου Φιλαδέλφου ἰδρυθεισῶν Ἐπιδείξεων (1), ἡ ὡς ἔλεγον ὕστερον Ἐκφράσεις ἢ Ἀκροάσεις, ἐπιδεικτικοὶ δηλονότι λόγοι ἀναγινωσκόμενοι ἐν τῷ θεάτρῳ. Πολλοὶ εἰδικῶς ἐκαλλιέργησαν τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἀγῶνος, γνωστοὶ γενόμενοι ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀκροαματικοί· βλέποντες δὲ ὅτι φυτῶριον τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἀκροαματικῶν ἦν ἐπὶ Κωνσταντίου ἡ κλασικὴ τῶν σοφιστῶν πόλις, ἡ Γάζα, (2), ἐυλόγως δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ ἡ ἑτέρα τῶν σοφιστῶν πατρίς, αἱ Ἀθῆναι, δὲν καθυστέρει εἰς τὸ εἶδος τῶν Ἀκροάσεων. Κατὰ τὸν Χορίκιον προσόντα τοῦ σοφιστοῦ ἦσαν « τὸ καταπλήττειν τὰ θέατρα συνέσει λόγων καὶ κάλλει, καὶ μυσταγωγεῖν τοὺς νέους τοῖς ἀρχαίων ὀργαίοις ». Ὁ προε-

γομένης Κυλίστρας ἐπιτελεῖν, ἡ παρὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν στολὰς ἐκυτοῖς περιτιθέναι, μήτε καθ' ὃν καιρὸν τῶν μαθημάτων ἀπάρχωνται, ἡ πρὸς τὸ τέλος αὐτῶν καταντῶσιν, ἡ καθόλου φάναι διὰ μέσης τῆς τοιζύτης παιδείσεως· εἰ δέ τις ἀπὸ τοῦ νῦν τοῦτο πρᾶξι τολμήσῃ ἀφορίζεσθαι ». Κανὼν 71 τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου· βλέπε καὶ τὰς ἐρμηνείας Βλασαμῶνος, Ζωναρᾶ καὶ Ἀριστηνοῦ· ὁ πρῶτος εἰκάζει ὅτι τὰ ἔθιμα ταῦτα εἶναι ἀπομίμῃσις τῶν Ἀθηναϊκῶν.

(1) « Itaque Musis et Appolini ludos dedicavit (ὁ Φιλάδελφος) et quommodum athletarum sic communium scriptorum victoribus praemia et honores constituit ». Vitruvius, VII, (ἐν ἀρχῇ).

(2) βλέπε σημ. 2 ἐν σελίδι λζ'.

ζήτων τῶν σοφιστῶν συνεχῶς ἐπὶ θεάτρου ἐλάμβανε τὸν λόγον ἐπὶ σκοπῷ βεβαίως νὰ διδάξῃ τοὺς νέους τὰ μυστήρια τῆς Ἀκροάσεως (1), πλὴν δὲ ῥητορικῶν λόγων θὰ ἀπήγγειλε καὶ δράματα, διότι μόνη ἡ ῥητορικὴ ἀπαγγελία δὲν ἤρκει πρὸς ἀνάδειξιν ἀκροαματικοῦ ζῶντος ἐκ μόνου τούτου τοῦ ἐπαγγέλματος.

Ὁ πρὸς τοὺς Βυζαντίους ἀκροαματικὸς διχωνισμὸς τῶν Ἀθηναίων καὶ Θηβαίων διήρκεσε μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστίνου, ὅτε οἱ αἰείποτε νικήσαντες Ἕλληνες σοφισταὶ ἡττηθέντες δὲ ἐπανῆλθον πλέον (2). Κατὰ πᾶσαν ὁμῶς πιθανότητα ἡ ὑποχώρησις τῶν ἡττημένων προήλθεν οὐχὶ ἐξ αἰσχύνης, ἀλλ' ἐκ τῆς τότε περίπου διαταχθείσης καταργήσεως τῶν ἐν Ἀθήναις σχολῶν. Ἐν τούτοις αἱ θεατρικαὶ Ἀκροάσεις ἢ Ἐκφράσεις ἐξηκολούθησαν ἐν Βυζαντίῳ μέχρι τῶν Σταυροφοριῶν, ἄνευ διχωνισμοῦ, ἀλλὰ μετὰ μεγάλης θεατρικῆς πομπῆς, διότι πλὴν τοῦ ἀπαγγέλλοντος ποιητοῦ ἐλάμβανον πιθανῶς μέρος καὶ χοροὶ ἐκ τῶν δήμων ἄδοντες ὠρισμένα τοῦ ποιήματος μέρη.

(1) « Ἀλλὰ μὴν ἤνικα τὰς οἰκέας γονὰς εἰς θέατρον ἤρχετο (ὁ Προκόπιος) φέρειν, ἐποίει δὲ τοῦτο πολλάκις εἰς ἔρωτα λόγων ἐγείρων τοὺς νέους, λογάδῃ πᾶσαν ἐξέπληττεν ἀκοὴν καὶ τοὺς τὸν σύλλογον περιεστῶτας ἐκήλει ». Χορικίου ἐπιτάφιος ἐπὶ Προκοπίῳ σοφιστῇ § V-VI (ἐν Fabricii Bibliotheca Graeca VIII, σελ. 841, πρώτης ἐκδόσεως).

(2) « Τὸν λιμένα τῆς Σοφίας Ἰουστίνος (ὁ Β') ἔκτισεν εἰς πρόσωπον τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Σοφίας. Πρὸ δὲ τοῦ κτισθῆναι τὸν λιμένα δὴρρχε στοὺς καμαροειδῆς ἦν ἔκτισαν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, καὶ ἀνήρχοντο οἱ φιλόσοφοι, οἳ τε Θηβαῖοι καὶ Ἀθηναῖοι καὶ διαλέγοντο μετὰ τῶν Πολιτῶν φιλοσόφων· καὶ διήρκεσε τοῦτο μέχρι τοῦ Ἰουστίνου, καὶ πάντοτε ἐνίκων οἱ Δυτικοί. Ἐπει δὲ Ἰουστίνου ἡττηθέντες, οὐδέποτε ἀνῆλθον μέχρι τῆς σήμερον ». Antiquitates CP. (Migne, Patrologia Graeca, τόμ. 122, σελ. 1257).

σος.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Ὁ ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀκμάσας Παῦλος, ὁ Σιλεντιάριος, ἀπῆγγειλε δύο τοιαύτας Ἐκφράσεις εἰς ἔπαινον τοῦ κτισθέντος ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ὁ ποιητὴς συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν δῆμων ἔρχεται ἐν πομπῇ εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἐνώπιον τοῦ βασιλέως ἀπαγγέλλει τὸ πρῶτον μέρος τῆς Ἐκφράσεως ἐν ᾗ ἐγκωμιάζεται ὁ μέγας κατακτητὴς καὶ ὁ ἀθάνατος τοῦ ναοῦ κτίτωρ· μετὰ τοῦτο ἡ πομπὴ ἔρχεται ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ, ὁ δὲ ποιητὴς ἐξακολουθῶν ἐξυμνεῖ τὸ κάλλος καὶ λεπτομερῶς περιγράφει τὰς εἰκόνας, τὰ κοσμήματα, τὰς στήλας αὐτοῦ. Τὰς Ἐκφράσεις ταύτας ὀνομάζει αὐτὸς ὁ ποιητὴς θέατρον (1), διότι πλὴν τῶν δῆμων συνοδεύοντο πιθανῶς καὶ ὑπὸ τῶν ψαλτῶν τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν μουσικῶν τῶν θεάτρων. Τοιαῦτα βεβαίως ἦσαν καὶ τὰ εἰς ἔπαινον τοῦ Ἡρακλείου ποιήματα τοῦ Πισίδου (2) καὶ αἱ περὶ τῶν ἀγώνων τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ Ἀκροάσεις Θεοδοσίου τοῦ Δικζόνου.

-
- (1) Θέατρον ἔσται καὶ πανήγυρις πάλιν·
εὖ γ' ὦ θέατρον! τρίς γὰρ ἤδη συγκαλῶν
καὶ τῶν συνήθων ἐξηναστήσας πόνων,
οὕτω σκυθρωπὸν εἶδον ὑμῶν οὐδένα.

Ἐν τῇ ἐκφράσει τοῦ Ἀμβωνος πιθανῶς ἔλαβον μέρος καὶ οἱ φίλοι τῆς Ἀγίας Σοφίας, διότι καὶ τὸ μέτρον τοῦ καιμένου διαφέρει πρὸς τὸ τοῦ προοιμίου, καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ τμήματι καλεῖται εἰς συμφωνίαν ὁ χορὸς τῶν ὑμνοπολῶν μαρτύρων:

Δεῦρο χοροῦς στήσασθε καὶ εὐχάριστον ἀοιδαίᾳ
σύνθροον ἡμετέρῃσι μέλος πλέξασθε χορείαις.

Παῦλος Σιλεντιάριος ἐν ἐκδόσει Βόννης, σελ. 49-50· παρίβλλε καὶ τὴν ἐν σελ. 7 σημείωσιν! « Τούτων λεχθέντων ἐν τῷ παλατίῳ, διηρῆθη ἡ ἀκρόασις, καὶ ἐλέγθη τὸ λοιπὸν ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ ».

(2) Γεωργίου τοῦ Πισίδου εἰς τὴν κατὰ Περσῶν ἐστραταϊκὴν Ἡρα-

Ἄλλ' οἱ ἀκροματικοὶ ἀγῶνες συνδέονται πρὸς σπουδαῖον νομισματικὸν ζήτημα, τοῦ ὁποῖου ἡ λύσις πολὺ ἐδασάνισε τοὺς καταγινομένους περὶ τὴν ἐπιστήμην ταύτην ἀπ' αὐτοῦ τοῦ μεγάλου αὐτῆς ἰδρυτοῦ, τοῦ Ἰησοῦ του Eckel· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει θέλομεν καὶ ἡμεῖς ἐκθέσει τὴν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἡμετέραν γνώμην.

Πλὴν τῶν κυρίως λεγομένων Ρωμαϊκῶν καὶ Βυζαντινῶν νομισμάτων, εὖρηται καὶ ἰδιαιτέρως τινες σειρὰ χαλκῶν μεταλλίων, τὰ ὅποια ὡς φέροντα διευκριτικὸν κύκλον ὀνομάζονται Contorniatii ἤτοι ἐγκύκλια. Τὰ γράμματα καὶ αἱ εἰκόνες τῶν μεταλλίων τούτων δὲν εἶναι τετυπωμέναι ὡς συνήθως πρὸς τὰ ἄνω ἤτοι ἀναγλυπτικῶς, ἀλλὰ πρὸς τὰ ἔσω ἤτοι ἐγκοιλως· ἡ τελευταία αὐτῶν ιδιότης κατ' ἐμὲ συνετέλεσεν ὅπως ἀποκαλῶσι ταῦτα οἱ Βυζαντινοὶ δι' εἰδικωτέρου τοῦ προσημειωθέντος νεολατινικοῦ ὀνόματος (Contorniatii), ὀνομάζοντες αὐτὰ καυκία ἤτοι γλυπτὰ, ἐγκοιλὰ (1).

κλείου τοῦ βροσιλέως ἀκροάσεις τρεῖς. Περὶ τούτων ὁρθῶς παρατηρεῖ δ Quercius « atque haec quidem, ut alia plurima, non poetice tantum, sed pompose splendide et πανηγυρικῶς dicta esse facile quisque intelliget ». Ἐν ἐκδόσει Βόννης, σελ. 92.—Καὶ ἡ Ἑρακλειᾶς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐκδότου ἐπιγράφεται Ἀκρόασις.

(1) Οἱ Βυζαντινοὶ ἔλεγον ὡς καὶ ὁ νῦν ἑλληνικὸς λαὸς καυκίον καὶ καῦκον πᾶν στρογγύλον κοῖλον δοχεῖον, ὡς κρατῆρα, ποτήριον καὶ πρὸ πίντων τὸ ξύλινον πινάκιον. Ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ λατινικοῦ cavare (γλύφειν), θῆεν καὶ caveator, cavitarius (σφραγιστογλύπτης), ὁ καβιδάριος τοῦ Παλλαδίου. « ἦν γὰρ ἐν νεότητι αὐτοῦ λιθουργός, ὃν λέγουσι καβιδάριον καὶ ἀπελθὼν λέγει αὐτῇ—λῆθαι ἀναγκάσθαι, σμάρραδοι καὶ ὕκινθοι ἐμπεπτοκάσμοι ». Ἐκ τῆς μετοχῆς cavatus καὶ κατὰ παραφθορὰν caucatus καὶ caucius προήλθον τὰ καῦκος καὶ καυκίον, σημαίνοντα τὴ γλυπτὰ πινάκια· ἐπίγραμμα εἰς ἔρωτα ἐν κυάθῳ φέρει τὴν ἐπιγραφήν « εἰς ἔρωτα ἐν καυκίῳ γεγλυμμένον »· « κοιλίᾳ ἀγγεῖῳ ἢ καυ-

Ὡς γνωστόν, οἱ Βυζαντινοὶ διετήρησαν τὸ παλαιὸν Ῥωμαϊκὸν ἔθιμον τοῦ ὀνομάζειν ἐτησίως ὑπάτους (Consules) χάριν ἀπλῆς τιμῆς, διότι οὐδεμίαν πλέον πολιτικὴν σημασίαν εἶχε τὸ ἀξίωμα τοῦτο. Οἱ ὑπατοὶ οὗτοι ἐκλεγόμενοι ἐν τοῖς

κίω » γράφει ὁ σχολιαστὴς τοῦ Νικάνδρου. Ἡ διαφορὰ τοῦ *caveatus* εἰς *caucatus* καὶ *caucus* ἐπῆλθεν ἐν τῇ Δ' ἑκατονταετηρίδι, ὡς πληροφоруόμεθα ἐκ τῶν χειρογράφων τῶν ἱστορικῶν Σπριτικνοῦ καὶ Τρεβελίου Πολλωνος γραφόντων *caveus* καὶ *caucus*. Παρὰ Μιχαήλ καὶ Ἱερωνύμῳ ἀποκαλεῖται τὸ ξύλινον πινάκιον « *cauoum ligneum* » καὶ « *caveum ligneum* ». Βλέπε τὰς σημειώσεις Σκαλιγέρου, Σαλμασίου καὶ Κασωδῶν ἐν *Historiae Augustae Scriptores, Parisiis*, 1620, σελ. 125, 223, 273, 333, 485. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς διετήρησε κάλλιον τὴν λατινικὴν λέξιν *Caveata* ἐν τῷ γνωστῷ κοίτῳ ἀγγείῳ τοῦ φραγτοῦ Καδάθα, τὴν ὅποιαν οἱ Βυζαντινοὶ ἔλεγον καὶ Καυκίον, ὡς δηλοῦνται ἐκ τῆς παρὰ Δουκζηγίῳ παλαιᾶς ταύτης Γλώσσης « Καύκου, Γάδατα (γράφει Γαδάτα) »· ἑτέρα Γλῶσσα ἀποκαλεῖ τὴν φιάλην (*Patena*), Καύκαν. Ὑπὸ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπώνυμον ὁ ἑλληνικὸς λαὸς διακρίνει τὴν μοιχευομένην γυναῖκα, ἀποκαλῶν καὶ Καῦκον τὸν μοιχόν· ἡ περιέργος αὕτη τῶν λέξεων ἐκπτώσις δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ τῆς κατωτέρω (σελ. σπβ') παρεντιθεμένης Νεκρᾶς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅστις ὀρίζων τὰς ὑπὸ τῶν ὑπάτων τελουμένης χάριν τοῦ λαοῦ Καλκινδικὰς θεωρίας, λέγει ὅτι ἡ κατ' ἐξοχὴν τῶν σκηνικῶν ἑορτὴ ὀνομάζετο ὑπὸ τοῦ λαοῦ Πόρναι, ἕνεκα βεβαίως τῶν εἰς τὴν κτηνωδίαν τῶν δήμων παραδιδωμένων τότε θυμελικῶν γυναικῶν, αἵτινες ἐλάμβανον εἰς ἀμοιβὴν τὰ καυκία τῆς ὑπατείας· ὁ προσημειωθεὶς Ἀστέριος Ἀμασσίας λέγει ὅτι οἱ σκηνικοὶ ἰδιαζόντως ἡμειβόντο ἐν ταῖς Καλκινδαῖς ὑπὸ τῶν ὑπάτων χάριν διασκεδάσεως τῶν δήμων (σελ. οδ'), οὕτω δὲ δύναται νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ἑτέρα παρὰ τῇ λατῇ σημασίᾳ τοῦ καυκίου, δηλοῦντος τὸ αἰδοῖον τῆς γυναικός. Τὴν πρὸς τοὺς θυμελικούς σχέσιν τῶν Καυκίων πληροφορούμεθα καὶ ἐκ τῶν τοῦ μέσου λατινισμοῦ λέξεων *Caucularii*, *Cauculatores* σημαίνουσιν τοὺς ἀοιδούς (*cantatores*) καὶ θαυματοποιούς (*prestigiatores*). Βλέπε Σαλμάσιον ὡς ἀνωτέρω, καὶ *Ducange Glossar. Latinit.* *Caucus*, καὶ τὰ τοιαῦτα.

ἐπισημοτέροις καὶ πλουσιωτέροις τοῦ κράτους πολίταις δι' οὐδὲν ἕτερον ἐχρησίμευον ἢ εἰς τὸ νὰ προεδρεύωσι τῶν θεάτρων καὶ διανέμωσι χρήματα ἐν τῇ πολυημέρῳ ἰδίῳ τῶν Καλχνιδῶν ἑορτῇ, ῥίπτοντες δηλαδή τὴν λεγομένην ὑπάτειαν εἰς τοὺς δῆμους. Ὅταν τὸ ἀξίωμα κατήντησεν ἀπλῇ πλέον δημοκοπία, ἐπίδειξις, οἱ θέλοντες νὰ κερδήσωσι τὴν εὐνοίαν τοῦ πανισχύρου δήμου ὑπατοὶ διένειμον τσαυτὰ χρήματα, ὥστε πολλάκις οἱ αὐτοκράτορες, εἴτε μὴ δυνάμενοι, εἴτε μὴ θέλοντες νὰ μιμηθῶσι τὴν ὑπατικὴν γυναιοδωρίαν, ἀπεφάσισαν νὰ καταργήσωσιν οὐχὶ τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ τὸ δικαίωμα τῆς ὑπατείας, ἥτοι τὴν διανομὴν τῶν χρημάτων. Καὶ πιθανῶς μὲν ὅτι ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Α' (1) ἡ ὑπατεία εἶχεν ἤδη περιορισθῇ, τὸ βέβαιον ὅμως ὅτι ὁ Μαρκιανὸς (450—457) κατήργησεν ἐντελῶς αὐτήν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἦτο τοσοῦτον εὐκόλουν ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τῶν δῆμων ἡ ἐλπίς τῆς διανομῆς χρημάτων ἐν ταῖς ἑορταῖς τῶν Καλχνιδῶν, διότι τὴν ὑπατείαν ἀπῆται ὁ λαὸς ὡς παλαιὸν δικαίωμα ἀποκαλῶν αὐτήν καὶ φιλοτιμίαν, οἱ περιορίσαντες τὸ δικαίωμα τοῦτο τῶν ὑπάτων βασιλεῖς ἠθέλησαν νὰ ἐκανοποιήσωσι τὴν φιλοχρηματίαν τῶν δῆμων διὰ τοῦ ἐξῆς μέσου· ἀφιέρωσαντες ὑπὲρ τῶν θεωριῶν τὰς προσόδους τῶν κατεσχημένων ἐθνικῶν ναῶν (2), ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς ὑπάτους νὰ κόπτωσι χάριν τῆς πομπῆς τῶν Καλχνιδῶν χαλκᾶ νομίσματα, οὐδὲν κοινὸν ἔχοντα πρὸς τὰ κυκλοφοροῦντα βασιλικά, τὰ ὅποια μόνος ὁ ἐν αὐτοῖς εἰκονιζόμενος βασιλεὺς ἠδύνατο νὰ διανείμῃ. Ἐὰ χαλκᾶ ταῦτα νομίσματα ἦσαν ὄλω; ἰδιόρρυθμα, διότι, πλὴν τῶν γραμμάτων καὶ συμβόλων ἐγκοί-

(1) Chastel, destruction du Paganisme en Orient, Paris 1850, σελ. 211-212.

(2) αὐτοῖς, σελ. 239.

λως τετυπωμένων, ἔφερον ἄφ' ἑνὸς μὲν τὸν ἵπποδρομον, ἡ συνηθέστερον τὰ ὀνόματα τῶν βραβευομένων ἡνιόχων, θηριομάχων, ἀκροαματικῶν, μουσικῶν, ἐξ ἑτέρου δὲ εἰκόνας παλαιῶν βασιλέων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, ὡς Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνο, τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ὀλυμπιάδος, τοῦ Κεῖσαρος, Νέρωνος, τοῦ Τραϊανοῦ, ἡ καὶ ποιητῶν, ὡς τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Ὀρατίου, ῥητόρων, φιλοσόφων καὶ ἱστορικῶν, ὡς τοῦ Δημοσθένους, Ἀπολλωνίου τοῦ Τυκνέως, τοῦ Σχλλουστίου· αἱ ἐπιγραφαὶ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λατινικαί, ἐνίοτε ὁμῶς καὶ ἑλληνικαὶ οὐχὶ τοσοῦτον ὀρθαί, ὡς Ὡμηρος, Θεώφιλος, Ἀλεξάνδερ μέγας Μακεδὼν, Δικαπέπων (ὄνομα νικητοῦ ἵππου), ἡ καὶ ἀνάμικτοι ὡς Eutimi Vinicas, Iohannes Nica, Urani Nica, Olympi Nica, Θεώφιλε Νίκα.

Ὁ Ἰουστινιανὸς διακριθεὶς ἐπὶ τῆς ὑπατείας (1) καὶ τῶν πρώτων χρόνῳ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὡς ἔνθερος τῶν θεωριῶν προστάτης, ἀνῆρσε δι' εἰδικῆς Νεαρχῆς τὸ κατὰ τῆς ὑπατείας διάταγμα τοῦ Μαρκιανοῦ καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ὑπάτους νὰ διανέμωσι τὸ ποσὸν ἑκατὸν λιτρῶν χρυσοῦ εἰς καυκία καὶ ἄλλα τοιαῦτα νομίσματα καλούμενα τετραγώνια (2), μῆλα, ἡ καὶ βασιλικὰ χαλκᾶ μιλιχρήσια, ἃν δὲ ᾔθελον καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα, οὐδέποτε ὁμῶς χρυσᾶ, τὰ ὅποια μόνος

(1) Ἀναγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ Ἰουστίνου ἑκατος ὁ Ἰουστινιανὸς (521) διένειμεν εἰς τὸν λαὸν 288,000 σολδίξ, καὶ ἐδώρηται εἰς τὸν ἵπποδρομον, πλὴν ἄλλων θηρίων, εἴκοσι λέοντας, καὶ τριάκοντα παρδάλεις (Marcellini Comitibus Chronicon, ἐν Sirmondi Opera, τόμ. IV, σελ. 290).

(2) Τοιαῦτα τετράγωνα νομίσματα γινώσκονται πάντε μόνον χαλκᾶ τῶν βασιλέων Γρατιανοῦ καὶ Βαλεντινιανοῦ Β', Ἀρχαδίου, Ὀνωρίου καὶ Θεοδοσίου Β' (Sabatier, Monnaies Byzantines, τόμ. I, planche III, ἀριθ. 1—5).

ὁ βασιλεὺς δύναται νὰ ἐπιρρίψῃ εἰς τὸν λαόν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Νεαρά αὕτη πολὺ σαφηνίζει τὸ ζήτημα, συγχρόνως δὲ δίδει ἀκριβῆ ἐξέαν τῶν ἐν τῇ ἐπταήμερῳ τῶν Καλανδῶν ἑορτῇ τελουμένων θεατρικῶν ἀγώνων, ἐπισυνάπτομεν τὰ κυριώτερα τούτης ἀποσπάσματα.

« Μαρκιανῷ μὲν οὖν τῷ τῶν αὐτοκρατόρων ἀρίστῳ γέγραπται νόμος, ὃς ἡθούλετο μὴ διαρρίπτειν χρήματα τοὺς ὑπατεύοντας· καὶ αὕτη γε αὐτῷ τῶν διατάξεων πρώτη καθέστηκε· τοιγχροῦν καὶ μετὰ τὴν εἰρημένην διάταξιν εὕρομεν ὡς πινες μὲν ταύτῃ κατακολουθήσαντες οὐδ' ὀτιοῦν ῥίψαι τῷ δῆμῳ προείλοντο, οἱ δὲ καὶ ὑπὲρ τὸν νόμον πράξαντες, αἰτήσαντές τε καὶ τυχόντες ὧν ἤτησαν, εἴτα πρὸς τὸ τῆς ἐκυτῶν μέτρον ἀπιδόντες ψυχῆς, τὴν περὶ τὸ ῥίπτειν φιλοτιμίαν ὑπερίον ἐποίησαντο· ἔνιοι δὲ τὴν μεσότητα καλῶς ἐλόμενοι, μετρίοις ἀντὶ πολλῶν ἠρκέσθησαν. Καὶ ἐπειδὴ καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν ἐν μεσότητι τὸ βέλτιστον ἔδοξεν εἶναι, ὡς τῶν ὑφ' ἐκατέρων ἄκρων κινδυνεύόντων εὐθύς εἰς ἀμετρίαν ἐκβῆναι, ὥθηθμεν καὶ ἡμεῖς περὶ τούτου διορίσασθαι τὸ πρέπον, ὥστε μηδὲ ἀμετρον μηδὲ ἄτακτον εἶναι, μηδὲ τῶν ἡμετέρων νόμων ἀνύξιον. Ὅσα μὲν οὖν προσήκόν ἐστι δίδοσθαι παρὰ τοῦ παρ' ἡμῶν προβαλλομένου κατ' ἔτος ὑπάτου προφάσει σποροτούλων (1) τε καὶ τῶν ἄλλων ἀπασῶν διανομῶν καὶ δαπανημά-

(1) Ἡ λέξις παραγομένη ἐκ τοῦ λατινικοῦ sporta (σπυρίς) ἐσήμεναι ἐν ἀρχῇ τὰ ἐν σπυρίδι διδόμενα ξένια, ἔπειτα δὲ τὰ δῶρα, ὡς τὸ ταυτόσημον κανίσκιον, ἐν ἀρχῇ σημαῖνον τὸ ἐν κανῶ (κανίστρω) προσφερόμενον εἰς τὴν νύμφην δῶρον (γαλλιστὶ Corbeille de mariage), σὺν τῷ χρόνῳ περιήλθεν εἰς τὴν σημασίαν παντὸς δώρου, ὡς σήμερον μεταχμίζεται αὐτὸ ὁ λαός, πλάσας ἐξ αὐτοῦ καὶ ῥήμα κανίσκειύω (φιλοδοχεῖν). Παλαιὰ παρὰ Δουκαγγίῳ (λέξ. Σπόρτουλα) Γλῶσσαι γράφουσι • Σπόρτουλα, γρήματτα δημόσια, τὰ ἐν σπυρίδι διδόμενα ξένια.—Σπόρι-

των, ταῦτα πάντα συνθέντες ἀπογραφῇ τῇδε ἡμῶν ὑποτίθ-
ναι τῷ θείῳ νόμῳ παρεκελευσάμεθα...

« Τὰς δὲ προόδους αὐτῶν, ἐπὶ τὰς πάσας εἶναι βουλόμε-
θα· εἰ γὰρ τοῦτο ἐπινενόηται διὰ τὸ τὰς θεάς πρὸς ψυγα-
γίας ἄγειν τοῦ δήμου· αὐταὶ δὲ ἡμῖν ὀρίζονται εἰς τε ἵππο-
δρομίαν, εἰς τε τὰς τῶν θηρίων θεάς τε καὶ ἀναιρέσεις, καὶ
τὰς ἐπὶ σκηνῆς τε καὶ θυμέλης ἡδυπαθείας· οὐδενὸς τούτων
ὁ ἡμέτερος ἀποστερηθήσεται δῆμος· ἀλλ' ἔσται μὲν αὐτῷ
πρόοδος ἡ πρωτίστη καθ' ἣν παραλείφεται τὴν ὑπατεῖαν καὶ
ταύτης κτήσεται τὰ σύμβολα, καλάνδαις Ἰανουαρίαις· μετ' ἑ-
κείνην δὲ δευτέραν ἄξει θεῶν τὴν τῶν ἀμιλλητηρίων ἱππῶν,
ἣν δὴ μάκπαν (1) προσαγορεύουσι· καὶ τρίτην τὴν τοῦ κα-
λουμένου θεάτρου κυνηγίαν, οὐ δῖς, ἀλλὰ προσάπαξ τελεσθη-
σομένην· μετ' ἐκείνην τὴν τοῦ λεγομένου μονημερίου, ἐνῆα
πολλῆς ἡδυπαθείας ἐμπλήσει τὸν δῆμον τότε καλούμενον
πάγκαρπον θεώμενον, καὶ θηρίους προσμαχομένους ἀνθρώπους,
καὶ εὐδοκιμοῦντας τῇ τόλμῃ καὶ πρὸς γε ἀναιρούμενα τὰ θη-
ρία· καὶ πέμπτην ποιήσει πρόοδον τὴν ἐπὶ τὸ θεάτρον ἄγου-
σαν, ἣν δὴ πόρνας καλοῦσιν, ἐνθα τοῖς ἐπὶ σκηνῆς γελωτο-
ποιοῖς ἔσται χώρα, τραγωδοῖς τε καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς θυμέλης
χοροῖς· θεάμασί γε παντοδαποῖς καὶ ἀκούσμασιν ἀνεωγμένον

τουλα, δῶρα ἐπὶ πάντων διδόμενα παρρητίᾳ, εἴ τι δὲ καὶ τὰ παρ' Ἀθη-
ναίοις καλούμενα Πρυτανεῖα». Τὸ τῶν Ἀθηναίων Πρυτανεῖον ἀληθῶς
ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν χρηματικὴν ὑπατείαν τῶν Βυζαντινῶν.

(1) Μάκπαν (λατ. Mappa) δὲ ἵπποδρομικὸς ἀγὼν, περὶ οὗ γράφει ὁ
Κεδρήνδης (1, 297) «Μακπάριον τοῖς Ῥωμαίοις ἔδοξε καλεῖν ἐξ αἰτίας
τοιαύτης· ἔθος ἦν τοῖς ὑπάτοις ἐπὶ τῶν θεάτρων εὐωχεῖσθαι· μετὰ δὲ
τὸ παύσασθαι τῆς εὐωχίας, τὸ ἐν χειρὶν ἐκμαγεῖον, ὃ καὶ μάκπαν
πατρῴως καλοῦσι... ἐρριπτον, ὅπερ ὑποδεχόμενος ὁ λεγόμενος Μακ-
πάριος τὸν ἀγῶνα παρεσκεύασε».

ἐστὶν τὸ θέατρον· πάλιν δὲ θέαν ἱππων ἀμιλλητηρίων ἐπιτε-
λέσει τὴν καλουμένην μάππαν, ἔκτην ἄγων ταύτην πανήγυ-
ριν. Εἴτα ἐντεῦθεν καταθήσεται τὴν ἐνικουσίαν ταύτην τιμὴν,
τὴν ἐπὶ τῆς καλουμένης Ἀποθέσεως (1) κατὰ τὸ συνειθισμέ-
νον ἄγων πανήγυριν. Καὶ οὕτως ὁ τῶν ἐπτά νυκτῶν τε καὶ
προόδων ἐπιτελεσθήσεται δρόμος, οὐδὲ ἐν εἶδος τῶν ἐξ ἀρχῆς
νομισθέντων καταλιμπάνων· τὸ γὰρ μίχην μὲν ἄλλην μάππαν
προσεφευρίσκειν, δύο δὲ συνάπτειν τὰ καλούμενα θεατροκυνη-
γίτια, ἀλλὰ μὴ τῷ προτέρῳ τούτων ἀρκεῖσθαι, πρόδηλον ὡς
οὐδὲν καινοπρεπές τι πρὸς τὸ πρότερον ἔχει· προσκορὲς μὲν
οὖν εἰκότως ἂν, τὸ πρᾶγμα νομισθεῖν· ἀλλ' ἕκαστον μὲν ἐπι-
δειχθήσεται λαμπρῶς, οὐ μὴν εἰς τοσοῦτον ὥστε ἥδη τῷ πλή-
θει καὶ μισηθῆναι· ἐν γὰρ τοῖς σπανίως γινομένοις τὸ θαυμα-
ζόμενόν ἐστίν...

• Τί δὲ δεῖ διαρρίπτειν ἐν ταῖς ἐπτά ταύταις προόδοις τῷ
δῆμῳ τὸν ὑπατεύοντα, κάλλιον ἡμεῖς διορίζομεν ἢ καθάπερ
ἡ Μαρκιανοῦ τοῦ τῆς θείας λήξεως διάταξις λέγει· ἡ μὲν γὰρ
ἔπειτα παντοίως φιλοτιμεῖσθαι· ἡμεῖς δὲ αὐτὴν ἐπανορθοῦμεν,
τὸ πρᾶγμα τῇ γνώμῃ τοῦ τὴν ὑπατον ἔχοντος ἀνατιθέμεν·
τιμὴν. Εἴτε γὰρ μὴδ' ὅτιοῦν βουλευθεῖν ῥίπτειν, οὐκ ἀνγχά-
ζομεν, εἴτε αὐθις ἐλθεῖν εἰς τοῦτο βουλευθεῖν, καὶ τοῖς ἐξ ἀρ-
γύρου δώροις τιμῆσαι τὸν δῆμον, οὐδὲ τοῦτο ἀπαγορεύομεν·
οὐ μὴν χρυσίον ῥίπτειν ἐφίεμεν, οὐ μικροτέρου τινός, οὐδὲ
μειζονος ὄλου ἢ μέσου χαράγματος, ἢ σταθμοῦ, ἀλλὰ ἀργυ-
ρον, καθάπερ εἰπόντες ἐφθήμεν, μόνον· τὸ μὲν γὰρ καὶ χρυ-
σίον διορρίπτειν ἀνείσθω τῇ βασιλείᾳ, ἥπερ μόνῃ καὶ χρυσοῦ
περιτρονεῖν ὁ τῆς τύχης δίδωσιν ὄγκος· ἀργυρος δέ, ὁ μετὰ
χρυσὸν εὐθύς τιμιώτατος, γένοιτο ἂν καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάτοις

1) Βλέπε τὰ ἐν σελίδι περὶ Κουλούμων σημειωθέντα.

φιλοτιμία πρέπουσα· τοῦτον ἐφίεμεν αὐτοὺς ῥίπτειν ἐν τε τοῖς καλουμένοις μιλιαρισμοῖς καὶ μήλοισι καὶ καυκίοις καὶ τετραγωνίοις καὶ τοῖς τοιούτοις· ὅσα γὰρ ἂν μικρότερον εἴη τὸ ῥιπτόμενον, τοσούτω πλείους οἱ λαμβάνοντες.... Εἰ γὰρ τοῦτο πράττειεν οἱ τὴν ὑπάτων δόσιν φιλοτιμούμενοι, καὶ τοῖς τοις δὴ μόνους καταπάττειεν τοὺς δημότας, οὐκέτι ὥς γε ὑπὲρ μεγάλων κερδῶν ἀγωνιῶντες, στασιάζουσι πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἐλεύσονται μέχρι τῶν κατ' ἀλλήλων πληγῶν, αἱ δὴ καὶ διὰ ῥοπάλων καὶ ξύλων καὶ λίθων ἐποιήσαντο πολλάκις· πρῆγμα ἡμῖν παντελῶς ἀποθύμιον· ἐωρῶμεν γὰρ αὐτοὺς στασιάζοντας μὲν, καὶ κακῶν ἀμυθήτων ἐμπιπλάντας ἀλλήλους, προφάσει τῶν ῥιπτομένων τε καὶ ὑπ' αὐτῶν διαρπαζομένων, οἷοι δὲ εἰσάγοντας παντελῶς οὐδέν, ἀλλ' αὐθήμερον ἐν μέθαις καὶ πόθοις ἅπαντα δαπανῶντας (1) ».

Ὁ εἰς ἐν σῶμα συγκεντρώσας τὰ γλυπτὰ ἢ ἐγκοιλία νομισματα κ. Sabatier εἰκάζει ὅτι τὸ ἔθιμον τῆς χαράξεως αὐτῶν ἐπεκράτησε μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Γρατιανῦ (375) ἀπαγόρευσιν ἱερύσεως ἀγαλμάτων εἰς τοὺς βραβευομένου ἀγωνιστάς, καὶ ὅτι τὰ καυκία ταῦτα ἐρρίπτοντο ἐν τῇ ἵπποδρόμῳ διαρκούντων τῶν θεωρικῶν ἀγῶνων (2)· ἀλλ' ἡ γνώμη τοῦ σοφοῦ νομισματολόγου δὲν ἀληθεύει ἐντελῶς. Ὅτι τὰ καυκία ἦσαν προωρισμένα διὰ τοὺς θεωρικὺς ἀγῶνας καὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὸν λαὸν ἐν τῇ ἵπποδρόμῳ πειθόμεθα ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς εἰκονιζομένων θεωρικῶν σκηνῶν, καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἵπποδρόμου· ὅτι ὅμως ταῦτα ἀντικατέστησαν τοὺς ὑπὸ Γρατιανῦ

(1) Αὐτοκράτορον... Νεαρχὶ Διατάξεις. Parisis 1558. Νεαρχὶ Ἰουστινιανῦ ΡΕ, σελ. 268.

(2) Description générale des monnaies Contorniates, par J. Sabatier, Paris 1860, σελ. 2.

κατηργηθέντας, θεωρικούς, ἀνδριάντας, δὲν δύναμαι νὰ παραδε-
 γῶ, ἀφοῦ μάλιστα βλέπω ὅτι τὸ ἔθιμον τῆς δι' ἀνδριάντων
 καὶ στεφάνων τιμῆς τῶν νικητῶν ἐν τοῖς θεωρικοῖς ἀγῶσιν
 ἐπικρατεῖ, ἐν Βυζαντίῳ τοῦλάχιστον, πολλάς μετὰ τὸν Γρα-
 τικὸν ἑκατονταετηρίδας. Ὁ προμνημονευθεὶς Θεοδώρατος οὐ
 μόνον περιγράφει τοιοῦτους εἰς ἡνίοχους καὶ τραγωδοὺς ἀν-
 δριάντας, ἀλλὰ καὶ λέγει ὅτι εἰς μόνον τὸν στέφανον ἀπέδλε-
 πον οἱ τότε τραγωδοὶ καὶ κωμικοὶ ὡς τὴν ὑψίστην τῶν πό-
 νων αὐτῶν ἀμοιβήν (1). Οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοδοσίου Α' Ὀνώριος καὶ
 Ἀρχάδιος (394) ἀπαγορεύουσι μὲν τὴν ἰδρύσιν τοιούτων θεω-
 ρικῶν ἀνδριάντων ἐν τοῖς τόποις ἔνθα ἔσταντο αἱ βασιλικαὶ
 εἰκόνες, ὀρίζουσιν ὅμως τὴν ἐν τῷ μέλλοντι στήσιν αὐτῶν ἐν
 ἄλλοις ἀποκέντραις τόποις καὶ ἰδίᾳ ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ (2). ὁ
 Ἰουστινιανὸς ἀπλῶς ἀνκενοῖ τὴν διάταξιν ταύτην· ἐξ ἄλλων
 ὅπως μνημεῖων πληροφоруόμεθα ὅτι « κοινῇ ψήφῳ ἄνακτος,
 δήμου ἅπαντος καὶ ποτνίας βουλῆς; (3) » ἰδρύνοντο τοιοῦται
 χιλοὶ ἀνδριάντες, εἰς τοὺς ἡνίοχους, καὶ αὐτὰς τὰς μιμάδας
 καὶ ὀρχηστρίδας (4). Ἐπὶ τῶν εἰκονομάχων βασιλέων, ὡς θέ-
 λομεν ἶδει, αἱ εἰκόνες τῶν ἡνίοχων ἀντικαθιστῶσι τὰς τῶν
 ἐκκλησιαστικῶν πατέρων, καὶ ὁ μετ' αὐτοῦ δὲ βασιλεύσας
 Μιχαήλ οὐκ οἶλο; ἐπετρέπει τὴν ἰδρύσιν τοιούτων θεωρικῶν

(1) « Καὶ τραγῳδίας μὲν καὶ κωμῳδίας ὑποκριταὶ ἔχουσιν εἰς τὸ βλέ-
 ποντες τὴν τέχνην μετῴσει, καὶ τῇ τῶν στεφάνων ἐλπίδι τῶν πόνων
 ἐνέχονται »· τόμ. IV, σελ. 639.

(2) *Codex Theodosianus de Sconicis*, XII.

(3) Ἐπιγράμματα εἰς τὰς ἐν ἱπποδρόμῳ Κωνσταντινουπόλεως στή-
 λαι τῶν ἀθλητῶν (*Anthologia* ed. Jacobs, τόμ. III· βλέπε τὸ ὑπὸ ἀριθ-
 μὸν LIX, εἰς Ἰουλιανὸν τὸν Τύριον ἡνίοχον).

(4) Βλέπε τὰ ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ ἐπιγράμματα εἰς Βασσαρίδα, Θί-
 λειν, Μαρίαν τὴν κληρικόν, Θεοδώριον, Ροδόκληιν, Αἰθάνην, Ἐλ-
 λείην, Ἀνθεύσαν.

στηλῶν κατὰ τὰς διατάξεις τῶν υἱῶν τοῦ Θεοδοσίου καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (1).

Ἐκ τοῦ ἀγίου Ἀστερίου ἐμάθομεν ὅτι ἡ ὑπάτειά διενέμετο ἰδίῳ· εἰς τοὺς θυμελικούς· πρὸς διασκέδασιν τοῦ πλήθους, ἐκ δὲ τοῦ Λιβανίου ὅτι ἐν τῇ παραμονῇ τῶν ἱπποδρομικῶν ἀγώνων οἱ ἱπποτρόφοι κύριοι μεταβαίνοντες τὴν πρῶτην ἐν ταῖς ναοῖς ὅπως δεηθῶσιν ὑπὲρ τῆς νίκης τῶν ἵππων αὐτῶν ἔρριπτον εἰς τὸν λαὸν χρήματα (2). Τὰ θεωρικὰ ταῦτα χρήματα τῶν ὑπάτων καὶ ἱπποτρόφων ἦσαν βεβαίως· ἐν τῇ Δ' ἐκατονταετηρίδι τὰ συνήθη τῶν αὐτοκρατόρων νομίσματα, ἀφοῦ οἱ προρρηθέντες συγγραφεῖς δὲν διακρίνουσιν αὐτὰ ἐκείνων. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει εἰκάζω ὅτι τὸ ξθιμον τοῦ κόπτειν ἴδια θεωρικὰ νομίσματα ἀρξάμενον ἀπὸ Θεοδοσίου τοῦ Α' καθιερώθη πλέον ἐπὶ τοῦ Μαρκιανοῦ, ὅστις διὰ νόμου ῥητῶ· ἀπγόρευσε·ν εἰς τοὺς ὑπάτους τὴν διανομὴν αὐτοκρατορικῶν νομισμάτων. Ὁ Ἰουστινιανὸς εὐρὼν τὰ ὑπατικὰ καυκία ἀνὰ πληροῦντα τὰ νενομισμένα χρήματα, ἔνεκα δὲ τούτου καὶ τοὺς θεωρικοὺς ἀγῶνας ἐξηυτελισμένους, κατήργησε τὴν διάταξιν τοῦ Μαρκιανοῦ, καὶ οὕτως ἐπανιδρύσας τὸ παλαιὸν ξθιμον τῆς ὑπατικῆς πομπῆς, ἐπιτρέπει νὰ ῥίπτωνται καυκία καὶ ἄλλα χαλκᾶ νομίσματα, καὶ καὶ αὐτοκρατορικὰ, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως· ὅτι τὰ τελευταῖα ταῦτα ὤρειλον νὰ ὦσι μόνον χαλκᾶ, ὡς τὰ μιληαρέσια, καὶ τὸ πολὺ ἀργυρᾶ, τὸ δὲ πρῶτον τῆς θεωρικῆς ὑπατείας, εἰς καυκία, μιληαρέσια καὶ ἀργυρᾶ, δὲν ἐπρίπε νὰ ὑπερβαίνει τὰς ἐκατὸν λίτρας χρυσοῦ.

(1) « Ἐν δημοσίαις στοαῖς, καὶ πλησίον βασιλικῶν εἰκόνων, καὶ ἐν ἐπισήμοις τόποις τῆς πόλεως οὐ δὲ μίμων, καὶ ἡνιόχων, καὶ ὀρχηστῶν, καὶ ἐτέρων προσώπων ἀτέμνων εἰκόνης ἀντιθεσθαι, ἀλλὰ ἐν ταῖς εἰσοδοῖς τοῦ ἱππικοῦ, καὶ τοῖς προσκηνίοις τοῦ θεάτρου ». Βασιλική, LIV, λζ'.

(2) Βλέπε σελίδας οβ'—οδ'.

Ἀλλὰ τὰ καυκία ταῦτα ἐκυκλοφόρουν ἐν τῇ ἀγορᾷ ὡς καὶ τὰ ἄλλα νομίσματα; Κατ' ἐμὲ τὰ νομίσματα ταῦτα ὄντα ἀπλᾶ θεωρικὰ χρήματα ἦσαν δεκτὰ ἐν μόνῳ τῷ ταμείῳ τοῦ ἵπποδρόμου εἰς πληρωμὴν εἴτε τοῦ θεωρικοῦ εἰσιτηρίου, εἴτε τῶν ἐνταῦθα δικιτωμένων ἐταιρῶν· διὰ τὸν τελευταῖον δὲ τοῦτον λόγον βλέπομεν τὸν ἐλληνικὸν λαὸν διατηρήσαντα μέχρι τοῦδε τὰς λέξεις καὶκος, καύκα ἐν τῇ προσημειωθείσῃ αἰσχυρᾷ σημασίᾳ (1).

Τῶν θεωρικῶν καυκίων δύσκολον νὰ ὀρισθῇ ὁ χρόνος καὶ ὁ τύπος τῆς ἐκδόσεως, διότι τὰ μὲν ἐκόπησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὰ δὲ ἐν Ρώμῃ, ἄλλων ἢ ἐργασία εἶναι λεπτή, ἐτέρων δὲ ὅλως βάρβαρος· ἔκ τινων ὁμῶς ἐνδείξεων δύνανται νὰ προσδιορισθῶσι τινὰ τούτων, νὰ ὑπαχθῶσι δὲ καὶ τὰ ἄλλα εἰς ὠρισμένας χρονικὰς περιόδους. Οὕτω τὰ φέροντα τὴν εἰκόνα τοῦ Βαλεντινιανοῦ Γ' μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ βραβευθέντος μουσικοῦ Πέτρου ἐν τῇ πλήξει τοῦ Ὀργάνου ἐκόπησαν ἀναντιρρήτως ἐπ' αὐτοῦ τοῦ εἰκονιζομένου αὐτοκράτορος τῆς Ρώμης· ὡς προσημειώθη, τὸ Πνευματικὸν Ὀργανον ἐφευρέθη μὲν ἐπὶ Ἰουλιανοῦ (2), ἐγενικεύθη ὁμῶς ἐν τῇ ἐπομένῃ ἑκατονταετηρίδι, διότι ἀκριβῶς ἐν ἡ ἐποχῇ βραβεύεται ὁ Πέτρος ἐν Ρώμῃ, ὁ Θεοδώρητος Κύρου (3) διὰ μακρῶν περιγράφει αὐτό, λαμβάνων μάλιστα τοῦτο ὡς θέμα χριστιανικῆς ὁμιλίας. Ἐν ἐτέροις τοιούτοις νομίσμασιν ἐξεικονίζεται ὀρχηστρίς στεφηφόρος περιστοιχουμένη ὑπὸ τεσσάρων νεανίδων, πιθανῶς τῶν πρὸς αὐτὴν συναγωνι-

(1) Ὁ Προκόπιος (III, σελ. 144) λέγων ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπὶ τέλους περιώρισε τὴν χρηματικὴν ὑπατέλιν, ἐπιφέρει ὅτι ἐκ τῶν χρημάτων τούτων ἔων ἰδίως οἱ ἀπορώτεροι καὶ διαφερόντως οἱ ἐπὶ τῆς σκηνῆς.

(2) Juliani Opera, ἐκδ. Hertleln, II, 611.

(3) Θεοδώρητος, IV, σελ. 513.

σπη.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

σθεισῶν· τὸ ὄνομα τῆς νικητρίας δὲν ἀναγινώσκεται ὁλόκληρον ἐν τοῖς πίναξι τοῦ Sabatier, ἀλλὰ μόνον τὸ ἀρχικὸν γράμμα, M· ἐπεὶ δὲ ὁμοίως ἐν ἑτέρῳ νομίσματι, περιγραφέντι ὑπὸ τοῦ Eckel, τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναγινώσκεται ὁλόκληρον Margarita, δυνάμεθα ν' ἀναγνωρίσωμεν ἐν ταύτῃ τὴν περιβήτητον τῆς Ἀντιοχείας μιμάδα καὶ πρωτοχορευτρίαν Μαργαριτώ, περὶ ἧς μακρὸς ἐγένετο λόγος ἐν τοῖς πρόσθεν· τὴν εἰκασίαν δὲ ταύτην ἐνισχύει καὶ ἡ φερομένη εἰκὼν τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου, πιθανῶς τοῦ Δευτέρου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀκριβῶς ἤμυξεν ἡ τελευταία αὕτη ἐκ τῆς σκηνῆς προσήλυτος τῶν χριστιανῶν.

Πολλὰ τῶν καυκίων τούτων φέρουσι τὰς ἐπιγραφὰς: Ολυμπὶ Νίκα, Urani Nica, αἵτινες οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ αἱ φωναὶ τῶν δύο τοῦ ἵπποδρόμου φατριῶν, Πρασίνων καὶ Βενέτων, ὑπὲρ τῆς νίκης τῶν ἡνιόχων αὐτῶν Ὀλυμπίου καὶ Οὐρανίου· αἱ φωναὶ αὗται παραδόξως παρέμειναν ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ μέχρι αὐτοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, ὅστις ἀναγράφει αὐτάς: ὡς ἄσματικὰς εὐχὰς τῶν ἄνω φατριῶν ἐν ἐκάστῳ ἵπποδρομικῷ ἀγῶνι, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἐξῆς περικοπῶν «Οἱ κράτται (ψάλλουσι), Ναὶ Κύριε, ὁ βοηθῶν τῷ Οὐρανίῳ. Οἱ Πράσινοι—Τῷ Ὀλυμπίῳ». «Οἱ κράτται, Θεοῦ τὴν νίκην ἔχεις τὸ πρόσωπόν σου, Οὐράνιε· οἱ Πράσινοι—Ὀλύμπιε». Ἐν τούτοις εἰς τῶν ἡνιόχων τούτων, ὁ Οὐράνιος, εἶναι γνωστὸς ἡμῖν ὡς ἀκμάσας μίαν πρὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου ἑκατονταετηρίδα· κατὰ τὸν ἀγιογράφον Στέφανον τὸν δρᾶκονον ὁ Κωνσταντῖνος Ε' τοσοῦτον ἐτίμα τὸν ἡνιόχον τοῦτον ὥστε πρὸς ταῖς ἄλλαις τιμαῖς ἐξεικόνισεν αὐτὸν ἐν τῷ Μηλίῳ ἀντὶ τῶν ξεσθισῶν μορφῶν τῶν συνοδικῶν πατέρων (1).

(1) «Καταχρίσας καὶ ἀπαλείψας τὸ σατανικὸν ἱππηλάσιον (ὁ Κωνσταντῖνος Ε') καὶ τὸν φιλοδαίμονα ἡνιόχον ὃν περ καὶ Οὐρανικὸν ὠνό-

Τὰ ἄλλα καυχία τὰ ἐξεικονίζοντα τὸν Ὅμηρον, τὸν Δημοσθένη καὶ τὸν Ἀλέξανδρον ἐχαράχθησαν πιθανῶς εἰς τιμὴν τῶν νικησάντων ἐν τοῖς ἀγῶσι τῶν ἐκφράσεων καὶ ἀκροάσεων, ἦτοι ῥητορικῶν καὶ τραγικῶν ἀπαγγελιῶν, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τινὰ τούτων ἀνάγονται εἰς τοὺς Ἀθηναίους σοφιστάς, τοὺς τακτικῶς λαμβάνοντες τὸν στέφανον τῆς νίκης μέχρι τοῦ Ἰουστίνου (1).

Ὡς προερρέθη, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου Β' κατεβλήθησαν αἱ πρῶται βάσεις τῆς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν συμπελιώσεως τοῦ θεάτρου· οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες οὔτε τοὺς σκηنيοὺς πλέον ἀτιμάζουσιν, οὔτε τὴν μουσικὴν περιφρονοῦσι· καὶ ἀναγνωρίζουσι μὲν τὴν ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἐπιρροὴν αὐτῆς, πολλὰ ὅμως παθόντες ἐκ τῆς Ἀρειανῆς ὀρχήστρας, δὲν τολμῶσι ν' ἀντικαταστήσωσι τὴν γυμνὴν φωνὴν διὰ τοῦ τότε κατακηλοῦν-

μασιν ὡς αὐτοῦ προσφιλεῖ ὁ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς ἀνάξιος ἀνιστόρησεν, ὑπὲρ τοὺς ἁγίους πατέρας τοῦτον τιμήσας· τίς ἄρα οὐκ ἂν φρίξειεν καὶ ἐκπλαγείη καὶ τούτου ἐπιγελάσειεν, μᾶλλον δὲ θρηνήσειεν τὸ τόλμημα; » Βίος ἁγίου Στεφάνου τοῦ Νέου μαρτυρήσαντος ἐπὶ Κωνσταντινίου τοῦ Κοπρωνύμου (Cotelerii Monumenta, τόμ. V, σελ. 515).

(1) Μεταξὺ τῶν νομισμάτων τούτων εὐρίσκεται καὶ ἓν φέρον τὴν ἐπιγραφὴν « *Reparatio Muneris Feliciter* » καὶ τὸ ὁποῖον ὁ κ. Sabatier θεωρεῖ ὡς κοινὸν ἐπὶ ἐπαναλήψει σχολασάντων πρὸς καιρὸν θεάτρων « *Ces mots à notre avis signifient qu'après avoir été suspendus momentanément par un motif quelconque, les jeux de l'amphithéâtre ont été repris par la munificence de l'empereur* », σελ. 126.

Ἐν σελίδι ῥογ' ἐξέθηκα ὅτι ἐπὶ τῷ αὐτῷ λόγῳ ἐκόπησαν καὶ αἱ φέρουσαι τὰς μουσικὰς φωνὰς φόλεις τοῦ Ἡρακλείου, ἄγνωστος ὅμως ἂν καὶ τὸ καυκίον τοῦτο ἐκόπη ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως καὶ ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ, ἢ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ διὰ τὴν προεκτεθείσαν αἰτίαν τῆς ἐπαναλήψεως τῆς ὑπατείας.

τας τοὺς πάντας πνευματικοῦ Ὀργάνου (1). Ἡ βασιλεὶς δὲν πολεμεῖ τὸ θέατρον, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας προσπαθεῖ νὰ ἐνισχύσῃ αὐτὸ κατὰ τόπους, ἀπαλλάττουσα τὰς πόλεις τῆς ἐπαχθοῦς φορολογίας ὑπὲρ τῶν θεωριῶν τῆς πρωτεύουσας· ἡ Νικομήδεια ἔπαθεν ἐκ σεισμοῦ, ὁ δὲ Θεοδοσίος ἀνεγείρει ἰδίᾳ δαπάνῃ οὐ μόνον τὰς καταπεσούσας, ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ τὰ θέατρα (2)· πλουσίᾳ Αἰγυπτίᾳ, ἡ Περιστερίᾳ, ἀποθανοῦσα διέθεσε τὴν μεγάλην αὐτῆς περιουσίαν ὑπὲρ τῶν μοναστηρίων καὶ τῶν πτωχοτροφείων, ἀλλ' ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Διόσκορος διεθέτει τὰ χρήματα ὑπὲρ τῶν θεάτρων (3).

(1) « Μουσικὴ ἦς ἔργον κατακχεῖν τὴν ἀκοὴν καὶ μεταφέρειν καὶ τὰς τῆς ψυχῆς διαθέσεις πρὸς δὲ βούλεται μεταβάλλειν, καὶ τὴν μὲν ἄθυμοῦσαν εἰς θυμηδίαν χαλᾶν, τὴν δὲ κεχλησμένην, σύντονον καὶ ἀνδρείαν ἐργάζεσθαι »· τόμ. IV, σελ. 545-546. « Ἐξ αὐτῶν τῶν βλασφημιῶν ἐπιχειροῦντων (τῶν θυμελικῶν) ληΐσθαι· στόμα γὰρ εἰληρότες παρὰ τοῦ κτίσαντος, ἢ ὑπὲρ ὧν ἀπολαύουσιν ἀγαθῶν τῷ δοτῆρι τὸν ὕμνον προσφέρουσιν, οὐ μόνον ὕμνεῖν οὐκ ἐθέλουσιν, ἀλλὰ καὶ βλασφημίαις τὴν γλῶσσαν μιαινουσι, καὶ τὸ λογικὸν ἀτιμάζουσιν ὄργανον· ἀρκεῖ δὲ καὶ τοῦτο μόνον τὸ μόριον δεῖξαι τοῦ πεποιηκότος οὐ τὴν σοφίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπλετοὺν φιλανθρωπίαν. Ὁργάνῳ γὰρ ἔοικεν (ἡ γλῶσσα) ἀπὸ χαλκῶν συγκατεμένῳ καλῶν καὶ ὑπ' αὐτῶν ἐκφυσιζομένῳ, καὶ κινουμένῳ ὑπὸ τῶν τοῦ τεχνίτου δακτύλων, καὶ αποτελοῦντι τὴν ἐνερμόνιον· ἐκείνην τὴν »· τόμ. IV, σελ. 513. « εὐφωλὺν καὶ κιθάραν καὶ τὸ ἐκ τῶν χαλκῶν καλῶν ὄργανον, ἐνερμόνιον μὲν τὴν καὶ βυθὸν διὰ τῶν ἐμφυσημάτων ἢ κρουσμάτων ἀποτελεῖ, ἐναρμόνιον δὲ φωνῆν μόνον ἀποτελεῖ τὸ ἀργέτωπον ὄργανον »· τόμ. IV, σελ. 516. Θεοδωρήτου ἅπαντα ἔκδ. Schulze.

(2) Μιλάλα χρονογραφία, σελ. 363, ἔκδ. Βόννης.

(3) « Ἐκείνης γὰρ ὑπὲρ τῆς ἐκυτῆς ψυχῆς ἐν τῷ διατιθεσθαι παρακλεισμένης πλεῖστην ποσότητα χρυσοῦ παρατεθῆναι τοῖς μοναστηρίοις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς ξενώσι καὶ πτωχείαις... παρασκευάζει ἐκεῖνα τὰ χρήματα αὐτῇ παρασχεῖσθαι, καὶ ἀντὶ ἐλεημοσύνης, θυμελικῆς καὶ θεατρικῆς ἐτέροις προσώποις »· Mansi, Sacrosancta Concilia, τόμ. VI, σελ. 1013.

Ἐπὶ τοῦ διαδεχθέντος τὸν Θεοδόσιον Β' Μαρκιανοῦ τοσοῦτον συγγέεται ἡ ἐκκλησίᾳ πρὸς τὸ θέατρον ὥστε δύσκολον νὰ ὀρίσῃ τις συνεχόμενος τὸν ἕτερον. Ὡς προσεχῶς θέλομεν εἶπει, συνερχόμεναι ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ αἱ δύο τῶν δῆμων φατρίαι, οἱ Πράσινοι καὶ οἱ Βένετοι, ἡκτολόγουν ἦτοι ἔψαλλον τὰ περίφημα αὐτῶν θεατρικὰ ἄκτα, περὶ τῶν ὁποίων ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ μακρὸς γενήσεται λόγος. Ὁ παραβάλλων τὰ Ἱπποδρομικὰ ἄκτα πρὸς τὰ πρακτικὰ τῶν τότε συγκροτηθεισῶν κατὰ Νεστορίου καὶ Εὐτυχοῦς συνόδων ἀπορεῖ πράγματι καὶ ἀκούῃ ἐκκλησιαστικῶς πατέρας σπουδαίως περὶ δογμάτων συζητοῦντας ἢ τοὺς δῆμους ἐπευφημοῦντας τοὺς βασιλεῖς εἴτῃ ἀπαιτοῦντας διὰ θεατρικῆς παραστάσεως τὴν τιμωρίαν ἄρπαγος ὑπουργοῦ. Αὐταὶ αἱ συνεδριάσεις τῶν συνόδων τούτων διαίρουνται εἰς πράξεις, ἦτοι ἄκτα, οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ μοναχοὶ εἰς φατρίαις διηρημένοι ἀπαγγέλλουσιν ὥς οἱ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ δι' ἀσῆμων κραυγῶν τὰς αἰτήσεις αὐτῶν. Εἰς ἐπισφράγισιν τῆς καταπληκτικῆς ὁμοιότητος καὶ τὰ αὐτοκρατορικά διατάγματα ἀναγινώσκονται ὥς ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ, διακόπτοντος δηλονότι τοῦ γραμματέως τὴν ἀνάγνωσιν ἐν ὠρισμένῳ σημείῳ ὅπως ἐξ ἐνὸς στόματος ἡ σύνοδος ἐπευφημῇ τὸν βασιλέα, μετὰ δὲ τοῦτο ἀναλαμβάνοντος τὴν ἀνάγνωσιν ὅπως διακόψῃ αὐτὴν ἐν ἑτέρᾳ περιόδῳ. Παρὰ τοῦτο καὶ αὐταὶ αἱ λέξεις τῶν συνοδικῶν ἐκφωνήσεων εἶναι αἱ πύτται πρὸς τὰς τῶν ἁγίων. Ἰδοὺ περιοδοὶ τινες τῶν πράξεων τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου (451).

« Οἱ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες καὶ ἡ ὑπερφυῆς σύγκλητος εἶπεν—Εἰσίστω καὶ ὁ εὐλαβεστάτος Θεοδώρητος κοινωνήσων τῇ συνόδῳ ...

« Καὶ εἰσελθόντος Θεοδώρητου, οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Ἰλλυριοὶ καὶ Παλαιστῖνοι... ἐξεβόησαν—Ἐλεήσατε! ἡ πίστις ἀπόλλυται· κινῶντες τοῦτον ἐκβάλλουσι· τοῦτον ἔξω βά-

λε, τὸν διδάσκαλον Νεστορίου ἔξω βάλε! Οἱ Ἀνατολικοὶ καὶ Ποντικοὶ καὶ Ἀσιανοὶ καὶ Θράκης εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι ἐξεβόησαν—εἰς ἄγραφα ὑπεγράψαμεν, ἐτυπτήθημεν καὶ ὑπεγράψαμεν· τοὺς Μανιχαίους ἔξω βάλε (1), τοὺς ἐχθροὺς Φλαβιανοῦ ἔξω βάλε. Διόσκορος ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας εἶπε—Κύριλλος διατὶ ἐκβάλλεται ὁ παρὰ τούτου ἀναθεματισθεὶς; Οἱ Ἀνατολικοὶ καὶ Ποντικοὶ καὶ Ἀσιανοὶ καὶ Θράκης εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι ἐξεβόησαν—Διόσκορον τὸν φονέα ἔξω βάλε· Διοσκόρου τὰς πράξεις τίς οὐκ οἶδεν; Οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Ἰλλυριακοὶ καὶ Παλαιστίνης εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι ἐξεβόησαν—Πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστας! Οἱ Ἀνατολικοὶ καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι ἐβόησαν—Ἡ Αὐγούστα Νεστόριον ἐξέβαλε· πολλὰ τὰ ἔτη τῆς ὀρθοδόξου! . . . Οἱ Ἀνατολικοὶ καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι εἶπον—Πάντες ἐσφῆλαμεν, πάντες συγγνώμης ἀξιωθῶμεν. Οἱ Ἀνατολικοὶ καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι εἶπον—Πολλὰ τὰ ἔτη τῆς συγκλήτου! ἅγιος ὁ θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς. Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων· ὁ ἀσεβὴς αἰεὶ φεύγει. Διόσκορον ὁ Χριστὸς καθεῖλεν· τὸν φονέα ὁ θεὸς καθεῖλεν· αὕτη δικαία ψῆφος, αὕτη δικαία σύνοδος, δικαία σύγκλητος· τοὺς μάρτυρας ὁ θεὸς ἐξεδίκησεν . . . Ἡ ἁγία σύνοδος ἐβόησε—Πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ βασιλέως· πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστας· πολλὰ τὰ ἔτη τῶν ἀρχόντων· αὕτη δικαία κρίσις· οἱ δίκαιοι δικαίως ἔκριναν (2) » .

(1) Αἱ αὗται φωναὶ φέρονται καὶ ἐν τῇ προσημειωθέντι δημοτικῇ ἁκτῷ (σελ. ρο').

(2) Πράξεις τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου (ἐν Mansi, τόμ. V, σελ. 589. 936, καὶ τόμ. VI, σελ. 97, 109-173).

Τὸ πρὸς τὴν σύνοδον διάγγελμα τοῦ Μαρκιανοῦ, ἀνaginωσκόμενον διακόπτεται ὑπὸ τῶν ἐξῆς φωνῶν ἀπάσης τῆς συνόδου. « Πάντες ἐδόησαν—Πάντες οὕτω πιστεύομεν· μία πίστις, μία γνώμη· πάντες τὸ αὐτὸ φρονοῦμεν· πάντες συναίνεσαντες ὑπεγράψαμεν· πάντες ὀρθόδοξοι ἐσμέν· αὕτη ἡ πίστις τῶν πατέρων· αὕτη ἡ πίστις τῶν Ἀποστόλων, αὕτη ἡ πίστις τῶν ὀρθοδόξων· αὕτη ἡ πίστις τὴν οἰκουμένην ἔσωσεν. Μαρκιανῶ, νέω Κωνσταντίνῳ, νέω Παύλῳ, νέω Δαυτὶ τὰ ἔτη τοῦ Δαυτὶ τῷ βασιλεῖ· εὐσεβῇ, Κύριε, ζωὴν αὐτῷ, νέω Κωνσταντίνῳ, νέω Μαρκιανῶ· ὑμεῖς ἡ εἰρήνη τῆς οἰκουμένης· εὐσεβῇ, Κύριε, ζωὴν αὐτῷ· φυλάξει ὑμᾶς ἡ πίστις ὑμῶν· τὸν Χριστὸν τιμᾶς, αὐτὸς σὲ φυλάξει· τὴν ὀρθοδοξίαν σὺ ἐβεβαίωσας, ὡς οἱ Ἀπόστολοι οὕτω πιστεύετε· τῷ Αὐγούστῳ πολλὰ τὰ ἔτη. Ὑμεῖς φωστῆρες τῆς ὀρθοδοξίας· διὰ ταῦτα πανταχοῦ εἰρήνη· τοὺς φωστῆρας τῆς εἰρήνης, Κύριε, φύλαξον· τοὺς φωστῆρας τῆς οἰκουμένης, Κύριε φύλαξον. Αἰωνία ἡ μνήμη νέω Κωνσταντίνῳ. . . Τὴν ἀπὸ γένος ὀρθόδοξον ὁ θεὸς φυλάξοι· τὴν αἰεὶ εὐσεβῇ ὁ θεὸς φυλάξοι, τὴν εὐσεβῇ, τὴν ὀρθόδοξον, τὴν κατὰ τῶν αἰρετικῶν θεὸς φυλάξοι. Ὅλους τοὺς αἰρετικούς σὺ ἐδίωξας· ἀπέλη φθόνος τῆς ὑμῶν βασιλείας· ἄξιοι τῆς πίστεως, ἄξιοι τοῦ Χριστοῦ· ἀπέλη φθόνος τῆς ὑμῶν βασιλείας· οἱ πιστοὶ βασιλεῖς οὕτω τιμῶνται· ὁ θεὸς φυλάξοι τὸ κράτος ὑμῶν· ὁ θεὸς εἰρηνεύσας τὴν βασιλείαν ὑμῶν. Μαρκιανὸς νέος Κωνσταντίνος, Πουλχερία νέα Ἑλένη· τὴν πίστιν σὺ ἐπεδείξω· ἡ ὑμετέρα ζωὴ πάντων ἀσφάλεια· ἡ ὑμετέρα πίστις δόξα τῶν ἐκκλησιῶν (1) » .

1, Ὅτι τὰ ἅπαντα ταῦτα δὲν ἦσαν ἄκριτοι καὶ ἀσημνοὶ κραυγαί, ὡς τινες ἐνόμισαν, ἀλλὰ καθαρὰ ἄσματα κατὰ στίχον ψαλλόμενα, καὶ τῶν ἐκείνων τὸ μουσικὸν Νεῦμα (ἐνήχημα) εἶδεν αὐτὸς ὁ πατριάρχης, πλη-

Αἱ φωναὶ αὐταὶ δὲν ἦσαν βεβαίως στιγμαίαι καὶ αὐτοσχέδιοι διαδήλωσις τῶν αἰσθημάτων τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, ἀλλὰ προμεμελητημένα ἄκτα παρόμοια πρὸς τὰ τοῦ ἱπποδρόμου, ἐπομένως ὡς ταῦτα καὶ ἐκεῖνα ἐψάλλοντο κατὰ χροῦς. Τὴν σχέσιν τῶν ἱπποδρομικῶν ἄκτων πρὸς τὰ συνοδικὰ πληροφοροῦμεθα κάλλιον ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς ἐπὶ Ἰουστινοῦ (519) καὶ Ἰουστινιανοῦ (536) συγχροτηθείσης ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου κατὰ τῶν λεγομένων Ἀκεφάλων αἰρετικῶν ὡς ἡ ἐν Χαλκηδόνι οὕτω καὶ ἡ σύνοδος αὕτη ὀνομάζει τὰς συνεδριάσεις αὐτῆς πράξεις, οἱ δὲ συγχροτοῦντες αὐτὴν Πντῆρες ἐκφωνοῦσι τὰς αὐτάς φωνάς, αἵτινες πρὸ μιᾶς περὶ τοῦ ἑκατονταετηρίδος ἀντήχησαν ὑπὸ τοῦς θύλους τοῦ ναοῦ τῆς ἀγίας Εὐφημίας, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἐξῆς περικοπῆς.

ροφοροῦμεθα ἐξ αὐτῶν τῶν Πρακτικῶν τῆς ἐν Νικαίᾳ Β' συνόδου « ἡ ἀγία σύνοδος ἐξεβόησε κατὰ ἓνα ἕκαστον στίχον ἐκ τρίτου ἐκφωνοῦσα—Τῶν θεοφθόγγων πατέρων αἱ διδασκαλῖαι ἡμᾶς διωρθώσαντο... καὶ ὃς ἡ προτεθέντων τῶν ἀγίων τοῦ Θεοῦ Εὐαγγελίων, αὐτῆς (τῆς βασιλείσης Εἰρήνης) προκαθίστασθαι μετὰ τοῦ συμβασιλεύοντος αὐτῇ υἱοῦ, ἡμεῖς πάση τῇ συνόδῳ παρ' αὐτῶν τε προτραπείας ὁ πατριάρχης τῇ συνόδῳ προσειπεῖν τὰ εἰκότα, τὸ καλεῖσθαι ἐποίη· εἶθ' οὕτως καὶ αὐτοὶ (οἱ συνοδικοὶ) παρὰ Θεοῦ ἐνηχηθέντες προσηῆλτε καὶ ἐμμελεῖ λόγῳ πάση τῇ συνόδῳ προτεφώνουν· ὥστε σὺν τῷ πατριάρχῃ πάντες οἱ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι εὐφύμουν αὐτοῖς τὰ δέοντα ». Mansi, τόμ. XIII, σελ. 201, 143. « Ἐκ συμφωνίας πάντες οἱ Ἐπίσκοποι εὐφύμουν τοὺς βασιλεῖς τοιαύδε, Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλείων », καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὅτι δὲ καὶ οἱ χοροὶ τῶν δῆμων ἐλάμβανον μέρος ἐν ταῖς συνοδικαῖς ταῦταις συμφωνίαις μαθηάνομεν ἐκ τῶν αὐτῶν πρακτικῶν « καὶ πάλιν τὰ εἰκότα οἱ θεοφιλεῖς ἐπίσκοποι εὐφύμησαν σὺν τῷ πλῆθει τοῦ λαοῦ· ἐπεπλήρωτο γὰρ ἡ προρρηθεῖσα βασιλικὴ δόξα ἀνδρῶν· πᾶσα γὰρ ἡ πόλις παρῆν μετὰ καὶ τῶν στρατιωτικῶν ταγμάτων »· αὐτόθι, σελ. 417.

« Καί μετὰ τὸ ἀναστῆναι τὴν ἀγίαν σύνοδον οἱ ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τινες δὲ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων καὶ οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ κληρικοὶ ἐβόησαν—Πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ βασιλέως· πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ πατριάρχου! Πέτρον καὶ Ζωόρχν καὶ Σευῆρον ἄρτι ἀναθεμάτισον· ὀρθόδοξον βασιλέα ἔχων, τί φοβεῖσαι; τοὺς παραβαπτιστάς; ἔξω βάλει! Καὶ ἐπιδιδόντων τῶν μοναχῶν Ἱεροσολύμων χάριτην, πάντες ἐβόησαν—Πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ πατριάρχου, τὸν λίβελλον τῶν μοναχῶν ἄρτι δέξει, ὁ λίβελλος ἄρτι ἀναγνωσθήτω· τοὺς κατ' οἶκον βαπτίζοντες; ἔξω βάλει, τὸ σπήλαιον τοῦ Ζωόρχ ἄρτι στρέψον! πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ πατριάρχου, τὸν παραβαπτιστὴν ἄρτι ἀναθεμάτισον. Τοῦ Χριστιανοῦ βασιλέως πολλὰ τὰ ἔτη, ὀρθόδοξου βασιλέως πολλὰ τὰ ἔτη· τὰ σπήλαια τῶν αἰρετικῶν ἄρτι καῶσι, πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ πατριάρχου, τὰ μοναστήρια Πέτρου ἄρτι τρέψον. Νικᾷ ἡ πίστις τοῦ βασιλέως, ὀρθόδοξον βασιλέα, τίνα φοβεῖται; Πέτρος; μοναστήρια διατὶ ἔχει; πάντας· τοὺς αἰρετικούς; ἐκαὶ ἔχει. Σευῆρον καὶ Πέτρον καὶ Ζωόρχν ἄρτι ἀναθεμάτισον· ἡ Τριὰς τοὺς τρεῖς ἀναθεματίζει· ἀνάθεμα Σευήρῳ καὶ Πέτρῳ καὶ Ζωόρχ. Σευῆρον τὸν Μανιχαῖον ἄρτι ἀναθεμάτισον· πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ πατριάρχου, τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Χριστοῦ ἄρτι ἀναθεμάτισον, τοὺς αἰρετικούς ἄρτι ἀναθεμάτισον, τοὺς ἀναθεματισθέντας ἄρτι ἀναθεμάτισον· νικᾷ ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν (1) ».

Τὸ σπουδαιότερον χαρακτηριστικὸν τῆς συνόδου ταύτης εἶναι ὅτι αὕτη ἐπροκλήθη συνεπείᾳ ἐπανελημμένων ἄκτων τῶν δόμων οὐ μόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν, ὡς τῆς Τύρου καὶ Ἀπαμείας· τὰ ἄκτα ταῦτα δὲν ἐφάλησαν ὡς συνήθως ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ, ἀλλ' ἐν αὐταῖς ταῖς ἐκκλησίαις μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἀγίου Εὐαγγελίου,

[1] Mansi, τόμ. VII, σελ. 967-970.

ἀντίγραφα δὲ αὐτῶν ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν σύνοδον ὑπ' αὐτῶν τῶν πατριάρχων καὶ τῶν ἀρχιεπισκόπων· πρὸς τοὺς δῆμους τῆς Ἀπαμείας μάλιστα ἐνοῦνται καὶ χοροὶ κληρικῶν· γεγονότα ἀποδεικνύοντα ὅτι ἡ τότε ἐκκλησία μετεχειρίσθη τὸ θέατρον πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ πρὸς τοὺς αἰρετικούς ἀγῶνος. Τῶν περιέργων τούτων μνημείων παρτίθημι τὰς περιεργότερας περικοπὰς.

Ἄκτα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει δῆμων.

« Ἐν τῷ γενέσθαι αὐτὸν (τὸν πατριάρχην Ἰωάννην) σὺν τῷ εὐαγεῖ κλήρῳ περὶ τὸν ἄμβωνα φωναὶ γεγονάσιν ἀπὸ τοῦ λαοῦ λέγουσαι « Πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ πατριάρχου, πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ βασιλέως, πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστης, πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ πατριάρχου! ἀκοινωνῆτοι διατὶ μένομεν; ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη διατὶ οὐ κοινωνοῦμεν; ἐκ τῶν χειρῶν σου κοινωνῆσαι θέλομεν· ἐεῖ, ἀνελθε εἰς τὸν ἄμβωνα· ἐεῖ, πεῖσον τὸν λαόν σου. Διὰ πολλῶν ἐτῶν κοινωνῆσαι θέλομεν, ὀρθόδοξος εἶ, τίνα φοβεῖσαι; ἄξιε τῆς Τριάδος.

« Πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ βασιλέως, πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστης. Σευήρον τὸν Μανιχαῖον ἔξω βάλε· ὁ μὴ λαλῶν Μανιχαῖός ἐστιν· ἀνασκαφῇ ὅσα τῶν Μανιχαίων· τὴν ἀγίαν σύνοδον ἄρτι κήρυξον. Πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ βασιλέως; πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ πατριάρχου· ἄξιε τῆς Τριάδος, ἡ ἀγία σύνοδος ἄρτι κηρυχθήτω· ἄξιε τῆς Τριάδος, ἡ ἀγία Μαρία Θεοτόκος ἐστίν· ἄξιε τοῦ θεοῦ, ἡ ἀγία Μαρία Θεοτόκος ἐστίν· ἡ ἀγία σύνοδος τοῦτο εἶπεν· ὁ μὴ λαλῶν Μανιχαῖός ἐστιν. Νικᾷ ἡ πίστις τῆς Τριάδος, νικᾷ ἡ πίστις τῶν ὀρθοδόξων· τὴν ἀγίαν σύνοδον ἄρτι κήρυξον· ὀρθόδοξος βασιλεύει, τίνα φοβεῖσαι; Νικᾷ ἡ πίστις τοῦ βασιλέως. Νικᾷ ἡ πίστις τῆς Αὐγούστης, τοῦ νέου Κωνσταντίνου πολλὰ τὰ ἔτη, τῆς νέας Ἑλένης πολλὰ τὰ ἔτη· πολλὰ

τὰ ἔτη τοῦ πατριάρχου· ἄξιε τῆς Τριάδος· Ἰουστίνε Αὐγούστε tu vincas· τοῦ νέου Κωνσταντίνου πολλά τὰ ἔτη· Ἰουστίνε Αὐγούστε tu vincas, τὴν σύνοδον Χαλκηδόνος ἄρτι κήρυξον· Ἰουστίνος βασιλεύει, τίνα φοβεῖσαι; Σευῆρον τὸν Μανιχαῖον ἔξω βάλε, τὴν σύνοδον Χαλκηδόνος ἄρτι κήρυξον· ὁ μὴ ἀναθεματίζων Σευῆρον Μανιχαῖός ἐστιν· ἀνάθεμα Σευῆρῳ τῷ Μανιχαίῳ· ὁ μὴ λαλῶν Μανιχαῖός ἐστιν· ἔξω βάλε Σευῆρον, τὸν νέον Ἰούδαν ἔξω βάλε· τὴν ἀγίαν σύνοδον ἄρτι κήρυξον· Ἐές, μαρτύρομαι, ἡ κηρύξεις, [ἡ] ἐξέρχη.

• Πίστις· ἐστίν, οὐκ ἐνι θεωρεῖν· ἀδελφοὶ χριστιανοὶ (1), μία ψυχὴ, Ἰουστίνε Αὐγούστε, tu vincas· εἰ φιλεῖς τὴν πίστιν, Σευῆρον ἀναθεμάτισον· Ἐές, μαρτύρομαι, Ἐές, σύρω σε, Ἐές, τὰς θύρας κλείω· ὁ μὴ λαλῶν Μανιχαῖός ἐστι· μαρτύρομαί σε, οὐδὲν παρ' ἐμέ· ὀρθοδόξος βασιλεύει, τίνα φοβεῖσαι; τοῦ ὀρθοδόξου βασιλέως πολλά τὰ ἔτη· Σευῆρον τὸν ἐπίβουλον τῆς Τριάδος ἔξω βάλε, τὸν νέον Ἰούδαν ἔξω βάλε· ὁ μὴ λαλῶν Μανιχαῖός ἐστιν· Ἐές, σύναξον τῇ συνόδῳ, Ἐές, ἄρτι κήρυξον, μὰ τὸ Εὐαγγέλιον οὐδὲν παρ' ἐμέ, Ἐές, μαρτύρομαι, πολλά τὰ ἔτη τοῦ βασιλέως, τοῦ νέου Κωνσταντίνου πολλά τὰ ἔτη, τοῦ ὀρθοδόξου βασιλέως πολλά τὰ ἔτη, τῆς νέας Ἑλένης πολλά τὰ ἔτη· Σευῆρον ἔξω βάλε, τὸν νέον Ἰούδαν ἔξω βάλε, τὸν ἐπίβουλον τῆς Τριάδος ἔξω βάλε, πολλά τὰ ἔτη τοῦ βασιλέως· ἀδελφοὶ χριστιανοὶ, μία ψυχὴ· πίστις ἐστίν, οὐκ ἐνι ἀπλῶς· ἡ ἀγία Μαρία Θεοτόκος ἐστίν· ταῦτα καὶ ἡ σύνοδος εἶπε (2) ».

[1] Πιθανῶς φωναὶ τῶν κρακτῶν προσκαλούντων τοὺς ὁμήμους· εἰς πλειότερον τόνον.

[2] Mansi, VIII, 1058-1059.

Ἄκτα τῶν ἐν Τύρῳ δῆμων.

• Ἐν μηνί κατὰ Τυρίους Λῶφ, εικάδι ὀγδόη, ἦτοι Σεπτεμβρίου ἐξαυδεκάτῃ, αὐται (1). Τοῦ Αὐγούστου πολλά τὰ ἔτη· τῆς συγκλήτου πολλά τὰ ἔτη· Ἐπιφανίου τοῦ πατριάρχου πολλά τὰ ἔτη· τῶν ἐπάρχων πολλά τὰ ἔτη· Ἰωάννου Κόμητος, πολλά τὰ ἔτη· Ἐπιφανίου τοῦ πατριάρχου πολλά τὰ ἔτη. Εἰς Θεός, ὁ τοῦτο ποιήσας, ὁ μέγας Θεός τοῦτο παράσχοι εἰς Θεός, ἴδε πίστις, εἰς Θεός, μίχ πίστις, εἰς εἰρήνην τῶν ἐκκλησιῶν, εἰς εἰρήνην τῶν ὀρθοδόξων. Ἰωάννου πατριάρχου πολλά τὰ ἔτη· Ἐπιφανίου ὀρθοδόξου πολλά τὰ ἔτη· ἃ ἐποίησεν ἡ σύνοδος καὶ σὺ ποίησον, ἃ ἐποίησεν ἡ σύνοδος ταῦτα ποίησον. Ἰωάννου ὀρθοδόξου πολλά τὰ ἔτη εἰς αἰῶνας τὸ βασίλειον τοῦτο· νικᾷ ἡ πίστις τοῦ Αὐγούστου, ἐκ Θεοῦ τὸ βασίλειον τοῦτο, νέου Κωνσταντίνου πολλά τὰ ἔτη, ὀρθοδόξου πατρὸς πολλά τὰ ἔτη· ὁ μὴ λαλῶν οὐκ ἐνι πιστός· ἃ ἐποίησεν ἡ σύνοδος, ἔμειν ποίησον· ἃ πέπραχεν ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ σύνοδος, ἔμειν ποίησον· νικᾷ ἡ πίστις τοῦ Αὐγούστου, εἰς αἰῶνας τὸ βασίλειον τοῦτο. Βιταλιανοῦ πατρικίου πολλά τὰ ἔτη, Βιταλιανοῦ ὀρθοδόξου πολλά τὰ ἔτη· Ἐπιφανίου ὀρθοδόξου πολλά τὰ ἔτη· ἔμειν ἀναθεμάτισον καθὼς καὶ οἱ πατέρες, ἔμειν ἀναθεμάτισον καθὼς καὶ ἡ σύνοδος, ἔμειν ἀναθεμάτισον Σευῆρον καὶ τὸν Μανδρίτην, ἔμειν ἀναθεμάτισον Σευῆρον καὶ Ἰωάννην (2) •.

(1) Ἡ λέξις πιθανὸς μὲν νὰ ἔχῃ καλῶς σημαίνουσα αὕται αἰετὶ καὶ, πιθανώτερον ὅμως ὅτι διεφθάρη, -ὸ ἔκτα εἰς αὕται.

(2) Mansi, VIII, 1083.

Ἄκτα τῶν ἐν Ἀπαμείᾳ δῆμων καὶ κληρικῶν.

• Τοῦ Βασιλέως· πολλὰ τὰ ἔτη· τῶν ἐπάρχων· πολλὰ τὰ ἔτη· τοῦ μαγίστρου· πολλὰ τὰ ἔτη· τῆς συγκλήτου· πολλὰ τὰ ἔτη· πολλὰ τὰ ἔτη Πρύβου καὶ Ὑπατίου· τοὺς ἀντάρτας· ἔξω βάλε, τοὺς φαγόντας· τὰ ἐκκλησιαστικά· ἔξω βάλε· ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικά· Σευῆρος, καὶ Πέτρος· ἐφαγον· ὅλα εἰς ἔρπον ἐδωκαν· τὸν βλασφημήσαντα τὸν σταυρὸν ἔξω βάλε. Ποῦ τὰ κτήματα τῆς ἐκκλησίας; ὅλα γυναῖκες, ἔλαβον, ὅλα ἡ Πτεροβόλος, ἔλαβε· τοὺς ἀξίους τοῦ ἀναθέματος τῷ ἀναθέματι· ἄρπον βίαν τῆς ἐκκλησίας, ὅλας τὰς ἐκκλησίας ἐπραΐδουσιν, εἰς ἔρπον ὅλα ἔδωκαν. Πιστοῦ βασιλέως· πολλὰ τὰ ἔτη· Βιτανιανοῦ στρατηλάτου· πολλὰ τὰ ἔτη· μίαν ἐρώτησιν ταῖς κανονικαῖς· νικᾷ ἡ πίστις τῶν ὀρθοδόξων, ὀρθοδόξων ἐπισκόπων· πολλὰ τὰ ἔτη· Εὐτυχιανοῦ τοῦ κόμητος· πολλὰ τὰ ἔτη· ἀναπυθῆ· τὰ ὅστέα τοῦ πατρός σου. Ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικά· αἱ γυναῖκες, ἔλαβον· ταῦτα ἀκτᾷ τῷ βασιλεῖ· τὰ ὅστέα Δόμνου ἐπώλησαν· ἀποσχίσαντας κληρικοὺς· ἔξω βάλε· τὰ κτήματα Δόμνου ἐπώλησαν· οἱ φαγόντες τὰ ἐκκλησιαστικά· ἀπέσχισαν· μαρτύρομαι σε ἐγὼ αὐτοὺς καίω· ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικά· ἐπώλησαν· ἔλθη ἡ Πτεροβόλος καὶ αὐτὴ λέγει· τοὺς ἀντάρτας τοῦ βασιλέως· γνῶρισον, μάθωμεν τὰ χαμαιπάτια τίνος εἰσι· πατήτια ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ πῶς εὐρέθη; ἐμίανε τὰ θυσιαστήρια, ἐμίανε τὸ φωτιστήριον, μάθωμεν τὰ πατήτια ποῦ εἰσιν; ἤματῶσαν τὰ θυσιαστήρια. Σευῆρον καὶ Πέτρον τῷ πυρί. Πρύβου καὶ Ὑπατίου· πολλὰ τὰ ἔτη· ἄξιος Πρύβος τοῦ βασιλέως, ἄξιος Ὑπατίος τοῦ βασιλέως· πατρικίου τοῦ μαγίστρου· πολλὰ τὰ ἔτη (1) ».

¹ Mansi, VIII, σελ. 1110.

Ὅτι τὰ ἄκτα ταῦτα ἐψάλλοντο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὑπὸ τῶν εἰς χοροὺς διηρημένων δῆμων πληροπορούμεθα ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἐγγράφου τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις διὰ τὴν σύνοδον ἐπιφέρει ὅτι πολὺ μετὰ τὸ πέραν αὐτῶν οἱ δῆμοι ἐξηκολούθουν ψάλλοντες καὶ ῥητὰ ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ἀντιφωνητικῶς (1). Θεωρῶν περιττὸν νὰ σημειώσω ὅτι αἱ ἐκφωνήσεις τῶν δημοτικῶν καὶ συνοδικῶν ἁκτῶν ἐπεκράτησαν ἐν τῷ ἱεροδρόμῳ ἀναλλοίωτοι σχεδὸν μέχρι αὐτῆς τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου, θέλω παραθέσει δύο τοιαῦτα ἀποδεικνύοντα ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει τῶν βασιλέων ἔμειναν ἐπὶ τοσαύτας ἑκατονταετηρίδας τὰ αὐτά. Ἀποθανόντος τοῦ Μαρκιανοῦ διεδέχθη αὐτὸν ὁ Λέων Α (457)· ὁ πατριάρχης Ἀνατόλιος, αὐτὸς ὁ ποιήσας τὰ ἐν τῇ Ὁκτωήχῳ Στιχηρά, μετὰ τῆς συγκλήτου, οἱ στρατηγοὶ μετὰ τοῦ στρατοῦ καὶ οἱ δῆμοι μετὰ τοῦ λαοῦ ἐλθόντες εἰς τὸν λεγόμενον Κάμπον ἀνηγόρευσαν τὸν βασιλέα πάντες κράζοντες οὕτω. « Εἰσάκουσον ὁ Θεός, σὲ παρακαλοῦμεν, Λέοντι ζωή. Εἰσάκουσον ὁ Θεός, Λέων βασιλεύσει. Θεὲ φιλόφρων, Λέοντα βασιλέα τὸ πρᾶγμα τὸ δημόσιον αἰτεῖ, ὁ στρατὸς Λέοντα βασιλέα αἰτεῖ. Λέοντα οἱ νόμοι ἐκδέχονται. Λέοντα τὸ παλάτιον ἐκδέχεται· αὐταὶ εὐχαὶ τοῦ παλατίου· αὐταὶ ἐντεύξεις τοῦ στρατοπέδου· αὐταὶ εὐχαὶ τῆς συγκλήτου· αὐταὶ εὐχαὶ τοῦ λαοῦ. Λέοντα ὁ κόσμος ἀναμένει· Λέοντα ὁ στρατὸς ἐκδέχεται· τὸ κοινὸν καλόν, Λέων βασιλεύσει » (2). Ἄλλ' αἱ φωναὶ αὗται ἦσαν τὰ ἄκτα τῶν δῆ-

(1) « Ἐπὶ πολλὴν δὲ ὥραν ἀντιφωνούντων ἑκατέρων τῶν μερῶν, ἐψάλλαι ἐπετράπησαν ἀνελθόντες εἰπεῖν τὸν Τρισάγιον, καὶ αὐτῶν ἀναμμένων πᾶς ὁ λαὸς ἐπαύσατο ». Mansi, VIII, σελ. 1066.

(2) Constantinus Porphyrogeniti de Cerimoniis I, κεφ. 91.

μων ἐν ἀναρρήσει παντὸς βασιλέως, ὡς πληροφορούμεθα ἐκ τῶν ἐξῆς ἐκφωνήσεων πρὸς Νικηφόρον τὸν Φωκᾶν ἀναγορευθέντα ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ πέντε μετὰ τὸν Λέοντα τοῦτον ἐκχτονταετηρίδας (963): « Νικηφόρον βασιλέα τὸ πρᾶγμα τὸ δημόσιον αἰτεῖ. Νικηφόρον οἱ νόμοι ἐκδέχονται. Νικηφόρον τὸ παλάτιον ἐκδέχεται· αὐταὶ εὐχαὶ τοῦ παλατίου· αὐταὶ ἐντεύξεις τοῦ στρατοπέδου· αὐταὶ εὐχαὶ τῆς συγκλήτου· αὐταὶ εὐχαὶ τοῦ λαοῦ. Νικηφόρον ὁ κόσμος ἀναμένει. Νικηφόρον ὁ στρατὸς ἐκδέχεται· τὸ κοινὸν ἀγαθόν, Νικηφόρος βασιλεύσει » (1).

Ἐν τῇ ἀναγορεύσει μάλιστα τοῦ Ἀναστασίου (491) οἱ δῆμοι ἀκτολογοῦσι διὰ τῶν αὐτῶν φωνῶν τὰς ὁποῖας ἠκούσαμεν ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν συνοδικῶν πατέρων· ὡς δὲ οὗτοι εὐφημοῦντες διακόπτουσι τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ βασιλικοῦ διαγγέλματος, οὕτω καὶ αἱ τοῦ ἵπποδρόμου φατρίαι ποιοῦσιν, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἐξῆς: « Καὶ ὡς ἔστη ἡ Αὐγούστα καὶ ἐφάνη τῷ δῆμῳ, πάντες ἐκραζαν « Ἀριάδνη Αὐγούστα, σὺ νικᾷς· εὐσεβῆ, Κύριε, ζώην αὐτῇ... Πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστης, ὀρθόδοξον βασιλέα τῇ οἰκουμένη ». Ἡ δὲ Αὐγούστα προσεφώνησεν αὐτοῖς διὰ λιβελλησίων ἐξ αὐτῶν τῶν βάθρων « Ἡ ὑμετέρα γεννασιότης τὰ πρέποντα καὶ νῦν τῇ καθοσιώσει συνήθως ἐπεδειξάτο... » Παρὰ πάντων ἐβοήθη « Ἡμεῖς δοῦλοι τῆς Αὐγούστης· εὐσεβῆ, κύριε, ζώην αὐτῇ· πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστης. Ἀριάδνη Αὐγούστα σὺ νικᾷς. Ρωμαίων βασιλέα τῇ οἰκουμένη »! Ἀπόκρισις « Ὅτι καὶ πρὸ τῶν ὑμετέρων αἰτήσεων ἐκελεύσαμεν τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἄρχουσι... » Ἰπὸ πάντων ἐκράγη « Πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστης! Ἀριάδνη Αὐγούστα σὺ νικᾷς... » Ἀπόκρισις « ὥστε δὲ καθαράν καὶ τῷ δεσπότῃ θεῷ ἀρέσκουσιν τὴν κρίσιν γενέσθαι... » ὁ

1) Ὁ αὐτός, I, κεφ. 96 (ἐν τέλει).

πὸ πάντων ἐκράγη... « Πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστης! ἔξω βάλε τὸν κλέπτην ἐπαρχὸν τῇ πόλει· πολλὰ τὰ ἔτη τῆς βασιλείας! Κύριε, ζώην αὐτῇ... Τὸ βασιλεῖον σὸν ἐστίν, Ἀριάδνη Αὐγούστη, Σὺ νικᾷς » Μετὰ τοῦτο ἀναγινώσκεται οὕτω ἡ προσφωνήσις τοῦ ὑπὸ τῆς Ἀριάδνης ἐκλεχθέντος Ἀναστασίου « ἐπειδὴ τοῖνυν ἐμέ... ἡ γαληνοτάτη Ἀριάδνη Αὐγούστη... » ὑπὸ πάντων ἐκράγη « Κύριε ἐλέησον· υἱὲ Θεοῦ, σὺ αὐτὸς ἐλέησον. Ἀναστάσιε Αὐγουστε τοῦμβηχας (tu vincas)· εὐσεβῇ βασιλέα ὁ Θεὸς φυλάξαι... — Ὅπως μοι βάρος ὑπὸ τῆς κοινῆς πάντων σωτηρίας ἐπετέθη, οὐκ ἄγνοω. — Ἄξιε τῆς βασιλείας, ἄξιε τῆς Τριάδος, ἄξιε τῆς πόλεως· τοὺς δηλάτορας ἔξω βάλε. — Ἀλλὰ τὸν Θεὸν τὸν παντοκράτορα δυσωπῶ... — Ὡς ἔζησας, οὕτω βασιλεύσον, εὐσεβῶς, ἔζησας, εὐσεβῶς βασιλεύσον. Ἀριάδνη σὺ νικᾷς. Πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστης. — Ὑπὲρ τῆς ἐορτῆς τῆς εὐτυχοῦς ἡμῶν βασιλείας... — Χριστιανὸν βασιλέα ὁ Θεὸς διαφυλάξοι· αὐτῇ κοινῇ εὐχαί, αὐταὶ εὐχαὶ τῆς οἰκουμένης... Ἀναστάσιε Αὐγουστε σὺ νικᾷς, Ἀριάδνη Αὐγούστη σὺ νικᾷς » (1).

Τὸ ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει τοῦ Ἀναστασίου ἀνωτέρω συνοψισθὲν ἄκτον εἶναι πολὺ περίεργον διὰ τε τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ καὶ πρὸ πάντων διότι βλέπομεν τοὺς ἀκτολογοῦντας δῆμους λησμονοῦντας τοὺς πρὸ τοῦ Ἀναστασίου βασιλεύσαντας Λέοντας καὶ Ζήνωνας (457—491), καὶ εὐχομένους νὰ ὁμοιάσῃ ὁ νέος βασιλεὺς πρὸς τὸν Μαρκιανόν· « ὥς Μαρκιανὸς οὕτω βασιλεύσον ». Οἱ δῆμοι εἶχον βεβηλώσει δίκαιά τινα παράποννα πρὸς τὴν μνήμην τοῦ καταργήσαντος τὰ θεωρικὰ ὑπαγεῖς Μαρκιανοῦ, πρὸς τὸν ὅποιον μάλιστα καὶ σκληρῶς προσηνέχθησαν, διότι μίαν διαδήλωσιν τῶν Πρασίνων ἐγένετο ἡ αἰτίτις τοῦ

(1) Πορφυρογέννητος, Α, κεφ. 92.

θανάτου αὐτοῦ (1). ἀναλογιζόμενοι ὅμως, ὅποσα κακὰ ἐπροξένησαν οἱ ἄξεστοι διάδοχοι αὐτοῦ, Λέων καὶ Ζήνων, δὲν ἠδύναντο ἢ ν' ἀναποδώσι μετὰ συγκινήσεως τὴν εὐτυχῆ βασιλείαν τοῦ ἀγαθοῦ Μαρκιανοῦ.

Ὁ βασιλεὺς Λέων Α' φέρει δύο ἀσυμβίβαστα ἐπώνυμα «Μακέλλης καὶ Μέγας», ἀποδεικνύοντα ὅτι δύο ἐναντίαι περὶ αὐτοῦ ἐπεκράτησαν ἰδέαι· βλέποντες ἓνα σύγχρονον μοναχὸν πρῶτον ἀποδίδοντα εἰς αὐτὸν τὸ ἐπώνυμον «Μέγας» (2), δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι διὰ τοῦ πρώτου ἠθέλησαν νὰ ἐξυτελίσωσι τὴν μνήμην αὐτοῦ οἱ ἄλλοι, οἷτινες, καὶ ἐν τῇ ἀντιγορεύσει τοῦ Ἀναστασίου οὔτε καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἠθέλει ν' ἀναφέρωσι.

Ἡ ἐκκλησία καὶ οἱ ἄλλοι εἶχον βεβαιῶς σπουδαίως ἀγορεύει· ὅπως εὐλογήσωσι καὶ καταρσθῶσι τὴν μνήμην αὐτοῦ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαρκιανοῦ τὸ κόμμα τῶν Ἀρειανῶν τοσοῦτον ἰσχυρὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὥστε καὶ οἱ ἄλλοι καὶ ἡ σύγκλητος ἀπετροπιάζοντο τὴν κατὰ τὴν τῶν ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ κόμματος τοῦτου Γότθων στρατηλατῶν, Ἀσπαρο, καὶ Ἀρδαβουρίου, ἡ ὀρθοδοξία ἤθελε διατρέξει τὸν αὐτὸν κίνδυνον ἐν καὶ ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Οὐάλεντος, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ἕτεροι τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς, ὁ ἐλληνισμὸς, δὲν εἶχεν εἶτι καταβληθῇ. Ἐν αὐτοῖς τοῖς περασταίσις τῇ Κωνσταντινου-

[1] Ὁ Μαρκιανὸς συμπαιθεῖν πρὸς τοὺς Βενέτους παρεγκώνισε τὴν ἀντίπαλον μερίδα, ἀπαγορεύσας εἰς τοὺς Πρασίνοους νὰ κατατάττονται καὶ ἐν τῇ στρατῷ· ἕνεκα τούτου ἐγένοντο σφοδραὶ ἐν τῇ ἱπποδρόμῳ ἐκδηλώσεις, ἐξ ὧν ταρχθῆι ὁ βασιλεὺς· προσεβλήθη τοῖς πόδισι καὶ ἐπεβίωσε. Χρονικὸν Πισχίλιον σελ. 592, καὶ Μαλάκας, σελ. 368, ἐκδ. Βόννης.

[2] Βίος τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ διὰ Χριστὸν Σχολοῦ (Acta Sancto-
rum, Maius VI, ἐν ἐργῇ παρεκρήμματος).

πόλεω; ἐθυσιάζοντο δημοσίᾳ παρθένοι εἰς ἐξευμενισμόν τοῦ ἐν τῇ γεφύρᾳ τοῦ Ἁγίου Μάμαντος ἐνδιαιτωμένου δράκοντος (1), τινὲς τῶν ζωγράφων ἐτόλμων νὰ εἰκονίζωσι τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν τῇ μορφῇ τοῦ Διὸς (2), τὰ θέατρα καὶ ὁ ἵππόδρομος ἔμενον ἔτι πιστὰ εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου, ἀφοῦ ὁ πατριάρχης Ἀνατόλιος δὲν ἐτόλμησε ν' ἀναγορεύσῃ ἐν αὐτοῖς τὸν ἐκλεκτὸν αὐτοῦ Λέοντα. Ὁ ὑποψήριος τῆς ἐκκλησίας περιζώσθεις τὴν ἀρχὴν ἐφιλοτιμήθη νὰ δειχθῇ ἀντάξιος τῶν περὶ αὐτοῦ ἐλπίδων· οἱ προὔχοντες τῶν Ἀρειανῶν δι' ἀπάτης ἐσφάγησαν, εἰς δὲ τοὺς δικασθέντας ἀπηγορεύθη ἡ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ διαμονή· πυρκαϊαὶ ἀποτεροῦσι τὰς ἐλληνικάς βιβλιοθήκας, οἱ δὲ πρεσβεύοντες τὴν ἐλληνικὴν θρησκείαν ὑπάλληλοι καθαιροῦνται τῶν ἀξιωμάτων καὶ συρόμενοι εἰς τὰ δικαστήρια ἀναγκάζονται νὰ ὁμολογήσωσι τὸν χριστιανισμόν καὶ περιβληθῶσι τὸ μοναχικὸν τριβώνιον. Δρακόντεςιοι νόμοι ἐξεδόθησαν οὐ μόνον κατὰ τῶν πρεσβεούντων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἀπλῶς ἀνεχομένων τὴν ἐλληνικὴν θρησκείαν· τῶν πλουσιῶν ἐδημέυστο ἡ περιουσία, τῶν πτωχῶν τὰ σώματα παραδίδοντο εἰς τὰς βασάνους (3). Οἱ διωγμοὶ οὗτοι βεβηλώς πολὺ ἐπηρέασαν τὸν ἵππόδρομον καὶ τὰ θέατρα, ἔκτοτε δὲ πιθανῶς αἱ φατρίαι τῶν Πρασίνων καὶ Βενέτων συνδεθεῖσαι διὰ μυστηριώδους δεσμοῦ ἀνέπτυξαν τὴν φοβεράν ἐκείνην κατὰ τῆς βασιλείας πάλιν, ὑπὲρ ἧς ἔπесαν τοσαῦται μυριάδες

(1) «Ἐκάτε οὖν διὰ τὸ οἰεσθαι δράκοντα κατοικεῖν, ἐν τῇ γεφύρᾳ δηλονότι, παρθένοι καὶ θυεῖς προσέφερον· ταῦτα δὲ Ζήνων κατέστρεψε». Γλυκῆς σελ. 492, ἑλδ. Βόννης.

(2) «Ζωγράφου τινός, τὸν Σωτῆρα γράψαι τολμήσαντος κατ' ὁμοίτητα τοῦ Διός, ἐξηράνθη ἡ γέφυρα». Θεοράνης 5955.

(3) E. Castel, Histoire de la destruction du Paganisme en Orient. Paris 1850, σελ. 240.

θυμάτων· ἀλλὰ περὶ τοῦ μεγάλου τούτου ἐπεισοδίου τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας προσεχῶς.

Τοῦ πρὸς τοὺς θυμελικοὺς μίσους τοῦ Λέοντος ἡ ἱστορία ἀναγράφει ἐν καὶ μόνον ἐπεισόδιον, τὸ ἐξῆς. Οἱ παλαιοὶ ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες ἐπικνειλημένῳ ἀπήτησαν τὴν ἀργίαν τῶν θεάτρων ἐν πάσῃ Κυριακῇ καὶ ἄλλῃ χριστιανικῇ ἑορτῇ· ἡ ἐν Κερθαγένῃ μάλιστα σύνοδος δι' ἰδίου κανόνο· ἀπήτησε τοῦτο ἀπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Θεοδοσίου (1). Ὁ Θεοδοσίος· Β' διέταξε τὴν τοιαύτην ἀργίαν, ἀλλ' ἡ διάταξις αὐτοῦ μὴ περιβεβλημένη τὸ κύρος τῆς ἀπαιτουμένης αὐστηρότητος δὲν ἐφηρμόσθη· ὁ Λέων κατὰ γράμματα ἐκπληρῶν τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐχὴν ἀπηγόρευσε αὐστηρῶς οὐ μόνον τὰ θεάτρα ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν μουσικὴν (2).

Ἐν ἐλλείψει ἄλλων ἱστορικῶν τεκμηρίων, περίεργον ἁγιογραφικὸν μνημεῖον τῆς περιόδου ταύτης ἀρκεῖ ν' ἀποδείξῃ ὅποσον κατὰ τῶν θεάτρων τραῦμα κατήνεγκεν ὁ διωγμὸς οὗτος. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λέοντος, τούτου ἤμασεν ὁ πο-

(1) « Περὶ θεωριῶν ἵνα ἐν τῇ Κυριακῇ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς τῶν ἁγίων ἑορταῖς μηδὲ μὴς ἐπιτελῶνται· καὶ κείνο ἔτι μὴν δεῖ αἰτῆσαι, ἵνα τὰ θεώρια τῶν θεατρικῶν παιγνίων ἐν τῇ Κυριακῇ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς φαιδραῖς τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως ἡμέραις κωλύωνται· μάλιστα δεῖ ἐν τῇ ὁδοαδί τοῦ ἁγίου Πάτχα οἱ ὄχλοι μᾶλλον εἰς τὸ ἱπποδρόμιον ἤπερ εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνέρχονται, ὀφείλει μετενεχθῆναι τὰς ὠρισμέναις αὐτῶν ἡμέραις, ὅτε ἀπαντήσῃ καὶ μὴ ὀφείλειν τινὰ τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὰ θεώρια ταῦτα ἀναγκάζεσθαι ». Κανὼν 64.

(2) « Οὗτος ὁ μέγας Λέων ἐκέλευε τὰς Κυριακὰς ἀπράκτους εἶναι, καὶ μήτε ἱππικὸν τελεῖσθαι, μήτε μουσικὰ ἤχρ' ὄργανα, ἀλλὰ πάντας τοὺς θεοὺς ἐνιστορεῖσθαι νοοῖς ». Γλυκῆς, σελ. 489· παρίβ. Μιζάλλου σελ. 371, καὶ Θεόδωρον Ἀναγνώστην φύλ. 350 (ἐν *Scriptores Historiae Ecclesiae*, ἐκδ. Ροδέρτου Στεφάνου), ὡς καὶ Χρονικὸν Πασχίλιον σελ. 596, ἐκδ. Βόννης.

λυθρύλητος ἅγιος Ἀνδρέας ὁ διὰ Χριστὸν Σαλός, τὸ δὲ συναξάριον αὐτοῦ συγγραφὲν ὑπὸ συγχρόνου μαθητοῦ αὐτοῦ ἐν τῇ τότε λαλουμένῃ γλώσσῃ εἶναι πολλοῦ λόγον ἔξῃον. Κατὰ τὸν βιογράφον τοῦτον τὰ θεάτρα σχολάζουσιν, οἱ θεωρικοὶ ἀνδριάντες μεταβάλλονται εἰς δαίμονα· ἐνοχλοῦνται τοὺς ἀγαθοὺς χριστιανούς· ἡ δυστυχὴς μιμᾶς, ἀποβληθεῖσα πιθκῶς τοῦ θεάτρου, μετέρχεται τὴν κοινὴν ἐταίραν, τὸ δὲ ὄνομα αὐτῆς πρῶτον ἤδη ἐκπίπτει ἐν τῇ ἐλληνικῇ γλώσσῃ εἰς τὴν σημασίαν ποταπῆς πόρνῃς καὶ αἰσχροῦ καταγωγίου (1)· ἀλλὰ

(1) « Ἐν μιᾷ δὲ ἡμερῶν πλησίον τῶν μιμαρίων, ἦτοι τῶν πορνικῶν καταγωγίων, ὡς ἐν παρόδῳ παίζοντος, μία τις τῶν πορνῶν αὐτὸν θεασαμένη, δρεξαμένη τοῦ εὐτελοῦς αὐτοῦ μαλοτίσκου, ὃ περιεβέβλητο, ἔσυρεν αὐτὸν ἔξω· ὃ δέ, ὄντως ἀδάμας καὶ ἐμπαίκτης τοῦ Σατανᾶ, ἡκλουθήσεν αὐτῇ· εἰσελθὼν δὲ αὐτοῦ ἐν τῷ καταγωγίῳ, ἐπισυνάζονται αὐτῷ καὶ αἱ λοιπαὶ πόρνα καὶ γελοιωδῶς ἡρώτων αὐτόν, πῶς τοῦτο ἔπαθεν; » σελ. 14· κατωτέρῳ λέγει τῆς πόρνῃς ἀπλῶς μιμάδας, ἀντὶ δὲ τοῦ πολλάκις μνημονευομένου μιμάρια, γράφει ἐνίοτε καὶ πορνοκαπηλεῖα, σελ. 65. *Acta Sanctorum Maius*, τόμ. VI· παράβ. καὶ σημειώσιν ἐν σελ. 14'. Παρὰ τῇ αὐτῇ μιμολογῶι σημαίνει δορίζω « μολῶν τῷ δικαίῳ διδόντες, ἀλλὰ μᾶλλον κόττους κατὰ τοῦ αὐχένος μιμολογούμενοι ἔτυπον » σελ. 12. Βλέπε καὶ τῆς περὶ συντελείας τοῦ κόσμου, ἥμας τὰ θεάτρα ἐκ νέου ἀνορθῶσι, προσηγείας τοῦ ἁγίου τούτου πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ Ἐπιφάνιον τὸν ἐπὶ Ἰουστίνου πατριάρχου σαντα (αὐτόθι).

Ὡς προσεβέβη, αἱ Βυζαντινὴ μιμάδες δὲν ἀπὸ λυκῶν καλῆς φήμης, οὐδέποτε ὅμως περιῆλθον εἰς τοσαύτην ἀτίμωσιν. Ἡ ἐν γένει κακὴ αὐτῶν ὑπόληψις ὀφείλεται εἰς τὸ εὐπροσῆγορον καὶ προσηγνὲς πρὸς τοὺς γινώσκοντας αὐτάς, ὡς λέγει ὁ Ζωναρᾶς « ἀδιαφόρως ζῶσαι καὶ ἀνακιδῶς προσομιλοῦσαι τοῖς ἐντυγχάνουσιν, οὐδὲ πιστεύονται σωφρονεῖν ». Ἐρμηνεῖα εἰς τὸν 18 κανόνα τῶν Ἀποστόλων. Πολλοὶ τούτων εἶχον καὶ ἐρωμένους, ὡς καὶ αἱ νῦν σκηναὶ, τοὺς ἐκ τῶν πολιτῶν ἰσχύοντας καὶ πλουσίους ἐπ' ἐλπίδι προστασίας, ἧ καὶ γύμνου· νυμφευόμεναι ὅμως

καὶ αἱ μουσικαὶ λέξεις· ἐκπίπτουσιν εἰς εὐτελεῖς σημασίας· ἐξ ἡγῶ καὶ ἐξ ἡχῆσιν ἔρχονται οἱ μὲν ἀρχαῖοι ἐπὶ μουσικῆς παρρησίας καὶ κακοφωνίας, οἱ δὲ χριστιανικοὶ πατέρες, ἐν τῇ

μετέβαλλον ἐντελῶς βίον, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἐξῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἐν τῇ Ε' ἐκκονταετηρίδι ἀκμάσαντος Ἀρισταίνετου, ὅστις πλάττει τὴν σκηникὴν Εὐφρόνιον ἐπισκαπτομένην παλαιὰν νενυμφευμένην συνάδελφον καὶ γράφουσιν τὰ ἐξῆς πρὸς τὴν ὁμότεχον Θελξινόν. « Μελισσάριον τὴν Ἀγλαΐδος, νῆ τὴν Ἥραν, εὐμενέσιν ὀφθαλμοῖς, εἴπερ ποτέ, καὶ νῦν οἶδεν ἡ Τύχη· καὶ τῆς σκηνῆς ἀπαλλαγέτω παγκύλλως ἐπὶ τὸ σεμνὸν μετήλλαχε προσηγορίαν ἄμα καὶ σχῆμα· ἐγὼ δὲ (ἀλλὰ φθόως ἐκποδὼν εἴη τῆς ἐλευθερίας!) ἐγὼ δ' οὖν τὸν πάντα δουλεύσω χρέων ἀτόποις τε θεάτροις καὶ ἀγνώμοσιν ἔρασταϊς. Αὕτη μουσουργὸς ἦν, ἐπὶ μητέρι πενιχρῇ τὰ πρῶτα πονήρως τρεφομένη· προῖοῦσα δὲ πατρὸς γέγονεν εὐμουσοτέρα τῶν ὁμοτέχων, καὶ θαρσαλέως ἐχρήτο τῇ τέχνῃ, ἅτε λοιπὸν θεάτρου μεστὴ γεγονυῖτα. Πρότερον μὲν γάρ, ὡς εἰκὸς ἔγελλτο, εἶτα λαμπρῶς θαυμάζετο, τὰ δ' οὖν τελευταῖα καὶ δαιμόνως ἐφθονεῖτο. Οὐ πώποτε γάρ, κατὰ μνήμην ἐμήν, ἐκδόθηκε τῆς σκηνῆς· καὶ τῆς τέχνης, οἷα φιλεῖ, κοσμηθεῖσα τὴν ὄψιν ἐδόκει βελτίων, καὶ τοὺς ἑραστὰς εἶχε θερμότερους, εἶτα καὶ πλείους φιλοτιμότερόν τε χαρίζομένους, διὰ κλέος τῆς ἐπιστήμης... Ἐκπλήττομαι, νῆ τῷ Θεῷ, πῶς ἀθρόως ἅπαντα μεταβέβληκεν ἡ γυνή· καὶ πάρεστι θαυμάζειν ἐκείνης βλέμμα προσηνές, μέτριον ἥθος, μεδίαιμα σεμνόν, κόμην ἀφαλῶς πεποικισμένην, καλύπτραν ἀπ' αὐτῆς εὖ μάλα σεμνήν, βραχυλογίαν ἐν ἡμετέρῃ φωνῇ. Εἶδον καὶ ἀμφιδέας καὶ περισκελίδας, οὐ τὰς περιέρχους ἐκείνας, ὡς φίλη, ἀλλ' ἔργον ὄντως ἐλευθερίας πρεσβυδῆ· τοιοῦτον αὐτῇ καὶ περιουχένιον καὶ τὸν ἄλλον κόσμον ἴδοι τις ἂν· προῖοῦσάν τε φασὶ νέειν τε κάτω καὶ τεταγμένα βυδίζειν· σχῆμα δὲ συμπρέπον τῇ σωζοσύνῃ... Ἀπειθὶ τοίνυν, Θελξινόν, καὶ σὺ παρ' ἐκείνην· μεταμφισιάμενι μόντοι κοσμίως ἡμιφάριον ἀλουργές· φυλάττου δέ, γλυκυτάτη, μὴ μεταξὺ παραιομένη τῇ συνηθείᾳ Μελισσάριον τὴν νῦν Πυθιδῶν προσεπίης· ὁ μικροῦ πέπονθα, νῆ τὴν Διώνην, εἰ μὴ Γλυκέρᾳ παρῶσθαι λίθρα με ταχὺ διένυζε τῷ ἀγκῶνι » . Ἀρισταίνετου ἐπιστολὴ ἐκδ. Poissouade, τελ. 89-94.

τῇ.

ΕΙΣ ΑΓΩΓΗ.

σημασία τοῦ ἀγγέλλω, ψάλλω, κηρύττω· ἐν τῷ βίῳ ὁμῶς τοῦ ἀγίου τούτου Ἀνδρέου συνεχῶς ἀπαντῶσιν αἱ λέξεις ἔξηχος καὶ ἐξηχία ἐν τῇ καθαρᾷ πάντοτε σημασία τοῦ δαιμονιώδους ἀνθρώπου καὶ τῆς παρὰφροσύνης (1).

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὑποτίθεται, ὅτι τὰ θέατρα διελύθησαν, οἱ δὲ σκηνικοὶ ὑπεχρεώθησαν νὰ κερδήσωσι τὸν ἄρτον αὐτῶν δι' ἐπονειδίστου ἰδρυῶτος· εἰς τινὰς τούτων πιθανῶς ἐπετράπη νὰ μετέλθωσι τὸ προγεγραμμένον αὐτῶν ἐπάγγελμα εἰς ἄλλας χώρας· διὰ τὸν λόγον τοῦτον βλέπομεν δύο περιωνύμους ὀρχηστάς, τὸν Καράμαλλον καὶ τὸν Φαθάτον, φιλοξενουμένους ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ρώμης Ἀνθεμίου, περὶ τῆς ὀρθοδοξίας τοῦ ὑποίου πολλὰς εἶχεν ὑπονοίας ἢ ἐκκλησίᾳ (2). Ὁ Γαλάτης Σιδώνιος Ἀπολλινάριος γνωρίσας τούτους ἐν Ρώμῃ ἐγκωμιάζει διὰ τῶν ἐξῆς στίχων:

Coram te Carāmalus, aut Phabaton
clausis faucibus et loquente gestu,
nutu, crure, genu, manu, rotatu
toto in schemate vel semel latebit (3).

Ὁ ὀρχηστὴς Καράμαλλος, οὕτως ἐπονομαζόμενος ἀπὸ τῆς μακροῦς καὶ μελαίνης αὐτοῦ κόμης, ἔφερε καὶ ἄλλο ἐλληνικώτερον ὄνομα, Αὐτοκόων, καὶ ἦν Ἀλεξανδρεὺς τὴν πατρίδα· ἔξοχος τεχνίτης τῆς Πυλαδείου ὀρχήσεως ἀπέκτισεν ἐν μικρῇ μεγάλῃν φήμῃ πλὴν τῆς Δύσεως ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἰδίῳ,

(1) « Ποῦ εἶχεν σαλὸς καὶ ἔξηχος διατρέβειν εἰ μὴ ἐν τῇ ἐξηχίᾳ καὶ ἐμπαιζοσύναις αὐτοῦ; » σελ. 17. « ὡς ὁρῶ καὶ οὐκ εἰς ἔξηχότεροι αὐτοῦ τυγχάνετε » · σελ. 15, παρ. 16. καὶ σελ. 14.

(2) Φωτίου βιβλιοθήκη, κώδ. 242, σελ. 345, ξ. κ. Bekker.

(3) Apollinaris Sidonii Carmen XXIII, στ. 268-270.

ἐνθα πιθανῶς ἐπὶ πολὺ μετῴληεν τὸ ὀρχηστικὸν αὐτοῦ ἐπάγγελμα ὡς κωμοδρόμος ὡς ἔλεγον οἱ Βυζαντινοὶ (comédien ambulant)· οἱ συμπατριῶται τοῦ κομποῦ ἐπιστολογράφου Ἀρισταίνετου καλῶς γινώσκοντες αὐτόν, ἐθεώρουν ὡς τὸν τελειότατον τύπον τῆς παντομιμικῆς ὀρχήσεως, ἀποῦ συνίσταν τὴν τέχνην τοῦ Καραμάλλου καὶ εἰς αὐτὰς τὰς μάλλον περιφήμους ὀρχηστρίδας αὐτῶν· ὁ προρρηθεὶς Ἀρισταίνετος πλάττει ἐπιστολὴν εὐγενοῦς Ρωμαίου ἱππέως, τοῦ Σπευσίππου, ὅστις ἔνθους ἐκ τῆς ἐπιτυχίης τῆς ὥραιας ὀρχηστρίδος Παναρέτης θεωρεῖ ταύτην ἀληθῆ μνηστρίαν τοῦ ἀπαρμιλλοῦ ὀρχηστοῦ. Κατὰ τὸν Σιδώνιον ὀρχούμενος ὁ Καραμάλλος « ἐλάλει διὰ τῶν κινήσεων τῶν χειρῶν, τῆς κεφαλῆς, τῶν γονάτων καὶ τῶν κνημῶν κάλλιον ἢ διὰ τοῦ κεκλεισμένου στόματος αὐτοῦ ». Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἀρισταίνετου συμπληροῦσα τὴν περιγραφὴν, χορηγεῖ ἡμῖν ἰδέαν περὶ τῆς τότε ὀρχήσεως καὶ ἰδίως τῆς παντομιμικῆς χειρονομίας, ἥτις ἦν πιθανῶς ἀπαράλλακτος πρὸς τὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἀποῦ ἀμφότεραι ἐν τῇ αὐτῇ σχολῇ ἐμορφώθησαν, φέρουσαι κατὰ περίεργον σύμπτωσιν καὶ τὰ αὐτὰ διακριτικὰ ἐπίθετα, διότι ἐν ᾧ ὁ Ἀρισταίνετος ἀποκαλεῖ ταύτην « πολύσχημον » καὶ « πολύτροπον » οἱ Βυζαντινοὶ ὠνόμαζον τὴν ἐκκλησιαστικὴν χειρονομίαν, ὡς προεσημειώθη, πολύτεχνον κίνησιν (1).

Ἡ πρὸς τὴν Παναρέτην ἐπιστολὴ τοῦ Σπευσίππου ἔχει οὕτω.

« Πάλαι μὲν μοι προδιέγραψε τὴν σὴν χάριν ἡ φήμη, πάντων ἀνὰ στόμα τούτην φερόντων, νῦν δὲ πρέστηκε πρῶτον· ἢ καὶ πλέον ἄγαμψί σου τοῦ κάλλους, ὅσῳ γε μᾶλλον ἢ κατὰ φήμην ὀρώ. Τίς οὐ τεθαύμακεν ὀρχουμένην; τίς ἰδὼν οὐκ ἠγάσθη; Πολύμνιν, Ἀρροδίτην ἔχουσιν οἱ θεοί· ἐκεῖνας ἡμῖν,

1. Βλέπε σελ. 161.

ὡς ἐφικτὸν ὑποκρίνη πρὸ αὐτῶν κοσμουμένη. Ὅνομάσω βί-
τορα; προσείπω ζωγράφον; καὶ πράγματα γράφει; καὶ λόγου;
παντοδαποὺς ὑποφαίνει. Καὶ φύσεως ἀπάσης ἐναργῆς ὑπάρχει;
εἰκῶν, ἀντὶ χρομάτων καὶ γλώττης χειρὶ πολυσχήμε καὶ ποι-
κίλοις ἤθεσι κεχρημένη· καὶ οἷά τις Φάριος Πρωτεύς· ἄλλοτε
πρὸς ἄλλα μεταβεβλήσθαι δοκεῖ; πρὸς τὴν εὐμουσον τῶν ὑ-
πορχημάτων ὥδῃν. Ὁ δὲ δῆμος ἀνέστηκέ τε ὀρθὸς ὑπὸ θαύ-
ματος, καὶ φωνὰς ἀμοιβαίας ἀφίησιν ἐμμελῶς, καὶ τῷ χειρὶ
κινεῖ καὶ τὴν ἐσθῆτα σοβεῖ· ἔπειτα, συγκαθημένοι, διηγεῖται
καθ' ἕκαστον ἄλλος· ἄλλω κινήματα πολυτρόπου σιγῆς, καὶ
πᾶς θεατῆς ὑφ' ἡδονῆς χειρονόμος εἶναι πειρᾶται. Ἐνὰ δὲ μόνον
προσφωδᾷ μιμουμένη τὸν Κράμαλλον τὸν πάνυ, ἀπάντων
ἔχει; τὴν μίμησιν ἀκριβῆ. Ὅθεν οὐκ ἀνάξιον οὐδὲ τὸν εὖ
μᾶλα σπουδαῖον παραπολαύειν τῆς σῆς θυμηδίας· ἀνάπαυλα
γὰρ τῆς σπουδῆς ἐνίοτε γίνεται ἡ παιδιὰ. Πολλὰς τοίνυν,
ἅτε ταχύς τῆς πολιτείας ἱππεύς, διελήλυθα πόλεις, καὶ πρός
γε τῇ νέᾳ, τὴν πρεσβυτέραν ἱστορικὰ Ρώμην, καὶ τοιαύτην
ἐν οὐδετέρᾳ τεθεᾶμαι. Εὐδαίμονες οὖν οἱ Παναρέτην εὐτυχοῦν-
τες οὕτως ὑπερφέρουσιν καὶ τέχνη καὶ κάλλει » (1).

Ἡ φιλοξενία τοῦ Κραμαλλοῦ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἀνθεμίου
καὶ τὰ ὑπὲρ τῶν ὀρχηστῶν ἐγκώμια τοῦ Σιδωνίου ἀποδει-
κνύουσιν ὅτι ἐν Ρώμῃ ἐγένετό τις ἀπόπειρα πρὸς ἀνάστασιν
τῆς πρὸ πολλοῦ καταπεσούσης ἐθνικῆς σκηνῆς (2) διὰ τῆς
περιθάψεως τῶν ἐκ Βυζαντίου φυγάδων.

Ὡς προσεβρέθη, τὸ θέατρον ἦν ὁ μόνος ἀντιπρόσωπος τοῦ

(1) Ἀριστινείου ἐπιστολῇ, σελ. 114.

(2) Περὶ τῆς ἐν τέλει τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος ἐξευτελίσεως τοῦ Ρω-
μαϊκοῦ θεάτρου (theatrale vilitate) βλ. Ammiani Marcellini, lib. XXVIII,
4, (ἐν τέλει).

παλαιῦ βίου, ἂν δὲ κατώρθωσε νὰ ἐπιζήσῃ ἐπὶ τοσοῦτον, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπιμονὴν τῶν τεχνιτῶν (artistes) καὶ εἰς τὴν πρὸς αὐτοὺς συμπάθειν τῆς κοινωνίας, ἥτις καὶ θέλουσα δὲν ἠδύνατο ν' ἀπαρνηθῇ τοσοῦτον ἀποτόμως τὰς σκηναῖς καὶ μουσικαῖς παραδύσεις μιᾶς χιλιετηρίδος. Τὰ ἐκ τῆς ἐκκλησίας λιποτακτοῦντα τοῦ Χρυσοστόμου ἀκροατήρια ἐπίστευον εὐλικρινῶς εἰς τὸν χριστιανισμόν, συρρέοντα δὲ εἰς τὰ θεάτρα ἐνόμιζον ὅτι ἀπελάμβανον χριστιανικῆς καὶ οὐχὶ ἐθνικῆς διασκεδάσεως. Ἐκτὸς τοῦ θεάτρου ὁ ἀπλούστερος τῶν ἀνθρώπων ἐθεώρει ἑαυτὸν ἀνώτερον τοῦ κοινωνικῶς ἐξηυτελισμένου μίμου, ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὅμως ἐχειροκρότει τοῦτον, καὶ τῷ ἀνήγειρεν ἀνδριάντας, διότι ἐν τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ ἐλησμονοῦντο κοινωνικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ διακρίσεις, καὶ ἡ καρδίᾳ παρεδίδοτο ἔρμειον τῆς ἰδιοτροπίας τοῦ μίμου, γελῶντα ἢ κλαίοντα κατὰ τὴν θέλησιν αὐτοῦ.

Ἐπιμένοντες οἱ Πατέρες εἰς τὸν κατὰ τοῦ θεάτρου πόλεμον προέβλεπον ἄλλους κινδύνους, τῶν ὁποίων ὁ ὄχλος δὲν ἠδύνατο τοσοῦτον εὐκόλως ν' ἀντιληφθῇ. Τὴν ἐκκλησίαν ἐσκανδάλιζε καὶ ἡ μουσικὴ καὶ τὰ ἐνδύματα καὶ αὐτὴ ἡ κόμη τῶν μίμων, τοὺς ὁποίους δὲν ἐμίσει ὡς ἀνθρώπους, ἀλλ' ὡς ὄργανα τοῦ μεγάλου ἐχθροῦ, ὅστις ὑπὸ τοσαῦτα ἄλλεπάλληλα κυτυπήματα ἐπέζη ἔτι, ἄμορφος μὲν καὶ ἐλεεινός, ἀλλ' ὅπωςδὴποτε δικτηρῶν ἔτι τὴν παλαιὰν θέσιν, ὡς τὰ ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς σφύρας κερωτηρισμένα ἀγάλματα ἐκφράζουσιν ἔτι τὸ μυστήριον τῆς παλαιᾶς ζωῆς. Ὁ Χρυσόστομος ἀνακράξας ἐν στιγμῇ παρφοῦς: « Ἐρρέτω ἡ σκηνή, μακάριοι οἱ ἀγνοοῦντες τὸ θέατρον βάρβαροι! » ὑπεννόει ὅτι ὁ χριστιανὸς ἦν ἀδύνατον πλέον νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν παλαιὰν ζωὴν, ἐπομένως ἔπρεπε νὰ ἐκλείψῃ καὶ τὸ ἐλάχιστον μορμολύκειον τὸ δυνάμενον νὰ διατρανῇ τὴν ἀρμονίαν τοῦ διὰ τοσοῦτων αἱμάτων καὶ ἀγώνων κατεστηθέντος χριστιανικοῦ οἰκοδομήματος.

Διάφορα ἀπλοϊκὰ διηγήματα τῆς περιόδου ταύτης ἀποδεικνύουσιν ὅτι, μεθ' ὅλην τὴν παντοδυναμίαν αὐτῆς, ἡ ἐκκλησία ἐταράσσεται ὑπὸ φοβεροῦ ἐφιάλτου. Ὡς προερρήθη, εἰς ζωγράφος εἰκόνισε τὸν Χριστὸν μετὰ μακρᾶς κόμης ἐν ὁμοιότητι τοῦ Διὸς· ἡ ἐναγὴς χεὶρ ἐξηράνθη, καὶ μόλις διὰ τῶν εὐχῶν τοῦ πατριάρχου Γενναδίου ἐθεραπεύθη· ἀλλὰ τὴν αὐτὴν νύκτα τοῦ θαύματος ὁ Γεννάδιος « εὐχόμενος ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου εἶδε φάντασμα δαίμονος κράζοντος αὐτῷ, ὅτι αὐτοῦ μὲν ζῶντος ἐνδίδωσι, μετὰ δὲ θάνατον αὐτοῦ κρατήσει πάντως τῆς ἐκκλησίας » (1). Ὁ προρρηθεὶς βιογράφος τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου προλέγει εἰς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ καὶ ὑποψήφιον πατριάρχην Ἐπιφάνιον ὅτι καὶ ὁ διάδοχος τοῦ μεγάλου Λέοντος (ὁ Ζήνων) θὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν κατὰ τοῦ θεάτρου πόνεμον (2), μετὰ τοῦτον ὅμως θὰ βασιλεύσῃ μία Ἀντίχριστος, Μόνδιον καλουμένη, ἥτις θὰ ταράξῃ καὶ πάλιν τὴν ἐκκλησίαν διὰ τῶν θεάτρων καὶ τῶν πορνικῶν ἁσμάτων (3)· ὁ ἅγιος ἀληθῶς ἐπροφήτευσεν, μὲ τὴν διαφοράν ὅτι ὁ Ἀντίχριστος διάδοχος τοῦ Ζήνωνος ἀντὶ γυναικὸς ἦν ἀνὴρ καὶ ὠνομάζετο Ἀναστάσιος.

Τὸ θαῦμα τῆς ἀποξηράνσεως τῆς χειρὸς τοῦ ζωγράφου καὶ ἡ ἔκτοτε ἀναφανισμένη παράδοξος παράδοσις περὶ τῆς οὐλοτρύχου καὶ κεκαρμένης κεφαλῆς τοῦ Χριστοῦ, ὑποδεικνύουσιν ἴσως καὶ ἕτερον κατὰ τῆς σκηνῆς μέτρον· ὡς θέλομεν ἶδει, διακριτικώτατον σύμβολον τῶν σκηνικῶν ἢ τῆς διατήρησις μακρᾶς κό-

(1) Θεοφάνης, 5955.

(2) « Καὶ αὐτὸς φοβήσεται μεγάλως τὴν πόλιν, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ λυρίζων, ἡ κιθαρῳδὸς, ἡ ὁ τραγωδῶν, ἡ τις αἰσχροὺς πρᾶγμα ἐργαζόμενος· πάντας γὰρ τούτους μισήσει καὶ ἐξολοθρεύσει τῆς πόλεως Κυρίου, καὶ ἔσται πολλὴ χαρὰ τότε καὶ ἀγαλλίασις », σελ. 97.

(3) Βλέπε σημειώσεις τελ. β', ἐνθα διορθοῦσθαι τὸ IV, εἰς VI.

μης· εἰς μνήμην τοῦ προστάτου αὐτῶν, τοῦ ἀκερσεκόμου, ἡ ἀβροκόμου Διονύσου· διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐλέγοντο καὶ ἀπλῶς ἑμμάλοι, ἐκ δὲ τοῦ χρώματος τῆς κόμης αὐτῶν, Καραμάλλοι, Χρυσόμαλλοι· πλὴν τῶν περὶ Διόνυσον τεχνιτῶν, καὶ τὰ σωματεῖα τῶν καλλιτεχνῶν, ὡς οἱ ζωγράφοι, καὶ αὐταὶ αἱ τοῦ ἵπποδρόμου φατρίαι ἔτρεφον τὰς κόμης.

Μισοῦσα ἡ ἐκκλησία τὸ θέατρον εἶχεν εὐλόγους καὶ προφανεῖς ἀφορμάς· ἅπαζ συνδεθεῖσα πρὸς αὐτὸ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῇ ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, εἶδε μετ' ἐκπλήξεως τὰ θλιβερὰ ἐπ' αὐτῇς ἀποτελέσματα τοῦ φοβεροῦ τούτου δαίμονος, ὅστις ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς φιλίας εἰσελθὼν ἐν τοῖς ναοῖς καὶ ἐν αὐτῇ τῇ συνόδῳ ἐξεδάκχευσε πλὴν τῶν μοναχῶν καὶ αὐτοῦς τοὺς συνοδικοὺς πατέρας· πρὸς ἀπαλλαγὴν τῶν βακχικῶν ἄκτων ἐδέησε νὰ παρέλθωσι πολλαὶ ἐλαττονταστηρίδες, ἀφοῦ καὶ αὐτὰ τὰ πρακτικὰ τῆς τελευταίας κατὰ τῶν εἰκονομάχων συνόδου βεβήουσι τοιούτων θεατρικῶν εὐφημιῶν, τὰς ὁποίας μετὰ τῶν φατριῶν τοῦ ἵπποδρόμου ψάλλουσιν ἅπαντες οἱ συνοδικοί ἐν νηχοῦντος αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου.

Κατενεχοῦσα ἡ ἐκκλησία τὸ μέγα κατὰ τοῦ θεάτρου τραῦμα διὰ τῆς στιβαρᾶς χειρὸς τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ Ζήνωνος ἐνόμισεν ὅτι διὰ παντὸς πλέον διέλυσε καὶ τὸ τελευταῖον προπύργιον ἐν ᾧ εἶχε περιχρῆκωθῇ ὁ ἀπαντόχεν διωχθεὶς ἐχθρὸς· ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐπέισθη ὅτι ἡ πανηγύρισις τοῦ τελικοῦ κατὰ τοῦ θεάτρου θριάμβου ἔπρεπε ν' ἀναβληθῇ ἐπὶ πολλὰς ἐτι γενεάς· αὐτὸς μάλιστα ὁ διωγμὸς τῶν σκηνικῶν πιθανῶς συνετέλεσεν εἰς ταχέαν ἔκρηξιν τοῦ πρὸ πολλοῦ ἐτοιμαζομένου ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν ἀγῶνος.

Ἐν Ρώμῃ ἐβασίλευεν ὁ Ἀνθέμιος, ἀναγνωρίζων μὲν ἐπισήμως τὸν Λέοντα ὡς προστάτην, ἐνδομύχως ὁμῶς ἀποστρεφόμενος αὐτόν, ὡς ἐπέισακτον, ἀφοῦ ὁ Ἀνθέμιος ἀνῆγε τὸ γένος πρὸς αὐτόν τὸν τελευταῖον τοῦ ἐθνισμοῦ ἀντιπρόσωπον,

τιδ'.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

τὸν Ἰουλιανόν. Ἐν ᾧ ὁ Λέων ἀπηνῶς κατεδίωκε τοὺς ἐθνικοὺς καὶ ἔσφαζε τοὺς Ἀρειανούς, προτρέπων μάλιστα καὶ τὸν Ἀνθέμιον νὰ μιμηθῇ αὐτὸν εἰς ἔργον τόσοῦν θεάρεστον, οὗτος ὠνειρεύετο τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἐθνισμοῦ, ἃν δὲ πιστεύωμεν τὸν νεοπλατωνικὸν Δαμάσκιον, προέβη μάλιστα καὶ εἰς πραγματοποίησιν τοῦ ὄνειρου (1). Ἐν ᾧ ὁ Ζήνων συνεπλήρου τὸ ἔργον τοῦ Λέοντος, ὁ Λεόντιος καὶ ὁ Ἴλλος περιστοιχούμενοι ὑπὸ τῶν νεοπλατωνικῶν συνεμερίζοντο τὰ ὄνειρα τοῦ Ἀνθемίου (2). Εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν ὀνειροπόλων τούτων βεβάζει συμπεριελαμβάνετο καὶ ἡ ἀνύψωσις τῆς σκηπτικῆς, ἀφοῦ βλέπομεν τὸν μὲν πρῶτον περιθάλλοντα τοὺς ἐκ Βυζαντίου σκηπτικούς, τὸν δὲ δεύτερον ἀναζητοῦντα τούτους ὅπως ἀνανεώσῃ τὸ ἄθλιον τοῦ ἵπποδρόμου προσωπικόν, καὶ πρὸ πάντων τούτων λεγομένους ἐμμάλους.

Ὡς γνωστὸν, Δίων ὁ Χρυσόστομος συνέγραψεν ἐγκώμιον τῆς κόμης (3), ἐν ᾧ διὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων προσεπάθει ν' ἀποδείξῃ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἔτρεφον κόμην εἰς δόξασιν εὐγενεῖας καὶ ἀνδρείας, καὶ ὅτι ὁ Ὅμηρος εἰπὼν τοὺς Εὐβοεῖς μόνους τῶν Ἑλλήνων « ὀπισθεν κομῶντα » ἠθέλησε νὰ ἐξυβρίσῃ αὐτούς (4). Γνωστὸν ὅτι εἰς τὸν Δίωνα ἀπήτησεν ὁ Συνέσιος

(1) Φωτίου Βιβλιοθήκη, σελ. 343, ἔκδ. Bekker.

(2) Αὐτόθι.

(3) Ὁ ἀπολειθεὶς οὗτος λόγος γινώσκεται ἐκ τῶν παρὰ Συνεσίου περικοπῶν.

(4) « Ὅτι μόνους αὐτοὺς τοῖν Ἑλλήνων περιέκειρεν, αἵτχιστα κομῆν ὀπισθεν φήσας, ὥσπερ οἱ νῦν τοὺς παῖδας τοὺς ἀπαλούς ». Δίωνος Χρυσόστομου λόγος Β', σελ. 22, ἔκδ. Lud. Dindorffii, τόμ. Α.

Πιθανῶς ἐκ τοῦ ἐθίμου τούτου προήλθον τὰ τῶν ἀρχαίων κορυφιδίη, κοῦρη, κόρη, καὶ κοῦρος· εἰς τὸ τελευταῖον δ' λαὸς προσέθεας τὴν συλλαβὴν ἀγ, ἐσχημάτισεν ἑγκουρος, ὡς ἐκ τοῦ κινάρα, ἀγ-

γρίψας Φαλάκρας ἐγκώμιον· ἐξ ἄλλων λόγων τοῦ τελευταίου τούτου μνησθέντες ὅτι οἱ τότε ξανοί. Σκυθαὶ ἐκόμων Εὐβοϊκῶς (1), ἤτοι κείροντες τὸ ἔμπροσθεν τῆς κόμης μέρος καὶ διατηροῦντες μόνον τὸ ὀπισθεν αὐτῆς· ἐξ ἐτέρου συγγραφῆως, Θεοδώρου τοῦ Μοψουεστίας, πληροφοροῦμεθα ὅτι τὸ ἔθος τῆς τοιαύτης κουρᾶς ἐπεκράτει καὶ παρὰ τοῖς Σαρακηνοῖς (2)· κατὰ δὲ τὸν Θεοφάνην, οἱ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἐπισκεφθέντες τὴν Κωνσταντινούπολιν πρέσβεις τῶν Ἀβάρων ἔφερον κόμας ἀπαραλλάκτους ὡς οἱ νῦν Κινεζοὶ (3). Πι-

κινά. Οἱ Κρήτες, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ νῦν ἐκδιδομένου Γύπαρι λέγον ἄγκουρον τὸν νεανίσκον, ἐν ᾧ ὁ ἄλλος ἐλληνικὸς λαός, ἀποβαλὼν τὸ κ, λέγει ἄγουρον καὶ ἀγόρι. Οἱ Λομβαρδογενετοὶ λέγουσιν ὁμοίως tosa (κεκρμένην) τὴν κόρην, καὶ toso (κουρον), τὸν νεανίσκον. Τοιαύτην βεβαίως ἀρχὴν ἔχει καὶ τὸ τῶν Κρητῶν καὶ Ζακυνθίων κουράδιον (ποιμνιον), ἀφοῦ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον ἀδιαφόρως ὑρέμματα, τὰ τέκνα καὶ τὰ ποίμνια. Ἐν παλαιᾷ Αἰγυπτιακῇ παπύρῳ ὑρεπ-τάρια λέγονται τὰ τέκνα (Mss. Βιβλιοθήκη, VI, προλ. L.)

(1) «Τοὺς ξανθοὺς τούτους καὶ κομῶντας Εὐβοϊκῶς». Περὶ βασιλείας, κεφ. 15. Ἐπὶ Συνεσίου οἱ φαλακροὶ ἔλεγοντο Σελήνια, ἢ ὡς λέγει ὁ σημερινὸς λαὸς Φεγγάρια καὶ Φανάρια· «ἀλλ' ἀκούσας ἂν ὑποκοριζομένων καὶ ἀντικρυς σελήνια καλοῦντων τοὺς φαλακροὺς». Φαλάκρας ἐγκώμιον, 10.

(2) «Οἱ Σαρακηνοὶ τὴν κόμην κατὰ τὸ ὀπισθεν μέρος ἑῶντες μόνον ἀποκείρουνται τὸ μέρος τὸ ἐπὶ τὸ μέτωπον, οἱ εἰσὶν οἱ νῦν λεγόμενοι Γεντίλιοι». Σημειώσεις εἰς Προκόπιον Ἀλεξαννοῦ, σελ. 373, ἐκδ. Βόννης· πιθανῶς ὅμως ὅτι Γεντίλιοι (ἐθνικοὶ) ἐννοοῦνται μόνον οἱ Σκυθαί.

(3) «ἔχον τὰς κόμας ὀπισθεν μακρὰς πάνυ δεδεμέναις πρηνέσις (ταυνίσις) καὶ πεπλεγμέναις, ἡ δὲ λοιπὴ φορεσίς αὐτῶν ὁμοία τῶν λοιπῶν Οὐννων». Θεοφάνης, 6050. Ὁ Κόριππος παρομοιάζει τὴν κόμην τῶν Ἀβάρων πρὸς δύο μακρὰς ἐγίδνας (Colubri modis Avarum gens nexa capillis) Am. Thierry, Histoire d'Attila, Paris 1874, τόμ. I, σελ. 384, σημ.

θανῶς τὴν Ἀθαρικήν ταύτην κούρην ζηλώσαντες, ἕκαστε καὶ τοῦ ἵπποδρόμου φατρίαι ἔτρεφον μόνον τὸ ὀπισθεν τῆς κόμης, ἀποτέμνοντες τὰ ἔμπροσθεν αὐτῆς μέχρι τῶν κροτάρων, καλοῦσαι τὸ ἔθιμον τοῦτο Οὐννικόν (1). ὅτι δὲ τὸ ἔθιμον τοῦτο τῆς κούρᾳς τῶν δῆμων εἰσῆχθη ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ πληροφρορούμεθα ἐκ τοῦ Προκοπίου ὀνομάζοντος « νεώτερον τρόπον τὴν εἰς τὴν κόμην μεταβολήν », καὶ ἐκ τοῦ ἀρχαιοτέρου Συνεσίου ἀποκαλοῦντος τοὺς ἐπ' αὐτοῦ δημεγέρας « ἀκερσεκόμας » (2).

Ὡς οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, οὕτω καὶ οἱ Βυζαντινοὶ μέχρι αὐτῆς τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως, περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο τὴν κόμην, θεωροῦντες τὴν ἀποκοπὴν αὐτῆς ὡς τὴν μεγίστην τῶν ἀτιμώσεων. Οἱ κακοῦργοι καὶ οἱ στασιασταὶ πομπευόμενοι ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ ὑρίσταντο τὴν τιμωρίαν τῆς κούρᾳς, ἥτοι τῆς ἀποκοπῆς τῆς κόμης διὰ ψαλίδος καὶ ἰδίᾳ τῆς κούρᾳς αὐτῆς διὰ πεφυρακτωμένου σιδήρου (3). Ὡς οἱ ἐπὶ Δίωνος φιλόκομοι ἐδοστρύχιζον τὴν μακρὰν αὐτῶν κόμην διὰ καλῶν (4), οὕτω καὶ οἱ ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων ἐξηκολούθουν

(1) Προκόπιος, τόμ. III, σελ. 48, ἐκδ. Βόννης.

(2) « Τὸ πλῆθος ἐπόμενον τοὺς ἀκερσεκόμας καὶ πάντας τοὺς τολμῶντας περιττοὺς δὴ τινὰς ἤγηνται ». Ἐπιστολὴ πρὸς Παϊόνιον, σελ. 310, ἐκδ. Πεταβίου.

(3) Du Cange Glossar. Graecitatis, (κουρεύω, κούρα).

(4) « Οὐκοῦν ἐπῆμ μοι τοὺς φιλόκομους ἐπαινέειν, οἱ φιλόκαλοι ὄντες καὶ τὰς κόμας περὶ πολλοῦ ποιοῦμενοι, ἐπιμελοῦνται οὐ βλάβῃ, ἀλλὰ καὶ κάλλος τινα ἔχουσιν αἱ ἐν αὐτῇ τῇ κόμῃ, ὃν ξαίνουσιν αὐτὴν ὅταν σχολὴν ἔχωσιν· καὶ τοῦτο δὴ τὸ χαλεπώτατον, χρυσαὶ κοιμώμεναι φυλάττουσιν, ὅπως μηδέποτε ἄψωνται τῆς γῆς, ὑπερέδοντας ὑπὸ τῇ κεφαλῇ μικρὸν ῥύλον, ὅπως ἀπέχῃ τῆς γῆς ὡς πλέστον, καὶ μάλιστα φροντίζουσι τοῦ μακρὰν φέρειν τὴν κόμην, ἢ τοῦ ἡδέως καθεῖναι. Δίων Χρυσόστομος παρὰ Συνεσίῳ, κεφ. γ'.

πράττοντες, πρὸς οὐδὲν λογιζόμενοι τὰ κατὰ τῆς κόμης ἀν-
θέματα τῶν συνόδων (1).

Ἡ ἐκκλησίαι μὴ ἀνεχομένη τὴν δικτήρησιν τοιοῦτου ἐλλη-
νικοῦ ἐθίμου σφοδρῶς προσέβαλλεν αὐτό· ἐπὶ τῷ σκοπῷ δὲ
τούτῳ ἐπλάσθη ὑπὸ τῶν ἀπλοϊκωτέρων ἐν τῇ Ε' ἐκκτοντα-
τηρίδι καὶ ἡ γελοία παράδοσις ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς δὲν
εἶχε κόμην, καὶ τοῦτο ὅπως πχύσωσι πλέον οἱ ζωγράφοι ἐ-
ξεικονίζοντες τὸν Σωτῆρα ἐν ὁμοιότητι τοῦ ἀμβροσιοχαίτου
Διός (2)· εὐτυχῶς ὁμως ἡ ἐκκλησίαι οὐδέποτε ἐπισημοποίησε

(1) « Οἱ μὲν οὖν θεοὶ πατέρες ἑαῖνοι τοῦ δι' ἐμπλοκῆς εὐθετίζεν καὶ
διασκευάζεν τὰς κόμας ἐμνήσθησαν· οὐδὲν γὰρ ἕτερον τότε περὶ τὴν κό-
μην τισίν, ὡς εἴκοι, περιεργαστο, οἷα νῦν τοῖς τριχοδάπταις καὶ τριχο-
πλάσταις περιεργάζεται, πᾶσαν σπουδὴν ποιούμενοις κομῆν καὶ γυναικώ-
δεις φέρειν βοστρύχους μέχρι ζωστήρος καθιεμένους, εἰ δυνατόν· τοῦτο δὲ
οὐκ ἐκ μόνου τοῦ μὴ κείρειν τὰς κόμας τὸ περιττὸν σφίσι ἐπιτετήδευται,
ἀλλὰ πρὸς τὸ μὴ σῶθρον ἀναβιβάνει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν, καὶ ἄ-
πασαν τὴν κόμην τρέφειν αὐτοῖς πεφυκὸς καὶ βαθεῖαν ποιεῖν περιερί-
γασται· πλάττονται τε σφίσι αἱ κόμαι καλὰμοις συνδούμεναι ἔν' αὐτ. ἵς
οὐλότης προσγένηται, καὶ βάπτονται δὲ ἔν' εἰς ξανθὴ καὶ χρυσίζουσαι·
οἱ δὲ καὶ ὕδατος τὴν τρίχα τῆς κεφαλῆς ποιοῦντες διέδρογον, εἰληθε-
ρεῖται ταύτην ἐν ἀκμῇ θέρους ἀνέχοντι, ἔν' αὐτοῖς τὸ μέλαν μετα-
βληθεῖται τὸ τῶν τριχῶν· εἰσι δ' οἱ καὶ νόθους πλοκάμους περιτιθέασιν
ἐκτοῖς, τὴν ἐγγενῆ τε ξυμπυρὶ ζυρώμενοι· τρίχωσιν· καὶ ἡ μὲν κόμη
οὕτω τοῖς πλείοσιν εὐθετίζεται τε καὶ διασκεύασται »· Βαλαμῶνος ἐρ-
μηνεία εἰς τὸν 96 κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου (ἐν Β. veregil Pan-
theles Canonum, τόμ. I, σελ. 273). « Ὁ ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων ἀκμά-
σις Μιχαῆλ ὁ Βλίσταρις ἀντιγράφων ἐν πολλοῖς τὸν Βαλαμῶνα ἐ-
πιλέγει « Τοῦτο γὰρ νῦν καὶ μάλιστα, ὥσπερ τι νόσημα ἐπιδήμιον, τοῖς
χριστιανώμοις ἐνέσκηπεν »· αὐτόθι, τόμ. II, σελ. 247.

(2) « Ἐπὶ Γενναδίου ἡ χεὶρ τοῦ ζωγράφου ἐξηράνθη, τοῦ ἐν τάξει
Διὸς τὸν Σωτῆρα γράψαι τολμήσαντος, ὃν δι' εὐχῆς ἔλασσε Γεννάδιος·
καὶ δὲ ὁ ἱερωὺς ὅτι τὸ ἄλλο σῆμα τοῦ Σωτῆρος, τὸ οὐλον καὶ ὁ-

τις.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

τοιαύτην παράδοσιν περὶ τῆς κουρᾶς τοῦ Χριστοῦ, στερήσας οὕτω τοὺς νῦν Ἰνδομανεῖς· μεγάλου κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπιχειρήματος, διότι, ὡς γνωστόν, μόνος ὁ Βούδας ἐξεικονίζεται φέρων τοιαύτην κεφαλὴν. Εἰς ἀντίκρουσιν πῦθανως τῆς παραδόσεως ταύτης ἐπενοήθησαν ὑπ' ἄλλων Χριστιανῶν οἱ Ἀκερσεκόμαϊ Γαλιλαῖοι (1) καὶ ὁ Ἀκερσεκόμης ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος (2).

Ἡ ἐν Τρούλλῳ σύνοδος (691) θέλουσα νὰ ἐκριζώσῃ καὶ τὰ τελευτάτα τοῦ ἑλληνισμοῦ λείψανα ἀνεθεμάτισε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοὺς τρέφοντας κόμην νέους (3), καὶ διέταξεν ὅπως καὶ αὐτοὶ οἱ ἐρημίται κείωνται ὡς οἱ λοιποὶ μοναχοὶ (4). Οἱ εἰκονομάχοι ἀπ' ἐναντίας ἐδίωκον τοὺς κεκαρμένους μοναχοὺς, ἀναγκάζοντες τούτους νὰ τρέφωσι τὴν κόμην, ὡς οἱ λοιποὶ πολῖται (5).

λιγότερον ὑπάρχει τὸ ἀληθέστερον ». Νικηφόρου Ξανθοπούλου ἐκλογαὶ ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας Θεοδώρου Ἀνγκωνέστου (φύλ. 350 ἐν ἐκδόσει Ροβέρτου Στεφάνου).

(1) Νόννου παράφρασις τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου, II, 11.

(2) Ψελλοῦ Κατηγορητήριον Κηρουλλάρου « καὶ πρὸ πάντων ὁ Ἀκερσεκόμης (οὕτω τὸν Πρόδρομον λέγουσα) μετὰ τῆς ὀρείου δασύτητος καὶ τῆς τοῦ προσώπου τραχύτητος ». Κώδιξ Παρισίων 1182, φύλ. 132.

(3) Κανὼν 96.

(4) Κανὼν 42, ἐν ᾧ σημειοῖ ὁ Ζωναρᾶς « Ἦσαν γὰρ καὶ πάλαι πινὲς οἱ μέλανα περιβλήματα ἐνεδύοντο καὶ τὰς κόμας οὐκ ἔλειπον, ἀλλ' εἶων εἰς βοστρύχους αὐτὰς καθειμένους τοῖς στέρνοις αὐτῶν καὶ τοῖς ὤμοις περικαθῆναι, καὶ οὕτω τὰς πόλεις περιέτρεχον καὶ λαῖκοις ἀνδράσι συνῆταν καὶ γυναιξί, τὸ μοναχικὸν ἐπίγγελμα καθυβρίζοντες, τούτους προτιάσσει ἡ σύνοδος αὕτη τὰς κόμας κείρεσθαι καὶ ἐν μοναστηρίοις εἰσέγεσθαι, ὥστε μοναχοὶ· συνοικεῖν τε καὶ συνασχεῖν ». *Beveregius, Pandectes Canonum*, I, σελ. 208.

(5) « Τὸ σεμλὸν μεταμριεννύμενοι στολίτην, κομῆται αὐτοὶ ἐντὶ κε-

Ἡ κόμη τῶν Βυζαντινῶν δὲν ἦν ὁμοιόμορρος, διότι ἄλλοι μὲν διετήρουν τὰ ἔμπροσθεν, ἄλλοι δὲ τὰ ὀπισθεν αὐτῆς. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ὑπῆγοντο, ὡς προεβρέθη, οἱ δῆμοι, εἰς δὲ τὴν δευτέραν οἱ ἀνδριαντοποιοὶ καὶ οἱ ζωγράφοι. Ἐκ τοῦ Εὐαγρίου μανθάνομεν ὅτι οἱ τελευταῖοι ἔμπροσθεν κομῶντες ἐμιμοῦντο τὸν Καῖρὸν, οὕτω τότε ἐξεικονιζόμενον (1)· οἱ δῆμοι, ὡς προείπομεν, ἀρχῇθεν διετήρουν ἅπασαν τὴν κόμην, μόνον δὲ ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ παρεδέχθησαν το βαρβαρικὸν ἔθιμον τοῦ κτείνειν τὰ ἔμπροσθεν τῶν τριχῶν. Ἀποῦ δὲ ἀκερσεκόμαι ἦσαν οἱ δῆμοι ἐπὶ Συνεσίῳ, πολλῶ μᾶλλον ἦσαν τοιοῦτοι οἱ πρὸς τούτους στενῶς συνδεδεμένοι σκηνικοί, φέρντες τὸ δικηρικὸν ἐπώνυμον ἑμμάλοι ἐν αὐτῇ τῇ ἐποχῇ τοῦ περὶ τὴν κόμην νεωτερισμοῦ τῶν δῆμων, ἥτοι ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ· ἂν δὲ οἱ ζωγράφοι καὶ οἱ πλάσται ἔκαιρον τὰ ὀπισθεν τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς μιμούμενοι τὸν Καῖρὸν, πολλῶ μᾶλλον ὄφειλον οἱ περὶ Διόνυσον τεχνεῖται νὰ ὦσιν ἑμμάλοι, ἀποῦ τοιοῦτος ἐξεικονίζετο καὶ ὁ προστάτης θεὸς αὐτῶν.

Ἐγκωμιάζων τὴν φαλάκραν ὁ Συνέσιος λέγει ὅτι οἱ τελοῦντες τὰ ὄργια τοῦ Διονύσου ὄζειλον νὰ φέρωσι κόμης, εἴτε

καρμένων διεδείκνυντο καὶ εἰς λαϊκὸν σχῆμα αὐθις μετηρμόζοντο». Νικηφόρος πατριάρχης, σελ. 80, ἐκδ. Βόννης.

[1] «Ὁξυπετής ὁ Καῖρς· καὶ παρὰ πόδας μὲν ἰὼν ἀλίσσεται, ἐπὶ δὲ τὴν λαβὴν διαδράσκει μεταμορφορεῖ, γελᾷ τε τοὺς διώκοντας, ἐρικτὸς αὐτοῖς· λοιπὸν οὐκ ἀνεχόμενος εἶναι· θέν ἄμελει οἱ πλάσται καὶ ζωγράφοι κόμην ἔμπροσθεν καθέντες αὐτῶν τὴν κεφαλὴν, ὀπισθεν ἐν χρῶσι· εὐ μάλα σοφῶς κινεῖτόμενοι, ὡς ὀπισθόπους μὲν τυγχάνων, τὸν καθεστῆναι τῆς κόμης ἴσως κρατεῖται, ἔμπροσθόπους δὲ γενόμενος τέλειον διαφεύγει, οὐκ ἔγων ὅτῳ κρατηθεῖη τῷ διώκοντι». Εὐαγρίου ἐκκλ. ιστορίᾳ, φύλ. 152, ἐκδ. Ροβέρτου Στεφάνου. Καὶ ὁ Φώτιος περιγράφει τὸν Χρόνον «ἔμπροσθεν μὲν ἀκερσεκόμην, ὀπισθεν δὲ κουρίαν». Ἐπιτολὰί.

ρυσικός, εἴτε πλαστάς (1). Τὰ ὄργια ταῦτα βεβαίως ἐτίθον οἱ σκηνικοί, οἵτινες ἔφερον τὸ αὐτὸ ἐπάνωμον πρὸς τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν νενομισμένην τοῦ Βάκχου ἀκολουθίαν Σκυῖους, διότι ἀμφοτέρω ἀπεκαλοῦντο « οἱ περὶ τὸν Διόνυσον ». Ἐκ τῶν σκηνικῶν ἐκείροντο μόνον ὠρισμένοι τινὲς γελωτοποιοί, οἵτινες παρίσταντο ἐν τῷ θεάτρῳ ἐμπιζόμενοι καὶ κατὰ κόρη ράπιζόμενοι ὑπὸ τῶν συναδέλφων, ὡς οἱ νῦν γελωτοποιοὶ τῶν ἵπποδρομίων· τὸ εἶδος τοῦτο τῶν κουριῶν σκηνικῶν ἀποκαλεῖ ὁ ἅγιος Ἀστέριος « ἐξυρημένον πρὸς κόνδυλον » (2).

Ἡ ἀπαραίτητος κόμη τῶν πομπευτῶν τοῦ Διονύσου ἀνμφιβόλως ἀνεφέρετο εἰς παλαιὰν παράδοσιν περὶ Βάκχου ἀκούρου. Ὡς γνωστόν, οἱ παλαιοὶ ποιηταὶ ὀνομάζουσιν Ἀκερσεκόμην ἢ Ἀκαιοκόμην μόνον τὸν Ἀπόλλωνα, οἱ μεταγενέστεροι ὁμῶς, καὶ ἰδίᾳ ὁ Νόννος, ἀπονέμουςι τὸ ἐπίθετον τοῦτο πλὴν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ εἰς τὸν Διόνυσον (3). Ἀμφοτέρων τῶν ἀκερσεκομῶν τούτων θεῶν ἡ κόμη ἦν ξανθόχρους, διὸ καὶ οἱ μεταγενέστεροι ἐπιγραμματοποιοὶ ἀποκαλοῦσι τὸν Βάκχον Ξανθοκάρηνον (4).

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ὁ λόγος δι' ὃν οἱ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται, καὶ ἰδίᾳ οἱ ὀρχηστικὶ ἔτρεπον

(1) « Ὃς τὴν Διονύσου τεθέσται τελετήν, τὸ μὲν ὅσον ἐστὶ τοῦ θιέσου δαυὶ τριχί, τῇ μὲν οἰκείᾳ, τῇ δὲ ἄλλοτρίᾳ κατάκομον », κεφ. 6.

(2) Φαλίσκρας ἐγκώμιον 13 βλέπε καὶ τὰς σημειώσεις τοῦ Kranbigeri. Ἐκ τούτου πιθανῶς προῆλθον καὶ αἱ περὶ τῇ λαῶ διατηρούμεναι λέξεις κουρεύω = ἐξευτελλίζω, περιφρονῶ, ἄς κουρεύεται = κουρευτός (περιφρονητός), κωροείδο = κλέγων, κωροείδω = ἐκπαίω. ὡς καὶ ἡ φράσις ἄκουροι καὶ κουρεμένοι = φύρδην μίγδην (δύλο: ἀνάμικτος, τίμοι καὶ ἄτιμοι).

(3) Φοῖτος: ἀκερσεκόμης (X, 277). Διόνυσος ἀκερσεκόμης: XXXVII 42, καὶ XLIV, 147) Νόννος Διονυσιακί.

(4) Ἀνθολογία, IX, 524.

μκρὴν κόμην, διὰ τοῦτο καὶ ἑμμάλοι (1) ὀνομαζόμενοι. Ἀπὸ τοῦ χρώματος τῆς μκρᾶς αὐτῶν κόμης οἱ ὀρχηστὰς καὶ αἱ μιμάδες ἔφερον καὶ τὰ διακριτικὰ ἐπώνυμα Κκράμματος (2), Χρυσόμαλλος, Χρυσομαλλώ, Ξκνθῶ ἢ Ξκνθάριον· τοιούτων δὲ πιθανῶς εἶναι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ὑπὸ Σιδωνίου μνη-

(1) Ἡ λέξις ἑμμάλος ἀπαντᾷ μόνον παρὰ Λουκιανῷ ὡς ἐπιθετὸν τῶν προβάτων. Ὅτι δὲ καὶ τὰς τρίχας καὶ ἰδίως τὴν κόμην τοῦ ἀνθρώπου ἐσήμαινε, πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ παρ' Αἰσχύλῳ δρακοντόμαλλοι (Γοργόνες), γραφόμενον ὑπὸ μὲν τοῦ Νόννου δρακοντόκομοι (Γίγαντες, Μεδουσα), ὑπὸ δὲ τοῦ Τζέτζου δρακοντότριχες (δρακοντοτριχέω), καὶ τοῦ παρ' Εὐριπίδῃ «λευκοτρίχων πλοκάμων μαλλοῖς»· παλαιὰ καὶ Ἑρρίκῳ Στεφάνῳ γλῶσσαι γράφει «μαλλὸς· παιδίου καὶ ἀθλητοῦ». Τὸ περίεργον δὲ ὅτι, ὡς οἱ ἀρχαῖοι παρήγαγον ἐκ τοῦ ἔριον τὸ τοσοῦτον διάφορον τὴν σημασίαν βῆμα ἐρίζω, οὕτω καὶ ὁ σημερινὸς λαὸς διατηρήσας ἀντὶ τοῦ ἔριον τὸ ἀντίστοιχον μαλλίον σχηματίζει ἐκ τούτου τὸ βῆμα μαλλόνω (ἐρίζω). Τοιαῦτας ἐκ τῆς αὐτῆς ῥίξης παραγωγὰς διαφόρων λέξεων διατήρησεν ἡ δημοτικὴ γλῶσσα ἀπαρχαλίκτως ὡς ἡ ἀρχαία, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι τὸ πνεῦμα ἀμφοτέρων τῶν γλωσσῶν μένει ἀναλλοίωτον, ἢ πιθανώτερον ὅτι αἱ ὡς νέαι θεωρούμεναι δημοτικαὶ λέξεις εἶναι ἀρχαιόταται, διότι ὁ λαὸς δὲν ᾔδυντο νὰ μεταφράζῃ τὰς ἀπαρχιουμένας παλαιάς. Οὕτως, ὡς εἰ ἀρχαῖοι ἔλεγον ἤστου, καὶ ἀστειεύομαι, εὐνὴ καὶ εὐνοῦχος, σάβη καὶ σάθων, καὶ ὁ σημερινὸς λαὸς λέγει γώρα καὶ χωρατεύω, μονιὰ (κοίτη) καὶ μονοῦχος, π... (πιδότον) καὶ π... πς (πάλληλς, παλληλάριον) καὶ τὰ τοιαῦτα.

(2) Πλὴν τοῦ ἐν λόγῳ ὀρχηστοῦ, τὸ ὄνομα τοῦτο φέρει καὶ ὀρχηστὰς τις καλούμενῃ Ροδόκλεια καὶ Κκράμματος (Ἀνθολογία, V, 73-74). Τὸ ὄνομα τοῦ Κκρμμάλλου ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἀρχαῖον Μιλαγκόμας, ἐκ τούτου δὲ ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ λαοῦ λεγόμενος Κκρς (μέλας) δὲν εἶναι λέξις Τουρκικὴ, ἀλλ' ἑλληνικὴ ἴσως παλαιότερη, ὡς εἰκάζεται ἐκ τοσοῦτων ἄλλων παλαιῶν ὀνομάτων συνθέτων ἐκ τῆς λέξεως, ὡς Κκράχιος, Κκρκακούτις, Κκράχις.

μονευομένου συντρόφου τοῦ Κραμαλλου, Φαβάτου, φέροντος
δηλονότι κυαμόχρουν κόμην, ἥ ὡς λέγουσιν οἱ ἱταλοὶ color di
fava, τῶν παρ' Ἀγαθίᾳ Ἐρευθοῦς καὶ Πορφυρίδος, ὡς καὶ τοῦ
ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων μνημονευομένου ὑπὸ τοῦ Φιλῆ Κα-
πνομάλλῃ.

Ὁ Ζήνων ἦν ὑπαδὸς τῆς Χαλκηδονικῆς συνόδου, ἐπομένως
ἀρεστὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἥτις πολλὰς προσήνεγκεν αὐτῷ
ὑπηρεσίας (1). περὶ τῆς πίστεως, ὁμῶς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ
Λογγίνου πολλὰ ἐπεκράτουν ὑποψίαι, ἀφοῦ οὗτος καὶ πρὸς
τοὺς νεοπλατωνικοὺς συνεδέετο καὶ εἰς τὰς γυναικείας μονὰς
εἰσβάλλων ὠργίζεν (2). Ἄπαις καὶ λαομίσητος ὁ Ζήνων ἐπὶ
τέλους ἀπεφάσισε ν' ἀνγκλήσῃ τὸν ἀδελφὸν ἐκ τῆς πολυγρ-
νίου ἐξορίας, εἰς ἣν τὸν εἶχε καταδικάσει, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ
νὰ ὀνομάσῃ τοῦτον διάδοχον αὐτοῦ.

Φύσει μάταιος καὶ φιλοθέατρος ὁ Λογγίνος ἐώρτασε μετὰ
μεγάλῃς πομπῆς τὰς δύο ἄλλεπαλλήλους αὐτοῦ ὑπατείας ἐπι-
ρίπτων εἰς τὸν λαόν, πλὴν τῶν νενομισμένων χρημάτων, καὶ
σφαίρας ἀργυρᾶς καὶ ἐπικάρπια. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ὑπατιῇ
προόδῳ (490) προσκαλέσας εἰς Κωνσταντινούπολιν τοὺς δι-
αχθέντας σκηنيκοὺς ἀνενέωσε διὰ τούτων τὸ παλαιὸν τῶν ἐμ-
μάτων προσωπικόν, χορηγῆσας εἰς ἐκάστην τῶν τεσσάρων τοῦ
ἵπποδρόμου φατριῶν ἓνα τῶν διασημοτέρων ὀρχηστῶν. Εἰς
τοὺς Πρασίνους ἐδόθη ὁ προρρηθεὶς Καραμαλλος, φέρων τὸ κύ-
ριον ὄνομα Αὐτοκύων (3).

(1) Ὁ πατριάρχης Ἀκίχιος διώξας τὸν προσωρινῶς ἀρπάσαντα τὸν
θρόνον Βασιλίσκον, ὡς ἐχθρὸν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, προσεκάλει
τὸν εἰς Ἱσαυρίαν προσωρινῶς καταφυγόντα Ζήνονα (Θεόδωρος Ἀνα-
γνώστης, φύλ. 351 ἐκδ. Ροβέρτου Στεφάνου).

(2) Μάλγου ἀποσπάσματα (ἐν Historici Minores, τόμ. I, σελ. 453).

(3) « Παρέστη εἰς τὰ τέσσαρα μέρη τῆς πόλεως, ὀρχηστὰς ἐμμάτους

Ἡ πρὸς τὸ θέατρον ἀφροσύαις τοῦ Λογγίνου πιθανῶς ὀφείλεται εἰς τὰς ἐνεργείαις τῶν νεοπλατωνικῶν, οἵτινες πολὺ ἀνεμίχθησαν εἰς τὰ τότε πολιτικὰ συμβάντα. Οὕτω βλέπομεν ἐπὶ Λέοντος τοῦ Α' πολὺ ἐκτιμώμενον τὸν νεοπλατωνικὸν ἱατρὸν Ἰάκωβον Ψυχρίστον, εἰς τὴν ἐπιστήμην τοῦ ὁποίου ὤφειλεν ὁ βασιλεὺς τὴν ζωὴν, καὶ παρεμβαίνοντα ὅπως μετριάσῃ τὴν κατὰ τῶν ἐθνικῶν μανίαν τοῦ ὄχλου καὶ τῆς ἐκκλησίας (1). Ὁ Ἰάκωβος οὗτος κατήγετο, κατὰ μὲν τὸν Δαμάσκιον ἐκ Δαμασκοῦ, κατὰ δὲ τὸν Μαρχελλίνον ἐξ Ἀχαΐας τῆς Ἑλλάδος· περιελθὼν πολλὰς χώρας εἰς ἱατρικὴν μελέτην ἐμεινεν ἐπὶ πολὺ ἐν Ἀθήναις καὶ σχετισθεὶς πρὸς τὸν φιλόσοφον Πρόκλον ἔπραξε τοσαῦτα ὑπὲρ τῆς πόλεως καλὰ, ὥστε οἱ ἐυγνωμονοῦντες Ἀθηναῖοι ἐτίμησαν αὐτὸν καὶ δι' ἀνδριάντος. Ἐλθὼν εἰς Βυζάντιον ἀνεμόρφωσε τὴν καταπεσοῦσαν ἱατρικὴν, καὶ ἀρκούμενος εἰς τὸ χορηγούμενον αὐτῷ βασιλικὸν σιτηρῆσιον προέτρεπε τοὺς θεραπευομένους νὰ συνεισφέρωσιν ὑπὲρ τῶν πενήτων. Ὁ Ἰάκωβος δὲν ἦν μόνον ἱατρός, ἀλλὰ καὶ φιλόσοφος, πρεσβεύων τὴν ἐλληνικὴν θρησκείαν, ἐπομένως ἀσεβῆς, ὡς λέγει ὁ Φώτιος (2). Μεταξὺ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ διακρίνε-

μικροὺς τέσσαρας· ἦσαν γὰρ οἱ ὀρχούμενοι ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐσημοὶ παλαιοί, καὶ ἐποίησαν αὐτοὺς λῦσαι πλὴλὰ χαριστάμενος αὐτοῖς· ἔδωκε δὲ τοῖς Πρασίνοις ἔμματα τὸν Αὐτοκύονα, τὸν λεγόμενον Κερμαλλον, ἀπὸ Ἀλεξανδρείας τῆς μεγάλης, καὶ τὸν Ρόδον, τὸν λεγόμενον Χρυσόμαλλον, καὶ αὐτὸν Ἀλεξανδρέα, εἰς τὸ Βένετον, καὶ Ἑλλάδιον τὸν ἀπὸ Ἐμέτιζης τῆς πόλεως εἰς τὸ Ρούσιον μέρος· ἔδωκε δὲ καὶ τὸν λεγόμενον Μαργαρίτην τὸν Κατζάμουν τὸν ἀπὸ Κυζίκου ἐνεγκὼν τοῖς Λευκοῖς. Καὶ ἀπέθανε τὴν δευτέραν αὐτοῦ ὑπατείαν ὁ Λογγίνος. Μαλάλας, σελ. 386, ἐκδ. Βόννης.

1 Βλέπε τὰ κατὰ τὸν φιλόσοφον Ἰσοκρίσιον περὶ τοῦ αὐτοῦ χρόνου πρῶτον, σελ. 369.

2 Βιβλιοθήκη, σελ. 344, ἐκδ. Bekker.

το ὁ ἱατρὸς καὶ φιλόσοφος Ἀσκληπιόδοτος, ὅστις ἄγνωστον κατὰ πόσον ἀνemieύθη εἰς τὰ τότε πολιτικά συμβάντα, διότι τὸ σπουδαιότατον ἱστορικὸν μνημεῖον τῆς περιόδου ταύτης, ὁ Βίος τοῦ Ἰσιδώρου, διετηρήθη ἐν μόνῃ τῇ ἐπιτομῇ τοῦ Φωτίου· ἐκ τούτου πληροφορούμενοι ὅτι ὁ Ἀσκληπιόδοτος κατέβαλλε πολλοὺς ἀγῶνας εἰς διάσωσιν τῆς παλαιᾶς μουσικῆς (1), δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ προγεγραμμένον θέατρον πολὺ ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῶν νεοπλατωνικῶν. Ἐπίσης ἀγνοοῦμεν τὰς πρὸς τούτους σχέσεις ἐτέρου σοφιστοῦ, τοῦ Παμπρέπιου, ὅστις πολὺ ἀνemieύθη εἰς τὰς τότε ἐπαναστάσεις (2). Κατὰ τὰ παρὰ Σουῖδα διασωθέντα ἀποσπάσματα τοῦ ἱστορικοῦ Μιλήχου, ὁ νεοπλατωνικὸς οὗτος φιλόσοφος, καταγόμενος ἐκ Ἀθηνῶν τῆς Αἰγύπτου, ἐπεσκέρθη τὰς Ἀθήνας χάριν τῆς διδασκαλίας τοῦ Πρόκλου, καὶ διωρίσθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καθηγητῆς τῶν γραμματικῶν· διενεχθεὶς πρὸς τὸν ἄρχοντα Θεαγένην ἤλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, πιθανῶς ὅπως λάβῃ μέρος εἰς τὸν γνωστὸν ἀγῶνα τῶν σοφιστῶν, καὶ ἀναγνοῦς δημοσίᾳ ποιήματά τι ἐπεκροτήθη καὶ ἔλαβε σιτηρέσιον παρὰ τῆς πόλεως, καὶ τοῦ παντοδυνάμου Ἰλλοῦ· κηρύττων τὸν ἑλληνισμὸν δημοσίᾳ ὁ Παμπρέπιος ἐξωρίσθη, ἀλλὰ προσκολληθεὶς εἰς τὴν

(1) « Εὐφροστάτος δ' Ἀσκληπιόδοτος περὶ μουσικὴν γεγωνώς, τὸ ἐνι-
μόνιον γένος ἀπολωλὸς οὐχ οἶδ' ὅτε ἐγένετο ἀνασώσασθαι, καίτοι τὰ
λα δύο γένη κατὰ τῶν καὶ ἀνακρουσάμενος, τὸ τε χρωματικὸν ὡμα-
ζόμενον καὶ τὸ δικτονικόν· τὸ δὲ ἐναρμόνιον οὐχ εὔρα, καίτοι μαγί-
δας, ὡς ἔλεγεν, ὑπαλλάξας καὶ μεταθεὶς οὐκ ἐλάττους εἴκοσι καὶ δι-
κοσίαν· αἴτιον δὲ τῆς μὴ εὐρέσεως τὸ ἐλάχιστον μέτρον τῶν ἐναρμό-
νιων διαστημάτων, ὅπερ ὀρεσιν ὀνομάζουσι· τοῦτο δὲ ἀπολωλὸς ἐκ τῆς
ἡμετέρας αἰσθήσεως καὶ τὸ ἄλλο γένος τὸ ἐναρμόνιον προσπαύλασεν·
Φώτιος, αὐτόθι.

(2) Σουΐδας (Παμπρόπιος). Εὐχάριτος, III, 27.

Ἰλλον ἀνεμίχθη εἰς τὰς κατὰ τοῦ Ζήνωνος στάσεις, προφητεύων εἰς τὸν Ἰλλον, τὸν Λεόντιον καὶ τὸν Μαρκιανὸν τὴν κατὰληψιν τοῦ θρόνου καὶ τὴν ἀνακλήρουσιν τοῦ ἐλληνισμοῦ· οἱ ὅπαδοί αὐτοῦ ἀποτυχόντες τῶν ἐλπίδων ἐθανάτωσαν αὐτὸν ἐκ σπενδονίσαντες ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων ἐνὸς φρουρίου τῆς Κιλικίας.

Πρὸς τοὺς νεοπλατωνικοὺς τούτους καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὸν Ἰλλον συνεδέετο διὰ στενῶν σχέσεων καὶ ὁ Λογγίνος, ὅστις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατηχηθεὶς ὑπὸ τοῦ Παμπρεπίου ἀνῆκεν εἰς τὴν εὐαρίθμον ἐκείνην τῶν ὄνειροπόλων μερῶν, ἥτις ἐπὶ πολὺ ἀπωρελῶς ἐμόχθησεν πρὸς ἐπανάληψιν τῆς ἀποτυχούσης ἀποπειρας τοῦ Ἰουλιανοῦ.

Ἡ τοιαύτη τῶν νεοπλατωνικῶν ἀνάμιξις ἐν τῇ μεγάλῃ θρησκευτικῇ πάλῃ, ἥτις ἤρχισεν ἀπὸ Μαρκιανοῦ καὶ ἐπερατώθη ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ὑπερνοεῖ ὅτι ὑπὸ τὸ ζήτημα τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου ὑπεκρύπτετο ἄλλος λαυθάων ἡμᾶς σκοπός· πιθανὸν ὅτι ὁ μέγας οὗτος ἀγὼν ἦν ὁ τελευταῖος τὸν ὅποιον ἡ ἐκκλησία συνῆψε πρὸς πάντας τοὺς ἀντιπάλους αὐτῆς, ἐθνικοῦς τε καὶ αἰρετικούς. Ὡς γνωστὸν βάσις τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου ἦν ἡ καταδίκη τοῦ περὶ μιᾶς φύσεως τοῦ θεοῦ αἰρετικοῦ δόγματος τοῦ Νεστορίου καὶ Εὐτυχοῦς· χάριν τοῦ φοβεροῦ τούτου ζητήματος διηρέθησαν πρὸς ἀλλήλας αἱ οἰκογένειαι (1), οἱ δῆμοι λυσσῶδῶς ἐσφάζοντο, οἱ πατριάρχαι καὶ οἱ

(1) « Πολλοί τε ἐντεῦθεν κατὰ τῆς ἐκκλησίας ἐπικνέστησαν ἐρίδες, καὶ πιστότατος διηρέσθη λεώς ». Εὐάγριος, φύλ. 159· « ἡνίκα γὰρ δὲ περὶ πίστεως πρόκειται λόγος, πατέρες τε πρὸς πατέρας, πατέρες τε αὐτὸς πρὸς φύντας διίστανται, γυνή τε πρὸς τὸν ἴδιον γαμέτην, ἀνὴρ τε αὐτὸν πρὸς τὴν ἰδίαν γαμέτην, εἴτε κατὰ τινα συγχείμενοι οἰκονομῶν, ἢ ὁ μὲν τῶν λεγόντων δύο φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν μετὰ τὸν ἔκωσιν ἀντέλχεται, ἡ δὲ τῶν πρεσβεούντων μίαν φύσιν »· ὁ αὐτὸς, φύλ. 161, ἐκδ. Ροβέρτου Στεφάνου.

βασιλεῖς ὑβρίζοντο καὶ κἀθηροῦντο. Καθ' ὅλην τὴν διάρκεια τοῦ θρησκευτικοῦ τούτου προξυσμοῦ ἤμικσαν διόκημοι ιστορικοί ἐπιμελῶς συγγράψαντες τὰ διαδραματισθέντα θλιβεῖς γεγονότα, δυστυχῶς ὁμῶς πάντες ἐξηφανίσθησαν, ἡ δὲ μεγάλη ἱστορικὴ αὕτη περίοδος γινώσκεται ἐκ τῶν συγκεχυμένων σημειώσεων μεταγενεστέρων μὴ ἀξιοπίστων χρονογράφων. Ἡ ἐκκλησίᾳ δὲν ἦν ἀμέτοχος τῶν αἰματηρῶν τούτων δρχμάτων, ἀφοῦ αὐτὴ ὠδήγει τὰ πλῆθη καὶ αὐτοὺς τοὺς ληστὰς (1). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα αἱ φατρίαι τοῦ ἱπποδρόμου συνεέθησαν διὰ μυστηριώδους δεσμοῦ, διότι εἶναι ἀδύνατος ἡ ὑπόθεσις ὅτι μετὰ τοσαύτης λύσεως ἔχουνον τὸ αἶμα αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ἀκαταλήπτου εἰς αὐτοὺς δόγματος τῆς μιᾶς ἡ πλειονῶν φύσεων τοῦ θεοῦ, ἴσω, μάλιστα πρὸς τοῦτο ἐγένετο καὶ χρῆσις χρημάτων, ἀφοῦ βλέπομεν τὸν Ἀναστάσιον κηρυττόντα τὰ εἰς τοὺς ληστὰς τῆς Ἰσχυρίας ἐτησίως χορηγούμενα χρήματα (2).

Ἀποθανόντος τοῦ Ζήνωνος ἡ Ἀριάδνη ὠνόμασε διδάσκειν αὐτοῦ τὸν ἐξ Ἐπιδάμνου Ἀναστάσιον τὸν Δίκορον, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἐφρύαζεν ὁ πατριάρχης Εὐθύμιος ὡς προτιμῶν τοῦτου ἕλλον τινὰ πειθήνιον (3). Ὅλα τὰ αἵρετικὰ ἐπίθετα συνωρεύθησαν κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι τὸ Χαλκηδονικὸν ζήτημα δὲν ἦν τῶσον ἀπλοῦν, ὡς νῦν γινώσκεται· αὐτὸς ὁ τοσοῦτον ἐνθερμος τῆς Χαλκηδονικῆς συνόδου

(1) Θεόδωρος Ἀναγνώστης, φύλ. 352, τῆς αὐτῆς ἐκδόσεως.

(2) « Ἐντεῦθεν καὶ τὰ καλούμενα πρῶην Ἰσχυρικὰ τοῖς βασιλεῶσι ἐπηνέχθη θησαυροὶς· ἦν δὲ ἄρα τοῦτο χρυσίον ἐς ἑκαστον ἔτος βιζάντιοις χορηγούμενον, πεντακισχιλίας ἔλκον λίτρας ». Εὐάγγελος III, 35.

(3) « Ἐξανέστη αἵρετικὸν καλῶν καὶ τῶν χριστιανῶν ἀνάξιον ». Εὐάγγελος φύλ. 352. Ἄλλοι λέγουσι τοῦτον Εὐτυχιανόν, Συγγυτικόν. Ἀλέφalon (Muralt, σελ. 107).

ὑπερχαριστῆς πατριάρχης Εὐθύμιος· καθαιρεῖται μετ' οὐ πολὺ ὡς Νεστοριανὸς (496). Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πιθανώτερον ν' ἀναζητηθῇ ἡ κατὰ τοῦ Ἀναστασίου κυρίᾳ ἀφορμὴ τοῦ μίσους τῆς ἐκκλησίας εἰς τὸ ὅτι οὗτος δὲν ἠθέλησε νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐκκλησίαν ἐν τῷ διωγμῷ τῶν ἐθνικῶν καὶ αἰρετικῶν, ὡς ὁ Λέων καὶ ὁ Ζήνων· διὰ τὸν λόγον τοῦτον βλέπομεν κατ' αὐτοῦ ἐξεγειρόμενον καὶ τὸν διάδοχον τοῦ Εὐθυμίου, Μακεδόσιον, ὅστις ἐδίδε τὸ σύνθημα τῶν φοβερῶν ἐκείνων ἐπανάστασεων, αἵτινες ἐπροξένησεν ἀνυπολόγιστα κακὰ (1). Ὅτι δὲ οἱ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου διεγειρόμενοι εἰς ἐπανάστασιν δῆμοι δὲν ἠγνόουν τί ἐζήτουν ἀρκεῖ τὸ ἐξῆς. Ἐν ἔτει 511 ὁ Ἀναστάσιος ἀπελπισθεὶς ἐκ τῶν συνεχῶν ἐπανάστασεων ἤλθεν εἰς τὸν ἱππόδρομον καὶ ἐνώπιον τῶν δῆμων ἀπέθεσε τὸ στέμμα, λέγων ὅτι δὲν δύναται πλέον νὰ βρασιλεύσῃ· οἱ δῆμοι, ἀντὶ νὰ δεχθῶσι τὴν παραίτησιν, παρεκάλεσαν αὐτὸν ν' ἀναλάβῃ τὸ στέμμα ὑποσχόμενοι ἡσυχίαν ἐν τῷ μέλλοντι (2)· μετ' οὐ πολὺ ὅμως νέα ἐπανάστασις ἐκρήγνυται, οἱ ἀνδριάντες τοῦ Ἀναστασίου καὶ τῆς Ἀριάδνης σύρονται εἰς τὸν βόρβορον, καὶ ὁ Γότθος Ἀρσοβίνδος ἀνευφημεῖται πρὸς στιγμὴν βασιλεύς.

Ἄν πιστεύσωμεν τὰς παραδόσεις τῶν χρονογράφων ὁ Ἀναστάσιος συνεδέετο πρὸς πάσας τὰς αἰρέσεις· ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἀπέκλινε πρὸς τοὺς Μανιχαίους, ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς πρὸς τοὺς Ἀρειανούς (3), αὐτὸς δὲ πρὸς τοὺς Ἀκεράλους, Εὐτυχιανούς

(1) Εὐάγριος, III, 44.

(2) « Ἄσπερ θεασάμενος ὁ λεώς, ὅσπερ ἐκ τινος θένος μετατίθετο καὶ παρεκάλει τὸν Ἀναστάσιον τὸν στέφανον περιθέσθαι, ὑποσχόμενος τὴν ἡσυχίαν ἔχειν »· αὐτόθι.

(3) « Μανιχαῖοι καὶ Ἀρειανοὶ ἔρχοντο Ἀναστασίῳ, Μανιχαῖοι μὲν ὡς τῆς μητρὸς αὐτοῦ ζήλω οὔσης αὐτῶν, Ἀρειανοὶ δὲ ὡς Κλέαρχον

καὶ πόντας τοὺς ἄλλους ἐχθροὺς τῆς ὀρθοδοξίας. Εἶναι ὅμως περὶ τούτου, ὅτι, ἐνῶ ἡ ἐκκλησία ἀνεθεματίζε τοῦτον ὡς ἐχθρὸν τῆς Χαλκηδονικῆς συνόδου κινουῖται πάντα λίθον εἰς ἀνταρτίαν αὐτοῦ, οἱ νεοπλατωνικοὶ ἐπανηγυρίζον αὐτὸν ἐν τοῖς θεῖοις, ἀποκαλοῦντες γνήσιον Ἑλληνα, νέον Ἀγασίλαον καὶ μέγιστα ἀπόγονον τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Ἡρακλέους (1). Ταῦτα βεβαιῶς δὲν ἠδύναντο νὰ κηρύξωσι δημοσίᾳ οἱ σοφισταί, ἂν δὲν ἐγνώριζον καλῶς, ὅτι ὁ Ἀναστάσιος περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο τὴν ἑλληνικὴν αὐτοῦ κατὰ γωγὴν· ὁ θεὸς αὐτοῦ ὠνομάζετο Κλέαρχος, ὁ δὲ ἀδελφὸς καὶ ὑποψήριος διάδοχος αὐτοῦ, Θεόκριτος· ὀνόματ' αὖ πρῶτάκουστα διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους.

Ἐκ τῶν ἀντιφρατικῶν τούτων εἰδήσεων ἐξάγεται ὅτι ὁ Ἀναστάσιος οὔτε αἰρετικός, οὔτε κοινὸς βασιλεὺς ἦτο· περὶ τῶν βίων τὸ κράτος ἐξηντλημένον καὶ ἐξουθενημένον ἐκ τῆς φιλικῆς διοικήσεως τοῦ Ζήνωνος· ἠθέλησε νὰ κατευνάσῃ τὰ ἐμ-

τὸν θεὸν πρὸς μητρὸς Ἀναστασίου θυμὸδοξον ἔχοντας». Εὐάγγελος, σὺλ. 352, ἐκδ. Ροβέρτου Στεφάνου.

(1) Προκοπίου σοφιστοῦ Γίξης πανηγυρικὸς εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀναστάσιον (*Villoison Anecdota Graeca*, τόμ. II, σελ. 28-45). Ὁ Προκόπιος ἦν ἄρχων τῆς πόλεως καὶ νομοθέτης, (βλέπε Χορικίου ἐπιτίμιον εἰς Προκόπιον ἐν *Fabricii Bibliotheca Graeca*, τόμ. VIII, σελ. 84). Μεταξὺ τῶν δικτάξεων αὐτοῦ, ὁ προειρημένος μαθητὴς αὐτοῦ ἀνιχνεύει καὶ τὴν κατάργησιν τοῦ θρηγνῆν τοὺς νεκροὺς διὰ μισθίων θρηγνιδῶν (μυριολογιστριῶν).

Ὅτι ὁ Ἀναστάσιος ὑπεετίριζε τοὺς νεοπλατωνικοὺς ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς πρὸς τὸν φιλόσοφον Πρόκλον προστάξεως αὐτοῦ· ὁ νεοπλατωνικὸς οὗτος διέφορος τοῦ δμῶνύμου διευθυντοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις σχολῆς, πρῶτος ἐρεῖρε τὸ Ἑλληνικὸν πῦρ εἰς ὃ οἱ Βυζαντινοὶ πολλὰ ὀργαίλουσι (*Μαλίλας*, σελ. 403-406)· τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Πρόκλου πῦρ ὅπως ὑπέρτατον ἐτελειοποίησεν ὁ Ἡλιοπολίτης Καλλίνικος, εἰς ὃν καλῶς ἀποδίδεται καὶ ἡ πρώτη ἐφεύρεσις.

φυλίους τρχαχάς καί καταστήσῃ τὴν βασιλείαν σεβαστὴν εἰς τοὺς ἐκκλησιασθέντας βαρβάρους. Ἀναβιδάσας ὁ Ζήνων ἐπὶ τοῦ θρόνου τὰ φαῦλα ἐλαττώματα τῆς θηριώδους αὐτοῦ φυλῆς, συνεκέντρωσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰς ληστρικὰς συμμορίας τῶν Ἰσχυρῶν, δι' ὧν αὐτὸς μὲν ἐξησφάλισεν ἄνετον καὶ ἀκόλαστον βίον, ἡ δὲ ἐκκλησία ἐξηκολούθησε τὸ ἀπαίσιον ἔργον τοῦ διωγμοῦ· πάντα τὰ ἀξιώματα ἐπωλοῦντο ἀντὶ χρημάτων, πολλοὶ δὲ ἔλεγον ὅτι καὶ αὐτοὺς τοὺς θησαυροὺς τοῦ κράτους εἶχε μεταφέρει ὁ Ζήνων ἐν Ἰσαυρίᾳ.

Οἱ σύγχρονοι χρονογράφοι ἐξηφάνισθησαν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ περιτωθέντες, Εὐάγριος καὶ Θεόδωρος Ἀναγνώστης, διὰ ζοφερῶν χρωμάτων ἐξεικονίζουσι τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰσχυροῦ τοῦτου καὶ ἰδίᾳ τὴν πρὸς αὐτὸν συμμαχίαν τῆς ἐκκλησίας. Τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἀναστασίου ἐνθουσιωδῶς πάντες ἐχαίρεισαν, οὐχὶ ὡς ἀντιπάλου τῆς Χalkηδονικῆς συνόδου, ἀλλ' ὡς ἀποστόλου τῆς εἰρήνης· τοιοῦτον ἀληθῶς ἐπίθετον ἀποδίδει εἰς τὸν βασιλέα, πλὴν τοῦ Προκοπίου, καὶ αὐτὸς ὁ ἐκκλησιαστικὸς χρονογράφος, εἰλικρινῶς ὁμολογῶν ὅτι ὁ Ἀναστάσιος οὐδόλως ἐθίξε τὸ ἐκκλησιαστικὸν καθεστῶς (1). Πᾶσαι αἱ πόλεις ἀνηγέρυσαν αὐτὸν σωτῆρα καὶ ἀνήγειραν ἀνδριάντας, οἱ δὲ γεωργοὶ πρῶτον ἤδη γνωρίζοντες τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς πατρικῆς διοικήσεως, ἠυλόγουν ψάλλοντες τὸ ὄνομα αὐτοῦ (2).

(1) « Οὗτος δ' Ἀναστάσιος εἰρηναῖός τις ὧν οὐδὲν κινουργεῖσθαι παντὶ ἥδούλετο, διαφερόντως περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν, καὶ διὰ παντὸς ἦει τρόπου τὰς τε ἀγιωτάτας ἐκκλησίας γαλήνης ἀπολαύειν, πίστεως ἔριδος καὶ φιλονεικίας ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τε καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἐκποδῶν γενομένων ». Εὐάγριος, φύλ. 153, ἐκδ. Στεφάνου.

(2) « Ὅθεν αἱ πόλεις εὐδαίμονες χοροῖς μεμελημέναι καὶ πανηγύρουν... πᾶσαι κοινὸν περιέβληνται κόσμον, τὰς σὰς εἰκόνας ἐπ' εὐεργεσίᾳ ἐστῆσαι ». Προκόπιος, τελ. 44· « ὅθεν καὶ τῶν βαναύσων ἔκα-

Οἱ ἐπὶ Λέοντος προγεγραμμένοι Ἀρειανοὶ ἔλαβον τὸ δικαίωμα νὰ μένωσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀκωλύτως τελῶσι τὰ τῆς αἵρέσεως αὐτῶν ἅμα ὁμῶς παρεξεστράπησαν εἰς ἐπιδείξεις κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐτιμωρήθησαν περὶ δειγματικῶς (1). Αὐτὸς ὁ ἅγιος Σάββας ἐλθὼν τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸν βασιλέα καὶ ὑλόγησεν αὐτὸν ὡς αἴτιον τῆς ἐπικρατούσης πρωτοφανοῦς εἰρήνης (2). Μόνοι οἱ πατριάρχαι Εὐθύμιος καὶ Μακεδόνιος ἐκηρύχθησαν ἄσπονδοι αὐτοῦ ἐχθροί, διότι ἔδωκεν ματαίῳμενον τὸ ἄγριον τοῦ διωγμοῦ σχέδιον.

Ἐξασφαλίσας τὴν εἰρήνην ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἐπέβαλλεν αὐτὴν εἰς τοὺς βαρβάρους διὰ τοῦ πολέμου. Οἱ Ἰσαυροὶ διωγθέντες ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ στερηθέντες τοῦ σιτηρεσίου αὐτῶν ἐκήρυξαν φοβερὸν ληστρικὸν πόλεμον· εἰς 150 χιλιάδας συμποσούμενοι καὶ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ὑποστηριζόμενοι περὶ διδόν τὰ πάντα εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν σιδήρον· χάρις ὁμῶς εἰς τὴν δραστηριότητα τοῦ Ἀναστασίου ἡ ἀνταρσία ἐπνίγη ἐν τῷ αἵματι, αἱ δὲ κεφαλαὶ τῶν ἀρχηγῶν ἐπομπεύθησαν ἐν

στος παρ' ἐλπίδας εὐτυχῶν, καὶ γεωργὸς περὶ τὰς ἀρούρας, περὶ μὲν τῶν πόνων ἔδει τὰ σά», σελ. 40.

(1) « Δευτέριος τῶν Ἀρειανῶν ἐπίσκοπος ἐν Κωνσταντινουπόλει βαπτίζων τινὰ Βάρβαρον, οὕτω καλούμενον, ἀθετῶν τὴν τοῦ Κυρίου παράδοσιν εἰπεῖν ἐτόλμησε ὡς ἐδάπτειζε—Βαπτίζεται Βάρβας εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς δι' υἱοῦ ἐν ἁγίῳ πνεύματι· οὗτινος λεγθέντος τὸ ὕδωρ τὸ ἐν τῇ κολυμβήτρῃ γέγονεν ἀφανές· ὁ δὲ Βάρβα[ρο]ς φυγὼν ἐξῆλθε καὶ πᾶσι τὸ θαῦμα ἐποίησε γινώσκοντες ». Θεόδωρος Ἀναγνώστης, σελ. 373. Ἐν ἔτει 498 ὁ Ἀρειανὸς Ὀλύμπιος βλασημῆσας ἐκίχη ζῶν, διὰ τὰς τοῦ Ἀναστασίου. Θεόδωρος Ἀναγνώστης, Muralt, 114.

(2) Κυρίλλου Σκυθοπολίτου βίος ὁσίου Σάββα Cotelierius, III, σελ. 303.

τῷ ἱπποδρόμῳ· ὁ βασιλεὺς, καίτοι ἔχων ψηλαφητὰς ἀποδείξεις περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ πατριάρχου Εὐθυμίου ἐν τῇ ληστρικῷ πολέμῳ, ἀντὶ πάσης ἄλλης τιμωρίας περιωρίσθη νὰ εἴπῃ αὐτῷ, ἐν ᾗ στιγμῇ ἐπομπεύοντο αἱ κεφαλαί, τὰς εἰρωνικάς τχύτας λέξεις « αἱ εὐχί σου, ὦ μέγα, τοὺς φίλους σου ἡσθάλωσαν » (1).

Οἱ Πέρσαι ἀπαιτήσαντες τὸν νενομισμένον τῆς εἰρήνης φόρον ἔλαβον τὴν ἀπάντησιν « ᾧτι ὁ βασιλεὺς τῶν Ρωμαίων δύναται νὰ τοῖς δώσῃ δάνειον ἐπὶ ἐγγράφῳ ὁμολογία, δωρεάν ὅμως χρήματα δὲν δίδει » (2).

Ἀπλῶς ἀνέγραψα τὰ ἀνωτέρω χαρακτηρίζοντα τὸν βασιλέα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ καταπεσοῦσα σκηνὴ ἀνωρθώθη.

Ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ Πρόκοπίου ὁ Ἀναστάσιος δὲν ἠγάπα τὰ ἄγρια Ρωμαϊκὰ θεάματα τὰ ἐξαγριοῦντα καὶ διαφθείροντα τοὺς δῆμους· διὰ τοῦτο ἅμα βασιλεύσας κατήργησε τὰς θηριομαχίας (3) καὶ τινὰ ἀσελγῆ κόρδακα ὀνομαζόμενον Βρυτῶν πανήγυριν καὶ δημοσίᾳ ὀρχούμενον ὑπὸ διεφθαρμένων

(1) Θεοφάνης, 5987.

(2) Θεοφάνης 5996. Κατὰ τὸν σύγχρονον Σύρον χρονογράφον Josué ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἀναστασίου ἐπερατοῦτο « δὲν δύναμαι νὰ πειραμαλίσω τὰ στρατεύματά μου διὰ νὰ θρέψω τὰ ἱδικά σου ». Chronique de Josué le Stylite, traduite par M. l'abbé Martin, 1876, σελ. XXII.

(3) « Πρότερον γὰρ θάας τινὰς ἀπανθρώπους ἦγον αἱ πόλεις· ἄνδρες γὰρ δυστυχεῖς ἐν μέσῳ δῆμῳ παρεδίδοντο τοῖς θηρίοις, θεατὰς ἔχοντες τοὺς τὸ συγγενὲς τῆς φύσεως κεκτημένους· καὶ ἥδετό τις, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἀνὴρ ἄνδρα διασπώμενον θεωρῶν, καὶ μηδὲ γῆ τὸ σῶμα κρυπτόμενον, ἀλλ' ὥσπερ ἀντὶ τάφου τὰς τῶν θηρίων πληροῦντα γαστέρας ». Προκόπιος, σελ. 40. Κατὰ τὸν προμνημονευθέντα Σύρον Χρονογράφον Josué τὸ ἀπαγορεῖν τὰς θηριομαχίας διάταγμα τοῦ Ἀναστασίου ἐδημοσιεύθη ἐν Ἑδέσσει τὸν χύγουστον τοῦ 499 (σελ. XXX).

παίδων ἐνδεδυμένων στολὰς γυναικεῖας (1). Φίλος δμως τῆς σεμνῆς σκηνῆς ἐκθύμως ὑπεστήριξεν αὐτήν, καὶ πολλάκις ἐχάρισεν ὀλοκλήρους τοὺς φόρους εἰς τὰς πόλεις αἰτίνες ἠπόρουσαν νὰ διατηρήσωσιν ἀνάλογον θεατρικὸν προσωπικόν. Τὸ θέατρον ἐθεώρει ὡς σχολεῖον ἠθικῆς, καὶ ἀληθῶς οὐδέποτε Ρωμαῖος βασιλεὺς προσηλώθη εἰς αὐτὸ μετὰ τοσούτης στοργῆς (2). Εἰς ἀπόδειξιν τούτου ἀρκεῖ ἐν καὶ μόνον ἐπεισόδιον, τὸ ἐξῆς.

Ἀπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου εἶχεν εἰσυχθῆ ἐπαχθέστατος κεφαλικὸς φόρος κατὰ τετραετίαν εἰσπραττόμενος καὶ Χρυσαραγύριον ἐπονομαζόμενος (3). Εἰς ἀπότισιν τοῦ φόρου τούτου ὑπερχεοῦντο ἰδίᾳ οἱ βάνασοι, καὶ οἱ γεωργοὶ καὶ αὐταὶ αἱ ἐταῖραι καὶ οἱ ἐπαῖται. Ἡ εἰσπραξὶς τοῦ φόρου τού-

(1) « Ἄρρενες γὰρ παῖδες, ὥσπερ τὴν ἰδίαν εἰς γυναικεῖας ἀμειβομένοι φύσιν, γυναικεῖς ἤθελον εἶναι τῇ σχήματι, καὶ διεκλῶντο τοῖς μέλεσιν, ἀντὶ γλώττης κινεῦντες τὴν χεῖρα καὶ δῆμον ὄλον πρὸς ἀσελγῆ θέαν ἐκκινέοντες· ὅθεν ἐκκαίόμενοι πρὸς εἶν ἄνθρωποι καὶ μανίαν, ἐμερίζοντο τῇ μίσει καὶ κατ' ἀλλήλων ὠθοῦντο· ταῦτα τοῖσιν, οἷά τινα κηλίδα τῶν ὑπηκόων ἀπεσθῆεις ». Προκόπιος, σελ. 40-41. Ἡ πανήγυρις αὕτη τῶν Βρυτιῶν ἦν εἶδος Μαιουμῆ, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ Σουῆξ (λ. Μ. Ξουμῆς). Τὸν κόρδακα τοῦτον εὐρὺν κατηργημένον δ' Ἀνυστίσιος ἠθέλησε νὰ ἐπανιδρύσῃ, ἀλλ' ἐνεκα τῶν πρὸς τοὺς ἀρχομένους πλῆθους κτηνωδῶν συμπαθειῶν τῶν δῆμων ἐπῆλθον στάσεις συνεχεῖς καὶ σφαγαὶ « ὥστε τὸν βασιλέα τοῦ λοιποῦ γηριῶται τῆς καλλίστης ἀρχῆς· ὥστε τὰς πόλεις ». Ἰωάννης Ἀντιοχεύς (Mueller *Fragmenta Historiconum*, V, 2, σελ. 31). Πιθανῶς τὴν καταργηθεῖσαν πανήγυριν τῶν Βρυτιῶν ἀντικατέστησεν ἡ ἑκτοτε ἀναφανισμένη πανήγυρις τῆς Γάστρης (σὺτόθι, σελ. 34).

(2) Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀνυστασίου τοσοῦτον συνεδέθη πρὸς τὴν σκηνὴν ὥστε μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ ἐγχεστήμενον εἰς χάραξιν τῶν κατὰ τῆς ἀρχῆς κοιμηθῶν καὶ διαμαρτυρῶν, ὡς τὸ ἐν Ράμῳ γνωστὸν ἄγαλμα τοῦ Pasquino (Ram baud de Circensibus, σελ. 15).

(3) Ζώτιμος, σελ. 104, ἐκδ. Βόννης.

του ἀπετέλει ἀληθῆ τρηγυδίαν, διότι οἱ εἰσπράκτορες ἐξεδί-
ζον τοὺς ὀφειλέτας καὶ διὰ βρασάνων.

Ἐπὶ Ἀναστασίου ἐξῆν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ ἐκ Γάζης
τριγυδὸς Τιμόθεος, πιθανῶς πολὺ ἐκτιμώμενος ὑπὸ τῶν δῆ-
μων καὶ τοῦ βασιλέως διὰ τὴν ἐπιτυχῆ πελαγίων καὶ συγχρό-
νων δραμάτων παράστασιν. Ὁ Τιμόθεος οὗτος συνέγραψε τρη-
γυδίαν ὑπόθεσιν ἔχουσαν τὸ Χρυσαργύριον καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ
τοῦ βασιλέως παρέστησεν αὐτὴν (1). Ἀγνοοῦνται αἱ λεπτο-
μέρειαι τοῦ θεατρικοῦ τούτου γεγονότος, εἰς τὸ ὅποιον ὁρεί-
λεται ἡ γενναία τοῦ Ἀναστασίου ἀπόφασις εἰς κατάργησιν
φόρου τοσούτου ἐπαχθοῦς. Οἱ σύγχρονοι συγγραφεῖς δὲν εὗρί-

(1) Κεδρηνός, I, σελ. 627, ἐκδ. Παρισίων, προσθέτων ὅτι καὶ οἱ μο-
ναχοὶ τῶν Ἱεροσολύμων συνετέλεσαν εἰς τοῦτο, ὅπερ δὲν φαίνεται ἀλη-
θεύων. Ὁ ἐν ἔτει 512 ἐπισκεφθεὶς τὸν Ἀναστάσιον ὁσιος Σάββας, ὁ
ἱερωτὴς τῶν ἐν Παλαιστίνῃ μονῶν, περὶ καλεῖ αὐτὸν ν' ἀπαλλοτρίῃ τοῦς
Ἱεροσολυμίτας ἑτέρου φόρου, τῆς λεγομένης περισσοπρακτίας, λέγων
ταῦτα πρὸς τὸν βασιλέα « πᾶσα ἡ τῶν Ρωμαίων πολιτεία τῇ ὑμετέρᾳ
εὐχαριστεῖ γαληνότητι, ἐλευθερωθεῖσα ἤδη πρὸ δεκατριῶν τούτων χρό-
νων τῆς ἀδικωτάτης τοῦ χρυσαργυρίου συντελείας· καὶ νῦν δυσωποῦ-
μεν ὑμᾶς κουφίσαι τὴν ἐπιτεθείσαν περισσοπρακτίαν τῇ τε ἀγίᾳ Ἀνα-
στάσει καὶ τοῖς τῆς ἀγίας Πόλεως κτήτορσιν ἐκ τῶν ἀπόρων καὶ δυ-
σπράκτων προσώπων ». Τίς δὲ ἡ αἰτία γέγονε τῆς τοιαύτης περιστο-
πρακτίας ἐρῶ· οἱ κατὰ καιρὸν πρακτεῖν καὶ βίνδικες τῶν κατὰ Πα-
λαιστίνην δημοσίων, ἑκατὸν χρυσίου λίτρας ἐξ ἀπόρων προσώπων καὶ
δυσπράκτων ἀνυποθῆναι μὴ δυναμένους εἰσπραττέμενοι, ἀναγκάσθησαν
ἐπιρροῖναι τὴν τούτων εἰσπραξίν τοῖς κατὰ Ἱεροσόλυμα συντελεσταῖς
κατὰ ἀνταλογίαν τῆς ἐκείνου δυνάμεως· τῶν τοίνυν ἑκατὸν τοῦ χρυ-
σίου λιτρῶν καθ' ὃν εἴρηται τὸν δυνάμει δυνάμει, περισσοπρακτίαν ἀπε-
γράφθησαν ἥ τε ἀγία Ἀναστασία καὶ οἱ λοιποὶ σεβασμοὶ τόποι καὶ οἰ-
κήτορες ». Κυρίλλου βίος ὁσίου Σάββα, 303-304. Ἐκ τῆς διηγήσεως
ταύτης πληροφοροῦμεθα ὅτι τὸ χρυσαργύριον κατηργήθη ἐν ἔτει 499,
ἥτοι ἐν τῇ ὁγδόῃ ἔτει τῆς βασιλείας τοῦ Ἀναστασίου.

σκουσι λέξεις καταλλήλους· εἰς ἔπαινον τῆς μεγάλης πρὸς τὸ ὑπῆκοον εὐεργεσίας· ὁ Εὐστάθιος· Ἐπιφανείας λέγει ὅτι πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται γλῶσσα Θουκυδίδειος (1), ὁ Προκόπιος παρὰβάλλει τὸν Ἀναστάσιον πρὸς τὸν πρόγονον αὐτοῦ Ἡρακλῆν πατάσσοντα τὴν Λερναίαν Ὑδραν (2), ἐπὶ τέλους δὲ ὁ Σύρος· Ἰωσὴ ὁ Στυλῖτης περιγράφει οὕτω τὴν χαρὰν τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τοῦ καταργουῦντος τὸ Χρυσουργίων διατάγματος· « ὅλοι οἱ κάτοικοι ἀπὸ τοῦ μικροῦ μέχρι τοῦ μεγάλου ἐνεδύθησαν λευκὰ ἐνδύματα καὶ κρατοῦντες λαμπάδας ἀνημμέναις καὶ θυμιατήρια καπνίζοντα μετέβησαν ψάλλοντες ἐκκλησιαστικά ᾠσματα καὶ εὐφημίας τοῦ βασιλέως εἰς τοὺς ναοὺς, καὶ ἀφοῦ ἐδοξολόγησαν ἐπανῆλθον εἰς τὴν πόλιν καὶ διῆλθον ὅλην τὴν ἐβδομάδα ἐορτάζοντες καὶ εὐθυμοῦντες· ἀπεφασίσθη μάλιστα νὰ τελεῖται κατ' ἔτος ἡ τοιαύτη τελετή. Ὅλοι οἱ τεχνῖται ἠυθύμησαν » (3).

Καὶ οὐχὶ μόνον ὁ φόρος κατηργήθη, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ κατὰ-στιχα τοῦ Χρυσουργίου ἀπετεργώθησαν, ἐπὶ τῷ φέῳ μὴ εὐρόντες ταῦτα οἱ διάδοχοι ἐπαιναφέρωσι τὸν φόρον (4).

Ὁ τραγικὸς Τιμόθεος ἦν πιθανῶς ὁ φέρων τὸ ὄνομα τοῦτο μαθητὴς τοῦ Προκοπίου, ὅστις συνίσταται τοῦτον εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε διατρίβοντας δύο ἐτέρους Γαζαίους· ἠθοποιούς, τὸν Ζαχαρίαν καὶ Φίλιππον (5). Οἱ ἀδελφοὶ οὗτοι

(1) Εὐάγγελος (ὡς ἀνωτέρω).

(2) « Ὡςπερ Ὑδρας κεφαλὰς ἐκκαίειν, ὅπως μὴ πάλιν ἀνίσχη, τὸν σὸν Ἡρακλῆα μιμούμενος ». Προκόπιος, σελ. 39.

(3) Chronique de Josué le Stylite, σελ. XXIX. Ἡ Ἑδέσσα εἰσέλαι φόρον χρυσουργίου 140 λίτρας χρυσοῦ.

(4) Προκόπιος, Εὐάγγελος (ὡς ἀνωτέρω).

(5) Ἐπιστολὰὶ Προκοπίου (Mail Collectio Auctorum Veterum, IV, σελ. 260).

πιθανῶς εἶναι ἡ ὑπὸ Χορικίου ἐγκωμιαζομένη τῶν μίμων ξυνωρίς, ὡς θέλομεν εἶπει κατωτέρω.

Βλέποντες τοὺς ἐκ Γάζης σοφιστὰς μετὰ πολλοῦ ζήλου καλλιεργοῦντας τὰς παρὰδόσεις τῆς ἐλληνικῆς σκηνῆς, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν μὴ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διατηρεῖτο ἰδίᾳ σχολὴ τῆς ἀκροάσεως, ἥτοι ἀπαγγελίας, ἀφοῦ καὶ ἐπὶ Κωνσταντίου ἡ πόλις ἐθεωρεῖτο τὸ φυτώριον τῶν ἀκροαματικῶν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους (1).

Ὡς προερρήθη, ὁ ἀρχίατρος τῆς Ἀλεξανδρείας Γαζαῖος Γέσο; ἡσυχολεῖτο εἰς συγγραφὴν δραμάτων καὶ κωμωδιῶν, ἀφοῦ καὶ τὸν χριστιανισμὸν διεκωμώδησε πρὶν ἀναγκασθῆ νὰ δεχθῇ τὸ βάπτισμα· πρὸς τοῦτον γράφων ὁ Προκόπιος λέγει ταῦτα περὶ τῆς ἐλληνικῆς σκηνῆς· «ὡς σκληρὰ τὰ καθ' ἡμῶν τῆς τύχης βουλευόμενα καὶ πρὸς δεινῆς ἀρκοῦντα τραγωδίας ὑπόθεσιν... ὅθεν ἐπαινῶ τοὺς πρώτους τραγωδίστην εὐρόντας, ὅτι καταμαθόντες τὴν τύχην ἄνω καὶ κάτω κυκλῶν τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα, τὴν σκηνὴν ἡμῖν ἐπενόησαν, ἄλλοις εὖ μάλα κακοῖς τὰς τῶν οἰκειῶν προκαταλαμβάνοντες συμφοράς· τί γὰρ δεινὸν ἐν ἡμῖν ὃ μὴ φθάσας ὁ χρόνος ἀπέδειξε; τί δ' ἂν γένοιτο κακὸν ὃ μὴ πρὸς εἰκόνα παραπελησίαν ἀνάγεται; » (2).

(1) Βλέπε ὑποσημείωσιν σελ. λζ'. Ἡ Γάζα ἦν τότε αἱ Ἀθήναι τῆς Ἀσίας, ἀφοῦ εἰς ταύτην ἤρχοντο εἰς ἐπαλειψιν καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀθηναῖοι· «τῶν Ἀθηναίων οἱ παῖδες οὐ παρὰ τῶν πατέρων, παρὰ δὲ τῶν Σύρων ἀττικίζειν ἀξιοῦσι μαθεῖν· οὐκέτι γοῦν εἰς τὸν Πειραιᾶ καταφέρονται τῆς Ἀκαδημίας ἐρῶντες, οὐδὲ φοιτῶσι παρὰ τὸ Λύκειον, παρ' ἡμῖν τὴν Ἀκαδημίαν καὶ τὸ Λύκειον εἶναι νομίζοντες;». Ἐπιστολὴ Αἰνείου Γαζαίου πρὸς Θεόδωρον σοφιστήν. Epistolographi, Venetiis 1499, Aldus, φύλ. 231.

(2) Ἐπιστολὰὶ Προκοπίου, φύλ. 243 ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Ἀλδου.

τλς'.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Ἄλλος Γαζαῖος, σοφιστής, ὁ Αἰνεΐς, ἐπιτιμῶν χριστιανῶν
τινα τραγικὸν ἀδεξιῶς ἀπομιμηθέντα τὸν Εὐριπίδην γράρει
• Ὁδοιοῖν τῶν Εὐριπίδου ῥακίων τὴν ἐμὴν οἰκίαν ἐπλησαι,
ἄδωνάρια πέμπειν ἄρρυθμα (1), καθά σοι φίλον καλεῖν, καὶ
βλαύτας ἀμούσους καὶ Ἰφικρατίδας (2), ἐρ' αἶε εἰ καὶ μέγ'
οἰμῶξεῖεν ὁ στρατηγὸς Ἰφικράτης οὐδὲν τῆς Ἀττικῆς φερού-
σαις τεκμήριον· οὐδὲ γὰρ χάριν τινὰ καὶ πείνουν μελίττης Ἰ-
μηκτίου παρέχονται, οὐδὲ βοῶσι τὴν θέαν τὴν Ἀττικὴν, ἐν ᾗ
Μαρθῶν καὶ Σαλαμίς καὶ ἄνδρες ἐλευθερίας καὶ φρονήματος
ἐρασταί, οὐ μὰ Δίε παρ' ὑμῖν μούσῃ τετελεσμένοι· τὰ δὲ ὑμέ-
τερα, ἀλλ' εὖστομα κείσθω » (3).

Ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ αὐτοῦ Αἰνεΐου πρὸς Διδύωρον τὸν σχο-
λαστικὸν εἰκάζεται ὅτι καὶ πρὸς ἀλλήλους οἱ Γαζαῖοι σοφι-
σταὶ διαπληκτιζόμενοι ἔγραφον κωμωδίας • τὴν μὲν κωμω-
δίαν ἣ ἀναιδῶς περιτρέχουσιν ἐκκλείεται τῶν φιλότατων, αὐτῇ
σκευῇ τῶν ἐπιστολῶν ἐξελάτομεν, εἰσκαλεσάμενοι ὁ πᾶσιν
φιλίαν δορυφορεῖ, τὴν πειρώ, τὴν χάριν, τὴν ἡδονήν, τὸν κρι-
τον, τὸν ἔπαινον· τούτοις καθίσωμεν σεμνότερον θέατρον, ἀ-
πειπόντες κωμωδίᾳ μηδὲν ἐνοχλεῖν » (4).

Ἐκ διαφόρων περισωθέντων ποιηματίων τῶν σοφιστῶν τού-
των πληροφοροῦμεθα ὅτι ἐτελεῖτο ἀχροματικῶς ἀγὼν ἐν Γά-
ζῃ ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Ρόδων, καθ' ὃν καὶ φοιτηταὶ καὶ κλη-
γῆται ἀπήγγελλον τὰς λεγομένας ἀκροάσεις (5). Τινὰ τῶν

(1) Ἀγνοεῖται ποῦτε τὰ ἄδωνάρια ταῦτα ποιήματα, πιθανῶς ἔχοντι
σχέσιν πρὸς τοὺς ὑπὸ Πρόκλου μνημονευομένους Ἀδωνιδεῖους ὕμνους.

(2) Ἀγνοεῖ ἐπίσης τί σημαίνει ἐνταῦθα ἡ Ἰφικρατίς, διότι δὲν πρό-
κειται περὶ τοῦ γνωστοῦ δημοῦμου στρατιωτικοῦ ὑποδήματος.

(3) Mall Spicilegium Romanum IV, σελ. 263.

(4) Φύλ. 228 τῆς συλλογῆς Ἀλδου.

(5) Ἰωάννου γραμματικοῦ Γάζης, σχέδιον ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ρόδων

ποιημάτων τούτων ἔχουσιν ἀξίαν ὡς μεταφρασθέντα ἐκ δημοτικών, ὡς τὸ τοῦ Κωνσταντίνου γραμματικοῦ « ῥδάριον ἐρωτικὸν ἀνακρεόντειον, ὅπερ ἦσεν ἐν νεότητι, οὐ τι σπουδάζων· ἔλαβε δὲ τὴν ὑπόθεσιν ἐκ μελωδίας τινὸς ἀδομένης ἐν γάμῳ » (1).

Ὅτι ἐν Γάζῃ εἶχε μορφωθῇ ἀληθῆς σχολῇ θεατριστῶν δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν καὶ ἐκ τῶν ὑπὸ Φωτίου λεγομένων ὅτι ὁ Προκόπιος συνέγραψεν ὁλόκληρον βιβλίον περιέχον Ὅμηρικὰς μεταφράσεις, « εἰς ποικίλας λόγων ἰδέας ἐκμεμορφωμένας » (2)· γινώσκοντες, ὅτι οἱ ἐν Βυζαντίῳ θεατρίσται ἐπαλλον ἐν τοῖς γάμοις, συμποσίοις καὶ ἐορταῖς τοιαῦτα δημοτικὰ ποιήματα εἰλημμένα ἐκ τοῦ Ὁμήρου (3), εὐκόλως θυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι αἱ ἀπολεσθεῖσαι Ὅμηρικαὶ μεταφράσεις τοῦ Προκοπίου θὰ ἦσαν ὁ κώδιξ οὕτως εἰπεῖν τῶν ἐν Γάζῃ ἐκπαιδευμένων θεατρίστων.

Ἀνωτέρω ἔρρεθη, ὅτι ὁ Ἀναστάσιος κατήργησε τὴν πανήγυριν τῶν Βρυτῶν, ἥτοι τὸν Μαβουμᾶν, ὡς ἐξοκειλάντα εἰς ἀναιδεῖς κατὰ τῆς ἠθικῆς ἐπιδείξεις. Ὁ σύγχρονος Σύρος χρονγράφος Ἰωσούε ὁ Στυλίτης, καίτοι μὴ ἀνήκων εἰς τοὺς φα-

μετὰ τὸ εἰπεῖν τοὺς φοιτητάς. Τοῦ αὐτοῦ, λόγον δὲν ἐπιδείξατο ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν Ῥόδων (Mall Spicilegium Romanum, IV, σελ. XXXVII).

(1) Αὐτόθι, XXXVIII. Ὁ αὐτὸς καταγράφει—Λέοντος μαγίστρου, εἰς τὸν γάμον τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος. Ἅτερον ἀνακρεόντειον τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος—Εἰς τὴν αὐτοῦσιν Ἑλένην Κωνσταντίνου τοῦ νέου σύζυγον.—Ἰωάννου γραμματικοῦ Γάζης ἐπιθαλάμιος εἰς τὸν θαυμασιώτατον Ἀνατόλιον Φαύστου τὸ πρῶτον φέροντα Γάζης.—Γεωργίου Γραμματικοῦ, ἐπιθαλάμια.

(2) Φωτίου Βιβλιοθήκη, σελ. 103, ἔκδ. Bekker.

(3) « Καὶ ῥαψωδία ἡ ἐξ ἐκτέρων τῶν Ὁμηρικῶν ποιήσεων συρραγείσα ῥδῇ ἀναλόγως τῇ ὑποκειμένῳ πράγματι, γάμῳ τυχὸν ἢ ἐορτῇ ». Εὐσταθίου παρεκβολαὶ (Ἰλιάδος α, ἐν ἀρχῇ).

νατικούς διώκτας τοῦ θεάτρου, ἐπανελημμένως γράφει ὅτι οἱ πρότερον ἀγνοοῦντες τὴν ἐθνικὴν ταύτην τελετὴν συμπατριῶται αὐτοῦ Ἑδессηνοὶ μετὰ πολλοῦ ἐνθουσιασμοῦ τὴν ἡσάσθησαν παρεκτραπέντες ἐπὶ τέλους εἰς μυσαρὰ ὄργια. Κατὰ τυχαίαν σύμπτωσιν ἀπὸ τῆς ἐπανιδρύσεως τοῦ Μαῖουμᾶ ἐπλήθον ἀφορίαι, λιμοὶ καὶ ἄλλα κακά, θεωρηθέντα ὑπὸ τῶν δεισιδαιμόνων ὡς ἐκδηλώσεις τῆς θείας ὀργῆς κατὰ τῶν εἰς τὸν ἐθνισμόν ἐπανελθόντων χριστιανῶν· ταῦτα πάντα ἠνάγκασεν τὸν Ἀναστάσιον νὰ καταργήσῃ τὸν Μαῖουμᾶν ἀπανταχοῦ τοῦ κράτους, ἀπαγορεύων καὶ εἰς τοὺς μίμους νὰ χορεύουσιν ἐν τῇ ἐθνικῇ ταύτῃ ἑορτῇ πανηγυριζομένη ἐν τῇ νυκτὶ τῆς παρασκευῆς πρὸς τὸ σάββατον τῆς πρώτης ἐβδομάδος τοῦ μαρτίου μηνός (1). Ἰδοὺ πῶς περιγράφει ὁ Σύρος μοναχὸς τὴν τελετὴν ταύτην « Τὴν νύκτα τῆς παρασκευῆς πρὸς τὸ σάββατον ἐχόρευον εἰς τὸ θέατρον τὸ λεγόμενον Τριμάρτιον· ἀνερρίθμητοι λαμπάδες ἐκαίοντο χόριν τῆς ἐθνικῆς τελετῆς τοποθετημέναι ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ Τριμαρίου μέχρι τῆς πύλης τῆς λεγομένης Κιφῆς· παρόμοιοι φανοὶ ἵσταντο κατὰ γῆς, ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων, τῶν στοῶν καὶ παντὸς ἐξέχοντος τόπου, ὡς καὶ ἐν τῷ ποταμῷ, καὶ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν αὐτοῦ· ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας συνεσπρευόντο ἐν τῷ θεάτρῳ φοροῦντες χιτῶνας καὶ τιάρας, ἄζωνοι, καὶ ἐξερχόμενοι μετὰ λαμπάδων καὶ θυμιατηρίων διήρχοντο τὰς νύκτας ἄδοντες καὶ κραυγάζοντες » (2).

(1) Ὁ Ἀπαξ μόνον ἀντὶ μαρτίου σημειοῦται ὁ μᾶϊος μῆν, καὶ τοῦτο κατὰ λάθος ὡς σημειοῖ ὁ ἀββᾶς Martin. Ἄν ἀληθῶς ἡ ἑορτὴ ἐπισηγοριζέτο τὸν μῆνα μάρτιον, τότε πιθανῶς αὕτη εἶναι ἡ τῶν Ρωμαίων βαχχικὴ ἑορτὴ ἡ λεγομένη Lupercalia, ἥτις πραγματικῶς τὸν μῆνα τοῦτον ἐτελεῖτο (βλέπε Hospinianus, de origine festorum, τόμος I, σελ. 101-104).

(2) Chronique de Josué le Stylite, 1876, σελ. XXVI, XXVIII, XL.

Ἡ φιλομουσία τοῦ Ἀναστασίου μετεδόθη πιθανῶς καὶ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Θεοδωρίκου, ἀφοῦ ῥητῶς βλέπομεν τὸν ἐν Ρώμῃ βασιλεύοντα Γότθον ὁμολογοῦντα ἐκυτὸν « πιστὸν μιμητὴν τοῦ βίου καὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ἀναστασίου » (1). Ὡς ὁ τελευταῖος, οὕτω καὶ ὁ Θεοδωρῖκος καταργεῖ τὰς θηριομυχίας ἀποκαλὼν αὐτάς ἄσπλαγχνον καὶ βάρβαρον ἔθιμον (2). Ὁ Ρωμαῖκὸς λαὸς εἶχε λησμονήσει πλέον τι ἐσήμενον αἱ λέξεις θέατρον, κωμωδία, τραγωδία, σκηνή, ὁ δὲ Θεοδωρῖκος δι' ἐδίκτου συνταχθέντος ὑπὸ τοῦ Κασσιωδώρου διδάσκει τὸν λαὸν αὐτοῦ τὰς σημασίας τῶν ἐλληνικῶν τούτων λέξεων (3). Ἐπειδὴ δὲ ἡ τότε Ρώμη οὔτε τραγωδοῦς, οὔτε ἄλλους σκηنيκοὺς εἶχεν, ὑποτίθεται ὅτι τοιοῦτοι ἤλθον ἐκ Βυζαντίου ὅπως ἀναδιδάξωσι τοὺς ὑπηκόους τοῦ Θεοδωρίκου τὴν ἐλληνικὴν τέχνην· διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον βλέπομεν τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ Γότθους ὑβρίζοντας τοὺς Βυζαντινοὺς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ καὶ λέγοντας ὅτι ἐξ αὐτῶν μόνον εἶδον ἐρχομένους εἰς Ἰταλίαν τραγωδοῦς, μίμους καὶ πειρατάς (4).

Τῆς περιόδου ταύτης διεσώθη περίεργον θεατρικὸν μνημεῖον, τὸ μόνον ἐξ οὗ δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν ὅποια ἦν ἡ θέσις τῆς ἐλληνικῆς σκηνῆς ἐν ἀρχῇ τῆς ΣΤ' ἐκατονταετηρίδος, τοῦτο δὲ εἶναι ἡ ὑπὲρ τῶν μίμων ἀπολογία τοῦ Γαζαίου σοφιστοῦ Χοριείου. Ὁ πρὸ μικροῦ δημοσιεύσας τὴν πολύτιμον

(1) « Vos enim estis regnorum omnium decus, vos totius Orbis salutate praesidium . . . Regnum nostrum imitatio vestra forma est, forma boni propositi, unici exemplar imperii ». Cassiodori Variarum, lib. I, epistola I.

(2) « Hunc ludum crudelem, sanguinarium voluptatem, religionem impiam ». Cassiodori Variarum V, 42.

(3) Cassiodori Variarum IV, 51.

(4) « Οὐδένα εἰς Ἰταλίαν ἤκοντα εἶδον, ὅτι μὴ τραγωδοῦς καὶ μίμους καὶ ναύτας λωποδύτας ». Προκόπιος, II, σελ. 93, ἐκδ. Βόννης.

ταύτην μελέτην γάλλος ἑλληνιστὴς κ. Ch. Graux (1) εὐλόγως ὑποθέτει ὅτι συνεγρᾶφη πρὸ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀφοῦ ὁ Προκόπιος βεβαιῶι ὅτι ὁ βασιλεὺς οὗτος καταργήσας τὰς πρὸς εἰς τὰ θέατρα δημοσίους ἐπιχορηγήσεις κατέστρεψεν αὐτά. Ὁ Φώτιος πιθανῶς ἀγνοῶν τὴν πραγματεῖαν ταύτην κρίνει ἐκ τῶν ἄλλων λόγων τοῦ Χορικίου ὅτι οὗτος ἤκμασεν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ· καὶ πιθανῶς μὲν ὅτι τότε ὁ Γάζιος σοφιστὴς εἶχε φθάσει εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς φήμης αὐτοῦ, οὐδὲν ὅμως κωλύει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ νεαρὸς μαθητὴς τοῦ Προκοπίου ἐνεκαίνιασε τὸ δικηγορικὸν στάδιον αὐτοῦ διὰ τῆς ὑπὲρ τῶν μίμων ἀπολογίας γραφείσης περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Ἀναστασίου, ὅτε πραγματικῶς τὰ θέατρα ἤκμαζον, ὡς δηλοῦται καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ λόγου, τοιαύτην δὲ ἀκμὴν δὲν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν καὶ ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Ἀναστασίου, Ἰουστίνου, ὅστις ἐδίωξε τὴν σκηνήν.

Ὁ Χορίκιος ἦν πεφιλημένος μνηστὴς τοῦ Προκοπίου, τὸν ὁποῖον ἀποθανόντα διεδέχθη καὶ ἐν τῷ σοφιστικῷ θρόνῳ, διότι καὶ οἱ ἐν Γάζῃ σοφισταὶ ἀνηγόρευον ὡς οἱ ἐν Ἀθήναις τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν, εἰς ὃν ἡ πόλις ἐνεπιστεύετο τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν (2). Ὁ ἡγεμὼν τῶν ἐν Γάζῃ σοφιστῶν εἶχε τὸ δι-

(1) Χορικίου λόγος ὑπὲρ τῶν ἐν Διονύσου τὸν βίον εἰκονιζόντων (Revue de Philologie, 1877, σελ. 212-247).

(2) Ὡς τοιοῦτος πιθανῶς ὁ Προκόπιος κατήργησε τὸ ἔθιμον τῶν ἐπὶ μισθῷ θρηνηδῶν: «Ἐπειδὴν ἄνθρωπος γένηται τελευταίῃ, οὐ τῇ κινήσει τοῦ πάθους ἀρκοῦνται πρὸς ὄδυρμόν, οὐ τῇ γυναικεῖα φύσει βῆδῳς καταφερομένη πρὸς δάκρυα, ἀλλὰ μισθοῦνται τινα θρήνους αὐταῖς ᾄδουσιν, ἡ δὲ τῇ συμφορᾷ φλεγόμενας μᾶλλον ἐξάπτει, καθάπερ ἂν εἴ τις ἑλπίον ἐπιβάλλοι πυρὶ· καὶ κρείττων αὕτη τὴν τέχνην ἢ μίλους ἐπισταμένη κινεῖν οἰμωγὰς καὶ τὰς ταλαιπώρους γυναῖκας δακρύων μισθοὺς ἀπαιτεῖ. Τοῦτο τοίνυν ἔσθλας εὐποιῶν, ἑλεεινὸν ἡγησάμενος μηχανᾶσθαι

καίωμα νὰ παρουσιάζεται συνεχῶς ἐπὶ θεάτρου διδασκῶν πιθανῶς τοῦ; νέους τὴν ἀκροαματικὴν (1)· τὸ δικαίωμα τοῦτο δὲν εἶχον ὅλοι οἱ σοφισταί, ἀφοῦ εἰς τὴν Χορίκιον ἐκφωνοῦντα τὸν ἐπιτάφιον τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ οὔτε ἡ χρῆσις θεατρικῶν εἰκόνων ἐν τῷ λόγῳ ἐπετρέπετο (2).

Ἄγνοεῖται ἡ κυρία ἀφορμὴ ἡ ἀναγκάσασα τὸν Χορίκιον εἰς ὑπεράσπισιν τῶν μίμων· ὁ λόγος αὐτοῦ φαίνεται ἀπομιμηθεὶς ἐκ τῆς ὑπὸ Λιβανίου γραφείσης ἀπολογίας τῶν ὀρχηστῶν κατὰ τοῦ κατηγοροῦ αὐτῶν Λαιλίου Ἀριστείδου· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι οἱ μῖμοι ἔχοντες παράπονα οὐχὶ μόνον κατὰ τῆς ἀποτροπιαζομένης αὐτοὺς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτῶν τῶν συναδέλφων τραγωδῶν, ἀπολογοῦνται διὰ τοῦ Χορικίου ἐν γένει μὲν εἰς τὰς τεττιμμένας κατακραυγὰς αἵτινες στερεοτύπως ἀπὸ Δημοσθένους μέχρι τοῦ ἀγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου ἐξεσφενδονίσθησαν κατ' αὐτῶν, ὡς διδασκάλων τῆς ἀνηθικύτητος καὶ πρὸ πάντων τῆς μοιχείας, ἰδίᾳ δὲ πρὸς τοὺς τραγωδοὺς, ἀποδεικνύοντες ὅτι καὶ ἡ

προσθήκην ταῖς ἐμφύτοις ὁδύναις». Χορικίου σοφιστοῦ ἐπιτάφιος ἐπὶ Προκοπίῳ σοφιστῇ, XLI (ἐν Fabricii Bibliotheca Graeca, VIII, σελ. 841, παλαιᾶς ἐκδόσεως).

(1) Δύτθι, §, VI.

(2) «Καὶ ἔγωγε, εἰ μοι τοσοῦτον ἔξῃν, ὅσον τοῖς τῶν δραμάτων δημιουργοῖς, καὶ πρόσωπα πλάττειν παρῆχον νόμοι ῥητόρων, αὐτὴν ἂν εἰσῆγον ῥητορικὴν ἐν εἴδει γυναικὸς πενθικὴν ἐσθῆτα περικειμένης, οὐ τὰς ὀφρὺς ἐπαιρούσης, οὐ βαδίσματι σοβαρῶ κεχηρημένης, κἂν ἐκ γύσεως ἔχῃ τὰ τοιαῦτα ῥητορικῇ, ἀλλὰ συνεσταλμένης τε καὶ ταπεινωρουμένης, εἰκότως δτι τοῦ θιάσου τὸν κορυφαῖον ἐστέρηται, καὶ πρέποντα τῷ πάθει βοῶσης· τίς γένομαι; τίνα λάβω παραψυχὴν; πόθεν μοι γενήσεται τις Ὀρφεύς, κρούμασι θέλων τοὺς κάτω θεοὺς καὶ μισθὸν ἀπαιτῶν μοι τῆς μελωδίας τὴν ἐκείνου ψυχὴν, οἷα ῥάψωδουσιν οἱ ποιηταί». § VII.

τέχνη τούτων δὲν ἦν εὐγενεστέρη καὶ ἠθικωτέρα τῆς ἐν-
τῶν· πιθανὸν δ' ἐπίσης ὅτι ὁ Χορίκιος οἰκοθὲν ἠθέλησε νὰ ὑ-
περασπισθῇ τοὺς ἐκ τῆς μιμικῆς ζῶντας συμπατριώτας αὐτοῦ,
ὡς ὁ Λιβάνιος τοὺς ὀρχηστάς (1).

Μεθ' ὅλας τὰς περὶ μίμων ἐμβριθεῖς μελέτας τοῦ Grysaar
καὶ τοῦ Klein (2), ἡ σημασία τοῦ θεατρικοῦ τούτου προσιώ-
που δὲν ὠρίσθη ἔτι ἀκριβῶς, διότι ὁ μῖμος τῶν Ἑλλήνων πο-
λὺ διαφέρει τοῦ Ρωμαίου, ὡς καὶ οὗτος τοῦ Βυζαντινοῦ. Ὁ
ἐπὶ τοῦ Δημοσθένους καὶ Πλουτάρχου μῖμος ἦν μᾶλλον ὁ γε-
λωτοποιὸς τῶν νεωτέρων χρόνων, τοιαύτην δὲ σημασίαν φαί-
νεται ἔχων καὶ ἐπὶ Ρωμαίων ἀντιστοιχῶν, ὡς λέγει ὁ γραμ-
ματικὸς Διομήδης, πρὸς τὸν θεατρίστην τοῦ ὄχλου, τὸν pla-
nipedes. "Ἐως τοῦ Ἰουστινιανοῦ οἱ Βυζαντινοὶ καλῶς διέκρι-
νον τὸ εἶδος τῆς δημοτικῆς ταύτης κωμωδίας (Πλυνιπεδάρια)
ἀπὸ τῆς μιμικῆς (3), μέχρι δὲ τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος μί-
μος καὶ γελοιαστὴς εἶναι δύο θεατρικὰ πρόσωπα διάφορα (4).
Κατὰ τὸν Χορίκιον οἱ μῖμοι τῆς ΣΤ' ἑκατονταετηρίδος ἦσαν

(1) Αἱ περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν γραφεῖσαι ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀρισταίνε-
του παρουσιάζουσι πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς τε τὸ ὕφος καὶ τὰς ἰδέας
τοῦ Χορίκιου· ἐπαινῶν ὁ πρῶτος τὴν ὀρχηστρίδα Παναρέτην γράζει
« ὅθεν οὐκ ἀνέξιον οὐδὲ τὸν εὖ μάλ' ἀσπουδάζον παραπολαύειν τῆς σῆς
θυμηλίας, ἀνάπαυλα γὰρ σπουδῆς ἐνίοτε γίνεται ἡ παιδιὰ » (βλ. ἀνω-
τέρω, σελ. τ'.) καὶ ὁ Χορίκιος ἐπαινῶν τοὺς μῖμους « ἐπεὶ δὲ θεατῆρ
ἐγινόμην, ἤνικα με πλείστων ἡγουμένων ἰδρώτων εἰς ἀνάπαυλιν ὁ κα-
ρὸς βραχέειν ἐκάλει... καὶ τῆς ἐντεῦθεν μετέχον ψυχαγωγίας ».
σελ. 213.

(2) Der Römische Mimus vom Hrn. Grysaar (Πρακτικὰ τῆς ἐν Βιέννῃ
ἀκαδημίας 1854, σελ. 237-337) — Klein, Geschichte Drama's, II.

(3) Ἰωάννης Λυδός, σελ. 152, ἐκδ. Βόννης.

(4) « Γελοιαστῶν μὲν καὶ μίμων ἀπέγεσθαι ». Ψελλὸς σελ. 206 καὶ
209 (Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. V).

οἱ κυρίως λεγόμενοι κωμῳδοί, παριστῶντες δράματα τῆς μέσης· ἰδίως Ἀττικῆς κωμῳδίας. Ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ παρίστων ἰδίως κωμῳδίας· κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ ἐθεωροῦντο κοινωνικῶς· κατώτεροι τοῦ χορεύλου (1), ἐν ᾧ ἐπὶ Χρυσοστόμου χορεύλης, αὐλητῆς, κιθαριστῆς καὶ μῦμος εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον (2)· ἐπὶ Θεοδοσίου Β' ἡ μίμᾶς λέγεται καὶ μαινὰς καὶ ὀρχηστρίς (3). Ταῦτα πάντα ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ μῦμος δὲν μετῴθη διερκῶς· ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἐπιτίθδευμα, ἀλλ' ἦν καὶ κωμῳδὸς καὶ τραγωδὸς καὶ αὐλητῆς καὶ ὀρχηστῆς (4)· διὰ τὸν λόγον τοῦτον βλέπομεν τὸ μιμικὸν ἐπάγγελμα ἐπὶ Χορικίου καταστάν διευκολώτατον, ὡς ἀπαιτοῦν πολλὰ φυσικά τε καὶ ἐπίκρητα προσόντα. Ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν οἱ μῖμοι παρίστων πιθανῶς καὶ τραγωδίας (5).

Ἐν τῷ μιμικῷ θεάτρῳ παρίστατο καὶ τις γελωτοποιὸς ἐξυφηνένος τὴν κεφαλὴν καὶ ῥαπιζόμενος κατὰ κόρρης· ἀλλ' οὗτος ἐχρησίμευσεν εἰς διασκέδασιν τοῦ πλήθους ἐν τοῖς διαλείμμασι τῆς κυρίας μιμικῆς παρυστάσεως, ἀπαρραλλάκτως ὡς οἱ νῦν γελωτοποιοὶ τῶν ἵπποδρομίων. Τὸν γελωτοποιὸν τοῦτον ἔλαβον πολλάκις ὡς ἐπιχείρημα οἱ Πατέρες πρὸς ἐξευτελισμὸν τοῦ μιμικοῦ θεάτρου· οὕτως ὁ ἅγιος Ἀμφιλόχιος θέλων νᾶ

(1) « Ὑμεῖς οἱ δῆμοι τῆς πόλεως διατὶ ἐλυπήθητε ῥαπισθέντος μου· πρὶν ἢ χορεύλῃ με γενέσθαι, οἱ συνέταιροί μου ἐρράπιζόν μου τὸ πρόσωπον, καὶ ὑμεῖς ἐγελᾶτε ». *Acta Sanctorum Martius*, VII, σελ. 897.

(2) Σελίς μ γ-μς.

(3) Σελίς κς.

(4) Σελίς ια'.

(5) « Δράμα γὰρ λέγεται καὶ τὸ ποίημα, ὥσπερ τὰ τῶν τραγικῶν ποιήματα τὰ μιμηλῶς λεγόμενα καὶ γινόμενα λέγονται δράματα ». *Λωναρᾶς*? (Νικητὰ ἐρμηνεία εἰς τὰ τετράστιχα Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζίνου. Venetii 1563, φύλ. 41).

ἐκμηδενίσῃ τὸ θέατρον ἐν γένει, οὔτε περὶ τῆς κωμωδίας, οὔτε περὶ κωμωδίας λαλεῖ, ἀλλὰ μόνον περὶ τοῦ γελωτοποιοῦ.

Μίσει θεάτρων, θηρίων, ἱπποδρόμων
 ἄσπεμον ὦδῃν, δύσεριν κακῶν θέαν,
 βίου ματαιότητα, ὕδραν ἡδονῶν,
 ἀνδρῶν ἀσελγῶν ἀπρεπῆ μαθήματα.
 οἷς οὐδὲν ἐστὶν αἰσχρὸν ἢ τὸ σωφρονεῖν·
 οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν αἰσχύνῃς ὑπηρέται
 τέχνην ἔχουσι τὸ φρονεῖν ταῖς ὕβρεσι,
 μῖμοι γελοίων κονδύλοις εἰθισμένοι
 αἰδῶ τεμόντες τοῖς ξυροῖς πρὸ τῶν τριχῶν,
 ἀσελγὲς αἰσχρότητος ἐργαστήριον,
 οἷς πάντα πάσχειν καὶ παθεῖν ἂ μὴ θέμις
 ἐν ταῖς ἀπάντων ὤψεσι, τέχνης μέρος (1).

Ὁ Χρυσόστομος διέσωσε πολλὰ χαρακτηριστικὰ τῶν τότε μίμων ὡς καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν παρισταμένων κωμωδιῶν καὶ ἁπομένων ἁσμάτων (2), οὐδεὶς ὅμως δίδει ἀκριβεστέραν ἰδέαν περὶ τοῦ Βυζαντινοῦ μίμου ἢ ὁ ἐκ Γάλλης ἀπολογητὴς αὐτῶν.

Κατὰ τὸν Χορίκιον προσόντα καλοῦ μίμου ἐθεωροῦντο ἢ

(1) Ἀγίου Ἀμφιλοχίου ἐπιστολὴ πρὸς Σέλευκον (ἐκδοσις Combefis, 1644).

(2) Ὡνομάσθησαν οὕτω, κατὰ τὸν Χρυσόστομον « ὡς μιμούμενοι τὰς ἄλλοτρίας συμφορὰς » σελ. ξγ'. εἰδικώτερον ὅμως δρῶσι αὐτοὺς ὁ Χορίκιος « οἱ ἐν τῇ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου μιμούμενοι τὰ ἥθη ». Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει οἱ μῖμοι τῆς ΣΤ' ἐκχτονταετηρίδος εἶναι οἱ ὑπὸ Σουῖδα καὶ ἄλλων ὀνομαζόμενοι ἡθολόγοι, καὶ βιολόγοι· ὡς γνωστὸν τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπιθετόν (βιολόγος) ἀποδίδεται εἰς τὸν Μένανδρον.

καλλιφωνία, γλώσσης εὐρροία, φυσική υπόκρισις καὶ ἐντελής γῶσις τοῦ χοροῦ καὶ τῆς χειρονομίας. Ὁ τέλειος μῦμος ἐθεωρεῖτο πάντοτε δεύτερος καλοῦ τραγωδοῦ.

Οἱ μῦμοι ἐλάτρευον, ὡς οἱ ἄλλοι σκηνικοί, τὸν Διόνυσον καὶ ἐθεώρουν ἐφευρητὴν τῆς τέχνης αὐτῶν, οὐχὶ ὡς οἱ ἀρχαῖοι τὸν Συρακούσιον Σώφρονα, ἀλλὰ τὸν κωμικὸν Φιλήμονα. Ἀρχόμενοι τῆς παραστάσεως ἀπέτεινον δέησιν πρὸς τὰ ἀποατήρια ὅπως ἀκροασθῶσιν αὐτοὺς ἱλαρῶς· παρίστανον δὲ ἰδίως τὰς κωμῳδίας τοῦ Φιλήμονος καὶ Μενάνδρου, σπανιότερον δὲ καὶ τὰς τοῦ Ἀριστοφάνους (1)· ἐνίοτε ὁμῶς ἐπαιζόν καὶ σκηνὰς τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, πιθανῶς παρωδοῦντες τοὺς Ὀμηρικοὺς ἥρωας. Πλὴν τῶν ἀρχαίων δραμάτων παρίστανον καὶ σύγχρονα, ἐν οἷς διεκωμῳδοῦντο αἱ κοινωνικαί, καὶ πρὸ πάντων αἱ πολιτικαὶ κακίαι· τὸ ἔργον τοῦτο τῶν μίμων θεωρεῖ ὁ Χορίκιος σωτήριον, ὡς σωφρονίζον τοὺς ἄρχοντας καὶ κωλύον αὐτοὺς ν' ἀδικῶσι.

Οἱ μῦμοι παρίστανον τὴν νύκτα, εἰς δὲ τὰς παραστάσεις αὐτῶν συνήρχοντο, πλὴν τῶν ἀνδρῶν, καὶ γυναῖκες, καὶ μάλιστα παρθένοι τῆς μέσης καὶ ἀνωτάτης κοινωνικῆς τάξεως· πολλοὶ τῶν θεατῶν, ὡς σήμερον, παρευρίσκοντο εἰς ὠρισμένα τοῦ δράματος μέρη, μετὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν ὁποίων ἀπεχώρουν τοῦ θεάτρου.

(1) Ἡ ἐξῆς περιγραφή δίδει ἰδέαν τινὰ περὶ τῶν ὑπὸ τῶν μίμων παριστάμενων τότε κωμῳδιῶν « Δόξαις ἂν ἄνδρα βλέπειν καθεστηκότα σωφρονεῖν παραινούντα τῇ συνοικουσίᾳ καὶ φεύγειν τῶν φιλαιτῶν τὰς λοιδορίας· ἐκ καὶ στρατιωτάς ἰδεῖν, καὶ ῥητόρων ἀκοῦσαι, δυσὲν ἐνίοτε μίμων τοῦ μὲν ἀλόγιστόν τινα μιμουμένου, τοῦ δὲ καλῶς ἐν λόγοις ἀχθέντα... δεσπότην, οἰκέτας, καπῆλους, ἑλλαντοπώλας, ὀψοποιούς, ἐστιάτορα, δαιτυμόνας, συμβόλεια γράφοντας, παιδάριον ψελλιζόμενον, νεανίσκον ἐρωτῶντα, θυμούμενον ἕτερον, ἄλλον τῷ θυμουμένῳ πραΰνοντα τὴν ὀργήν », τελ. 238.

Ἡ συνοδεύουσα τὰς παραστάσεις μουσική τοσοῦτον ἐβίβηκε τὰ ἀκροατήρια, ὥστε τὰ μιμικὰ ἔσχατα ἤδοντο παρά πάντων ἐν ταῖς ὁδοῖς (1), ὡς τὰ τῶν νῦν γαλλικῶν operettes ἐξέχοντες· πολῖται δὲν ἐθεώρουν αἰσχρὸν νὰ παριστῶσι μιμικὰ δράματα ἐν καιρῷ δημοσίων ἐορτῶν, οἱ δὲ Καισαρεῖς τοσοῦτον ἠγάπων τοὺς μίμους ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ σοφισταὶ κατήρχοντο ἐν τῇ σκηνῇ.

Οἱ ἐν τοῖς ἐπαρχιακοῖς θεάτροις διαπρέποντες μῖμοι προσκαλοῦντο εἰς Κωνσταντινούπολιν (2) καὶ γενναίως ἀμειβόμενοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως παρίστων καὶ ἐν τοῖς ἀνγκυρόροις κατὰ τὴν ἐορτὴν ἰδίῳ, τῶν Καλανδῶν διάφορα δράματα ἐνώπιον τῶν ὑπουργῶν, τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ βασιλέως· τοιοῦτοι μνημονεύονται ὑπὸ Χορικίου δύο Γαζαῖοι ἀδελφοί, πιθανῶς ὁ Ζαχαρίας καὶ ὁ Φίλιππος (3) πρὸς οὓς συνεχῶς ἐπιστέλλει ὁ Προκόπιος συνιστῶν καὶ τὸν γράψαντα τὴν περὶ Χρυσεργυρίου τραγωδίαν Προκόπιον.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ μνημείου πληροερούμεθα ὅτι οἱ τραγωδοὶ ἐτιμῶντο πλεονέκτερον τῶν μίμων, καὶ ὅτι οἱ παιδαγωγοὶ μὴ δυνάμενοι νὰ φοιτῶσιν εἰς τὰ θεάτρα τῶν τελευταίων τούτων, ἐδίδασκον τοὺς παῖδας παραστάσεις κλασικῶν δραμάτων (4).

(1) Βλέπε τὰς ἐν σελίσιν ξ' καὶ ξγ' περικοπὰς τῶν λόγων τοῦ Χρυσόστομου.

(2) « Ἐκεῖνη γὰρ ὅσους τῶν μίμων αὐτῇ διαπρέπαιν ἡ φήμη κηρύσσεται, καὶ πόρρω που τύχωσιν ὄντας, πρὸς ἐαυτὴν ἐφέλκεται καὶ καλεῖ »· σελ. 225.

(3) Τοῦτο ὑποθέτω ἐκ τῆς ἐξῆς φράσεως μιᾶς τῶν πρὸς αὐτοὺς ἐπιστολῶν τοῦ Προκόπιου « Σὺ μὲν οὖν σκώπτει τοιαῦτα... ταῦτά μοι πεπαιγμένοι, ὡς ἂν σοὶ καὶ τοῦ σκώπτειν συνήθως ἔλην παράσχω· εὐχρημαίεις γὰρ με σκώπτων, εὖ ἴσθι, ἡ πολλοῖς ἐπαίνους βάλλοντες ἑταροί »· Mail, *Classiconum Auctorum Collectio*, *IV, σελ. 221.

(4) « Πόσας, οἶμαι, μοιχεύεις ἀπαγγέλειν ἀπαιτούμεν τοὺς νέους; »

Ἵπερασπιζόμενος τοὺς μίμους ὁ Χορίκιος λέγει ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ παρ' Ὀμήρῳ μιμοῦνται, ὅτι ὁ Πλάτων δὲν θά ἔγχαρς τοὺς ἀθανάτους αὐτοῦ διαλόγους, ξενεὺ τῶν μίμων τοῦ Σώφρονος, καὶ ἐπὶ τέλους ὅτι ὁ Διόνυσος ἐλεήσας τὴν ἀνθρωπίνην δυστυχίαν ἐδώρησεν ἡμῖν τὸν μῦμον, ὅστις κατορθοῖ νά μετὰβάλλῃ τὴν λύπην εἰς εὐθυμίαν (1).

Ἡ κυριωτέρα κατὰ τῶν μίμων κατακραυγὴ ἦν ὅτι προτιμῶντες τὴν μέσσην Ἀττικὴν κωμωδίαν παρίστων πολλάκις ἀναιδέις σκηναίς, καὶ πρὸ πάντων μοιχεύει, ἀλλ' ὁ Χορίκιος καταστρέφει τὸν ἀνόητον τοῦτον ἰσχυρισμὸν λέγων ὅτι πάντα τὰ δράματα ταῦτα ἦσαν ἠθικά, ἀφοῦ τελικὸς αὐτῶν σκοπὸς ἦν ἡ τιμωρία τοῦ περιουδρίσασχεντος τὴν ἠθικὴν ἐγκλήματος (2), « ἄσκει γὰρ τὸ σεμνὸν ἔνθα τὸ φαῦλον ἀλίσκεται ».

Ἐλεῖνην, ἣν εἰλήφει πρὸς γάμου κοινωνίαν ὁ τοῦ δεσπότου τῶν Ἀχαιῶν ἀδελφός, τὴν Κλυταίμνηστραν, ἣν ἔγημε τῆς Ἑλλάδος ὁ βασιλεὺς, τὴν Παισιφάνην ἣν Ἥλιος ἐσπείρειν, ἣν ἐμοίχευσε ταῦρος. Καὶ τί σοι μοιχευθεὶσας ἀπαριθμοῦμαι γυναικάς; [Τηρεὺς τῆς αὐτοῦ γυναικὸς] ἤσχυεν ἀδελφὴν καὶ τὴν γλῶτταν ἀπέτεμεν ἥς ἐβιάσατο κόρης· [ὁ] Οἰδίπους ἐπλησίασε τῇ μητρὶ καὶ τῶν αὐτῶν [ἀδελφὸς] ἔμα καὶ πατὴρ ἐγεγόνει· σελ. 220-221. Ἐνίοτε ὁμοίως ἐπιτρέπετο εἰς τοὺς παῖδας ἡ θεωρία τῶν μίμων, ὡς καὶ ἡ ὑπ' αὐτῶν παράστασις κωμωδιῶν τινων: « Λιτὸ τοῦτο τοὺς παῖδας οἱ φύσαντες καὶ μίμους οὐδαμῶς εἰργουσιν ἐν δέοντι θεωρεῖν καὶ δράματα κωμικὰ παρὰσκευάζουσιν ἀπαγγελλεῖν » σελ. 230.

(1) « Καί μοι δοκῶ τὸν Διονύσιον, φιλόγελως γὰρ ὁ θεός, τὴν ἡμετέραν ἐλεήσαντα φύσιν... ὡς ἐκ παντὸς ἐπιτρέψαι γέλωτα γίνεσθαι τρέπου » σελ. 219-220.

(2) « Ἀλλ' ἠνίκ᾽ μοιχεύειν, ὦ βέλτιστε, θεωρεῖς, τότε καὶ δικαστήρον ὄρξῃ ἀρχικόν, καὶ κατηγορεῖ μὲν ὁ τῆς ἐαλωκυίας ἀνὴρ, κρίνεται δὲ ὁ μετὰ τῆς ἐρωμένης τὴν μοιχείαν τολμήσας, ἀπειλεῖ δὲ τιμωρίαν ἀμφοτέροις ὁ δικαστής· ἐπεὶ δ' ὅλον παιδιᾷ τίς ἐστὶ τὸ γρῆμα, τὸ πέρας αὐτῆς εἰς ὧδ' ἤν τινα καὶ γέλωτα λήγει » σελ. 219.

τημῇ.

ΕΙΣ ΑΓΩΓΗ.

Ὁ ἀναγινώσκων τὴν ἀπολογίαν τῶν μίμων ὡς καὶ τὰ ἄλλα τοῦ Χορικίου καὶ πάντων τῶν τότε σοφιστῶν συγγράμματα ἀπορεῖ ἂν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἦσαν χριστιανοί· οἱ θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου βασιλεύουσιν ἔτι, καὶ οὔτε κἂν κατ' ὄνομα μνημονεύεται ὁ χριστιανισμός· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι διὰ τῆς βίας ὁμολογήσαντες τὴν νέαν θρησκείαν οἱ σοφισταὶ οὗτοι ἀνέκραξαν ἐν τῷ βαπτίσματι ὡς ὁ Γέσσιος τὸν Ὀμηρικὸν στίχον

Αἴας δ' ἐξ ἀπόλλωλεν ἐπεὶ πῖεν ἀλμυρὸν ὕδωρ,
καὶ ζήσαντες ὡς ψευδοχριστιανοὶ κατέβησαν εἰς τὸν τάφον ὡς ἀληθεῖς Ἕλληνες (1).

Ἄλλοτερον μνημεῖον διαρωτίζον τὴν ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν θέσιν τῆς παλαιᾶς σκηνῆς εἶναι ἡ Ἀνθολογία τῶν ἐπιγραμμάτων, ἐξ ὧν πολλὰ ἀφορῶσιν εἰς τραγικοὺς, μίμους, αἰδοῦς, ὀρχηστὰς καὶ αὐλητὰς διακριθέντας ἐπὶ Ἀναστασίου, Ἰουστίνου καὶ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ δικηγόρος Θεαίτητος καὶ ὁ ἀνθύπατος Θεόδωρος ἐγκωμιάζουσι διὰ τῶν ἐξῆς ἐπιταφίων τὸν μίμον Τίτυρον καὶ τὴν μιμᾶδα Θάλειαν:

Νηλεὲς Ἀΐδης ἐπὶ δ' ἐγέλασε θανόντι,
Τίτυρε, καὶ νεκύων θῆκε σε μιμολόγον.

Κωμικὸν ἀμφιέπω Θάλεια μέλος, ἔργα δὲ φωτῶν
οὐχ ὁσίων θυμέλῃσι φιλοκροτάλοισιν ἀθύρω.

Ἐξ ἄλλων ἐπιγραμμάτων πληροφορούμεθα ὅτι οἱ φιλόμουσοι Βυζάντιοι ἤγειρον ἀνδριάντας εἰς τὰς ὀρχηστρίδας καὶ αὐλη-

(1) Εἶναι περίεργον ὅτι, καίτοι τὸν δικηγόρον ἐπαγγελλόμενοι, ἠγνόουν τὴν λατινικὴν: « τὸν δὲ κοινοστόριον ὅτι μὲν ἐστὶν ἄγνωστος, Ῥωμαῖος γὰρ κόσμησεν προβάλλει τὴν ἐμὴν ἀκοήν ». Προκόπιος πρὸς Ζηζυρίαν καὶ Φίλιππον, *Mali Collectio Auctorum Classicorum*, IV, § 20.

τρίδας (1), καὶ ὅτι ἡ Πυλάδειος ὄρχησις δὲν εἶχεν ἔτι ἀπαρχαιωθῆ, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν εἰς τὸν ὄρχηστὴν Χρυσόμαλλον (2) καὶ τὴν ὄρχηστρίδα Ἑλλαδίαν ἐπιγραμμάτων.

Σιγᾷ, Χρυσεόμαλλε, τὸ χάλκεον, οὐκ ἔτι δ' ἡμῖν
εἰκόνας ἀρχηγόνων ἐκτελέεις μερόπων
νεύμασιν ἀφθόγγοισιν· τεῇ δ', ὀλβιστε, σιωπῇ
νῦν στυγερῇ τελέθει, τῇ πρὶν ἐθελγόμεθα (3).

Ἐκτορα μὲν τις ἄεισε νέον μέλος· Ἑλλαδίη δὲ
ἔσσαμένη χλαῖναν πρὸς μέλος ἠντίασεν·
ἦν δὲ πόθος καὶ δεῖμα παρ' ὀρχηθμοῖσιν Ἐνυοῦς·
ἄρσενι γὰρ βῶμη θῆλυν ἔμιξε χάριν (4).

Ἀνώνυμός τις ἐνθουσιωδῶς ἐγκωμιάζει τὸν ὄρχηστὴν Ξενοφῶντα τὸν Συμωναῖον παραστήσαντα παντομιμικῶς τὰς Βάχχας τοῦ Εὐριπίδου:

(1) Εἰς εἰκόνα Μαρίας τῆς κιθαρωδοῦ ἐν Βυζαντίῳ — Εἰς εἰκόνα Θεοδοριάδος — Εἰς εἰκόνα ὄρχηστρίδος Ροδοκλείας — Εἰς εἰκόνα ὄρχηστρίδος Ἑλλαδίδης ἱσταμένης ἐν τῷ Σωσθενίῳ — Εἰς ὄρχηστρίδος εἰκόνα δι' ἄχρυσον ἐν Βυζαντίῳ (Ἀνθοῦσης).

(2) Ὡς προσημειώθη, τὸ ἐπώνυμον τοῦτο ὀφείλει εἰς τὸ χρυσοειδὲς χρῶμα τῆς κόμης αὐτοῦ· ἑτέρα ὄρχηστρίς, Ροδόκλεια, ἐπονομάζεται ἐν κώδικι Πλανούδη, Καράμαλλος.

(3) Ὁ Brunck σημειοῖ περὶ τοῦ Χρυσομάλλου τούτου « Erat autem homo ille pantomimus, qui, ut, videtur, tragicam saltabat, cujus argumenta erant priscorum heroum casus, ἀρχηγόνων μερόπων ».

(4) Ἐξ ἑτέρου ἐπιγράμματος δηλοῦται ὅτι ἡ Ἑλλαδίη ἦν Βυζαντίς, καὶ ἔλθοῦσα εἰς τέχνης ἀκρότατον, παρίστα ἰδίῃ ἐν τῇ κατὰ τὸ Σωσθένων τελομένη κατ' ἕαν ὑπὸ τοῦ δήμου πανηγύρει, διὸ καὶ ἐτιμῆθη δι' ἀδριάντος ἐνταῦθα ἰδρυμένου.

Αὐτὸν ὁρᾷν Ἰόβακχον ἐδόξαμεν, ἡνίκα ληνοῖς
ὁ πρέσβυς νεαρῆς ἤρχε χοροϊμανίης,
καὶ Κάδμου τὰ πάρηθα χορεύματα, καὶ τὸν ἀφ' ὕλης
ἄγγελον εὐτυχῶν ἰχνηλάτην θιάσων,
καὶ τὴν εὐάζουσιν ἐν αἵματι παιδὸς Ἀγαύην
λυσσάδα. Φεῦ, θεΐης ἀνδρὸς ὑποκρισίης.

Οἱ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ μῖμοι παρίστων ὡς οἱ ἐπὶ Χορμίων
δράματα τῆς μέσης καὶ νέας Ἀττικῆς κωμωδίας, οἱ δὲ ἐπι-
σταὶ τῶν μιμᾶδων πολλάκις ἐτιμῶρων τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν
ὡς οἱ σύγχρονοι τοῦ Μενάνδρου, περικείμενοι ταῦτα, ἐν τῷ
θεάτρῳ, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ ἐξῆς ἐπιγράμματος τοῦ Ἀγαθίου
ἐπὶ τῷ παθήματι τῆς ὠραίας Ροδάνθης.

Τὸν σοβαρὸν Πολέμωνα, τὸν ἐν θυμέλῃσι Μενάνδρου
κείμενον Γλυκέρας τῆς ἀλόχου πλοκάμους,
ὁπλότερος Πολέμων μιμήσατο καὶ τὰ Ροδάνθης
βόστρυχα πνυτόλμοις χερσὶν ἐληΐσατο,
καὶ τραγικοῖς ἀχέεσσι τὸ κωμικὸν ἔργον ἀμείψας
μάστιξεν ῥαδινηῶς ἄψα αἰλουτέρης... (1).

Ἄλλα ἐπιγράμματα ἀφορῶσιν εἰς ἀνώνυμους ὁρχηστρίδας,
ὡς καὶ τὰς μιμᾶδας Βασσαρίδα, Ροδόπην, Γαλάτειαν, Δημῶ,
Δωρίδα, Σαπφῶ, Λαίδη, Χαρικλῶ, Θεοδωριάδα, Μενεχρετίδα,
Θεανῶ, Παφίαν, ἑτέραν Γαλάτειαν, Κλεοφάντιν, Ἑρμώνασσαν,
Μαρίαν τὴν κιθαρωδόν (2), Πλάτωνα τὸν κιθαρωδόν, Πορφυρίαν

(1) Οὕτως ἡτιμάσθη ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ ἡ ἀνώνυμος ἱερωμένη τοῦ
Πύλου Σιλεντιαρίου, ὅστις ἐγκωμιάζει τὴν « αἰλιανὴν αὐδὴν » αὐτῆς.

(2) Αἱ κιθαριτρίδες δὲν ἐπληττον μόνον τὴν κιθάραν, ἀλλὰ καὶ ἔψαλ-

τὴν τραγωδὸν καὶ τὰς ὀρχηστρίδας Ροδόκλειαν ἢ Καράμαλλον, Λεβανίαν, καὶ Ἀνθοῦσαν. Ὁ ἐπὶ Ἀναστασίου καὶ Ἰουστίνου ἀκμάσας Ἰουλιανὸς ὁ ἀπὸ ὑπάρχων ἐποίησε δύο ἐπιγράμματα εἰς τὸν ποιητὴν Θεόδωρον γράψαντα μυριάδας στίχων, καὶ θεωρούμενον ὑπὸ τοῦ ἐπιγραμματοποιοῦ ὡς τὸν τελευταῖον τῶν παλαιῶν ἀοιδολόγων.

Τὰ ἐπιγράμματα ταῦτα πολὺ διαφωτίζουν καὶ τὸν βίον τῶν τότε θυμελικῶν γυναικῶν· αἱ μὴ προικισθεῖσαι ὑπὸ τῆς φύσεως διὰ τερπνῆς καὶ μουσικῆς φωνῆς, καὶ πρὸ πάντων λεπτῆς ὥραιότητος, ἔζων κτηνώδη βίον, παριστῶσαι ἀνάιδῃ τινα καὶ βάναισα θεάματα καὶ προσπαθοῦσαι νὰ προσελκύσωσι τοὺς θεατὰς εἰς τὸ αἰσχρὸν ἐμπόριον τὸ ὅποτον ὀπισθεν τῆς σκηνῆς μετῆρχοντο· τοιαύτη βεβαίως ἦν καὶ ἡ Θεοδώρα ἡ σύζυγος τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὡς καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς Κομητώ, ἐν πιστεύσωμεν τὸν δῖγλωσσον Προκόπιον (1). Αἱ πεποικι-

λον συγχρόνας, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ ἐξῆς εἰς Ἀριάδνην τὴν κιθαριστρίδα ἐπιγράμματος τοῦ Ἀγαθίου.

Εἴ ποτε μὲν κιθάρας ἐπαφῆσατο πλῆκτρον ἑλοῦσα
κούρη, Τερψιχόρης ἀντεμελιζεῖ μίτοις·
εἴ ποτε δὲ τραγικῷ ῥοιζήματι ῥήξατο φωνὴν
αὐτῆς Μελοπομένης βόμβον ἀπεπλάσατο·
εἰ δὲ καὶ ἀγλαΐης κρίσις ἴστατο, μᾶλλον ἂν αὐτὴ
Κύπρις ἐνικήθη κἀνεδίκιζε Πάρις·
σιγῇ ἔφ' ἡμέων, ἵνα μὴ Διόνυσος ἀκούσας
τῶν Ἀριαδνεῶν ζῆλον ἔχοι λεγέων.

(1) « Οὐ γὰρ αὐλήτρια, οὐδὲ ψάλτρια ἦν, οὐ μὴν οὐδὲ τὰ ἐς τὴν ὀρχήστραν αὐτῇ ἤσκητο, ἀλλὰ τὴν ὥραν τοῖς ἀεὶ περιπίπτουσιν ἀπεδίδοτο μόνον ἐκ παντὸς ἐργαζομένη τοῦ σώματος ». Προκόπιος III, σελ. 60, ἐλδ. Βόννης.

τνβ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

σμέναι διὰ φυσικῆς ῥώμης μετῆρχοντο τὴν θηριομάχον, καὶ τοιαύτη ἦν ἡ Βασσαρίς Εὐρυνόμη, τὴν ὁποῖαν ὁ Ἀγαθίας ἱππονομάζει ὁρσεσίβιον (σκοπελοδρόμον). Αἱ διαπρέπουσαι ὁμῶς ἐν τῇ θυμέλῃ μιμάδες ἔζων ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βίον σῶφρονα, ἓνα καὶ μόνον ἐπιδιώκουσαι σκοπόν, τὴν ἄγρην κλουσίου συζύγου. Ὁ ποιητὴς καὶ ἱστορικὸς Ἀγαθίας διῆλθε πολλὰς νύκτας ὄνειρευόμενος τὴν ὠραίαν Ροδάνθην καὶ τὴν σοδερὰν Φίλινναν, αἵτινες περιεφρόνουν τὸν ἔρωτά του.

Πᾶσαν ἐγὼ τὴν νύκτα κινύρομαι· εὖτε δ' ἐπέλθῃ
θρῆρος ἐλινῦσαι μικρὰ χαριζόμενος,
ἀμφιπεριτρύζουσι χεληδῶνες, ἐς δέ με δάκρυ
βάλλουσιν, γλυκερὸν κῶμα πρῶσάμεναι·
ὄμματα δὲ σταλάοντα φυλάσσεται· ἡ δὲ Ροδάνθης
αὐθις ἐμοῖς στέρνοις φροντίς ἀναστρέφεται·
ὦ φθονεραὶ παύσασθε λαλητρίδες· οὐ γὰρ ἔγωγε
τὴν Φιλομηλεῖην γλῶσσαν ἀπεθρισάμην·
ἀλλ' Ἴτυλον κλαίοιτε κατ' οὖρεα, καὶ γοᾶοιτε
εἰς ἔποπος κρναῖαν αὐλὴν ἐφεζόμεναι,
βαῖδ' ἵνα κνώσσοιμεν· ἴσως δέ τις ἤξει ὄνειρος,
ὃς με Ροδανθείοις πῆχεσιν ἀμφιβάλοι (1).

Ἦ ρά γε καὶ σύ, Φίλιννα, φέρεις πόνον, ἥ ῥα καὶ αὐτὴ
κάμνεις, αὐαλέοις ὄμμασι τηκομένη;
ἢ σὺ μὲν ὕπνον ἔχεις γλυκερώτατον, ἡμετέρης δὲ
φροντίδος οὔτε λόγος γίγνεται, οὔτ' ἀριθμὸς;

(1) Ἐξ ἑτέρου ἐπιγράμματος δηλοῦται ὅτι ἡ Ροδάνθη ἐλεήσασα τὸν ἔρωτα αὐτοῦ τῷ διωχέτευσεν ἐν τῷ θεάτρῳ ἀπλοῦν φιλημα, τὸ ἐποῖον ἐπέθεσεν ἐν τῇ παρθενικῇ αὐτῆς ζώνῃ.

εὐρήσεις τάχ' ὅμοια, τέην δ', ἀμέγαρτε, παρσιῇν
 ἀθρήσω θαμινοῖς δάκρυσι τεγγομένην. .
 Κύπρις γάρ τὰ μὲν ἄλλα παλίγκοτος· ἐν δέ τι καλὸν
 ἔλλαχεν, ἐχθαίρειν τὰς σοβαρευομένας.

Ἐν τῷ ἐξῆς κακεντρεχῶς περιγράφει τὸ γῆρας σκηνικῆς,
 ἥτις ἐν τῇ νεότητι σοβαρευομένη περιεφρόνει τοὺς θαυμαστὰς
 τοῦ κάλλους αὐτῆς.

Ἡ πάρος ἀγλαῆσι μετάρσιος, ἡ πλοκαμιῖδας
 σειομένη πλεκτὰς καὶ σοβαρευομένη,
 ἡ μεγαλαυχήσασα καθ' ἡμετέρης μελεδώνης,
 γήραϊ ρικνώδης τὴν πρὶν ἀφῆκε χάριν·
 μαζὸς ὑπεκλίνθη, πέσον ὀφρύες, ὀμμά τέτληται,
 χεῖλεα βαμβαίνει φθέγματι γηραλέω·
 τὴν πολιὴν καλέω Νέμεσιν Πόθου, ὅτι δικάζει
 ἔννομα ταῖς σοβαραῖς θᾶσσαν ἐπερχομένη.

Ἐν ἄλλοις ὅμως ἐπιγράμμασιν ὁ αὐτὸς Ἀγαθίης ἐπαινεῖ
 τὸν εὐτυχῇ γάμον τῆς Καλιρρόης καὶ τῆς τραγωδοῦ Πορφυ-
 ρίδος (VI, 59, 172).

Τῇ Παφίῃ στεφάνους, τῇ Παλλάδι τὴν πλοκαμιῖδα,
 Ἀρτέμιδι ζώνην ἄνθετο Καλιρρόη·
 εὔρετο γὰρ μνηστῆρα τὸν ἤθελε, καὶ λάχεν ἥβην
 σῶφρονα, καὶ τεκέων ἄρσεν ἔτικτε γένος.

Πορφυρὶς ἡ Κνιδίη τὰ στέμματα, καὶ τὸ δίθυρσον
 τοῦτο τὸ λογχωτόν, καὶ τὸ περισφύριον,
 ΚΡΗΤ. ΘΕΑΤ. x γ'.

οἷς ἀνέδην βράχγευεν δ'· ἐς Διόνυσον ἐφοίτη
κισσώτην στέρνοις νεβρίδ' ἀναπτομένη,
ἀδροκόμη Διόνυσσε, πρὸ παστάδος ἠώρησεν
ταῦτα τὰ τοῦ κάλλους κόσμια καὶ μανίης.

Ἐκ τῶν ἐπιγραμμάτων τοῦ Ἀγαθίου καὶ ἄλλων σχολαστικῶν μαθητόμενοι ὅτι οἱ μετερχόμενοι ἰδίᾳ τὸν δικηγόρον περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο τὰς σκηνικάς, θηρεύοντες τὰν εὖνοιαν καὶ τὸν ἔρωτα αὐτῶν· πολλάκις καταρῶνται τὰς γραίας μητέρας, αἵτινες ὡς Κέρβεροι φρουροῦσι τὰς θυγατέρας αὐτῶν· πρὸς ταύτας πέμπουσι δῶρα συνοδευόμενα δι' ὠραίων στίχων, καὶ ὑπόσχονται πλουσιώτερα ἐν τῷ μέλλοντι ἂν ἐπινεύσωσιν εἰς τοὺς στεναγμούς των· μηχανῶνται τὸ πᾶν, παραβιάζοντες καὶ αὐτὰς τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν, καὶ ἐν τῷ σκότει διὰ τῆς γαστρὸς συρόμενοι κατορθοῦσι πολλάκις νὰ λάβωσιν εἰς ἀντάλλαγμα τῶν πόνων αὐτῶν ἄπλοῦν τι φίλημα· ἐπικαλοῦνται τὴν Ἀφροδίτην εἰς προστασίαν τοῦ ἔρωτος αὐτῶν, πολλάκις ὁμοῦ παρεκτρέπόμενοι ὑποχρεοῦνται ὑπὸ τοῦ νόμου νὰ νυμφευθῶσι τὰς ἐξαπατηθείσας παρθένους.

Αἱ ἐπὶ μόνῃ τῇ ὠραιότητι αὐτῶν διαπρέπουσαι σκηνικαὶ προτιμῶσι πολλάκις τῆς σκηνῆς τὸν ἀκόλαστον βίον· τοιαύτη ἦν ἡ φίλη τῆς Θεοδώρας Χρυσομαλλῶ ἡ ὀρχηστρίς (1). Αἱ ἐταῖραι αὐταί, ὡς καὶ αἱ κατωτέρας τάξεω; θυμελικαί, ἦτοι ἡ Θεοδώρα καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς Κομιτώ, ὀργιζοῦσι τὰς νύκτας ἐν τοῖς ξενοδοχείοις μετὰ διεφθαρμένων πλουσιῶν νέων, τρώγουσαι, μεθύουσαι καὶ αἰσχρουργοῦσαι· ἀλλ' αἱ τοιαῦται περιφρονοῦνται ὑπὸ τῆς κοινωνίας ὡς κοινὰ πόρνοι, ἦτοι πο-

(1) « Χρυσομαλλῶ δὲ αὕτη πάλαι μὲν ὀρχηστρίς ἐγεγόναι καὶ ἡδὴ ἐταῖρα ». Προκόπιος, III, 104 Σουΐδης (Χρυσομαλλιά).

λιτικάί, καὶ οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὰς κυρίως λεγομένας σκηνικάς· διὰ τὸν λόγον τοῦτον βλέπομεν τὴν Θεοδώραν αὐτοκράτειραν περιστοιχιζομένην ὑπὸ μόνων τῶν δύο Χρυσομαλλῶν καὶ τῆς Ἰνδαροῦς (1). Καθ' ὑπαγούρευσιν πιθανῶς τούτων ἐξεδύθησαν αἱ διατάξεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ, αἵτινες οὐδὲν ἀφορῶσιν εἰς τὸ κυρίως λεγόμενον θέατρον, ἀλλ' εἰς τὰς πορνευομένας θυμελικάς. Ὁ Κώδιξ ταῖς παραχωρεῖ πολλὰ τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων, ἀναγνωρίζων καὶ τοὺς γάμους αὐτῶν ὡς νομίμους (2)· ἐπειδὴ δὲ αἱ πλείσται τούτων μετῆρχοντο τὸ ἐπονείδιστον ἐπάγγελμα διὰ λογαρισμὸν ἄλλων, χορηγοῦσαι πρὸς τοῦτο καὶ ἐγγράφους ἐγγυήσεις, ὁ Ἰουστινιανὸς ἀκυροῖ τὰ συμβόλαια ταῦτα· τὰς ἐγγυήσεις οἱ μαστροποὶ ἀντικατέστησαν δι' ἐνὸρκων ὑποσχετικῶν, ἀλλὰ καὶ ταῦτα καταργεῖ ὁ αὐτοκράτωρ ἐπιτρέπων οὕτω καὶ αὐτὴν τὴν ψευδορκίαν εἰς τὰς ἀτυχεῖς ταύτας θυμελικάς (3)· εἰς ἀνακούφισιν τῆς

(1) Προκόπιος, αὐτόθι. Ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Σάββα καὶ αὐτὴ ἡ ἐκκλησία ἀπετροπιάζετο τὴν Θεοδώραν, ἀφοῦ ὁ ἅγιος παρὰ κληθεὶς ὑπ' αὐτῆς ὅπως τῇ εὐχρηθῇ τὴν ἀπόκτησιν τέκνου, ἡρνήθη νὰ πράξῃ τοῦτο, λέγων πρὸς τοὺς ἐρωτήσαντας « οὐ μὴ ἐκ τῆς κοιλῆς ἐκείνης καρπὸς ἐξέλθῃ ». Κυρίλλου Σκυλοπολίτου βίος ἁγίου Σάββα (*Cotelerii monumenta*, III, σελ. 341-342).

(2) *Codex Iustinianus* I, IV, 33. V, IV, 23.

(3) « Ἰσμεν πρῶην πεποιημένοι νόμον ἀπαγορεύοντα μηδενὶ παρρησίαν εἶναι τὰς εἰς σκηνὴν κατιούσας γυναῖκας ἐγγυητὰς εἰσπράττειν ὡς προσδεδρεύουσιν καὶ τὴν ἀσεβῆ πληρώσουσιν ἐργασίαν . . . καὶ ποινὰς ἀπειλῶσαντες ἐσχάτας τοῖς τὰς τοιαύτας ἐγγύας ἀπακτοῦσι . . . Ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὺς ἐγγυητὰς λαμβάνειν ἐκωλύσαμεν, ἐξευρεῖν ἐκείνους ἐτόρην ὁδὸν εἰς ἀσεβίαν ἄγουσαν μείζονα· ὅρκον γὰρ αὐτὰς ἀπαιτεῖν ὡς οὐδέποτε παύζονται τῆς ἀσεβοῦς ἐκείνης καὶ ἀτμήμονος ἐργασίας· τὶς δὲ γυναῖκας, οὐσας ἀθλίαις καὶ οὕτω κακῶς ἐξηπατημένας, εὐσεβεῖν νομῶμεν εἴπερ ἀσεβήσαντες· καὶ ἵνα φυλάξωσι τὸν ὅρκον, διὰ τοῦτο τὴν

δυστυχίας αὐτῶν ὁ Ἰουστινιανὸς οὔτε τῶν στρατιωτικῶν χρημάτων ἐφέισθη (1). Ὅτι δὲ τὰς διατάξεις ταύτας ὑπηγόρευ-
σεν ἡ Θεοδώρα πληροφοροῦμεθα ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ Μα-
λάλα περὶ τῆς τότε καταργηθείσης πορνοδοσκίας (2).

Ἐπὶ τοῦ Ἀναστασίου κατεβλήθησαν καὶ αἱ πρῶται βάνεις
τοῦ λειτουργικοῦ δράματος ὑπὸ τοῦ μελωδοῦ Ρωμανοῦ, τὸν
ὁποῖον ἄλλοι θεωροῦσι Σύρον καὶ ἄλλοι Πελοποννήσιον τῇ

ἐαυτῶν προίεσθαι σωφροσύνην, καί τοι γε ἐχρῆν γινώσκειν ὡς αἱ τοιαῦ-
ται παραβάσεις μᾶλλον ἀρέσκουσι Θεῷ παρὰ τὰς τῶν ὄρκων τηρήσεις. .
Νεαρχὸς ΝΑ, περὶ τοῦ τὰς ἐπὶ σκηνῆς μῆτε ἐγγύην μῆτε ὄρκων ἀπει-
τεῖσθαι προσεδρεύας (ἐκδοθεῖσα ἐν ἔτει 554). εὐρηται καὶ λατινιστὶ ἐν
τῷ Κώδικι.

(1) «Ἐς δὲ γυναικας ἀκόσμους ὡς πολλὰ . . . τὰ στρατιωτικὰ ἐπι-
δάννυντο χρήματα». Ἀγαθίου ἱστορία, V, 14.

(2) «Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ καιρῷ ἡ εὐσεβὴς Θεοδώρα μετὰ καὶ τῶν ἡλ-
λων αὐτῆς ἀγαθῶν ἐποίησε καὶ τοῦτο· οἱ γὰρ ὀνομαζόμενοι πορνοδο-
σκοὶ περιῆγον ἐν ἐκάστῳ τόπῳ περιδλεπόμενοι πένητας ἔχοντας θυγι-
τέρας, καὶ διδόντες αὐτοῖς, φησὶν, ὄρκους καὶ ὀλίγα νομίσματα ἐλιμ-
βανον αὐτάς, ὡς ἐπὶ συγκροτήσῃ, καὶ προΐστων αὐτάς δημοσίᾳ, κατι-
κοσμοῦντες ἐκ τῆς αὐτῶν ἀτυχίας, κομιζόμενοι παρ' αὐτῶν τὸ τοῦ
σώματος αὐτῶν δυστυχὲς κέρδος, καὶ ἠνάγκαζον αὐτάς τοῦ προΐστα-
σθαι· καὶ τοὺς τοιοῦτους πορνοδοσκοὺς ἐκέλευσε συσχεῖσθαι μετὰ πί-
σης ἀνάγκης· καὶ ἀχθέντων αὐτῶν μετὰ τῶν κορασίων, ἐκέλευσεν εἰ-
πεῖν ἕκαστον αὐτῶν μεθ' ὄρκου δόσεως τί παρέσχον τοῖς αὐτῶν γονιῡ-
σι· καὶ εἶπον δεδωκέναι ἀνὰ πέντε νομίσματα· καὶ πάντων ἐπιδεδω-
κότων γνῶσιν μεθ' ὄρκου, δεδωκυῖα τὰ χρήματα ἡ αὐτὴ εὐσεβὴς βασι-
λισσα ἡλευθέρωσεν αὐτάς τοῦ ζυγοῦ τῆς δυστυχουῦς δουλείας, καλεῖσθαι
τοῦ λοιποῦ μὴ εἶναι πορνοδοσκοὺς· ἀλλὰ χραισμένη ταῖς αὐταῖς κό-
ραις τὴν τοῦ σώματος ἐνδύσιν καὶ ἀπὸ νομίσματος ἐνδὸς ἐπέλευσεν αὐ-
τάς». Μαλάλας, σελ. 440-441, ἐκδ. Βρίννης.

πατριδα (1)· τὸ νέον τοῦτο θέατρον δὲν ἀπερρόφησε τὸ παλαιόν, ἀπ' ἐναντίας μάλιστα τὸ δεύτερον ἐπηρέασε τὸ πρῶτον, διότι ἦν γνήσιον αὐτοῦ τέκνον, καὶ εἰς ἀπόδειξιν τούτου ἀρκεῖ ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ ἐξῆς παράδειγμα· ὁ πρὸς τὴν Θεοτόκον ὕμνος ἐνὸς τῶν γονιμωτάτων τῆς ἐκκλησίας μελωδῶν, τοῦ ἐν τῇ ΙΑ' ἐκκτονταετηρίδι ἀκμάσαντος ἀρχιεπισκόπου Εὐχαΐτων Ἰωάννου τοῦ Μαυροπόδη ἀρχεῖται οὕτω:

Σοὶ τοῦτο πλεκτὸν ἐξ ἀκηράτου στέρος
λειμῶνος, ὦ Δέσποινα, κοσμήσας φέρω (2).

οἱ στίχοι ὅμως οὗτοι ἀντεγράφησαν ἐκ τῆς πρὸς τὴν Ἀρτεμιν δεήσεως τοῦ Ἰππολύτου ἐν τῷ ὁμωνύμῳ δράματι τοῦ Εὐριπίδου (στ. 74-75).

Σοὶ τόνδε πλεκτὸν στέφανον ἐξ ἀκηράτου
λειμῶνος, ὦ Δέσποινα, κοσμήσας φέρω (3).

Ἡ ἱστορία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ θεάτρου τῶν Βυζαντινῶν ἐντελῶς ἀγνοεῖται, καίτοι τοσοῦτον περίεργος ἐν ταῖς παραδόξοις αὐτῆς περιπετεῖαι· ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ λειτουργικοῦ δράμα-

[1] Περὶ τοῦ μελωδοῦ Ρωμκνοῦ καὶ τῶν λειτουργικῶν αὐτοῦ δραμάτων κατ' ἑκτασιν γενήσεται λόγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ θεάτρου.

[2] Migne, *Patrologia Graeca*, τόμ. 120, σελ. 1159.

[3] Διὰ τὸν λόγον τοῦτον οἱ Πατέρες διδάσκουσι τὸν λαόν, ὅτι πρέπει νὰ διακρίνη τὸ χριστιανικὸν θέατρον ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ « ἡμεῖς δὲ Χριστὸν ἐσπράττομεν, Χριστὸν δοξολογοῦμεν, εἴτε γεννήσῃ, εἴτε βαπτίσματος, οὐχὶ δὲ τοῦ Ποσειδῶνος, ἢ τοῦ Ἀπόλλωνος τὴν γέννησιν ἐσπράττομεν ». Ἰωάννης ἀρχιεπίσκοπος Νικαίης (Combes, *Auctarium*, τόμ. II, σελ. 29).

τοῦ ἐξεικονίζεται ἡ πᾶλη τῆς παλαιᾶς θεατρικῆς παραδίδου· πρὸς τὴν μισοθέατρον ἐπιμονὴν τῆς Ὁρθοδοξοῦσης ἐκκλησίας· ἐν τῷ μεγάλῳ τούτῳ ἀγῶνι διαρκέσαντι πλεόν τῆς χιλιετηρίδος· ἡ παλαιὰ ποίησις πολεμουμένη ὑπὸ τῆς ρυθμικῆς πεζολογίας διαδοχικῶς ἐκμηδενίζεται καὶ ἀνορθοῦται ὅπως πάλιν καταπίσῃ ὑπὸ τὸ βῆρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς προγραφῆς. Οἱ ἀντίπαλοι ἐν τῇ ἐξάψει αὐτῶν παρεκτρέπονται εἰς φοβεράς ἀντεκδικήσεις· οἱ εἰκονομάχοι βασιλεῖς, ἐνθερμοὶ τῆς παλαιᾶς σκηνῆς ὑπερχοπιστὰί, παραδίδουσιν εἰς τὸ πῦρ τὰ λειτουργικὰ δράματα τῶν ὀρθοδόξων μελωδῶν, οἱ δὲ μετὰ τὸν θρίαμβον τῆς ὀρθοδοξίας συνελθόντες· ἐν Νικαίᾳ συνοδικοὶ πατέρες (787) ἐναθεματίζουσι καὶ πυρπολοῦσι τὰ αἰρετικά ἄσματα.

Τὸ λειτουργικὸν δράμα σὺνδέεται στενῶς πρὸς τὰ ἔκτα τῶν δῆμων, ἥτοι τὸ κυρίως λεγόμενον δημοτικὸν θέατρον τῶν Βυζαντινῶν· ἀμφότερα εἶναι τέχνα ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς, τοῦ ἵπποδρόμου, ἐν τῷ ὁποίῳ περιεχαρκακώθησαν τὰ λείψανα τῆς παλαιᾶς ἐθνικῆς σκηνῆς. Ἡ ἐξιστόρησις τῆς νέας ταύτης φάσεως τοῦ παλαιοῦ θεάτρου, ὡς λίαν μακρὰ καὶ σνδεδεμένη πρὸς αὐτὴν τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν, ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς παρούσης· παραγμτεῖς, καὶ διὰ τοῦτο θέλει λεπτομερῶς ἐκτεθῇ ἐν τῇ δευτέρᾳ σειρᾷ τῆς συλλογῆς ταύτης, ἥτις θὰ περιέχῃ τὰ παραλειπόμενα τοῦ Κρητικοῦ θεάτρου· ἐπειδὴ ὅμως προηγουμένως ἐμνημονεύσαμεν ὅτι ἀπὸ τοῦ Μαρκιανοῦ τὰ ἔκτα τοῦ ἵπποδρόμου εἰσῆλθον καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ θέλομεν προσθέσει ὀλίγα τινὰ εἰς συμπλήρωσιν τῶν λεχθέντων.

Ἐξιστοροῦντες τὴν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ μεγάλην ἀνταρσίαν τοῦ Νίκα οἱ περὶ τὰ Βυζαντινὰ ἀσχοληθέντες, ἐξέλαβον τὰ ὑπο τῶν χρονογράφων καταχωρούμενα ἔκτα ὡς αὐτὰ τὰ ἐπίσημα πρκατικά (acta) τῆς μετὰ τὴν στάσιν γενομένης ἀνακρίσεως, ἐν ᾗ ἀπλῶς πρόκειται περὶ θεατρικῆς παραστάσεως.

Οἱ δῆμοι σκηνικῶς διωργανισμένοι καὶ θεατρικῶς φέροντες· στολάς διηροῦντο ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ εἰς χοροὺς πολυτόνους, εἴτινες συνωδευόμενοι ὑπὸ τῆς ὀρχήστρας ἐψάλλον τὰς εὐφημίας, ἤτοι τὰ λεγόμενα ἄκτα, τὰ ὅποια συντιθέμενα καὶ το-νιζόμενα ὑπὸ εἰδικῶν ποιητῶν (1) καὶ μουσικῶν ἔφερον τὸ λατινικὸν ὄνομα *acta*, ὡς ὑποβαλλόμενα ἐγγράφως· πρὸ τῆς παρυστάσεως εἰς τὴν αὐτοκράτορικὴν ἔγκρισιν ὑπὸ τῶν δη-μάρχων ἢ τῶν λιβελλαρίων (2)· προκειμένης ὁμῶς συνωμοσίης, ἀντὶ τῶν ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ἐγχεκριμένων ἄκτων (*libretti*), παρί-σταντο ἕτερα σκοποῦντα τὴν διακωμῶδησιν τοῦ ἀπαρέσκοντος· εἰ τοὺς δῆμους βασιλικοῦ ἀξιωματικοῦ, καὶ τοιαῦτα εἶναι τὰ κατὰ τοῦ εὐνοουμένου τοῦ Ἰουστινιανοῦ κουβικουλαρίου Κη-λοποδίου ψαλόντα πρὸ τῆς στάσεως ἄκτα. Ὁ ἐν αὐτοῖς παριστάμενος μανδάτωρ δὲν εἶναι ὁ αὐτοκρατορικὸς ἀντιπρόσω-πος, ὡς νομίζεται, ἀλλὰ μῖμος παριστῶν τὸν μανδάτορα τῶν δῆμων, ὅστις εἶχεν ἔργον τὴν διαδίδασιν τῶν λεγομένων αἰ-τήσεων τοῦ ἵπποδρόμου πρὸς τὸν βασιλέα, ἐπομένως· ὁ μαν-δάτωρ οὗτος διακωμῶδει αὐτὸν τὸν Ἰουστινιανόν. Ἰδοὺ ἡ πρῶ-τη πρᾶξις τοῦ ἄκτου τούτου.

« Ἀνελθόντα τὰ μέρη ἐν τῷ ἵππικῷ, ἀνέκρχξαν οἱ τῶν Περσίνων—Ἄκτα διὰ Καλοπόδιον τὸν κουβικουλάριον καὶ σπα-ύριον.

(1) Περὶ τοῦ μέτρου τῶν ἄκτων γίνεται λόγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ δημοτικοῦ θεάτρου.

(2) Τοιαύτην σημείαν ἔχει καὶ ἐν τῷ μέτρῳ λατινισμῷ ἡ *Actio*. Ἡ ἐν ἔτει 1585 συγκροτηθεῖσα ἰσπανικὴ σύνοδος ἀπαγορεύει τὰς *Actiones* ὡς εὐνικῶς « *Decernit haec synodus et mandat, ut in ecclesiis choreae, Sal- tationes, Actiones, et profani cantus prohibeantur* ». Ὁ Ducange (*Glos. Latin. Actiones*) γράφει ἐκ παλαιᾶς γλώσσης « *Actiones, scenae spe- ctacula, gall. Spectacles, représentation du théâtre* ».

Οἱ Πράσινοι—ἐτη πολλά Ἰουσιῖδανέ αὐγουστε, τοῦ βίκας (tu viucas), ἀδικοῦμαι, μόνε ἀγαθέ, οὐ βαστάζω· οἶδεν ὁ θεός, φοβοῦμαι ὀνομάσαι, μὴ πλέον εὐτυχῆσῃ καὶ μέλλω κινδυνεύειν.

Μανδάτωρ. Τίς ἐστίν οὐκ οἶδα.

Οἱ Πράσινοι. Ὁ πλεονεκτῶν με, τρισαύγουστε, εἰς τὰ Τζαχγάρια εὐρίσκεται.

Μανδάτωρ. Οὐδεὶς ὑμᾶς ἀδικεῖ.

Οἱ Πράσινοι. Εἷς καὶ μόνος ἀδικεῖ με, Θεοτόκε, μὴ ἀνκεφαλίση.

Μανδάτωρ. Τίς ἐστίν ἐκεῖνος οὐκ οἶδαμεν.

Οἱ Πράσινοι. Σὺ καὶ μόνος οἶδας, τρισαύγουστε, τίς πλεονεκτεῖ με σήμερον.

Μανδάτωρ. Εἴ τις ἂν ἐστίν οὐκ οἶδαμεν.

Οἱ Πράσινοι. Καλοπόδιος ὁ σπαθάριος ἀδικεῖ με, δέσποτι πάντων.

Μανδάτωρ. Οὐκ ἔχει πρᾶγμα Καλοπόδιος.

Οἱ Πράσινοι. Εἴ τίς ποτε ἐστίν τὸν μόνον ποιήσει τοῦ Ἰούδα, ὁ θεὸς ἀνταποδώσει αὐτῷ ἀδικοῦντί με διὰ τάχους.

Μανδάτωρ. Ὑμεῖς οὐκ ἀνέρχεσθε εἰς τὸ θεωρῆσαι (παρυστῆσαι ἐν τῷ θεάτρῳ), εἰ μὴ εἰς τὸ ὑβρίζειν τοὺς ἄρχοντας.

Οἱ Πράσινοι. Εἴ τις δήποτε ἀδικεῖ με τὸν μόνον ποιήσει τοῦ Ἰούδα.

Μανδάτωρ. Ἦσυχάσατε, Ἰουδαῖοι, Μανιχαῖοι καὶ Σχμαρεῖται.

Οἱ Πράσινοι. Ἰουδαίους καὶ Σχμαρεῖτας ἀποκαλεῖς; ἡ Θεοτόκος μετὰ ὅλων!

Μανδάτωρ. Ἔως πότε ἐαυτοὺς καταρᾶσθε;

Οἱ Πράσινοι. Εἴ τις οὐ λέγει ὅτι ὀρθῶς πιστεύει ὁ δεσπότης, ἀνάθεμα αὐτῷ ὡς τῷ Ἰούδα.

Μανδάτωρ. Ἐγὼ ὑμῖν λέγω εἰς ἓνα βηπτιζέσθαι (1).

(1) Θεοφάνης, 6024.

Τὰ ἄκτα παραδεχθέντα καὶ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐψάλλοντο καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς συνόδοις, ὡς προσημειώθη, μέχρι τοῦ Ἡρακλείου, ὅτε κατηργήθησαν, διότι ἡ ἐν Τρούλλῳ σύνοδος, καίτοι προεδρευομένη ὑπὸ τῶν βασιλέων, οὐδεμίαν εὐφημίαν ψάλλει. Ἐπὶ τῶν εἰκονομάχων ὁμῶς ἀναφαίνονται τὰ συνοδικὰ ἄκτα ἀποτελούμενα ἐκ τῶν αὐτῶν παραδόξως λέξεων, αἵτινες τὸ πρῶτον ἠκούσθησαν ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Χαλκηδόνος, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἐξῆς περικοπῶν.

« Ἡ ἀγία σύνοδος ἐξεβόησε· πάντες οὕτω πιστεύομεν· πάντες τὸ αὐτὸ φρονοῦμεν· πάντες συναινέσαντες καὶ ἀσμενίσαντες· ὑπεγράψαμεν· πάντες ὀρθοδόξως πιστεύομεν· πάντες νοεῶς τῇ νοερᾷ θεότητι λατρεύοντες προσκυνοῦμεν. Αὕτη ἡ πίστις τῶν Ἀποστόλων, αὕτη ἡ πίστις τῶν ὀρθοδόξων· οὕτω πάντες λατρεύοντες τῷ θεῷ προσεκύνουν. Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων· εὐσεβῆ, Κύριε, ζῶν αὐτοῖς. Λέοντι καὶ Κωνσταντίνῳ αἰωνία ἡ μνήμη· ὑμεῖς ἡ εἰρήνη τῆς οἰκουμένης· φυλάξτε· ὑμεῖς ἡ πίστις ὑμῶν· τὸν Χριστὸν τιμᾶτε, αὐτὸς ὑμᾶς φυλάξει· τὴν ὀρθοδοξίαν ὑμεῖς· ἐβεβαιώσατε· εὐσεβῆ, Κύριε, ζῶν αὐτοῖς· ἐπουράνιε βασιλεῦ, τοὺς ἐπιγείους φύλαξον· δι' ὑμῶν ἡ οἰκουμένη ἐκκλησία εἰρήνευσεν· ὑμεῖς φωστῆρες τῆς ὀρθοδοξίας· τοὺς φωστῆρας τῆς οἰκουμένης, Κύριε, φύλαξον· αἰωνία ἡ μνήμη Κωνσταντίνου καὶ Λέοντος· νέφ Κωνσταντίνῳ τῷ εὐσεβεστάτῳ βασιλεῖ πολλὰ τὰ ἔτη· τὸν ἀπὸ γένους ὀρθόδοξον, Κύριε, φύλαξον· εὐσεβῆ, Κύριε, ζῶν αὐτῷ· ἀπειρή φθόνος τῆς βασιλείας αὐτοῦ· τῆς εὐσεβεστάτης Αὐγουστής· πολλὰ τὰ ἔτη· τὴν εὐσεβῆ, τὴν ὀρθόδοξον ὁ θεὸς φυλάξει· ἀπειρή φθόνος τῆς βασιλείας ὑμῶν· ὁ θεὸς φυλάξῃ τὸ κράτος ὑμῶν· ὁ θεὸς εἰρηνεύσῃ τὴν βασιλείαν ὑμῶν (1).

1; Mansi, τόμ. XIII, σελ. 353.

Ταῦτα ψάλλουσιν οἱ συνοδικοί, διακόπτοντες τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διαγγέλματος, ὡς οἱ ἐν Χαλκηδόνι ἐπευφημοῦντες ἐν ἐκάστῃ περιόδῳ τὸ διάγγελμα τοῦ Μαρτινοῦ· καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἀναθέματα ἐν χορῶ ψαλλόμενα ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν αὐτῶν λέξεων τῶν ἁκτῶν τῆς κατὰ Ἀκροπόλιν συνόδου « ἡ Τριάς τοὺς τρεῖς καθέλε » καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἡ ἐπὶ Εἰρήνης συγκροτηθεῖσα ἐν Νικαίᾳ σύνοδος τῶν ὀρθόδοξων (787) ἀποκηρύττουσα τὴν προμνημονευθεῖσαν τῶν εἰκονομάχων συνέλευσιν μεταχειρίζεται τὰς αὐτὰς εὐφημίας ἐν τῇ ἀναγνώσει τοῦ διαγγέλματος. « Πάντες οὕτω πιστεύομεν, πάντες τὸ αὐτὸ φρονοῦμεν, πάντες συναινοῦντες ὑπεγράψαμεν· αὕτη ἡ πίστις τῶν Ἀποστόλων, αὕτη ἡ πίστις τῶν ὀρθόδοξων... Πολλὰ τὰ ἔτη Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης τῆς αὐτοῦ μητρὸς, πολλὰ τὰ ἔτη· νικητῶν βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη. Νέῳ Κωνσταντίνῳ καὶ νέᾳ Ἑλένῃ αἰωνία ἡ μνήμη· ὁ θεὸς φυλάξοι τὸ κράτος αὐτῶν· οὐράνιε βασιλεῦ, τοὺς ἐπιγείους φύλαξον. Ἡ Τριάς τῶν τριῶν τὸ δόγμα καθέσταν ».

Μετὰ τὸ πέρας τῆς συνεδριάσεως « ἐκ συμφωνίας (1) πάντες οἱ ἐπίσκοποι εὐφύμουν τοὺς βασιλεῖς τοιάδε. Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων. Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης τῆς αὐτοῦ μητρὸς πολλὰ τὰ ἔτη· ὀρθοδόξων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη· νικητῶν βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη· εἰρηνικοῦ βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη· νέῳ Κωνσταντίνῳ καὶ νέᾳ Ἑλένῃ αἰωνία ἡ μνήμη· ὁ θεὸς φυλάξῃ τὸ κράτος αὐτῶν· εἰρηναίαν, Κύριε, ζῶην αὐτοῖς... οὐράνιε βασιλεῦ, τοὺς ἐπιγείους φύλαξον » (2).

(1) Ἡ συμφωνία ἐνταῦθα ἔχει καθαρὰν μουσικὴν σημασίαν, διότι ὡς προσημειώθη, αἱ εὐφημαί ἐψάλλοντο, ἐνηχοῦντος τοῦ πατριάρχου καὶ ὑποβοηθοῦντος τοῦ λαοῦ, βλ. σελ. σζα'—σζβ'.

(2) Mansi, XIII, σελ. 397, 416.

Χάριν περιεργείας παρατίθημι καὶ τὴν ἐξῆς περιλοπὴν « Ἡ ἁγία σύνοδος ἐξεβόησε κατὰ ἓνα ἕκαστον στίχον ἐκ τρίτου ἐκφωνοῦσα. Τῶν θεοφθόγων πατέρων αἱ διδασκαλῖαι ἡμᾶς διωρθώσαντο· ἐξ αὐτῶν ἀρυσάμενοι τὴν ἀλήθειαν ἐποτίσθημεν· αὐτοῖς κατακολυθήσαντες τὸ ψεῦδος ἀπεδιώξαμεν· παρ' αὐτῶν διδαχθέντες τὰς πιστὰς εἰκόνας ἀσπαζόμεθα· παρ' αὐτῶν ὀδηγηθέντες τὴν κατὰ τιμὴν προσκύνησιν αὐταῖς ἀπονέμεμεν· πατέρες κηρύττουσι, τέκνα ὑπακοῆς ἐσμέν, καὶ ἰγκανχώμεθα ἐν προσώπῳ μητρὸς τῇ παραδόσει τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας· πιστεύοντες εἰς ἓνα θεὸν ἐν Τριάδι ἀνυμνούμενον, τὰς τιμίας εἰκόνας ἀσπαζόμεθα.

« Οἱ μὴ οὕτως ἔχοντες ἀνάθεμα ἔστωσαν.

« Οἱ μὴ οὕτως φρονούντες πόρρω τῆς ἐκκλησίας ἐκδιωχθήτωσαν. Ἡμεῖς τῇ ἀρχαίᾳ νομοθεσίᾳ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπακολουθοῦμεν· ἡμεῖς τοὺς θεσμοὺς τῶν πατέρων φυλάττομεν· ἡμεῖς τοὺς προστιθέντας τι ἢ ἀφαιροῦντας ἐκ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας ἀναθεματίζομεν· ἡμεῖς τὰς σεπτὰς εἰκόνας ἀποδεχόμεθα· ἡμεῖς τὴν ἐπίσακτον καινοτομίαν τῶν χριστιανοκατηγόρων ἀναθεματίζομεν· ἡμεῖς τοὺς μὴ οὕτως ἔχοντας τῷ ἀναθέματι καθυποβάλλομεν· τοῖς χριστιανοκατηγόροις, ἥτοι τοῖς εἰκονοκλάσταις ἀνάθεμα· τοῖς λαμβάνουσι τὰς παρὰ τῆς θείας Γραφῆς ῥήσεις τὰς κατὰ τῶν εἰδώλων εἰς τὰς σεπτὰς εἰκόνας, ἀνάθεμα· τοῖς λέγουσιν, ὅτι ὡς θεοῖς ταῖς εἰκόσιν οἱ χριστιανοὶ προσήλθον ἀνάθεμα (1)· τοῖς κοινωνοῦσιν ἐν γνώσει τοῖς ὑβρίζουσι καὶ ἀτιμάζουσι τὰς σεπτὰς εἰκόνας ἀνάθεμα· τοῖς λέγουσιν ὅτι πλὴν Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἄλλος ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῶν εἰδώλων ἀνάθεμα· τοῖς τολμῶσι λέ-

(1) Τὰ ἀναθέματα ταῦτα ἐπαναλαμβάνονται ἀπαράλλακτα καὶ ἐν τῇ Δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδῳ (869)· βλέπε Πρᾶξιν ὁγδόην ἐν τέλει.

γυν τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν εἰδωλὰ ποτε δεδέχθαι, ἀνθήμα. Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων. Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων πολλὰ τὰ ἔτη· εἰρηνοποιῶν βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη » (1).

Ε.

Ἐν ᾗ καταστάσει διατελοῦσιν αἱ Βυζαντιναὶ μελέται, λεπτομερὲς ἐξιστορήσας τῶν περιπετειῶν τοῦ κυρίως λεγομένου θεάτρου μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν καθίσταται ἐπὶ τοῦ παρόντος δυσχερὲς, ἀφοῦ οὐδεμία περὶ τούτου εἰδικὴ πραγματεία γινώσκειται· ἄνευ τοῦ Χορικίου καὶ τῶν ἐπιγραμματοποιῶν ἠθέλομεν ἀγνοεῖ καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς ἐν τῇ Ε' καὶ τῇ ΣΓ' ἑκατονταετηρίδι· σὺν τῷ χρόνῳ πῶτον ὃν ἄνακαλυφθῶσι καὶ ἄλλαι πραγματεῖαι ὡς ἡ τοῦ Χορικίου διαφωτίζουσαι εἰδικώτερον τὰς μεταγενεστέρας τύχαι τοῦ θεάτρου τούτου, τὸ ὅποσον ἀληθῶς ἐπέζησε μέχρις αὐτῆς τῆς καταλύσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὡς πειθόμεθα ἐξ ἀναμφισβητήτων ἱστορικῶν τεκμηρίων.

Κατὰ τὸν Προκόπιον ὁ Ἰουστινιανὸς κατήργησε τὰ ὑπὸ τοῦ δημοσίου ταμείου χορηγούμενα χρήματα εἰς συντήρησιν τῶν ἵπποδρομιῶν, τῶν θηριομαχιῶν (κυνηγιῶν) καὶ ἰδίως τῶν θεάτρων ἐκείνων « ἐν οἷς ἐτέχθη καὶ ἐτράφη καὶ ἐξεπαιδεύθη » ἡ σύζυγος αὐτοῦ Θεοδώρα· τὰ τελευταῖα ταῦτα θεάτρα ἀποκαλεῖ ὁ αὐτὸς ἱστορικὸς καὶ θεάματα, ἐπιλέγων ὅτι ἡ κατάργησις αὐτῶν ἐβύθισεν εἰς μέγα πένθος τοὺς Βυζαντίου· αἵτινες κατηφεῖς καὶ τεθλιμμένοι ἀνελογίζοντο ὅτι τοῦ λοιποῦ θέλουσι διέλθει « βίον ἀγέλαστον ». Ὁ τελευταῖος οὗτος

(1) Mansi, XIII, σελ. 201.

χαρακτηρισμός ὑποδεικνύει ὅτι οὔτε περὶ τραγωδίας, οὔτε περὶ τῆς κυρίως λεγομένης κωμωδίας πρόκειται, ἀλλὰ περὶ τῶν λεγομένων γελοιστῶν ἢ γελωτοποιῶν τῶν δῆμων, ἀφοῦ μάλιστα ὁ αὐτὸς Προκόπιος προσθέτει ὅτι τὸ μέτρον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐβλάψε κυρίως τοὺς ἐκ τοιούτων θεαμάτων ζῶντας, ἀναρίθμους ὄντας.

Ἐν τοιαύτῃ πραγματικῶς δημοτικῇ σκηνῇ ἀνεστράφη ἡ Θεοδώρα, ἥτις οὔτε τραγωδός, οὔτε κωμωδός, ἀλλ' οὔτε μιμᾶς οὔσα, ὥφειλε τὴν φήμην αὐτῆς εἰς μόνην τὴν ὠραϊότητα καὶ πρὸ πάντων τὴν κυνικὴν ἀναίδειαν εἰς τὴν ἐξετραχηλίζετο παρυσώσα εἰς τοὺς δῆμους ἀσελγεῖς τινὰς σκηνάς· χειριδωτὸν φοροῦσα χιτῶνα οὔτε ὑπέρετην εἶχε πρὸς μεταφορὰν τοῦ θεατρικοῦ αὐτῆς ἐδωλίου (1), διότι κατὰ τὸν νόμον αἱ σκηνικαὶ τοῦ ὄχλου ὥφειλον νὰ φέρωσι τὸ ἐδῶλιον τοῦτο ἐπὶ τῶν ἰδίων ὤμων, οὔτε δυνάμεναι νὰ καθίσωσιν ἐν δημοσίῳ τόπῳ ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων (2). Ὡς γινώσκουμεν ἐκ τοῦ Χρυ-

(1) Προκόπιος III, σελ. 59-60, ἐκδ. Βόννης. Ὁ Προκόπιος γράφει ταῦτα πρὸς ἀποδείξιν τῆς ἀτιμωτικῆς θέσεως ἐν ᾗ διῆλθε τὸν βίον ἡ Θεοδώρα· μόνον οἱ ἀργυρώνητοι Σκῦθαι δοῦλοι ἔφερον ἐπὶ τῶν ὤμων τὰ ἐδῶλια τῶν κυρίων· « τῶν τε ἀκολουθῶν οἱ τοὺς χιτμαλοὺς σκιμποδέσκους δκλαδίαις ἐπὶ τῶν ὤμων ἀνατιθέμενοι, ἐπ' ᾧ τοῖς ἐωνημένοις ἐν ταῖς ἀγυαῖς (γρ. ἀγοραῖς) εἶναι καθίσεσθαι. Σκῦθαι πάντες εἰσὶν, ἄνωθεν ἀποδεδειγμένου τοῦ γένους ἐπιτηδείου τε καὶ ἀξιώτατου δουλείειν Ρωμαίοις ». Συνέσιος περὶ βασιλείας, κεφ. 15, σελ. 23, ἐκδ. Πεταβίου. Ὁ ἐν τῇ ΙΑ' ἐκατονταετηρίδι ἀκμάσας γάλλος χρονογράφος Aimoïn ἀποκαλεῖ διὰ τοῦτο τὴν Θεοδώραν δοῦλην Ἀμαζόνα, ζῶσιν ἐν δημοσίῳ χαμαιτυπείῳ (Νικολάου Ἀλεμάννου σημειώσεως εἰς Προκόπιον, σελ. 380).

(2) Διάταγμα Ἀρχαδίου καὶ Ὀνωρίου (396) de usu sellarum. « Excerptis plebeis scenicis, et qui spectaculo suo praebuit populo materiam voluptatis et Tabernariis, ceteris omnibus usum sellarum et sedendi ac

σοστόμου καὶ ἄλλων Πατέρων, οἱ κυρίως λεγόμενοι μῆμοι, κί-
τοι τέκνα μαγεύων, σκυτοτόμων καὶ ὑπηρετῶν, ἐφόρουν πολυ-
τελεστάτας ἐνδυμασίας καὶ ἐξερχόμενοι εἰς περίπατον εἶχον
προπορευομένους ἐπίπλους ὑπηρέτας· αἱ μιμάδες δὲν ἔζων ἐν
τῇ σκηνῇ, ὡς αἱ κυρίως λεγόμεναι θυμελικαί, ἀλλὰ διετήρουν
ιδίαις οἰκίας μετὰ τῶν γονέων καὶ ἰδίᾳ τῶν μητέρων αὐτῶν,
αἵτινες ὡς Κέρβεροι ἐφορούουν τὴν τιμὴν τῶν θυγατέρων· πολ-
λοὶ θαυμάσται τῆς τέχνης καὶ ὠραιότητος εὐχαρίστως κρη-
κολούθουν εἰς τὸν περίπατον τὰς μιμάδας ταύτας διακρινόμε-
νας τῶν ἄλλων γυναικῶν ἀπὸ τοῦ πολυτελοῦς ὀχήματος καὶ
ιδίως τῆς πλουσιωτάτης ἐσθῆτος καὶ τῶν πολυτίμων λίθων (1).
Τοιαύτη οὐτε ἡ Θεοδώρα, οὐτε ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς Κομητῶ ἦ-
σαν, πολλῶ δὲ μᾶλλον ἡ μήτηρ αὐτῶν, χήρα τοῦ ἀρκετοτρό-
φου Ἀκακίου· ἀνατραφεῖσαι ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ ἐλέει τῶν δῆ-
μων, ἔζησαν διὰ τῆς ἐπαιτείας καὶ πρὸ πάντων τοῦ ἀτίμου
βίου ὃν ἄσασαι μετήλθον· ἐν γένει ἀνηκον εἰς τὰς λεγομένας
θυμελικάς, αἵτινες θεωρούμεναι ὡς κτήμα (res) τοῦ ἵππο-
δρόμου ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἠδύναντο νὰ ἐγκαταλίπωσιν αὐτόν,
ἔστω καὶ ἂν ἐπρόκειτο νὰ ἐξασφαλίσωσι δι' ἐξωτερικοῦ γάμον
ἐντιμον βίον (2).

Ἐκ τούτων δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ Θεοδώρα θέ-
λουσα ν' ἀπαλλάξη τὰς πρῶην συναδέλφους βίου τοσοῦτον ἐ-
πονειδίστου ὑπηγόρευσε εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν τὴν διάλυσιν
τῶν ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ θυμελικῶν χαμαιτυπείων· ἐπὶ τῷ αὐ-
τῷ δὲ σκοπῷ ἐξεδόθησαν καὶ αἱ προμνημονευθεῖσαι δικτάξεις
καὶ Νεαράι.

conveniendi in publicum tribulmus facultatem ». Codex Theodosianus.
τόμ. V, (de usu Sellarum).

(1) Βλέπε σελ. ξβ'—ξδ' καὶ ρις'.

(2) Βλέπε σελ. ιγ'—ιδ'.

Ἄγνοεῖται ὁ χρόνος τῆς ἐκδόσεως τῆς καταργούσης τὰ δημοτικὰ θεάματα διατάξεως, βλέποντες ὅμως ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως μνημονευόμενα ἴδια ὑπὲρ τῶν θεάτρων ταμεῖς, τὰς λεγομένας θεατραλίας, εἰς αἷς ἐπληρόνοντο καὶ τὰ προστιμα τῶν παρὰ τὰς νενομισμένας διατάξεις οἰκοδομούντων (1), δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς καταργήσας τὰ δημοτικὰ θεάματα, ὡς ἐστὶν διαρθοῶς, ἐξεῦρε νέους πόρους εἰς συντήρησιν τοῦ κυρίως λεγομένου θεάτρου. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ὑποστηρίζεται καὶ ὑπὸ συγχρόνου συγγραφέως, τοῦ Ἰωάννου Λυδοῦ, ὅστις γράφει ὅτι ἐπὶ τοῦ προσηνημένου αὐτοκράτορος πᾶσι αἱ τὸ δημοτικὸν τῶν Ῥωμαίων θέατρον ἀποτελοῦσαι κωμωδίαι, ὡς ἡ Ἀττελάνη, ἡ Παλλιιάτα, ἡ Τογάτα, ἡ Ταβερναρίζ, ἡ Ρινθωνική καὶ ἡ Πλανιπεδαρίζ καταργήθησαν (2), μόνη δὲ ἡ τῶν μέμων κωμωδία διετηρεῖτο (3).

Ἐκ τῶν Νεαρῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ μόνον ἡ ΡΚΓ' περιέχει δύο διατάξεις ἐμμέσως ἀφορώσας εἰς τὸ θέατρον· διὰ τῆς πρώ-

(1) Νεαρὰ Ἰουστινιανοῦ ΞΓ, σελ. 182, ἐν τῇ ἐκδόσει Ροδέρτου Στεφάνου· « καθελεῖν ἀναγκάζεσθαι τὸ παρ' αὐτοῦ γινόμενον (οἰκοδόμημα) καὶ ἐτέρη μαζονι ποινῇ σωφρονισθῆναι, τούτου decem librarum auri ἐσκομιζομένων τῇ θεατραλίᾳ, τῆς σῆς ὑπεροχῆς (τοῦ ὑπάρχου) ».

(2) Παρὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν τούτων κωμωδιῶν, βλέπε Grægar, Römische mimen.

(3) « Ἡ μέντοι κωμωδία, τέμνεται εἰς ἐπτά, εἰς παλλιιάταν, τογάταν, Ἀτελλάνην, ταβερναρίαν, ρίνθωνικήν, πλανιπεδαρίαν, καὶ μιμικήν· καὶ παλλιιάτα μὲν ἐστὶν ἡ ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν ἔχουσα κωμωδία, τογάτα δὲ ἡ Ῥωμαϊκὴν ἀρχαίαν· Ἀτελλάνη δὲ ἐστὶν ἡ τῶν λεγομένων ἐξοδικίων, ταβερναρίζ δὲ ἡ σκηνωτὴ ἢ θεατρικὴ κωμωδία, Ρινθωνικὴ ἡ ἐξωτικὴ, πλανιπεδαρίζ ἡ καταστολαρίζ, μιμικὴ ἡ νῦν δῆθεν μόνη σωζομένη, τεχνικὸν μὲν ἔχουσα οὐδέν, λόγῳ μόνον τὸ πλῆθος ἐπάγουσα γέλῳτι ». Ἰωάννης Λυδὸς παρὶ ἀρχῶν τῆς Ῥωμαίων πολιτείας, σελ. 152-153, ἐκδ. Βόννης.

της τούτων ἀπαγορεύεται τὸ θέατρον εἰς τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς μοναχοὺς, διὰ τῆς δευτέρας αὐστηρῶς διατάσσονται οἱ σκηνικοὶ νὰ παύσωσι διακωμωδοῦντες τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα (1).

Ὅτι ἡ κυρίως λεγομένη σκηνή, ἤτοι ἡ τραγωδία, ἡ κωμῳδία καὶ αὐτὰ τὰ διὰ τῆς Πυλαδείου ὀρχήσεως παριστάμενα παντομιμικὰ δράματα ἤκμαζον ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, πληροφοροῦμεθα ἐκ τοῦ ἐξῆς γεγονότος. Οἱ σοφισταί, ἤτοι δικηγόροι εἶχον, ὡς προσημειώθη, στενάς πρὸς τὸ θέατρον σχέσεις· αὐτοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐποίησαν καὶ τὰ ὑπὲρ τῶν σκηνικῶν ἐπιγράμματα· ἐπὶ θεάτρου οἱ σοφισταί τῆς Γάλλας ἐδίδασκον τὴν ἀκροαματικὴν. Ἀγνοεῖται ὅμως ἂν οἱ παλαιότεροι δικηγόροι κατήρχοντο καὶ ἐν αὐτῷ τῷ θεατρικῷ σταδίῳ, ὡς ἔπραττον οἱ διάδοχοι αὐτῶν μέχρι τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου (691), ἥτις δι' ἐιδικοῦ κανόνος ἀπηγόρευσε « τὸ ἐπὶ θεάτρων ἀνάγεσθαι τοὺς διδασκομένους τοὺς πολιτικούς νόμους » (2), διότι ἀληθῶς οἱ μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν δικηγόροι οὐ μόνον χάριν τοῦ θεάτρου συνέγραφον τραγωδίας, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν σκηνικῶν ὑπεκρίνοντο αὐτάς. Ὁ δικηγόρος καὶ ἱστορικός Μένανδρος ἔλαβε βεβαίως τὸ ὄνομα τοῦτο ἐν τῇ σκηνῇ ἐν ᾗ διήλθε τὴν νεότητά αὐτοῦ, προτιμήσας τὴν τραγωδίαν καὶ τὴν ὀρχήσιν ἀπὸ τοῦ δικηγορεῖν (3)· ἐγκαταλείψας ἐπὶ Μαυρικίου

(1) « Πᾶσι δὲ καθάπαξ τοῖς ἐν κοσμικῷ βίῳ ἀναστρεφόμενοις, καὶ μάλιστα τοῖς τὰ σκηναῖα μετερχομένοις, ἀνδράσι τε καὶ γυναῖξί, καὶ μὴν καὶ ταῖς προῖταμέναις (Prostituées) ἀπαγορεύομεν κεχεῖσθαι σκηνικῇ μοναχοῦ ἢ ἀκητρίας, ἢ οἰωδῆποτε τρόπῳ τοῦτο μιμεῖσθαι. » σελ. 328, ἐκδ. Ροβέρτου Στεφάνου.

(2) Βλέπε σελ. ρο γ'—ρο δ'.

(3) « Οὐ γάρ μοι θυμῆρες ἦν ἀγωνίζεσθαι δίκας οὔτε μὴν ἐν τῇ βασιλείῳ στοῦθ' θαμίζειν καὶ δεινότητι λόγων τὰς τῶν ἐντυγχανόντων οἰκιοῦσθαι φροντίδας· καὶ τὰ σπουδαῖα παρὰ καὶ τὰ χεῖριστα ἐλάττειν. »

τὸ θέατρον ὁ υἱὸς τοῦ Εὐφρατᾶ ἐπεδόθη εἰς συγγραφὴν μεγάλῃς ἱστορίας, τῆς ὁποίας δυστυχῶς ἐλάχιστα περιεσώθησαν ἀποσπάσματα· ἡ ἀπώλεια τοῦ ἱστορικοῦ τούτου μνημείου εἶναι μεγίστη ζημία, διότι πλὴν τῶν πολλῶν σπουδαίων ἱστορικῶν γεγονότων τῆς περιόδου ταύτης ὁ Μένανδρος ἐγκατέμειξε πιθανῶς καὶ αὐτὴν τὴν ἱστορίαν τῶν τότε θεάτρων· οὕτως ἐξ ἑνὸς ἡκρωτηριασμένου ἀποσπάσματος πληροφορούμεθα ὅτι αὐτὸς οὗτος συνέγραψεν ἐν ἔτει 591 τραγωδίαν, ὑπόθεσιν ἔχουσαν τὸν θάνατον τοῦ Πέρσου μάγου Ἰσαοζίτου, ὅστις ὁμολογήσας τὸν χριστιανισμόν ἐσταυρώθη ὑπὸ τῶν πρῶν ὁμοθρήσκων (1)· ἐξ ἄλλης δὲ περικοπῆς μαθητόμενον ὅτι ὁ Μένανδρος ἀνέτρεψε πιθανῶς καὶ τὰς κατὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐρεσχελείας τοῦ διγλώττου Προκοπίου, ἐκθέτων καὶ τὴν ἀληθῆ αἰτίαν τῆς πρὸς ἐκεῖνον καὶ τὴν Θεοδώρην ἀπρεποῦς αὐτοῦ καταγορᾶς (2).

Πλὴν τῆς περὶ Ἰσαοζίτου τραγωδίας ὁ Μένανδρος ἐποίησε πιθανῶς καὶ ἄλλα δράματα, τῶν ὁποίων οὔτε τοὺς τίτλους

ως κεχηνῶς περιενόστουν· καὶ μοι καταθύμιοι ἦσαν οἷτε θόρυβοι τῶν χρωμάτων (τῶν δῆμων) καὶ οἱ ἀμιλλητήριοι τῶν ἱππῶν ἀγῶνες, εἴτι γε μὴν καὶ ἡ παντόμιμος ὄρχησις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παλαίστραις ἐναπεδυμένην, καὶ ἐς τοσοῦτον ἐξώκειλα ἀφροσύνης ὥς καὶ τὸν φαινόλην ἀποδύσασθαι, συναποδύσασθαι δὲ αὐτῇ καὶ τὸ νουνεχὲς καὶ ἄλλο β, τι ἐς βίον ἀγλᾶϊσμα». Σουΐδας, ἐν λέξει Μένανδρος· «ἀμέριμνος γὰρ ἐστί· ἔμοιγε ὁ βίος καὶ ἐκδεδιητημένος ὑπῆρχεν»· ἀπόσπασμα ἐν Dindorfii, *Historici Minores*, II, σελ. 2.

(1) «Τραγωδίαν θέμενος καὶ τὸν ἄνδρα εἶπ' ὅτι ἀγαθούς». *Historici Minores* II, 71. Ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ εὕρηται ἐπίγραμμα τοῦ Μενάνδρου· «εἰς Πέρσην μάγον, γινόμενον χριστιανὸν καὶ μαρτυρήσαντα», ἐνταῦθα καλούμενον Ἰσοζήτην.

(2) Σελίς 71.

ΚΡΗΤ. ΘΕΑΤΡ.

κ δ'.

γινώσκωμεν· τοῦτο δὲ ὑποτίθεται ἐκ τοῦ ἐξῆς. Τὰ διασωθέν-
τα αὐτοῦ ἱστορικά ἀποσπάσματα διαιροῦνται εἰς δύο κατηγο-
ρίας, εἰς τὰ λεγόμενα Πρεσβευτικά (1) καὶ εἰς τὰ Γνωμικά
(Sententiae)· τὰ τελευταῖα ταῦτα περιέχουσι μὲν ἱστορικά γε-
γονότα, πρὸ πάντων ὅμως φιλοσοφικάς καὶ πολιτικάς γνώμας
οὐδεμίαν ἐχούσας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σχέσιν πρὸς τὴν κυρίαν
ἱστορικὴν διήγησιν· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἰκάζω ὅτι ὁ γρά-
ψας τὰ Γνωμικά ταῦτα ἀποσπάσματα εἶχε πιθανῶς ὑπ' ὄψει
πλὴν τῶν ἱστοριῶν καὶ τὰ δράματα τοῦ Μενάνδρου, καὶ ἐξ ἀμ-
φοτέρων ἠνθολόγησε τὴν συλλογὴν ταύτην.

Μέχρι τοῦ Ἡρακλείου τὸ θέατρον ἔμεινεν ἀνενόχλητον, ἀ-
φοῦ βλέπομεν καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα παρακολουθούμενον ὑπὸ
θυμελικῷ ἐπιτελείῳ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας συ-
νευτερίξεσιν αὐτοῦ (2)· αἱ φατρίαι τοῦ ἵπποδρόμου παύουσι
πλέον τὰς φοβερὰς αὐτῶν ἀλληλοσφαγίας καὶ τὰς κατὰ τῶν
βασιλέων ἐπιδείξεις, διότι, ὡς θέλομεν εἶπει ἐν τῇ οἰκείῳ τό-
πῳ, ὁ Ἡράκλειος ὥρισεν ὑπὲρ αὐτῶν ἐτησίους θεωρικοὺς μι-
σθοῦς. Ἐπὶ τῶν τελευταίων ὅμως Ἡρακλειδῶν καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ
Ιουστινιανοῦ τοῦ Β', ἡ τότε παντοδύναμος ἐκκλησία νομίσασα
κατάλληλον τὴν εὐκαιρίαν ὅπως καταφέρῃ τὸ τελευταῖον κα-
τὰ τοῦ ἐθνισμοῦ καὶ ἰδίως τοῦ θεάτρου κτύπημα παρεξέτρά-
πη εἰς βιαίους διωγμούς, οἵτινες καὶ τὴν δυναστείαν ἀπώλεταν
καὶ αὐτὴν τὴν ὀρθοδοξίαν ἀπὸ δεσποζούσης θρησκείας ἀνέδει-
ξαν προγεγραμμένην αἵρεσιν ἐπὶ μίαν καὶ ἡμισεῖτα, συνεχῆ
ἐκατονταετηρίδα· αὐτοὶ οἱ δῆμοι καὶ οἱ θυμελικοὶ ἦσαν τὰ
ἐνθουσιωδέστερα τῶν εἰκονομάχων ὄργανα, ἀναιδῶς ὑβρίζοντες

(1) Βλέπε ταῦτα ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Διονοργίου (Historici Graeci Mi-
nores II).

(2) Νικηφόρος πατριάρχης, σελ. 15 καὶ 16, ἐκδ. Βόννης.

τούς λεγομένους εἰδωλολάτρας ὀρθοδόξους καὶ πομπεύοντες ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ τοὺς μοναχοὺς· ἀλλ' ἡ ἐξιστόρησις τοῦ μεγάλου τούτου σκηنيκοῦ δράματος συνδέεται πρὸς τὴν τοῦ ἵπποδρόμου.

Ἡ ἐν Τρούλλῳ συγκροτηθεῖσα σύνοδος (691) ἐπὶ ἀπειλῇ ἀνθέματος ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς δικηγόρους ν' ἀναμιγνύωνται ἐν τῇ σκηνῇ καὶ φέρωσι θεατρικὰς στολὰς (1)· αἱ θεατρικαὶ μελωδίαι ἀποδιώκονται τῆς ἐκκλησίας (2), ἐπὶ ποινῇ δὲ ἀφορισμοῦ προσκαλοῦνται πάντες οἱ πιστοὶ νὰ ἀποκηρύξωσι τὰς Καλάνδας, τὰ Βρουμάλια, τὰ Βοτὰ, τὰ Λουπερκάλια, τὰ Διονύσια, τὰς προσωποδοφίας καὶ ἄλλας ἐθνικὰς πομπὰς (3)· ὁ ἵπποδρόμος ἀφορίζεται, καὶ ἀπαγορεύεται ἡ ἐν δημοσίοις τόποις στήσις σκηنيκῶν ἀνδριάντων· οἱ ἱερεῖς οὐ μόνον κωλύονται τῶν θεωριῶν, ἀλλὰ καὶ διατάσσονται ν' ἀποχωρῶσι παν-

(1) Κανὼν 71.

(2) «Τοὺς ἐπὶ τὸ ψάλλειν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις παραγινομένους βουλόμεθα, μήτε βοᾷς ἀτάκτοις κεχρησθαι καὶ τὴν φύσιν πρὸς κραυγὴν ἐκβιάζεσθαι, μήτε τι ἐπιλέγειν τῶν μὴ τῇ ἐκκλησίᾳ ἁρμοδίων τε καὶ οἰκείων». Κανὼν 75· βλέπε καὶ ἐρμηνείαν Βιλαμαῦνος.

(3) «Τὰς οὕτω λεγομένας Καλάνδας καὶ τὰ λεγόμενα Βοτὰ καὶ τὰ λεγόμενα Βρουμάλια καὶ τὴν ἐν τῇ πρώτῃ τοῦ Μαρτίου μηνὸς ἡμέρᾳ ἐπιτελουμένην πανήγυριν, καθ' ἑαυτὰς ἐκ τῆς τῶν πιστῶν πολιτείας περιφθεθῆναι βουλόμεθα· ἀλλὰ μὴν καὶ τὰς τῶν γυναικῶν δημοσίας ὀρχήσεις, καὶ πολλὴν λύμην καὶ βλάβην ἐμποιεῖν βουλομένας· ἐτι μὴν καὶ τὰς δνόματι τῶν παρ' Ἑλληντι ψευδῶς δνομασθέντων θεῶν, ἧ ἐξ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν γινομένας ὀρχήσεις καὶ τελετὰς κατὰ τι ἔθος παλίων καὶ ἁλλότριον τοῦ τῶν χριστιανῶν βίου ἀποπεμπόμεθα, ὀρῶντες μὴδὲν ἄνδρα γυναικεῖαν στολὴν ἐνδιδύσκεσθαι, ἢ γυναικα τὴν ἀνδρᾶσιν ἁρμοδίον· ἀλλὰ μήτε προσωπεῖα κωμικὰ ἢ σατυρικὰ ἢ τραγικὰ ἐποδύεσθαι, μήτε τοῦ βδελυκτοῦ Διονύσου τὸ ὄνομα τὴν σταφυλὴν ἀποβιβάζοντας ἐν τοῖς ληνοῖς ἐπιβοᾶν, μηδὲ τὸν εἶνον ἐν τοῖς πλῃοις ἐπιχέον-

το β'.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

τὸς γάμου ἐν ᾧ εἰσάγονται οἱ σκηνικοὶ (1)· προηγουμένως ἐσημειώθη ὅτι μόνον ἐν τῇ συνόδῳ τούτῃ δὲν ψάλλονται τὰ γνωστὰ ἄκτα. Οἱ ἐν Τρούλλῳ συνελθόντες πατέρες μὴ ἀμισθέντες εἰς τὰς διατάξεις ταύτας συνετάξαν καὶ τὸν ἐξῆς εἰδικὸν κατὰ τῶν μίμων κανόνα: «Καθόλου ἀπαγορεύει ἡ ἀγία αὕτη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος τοὺς λεγομένους μίμους καὶ τὰ τούτων θέατρα, εἰτά γε μὴν καὶ τὰ τῶν κυνηγίων θεώρια, καὶ τὰς ἐπὶ σκηνῆς ὀρχήσεις ἐπιτελεῖσθαι· εἰ δέ τις τοῦ πρὸντος κανόνος καταφρονήσῃ, καὶ πρὺς τι ἑαυτὸν τῶν ἀπηγορευμένων τούτων ἐκδῶ, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω, εἰ δὲ λαϊκός, ἀφορίζεσθω» (2).

Ἀλλ' αἱ δρακόντριοι αὗται κατὰ τῆς σκηνῆς διατάξεις εἰς οὐδὲν ἕτερον συνετέλεσαν ἢ εἰς τὴν ἐπανάληψιν τῶν πρὸς στιγμὴν διακοπειῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπαναστάσεων τοῦ ἱπποδρόμου, καὶ ἰδίως εἰς ἀνάδειξιν νέων αἱρέσεων, μία τῶν ὁποίων, ἡ εἰκονομαχία, διέσεισε σφοδρότερον καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀρειανισμοῦ τὸ ἀρτιπαγὲς τῆς ὀρθοδοξίας οἰκοδόμημα. Ἄλλαι θεατρικαὶ αἱρέσεις ἀνεδείχθησαν τότε αἱ τῶν λεγομένων Ἰκετῶν καὶ Ἀγонуκλιτῶν· οἱ πρῶτοι, ἀσκηταὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀπετέλουν μετὰ γυναικῶν θεατρικοὺς χορούς, οἵτινες ὀρχούμενοι ἐμιμοῦντο, ὡς ἔλεγον, τὴν ὀρχησιν τῶν Ἑβραίων ἐπὶ τῇ καταποντίσει τῶν Αἰγυπτίων ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ (3)· οἱ

τας γέλωτα ἐπικινεῖν, ἀγνοίας τρόπων ἢ μνησιότητος τὰ τῆς δαιμονιώδους πλάνης ἐνεργούντας. Τοὺς οὖν τοῦ νῦν τι τῶν προειρημένων ἐπιτελεῖν ἐπιχειροῦντας, ἐν γνώσει τούτων καθισταμένους, εἰ μὲν κληρικαὶ εἴεν, καθαιρεῖσθαι προστάσσομεν, εἰ δὲ λαϊκοί, ἀφορίζεσθαι». Κανὼν 62.

(1) Κανὼν 24.

(2) Κανὼν ΝΑ' τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου.

(3) «Ἰκέται, οἵτινες ἀσκηταὶ μὲν ὑπάρχουσιν, ὀρθόδοξοι ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ὄντες· συναγόμενοι δὲ ἅμα γυναιξὶν ἀτκήτριαις, ὕμνους

Ἀγνουχῆται, ὀνομασθέντες οὕτως ὥς οὐδέποτε κλίνοντες τὸ γόνυ, προσκύνοντο ὀρθοί, θεατρικῶς χειρονομούντες· εἰς ἀποδίωξιν δὴθεν ἀοράτων δαιμόνων (1). Πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι καὶ αὐτῆς τῆς εἰκονομαχίας τὰ πρῶτα σπέρματα κατεβλήθησαν ἐν τῇ προγραφείσῃ σκηνῇ ἀρκεῖ τὸ ἐξῆς τεκμήριον. Εἰς ὑποστήριξιν ὅτι ἡ παλαιὰ χριστιανικὴ παράδοσις ἀπέκρουε τὰς εἰκόνας οἱ εἰκονομάχοι ἐπεκαλοῦντο καὶ ἀπόκρυφόν τι βιβλίον ἐπιγραφόμενον Περίοδοι τῶν Ἀποστόλων, ἐν ᾧ πρὸς τοὺς ἄλλοις εὐρηται καὶ ἡ διήγησις περὶ τοῦ ζωγράφου Λυκομάδου, ὅστις ζωγραφήσας κρυφίως τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν θεολόγον ἐπετιμήθη ὑπὸ τούτου· σπουδαιότερον ὅμως τεμήμα τῶν Περιόδων εἶναι ἡ περὶ θεάτρου διήγησις· ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὁ Χριστὸς ἐπιθυμήσας νὰ χορεύσῃ συνεκάλεσε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτῶν παρέστησε θεατρικὴν τινα πρᾶξιν. Μετὰ τὴν κατάπνιξιν τοῦ εἰκονομαχικοῦ σχίσματος οἱ ἐν Νικαίᾳ συνελθόντες πατέρες διέταξαν τὴν ἀνύγνωσιν τῶν δύο τούτων κεφαλαίων, ἐξ ὧν τὸ δεύτερον γραφέν εἰς ὑπόδειξιν ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἀνεγνώρισε τὸ θέατρον ἔχει οὕτω.

• Πρὶν δὲ συλληφθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀνόμων καὶ ὑπὸ

τῇ θεῇ προσφέρουσι μετὰ χορείας τινὸς καὶ ὀρχήσεως, μιμούμενοι ὡς τὸν χορὸν ἐκεῖνον ἐπὶ Μωϋσέως συνιστάντα ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῶν Αἰγυπτίων, τῇ ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ γενομένῃ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ περὶ εἰρέσεων, π. ζ. Οἱ Ἰκέται οὗτοι πιθανῶς ἔχουσι σχέσιν πρὸς τοὺς ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου Τιμοθέου μνημονευόμενους Χορευτὰς (Meursii Opera, VIII, σελ. 744-745 ἐκδ. Λαμβίου).

(1) Δαμασκηνοῦ, αὐτόθι (Ἀγνουχῆται)· ὁ Τιμόθεος μνημονεύει αἰτιάζοντινα τῶν Εὐμιτῶν, οἵτινες «μετὰ ἀπίθειαν... ἐξαπίνης πηδῶντες δαίμονας υπερβαίνειν φαντάζονται, καὶ τοῖς δακτύλοις τοξεύειν τοὺς λαίμονας σχηματίζονται». Παρὰ Μεουρσίῳ (ὡς ἀνωτέρω).

ἀνόμου ὄφως νομοθετουμένων Ἰουδαίων, συναγαγὼν πάντας ἡμᾶς ἔφη. — Πρὶν με ἐκείνοις παραδοθῆναι, ὑμνήσωμεν τὸν πατέρα, καὶ οὕτως ἐξέλθωμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον. Κελεύεις οὖν ἡμῖν γυῖρον ποιῆσαι ἀποκρυστάλλων τὰς ἀλλήλων χεῖρας, ἐν μέσῳ δὲ αὐτὸς γενόμενος ἔλεγε τὸ— Ἀμήν ἐπακούετε μου (1). Ἦρξατο οὖν ὑμνεῖν καὶ λέγειν, Δόξα σοι πάτερ· καὶ ἡμεῖς κυκλεύοντες ἐπακούομεν αὐτῷ τό, Ἀμήν. Δόξα σοι, λόγε, δόξα σοι χάρις. Ἀμήν. Δόξα σοι τὸ πνεῦμα, δόξα σοι, ἅγιε· δόξα σου τῇ δόξῃ. Ἀμήν. Αἰνοῦμέν σε, πάτερ, εὐχαριστοῦμέν σοι, ὥς ἐν ᾧ σκότος οὐκ οἰκεῖ. Ἀμήν. Ἐφ' ᾧ δέ, εὐχαριστοῦμεν[ος] λέγω, σωθῆναι θέλω, καὶ σώσαι θέλω. Ἀμήν. Λυθῆναι θέλω καὶ λῦσαι θέλω. Ἀμήν. Τρωθῆναι θέλω καὶ τρῶσαι θέλω. Ἀμήν· φαγεῖν θέλω καὶ βρωθῆναι θέλω. Ἀμήν· ἀκούειν θέλω καὶ ἀκουέσθαι θέλω. Ἀμήν. Νοηθῆναι θέλω νοῦς ὁλος ὢν. Ἀμήν· λούσασθαι θέλω καὶ λούειν θέλω. Ἀμήν. Ἡ χάρις χορεύει, αὐλῆσαι θέλω, ὀρχήσασθε πάντες. Ἀμήν· θρηνῆσαι θέλω, κόψασθε πάντες. Ἀμήν.

« Καὶ μεθ' ἕτερα (2). Ταῦτα, ἀγαπητοί, χορεύετε μετ' ἡμῶν ὁ Κύριος· ἐξῆλθε καὶ ἡμεῖς ὥσπερ πλανηθέντες ἢ καὶ αποκοιμηθέντες ἄλλος ἀλλαχόστε πεπήγαμεν » (3).

Τὰς κατὰ τοῦ θεάτρου διατάξεις τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου ἐξεμηδένισαν οἱ εἰκονομχοί· πᾶσαι αἱ κατὰ τὴν ἐθνικὴν τελετὰν ἐπανηλθον μετὰ τῆς παλαιᾶς πομπῆς, ἀφ' οὗ καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς προεδρεύοντες τῶν σκηνικῶν ἐν κινήσει καὶ

(1) Τὸ ἐπακούειν ἐπέχει ἐνταῦθα τὴν θέσιν τοῦ ἐπακούειν ἐν τῇ σημασίᾳ ἐπέδωκεν (βλ. τὰ περὶ Ἑπακοῆς σημειωθέντα, σελ. κ').

(2) Ἡ φράσις αὕτη πιθανῶς ἐτέθη ὑπὸ τῆς συνόδου εἰς δῆλωσιν τῶν ἐκ τῆς διηγήσεως παραλειφθέντων.

(3) *Manuscript*, XIII, σελ. 169. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἀναθεματίζει τὴν συνόδον « ἐκ τοῦ πρώτου γράμματος ἕως τοῦ τελευταίου ».

ἄσμεσιν ἐπ' ἀνηγύριζον τὰ Βρουμάλια καὶ τὰ Διονύσια (1)· ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ συρόμενοι ὑπὸ τῶν μίμων ἐπομπέοντο ἐπὶ ὄνων μοναχοὶ καὶ πατριάρχαι, ἀναγορευόμενοι μετὰ τὴν πομπὴν στεφανῆται καὶ λαμβάνοντες εἰς γέρας νόμιμον σύζυγον πιθανῶς ἐκ τῶν θυμελικῶν (2). Σύγχρονος συγγραφεὺς περιγράφει ὡς ἐξῆς τὴν πομπὴν τοῦ μετὰ πολλὰς ἐρεῦνας ἀνακαλυφθέντος μοναχοῦ ὁσίου Στεφάνου τοῦ κρυπτομένου ἐν τῷ βουνῷ τοῦ ἁγίου Αὐξεντίου.

Πληροφορηθεὶς ὁ Κωνσταντῖνος Ε' τὸ καταφύγιον τοῦ ζητουμένου μοναχοῦ ἀποστέλλει ἓνα τῶν ὑπαλλήλων αὐτοῦ, Γεώργιον τὸν Συγκλητοῦν, ὅπως ἐξιχνιάσῃ τὰ κατὰ τοὺς ἐκεῖ κρυπτομένους μοναχοὺς· ὁ Συγκλητοῦς παρουσιασθεὶς ὡς θυμῶς βασιλικῆς ὀργῆς πείθει τὸν Στέφανον νὰ τῷ χορηγήσῃ ἄσυλον χειροτονῶν αὐτὸν καὶ μοναχόν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ βασιλεὺς συγκαλεῖ τὸν λαὸν ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ καὶ παραπονεῖται κατὰ τῶν μοναχῶν ὡς δολοφονῶν τὸν ὑπάλληλον αὐτοῦ· ἡ ἀγγελία αὕτη ἐξάπτει τὴν ὀργὴν τῶν δήμων. Τὴν ἐπιούσαν συγκαλέσας ὁ Κωνσταντῖνος γενικὴν ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ σύνοδον ἀναγγέλλει ὅτι ἐπὶ τέλους ἀνεκάλυψε τὸ καταφύγιον τοῦ ἀποδράντος Συγκλητοῦ, λέγων « ἐνίκησέ μου ἡ τύχη, καὶ τῶν εὐχῶν μου ὁ θεὸς εἰσήκουσε. Τοῦ δὲ λαοῦ ἀλαλάξαντος. — Καὶ πότε ἄρά γε ὁ θεὸς σοῦ παρakoúει; Ἐπευφρανθεὶς αὐτὸς καὶ μέγα γελάσας εἶπεν « ἀπεκάλυψέ μοι Κύριος τὸν ὑπ' ἐμοῦ ζητούμενον, καὶ εἰ θέλετε δεικνύω ὑμῖν αὐτόν. Τοῦ δὲ

[1, Cotelierius Monumenta Eccl. Graecae, IV, σελ. 511 (βλέπε καὶ σημείωσιν σελίδος σμγ').

[2] Θεοφάνης, 6257. Οἱ πολλὰ παθόντες μοναχοὶ ἀποκαλοῦσι τοὺς εἰκονομάχους ἐπισκόπους καὶ πατριάρχας, « φιλοδρομικούς, φιλαγῶνας καὶ φιλοεἰσέμους ». Βίος ὁσίου Στεφάνου, σελ. 453.

πλήθους τῷ ροίζῳ βρύχοντος — Τιμῶρει τοῦτον, σφάττε καὶ κατε πυρὶ ὡς τὴν σὴν ἐντολὴν παραδάντα — ὁ βασιλεὺς τοῦτον τὸν μοναχὸν (Συγκλητοῦν) εἰς ἐπίδειξιν πάντων παρεξήνεγκε. Τῆς δὲ ὀχλαγωγηθείσης ἐκείνης πληθούς τὸ ἄπειρον τοῦτον ἰδόντες ἐν τῷ μοναχικῷ σχήματι ἐρρηξαν τὴν ἐλεεινὴν ἐκείνην φωνήν... Κακὸν ἰδεῖν, κακὰ τὰ ἔτη, φονευθήτω, φονευθήτω!

« Εἴτα κελεύσει τοῦ τυράννου ἐκδιδύσκουσιν αὐτὸν τὴν ἱερὰν ἐπωμίδα καὶ ταύτην πρὸς τὸν λαὸν ἡκύντισαν καὶ κατεπατήθη, ὁμοίως καὶ τὸ ἱερὸν κουκούλιον· ὡς δὲ καὶ τὸν τοῦ σταυροῦ τύπον τὸν ἀνάλαβον ἐξέβαλον πρὸς τὸ καὶ αὐτὸν ἀκοντίσαι, ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ τοῦτον λαβὼν περιέστρεφεν ὥδε κακείσε διερωτῶν, τί ἄρα θέλει εἶναι; Εἰς δέ τις τῶν πονηρῶν ἀρχόντων ὁμοιότροπος τοῦ Σατανᾶ, οὐ τὸ ὄνομα ἐκὼν ὑπερβήσομαι (δρακοντιαία γὰρ ἐπίκλησις τούτου) (1) ἐξεβόησεν — Ρίψον καὶ αὐτό, βασιλεῦ, καταπατηθῆναι τῆς σατανικῆς ἀγγόνης τὸ σχοινίον. Ὅμοίως δὲ ρίψα; καὶ αὐτὸ καὶ τὸν λῶρον, κατεπάτησαν. Εἴτα τέσσαρες ἄνδρες χαμάζε κύψαντες καὶ τῶν τοῦ πραιβάτου ἱματίων ἐπιλαβόμενοι ἀνακομβοῦσιν αὐτὸν καὶ ὡς δίκην ἐκδάρσεως μέσον ἀπάντων τοῦτον γυμνὸν παρέστησαν· ἐνέγκαντες δὲ στάμνον πεπληρωμένον ὕδατος ἀπὸ τῆς κεφαλῆς κατέχεαν ἐπ' αὐτόν, ἔν' εἶπω, εἰς ἀποτροπὴν τοῦ βαπτίσματος. Τότε περικεφαλαῖν αὐτῷ περιστήσαντες καὶ στρατιωτικὸν περιθέντες ἔνδυμα, ἰδίαις χερσὶν ὁ τύραννος σπάθην ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ κρεμάσας εἰς βαθμὸν προανεδίδασεν, τῇ τοῦ στατωρικίου ἀξίᾳ τοῦτον ἐντάξας· πρηνεὺς δὲ πλῆθος ἀναρίθμητον ξιφῆρας τὸν βουνὸν κελεύει τοῦ ἀγίου Αὐξεντίου καταλαβεῖν ».

(1) Ὁ περίφημος στρατηγὸς Λαχανοδράκων.

Οὕτω δὲ ὁδηγούμενον τὸ πλῆθος ὑπὸ τοῦ Συγκλητοῦ κατέλαβον τὸν βουνὸν καὶ συλλαβόντες τὸ ὄσιον Στέφανον ὠδήγησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐν πομπῇ « οἱ μὲν πτύοντες καὶ δέροντες, οἱ δὲ μετὰ κλάδους δαφνῶν ἔμπροσθεν αὐτοῦ σκωπτικῶς χορεύοντες ἕως θαλάσσης, ἀποστάτην, ἀμνημόνευτον, καὶ σκοτένδυτον καὶ ἄλλα τινὰ αἰσχυρὰ καταλέγοντες » (1).

Ὅπως ἐπιρροὴν ἐξήσκησε τὸ θέατρον ἐπὶ τῆς εἰκονομαχίας πειθόμεθα ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ τότε πρύμαχος τῆς ὀρθοδοξίας ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, καίτοι συγκεντρώσας εἰς τὰ Ἱερὰ αὐτοῦ Παράλληλα πολλὰ, μαρτυρίαι τῶν παλαιῶν πατέρων κατὰ τοῦ θεάτρου, ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους ν' ἀπαρνηθῇ τὰς παραδόσεις ταύτας καὶ μιμούμενος τὸν Ἀπολλινάριον γράψῃ ἐκκλησιαστικὰ δράματα δι' ὧν ἐνόμιζεν ὅτι ῥιζικώτερον θὰ κατεπολέμει τὰς ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν ἀντιπάλων αἵρετικὰς δοξασίας. Ἡ ἐν Νικαίᾳ συνελθοῦσα πρὸς ἀνακέρυξιν τῆς ὀρθοδοξίας σύνοδος λέγει ὅτι οἱ εἰκονομάχοι εἶχον ἐκδραχεύσει καὶ τὴν ἐκκλησίαν, εἰσχαγόντες ἐν αὐτῇ « πορνικὰ καὶ σατανικὰ μελωδήματα καὶ ὀρχηστικὰ λιγύσματα » (2).

Προηγουμένως ἐσημειώσαμεν ὅτι ἡ ἐκκλησία θέλουσα ν' ἀποτρέψῃ τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ καὶ τοῦ Ἀρειανοῦ θεάτρου εἶχε παραδεχθῇ εἶδος ἐκκλησιαστικῶν τινῶν παραστάσεων ἀπαρπλλάκτων πρὸς τὰ γνωστὰ δημοτικὰ Μυστήρια τῆς δυτικῆς Εὐρώπης· τὸ ἐκκλησιαστικὸν τοῦτο θέατρον ἦν πολὺ ἀρχαιότερον τοῦ Χρυσοστόμου, ἀφοῦ ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος λέγει ὅτι οἱ χριστιανοὶ λιτανεύοντες παρίστων παντομιμικὰ

(1) Βίος τοῦ ὁσίου Στεφάνου (Cotelerii Monumenta ecclesiæ, τόμ. IV, σελ. 473-475).

(2) Mansi, XIII, σελ. 329.

δράματτα (1). Τοιαύτη παντομιμική λιτανεία ἦν πιθανῶς καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μαυρικίου (591) ἰδρυθεῖσα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Βλαχερνῶν πανήγυρις τῶν Τεσσαράκοντα μαρτύρων, τὴν ὁποῖον ὁ Σιμοκάττης ἀποκαλεῖ θεανδρική μυστήρια ἢ θεανδρικήν πανδαισίαν· ἐν τῇ λιτανείᾳ ταύτῃ παρίστατο καὶ ὁ Χριστὸς « ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας τῶν τροπαίων τὰ σύμβολα ἐπὶ τῶν ὤμων περιφερόμενος » (2).

Τοιοῦτον ὅμως δὲν ἦτο καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν θέατρον τῶν εἰκονομάχων, ἀλλὰ πιθανῶς παρεξεστράπη εἰς ἀπρεπεῖς χοροὺς καὶ μουσικὰς συμφωνίας, ἀφοῦ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἠθοποιοὶ ἤσαν αὐτὸ τὸ προσωπικὸν τοῦ ἵπποδρόμου (3). Ὅποια ὅμως τὰ τότε παριστάμενα δράματα ἀγνοεῖται, διότι ἡ ἐκκλησία ἐπιμελῶς ἐξηφάνισε πᾶν ἴχνος τῆς εἰκονομαχικῆς φιλολογίας· ἐκ τῶν διασωθέντων Βυζαντινῶν δραμάτων ἐν καὶ μόνον δύναται μετὰ τινος πιθανότητος ὡς ἀναχθῆ εἰς τὴν περίοδον ταύτην, ἥτοι ἡ τοῦ Μιχαὴλ Πλωχερίου ἠθοποιεῖα (4)· τὸ ἀρελὶς τοῦτο δραμάτιον ἀποτελούμενον ἐξ 122 στίχων ὑπόθεσιν ἔχει τὸν ὑπὸ σοφοῦ ταλανισμὸν τῆς Τύχης· ἐπὶ τῇ πενίᾳ αὐτοῦ καὶ ἐγράφη κατὰ τοὺς κανόνας τῆς παλαιᾶς δραματικῆς, διότι πλὴν τῶν κυρίων προσώπων (Ἀγροῖκος, Σοφὸς καὶ Τύχη) πε-

(1) Λόγος εἰς τὸν ἅγιον Κυπριανόν, 5.

(2) Σιμοκάττου ἱστορίαι σελ. 199, 201, 237, ἐκδ. Βόννης.

(3) Βλέπε τὴν σημείωσιν σελ. 100. Πολλὰκις ἐρρέθη ὅτι μόνον οἱ εἰκονομῆχοι εἰσέγαγον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τὴν ὀργανικὴν μουσικὴν.

(4) Πλωχερίου Μιχαήλου δραμάτιον (ἐν παραρτήματι τοῦ δευτέρου τόμου τοῦ Εὐριπίδου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Διδότου, σελ. 91-94. Ὁ πρῶτος ἐκδοὺς τοῦτο γάλλος ἐλληνοστῆς Φρεδερίκος Μορέλλης (1891) ἐπέγραψε « Poematum dramaticum Musarum et Fortunae querimoniam continens ».

ριέχει και δύο χορούς ἐξ ὧν ὁ εἷς ἀποτελεῖται ἐκ τῶν Μουσῶν (1).

Σπουδαιότατον ὁμῶς τεκμήριον τῆς ἐπὶ τῶν εἰκονομάχων ἀναπτύξεως τοῦ πολιτικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ θεάτρου εἶναι ὅτι αὐτοὶ οἱ ἀμειλικτοὶ αὐτῶν πολέμιοι ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ἀναγκάζονται νὰ προσφύγῳσιν εἰς τὸ ἡρωϊκὸν τῆς ὁμοιοπαθητικῆς θεραπείας φάρμακον τὸ ὅποσον ἐπιτυχῶς ἡ ἐκκλησία ἐφήρμοσε πάντοτε ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτῆς ἀπογνώσει. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, πιστὸς τῆς παλαιᾶς παραδόσεως ὁπαδός, ἀπετροπιάζετο τὴν ἐλληνικὴν σκηνὴν κατὰ τῆς ὁποίας ἐν ἄλλῳ συγγράμματι συνεκέντρωσε τοὺς κυριωτέρους τῶν ἀρχαίων Πατέρων ἀφορισμούς (2). ἐν τούτοις ἀποτόμως ἀπαρνηθεὶς ἑαυτὸν συντάττει δράματα, ἐν τῶν ὁποίων ὑπόθεσιν ἔχον τὴν περὶ Σωσάννης διήγησιν ἀποκαλεῖ ὁ γνωρίσας αὐτὸ Εὐστάθιος Εὐριπίδειον (3). τὸ δρᾶμα τοῦτο δὲν περιεσώθη, γινώσκοντες ὁμῶς ὅτι ὁ ἅγιος πολὺ ἠρέσκετο εἰς

(1) Ὁ πολὺ ἀσχοληθεὶς εἰς ἐξакρίβωσιν τοῦ μεσαιωνικοῦ θεάτρου γάλλος Magnin ἀναλύων τὸ δραμάτιον τοῦ Πλωχεύρου ὡς καὶ ἄλλα τινὲς Βυζαντινὰ ὑπὸ Dübner δημοσιευθέντα ἐν τέλει τοῦ Εὐριπίδου, θεωρεῖ ταῦτα ὡς τὸν πρῶτον τύπον τῶν θεατρικῶν Μυστηρίων τῆς Λατινικῆς ἐκκλησίας « Ces dramas, en effet, semblent les modèles et si l'on peut parler ainsi, les précurseurs de nos jeux-partis, de nos moralités et de nos mystères ». Journal des Savants, 1848, σελ. 194.

(2) Ἱερὰ Παράλληλα, σελ. 670-671 (ἐν τῇ ἐκδόσει Lequien, τόμ. II).

(3) Πρῶτος ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης ἐμνημόνευσε τὴν Σωταννίδα ἐν ταῖς Παραβολαῖς εἰς Διονύσιον τὸν περιηγητὴν (στ. 976) « ὁ γράψας τὸ δρᾶμα τῆς Σωσάννης, οἶμαι ὁ Δαμασκηνός, ὡς ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς φαίνεται ». Ἐπειδὴ ὁμῶς Δαμασκηνοὶ εἶναι πολλοί, πάντες ὑπέθεσαν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἱστορικοῦ Νικολάου, ὅστις, κατὰ Σουΐδαν, ἔγραψε καὶ τραγωδίας· τὸ ἐσχάτως ὁμῶς ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ καρδινάλιου Μάξου ὑπόμνημα εἰς τὸν Ἰωάννην Δαμασκηνὸν τοῦ αὐτοῦ Εὐ-

τὴν μελέτην τῶν παλαιῶν τραγικῶν καὶ κωμικῶν (1), διενί-
μεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ Σωσάννα εἶχε γραφῇ κατὰ τοὺς
κανόνας τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, ἐπομένως ἀνῆκεν εἰς τὴν τά-
ξιν ἐκείνην τῶν χριστιανικῶν ἀπομιμήσεων· περὶ τῶν ὁποίων
σαφὴ ἰδέαν χορηγεῖ ὁ διασωθεὶς Χριστὸς Πάσχων.

Πλὴν τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ ἑτερος τῆς ὀρθοδοξίας πρόμαχοι
ἠναγκάσθη νὰ πολεμήσῃ τὸ εἰκονομαχικὸν θέατρον δι' ὀρθοδό-
ξου. Ἀκμάσας ἐν ἔτει 790 Στέφανος ὁ Σαββοῦτης γινώσκει-
ται μᾶλλον ὡς ποιητῆς τρεπαρίων ἢ ὡς θεολόγος, καὶ ἐν τῇ
πρώτῃ αὐτοῦ ιδιότητι τιμηθεὶς ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ὡς ἄγιος
ἐορτάζεται τῇ 28 Ὀκτωβρίου (2). Τῶν δραμάτων τοῦ Ἱεροσο-
λυμίτου τούτου μοναχοῦ, πιθανῶς φίλου καὶ μαθητοῦ τοῦ
Δαμασκηνοῦ, μίξ καὶ μόνη γινώσκεται τραγωδία ὁ θάνατος
τοῦ Χριστοῦ διάφορος τοῦ Χριστοῦ Πάσχοντος, ὡς ῥητῶς

σταθίου αἶρει πᾶσαν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ ἀληθοῦς ποιητοῦ τῆς Σωσαννί-
δος « ὡς καὶ ἡμεῖς ἡ πέτρα ἐδίδαξε περιτετυχηκότας δράματι ἐκείνου
(Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ), πεποιημένου μὲν εἰς τὰ κατὰ τὴν μακα-
ρίαν σὺφφονα Σωσάνναν, παρατεστημειωμένῳ δὲ ἐκ πλαγίων ποιήματι ἰ-
ναι Ἰωάννου Μινσοῦρ· ἦν δὲ ὁ Μινσοῦρ ἐπώνυμον, ὃ δὲ ὁ ἐπίρατος·
Κοπρώνυμος ἐκακολόγει σκώπτων ἐκείνον οἷα γένους ὠρμημένον Συ-
ριακοῦ, καὶ ἐσκευῶρει τὴν διάθεσιν ἐκείνου τοῦ δράματος Εὐριπίδους
αὐτόγρημα μέθοδος· ἐγενεαλόγει τε γὰρ ἐκυτὴν ἡ Σωσάννα καὶ ἀπε-
κλίετο εἰ περιπέσοι κακῶς τηλικούτῃ ἐντὸς κήπου καὶ βιασθεῖη· ἐνθα
καὶ παρὰδείσῃ τὸν τόπον εἰκάσασα, ἐν ᾧ ἡ προμήτωρ ὑπὸ τοῦ διαίμο-
νος ἀπατηθεῖη, φράζει γλυκεῶς — ὡς ὁ ἀρχεκάκος δράκων πάλιν· πλα-
νῆν ἐπτευδε τὴν Εὐζὴν ἐμέ ». Migne Patrologia Graeca, τόμ. 136, σελ.
508.

(1) Ἐν τοῖς Ἱεροῖς Παρὰλλήλοις μνημονεύει πολλοὺς (βλ. Fabricii
IX, 722).

(2) Vitae Sanctorum, October, τόμ. XII, σελ. 672-678.

σημειοὶ ὁ Γυράλδης λαβὼν πιθανῶς τὴν εἰδήσιν παρὰ τινος τῶν ἐν Ἰταλίᾳ τότε Ἑλλήνων (1).

Τρίτος δραματικὸς τῆς περιόδου τρύτης εἶναι ὁ διάκονος Ἰγνάτιος ἀκμάσας ὀλίγον μετὰ τὸν προμνημονευθέντα ὅσιον Στέφανον· ἀντίπαλος καὶ οὗτος τῆς εἰκονομαχίας ἐποίησε δράμα ἐξ 150 στίχων ἀποτελούμενον καὶ ὑπόθεσιν ἔχον τὴν ὑπὸ τοῦ ὄψεως ἐξαπάτησιν τῶν πρωτοπλάστων καὶ τὸν ἐκ τοῦ παραδείσου διωγμὸν αὐτῶν· ὁ ποιητὴς ἀκολουθῶν τοὺς κανόνας τῆς μιμογραφίας, προτάσσει πρόλογον ἐν ᾧ θρηνησάμενος ἐπὶ τῇ πτώσει τοῦ ἀνθρώπου προαναγγέλλει τὸ μέλλον ν' ἀναπτυχθῇ δράμα καὶ τελευτᾷ ἅμα ἐμφανισθέντος τοῦ πρωτίτου προσώπου, τοῦ Ὁφέως, ὅστις ἄρχεται τοῦ πρὸς τὴν Εὐχὴν διαλόγου· πλὴν τῶν ἄνω προσώπων ὡς καὶ τοῦ Ἀδάμ, παρουσιάζεται ἐν τῇ σκηνῇ καὶ αὐτὸς ὁ Θεός.

Ἡ κατὰ τοῦ εἰκονομαχικοῦ σχίσματος θριζμβεύσασα ὀρθοδοξία εἶχε μεγίστην ἀφορμὰς πρὸς τὸ θέκτρον καὶ τὸν ἱππόδρομον· ἐν τούτῳ ἐπομπεύθησαν ὑπὸ τῶν σκηنيκῶν καὶ βαρβάρως ἐκρεουργήθησαν τοσοῦτοι πατριάρχαι καὶ πρὸ πάντων μοναχοί, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἐκκλησίᾳ ἀπένειμε τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου. Πολυχρόνιος ὅμως πικρὰ πειρὰ ἐδίδαξε τὴν ἐκκλησίαν ὅτι ὁ ἄσκημος ἐκείνος μῆμος, εἰς ὃν ἡ πολιτεία ἠρνεῖτο καὶ τὰ εὐτελέστερα τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων ἦν ἐχθρὸς πολὺ ἐπικίνδυνος, δυνάμενος καὶ πάλιν νὰ διαταράξῃ τὴν ἁρμονίαν τοῦ χριστιανικοῦ οἰκοδομήματος. Ὅθεν ἀντιεῖς προγραφῆς ἐθεωρήθη συμφερότερον νὰ ἐπέλθῃ ἡ τελικὴ συμφιλίωσις.

Αὕτη ἡ ἀνακηρύξασα τὸν νέον τῆς ὀρθοδοξίας θρίαμβον

(1) Lillii Gregorii Gyraldi de poetarum historia dialogus VIII, σελ. 403. καὶ 288 (Opera Omnia, Lugd. Batav. 1696, τόμ. II).

σύνοδος (789) οὐδόλως ἀνενέωσε τοὺς παλαιοὺς κατὰ τοῦ θεάτρου κανόνας, περιορισθεῖσα μόνον εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν τῶν θεατρικῶν εἰκόνων, καὶ τοῦτο διὰ νὰ ἀποκόψῃ ἐκ τῶν θεάτρων τοὺς λεγομένους γραμμιστάς ἢ σκηνογράφους (1). Αὐτὰ τὰ ἄκτα τῶν εἰκονομαχικῶν συνόδων ψάλλονται ἀπαράλλακτα ὑπὸ τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων πατέρων ὅπως ἀναθεματίσωσιν ἐν ὀνόματι τῆς ὀρθοδοξίας τὰς πράξεις τῶν αἱρετικῶν βασιλέων. Ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν εἰκονομαχικῶν ἐγκλημάτων μνημονεύεται ἰδίᾳ καὶ ἡ μνημονευθεῖσα θεατρικὴ ἐκβάχχευσις τῆς ἐκκλησίας· καὶ ἀληθῶς μὲν ὅτι ἡ ὀργανικὴ μουσικὴ ἀπεβλήθη ἔκτοτε τῶν ναῶν, εἰς τὸ κυρίως ὅμως λεγόμενον θρησκευτικὸν θέατρον τοσαύτη ἐλευθερία ἐχορηγήθη ὥστε ἐπὶ τέλους τοῦτο ἐξώκειλεν εἰς ἀσεβῆ ὄργια. Ὡς προσημειώθη, αὐτὸς ὁ πατριάρχης Θεοφύλακτος ἱδρυσεν τοὺς ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ σκηνικοὺς χοροὺς, οἵτινες ἐν πάσῃ πανηγύρει ἔψαλλον πορνικὰ ἄσματα μετὰ σατανικῶν λιγυσμάτων· κατὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τούτων ὀργίων διαμαρτύρονται ὁ Σκυλίτης καὶ οἱ ἐρμηνευταὶ τῶν Κανόνων, οὐδεὶς ὅμως τῶν μετὰ γενεστέρων πατριάρχων ἐτόλμησε νὰ καταργήσῃ, ἢ τοῦλάχιστον περιορίσῃ αὐτά· ἀπ' ἐναντίας αὐτοὶ οἱ μοναχοὶ παρουσιάζονται οἱ φανατικώτεροι τῶν ὀργίων τούτων προστάται, ὁ δὲ πατριάρχης Κηρουλλάριος εἰσάγεται εἰς δίκην ὡς ὑποθάψας τοὺς ὑπο

(1) « Καὶ τὴν ζωγραφικὴν τέχνην, εἰ μὲν εἰς ὅσιν αἰσχροτήτος ταύτη χρήσαιτό τις, ἀπόπτυστός ἐστι καὶ ἐπιβλαβής· οἷον ἐν ζωγραφίᾳ τις σχήματα πορνικὰ καὶ θεάματα, λιγύσματά τε καὶ ὀρχηστικὰ καὶ ἱπποδρομίαν θεάς, καὶ εἴ τι ἕτερον ὑπὸ τῆς τέχνης γένοιτο, αἰσχρὸν τὸ ἐπιτήδευμα· εἰ δὲ ἐναρέτων βίου καὶ μαρτυρικῶν ἀθλῶν διηγήσεις... τηνικεῦτα τῇ τῶν ζωγράφων χρώμενος τέλῃ, εὐρισκόμεθα λίαν ὀρθῶς ἐργαζόμενον ». Mansi, τόμ. XII, σελ. 241.

Περὶ τῶν γραμμιστῶν γενήσεται λόγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἱπποδρόμου.

τῆς βασιλείας ἐξορισθέντας σκηνικούς Νικήταν καὶ Ἰωάννην, τοὺς ἀγίους κτήτορας τῆς ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν Χίφ ὕριστ-
μένης ἔτι Νέας Μονῆς. Εἰς ὀρθοδοξότατος βασιλεὺς, ὁ Κων-
σταντῖνος Πορφυρογέννητος, καυχᾶται ὅτι ἐπανάγαγε τὰ Διο-
νύσια ἢ Βρουμάλια, ἐθνικὴν ἐορτὴν ἐφ' ἣ τοσοῦτον πικρῶς ὑ-
βρίσθησαν οἱ εἰκονομάχοι.

Οἱ σχολιασταὶ τῶν κατὰ τοῦ θεάτρου κανόνων τῆς ἐν Τρούλ-
λῳ συνόδου, Βαλσαμῶν καὶ Ζωναρᾶς, προσπαθοῦσι νὰ κολά-
σωσι τὴν αὐστηρότητα τῶν ἐκκλησιαστικῶν τούτων διατάξεων
λέγοντες ὅτι οἱ ἐν Τρούλλῳ πατέρες ἀνεθεμάτισαν οὐχὶ τὴν
χρῆσιν, ἀλλὰ τὴν κατάχρησιν τῶν θεάτρων, ἐννοοῦντες ὡς ἱπ-
ποδρομικὰς θεωρίας τὰς τότε ἐθνικὰς, καὶ οὐχὶ τὰς νῦν βασι-
λικὰς (1). Ὁ πρῶτος ἐρμηνεύων τὸν κατὰ τῶν τραγικῶν καὶ
σατυρικῶν προσωπείων ΞΒ' κανόνα προσπαθεῖ νὰ διδάξῃ τοὺς
συγχρόνους σκηνικούς, ὅτι ἡ συνοδικὴ διάταξις δὲν ἐννοεῖ
τὰς κωμωδίας τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τὰ δράματα τοῦ Εὐρι-
πίδου, ἀλλὰ τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἔτι διακωμωδουμένους μοναχοὺς
καὶ ὅτι πρέπει νὰ παύσωσι θεατρίζοντες, ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὸ
ἐνδυμα τῶν ἀσκητῶν· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ὁ Βαλταμῶν
πικρῶς ἐπιτιμᾷ αὐτοὺς τοὺς μοναχοὺς, ὡς δίδοντας λαθὴν εἰς
τὰς κατ' αὐτῶν κωμωδίας, ἀφοῦ ἀναιδῶς μετασχηματίζονται
εἰς γελωτοποιοὺς καὶ σατύρους καὶ διχτρέχουσι τὴν ἀγορὰν

(1) « Ἐτερόν ἐστι, φορητότερον, τὸ ἀνιέναι τινὰς εἰς ἱπποδρομίας
ἐστὶν ὅτε, ἢ ἐπὶ θυμελικαῖς παιγνίοις ἀλῶναι, καὶ ἕτερον, ἀσύγγνωστον,
τὸ ἐκδεῦναι ἑαυτοὺς εἰς τὰ τοιαῦτα καὶ τοιοῦτον ἔργον ἔχειν διηνε-
κίς· ὅθεν καὶ οἱ μὲν ἐφάπαξ μετὰ προσοχῆς ἀμαρτάνοντες (κληρικοί),
ἐπιφωνοῦνται παύσασθαι εἰ μὴ θέλουσι καθαιρεθῆναι· οἱ δὲ καταχρώ-
μενοι τῷ κακῷ, κληρικοὶ μὲν ὄντες ἀπ' ἐν τεῦθεν καθαιροῦνται, λαϊ-
κοὶ δὲ ἀφορίζονται ». Βαλσαμῶν εἰς τὸν 51 κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ·
ἐκείνου τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐρμηνείαν εἰς τὸν 24 κανόνα.

ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Καλανδῶν (1). Αἱ παλαιαὶ κατὰ τοῦ θεά-
τρου διατάξεις εἶχον ἀπρχαιωθῆ (2), ἡ δὲ ἐκκλησίαι ἀπολί-
σασα πλέον τὴν παράδοσιν περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀρχῆς μιᾶς ἐ-
κάστης τῶν θεωριῶν, ἀνακηρύττει παραδόξως ὡς ὀρθοδόξους τὰς
ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐφευρεθείσας, ὡς τὴν λεγόμενον Κοντοπι-
κτὴν καὶ τὰ τοιαῦτα.

(1) « Ζητητέον οὖν τίνα εἰσὶ τὰ κωμικὰ προσωπεῖα, τίνα τὰ τρα-
γικά, καὶ τίνα τὰ σατυρικά· καὶ κωμικὰ μὲν εἰσὶ τὰ γελοιοποιῶν καὶ
ἐφύδριστα, ὡς τὰ συγγραφέντα παρὰ τοῦ Ἀριστοφάνους, τραγικά τὰ
περιπαθῆ καὶ τὰ θρηνώδη, ὡς τὰ τοῦ Εὐριπίδου ἱαμβεῖα, καὶ σατυρι-
κὰ τὰ εἰς ὕμνον τοῦ Διονύσου τελούμενα ὄργια παρὰ Σατύρων καὶ
Βάκχων... οἱ δὲ σκηνικοὶ παντοῖα πρόσωπα ὑποδύονται, καὶ ἀδῶς
τοὺς μοναχοὺς ἐμπαῖζουσι καὶ τοὺς κληρικοὺς· ἀλλὰ καὶ τινες κληρικὸί
κατὰ τινὰς ἑορτὰς πρὸς διάφορα μετασχηματίζονται προσωπεῖα, καὶ
ποτὲ μὲν ξιφῆρεις ἐν τῷ μεσονάῳ τῆς ἐκκλησίας μετὰ στρατιωτικῶν
ἀμφίων εἰσέρχονται, ποτὲ δὲ καὶ ὡς μοναχοὶ προοδεύουσιν, ἡ καὶ ὡς
ζῶα τετράποδα. Ἐρωτήσας οὖν ὅπως ταῦτα παρεχωρήθησαν γίνεσθαι,
οὐδέν τι ἕτερον ἤκουσα ἀλλ' ἢ ἐκ μακρῆς συνηθείας ταῦτα τελεῖσθαι·
τοιαῦτα δὲ εἰσιν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ τὰ παρὰ τινων δομestικευόντων
ἐν κλήρῳ (ὑποδιακόνων) γινόμενα, τὸν αἶρα τοῖς δακτύλοις κατὰ τὴν ὀ-
χους τυπτόντων, καὶ φύκη τοῖς γνάθοις δῆθεν περιτιθεμένων καὶ ὀπο-
κρινομένων ἔργα τινὰ γυναικεῖα καὶ ἕτερα ἀπρεπῆ, ἵνα πρὸς γέλῳ
τοὺς βλέποντας μετακινήσωσι... Τὰ μέντοι ποτὲ γινόμενα ἀπρεπῆ
παρὰ τῶν νοταρίων παιδοδιδασκάλων κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἁγίων Νο-
ταρίων(ι), μετὰ πρωταγίων σκηνικῶν διερχομένων τὴν ἀγοράν, πρὸ
χρόνων τινῶν κατηργήθησαν καθ' ὅρισμόν τοῦ ἀγιωτάτου ἐκείνου π-
τριάρχου κυροῦ Λουκᾶ ». Βαλαχμῶνος ἐμνηνεῖ εἰς τὸν 62 κενόεα.
(Beveregii, Pandectes Canonum, I, σελ. 230-232).

(2) Βασιλικά, βιβλίον XXI, τίτλος α-β, καὶ βιβλίον LIV, τίτλος
λζ'—λθ'. Ὅτι τινὲς τῶν κληρικῶν τῆς περιόδου ταύτης δὲν εἰσέκιντο
εὐμενῶς πρὸς τὸ θέατρον πληροφоруμέθω ἐκ τῶν ἐσχάτως ἀνακαλυ-
φθέντων δύο λόγων τοῦ Φωτίου ἐπὶ τῇ πολιορχίᾳ τῆς Κωνσταντινου-

Ἐπὶ τῶν ἀμέσων διαδόχων τῶν εἰκονομάχων βασιλέων συμπεριελήφθησαν μὲν ἐν τοῖς Βασιλικοῖς καὶ τινες τῶν κατὰ τοῦ θεάτρου παλαιῶν διατάξεων, ἀλλ' οἱ σχολιάσαντες τοὺς νόμους τούτους νομοδιδάσκαλοι προσεπάθησαν νὰ ἐκμηδενίσωσι τὴν κίστηρότητα αὐτῶν. Ἐν ᾧ κυρία διάταξις ἀπαγορεύει τὴν ἐπὶ δικαστηρίου μαρτυρίαν τοῦ μίμου, τοῦ ὀρχηστοῦ καὶ τῶν ἐν θυμέλῃ ἀνατρεφομένων, κηρύττουσα ἐν γένει ἄτιμον « πάντα τὸν διὰ παιγνικὴν τέχνην προσελθόντα ἐπὶ τὴν σκηνήν », οἱ σχολιασταὶ λέγουσιν ἐπεξηγηματικῶς « τότε ὁ ἐπὶ τῆς σκηνῆς κατιῶν ἄτιμοῦται, ὅταν χάριν τινὸς ἀθλοῦ ἢ φιλονεικίας διὰ μισθὸν ἐπὶ σκηνὴν κτερέχεται », ἐπικαλούμενο, καὶ τὴν μαρτυρίαν παλαιοτέρου σχολιαστοῦ τοῦ Οὐλπιανοῦ λέγοντος ὅτι « οὔτε οἱ θυμελικοί, τοῦτέστιν οἱ τὰ ἐνθύρια λέγοντες ἐν τοῖς Ὀλυμπίοις, οὔτε οἱ ξυστικοί, τοῦτέστιν οἱ ἐν τῷ ξυστῷ ἀγωνιζόμενοι, πύκται τυχόν καὶ τραγωδοὶ καὶ ὅσοι τοιοῦτοι (ἄτιμοῦνται) ». Πάσας ὅμως τὰς διατάξεις ταύτας ἄρδην ἀναιρεῖ ἡ « περὶ θεάτρων καὶ θυμελικῶν »

νόμος ὑπὸ τῶν Ρώσων (865) χαρακτηριζων τὴν ἐπιδρομὴν ὡς ἀληθὴ θεομηνίαν ὁ περικλεὴς πατριάρχης προτρέπει ἐπικνελημμένως τοὺς πολίτας νὰ ἐξευμενίσωσι τὸ θεῖον μὴ συχνάζοντες πλὴν εἰς τὰ θεάτρα καὶ τρέφοντες τοὺς μίμους. « Τί γὰρ νῦν πενθῶν οὐ πρότερον ἐξίστασο γελώτων μὲν ἀκρατῶν, ἀσμάτων δὲ πορνικῶν καὶ ἀβυρμάτιν θυμελικῶν;... Καὶ πένης μὲν πρὸ πυλῶν λιμώτων διέρριπτο βδέλυγμα, οἱ δὲ πρὸς γέλωτα εὐδοκιμοῦντες τῆς σῆς ἐμπιπλάμενοι τραπέζης καὶ περιστοίας οὐδὲν ἤτιον ἐνετρύφων καὶ τῆς εὐθείας » σελ. 164, παρὰ Βιλλε καὶ σελ. 170 (Mueller, Fragmenta Historiographum, V, 2). Τὸ παρέρχον δὲ ὅτι ὁ Φώτιος πρὸς εὐχερσετέραν κατανόησιν τῶν λόγων αὐτοῦ λαλεῖ διὰ γλώσσης καθαρῶς θεατρικῆς « ἐκεῖνα ὁμῶν ἐκτραγωδῶν καὶ δοκρινόμενος, ὧν αὐτοὶ τὴν σκηνὴν τοῖς οἰκείοις ἐπηξέμεθα παρὰ πώμασι καὶ τὸ ὄρεμα συνεπεσκευασάμεθα πηθῶν πολυμόρφων θεάτρων τὴν ἡμῶν πολιτείαν στησάμενοι » σελ. 167.

ἔχουσα οὕτω « Ἐπιτελείσθωσαν μὲν οἱ ἀγῶνες ἀκωλύτως τοῦ λοιποῦ· μῆδεις δὲ ἀγωνίζεσθω ἄκων· ἐκόντας γὰρ βουλόμεθα δαπανᾶν ». Περιεργότερα πασῶν εἶναι ἡ περὶ θεωρικῶν χρημάτων διάταξις· ὁ κατὰ τόπους ἔρχων δύναται πολλάκις ἐν δαπανῇ ἐκ τῶν « ἀφιερωμένων ταῖς θεαῖς » εἰς ἐπισκευὴν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, διότι τὰ τεῖχη ἐξασφαλίζουσι τὴν περαιτέρω ἐξακολούθησιν τῶν θεάτρων!

Ἡ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν συμφιλίωσις τοῦ θεάτρου διετηρήθη μέχρι· αὐτῆς τῆς διαλύσεως τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ἀπὸ οὐδεὶς τῶν πολυαριθμῶν συγγραφέων τῆς περιόδου ταύτης μνημονεύει τὸ ἐλάχιστον ἐπεισόδιον τὸ δυνάμενον ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἐκκλησία ἐπανήλθεν εἰς τὴν παλαιὰν παράδοσιν. Ὡς ὁ Φώτιος, οὕτω καὶ ὁ Ψελλὸς ἐπιτιμᾷ τὴν θεατρικὴν κατάχρησιν, οὐδεὶς ὅμως ἐθεώρησε πλέον τὸ θεατρικὸν ζήτημα ἐπιδεκτικὸν ἐιδικωτέρας συζητήσεως. Ὁ τελευταῖος παῖζων μᾶλλον λέγει πρὸς τοὺς μωχθητάς αὐτοῦ ὅτι προτιμῶσι τοῦ σχολείου τὰ θεάτρα (1). Ἄπαξ δὲ μόνον σπουδαίως ἐλέγχει τὴν θεατρικὴν διαφθοράν ἐν τῷ ὑπομνήματι δι' οὗ ἐζήτησεν ἀπὸ τοῦ δικαστηρίου τὴν διάζευξιν τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Ἐλπιδίου Κεγχρη (1056)· μετὰ τῶν προτεινομένων λόγων ὁ Ψελλὸς λέγει ὅτι ὁ διεφθαρμένος γαμβρὸς αὐτοῦ οὔτε τὸν ἱερὸν τοῦ γάμου δεσμὸν αἰδεσθεῖς, οὔτε τὰ ἀξιώματα τοῦ πατρικίου καὶ πρωτοσπαθαρίου δι' ὧν ἐτιμήθη σεβασθεῖς, ἐξῆλθε μετὰ τῶν μέμων καὶ τῶν γελοιαστῶν (2).

Οἱ ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν ἀκμάσαντες Θεόδωρος ὁ Πρόδρομος καὶ Ἰωάννης ὁ Τζέτζης μὲν ἀπὸ τῶν σκηνηκόντων ὡς τι-

(1) « Οἱ μὲν τῶν θεάτρων φροντίζετε, ἡ τοῖς φροντίζουσιν σύνεσις οἱ δὲ διδόντες ταῖς σκηναῖς ». Ψελλὸς ἐκδ. Boissonade, σελ. 143.

(2) Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη V, σελ. 206, 209.

μωμένους πλέον τῶν διδασκάλων καὶ τὸ περιεργότερον θεωρουμένους καὶ σοφωτέρους αὐτῶν. Ὁ πρῶτος καταρῶμενος καὶ Ἀριστοτέλην καὶ Πλάτωνα καὶ Ἐμπεδοκλῆ καὶ Ὀρφέα, μὴ δυναμένους νὰ θρέψωσιν αὐτόν, παραπέμπει καὶ βιβλίῃ καὶ διδασκάλους εἰς τὴν σκηνήν, ἀδρῶς ἀμείβουσιν τοὺς ἀφιερωθέντας αὐτῇ.

Ἔρρετ' ἐμοῦ βιότιο ἀπόπροσθεν, ἔρρετε βιβλοῖ,
ἔρρε πρόπαν μελέδημα παλαιγενέων ἀνθρώπων,
μηκέτ' ἐμοὶ πελάοις, ἄλλους δέ τε δίδεο φῶτας.
Ἄλλὰ βιβλῶν τε λόγων τε καὶ ἀτελέος μελεδῶνος
τηλοῦ ἀποσκεδάξου· ἀτὰρ θυμέλῃσι μεθίξου,
καὶ τε γελωτοπόνοισι παρέξου καὶ τε μίμοισι,
παῖξε δ' ἐν οὐ παικτοῖσι, τὰ γὰρ βροτοὶ ἴσασιν ἄρτι
τιμᾶν ἀφρονέοντες, ἄπιστα δὲ θέσαν τὰ λόγοιο (1).

Καὶ πιθανῶς ὅτι ἐξεπλήρωσε τὴν εὐχὴν αὐτοῦ ὁ Πρόδρομος, γενόμενος ποιητὴς τοῦ ἵπποδρόμου, ἀφοῦ περισώθησαν ἄκτα ὑπ' αὐτοῦ τούτου πεποιημένα (2)· τότε βεβαίως συνέταξε καὶ τὸ γνωστὸν αὐτοῦ δράμα Ἀπόδημος Φιλίξ (3).

(1) Σχελιαστικοὶ ἐπὶ τῇ ἀτιμίᾳ τοῦ λόγου (Notices et Extraits des manuscrits, tom. VIII, 2, σελ. 195).

(2) Εἰς τὴν ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κασταμόνος ἐπινίκιον πρόδον τοῦ αὐτοκράτορος κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ δεκάστιχα πολιτικὰ τοῖς Δήμοις—Ὡς ἀπὸ τῆς πόλεως δεκάστιχα παρακλητικὰ τῷ αὐτοκράτορι πρὸς τῷ καθίσει ἐφ' ἄρματος, τοῖς Δήμοις—Ὕμνοι τῷ βασιλεῖ κυροῦ Ἰωάννῃ τῷ Κομνηνῷ ἐπὶ τῇ Χριστοῦ γεννήσει καὶ τῇ βαπτίσει, τοῖς Δήμοις. Notices, VIII, 2, σελ. 189-190, 200).

(3) • Περισχὴ τοῦ δράματος. Φιλίξ ὑπ' ἀνδρὸς αὐτῆς, τοῦ Κόσμου, ἴτοι βίου ἀνθρωπίνου ἐκδέδληται· συνεζεύχθη δ' αὐτῷ ἡ μηχανὴ Ἐλ-

την.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Ὁ Τζέτζης ἐπικαλούμενος τὴν σκίαν τοῦ Σοφοκλέους ἀπαιτεῖν πρὸς τοὺς προτιμῶντας αὐτοῦ τοῦ σκηνικοῦ τοὺς ἐξῆς στίχους.

ὦ τὰς βεβήλους καὶ πεφυρμένας φύσεις,
ἄνθρωπε, τιμῶν καὶ κατογκῶν ἐς τόσον,
ὦ βρβάρους λόγους τε καὶ τέχνης νόθους
σοφοῦς νομίζων, τοὺς σοφοῦς δ' ἐναντίως,
οὐκ οἶδα πῶς φάναι δὲ καὶ ποῖω τρόπῳ,
ἀλλ' εἰ διδασκόν, τεχνικῶς διδασκέ με·
σοφοῦς ἐκείνους σὺ νομίζεις καὶ λέγεις
τῷ τὰς ἀγυιάς πανταχοῦ περιτρέχειν (1)...

θρα, συμβουλευσάσης Μωρίας τῆς θεραπαινίδος αὐτοῦ » Ἐδημοσιεύθη πολλὰκις καὶ τελευταῖον ὑπὸ Dabner ἐν τέλει Εὐριπίδου.

(1) Ὡς προερρήθη, ἐν τῇ Δ' ἐκτονταετηρίδι οἱ σκηνικοὶ διηρημένοι εἰς ὁμίλους περιήρχοντο τὰς πόλεις ἔδοντες ἔσματα καὶ λαμβάνοντες φιλοδωρήματα ἐν τῇ ἑορτῇ ἰδίως τῶν Καλανῶν. Ἐπὶ Τζέτζου ἐπαρτατον τὸ αὐτό:

οἷοί εἰσιν οἱ πρ' ἡμῖν σύμπαντες σιγνοφόροι
καὶ ὅσοι κατ' ἀρχίμηνον τὴν Ἰανουαρίου
καὶ τῇ Χριστοῦ γεννήσει δὲ καὶ Φώτων τῇ ἡμέρᾳ
ὅπόσοι περιτρέχουσι τὰς θύρας προσαιτοῦντες
μετὰ ὥδων, ἢ ἐπωδῶν ἢ λόγοις ἐγκωμίων
καὶ δῆθεν ἐν προφάσεσι ψευδέσιν εὐχφόροις.

(Χιλιάδες, XIII, 475).

Ὁ Τζέτζης ἀποκαλεῖ τοὺτους σιγνοφόρους ἢ σημαιοφόρους, διότι, ὡς φαίνεται, ἕκαστος ὁμιλος σκηνικῶν εἶχεν ἰδέαν σημαίν· κατὰ τὸν Προκόπιον (III, 59) ὁ θέλων ν' ἀποταίη ἱκετεῖν πρὸς τοὺς δῆμους ἔπρεπε νὰ φέρῃ τημαῖν ἐν τῇ κερ...λῇ καὶ ἐν τῇ χειρὶ.

οὕτω δοκεῖ μοι τοὺς σοφοὺς μὲν βραβέλους,
 τοὺς βραβέλους σοφοὺς δὲ σὺ κρίνεις, λόγοις,
 πληρῶν ἐν αὐτοῖς τοὺς ἀνακτόρων δόμους (1),
 τοὺς ἐγγενεῖς δὲ καὶ πολίτας οὐ νόθους,
 τῶν ἀρχικῶν τὰ τέκνα καὶ σοφοῦ γένους
 θλίβων, παρωθῶν
 Ἄλλ' ὦ Σοφόκλεις, ὦ Σοφίλου παιδίον
 γνῶμαις ἐπισφράγιζε σαῖς τὸ βιβλίον (2).

Περίεργον φιλολογικὸν μνημεῖον τῆς περιόδου ταύτης δι-
 δάσκει ἡμᾶς ὅτι τὸ πάθημα τοῦ ἱστορικοῦ Μενάνδρου δὲν ἦν
 πρωτοφανές ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαντινοῦ θεάτρου· ὡς ὁ υἱὸς
 τοῦ Εὐφρατᾶ, νέος, κατήλθεν ἐν τῇ θυμέλῃ, ἐνθα πιθανῶς ἔ-
 λαβε καὶ τὸ σκηνικὸν τοῦτο ἐπώνυμον, καὶ χορεύσας τὴν παν-
 τῶμιμον ὄρχησιν ἐδίδαξε καὶ ἴδια αὐτοῦ δράματα, ἀνὴρ ὅμως
 γενόμενος πικρῶς μετανοεῖ ἐπὶ τῇ νεανικῇ αὐτοῦ ἐκβαχχέ-
 σει, οὕτω καὶ ὁ ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν ἀκμάσας Νικηφόρος· ὁ
 Βασιλάκης ἐν μὲν τῇ νεότητι αὐτοῦ γράφει διάφορα σατυρικὰ
 δράματα, ὕστερον ὅμως, ἱερωμένος καὶ διδάσκαλος, ἀσχολεῖ-
 ται νᾶ περισυνάξῃ τὰ κυκλοφοροῦντα ἀντίτυπα τῶν κωμωδιῶν
 αὐτοῦ καὶ παραδώσῃ ταῦτα εἰς τὸ πῦρ. Τῶν σατυρικῶν δρα-
 μάτων τοῦ Βασιλάκη οὐδὲν περιεσώθη, αὐτὸς ὅμως ὁ ποιητὴς
 ἔλαβε τὸν κόπον νᾶ καταγράψῃ τέσσαρα τούτων, τὰ μᾶλλον
 γελωτοποιᾷ, τὸν Ὀνοθρίαμβον (3), τὸν Στύπακα ἢ

(1) Ἐκ τούτου δηλοῦται ὅτι καὶ ἡ βασιλεὶς ὑπεστήριζε τοὺς σκη-
 νικούς· οὕτω δύνανται νᾶ ἐξηγηθῶσι καὶ τὰ ὑπὸ Προδρόμου γραφόμενα
 « εἰ μὴ μελλοίμεν καὶ κοινδοῦλοις ὑποσχεῖν κατὰ κόρρης παρὰ
 τοῖς οἰκοτρύβωσι τῇ βασιλικῇ διαπῶ » . Notices VIII, 92.

(2) Τζέτζου Χιλιάδες, Basileae 1546, σελ. 266.

(3) Π. θανῶς εἶχεν ὑπόθεσιν τὴν ἐν τῇ ἱπποδρόμῳ συνήθη ἐπὶ ὄνου
 πομπῇ ἀντίπτου τινός.

τὴν Παρὰδεισοπλαστείαν, τοὺς Στεφανίτας, καὶ τὴν Ταλαντοῦχον Ἑρμῆν (1).

Ὡς ὁ Πρόδρομος καὶ ὁ Βασιλάκης γράφουσιν ἄλλα καὶ δράματα διὰ τοὺς σκηνικοὺς, οὕτω καὶ ὁ ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων ἀρχάσας Μανουὴλ ὁ Φιλῆς (1280-1330) ὑμνεῖ δραματικῶς τοὺς βασιλικοὺς αὐτοῦ προστάτας· ἐκ τινων μάλιστα διδομένων δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐπὶ τινὰ χρόνον μετέλλετο καὶ τὸ τοῦ σκηνικοῦ ἐπάγγελμα· ἐν ἐνὶ τῶν δραμάτων αὐτοῦ παρίσταται αὐτὸς ὡς τὸ κυριώτατον πρόσωπον διαλεγόμενος πρὸς ἄλλα πλαστά· συνιστῶν πρὸς τινὰ ὑπουργὸν τὸν ὑπὲρ τὴν αὐτοῦ Δανιὴλ εἰκονίζῃ τοῦτον ὡς ἀληθῆ γέροντα μίμον, δυνάμενον νὰ διακωμωδῇ θυμασιῶς τοὺς τρυποῦς, νὰ μιμηθῇ τοὺς πιθήκους, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως νὰ εὐφημήσῃ τοὺς γεννησιοδῶρους ὑπουργοὺς (2). Μεταξὺ τῶν ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Μιλλέρου δι-

(1) Λόγος δὲν ἐποίησεν ὡς πρόλογον καὶ οἶοναι πίνακα εἰς βίβλον περιέχουσιν πονήματα αὐτοῦ. (Ἡ περιέργος αὕτη τοῦ Βασιλάκη πραγματεία ἀνακαλυφθεῖσα ὑπὸ τοῦ πολυμαθοῦς βυζαντινολόγου καὶ ἑλληνιστοῦ κ. Μιλλέρου ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ *Annuaire del' Association pour les Etudes Grecques*, 1873, σελ. 146-157). Ὁ σοφὸς ἀκροδηματικὸς ἐμμένων τῇ παλαιᾷ προλήψει περὶ τῆς ἀμουσίας τῶν Βυζαντινῶν ὑποθέτει ὅτι αἱ κωμωδίαι αὗται τοῦ Βασιλάκη δὲν ἐδιδάχθησαν ἀπὸ σκηνῆς· ἀφοῦ ὅμως τοσοῦτον ἀριδιῶς ἀπεδείχθη ὅτι τὸ θέατρον οὐδέποτε ἀπηρξαίνετο ἐν Βυζαντίῳ, ματαίᾳ πλέον καθίσταται πᾶσα τοιαύτη ὑπόθεσις· ὡς σημειοῦται κατωτέρω (σελ. τζε), ὁ σύγχρονος αὐτοῦ τοῦ Βασιλάκη Ζωναρᾶς καταγράφει πολλὰς κωμωδίας καὶ δράματα διδασκόμενα ὑπὸ τῶν τότε σκηνικῶν καὶ μίμων. Ἐκ τῆς αὐτῆς τοῦ Βασιλάκη πραγματείας πληροφορούμεθα ὅτι πλὴν τῶν κωμωδιῶν αὐτοῦ ἐποίησε καὶ βασιλικοὺς παιθνας· ἐκ τῶν διασωθέντων τοιούτων παιάνων τοῦ Προδρόμου κρίνομεν ὅτι καὶ οἱ τοῦ Βασιλάκη οὐδὲν ἔταρον ἤσαν ἢ τὰ γνωστὰ θεατρικὰ ἔκτα τῶν δῆμων.

(2) *Manuelis Philae Carmina*, ed. Miller II, σελ. 228.

μοσιευθέντων ποιημάτων εὔρηνται καὶ τινες στιχηραὶ ἰκεσὶαι εἰς τὸν μέγαν στρατοπεδάρχην δι' ὧν αὐτὸς ὁ Φιλῆς καὶ δύο ἕτεροι, ὁ Καρδάμης καὶ ὁ Καπνομάλης, ζητοῦσι χρηματικὴν βοήθειαν· ὁ τελευταῖος οὗτος ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ τέλους τῆς ἀναφορᾶς αὐτοῦ ἦν μῆμος·

Πακτωλέμου, τὰ ρεῖθρα τῆς χειρὸς δίδου,
ὡς ἂν ὁ καπνὸς ἐκρυῇ τῆς ἀσβόλης (1).

Ἐν τῇ σκηνῇ πιθανῶς προσέλαβεν ὁ Φιλῆς καὶ τὸ ἐπώνυμον Εὐμολπος, ἐκτὸς ἂν ὁ τελευταῖος οὗτος ἦναι διάφορος τοῦ πρώτου, ὅπερ ὁ κ. Μίλλερὸς δὲν παραδέχεται ἐπικαλούμενος καὶ τινὰ μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ Φιλῆ ῥητῶς λέγοντος ὅτι ἦν « ὠδικόν τι πετεινόν » (2).

Ἐν τῶν δραμάτων τοῦ Φιλῆ ἐπιγραφόμενον « ἡθοποιῖα δραματικὴ » ἔχει ὡς ὑπόθεσιν τὴν ἐξύμνησιν τῶν ἀρετῶν τοῦ μεγάλου δομestικοῦ καὶ ἱστορικοῦ Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ ἀποτελεῖται ἐκ στίχων 965· πρῶτιστα τοῦ δράματος

(1) I, σελ. 99-100. Ὅτι οἱ τότε σκηνικοὶ ἔγριον τὸ πρόσωπον δι' ἀπόδης πληροφοροῦμεθα ἐκ τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου, « ἀσβόλου πλήρης τὸ πρόσωπον, ὁποῖους ἐν ταῖς σκιναῖς ἀνθρωπίσκους εἰσάγομεν διασευάζοντες Αἰθιοπικώτερον » *Notices et Extraits VIII, 2*, σελ. 83. Ἐκ τοῦ Φιλῆ (II, σελ. 385) δηλοῦται ὅτι ἔφερον ἔτι καὶ κωμικὰ προσωπεῖα (βλέπε τὴν σημείωσιν 2, σελ. τ ζ γ'). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Καπνομάλης οὗτος ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τοῦ καπνοσιδοῦς χρώματος τῆς κόμης αὐτοῦ, ὡς οἱ προσημειωθέντες Καράμαλλος καὶ Χρυτόμαλλος. Ὁ Φιλῆς (II, σελ. 385 καὶ 387) μνημονεύει τὰς δνοφερὰς χαίτας τῶν τότε μῆμων, οἵτινες ἔκαμον αὐτὰς δσάκις περὶ τῶν ὡς οἱ ἀρχαῖοι γελῶν τὸ πρόσωπον (ἐξυρισμένον πρὸς κόνδυλον).

2. Τόμ. II, σελ. II.

πρόσωπα εἶναι αὐτὸς ὁ Φιλῆς καὶ ἕτερος ἡθοποῖς παριστῶν τὸν Νοῦν (1), δευτερεύοντα δὲ δώδεκα γυναῖκες παριστῶσαι τὰς Ἀρετάς, ἥτοι τὴν Φρόνησιν, τὴν Ἀνδρείαν, τὴν Δικαιοσύνην, τὴν Σωφροσύνην, τὴν Ἀλήθειαν, τὴν Μνήμην, τὴν Ἐλεημοσύνην, τὴν Πραότητα, τὴν Ἀγχίνοιαν, τὴν Εὐθύτητα, τὴν Ἐγκράτειαν καὶ τὴν Ταπείνωσιν, καὶ ἐπὶ τέλους αὐτὸς ὁ Καντακουζηνός (2).

Ἔτερον δρᾶμα τοῦ Φιλῆ εἶναι ἡ λεγομένη μονωδία ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου, ἀποτελουμένη ἐκ στίχων 605· προλογίζει εἰς Θεράπων, καὶ θρηνοῦντες ἐγκωμιάζουσι τὰς ἀρετάς τοῦ νεκροῦ οἱ γονεῖς καὶ συγγενεῖς αὐτοῦ, ἥτοι ὁ Βασιλεὺς, ἡ Δέσποινα, ὁ Βασιλεὺς (ἀδελφός) καὶ ἡ σύζυγος τούτου (Βασίλισσα) (3). Δραματούργησις τοιαύτης θλιβερᾶς σκηνῆς εἶναι τολμηρά, οὐχὶ ὅμως καὶ πρωτοφανής· ἐν ἔτει 1637 ὁ ἰταλὸς Ἀντώνιος Περσιάνης ἐγραψε παρόμοιον δρᾶμα ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς ἡγεμονίδος Χριστίνης τῆς ἐκ Λορραίνης (4)· εἰκάζεται ὅμως ὅτι τὸ ἄνω δρᾶμα δὲν ἐδιδάχθη δημοσίᾳ, ἀλλ' ὅτι ἐν τῷ πηλατίῳ συνελθόντες οἱ ἡθοποιοὶ ἐνεκωμίασαν τὰς ἀρετάς τοῦ ἀποθανόντος, ψάλλοντες, ἀντὶ τῶν γνωστῶν μυρολογίων τῶν θρηνωδῶν, τοὺς στίχους τοῦ Φιλῆ. Ὡς τρίτον δρᾶμα τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ

(1) Ὅτι τὸν Νοῦν παρίστα διακεκριμένος ἡθοποῖς πληροφоруμέθαι καὶ ἐκ τῶν στίχων 870-875.

(2) Ἡθοποιία δραματικὴ πονηθεῖσα τῷ Φιλῇ καὶ ἐγκωμίων ὑπόθεσιν ἔχουσα τῷ λαμπροτάτῳ μεγάλῳ δομestίῳ τῷ χαριτωνύμῳ φημι Καντακουζηνῷ. Εἰσὶ μόντοι τὰ πρόσωπα Νοῦς καὶ Φιλῆς, προλογίζει δὲ Φιλῆς (I, σελ. 143-184).

(3) Miller, I, σελ. 388-414.

(4) In morte della serenissima Christina di Lorena. Firenze 1637 (Al-lacci, Drammaturgia—Persiani Ant.).

ἡ μετὰ τὸ ἀνθρώπου καὶ ψυχῆς διάλογος ἀποτελούμενος ἐκ στίχων 440 (1).

Ἐκ πολλῶν διασωθέντων μνημείων δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι τὸ θέατρον ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων ὑπεστηρίζετο οὐ μόνον ὑπὸ τῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας. Οἱ σκηνικοὶ ἀποτελοῦσι τὴν πομπὴν τῶν πατριαρχῶν (2), ὁ λαὸς ἀνενοχλήτως ἐορτάζει τὰς Ἀπόκρεω μετὰ τῶν θυμελικῶν (3), οἱ δὲ βασιλεῖς ἐξακολουθοῦσι τελοῦντες τὸν λεγόμενον Δαφναῖον θρίαμβον ἐν τῇ ἐορτῇ τῶν Καλανδῶν (4). θέ-

(1) Miller, I, σελ. 419-430.

(2) «Τοῦτον (τὸν πατριάρχην Ἡσαΐαν) ἄρας ἐκάθην καὶ ἐφ' ἐν τῶν βασιλικῶν ὀρχημάτων ἀναβιδάσας, ὡς εἶχε τῶν ἐρυθροβαφῶν κοσμημάτων, τῷ πατριζρχικῷ φέρων ἀποδίδωσι θρόνον, οὐκ ἐπισκόπων τινῶν, οὐδὲ πρεσβυτέρων προοδευόντων καὶ ἐπομένων, ἀλλ' αὐλητῶν καὶ αὐλητρίδων καὶ ὀρχηστῶν καὶ ὀρχηστρίδων σὺν ὧδαῖς χαρμοσύνοις τὴν πομπὴν ποιοῦμένων ἐκείνην· ὧν μία τις, ἡ μάλιστα τῶν ἄλλων αὐλητρίδων δοκιμωτάτη, ἵππου ἐν ἀνδρικῷ τῷ σχήματι ἐπιβαίνουσα τοῖς στριτευομένοις εἶπετο μὲν καὶ πρότερον, εἶπετο δὲ καὶ νῦν προπομπέουσα τῇ πατριάρχει, καὶ ὅσοι τότε παρῆσαν εἰς γέλωτας ἀσήμεους παρσύρουσα». Νικ. Γρηγορᾶς Α, σελ. 425, ἐκδ. Βόννης.

(3) «Συβαριτικοὶ τούτοις σπουδίζονται τράπεζαι· τοὺς δὲ ὀρχήστρα δῆπουθεν ὅλους ἔχει, καὶ χαίρουσι κατακλῶντες ἐαυτοὺς καὶ πάντα στρέφοντες καὶ λιγύζοντες καὶ ὅλῳ τῷ σώματι ἐνασχημονοῦντες καὶ κορδακίζοντες... συμπεσόντες ἀλλήλοις μάχονται ὥσπερ ἐν παρατάξει... Ἄλλοι δὲ πάλιν ἐνασμενίζουσιν αὐληταῖς καὶ κιθαρῳδοῖς, καὶ ἡβύνονται καταυλούμενοι, καὶ τοῖς ἐκ θυμελῆς ἐαυτοὺς ὅλους διδόναι, καὶ στιβάδος ἐπὶ καὶ κλίνης πολυτελοῦς κείμενοι ἐσθλύνονται, καὶ τοῖς περὶ τοῦτο μεγάλας ἐκτίνουσι δωρεάς». Ἰωάννου Χούμνου ἑκφρασις παιδιῶν κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς Ἀπόκρεω γενομένων (Boissonade *Anecdota Nova*, σελ. 215-217).

(4) Γρηγορᾶς, III, σελ. 167. Ὡνομάσθη πιθανῶς Δαφναῖος ἀπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Δάφνης: «ἐκείσε γὰρ τοὺς στεφάνους τῆς δάφνης

σπισμα τοῦ Ἀνδρονίκου Β' (1329?) προσδιορίζον εἰς τριάκοντα ὅλας ἡμέρας τὴν πανήγυριν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἐπιτρέπει εἰς τὸν λαὸν νὰ ψάλλῃ κατὰ χοροῦς πανηγυρικὰ ᾠσματα καὶ νὰ χορεύῃ μάλιστα ἐν ταῖς ἐκκλησίαις πρὸ τῆς εἰκόνης τῆς Παναγίας (1). Τὸ παράδειγμα τῶν Παλαιολόγων μνηθέντες καὶ οἱ Τοῦρκοι σουλτάνοι περιστοιχίζονται ὑπὸ μίμων, καὶ ὀρχηστῶν (2), πιθανῶς Βυζαντινῶν, διότι οἱ Ἀράβες καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἐν ᾧ ἀνεδείχθησαν ἀμίμητοι σχοινοβάται, οὐδέποτε ἐπέδωκαν εἰς τὸ κυρίως λεγόμενον θέατρον (3).

Ἐν τούτοις δυνατὸν νὰ ἐγερθῇ ἡ ἀπορία μὴ οἱ τελευταῖοι Βυζαντινοὶ μῖμοι οὐδὲν κοινὸν εἶχον πρὸς τοὺς παλαιότερους,

οἱ ἄρχοντες ἐλάμβανον κατὰ τὸν Ἰανουάριον μῆνα « Ἀωνόμου, τὴ Πάτρια τῆς Πόλεως (Migne Patrologia Graeca, τόμ. 122, σελ. 1204).

(1) Zacharias, *Novellae Constitutiones*, σελ. 685-686.

(2) Ὁ Μανουὴλ Παλαιολόγος ἐπισταφθεὶς περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΔ' ἐκτονταετηρίδος τὴν αὐλὴν τοῦ Βασιλείτου εἶδε « μίμων τε ὀχλοῦς καὶ αὐλητῶν συστήματα καὶ χοροῦς ᾄδόντων καὶ ἔθνη ὀρχηστῶν » *Notices et Extraits*, VIII, σελ. 320.

(3) Ὁ Γρηγορίας (I, 348-350) διὰ μακρῶν περιγράφει τὰς παραστάσεις τῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν τότε πρῶτον ἐλθόντων Αἰγυπτίων σχοινοβατῶν, δυστυχῶς παραλείπων τὰ συνοδεύσαντα εἰς τὰς παραστάσεις ταύτας « διάφορα εἶδη τῆς (Βυζαντινῆς) ὀρχήστρας », ὡς γνωστόν. Ὁ Χαλκοκονδύλης ἐπίσης θευμάζει τὴν σχοινοβατικὴν τέχνην τῶν Τοῦρκων « ἐκεῖνο μέντοι παρήσω τῶν σχοινοβατῶν, ὡς ὑπὲρ τὰ ἄλλα γένη Τοῦρκοι δεινοί εἰσι τὴν τέχνην ταύτην, ὥστε καὶ πεπαιδευμένους πορεύεσθαι ἐπὶ τῶν σχοινίων, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑποθεῖν ἐπὶ τούτων ὡς ἂν δύνωνται ἰσχυρότατα, καὶ ἐπὶ τούτων μὲν ἐργαζομένους θυμῷ τοῦ ἥλιου, ἐπὶ ἡμερῶν διδόντας τε καὶ ὑποτατρεφόμενους » σελ. 405, ἐκδ. Βόλφης.

ἀλλ' ἦσαν ἀπλοὶ γελωτοποιοὶ καὶ οὐχὶ ἡθολόγοι καὶ βιολόγοι ὥς τοὺς ἡννόουν οἱ ἀρχαῖοι. Γλῶσσά τις, ἀγνώστου ἐποχῆς, ἀποκαλεῖ τοὺς μίμους καὶ ἀρχαιολόγους (1), ὡς πιστῶντας ἀρχαῖα ἰδίως δράματτα, τοῦτο δὲ ῥητῶς σημειῦσαι καὶ οἱ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἐπιγραμματικοὶ λέγοντες ὅτι οἱ τότε μῖμοι καὶ μιμάδες παρίστων ἔργα φωτῶν οὐχ ὁσίων, ἀρχεγόνων μερόπων εἰκόνας (2).

Ὁ Ψελλὸς καλῶς διακρίνει τοὺς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Κωνσταντίνου Μονομάχου βαρβάρους γελωτοποιοὺς (3) ἀπὸ τῶν μίμων καὶ αὐτῶν τῶν γελοιαστῶν τοῦ ἵπποδρόμου (4). ἔρμηνεύων ὁ Ζωναρᾶς τὸν περὶ θεωριῶν κανόνα τῆς ἐν Τροῦλλῳ συνόδου λέγει ὅτι διὰ τῆς φράσεως τραγικὰ προσωπεῖα οἱ πατέρες, ἐκεῖνοι ἡννόουν τὰς παλαιὰς τραγωδίας, ὡς τὰς τοῦ Εὐριπίδου, σατυρικὰ δὲ τὰς παλαιὰς κωμωδίας, ὡς τοῦ Ἀριστοφάνους· ἐν ἔρμηνείᾳ ἐτέρου κανόνο· ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ὑπονοεῖ ὅτι μετὰ τῶν παλαιῶν καὶ τῶν συγχρόνων μίμων οὐδεμία διάκρισις ἐπικρατεῖ ἐν τῷ ἐπαγγέλματι, ἀλλ' ἐν μόνῃ τῇ πρὸς αὐτοῦ διαγωγῇ τῆς ἐκκλησίας, διότι «οἱ πάλαι πατέρες τοὺς ἀκηνικοὺς καὶ μίμους ἐν τοῖς ἀποτρο-

(1) « Attelani, Σχηνικοί, Ἀρχαιολόγοι, Βιολόγοι ». Ducange, Glos. Graec. (Βιολόγοι).

(2) Βλέπε ἀνωτέρω τὰ εἰς Θάλειαν καὶ Χρυσόμυλλον ἐπιγράμματα.

(3) Μασσιωνική Βιβλιοθήκη V, σελ. 168-169. Ὁ παρὰ τῷ Ἀττίλῃ πρεσβυτέρῳ τοῦ Θεοδοσίου Β' Πρίσκοι γράφει ὅτι μετὰ τὸ δέσποννον εἰσέλθον εἰς πράστασιν Σκύθης φρενοβλαβῆς (Dindorfii, Historici Minores I, σελ. 317)· ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀττίλῃ Βλῆδης εἶχε παρ' ἐκυτῷ τὸν γελωτοποιὸν Ζέρκωνα (αὐτ. σελ. 324).

(4) Μεσ. Βιβλιοθήκη, VI, σελ. 206, τοὺς γελοιαστὰς ὀνομάζει ὁ Ψελλὸς καὶ φλυάρους (σελ. 209), διακρίνων πάντοτε τούτους τῶν μίμων.

παιούς ἐλογίζοντο » (1). πολλοῦ δὲ μνημονεύσας τοὺς σκη-
νικοὺς καὶ μίμους ὁ Ζωναρᾶς ἐπὶ τέλους ῥητῶς λέγει ὅτι ἐπ'
αὐτοῦ (1118) οἱ μὲν πρῶτοι παρίστων δράματα μετ' ὀρχί-
σεως, οἱ δὲ μῖμοι κωμωδίας (2).

Ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Φιλῆ πληροφορούμεθα ὅτι οἱ ἐπὶ
τῶν Παλαιολόγων μῖμοι παρίστων τὰ αὐτὰ περίπου δράματα
τὰ ὅποια πρὸ μιᾶς χιλιετηρίδος πικρῶς ἐπετίμησεν ὁ Χρυσό-
στομος· ὡς προσημειώθη (σελ. ο ε') ὁ ἐκκλησιαστικὸς οὗτος
πατὴρ ἐπανελημμένως ἀπέτρεψε τοὺς χριστιανούς νὰ συγ-
ζωσιν εἰς τὰς μιμικὰς παραστάσεις τὰς ἐχούσας ὑπόθεσιν τὴν
μυταιότητα τῶν ἀνθρωπίνων καὶ τὴν περιφρόνησιν τοῦ θανά-
του. Ὁ Φιλῆς, διὰ μακρῶν περιγράφει μίαν τῶν τοιούτων μι-
μικῶν παραστάσεων, ὡς δηλοῦται καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς στίχων:

Ἄνδρες ἐγερσιγέλωτες, ὅσοι βιοπαίγμονι τέφρῃ
ἀνύρακιήν παθέεσσιν ἀνάπτετε, μίξατε πένθει
χαρμοσύνην ἀγέλαστον, ἐπεὶ μετὰ τόξα γελῶτων
θυμοδόρος μελέεσσι κορύσσεται ἀσπιδιώτης.

(1) Ἑρμηνεία εἰς τὸν 66 κανόνα τῆς ἐν Κερθαζήν συνόδου.

(2) « Οἷά εἰσι τὰ τῶν μίμων, οἳ ποτὲ μὲν Ἀραβίτας μιμούμενοι,
ποτὲ δὲ Ἀρμενίους, ποτὲ δὲ δούλους, ἐνόητε δ' ἕτερ' ἅττα τοῖς ἐπὶ κό-
ρης βαπίσμασι καὶ ψοφήμασι γέλωτας ἀπρεπεῖς κινεῖσι καὶ οἷον ἐκβα-
χεύουσι τοὺς ἀφελεστερόους ἢ ἀπροσεκτοτέρους... καὶ τὰς ἐπὶ σκηνῆς
δὲ ὀρχήσεις κωλύει (ὁ κανὼν)· σκηνὴ δέ ἐστιν ἡ παραποήσις καὶ ὑπό-
κρισις, θέν καὶ σκηνικοὶ λέγονται οἱ ὑποκρινόμενοι καὶ ἀπεικάζοντες
ἐαυτοὺς ποτὲ μὲν δούλοις, ποτὲ δὲ δεσπόταις, ποτὲ δὲ στρατηγοῖς καὶ
ἀρχουσιν· ὥσπερ οὖν ταῦτα ἐκώλυσεν ὁ κανὼν διὰ τῶν μίμων, οὕτω καὶ
τὰς ἐπὶ σκηνῆς ὀρχήσεις, εἴτε δι' ἀνδρῶν γίνονται, ἀπρεπῆ λιγυζομένα
καὶ ἀσχημονούντων ἐν τῇ ὀρχήσθαι, εἴτε διὰ γυναικῶν εἰς ἀκολασίαν
τοὺς ὁρῶντας ἐκκαλουμένων ». Ζωναρᾶς ἑρμηνεία εἰς τὸν 51 κανόνα τῆς
ἐν Τρεύλλῃ συνόδου.

Ἄρει σαρκοχίτωνι κακὴν μὴ τεύχετε νίκην,
νίκην ψυχολέτειραν, ὅτι κρυφίοισι βελέμευσι
ἐς κραδίην ζοφόντες ὕστεύουσι φονῆς...

Εὐθεν ἐμοὶ σκιοέσσα βίου φιλοπαίγμονος αἴγλη
σκηνοχαρῆς δοκέει τύπος, οἷά περ ἄνδρες ἄλλοι
παιζόμενοι παίζοντες ἐν εὐτροχάλοισι θεήτροις·
ἄνδρα γελωτοκάρηνον (1) ἐνιδρύσαντο θοώκῳ,
χλαίῃ μὲν σχεδὴ περιλαμπέα, παιζόμενον δέ,
ὄλβῳ ἐπ' ὀθνείῳ πενήνῳ ὅτι δόξε καλύπτειν·
τὸν ῥα γέλως μόρφωσε βίου φορέοντα καλύπτρην,
ὄλβιον ὑψικάρηνον ἕως μόνον ἔζετο παίζων
ἀγλατὴν βιότοιο, κενῷ δ' ἐπετέρπετο θώκῳ,
ὃς ψαλίσσιν τοπάροιθε τεμῶν ἀπεκείρατο χαίτην (2).

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ περὶ Ὑποκρίσεως λόγου τοῦ Εὐσταθίου
θεσσαλονίκης πληροφορούμεθα ὅτι οἱ τότε σκηνικοὶ παρίστων
πλὴν τῶν συγχρόνων καὶ παλαιὰ δράματα (3).

(1) Ὁ ἐξυρμένος τὴν κεφαλὴν μῦθος.

(2) *Phillae Carmina* II, σελ. 384-3 8. Τὸ ποίημα τοῦτο τοῦ Φιλῆ
εἶναι πολὺ περὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ τότε θεάτρου, δυστυχῶς ὁ-
μως εἶναι τοσοῦτον στρυφνόν, ὥστε ἀπαιτεῖται μελέτη οἷς κατανόησιν
αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ στίχου 22 «μορφὴν κτηνομέτωπον ἐπὶ παρέμιξε κα-
ρήνῳ» ἐηλοῦται ὅτι οἱ τότε μῦθοι ἔφερον ἔτι προσωπεῖα κωμικά.

(3) «Ἐδιδάξαν, καὶ μὴν ἔτι διδάσκουσιν αἱ βασιλικαὶ δυσπραγίαι,
ἃς ἡ ὑποκριτικὴ τέχνη λογογραφῇ, μὴ χρῆναι πιστεύειν τῷ περιόπτῳ
ῥήμει... Ἐμπάλιν δὲ τούτων ἐγνώρισεν ἡμῖν αἱ τῶν χαμαιριφῶν προ-
σώπων παρυψώσεις, ἃς καὶ αὐτὰς ἡ ὑπόκρισις ἐκείνη διεχειρίσατο εἰς
ἐπιδείξιν, οὐ φρενῆρῃ ἀνθρώπων εἶναι, ὃς πεδινὸς ὢν ἀπογινώσκει τὴν
σὺν Θεῷ οὐράνωσιν. Ἐγνωμὴν ἐκατέθεν, καὶ ὁπόσα φῦλα τοὺς ἥρωας
ἐρῶνους διέθετο, εἰκότα ὄντα διαβάλλειν τῷ χρόνῳ καὶ εἰς τοὺς ὕστε-
ρον. Καὶ ἡ τοιαύτη γνῶσις βελτίον τοὺς εἰδότες... Τὸ τῆς τοιαύτης

Σύγχρονοι τῶν μίμων κωμῳδίζαι δὲν περιεσώθησαν, ἐκ πικρῆς ὁμῶς περιγραφῆς δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἰδέαν τινα περὶ τῶν μιμικῶν τούτων παραστάσεων.

Κατὰ τὸν Χορίκιον οἱ μῖμοι συγκεντρωθέντες, ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ παρίστων ἐν τοῖς διαλείμμασι τῶν ἀγώνων τὰς κωμῳδίας αὐτῶν (1). αὐτοὶ βεβαίως ἐδίδαξαν εἰς τὰς φατρίαις τῶν δῆμων τὸν τρόπον τοῦ διακωμῳδεῖν καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς, διότι οὐδέποτε πρὸ τῆς ἀδελφοποιήσεως τῶν μίμων πρὸς τοὺς δῆμους ὁ ἱππόδρομος παρεξεστράπη εἰς τοσοῦτον ἀναιδεῖς διαδηλώσεις. Ὁ Γαζαῖος σοφιστὴς προσθέτει ὅτι μόνον τοὺς μίμους φοβοῦμενοι οἱ ἰσχυροὶ δὲν ἐτόλμων ν' ἀδικῶσι (2).

Ὑποκρίσεως εἶδος παντοῖαν ἱστορικῶς ἀρετὴν τε καὶ ἀρχαίους ἐξεθεοῖς τε πρόσωπον καὶ εἰς ἐπήκουον... ὁ δὲ καλὸν ἐκείθεν κατέβη καὶ εἰς τοὺς μετέπειτα, ἵνα μὴ μόνον ἐκ τῶν ζώντων ἐρασιζώμεται τὴν τοῦ ἀγαθοῦ μάθησιν, ἀλλὰ καὶ νεκροῖς ἐμιλοῦνται δι' ὑποκρίσεως ἐκείνης, τὴν κατ' ἀρετὴν ζωὴν προσεπικτωμένην. Ἐν ἄλλῃ περιχοπῇ λαλεῖ περὶ τῶν συγγρόνων δραμάτων. (Εὐσταθίου περὶ ὑποκρίσεως, β-γ. Migne Patrologia Graeca, τόμ. 136, σελ. 374). Ἐξ ἡλίου λόγου τοῦ αὐτοῦ ἀρχιεπισκόπου πληροφορούμεθα ὅτι πολλοὶ κατεγίνοντο εἰς ἀναβώσιν τῆς παλαιᾶς ὥδικῆς, ἥτοι τῆς μουσικῆς τῶν δραμάτων καὶ ἰδίᾳ τῶν Πινδαρικῶν ποιημάτων, ἀλλὰ τοὺς πόρους τούτων θεωρεῖ ἀνωφελεῖς ὁ Εὐστάθιος, ἀφοῦ τὰ μυστήρια τῆς παλαιᾶς ταύτης ἐπιστήμης πρὸ πολλοῦ εἶχον ἀπολεσθῆ (Πρόλογος τῶν Πινδαρικῶν παρεκβολῶν, α' (Migne, σελ. 359).

(1) Apologie des mimes, σελ. 237, ἔκδ. Graux.

(2) « Ἀλλὰ καὶ τὴν πολιταίν ἡμῶν οὐ μικρὰ πολλὰς εὐεργετήσιν, ἔρχοντες ἐν καιρῷ τοῖς σκώμμασι σφαιρονίζοντες. Ἀναβάνει γὰρ αὐτοῖς καὶ μέχρι δυναστείαις ἡ παρρησία· καὶ τῶν μὲν ἡγεμόνων οἱ φίλοι τὸν ὄγκον ὑποστελλονται τῆς ἐξουσίας, κἂν ἰδῶσιν τι ποιοῦντας ἀνάξιον τῆς ἀρχῆς οὐ θάρροῦσιν ἐπιτιμᾶν, μίμοις δὲ πάρεστι σκώπειν ἀφρόδως... Ποιοῦνται δὲ τὴν ἐπίπληξιν ἐν οἷς ἐν ταύτῃ χρηστάται δέη οὐ μικρὸν οὕτω κέρκρον, θέλγουσιν δὲ πως ἄμα καὶ δάκνουσιν. τῇ συνήθει κεράκτοντες χάρει », σελ. 238.

Ἄγνοεῖται ἡ κυρία ἀφορμὴ ἢ ἀναγκάσασα τὸν ἱππόδρομον ἢ ἀφηνιάσῃ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Μαυρικίου, ἐκ τοῦ διασωθέντος ὁμῶς ἔσματος δυνάμεθα νὰ ὑπεννοήσωμεν ὅτι τὸ πρῶτον σύνθημα τῆς ὕστερον διχδρομχτισθείσης φρικώδους τραγωδίας ἔδωκεν ἡ διακωμώδησις ἀσελγοῦς τινος παρεκτροπῆς αὐτοῦ τοῦ βασιλέως. Ἐν ἔτει 600, ἐν ᾧ ὁ Μαυρίκιος ἐλιτάνευεν, οἱ δῆμοι ἐκάθισαν ἐπὶ ὄνου φαλακρόν τινα ὁμοιάζοντα πρὸς τὸν βασιλέα καὶ ἐπιθέσαντες ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ ἀντὶ στέμματος στέφανον ἐκ σκορόδων ἐπὶ δὲ τῶν ὤμων μαῦρον σαγίον ἐπόμπευσαν αὐτὸν ἄδοντες τὸ δημοτικὸν τοῦτο ἄσμα :

Εὗρηκε τὴν δαμαλίδ' ἀπαλὴν
 κί' ὥς τὸ κοινὸν ἀλεκτόριν
 πεπῆδηκεν αὐτὴν
 κ' ἐποίησε παιδίᾳ
 ὥς τὰ ξυλοκούκουδα.
 Ἄγιέ μου, ἄγιε φοβερέ καὶ δυνατέ,
 δὸς αὐτῷ κατὰ κρηνίου
 ἵνα μὴ ὑπεραίρηται,
 κ' ἐγὼ σοὶ τὸν βοῦν τὸν μέγαν
 προσαγάγω εἰς εὐχὴν (1).

(1) Θεοφάνης, 6093. Ἰωάννου Ἀντιοχείως ἀποσπάσματα (Mueller, V, 2, σελ. 35).

Ὡς γνωστόν, ἡ κωμωδία αὕτη ἐγένετο ἡ ἀφετηρία τοῦ ἐπελθόντος ἀγῶνος τοῦ Μαυρικίου πρὸς τοὺς δῆμους· ὅτι δὲ εἰς τὴν φοβερὰν καταστροφὴν συνετέλεσεν ἰδίᾳ τὸ θέατρον, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν καὶ ἐκ τοῦ λόγου, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησε τότε ὁ ἱστορικὸς Θεοφύλακτος Σιμοκάττης, γέμοντος θεατρικῶν μεταφορῶν: «Θέατρον καὶ βῆμα καὶ παρρησία συμπενθείτω μοι σήμερον, πανηγυριζέτω δὲ τραγωδία καὶ δά-

Καὶ ὁ διάδοχος τοῦ Μαυρικίου, Φωκᾶς, διεκωμωδῆθη ὅτι μεθῶν παρημέλει τὰ βασιλικὰ αὐτοῦ καθήκοντα· ἐκ τῆς κατ' αὐτοῦ κωμωδίας διεσώθησαν οἱ ἐξῆς δύο στίχοι :

Πάλιν 'ς τὸν κῦκον ἔπιες,
πάλιν τὸν νοῦν ἀπέλυες (1).

Σαφεστέραν ἰδέαν περὶ τῶν τοιούτων κωμωδιῶν καὶ τῶν φοβερῶν αὐτῶν ἀποτελεσμάτων δίδει τὸ ἐξῆς ἐπεισόδιον. Ἐπὶ Θεοψίλου τοῦ τελευταίου τῶν εἰκονομάχων ὁ πραιπόσιτος Νικηφόρος καταχρώμενος τῆς παντοδυναμίας αὐτοῦ ἐσφετερίσθη ἐν πλοῖον πτωχῆς χήρας ἐκ τῶν λεγομένων κουμπάρια· ἡ ἀδικηθεῖσα μάτην ἐπικαλεσθεῖσα τὴν δικαιοσύνην τῶν δικαστῶν, ἐπὶ τέλους κατέφυγεν εἰς τοὺς μίμους τοῦ ἵπποδρόμου. Ἐν ᾧ ὁ αὐτοκράτωρ ἰστάμενος ἐν τῷ βασιλικῷ θεωρίῳ ἐθεώρει τοὺς ἀγῶνας, αἰφνης ἐκυλίσθη ἐν μέσῳ τοῦ θεάτρου μικρὸν πλοιάριον (καρχαδίτισιν) συρόμενον ἐπὶ τροχῶν· ἦτο μικροσκοπικὴ ἐξεικόνισις τῆς σφετερισθείσης κουμπάρια μετὰ τῶν ἀρμένων αὐτῆς· οἱ συνοδεύοντες εἰς τοῦτο μῖμοι ἐστάθησαν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως καὶ ἤρχισαν τὴν παράστασιν.

κρυον, ἐξαλλέσθω δὲ κατορχούμενος θρῆνος, τηλικαύτης κατηφείας ἐστὶ τῇ θρησκευόμενος καὶ τιμώμενος· ἀποκειράσθωσαν οἱ λόγοι τὸν κρότον, τὴν εὐρημίαν αἱ Μοῦσαι, τὸ λευκὸν Ἀθῆναι τριδώνιον· χηρεύνουσι γὰρ ἀρεταί, τὸν ἐκτιῶν ἀναζητοῦσιν ἡνίοχον, βαγδαζίου φθόνου τινὸς τὸν ἐκαίονον διαρρήξαντος ἄξονα· ἄνδρες θεαταί, ἀλλ' εἴθε μὴ τηλικούτων κακῶν γηγόνετε μάρτυρες· Ἰλιᾶς κακῶν ἡ ὑπόθεσις, Ἑριννύαι τῷ λόγῳ γαρρός· ἡ δὲ σκηνή μοι τοῦ δράματος τάφος ἐπίσημος· . Θεοφυλάχτου ἱστορίαι, σελ. 338-339, ἐκδ. Βόννης.

(1) Θεοφάνης, 6100.

Εἰς μῆμος λέγει πρὸς ἕτερον—Χάνε, κατέπιε αὐτό.

Δεύτερος μῆμος—Οὐ δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι.

Ἔτερος μῆμος ἡ ὁ πρῶτος—Ὁ πραιπόσιτος Νικηφόρος τῆς χήρας τὸ πλοῖον γέμον κατέπιε, καὶ σὺ οὐκ ἰσχύεις φαγεῖν τοῦτο;

Ὁ βασιλεὺς ἀκούσας τὴν παράστασιν, ἣτις βεβαίως δὲν περιωρίσθη εἰς μόνον τὸν διάλογον τοῦτον, ἠρώτησεν ἂν τὸ καταμηνυόμενον ἀδίκημα ἔμεινεν ἀτιμώρητον· ἡ χήρα παρασταμένη ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ ἔπεσε κατὰ γῆς καὶ ἐκέτευσε τὸν μονάρχην νὰ τὴν ἐκδικηθῇ. Ἀμέσως ὁ Θεόφιλος διατάσσει τὸν ἑπαρχὸν νὰ συλλάβῃ τὸν ἀδικήσαντα ὑπουργὸν καὶ ἀνάψας πυρκαϊὰν ἐν τῇ σφενδόνῃ τοῦ ἵπποδρόμου καύσῃ αὐτὸν ἐν στολῇ (1).

Ἡ τρομερὰ ἀπόφασις ἐξετελέσθη παραχρῆμα, ἡ δὲ χήρα παρέλαθεν οὐ μόνον τὸ καράθιον αὐτῆς ἀλλὰ καὶ μέρος τῆς δημευθείσης περιουσίας τοῦ πραιποσίτου Νικηφόρου. Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο πλοῖον συνετέλεσεν ἵνα ἐπονομασθῇ καὶ αὐτὸς ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου, ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς ὁποίας κατῴκει ἡ χήρα, Καραδίτσιν.

Ἐπειδὴ δὲ παρομοία σκηνὴ διεδραματίσθη καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Βαλεντινιανοῦ (2), πειθόμεθα ὅτι οἱ μῆμοι ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὰς παλαιὰς αὐτῶν παραδόσεις· εἰς ἀπόδειξιν δὲ ὅτι οὐδύλως παρεξέκλιναν τοῦ παλαιοῦ αὐτῶν βίου δυνάμεθα νὰ ἐπικαλεσθῶμεν καὶ τὸ ἔθιμον τῆς ὑπὸ τῶν μίμων διηγεκοῦς διαχωμφήσεως τῶν ἀνταρτῶν.

(1) Migne Patrologia Graeca, τόμ. 122, σελ. 1237. Ὁ x. Rambaud ἀποκαλεῖ τὴν μιμικὴν ταύτην παράστασιν « Aristophanica comoedia tragicum exitum habuit. » De Circensibus, σελ. 10.

(2) Μαλίλας, σελ. 339-340.

Ἐν ἔτει 425 ἐπὶ Θεοδοσίου Β' πομπεύεται διακωμωδοῦμενος ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Ἀκηλυῆς ὁ τύραννος Ἰωάννης, « ὄν ὀχοῦμενος καὶ πολλὰ παρὰ τῶν ἀπὸ σκηνῆς ἐνταῦθα παθὼν τε καὶ ἀκούσας » (1).

Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ οἱ ἐθνικοὶ περιβομβοῦνται, ἤτοι διακωμωδοῦνται ὑπὸ τῶν μίμων κροτούντων βομβωνάρια (2).

Παραλείπων ἄλλας τοιαύτας διακωμωδήσεις περιορίζομαι μόνον εἰς τὰς δύο ταύτας. Ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου (1043) πομπεύεται ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ (3) ὁ ἀντάρτης τῆς Κύπρου Θεόδωρος ὁ Ἑρωτικὸς « ἐνδεδυμένος γυναικεῖαν στολήν » (4). Ἡ Ἄννα Κομνηνὴ διὰ μακρῶν περιγράφουσα τὴν διαπόμπευσιν τῶν συνομοσάντων κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς μνημονεύει καὶ τι τῶν ἄδομένων ἀσμάτων ἀροῦ ὑπὲς τῆς

(1) Προκόπιος I, σελ. 321.

(2) Μαλλάς, σελ. 451, 473, 491. Τὰ βομβωνάρια ταῦτα, περὶ ὧν ἐγένετο λόγος καὶ ἐν σελίδι ρη', ἦσαν εἶδος θεατρικῶν κροτάλων· ἐνταῦθεν πιθανῶς παράγεται καὶ τὸ παρὰ τῇ λαβῇ διατηρηθὲν ἐπιθετον τοῦ προσωποποιήτου, κουδουνάτος. Γλῶσσα παρὰ Δουκαγγίῳ φέρεται « Κουδουνάτος, μορμολύκειον ἐνδεδυμένος ». Ἐπὶ Ζήνωνος (181) μνημονεύεται πατριάρχης Ἀντιοχείας ὁ Καλανδίων διορίσας ἐπίσκοπον Τύρου τὸν Ἰωάννην ἐπονομαζόμενον Κωδωνάτον (Θεοφάνης 597). Ἐπειδὴ ἀμφότεροι ἦσαν ἀντίπαλοι τῆς Χαλκηδονικῆς συνόδου, εἰκάζεται ὅτι οἱ ὀρθόδοξοι ἀπέβωκαν αὐτοῖς τὰ θεατρικὰ ταῦτα ἐπίθετα διὰ καὶ ὀρθῶς ὁ ἐκδότης τοῦ Θεοφάνους, Goar, ἐσημείωσεν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου Κωδωνάτου « *Larvatos cum tintinnalibus, κωδωνάτους vocant recentiores Graeci* ».

(3) Ὅτι οἱ μῖμοι, καὶ οὐχὶ οἱ δῆμοι, ἐπόμπευσαν τοὺς ἀντάρτας ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ, περὶ τὸ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ Πράσιναι καὶ οἱ Βένετοι παρανομοῦντες οὕτως ἐπομπεύοντο (Mueller *Fragments Histor. Graecorum* V, 2, σελ. 38).

(4) Κεδρηνός II, σελ. 549 550.

τὴν ἀτιμωτικὴν κουράν « παραλαβόντες τούτους οἱ σκηνικὴ καὶ σάκκους περιβαλόντες, τὰς δὲ κεφαλὰς ἐντοσθίοις βοῶν καὶ προβάτων ταινίας δίκην κοσμήσαντες, ἐν βουσὶν ἀναγρόντες καὶ ἐγκαθίσαντες οὐ περιβάδην, ἀλλὰ κατὰ θατέραν πλευράν, τούτους διὰ τῆς βασιλικῆς ἤγον αὐλίδος. Ραβδοῦχοι ἔμπροσθεν τούτων ἐφαλλόμενοι καὶ ἄσμάτιόν τι γελῶν καὶ κατὰλληλον τῇ πομπῇ προσάδοντες ἀνεβόων λέξει μὲν ἰδιώτιδι διηρμωσμένον, νοῦν δὲ ἔχον τοιοῦτον· ἐβούλετο γὰρ τὸ ἄσμα ἀνδρῶν πᾶσι παρακελεύεσθαι τε καὶ ἰδεῖν τοὺς τετυρηνευκότας τούτους κερκασφόρους ἄνδρας, οἵτινες τὰ ξίφη κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἔθηζαν » (1).

ΣΤ.

Διὰ τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως κατεστράφη πᾶν λείψανον τοῦ παλαιοῦ πολιτισμοῦ, τὸ ὅποῖον κατάρθωσε νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ τῆς Γραικορρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Ἐν τῇ ἐπελθούσῃ στυγεραῇ δουλείᾳ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους βεβαίως ἦν ἀδύνατον νὰ καλλιεργηθῇ ἡ ποίησις καὶ πρὸ πάντων τὸ θέατρον, διότι, ὡς καλῶς εἶπον οἱ ἐν Ἑνετίᾳ ἀποτελοῦντες τὸν σύλλογον τῶν Ἀδελφῶν Ἑλληνες σπουδασταὶ « αἱ συμφορὰὶ ἐπεστομίησαν τῶν ποιητῶν τὰς λύρας (2) ».

(1) Ἀλεξιάδης, XII, σελ. 361, ἐκδ. Παρισίων.

(2) Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος συνέστη ὑπὸ τῶν ἐν Πάτρῃσιν σπουδάζοντων Ἑλλήνων καὶ τινῶν Ἑνετῶν φιλελλήνων εἶδος ἀκαδημαϊκῆς, ἐπονομαζομένης τῶν Ἀδελφῶν (Illaesi)· ὡς μέλη αὐτῆς μνημονεύονται ἐν ἔτει 1713 οἱ ἐξῆς: Μπενιζέλος Ρίτζιος, Ἀθηναῖος, Ἠλίης Κολέτος Ναυπλιεύς, Θωμᾶς Ἱερώνυμος Κασσιοπαῖος, Γραζεῖνης Μακρῆς, Ἰάκωβος Σιγοῦρος καὶ Νικόλαος Θυέπολος, Ζακύνθιοι, Φλωρετάνος Κρησῆς καὶ Στέλιος Συρόπουλος, Κεφκαλλῆνες, Κωνσταντῖ-

Κατὰ τὴν ποιητικὴν ἔκφρασιν πολυμαθοῦς Βυζαντινοῦ λό-
γιου, τοῦ Ἰωάννου Ἀργυροπούλου, « αἱ Ἑλληνικαὶ Μοῖσαι
ἐγκαταλιποῦσαι τὰ προαιώνια αὐτῶν ἐνδιατήματα μετεπί-
στευσαν εἰς τὰς Ἄλπεις »· πραγματικῶς δὲ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς
ταύτης χρονολογεῖται ἡ ἀναγέννησις τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης.
Ἐν τῶν κυριωτέρων χαρακτηριστικῶν τῆς Ἀναγεννήσεως εἶναι
καὶ ἡ ἐκ Βυζαντίου μεταφύτευσις τῆς παλαιᾶς θεατρικῆς πα-
ραδόσεως εἰς τὰς χώρας αἰτίνες ἀπὸ μιᾶς χιλιετηρίδος εἶχον λη-
σμονήσει τὰ πρῶτιστα στοιχεῖα τῆς κυρίως λεγομένης σκηνῆς.

Καθὰ προεσημειώθη, ἐν τῇ ΣΤ' ἐκατονταετηρίδι· οἱ Γότθοι
βασιλεῖς θελήσαντες νὰ μεταδώσωσιν εἰς τοὺς Ρωμαίους τὰς
ἀρχὰς τοῦ Βυζαντινοῦ θεάτρου ἐθεώρησαν ἀνγκαῖον νὰ διδά-
ξωσι πρῶτον αὐτοὺς τὶ ἡνόουν οἱ Βυζαντινοὶ διὰ τῆς λέ-

νος Κλαυδίου, Ἱερώνυμος Μουζάλας, Κωνσταντῖνος Μῆμος καὶ Γεώρ-
γιος Κλαυδίου, Κρήτες, ὁ Χρὶς Δομίνικος Ἰουστινιάνης, καὶ οἱ Ἑταῖοι
Ἰωάννης Βαπτίστας Μουζέστιος καὶ Πέτρος Ἀπρούνης, ὡς ἐξίκεται
ἐκ τῆς τότε δημοσιευθείσης συλλογῆς διαφόρων λόγων αὐτῶν εἰς τὴν
ἐλληνικὴν καὶ λατινικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν — *Graeciae obse-*
quia Senatui Veneto, ob egregiam in se voluntatem ab academicis Il-
laeae exhibitae, ab eisdem dicata in Collegio Flanginiano. Venetiis 1716,
ex typographia Conzatti. Σύμβολον τῶν Ἀβλαβῶν τούτων ἦν ὁ ἔλεος·
ἐξακοντίζων τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ διὰ μέσου τῶν νεφῶν μετὰ τῆς ἐπι-
γραφῆς *Non vetat umbra diem.* Ἐν ἀρχῇ ἀποτεινόμενοι πρὸς τοὺς
τρεῖς ἐφόρους τοῦ Πατριαρχικοῦ γυμνασίου λέγουσι « Ἐν ἧρ' ποτε ἐπι-
βαίνει ὥστε ἄθροος λαῖλαψ ἐπιστάμενος παραυτίκα ἀνατρέπη τὰς τῶν
διαγελόντων περιουσίας καὶ τὰς τῶν πεδίων πυρπολῇ ἀφθονίας· τῶν
των φαυλότερων πέπονθεν ἡ τῆς σοφίας πάλαι ἔστυλον ἡμετέρα Ἑλλάς·
ἡνίκα Μεσμέτης ὁ δεῦτερος τῶν βασιλεῶν ἀπλήρωτος ἀρχιεπίσκοπος εἰς
τὴν χώραν ἡμῶν ἀδιαλλάκτοις μανίαις βαλχυσόμενος ἐνέδωκε καὶ ἀπει-
θῶν τὴν Ἑλλάδα ἀγνοίας νέφη ἐξέχεεν· ἐντεῦθεν αἱ συμφοραὶ ἐπετρο-
μήσαν τῶν ποιητῶν τὰς λύρας »· τὸ θέμα τοῦτο ἀναπτύσσει εἰδικαι-
τερον ἐν λατινικῇ προσλαλεῖ ὁ Μιχαήλ.

ξίω; θέατρον, ὅπερ οἱ Ρωμαῖοι συνέχεον πρὸς τὸ λουτρὸν καὶ πᾶν ἀρχαῖον ἐρείπιον. Ἡ φιλόμουσος ἀπόπειρα τοῦ Θεοδορίκου ἀπέτυχεν, οἱ δὲ ἀπόγονοι αὐτοῦ ὑβρίζοντες τοὺς Βυζαντινοὺς ἔλεγον ὅτι παρ' αὐτῶν μόνον τραγωδοὺς καὶ μίμους ἔλαβον, οὐδὲν δὲ ἕτερον καλόν. "Οθεν ἡ σκηνὴ εἶχεν ἐντελῶς ἀπαρχαιωθῆ ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ, μόνον δὲ ἀμυδρὰ ἀνάμνησις αὐτῆς περιεσώζετο εἰς τὰς θρησκευτικὰς παραστάσεις, ἧτοι τὰ λεγόμενα Μυστήρια, τὰ ὅποια πλὴν τοῦ λαοῦ καὶ αὐτὴ ἡ ἐκκλησία ἐθεώρει ὡς ἀναπόσπαστον μέρος τῆς χριστιανικῆς λατρείας.

Οἱ Βυζαντινοὶ ἀπ' ἐναντίας καλῶς ἐγίνωσκον ὅτι τὸ ἐκκλησιαστικὸν αὐτῶν δῶμα ἦν γνήσιον τέκνον τῆς παλαιᾶς Ὁυμέλης, οὐδὲ ἠδύναντο νὰ λησμονήσωσι τὴν παράδοσιν ταύτην ἀρῶν τὸ προσωπικὸν τοῦ ἵπποδρόμου ἐλάβανεν μέρος καὶ ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς ἀγίας Σοφίας (1). Οἱ Σταυροφόροι ἀνατιβήτω; εὗρον ἐν Κωνσταντινουπόλει λειτουργοῦν ἔτι τὸ ἐκκλησιαστικὸν θέατρον τὸ ὅποῖον εἶχεν ἰδρύσει ὁ πατριάρχης Θεοφύλακτος, ἀρῶν ὁ Σκυλίτης καὶ ὁ Βαλσαμών διαμαρτύρονται κατὰ τῶν λειτουργικῶν τούτων ὁργίων, ἐν οἷς ὑβρίζετο ὁ Θεός, ὀλίγον πρὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Δυτικῶν· ἀγνοοῦμεν ποίαν ἐντύπωσιν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς ἐπιδρομαῖς τὸ θέατρον τοῦτο ὡς καὶ τὸ τοῦ ἵπποδρόμου, βλέποντες ὅμως τὸν Χωιάνην διὰ μακρῶν περιγράφοντα τὰς ὑπὸ τῶν νικητῶν διδοχμητισθείσας τότε ἀπρεπεῖς κωμωδίας καὶ μεταμυριάσεις δι' ὧν ἐθεατρίζετο ἡ πρὸς τὰ γράμματα ἀρροσίωσις τῶν Βυζαν-

[1] Καθὼς περὶ τῆς πολυμαθῆς ἱστορικῆς Rambaud τὸ θέατρον τοῦ βυζαντινοῦ ἵπποδρόμου εἶχεν ἀναγνωρισθῇ ὡς χριστιανικὸς θεσμός, ἀρῶν καὶ ὁ πατριάρχης μετὰ τοῦ βασιλέως προήδρευον τῶν παραστάσεων καὶ οἱ ψάλλται τῶν ἐκκλησιῶν ἤκτολόγουσιν ἧτοι ἐψάλλον τὰ ἱερά μετὰ τῶν δόξμων (βλέπε De Circensibus ἐν ἀρχῇ). ●

ἐν Ρώμῃ, καὶ ὅτι τὸ πρὸ μικροῦ γνωστὸν ἐν Ἑνεσίᾳ θέ-
τρον εἶχε πάντας τοὺς χαρακτηῆρας τοῦ τῶν Βυζαντινῶν μί-
μων, ἀφοῦ καὶ οἱ Ἑνετοὶ ὑποκρίται παρίστων τὰς κωμωδίας
αὐτῶν ἐν καιρῷ γάμων, συμποσίων καὶ ἄλλων ιδιωτικῶν ἐορ-
τῶν (1). Ἐκ τῶν ἀνεκδότων ἡμερολογίων τοῦ Μαρίνου Σα-
νούδου πληροποροῦμεθα ὅτι τοιαῦται θεατρικαὶ παραστάσεις
ἐδίδοντο ἰδίᾳ ἐν τῷ μεγάρῳ τῆς βασιλείας Αἰκατερίνης Κορ-
νάρου, ἥτις ὡς γνωστὸν παρρητηθεῖσα τὸ στέμμα τῆς Κύπρου
ὑπεχρεώθη νὰ διέλθῃ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου αὐτῆς ἐν τῇ
γενεθλίῳ γῇ (2).

(1) Studuit semper dominium nostrum cum hoc Consilio levare de medio ea omnia quae cognita fuerunt posse quoque modo corrumpere et depravare bonos mores juventutis et consequenter introductiva illarum malarum rerum et effectuum, quae, ut inhonesta, honeste dici et nominari non possunt. Cum igitur a paucissimo tempo citra apparet introductum in hac civitate quae ex causa festorum et nuptiarum, pastuum et aliter, et tam in domibus, quam etiam in propatulo ad haec praeparato recitantur et fiunt comoediae et repraesentationes comoediarum, in quibus per personatos sive mascheratos dicuntur et utuntur multa verba et acta turpia, lasciva et inhonestissima; et cum ista quae ultra dispendium civium nostrorum plena et praevia sunt malorum, non sint permittenda procedere ulterius; capiatur: Vadit pars quod auctoritate hujus Consilii deliberatum, captum et prosivum sit, quod comoediae, recitationes, et repraesentationes comoediales seu tragoediales, eglogae omnino banniantur, sic quod de caetero fieri et exercitari non possint, in hac nostra civitate tam privatim quam publice, et tam pro festis nuptialibus et pastibus, quam aliter ullo modo sub poena magistris standi per annum in carcere clausos, et tamsi per annos quinque de Venetiis et districtu in casu contrafactionis: et de praedictis poenis non possit fieri gratia, donum, vel remissio, et pars qua ponetur, non intelligatur capta, nisi habuerit omnes ballotas hujus consilii congregati ad perfectum numerum sexdecim. (Διάταγμα τοῦ Συμβουλίου τῶν Δέκx 29 Δεκεμβρίου 1508 ἐν (Arrigoni Renato) Notizie et osservazioni intorno all'origine e al progresso dei teatri e delle rappresentazioni teatrali in Venezia, 1840.

(2) Ales. D' Ancona, Origine del Teatro, II.

Αἱ πλεῖστοι τῶν παλαιῶν Ἑνετικῶν κωμωδιῶν παριστῶσι τὸ περιέργον φαινόμενον ὅτι ἔχουσιν ὑποθέσεις ἀναγομένας εἰς τὴν σύγχρονον ἑλληνικὴν ἱστορίαν, τὰ δὲ δρῶντα πρόσωπα λαλοῦσι τὸ Ἑνετικὸν ἰδίωμα ἀνάμικτον πρὸς τὸ Ἑλληνικόν. Τὰ γεγονότα ταῦτα δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν ἐκ τῆς ἐπισωρεύσεως ἐν Ἑνετίᾳ πολλῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων καὶ στρατιωτῶν, οἵτινες περιπαθῶς θρηνοῦντες τὰς συμφορὰς τῆς ἐκυτῶν πατρίδος ἀπέσπων ἀντὶ συγκινήσεως τὸν γέλωτα τῶν Ἑνετῶν· οὐδὲν ὅμως κωλύει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ τοιαύτη Ἑλληνικὴ ἐπιδρασις ἦν ἀσθενὴς ἀνάμνησις καὶ τῆς ὑπὸ τῶν πρώτων προσφύγων μορφώσεως τοῦ Ἰταλικοῦ θεάτρου, τὴν δὲ ὑπόθεσιν ταύτην ἐνισχύει τὸ ἐξῆς τεκμήριον.

Εἰς τῶν παλαιωτέρων τῆς Ἑνετίας σατυρικῶν, ὁ Ἀλέξης Καραβίας ἦν βεβαίως Ἕλλην ὡς ἐξάγεται ἐκ τε τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ ἐπισυνημμένης ἐν μιᾷ τῶν σατυρῶν αὐτοῦ ἐπιγραφομένη Τὸ Ὀνειρον (1). διὰ ταύτης πικρῶς διακωμῶδεῖται Ἑνετός τις γελωτοποιός, Zanpól il Buffone ὀνομαζόμενος, ὅστις οὔτε μετὰ θάνατον θέλει ν' ἀποχωρισθῇ τοῦ Καραβία, ἀλλὰ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ δικτῶλου ἐμφανίζεται αὐτῷ καθ' ὕπνον καὶ ἐν ὀνόματι τῆς συνοδείας αὐτοῦ μικρὰ ἐκκλησιαστικῆς συγγενείας παρχαλεῖ τὸν Ἕλληνα κουμπάρον νὰ ψάλλῃ μετ' αὐτοῦ διάφορα ᾄσματα τοῦ Ἑνετογερμανικοῦ ἰδιώματος.

d' Albanese, da Greco, e da Schiavone
comminciassimo e dir molte canzone (φύλ. 25).

(1) Il Sogno di Caravia. Con gratia e privilegio 1541. Ὁ Καραβίας ἐκονεῖται φορῶν στολὴν Βυζαντινοῦ διδασκάλου· ἐπειδὴ δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι πολὺ κοινὸν ἐν μόνῃ τῇ Ἰταλίᾳ, εἰκάζω ὅτι ἐντεῦθεν καὶ ὅτιος κατήγετο.

Ὁ Καραβίας, ἦν πιθκνῶ, διδάσκαλος τοῦ Zanpol, ὡς ἄλλων Ενετῶν ἡθοποιῶν διδάσκαλοι ἦσαν ἄλλοι τότε Ἕλληνες, ἐν τῶν ὁποίων, τὸν Ραντόπουλον ἀναφέρει ὁ Κάλμος· εἰς τὸν ενετογραφικὸν πρόλογον τῆς κωμωδίας αὐτοῦ, *La Potione*· οἱ μέλλοντες νὰ παραστήσωσι τὴν κωμωδίαν ταύτην ἡθοποιοὶ ἔρχονται ἐκ Κρήτης, ὁ δὲ Ραντόπουλος, καθὼ φιλτατος τοῦ Κάλμου καὶ γνωρίζων καλλιτέρας ἐρωτικὰς *Novelle*, διδάσκει αὐτοὺς τὴν διασκευὴν τοῦ ἐρωτικοῦ μέρους τοῦ δράματος (1).

Ἀπορῶ πῶς τὸ Ἑνετικογραφικὸν ἰδίωμα διέφυγε τὴν προσοχὴν τῶν γλωσσολόγων, ἀφοῦ μάλιστα ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ πολλῶν ἐντύπων μνημείων· προτιθέμενος νὰ λαλήσω ἄλλαχού· εἰδικώτερον περὶ αὐτοῦ, περιορίζομαι ἤδη εἰς ἀνάλυσιν πηλαιῶν τινῶν κωμωδιῶν ἐν αἷς παρειτάγονται πρόσωπα λαλοῦντα αὐτό.

Ἡ ἐπιγραφομένη Ροδία κωμωδία τοῦ *Ruzante* (2) ἔχει τὴν ἐξῆς ὑπόθεσιν. Ἡ Ροδίς χήρα Λιγουρία ἔρχεται εἰς δεύτερον γάμον πρὸς τὸν ἱατρὸν Θεόφιλον· μετὰ τὴν ἀπόκλισιν δύο τέκνων, τοῦ Ροβέρτου καὶ τῆς Δελίας, ὁ πατὴρ παραλιβὼν τὸν υἱὸν ἐγκαταλείπει τὴν νῆσον καὶ ἐπὶ δέκα καὶ πεν-

(1) Prologo alla Greca. Chie diascance mi se trovaro aldiri morphi calone palicari, valend' homegni del far chesto parlamendo, nu xe mi vegnuo del fora stin Criti, sto Candia, che chesti rencitaori melmentuo a fari la pruemo, o per diri meio argagninto, perolougo, denicsero tippotis, mi no sastu gniendi de chesto scumerdia, o chie mi stari fanfalunzo alismonissame, smendegao (cangaro la magna), potè la mio zegno to indra de savienza cula poenti lenterai, mo chien disi la mio mingo can dulce Randopolo, voio chie me fazastu la servinsio de portari nonciamendo de caglitere novele de namurainci, stinbistimu . . . » *La Potione*, comedia facetissima et dilettevole in diverse linque ridotta, nuovamelta composta per Messer Andrea Calmo. Vinegia, Stefano di Alessi, 1552.

(2) *Ruzante*, la Rhodiana, comedia. Georgio Greco stamp. 1584.

τε ἔτη εἰς διαφόρους πλανηθεῖς χώρας ἀποκαθίσταται ἐπὶ τέλους ἐν Πάρμῃ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Δημήτριος· ἀλλ' ἐν τῇ αὐτῇ πόλει εἶχον ἀπό τινος χρόνου μετοικήσει ἡ Λιγουρία καὶ ἡ Δελία, ὀνομαζόμεναι ἤδη Σωφρονία καὶ Βεατρίκη· ὁ υἱὸς τοῦ Θεοφίλου, φέρων τὸ ψευδώνυμον Φριδερίκος, ἰδὼν τὴν Βεατρίκην ἀγαπᾷ αὐτὴν περιπαθῶς, ἀγνοῶν ὅτι ἦν ἀδελφὴ αὐτοῦ· μετὰ πολλὰς ὁμῶς κωμικὰς σκηνὰς ὁ μὲν Θεόφιλος ἀνχνωρίζει τὴν Λιγουρίαν, ὁ δὲ Ροβέρτος τὴν Δελίαν. Ὁ Δημήτριος λαλεῖ τὸ ἐνετικογραφικὸν ἰδίωμα ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἐξῆς περιχοπῆς.

Elandò (ἐλα ἰδῶ), chià vol diri che li tundi così?... ah, mariuli, no basta chie la fortuna sia chindese anni me ruversao in dosso (τόσον) tanta desgratia de perdere le mie spiti (σπίτι) la mio cansa, la mio romba, la mio chieraza (κυράτσα), la mio ambelia (ἀμπέλια), la mio gineca (γυναικα) Laguria mugieri, e Delia thicatera mu (θυγατέρα μου) fiola, la mia dolci cara morfi (εὐμορφη) insula dela Rhondi co tandi valandhomini, e andesso chianixa (ἐξάνοιξι) drizao de haveri calchun ben in chesta terra cum la mia spianza del merdegari (μερτικάρη), e vui co chielo tradituro dela Rumberto me fà chiesti cose? stan be cuxi? cusi tutto cando xè per cason de chieli magarismeni politici (μπαχαρισμένη πολιτική) e rufiagni' asene, asene.

Ἐν τῇ κωμῳδίᾳ τοῦ Ἀνδρέου Κάλμου Las Spagnolas (1) ὁ Ἡπειρώτης Στρατιώτης Φλωρίκης λαλεῖ τὸ αὐτὸ ἰδίωμα.

Tora irte apano mai ena prama denicsero (τώρα ἤρτε ἀπάνω μου ἓνα πρᾶμμα δὲν ἤξεύρω) a vie cagli (καλή), a vie

[1. Las Spagnolas comedia di Scarpella Bergamasco (ψευδώνυμον Κίλλμου) non più stampata. In Venezia 1549.

cacдри (ααη) me buntao questa genecha (γενεα) che andesso mi sto chatro zinche brozi de fotia (φωτιά), chesto che la brusa tutti chandi de chesto dio del moro, no sò si chesto xè fortuna o chalche altro diavulo (διάβολο;) de dengrazia chie me vol fari chalche bene, o chalche mali, che diavulo mi senstao combrari lachressi bovi come dise voi, e chando visto chelo prossopo (πρόσωπο) viso me fando zafao la mia cori chie no posso diri. No maravegiaro gniendi perchè tandi valentomigni nostri de Arvagniti ('Αρβανίται) chie fato so vita per mor strapazari, no voio dir de chelo Paris de Troia, Alessandru Grando, chie se pasao la nostro tembi, ma dirò be de chesti di nostri zegni, Bua, Lecha, Barbati, Leco Lopossi, Scotonicchi, Bozatichii, Marfilo, Carindari (1).

Polataeci morè adefosmu (πολλά τὰ ἐτῶ. μωρέ, ἀδερφός μου;) no dubitare chie bando sarastu caliche cosa den bosto naporossi (νὰ πλορώση) tandi Mucegnigi beli tundi de chesto, dose (δῶτε) grecasme ('γροικᾶς με;). . . Aimenà, pos me pogni tora to cardia mu già tò agapiticos mas (ἀϊμένε, πῶ; γε πονεῖ τώρα τὸ καρδιά μου γιὰ τὸ ἀγαπητικὸς με;). A, Floricchi valendomo, o xè andesso vostra forza chie aveu combatuo tande volte? . . . Da me chā vostra ma, e mi so vostro, aderfè stin bistimo acarteri (ἀδερφέ, ἔς τὴν πίστι μου ἀκατέρει); ela Marula, ferodo crassi na pium gligora (ἔλε, Μαρούλα, φέρ' ἐδῶ κρασί νὰ πιούμ' γλήγορα).

Τὴν αὐτὴν διάλεκτον λαλεῖ καὶ ἡ Κορτεσία, Ἑλληνίς μετροπός, ἐν ἐτέρῃ τοῦ Κάλμου κωμῳδίῃ, Il Travaglia.

(1) Ὀνόματα διατῆμων Ἑπειρωτῶν ἐπικρατηγῶν ἐν τῇ ὑπερείκῃ τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας. Τινὲς βίαι καὶ ἔσχατα τῶν ἐπικρατηγῶν τούτων ἐτυπώθησαν ἐν τῇ Ἑνετοκρατικῇ ἰδιώματι.

Ἡ Ἀθιγγανίς (La Cigana) τοῦ κωμικοῦ Giancarli (1) ἔχει τὴν ἐξῆς ὑπόθεσιν. Ἑλλήν τις Ἀκάριος φυγὼν τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἔρχεται εἰς Ταρβίσιον τοῦ Ἑνετικοῦ μετὰ τῶν δύο τέκνων αὐτοῦ, Μεδόρου καὶ Ἀγγελικῆς. Ἀθιγγανίς τις παρεισδύσασα ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ἀκαρίου κλέπτει τὸν Μεδόρον ἐκ τοῦ λίκνου ἀντικαστήσασα τοῦτον διὰ τοῦ ἰδίου ἐκυτῆς τέκνου. Ὁ Ἀκάριος μὴ ὑποπτεύσας τὴν κλοπὴν ἀνατρέφει ὡς ἴδιον υἱὸν τὸν ἐπέισακτον Ἀθίγγανον, ὅτις μετ' οὐ πολὺ ἀπεβίωσεν· ἡ Ἀγγελικὴ ἐπιμελῶς ἀνατραφεῖσα καὶ διαπρέπουσα ἐπὶ ὥριότητι ζητεῖται εἰς γάμον ὑπὸ πολλῶν εὐπατρίδων, ἐποφθαλμιόντων καὶ εἰς τὴν πλουσίαν κληρονομίαν τοῦ Ἀκαρίου· μεταξὺ τῶν μνηστήρων τούτων διακρίνεται ὁ νέος Κάσανδρος, ὅστις προσπαθεῖ νὰ δελεάσῃ τὴν Ἀγγελικὴν διὰ τῆς μαστροποῦ Ἀγάθης. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἐπανέρχεται εἰς Ταρβίσιον ἡ Ἀθιγγανίς φέρουσα τὸν κλεπέντα Μεδόρον, καταπληκτικῶς ὁμοιάζοντα πρὸς τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ· ἡ Ἀγάθη καὶ ἡ Ἀθιγγανίς συνεννοηθεῖσαι ὅπως ἐκμεταλλευθῶσι τὸν ἔρωτα τοῦ Κασάνδρου, ἐνδύουσι τὸν Μεδόρον γυναικεῖα φορέματα καὶ εἰσελθοῦσαι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀκαρίου ἀπάγουσι τὴν Ἀγγελικὴν, εἰς τὴν θέσιν τῆς ὁποίας ἀφῆκαν τὸν ἀδελφόν· μετὰ δὲ τοῦτο ἐκθέτουσι τὰ συμβάντα εἰς τὸν Ἀκάριον, ὅστις ἀνελπίστως ἐπανιδὼν τὸν υἱόν, ἀνγκράζει ἐν γυμνασίῳ· αὐτὸν ο *pedi mu chrissi mu, glichì mu tora sagnoriso* (ὦ παιδί μου χρυσό μου, γλυκύ μου τῶρα σ' ἀγνωρίζων), καὶ ἐν τῇ χαρᾷ αὐτοῦ συγχωρεῖ τὰ γενόμενα καὶ νυμφεύει τὴν Ἀγγελικὴν πρὸς τὸν Κάσανδρον.

Ὅπως μὴ κουράσω τὸν ἀναγνώστην παραθέτων ὁλόκληρα κεί-

(1) La Cigana, comedia di Gigio Arthemio Giancarli Rhodigino. Vignegia 1564.

μενα τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀκαρίου λαλουμένου ἰδιώματος, θέλω σταχυολογήσαι τινὰς τῶν διεσθαρμένων ἐλληνικῶν λέξεων καὶ φράσεων.

De gricò ta logia su (δὲ γροικῶ τὰ λόγια σου), pismo (πέε μου), ego milisso gia tis ginechi (ἐγὼ μιλήσω γιὰ τῆς γυναῖκος), paracalo to theu (παρκαλῶ τοῦ θεοῦ), gnoxixis ena catignas (γνωρίζεις ἓνα κῆτινας) afsto to crassi (ἄρ' ἐς τὸ κρᾶσι), oymena to cardia mu (οἰμένα τὸ καρδιά μου), thelis nam camis (θέλεις νὰ μ' ἐκμῆς), o diavule ti canis (ὦ, διάβολε, τί κάνεις), cacà steccho (κακὰ στέχω), thelo na pago stin Ay Saranta (θέλω νὰ πᾶγω ἐς τὴν (ἐκκλησίαν τῶν) Ἀϊ Σαράντα), paratiri (παρκαθίρει), prota (πρῶτα), cseris (ξέρεις), glico (γλυκό), chirotera (χειρότερα), crevati (κρεβδάτι), Christè came·calà mandata (Χριστέ, κάμε καλὰ μαντάτα), o nos poveros chie i pistis sfalera (ὁ νοῦς poveros καὶ ἡ πίστις σφαλέρᾳ), stibistissu (ἐς τὴν πίστι σου), cala leis (καλὰ λέεις), ego to spiti tu (ἐγὼ τὸ σπῖτι του), tinimeramu cachi (τῆς ἡμέρας μου κακῆς), ecato trianda voles tin imera (ἐκκατὸ τριάντα βολαῖς τὴν ἡμέραν), alithiane (ἀλήθειά ναι), morfitero (μορφότερο), calli milis (καλὰ μιλεῖς), ame tora sto spiti tu (ἄμε τώρα ἐς τὸ σπῖτι του), cala stecchi (καλὰ στέχει), cserogò (ξέρω γώ), metacharas (μετὰ χαρᾶς), erchicte gligna stibistissu (ἐρχεται γλήγορα ἐς τὴν πίστι σου), ti fovase (τί φοβᾷσαι), sire ombros (σύρε ὀμπρός), carteri (καρτέρις), asene thora pago (ἄσε με τώρα πᾶγω). Ego ime psichi tu Ruladu (ἐγὼ εἶμαι ψυχὴ τοῦ Rolando), o, cachimera nachis, ti thelis camis me to sacchi (ὦ, κακὴ ἡμέρα νᾶχης, τί θέλεις κάμεις μὲ τὸ σακκί), denen alithia (δὲν ἐν ἀλήθειαν), paradossu tu agiò cillo stroma (παρὰδῶσου τοῦ ἀγίου κοιλόστομα), ti sufenete (τί σφένεται σου φαίνεται), chiapechi (καὶ ἀπ' ἐκεῖ), voithime (βοήθει με), piosise (ποιὸς εἶσαι) psmata leys me ti pergula (ψέματα λέγει μετὰ τῇ pergula), mone ena thelome mis (μόνε ἓνα θέλω μετὰ).

Αἱ ἀρχαὶ τοῦ Ἑνετικοῦ θεάτρου δὲν ἐξηκριβώθησαν ἔτι, διότι οὐδεὶς ἐκοπίασεν ὅπως ἀναδιφήσῃ τὰ πλουσιώτατα ἀρχεῖα τῆς μεγάλης δημοκρατίας, τὰ ὅποια ἀναμφιδόλως περιέχουσι πολλὰ ἔγγραφα δυνάμενα νὰ ἐπιχύσωσι νέον φῶς καὶ εἰς τὴν ἄγνωστον ταύτην σελίδα τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως τῆς Εὐρώπης. Διὰ νὰ ἐκδίδῃ αὐστηροτάτας κατὰ τοῦ θεάτρου διατάξεις τὸ συμβούλιον τῶν Δέκα ἐν ᾗ ἐποχῇ ἡ ἄλλη Ἱταλία σχεδὸν ἠγνόει τὴν σκηνήν, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ Ἑνετικὸν τοῦτο θέατρον εἶχε ῥιζοβολήσῃ βαθύτατα ὅπως δυνήθῃ καὶ ἀντιστῇ εἰς τὴν φοβεράν προγραφὴν. Τὸ διάταγμα τοῦ 1508 λέγει ὅτι τὸ θέατρον τοῦτο εἶχε πρὸ μικροῦ γνωρισθῇ, πόθεν ὁμως καὶ πῶς εἰσέχθη ἐν Ἑνετίᾳ οὔτε ἡ διάταξις λέγει, οὔτε ἄλλοθεν γινώσκομεν. Συγχευόμεναι τινὲς σημειώσεις μνημονεύουσι Χαιρέαν τινὰ ὑποκρινόμενον κωμωδίας ἐν Ρώμῃ καὶ Ἑνετίᾳ περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος, τίς ὁμως ὁ φέρων τὸ ἐλληνικὸν τοῦτο ὄνομα ἠθοποιὸς καὶ ὅποια τὰ περ' αὐτοῦ διδασκόμενα δράμματα ἀγνοεῖται.

Ἡ Ἀναγέννησις δὲν ἐπῆλθεν αἰφνιδίως, ἀλλὰ προητοιμάσθη διὰ μακρᾶς συνεννοήσεως τῆς Δύσεως πρὸς τὴν Ἀνατολήν· τῆς πνευματικῆς ταύτης συγκοινωνίας πρωτίστη γέφυρα ἦν ἡ Ἑνετία πρὸς τὴν ὁποίαν τὸ Βυζάντιον διετέλει εἰς στενωτέρας πολιτικὰς καὶ ἐμπορικὰς σχέσεις ἢ πρὸς τὴν ἄλλην Εὐρώπην. Ἐνόσω μένει ἄλυτον τὸ ζήτημα τῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα φιλολογικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν σχέσεων τῆς Δημοκρατίας πᾶσα εἰκασία, ἔστω καὶ ἡ πειστικωτέρα, θεωρεῖται ἱστορικῶς αὐθαίρετος. Τοιαύτην ἴσως ἀποδείξωσί ποτε τὰ πράγματα καὶ τὴν ἡμετέραν, ἐνόσω ὁμως τὰ πράγματα δὲν θέτουσι τέρμα εἰς τὰς ὑποθέσεις, ἕκαστος δύναται νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ἰδίαν ἰδέαν. Πολλάκις αἱ παρὰδεδογμένα γινώμαι καὶ θεωρεῖαι ἐκπατῶσι, διότι συνήθως κατὰ παράδοσιν ἐπιβάλλεται τὸ ψεῦδος

ὡς ἀλήθεια. Οὕτω καὶ ἐγὼ ἂν ᾔθελον νὰ παραδεχθῶ τυφλῶς τὰ τῶν ἄλλων, ἡδυνάμην νὰ ἐπικαλεσθῶ τὸ κύρος μιᾶς τοιαύτης παραδόσεως καὶ ἐν ὀνόματι τῶν ἐπισημοτέρων βιβλιογράφων νὰ φέρω εἰς μέσον ἕνα ἀπλοῦν τίτλον βιβλίου, τὸ ὅποιον ἤρκει ὡς σπουδαῖον ἐπιχείρημα ὅτι οὐ μόνον ἐκ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων παρέλαβεν ἡ δυτικὴ Εὐρώπη τὰς θεατρικὰς αἰτῆς παραδόσεις, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἡ πρώτη διὰ τοῦ τύπου γνωστὴ συλλογὴ κωμωδιῶν εἶναι νεοελληνικὴ.

Περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, ὁ φιλόμουσος Δανὸς ὑπουργὸς Ὁθων κόμης de Thott συνεκρότησε σπουδαίαν βιβλιοθήκην, τῆς ὁποίας ἐν μὲν μέρος ἐγένετο πρὸς ἀνάλωμα τοῦ πυρός, τὰ δὲ ὑπόλοιπα ἐδωρήθησαν εἰς τὴν βασιλικὴν βιβλιοθήκην τῆς Κοπενάγης· ὁ κατάλογος τῆς συλλογῆς ταύτης ἐδημοσιεύθη εἰς πολλοὺς τόμους, ἐν ἐνὶ τῶν ὁποίων καταγράφονται καὶ Κωμωδίαί ἐν τῷ νεοελληνικῷ ἰδιώματι διδασκόμεναι δημοσίᾳ ἐν Ἑνετίᾳ καὶ τυπωθεῖσαι τὸ 1529 (1). Τοιοῦτον βιβλίον οὐδεὶς πλὴν τοῦ φιλοβιβλίου Δανοῦ εἶδεν, οἱ δὲ διάσημοι βιβλιογράφοι Panzer καὶ Brunet θεωροῦντες ἀποχρῶσαν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Thott κατέγραψαν αὐτὸ ἐν τοῖς βιβλιογραφικοῖς αὐτῶν εὑρετηρίοις (2).

Ὅταν διεκοίνωσα τὰς περὶ θεάτρου ἰδέας μου εἰς σεβαστὸν Γερμανὸν καθηγητὴν ἤκουσα τοῦτον σπουδαίως λέγοντα « ἐπὶ αἱ ὑπὸ τοῦ Thott μνημονευόμεναι νεοελληνικαὶ κωμωδίαί

(1) *Comediae hodierna Graecorum dialecto conscriptae, quae Venetis publice solent aliquando exhiberi*. Vinegia per Giovantino (sic) et Fratelli da Sabio, 1529, εἰς 4ον. 40. (*Catalogi Bibliothecae Thottianae Hauniae* 1775, VIII, σελ. 190).

(2) Panzer, *Annales Typograph.* VIII, 514. Brunet, *Manuel du Libraire* (*Comoediae*).

πρέπει ν' αποτελέστωι τὴν βᾶσιν πάσης ἀξίας· λόγου μελέτης· διὰ τὴν ἐπιτρέψῃ τὸ Συμβούλιον τῶν Δέκα τὴν παρὰ τταὶν καὶ μάλιστα τὴν διὰ τύπου δημοσίευσιν τῶν κωμωδιῶν τούτων, φαίνεται ὅτι οἱ Ἕλληνες ἠθοποιοὶ ἔχαιρον παλαιὰ πρόνυμα, τὰ ὅποια ἐστεροῦντο οἱ Ἑνετοὶ συνάδελφοι αὐτῶν. Ἄν καὶ ἡ σκέψις αὕτη ἐφαίνετο πειστικὴ, οὐδὲν ἦττον θεωρήσας τὸ ζήτημα ἀντάξιον σπουδαιοτέρας μελέτης ἀνεζήτησα ἐπιμόνως τὸ μυστηριώδες βιβλίον εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῆς Δανίας, Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας· οὐδαμοῦ ὅμως ἀνακλύσας αὐτὸ ἤρχισα ν' ἀποκλίνω πρὸς τὴν κοινῶς παραδεγμένην ἰδέαν ὅτι τὸ ἀντίτυπον τοῦ Thott γενόμενον παρηνάλωμα τοῦ πυρὸς ἦν τὸ μόνον διασωθὲν τῆς Ἑνετικῆς ἐκδόσεως· τὴν εἰκασίαν δὲ ταύτην ἐνίσχυον καὶ τὰ γεγονότα ὅτι πραγματικῶς ἐν τῷ ἔτει τούτῳ (1529) εἰς Ἕλληνα ἐκ Πατρῶν Ἀνδρέας ὁ Κουνάδης ἐξέδωκεν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει καὶ διὰ τῶν αὐτῶν τυπογράφων διάφορα ἄλλα νεοελληνικὰ βιβλία τῶν ὁποίων μόλις γινώσκεται ἐν ἡ καὶ δύο ἀντίτυπα. Πρὶν ὅμως δημοσιεύσω τὴν γνώμην ταύτην ἐθεώρησα ἀναγκαῖον ν' ἀποταθῶ καὶ πάλιν εἰς Δανίαν καὶ ζητήσω τὴν τελευταίαν πληροφορίαν. Ὁ φίλος μου Κ. Ἰωάννης Πίω, γυμνασιάρχης ἐν Κοπενάγῃ καὶ κέλ्लιστα γινώσκων τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν καὶ γλῶσσαν ἦν ὁ καταλληλότετος πρὸς λύσιν τοῦ βιβλιογραφικοῦ τούτου μυστηρίου· καὶ ἀληθῶς ὁ πολυμαθὴς Δανὸς ἐπιμελῶς ἐξετάσας τοὺς καταλόγους τοῦ Thott ὡς καὶ τοὺς τῆς Βασιλικῆς Βιβλιοθήκης διεβίβασέ μοι τὴν ἀνέλπιστον εἰδησιν ὅτι τοιοῦτον βιβλίον οὐδέποτε ἐτυπώθη, ἀλλ' ἦν πλάσμα τῆς φαντασίας τοῦ συντάκτου τῶν Θεοτικῶν καταλόγων, ὅστις ἐξέλαβε τὴν ἐν Ἑνετίᾳ τότε (1529) τυπωθεῖσαν νεοελληνικὴν μετάφρασιν τῆς Teseide τοῦ Βοκακκίου ὡς τυλογῆν Κωμωδιῶν!

Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ κ. Πίω ἔχει ἐπὶ λέξει ὡς ἑξῆς.

ΚΡΗΤ. ΘΕΑΤΡ.

κζ'.

« Συγχαρέσαστε ὅτι δὲν σᾶς ἔγραψα ἕως τώρα, μ' ὅλον ἐπὶ ἔλαβον τὸ γράμμα σας πρὸ ὀκτώ ἡμερῶν, ἀλλὰ μόλις σήμερον ἐκατορθώσαμεν νὰ εὐρῶμεν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τὸ βιβλίον διὰ τὸ ὅποσον μοι ἐγράψατε. Δυστυχῶς τὸ βιβλίον εἶνε βουκολακῆς καὶ σᾶς δίδω μόνον ἓνα ἱατρικὸν διὰ νὰ τὸ σκοτώσετε τὸ στοιχειὸ ὅλως δι' ὅλου, διὰ νὰ μὴ ξαναέμβῃ καμμίαν ἄλλην φορὰν εἰς τὸν κόσμον τῶν καυμένων βιβλιογράφων, τοὺς ὁποίους ἤδη ἐπείραξε τοσάκις. Ὑπάρχει ἐδῶ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ ἓνα ἀντίτυπον τῆς μεταφράσεως τῆς Θησείδος τοῦ Boccaccio· ἔγραψα καὶ σᾶς στέλλω κλεισμένον τὸν τίτλον ποῦ περιέχει μόνον τὰς λέξεις « Θησέως καὶ γάμου τῆς Ἐυκλίας », καὶ ἓνα εἰκόνισμα, τίποτε ἄλλο· ἐν τῇ τελευταίᾳ σελίδι τοῦ βιβλίου κάτω εὐρίσκονται αἱ λέξεις: Stampato in Venezia per Giovanantonio, κτλ., καθὼς γράφεται καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Brunet (V, 809, 12432). Ἀλλὰ ἐν τῷ τίτλῳ ἂν εἶναι γραμμένο μὲ μελάνη (φαίνεται τὸ γράψιμον νὰ ἦναι ἀπὸ τὸ τέλος τῆς περασμένης ἐκατονταετηρίδος).— Comoediae hodierna Graecorum dialecto conscriptae, quae Venetiis publice solent aliquando soleri. Auctor est incertus qui, quocunque vellet nomine, opus dedicatum reliquit inscribendum. Πιστεύομεν ὅτι το ἐγραψεν ἓνας βοηθὸς τοῦ κόντε Thott, ποῦ δὲν ἐννοοῦσε τὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ ἀφοῦ εἶδε τὰς πρώτας λέξεις Πρόλογος εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Θησείου καὶ τὰ νοστινὰ εἰκονίσματα ποῦ εὐρίσκονται μέσα ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ βιβλίου ἐνόμισε ὅτι ἦταν κωμωδία! Ἀπὸ τὸν κατὰλογον τοῦ Θόττ ἐπερπάτησε λοιπὸν αὐτὸ τὸ λάθος εἰς ὅλα τὰ βιβλιογραφικὰ λεξικά, ἔτσι ὁ Brunet τὸ ἔχει ἀκόμη, s. t. Comoediae hodierna Graec. dial. conscr. κτλ! Ἀλλὰ καθὼς βλέπετε τώρα, δὲν ὑπάρχει καμμία τοιαύτη συλλογὴ κωμωδιῶν.... Λοιπὸν λυποῦμαι πολὺ, φίλε μου, ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ σᾶς πωρίσω τίποτε διὰ τὴν πραγματείαν σας· μὰ τί νὰ κάμω.

τώρα τοῦλάχιστον ἡξεύρετε πῶς δὲν εἶνε ἐδῶ τίποτε! καὶ οὐκ παρακαλῶ νὰ τὸ παρατηρήσητε εἰς τὸν πρόλογόν σας διὰ νὰ μὴ πιστεύση κανένας ἄλλος, λόγιος, ὅτι ἔχομεν ἐδῶ τέτοιαν συλλογὴν » .

Τὸ ζήτημα τοῦ Βυζαντινοῦ καὶ τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου θέλει λυθῇ ὀριστικῶς ὅταν σπουδαιότερον μελετηθῶσι καὶ τὰ ἀπειράριθμα χειρόγραφα τῆς περιόδου ταύτης. Μέχρι τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος τόμου οὐδὲ αὐτὸς ἐγὼ ἐγίνωσκον ὅτι ἐν τῇ νεοελληνικῇ γλώσσῃ ἐγράφησαν δράματα ἑτέρα πλὴν τῆς Ἑρωφίλης καὶ τῆς Θυσίης τοῦ Ἀβραάμ· εἰδικώτερον ὅμως μελετήσας τὸ ζήτημα εὗρον ἐν ἐνὶ μὲν τῶν Ἑνετικῶν κωδίκων ἐξ ἄγνωστα δράματα, καλῶς δὲ γινώσκω ὅτι εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῆς Νεαπόλεως καὶ τῶν Μεδιολάνων ἀποκείνται καὶ ἄλλα, τίς δὲ οἶδεν ὅποσα τοιαῦτα προσεχῶς θὰ ἀνακαλυφθῶσι, καὶ πρὸ πάντων ἂν ἕτερος Γραφεὺς ἐρευνῶν τοὺς κώδικας βιβλιοθήκης τινος ἀνακαλύψῃ νέον Χορίκιον περιγράφοντα τὴν ἐπ' αὐτοῦ κατάστασιν τῆς Βυζαντινῆς σκηνῆς. Εἰς τῶν Γάλλων περιηγητῶν τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἀναφέρει νεοελληνικά δράματα, τῶν ὁποίων δυστυχῶς οὔτε τοὺς ποιητὰς οὔτε αὐτὰς τὰς ἐπιγραφὰς σημειοῖ (1). Ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ περιηγητοῦ παρακληθεῖσα ἡ Ἑλληνίς κυρία Chenier, μήτηρ τοῦ περιφήμου ποιητοῦ, περιέγραψε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ παντομιμικὴν τινὰ παράστασιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει σωματείου τῶν Ἑπειρωτῶν καὶ Μακεδόνων Κρεωπωλῶν παι-

(1) « Il y a même de tragédies en langue vulgaire, où l'on voit l'extrême différence des Muses modernes aux anciennes ». Guys Voyage littéraire de la Grèce, Paris 1783, σελ. 223.

υκ'.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

ζομένην ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ ὑπὸ διακοσίων ἕως τριακοσίων προσώπων καὶ ἔχουσιν ὑπόθεσιν τὴν κατὰ Δαρείου ἐκστρατεῖαν τοῦ Ἀλεξάνδρου (1). τὸ περίεργον δὲ εἶναι ὅτι πρὸ μᾶλλον κριβῶς χιλιετηρίδος τὸ αὐτὸ παντομιμικὸν δράμα παρίσταντο ἐν τῇ αὐτῇ πόλει, ἐν τῇ αὐτῇ σκηνῇ καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ θεατρικοῦ σωματείου (2).

(1) I, σελ. 193-198.

(2) Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου περὶ βασιλείου τάξεως, βιβλ. Α' (Περὶ τοῦ Μακελλαρικοῦ ἵπποδρομίου).

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ
ΥΠΟ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΤ̃ ΘΕΑΤΡΟΤ̃
ΠΑΝΔΗΜΟΤ̃

Κ. Ν. Σ Α Θ Α

ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ

ᾐ

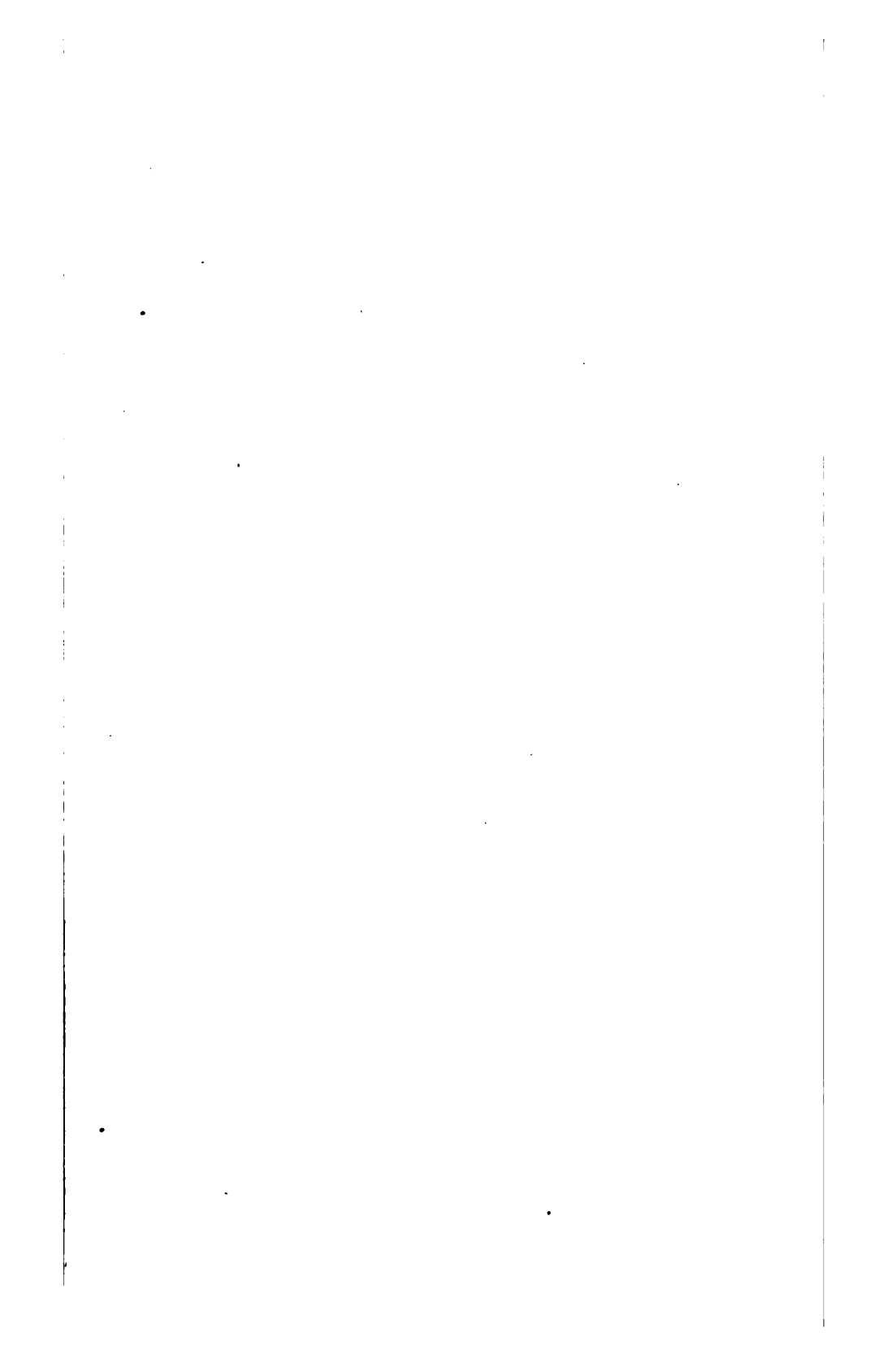
ΣΥΛΛΟΓΗ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ ΚΑΙ ΑΓΝΩΣΤΩΝ

ΔΡΑΜΑΤΩΝ

ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑ:

1879

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΩ ΛΟΜΒΑΡΔΩ

ΦΙΛΩ ΚΑΙ ΕΥΕΡΓΕΤΗ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ (*)

Ἐν ἔτει 1549 ἡ Φερράρα ἐώρτασε τοὺς γάμους τῆς θυγατρὸς τοῦ ἡγεμόνος Ἡρακλέους Β' τοῦ ἐξ Ἑσπίας· τῆς γαμηλίου ἐορτῆς οὐδὲ οἱ ἐν τῇ μικρᾷ ἡγεμονίᾳ φιλοξενούμενοι διάφορων ἐθνικοτήτων λόγιοι καθυστέρησαν, ἀλλὰ συνελθόντες ἐν τῷ οἴκῳ γηραιοῦ καὶ πολυπαθοῦς τυναδέλφου ἐώρτασαν οὐχὶ εὐχούμενοι καὶ ὀρχούμενοι ἀλλὰ πνευματικῶς ἐντρυφῶντες, διότι πραγματικῶς μόνον πνευματικὴν τροφήν ἠδύνατο νὰ τοὺς φιλοδωρήσῃ ὁ σοφώτατος ἀλλὰ πενέστατος ἐστιάτωρ, Δίλιος ὁ Γυράλδης (1).

Τὸ θέμα τῆς συναναστροφῆς ἦν ἀντάξιον τῶν τε συνελθόντων σοφῶν καὶ τοῦ φιλοξενούντος αὐτοὺς πρῆσβυτου· γράψας ὁ Γυράλδης τοὺς γνωστοὺς δέκα Διαλόγους περὶ τῆς ἀρχαίας ποιήσεως, διὰ τῆς συνδιαλέξεως ταύτης ἠθέλησε νὰ ἐπισφραγίσῃ τὸ ἔργον τὸ ὅποιον ἀνέδειξεν αὐτὸν ἓνα τῶν διασημοτέρων φιλολόγων τοῦ καιροῦ του. Οὕτω συνεγράφησαν καὶ οἱ δύο Διάλογοι περὶ τῶν συγχρόνων ποιητῶν, το-

(*) Ἐν ἀρχῇ εἶχεν ἀποφασισθῇ ὅπως προταχθῇ ἡ ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ θεάτρου ὡς πρόλογος τῆς συλλογῆς τῶν Κρητικῶν τούτων δραμάτων, τὸ μέγεθος ὅμως τῆς πραγματείας ἐκαίνης μᾶς ἠνάγκασε νὰ διαιρέσωμεν τὸ βιβλίον εἰς δύο μέρη.

(1) Ὡς γνωστόν, ὁ Γυράλδης διέτρεφε ζωηρὸν εὐγνωμοσύνης αἶσθημα πρὸς τὴν μητέρα τῆς νύμφης, τὴν Ρεναίαν φιλόμουσον θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου IB, ἥτις γενναίως περιέβαλε τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ πολυταράχου καὶ ὀδυνηροῦ αὐτοῦ βίου.

σοῦτον μέχρι τοῦδε ἐκτιμώμενοι διὰ τὴν κομψότητα τοῦ λατινικοῦ ὅρου καὶ πρὸ πάντων τὰς ἐμπεριεχομένας πολυτίμους εἰδήσεις περὶ τῶν τότε ποιητῶν τῆς Ἰταλίας, Γερμανίας, Ἰσπανίας καὶ Ἑλλάδος (1).

Ἐν τῇ συναναστροφῇ τοῦ Γυράλδου ἐνεκωμιάσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀντιμάχου καὶ τοῦ Πόρτου δύο καὶ μόνοι Ἕλληνες ποιηταὶ κωμωδιῶν, ἐλεγείων καὶ εἰδυλλίων, ὁ Σπαρτιάτης Δημήτριος Μόσχος καὶ ὁ Κρής Ἰωάννης Κασιμάτης· οὗτοι δὲν ἦσαν βεβαίως οἱ μόνοι ἀντιπρόσωποι τῆς τότε ἐλληνικῆς ποιήσεως, ἀλλ' οἱ συνδυαλεχθέντες ἔλαβον ὑπ' ὄψει μόνους τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ γνωστοὺς ποιητὰς καὶ πρὸ πάντων τοὺς δυναμένους ν' ἀπομιμηθῶσιν εὐδοκιμώτερον τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Σοφοκλῆ, οὔτε ἡδύνατο ἡ ζωσα τῶν Ἑλλήνων ποίησις νὰ γίνῃ ἀντικείμενον τοιαύτης ἀκαδημαϊκῆς ὁμιλίας· διὸ καὶ ὅταν ὁ Φραγκίσκος Πόρτος προσέθηκεν ὅτι « τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος, καίτοι στενάζον ὑπὸ τὸν ἐπαχθέστερον τῶν δουλικῶν ζυγῶν, διατηρεῖ οὐδὲν ἥττον τὴν εὐφυΐαν καὶ τὰς ἀρετὰς ἐφ' αἷς διέλαμψαν οἱ ἀθάνατοι αὐτοῦ πρόγονοι », ὁ ἐστιάτωρ διέκοψεν αὐτὸν ἐπιλέγων ὅτι δὲν συνήλθον ὅπως θρηνήσωσι τὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος ἀλλ' ἵνα ἀπαγγείλωσιν εὐχαρίστους λόγους ἀναλόγους πρὸς τὸ χαρμόσυνον τῆς ἐορτῆς.

Ὁ Πόρτος, ὡς Κρής, βαθὺς ἐλληνιστῆς καὶ πρὸ πάντων πρακτικὸς παρατηρητῆς (2), βεβαίως ἐγίνωσκε καὶ κατ' ἀξίαν

(1) De Poetis suorum temporum. (ἐν Gyraldi Opera omnia, Lug. Batav. 1696. τόμ. II).

(2) Τὸν Πόρτον ἐγκωμιάζει εἰς τῶν συγχρόνων Ἰταλῶν λογίων δι' ἐπιγράμματος ἀρχομένου ὡς ἑξῆς:

Franciscus celebri est et prosa et carmine Graius,
Italia cui tellus non habet ipsa parem.

(Vicentii Zini Brixiani carminum liber secundum, φύλ. 38. Ἐν τῷ

ἐξετίμα τὰ κομψὰ προέοντα τῆς δημοτικῆς τῶν Κρητῶν μοῦσης· ἀπλῶς δ' ἐν τοιαύτῃ συζητήσει ἀνακηρύξας τὴν εὐφυΐαν καὶ καλαισθησίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἠννόει ὅτι ἡ ποίησις δὲν εἶναι τέχνη ἀποκτωμένη διὰ πολυχρονίου μελέτης καὶ ἐπιπόνου στιχοπλοκίας, ἀλλὰ φυσικὴ καὶ ἄπονος ἐκδήλωσις τῶν αἰσθημάτων πάσης ποιητικῆς καρδίας. Ἄν οὕτως ἠννόουν τὴν ποίησιν καὶ οἱ Βυζαντινοί, οὔτε τσσαῦται εὐφυΐαι θὰ ἐξηγτοῦντο βασανιζόμεναι εἰς ὀδυνηρὸν τοκετὸν ἀπειραρίθμων στιχοργικῶν ἐξαμβλωμάτων, οὔτε ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα θὰ διετέλει ἐν οἷα νῦν φθισίᾳ ἀβεβαίῳ καταστάσει, οὔτε αὐτὴ ἡ ἱστορία τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ποιήσεως θὰ ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ Βηλαρά καὶ τοῦ Σολωμοῦ (1).

αὐτῇ φύλλω εὐρηται καὶ ἐπίγραμμα εἰς Ἰωάννην τὸν Κρήτη, πιθάνως τὸν προμνημονευθέντα Κασσιμάτην).

(1) Τὸν αὐτὸν κίνδυνον θὰ διέτρεχε καὶ αὐτὴ ἡ πατρὶς τοῦ Γυράλδου ἄνευ τῆς ἀδαμαντίνης θελήσεως τοῦ Δάντου, ὅστις περιφρονήσας τὰς κατὰ τῆς ζωῆς γλώσσης προλήψεις τῶν συγχρόνων λογίων ἐγένετο ὁ ἀθάνατος πατὴρ τῆς ἰταλικῆς φιλολογίας. Γράψας ὁ Δάντης λατινιστὶ μὲν ἀπάσας τὰς σπουδαίας αὐτοῦ πραγματείας, ἰταλίστι δὲ μόνον τὴν *Θεῖαν Κοιμωδίαν* καὶ τι ἕτερον ποιητικὸν ἔργον (*La vita Nuova*) ἠθέλησεν ἵνα ὁποδεξῇ ὅτι ὁ μὲν παῖς λόγος δύναται νὰ συγκαταβῇ εἰς παραχωρήσεις καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν σχολαστικότητα, τὴν ποίησιν ὁμῶς καταστρέφουσι τὰ λεξικὰ τῶν νεκρῶν γλωσσῶν καὶ αἱ ἀπηρχαιωμένοι μετρικαί. Εἶναι μάλιστα ἀξιοσημείωτον ὅτι ὁ μέγας ποιητὴς περιφρονητικῶς ἀνυφέρει τὴν τότε σχολαστικὴν τῶν Βυζαντινῶν γλῶσσαν, ὀνομάζων αὐτὴν *Gramaticam* καὶ ἐπισημειῶν ὅτι μόνον δι' ἐπιπόνου μελέτης ὀλίγοι καὶ αὐτῶν τῶν Βυζαντινῶν κατοίρθουν νὰ τὴν μάθωσι « *ad habitum vero huius pauci perveniunt* » Dante, de *Vulgarì eloquio*, I, κεφ. I. Καὶ τῷ ὄντι, ἐν ᾧ ὁ Δάντης ἔγραψε τὸ ἀθάνατον αὐτοῦ ἔπος, ὁ οὐχ ἦτον πολυμαθὴς καὶ εὐφάνταστος Μανουὴλ Φιλῆς ἐβασάνιζε τὸ αὐτοῦ χρονίον εἰς ὀδυνηρὰν κατασκευὴν μυριάδων στίχων, τοσοῦτον στρυφνῶν ὥστε μετὰ πολλοῦ κόπου δύνανται νὰ ἐννοήσωσιν αὐτοὺς καὶ οἱ διασημότεροι τῶν νῦν ἑλληνιστῶν.

Οὕτω σκεπτόμενος ὁ Πόρτος ἠξίωσεν ἰδιχζούσης μνείας τοῖς Κρήταις καὶ Κυπρίους ὡς ἀναπτύσσοντας τὰ φυσικὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος προτερήματα μᾶλλον τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι ὁ Ἑνετικὸς ζυγός, καθὼ χριστιανικός, ἦν φιλανθρωπότερος τοῦ Τουρκικοῦ ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἐστέναζε καὶ ἐμαραίνετο ἡ ἄλλη Ἑλλάς. « ἂν ὁ ζυγὸς οὗτος ἔλειπεν, ἐκραύγασεν ὁ φιλόπατρις Ἑλληὴν, ἡ Εὐρώπη θὰ ἐφωτίζετο ἔτι ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ἀντὶ νὰ φωτίζη-αὐτήν (1) ».

Τὴν πνευματικὴν ὑπεροχὴν τῶν νησιωτῶν τούτων ἐπαινέσας ὁ Πόρτος οὐδεμίαν εἶπεν ὑπερβολήν, ἀφοῦ εἶναι πλέον ἀνεπίδεκτον πάσης συζητήσεως ὅτι εἰς τὴν Κρήτην καὶ τὴν Κύπρον ὁ νεώτερος ἑλληνισμὸς ὀφείλει τὰς πρώτας βάσεις τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ φιλολογίας.

Ἀποσχισθέντες τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους οἱ Κύπριοι ἐμόρφωσαν τὸ διαλεκτικὸν αὐτῶν ἰδιῶμα εἰς βαθμὸν τοιοῦτον ὥστε ὀλίγαι τῶν νεωτέρων Εὐρωπαϊκῶν διαλέκτων δύνανται ν' ἀμιλληθῶσι πρὸς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ποικιλίαν τῆς Κυπριακῆς ποιήσεως καὶ πεζολογίας. Πλὴν τῆς μεγάλης σειρᾶς τῶν χρονογραφιῶν καὶ νομοθεσιῶν οἱ νησιῶται οὗτοι διεστῆρσαν διὰ τῆς στοματικῆς παραδόσεως τ' ἀρχαιότερα καὶ μᾶλλον συνεχῆ μνημεῖα τῆς κυρίως λεγομένης δημοτικῆς ἡμῶν ποιήσεως, ἐνῶ ἡ κρωτηριασμένους τούτων στίχους διέσωσεν ἡ ἄλλη Ἑλλάς. Ζῶν ὁ Πετράρχης εἶδε τὰ ποιήματα αὐτοῦ μεταφρασθέντα ἐν τῷ Κυπριακῷ ἰδιώματι, τὸ δὲ περιέχον τὴν μετάφρασιν αὐτὴν χειρόγραφον διεσώθη ἐν Βενετίᾳ μετ' ἄλλων πρωτοτύπων ἐρωτικῶν ποιημάτων· πρὸ μικροῦ δὲ ὁ πολυμαθὴς φίλος κ. Wagner ἀνεκάλυψεν ἐν Λονδίῳ ἐτέραν συλλογὴν τοιοούτων ᾠσμάτων ψαλλομένων ἐν Ρόδῳ πρὸ τῆς ἀλώσεως.

(1) Gyraldi opera, II, σελ. 554.

Οἱ Κρήτες ἔχουσι μεγάλα καὶ ἐξαιρετικὰ δικαιώματα ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων εὐγνωμοσύνης· οὐδεμία τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν διεμαρτυρήθη κατὰ τοῦ ξένου μετὰ τοσαύτης πεισμονῆς οὐδ' ἔχυσεν ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἀφθονώτερον αἷμα ὅσον ἡ ἀληθῶς μεγαλομάρτυς αὕτη νῆσος (1)· ἐπὶ ἐξακόσια συνεχῆ ἔτη ἀληθῆς βίος τῶν Κρητῶν εἶναι αὐτῇ ἡ ἐπανάστασις, τὴν ὁποίαν ἀποκαλοῦσι διὰ τοῦ εὐφήμου ὀνόματος ὁ καλὸς καιρὸς (2)· ἐν ἰσῇ μοίρᾳ θεωρῶν Ἑνετοὺς καὶ Τούρκους ὁ Κρῆς ἐπολέμησε καὶ πολεμεῖ πρὸς τὸν κατακτητὴν, ἀδιαφορῶν ἂν οὗτος φορῇ χριστιανικὸν σκουφὸν ἢ μουσουλμανικὸν σαρίκιον· ἐπὶ τῆς Ἑνετοκρατίας ἀπέβλεψεν εἰς τὸ Βυζάντιον, σήμερον δ' ἐνατενίζει εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐν Κρήτῃ ἐπέζησαν ζωηρόταται αἱ βυζαντιναὶ παραδόσεις τῶν ὠραίων τεχνῶν, καὶ πρὸ πάντων ὁ φλογερὸς πρὸς τὰ γράμματα ἔρω, ἅπαντα δὲ σχεδὸν ἡ μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς παρελθούσης ἐκατονταετηρίδος ἱστορία τῆς νεωτέρας ἡμῶν φιλολογίας συγκεφαλαιοῦται ἐν αὐτῇ τῇ πνευματικῇ τῶν Κρητῶν ἀναπτύξει. Διὰ τῆς Κρητικῆς ποιήσεως ἐτράφη καὶ ἐξακολουθεῖ ἔτι τρεφόμενος ὁ ἑλληνικὸς λαός, μέγα μέρος τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ καλαισθησίας ὀφείλων εἰς τὴν Βοσκοπούλαν, τὴν Ἐρωφίλην καὶ τὸν Ερωτόκριτον, τῶν ὁποίων ὁλόκληροι στίχοι ἐγένοντο καθαρὸν κτῆμα τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ποιήσεως (3). Εἰς τὴν Κρήτην τέ-

(1) Ὁ ἱστορικὸς Ἀντώνιος Καλιέργης χαρακτηρίζει οὕτω τὸν ἐπαναστατικὸν βίον τῶν συμπατριωτῶν του « Non credo che mai città, o provincia alcuna sia stata tanto dalle continue rebellione travagliata quando fu la città et l'isola di Candia dappoi che venne sotto l'impero de' Venetiani ». *Commentarii delle cose fatte dentro e fuori del regno e isola di Candia*, φῶλ. 700 (ἐν χειρογράφῳ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἀγίου Μάρκου).

2, Pashley's *Travels in Crete*, II, σελ. 150 σημ.

3, Ἐν τῇ τελευτῇ τοῦ κλήδωνος αἱ παρθένοι τοῦ Αἰγαίου παλίσου;

λος πάντων ὀφείλομεν τὰ πρῶτα μνημεῖα τοῦ νεωτέρου ἑλληνικοῦ θεάτρου.

Αἱ ἀρχαὶ τοῦ Κρητικοῦ θεάτρου ἀγνοοῦνται ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἀφοῦ οὔτε τὰ ἐν Ἑνετίᾳ Κρητικὰ ἀρχεῖα ἐξηρευνήθησαν, οὔτε αὐτὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν διασωθέντων δραμάτων γινώσκειται· ἐν τούτων ὑπόθεσιν ἔχον τὸν Μαρτῖνον Φαλιέρον ἐγγράφη ἐν τῇ ΙΔ' ἑκατονταετηρίδι, δηλαδή ὅταν ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη ἡγνῶι τὸ κυρίως λεγόμενον δράμα. Ἡ ποίησις καὶ ἰδίᾳ τὸ θέατρον τῶν Κρητῶν ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ ἀρχαίων μνημείων, τοιαῦτα ὅμως πλείωτερα καὶ τελειότερα ἤθελον ὑπάρχει ἂν δυστυχῶς καὶ παρὰ τοῖς λογίοις τῶν νησιωτῶν τούτων δὲν ἐπεκρίτει ἡ παλαιὰ βυζαντινὴ παράδοσις τῆς περιφρονήσεως τῆς ἐθνικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἀπομιμήσεως τῆς παλαιᾶς μετρικῆς· διὰ τὸν λόγον τοῦτον βλέπομεν μέχρι τινὸς καλλιεργουμένην τὴν ἀληθὴ ποίησιν ὑπὸ μόνου τοῦ λαοῦ, μέχρις οὗ ἡ καλαίσθησις τῶν Κρητῶν ἀποσεύσασα τὸ βάρος τοῦ σχολαστικοῦ φορτίου ἀνεγνώρισεν ὡς μόνην ποιητικὴν γλῶσσαν τὴν τοῦ Χορτάκη καὶ τοῦ Κορνάρου.

Μέχρι ποίου βαθμοῦ καὶ ἰδίᾳ μέχρι τίνος ἐποχῆς ἡ δραματικὴ τῶν Κρητῶν ποίησις διετήρησε τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς πρωτοτυπίαν θέλει γνωσθῇ ὅταν ἐπιμελῶς ἀναλυθῶσι καὶ μελετηθῶσι τὰ διασωθέντα ναυάγια τῆς ἐθνικῆς δραματοποιΐας· ἂν δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐπιτρέπωνται ψιλαὶ ὑποθέσεις, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἀπὸ τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος

εἰς χοροὺς διηρημέναι ἔψαλον ἐναλλὰξ δίστιχα ἐκ τῆς Ἑρωφίλης (Guy's voyage littéraire de la Grèce 1783, τόμ. Ι, σελ. 222)· πολλὰ τοιαῦτα δίστιχα ἐκ τῆς Ἑρωφίλης καὶ τοῦ Ἑρωτοκρίτου εἰλημμένα φάλλοντα ὑπὸ τοῦ λαοῦ καθ' ὅλην τὴν ἐλευθέραν καὶ δούλην Ἑλλάδα, ὡς τοιαῦτα δὲ συλλεχθέντα συμπεριελήφθησαν εἰς πολλὰς συλλογὰς δημοτικῶν ἰσμίων.

τὸ Κρητικὸν δρᾶμα πολὺ ἐπηρεάσθη ὑπὸ τῆς γιγαντιαίας βήμασιν ἀναπτυχθείσης τότε δραματικῆς τῶν Ἰταλῶν σκηνῆς, εἰς πλουτισμὸν τῆς ὁποίας συνετέλεσαν κατὰ τι καὶ αὐτοὶ οἱ Κρήτες γράψαντες δράματα, τὰ ὅποια οὔτε εἰς τὴν ἡμετέραν φιλολογίαν ἀνήκουσιν, οὔτε ἐν αὐτῇ τῇ Ἰταλικῇ δραματουργίᾳ ἐπολιτογραφήθησαν (1).

Προτιθέμενοι νὰ ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ἐπὶ τοῦ παρόντος περιοριζόμεθα εἰς τὴν περιγραφὴν καὶ τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἐν τῷ παρόντι τόμῳ περιλαμβανομένων δραμάτων.

(1) Δράματα γεγραμμένα ὑπὸ Κρητῶν ἐν τῷ Ἰταλικῷ ἰδιώματι γινώσκω τὰ ἑξῆς. *Fedra*, tragedia di Francesco Bozza Candioto, cavaliere-Venezia, appresso Gabriel Giolito de' Ferrari, 1578, εἰς 12^{ον} φύλ. 64 — *L'amorosa Fede*, tragicomedia pastorale di Antonio Pandimo Candioto. Venetia, apresso Giacomo Sarzina, 1620, εἰς 16^{ον} σελ. XIV-196. — *Clearco in Negroponte*, drama per musica da rappresentarsi nel teatro Zane a San Moisè l'anno 1685; dedicato alla virtù e merito dell'illustrissimo Sig. Giorgio Cornaro nobile del regno di Creta e fisico rinomatissimo. Venetia, 1685, presso Franc. Nicolini, εἰς 12^{ον} σελ. 69 (ἀνετυπώθη αὐτὸ: τὸ 1686) — *La Rosaura*, drama per musica da rappresentarsi nel teatro di S. Angelo l'anno 1689. Venetia 1689, per il Nicolini, εἰς 12^{ον} σελ. 70 — *Brenno in Efeso* drama per musica da rappresentarsi nel famoso teatro Vendramino di S. Salvatore l'anno 1690. Venetia 1690, per il Nicolini, εἰς 12^{ον} σελ. 60. Ποιητὴς τῶν ἄνω τριῶν μελοδραμάτων εἶναι ὁ Ἀντώνιος Ἀρχολέος. Εἰς τοὺς δραματικούς τούτους πρέπει νὰ προστεθῶσι καὶ ὅσοι τῶν Κρητῶν μετέγραψαν εἰς τὸ ἰταλικὸν κλασικὸν δρᾶμα, ὡς ὁ Ἰωάννης Ἰουστινιάνης μεταφράσας εἰς versi sdruccioli τὰς κωμωδίας τοῦ Τερεντίου (Βενετ(ῆ) 1544) καὶ ὁ Ἀντωνιος Στρατηγὸς τὴν Ἑκάδην τοῦ Εὐριπίδου (ἐν Παταύῃ 1733). Κατὰ τὸν Cicogna (Inscr. Venez. III, 366-371) ὁ Ἰουστινιάνης ἔγραψε καὶ alcune comedie italiane consistenti in dodici mila versi sdruccioli τοῦ πολυμαθοῦς τούτου Κρητὸς ἐτυπώθησαν ἐν Βασιλείᾳ (1554) ἡθοποίει τινὲς εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν.

Τὰ πρῶτα τρία τῶν Κρητικῶν τούτων δραμάτων ἀντιγράφησαν ἐκ κώδικος τῆς ἐν Βενετίᾳ Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης (cl. XI, cod. XIA, 92) ἀνήκοντος εἰς τὸν φιλόμουσον πατρίκιον Βερνάρδον Νάνην (1).

Ὁ Νανιανὸς οὗτος κῶδιξ, τὸν ὅποιον περιέγραψεν ὁ Μιγγρέλης (2), ἀποτελεῖται ἐκ φύλλων ἐν συνόλῳ 442 ὀγδόου σχήματος καὶ περιέχει διάφορα παλαιῶν καὶ νεωτέρων συγγραφέων πονήματα ἀντιγεγραμμένα ὑπὸ διαφόρων χειρῶν τῆς ΙΖ' καὶ ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, ἐν καὶ μόνον ἔχουσιν πρὸς ἀλλήλας κοινὸν γνῶρισμα, τὴν ἄγνοιαν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης· ἰδοῦ δὲ καὶ κατάλογος τῶν ἐμπεριεχομένων.

Κατήχησις ἀπλοελληνικὴ κατ' ἐρωταποκρίσιν (φύλ. 9—12). Ἀνάτροπή τῆς θρησκείας τῶν Ἑβραίων (12—79) (3). Τοῦ ἐν

(1) Πρὶν περιέλθῃ εἰς χεῖρας τοῦ Ἑνετοῦ συλλογέως τὸ χειρόγραφεον ἀνῆκεν εἰς τὸν ἱερέα Πέτρον Κουτουφᾶν, πιθανῶς Κεφαλλῆνα, ὅστις μεταρχόμενος καὶ τὸν γραμματοδιδάσκαλον ἐσημείωσεν ἐπὶ διαφόρων ἐγγράφων φύλλων τὸ ὄνομά του ὡς καὶ ἄλλα εἰς αὐτὸν καὶ τὰ βιβλίον ἀφορῶντα ἀσήμαντα σημειώματα· οὕτως ἐν τῷ δευτέρῳ προσώπῳ τοῦ φύλλου 102 ἀναγινώσκονται αἱ ἐξῆς ὑπογραφαὶ καὶ σημειώσεις ἀπειροκίλως γεγραμμέναι δι' ἐρυθρᾶς μελάνης· «Ἐτοῦτο τὸ βιβλίον ὑπέγραψεν ἐμοῦ Πέτρου ἱερέως τοῦ Κουτουφᾶ, 1725 μηνὶ μαΐου 18. Πέτρος ἱερεὺς ὁ Κουτουφᾶς ἔγραψα τὸ παρὸν γράμμα διὰ χειρός μου. Τὸ ἐν χειρὶ λαλοῦσι διὰ λόγου του, ὁ ἄνωθεν. Ἀναστάσιος Κουτουφᾶς ἔμουν παρὼν καὶ υπέγραψα εἰς τὸ αὐτὸ βιβλίον, καὶ ὀπλιγάρωμαι νὰ τὸ δώσω ὁπῶς ὄλον τὸν ἀπρίλιον μῆνα, 1713 ἰουνίου 15. Ἀναστάσιος Μιχαλίτζης. Μαντζαβίνος. Μανόλης Σκυλίτζης? Θεοδωρῆς Κουτουφᾶς. Πάυλος Κουτουφᾶς. Παῦλος Μιχαλίτζης ».

(2) Codices Nantiani, σελ. 176—177.

(3) Συνεγράφη περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν φύλλων 60 καὶ 65· «τώρα ἄς εἰποῦν οἱ Ἑβραῖοι ἀπὸ χιλίους ἑξακοσίους χρόνους καὶ ἰδῶ ὅπου πλέον θυσίαν δὲν ἔχουν—καὶ εἶναι παρασμένοι π.χ. χρόνοι καὶ δὲν ἔχουν καμμίαν ἐλπίδα ».

ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου περὶ νηστείας λόγος ε' καὶ ζ'. περὶ μετανοίας λόγος γ'. περὶ σωτηρίας ψυχῆς, δ'. περὶ νηστείας λόγος α'. Εἰς τὸν ριή' ψαλμόν, ἦτοι τὸν ἄμωμον (82—102). Ἀωνόμου Ἑρμηνεία εἰς χειροτονίαν ἀρχιερέως (105—108). Ἀποσημειώσεις εἰς τὰ τῆς λογικῆς πραγματείας (110). Καταβασαίαι ψαλλόμεναι ἐν ὄλῳ τῷ χρόνῳ (111).

Ὁ Ζήνων (ἄνευ ἐπιγραφῆς) φύλ. 115—145. Ὁ Γύπαρις (147—176). Θρήνος φαλίδου πτωχοῦ (178—179). Ὁ Στάθης (ἄνευ ἐπιγραφῆς) 180—207. *Th'sia tu Avraam* (τὸ γνωστὸν θρησκευτικὸν δράμα γεγραμμένον δι' ἰταλικῶν χαρακτήρων) 210—231. *Apocalipsis tis iperagias Theotocu dhia tes colasses ton amartolon* (234—241). *Palea chie Nea Diathiki, piima omorfotato chie poli ofelimon is tus Christianus, camomeni is modo dialogo opu cani o Charos me ton Anthropro* (244—333). Κωμωδία ἀνεπίγραφος, ποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κρητὸς Μάρκου Ἀντωνίου Φωσκόλου (αὐτόγραφος) 342—434. Ἐν φύλλῳ 421 παρεντίθεται πρόλογος ἐτέρας ἀγνώστου τραγωδίας.

Τούτων τὰ μὲν μέχρι τοῦ φύλλου 111 περιεχόμενα ἐκκλησιαστικά καὶ ἄλλα πονήματα, ὡς γνωστὰ καὶ κάκιστα ἀντιγεγραμμένα, οὐδὲν ἔχουσι τὸ διαφέρειν· τὰ ἀπ' ἐντεῦθεν ὅμως μέχρι τέλους δράματα καὶ ἄλλα Κρητικὰ ποιήματα εἶναι πολλοῦ λόγου ἄξια. Ἐξ αὐτῆς μάλιστα τῆς διαίρεσεως αὐτῶν δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ κῶδιξ δὲν εἶχεν οὕτως ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ συναπετελέσθη βραδύτερον διὰ τῆς συγχωνεύσεως πολλῶν καὶ διαφόρων χειρογράφων, ἀφοῦ καὶ αὐτὸ τὸ δευτέρον μέρος ἀντεγράφη ὑπὸ δύο διαφόρων χειρῶν· ἐκ τῶν τελευταίων τούτων Κρητῶν ἀντιγραφῶν ὁ μὲν εἰς προτιμᾶ τὴν ἀπὸ τῆς Φραγκοκρατίας εἰσαχθεῖσαν κακόζηλον συνθήειαν τοῦ γράφειν τὰς ἑλληνικάς λέξεις διὰ λατινικῶν χαρακτήρων, ὁ δὲ

δεύτερος, ὅπως οὖν εἰδήμων τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, καλῶς ἀντέγραψε τὰ νῦν ἐκδιδόμενα τρία δράματτα, διακρίνεται ἐπιμελῶς τοὺς στίχους καὶ ἀπαριθμήσας μάλιστα τοὺς καθ' ἑκατοντάδας, ἀρεταὶ σχεδὸν ἄγνωστοι εἰς τοὺς ὁμοτέχνους αὐτοῦ ἀντιγράφοντας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν ποιήσιν ἐν πεζολογικῇ συνεχεῖα· ἐν δὲ καὶ μόνον ἐλάττωμα δύναται νὰ προσαφθῇ εἰς τὸν ἀντιγραφέα τοῦτον, ὅτι εἶναι ἐχθρὸς ἄσπονδος τῶν τόνων καὶ τῶν πνευμάτων, διὸ καὶ σπανιώτατα σημειοῖ ἐπὶ τῶν λέξεων τὰ διακριτικὰ ταῦτα τῆς ἐλληνικῆς ὀρθογραφίας σημεία.

Ἀγνοεῖται τὸ ὄνομα τοῦ δραματουργήσαντος τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος, μόνον δ' ἐκ τοῦ προλόγου (στ. 35—80) δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἡ τραγωδία αὕτη ἐγράφη καὶ πῦθανῶς ἐδιδάχθη ἐν Κρήτῃ, διαρκούσης τῆς μακρᾶς καὶ μυριονέχρου πολιτοκρίας τῶν Τούρκων, ἥτοι ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κατ' αὐτὴν ἡρωϊκῶς πεσόντος στρατηγοῦ Κατερίνου Κορνάρου (1 Μαΐου 1669). Οἱ διὰ τοῦ στόματος τοῦ Ἀρεῶς ἐπιδαφιευόμενοι ἔπαινοι εἰς τὴν μνήμην τοῦ Ἑνετοῦ ἥρωος οὔτε δουλικῆς κολακείας διαδήλωσις, οὔτε ὑπερβολικὴ τῆς ἀνδρείας ἐκτίμησις εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον ἀληθοφύρος εἰλικρινοῦς εὐγνωμοσύνης καὶ ἀγάπης τῶν συμπολιτῶν τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὴν σκιάν τοῦ φιλοτίμου προμάχου τῆς Κρητικῆς ἐλευθερίας. Ὁ ἐν ὥραίῳ ποιήματι ἐξιστορήσας τὰς θλιβεράς περιπετείας τοῦ μακροῦ ἐκείνου πολέμου, Κρήτης Μαρτίνος ὁ Ζάνης, περιπαθῶς θρηνεῖ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Κορνάρου, καὶ παριστᾷ αὐτὴν τὴν Κρήτην ὀδυρομένην ἐπὶ τῇ μεγάλῃ συμφορᾷ καὶ ἀποτεινέουσιν εἰς τὴν σκιάν τοῦ νεκροῦ τοὺς στίχους τούτους :

ὦ, πῶς τὸ γροίκα ἡ κερδιὰ κ' ἔτρεψε τὸ κρημὶ μου
πῶς θενὰ λάβῃς θάνατον ἐτότες, Κατερῇ μου!

μὰ γὰ φιλῶ τὸ ροῦχό σου, τὸ αἷμά σου θὰ χῶσω
νὰ τὸ κρατῶ σὲ καύχησιν εἰς ὅποια χέρια δώσω (1).

Ὁ ἀναγινώσκων τὸν πρόλογον τοῦτον δύναται νὰ νομίσῃ ὅτι ἐν τῇ ποιητῇ τοῦ Ζήνωνος ἀνεῦρεν ἐφάμιλλόν τινα πρὸς τὸν Χορτάκην καὶ τὸν Κορνάρον, ἂν δ' ἐξ ὄνυχος κρίνῃ καὶ τὸν λέοντα πιθανὸν νὰ φαντασθῇ ὅτι ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν γνήσιόν τι προῖόν τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν δραματουργίας, ἀφοῦ μάλιστα καὶ αὕτῃ ἡ τοῦ δράματος ὑπόθεσις ἐλήφθη ἐκ τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας, τὴν ὁποίαν τοσοῦτον ἐνωρὶς ἐλησημόνησαν οἱ ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν καὶ Ἑνετικὸν ζυγὸν στενάζοντες Ἕλληνες· ἀλλ' ἡ εἰκασία αὕτη μεταβάλλεται εἰς ἀληθὲς πρόβλημα διὰ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ κυρίου δράματος· ἐν τούτῳ ἡ ῥέουσά τοῦ προλόγου γλῶσσα ἐξαφανίζεται, τὴν δὲ ποιητικὴν φαντασίαν διαδέχεται ψυχρὰ πεζολογία· καὶ τῇ ὄντι ἀπλή τοῦ Ζήνωνος ἀνάγνωσις ἀρκεῖ νὰ βεβαιώσῃ ἕκαστον ὅτι οἱ στίχοι δὲν παρήχθησαν φυσικῶς ἐκ ποιητικῆς κεφαλῆς, ἀλλ' ἐπιδύνας ἐτέχθησαν, τινὲς δὲ μάλιστα τούτων καὶ παρεγεμίσθησαν διὰ τῶν ἀνοήτων ἐκείνων μορίων, τὰ ὅποια προδίδουσι τὴν ποιητικὴν στείρωσιν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐγείρεται ἡ ὑπόνοια μὴ ἄλλος ποιητὴς ἔγραψε τὸν πρόλογον, ἕτερος δὲ συνέθεσεν αὐτὸ τὸ δράμα. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, ὁλόκληρος ἡ ἐν λόγῳ τραγωδία οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ ψυχρὰ ἀπομίμησις τῆς ἐν ἔτει 1648 ἐκδοθείσης ὁμωνύμου λατινικῆς (2) τοῦ Ἀγγλου ἰησοῦτ-

(1) Διήγησις διὰ στίχων περὶ τοῦ πολέμου τῆς Κρήτης, σελ. 373-375.

(2) Zeno, tragoedia Josephi Simonis Angli e societate Jesu. Romae typis Haeredum Francisci Corbelletti 1648· εἰς 8^{ον} μικρόν, σελ. 104.

του Ἰωσήφ Σίμωνος (1)· ἐπειδὴ δὲ τὸ λατινικὸν δράμα εἰς οὐδεμίαν τῶν νεωτέρων γλωσσῶν μετεφράσθη, ὡς τοῦλάχιστον ἐγὼ γινώσκω, δυνάμεθα νὰ εικάσωμεν ὅτι ὁ Ἕλλην παρρησι-
στης ἦν τις τῶν τότε Ἑνετοκρήτων λογίων, ἀφοῦ ἐγίνωκε
τὸ λατινικὸν ἰδίωμα καὶ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν, γωλι-
νων ὅμως περὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀφοῦ γράφει ἐπὶ τὸ
ἰταλικώτερον Ἀλέτω, Μεγάλα καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ὁ παραβάλλων τὸν Κρητικὸν Ζήνωνα πρὸς τὸν τοῦ Σίμωνος εὐκόλως ἀναγνωρίζει ὅτι ὁ πρῶτος εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐλευθέρᾳ ἀπομίμησις, ἀλλ' οὐχὶ καὶ δουλικὴ μετάφρασις τοῦ δευτέρου· καὶ ἐνίοτε μὲν παρατηρεῖται καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο, συνήθως ὅμως ὁ μιμητὴς διαφυλάττει ἀνεξαρτησίαν τινὰ ἐν τῇ ἐξελληνίσει τοῦ λατινικοῦ δράματος. Οὕτω λόγου χάριν ἡ περὶ τὸ τέλος τοῦ προλόγου ἐμφάνισις τοῦ Διονύσου ἐλήφθη ὡς ἀπλὴ εἰκὼν ἐκ τῆς μετὰ τὴν ὀγδόην σκηνὴν τῆς τελευταίας πράξεως παρεντιθεμένης *Scena muta* (2), διότι ὁ μὲν Βάκχος τοῦ Σίμωνος εἶναι ἐντελὲς βωδὸν πρόσωπον, ὁ δὲ τῆς Κρητικῆς τραγωδίας Διόνυσος ἀποτελεῖ ἐν τῶν κυριωτέρων προσώπων τοῦ διαλόγου. Ἐνίοτε ὅμως ἔχομεν καὶ πιστὴν τοῦ λατινικοῦ κειμένου μετάφρασιν, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἐξῆς δύο κατ' ἀντιπαράθεσιν ὑποδειγμάτων:

(1) Ὁ Ἰωσήφ Simonis ἢ Simeons γεννηθεὶς ἐν Hants, ἐπεδίωκε ἐν Λονδίῳ τὸ 1671. Πλὴν τοῦ Ζήωνος ἔγραψε καὶ τέσσαρας ἄλλαις ἱστορικαῖς τραγωδίαις, ἐξ ὧν μία (Δέων ὁ Ἀρμένιος) ἔχει ἐκείνης βυζαντινὴν ὑπόθεσιν· βλέπε Backer, *Bibliothèque des écrivains de la compagnie de Jesus*, Liège 1853, 1ère série, σελ. 749.

(2) Ὁ παρὰ Σίμωνι ἀπλῶς ἐμφανιζόμενος Βάκχος περιγράφεται οὕτω: *Bacchus curru sublimis invehitur trahentibus quatuor regibus, qui olim stravit Ebrietas.*

Aurumque terra trahitur, effulget tamen,
et scabra gemmam concha pretiosam tegit.

Ἄπο τὴν γῆν βγαίν' ὁ χρυσός, μὰ ἔχει μεγάλη χάρι,
κ' ἡ πεταλὶδα ἡ ἄσκημη κάνει μαργαριτάρι.

Audi coactum placidus eloquium precor.

Γροίκησε ταπεινά λοιπό, καὶ μένα μὴ μανίσῃς.

Τὸ κείμενον τῆς λατινικῆς τραγωδίας ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐν τέλει τοῦ Προλόγου παρεντιθεμένης σημειώσεως « τότες σονάρουσι κλπ. », ἥτοι ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς ἐπικειμένης στέψεως τοῦ Δογγίνου καὶ τῆς ἐκ τοῦ ἄδου ἐμφανίσεως τῆς σκιάς τοῦ Βασιλίσκου (1). Ἐπειδὴ δὲ τὸ δράμα τοῦ Σίμωνος εἶναι σπανιώτατον, παρατίθῃμι τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, ἥτις συγκρινομένη πρὸς τὸ ἐλληνικὸν κείμενον δίδει σαφὴ ἰδέαν περὶ τῆς ἐν τῇ ἀπομιμήσει μεθόδου τοῦ Κρητὸς ποιητοῦ.

Umbra Basilisci tyranni, quem bello captum Zeno interfecerat.

Compesce murmur aeris infausti tuba,
silete cantus. Aufer hinc regni notas;
male auspicati specimen imperii procul
eripe juvenus. Ite (2) sanguineae domus
monumenta, tristi sortis augurium meae.

(1) Τὸ λατινικὸν κείμενον ἔχει: Clangentibus tubis, tympanis sonantibus, instruitur apparatus ad Longinum coronandum. Effertur ad Ephebis in scenam, hinc et hinc duae mensae serico stratae, et super mensas corona, sceptrum, trabea, liber, gladius, costeraque imperii insignia.

(2) Evertit mensas, dejicit ornamenta.

Devota Furiis decora, queis mervi Stygem.
 Non hanc, sepultae Noctis excessi Chao,
 visurus aulam; regna bene novi mea,
 Erebi theatrum. Ducibus Eois novum est,
 ad sceptrā, festo pacis ascensu, gradi.
 Per fanda, per nefanda, per scelerum strucem,
 per fraudis artes, perque perjura dolos
 mentis, per odia, per novercales plagas,
 per bella, flammās, vulnera, cruorem, neces,
 iter est ad altum Gentis Eoae thronum,
 haec me superbas duxit ad sedes via;
 hac et volutus, mergor in Stygem ultimam
 sic, sic feratur, quisqis imperii decus
 anhelus ardet: calle non sueto ruis,
 Longine. Nondum claustra nocturni Jovis
 Megaera rupit, agmen Eumenidum trahens.
 Non alta furias sensit ultrices domus,
 non flammam et iras, non ineluctabilem
 Fati procellam. Stagnet insontum prius
 cruore tellus; aggerat coedes furor;
 spargantur astra sanguine; umbrarum gemat
 sub onere vasto cymba Tartarei senis;
 tunc auspicare sceptrā; tunc ostrum rape.
 Age tuba; versis omen auspiciis cane;
 Fatale stringe murmur (1). Aëdimur; sonat,
 jam scena noctem denset, ac furvus locum
 obvelet horror (2). Stent sepulchrali situ
 vacua sub astris busta, ferales tori.

(1) Lugubre sonat tuba.

(2) Conversa scena, omnia nigrescunt.

Oculis (1) triumphum grator, hic Aulae color,
 hic esse regno faustus ineunti solet
 ornatus: haec auguria. Jam celera gradum,
 Ades (2) Megaerae pignus, Acherontis nepos,
 cruenta Zeno. Cerne inexpletae domos
 mortis: per aedes funera insontes eant;
 sparsus cruorem societ innocuum cruor;
 hunc funis, illum sica, medicatus necet,
 alium Lyaeus Testor Umbrarum chaos,
 haud ante Phoebus promet et condet diem,
 quam paria paribus funera aequalis toris.
 I nunc, et ore fata mentito exige.

Ὁ γινώσκων τὴν Βυζαντινὴν ἱστορίαν παρατηρεῖ ὅτι ὁ Ἄγγλος δραματικὸς ἐφρόντισε νὰ ἐξεικονίσῃ ὅπως οὖν πιστῶς τὴν ὁμότητα τοῦ Ζήνωνος, τὴν κακοήθειαν τοῦ Λογγίνου, τὴν πονηρίαν τοῦ Ἀναστασίου, τὴν δολιότητα τῶν αὐλικῶν καὶ τὴν ἀπιστίαν τῶν ἀργυρωνήτων στρατηγῶν, οἱ δὲ χαρακτῆρες οὗτοι ἐλήφθησαν ἐξ αὐτῆς τῆς ἱστορίας τὴν ὁποίαν ὁ Σιμεῶνης καλῶς ἐμελέτησε καὶ κατενόησε, μὴ μιμηθεὶς τοὺς συγχρόνους δραματικοὺς οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἰδιοτρόπως παραχαράττουσι τὴν ἀλήθειαν. Οὕτως ὀλίγα μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ Ζήνωνος ἔτη, τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἐκλέξας ὁ ἱταλὸς Marchi ἔγραψε μελόδραμα (3), ἐν ᾧ ὁ φοβερὸς Ἰσχυρὸς παρί-

(1) Visuntur hic eorum sepulchra qui in praesenti tragoedia interficiuntur, adjectis eorum insignibus et mortis instrumentis.

(2) Prodit Zeno furtivo passu.

(3) Zenone imperatore d' Oriente. Drama per musica da rappresentarsi nel teatro di San Cassiano l'anno 1696. in Venetia 1696, per il Nicolini.

σταται ὡς τρυφερός Φράγκος ἱππότης, ἔχων σύζυγον οὐχὶ τὴν περιώνυμον Ἀριάδνην, ἀλλὰ τινὰ Belisante, ἐξ ἧς μάλιστα καὶ τέκνα ἐγέννησε, τὴν Floralba καὶ τὸν Φερμόνδον πρίγκηπα τῶν Ἀθηναίων! Εἰς τὴν σχολὴν τῶν ἰδιοτρόπων τούτων τῆς ἱστορίας παραχαρακτῶν ἀνήκων καὶ ὁ τοῦ Ζήνωνος παραφραστὴς μετέβαλε τὸν πατρίκιον Πελάγιον εἰς τὸν ἀνέπαρκτον πατριάρχην Πελάγιον, μὲ σκοπὸν βεβαιοῦν δραματικωτέρας συγκινήσεως, πιθανῶς ὅμως καὶ ἀπλῶς ἐκλαδῶν τὸ λατινικὸν patricius, ὡς πατριάρχης.

Ἡ μετὰ τὸν Ζήωνα δημοσιευομένη κωμωδία « ὁ Στάθης » ἐποιήθη πιθανῶς ὑπὸ τινος Φόλα, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ ἐν τῇ ἐπιλόγῃ μονολογοῦντος κωμικοῦ προσώπου τοῦ φέροντος τὸ ὄνομα τοῦτο, ὅπερ καὶ Φαφόλας γράφεται· ἐκ σημειώμιτο; μάλιστα ἐπὶ τοῦ ἀγράφου προσώπου τοῦ τελευταίου τῆς κωμωδίας φύλλου δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν ὅτι ὁ Φόλας ἢ Φιρόλας οὗτος εἶναι θεατρικὴ μετονομασία ἡθοποιοῦ τινος Μενότου καλουμένου (1).

Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, ἡ κωμωδία ἐγγράφη καὶ ἐδιδάχθη ἐν Κρήτῃ ἐπὶ τῆς μακρᾶς τῶν Ὀθωμανῶν πολιορκίας, ὡς κρίνομεν ἐκ τοῦ μετὰ τὴν πρώτην πράξιν ἐμβαλλομένου ἀσχέτου πρὸς τὸ κύριον δράμα ἐπεισοδίου (intermedio) τοῦ ἔχοντος ὑπόθεσιν τὴν ὑπὸ τῶν πολιορκητῶν αἰχμαλωσίαν ὠραίας χριστιανῆς καὶ τὴν ὑπὸ Κρητῶν ὀπλιτῶν ἐλευθέρωσιν αὐτῆς.

(1) « Φόλας μοναχός. Φαφόλας καὶ Menotes. Menotes filius s. r Menote Σπύρου ».

Ὁ Φόλας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπετέλει μέρος θιάσου ἡθοποιῶν περιερχομένων τὰς πόλεις καὶ διδασκόντων κωμικὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δράματα, τῶν ὁποίων κύριος σκοπὸς ἦν ἡ ἀπλὴ διασκέδασις θεατῶν ἀδυνατούντων νὰ ἐκτιμῇσιν κατ' ἄξian τὴν τεχνικὴν λεπτότητα τῶν ἡθοποιῶν καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς δραματικῆς πλοκῆς. Οὕτως, ἐν ᾧ ὁ καλὸς Φόλας τελευτῶν διαβεβαίωσι τοὺς ἀκροατὰς ὅτι τοῖς εἶπε λόγια δικὰ τοῦ καὶ ὀχι ξένα, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει δικαιούται νὰ ἐπευφημηθῇ χειροκροτούμενος, ἀπλῆ τοῦ Στάθου μελέτη ἀρκεῖ ν' ἀποδείξῃ ὅτι καὶ ὁ ἐγνωστὴς οὗτος κατήγορος τῆς λογοκλοπίας, τῶν συναδέλφων δὲν ἦν ἀπηλλαγμένος τοῦ ἐπιπολάζοντος τότε παραπτώματος, τοῦ σπρετερισμού τῶν ἀλλοτρίων· καὶ ὁλόκληρος μὲν ὁ πρόλογος κατὰ λέξιν ἀντεγράφῃ ἐκ τοῦ Γύπαρι (πρᾶξις E, σκηνὴ I), ὁ δ' ἐπίλογος ἀπεμιμήθη ἐκ τῆς Cigana, κωμωδίας τοῦ Ζαγκάρλη (1). Πρὸς τὴν τελευταίαν Ἑνετογραφικὴν κωμωδίαν ὡς καὶ τὴν τοῦ Κάλμου (il Travaglia) παρούσῃζει καὶ ἄλλας ὁμοιότητας ὁ Στάθης, πιθανῶς μὲν τυχαίας, ὑπόπτους ὅμως διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ τότε Κρητικοῦ θεάτρου ἐπιρροὴν τοῦ Ἑνετικοῦ. Ὁ Φόλας ἐπὶ λέξει οὐδένα τῶν Ἑνετῶν κωμικῶν ἀντιγράφει, ἀπομιμνῆται ὅμως τούτους ἀπαράλλάκτως ὡς καὶ οὗτοι ἀπεμιμήθησαν τοὺς ἄλλους.

Βάσις τῆς τότε ἰταλικῆς κωμωδίας ἦν ὁ Calandra τοῦ καρδινάλιου τῆς Βιδιένας, ὡς δὲ προσσημειώθη, τὸ δράμα τοῦτο

(1) Ἐν τῇ κωμωδίᾳ ταύτῃ καὶ ὁ Spingarda ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν Φόλαν λέγει πρὸς τοὺς ἀκροατὰς « lo sono certo, spettatori, che la favola nostra vi sarà piaciuta per le tante e così varie trame ch' in essa vedute havete (cosa à noi gratissima veramente) per haver li animi nostri inclinati à farvi piacere... Onde noi per premio di ciò, aspettiamo da voi il solito plauso ». La Cigana comedia di Gigio Arthemio Giancarli. Vinegia 1564.

θεωρούμενον ὡς τὸ πρῶτον δημοσίᾳ ἐν Ἰταλίᾳ διδαχθὲν ἐκ-
στορεῖ τὰς κωμικὰς περιπετείας τῶν δύο Μεθωναίων ἀδελφῶν·
τὸ θέμα ληφθέν, ὡς λέγεται, ἐκ τοῦ Πλαύτου (Menecmiū)
κατέστη τοσοῦτον δημοτικὸν ἐν τῇ ΙΣΤ΄ ἐκατονταετηρίδι ὥστε
ἐν τῇ ἀπομιμήσει αὐτοῦ ἐγύμνασαν τὴν κωμικὴν αὐτῶν εὐ-
φυΐαν οἱ πλείστοι τῶν τότε δραματικῶν. Πρῶτος τοῦ Καλάν-
δρα μιμητῆς ὁμολογεῖται αὐτὸς ὁ πρῶτος δημοσίᾳ διδάξας τὴν
πρώτην Ἑνετικὴν κωμωδίαν Λουτζης ὁ Πασχαλῖγος (1).

Ὁ Fedele περὶ τὴν αὐτὴν περιστρεφόμενος, ὑπόθεσιν ἐγράφη
ὁμοίως ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ, ἡ δραματικὴ ὁμως πλοκὴ καὶ ἡ
φυσικότης τῶν ἐν αὐτῷ σκηνῶν τοσοῦτον ἐπεσκέασαν τὸ πρῶ-
τότυπον, ὥστε, ἂν τὸ ἔργον τοῦ καρδινάλιου κωμικοῦ δὲν ἐ-
πεκαλεῖτο ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ σεβάσμιον τῶν πρωτείων δικαίω-
μα, ἡ κωμωδία τοῦ Ἑνετοῦ πατρικίου θὰ κατεῖχεν ἔξοχον
θέσιν ἐν τῇ ἰταλικῇ δραματουργίᾳ.

Τὴν αὐτὴν μετὰ τὸν Πασχαλῖγον ὑπόθεσιν ἀνέπτυξιν
καὶ οἱ προμνημονευθέντες Ἑνετοὶ κωμικοὶ Ζαγκάρλης καὶ Κάλ-
μος ἐν τῇ Cigana καὶ τῷ Traviaglia, εἰς τὰ ἴχνη δὲ τούτων
ἐβάδισε καὶ ὁ Φόλας, ἔχων ὁμως ὑπογραμμὸν τὸν Φεδέλην.
Ἐν τῷ ἐνετικῷ δράματι ὁ pedante Onofrio θέλων νὰ ἐπι-
δείξῃ πολυμάθειαν ἀναμιγνύει ἐν τῇ ἰταλικῇ ὁμιλίᾳ λατινικὰς
φράσεις, ὁ bravo Frangipiera, ὅσω φλύαρος τοσοῦτω καὶ ἄνυ-
νδρος, προσπαθεῖ νὰ καταπλήξῃ τὸν Νάρκισσον, ὑπηρετὴν τοῦ
Φεδέλη, διὰ τῆς διηγέσεως γελοίων καὶ ἀνυπάρκτων ἀνδρα-
γαθιῶν, ἐν ᾧ δὲ εἶναι κατάφορτος ἐξ ὀπλων ζητεῖ καὶ ἄλ-
λα, καὶ ἀγαπῶν τὴν Βικτωρίαν ἐπικαλεῖται τὴν μεσιτείαν
τῆς ὑπηρετρίας αὐτῆς Βεατρίκης. Αἱ σκηναὶ αὗται ἀπαντῶ-

(1) Il Fedele, comedia del clarissimo M. Luigi Pasqualigo. Venezia 1576.

σιν ἀπαράλλακτοι καὶ ἐν τῇ Κρητικῇ κωμῳδίᾳ, ὁ Φόλας ὁμῶς προσεκτικῶς ἀπέφυγε νὰ θέσῃ εἰς τὸ στόμα τῶν διακωμωδουμένων τὰς αὐτὰς φράσεις τοῦ ἐνετοῦ συναδέλφου, διὸ καὶ δικαίως καυχᾶται ὅτι εἶπε λόγια δικά του καὶ ὅχι ξένα.

Αἱ ὁμοιότητες αὗται, ὅσῳ στεναὶ καὶ ἂν ὑποτεθῶσι, δὲν δύνανται νὰ ἐκμηδενίσωσι τὴν σχετικὴν ἀξίαν τοῦ Στάθου, διότι καὶ ἡ πλοκὴ αὐτοῦ εἶναι ἐπιτυχὴς καὶ τὰ κωμικὰ πρόσωπα δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς γνήσιαι εἰκόνες τῶν παρεκτροπῶν τοῦ τότε Κρητικοῦ βίου.

Ὁ ὑπὸ τοῦ Φόλα διακωμωδούμενος Κρητικὸς Μπράβος ἔχει βεβαίως σχέσιν πρὸς τὸν ὁμώνυμον Ἑνετικόν, ἀφοῦ ἐντεῦθεν μετεφυτεύθη καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γῆν τὸ παράσιτον τοῦτο φυτόν, πιθανώτερον ὅμως ὅτι ἐν τούτῳ σατυρίζεται ἡ περὶ τὸ ὅπλοφορεῖν ματαιότης τῶν Κρητῶν, τοὺς ὁποίους διὰ τοῦτο ἔσκωπτον καὶ οἱ οὐχ ἥττον φίλοι τῶν ὀπλοφορικῶν ἐπιδείξων Ἑνετοί· οὕτως ἐν πικρᾷ ἐνετικῇ σατύρᾳ ὁ Κρῆς περιγράφεται ὡπλισμένος πάντοτε ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, καὶ ὁμῶς παραπονούμενος ὡς ὁ Μπράβος τοῦ Φόλα ὅτι δὲν ἔχει πλήρη τὸν ὀπλισμόν του.

Va tutto armato, e le arme sono di tal sorte
che al primo signo vi daran la morte;
in prima una camiscia vuol portare
di finissima maglia gazarina,
dippoi per non haver à sospettare,
di un stil si veste e una corrazza fina,
gambier a mezza coscia vuol portare,
quanto da presa, una celata fina,
arco, spada, pugnual, targa e stilletto;

ci vuol haver per esser più sicuro
quattro pistole, e sette in compagnia (1).

Τὴν σχολαστικότητα καὶ αἰσχροτότητα τοῦ Κρητικοῦ Δασκάλου ἡ Πεδάντη ὡς ἐλέγτο ἐπὶ τὸ ἰταλικώτερον, ὡς καὶ τὴν ἀγυρτίαν τοῦ ψευδοῖατροῦ ἡ Δοτόρου, πικρώτερον τοῦ Φόλα ἐμαστίγωσεν ἕτερος Κρῆς κωμικός, ὁ Μάρκος Ἀντώνιος Φώσκολος, ἐν δράματι περιεχομένῳ ἐν τῷ αὐτῷ χειρογράφῳ.

Ὡς ποιητῆς ὁ Φώσκολος πολὺ καθυστερεῖ τοῦ ἐνδόξου ἀπογόνου αὐτοῦ, ὡς κωμικὸς ὅμως εἶναι πολὺ τοῦ Φόλα ἀνώτερος, καίτοι πολλὰ ἐξ αὐτοῦ σφετερισθεῖς· ἐκ τοῦ Στάθῃ παραλαβὼν τὴν ὑπόθεσιν τοῦ δράματος αὐτοῦ ἐξεικονίζει ζωηρότερον τοὺς κωμικοὺς χαρακτήρας, φίλος ὅμως τῶν αἰσχρολογιῶν ρυπαίνει τὸ ποίημα δι' ἀλληλουχίας βδελυρῶν σκηνῶν, αἰτίνες ἀληθῶς ἐκμηδενίζουνσι τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, καθιστῶσαι τοῦτο ἀπρόσιτον τοῖς πολλοῖς. Ὅπως κριθῇ ἡ συγγένεια τῶν δύο τούτων Κρητικῶν κωμωδιῶν, παρατίθημι σκηνὴν τινὰ τοῦ Φωσκόλου ἀφορῶσαν εἰς τὴν διακωμώδησιν τῆς φλυαρίας, περιαιτολογίας καὶ τῆς δειλίας ἐτέρου τινὸς εἰδους Μπράδων· τὸ κωμικὸν τοῦτο πρόσωπον ἦν ἐκ τῶν Ἑπειρωτῶν ἐκείνων ὀπλαρχηγῶν, οἵτινες ἐπὶ χρήμασι μισθοῦντες εἰς πάντα τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βραχιόνος των, ἦλθον ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ καὶ εἰς Κρήτην, κατὰ παράδοξον δὲ σύμπτωσιν ὁ φαφλατᾶς οὗτος φέρει τὸ αὐτὸ σχεδὸν ὄνομα πρὸς μίαν τῶν ἐνδοξοτέρων τοῦ Σουλίου οἰκογενειῶν, Καπετὰν Ζαεάρας καλούμενος.

Τὴ δύναμίν μου τὴν πολλή, τὴ φόρτζα τὴν μεγάλη
ποῦρι ἐγνώρισάν τηνε σὲ μιὰ μεριά κ' εἰς ἄλλη

(1) Candia, canzone rustica (ἐν χειρογράφῳ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἱγίου Μάρκου, cl. VII, cod. Ital. 918, φύλ. 125j).

ἴουνῆς τσῆ χώρας, κ' ὅπου πᾶς πρᾶμμ' ἄλλο δὲ δηγοῦνται,
 μονάχας τσῆ παλληκαριαῖς ὁποῦ ἄκαμα θυμοῦνται,
 καὶ τρέμουν ὅλοι ὥσά μὲ ἴδωσιν σὰ σκύλοι τὸν Γενάρη
 οἱ Φράγγοι ἀμάδι κ' οἱ Ρωμηοί, κ' οἱ λαῖκοι κ' οἱ φράροι,
 κ' ὅπου μὲ δοῦσι χώνουνται γῆ φεύγουν ἀπομπρός μου,
 γιατί πόσά ναι δυνατὸς γνώθουσι τὸ θυμό μου ·
 κ' ὄντε μοῦ δώσουν ἀφορμὴ τὸ χέρι μου νὰ βάλλω
 σὲ τοῦτο μου τὸ φρατουπί καὶ σύρω νὰ τὸ βγάλλω
 ὅξ' ἀπὸ τὸ φουκάριν του, καὶ τὸ μπουινιάλο πιάσω,
 ἄλῃσαστικὸς καὶ λαῖκὸς σύρνω νὰ τεταρτιάσω . . .
 Ἄν εἴσται νᾶμαι ἐγὼ ἴδεπᾶ καιρὸ τὸν περασμένο,
 ὄντεν ὁ Τοῦρκος τ' ἄνομο καὶ τὸ μαγαρισμένο
 σκυλὶ ἦρθε ἔς τοῦτο τὸ νησί ὁγιά νὰ ντεσμπάρκῃ,
 τάσσω σου τὸ ζημιὸ ὅτι πῶς τῇ ρότταν εἶχε πάρει . . .
 Ἐγῶμου κεῖνο τὸν καιρὸ τσῆ μάχαις ἔς τὴν Ἰτάλια,
 σαρζέντες ἤμουν ἐδεκεῖ, μαγγιὸρ ντελλὰ μπατάλια,
 κ' ἂν ἤξερες ἴντά ἄκαμα ἤθελες τουρτουρίσει
 μονάχα νὰ τ' ἀφουκρασθῇς
 Εἰς τὴ Μεσσῆνα διάβηκα κ' ἀντραγαθιαῖς μεγάλαις
 ἐκεῖ ἀποῦ δὲν ἀκούστησα ποτέ ἔς τὸν κόσμον ἄλλαις
 ἤκαμα, ὥστα ποῦ τρόμαξεν ὅλος ὁ κόσμος κείνος,
 κ' ὅλοι κρατοῦσαν βέβαιο πῶς εἶμαι παλαντίνος . . .

ΜΠΕΡΝΑΜΠΟΥΤΣΟΣ (ὑπὲρ τῆς τοῦ ΖΑΒΑΡΛΑ)

εἰλίσιέ με δὲν μπορῶ πλειό μου νὰ τὸν ἀκούγω .

Ζ Α Β Α Ρ Λ Α Σ .

Ὅντε μιλω ἀφουκεῖ καλὰ, εἰδὲς ἄλλιῶς σοῦ κρούγω .
 Ἄν ἴσως, Μπερναμποῦτζό μου, ἐκεῖ ἤθελες προβάλλει
 νὰ μ' ἐξανοίγῃς πῶς πηδῶ σὲ μιὰ μεριά κ' εἰς ἄλλη,

ῥραις μαντρέτα νά κολλῶ, ροβέρσα καὶ στοκάδες
καὶ μπράντους τσ' ὁμορφότερους ὅπου νάμπόριες νάδε,
νά ξεχωρίζω κεφαλαίς, κορμιὰ νά τεταρτιάζω,
πόδια καὶ χέρια νά πετῶ, ἤθελες πεῖ πῶς μοιάζω
'νοὺς Ἑρκουλε, 'νοὺς Ἑττορε, γῆ κ' ἐνοὺς Ἀχιλλέα,
'νοὺς Ροντομόντε, 'νοὺς Νεμπρότ, γῆ 'νοὺς Τρωάκου Αἰνεί.

ΜΠΕΡΝΑΜΠΟΥΤΖΟΣ.

Ἀληθινὰ πεῖν ἤθελα πῶς μοιάζεις 'νοὺς δαμιόνου,
'νοὺς Σαταναῖ, 'νοὺς βούβαλου, κ' ἐνοὺς κακοῦ σου χρόνου!
Ἰντά 'ναι αὐτὰ τὰ τζέρκουλα, λέκτορα κ' ἡ τζιλέα,
τὰ ρόντομα ὅπου λές καὶ τρῶς, τὰ νεῦρα κ' ἡ τζινέκ;

ΖΑΒΑΡΛΑΣ.

Μαθές σὺν εἶσαι βούβαλος καὶ μηδὲ πρᾶξιν ἔχεις
καὶ δὲν διαβάζεις γράμματα, πῶς θές νά τσῆ κατέχης;
τοῦτοι τσῆ παλαιούς καιροὺς ἄντρες μαρτυρημένοι
'ς τοῦτο τὸν κόσμον ἤσανε κι' ἀπ' ὅλους 'παινεμένοι.

Τὸ τρίτον δράμα (ὁ Γύπαρις) εἶναι χριεστάτον ποιμενικὸν
εἰδύλλιον, ἡ ὡς λέγουσιν οἱ Ἰταλοὶ *tragicommedia pastorale*.
Ὁ ἀνώνυμος τούτου ποιητῆς ἐμελέτησε πολὺ τοὺς Ἰταλοὺς
βουκολικοὺς ποιητάς, Sannazaro, Guarini, Tasso καὶ Onegaro,
καὶ πρὸ πάντων τοὺς Ἕλληνας μυθιστοριογράφους, Λόγγον καὶ
Τάτιον, ἐκ τούτων δὲ παραλαβὼν εἰκόνες τε καὶ σκηνὰς μι-
τέπλασεν αὐτάς ἐν τῇ πλουσίᾳ αὐτοῦ φαντασίᾳ ἀναλόγως τῶν
ἀπαιτήσεων τῆς καλαισθησίας τῶν Κρητῶν, ὥστε, μ' ὅλον τὸ

φαινόμενον ξενικὸν αὐτοῦ περιβλεψάμενος, ὁ Γύπαρις δύναται νὰ θεωρηθῇ γνήσιον προτὸν τοῦ Κρητικοῦ Παρνασσοῦ (1).

Ὅς γνωστὸν, κυριώτατος χαρακτήρ τῆς ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν πρῶτον ἀναπτυχθείσης νεωτέρας βουκολικῆς ποιήσεως εἶναι ὅτι ἡ ὑπόθεσις τοῦ δράματος μένει μία καὶ ἡ αὐτὴ, ἥτοι ἔρως βοσκῶ ἀποκρουόμενος ὑπὸ ὥραιας ποιμενίδος προτιμώσης μᾶλλον τὴν ἀδοῦλωτον τῆς Ἀρτέμιδος λατρείαν ἢ τὸν τοῦ γάμου ζυγόν, οὕτω δ' ἡ ἀξία τοῦ ποιητοῦ συνίσταται εἰς τὴν ποιητικωτέραν ἀνάπτυξιν τοῦ δεδομένου θέματος· τὸ εἶδος τοῦτο τῶν εἰδυλλίων διέπλασε πρῶτος ὁ Θεόκριτος χαράξας καὶ τὰ ὅρια, τὰ ὁποῖα δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ ἄνευ κινδύνου καταποντισμοῦ τῆς ἰδιαζούσης τῷ εἰδυλλίῳ ἀπλότητος ἐν τῷ ὠκεανῷ τῆς δραματικῆς πλοκῆς. Οἱ Ἰταλοὶ βουκολικοί, νομίσαντες ὅτι θὰ ἐνεκαίνιζον νέον δραματικὸν εἶδος ἄγνωστον εἰς τοὺς ἀρχαίους, μετέτρεψαν τὸ εἰδυλλίον εἰς ἀληθὲς δράμα, καὶ οὕτως ἀνέδειξαν τὴν *tragicommedia pastorale*, τὸν νόθον τοῦτον καὶ ἄθλιον κέντρονα ποιητικοῦ ἐμβολιασμοῦ καὶ δραματικῆς μωρολογίας. Ἡ Ἀρκαδία τοῦ Σανναζάρου, ὁ Ἀμύντας τοῦ Τάσσου, ὁ Πιστὸς Βοσκὸς τοῦ Γουαρίνη καὶ ὁ Ἀλκαῖος τοῦ Ὀγγάρου ἀποτελοῦσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ποιητικὴν ἄλυσιν, εἰς οὐδεμίαν ὁμῶς δραματικὴν οἰκογένειαν δύναται νὰ ὑπαχθῶσι διότι, ἐκτὸς τῆς βεβιασμένης αὐτῶν πλοκῆς, αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν φαινομένην αὐτῶν ἀρετὴν σκηναὶ ἐξελέγχονται ὡς ἀπλὰ ἀπομιμήσεις ἄλλων, τὰς ὁποίας οὔτε διὰ τὸ δράμα, οὔτε διὰ τὸ εἰδυλλίον προώρισαν οἱ πρῶτοι ἐπινοήσαντες αὐτάς.

Ἡ ἀτυχὴς αὕτη καινοτομία τῶν Ἰταλῶν ποιητῶν ἐγένετο

(1) Στῆχοί τινες τοῦ Ἀγγέλου Πολιτιανοῦ (*Le Stanze*) παριστῶσιν ἐμοιότητά τινα πρὸς τὸν Γύπαριν.

ἀφορμὴ μεγάλου τότε ἀγῶνος, ὅστις ἐπὶ τέλους παρεξέτρεπε εἰς βδελυρὰς προσωπικότητος, τελευταῖον προμαχῶνα ἐν ᾧ συνήθως περιχαρακοῦται ἡ ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ λόγου ἡττηθεῖσα οἴησις. Τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἐπροκάλεσεν εἰς τῶν καθηγητῶν τοῦ ἐν Παταύῳ πανεπιστημίου, ὁ Κύπριος Ἰάσων Δενόρης, ὑποδείξας εὐσχήμως εἰς τὸν πολυθρύλλητον ποιητὴν τοῦ Pastor Fido, ὅτι μάτην ἐζήντησε τὴν ποιητικὴν αὐτοῦ καρδίαν εἰς ἀνάδειξιν δράματος ἀντιβαίνοντος εἰς τοὺς στοιχειωδεστέρους τῆς ποιητικῆς κανόνας, καὶ ὅτι τὸ νόθον τοῦτο εἶδος τῆς δραματικῆς δὲν ἦν προωρισμένον εἰς ἀθανασίαν. Ὁ Γουαρίνης ἀποτόμως προσέβαλε τὸν πολὺν καθηγητὴν, καὶ τὸ χειρότερον ἐπέμεινεν ἐξυβρίζων καὶ συκοφαντῶν αὐτὸν καὶ πᾶσαν τοῦ τάφου (1), τὰ πράγματα ὅμως ἀπέδειξαν ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Δενόρη καταδικασθεῖσα βουκολικὴ κωμωδοτραγωδιὰ τῶν Ἰταλῶν ἐν καὶ μόνον ἀναδείξασα ἀριστούργημα συναπέθανε μετὰ τοῦ Γουαρίνη.

Ἐν ᾧ ὁ Κύπριος καθηγητὴς διεπληκτίζετο πρὸς τὸν Ἰταλὸν βουκολικόν, ὁ Pastor Fido διέτρεχε τὴν Εὐρώπην θαυματοζόμενος ὑπὸ τῶν πολλῶν ὡς ἀμίμητον προϊόν τοῦ νεωτέρου θεάτρου, ἀλλὰ καὶ ἐπικρινόμενος ὑπὸ τῶν ὀλίγων ὁπαδῶν τῆς κλασικῆς σκηνῆς, οἵτινες, ἀμέτοχοι τοῦ τῶν πολλῶν ἐνθουσιασμοῦ, ὡμολόγουν μὲν τὰς ποιητικὰς ἀρετὰς τοῦ Γουαρίνη, οὐδέποτε ὅμως ἐπίστευσαν ὅτι οὗτος ἡδύνατο ἢ ἀναδειχθῆ καὶ σχολάρχης νέου εἶδους δραματικῆς, ἀφοῦ αὐτὸ τὸ δράμα αὐτοῦ ἔφερεν ἐν ἑαυτῷ τὰ τοῦ θανάτου στοιχεῖα, ἥτοι τὴν ἀπομίμησιν καὶ πρὸ πάντων τὴν ἐντελῆ ἐξάντησιν τοῦ λεγομένου δραματικοῦ θέματος.

Εἰς τὴν τάξιν τῶν θαυμαστῶν τοῦ βουκολικοῦ δράματος ἀνήκοντες καὶ οἱ τότε Ἕλληνες ποιηταὶ μετέφρασαν ἄλλεπαλ-

(1) Βλέπε τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν σελ. 197-198.

λήλως, καὶ μάλιστα λίαν ἐπιτυχῶς, τὸν πολύκροτον Pastor Fido (1). Τότε, δηλαδή περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος, ζῶν καὶ ὁ ἀνώνυμος οὗτος Κρῆς ἔγραψε τὸν Γύπαριν, ὅστις, ἐνῶ πολὺ καθυστερεῖ τοῦ ἰταλικοῦ ποιήματος, ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὅτι οὔτε μετὰφρασις οὔτε ἀπομίμησις αὐτοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ, ἂν καὶ εὐχερῶς ἀναγνωρίζεται ἡ ἐπὶ τοῦ ἑλληνος ποιητοῦ μεγάλη ἐπίδρασις τῆς ἰταλικῆς κωμωδοτραγῳδίας, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Ἀμύντου καὶ τοῦ Ἀλκαίου.

Τὰ δύο τελευταῖα δράματα θεωροῦνται ἔν καὶ τὸ αὐτό, διότι ὁ Ὅγγαρος ὑπερβᾷ τὰ ὅρια τῆς τότε συνήθους ἐν τῇ βουκολικῇ σχολῇ λογοκλοπίας, ἀντέγραψε τὸν Τάσσον, κατὰ τοῦτο μόνον καινοτομήσας ὅτι ἀνέδειξεν ἕτερον εἶδος δραματικῆς, τὸ λεγόμενον ἀλιευτικὸν δράμα. Ὁ Ἀλκαῖος περὶλάβε πολλὰ ἐκ τοῦ Ἀμύντου, διὸ καὶ εὐφυῶς ἐπωνομάσθη ὁ βρεγμένος Ἀμύντας, τὴν λογοκλοπίαν ὅμως ἐδιδάχθη ὁ Ὅγγαρος παρ' αὐτοῦ τοῦ Τάσσου κατὰ λέξιν ἀντιγράφοντος τοὺς παλαιούς βουκολικούς καὶ μυθιστοριογράφους.

Οὕτω λόγου χάριν μία τῶν ὠραιότερων τοῦ Ἀμύντου σκηνῶν ἔχει ὡς ἐξῆς:

All' ombra d'un bel faggio Silvia e Filli
sedeau un giorno, ed io con loro insieme;
quando un'ape ingegnosa, che cogliendo
sen giva il miel per que' prati fioriti;
alle guance di Fillide volando,
alle guance vermiglie come rosa,
le morse e le rimorse avidamente;

(1) Τοῦ Πιστοῦ Βοσκοῦ γινώσκω δύο στιχηρὰς μεταφράσεις, ἡς ὧν ἡ πρώτη, ἔργον ἀωνύμου Κρητός, μένει ἀνέκδοτος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἡγίου Μάρκου (ol. IX, cod. XXIV), ἡ δὲ δευτέρα, ἡ τοῦ Ζηκουθίου Μηχαῆλ Σουμάκη, ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ τὸ 1658.

ch' alla similitudine ingannata
forse un fior le credette. Allora Filli
cominciò lamentarsi, impaziente
dell'acuto dolor della puntura;
Ma la bella Silvia disse: Taci,
taci, non ti lagnar, Filli; perch' io
con parole d'incanti leverotti
il dolor della picciola ferita;
à me insegnò già questo secreto
la saggia Artesia; e n'ebbe per mercede
quel mio corno d'avorio ornato d'oro.
Così dicendo, avvicinò le labbra
della sua bella e dolcissima bocca
alla guancia rimorsa; e con soave
susurro mormorò non so che versi.
O mirabili effetti! sentì tosto
cessar la doglia; o fosse la virtù
di que' magici detti, o, com'io credo,
la virtù della bocca
che sana ciò che tocca.
Io che sino a quel punto altro non volli,
che 'l soave splendor degli occhi belli,
e le dolci parole, assai più dolci
che 'l mormorar d'un lento fiumicello
che rompa 'l corso fra minuti sassi,
o che 'l garrir dell'aura infra le frondi;
Allor sentii nel cor ove desire
d'appressar a la sua questa mia bocca:
E fatto, non so come, astuto e scaltro
più dell'usato (guarda quando Amore
aguzza l'intelletto!), mi sovvenne
d'un inganno gentile, col qual io
recar potessi a fine il mio talento:

che, fingendo ch'un'ape avesse morso
il mio labbro di sotto, incominciai
a lamentarmi di cotal maniera,
che quella medicina che la lingua
non richiedeva, il volto richiedeva.
La semplicetta Silvia,
pietosa del mio male,
s'offrì di dar aita
alla finta ferita, ah! lasso! e fece
più cupa e più mortale
la mia piaga verace,
quando le labbra sue
giunse alle labbra mie...
Sebben gli ardenti baci
che spingeva il desire à inumidirsi,
raffrenò la temenza
e la vergogna, o felli
più lenti, e meno audaci.
Ma mentre al cor scendeva
quella dolcezza mista
d'un secreto veleno,
tal diletto n'avea,
che, fingendo ch'ancor non mi passasse
il dolor di quel morso,
fei sì, ch'ella più volte
vi replicò l'incanto (1).

Ἀλλὰ ταῦτα ὁ Τάσσος παρέλαβεν ἐκ τοῦ Τατίου γράφον-
τος οὕτως ἐν τῇ Λευκίππῃ (B' 7).

Ἔτυχε τῇ προτεραιᾷ ταύτης ἡμέρᾳ περὶ μεσημβρίαν ἡ
παῖς ψάλλουσα κιθάρα, ἐπιπαρῆν δὲ αὐτῇ καὶ ἡ Κλειώ καὶ

(1) Aminta, favola boschereccia di Torquato Tasso, atto I, scena II.

παρεκάθητο, διεβάδιζον δὲ ἐγὼ· καὶ τις ἐξαίφνης μέλιττά ποθεν ἐπιπτᾶσα τῆς Κλειοῦς ἐπάταξε τὴν χεῖρα. Καὶ ἡ μὲν ἐνέκραγεν, ἡ δὲ παῖς ἀναθορούσα καὶ καταθεμένη τὴν κιθάρην κατενόει τὴν πληγὴν καὶ ἅμα παρῆναι μὴδὲν ἄχθεσθαι· πύσειν γὰρ αὐτὴν τῆς ἀλγηδόνος δύο ἐπάσασαν ῥήματα· διδῶναι γὰρ αὐτὰ ὑπό τινος Αἰγυπτίας εἰς πληγὰς σφηκῶν καὶ μελιττῶν. Καὶ ἅμα ἐπῆδε, καὶ ἔλεγεν ἡ Κλειώ μετὰ μικρὸν ῥᾶν γεγονέναι. Τότε οὖν κατὰ τύχην μέλιττά τις ἡ σφῆξ περιβομβήσασα κύκλῳ μου τὸ πρόσωπον παρέπτη· καὶ γὰρ τὸ ἐνθύμιον λαμβάνω καὶ τὴν χεῖρα ἐπιβαλὼν τοῖς προσώποις προσεποιούμεν πεπληχθαι καὶ ἀλγεῖν. Ἡ δὲ παῖς προσελθούσα εἶλε τὴν χεῖρα καὶ ἐπυνθάνετο ποῦ ἐπάταχθην· εἰπὼν «κατὰ τοῦ χεῖλους» ἔφην «ἀλλὰ τί οὐκ ἐπάδεῖς, φιλήτη»; Ἡ δὲ προσηλθέ τε καὶ ἀνέθηκεν, ὡς ἐπάσουςα, τὸ στόμα, καὶ τι ἐψιθύριζεν, ἐπιπολῆς ψάύουςα τῶν χειλέων. Καὶ γὰρ κατεφίλουν σιωπῇ, κλέπτων τῶν φιλημάτων τὸν ψόφον, ἡ δὲ ἀνοίγουσα καὶ κλείουςα τῶν χειλέων τὴν συμβολήν, τῷ τῇ ἐπωδῇ ψιθυρίσματι φιλήματα ἐποίει τὴν ἐπωδὴν. Καὶ γὰρ τότε δὴ περιβαλὼν φανερώς κατεφίλουν· ἡ δὲ διασχοῦσα «τί ποιεῖς»; ἔφη «καὶ σὺ κατεπάδεῖς;» «Τὴν ἐπωδὸν», εἶπεν «φιλῶ ὅτι μου τὴν ὀδύνην ἰάσω». Ὡς δὲ συνῆκεν ὁ λόγος καὶ ἐμειδίασε, θαρρήσας κτλ.

Ὁ ἔχων τὴν ὑπομονὴν ὡς ἀντιπαραβάλλη τοὺς Ἰταλοὺς καὶ κελικοὺς πρὸς τὸν Τάτιον, τὸν Λόγγον, τὸν Θεόκριτον καὶ ἄλλους ἑλλήνας συγγραφεῖς, εὐκόλως δύναται ὡς ἀνέστη πολλὰς τοιαύτας ἀπομιμήσεις, ὡς τὴν ὥραίαν σκηνὴν τῆς διδασκαλίας τοῦ ἀνεράστου βοσκοῦ διὰ τοῦ παραδείγματος τοῦ ἔρωτος τῶν ποιητῶν καὶ τῶν ζώων εἰλημμένην ἐκ τῆς Λευκίππης (Α' 17-18) τὴν διὰ τῆς ἡχοῦς ἀπάντησιν τοῦ ἔρωτος εἰς τὴν ἀρχὴν πρόκλησιν τοῦ Σιλβίου (Pastor Fido, IV, 8) ἀπομιμηθεῖσιν ἐκ τοῦ Γαυράδα, καὶ τὰ τοιαῦτα.

Αἱ ἄνω σημειωθεῖσαι δύο σκηναὶ ἀπαντῶσι καὶ εἰς τὸν Γύπαριν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ Κρῆς ποιητῆς ἀνατρέχων εἰς αὐτὴν τὴν πηγὴν προτιμᾷ νὰ μιμηταὶ πιστότερον τὰ ἑλληνικὰ πρωτότυπα· οὕτως, ἀντὶ νὰ διαφθεῖρῃ ὡς ὁ Γουαρίνης τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐπιγράμματος τοῦ Γαυράδα, ἀπομιμεῖται μᾶλλον αὐτό, ὡς δύναται νὰ κρίνῃ ὁ ἀναγνώστης παραβάλλων πρὸς τὸν Γύπαριν (πρᾶξις Δ, στ. 178), τὸ ὡς παρὰ τοῦ Πανὸς ποῖημα τῆς ἡχοῦς.

Ἄχῳ φίλα μοι συγκαταίνεσόν τι ——— Τί;
 ἐρῶ χορίσκας· ἅ δὲ μ' οὐ φιλεῖ ——— Φιλεῖ.
 πρᾶξαι δὲ Καιρὸς καιρὸς οὐ φέρει ——— Φέρει.
 Τὺ τοίνυν αὐτᾷ λέξον ὡς ἐρῶ ——— Ἐρῶ.
 καὶ πίστιν αὐτᾷ κερμάτων τὺ δὸς ——— Τὺ δός (1).

Οἱ ἥρωες τῆς βουκολικῆς τῶν Ἰταλῶν ποιήσεως ἀπέλπιδες ἀποφασίζουσι ν' ἀποθάνωσιν αὐτοχειρί, πρὸ δὲ τοῦ θανάτου αὐτῶν ἀποτείνουσι περιπαθεῖς λόγους εἰς τοὺς συναδέλφους βοσκούς, τὰ πρόβατά των, τοὺς γονεῖς, τὴν περικυκλοῦσαν φύσιν, τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, καὶ αὐτὴν τὴν ἄσπλαγχνον ποιμενίδα τῆς ὁποίας ἡ σκληρὰ καρδία ὑπαγορεύει αὐτοῖς τὸν θάνατον· ὁ μονόλογος οὗτος ἀπομιμηθεὶς ἐκ τοῦ Λόγγου, τοῦ Θεοκρίτου καὶ τοῦ Σοφοκλέους, ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὸν Γύπαριν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ ἐτοιμοθανάτου τῆς Ἰδης βοσκοῦ ἐξέρχονται αἱ αὐταὶ σχεδὸν λέξεις, τὰς ὁποίας ἐν τῇ αὐτῇ στιγμῇ ἀπαγγέλλουσιν ὁ Δόρκων, ὁ Αἶας, καὶ ὁ ἀπαγχονιζόμενος τοῦ Θεοκρίτου ἐραστῆς.

(1) Ἀνθολογία Πλανούδη, ἀριθ. 152.

Ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς ἠρξάνθη ὁ Κρήσι ποιητὴς καὶ ἄλλαι σκηνάς μὴ ἀπαντῶσας ἐν τοῖς βουκολικοῖς τῶν Ἰταλῶν δράμασιν, ὡς τὸ ἐπεισόδιον τοῦ φιλήματος τῆς κοιμωμένης Πηνωρήας καὶ τὸ τῆς ἐρωτικῆς συνεντεύξεως τοῦ Γικνουῦλῃ πρὸς τὴν Φροσύνην ἐπὶ προφάσει ἀνὰ ζήτησεως ἀποπλανηθείσης αἰγός, τὰ ὅποια ἐκ τοῦ Λόγγου (A, 26, Γ, 16) παραλαβὼν ἀνέπτυξεν ἐπὶ τὸ δραματικώτερον καὶ τὸ κωμικώτερον· οὐδὲν δὲ ἀπίθανον ὅτι ἐκ τοῦ αὐτοῦ διηγήματος ἔλαβεν καὶ τὴν πρῶτην ἰδέαν τοῦ μονολογοῦντος Ἑρωτος (ἐν ἀρχῇ Ε' πράξεως), διότι καὶ ὁ Φιλητᾶς παρὰ τῷ Λόγγῳ ἐξυμνεῖ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ θεοῦ τούτου (B, 8). Ἡ περὶ τοῦ φυσικοῦ ἔρωτος διδασχὴ τῆς Φροσύνης ἀπαντᾷ καὶ εἰς ἅπαντα τὰ τῶν Ἰταλῶν δράματα, καὶ ἰδίᾳ ἐν τῷ Ἀλκαίῳ πρὸς τὸν ὅποτον στενωτέρον σχετίζεται ὁ Γύπαρις· ἡ σκηνὴ αὕτη ἀπεμιμήθη, καθὰ ἐσημειώθη, ἐκ τῆς Λευκίππης, εἶναι ὅμως ζήτημα ἂν ὁ Κρήσι ποιητὴς εἶχεν ἀληθῶς ὑπ' ὄψει τὸ ποίημα τοῦ Ὀγγάρου, ἢ μὴ ἡ ὁμοιότης τῆς σκηνῆς προήλθεν ἐκ τοῦ ὅτι ἀμφότεροι ἀπεμιμήθησαν τὸ ἐλληνικὸν διήγημα· ὑπὲρ τῆς τελευταίας ταύτης εἰκασίας συνηγορεῖ καὶ τὸ γεγονός ὅτι τινὲς τῶν στίχων τῶν κοινῶν τούτων σκηνῶν ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ ἐλληνικὰ πρωτότυπα ὅτε μὲν ἐν τῷ Ἀλκαίῳ, ὅτε δ' ἐν τῷ Γύπαρι. Οὕτως οἱ ἐξῆς στίχοι τοῦ Ἰταλικοῦ δράματος,

Che quando intenderai l'aspra novella,
la novella a te cara, altrui spiacente,
della mia morte acerba,
non ti spiaccia onorar l'esequie mie
con una lagrimetta,
con un muto sospiro:
O, se ti par che questa grazia sia
forse troppo alto premio al mio morire;
non ti dispiaccia almeno

passando inanzi al gelido sepolcro
dove sepolte tien l'ossa infelici,
dir: « Ossa fredde, che già foste Alceo,
vi sia lieve la terra: abbiate pace » (1),

ἀντεγγάρησαν πιστότερον ἐκ τοῦ Θεοκρίτου:

Ὅππότεν ἐξενθὼν ἡρτημένον ἐν προθύροισι
τοῖσι τεοῖσιν ἴδης τὸν τλάμονα, μὴ με παρένθης,
στᾶθι δὲ καὶ βραχὺ κλαῦσον, ἐπισπείσας δὲ τὸ δάκρυ
λῦσον τὰς σχοίνω με καὶ ἀμφίθες ἐκ ῥεθέων σῶν
εἴματα καὶ κρύψον με, τὸ δ' αὖ πύμα τόν με φίλασον,
κἂν νεκρῷ χάρισαι τὰ σὰ χεῖλεα· μὴ με φοβαθῇς·
οὐ δύναμαι σίνειν σε, διαλλάξεις με φιλάσας·
χῶμα δέ μοι χῶσον, τό μευ κρύψει τὸν ἔρωτα·
κἂν ἀπίης, τόδε μου τρίς ἐπαίλασον « ὦ φίλε, κεῖσαι »,
ἦν δὲ θέλης καὶ τοῦτο, « καλὸς δέ μοι ὦλεθ' ἑταῖρος »
γράψον καὶ τόδε γράμμα τὸ σοῖς τοίχοισι χαράξω·
« τοῦτον ἔρωις ἔκτεινεν· ἀπηνέα εἶχεν ἑταῖρον (2) ».

Τοὺς τελευταίους ὁμῶς δύο στίχους πιστότερον τοῦ Ὅγγα-
ρον ἀπεμιμήθη ὁ Κρής·

« τὰ κόκκαλά σου ἀνάπαψι κάτω ᾗς τὸν ἄδῃ ἄς βροῦσι!
κ' ἐκείνη ὁποῦ τὸν ἀφορμὴ κ' ἐσφάγηκες, ἄζάπη,
μὴν εὖρη ἀπάνω τσ' ὁρανοῦς μὴδὲ ᾗς τὸν ἄδ' ἀγάπη (3). »

Αἱ πρὸς τὰ ἰταλικά δράματα ὁμοιότητες τοῦ Γύπαρι πε-
ριορίζονται μέχρι τῆς τετάρτης πράξεως, διότι ἡ ἐν τῇ παρχ-

(1) Alceo, favola pescatoria di Antonio Ongaro, atto III, scena 4.

(2) Θεοκρίτου εἰδύλλιον 23, ὁ Ἑραστής.

(3) Πρᾶξις Β, στ. 468-470.

κολουθοῦσῃ πέμπτῃ λύσει τοῦ Κρητικοῦ δράματος οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην σχέσιν ἔχει πρὸς ἐκεῖνα· ἐν ᾧ εἰς ἀπάσας τὰς ἰταλικὰς κωμωδοτραγωδίας, ὃς ἀπόβλητος ἐραστὴς δι' ἡρωικῆς θυσίας ἀπολαμβάνει τὸ ἄντικείμενον τοῦ πυρετώδους αὐτοῦ πάθους, ὑπὲρ τῶν παθημάτων τοῦ Γύπαρι συμπαθεῖ ἐπὶ τέλους, οὐχὶ ἡ ἀγέρωχος Πανώρηξ, ἀλλ' αὐτὴ ἡ Ἀφροδίτη, κατὰ διαταγὴν τῆς ὁποίας ὁ Ἔρως ἐξ οὐρανοῦ καταβάς τιτρώσκει τὴν καρδίαν τῆς ἀνεράστου ποιμενίδος, ἥτις παλιμβολοῦσα ζῆτεῖ ὡς ἔλεος τὴν χεῖρα τοῦ τρυφεροῦ αὐτῆς ἐραστοῦ Ἡ σκηνὴ αὕτη προδίδει ἀρχαϊκὴν τινα πρωτοτυπίαν, καὶ ἐν ταύτῃ περιπτώσει δύναται νὰ προβληθῇ ἡ ὑπόθεσις, μὴ ὁ Γύπαρις εἶναι νεωτέρα τις ἐπεξεργασία παλαιότερου ἑλληνικοῦ δράματος.

Τὴν τολμηρὰν ταύτην ὑπόθεσιν γεννᾷ ἐν ἡμῖν ἡ καταπληκτικὴ ὁμοιότης τῶν τελευταίων τοῦ Γύπαρι σκηνῶν πρὸς τὴν Λευκίππην τοῦ Τατίου καὶ ἰδίᾳ τὸ ἐξῆς ἀξιοσημεῖον περιστατικόν. Ἐν ἔτει 1553 ὁ Ἀνδρέας Κάλμος ἐδημοσίευσεν περίεργον συλλογὴν βουκολικῶν ποιημάτων, ἐν οἷς διακωμωδοῦνται ἔρωτες ποιμένων καὶ βουκόλων· ἀλλὰ τότε οὐδὲν τῶν τοιούτων ἰταλικῶν δραμάτων εἶχε γραφῆ, πολλῷ δὲ μᾶλλον δημοσιευθῇ, ἐκτὸς ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ὁ Ἐνετὸς κωμικὸς εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τοὺς ἥρωας τῶν εἰδυλλίων τοῦ Σανναζάρου· ἐν τούτοις εἶναι περίεργον ὅτι τὸ τρίτον τῶν σατυρικῶν τούτων εἰδυλλίων τοῦ Κάλμου ἔχει τὴν αὐτὴν πρὸς τὸν Γύπαριν ὑπόθεσιν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, διότι καὶ οἱ ἥρωες τούτου, Bissio καὶ Fondolo, δύο Ἐνετοὶ βουκόλοι, περιφρονούμενοι ὑπὸ τῶν ὠραίων ποιμενίδων, μετ' ἀνωφελῇ δάκρυα καὶ θρήνους καταφύγουσιν εἰς τὸ σπήλαιον τῆς Ἥχους, καὶ διὰ τοῦ γέροντος Cernonio συμβουλευθέντες τὴν ἐνταῦθα κατοικοῦσαν νύμφην, ἀναβαίνουν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀφροδίτης, διὰ τῆς μεσιτείας τῆς ὁποίας ἐπιτυχάνουσιν, ὡς ὁ Γύπαρις καὶ ὁ Ἀλέξης, τὸν

ποθητὸν γάμον (1). Ἡ βουκολικὴ αὕτη παρωδία οὐ μόνον ὑ-
μοιάζει πρὸς τὸ Κρητικὸν δράμα, ἀλλὰ καὶ περιέχει τὰς αὐ-
τὰς ἐνίοτε φράσεις. Οὕτως ἡ μὲν Πανώρηα ἀπορρίπτουσα τὸν
ἔρωτα τοῦ Γύπαρι λέγει:

. τὴν ὥρα ἐκείνη
ὁποῦ σαλέψου τὰ βουνὰ καὶ ποταμοὶ γυρίσου
ξανάστρουφα νὰ τρέχουσι, καὶ τὰ πουλιά νὰ ζήσου
θέλουν μπορεῖ 'ς τὴν θάλασσα, καὶ τοῦ γιαιλοῦ τὸ ψάρι
'ς τοῦτα τὰ ὄρη σὰν ἐρθῇ τσῆ Ἰδας τροφή νὰ πάρῃ,
τότε·ς κ' ἐγὼ τὸ Γύπαρι θέλω τὸν ἀγαπήσει
καὶ γι' ἄνδρα μου βλογητικὸν θέλω τὸν πεθυμήσει (2).

Παρά δὲ τῷ Κάλμῳ ἡ Λυδία λέγει ἀποδιώκουσα τὸν Lu-
cido:

Che voi da me? già te l' ho detto, insipido,
che d'altra nimpha ti procacci, intendemi
ne più sopra di me tua mente fermasti,
che più impossibile sia gli monti altissimi
veloci andar, che mai io mi discepari
dal' honesto pensier, casto e immutabile (3).

Ἡ αὕτη δὲ σκηνὴ ἐπαναλαμβάνεται ἐν ἑτέρῳ ποιήματι τῆς
αὐτῆς συλλογῆς.

Di presto il ciel darà fine al so corso,
e i fiumi stalerà el so viazzo,

(1) Andrea Calmo, Giocose moderne et facetissime egloghe pastorali,
Vinegia 1553 (la terza Eglogha).

(2) Γύπαρις πρῶξις I', στ. 56-60.

(3) Terza Pastorale, σιλ. 7.

e la terra ne produrrà mai frutto,
e i anemali tutti morirà...
che mai Veniesia si vaga a Mario (1).

Τὸ περιεργότερον δ' εἶναι ὅτι ἐν τῷ τρίτῳ τούτῳ εἰδυλλίῳ ὁ Κάλμος ἀναμιγνύει καὶ ἑλληνικάς φράσεις, ὡς discoli (δύσκολοι), passa-pramata (πᾶσα πράγματα), calò nerò (καλὸ νερό), pedi mu (παιδί μου) καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ὡς δείκνυται καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς δύο στίχων

Na stin nerò, morphi, calone, crochino,
ocso, vie fora prensto, tora, Clonico (2),

τοὺς ὁποίους ἀπαγγέλλει ἡ ἐν τῷ σπηλαίῳ τῆς Ἑχούς κατοικοῦσα νύμφη,

una santa Maga, Greca pallida.

Ἄγνοῶ πῶς νὰ ἐξηγήσω τὴν τοιαύτην κωμικὴν παρένθεσιν τῶν ἑλληνικῶν φράσεων, τὴν παρωδίαν τοῦ περὶ ἡχοῦς ἐπιγράμματος τοῦ Γαυράδα, τὸ ὁποῖον ἀπεμιμήθησαν καὶ οἱ μεταγενέστεροι βουκολικοὶ τῶν Ἰταλῶν, πρὸ πάντων ὅμως τὴν στενὴν σχέσιν τοῦ Γύπαρι πρὸς τὸ ἐνετικὸν εἰδυλλίον. Ὁ Κάλμος οὔτε ὡς ἑλληνιστὴς γνωρίζεται, οὔτε τὴν τότε καθομιλουμένην Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἠννόει, καθὰ ὅμως προσημειώθη διστελεῖ εἰς φιλικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς Κρήτας ἡθοποιοὺς, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι πρὸς τούτων ἤκουσε τὰς ἑλληνικάς ταύτας φράσεις, πιθανῶς

(1) Calmo, le bizzarre faconde et ingeniose, σελ. 51.

(2) Terza Eglogha Pastorale, σελ. 75.

δὲ καὶ αὐτὴν τοῦ Γύπαρι τὴν ὑπόθεσιν. Ναὶ μὲν ἡ γλῶσ-
σα τοῦ Κρητικοῦ δράματος προδίδει οὐχὶ ἀρχαιότερον ἴσως δὲ
καὶ σύγχρονον τοῦ Κάλμου ποιητῆν, ἀλλὰ τί κωλύει νὰ ὑπο-
θέσωμεν ὅτι ὁ Γύπαρι εἶναι μεταγενεστέρῃ ἐπεξεργασία πα-
λαιότερου ἀγνώστου ποιήματος;

Τὴν ἐν Κρήτῃ ὑπαρξίν τοιούτων ἐπὶ τὸ δημοτικώτερον ἐ-
πεξεργασμένων δραμάτων δυνάμεθα νὰ ὑποπτευθῶμεν καὶ ἐξ
αὐτοῦ τοῦ ἀνά χειρὸς δράματος, ἐν ᾧ μνημονεύεται καὶ ἑ-
τερον βουκολικὸν ποίημα ἔχον ὅλως ἐναντίαν πρὸς τὸν Γύ-
παριν ὑπόθεσιν, ἥτοι τοὺς ἔρωτας τῆς Ἐρωφίλης καὶ τοῦ Καλ-
λίστου, καὶ τὴν ἀπιστίαν τοῦ τελευταίου πρὸς τὸν ἔρωτα τῆς
Ἐρωφίλης (1). τὰ δύο ταῦτα ἐλληνικὰ ὀνόματα, Ἐρωφίλη καὶ
Κάλλιστος, ὑποδεικνύουσιν ὅτι καὶ ἐνταῦθα ὑπεκρύπτετο ἄ-
γνωστός τις τραγωδία.

Ἡ εἰκασία περὶ παλαιότερου ποιήματος ἀφ' οὗ προήλθεν ὁ
σημερινὸς Γύπαρις ὑποστηρίζεται καὶ ὑπὸ τοῦ γεγονότος ὅτι
πολλαὶ σκηναὶ αὐτοῦ ἀπαντῶσι διὰ τῶν αὐτῶν ἀκριδῶν φρά-
σεων καὶ ἐν ἑτέρῃ Κρητικῇ κωμωδοτραγωδίᾳ, τῆς ὁποίας ἡ
ὑπόθεσις οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὸν Γύπαριν.

Δημοσιευθὲν ἐν Βενετίᾳ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος Κρητικὸν δρά-
μα κατέστη τοσοῦτον σπάνιον, ὥστε μόνος ὁ Ἀλλάτιος ἰδὼν
ἀντίτυπον κατέγραψε τὸν τίτλον αὐτοῦ ἐν τῇ γνωστῇ Dram-
maturgia ἀπὸ τοῦ Ἀλλατίου πληροφορηθέντες τοῦτο ὁ Qua-
dri καὶ οἱ ἄλλοι ἱστορικοὶ τῆς ἰταλικῆς ποιήσεως ἀπλῶς ἐση-
μείωσαν τὸ ὄνομα τοῦ Κρητὸς ποιητοῦ, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἄλλης
λεπτομερείας. Εὐτυχῶς ὁμῶς ἀντίτυπον τοῦ βιβλίου διασώζε-
ται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἀγίου Μάρκου, ἐνταῦθα δὲ μελετή-
σας αὐτὸ θέλω τὸ περιγράψαι, διότι καὶ σχέσιν ἔχει πρὸς τὸ

(1) Γύπαρις, πρῆξις Δ', στ. 47-50.

ἡμέτερον θέμα καὶ πρὸ πάντων διότι ἐκ τούτου ἀντεγράφη ἡ ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος τόμου δημοσιευομένη εἰκὼν ἡ συμβολικῶς ἐξεικονίζουσα τὴν ἀναγέννησιν τοῦ νεωτέρου τῶν Ἑλλήνων θεάτρου.

Ἐν ἔτει 1619 ἐτελέσθησαν ἐν Ρεθύμνῳ οἱ γάμοι τῆς Καικιλίας ἢ Καλιέργας θυγατρὸς τοῦ Κρητὸς εὐπατρίδου Ἰωάννου Καλιέργου (1) μετὰ τοῦ Κρητογενοῦς Ἑνετοῦ πατρικίου Φραγκίσκου Κουερίνη κόμητος τῶν Κρητικῶν χωρίων Τεμένου καὶ Δάφνης (2)· ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν γάμων τούτων ὁ Κρῆς

(1) Περὶ τοῦ μεγάλου τῶν Καλιεργῶν οἴκου ὡς καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ἐπικρατοῦσιν ἀσαφὲς εἰδήσεις, εἰς διασάφησιν τῶν δποίων ἀπαιτεῖται ἰδίᾳ πραγματεία· ἐπὶ τοῦ παρόντος διορθῶ τὴν ἡμαρτημένην εἰδῆσιν ὅτι δῆθεν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἑνετοῦ πατρικίου Ἀντωνίου Καλιέργου ἐσθῆσθη ἐντελῶς ὁ εὐγενὴς οὗτος καὶ πολυάριθμος οἶκος, ἐν ᾧ εἰς μόνος κλάδος αὐτοῦ ἐξηφανίσθη ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἀντωνίου τούτου, ὁ τοῦ περιωνύμου Ἀλεξίου. Ἐν παλαιῇ ληξιαρχικῇ βιβλίῳ τῶν εὐγενῶν γάμων ἀναγινώσκεται ἡ ἐξῆς σημείωσις « Zorzi (Calergi) entrò nella nobiltà Veneta del 1381 adi 4 settembre con le altre 29 casate; poi li heredi del qu. Maphio Calergi furono et loro accettati per nobili Veneti del 1407. Hora che è 1538 adi 9 luglio non vie alcuno a Venetia, ma del 1536 ne era 3 in la città di Candia et a Rethimo 17. » Nozze scritte da S. Marco Barbaro (χειρ. ἐν βιβλιοθήκῃ αἰγίου Μάρκου cl. VII, cod. CLVI, φύλ. 83). Ἐκ τοῦ κλάδου τῶν ἐν Ρεθύμνῳ Καλλιεργῶν κατήγετο καὶ ὁ Ἰωάννης οὗτος ὁ ὑπὸ τοῦ Πανδῆμου ὀνομαζόμενος « gran Giovanni, eccelsio duce, di nome sonzano »· οὗτος νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ Κρητὸς Νικολάου Βούχου ἐγέννησε δύο κόρας, ἐξ ὧν ἡ μία ἐγένετο σύζυγος τοῦ ἐν Χανίοις Γεωργίου Ζηγαρόλου (1614), ἡ δὲ δευτέρα εἶναι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος, Καλιέργα ὀνομαζομένη ὑπὸ Πανδῆμου, καὶ Καικιλία ὑπὸ τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων (Matrimonii di nobili Veneziani, I, φύλ. 218, καὶ II, χειρόγραφα ἐν τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ).

(2) Ὁ Φραγκίσκος οὗτος ἦν υἱὸς τοῦ Βενεδικτοῦ Κουερίνη δστις, ὡς ὀγειονομικῶς ὑπέλληλος ἐπιδείξας ἀξιοσημεῖωτον ζῆλον ἐπὶ τοῦ ἐν-

Ἀντώνιος Πάνδημος, σπουδαστής τοῦ ἐν Παταύφ πανεπιστημίου, ἐποίησε βουκολικὸν δράμα, ὑπόθεσιν ἔχον μυθωδές τι ἐπεισόδιον τῆς παναρχαίας Κρητικῆς ἱστορίας (1), ἥτοι τὴν πρὸς ἐξίλασμον τοῦ Ποσειδῶνος εἰς τὸν Μινώταυρον προσφερομένην ὑπὸ τῶν Κνωσίων θυσίαν μιᾶς παρθένου. Ὁ ποιητής, μόλις ἄγων τὸ δέκατον καὶ ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, μετ' ἀρκετῆς ἐπιτυχίας ἐπραγματεύθη τὸ θέμα τοῦτο, διὸ καὶ ἐνθουσιωδῶς ἐπεκροτήθη ὑπὸ τῶν συμφοιτητῶν του, Κρητῶν καὶ Ἑνετῶν, οἵτινες, τῷ διηύθυναν ἐγκωμιαστικὰ ἐπιγράμματα ἐν οἷς τὸν ἀπεκάλουν « *Grand'alma in picciol petto, vecchio pensiero in giovinetta età* ».

ακήφαντος εἰς Κρήτην λοιμοῦ (1595), ὠνομάσθη ἱππότης τοῦ ἀγίου Μάρκου καὶ κόμης Τεμένου καὶ Δάφνης (1597)· εἰς τὸν Βενέδικτον τοῦτον ἀποβίωσαντα τὸ αὐτὸ ἔτος τῶν γάμων τοῦ υἱοῦ του ἐξαφώνησε λατινιστὶ ἐπικήδειον λόγον ὁ σπουδαστὴς Λέων Καλιέργης, τυπωθέντα ἐν Παταύφ. Ἄλλος Κουερίνης, Φραγκίσκος καὶ οὗτος καλούμενος, ἐνυμφεύθη ἐν ἔτει 1550 τὴν κόρην τοῦ Μάρκου Καλιέργη. Τοιαῦται τῶν Καλιεργῶν ἐπιμειζίαι πρὸς Ἑνετοὺς πατρικίους μνημονεύονται πολλαί· οὕτω διάφοροι μὲν Καλιέργαι ἔλαβον γυναῖκας ἐκ τῶν οἰκῶν Dandolo, Manolesso, Corner, Semitecolo, Lombardo da Rethimno, Valaresso, Sanguenazzo, Lolin, Donato, Emo, Muazzo, Marcello καὶ Donato (τοῦ δόγου), θυγατέρας δὲ τῶν Καλιεργῶν συνεζεύχθησαν πρὸς τοὺς Barozzi, Bragadino, Cornaro, Dandolo, Muazzo, Manolesso (βλέπε τὸ προμνημονευθὲν βιβλίον τοῦ Μάρκου Βαρβάρου). Οἰκόσημα αὐτῶν οἱ Καλιέργαι εἶχον τὸν δικέφαλον τοῦ Βυζαντίου ἀετὸν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ἐν τούτῳ Νίκα, καί, κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν, αὐτὰ τὰ χρώματα τῆς νῦν ἐθνικῆς ἡμῶν σημαίας, ἥτοι πέντε παραλλήλους ταινίας ἐνχαλᾶζ κυανῆς τε καὶ λευκάς· (βλέπε Cappellari Cambidoglio Veneto ἐν λεξεί Calergi).

[1] Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἔχει ὁμοιότητά τινα πρὸς ἐν τῶν Ἑρωτικῶν Πιθημάτων τοῦ Παρθενίου (32), διότι ὡς ἡ Εὐλιμένη, θυγάτηρ τοῦ Κύδωνος, οὕτω καὶ ἡ Ἑρωδάφνη κόρη τοῦ Κοσμητῆ θυσιάζεται ὑπὲρ πατρίδος.

μβ'.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

Ὡς δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῆς εἰς τὸ ποίημα προσηγμένης εἰκόνας αὐτοῦ ὁ Πάνδημος συνήνου τῇ φυσικῇ ὠριότητι καρδίας ἀγαθότητα καὶ αἰσθημάτων τρυφερότητα, μελαγχολικῆς δ' εὐαισθησίας πέπλος ἐπισκιάζει τὴν λεπτὴν φυσιογνωμίαν καὶ ἰδίᾳ τοὺς μεγάλους καὶ ἐκφραστικούς αὐτοῦ ὀρθολογισμούς. Φύσει ποιητῆς ἔφερεν ἐν Παδοῦν τὸ ποιητικὸν ἐπώνυμον Ἰόλαος (il giovinetto Jola), καὶ περιπαθῶς ἀγαπῶν τὴν πατρίδα ἐχάραξεν ὡς οἰκόσημόν του τὸν ἐκ τῆς τέφρας αὐτοῦ ἀναγεννώμενον Φοίνικα, πιστὸν σύμβολον τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους· τὴν ἀναγέννησιν ταύτην μετὰ πολλοῦ ἐνθουσιασμοῦ χαιρετῶν ὡς προσεχῆ καὶ ὀφειλομένην ἀμοιβὴν τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγώνων τῆς τυραννουμένης φυλῆς, ἐντρομος ἀποβλέπει εἰς τὸ μέλλον τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρὶδος καὶ φοβεῖται μὴ τὸ δουλικὸν μαρτύριον τῶν Κρητῶν παραταθῇ πέρα τοῦ δέοντος.

Forse un dì fia (deh, quando ?)
che l' alma Creta in libertade avezza
trionferà festosa
del primo nome, che la gloria apprezza ;
Forse un dì fia che le battaglie e l' armi,
ch' or ne l' altrui difesa
per la nemica offesa
nel campo appresta, bellicosa e forte
armi sol per se stessa, e de le guerre
che per proprio valor arde trionfi
soggiogando città, popoli e terre,
che de la Grecia il prencipato merta
s' è dell' ampio Ocean Regina offerta.
Ma che ? pur troppo attende
chi non dispera, e per giustitia impetra
giusto merto da l' Etra

che dal sommo fattor la sù n'avanza
questa fra tanti mal degna speranza (1).

ἐν τοιαύτῃ ἀδημονίᾳ ὁ Πάνδημος ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν
τοῦ Διὸς ὑπὲρ τῆς Κρήτης, ἥτις καθημαγμένη τότε ἐσπάρα-
τεν εἰς τοὺς ὄνυχας τοῦ Ἑνετικοῦ λέοντος.

Deh, non più, deh, non più, padre pietoso,
tante lagrime e sangue!
nel vasto mar dele miserie nostre
da sospirosi venti
fatte procelle ogn'or scosse e turbate?
Qui fia la meta homai, nel nostro sangue
termini ogni sciagura,
perchè doppio di noi
l'Idda possa cangiar stato e ventura.

Ὅταν ἡ εὐαγγελιζομένη ἐλευθερία ἀνατεῖλῃ, τότε μέγα
ἐνεργείας στάδιον θ' ἀνοιχθῇ εἰς τὸν ὑπὸ πολυχρονίου δουλείας
ἀμβλυθυέντα ἐλληνικὸν νοῦν, τότε δὲ καὶ ἡ ποίησις ἀποχαι-
ρετοῦσα τὸν πένθιμον τῶν ποιμένων αὐλὸν θ' ἀντηχήσῃ βρον-
τῆρ' καὶ χαρμόσυνος διὰ τῶν σαλπίγγων τῆς ἀπηλευθερωμέ-
νης φυλῆς.

Χάριν περιεργείας μεταφέρω ἐνταῦθα περικοπὰς τινὰς τοῦ
πρὸς τὴν ἐλευθερίαν λαμπροῦ ὕμνον τοῦ νεαροῦ τῆς Κρήτης
ποιητοῦ.

Felice libertade,
ch' in antiga stagion pregio maggiore

(1) Χορὸς Κρητῶν, σελ. 32-33.

fusti, hor quanto non sei, tanto bramata,
 pregio è dela natura
 sprone dela virtù, adito al bene,
 per te la terra infiora, e 'n Oriente
 spunta al mattino à carregar l' aurora,
 per te fecondo gira
 dele sferi rotandi il moto eterno,
 per te la primavera
 cede al piovoso inverno,
 per te l'ondoso mare
 tal' hora posa e quieta,
 e tranquilla co 'l cielo, ride co 'l sole,
 per te cantano i cigni, e gli augelletti
 spiegano il lor concetti,
 per te geme e sospira
 chi brama di poggjar l'alto cacume
 del celeste Helicon,
 mentre la servitude altrove il tira,
 ma per te poi ragiona
 l'humano ingegno al gran Parnasso assiso
 sì dottamente, ond' ha per proprio adorno
 di casto alloro il crine,
 per te d'amore il regno
 sgombra l'ingiusto sdegno,
 in somma per te il mondo
 visse in stato giocondo,
 se non che l'Ida in servitude oppresso
 ne le miserie sue troppo l'attende!
 Deh, torna pur in questi verdi chiostri!
 forse un dì fia che in Ida
 le fistole piangenti
 forano trombe à le futuri genti.

Τοιοῦτος διακαῆς καὶ σπάνιος διὰ τοὺς τότε χρόνους ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἔρως θερμαίνει τὰ τρυφερά στήθη τοῦ Πανδήμου, ὅστις ἐν τῇ θυσίᾳ τῶν Κρητικῶν παρθένων εἰς τὴν φοβερὰν τοῦ Ποσειδῶνος ὀργὴν πιθανῶς ἐξεικόνισεν αὐτὰ τὰ παθήματα τῆς συγχρόνου Κρήτης, διότι ὁ Ποσειδὼν οὗτος εἶναι αὕτη ἡ θαλασσοκράτωρ Ἑνετία ὡς ὑποτίθεται ἐκ τῶν κατ' αὐτῆς ἁρῶν, τὰς ὁποίας ἐν χορῷ ψάλλουσιν οἱ ποιμένες τῆς ἀδουλῶτου Ἰδης. Ἡ ἡρώς τοῦ δράματος Ἐρωδάφνη προσφέρουσα ἑαυτὴν σφάγιον ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος (1) ἀναμφιβόλως ἐκπροσωπεῖ μίαν τῶν μαρτύρων ἐκείνων γυναικῶν, τῶν ὁποίων τὰς γαστέρας διασχίσας ὁ αἰμοχαρὴς Καβάλλης ἐξεσφενδόνισεν εἰς τὸν ἀέρα τὰ κυοφορούμενα βρέφη (2). Ἡ φοβερὰ τραγωδία ἥτις ἐπεσφράγισε τὸν κατὰ τῶν Κρητῶν τελευταῖον θρίαμβον τῆς Ἑνετίας ἐπέζη τότε ζωηρά, διότι πολλοὶ τῶν συγχρόνων τοῦ Πανδήμου διετέλεσαν αὐτόπται μάρτυρες τῆς φρικώδους σκηνῆς. Εἶναι μάλιστα ἀπορίας ἄξιον πῶς τὸ ποίημα διέφυγε τὴν αὐστηρὰν ἐπιτήρησιν τῆς ἐνετικῆς λογοκρισίας (3), καὶ πῶς Ἐνετὸς τυπογράφος ἐτόλμησε νὰ τυ-

-
- (1) *Eccomi pronta vittima a gli altari*
per me sia liberata
la travagliata patria (σλ. 164).

(2) Ὡς ἀφελῶς διηγᾶται Ἐνετὸς χρονογράφος, ὁ εἰς κατὰπνιξιν τῆς ἀνταρσίας τοῦ Γεωργίου Γανδανόλη ἀποσταλαῖς ἑκτακτος προνοητῆς Καβάλλης « *per maggior spavento fece ritrovar quatro donne gravide, moglie de' Capurioni, le quale con cortellazzi fece aprire il loro ventre, e cavatoli fuori i bambini, questo atto veramente fece grandissimo terrore a tutto il contado* ». Ἐν Pashley, *Travels in Crete*, τόμ. II, σλ. 154, σημ.

(3) Ὁ ποιητὴς ὑπεχρεώθη μόνον νὰ προτίξῃ ὁμολογίαν ὅτι τὰ ἐν τῷ δράματι ἀπαντῶντα χριστιανικὰ ὀνόματα ἔχουσι καθαρὰν ἑθνικὴν προέλευσιν « *Se per avventura (cortesi lettori) leggendo vi troverete noll'*

μς.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

πώση τὸ σύμβολον τοῦ Φοίνικος (1), ἐν ᾧ ἐν τῇ ἐπομένῃ ἰκατονταετηρίδι θρησκευτικόν τι βιβλίον φέρον οὐχὶ τὴν εἰκόνα τοῦ συμβόλου τῆς ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως, ἀλλ' ἀπλῶς τὰ γράμματα Φοῖνιξ παρεδόθη εἰς τὰς φλόγας τοῦ πυρός (2).

Καὶ πιθανῶς μὲν ὅτι χάριν τῶν ἰσχυρῶν νυμφίων δι' οὓς ἡ γράφη τὸ ποίημα, ἡ ἐνετικὴ λογοκρισία ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς, πιθανώτερον ὅμως ὅτι χειρόγραφον διαλαθὼν τὴν προτοχὴν αὐτῆς, ὑπέστη μετὰ τὴν ἔκδοσιν νέαν ἐξέτασιν, καὶ οὕτω κατασχεθὲν καὶ πυρποληθὲν, κατέστη τοσοῦτον δισεύρετον.

Ἄγνοῶ εἰς ποίαν τῶν Κρητικῶν οἰκογενειῶν ἀνῆκεν ὁ Πάνδημος, ὡς καὶ ποταὶ αἱ πρὸς τὴν ὠραίαν Καλιέργαν σχέταις αὐτοῦ, διότι, ἂν καὶ τὴν ἀποκαλῇ

questa vergine augusta alma Calerga,
esempio d' honestate
non men che di beltà rara e divina,

οὐχ ἥττον ὑποψία ἐγείρεται μοι μὴ πολλὰ περὶ ἐρωτικῆς ἱπιστίας περιπαθεῖς στροφὰι ἀφορῶσιν εἰς τὰς διὰ τοῦ πατηγριζομένου γάμου διαλυθείσας ἐλπίδας αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ.

opera Paradiso, Angelo, Cielo, Fato, Fortuna, Sorte, Destino, Inferno, sappiate che la mente dell'autore è christianissima oltre che per rappresentarvi un antico secolo, immitò l' uso dell' antica Gentilità

(1) Ὅτι ὁ Πάνδημος ἰθεῖται τὸν φοῖνικα ὡς σύμβολον τῆς ἀναγεννήσεως τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, πληροφοροῦμεθα ἐξ ἐπιγράμματος εἰς τὴν εἰκόνα αὐτοῦ καὶ τὸν κάτωθι αὐτῆς ἐξικονιζόμενον φοῖνικα.

Questa è immagin di lui che 'l Greco impero
d' eccelsa gloria un tempo alto ricetto
co 'l divin canto e con lo stile eletto
par' che rappelli allo splendor premiero .

(2) Τὸ 1754 ἰδημοσιεύθη ἐν Βενετίᾳ ἡ Εὐαγγελικὴ Σύλπικις Μικι-

Ὅπως ὁμως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, ἡ *Fede Amorosa* ἐτυπώθη μετὰ σπανίας διὰ τῆς χρόνου· ἐκείνους πολυτελείας, διότι περιέχει καὶ ὁκτὼ ὠρεῖας χαλκογραφίας χαρραχθεῖσας ὑπὸ τοῦ διασήμεου ζωγράφου καὶ χαλκογράφου Φραγκίσκου Βαλεζίου (1)· μία τῶν χαλκογραφιῶν τούτων ἐξεικονίζει τὸν Δία κατερχόμενον ἐν μέσῳ κεραυνῶν ἐπὶ τῆς Ἰδης, μετὰ στοργῆς ἀναγνωρίζοντα καὶ προσφωνοῦντα τὴν κλασικὴν γῆν ἐν ᾗ παῖς

ρίου τοῦ Πατρίου φέρουσα ἐν τῇ προμετωπίᾳ οὐχὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Φοίνικος, ἀλλ' αὐτὴν τὴν λέξιν Φο(ν)ιξ (sic) ἐντὸς ἀπλοῦ τετραγώνου τυπογραφικοῦ κοσμήματος· πρὸς ἐξαπλήτησιν τῆς Ἑνετικῆς λογοκρισίας οἱ Ἕλληνες ἐκδίδονται ἐσημεῖωσαν ὡς τόπον ἐκδόσεως, ἀντὶ τῆς Βενετίας, τὸ Ἀμστελδάμον « ἐν τῇ περιφήμῳ πόλει τῆς Ὀλλάνδης Ἀμστερδὰμ », τυπώσαντες δι' ἄλλων τυπογραφικῶν χαρακτήρων καὶ τὸ πρῶτον φύλλον· τοῦ τεχνάσματος ὁμως προδοθέντος ὑπὸ τινος Ζακυνθίου, τὰ χίλια τῆς ἐκδόσεως ἀντίτυπα κατασχεθέντα παρεδόθησαν εἰς τὰς φλόγας· ἐν, ἴσως δὲ καὶ τὸ μόνον ἐκ τούτων ἀντίτυπον διασωθὲν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἀγίου Μάρκου φέρει τὴν ἐξῆς χειρόγραφον σημείωσιν « Gli esemplari di questo libro per ordine del magistrato degli Ecoll.mi Riformatori pubblicamente bruciati » 1756 . Περὶ τῆς διὰ τὸν Φοίνικα πυρποληθείσης ταύτης ἐκδόσεως βλέπε τὰ προλεγόμενα τοῦ ἐν Λειψίᾳ (1758) ἀντυπωθέντος τούτου βιβλίου ὡς καὶ τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν (σελ. 441) .

(1) Τούτων αἱ μὲν πέντε (σελ. 1, 34, 70, 108, 148) ἐξεικονίζουσι διαφόρους τοῦ δράματος σκηνάς, αἱ δ' ἄλλαι παριστῶσι τὸν Δία, τὸν ποιητὴν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς *Antonius Pandimus annum aetatis suae XVIII*, καὶ τὸ οἰκόσημον τῶν Καλιεργῶν, ἦτοι τὸν δικέφαλον Βυζαντινὸν ἄετὸν φέροντα ἐν μὲν τῇ κεφαλῇ τὰ γράμματα *EN TOYTΩ NIKA*, ἐν δὲ τῇ στήθει δλόκληρον τὸν τίτλον τοῦ βιβλίου, ὑπὸ δὲ τοὺς πόδας αὐτοῦ τὸ ὄνομα τοῦ καλλιτέχνου *Francesco Valesio* .

Αἱ ὑπὸ Βαλεζίου χαρραχθεῖσαι ὁκτὼ αὗται χαλκογραφίαι ἀγνωσται ὑπὸ τῶν ἐπιμελῶς καταγραψάντων τὰ ἄλλα ἔργα τοῦ διασήμεου τούτου καλλιτέχνου, περὶ οὗ βλέπε *Neues Allgemeines Künstler Lexicon von Nagler. München 1849, τόμ. 19, σελ. 320* .

μη.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

καί φυγὰς ἐφιλοξενήθη καὶ ἀνετράρη, θλιβόμενον ἐπὶ τῇ ἐκ
τῆς μακρᾶς ἀποχωρήσεως αὐτοῦ ἐπελθούσῃ εἰς τὴν ἀθάνα
τον Ἑλλάδα ἐρημώσει, καὶ ἐπὶ τέλους εὐαγγelizόμενον εἰς
τὴν Κρήτην τὴν ἐπάνοδον τῆς παλαιᾶς ἐλληνικῆς αἵγλης.

Ecco homai ritorno
a rivederti, o caro amato nido,
pompa dell' universo, altera Creta . . .
raccogli i parti tuoi, vivi felice
già di cento citade alma nodrice.

Ἡ ὥραις εἰκὼν τοῦ ἐπὶ τῆς Ἰδης κατερχομένου Διὸς το-
σοῦτον ἤρεσεν εἰς τοὺς τότε Κρήτας, ὥστε καὶ ὡς ἐθνικὸν
αὐτῶν σύμβολον ἀναγνωρίσαντες ἐχάραξαν αὐτὴν ἐν νομισμα-
τοσήμῳ τὸ ὅποσον ἔκοψαν ἐν ἔτει 1630 εἰς τιμὴν τοῦ περ-
πύστου δουκὸς αὐτῶν Φραγκίσκου τοῦ Μοροζίνη (1)· τὸν Δία
δὲ τοῦτον τοῦ Πανδῆμου ἐννοεῖ πιθχνῶς καὶ ὁ Κρῆς Λολλίως
ἐν τοῖς ἐξῆς στίχοις :

(1) Flam. Cornelli, *Creta sacra*, II, σελ. 447. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ εἰκό-
σημον τοῦ Πανδῆμου, ὁ Φοῖνιξ, παρέμεινεν εἰς τοὺς ἐν Παταύῳ στυ-
δάζοντας Ἑλληνας ὡς αὐτὸ τὸ σύμβολον τῆς ἐλληνικῆς παιγωγασίας·
οὕτως ἐν ἔτει 1668 ὁ Ἑνετόκρης Ἱερώνυμος Κορνάρος συγχαιρόμενος
τὸν Ζακύνθιον Ἀγγελον Σουμάκην ἐπὶ τῇ διδακτορικῇ στέφει αὐτὸν
παραβάλλει τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα πρὸς τὸν ἐκ τῆς τέφρας αὐτοῦ ἐ-
ναγεννώμενον φοίνικα ἐν τοῖς ὠραίοις τούτοις στίχοις,

Dal marmi sepolcral l'eco sonante
odi del mio cantar, Grecia sepolta !
Fenice bella sì (qual fosti avante)
da le ceneri tue sarai ritolta .

(*Apantismatologia*, ovvero raccoglimento poetico de' più fioriti ingegni
nelle sol. coronatione dell' eccel. signor Angelo Summachì nobil del
Zante. Padova, 1668, σελ. 87) .

Jovis tonantis inclyta incunabulis;
 Idaeus alto mons cacumine inserit
 astris te (1).

Ἀποῦ δὲ ὁ μὲν φοῖνιξ τοῦ Πανδήμου ἀνεγνωρίσθη ὡς αὐτὸ
 τὸ ἐθνικὸν σύμβολον τῆς ἐλληνικῆς παλιγγενεσίας, ὁ δὲ Ζεὺς
 αὐτοῦ ἐχαράχθη ἐπὶ τῶν Κρητικῶν νομισμάτων, σκοπιμώτερον
 ἐθιώρησα ὅπως ἐνώσας ἀμφοτέρω τὰ σύμβολα ἐν μιᾷ εἰκόνι
 προτάξω αὐτὴν τῇ πρώτῃ ταύτης συλλογῇ τῶν Κρητικῶν
 δραμάτων ὡς συμβολικὴν παράστασιν τοῦ ἐν Κρήτῃ ἀναγεν-
 νηθέντος ἐλληνικοῦ θεάτρου, ἀποῦ μάλιστα καὶ αὐτὸς ὁ ποιη-
 τὴς τοῦτο φαίνεται ἐννοῶν διὰ τῆς καταβάσεως τοῦ Διός,
 ὅστις οὐδεμίαν σχέσιν ἔχων πρὸς τὸ κύριον δράμα ἐπὶ κλήθην
 εἰς τὴν Ἰδαν ἵνα ἀπλῶς χαιρετήσῃ τοὺς νυμφίους καὶ πρὸ
 πάντων ἀκροασθῇ τὸ χάριν αὐτῶν ποιηθὲν Κρητικὸν δράμα.

Μετὰ τὴν μακρὰν ταύτην παρέκβασιν ἐπανέρχομαι εἰς τὸ
 κύριον θέμα, ἥτοι τὴν ἐξέτασιν τῶν πρὸς τὸν Γῦπαριν σχέ-
 σεων τῆς *Fede Amoroza* (2).

Οἱ ἐγκωμιασται τῆς ποιητικῆς γονιμότητος τοῦ Πανδήμου
 δὲν ἦσαν εἰς θέσιν ν' ἀνακαλύψωσιν ὅσας σκηναὶ ἐξ ἑλλων ποιη-
 τῶν οὗτος παρέλαβεν, ἢ πιθανώτερον γινώσκοντες τοῦτο ἐφῆρ-

(1) Aloysii Lollini Carmina, 1655, σελ. 25.

(2) Ὁ τίτλος τοῦ δράματος τούτου τετυπωμένος, ὡς προσημειώθη,
 ἐν τῇ στήθῃ τοῦ οἰκσῆμου τῶν Καλιεργῶν, ἔχει οὕτω. « Ἐν τούτῳ
Nixa. L' amorosa Fede, tragicommedia pastorale di Antonio Pandimo
Candiotto. Nelle nozze dell' illustrissima et eccellentissima contessa Ca-
larga Calergi con l' illustrissimo et Eccellentissimo Sig. Cavalier Fran-
cisco Querini conte di Temenos e de Dafnes. Con licenza et privilegio.
In Venetia apresso Giacomo Sarzina 1620: » εἰς 16ον, σελ. 196 ἡρῶ-
μημένα, καὶ 24 ἐν ἀρχῇ ἀσημειώτοι.

μοσαν καὶ ἐπὶ τοῦ ἐγκωμιαζομένου φίλου τὴν τότε ἐν ἱ-
ταλίᾳ ἐπικρατοῦσαν ἀρχὴν ὅτι ἡ λογοκλοπία ἀντὶ κακίας ἢ
ἀρετῆ τῆς βουκολικῆς ποιήσεως. Ὁ Κρῆς ποιητῆς ὀλιγίστη
μὲν ἐκ τῶν ξένων ἀπεμιμήθη (1), ἐκ τοῦ Γύπαρι ὁμῶς παρ-
λάβεν ἀρκετά, τὰ ὅποια ὅσον πολλὰ καὶ ἂν ὑποτεθῶσιν, οὐ-
δύλως ἐλαττοῦσι τὴν ἀληθῆ ποιητικὴν ἀξίαν τοῦ Πανδήμου,
ὅστις ἀνδρούμενος ἠδύνατο ν' ἀναδειχθῇ οὐχὶ κοινὸς δραματι-
κός, διότι ἡ ἱστορία ὀλιγίστους τοιοῦτους καταγράφει ἐγκαι-
νιάσαντας ἐκ τοσοῦτον νεαρᾶς ἡλικίας τὸ ποιητικὸν αὐτῶν
στάδιον· ὅπως δὴ ποτε ὁμῶς σημειῶ ἐνταῦθα τὰς περικοπὰς ἐ-
κείνας αἰτινας ἀπαράλλακτοι ἀπαντῶσι καὶ εἰς τὸν Γύπαριν.

Qual saettata cerva
che ne l' interne parti
dele viscere astoso
senta l' acuto strale
gravi doglie recar, gravi punture
al suo trafitto petto,
e sostenendo il micidiale incarco
per poco alleggerir l' aspra ferita,

(1) Ἐκ τοῦ Ἀμύντου παραλαβὼν ὁ Πάνδημος δλόκληρον τὸν χορὸν
τῆς Α' πράξεως (O bell'età dell'oro) ἔθεσεν αὐτὸν ἐν τέλει τῆς ἐπιάρ-
της πράξεως τοῦ δράματος αὐτοῦ (σελ. 145-147), ἀπλῶς παραλλήλως
τοὺς στίχους τοῦ Τάσσου (Ma sol perchè quel vano—che di nostra na-
tura 'l leo tiranno) οὕτω :

Ma perchè il nome vano
di quel cieco soggetto
non coglies l' alme ancor con aspro inganno,
quel che dal mondo insano
Possente Amor è detto,
perchè nel regno suo vince tiranno.

hor corra impetuosa, hora s' arresta,
 hor cade, hor s' erge, e si dibatte invano,
 mugge, ne sà che far, ma si raggira,
 e pur s' ange, e martira,
 e non attende nel suo mal che morte;
 tal' io ferita d' amoroso strale
 ma più consunta nel' eterno ardore
 per allegiar, ma in vano,
 e la piaga, e 'l dolore,
 giva per luoghi alpestri,
 per erte balze, e per scoscesi colli,
 per dirupate vie
 spiegando in vano i miei dogliosi accenti (1).

Ἐγὼ ὁ καυμένος τοῦ λαφιοῦ μνοιάζω τοῦ δοξεμένου,
 ὁποῦ τὰ γλάχια τὰ πολλὰ κ' ἢ στράταις δὲν τὸ γιαίνου·
 καθὼς τὸ λάφι ὄντας βαστᾷ 'ς τὸ στῆθος τὸ δοξάρι,
 λογιάζοντας ἀνάπασι 'ς τὸν πόνον του νὰ πάρη,
 ὥραις 'ς τοὺς κάμπους πορπατεῖ, ὥραις 'ς τὰ δάση ἐμπαίνει,
 ὥραις 'ς λαγκάδια χώνεται, κί ὥραις 'ς βουνὰ ἀναιθαίνει,
 ὥραις γλακᾶ, ὥραις στέκεται, πέφτει ὥραις καί μουγγᾶται,
 κί ὅσο γυρεύει ἀνάπασι, πλειότερα τυραννᾶται·
 ἔτσι κ' ἐγὼ ὁ βαργυόμοιρος, ἀπώσταν τῆς καρδιᾶς μου
 ἐκάμασινε τὴν πληγὴ τὰ μμάτια τῆς κυρᾶς μου,
 μέρα καί νύκτα πορπατῶ σὲ κάμπους, σὲ λειβάδια,
 σὲ δάσητα, κ' εἰς ἐγρεμνούς, σὲ ὄρη, σὲ λαγκάδια (2).

(1) *Amorosa Fede*, σελ. 48—49.

(2) Γύκαρις, πρᾶξις Β, στ. 145—156.

O vaghe herbettes e diletosi fiori
 hor a' felici nominar vi deggio,
 poichè accogliete in grembo
 quanto vi fa valer, quanto vi pregia,
 rallegratevi homai,
 godete homai, godete,
 hoggi voi ne togliete
 tanta virtude e pregio,
 ne curarete più bagnar la terra
 di ruggiadose stelle,
 ma l' ambrosia soave
 pioverete al mattin, l' espero perle
 Spronami, Amor, e pur mi dice—bacia
 la bella dispietada.
 Ch' io ti baci . . . ma tu come il comporti? . . .
 Ecco dunque à tuo nome,
 venerando Cupido,
 oso bacciar la delicata guancia!
 temo, lasso, e non oso,
 languisco, e non ardisco
 Deh, che veggio, infelice! oh, nato cieco
 fuss' io per non mirar tanta sventura (4) . . .

Ἦ χορταράκια δροσερά, ὅπου σὰς ἐπλακώνει
 τέτοια νεράϊδα πλουμιστὴ πλεῖ ἄσπρη παρὰ τὸ χιόνι,
 νᾶμου κ' ἐγὼ ἐν' ἀπὸ σὰς νᾶγγιζα τοῦ προσώπου
 ὅπου μπορεῖ τὴν πλερωμὴ νὰ δώσῃ πᾶσα κόπου . . .
 Χόρτα, οἱ ἀνθοί σας σήμερο παίρνουσι τόση χάρι
 μὸσκο νὰ ὀρῶνουν τὸ ταχύ, κί ἀργὰ μαργαριτάρι . . .

Τὸ τί νὰ κάμῃ ὁ ταπεινὸς σήμερον δὲν κατέχω,
 μέσα ἡ καρδιά μου μὲ κινᾷ, κι' ἀποκοτιά δὲν ἔχω·
 χρυσίνω καὶ ἄφτω... πεθυμῶ... φοβοῦμαι καὶ τρομάσω,
 κινῶ... καὶ πάλι σέρνομαι... φεύγω... καὶ πάλι ἀράσσω!..
 Εἰς τ' ὄνομά σου, Ἐρωτα, σκύφτω νὰ τὴ φιλήσω·
 ἀμμὲ φοβοῦμαι ἀληθινά, ὁ κτύπος τῆς καρδιάς μου
 μὴν ἀσηκώσῃ ὀγλήγορα τὸν ὕπνον τῆς κυρᾶς μου (1).

Se dopo gran tempeste e gran baleni,
 e dopo dubitosi oscuri nemi
 torna il dolce seren ch' il ciel rischiara,
 o crudel Arethusa,
 dopo l' horrido verno
 segue la primavera,
 dopo la notte il giorno,
 e dopo il tempestoso e fiero turbo
 l' aura soave poi, perchè, tu ingrata,
 dopo sì lunga ed ostinata guerra,
 dopo sì lungo sdegno,
 non rassereni, ah cruda,
 il minaccioso sguardo? (2).

Ἄνεν καὶ πέσῃ ἀνεμική, Πανώρηα, σιγανεύει,
 κι' ὥσάν περάσουν ἡ βροχαῖς, πάλι καλοκαιρεύει,
 ἂν ἔναι καὶ τὴν θάλασσα βλέπωμε τὴ μεγάλη
 πῶς σὰ φουσκώσῃ μινὰ φορά, καλοσυνεύγει πάλι,
 ἂν ἔναι καὶ τὸν οὐρανὸ θωροῦμε σὰν βροντῆξῃ
 κι' ἀστράψῃ μὲ πολὺ θυμὸ κι' ἀστροπελέκι ῥίξῃ,

(1) Γύπρις, Β, στ. 197-202, 228-230, 236-233.

(2) Amoroza Fede, σελ. 101.

πῶς γαληνώνει τὸ ζῆμνιό κι' ἀπὸ τὸ πρόσωπόν του
τὰ γνέφη διώχνει τὰ θολὰ καὶ παύει τὸν θυμὸν του,
γιάντα καὶ σὺ τὴν ὄργιτα δὲν παύεις, πεθυμιά μου,
μὰ στέκεις πάντα 'ς τῶνα σου καὶ καίγεις τὴν καρδιά μου;
γιάντα καὶ τὰμματάκιά σου ποτὲ νὰ μὴ στραφοῦσι
λυπητερά τὰμματιά μου τοῦ ταπεινοῦ νὰ δοῦσι (1);

*È tempo ch' io mi parta, et tu pur troppo
dirò importunamente
favellato hai, d' amor io non son preda,
tu parli innamorato,
nè sò qual sia d' amor la forza . . . addio (2).*

Τί πρᾶμμα εἰς τὴν πίστι σου εἶναι ἡ ἀγάπη πέ μου,
γιατὶ δὲν τὴν ἐγνώρισα μὴδὲ ποσῶς ποτέ μου . . .
μὰ ἂ στέκω ' ἀφουκράζωμαι, κρίνω νὰ μὴ σκολάζῃ,
μὰ μὲ τσῇ πελελάδες του στέκει νὰ μὲ πειράζῃ (3).

Qual rapido torrente
che da procelle intempestive spinto
si turba, e gonfia irato,
e le ripe spumoso intorno frange,
e con ritorfe impetuose rote
arbori, armenti, rupi in brevi giro
svelle, tira, fracassa, atterra e strugge,
e se l' humano ingegno
cerca frenar del' impeto e del' ira

(1) Γύπαρις, Β, στ. 251—262.

(2) Amoreosa Fede, σελ. 103.

(3) Γύπαρις, Β, στ. 338-339, 403-404.

il risoluto corso,
 quanto più l'impedisce, ei più s'inaspra,
 e quanto più s'intoppa, ei non s'arrettra,
 Così mentre da gli atti acerbi e crudi
 d'un indurato core
 s'impedisce il sentier di fida amante
 dal suo fisso sentier non si rimotte (1).

ἽΩ; ποταμὸς χειμωνικὸς θολὸς ὄντας φουσκῶση,
 κ' εἰς τὸ καυκίον τοῦ δὲ χωρῆ κ' ὄξω 'ς τοὺς κάμπους δῶση,
 κ' ἂ βρῆ κουράδια παίρνει τα, δένδρη τὰ ξερριζώνει,
 χαλᾶ τὰ γυροπόταμα, βουνὰ ξεθεμελιώνει,
 κ' ἂ βρῆ ἄθρωπο, σταλαρισμὸ μὴδὲ ποσῶς δέν ἔχει,
 ἀμμή ὅσα πλεῖ' ἀμποδίζεται, πλεῖα θυμωμένος τρέχει,
 τέτοιαις λογῆς τὴν σήμερο τὸν πόθο φορτωμένο
 βαστῶ 'ς τὴ δόλιά μου καρδιά ὅπου ποσῶς χωσμένο
 δέν ἤμπορῶ νὰ τὸν κρατῶ (2).

Τελευτῶν τὴν μακρὰν ταύτην περὶ Γύπαρι μελέτην παρα-
 τερῶ ὅτι, ἐνῶ παρὰ τῷ Πανδήμῳ ὁ Ζεὺς κατέρχεται ἐπὶ τῆς
 Ἰδης ὅπως ἐγκαστῇ ἐν τῇ παλαιᾷ αὐτοῦ κοιτίδι καὶ δωρήσῃ
 εἰς τὴν Κρήτην τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ποίησιν, ἐν τῷ Γύ-
 παρι καταβαίνουσιν ἐπ' αὐτῆς τῆς σκηνῆς δύο θεοί, ὁ Ζεὺς,
 ὅστις εἶναι μᾶλλον ὁ ἐραστὴς τῆς Δάφνης Ἀπόλλων, καὶ ἡ
 Ἰδαία Ἀρτεμις ἥτις, οὕσα συγχρόνως καὶ ἡ προστάτις τῆς
 κωμωδίας, λέγει ὅτι διωχθεῖσα ἐκ τῶν πόλεων οὐδέποτε ἐγκα-
 τίλιπε τὰς ἀπροσίτους τῆς Ἰδης κορυφάς, ἀλλὰ θηρῶσα ἐν αὐ-

(1) *Amorosa Fede*, σελ. 53.

(2) Γύπαρις, Γ, στ. 395—403.

ταῖς συζῇ ἀδελφικῶς μετὰ τῶν ἀφωσιωμένων αὐτῇ ποιμένων. Ἀμφιδάλλων ἂν ἀμφοτέροι οἱ πρόλογοι οὗτοι ἀπετέλουν ἀρχῇ-θεν μέρος ἀναπόσπαστον τοῦ δράματος, ἀποκλίνω μᾶλλον νὰ παραδεχθῶ ὅτι ὁ εἰς τούτων τοῦλάχιστον προσετέθη ὑπὸ μεταγενεστέρου τινὸς τοῦ Γύπαρι ἐπεξεργαστοῦ ἢ καὶ ἀντιγραφῆως.

Πρὸς τούτοις σημειῶ ὅτι μετὰ πολλῆς τέχνης ὁ Κρῆς ποιητῆς παρεισάγει καὶ τοὺς θεοὺς τούτους τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος, διότι οὐδεμίαν σχέσιν ἔχοντες οὗτοι πρὸς τὸ κύριον δράμα, φαίνονται μᾶλλον ἐκ τῆς ἀκροάσεως αὐτοῦ ἀνιστάμενοι ἐκ τοῦ προαιωνίου ὕπνου μετὰ τῆς ἀγαθῆς προθέσεως ὅπως ἐμφυσήσωσιν εἰς τὸ ἀνχγεννηθὲν τῶν Ἑλλήνων θεάτρον τὸ μυστηριῶδες ἐκείνο ζώπυρον τὸ ὅποῖον ὁ ἑλληνισμὸς παρέλαβεν ἐν τῷ τάφῳ.

Ἐπίσης δὲ ἀξία παρατηρήσεως εἶναι καὶ ἡ ἐξῆς διζφορὰ τοῦ Κρητικοῦ ἐπυλλίου πρὸς τὰς κωμωδοτραγωδίας τῶν Ἰταλῶν, ὅτι ἐνῶ τὰ ἐν ταύταις δρῶντα πρόσωπα ἀνήκουσιν εἰς ἀνεπιστρεπτὴ ἐκλιποῦσαν ἐποχὴν, αἱ δὲ σκηναὶ περιστρέφονται εἰς τὸν μυθώδη βίον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τὰ ἄλλα τῆς Ἀρκαδίας, ὁ Γύπαρις ἐξεικονίζει αὐτοὺς τοὺς συγχρόνους τῆς Ἰδης ποιμένας, ὀνομάζων αὐτοὺς καὶ διὰ τῶν σημερινῶν ὀνομάτων αὐτῶν, Πανώρηα, Φροσύνη, Γιαννούλης, Ἀλέξης, Γύπαρις (1).

(1) Τὸ ὄνομα Γύπαρις συνειθίζεται ἐν Κρήτῃ· ἐν ἐγγράφῳ τοῦ ἐν Ἀμφίσσῃ δικαστηρίου μνημονεύεται καί τις τῶν ἐν Παρνασσῷ κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπανάστασιν προσφυγόντων Κρητῶν φέρων ὡς οἰκονισκὸν ἐπώνυμον τὸ ὄνομα τοῦτο. «Ἐπειδὴ ὁ Νικόλαος Γ. Γύπαρης ἐκ Κρήτης καὶ ἤδη ἀγνώστου διαμονῆς κατηγορεῖται ὅτι...» Τὸ ἐγγραφον τοῦτο φέρον ἡμερομηνίαν 2 Σεπτεμβρίου 1877 εὔρον ἐν τῇ τελευταίᾳ τετάρτῃ σελίδι φύλλου τῆς ἐφημερίδος Ὁρα τοῦ αὐτοῦ μηνὸς καὶ ἔτους, μὴ περισωθεισῶν ὁμῶς τῶν πρώτων σελίδων, δὲν δύναμαι νὰ σημειώσω ἀκριβῶς καὶ τὴν ἡμερομηνίαν τοῦ Ἀθηναϊκοῦ φύλλου.

Μετὰ τὸν Γύπαριν ἔρχεται ἡ Ἐρωφίλη, τραγῳδία ἐν ἣ καὶ μόνῃ συνεκεντροῦτο τὸ μεσαιωνικὸν ἡμῶν θέατρον μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ παρόντος τόμου· τὸ μόνον διὰ τοῦ τύπου γνωστὸν τοῦτο δράμα ἐξεδόθη πολλάκις ἐν Βενετίᾳ καὶ παρεστάθη, πλὴν τῆς Κρήτης, καὶ εἰς ἄλλας τῆς Ἑλλάδος πόλεις, ἰδίᾳ δ' ἐν Ἑπτανήσῳ, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀπαρχαιωθὲν ἐντελῶς ἐλησμονήθη, μόνου τοῦ λαοῦ ψάλλοντος ἔτι δίστιχά τινα ὡς ἀμυδρὰν ἀνάμνησιν τῆς ἐπὶ δύο ὄλας ἐκατονταετηρίδας ἀντιπροσωπευσάσης τὴν ἐθνικὴν σκηνὴν Κρητικῆς ταύτης τραγῳδίας.

Δυστυχῶς οὐδεμία διεσώθη εἰδησις οὔτε περὶ τοῦ βίου, οὔτε περὶ τῶν ἀμυδρῶς πως γινωσκομένων καὶ ἄλλων ποιημάτων τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἐρωφίλης.

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Γεώργιος Χορτάκης, ἡ κατὰ τὴν Κρητικὴν προφορὰν Χορτάτσης, ἀνῆκεν εἰς τὸν ὁμώνυμον οἶκον ὅστις διεδραμάτισεν ἔξοχον πρόσωπον ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ τῶν κατὰ τῶν Ἑνετῶν ἐπαναστάσεων τῆς Κρήτης. Ὁ Κομνηνὸς Παπαδόπουλος, ὅστις νέος ἤκουσε τὴν Ἐρωφίλην μετ' ἀρετῆς ἐπιτυχίας διδασκομένην ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Κάστρου, δὲν συγκαταλέγει καὶ τὸν Γεώργιον Χορτάκην ἐν τοῖς μαθηταῖς τοῦ Παταυῖνου γυμνασίου, ἀλλὰ βιογραφῶν δύο ἐτέρους Ρεθυμνίους Χορτάκας, τὸν ἱατρὸν Γεώργιον καὶ τὸν θεολόγον Μιχαήλ (1), προσθέτει ὅτι θεῖος, ἦτοι ἀδελφὸς τοῦ πατρὸς τούτων, ἦν ὁ ποιητὴς τῆς Ἐρωφίλης (2)· ἐκ τούτων δυνάμεθα

(1) Οὗτος εἶναι ὁ ὑστερον (1657) ἀρχιεπίσκοπος Φιλαδελφείας προ-
χρισθεὶς Μελέτιος Χορτάκης, περὶ οὗ βλέπε Νεοελληνικὴν Φιλολο-
γίαν, σελ. 338—339.

(2) Patrum habuit (ὁ ἱατρὸς Γεώργιος) cognominem in vernacula
lingua nostra poetam celeberrimum, cujus tragoedia Erophile nostrorum
teritur manibus. Edita est, ac, ut memini, saepe in urbe Creta publice
data, semper placuit». Historia Gymnasii Patavini, Venetiae 1726, τόμ.
II, σελ. 306.

νά συμπεράνωμεν ὅτι ὁ ποιητὴς ἐκπαιδευθεὶς ἐν Ρεθύμνῳ ἤμαζε περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΣΤ' ἢ τὰς ἀρχάς τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, μὴ ζῶν πλέον ἐν ἔτει 1637, ὅτε ὁ ἱερεὺς Κιγίλας ἐδημοσίευσεν τὴν πρώτην τῆς τραγωδίας ἐκδοσιν.

Καὶ αὐτὸς μὲν ὁ Χορτάκης προσφωνῶν τὴν Ἑρωφίλῃν εἰς τὸν συμπολίτην αὐτοῦ Ἰωάννην Μούρμουρην τὸν δικηγόρον, ἡ ῥήτορα ὡς ἔλεγον οἱ τότε, παρουσιάζεται ὡς ὁ μόνος τῆς τραγωδίας ποιητής, κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν ὁμῶς τοῦ Μαρίνου Τζάνε, καὶ ἕτερος Ρεθύμνιος ποιητής, Κατσάροπος λεγόμενος διεξεδίκει δικαιώματα συνεργασίας ἐπὶ τῆς Ἑρωφίλης. Πόθεν ἠρύσθη τὴν εἰδησιν ταύτην ὁ ἱστορικὸς τοῦ Κρητικοῦ πολέμου καὶ κατὰ πόσον αὕτη εἶναι ἀξιόπιστος ἀγνοῶ, ἐκτὸς ἐν ὑποτεθῇ ὅτι ὁ μὲν Χορτάκης πραγματικῶς μόνος ἔγραψε τὴν Ἑρωφίλῃν, ὁ δὲ Κατσάροπος προσέθετο τὸ ἐν τοῖς διαλείμμασι τῶν τεσσάρων πρώτων πράξεων αὐτῆς παρεμβαλλόμενον ἀνεξάρτητον δράμα τὸ ἀφορῶν εἰς τοὺς ἔρωτας τοῦ Ρινάλλου καὶ τῆς Ἀρμίδας, περὶ τοῦ ὁποίου οὐδεμίαν ποιεῖται μνείαν ἢ προμνημονευθεῖσα προσφώνησις τοῦ Χορτάκη. Οἱ περὶ Ἑρωφίλης στίχοι τοῦ Τζάνε χαρακτηρίζοντες τὴν περὶ τοῦ ποιήματος καὶ τοῦ ποιητοῦ γνώμην τῶν τότε (1681) Κρητῶν ἔχουσιν οὕτω :

Ἐνα παιδί μου παλαιὸν ὅπου 'θελα γεννήσει
 κ' ἐκεῖνο μὲ πολλὴν τιμὴν ἤθελε μὲ στολίσει,
 Γεώργιον Χορτάκιον ἐκράζαν τ' ὄνομά του
 κ' οἱ στίχοί του φημίζονται καὶ τὰ ποιήματά του,
 κ' ἔκαμε τὴν πανώρηάν του μὲ ζαχαρένια χεῖλη
 μαζί μὲ τὸν Κατσάροπον τὴν ἀξίαν Ἑρωφίλη (1).

(1) Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς, σελ. 299. Τοὺς λόγους τούτους ἀποτείνει ἡ πόλις τοῦ Ρεθύμνου πρὸς τὸν Χάνδακα, πρὸς τὸν ὁποῖον ἱρξαι περὶ πρωτείων.

Πρῶτος ὁ Κύπριος ἱερεὺς Ματθαῖος Κιγάλας ἐδημοσίευσε διὰ τοῦ τύπου τὴν Ἑρωφίλην, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ (1), διότι ἂν οὗτος εἴη οὐδέποτε ἤθελεν ἐπιτρέψει τὴν διὰ τῆς ἐκδόσεως ταύτης γενομένην βεβήλωσιν τοῦ κειμένου, καθ' ἣς οὐδὲν ἤττον διεμαρτυρήθησαν οἱ συμπατριῶται τοῦ Χορτάκη, καὶ ἰδίᾳ ὁ σοφὸς τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἀγίου Μάρκου ἔφορος καὶ δεύτερος τῆς Ἑρωφίλης ἐκδότης, Ἀμβρόσιος ὁ Γραδενίγος.

Ἄν πιστεῦσωμεν τὸν παπᾶ-Κιγάλαν, αὐτὸ τὸ αὐτόγραφον τοῦ ποιητοῦ γεγραμμένον δι' ἰταλικῶν χαρακτῆρων περι-

(1) Τῆς σπανιωτάτης ταύτης ἐκδόσεως γνωρίζω δύο ἀντίτυπα, τὸ ἐν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Παταυίου, καὶ τὸ δεύτερον ἐν τῇ τῶν Παρισίων· ἰδοὺ δὲ ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου «Τραγωδία ὀνομαζομένη Ἑρωφίλη, ποίημα τοῦ λογιωτάτου ἐν σπουδαίοις κυροῦ Γεωργίου Χορτάκη Κρητός. Καὶ συνεργεῖα τοῦ εὐγενεστάτου ἐν ἄρχουσι, κυροῦ Φιλίππου Χαρέρη Ζακύνθιου (sic). Con licentia de' Superiori et privilegio. Ἑνετίησιν, Παρὰ Ἀντωνίου τῷ Ἰουλιανῷ. Ἔτει ἀπὸ τῆς Θεογονίας 4473». Εἰς 8ον φύλλα 82 μὴ ἡριθμημένα. Ἐν τῷ φύλλῳ 2 ἀναγιγνώσκονται τὰ ἐξῆς «Τοῖς ἐντευζομένοις τῷ παρόντι πονήματι ἐν Χριστῷ χαίρειν. Αὕτη ἡ Τραγωδία ἡ λεγομένη Ἑρωφίλη, εἶναι ποίημα τοῦ λογιωτάτου ἐν σπουδαίοις κυροῦ Γεωργίου Χορτάκη, Κρητός, τὴν ἑοίαν ἔγραψεν μὲ γράμματα Ἰταλικὰ εἰς γλῶσσαν Ρωμαϊκὴν. Καὶ ἐπειδὴ εὐρέθη ἡ αὐτὴ καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου ἐν ἄρχουσι, κυροῦ Φιλίππου Χαρέρη Ζακύνθιου. Ἠθέλησεν μὲ μέγαν κόπον νὰ τὴν Βάλῃ εἰς τὴν Στάμπα· διὰ τοῦτο παραδίδωντάς τὴν εἰς τὰς χεῖρας ἐμοῦ Ματθαίου Κιγάλα, ἱερέως Κυπρίου, ἐπαρακάλησέν με καὶ τὴν ἐμετάγραψα μὲ γράμματα Ρωμαϊκά. Καὶ ἔδωσά τὴν τοῦ κυροῦ Ἀντωνίου Ἰουλιανοῦ ἐκ προγόνων Τυπογράφου, καὶ ἐτύπωσέν τὴν, καὶ ἤλθεν εἰς φῶς, Χάριτι Χριστοῦ, εἰς κατάνυξιν τῶν ἐντευζομένων, Καὶ ἐπαινον τῆς φιλομαθείας, καὶ μεγαλοφυχίας τοῦ προρρηθέντος ἄρχοντος· κυροῦ Φιλίππου Χαρέρη, καὶ οἱ ἐντυγχάνοντες εὖχεσθαι ἡμῶν, διὰ τὸν Κύριον. Ἐρρωσθαι. Ἐξενετιῶν. Σεπτεβρίῳ. η' 4473. Ἐλάχιστος ἐν ἱερῶσιν Ματθαῖος ἱερεὺς ὁ Κιγάλας ὁ Κύπριος».

σώθη παρὰ τῷ Ζακινθίῳ εὐπατριδῇ Χαρέρῃ (1), παρὰ τούτου δὲ λαβὼν αὐτὸ ὁ ἐκδότης ἐμετάγραψε μὲ Ρωμαϊκὰ γράμματα. Ἄλλ' ὁ ἀγαθὸς ἱερεὺς, ἄμοιρος πάσης ποιητικῆς καλαισθησίας, ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν σχολαστικῶν διορθωτῶν, διὸ καὶ ἐφήρμωσεν ἐπὶ τῆς δυστυχοῦς Ἑρωφίλης τὰς περὶ γλώσσης ἀπλοϊκὰς αὐτοῦ θεωρίας, καὶ θελήσας ν' ἀναδείξῃ αὐτὴν, ἀντὶ Κρητικοῦ, ἐλληνικὸν δράμα παρεχάραξε τὴν γλῶσσαν καὶ παρεμόρφωσε τὸ κείμενον.

Οὕτως, ἐνῷ ὁ Χορτάκης γράψας τὴν τραγωδίαν αὐτοῦ διὰ τὸ ἐν Κρήτῃ θέατρον λέγει πρὸς τοὺς θεατὰς ὅτι πρέπει νὰ μεταχθῶσιν διὰ τῆς φαντασίας ἐκ τῆς Κρήτης εἰς τὴν Μίμφιν τῆς Αἰγύπτου, ἐνθα μέλλουσι νὰ διαδραματισθῶσιν αἱ τῆς Ἑρωφίλης σκηναί,

. δὲν εἴστε, σὰ θαρρεῖτε

ἔς τὴν Κρήτην πλειό, μὰ το' Αἴγυπτος τώρα τὴν γῆν πατεῖτε
τούτ' εἶν' ἡ Μέμφ' ἡ ξακουστή, ἡ τόσα νομχτισμένη (2),

(1) Ἡ διὰ λατινικῶν χαρακτήρων γραφὴ τῶν ἐλληνικῶν λέξεων ἐπεκράτει τότε καὶ ἐν Κρήτῃ, ὡς πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ διασωθέντος συμβολαιογραφικοῦ τῆς νήσου ἀρχείου, ἐν ᾧ βλέπομέν τινα τῶν συμβολαίων οὕτω γεγραμμένα, ὡς καὶ ἐκ τῆς προσημειωθείσης αὐτογράφου κωμωδίας τοῦ Φωσκόλου· τῆς γραφῆς δὲ ταύτης χρῆσιν ἐποιῶντες μόνοι οἱ ἐξελληνισμένοι Ἑνετοί, τοιοῦτος δ' ἦν καὶ ὁ Φώσκολος, ὡς καὶ οἱ τούτους ὑπηρετοῦντες συμβολαιογράφοι. Ἐπειδὴ δὲ μὴ εἰς οὐδεμίαν τῶν κατηγοριῶν τούτων ἀνῆκεν ὁ Χορτάκης, προτιμῶ νὰ παραδεχθῶ ὅτι τὸ χειρόγραφον τοῦ Χαρέρῃ δὲν ἦν αὐτὸ τὸ αὐτόγραφον τοῦ ποιητοῦ, ἀλλ' ἀντίγραφον Ἑνετόκλητος τις, ἀφοῦ καὶ ἕτερον τοιοῦτον ἀντίγραφον, παρουσιάζον διαφοράς τινος πρὸς τὸ τοῦ Χαρέρῃ, ἐκάλυψεν ἐσχάτως ὁ κ. Legrand.

(2) Πρόλογος στίχοι 111—112.

ὁ Κιγάλας ἀλλάξας τοὺς στίχους τούτους ἀποταίνεται πρὸς αὐτοὺς τοὺς Μεμφίτας!

Ἔς τὴν Μέμφιν μόν' ἔς τὴν Αἴγυπτον τῶρα τὴν γῆν πατεῖτε·
ἄκουτε, Μέμφοι οἱ ξακουστοί, πολλὰ ὠνοματισμένοι.

Οὕτω δ' αὐτογνωμόνως διορθῶν τὸ ποίημα, μετατοπίζει τὴν σειρὰν τῶν στίχων, ἀπαλείφει τοὺς ἀπαρέσκοντας αὐτῷ καὶ προσθέτει ἄλλους ἐπεξηγηματικούς. Ἀρκούμενος εἰς ἀντιπαράθεσιν μόνον τοῦ Προλόγου, τῆς πρώτης πράξεως καὶ τοῦ πρώτου Ἰντερμεδίου, σημειῶ ὅτι ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Κιγάλα λείπουσιν οἱ στίχοι 9-10, 237-238, 255, 437-438 τῆς πρώτης πράξεως, μετατοπίζονται δ' οἱ 33-40 τοῦ Προλόγου παρεντιθέμενοι, ἴσως καταλληλότερον, μεταξὺ τοῦ 50 καὶ 51· ἐν μέσῳ τῶν στίχων 70 καὶ 71 τῆς αὐτῆς πράξεως παρעיסχονται οἱ δύο οὗτοι, μεταβάλλοντες τὸ δρᾶμα εἰς ἀπλοῦν ἔπος:

Ἐφθασεν ὁ Πανάρετος κ' ἐσφικταγκάλιασέν τον,
καὶ λέγει του—Πανάρετε, καλημερίσματά σου.

Ἀλλὰ καὶ λέξεις κακῶς ἀναγνωσθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ἐκδότου ἀντικαθίστανται δι' ἄλλων ἀκατανοήτων, ὡς σίδερον, ἀντί, σήμερο, (Πρόλ. στ. 72), πέφτουςιν, ἀντί, φεύγουσιν, (στ. 131), μάλη, ἀντί, μάχη (Α, στ. 28), τὸν πόθον, ἀντί, τὰ πόδια, (στ. 46), ἐξουσιάζη, ἀντί, ἑξάζη (69), καὶ ζικό, ἀντί, ῥιζικό (105), τύχεις, ἀντί, τ' ἔχεις (125), βαριάν, ἀντί, βουβά (128), νεούτσιων, ἀντί, συργουλιστὰ (196), τυφλωμένος, ἀντί, ζυγωμένος (201), τὴν θωρῶ, ἀντί, συντηρῶ (319), τὰ λόγιά σου μ' ἐκάμαν, ἀντί, μόνια πῶς μ' εἶχε κάμει (364), ἔβλεπα, ἀντί, ἔβλαφα (407), ὅταν θυμωθοῦσιν, ἀντί, ἂν ἀνταμωθοῦσι (409), ἡμέρα, ἀντί, ἡ μοῖρα (439), μ' ἀλλέως ὅσοι, ἀντί, μάλιος τὰ

ξβ.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

τόσα (591), ταῖς μυρφδιαῖς ποτέ, ἀντί, τόσ' ἄγριο ζῶ' ποθί (612), κι' ἄδης, ἀντί, κι' ἀντίς (Ἰντερμ. στ. 9), σκότασεν λάμψιν, ἀντί, κι' ἀντίς τῇ λάμψει (στ. 10), χριστιανοί, ἀντί, στρατηγοί (26), δούλους, ἀντί, φίλους (27), σιδηρόν, ἀντί, συντηρῶ (67), ἡ ἀρετὴ σου, ἀντί, καρφικτὴ σου (113), ἀδελφός, ἀντί, δουλευτῆς (151).

Ἡ μεγίστη ὁμῶς τῶν κακιῶν τῆς ἐκδόσεως τοῦ Κιγάλι εἶναι ἡ σχολαστικὴ τοῦ ἐπεξεργαστοῦ προσπάθεια εἰς ἀπικατάστασιν τῶν Κρητικῶν φράσεων δι' ἄλλων δῆθεν ἑλληνικῶν· οὕτως οἱ στίχοι 21-22 τοῦ Προλόγου,

Τὸν οὐρανὸν στοχάζομαι καὶ τὸ ὁμορφιάς τοῦ κόσμου
καὶ σκοτεινὸν κι' ὀλότυφλο μοῦ φαίνεται τὸ φῶς μου,

διορθοῦνται,

Τὸν οὐρανὸν στοχάζομαι 'ς τὰ βάθη τοῦ νοός μου
καὶ σκοτεινὸν μοῦ φαίνεται ὅλον τὸ φῶς τοῦ κόσμου.

Οἱ στίχοι 65—66,

Φτωχοὶ 'ς τὸ λάκκον κατοικοῦν, βουβοὶ μὲ δίχως στόμα
ψυχαῖς γδυμναῖς δὲ ξεύρω ποῦ 'ς τὴ γῆ... λιγάκι χῶμα,

ἔχουσιν οὕτω παρὰ Κιγάλα,

Ὅλοι 'ς τὸν λάκκον κατοικοῦν, βουβοὶ μὲ δίχα στόμα
'ς τ' ἀνήλιον κ' εἰς τὸ σκοτεινὸν τῆς μαύρης γῆς τὸ χῶμα.

Ὁ στίχος 119,

μεγάλοι ν' ἀπομείνετε μὲ τῶν ἄλλῶ τὸν κόπον

διορθοῦται

τὴν ἀρπαγὴν ὅπου κάμνετε εἰς τοὺς πτωχοὺς τὸν κόπον.

Οι στίχοι 65—66 καὶ 231—232 τῆς πρώτης πράξεως διορθοῦνται οὕτως :

Μεγάλαις ἔγνοιας καὶ σκλαβιά ἐμὲν τὸν πικραμένον
καὶ τῆς ἀγάπης ἄλυσες μ' ἔχουν ἐδῶ φερμένον...

Καὶ σένα ὅπου σὲ παίδευεν τοῦ ἔρωτος ἡ τόση
φωτιά, πῶς ἦτον βολετὸν σημάδιν νὰ μὴ δώσης;

Ἡ αὐτὴ πιθανῶς τάσις ὑπηγόρευσεν εἰς τὸν ἐκδότην καὶ τὴν ἀντικατάστασιν τῆς λέξεως διὰ τῆς Κυπριακῆς τζάμπρας (στ. 358), ὡς καὶ τῶν, μαυρίζουν, ἀντί, λαυρίζουν (225), φορτίζεις, ἀντί, χαρίζεις (295), ὠρέγετον, ἀντί, ἐστέρευγε (300), ἐδίωξες ἀντί, ἐζύγωξες (358), τζούστρα καὶ γούστρα, ἀντί, γιόστρα (337, 358), ἀνασάνουσιν, ἀντί, σχολάσουσι (415), ἀφης ταις, ἀντί, ζύγωξαι (457), φτερὰ, ἀντί, βερτόνια (599), Στροφή τοῦ Δράματος, ἀντί, Ἰντερμέδιο, ἐξηλειαῖς, ἀντί, σύγχυτες (Ἰντερμ. 36), ἀς γενοῦμε, ἀντί, γενῆτε (59), ἀς δέξουσιν, ἀς γενοῦ (63), ὡς καὶ τὸ ἐν τῇ Β' πράξει στ. 127, μαγαρίζουσι, ἀντί, ἀναμυρδόνουσι.

Ἐκδοσίς τοσοῦτον πλημμελὴς δὲν ἠδύνατο νὰ εὐδοκιμήσῃ, διὸ καὶ ἐν ἔτει 1676 ὁ Κρῆς Ἀλοῦσιος Γραδενίγος ἐξεπόνησεν ἐπὶ τῇ βάσει νέου ἀντιγράφου ἑτέραν τῆς Ἑρωφίλης ἔκδοσιν, ἣτις πολλάκις μέχρι τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἀνατυπωθεῖσα ἐν Βενετίᾳ, θεωρεῖται ὡς τὸ γνησιώτερον τῶν διασωθέντων κειμένων. Τῆς ἐκδόσεως ταύτης προέταξεν ὁ πολυμαθὴς βιβλιοφύλαξ τὸν ἐξῆς πρόλογον, ὅστις ἐν τῇ ἀφελαίᾳ αὐτοῦ περιέχει πολλὰς ἀληθείας.

« Ἡ παροῦσα τραγωδία, ὅσον εἶναι μελίρρυτος καὶ γλυκοδήγητος εἰς τὴν φυσικὴν τῆς γλώσσαν τὴν Κρητικὴν, τόσον εἶναι ἀνοστομίλητη καὶ σιχαδερὴ εἰς ἑτέραν καὶ ἀλλοδαπὴν ὁμιλίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν νὰ ἐτυπώθῃ πρόπαλαι εἰς γλώσσαν κκτὰ πολλὰ διεφθαρμένην, ὅπου κκμμίαν νοστιμάδα δὲν ἐπρο-

ξένα, μάλιστα ναυτιασμόν καὶ ἀναγούλιασμόν ἐπαρκεῖνα εἰς ὅλους, ἰδοὺ ὅπου τῶρα νεωστὶ μὲ ἐπιμέλειαν καὶ ἐξοδὸν ἰδικήν μου τὴν δίδω εἰς τὸν τύπον πρὸς χάριν τῶν ἀναγιγνωσκόντων διορθωμένην ὡς ἐγράφη καὶ ἐσυντέθη ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ποιητοῦ. Ὅλοι κοινῶς οἱ φιλομαθεῖς θέλουσι τὴν ἀγοράζει μετὰ χαρᾶς, ἀλλ' ἐξαιρέτως οἱ Κρητικοί, καὶ πάντες ὁμοθυμαδὸν θέλουσι χαίρουνται εἰς τὴν εὐρυθμίαν τῶν στίχων. Καὶ ἂν κανεὶς δὲν εὐχαριστᾶται εἰς κάποια λόγια καὶ λέξεις Κρητικαῖς, ὥσάν ὅπου δὲν εἶναι τοῦ κανόνος, ἢ τῆς ἐγγωρίου του ὁμιλίας, ἀς πασχίσῃ νὰ συνθέσῃ καὶ αὐτὸς ποίημα μερικὸν τῆς ὁρέξεώς του, καὶ ὅχι νὰ νοθεύῃ τὸ φυσικὸν καὶ γνήσιον ἰδίωμα τοῦ παρόντος ποιήματος μὲ ἀτιμίαν τοῦ ποιητοῦ, ὁ ὅποιος ἐστάθη εἰς τοῦτο τὸ γένος ὁ κορυφαῖος τῶν ποιητῶν. Πᾶσα γλῶσσα χαίρεται εἰς τοὺς ἰδιωτισμοὺς τοῦ ἰδίου, ὅθεν κανεὶς μὴν ἀποκοτᾷ ποτὲ προπετῶς νὰ συγχύῃ τὰς γλώσσας. Ἐρρωσθε ».

Ἡ πρώτη τοῦ Γραδενίγου ἔκδοσις κατέστη τοσοῦτον σπανία, ὥστε οὐδέποτε εἶδον ἀντίτυπον αὐτῆς, ἐπεὶδὴ ὅμως πιστὴ αὐτῆς ἀνατύπωσις θεωρεῖται ἡ τοῦ 1772 (1), ταύτην διακοινωθεῖσάν μοι φιλοκάλως ὑπὸ τοῦ πολυμαθοῦς ἐφόρου τῆς Μαρχιανῆς βιβλιοθήκης Κ. Ἰ. Βελοῦδου ἔλαβον ὑπ' ὄψει ἐν τῇ ἀναδημοσιεύσει ταύτῃ τῆς Ἐρωφίλης.

Δὲν δύναμαι νὰ βεβαιώσω ὅτι καὶ τὸ χειρόγραφον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ Γραδενίγος ἐξεπόνησε τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἐρωφίλης

(1) Τραγῳδία ὀνομαζομένη Ἐρωφίλη. Ποίημα τοῦ λογιωτάτου καὶ εὐγενεστάτου Κυρίου Γεωργίου Χορτάτζη τοῦ Κρητικοῦ. Νεωστὶ μὲν τυπωθεῖσα, διορθωθείσα δὲ εἰς τὴν φυσικὴν τῆς γλώσσης τὴν Κρητικὴν, μὲ κόπον καὶ πολλὴν ἐπιμέλειαν. Ἐνετίησιν, 1772. Παρὰ Δημητρίου Θεοδοσίου τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. Con licenza de' Superiori. Εἰς 8. μικρὸν σελ. η—164.

ἀντεπροσώπευε τὸ κείμενον « ὡς ἐγράφη καὶ συνετέθη ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ποιητοῦ », εὐρίσκων ὅμως καὶ ἐν τούτῳ διχοφράς τινας πρὸς τὸ ἀτελές μὲν, ἀλλ' ἀρχαιότερον τοῦ κ. Legrand χειρογράφου (1), εἰκάζω ὅτι καὶ εἰς τὸ τοῦ Γραδενίγου παρσιέφρησαν ἐλαφραί τινες ἐπιδιορθώσεις τῶν μεταγενεστέρων ἀντιγραφῶν. Ὅπωςδὴποτε ὅμως τὰ τρία ταῦτα κείμενα ἐπιδιορθοῦντα ἄλληλα, δύνανται νὰ συντελέσωσιν εἰς ὀριστικὴν τοῦ κειμένου ἀνακάθαρσιν, ἀφοῦ καὶ αὐτὴ ἡ ἀθλίξις τοῦ Κιγάλα ἐκδοσις διορθοῖ τὰς πλημμελεῖς γραφὰς τῶν ἄλλων δύο. Οὕτω λόγου χάριν ὁ στίχος 607 τῆς πρώτης πράξεως ἔχει βεβαίως ἐσφαλμένως παρὰ Γραδενίγω,

καὶ μὴν ὁδ' ὀρφανὸς κρατεῖ δικήν του,

ὡς καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Legrand,

chi udhe o oranos ogia dhichidu,

ἐνῶ παρὰ Κιγάλα ἔχων,

καὶ μὴν στράταν οὐρανὸς κρατεῖ δικήν του,

ὕπεννοεῖ ὅτι ὁ Χορτάκης ἔγραψε,

καὶ μὴν ὁδὸν οὐρανὸς κρατεῖ δικήν του.

(1) *Erophile tragédie en cinq actes de Georges Chortatzis. Texte du manuscrit autographe (?) du poète, publié pour la première fois par Emile Legrand. Paris 1875, σελ. 67.* Ἡ ἐκδοσις αὕτη τυπωθεῖσα ὡς ἐπλοῦν δοκίμιον εἰς 25 ἀντίτυπα περιέχει μόνον τὸ κείμενον δι' ἰταλικῶν χαρακτιήρων, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ στίχου 379 τῆς πρώτης πράξεως καὶ τελευτῶν ἐν τῇ 748 τῆς τρίτης. Ἐν οἰκείois τόποις τῆς παρούσης ἐκδόσεως ὑποσημειώθησαν αἱ διάφοροι γραφαὶ ὡς καὶ αἱ ἐλλείψεις τοῦ ἠκρωτηριασμένου τούτου χειρογράφου, παρὶ τοῦ ὁποίου εἰς κ. Legrand θὰ δημοσιεύσῃ ἰδίαν πραγματείαν.

Κατὰ τὴν αὐτὴν μέθοδον δύνανται νὰ διορθωθῶσι καὶ τὰ παρὰ Γραδενίῳ ἐκφαλμένα, λύχη (στ. 179) καὶ φουρνὸ (στ. 476) εἰς λόχη καὶ κουρφό, ἀφοῦ ὁ Κιγάλας γράφει λόγχη καὶ κρυφόν, τὴν δὲ τελευταίαν διόρθωσιν ὑποστηρίζει καὶ τὸ χειρόγραφον τοῦ Legrand γράφον κουρφό.

Παρὰ Κιγάλα φέρονται καὶ στίχοί τινες, οἵτινες ἀπαντῶντες καὶ εἰς τὸ τοῦ Legrand χειρόγραφον διεγείρουσι τὴν ὑπόνοιαν μὴ ὁ ἀντιγράφας τὸ τοῦ Γραδενίῳ ἐξ ἀμελείας πρὲλειψεν αὐτούς· τοιοῦται δὲ εἰσιν οἱ μεταξὺ τῶν στίχων 24 καὶ 25 τοῦ Ἰντερμεδίου ὑποσημειούμενοι· ἐπειδὴ ὅμως ὁ Κιγάλας συνείθιζε νὰ προσθέτῃ τοιοῦτους καὶ αὐτογινώσκως, δὲν δύναται νὰ ἐπεκταθῇ ἡ τοιαύτη βάσανος καὶ ἐπὶ τῶν στίχων, οἵτινες ἀπαντῶσι μὲν παρὰ τούτῳ, ἐλλείπουσιν ὅμως ἐκ τοῦ προσημειωθέντος χειρογράφου, τοιοῦτοι δὲ εἶναι οἱ ἐξῆς δύο παραρτηθεῖμενοι μεταξὺ τῶν 134 καὶ 135 τῆς πρώτης πράξεως.

Καὶ ἄρχισε, μὴ μὲ τυραγνῆς, κάμε με ν' ἀγροικῆσω,
τὸ πρᾶγμα τὸ λοιπὸ ὅπου λέγεις κ' εἶν' περίσσειον.

Τὸ ζήτημα περὶ τῆς πρωτοτυπίας τῆς Ἐρωφίλης μετὰ πολλῆς ἐπιδραματεύθη ἐπιτυχίας ὁ καθηγητὴς κ. Conrad Burian ἐν εἰδικῇ πραγματείᾳ καταχωρηθείσῃ εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Λειψίᾳ Βασιλικῆς Σαξωνικῆς Ἀκαδημίας (1). Κατὰ τὸν σοφὸν ἀκαδημαϊκόν, μόνον τὴν Ἀντιγόνην τοῦ Σοφοκλέους ἐκ

(1) Abhandlungen der philologisch-historischen classe der K. Saechsischen Gesellschaft der Wissenschaften. XII, V. Leipzig 1870. (C. Burian, Erophile, *ἰσλ.* 547-635). Παράβαλλε καὶ τὴν καλὴν βιβλιοκρισίαν τοῦ K. W. Wagner ἐν τῇ Ἀγγλικῇ περιοδικῇ Academy, σελ. 167—168.

τῶν παλαιῶν τραγωδιῶν γινώσκων ὁ Χορτάκης, συνέθετο τὴν Ἑρωφίλην ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ὀρβέκκας (Orbecche) τοῦ Φερραρίου τραγικοῦ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ Γιράλδου (1).

Διὰ μικρῶν ἀναλύσας τὰς συγκρινομένας δύο τραγωδίας ὁ Βουρσιανὸς εὕρισκει τὴν Κρητικὴν ὑποδεστέραν τῆς ἰταλικῆς περὶ τὴν καθόλου σκηρικὴν ἐντύπωσιν καὶ τὴν δραματικὴν δισκευὴν. Ἀλλ' ἐνῷ ὁ Γιράλδης καταπλήττει τοὺς ἀκροατὰς διὰ τῆς συσσωρεύσεως τῶν τρομερῶν εἰκόνων, τὰς ὁποίας ἀπῆτουν οἱ τότε χρόνοι καὶ ἡ μὴ ἀνεπτυγμένη καλαισθησις, ὁ Χορτάκης προσπαθεῖ νὰ συγκινήσῃ διὰ τῆς τέχνης μᾶλλον ἢ διὰ τοῦ τρόμου· τὸ ἐκ τοῦ ᾄδου ἀνερχόμενον φάντασμα ἐπιτυχέστερον παρουσιάζεται ἐν τῇ Ἑρωφίλῃ, καὶ αὕτη δὲ ἡ προλογίζουσα παρὰ τῷ Γιράλδῃ Νέμεσις μεταβληθεῖσα ὑπὸ τοῦ Χορτάκη εἰς τὸν Χάρωνα, ὡς ἐννοεῖ αὐτὸν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἦτοι αὐτὸν τὸν Θάνατον, ἐπροξένησε πλειοτέραν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Κρητας θεατὰς. Ὡς ἐλάττωμα τῆς Ἑρωφίλης δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ἄσκοπος τοῦ Καρποφόρου ἐμφάνισις ἐν μόνῃ τῇ πρώτῃ πράξει, καὶ ἰδίᾳ οἱ σχοινοτενεῖς τούτου πρὸς τὸν Πανάρετον διάλογοι περὶ ἐρωτικῆς εὐτυχίας καὶ δυστυχίας, διάλογοι οἵτινες ἀναμφιβόλως ἐκούρασαν καὶ τοὺς τότε ἀκροατὰς (2). Ἐπὶ τέλους οἱ χοροὶ ἀμφοτέρων τῶν τραγω-

(1) Orbecche · tragedia di M. Gio. Battista Giraldi Cinthio, nobile Ferrarese. Venetia 1583. (Ἐδιδάχθη τὸ πρῶτον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ποιητοῦ τὸ 1541, τυπωθεῖσα δὲ τὸ 1547 παρεστάθη πολλάκις ἐν τοῖς δημοσίοις θεάτροις μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας. « Et in fatti a suo tempo si accolse l' Orbecche con molto applauso, e destò in tutti cotal compassione che niuno degli ascoltatori potè contenere il pianto ». Signorelli, storia critica de' teatri. Napoli 1788. τόμ. III, σελ. 120).

(2) Ἀπαράλλακτος διάλογος· ἔρχεται καὶ ἐν τῇ πρώτῃ μέρει τοῦ Ἑρωτοκρίτου, τοῦ ὁποίου ἡ διάταξις ἐν μέρει δὲ καὶ ἡ ὑπόθεσις ἔχουσι στενὴν πρὸς τὴν Ἑρωφίλην σχέσιν.

διῶν, καίτοι ἐλάχιστον ὁμοιάζοντες, πλουτοῦσιν ἀληθῶν ποιητῶν εἰκόνων μᾶλλον ἐν τῇ Ἑρωφίλῃ ἢ ἐν τῇ Ὀρβέεσσιν. •

Ἀναγνωρίζων τὸ ὁρθὸν τῶν παρρατηρήσεων τούτων, ἀπλῶς διαφωνῶ πρὸς τὸν σοφὸν συνάδελφον κατὰ τοῦτο μόνον, ὅτι ἡ τραγωδία τοῦ Γιδάλδην δὲν ἦν τὸ μόνον πρότυπον τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑπ' ὄψει ὁ ποιητὴς τῆς Ἑρωφίλης.

Οὕτως, ἐκ τῶν τοσοῦτον διαφόρων χορῶν τῶν συγχρηνομένων τραγωδιῶν ὁ τέταρτος τῆς Ἑρωφίλης παρουσιάζει τοιαύτην ὁμοιότητα πρὸς τὸν χορὸν παλαιᾶς Ἰταλικῆς τραγωδίας, τῆς Σοφωνίστης τοῦ Τρισσίνου, ὥστε ἐκ τῶν δύο τὸ ἐν δύναται νὰ ὑποτεθῇ, ἢ ὅτι ὁ Κρής ἀπεμμήθη τὸν Ἰταλόν, ἢ ὅτι ἀμφοτέρω οἱ ποιηταὶ εἶχον ὑπ' ὄψει καίμενόν τι λαθάνον ἡμᾶς.

Ἀκτῖνα τ' οὐρανοῦ χαριτωμένη,
ἀποῦ μὲ τῇ φωτιά σου τῇ μεγάλη
ἔς ὅλη χαρίζεις φῶς τὴν οἰκουμένη,
τὸν οὐρανὸ στολίζει ἔς μιὰ κ' εἰς ἄλλη
μερὰ κι' ὅλη τῇ γῇ ἡ προπατηξιά σου
δίχως ποτὲ τῇ στράτα τῇ νὰ σφάλῃ.
κι' ὄντα μᾶς ἐμακραίνης τῇ θωριά σου,
μὲ χιόνια καὶ βροχαῖς τῇ γῇ ποτίζεις...
καὶ πάλι σὰ σιμώσης κι' ἀρχηνίσσης
τὰ χιόνια νὰ σκορπᾷ, καὶ νὰ ζεσταίνης
τὸν κόσμ', ὅλη τῇ γῇ μ' ἀθοὺς γεμίζεις,
τὰ φύτρ' ἀναγαλλίξῃς, καρποὺς πληθαίνεις,
μεστόνεις πωρικά, γεννᾷς λιθάρια
πολλῶν λογιῶ, κ' εἰς δόξα πάντα μένεις (1) ...

(1) Ἑρωφίλη Δ, στ. 711-725.

Almo celesto raggio,
 de la cui santa luce
 s'adorna il cielo, e se ristora il mondo:
 il cui certo viaggio
 sì belle cose adduce,
 che 'l viver di quà giù si fa giocondo,
 perchè sendo ritorno,
 infinito et eterno,
 il dì dopo la sera,
 e dopo primavera
 mena la state, e poi l'autunno e 'l verno,
 donde la terra, e 'l mare
 s'empie di cose belle e rare (1).

Οἱ ἄλλοι χοροὶ φαίνονται πρωτότυποι, μόνον δ' ὁ τῆς πρώτης πράξεως ἔχει ὁμοιοτήτά τινα πρὸς τὸν Ὀππιανόν, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἐξῆς ἀντιπαραθέσεως.

Ἔρωτα, ὁποῦ συχνὰ ἔς τοῦ πλεία μεγάλους
 καὶ ὁμορφους λογισμοὺς κατοικημένους

(1) *Sofonisba*, tragedia di G. Trissino, Venetia 1620, σελ. 13-14.
 (Ἡ Σοφονίσβα γραφέσκα ἐν ἀρχῇ τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος, ἐκδιδάχθη τὸ πρῶτον ἐν Ρώμῃ τὸ 1515. Ὁ Τρισσίνος εἶναι ὁ γνωστὸς ποιητὴς τῆς *Italia Liberata*, ἐν ᾗ ἐξυμνεῖ τοὺς ἐλευθερώσαντας τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν Γότθων Βυζαντινοὺς). Καὶ ἄλλοι δὲ στίχοι τῶν συγκρινομένων δύο χορῶν ἔχουσι σχέσιν πρὸς ἀλλήλους· οὕτως ὁ μὲν χορὸς τῶν Μαυριτανῶν λέγει ὅτι διὰ τῆς ἀνδρίας τοῦ ὑμνουμένου ἤρωτος οἱ ποταμοὶ Muluca καὶ Tusca ἐδάφησαν διὰ τοῦ αἵματος τῶν ἐχθρῶν (*vider l'acque loro di sangue tinte*), ὁ δὲ τῶν Μεμφιτῶν ὅτι οἱ ὑπὸ τοῦ Παναρέτου ἀποκρουσθέντες Πέρσαι ἐπροξένησαν τοσαύτας χιταττροφάς, ὥστε « ἔς τούτους τοὺς δόλιους τόπους τοὺς δικούς μας ἐκυμάτισαν αἵματτα » (στ. 739-40).

βρίσκεσαι, τσῆ μικροὺς μισῶντας τσ' ἄλλους,
 κ' ἔτσ' εἶσαι δυνατός καὶ μπορεμένος,
 καὶ τόση χάριν ἔχουν τ' ἄρματά σου,
 'ποῦ βγαίνεις πάντα κερδαιμένος
 Κί' ὄχι γοὶ ἄθρῳποι μόνο γνωρισμένα
 σ' ἔχουσι τί μπορεῖς καὶ πόσο 'ξάζεις,
 μὰ τὰ βερτόνι' αὐτὰ τὰ χρυσωμένα
 'ς τὸν οὐραν' ὄντα θέλῃς ἀναιθάξεις
 μ' ἀποκοτιά καὶ δύναμι μεγάλη,
 καὶ τὴν καρδιά τοῦ Ζεῦ τὴν ἴδια σφάζεις,
 καὶ τόση παιδωμὴ καὶ τόση ζάλη
 τοῦ δίδεις ἀπ' ἀφίνει τὸ θρονί του
 κ' ἔρχετ' ἐδῶ 'ς τὴ γῆ μὲ πρόσοψ' ἄλλη.
 Για χάριν σου ὁ γιὰλδς μέσ' τὸ καυκὶν του
 στέκει, κ' ἡ γῆς γιὰ σένα δὲ γυρίζει,
 καὶ μιὰν ὁδὸν οὐρανὸς κρατεῖ δικὴν του.
 Για σένα πᾶσα φύτρο πρασινίζει,
 πᾶσα δεντρὸ πληθαίνει καὶ ξαπλόνει
 κι' ἄθου; κι' ὀπωρικὰ μᾶς ἐχαρίζει (1).

"Ὁδριμ' Ἐρω; πόσος; ἐσσί, πόση σέθιν ἔπλετος ἀλκή,
 πόσσα νοεῖς, πόσα κοιρανέεις, πόσα, δαῖμον, ἀθύρεις!
 Γιαῖα πέλει σταθερή, βελέεσσι δὲ σοῖσι δονεῖται·
 ἄστατος ἔπλετο πόντος, ἀτὰρ σύ γε καὶ τὸν ἐπηξας·
 ἤλθες εἰς αἰθέρα διον· ἔδειςσε δὲ μακρὸς, Ὀλυμπος . . .
 Τοίους, ἄγριε δαῖμον, ἔχεις πυρόεντας ὀιστούς,
 πευκεδανούς, μαλερούς, φθισόφρονας, οἰστρήεντας,
 τηχεδὸνα πνείοντας, ἀναλθέας, οἷσι καὶ αὐτοὺς
 θῆρας ἀνεπτοίησας ὑπ' ἄζεύκτοις πόθοις (2).

(1) Ἐρωφίλης πρᾶξις Α, στ. 585—611.

(2) Ὀππιανοῦ Κυνηγετικά, Β, στ. 410—425.

Ἄλλ' ἐγίνωσκεν ἄρα ὁ Χορτάκης τοὺς στίχους τοῦ Ὀππιανοῦ, ἢ ἐξ ἄλλης διαμέσου πηγῆς ἔμαθε τὸν πρὸς τὸν Ἑρωταῦνον τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ποιητοῦ; Πιθανὸν τὸ δεύτερον, οὐδὲν ὅμως ἀπίθανον καὶ τὸ πρῶτον. Ἐν τῇ ἀναλύσει τοῦ Γύπαρι ἐσημειώθη ὅτι οἱ Κρήτες ποιηταὶ ἐγνώριζον τοὺς παλαιούς, ἢ τοῦλάχιστον εἶχον ὑπ' ὄψει ἀγνώστους ἡμῖν μεταφράσεις ἢ καὶ ἀπομιμήσεις, τὴν δὲ εἰκασίαν ἐκείνην ἐνισχύει πλὴν τῆς Ἑρωφίλης καὶ ἕτερον σύγχρονον Κρητικὸν δράμα στενῶς πρὸς ταύτην συνδεδεμένον.

Ἐν ἔτει 1578 παιδευόμενος ἐν Παταύῳ τὰ νομικὰ ὁ Κρῆς Φραγκίσκος Βότσας ἐδημοσίευσεν ἰταλικὴν τραγωδίαν ἐπιγραφομένην Φαῖδρα (1), ἣτις οὐδὲν κοινὸν ἔχει πρὸς τὰ γνωστὰ τοῦ Εὐριπίδου καὶ τοῦ Σενέκα δράματα πλὴν τῆς ὑποθέσεως. Ἡ Φαῖδρα, καίτοι κατ' ἐπιφάνειαν διάφορος τῆς Ἑρωφίλης, εἶναι πραγματικὴ ἀδελφὴ αὐτῆς, διότι ἀμφότεραι κοινὴν ἔχουσι τὴν δραματικὴν πλοκὴν, τὰ τοῦ δράματος πρόσωπα, τοὺς διαλόγους, πολλάκις δὲ καὶ αὐτὰς τὰς φράσεις.

Αὐτοὶ οἱ χοροὶ τῆς Ἑρωφίλης οἱ οὐδεμίαν ἔχοντες σχέσιν πρὸς τὰ ἰταλικά δράματα ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς τῆς Φαίδρας, διότι περὶ τὸ αὐτὸ περιστρέφονται ἀντικείμενον, ὡς δύναται νὰ πεισθῇ ὁ συγκρίνων τοὺς ἐν τῇ πρώτῃ χοροὺς τῆς Β' καὶ Γ' πράξεως πρὸς τοὺς τῆς τετάρτης καὶ τρίτης πράξεως τῆς Φαίδρας. Ὁ ἐν τῇ πρώτῃ τῆς Ἑρωφίλης πράξει ἐπισυνημμένος ὕμνος εἰς τὸν Ἑρωτα ὁ τοσοῦτον σχετιζόμενος πρὸς τὸν Ὀππιανὸν ἀπαντᾷ ὁμοίως ὡς χορὸς τῆς πρώτης πράξεως τῆς

(1) Fedra, tragedia di Francesco Bozza Candiottio, cavaliere. In Vinegia, apresso Gabriel Giolito de' Ferrari, MDLXXVIII. Εἰς 16ον φύλ. 64. Πρὸς τῶν τραγωδιῶν ἡ Βότσας εἰς τὸν καρδινάλιον τοῦ Οὐρβίνου, λέγει ὅτι συνέγραψεν αὐτὴν ἐν ἔτει 1576.

Φαίδρας, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ Βότσας εἶχεν ὑπ' ὄψει τὸ αὐτὸ ἄγνωστον κείμενον τὸ ὅποσον καὶ ὁ γράψας τὸν ἐν τῷ Γύπαρι μονόλογον αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, ἐνῶ ὁ Χορτάκης προτιμήσας τὸν Ἀλεξανδρινὸν ποιητὴν ἐπρόσθεσεν ἐν τέλει τοῦ χοροῦ μικράς τινας ἐννοίας ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ μονολογοῦντος Ἑρωτος.

Λεπτομερὴς ἀντιπαραβολὴ τῆς Φαίδρας πρὸς τὴν Ἑρωφίλην ἀποδίδει οὐ μόνον ὀχληρά, ἀλλὰ καὶ δύσκολος, διότι οἱ ποιηταὶ μετὰ πολλῆς τέχνης ἀπομιμούμενοι ἀλλήλους προσεκτικῶς ἀποφεύγουσι τὴν ἀπλὴν ἀντιγραφὴν· ἐνίοτε ὅμως παρασυρόμενοι ὑπὸ τοῦ θέματος μεταχειρίζονται καὶ τὰς αὐτὰς λέξεις, τοῦτο δὲ παρατηρεῖται ἰδίᾳ ἐν τῇ λύσει τοῦ δράματος ὅτε ἡ ἀλληλουχία τῶν ἀναπτυσσομένων παθῶν συναρπάζουσα τοὺς ποιητὰς ἀναγκάζει νὰ λησμονήσωσι τὴν περυσκεμμένην μέθοδον τῆς ἀπλῆς ἀπομιμήσεως. Τῆς τοιαύτης ἐφομοιώσεως τῶν δύο Κρητῶν ποιητῶν παραθέτω τὰ ἑξῆς κατ' ἀντιπαράθεσιν ὑποδείγματα.

Ὁ Θησεὺς καὶ ὁ Φιλόγονος ὑποβάλλοντες εἰς τοὺς συμβούλους αὐτῶν τὸ ἐγκλημα τοῦ Ἱππολύτου καὶ τοῦ Παναρέτου, λέγουσι·

. volendo far vendetta
di nuova sceleraggine et bruttezza
a la qual convien nuovo castigo,
voglio che mi consigli di qual pena . . .
debbo punir quel traditor iniquo (1).

Μὰ πρὶν τοῦ κάμω τίβοτα, νῆρθης ἐμήνυσά σου,
γινὰ ν' ἀγροικήσης τῇ δουλειᾷ τούτῃ καὶ ναῦρης τρόπο
νὰ γδικηθῶ, κ' ἡ γδίκηά μου ν' ἀρέσῃ τῶν ἀθρώπων (2).

(1) Fedra, ζύλ. 34-35.

(2) Ἑρωφίλῃ Δ', στ. 223-226.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

ο γ.

Ἄμφότεροι οἱ σύμβουλοι προσπαθοῦντες νὰ σώσωσι τοὺς ὑποδίκους ἀπαντῶσι πρὸς τοὺς βασιλεῖς.

. . . . a la giustitia
contraria è l'ira et il furor nemico (1).

Καλὰ καὶ οὐδένας νὰ μπορῇ τὴν ὥρα τοῦ μανίσει
μέσζ 'ς τὴν θέρμη τοῦ θυμοῦ τὸ δίκιο ν' ἀγροικήσῃ (2).

Οὕτω δὲ οἱ βασιλεῖς ἐξακολουθοῦσι διαλεγόμενοι πρὸς τοὺς συμβούλους.

CONSEGLIERE.

Sir, quando à voi piacesse,
con buona gratia vostra
il mio parer direi

T E S E O .

Di pur quel che tu voi, senza rispetto (3).

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Δώσέ μου μόνο θέλημα λεύτερα νὰ μιλήσω.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Μίλιε, γιὰτὶ μ' ἀπομονή στέχω νὰ σοῦ γροικήσω (4).

Εἰς τὴν γνώμην τῶν συμβούλων μὴ ἀρεσκόμενοι οἱ βασιλεῖς
θεωροῦσι τούτους παλίμπαιδας.

(1) Fedra, φύλ. 37.

(2) Ἑρωφίλῃ Δ, στ. 257-258.

(3) Fedra, φύλ. 38.

(4) Ἑρωφίλῃ Δ, στ. 479-480.

Qual fanciullo discorri, et non qual vecchio . . .
 Non ponno gli argomenti, o tue parole
 privarmi di giudicio, od ingannarmi . . .
 Ma veggo ben, come via portan' gli anni
 tal volta suo l' intelletto, e il meglio (1).

Τὰ γερατειὰ ἐλωλάνασι, θαρρῶ μὰ τὴν ἀλήθεια,
 τὸ σύμβουλο καὶ κάθεται καὶ λέγει παραμύθιζ,
 λογιάζωντας πῶς μετ' αὐτὰ τὸ νοῦ μου νὰ σκοτίσῃ (2).

Ἡ Φαίδρα καὶ ἡ Ἐρωφίλη περιπαθῶς θρηνοῦσαι ἐπὶ τῶν πτω-
 μάτων τοῦ Ἰππολύτου καὶ τοῦ Παναρέτου λέγουσι.

Ohimè, trista, che veggo ?
 che vengo, ohimè, meschina (3) !

ᾠφ, ὀχοῖμένα τί θωρῶ . . . τί συντηρῶ ἡ καῦμένη (4) !

ἀποφασίσασαι δὲ ὦ αὐτοχειρισθῶσιν ἐπὶ τῶν πτωμάτων ἔν-
 μονοῦσι τὸ κάλλος τῶν ἐραστῶν.

Occhi, che di bellezza haveste il vanto . . .
 come chiusi vi veggo, e neri interno,
 privi di vostra gratia singolare .
 O Ippolito mio, diletto e caro,
 o nome sovr' ogn' altro amato e vago,
 che dolcemente in mezzo al cor mi sei (5).

(1) Fedra, φύλ. 39.

(2) Ἐρωφίλη Δ, στ. 611-613.

(3) Fedra, φύλ. 48.

(4) Ἐρωφίλη Ε, 387.

(5) Fedra, φύλ. 57.

Πηνάρετέ μ' ἀφέντη μου, ποῦ τὰ πολλά σου κάλλη;
 ποῦ κείν' ἡ νόστιμη θωριά καὶ πᾶσα χάρις σ' ἔλλη;
 ποῦ 'ναι τὰμμάτια τὰ γλυκὰ (1).

Θρηνοῦσαι αἱ τροφοὶ ἐπὶ τῶν πτωμάτων τῆς Φαίδρας καὶ
 τῆς Ἑρωφίλης ἐπαινοῦσιν ὁμοίως τὸ κάλλος τῶν νεκρῶν κυ-
 ριδῶν αὐτῶν.

Ohimè, come fu vero il crudo sogno,
 che m' ha predetto così gran rovina . . .
 o cara bocca, o dolci amate labra,
 ch' a rubin pretiosi non cedeste . . .
 Ohimeì, ohimeì (2).

Ὁϊμένα, Ἑρωφίλη μου, καὶ πῶς νὰ καταιβοῦσι
 'ς τὸν ἄδην τόσαις ὁμορφιαῖς καὶ χῶμα νὰ γενοῦσι . . .
 πῶς νὰ λυθοῦν τὰμμάτιά σου 'ς τὴ γῆ τὰ σαφειρένια,
 πῶς τῶμορφό σου πρόσωπο κ' ἡ μαρμαρένια χέρα . . .
 ὤφου, καὶ πῶς τὸ κόβγοσου, πῶς τῶθανες 'ς τὸ νοῦ σου,
 πῶς τῶνειρό σου τὸ πρικὺ σήμερο ἐφοβοῦσου! (3).

Τοιαῦται ὁμοιότητες ἀπαντῶσι καὶ εἰς τὰς προηγουμένας
 πράξεις, ὡς ὅταν ἡ Φαῖδρα καὶ ἡ Ἑρωφίλη βλέπουσιν δα-
 λυόμενα τὰ ἐρωτικά των ὄνειρα μεμψιμοιροῦσιν οὕτω.

Parcha crudel, perchè già di mia vita
 lo stame non troncasti

(1) Ἑρωφίλη E, 455-457.

(2) Fedra, φύλ. 52.

(3) Ἑρωφίλη E, 569 καὶ 589.

Cercai, misera me, co 'l molti mezzi
liberarmi da questa fiamma ardente
pace di giorno non havea, ne tregua
col gran dolor che tormentava il core (1).

Μοῖρα κακή κι' ἀντίδικη, τυραννισμένη μοῖρα...
μόνιά μου μέ τὸν ἔρωτα πᾶς ὥραν ἐπολέμου...
μέρα καὶ νύχτα δυνατό πόλεμον εἰδίδέ μου (2).

Ἡ ὁμοιότης τῶν δύο Κρητικῶν τραγωδιῶν πιστότερον δη-
λοῦται ἐν τῇ ἀντιπαράθεσι τῶν μονολόγων, τοὺς ὁποῖους ἀ-
παγγέλλουσι τὰ ράσματα τῆς Ἰππολύτης καὶ τοῦ ἀδελφοῦ
τοῦ Φιλογόνου, τὰ ὅποια συνοδευόμενα ὑπὸ τῶν Ἑρινύων
ἀναβαίνουσιν εἰς τὴν γῆν ὅπως χορέωσι τὴν ἀγρίαν αὐτῶν
ἐκδίκησιν ἐν τῷ αἵματι τῆς Φαίδρας καὶ τῆς Ἑρωφίλης· ἐκ
τῶν μονολόγων τούτων δύναται νὰ κριθῇ ὁ βαθμὸς τῆς ἐπι-
δράσεως τοῦ ἀρχαιότερου τῶν ποιητῶν ἐπὶ τοῦ μετανειστί-
ρου, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα ὁ Χορτάκης δύναται νὰ θεω-
ρηθῇ νεώτερος τοῦ Βότσα.

OMBRA D' IPPOLITA.

Il giustissimo Dio, Re del' inferno,
mosso a pietade de' miei giusti preghi,
hora concesso m' ha, ch' io torni al mondo,
non per desir, ch' io m' habbia questa luce,
o questo sol, o questi lieti alberghi
di riveder, o del figliuol mio morto

(1) Fedra, φύλ. 17.

(2) Ἑρωφίλη Γ, στ. 9, 17, 26.

ΠΡΟΑΓΓΟΜΕΝΑ.

οζ.

il lagrimoso, ohimè, livido corpo.
 Ciò non mi cale; e meno l'alta mura
 di questa illustre celebrata Athene
 (d'ogni rara virtù felice madre)
 mi curo di mirar, o 'l crudo padre,
 il fero genitor, che troppa fede
 ha privo d'ogni ben, d'ogni contento.
 Ma per prender crudel vendetta, e stratio
 solo di questa scelerata Fedra,
 c'ha procurato s'infelice morte
 a l'innocente mio casto figliuolo,
 venuta son dal centro de la terra,
 ov' il gran regno di Plutone siede . . .
 Ma che più tardo? perchè hora veloce
 non corro nel palazzo horrido, sozzo,
 e d'ogni vitio human fidata scuola?
 et por foco, e rovina intorno a Fedra,
 Fedra fedata, de peccati serva? . . .

ΜΕΓΕΡΑ ΦΥΡΙΑ.

Ch'aspetti più, che più ricerchi, o vuoi?

ΟΜΒΡΑ.

Dea, vorrei mirar di Fedra il fine.

ΜΕΓΕΡΑ.

Ritorno tosto al carcere infernale,
 Pluto il comanda, e ciò per me t'impone (1).

(1) Fedra, φ6λ. 52 καὶ 55.

ΣΚΙΑ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.

Ἄποῦ τὸν ἄδην τὸ σκληρὸ καὶ τὸ σκοτεινιασμένο
 μέ θέλημα τοῦ Πλούτωνα τούτῃ τὴν ὥρᾳ βγαίνω
 ἔς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας τὸ λαμπρὸ καὶ τοῦ καθάριου κόσμου...
 Μ' ἀνέν καὶ δὲν κομπώνωμαι, τάμμάτιά μου ἀρχηνοῦσι
 τοῦ ἡλίου τοῦ λαμπρότατου τῇ λάμψει νὰ θωροῦσι.
 βουνὰ καὶ κάμπους συντηρῶ, καθάρια βλέπω τώρα
 τῇ Μέμφι τὴν ἐξακουστὴ καὶ μπορεμένη χώρα...
 γιὰ ν' ἀγροικήσῃ σήμερο πρίκα πολλὴ καὶ πόνο,
 καθὼς ὀρίζου οἱ οὐρανοὶ καὶ θέλ' ἡ δικηροσύνη
 τοῦ Ζεῦ, ἀπ' ἀνεκδίκηῳτα κρίματα δὲν, ἀφίνει...
 Κι' ὁ Πλούτωνα πῶς χαίρομαι δίκηᾳ γνωρίζωντάς το,
 ἔς τοῦτο τὸν κόσμον ν' ἀναιῶ μ' ὦρισ' ἀποῦ τὸν κάτω,
 γιὰ νὰ μποροῦσι σήμερο τάμμάτιά μου νὰ ἴδουσι
 τὸ σκοτωμὸν τοῦ τὸν πρικό, πλειότερα νὰ χαροῦσι...
 Κ' ἐσὺ ἐκ τὸν ἄδην, Πλούτωνα, πέψε φωτιὰ μεγάλη,
 σὰ μ' ἔταξες, κι' ἄς ἄψουσαι σὲ μιὰ μερὰ κ' εἰς ἄλλη
 μάνηταις, πρίκαις, βάσανα, κλάυματα καὶ θανάτοι,
 κ' ἔρημ' ἄς γένη σήμερον ἐτοῦτο τὸ παλάτι!...

ΦΟΥΡΙΑΙΣ.

Τί ὀρίζεις ἄλλο νὰ γένη.

ΣΚΙΑ.

Κάτω στραφῆτε κάλι
 ἔς τὸ σκότος τ' ἄδην γλήγορα, ἔς τὴν κρίσι τὴν μεγάλη! (1).

(1) Ἑρωδιαν, Γ, στ. 243-245, 255-258, 325-328, 367-373.

Ὁ τελευταῖος οὗτος μεταξὺ Μεγαίρας ἢ Ἐρινύων καὶ τοῦ φάσματος διάλογος ἀπαντᾷ σχεδὸν ἀπαράλλακτος καὶ ἐν τῇ τραγωδίᾳ τοῦ Σενέκα ὁ Θυέστης· ἀλλ' ἂν ὁ Χορτάκης ἐγνώριζε τὸν λατῖνον τραγικὸν ἐκ τοῦ Γιράλδου (1), εἶναι ζήτημα ἂν καὶ ὁ Βότσας ἔλαβεν ὑπ' ὄψει εἴτε τὸν τελευταῖον ἀντιγραφέα, εἴτε αὐτὸν τὸν Σενέκαν, ἀφοῦ οὐδὲ πρὸς τὸν Ἰππόλυτον τούτου ἔχει σχέσιν ἢ Φαῖδρα, ἐκτὸς ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ Κρῆς νομικὸς πολὺ ἐντέχνως ἀπέκρυψε τὰ ἴχνη τῆς λογοκλοπίας.

Καὶ πιθανὸν μὲν ν' ἀπατῶμαι εἰς τὰς σκέψεις μου, ἐν ὅσῳ ὁμως δὲν ἐξακριβωθῇ τὸ ζήτημα τοῦ Κρητικοῦ θεάτρου, ἐπιτρέπονται τοιαῦται ὑποθέσεις, ὡσάκις μάλιστα ὑποστηρίζονται καὶ διὰ τοσούτων λόγων. Οὕτως ὁ ἐν ἀρχῇ τῆς Ἐρωφίλης μονόλογος τοῦ Χάρου ἔχει μὲν σχέσιν τινὰ πρὸς τὰ *Canti della Morte* τῶν Ἰταλῶν Ἀντωνίου Ἀλαμάννου καὶ Ἰωάννου dell' Ottonajo (2), στενωτέρον ὁμως σχετίζεται πρὸς τὴν

(1) Ὀλόκληρος ἡ τετάρτη καὶ ἡ πέμπτη πρᾶξις τῆς Ὀρδέκκας, ἐπομένως καὶ τῆς Ἐρωφίλης, ἀπεμνήθησαν ἐκ τοῦ Θυέστου. Ἐν τούτοις δ' ἐν τῇ Ἐρωφίλῃ μονόλογος τῆς σκιάς τοῦ βασιλέως ὁμοιάζει τοσοῦτον πρὸς τὸν μονόλογον τοῦ φάσματος τοῦ Θυέστου ἐν ἐτέρᾳ τοῦ Σενέκα τραγωδίᾳ, ὁ Ἀγαμέμνων, ὥστε εὐλόγως δύναται νὰ ὑποτεθῇ ὅτι καὶ ὁ Χορτάκης ἐγίνωσκε τὸν λατῖνον τραγικόν, ἢ τοῦλάχιστον εἶχεν ὑπ' ὄψει τοὺς ἀπομνηθέντας τὸν Σενέκαν Βυζαντινοὺς δραματικούς. Μίαν τῶν βυζαντινῶν τούτων τραγωδιῶν (τὴν Κλυταίμνηστραν) ἀνακαλύψας ὁ Matthaei ἐξέδοτο ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σοφοκλέους (1806) τὴν τραγωδίαν ταύτην δὲν εἶχον δυστυχῶς ὑπ' ὄψει ὅταν ἔγραφον τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντινοῦ θεάτρου ὅπως τὴν ἐπικαλεσθῶ ὡς σπουδαῖον ἐπιγένημα ὅτι τὸ κλασικὸν θέατρον οὐδέποτε ἀπηρεχαιώθη ἐν Κωνσταντινουπόλει.

(2) *Tutti i trionfi, carri, maschere etc. Cosmopoli, 1750, σελ. 425.* (Τὰ κοίμηματα ταῦτα γραφέντα χάριν τῶν ἐπὶ Λαυρεντίου τοῦ ἐκ Μεδίκων θεαμάτων τῆς Φλωρεντίας ἐτυπώθησαν πολλάκις).

π.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

περίγραφὴν τοῦ Θανάτου, τὴν ὁποίαν ὁ πολὺ τούτων προγενέστερος Ρόδιος ποιητὴς Ἑμμανουὴλ Γεωργιλάς παρειστέγει ἐν τῷ θανατικῷ τῆς Ρόδου (1). ἀλλὰ καὶ ἐν παλαιῇ Κρητικῷ δράματι παρίσταται ὁ Χάρος φιλικῶς πρὸς τὸν ἄνθρωπον διαλεγόμενος, ὡς ἐξῆς :

ΑΝΘΡΩΠΟΣ.

Ποῖος εἶν' τὸν βλέπω κ' ἔρχεται μαῦρος, σκοτεινισμένος,
ἀσούσουμος, ἀνέγνωρος καὶ ξεκοκκαλισμένος ;
Πές μου ποῖος εἶσαι, νὰ χαρῆς, κ' εἰς μέγαν φόβον εἶμαι,
ὁ φόβος σου ἀποθαίνει με, ἡ θωριά σου καταλεῖ με,
ἡ ἀντίληψίς σου πῶς ἀκούς ; πῶς λέσι τ' ὄνομά σου ;
νὰ σέ γνωρίσω κάμε με, νὰ λείψ' ἐκ τῆ φοβιά σου.

ΧΑΡΟΣ.

Ἐγῶμαι ὁποῖος ἂν ἤκουσε, ὁ [φοβερὸς] ὁ Χάρος,
ὅπου τινὰς δὲν μ' εὗρηκε βοήθεια μουδὲ θάρρος ·
ἐγῶμαι ὁποῖος φανερὰ τὸν κόσμον διαγουμίζω,
κί' ὅπου ῥηγάδες κί' ἀρεντιαῖς δὲ ταῖς ἀναγυρίζω,
ὁ Χάρος εἶμαι ὁ χαλασμός τσ' Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως,
καὶ μὴ φοβᾶσαι τίβοτας σήμερον νὰ μιλήσης ·
καλὰ καὶ νὰ γεννήθηκες ὑποταγὴ τοῦ Χάρου,
μὴν ἔχης ἔγνοια σήμερον νὰ πῆς πῶς θὰ σέ πάρω ·
ἔχε τὸ θάρρος βέβαιον, πλεῖστα τὴν ἀφοβίαν,
μὴν ἔχης τρόμον ὅγιά δὲ σ' ἀμνόγω 'ς ἀληθείαν (2).

Τοιοῦτον περὶ Θανάτου ποίημα διεσώθη καὶ ἐν τῇ ἰταλικῇ γλώσσῃ μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ, ὡς ἐκ πολλῶν πιστῶν

(1) Στ. 203-255 (ἐν ἐκδόσει Wagner, σελ. 39).

(2) Ὁ δραματικὸς οὗτος διάλογος ἀποτελούμενος ἐκ 5,000 περίπου στίχων θέλει ἐκδοθῇ ἐν δευτέρᾳ συλλογῇ Κρητικῶν δραμάτων.

μεθ' τεκμηρίων (1), εἰς δὲ τὸ στόμα τοῦ ἰταλικοῦ τούτου
θανάτου ἀπκντῶσιν αἱ αὐταὶ περίπου ἐκφράσεις, τὰς ὁποίας
λέγει καὶ ὁ τῆς Ἑρωφίλης Χάρος.

. . . emendo in estermínio la gente Grecha,
et Troia et Roma, et ogni suo patritio,
quali già soggiogorno tutto il mondo,
et morte tutti gli ha mandati in fondo.

Ποῦ τῶν Ἑλλήνων ἡ βασιλεία; . . .
ποῦ ἡ Καρτάγω ἡ δυνατὴ καὶ οἱ πολεμάρχοι γιγῆσαι
τοῦ Ρώμης; ποῦ τὰ κέρδητα ποῦ ἔχουσιν ἀποτάξει;...
Ὅλα χαλάσαν ἀπὸ μέ, καὶ ὅλ' ἀπὸ μέ χαθῆκαν,
χῶμα γενῆκεν ἀψήφιστο καὶ εἰς λησμονιάν ἐμπῆκα (2).

Ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὴ ἡ τῆς Ἑρωφίλης ὑπόθεσις παρουσιάζει
στενωτέραν σχέσιν πρὸς τὴν παλαιὰν τραγωδίαν τοῦ Ἀντωνίου
Καμέλλου τὴν ἐπιγραφομένην Φιλόστρατος καὶ Παμφί-
λη (3) μᾶλλον ἢ πρὸς τὴν Ὀρβέκκην, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς
βραχείας ταύτης ἀναλύσεως τῆς πρώτης.

Ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ βασιλέως τῶν Θηβῶν Δημητρίου ἀνετρί-
βετο ὁ ἀξιωματικὸς Φιλόστρατος πολὺ ἐκτιμώμενος ὑπὸ τοῦ

(1) Trattato della superbia de uno chiamato Senso, il quale fugiva la morte; cosa d'ellectevole da intenders. Venetia 1516 (ἐν β.βλ.οθ. ἀγίου Μίρκου Miscel. Varia CXCI). Παρὶ τοῦ περιέργου τούτου ποιήματος λόγος γενήσεται ἄλλοτε.

(2) Ἑρωφίλη, Πρὸλ. στ. 23, 27, 31-32.

(3) Ὁ Καμέλλος γνωστότερος ἀπὸ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, di Pistoja, ἤκουσεν ἐν τῇ αὐτῇ τῶν δουκῶν τῆς Φερράρας καὶ ἀπεβίωσε τὸ 1504· ἡ τραγωδία αὐτοῦ ἐπιγράφεται: Tragedia de Antonio da Pistoja, Filostrato e Pamphila. Venetia 1508.

βασιλέως καὶ τῶν αὐλικῶν διὰ τὴν ἀνδρίαν καὶ τὰς ἄλλας αὐτοῦ ἀρετάς· περιπαθέστερον ὁμῶς πάντων ἡγάπα τὸν ὠραῖον Φιλόστρατον ἢ Παμφίλην, μονογενῆς τοῦ Δημητρίου θυγατέρα, τῆς ὁποίας τὴν χεῖρα ἐπανειλημμένως ἐζήτησαν πολλοὶ ἰσχυροὶ ἡγεμόνες. Μὴ θέλων ὁ βασιλεὺς νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν θέλησίν του εἰς τὴν τρυφερὰν κόρην, ἀνέθετο εἰς αὐτὴν τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀρέσκοντος συζύγου. Ἄλλ' ἢ Παμφίλην ὑπὸ διαφοροὺς προφάσεις ἀναβαλοῦσα τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς πατρικῆς εὐχῆς, ἐπὶ τέλους προτείνει εἰς τὸν ἐραστὴν νυκτερινὴν συνέντευξιν ἐν τῇ βασιλικῇ κήπῳ· ὁ πατὴρ συλλαβὼν αὐτὴν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Φιλοστράτου προσποιεῖται ὅτι ἐνδύει εἰς τὰ δάκρυα καὶ τὰς παρακλήσεις τῆς θυγατρὸς, ζητούσας τὴν χεῖρα τοῦ ἀξιωματικοῦ, ἐνδομύχως ὁμῶς σχεδίσας τὴν τιμωρίαν ἀμφοτέρων, σύρει σιδηροδέσμιον τὸν Φιλόστρατον ἐν τινὶ ὑπογείῳ καὶ ἀφου μετὰ τῶν δημίων ἐβασάνισαν καὶ κατεκρουύρησαν αὐτόν, ἐκβάλλει τὴν καρδίαν καὶ ἐντὸς κανίστρου προσφέρει ὡς γαμήλιον δῶρον εἰς τὴν θυγατέρα αὐτοῦ· εἰς τὸ εἶδεχθῆς τοῦτο θέαμα ἡ Παμφίλη φονεύεται ἰδίᾳ χειρί.

Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ καθέκαστα τῆς διασκευῆς τῆς ἰταλικῆς ταύτης τραγωδίας ἔχουσι στενωτάτην σχέσιν πρὸς τὴν Ἐρωφίλην, διότι καὶ ἐν ἐκείνῃ ὁ Φιλόστρατος ἐκμυστηρεύεται τὸν ἐρωτὰ του εἰς τὸν φίλον Τύνδαρον, ὁ βασιλεὺς σποσπέντεται μετὰ τοῦ Παντέρου περὶ τῆς καταλληλοτέρας τιμωρίας τῶν ἐνόχων, ὁ δὲ συνετὸς σύμβουλος συνηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ Φιλοστράτου, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ Παμφίλη ἰκατεῖτοισα τὸν πατέρα ὅπως ἀναγνωρίσῃ τὸν γάμον, προβάλλει τὰ αὐτὰ τῆς Ἐρωφίλης ἐπιχειρήματα. Ἄλλ' οὔτε καὶ αὐτὸ τὸ ὄνειρον περὶ τῶν περιστερῶν λείπει, μετὰ τὴν διαφορὰν, ὅτι ἀντὶ τῆς Παμφίλης ὀνειρεύεται ὁ σύμβουλος Πάντερος, οὐχὶ δύο περιστερὰς ἀλλὰ δύο ἀρπυίας.

Τὴν τραγικὴν ὁμῶς ταύτην ὑπόθεσιν οὔτε αὐτὸς ὁ Καμέλλης ἐπενόησε, διότι πολὺ πρὸ τούτου ὁ Βοκκάκιος (1353) ἀνέπτυξεν αὐτὴν ἐν τῇ Δεκατημέρῳ. Κατὰ τὸν Ἰταλὸν μυθογράφον ὁ ἡγεμὼν τοῦ Σκλήρνου Ταγκρέδης εἶχε μονογενῆ θυγατέρα, τὴν ὠραίαν Γισμόνδαν· αὕτη ἀγαπήσασα ἓνα τῶν βασιλικῶν θεραπόντων, τὸν ἐνάρτεον καὶ ἀνδρεῖον Γισκάρδον, δὲν περιωρίσθη εἰς πλατωνικὸν μόνον ἔρωτα· τὴν ἀτιμίσιν τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἀννακαλύψας ὁ Ταγκρέδης σφάζει τὸν Γισκάρδον, καὶ θέσας τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἐντὸς χρυσοῦ κυπέλλου προσφέρει ὡς δῶρον εἰς τὴν ἀγνοοῦσαν τὴν πατρικὴν ἐκδίκησιν θυγατέρα, ἥτις οὕτω μαθοῦσα τὸν θάνατον τοῦ ἀτυχοῦς ἐραστοῦ δηλητηριάζεται· ἡ πρὸς τὴν καρδίαν τοῦ Γισκάρδου περιπαθῆς τῆς Γισμόνδας ἀποστροφή ἔχει μικράν τινα πρὸς τὴν Ἑρωφίην σχέσιν (E, 320-325), ἀλλ' ὁ πρὸς τὸν Ταγκρέδην λόγος τῆς ἐνόχου θυγατρὸς εἶναι σχεδὸν ἀπαράλλακτος πρὸς τὴν ὁμοίαν διδασχὴν τῆς Ἑρωφίλης, ὡς δύναται νὰ κρίνῃ ὁ συγκρίνων τὰς περιχοπὰς ταύτας τοῦ Βοκκακίου πρὸς τὴν Κρητικὴν τραγωδίαν (Δ, στ. 273-440).

Ma lasciamo or questo, e ragguarda alquanto a' principj delle cose: tu vedrai noi d'una massa di carne tutti la carne avere, e da uno medesimo Creatore tutte l'anime con uguali forze con uguali potenzie, con uguali virtù create. La virtù primieramente noi, tutti nascemmo e nasciamo uguali, ne distinse; e quegli che di lei maggior parte avevano et adoperavano nobili furon detti, et il rimanente rimase non nobile. E benchè contraria usanza poi abbia questa legge nascosa, ella non è ancor tolta via, nè guasta dalla natura nè da' buoni costumi; e perciò colui che virtuosamente adopera, apertamente si mostra gentile, e chi altramenti il chiama, non colui che è chiamato, ma colui che chiama, commette difetto. Ragguarda tra tutti i tuoi nobili uomini, et esamina

la lor virtù, i lor costumi e le loro maniere, e d' altra parte quelle di Guiscardo ragguarda: se tu vorrai senza animosità giudicare, tu dirai lui nobilissimo, e questi tuoi nobili tutti esser villani. Delle virtù e del valore di Guiscardo io non credetti al giudicio d' alcuna altra persona, che a quello delle tue parole e de' miei occhi. Ch' il commendò mai tanto, quando tu 'l commendavi in tutte quelle cose laudevole che valoroso nome dee essere commendato? e certo non a torto; che s' e miei occhi non mi ingannarono, niuna laude da te data gli fu, che io lui operarla, e più mirabilmente che le tue parole non potevano esprimere, non vedessi: e se pure in ciò alcuno inganno ricevuto avessi, da te sarei stata ingannata. Dirai dunque che io con nome di bassa condizione mi sia posta? tu non dirai il vero: ma per avventura, se tu dicesi con povero, con tua vergogna si potrebbe concedere, che così hai saputo un valente uomo tuo servidore mettere in buono stato: ma la povertà non toglie gentilezza ad alcuno, ma sì avere. Molti re, molti gran principi furon già poveri; e molti di quegli che la terra zappano e guardan il pecore, già ricchissimi furono e sonne (1) . . .

Ὅτι ὁ Καμέλλης παρέλαβεν ἐκ τοῦ Βοκκαχίου τὴν ὑπόθεσιν τῆς τραγωδίας αὐτοῦ, πλὴν τῶν ἄλλων περὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν προσώπων τοῦ δράματος, Φιλόστρατος, Παμφίλη, Τύνδαρος καὶ Δημήτριος, οὐδὲν ἄλλο ὄντα ἢ αὐτοὶ οἱ τοῦ Δεκαημέρου ἥρωες, Filostrato, Panfilo, Tindaro, Dioneo· ἂν δὲ τὴν μέθοδον ταύτην ἠκολούθησε καὶ ὁ Χορτάκης

(1) Decamerone, giornata quarta, novella prima. Τοιαύτην περίεχον ὑπόθεσιν ἔχει καὶ τὸ ἑννατον διήγημα τῆς αὐτῆς ἡμέρας περὶ Γουλιέλμου Rossiglione.

εὐκόλως ἀνευρίσκομεν ἐν τῇ Ἑρωφίλῃ τὸ ὄνομα μιᾶς τῶν ἡρωίδων τοῦ ἰταλοῦ μυθογράφου Neifile (1).

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Κρής δραματικός καλῶς ἐγίνωσκε τὴν ἰταλικὴν φιλολογίαν καὶ πολ-
λὰ ἐκ πολλῶν δραμάτων καὶ μυθιστορημάτων ἐσταχυολόγη-
σεν, ἐκτὸς ἂν νεώτεραι ἀνακαλύψεις ἀποδείξωσι τὸ ἐναντίον,
διότι τίς οἶδε μὴ καὶ ὁ Χορτάκης ὡς καὶ πάντες οἱ προσημειω-
θέντες ἰταλοὶ εἶχον ὑπ' ὕψει μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἑλληνικὴν πη-
γὴν, λαμβάνουσαν ἡμᾶς;

Ἐνόσω θετικώτεροι ἀποδείξεις δὲν ἐπικυρώσωσι τὴν τε-
λευταίαν εἰκασίαν, ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν τὴν γνώμην
τοῦ κ. Βουρσιανοῦ, μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι ὁ Χορτάκης ἀνέγνω
πλὴν τῆς Ὀρθέκκας καὶ ἄλλα ἰταλικά δράματα, ποιήματα
καὶ διηγήματα, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἀνκντιρρήτως ἐπηρεάσθη·
ἀλλ' ἡ ξενικὴ αὕτη ἐπιρροή δὲν ὑπεδούλωσεν ἐντελῶς αὐ-
τόν, ἀφοῦ καὶ ὑπὸ τὸ ξενικὸν τοῦτο βάρος κατῴρθωσεν νὰ
διατηρήσῃ ἀρκετὴν ἀνεξαρτησίαν ἐκδηλουμένην ἐν σειρᾷ πρω-
τοτύπων εἰκόνων· μετὰ πολλῆς τέχνης ἀνθολογήσας ἐκ τοῦ
ἰταλικοῦ λειμῶνος ποιητικὰ τινὰ ἄνθη ἐνεφύτησεν εἰς αὐτὰ
τὸ ἑλληνικὸν ἄρωμα, διότι ἄλλως ἀδύνατον νὰ ἐννοήσωμεν πῶς

(1) Τὸ ὄνομα Ἑρωφίλη φαίνεται ἄγνωστον εἰς τοὺς ἀρχαίους, διότι
μόνον ἑπαξ ἀπαντῶν ὡς ἐπώνυμον μιᾶς τῶν Σιδυλλῶν διορθοῦται ὑπό
τινων εἰς Ἑρωφίλη. Εἴτε ὁ Χορτάκης πρῶτος ἐπλασεν αὐτό, εἴτε ἐξ
ἀγνώστου πηγῆς παρέλαθεν αὐτό, τὸ βέβαιον ὅτι πολὺ ἐγένετο χρῆ-
σις τοῦ ὀνόματος ἐν τῇ ΙΣΤ' ἐκατονταετηρίδι. Οὕτως ὁ Ἀριόστος
Ἑρωφίλην ὀνομάζει τὴν ἡρωίδα μιᾶς τῶν κωμωιδιῶν αὐτοῦ, ὁ δὲ
Sforza d' Oddo ἐπέγραψεν *Erophilomachia* τὸ ἐν ἔτει 1572 ἐκδοθὲν
ποίημά του, ὡς περιγράφον τὴν πρὸς τὸν Ἑρωτα πάλην τῆς φίλας
(*duello d' amore e d' amicitia, egli più brevemente ha detto Erophilo-
machia*). Ἰς προσημειώθη (σελ. λθ') Ἑρωφίλη ὀνομάζεται καὶ ἡ ἡ-
ρωὶς ἐτέρου Κρητικοῦ δράματος.

ὁ μόνος καὶ τοσοῦτον ζηλότυπος τῆς ποιήσεως αὐτοῦ ἐκμητῆς, ὁ λαός, συνήνεσε καὶ μεταβάλλη εἰς σάρκα καὶ αἷμα αὐτοῦ τοσοῦτους στίχους τοὺς Ἑρωφίλης (1).

Μετὰ τῆς Ἑρωφίλης συνέχεται καὶ ἕτερον δρᾶμα, τὸ ὁποῖον ὡς παρεισαγόμενον ἐν τῷ τέλει ἐκάστης πράξεως τῆς κυρίως τραγωδίας φέρει τὸ ἰταλικὸν ὄνομα Ἰντερμέδιον (intermedio, intermezzo), ἐν τῇ ἐκδόσει ὅμως τοῦ Κιγάλα καλεῖται ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον Στροφὴ τοῦ Δράματος· ἀγνοῶ ὅποیان τῶν δύο τούτων ἐπιγραφῶν ἐπροτίμησεν αὐτὸς ὁ ποιη-

(1) Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ὁ λαὸς ψάλλει μέχρις ἡμῶν τὸ δι-
στιχον:

Τὰ γέλοια μὲ τὰ κλύμακτα, μὲ τὴν χαρὰν ἢ πίκρα
μὴν ὄραν ἐπαρθήκανε, μὴν ὄραν ἔγεννηθηκαν.

ἀλλ' οἱ στίχοι οὗτοι ἀναντιρρήτως ἐλήφθησαν ἐκ τῆς Ἑρωφίλης (Γ, σ. 1-2), ἡ δὲ Χορτάκης ἀπεμιμήθη αὐτοὺς οὐχὶ ἐκ τῆς Ὀρδέκκας ἀπλῶς λεγούσης,

quanto vicin' al riso è sempre il pianto (σελ. 26),

ἀλλ' εἰς ἑτέρας, τραγωδίας (Gli Antivalomeni, σελ. 31) τοῦ αὐτοῦ ποιη-
τοῦ γράφοντος,

che non si muti in pianto
il riso, e in bene il male,
che l'uno è posto sempre à l'altro à canto,
veduto ho io già tale
la sera in riso e in canto,
che trovato ho il mattino in sì gran doglia.

Πολλοὺς στίχους τοῦ Χορτάκη ἤκουσεν ἐν τῇ παρελθούσῃ ἐκτεν-
ταετηρῶν ὁ περιηγητὴς Guys ψαλλομένους ἐν χορῷ ὑπὸ τῶν παρθένων
τοῦ Αἰγίου πελάγους ἐν τῇ τελευτῇ τοῦ κληδωνος (Voyage littéraire
de la Grèce I, σελ. 231-233, καὶ II, 35-36), ὁ δὲ Κρῆς Ζῆνις τοσοῦ-
τον ἐγίνωσκε τὴν Ἑρωφίλην, ὥστε πολλάκις ἀπομιμνῆται αὐτήν, γω-
ρὶς βεβαιῶς καὶ τὸ θελῶν· (βλέπε τὴν ἀπομίμησιν τῶν ἄνω στίχων ὑπὸ
τοῦ Ζῆνις ἐν τῇ Τουρκοκρατουμένῃ Ἑλλάδι, σελ. 263).

τή, ὅστις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Ζάνε μνημονευόμενος τῆς Ἑρωφίλης συνεργάτης Κατσάροπος (1), ἀφοῦ, ὡς προσημειώθη, οὐδεμίαν περὶ τοῦ ἐμβολίου τούτου δράματος ποιεῖται μνεῖν ἢ πρὸς τὸν Μούρμουρην στιχηρὰ προσφώνησις τοῦ Χορτάκη (2). Οἷοςδὴποτε ὁμῶς καὶ ἂν συνέ-
ταξε τὰ Ἰντερμέδια ταῦτα, τὸ Κρητικὸν τοῦτο δρᾶμα εἶναι ἄξιον προσοχῆς τινος, ὡς δυνάμενον νὰ θεωρηθῇ ὡς μία τῶν πρώτων ἀποπειρῶν πρὸς δραματοποίησιν τῆς *Gierusalemme Liberata* τοῦ Τάσσου (3), καὶ ὡς ἡ πρώτη συστηματικὴ ἐφαρμογὴ τῆς τότε ἐν Ἰταλίᾳ γενομένης ἀποπείρας πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν χορῶν τῆς τραγωδίας δι' ἐτέρου αὐτοτελοῦς καὶ ἀνεξαρτήτου δραματίου (4). γεγονότα ἀποδεικνύοντα ὅτι τὸ θέατρον τῶν Κρητῶν ἤκμαζεν ἀρχοῦντως ἐν τέλει τῆς

(1) Ἐν τῷ *archivio Notarile* τῆς Βενετίας διακρίνονται καὶ τὰ ἔγγραφα Κρητὸς τινος συμβολαιογράφου, τοῦ ἱερέως Ἀνδρέα Κατσαρᾶ (1580-1635). τοῦ Κατσαρᾶ τούτου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα υἱὸς ἦν ὁ Κατσάροπος (Κατσαρόπουις ἢ Κατσαρόπουλος).

(2) Ὁ κ. Βουρσιανὸς μὴ εὐρίσκων διαφορὰν τῆς γλώσσης τῶν Ἰντερμεδίων πρὸς τὴν Ἑρωφίλην, εἰκάζει ὅτι αὐτὸς ὁ Χορτάκης ἔγραψε καὶ τὸ ἐμβόλιμον τοῦτο δρᾶμα *Erophille*, σελ. 62^ο).

(3) Ἐν ἔτει 1614 ἐδωμοσιεύθη ἐν Βενετίᾳ ὁ *Alceio* τοῦ Ὁγγάρου μετὰ πέντε Ἰντερμεδίων, ἐξ ὧν τὰ δύο πρῶτα ἀφορῶσιν εἰς τὸ αὐτὸ τῆς Ἀρμίδας ἐπεισόδιον, εἰλημμένον ὁμοίως ἐκ τοῦ Τάσσου, ἀλλ' οὐδεμίαν ἔχον σχέσιν πρὸς τὸ Κρητικὸν δρᾶμα. περὶ τῆς σχέσεως τούτου πρὸς τὸν Τάσσον βλέπε Βουρσιανὸν (σελ. 621-622).

(4) Πρῶτος ὁ Φλωρεντινὸς *Grazzini* ὁ ἐπιλεγόμενος *Lasca* θελήσας ν' ἀνανεώσῃ τὸ λησμονηθὲν τοῦτο εἶδος τῶν ἐμβολίων δραμάτων, παρεισηγάγαν ὡς Ἰντερμέδια τῆς κωμῶδίας αὐτοῦ *La Gelosia* (1550) γορροὺς σατύρων καὶ στριγλῶν. ἕτερος ὁμῶς συμπατριώτης τοῦ Λάσκα, ὁ *Buonarrotti*, ἐτελειοποίησε τὸ σύστημα τοῦτο ἐν ἔτει 1612 παρεμβολίων ἐν τῇ κωμωδοτραγωδίᾳ αὐτοῦ *Tandia* διάφορον τοῦ καίμενου δραματίου. ὁ τελευταῖος θεωρεῖται ὡς ὁ ἐφευρητὴς τῶν Ἰντερμεδίων.

πῆ.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

ΙΣΤ' ἐκκτονταετηρίδος ὅπως οὐ μόνον παρακολουθῇ εἰς τὰ ἐν Ἰταλίᾳ γινομένας σκηνικὰς προόδους, ἀλλὰ καὶ πρῶτον ἐν τῇ μόρῃ αὐτάς ἄνευ τῆς ἀλλοιώσεως τῆς παλαιᾶς σκηνῆς, διότι οὔτε οἱ χοροὶ τῆς τραγωδίας ἐξωβελίσθησαν, οὔτε τὸ ἰντερμέδιον ἀποτελεῖται ἐξ ὀλίγων μόνων στίχων.

Ἡ ἀκρόασις ὅμως δύο τοσούτων μεγάλων καὶ συνεχῶν δραμάτων δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ κουράσῃ τοὺς θεατάς, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον βλέπομεν τὰ μεταγενέστερα τῶν Κρητῶν δράματα καὶ ἰντερμέδια πολὺ ἡπλοποιημένα· οὕτως ἡ κωμῳδία ὁ Στάθης ἐκ μόνων τριῶν πράξεων ἀποτελουμένη ἀντικαθίστῃ τοὺς χοροὺς διὰ δύο καὶ μόνων πρεισιάκτων δραματίων, καὶ τούτων ὅλως διαφόρων πρὸς ἄλληλα, διότι τὸ μὲν πρῶτον ὑπόθεσιν ἔχει σύγχρονον τῆς Κρητικῆς ἱστορίας ἐπεισῶδιον, τὸ δὲ δεύτερον τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, ἀναντιρρήτως ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ ἀπομεμιμημένον, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ὀνομάτων Οὐλύσες, Ἐλένα, Παλαμέτες, Μενελάος, Τρώϊα, Μαχεδόνια· τὴν θεατρικὴν ταύτην ἡπλοποίησιν ἠδυνάμεθα νὰ ἐκτιμῶμεν ἀσφαλέστερον, ἂν ἐσώζοντο καὶ τὰ μνημονευόμενα τῆς τραγωδίας Ζήνων ἰντερμέδια, διότι, ὡς προεσημειώθη, ὁ Στάθης δὲν ἐδιδάχθη ἐπὶ τοῦ συνήθους τῶν Κρητῶν θεάτρου, ἀλλ' ἐπὶ μεταβατικῆς σκηνῆς δημωδῶν ἡθοποιῶν.

Ἐκ τῶν ἰντερμεδίων τῆς Ἐρωφίλης δυνάμεθα ν' ἀρυσθῶμεν καὶ ἄλλας πληροφορίας περὶ τῆς τότε ἀναπτύξεως τῆς θεατρικῆς σκηνῆς ἐν Κρήτῃ· οἱ ἡθοποιοὶ ἔψαλλον ὅτε μὲν διὰ γυμνῆς φωνῆς, ὅτε δὲ συνοδευόμενοι καὶ ὑπὸ τῆς ὀπισθεν τῆς σκηνῆς κρυπτομένης ὀρχήστρας πολλὰ τῶν ἀσμάτων (1), οἱ δὲ χοροὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παντομιμικῶς παριστῶντες τὰ

(1) Ἰντερμέδιον Α, στ. 164-165, Β, στ. 26-27. Οὕτως ᾄδοντο πιθανῶς καὶ τὰ ᾄσματα τοῦ μουσικοῦ ἐν Ζήνωνι (πρῆξις Β', σκηνὴ Α, ὡς καὶ οἱ χοροὶ τῆς Ἐρωφίλης.

λεγόμενα ballets, συνεπλέκοντο πρὸς ἀλλήλους ὀρχούμενοι τὸν πυρρίχιον, ἥτοι τὴν λεγομένην Μορέσκαν με ἄρμα (1).

Εἰς ἐπισφράγισιν τῆς μακρᾶς ταύτης εἰσαγωγῆς συμπεραίνω ὅτι, πλὴν τοῦ Ζήνωνος, τὰ ἄλλα τῶν Κρητικῶν τούτων δρχμάτων δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς δουλικὴ ἀπομίμησις, πολλῶ δὲ μᾶλλον ἀντιγραφὴ τῶν ἰταλικῶν. Καὶ πιθανῶς μὲν νεώτεροι ἐρευνᾶ νὰ διαλύσωσι τὰς περὶ πρωτοτυπίας τοῦ Κρητικοῦ θεάτρου εἰκασίας μου, ἀλλὰ καὶ ἂν τοῦτο ἀποδειχθῇ, πάλιν τὰ Κρητικὰ δράματα θὰ μείνωσιν ὡς ἐπιτυχεῖς τῶν ξένων ἀπομιμήσεις, τοσοῦτον μᾶλλον συγγνωστέαι, ὅσον οἱ ἐκ πλουσιῶν πτωχεύσαντες ποιηταὶ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος μετὰ τινος δικαιώματος ἐδανείσθησαν ἀσθενῆ τινα μερίδα τοῦ προγονικοῦ ταλάντου, τὸ ὅποτον περιελθὼν εἰς χεῖρας εὐτυχεστέρων κατόχων ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις τοῦ πνευματικοῦ αὐτῶν πλούτου. Ἀρχὴ τῆς δρχματικῆς ποιήσεως τῶν τότε Ἰταλῶν ἦν οὐχὶ ἡ πρωτοτυπία, ἀλλ' ἡ ἐπιτυχεστέρα τῶν κλασικῶν ἀπομιμήσεως· ὁ ἐπιτυχεστέρον τοὺς ἀρχαίους μιμούμενος ἐθεωρεῖτο, κατὰ τὰς τότε ἰδέας, ὁ δοκιμώτερος τῶν ποιητῶν· «οἱ ἀρχαῖοι εἶναι τὸ κάτοπτρον ἄνευ τοῦ ὁποίου οὐδὲν δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν» λέγει εἰς τῶν μᾶλλον πρωτοτύπων κωμικῶν τῆς ἸΣΤ' ἑκατονταετηρίδος:

Che come un scultore, un dipintore
non potrà mai dipingere, o scolpire

[1] Ἰντερμεδίο Γ, στ. 120, Δ, στ. 79. Παράβαλλε καὶ Ἰντερμεδίο Β: Μορέσκας μετὰ ὧ Α' καὶ Β' πράξεων τοῦ Στάθου.

Μορέσκα καὶ Μορεσκάντο ἐπὶ τὸ ἰταλικώτερον καλεῖται ὑπὸ τῶν Κρητῶν ἡ παντόμιμος ὀρχησις, καὶ Μορέσκα μ' ἄρμα ἡ διὰ πυρρίχου ὀρχήσεως συμπλοκὴ δύο ἀντιπάλων χορῶν. Τὸ ἔτυμον τῆς ἰταλικῆς λέξεως Moresca εἶναι σκοτεινόν, κατὰ τὰς πιθανωτέρας δ' εἰκασίας ἡ παντόμιμος ὀρχησις ἐκλήθη οὕτως ὡς ἀπὸ τῶν ἐν Ἰσπανίᾳ κούρων (Mori) γνωρισθεῖσα εἰς τοὺς Ἰταλοὺς. «Altresì le Moresche

figura ond' abbia onor, se pria non vede
e le scultore e le pitture antiche
di cui tolga il model; così ancor noi
non possiam fare alcuna cosa bella,
se quest' antichità per nostro specchio
non ci mettiamo inanzi (1).

Ἄλλ' ἂν οἱ δι' ἐκείνων πλουτήσαντες Ἱταλοὶ προτιμῶσι τῶν παλαιῶν δανείων τὸν νεώτερον καὶ ἀληθῶς ἐθνικὸν αὐτῶν πλοῦτον (2), τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος μὴ ἀποπτύσαν ἔτι τὴν ἄλμην τῶν κυμάτων τὰ ὅποια κατὰ τῆς κεφαλῆς του ἐπισώρευσεν ὁ δουλικὸς τυφῶν, μετὰ πολλῆς στοργῆς πρέπει νὰ περισυνάξῃ τὰ ναυάγια ταῦτα, ὡς φιλόστοργος πατήρ ἐκ νεανγίου διασωθεὶς ἀνέρευνᾷ τὴν παραλίαν καὶ εὐλαβῶς περιυνάγει τὰ ὑπὸ τῆς θαλάσσης ἐκβραζόμενα λείψανα τῆς πατρικῆς κληρονομίας ὅπως ἐναποθέσῃ αὐτὰ ἐν νεοδημῶν μεγάρῳ. Καθὰ παρατηρεῖ Γάλλος περιηγητής, οἱ δυστυχεῖς ἡμῶν πατέρες δὲν ἐψαλλον βεβαίως ὡς οἱ παλαιοί, οὐχ ἥτις ὁμως ἐψαλλον ἔτι (3), ἐνόσω δὲ καὶ ἡμεῖς ὡς ἐκείνους ψελλίζομεν, δὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ περιφρονῶμεν τὰ σιβάσματα τῶν πατέρων μας ψελλίσματα, μιμούμενοι τὴν ἀγροικίαν τῶν ὀψιπλοῦτων, ἀροῦ οὔτε ὀψίπλουτοι δυνάμεθα νὰ ὀνομασθῶμεν ἔτι.

non furono per altro così chiamate, che per essere in uso appo Mori, da' quali agli Spagnuoli passarono, e quindi à noi ». Quadri, storia della poesia italiana, τόμ. V, σελ. 257.

(1) Ταῦτα ἔγραψεν ἐν ἔτει 1545 ὁ Βολωνεῖς Ercole Bentivoglio ἐν προλεγόμενοις μετὰ τῶν κωμῳδιῶν αὐτοῦ (I Fantasci) ἀπομνηστεύσεως ἐκ τῆς Mostellaria τοῦ Πλάτου.

(2) « Poco onore da esse venne all'italiano teatro, e quasi tutte sono ora dimenticate ». Tiraboschi Storia della Letteratura Italiana. Modena 1792, τόμ. VII, σελ. 1286—1287.

(3) « Ils ne chantent pas comme Sapho et Anacréon, mais ils chantent encore ». Guys voyage dans la Grèce I, σελ. 131.

Ἐάν οἱ περὶ τὴν ἀναζήτησιν τοιοῦτων παλαιῶν ναυαγίων μοχθοῦντες χაίρουσιν ὁσάκις ἀνακαλύψωσιν ἀπερριμμένην τινὰ σανίδα, πολλῶ μᾶλλον δύναται νὰ χαρῇ ὁ εὐτυχήσας ν' ἀνεύρῃ ἐν τῇ ἄμμῳ ἐρήμου παραλίας κεχωσμένην ὁλόκληρον πλευρὰν καὶ ἀνακαθάρας τῶν ὑπὸ τῆς πολυκαίρου καταχώσεως προσπεφυκότων ὀστρειδίων ἀνακομίσει αὐτὴν εἰς τὸν περιουάγοντα τὰ ναυάγια ταῦτα λιμένα μέχρις οὗ παρουσιασθῇ ὁ κατάλληλος ναυπηγὸς πρὸς ἐπιστημονικὴν συναρμολόγησιν τοῦ σκελετοῦ τοῦ διαλυθέντος πλοίου. Ἡ εἰκὼν αὕτη πιστῶς ἐξεικονίζει τὸ ταλαίπωρον σκάφος τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν φιλολογίας, τῆς ὁποίας μίαν τῶν πλευρῶν ἀποτελεῖ βεβαίως τὸ Κρητικὸν τοῦτο θεάτρον.

Ἐν τῇ μακρᾷ καὶ πολυπόνῳ ταύτῃ ἐργασίᾳ πολλὰ μ' ἐνεκαρδίωσαν αἱ προτροπαὶ τοῦ πολυτίμου φίλου μου Κ. Δ. Βικέλα, αἱ συμβουλαὶ καὶ ἡ ἀρωγὴ τοῦ σεβαστοῦ μοι εὐεργέτου Κ. Α. Μάμουκα, ὡς καὶ ἡ συνδρομὴ τοῦ ἐφόρου τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης Κ. Ἰ. Βελοῦδου· πρὸς τούτους δ' ἐκφράζω καὶ δημοσίᾳ τὴν ἔνθερμον εὐγνωμοσύνην μου.

Ἐν Παρισίοις τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1878. (*)

Κ. Ν. ΣΑΘΑΣ.

(*) Ὅφειλω νὰ σημειώσω ὅτι ἡ μακρὰ αὕτη εἰσαγωγὴ δὲν ἐπαγγέλλεται νὰ ἐξαντλήσῃ θέμα τοσοῦτον εὐρὺ καὶ πρῶτον ἤδη θιγόμενον· ἐπὶ μόνοις τοῖς βοηθήμασι τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἀγίου Μάρκου γράψας ταῦτα, οὔτε τὰ ἀλλαχοῦ ἀποκείμενα χειρόγραφα, οὔτε τινὰ τῶν δυσσευρέτων βιβλίων εἶχον πρὸ ὀφθαλμοῦν· διὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον λόγον παρῆλθον ἐν σιγῇ τὴν ὑπὸ Ματθαίου καὶ Στρουβίου ἐκδοθῆσαν Κλυταιμνήστραν, ὡς καὶ τὴν κωμῳδίαν τοῦ Μόσγου Νέαιραν· περὶ τούτων ὅμως πάντων κατ' ἔκτασιν θὰ λαλήσω ἐν ἑτέρᾳ τοῦ Κρητικοῦ θεάτρου σειρᾷ.

ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ .

Z H N Ω N

Τ Ρ Α Γ Ω Δ Ι Α .

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ .

ΖΗΝΩΝ αὐτοκράτωρ Κωνσταντινουπόλεως .

ΛΟΓΓΙΝΟΣ ἀδελφὸς τοῦ Ζήνωνος .

ΣΚΙΑ ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΥ πρῶην αὐτοκράτορος .

ΑΡΜΑΚΙΟΣ ἀρχιστράτηγος .

ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΣ υἱὸς Ἀρμακίου .

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ, ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ, ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ ὑπουργοὶ Ζή-
νωνος .

ΠΕΛΑΓΙΟΣ πατριάρχης .

ΕΡΑΣΤΟΣ υἱὸς Πελαγίου .

ΕΥΦΗΜΙΑΝΟΣ μάγος .

ΦΙΛΑΡΓΟΣ, ΚΑΣΤΟΡΑΣ, στρατηγοί .

ΓΑΤΖΕΟΣ, ΠΡΟΚΛΟΣ, ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ, ἄρχοντες Πολίται .

ΜΟΥΣΙΚΟΣ .

ΤΡΕΙΣ ΜΑΡΤΥΡΕΣ .

ΔΥΟ ΑΓΓΕΛΟΙ .

ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΙ .

ΣΤΡΑΤΗΓΟΙ .

ΑΡΧΟΝΤΕΣ ΠΟΛΙΤΑΙ .

ΧΟΡΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΟΡΦΑΝΩΝ .

ΣΚΙΑΙ Πελαγίου, Ἀρμακίου καὶ Λογγίνου .

Προλογίζουσιν ὁ ΑΡΗΣ, ἡ ΤΙΣΙΦΟΝΗ, ἡ ΑΛΕΤΩ, ἡ ΜΕΓΑΙΡΑ
καὶ ὁ ΔΙΟΝΥΣΟΣ .

Ἡ σκηνὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν ἔτει 491 Μ. Χ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

(Πρόλογος τὸν ὁποῖον κάνει ὁ Ἄρης, καὶ κάθεται εἰσὲ ἓνα ἀμάξι, καὶ ἡ σεμναῖς θεαῖς τοῦ ἔθους Ἀλετω, Τισιφώνη καὶ Μεγλίρα, καὶ στερνὰ ἐβελύνει ὁ Ὀξὺς ὁ Διονύσιος).

ΑΡΗΣ.

Πχοῖδ' εἶμαι κ' ἦρθα ὡς ἐδεπᾷ κενεῖς σς· δὲ γνωρῖζει,
ἄρχοντες εὐγενέστατοι, μόνο γικτι με ὀρῖζει
ἐκεῖνος ὅπου τσ' ὀρανεὺς κινᾷ, μὰ δὲν κινᾷται,
μ' ἔστειλε εἰς τοῦ λόγου σς τὰ πῶ γιὰ ν' ἀγροικᾷτε.
Εἰγώ 'μαι ἐκεῖνος ὁ θεὸς ποῦ Ἄρη μ' ἠνομάζου, 5
ποῦ τοῦ πολέμου νικητὴ οἱ στρατηγοὶ με κράζου,
καὶ στέκω ἀπάνω τσ' ὀρανεύς, κ' ἔχω ἀποκατωθιό μου
τὴν Ἀφροδίτη, τὸν Ἑρμῆ, καὶ Ἥλιο τὸν ἀδερρό μου,
καὶ ἄστρο μ' ὀνοματίζουσι τῆς θλίψις, τοῦ πολέμου,
ποῦ πέμπω μάχαις καὶ πληγαῖς· καὶ ἐμένα ρκίνετσί μου 10
πῶς φέρνω μεγλύταταις ἀνάπαψες τοῦ κόσμου,
ἀνεμηλιαῖς καὶ ὀχθριταῖς σκορποῦσι ἀπὸ μπρός μου·
καὶ ταῖς καρδιαῖς 'ς τὸμ πόλεμο τῶμ πολεμάρχω ἀνάφτω,
κ' ὕστερα πάλι ταῖς φωτιαῖς καὶ τσῆ ὀχθριταῖς τους παύτω·
Εἰγώ 'μαι αἰτία ἡ μοναχὴ τόσο ποῦ δὲ δειλιοῦσι, 15
τὸ αἶμα καὶ τὰ πλούτη τως γιὰ με νὰ διασκορποῦσι.
Καὶ ἀκόμη αἰτία εὐρίσκομαι τσ' ἀνάπαψις τοῦ κόσμου,
καὶ διασκορπίζω εἰρηνικὰ τῇ λάμπι καὶ τὸ φῶς μου·
περνοῦσι ἡ μάχαις, πέφτουσι σκηπτρα χρυσᾷ, καὶ εἰρήνη
ἀρχίζει ὁ κόσμος· ν' ἀγροικᾷ, κ' ἡ χῶραις εὐφροσύνη· 20

γιατί τὸ αἶμα ὡς ἁθρὴ τόσω σκληρῶν ἀνθρώπων,
χαίρουνται τὴν ἀνάπαψιν τὰ ἔθνη εἰς πᾶσα τόπον,
καὶ ὡς ὁ χρυσὸς μὲ τὴ φωτιά λάμπει καὶ καθαρίζει,
ἔτσι τὸν κόσμον ὁ πόλεμος μερώνει καὶ δροσίζει.

- 25 Εἰγὼ 'μαι ἐκεῖνος ὁ θεὸς ποῦ μὲ τὸ φῶς μου ἀρχίζω
τὸ νοῦ σας νὰ γυρεῦετε δόξαις καὶ νὰ φωτίζω,
ἐγὼ ἀνάφτω ταῖς καρδιαῖς, κ' ἐγὼ τὸ ἀναγαλλιάζω,
κ' ἐγὼ εἰς πλοῦτη καὶ τιμαῖς τὸ ἀθρώπους ἀναιδάζω.
Γιὰ μένα πχοῖὸς τὸν θάνατο 'ς τὸν νοῦ ποτὲ λογιάζει;
- 30 μάλιος πῶς εἶναι ἀθάνατος πάντα του λογαριάζει,
καὶ ἀρματωμένος σὰν ἐμὲ 'ς τὸν πόλεμον προβαίνει
καὶ μέσα εἰς ταῖς φάλαγγες κ' εἰς τὰ τειχιά ἀναιδάνει,
καὶ νικητὴς μὲ ταῖς πληγαῖς κράζεται, καὶ στεφάνη
ἢ δάφνη ἢ πρινοπρασίνη τοῦ πλέκει καὶ τοῦ βάνει.
- 35 Ποῦ 'σαι τῆς Κρήτης καύχημα, ἄμαχε ἡγεμόνα,
ποῦ στολισμένος βρίσκεσαι τῆς Κύπρου τὴν κορώννα,
ποῦ 'σαι Κορνήλιε Κατσερὴν, τῶμ πολεμάρχῳ ἡ δόξα,
ποῦ ἡμπαίνες ἀντήρητα εἰς τῶν Τουρκῶν τὰ τόξα,
καὶ ἐβόστας τὸ κοντάρι μου καὶ πλήγωνες τὸ ὀχθροῦ σου.
- 40 καὶ τὴμ πατρίδα τοῦ Διὸς πάντα ἔβανες 'ς τὸ νοῦ σου
νὰ βγάλλης ὅκ τσ' Ἀγαρηνούς, τὸ αἶμά σου νὰ χύσης,
τῶν Κρητικῶν τὴ λευτεργιὰ νὰ δώσης, νὰ χαρίσης;
Εἴθα, ψυχὴ οὐράνιος, μίλησε μοναχὴ σου!
Ἀλέξανδρος, γῆ ὁ Ἡρακλῆς, πχοῖὸς εἶχε τὴ δύναμί σου;
- 45 πχοῖὸς αὐτοκράτωρ βασιλεῖα, πχοῖὸς εἶχε τὴν ἀνδρεία σου;
τ' ἀγγελικὸ σου πρόσωπο πχοῖὸς εἶχε; τὴ θωργιά σου;
Πῶς σ' ἔδα ἀπάνω 'ς τοὺς ὀχθροὺς μὲ τὸ σπαθί 'ς τὸ χεῖρ
νὰ τρέχης τόσο τὸ πουρνό, νύκτα καὶ μεσημέρι,
καὶ μὲ καρδίᾳ λειονταργιοῦ τσὴ μπρέκας ν' ἀναιδάνης;
- 50 ποῦ δὲν ἐψήφας ταῖς φωτιαῖς καὶ μίναις νὰ προβαίνης!
Δὲ σ' ἀκλουθοῦσε ὡς βασιλεῖα νὰ 'σαι 'ς τὴν μπρέκια ἀπάνω.

—τὸ ὀχθροῦς, παιδιά μου, ἄς βγάλλωμε, ἤλεγες, καὶ ἄς ποθάνω!
 Ἐπόθανες, ἀθάνατε! καὶ πάλι ἀποθαμένος
 δὲν ἔπεσες, μονὸ ἵστεκες ὡς ἤσου ἀρματωμένος!
 καὶ σὲ φοβοῦντανε οἱ ὀχθροί, καλλιμάχε τοῦ βένιου, 55
 πῶς ἄλλοι ὥσάν τοῦ λόγου σου ἀνδρειωμένοι ἐβγαίνου!
 Ἐδῶ ἔναι τὸ σκουτάρι σου τοῦτο καὶ τὸ κοντάρι
 τ' ἀνίκητο, ποῦ σοῦ ἔδωσα, τῆς Βενετιᾶς κλωνάρι!
 ἐτοῦτα ἀποῦ τὸν πόλεμο ἐφύλαξα τὸν τόσο
 καὶ στολισμένα ἀπ' τὸ αἷμά σου ἔχω νὰ πᾶ νὰ δώσω 60
 γονατιστὸς τὸ ἀγάπης σου τοῦ ἄξιου ἀδελφοῦ σου,
 ὅπου ἔναι ἡ ἴδια εἰκόνα σου καὶ ὁ βγενικός, ὁ νοῦς σου.
 Γερώνουμε, τῶν Ἑνετῶν ἀτίμητο λιθάρι,
 στύλε, θεμέλιο, καύχημα ποῦ σ' ἔχουσι οἱ Κορνόροι,
 γονατιστὸς σὲ προσκυνῶ! καὶ ἂν ἦσαι τῆς θαλάσσου 65
 ἀνδρειωμένος ἡγεμὼν, θέλουσι ἔς τ' ὄνομά σου
 ὀγλήγορα οἱ πατρίκιοι ἀφένταις οἱ δικοί μας
 δοῦκά τως νὰ ἔσαι, ἡ δόξα μας, τὸ κλέος, κ' ἡ ζωὴ μας.
 τοῦτα τὰ δῶρα ἀφίνω σου, γιατί ἦτανε ἐδικά σου,
 καὶ ἐγώ, ἄς ἤμιαι καὶ θεός, γράφομαι τσ' ἐξουσᾶς σου. 70
 Πάλι σὲ σένα, ὦ Μίνιε, τὸ πρόσωπο γυρίζω
 καὶ τοῦτο τὸ δοξάρι μου καὶ σποῦρδα σοῦ χαρίζω,
 γιὰ νὰ θυμᾶσαι τὴν πολλὴ ἀγάπη ὅπου βαστοῦσι
 οἱ ἄνδρες οἱ Ζακυθινοί, ὅπου σ' ἀναζητοῦσι,
 γιατί μ' ἀγάπη ἐσκλάβωσες καὶ πλεῖστα δικηροσύνη 75
 τῇ χώρᾳ ὅπου ἐκυβέρνησες τούτῃ μὲ τόση εἰρήνη.
 Ἀκόμη, ἐσᾶς σοφώτατοι σύμβουλοι, ἐδῶ σᾶς δίνω
 τὸ πέτο καὶ τὸ ἔλμο μου, ὡς πρέπει σᾶς ἀφίνω
 εἰς θύμῃσι παντοτινὴ πῶς ἔχουσι γραμμένα
 τὸ ὄνομά σας ἔς τὴν καρδιά καὶ προσκυνοῦ πᾶς ἕνα. 80
 Μὰ ἄς γυρίσω ὡς ἀρχισα νὰ πῶ τὴ δύναμί μου,
 νὰ δῆτε, ν' ἀγροικήσετε πὸς εἶναι ἡ μπόρεσί μου.

- Ἐγὼ στρατιώταις ταπεινοῦς τοὺς κἀνὼ νὰ γενοῦσι
 μεγάλους, κ' εἰς τὸν πόλεμον τὰ σκῆπτρα νὰ κρατοῦσι,
 85 καὶ στολισμένους μὲ χρυσαῖς κορώναις νὰ χαρίζου
 νόμους ἔς ταῖς χώραις, τῇ ἐπαρχαῖς ὅλαις νὰ ταῖς ὀρίζου,
 νὰ πηγαίνουν εἰς τὸν πόλεμον τὸ ὀχυρὸν τῶς νὰ νικοῦσι,
 ἔς τὰ πόδια τῶς ταῖς βασιλείαις νὰ βάνου νὰ πατοῦσι.
 Τί νὰ σῶ; πῶ; ἡ χεὶρ μου σκῆπτρον χρυσᾷ χαρίζει,
 90 τοὺς βασιλεῖς ὅκ τὸ θρόνῳ βγάνει καὶ τοὺς καθίζει.
 Ἐγὼ καὶ τὸ σκληρότατον Ζῆνον εἶχα στολίσαι
 κ' ἦκαμα αὐτοκράτορα ἔς Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν·
 ἐγὼ καὶ τὸν Ἀρμάχιον ἔκμαζ ἡγεμόνα,
 καὶ τὸν υἱόν του σύντροφον τοῦ Ζήνου μὲ κορώναν
 95 τὸν Βασιλίσκο· μὲ ἡ ζηλιὰ τοῦ Ζήνου τὸν ἐβγάνει
 ἀπ' τὸ θρόνῳ, καὶ μοναχὰς καλόγερον τὸν κἀνει·
 καὶ τὸ Λογγίνον ἔς τὸ θρόνῳ νὰ βάλῃ λογαρχιᾶζει,
 τοὺς σύμβουλους τῆς βασιλείας· τοῦτο νὰ κἀμῃ πράζει·
 σκοτώνει τὸν Ἀρμάχιον· θέλει νὰ θανατώσῃ
 100 ἀκόμῃ τὸν Πελάγιον! σᾶμ πεθυμᾷ νὰ σώσῃ
 νὰ δῇ μὲ σκῆπτρον καὶ χρυσῇ κορῶνι στολισμένον
 τὸν πρῶτόν του ἀδελφὸν δάφνῃ κεκοσμημένο.
 Μύλον ἐτοῦτο, ξέρετε, ἄλλος; οὐα κυριεύσῃ,
 καὶ ἡ Πόλις ὅκ ταῖς ταραχαῖς πῶχει νὰ σιγανέψῃ,
 105 ἐγὼ τὸν Ἀναστάσιον εἰς τὸ θρόνῳ καθίζω
 καὶ ζωντανὸν νὰ θάψουσι τὸν Ζῆνον ἀποφασίζω.

(Τότε, ἔρχεται ἡ Τισιρόνη, θεὰ τοῦ ἔθους).

ΤΙΣΙΦΟΝΗ.

- Παιδιὸς; εἶπαι σὺ ποῦ βρίσκεσαι ἔς ἀμάξιν καθισμένος
 καὶ ὦ; ἥλιος; φρίνεις λαμπρὸς περίσσευ στολισμένος;
 Καὶ οἱ ἄστοι ποῦ σύρνουσι τ' ἀμάξιν τὸ χρυσὸν σου
 110 πῶ; εἶσαι ὁ Ἄρης; μαρτυροῦ ἀπ' τ' ἄστρον καὶ ἀπ' τὸ φῶς σου.
 Κ' ἤρθες, μ' αὐτόνον ὅπου βαστά; τ' ἀνίκητον κοντάρι,

πρῶται δόξαις καὶ πρῶτους θρίαμβους ἰδὼ ῥθες γὰρ νὰ πάρῃς;
 τί θέλεις τὰ οὐράνια ν' ἀφήσῃς, καὶ πρῶτ' ἐστάθη
 αἰτία νάρθης εἰς τὴ γῆ τούτῃ, κ' εἰς τόσα πάθη;
 δὲ ξεῦρεις τὰ συγγίσματα, τὸ ὄχθριταις ὅπου ἀνάφτου 115
 ἰς τὴν χώρα ἐτούτῃ ὀλημερνῆς καὶ οὐδὲ ποσῶς δὲν παύτου!
 Ταῖς ταραχαῖς ὁ Πλούτῳνας ἤκουσε κ' ἠπεψέμας
 ἰδὼ, νὰ ἀνακατώσωμε τὴμ Πόλιν, κ' ἤδωκέ μας
 τὴν ἐξουσίαν μὲ ταῖς φωτιαῖς τούταις ὅπου ῥθε ἡ ὥρα
 νὰ ἀνάψουν ὅκ ταῖς ἐχθριταῖς τῷ βασιλειάδῳ ἡ χώρα. 120
 Ἄρῃ, ἂν ἐσὺ ἐσῆκωσες μὲ δυνάμει σου τόση
 τὸν Ζῆνον, δίχως ἄμετρη ἐπιβουλὴ καὶ γνῶσι,
 ἐγὼ ἀπὸ μικρὸ παιδί ἀναψα τὴν καρδιάν του,
 ὡς σκληροκάρδῃ καὶ ἄπονο καίγω τὰ σωθικά του·
 ἦρθ' ἡ γὰρ τοῦτο σήμερον τὸ τέλος νὰ ξανοίξω, 125
 τὴν γῆν ἐτούτῃ ζωντανὸ νὰ τὸν δεκτῇ θ' ἀνοίξω.

Α Λ Ε Τ Ω .

ὦ Τισιφόνῃ μου ἀδελφῇ, τοῦ Ζήνωνος τὰ μέλη
 νάρθου ἰς τὸν ἄδῃ μοναχὰ ὁ Πλούτῳνας δὲ θέλει.
 Εἰς τοῦ Ζήνου τὴν καρδίαν ἀναψὲ καὶ τὸν νοῦν του,
 καὶ τοῦ Λογγίνου πάλε ἐγὼ ἀνάφτω τ' ἀδελφοῦ του, 130
 ὅγιν' νὰ δώσω θάνατον ἰς τοὺς δύο· νὰ δῇς τὸν ἕνα
 νὰ τόνε θάψου ζωντανό, νὰ στοχαστῇς καὶ μένα
 πῶς θέλω ἰς τὸ κεφάλιν του τ' ἄλλοῦ νὰ κατοικήσῃ,
 νὰ τοῦ σηκώσω ὁμπρὸς τὸν νοῦ, τοὺς στρατηγούς ν' ἀφήσῃ,
 νὰ χύσουσιν τὸ αἷμάν του, καὶ τότες νὰ καθήσῃ 135
 ἄλλος σὲ θρόνον, νὰ κρατῇ Ἀνατολὴ καὶ Δύσι.

Μ Ε Γ Α Ι Ρ Α .

Συντρόφισσαις, ἡ γνώμη σας κ' ἡ δύναμις ἡ μεγάλη
 ὅπου ἔχετε ἰς τὸ στῆθος σας καὶ γνῶσις ἰς τὸ κεφάλι,
 ὅ, τι λογιάζεαι πᾶσα μινὰ κάνει ἰς ἀληθοσύνην,
 γιὰτὶ ὅπου ἄψετε φωτιὰ καίγεται καὶ δὲ σβύνει. 140

Κόρη ἐσὺ ὅπου βαστάς φτερούγαις πλειὰ ἀπετάεις,
καὶ ὅπου δὲν ἠμποροῦμε οἱ δυὸ μόνιά σου ἐσὺ χωράεις,
κάμετε ὡς εἶναι ἡ πρόσταξις τοῦ Πλούτωνος, ἀμέτε
πῶς θέλετε ταῖς παραχαῖς ν' ἀρχίσου μόνο ἴδετε.

- 145 Κ' ἐγὼ ὅπου γερόντισσα βρίσκομαι μὲ τὸ ξύλο,
ἐλόγιασα νὰ βογευτῶ μ' ἓνα μεγάλο φίλο
τῆς χώρας ἐτούτης ἄξιο, Οὐρβίκιο τὸν λέσι,
ποῦ νόμος εἶναι ἡ γνώμη του καὶ πασάνδ' ἀρέσει·
καὶ ἂν ἤμῃ τόσα ἀνῆμπορη καὶ γρηῃ, σὰ θωρεῖτε,
150 νὰ κάμετε δίχως ἐμὲ τίποτας δὲν μπορεῖτε.
Δὲν ἠμπορῶ τὰ πόδια μου καλὰ νὰ τὰ πατήσω,
μὰ ἀγάλια, ἀγάλια προπατῶ, καὶ κάνω ὅ, τι θελήσω.
Ἀφῆτέ με, συντρόφισσαι, τὴν ἔγνοια· πᾶ κτυπήσω
τὴμ πόρτα τοῦ Ὀρβίκιου, νὰ τὸν καλησπερίσω.
(Τότες, ἔρχεται ὁ θεὸς ὁ Διονύσιος).

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ.

- 155 Καλῶς σὰς ἦρα εἰς τὰ πολλὰ σκοτάδια ὅπου δὲ βλέπω,
μὲ ταῖς φωτιαῖς σας σήμερο νὰ πορπατῶ εἶναι πρέπο·
καλῶς ταῖς ταῖς σεμναῖς θεαῖς! πχοιαῖς γνώμαις σὰς; ἐφέρα
μὲ ταῖς φωτιαῖς νὰ κάμετε τὴ νύκτα ἐτούτη μέρα;
τάχα τοῦ Ζήνου τοῦ σκληροῦ ἡ ὀχθριτα ἡ τόση
160 σὰς; ἤφερε, νὰ δέσετε τὸν νοῦν του καὶ τὴ γνῶσι;
Μὰ τοῦτος πάλι ὁποῦ βαστά τ' ἄρματα τί γυρεύγει,
ᾗς τούτους τοὺς τόπους μὲ χρυσὸ ἀμάξι ποῦ ὀδεύγει;

ΑΡΗΣ.

Εἴγῳ ἔμαι ὁ Ἄρης, Διόνυσε, κ' ἦρθα γιὰ ν' ἀφανίσω
τὸν Ζήνον, καὶ Ἀναστάσιον ᾗς τὸν θρόνον νὰ καθήσω.

ΤΙΣΙΦΟΝΗ.

- 165 Καὶ μεῖς ἀκόμη ὀγι' αὐτὸ ἀπὸ τὸν ἄδην μέσα
ᾗ Πλούτωνας; κ' οἱ δαίμονες ἐδῶθε μᾶς ἐπέψα,

μέ ταῖς φωτιαῖς ἐτούταις μας νά ἀνάψωμε τῇ χώρᾳ·
καί ἄς πάμενε, συντρώφισσαι, καί ἐπέραςε ἡ γιῶρξ.

Δ Ι Ο Ν Υ Σ Ι Ο Σ .

Ἄρῃ, καλῶς ἐπρόβαλλες μ' αὐτήνῃ τῇ θωργιά σου!
μά ἤξευρε, τὸν Ζήνωνιν δὲ εἶναι τῆς ἐξᾶς σου 170

νά βγάλῃς ἀπὸ τὸ θρόνι! μὴδὲ ἐσεῖς μπορεῖτε
νά κάμετε σὰ λέγετε, δίχως ἐμέ! Θωρεῖτε,
ἐσὺ μὲ τὸ κοντάρι σου καὶ σεῖς μὲ ταῖς φωτιαῖς σας
δὲ σᾶς ψηφᾷ ὁ Διόνυσος, μήτε ταῖς δυνάμεις σας
λογιάζει, ἂν ἦναι καὶ γδυμένος! Σὲ τοῦτο τὸ φλασκί μου 175
κρύβω τῇ μεγαλειτέρῃ χάρι καὶ δυνάμει μου!

πλειότερους ἄνδρες δυνατούς, στρατιώταις ἀξιωμένους;
μὲ τὸ κροτήρι ὅπου βαστῶ ἐγὼ ἔχω νικημένους,
παρὰ ὅπου ἐνίκησες ἐσὺ μ' αὐτόνο τὸ σπαθί σου,
καὶ δίχως μοῦ ἐχάθηκε, κάτεχε, ἡ δυνάμις σου! 180

Ἐγὼ τὸν Ζῆνον σήμερον μόνιός μου θά νικῶσω
ἀπ᾽ ἧτις μὲ τῇ φλάσκα μου 'ς τὸ γιόμα τὸν μεθύσω·
πλειὰ 'ναι ἡ φωτιά τοῦ νέκταρος, τοῦτο πλειὰ δυνάμ' ἔχει
ὅπου λωλαίνει πᾶσα νοῦ, καθένας τὸ κατέχει.

Γδυμένος μὲ δίχως ἄρματα εἶμαι, σὰ μὲ θωρεῖτε, 185
'ς τὸ γιόμα τὸ βασιλικὸ ἐλάτε νά μὲ δῆτε!

μὲ τὸ χρυσὸ τὸ Παργιανόν, τσῆ Χιὸς θεν' ἀρχηνίσω
τὸν Ζῆνον εἰς ταῖς πλειὰ χαραῖς νά σοῦ τότε μεθύσω,
καὶ μὲ ἀμβροσία τῶν Χανιῶν, τσ' Ἀπαλικῆς μοσκάτο,
τὸν νοῦν του καὶ τὴν γνῶσίν του νά βάλλω ἀπάνω κάτω, 190
νά τότε θάψω ζωντανόν. Πέτε, ἂν ἡ μπόρεσί σας
ἦναι πλειὰ μεγαλειτέρῃ σὰν τούτῃ, ἡ ἐδική σας;

Α Ρ Η Σ .

Ο' θρίαμβος ὁ σημερινὸς ἂν ἦν' τῆς δυνάμεός σου...

Μ Ε Γ Α Ι Ρ Α .

Ἦ' πινα ἀπὸ τῇ φλάσκα σου κ' ἐγὼ τὴν ἐδική σου!

- 195 μὰ σὰ μεθύσω δὲν μπορῶ ταῖς πανουργιαῖς· ν' ἀρχίσω!
 Ἀ'ς πάγω 'ς τοῦ Ὁρβίκιου τὸ σπίτι νὰ κτυπήσω.

ΤΙΣΙΦΟΝΗ.

Διόνυσε, εἰτοίμασε κρασί ἀπὸ κάθε τόπο,
 καὶ μεις πᾶ νάρδινιάσωμε τὸ γιόμαν του μὲ κόπο.

ΑΡΗΣ.

- Εἰς τὸ φουσάτο ὡς κ' ἐγὼ τ' Ἀρμάκιου παγαίνω,
 200 ὥστε νὰ δῶ σὰμ πεθυμῶ τὸν Ζῆνο ἀποθαμένο·
 τότες τὸν Ἀναστάσιον νὰ βάλλω νὰ καθήσῃ
 εἰς τὸ θρονί, καὶ ταῖς φωτιαῖς τούταις νὰ σᾶς ταῖς σδύσῃ.

(Τότες σονάρουσι ὄργανα θλιβερά, καὶ ἀνοίγει ἡ πόρτα μέ-
 λε· καὶ ἔχουσι ἓνα ταβλί ὁμπροστὰς μὲ κορώναις ἀπάνω).

ΠΡΑΞΙΣ ΠΡΩΤΗ.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

ΑΣΚΙΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΥΣΚΟΥ.

Σωπάτε σκληράς, σάλπιγγες, καὶ σείς σωπάτε ὁμάδι
τραγούδια πάντα τῆς πικρίας καὶ τῆς ἀπονείας τοῦ ἔθους,
καὶ σείς στεφάνια ἅς κείτεστε χάμαι ἐν τῇ γῇ ῥιμμέναι!
Ἀγρία θεργιὰ τῆς βασιλείας, σκληρά, καταραμένα,
σκοτεινισμέναις θύμῃς μακρὰ ὅκ τὴν γῆν ἐτούτῃ, 5
ὅπου γὰρ σὲ, ἐγὼ ἔχασα τ' ἀρίσνητά μου πλούτη!
Δὲν ἦρξα ἐγὼ γὰρ σὲ, ἐπεὶ ἀπὸ τὰ βάθη κάτω
τῆς σκοτεινῆς μου βασιλείας· ἐκεῖνο ἐγὼ τὸμ πάτο
ἔχω γὰρ σπίτι μου ἀκριβὸς καὶ γὰρ θρονὶ ἐδικό μου,
καὶ ἡ σκοτεινιάδες βρίσκονται θάρρος τῶν ἀμματαῶ μου. 10
Αὐτὰ εἶναι ὅπου κράζουσι ἐτούτοι οἱ βασιλείαδες
παρηγοριᾶς, ἀνάπαυσης· μὰ οἱ φρόνιμοι κριτάδες,
καθὼς γνωρίζω, λέσιν τα γρεμνὰ ἐκείνου ὅπ' ἀρχίζει
μὲ πεθυμινὰ νὰ τὰ ζητᾷ, ἐπεὶ καὶ κεῖ γυρίζει,
ὅποιο καὶ ἂν ἔχη ἀντίδικον πληγώνει καὶ σκοτώνει, 15
μῶλον ἐτοῦτο εἰς τὸ θρονὶ μὲ τὴν κορφή δὲ σώνει.
Ποῦ τρέχεις ἔτσι ὀγλήγορα, λογιῖνε; εἰς ποιαῖς ἐμπαίνεις;
στράταις, κακαῖς ὀλόγδυμος, καὶ ὁ νοῦς ἴντα ἀνημένει;
Μεγαίρα, ἀκόμη δὲν ἔσπασες τοῦ Πλούτωνος ταῖς πόρταις;
ἀκόμη δὲν ἐγροίκαες τὴν ταρχή; καὶ ὡς πότες; 20
δὲ θέλει ἀκούσει τὸ θυμὸ τῇ ἐγδίκῃσι τὸν τόσο
ἢ κάμερα ἢ βασιλική; Μὰ εἰδὼ σὲ θέλω δώσω

- καλὰ μαντάτα, ἔρχοντες· σήμερο θέλει ἀρχίσει
 νὰ τρέξη ὥσάν τὸμ ποταμὸν τὸ αἶμα καὶ ὥσὰ βρούσι
 25 πολλῶν ἀνθρώπων ἡ ψυχαῖς σήμερο θέλου ἐμποῦσι
 'ς τὴ βάρκα τοῦ Ἀχέρωντος, καὶ θέλου καταβοῦσι
 κάτω 'ς τὸν ἄδην μετὰ μέ, κ' ἐκεῖ νὰ στέκου ὁμάδι
 'ς ἐκεῖνο τὸ σκληρότατο καὶ σκοτεινὸ λαγκάδι.
 Ἀν ἦν τὰ λόγια ἀληθινὰ τοῦτα, γιὰτὶ σωπάτε
 30 σάπιγγες; καὶ τὴν σήμερον γιάντα δὲν ἀγροικᾶτε
 μὲ μιὰ λαλιά λυπητερὴ νὰ δώσετε σημάδι
 ὅ, τι καὶ ἂ θέλῃ στοχαστῇ πρίχου διαβῇ τὸ βράδυ;
 Μὰ ἐγὼ γροικῶ λαλούσινε! λοιπὸ ἀς συντροφιάση
 τέτοιο κλαθμὸ τὸ θέατρο, γλήγορα ἀς σκοτεινιάση
 35 ἐτούτῃ ἡ μέρα ἡ λαμπρά, καὶ τοῦτοι οἱ τοῖχοι ἀς δοῦσι
 μνήματα, κ' εἰς τὰ μνήματα καὶ χέραις ἀς βρεθοῦσι!
 (Τότες σημαίνουν τὰ ὄργανα θλιβερά, καὶ μαυρίζεῖ ἡ σκία
 καὶ φαίνονται μνήματα καὶ χέραις).
 Τὸμ μέγα βλέπω φανερά τὸν θρίαμβον αὐτόνον
 ποῦ σήμερο θέλει γενῇ 'ς τοῦτο τὸ σπίτι μόνο!
 Τοῦτ' ἀναι τὰ πλουμίσματα τούτης τῆς βασιλείας,
 40 καὶ τὰ παρατηρήματα αὐτῆς τῆς ἀφεντίας.
 Τώρα ἤθελα νὰ σ' ἐβλεπα, τύραννε! πῶς δὲ βιαίνεις;
 Ζήνων, ποῦ 'σαι, ποῦ βρίσκεσαι; ἔλα, πῶς δὲν προβαίνεις;
 Εἴσεῖς θεργιὰ τοῦ Πλούτωνος, ἐγὼ 'ς τοῦτο τὸμ πάτο
 κράζω, ἐλᾶτε βάλλετε τὸ σπίτιν του ἄνω κάτω,
 45 καὶ ἐπάρετέ το τὸ σκληρὸ γλήγορα ἐκεῖ νὰ σώση
 τῆς ἀπονιάς του εἰς τ' ἄκταφα τὴν πλερωμὴ νὰ δώση.
 Μὰ ιδέτέ τονε τὸ λωλό! μὲ πχοιὰ θωργιὰ στοχάζει,
 καὶ δῶ καὶ κεῖ πῶς συντηρεῖ; ὦφου, ἡ καρδιά πῶς βράζει!
 Πλούτωνα, ἐσὺ τὴν σήμερο γδίκησιν θές μοῦ κάμει;
 50 κ' εἰς τὸ θαφειὸν του ὅσο μπορεῖς πλεῖα ὀγλήγορα νὰ δράμει.

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ.

(Ζήνων εἰσὲ ἄλλην στολήν).

Ζ Η Ν Ω Ν.

Σιωπὴ μεγάλη! ὦ οὐρανέ καὶ σεῖς χρυσοὶ ἀστέρες
 ὅπου ταῖς νύκτες κάνετε σὰν λαμπηραῖς ἡμέραις,
 σωπᾶτε! ἡ ὄψι σήμερο τοῦ Καίσαρος ἄς δείξῃ
 'νοῦς πτωχοῦ ἀνθρώπου πρόσωπο, μὴδὲ ποσῶς μὴν ἔγγιξῃ
 ἡ χέρα σκηπτροῦ ἡ δεξιά· τὴν ἀξιά τὴν τόση 55
 ὅπου κρατεῖ ἕνας βασιλεὺς σήμερο ἄς τὴν κουκλώσῃ
 ἕνα παληόρουχο! Μά, ὀϊμέ, γροικῶ ἡ ψυχὴ μου
 νὰ τρέμῃ ἀρχίζει, καὶ ζουγλὸ βλέπω καὶ τὸ κορμί μου.
 Φοβοῦμαι! ὦφου, ὁ φόβος μου δὲ ξεύρω ἀπὸ πχοιὸν τόπο
 ἔρχεται καὶ μὲ τυραννᾷ μ' ἕνα καὶ μ' ἄλλον τρόπο; 60
 Ὁ κτίστης ὅπου ἔκαμε τὸν κόσμον ὅλον μόνος
 ἔκαμε νὰ ἔχουν συντροφιά ἡ βασιλεία καὶ ὁ πόνος.
 Οἱ μάγοι ξεύρουσι καλὰ τὸ πῶς ἐκεῖ ἀπάνω
 δείχνουσι τ' ἀστρὰ ὀγιά μᾶς, καὶ ὅ, τι πουθενὰ κάνω
 τὸ ξεύρουσι καλότερα· λοιπὸν 'ς ὅ, τι φοβοῦμαι, 65
 ἄς κρᾶζω τὸν Ἑουφημιανό, ἴντα θὰ πῇ νὰ δοῦμε.
 Ἑουφημιανέ, διδάσκαλε πρόβαλε τῆς μαγίας,
 ῥήτορα πολλὰ ἐξακουστὲ καὶ τῆς ἀστρολογίας!

(Τότες ἀνοίγει ἡ προσπεττίθω τῆς σένας καὶ φαίνεται ὁ
 μάγος, καὶ ἔχει ἕνα ταουλι ὀμπροστά του μὲ πολλὰ λίμπρα
 ἀπάνω σὲ δαῦτο καὶ κάθεται εἰσὲ μία καδέκλα καὶ διαβάζει).

Ζ Η Ν Ω Ν.

Ἀπὸ τὰ βάρη σήμερο τῆς σκοτεινῆς ἀβύσου
 περκαλῶ σε γύρψε μ' ὅλη τὴν μπόρεσί σου 70

νά μάθῃς ἓνα δαίμονα εἰς τὸ χρυσὸ δεμένο
νά μοῦ βοηθᾷ 'ς ταῖς πρᾶξές μου καὶ νικητῆς· νά βιάινω.

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

Μεγάλο χάρισμα ζητᾷς, χάρισμα ὅπου ζητοῦσι
οἱ βασιλεῖς νά ἔχουσι, νά κάνου ὅ,τιμποροῦσι.

(Τότες μπαίνει ὁ Ἑουφημιανὸς μέσα καὶ παίρνει ἓνα μπου-
σουλα δακτυλίδι, καὶ ἀνοίγωντας τὸ, μπουσουλα λέγει τοῦ
βασιλέα τοῦ Ζένου).

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

- 75 Μὰ πέ μου, παληκάρι μου, 'ς ποιὰ τέχνη τὸν ἐθέλεις
νά στέκη πάντα ὑπήκοος ὅπου καὶ ἂν τόνε στέλλης;
ἂ θεὸς τὸ ἀγάπησ' ταῖς δροσαῖς, τοῦ πόθου ἂ θεὸς βοτάνι,
τὸν Ἀσμεδαῖο δίνω σου, ὅποιος μπορεῖ καὶ κίνει
νᾶχης μεγάλαις ταῖς δροσαῖς, ὄντας κριτῆς 'ς τὸ ἀγκάλαις·
80 τὴν Ἀφροδίτη, καὶ μ' αὐτὴ νᾶχης χαρταῖς μεγάλαις·
γυρεύεις τοὺς περήφανους καὶ νᾶχης φτερὰ νά πχαῖνῃ;
'ς τὸν οὐρανόν, καὶ παρχμπρὸς κιόλας ἂ θεὸς νά μπαῖνῃ;
νά ἐτοῦτο! καὶ ἂ δὲ θεὸς αὐτό, πχιάσ' ἄλλο ὅπου σὲ κάνει
νά 'σαι δοσμένος 'ς τὸ θυμό, καὶ πάντα νά ποῦ βάνῃ
85 καινούργιαις φλόγας 'ς τὴν καρδίᾳ, νά σὲ τρομάτουν ὅλοι
καὶ τὰ θεργιά, πᾶτα ἄνθρωπος, καὶ ἀκόμη καὶ οἱ δικθόλοι.

ΖΗΝΩΝ.

Τοῦτα δὲ μὲ φελοῦσιν· ξεῦρε τὸ πῶς παιδάκι
ὅλα ὅπου μοῦ 'πες ἤκαμα.

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

Γιὰ γροίκεσε δαμάκι!

- παιδί μικρὸ ἦσουνε ληστής, κᾶπχοιο θεργιὸ σ' ἐγέννη,
90 στάσου, καὶ θέλω φέρει σου κακότατο ἄλλο ἓνα·
νά, πιάσε, πλεῖα χειρότερο δὲν ἔχω νά σοῦ δώσω,
τόσο κακό 'ναι ὅπου καὶ ἐγὼ τρομάσω νά τ' ἀπλώσω!
(Τότες τοῦ δίνει ἓνα δακτυλίδι, καὶ τὸ πιάνει καὶ τὸ φιλεῖ)

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

Χώσέ το μεσ' τὸ στήθος σου! χίλια κακὰ, καὶ χώνει
τοῦ Νέρωνος τὴν ἀπονιά, σκιᾶς τοῦτο δὲ σὲ σώνει;

Ζ Η Ν Ω Ν.

Τοῦτο θενά 'ναι δάσκαλος εἰς τὰ καμώματά μου, 95
καὶ νὰ τὸν ἔχω τάσσω σου 'ς τὸ στήθος καὶ καρδιά μου.

Μὰ ἐπειδὴ καὶ τῶν ἀστρῶ τὰ ἀπόκρυφα κατέχεις
καὶ μὲ τὸ νοῦ σου εἰς τὰ οὐρανούς ἐπ' αὐτὰ ἔχεις ξετρέχεις,
καὶ ξεύρεις ἔντα ροιζικὸ πᾶσα κανεῖς θέλει ἔχει,
πυλάσας καὶ γράψας μου ἔδεπ' αὐτὸ, τι καὶ ἄμ' ἀπαντέχη. 100

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

Τὴν ὥρα ὅπου ἐγεννήθηκες βλέπω μὲ τὸ κομπάσο
πῶς ἀσκημότερο θεργιδὸν δὲ βρίσκεται εἰς τὸ δάσο.

Ζ Η Ν Ω Ν.

Ἀπὸ τὴν γῆν βγαίνει ὁ χρυσός, μὰ ἔχει μεγάλη χάρι,
καὶ ἡ πεταλίδά ἡ ἀσκημὴ κάνει μαργαριτάρη.

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

Τὸ γάλα ὅπου ἐβύζασας θεμέλιο τῆς ζωῆς του 105
κακὸ φαρμάκι ἐγέννηκε τῆς γνώμης τῆς κακῆς του.
ἡ χεὶρ του θερίζει νειούς, καὶ γέροντες σκοτώνει,
καὶ νὰ πειράζῃ τοὺς καλοὺς οὐδὲ ποσῶς τελειώνει.

Ζ Η Ν Ω Ν.

Δύναμι εἶναι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὁ Ζεὺς ὅπου σηκώνει
τὸ κόσμος μὲ τὸ χεῖρ του μ' ἐκεῖνο τὸ πληγώνει. 110

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

Οἵμένα, καὶ ἔντα ροιζικὸ πολλὰ κακὸ σοῦ βλέπω!
τοῦτο δὲν ἡμπορῶ νὰ πῶ...

Ζ Η Ν Ω Ν.

Πέ το σάν εἶναι πρέπο·
ἐντὰ τὰ γένεια ὅπου βασιτᾶς σοῦ ἀνασπῶ νὰ ζήσω!

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

Φόβος, ὀϊμέ, μὲ τυραννᾶ καὶ δὲν μπορᾶ μιλῆσω.

Z H N Ω N.

- 115 Μίλιε· τί βλέπεις; 'ς τὰ χαρτιά διάβασε, μὴν τρομάσης,
ἀ δέ, σοῦ κάνω τῇ μιλιᾷ μὲ τῇ ζωῇ νὰ χάσης!

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

Γροίκησε ταπεινὰ λοιπό, καὶ μένα μὴ μανίσῃς.

Z H N Ω N.

Οὔ, τι καὶ ἂν εἶδες πέ μού το, μὴν καρτερῇς, νὰ ζήσης!

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

- « Σὲ τάφο μέσῃ ζωντανὸ θέλουσι τόνε χώσει,
120 κ' ἔτσι ταῖς κακαῖς πρᾶξές του καὶ βίο θέλει τελειώσει,
νὰ πάψουσιν ἡ ταραχαῖς, νὰ ἀναγαλλιάσῃ ὁ κόσμος,
τούτῃ ἡ βουλὴ εἶναι θεϊκὴ, καὶ θεϊκὸς ὁ νόμος! »

Z H N Ω N.

Τί λές; λογιᾶζω ἐφώρμισες! τάφος; πῶς; λές; θαμμένος!
ἐσ' εἶσαι ψεύστης! ζωντανὸς θέλω βρεθῇ χωσμένος!

- 125 γιὰ ξαναπὲ τὸ ροιζικὸ τοῦτο ποῦ μ' ἀνημένει.

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

« Εἰς τάφο μέσα ζωντανό....

Z H N Ω N.

Ἦ γλῶσσά σου ἀς σωπαίνῃ!
βέβχιος εἶσαι, μιλίέ μου, πῶς τοῦτο θὰ μοῦ λάχῃ,
'ς ποιὸν πόλεμο, 'ς ποιά ταραχή, γῆ εἰς ποία μεγάλη μίχῃ

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

- Οὔ, τι καὶ ἀ σοῦ 'πα, ἤξευρες τοῦ ροιζικοῦ εἶν' δοσιμένο
130 κ' εἰς τὰ βιβλία τοῦ ὁρανοῦ εἶναι χρυσᾶ γραμμένο.

Z H N Ω N.

Οὔ, τι καὶ ἂν εἶπες γλῆγορα γιὰ πάλι ξαναπὲ το,
ἔλα κοντῆ-τερῃ ἐδεπᾶ... ἄρχισε, διάβασέ το.

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

« Εἰς τάφο μέσα ζωντανὸ θέλουσι τότε χῶσει,
 κ' ἔτσι ταῖς κακαῖς πρᾶξές του καὶ βίῳ θέλει τελειῶσει,
 νὰ πάψουσιν ἡ ταραχαῖς, νὰ ἀναγχαλιάσῃ ὁ κόσμος,
 τούτῃ ἡ βουλὴ εἶναι θεϊκὴ, καὶ θεϊκὸς ὁ νόμος! » 195

Ζ Η Ν Ω Ν.

Τῆς νύκτας ἀγριόπουλο, κόρχα τῆς ἀβύσσου,
 τὰ στραβωμένα χεῖλη σου τῇ γλῶσσά σου ἄς φτύσου!
 (Τότες τρέχει ἀπάνω του καὶ τὸν πιάνει ἀπ' τὸ λαιμὸ καὶ
 τοῦ ξεσκίζει τὸ χαρτὶ τρίβωντάς του τὰ μοῦτρα καὶ λέγει).
 Εἰγὼ θαμμένος ζωντανός! καὶ τὰ ἄστρα τοῦτο λέγου!
 ἀνατριχιδῶ νὰ τὸ γροικῶ, τ' ἀμμάτιά μου ξωφεύγου! 140
 ἐγὼ εἰς ἄρκα!.. πχειὰ φτερά δὲν ἔχω νὰ πετάξω
 ἀπάνω εἰς τοὺς ὀρανοὺς, καὶ μὲ θυμὸ ν' ἀρπάξω
 νὰ σβύσω ἐκεῖναις ταῖς φωτιαῖς! γλήγορος θέλω φτάξει
 νὰ πιάσω μὲ τὰ χέργιά μου, πρίχου ὁ θυμός μου ἀλλάξει,
 ἐκεῖνα τ' ἄστρα τὰ σκληρὰ ἀπὸ τοὺς κύκλους μέσα 145
 νὰ τ' ἀνασπάσω, γιὰ νὰ δῶ, ἂν τῇ ζωῇ μου ἐδέσα!
 (Τότες γυρίζει πρὸς τὸ μάγο).

Πίβουλε, μίλιε, τοῦ κακοῦ θανάτου ποῦ θὰ δώσω
 πχοιά 'ναι ἡ αἰτία πὲ μού το καὶ μὲ νὰ τήνε γνῶσω!

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

Τοῦ παλατιοῦ σου εἰς πίβουλος, ἕνας ὅπου εἰς τὴν δψι
 σοῦ δεῖχνη πῖστι καὶ θωργιά...

Ζ Η Ν Ω Ν.

Θέλομε τότε κόψει... 150

πῶς κράζεται;

ΕΟΥΦΗΜΙΑΝΟΣ.

Δὲν ἠμπορεῖς ποτέ σου νὰ κατέχης.

Ζ Η Ν Ω Ν.

Τρίμουρε σκύλλε, τὸ λοιπὸ εἰς τέτοιο τρόπο μ' ἔχεις
 ΚΡΗΤ. ΘΕΑΤ.

- βαλμένο εἰς χίλιζ βόσκανα, δίχως νὰ θὰ μοῦ δώσης
 συμβούλιο σκιᾶς τοῦς λογισμοῦς νὰ μοῦ παραλαφρώσης!
 155 γιὰ πές μοῦ ἐς εἶσαι βέβαιος πῶς τ' ἄστρα ἀλήθεια λείσι;

Ε Ο Υ Φ Η Μ Ι Α Ν Ο Σ .

Α'π' τὸ κεφάλι δὲν μπορεῖ τρίχα ποτὲ νὰ πέση
 δίχως τὴν θεϊκὴν βουλὴν· ποῦ μαρτυροῦσι τ' ἄστρα
 ὅ, τι θὰ πάθου ἢ χῶραι; μας, δείχνουσι καὶ τὰ κάστρα.

Ζ Η Ν Ω Ν .

- Α'λήθεια λείσι τὸ λοιπόν, βέβαια τοῦτο δείχνουν;
 160 μὰ ἐστὶν ὁποῦ 'σαι ἀστροφάγος 'ς ποῖο βροϊκὸ σὲ ρίχνουν;

Ε Ο Υ Φ Η Μ Ι Α Ν Ο Σ .

Πλεῖστα μεγάλη ἀνάπαψι ἐμένανε χαρίζου,
 τοὺς χρόνους τοῦ Μαθουσαλέμ νὰ ζήσω ἀποφασίζου.

Ζ Η Ν Ω Ν .

- Πχοιούς χρόνους τοῦ Μαθουσαλέμ! Κέρβερε, τί καυκίζεις;
 ἐσύ, τοῦ κόσμου γέλασμά, νὰ στέκη; καὶ νὰ ὀρίζῃ;
 165 καὶ μὲ πῶς εἴμαι βσιλειός, ὅλοι μὲ προσκυνοῦσι,
 καὶ Δίς μὲ τοὺς κερκυνούς; πῶς εἴμαι μὲ κρπτοῦσι,
 θέλου μὲ θάψου ζωντανό!

Ε Ο Υ Φ Η Μ Ι Α Ν Ο Σ .

Πρέντζιπε, ἀληθοσύνη

μᾶς δείχνει πάντα ὁ οὐρανός, ποῦ ὅ, τι καὶ ἂν εἶπε ἐγίνη.

Ζ Η Ν Ω Ν .

- Ψεύτης πολλά 'ναι ὁ οὐρανός καὶ ψεύτικα εἶν' τὰ λόγια
 170 ὁποῦ 'πες, καὶ θέλεις τὸ δῆς μ' ἄσκημα μυρολόγια.
 Πένα ἄς εἶν' τὸ σίδερο ποῦ λυώνει τὴ ζωὴ σου
 ταῖς μέραις τοῦ Μαθουσαλέμ, τὸ αἶμα τὸ πικρὸ σου
 εἶναι μελάνι, μετ' αὐτὰ γράφω τὸ βροϊκόν σου,
 καλλίτερο ἀστρολόγο δὲν εἶδες 'ς τ' ὄνειρό σου!

Ε Ο Υ Φ Η Μ Ι Α Ν Ο Σ .

- 175 Ε'λεημοσύνη, καίσαρε, συμπάθησε τοῦ ξένου!

Ζ Η Ν Ω Ν .

Γλήγορα σύρε εις τ' ἄκταφα, ὅπου ποτὲ δὲ βγαίνου
 ὅποιος ὅπου πάγει ἐδεκεῖ! καὶ κάτω ἐκεῖ θυμήσου
 πρὸς τὰ ναι ἡ μεγάλη ἀνάπασι τοῦ ἴμνογες τῆς ζωῆς σου.
 (Τότες ξεσπαθώνει καὶ τοῦ δίνει μία, καὶ πέφτει χάμαι).

Ε Ο Υ Φ Η Μ Ι Α Ν Ο Σ .

Ὠφου, ὦχ, ὀϊμένα, ἐπλήγωσες ἀδέξα τὸ κορμὶ μου!
 ὦφου, ὁ καϋμένος! ἔπαρε, Πλούτωνα, τῇ ζωῇ μου! 180

Ζ Η Ν Ω Ν .

Πήγαινε ποῦρι μετ' αὐτό, κ' ἐκεῖ γιὰ μάθε, ἀλήθεια
 νὰ λέγῃς ἐνοῦ καίσαρος, καὶ ὅχι τὰ παραμύθια!

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ .

(Λογγίνος καὶ Ζήνων· καὶ ὁ Λογγίνος ἀρπάζει τὸ Ζήνον
 ὅπου ἔθελε νὰ ἔμπῃ μέσα μὴ γνωρίζωντάς τον· καὶ τότες ξε-
 σπαθώνουν καὶ παίζουν μίαν μικρὴν μορέσκα, χωρὶς νὰ λα-
 βῶθι κανένα;· καὶ λέγει ὁ Λογγίνος).

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Στάσου! τοῦ φεύγεις, πύβουλε, φονιᾶ τῶν καλὰθρώπων;

Ζ Η Ν Ω Ν .

Ὁϊμέ, καὶ πῶς μ' ἐπλάκωσε ἀξάφνου μὲ τοῖον τρόπο!

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Τὸ σίδερο ὅπου βαστῶ 'ς τὸ στῆθος σου ἄς ἀγγίξῃ. 185

Ζ Η Ν Ω Ν .

Καὶ τὸ σπαθὶ ὅπου βαστῶ κάτω 'ς τὴ γῆ ἄς σὲ ρίξῃ.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Τέλειωσε, ρίξε τ' ἄρματα! καὶ ὥσάν πουλὶ σὲ σφάζω.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Εἴσένα, εἴσένα νικητῇ, ἀξάδερφέ μου, κράζω!
 (Τότες παύτουν τὴ μορέσκα).

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

- Φωνή τοῦ ἀξιδέρφου μου τοῦτα τ' αὐτιά γροικοῦσι!
 190 τρομάσω, ἀνατριχίῳ πολλά, τὰ μέλη μου φυροῦσι.
 Αὔγουστε!

Ζ Η Ν Ω Ν .

Ἀξιδελεφε ἀκριβέ!

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Τέτοιαις λογῆς με κράζεις;
 'ς τέτοιο παιγνίδι ἄσκημο; καὶ τὴν καρδιά μου σφάζεις!

Ζ Η Ν Ω Ν .

Τὸ φῶς μου ἐσκοτείνιασε! τόσος θυμὸς μεγάλος!
 γιαῦτω; 'ς αὐτὸ τὸ πρόσωπο πῶς δὲν εἶδα τὸ κάλλος.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

- 195 Τὸ θυμωμένο χέρι μου δίχως νὰ σέ γνωρίσῃ,
 μάρτυρας ἄς εἶναι ὁ οὐρανός, ἐθέλησε νὰ σθύσῃ
 μάνιτα τόση ἄτυχῃ, λογιζῶντας πῶς; ξένος;
 ἤσουνε, καὶ μοῦ ἐφάνηκες ἀπὸ τὸ νοῦ ἐδγαλμένος.
 Τώρα τ' ἀμμάτιξ ἐντρέπονται λιγάκι νὰ σέ δοῦσι,
 200 καὶ τρέμουσι τὰ χεῖλη μου νὰ στέκου νὰ μιλοῦσι!
 καὶ ἃ δὲν πιστεύῃς, ἀκριβέ, σφάζε τη τὴν καρδιά μου.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Νὰ ζῆς, νὰ ζῆς, ἀξιδελεφε, πάντ' ἔσαι ἡ πεθυμιά μου.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Μὰ γιάντα ἔτσι μοναχὸς καὶ ἔτοιαις λογῆς ντυμένος;
 γιὰ πχοὶ ἀφορμὴ ὁ Εὐφημιανὸς κείτεται ἀποθαμνός;

Ζ Η Ν Ω Ν .

- 205 Δὲν εἶν' καιρὸς νὰ σοῦ τὸ πῶ· θωρῶ πῶς; ξημερώνει,
 καὶ ὅ, τι εἰς σκοτάδι γίνονται τὸ φῶς ξεφκνερώνει.
 Ἄν τ' ἄστρα ἀλήθειαι λέγουσι, ὁ οὐρανὸς μὲ μάχη
 μοῦ δείχνει κακὸ θάνατο τὸ ροιζικό μου νὰ 'χῃ.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Τοῦ ὀρανοῦ καὶ τῶν ἀστρῶν δηλιοῦν τὴν κακὴν ὄψιν,
καὶ πολλὰ σκιαζομαι καὶ ἔγω τῇ νειότητι μου μὴν κόψῃ.

210

Ζ Η Ν Ω Ν .

Ὅντ' ἀρχίσῃ ἀπ' τὸ γιᾶλὸ τσ' ἀκτῖνες νὰ σηκώνῃ
ὁ ἥλιος ὁ λαμπρότατος, ὁ νοῦς μου ὅ, τι καὶ ἂ χώνῃ,
θέλω νὰ τὸ διηγηθῶ ὁμπρὺς εἰς τὸ σενάτο,
τὸ σκῆπτρο καὶ διάδημα θέλω νὰ ρίζω κάτω,
τὸ σπῖτι τοῦ Ἀρμάκιου καὶ σένα νὰ στολίσω
μὲ τὴν κορώνα κάτεχε, μὲ σκῆπτρο καὶ μὲ βύσσο,
καὶ σύντροφος τῆς βασιλειᾶς ἐστὶ θέλ' εἶται μόνος,
νὰ σὲ τιμοῦσι οἱ βασιλεῖς, νὰ σὲ τρομάσῃ ὁ κόσμος!
Εἴλα λοιπὸ τσ' ἀγκάλαις μου, ψυχὴ μου ἀγαπημένη!

215

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Ἀδέρφι μου ἀκριβώτατε, χάρισμα σοῦ τυχαίνει
ὄχι ἡ ἀγκάλῃ μοναχά, μὰ κ' ἡ καρδιά μου ὁμάδι,
καὶ μετὰ μένα εἰς τὴ γῆ νὰ στέκῃ κ' εἰς τὸν ἄδην.

220

Ζ Η Ν Ω Ν .

Ἀς δείχνουν ποῦρι τὰ κακὰ ἄστρα ὅ, τι καὶ ἂ θέλου,
μεγάλαις καλορροϊζικαῖς καὶ δόξαις μᾶς ἐμέλλου·
εἰσένα νὰ ἔχω σύντροφο, καὶ ὅ, τι ἡ τύχη κάμει
δὲν τῇ φοβοῦμαι, κάτεχε, μόνο νὰ ἔμεστα ἀντάμῃ!

225

Σ Κ Η Ν Η Τ Ε Τ Α Ρ Τ Η .

ΛΟΓΓΙΝΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ.

Ἦλ' ἔξασθ' ἐξ αὐτοῦ, ποῦ μὲ χαραῖς ἀκτῖνες στολισμένος
θεός τοῦ κόσμου φαίνεσαι περισσὴ δοξασμένος,
ὅπου τὰ μαῦρα τῆς νυκτὸς νέφη, ὄντας ἐδοῦσι
τὸ πρόσωπό σου τ' ὁμορφο, χάνουντ' αὖ καὶ σκορποῦσι,

230

πρόβαλλε ὅκ τὴν ἀνατολή, καὶ διῶξε ἀπὸ κοντά μου
πᾶσα νεφέλη σκοτεινὴ σὲ τούτῃ τῇ χαρᾷ μου·
πρόβαλλε, καὶ τοὺς οὐρανοὺς χρύσωσε, γιὰ νὰ σώσης
ἐτοῦτό μου τὸ πρόσωπο σήμερο νὰ χρυσώσης!

235 Καὶ ἀνέν' κ' ἡ τύχη ἀνοίγει μου χρυσοπελεκημέναις
ταῖς πόρταις, καὶ μ' ἀτίμηταις πέτραις περιζωσμέναις,
σίμωσε, Φοῦμπό μου ἀκριβέ, μὲ τῇ δικῇ σου χάρι,
γιατί ἂ λείπης, δὲν μπορεῖ δόξα κιανεὶς νὰ πάρῃ.
Μὰ ἐδᾶ γροικῶ τοὺς γέφυρους πῶς δμορφα ρουσοῦσι,

240 κ' οἱ γιορανοὶ στολιζονται νὰ μὲ παραχαροῦσι.
Ω' καλορροϊκώτατε Λογγίνε, καὶ πχιοὺς ἄλλος
᾿ς τὸ κόσμον τώρα εὐρίσκεται πλειὸ παρὰ σὲ μεγάλος;
Ε'σὺ κορρὴ τῆς βασιλειᾶς βρίσκεσαι· ἐσένα τώρα
ἔχει γιὰ Δία ἐτούτῃ μας ἡ φημισμένη χώρα·

245 νὰ βάλλης ᾿ς τὸ κεφάλι σου τῆς βασιλειᾶς κορώνα,
κ' ἡ χέρρα σκῆπτρο νὰ κρατῇ, νὰ ρίξης ᾿ς τὸν αἰῶνα·
πλειὰ μεγαλειότερη χαρὰ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ᾿χῃ,
ἀνέν' καὶ ἀκόμη εὐρίσκεται ᾿ς αἱματωμένη μάχη;
Μὰ βλέπω πῶς ὁ βασιλειᾶς ἔρχεται, καὶ ἄς δώσω
250 τόπο, τὸ τί θὰ πῇ καὶ γὼ εἰς μινὰ μερὰ νὰ γνῶτω.

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ .

Ζήνων. Βασιλίσκος. Οὐρβίκιος πατρίκιος. Πελάγιος πατρίκι-
χης. Σεβαστιανός. Φίλαργος. Λογγίνος· καὶ κάθονται τρεῖς
ἀπὸ τὴν μίαν μερίαν, καὶ τρεῖς ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Z H N Ω N.

Α'πὸ τὸ μέρος, τὸ δεξὸ τοῦ βασιλειᾶ τοῦ κόσμου
τί στέκει; δὲ σηκῶνεσαι, Βασιλίσκει, ἀπ' τὸ πλευρὸ μου!
ἐσὲ μιλῶ! γῆ δὲ γροικᾷ; Σηκώσου ἀπ' ὀμπρὸς μου!
νὰ μὴ σὲ βλέπῃ οὐδὲ ποσὼς τοῦτο τὸ πρόσωπό μου!

Σηκώσου, λέγω ὀγλήγορα, καὶ μάθε ὀρθὸς τὴν ὄψιν
ἐτούτῃ μου νὰ προσκυνᾷς, μὴ τῇ ζωῇ σου κόψῃ! 255

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Ως βλέπω βγαίνω νικητής!

Ζ Η Ν Ω Ν .

Ἀκόμῃ δὲν τρομάσεις!
γιά θεὸς τὸ σκῆπτρο σήμερο καὶ τῇ ζωῇ νὰ χάσῃς;
αὐτοῦ νὰ στέκῃς δὲν μπορεῖς, μὰ σύρσου παρκατάω,
καὶ ἔχε κλιτὰ τ' ἀμμάτιά σου κάτω τσῇ γῆς· τὸ μ' πάτο. 260

(Τότες πάγει κάτω ἀπ' ὅλους).

Ὡ' κακορροϊκώτατῃ τύχῃ, καὶ πῶς ψηλώνεις,
καὶ μὲ τί τρόπο καὶ σκληρὸ κιόλας μᾶς ταπεινώνεις!
Ἀ'ρχοντες καὶ πατρίκιοι, ἡ φρόνέψί σας ξεύρει
πῶς δὲν μπορεῖ ἀνάπαψι ποτὲ καμινὰ νὰ μ' εὔρῃ,
γιατὶ ἔχω πάντα λογισμοὺς ὅπου μὲ τυραννοῦσι, 265
κ' ἐγνοιαίς εἰς τὸ κεφάλι μου στέκου καὶ κατοικοῦσι·

γιαυτώς τῇ νειότη μου ἔχασα, τὰ πλεῖα καλλίτερά ἄνθη,
καὶ ἐγέρασα 'ς τῆς βασιλειᾶς 'ς τὰ βάσανα καὶ πάθη.
Καὶ δίχως νὰ 'χω σύντροφο, δὲ μὲ βραστάει ὁ νοῦς μου
ἀγάπη νὰ 'χω εἰς μινὰ μερὰ καὶ μάχη μὲ τὸ ὀχθρὸς μου. 270

Ἡ' δόξαις ἡ περίφημαις, κ' ἡ γνώσί του ἡ μεγάλη,
μιλῶ γιὰ τὸν Ἀρμάκιο τὸ γνωστικὸ κεφάλι,
τὸ Βασιλίσκο ἐστόλισε, κ' ἐγένηκε μεγάλος,
καὶ γράφτηκε τῆς βασιλειᾶς ἡ δόξα καὶ τὸ κάλλος·

καὶ στολισμένος, μὲ χρυσὸ διᾶδημα τῶρα ἀρχίζει 275
νὰ 'ναι πολλὰ περήφανος, 'ς τὸν οὐρανὸ νὰ γιγίξῃ,
'ς τόσο ὅπου οἱ πατρίκιοι ὅλοι μοῦ μαρτυροῦσι
πῶς τέτοιο νὰ 'χου βασιλειᾶ ποτέ τως δὲ γροικοῦσι.

Ἔχε-τε φόβο τὸ λοιπὸ, δοῦκοι, γιὰτὶ σᾶς τάσσω
πῶς μετὰ σᾶς στέκω κ' ἐγὼ τῇ βασιλειᾷ νὰ χάσω! 280

ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΣ.

Καίσαρε, ἄδικα πολλά...

Ζ Η Ν Ω Ν.

Ἄδικα; .. δίκηα λέγω!

ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΣ.

Γροίκα νά πῶ τὸ δίκηό μου, τ' ἄδικο δὲ γυρεύγω.

Ζ Η Ν Ω Ν.

Τὸ σκηπτρο ἄ; ρίξη ἢ χέρα σου! σύρατε τὴ χλαμύδα,
ἐβγάλετέ τη, δοῦλοί μου, γιὰ νά μὲν ἔχη ἐλπίδα
285 ποτὲ σὲ θρόνο βασιλειᾶ; νά κᾶτση, κ' ἕνα ῥάσο
τοῦ βάλλετε, καὶ νά γενῇ καλόγερος, σᾶ; τάσσω!

(Γόττε; τοῦ βγάνουσιν τὴν στολὴν, καὶ τοῦ φέρνουσιν τὸ ῥάσο).

ΛΟΓΓΙΝΟΣ.

Γώρα τῆς καλορροϊκιᾶ; κρατῶ τὸ χαλινάρι...

μὰ ὡς βλέπω τὸν Βασίλισκο 'ς ποιὰ στράτα θενὰ πάρη.

ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΣ.

Χαίρομαι, χαίρομαι πολλά, χαίρομαι τέτοιο βάρος
290 πῶ; βγάνω ἀπὸ πάνω μου, κ' ἔχω περίσσο θάρρος
πῶ; τὸ καλὸ μου ροιζικὸ μὲ βγάνει ἀπὸ τὰ βάθη
τούτης τῆς πολιτείας μας καὶ ἀπὸ τὰ τόσα πάθη.
Εὔτσι ἢ τύχη τὰ φτερὰ τοῦ νοῦ μας πῶ; σιμώνει
ἀπάνω εἰς τ' ἄστρα, καὶ ἄξαθνα κιῶλα; μᾶ; ταπεινώνει!
295 καὶ ὅσο λογιᾶζει ὁ ἄνθρωπος πῶ; ὁ οὐρανὸς τοῦ βρέχει
ταῖ; χίλιαι; καλορροϊκιαῖ; 'ς τὸ χαλασμόν του τρέχει.
Καίσαρε, ἐγὼ 'μαι ἐλεύθερος, πάγω μὲ δίχως ζέλη,
καὶ ἐσὶνὰ τάσσω ὁ οὐρανὸς θέλει σοῦ δώσει πάλι
μεγάλαι; δόξαι; ὡ; καθῶ; ἔκαμε; ἐνοῦ ξένου,
300 ὅγιὰ νά ξέρου οἱ βασιλεῖ; ξόμπλι ἀπὸ μὲ νά παίρνου.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Σύρε μακρὰ ὅκ τὸ πρόσωπο τοῦτό μου, καὶ ἄμε νά 'σαι
 'ς τὸ μοναστήρι γούμενος, καὶ πὲ πῶς ἤκκμα σε .

Β Α Σ Ι Α Ι Σ Κ Ο Σ .

Εἴμένα θέλει μὲ δεκτῇ ὁ οὐρανὸς καὶ τ' ἄστρη,
 καὶ σένα πάλι ὁ πόλεμος, οἱ στρατηγοὶ καὶ κάστρη .

Ζ Η Ν Ω Ν .

Δουκοί μου ὑψηλότατοι, τώρα 'ς τὴν ἐξουσίαν σου 305
 εἶναι δεσμένο, βασιλεῖδ' νά κάμετε· σιμά σου
 δέτε, λογιάσετε καλὰ μὲ τὴ δική σου γνῶσι
 πχοὺς εἶναι 'ς τοῦτο τὸ θρονί γιὰ νά μπορῇ νά σώσῃ .
 Καὶ ἀνίσως σᾶς ἐφαίνεται πῶς τοῦ Αὐγίνου πρέπει
 γιὰ βασιλείαν 'ς τὸ κόσμον μας πᾶς ἄνθρωπον νά βλέπῃ, 310
 πέτε τὴ γνώμη σου· κ' ἐγὼ νά μάθω, γιὰ ν' ἀρχίσω
 τοὺς λογισμούς, τὰ βάσανα σὲ μινὰ μερὰ ν' ἀφήσω .

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Εἰς ἓνα ὁμορπο κορμὶ στέκει ἡ ψυχὴ μεγάλη,
 καὶ κατοικᾷ πᾶς ἀρετὴ εἰς γνωστικὸ κεφάλι·
 ἐτοῦτος εἶναι φρόνιμος, καὶ τὴ δικήν του χάρι 315
 μὲ πολλὰς δόξαις καὶ τιμαῖς τὸ σκηπτρον μπορᾷ πάρεχ .

Σ Ε Β Α Σ Τ Ι Α Ν Ο Σ .

Μὰ πλεῖδ' ἔναι καλορροϊκῶς μεγάλη εἰς τὴ χαρά μας
 παιδί νά πιάσωμε ἀπ' αὐτό, σὺν εἶναι ἡ πεθυμιά μας·
 γιὰτὶ ἐκείνοι οἱ βασιλεῖς ὅπου παιδιά δὲν κάνουν,
 ἀφίνουσι τὴ βασιλείαν, ἀπῆτις ἀποθάνου 320
 εἰςτὲ μεγάλα κίνδυνα, καὶ στέκει νά χαλάσῃ
 σὺν τὸ καράδι εἰς γιὰλὸ ποῦ εἰς τὰ χαράκια σπάσει .

Ζ Η Ν Ω Ν .

Ἀρχιερέα, ἡ γνώμη σου πχοιὰ ναι νά τὴ γροικῇσω;

Η Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

Ψηλόττε μου βασιλεῖ, τὴ γνώμη σου ν' ἀφήσω

- 325 δὲν ἡμπορῶ! κ' ἡ γεζουσα ὁποῦ ἔχει ἔτσι ὀρίζει,
 ποῦ ὦτινος; θέλει τῇ ζωῇ παίρνει καὶ τῇ χαρίζει!
 Γύρισε ἀπ' τὴν Ἀνατολή, αὐγούστε, πρὸς τὴ Δύσι
 καὶ βλέπε τῶν χριστιανῶν πῶς στέκεται νὰ σώσῃ
 ἡ πίστι ἡ καθολικὴ, ποῦ 'ναι τριγυρισμένη
- 330 καὶ ὥσὰ μινὰ βάρκα στέκεται γιὰ νὰ πνιγῇ ἡ καυμένη,
 κ' ἐγὼ ποῦ στέκω ἀνάμεσα 'ς τὴν ταραχὴ τὴν τόση,
 ἡ χέρα μου νὰ κυβερνᾷ δὲν δύνεται νὰ σώσῃ!
 Ἐγὼ τῇ βάρκα τοῦ Χριστοῦ κρατῶ νὰ μὴ βουλιάξῃ,
 καὶ πάλι τῆς ψηλότης σου, καθὼς εἶναι ἡ τάξι
- 335 νὰ κυβερνᾷς τὴ βασιλεία μὲ τὴ δική σου γνῶσι,
 γιὰ λόγιασε πῶς; τὸ θρονὶ πηχοῖς βούλεται νὰ σώσῃ
 πρέπει νὰ ἦναι ἡ στόλισις τῶν ἀρετῶν, κ' ὁ ἴδιος
 ἀπ' ὅλους νὰ ὀνομάζεται πῶς εἶναι νέος ἥλιος.

Z H N Ω N.

- Τ' εἶναι τὰ λόγια ὁποῦ μιλᾷς, πατριάρχῃ; τάχα τόση
- 340 δὲν ἔχει τὸ κεφάλι μου νὰ κυβερνᾷ τὴ γῶσι!
 γιαῦτως τολμᾷς 'ς τὸ πρόσωπο τοῦτό μου νὰ μοῦ κἀνῃ;
 τὸν νομοδότῃ; κάτεχε πῶς στέκει; ν' ἀποθάνῃς!

Φ Ι Α Ρ Γ Ο Σ.

- Πηχοῖς εἶδε τ' ἄστρο τοῦ ὀρχανοῦ τσ' ἀκτίνες τῶ; νὰ ρίχνου
 πᾶσα χαρὰ εἰς τὸ κόσμον μας, καὶ μινὰ θωργιά νὰ δείχνου
- 345 μεγάλῃς καλορροϊκιᾶς; ἀνάμεσα τσ' ἀστέρες;
 ἄστρο νὰ φέγγῃ θλιθερά, νὰ κλαίῃ ταῖς ἡμέραις
 τῆς πικραμένης βασιλείας; κ' ὁ Δίας μὲ τὸν Ἄρη
 νὰ πολομοῦ 'ς τὸν οὐρανὸ τῇ νίκῃ πηχοῖς; νὰ πάρῃ,
 νὰ τρέμου τὰ βασιλεία, τὰ σκῆπτρα νὰ πετοῦσι,
- 350 καὶ ἀπὸ τὴν τόση ταραχὴ οἱ βασιλεῖς νὰ σκοῦσι;
 ὀπχοῖς; τῇ βασιλείᾳ μας νὰ κυβερνᾷ λογιᾶζεις,
 αὐτόνο πρέπει ἄκακο πάντα σου νὰ ὀνομάζῃς;
 καὶ ἄνεν καὶ φαίνεται σκληρός, ξεύρει πῶς δικηοσύνη

δὲν κατοικᾷ ἓς ἓνα κορμὶ ὅπου δὲν ἔχει εἰρήνη.
 Πόσις φοραῖς ὁ οὐρανὸς ἓς τοῦτον τὸν κόσμον βρέχει 355
 τᾷς χίλιαις καλορροϊκαῖς, καὶ βάσανα δὲν ἔχει
 ἡ βασιλεία, μὰ χαίρεται καὶ ἀναγαλλιάζει ἡ Πόλι,
 τᾶς ἀστέρες καὶ τὸν οὐρανὸ τοὺς προσκυνοῦσιν ὅλοι·
 καὶ ἀνάμεσα ἓς τέτοια χαρὰ γυρίζει καὶ ἰθωροῦσι
 σκληρὸ κομήτη, καὶ ἀπ' αὐτὸ θάνατο καρτεροῦσι, 360
 νὰ σημαδεύῃ σκοτωμοὺς καὶ πλεῖς παρὰ τὸν Ἄρη
 μὲ πόλεμους καὶ ταραχαῖς τὰ σκηπτρα θεὰ πάρη
 τῷ βασιλειάδῳ, νὰ χαθῇ ἡ δόξα τους ἡ τόση,
 γιὰτὶ νὰ κυβερνοῦσινε δὲν εἶχα τόση γνῶσι!
 Γιαῦτως, σοφέ μου βασιλεῖα, λόγιασε τίνο; πρέπει 365
 νὰ δώσῃς τὸ βασίλειο, τὸ κόσμο σου νὰ βλέπῃ.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Ὡ γλῶσσα τολμηρότατη, γλῶσσα καταραμένη,
 θάνατος, μόνο θάνατος σήμερο σοῦ τυχαίνει!

Φ Ι Λ Α Ρ Γ Ο Σ .

Βάλλε ἓς τῇ θήκῃ τὸ σπαθί, πρέντζιπε!

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Τί λογιαῖζεις;
 νὰ μὴ σοῦ βγάλλω τὴν καρδιά; ἐμένα ὀνομάζεις 370
 σκληρὸ κομήτη, σκοτωμούς, μάχαις; ἐγώ μαι ὁ Ἄρης!
 καὶ σὺ πχοῖδ; εἶσαι; τί κρατεῖς; πχοιὰ στράτα θεὰ πάρης;
 Ἐ τὸ Δία ἀμνόγω σήμερο, αὐτάνα σου τὰ λόγια
 τοῦ κεφαλίου σου θὰ βρεθοῦ ἄσκημα μυρολόγια!
 Κεῖσαρε καὶ ἀξάδερφε, τὸ δίκημό μου θές κάμεις, 375
 γιὰτὶ καὶ σὺ μὲ λόγου μου φοβοῦμαι μὴν πεθάνῃς·
 αὐτὸς τῇ χώρᾳ εἶν καλὸς νὰ κάμῃ νὰ μᾶς πιάσῃ,
 καὶ αὐτήνῃ ἡ χέρῃ ὅπου βαστᾷ τὸ σκηπτρο νὰ τὸ χάσῃ!

Ζ Η Ν Ω Ν

Ζήνονε, ἐσ' εἶσαι βασιλειᾶς! πχοῖδς ἤθελε τ' ἀκούσει,
 380 ποῦ τσ' Ἀφρικῆς τ' ἄγρια θεργιὰ τρέμουσι νὰ μὲ δοῦσι,
 νὰ θέλῃ τέτοιος ἄνθρωπος ἐμὲ βουλὴ νὰ δώσῃ,
 μὰ τάσσω τὸ κεφάλιν του τὸ σφάλμα νὰ πληρώσῃ.
 Ἐ'γὼ ὀρίζω!.. τούτῃ μου τὴν ὄψι φοβηθῆτε!
 ὁ βασιλειᾶς ὅ,τι θὰ πῇ γιὰ νόμο θὰ κρατῆτε!

INTERMEΔΙΟ ΠΡΩΤΟ.

ΠΡΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΗ.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

Λογγίνος, καὶ μουσικός. Καὶ βιάσινει ὁ Λογγίνος μαῦρα ντυ-
μένος καὶ λέγει, καθημένος εἰς τὴν μία καδέκλα.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Ὡ μαυρισμένη μου ψυχὴ, πολλὰ σκοτεινιασμένη
κ' εἰς πχοῖδ κορμὶ εὐρίσκεισαι κακὰ κατοικημένη!
πχοιᾷς ἄλυσαις καὶ πχοιᾷ δεσμὰ δεμένη σὲ κρατοῦσι,
γῆ εἰς πχοιᾷ φλακὴ εὐρίσκεισαι, πχοὶ ἐχθροὶ σὲ κυνηγοῦσι
τὸ αἷμά σου νὰ χύσουσι; Μὰ βλέπω ἡ στόλισί μου 5
τὰ βάσανά μου μεριμνοῦ, κ' ἡ τύχη ἡ ἐδική μου
δὲν εἶναι παρὰ σὲ κλαθμούς τὸ βίό μου νὰ τελειώσω,
κ' εἰς τὸ ὅστερό εἰς τὸ κακὸ θάνατο νὰ μὴ δώσω.
Οἶμέ, καὶ σὺ μὲ τὸ χρυσὸ πλῆκτρο τὸ ἐδικόν σου
δὲ δίδεις λίγη ἀνάπαψι πρίχου διαβῶ ἀπὸ μπρός σου; 10
ἄρχισε μὲ τῇ λύρᾳ σου, τὰ χεῖλη ἅς τραγουδήσω,
ἀνάπαψις τῆς πίκρας μου λίγο νὰ μοῦ χαρίσῃ.

Μ Ο Υ Σ Ι Κ Ο Σ .

Εἰς τὸ χιρὰ, γῆ εἰς τὸ κλαυθμὸν, σὲ θλίψι, γῆ σὲ γάμο,
νὰ τραγουδήσω πεθυμᾷς; γιὰ πές μου πῶς νὰ κάμω!

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Τραγοῦδῃσε, τραγοῦδῃσε ὡς εἶναι ἡ πεθυμιά σου, 15
κ' ἡ θλίψι μου ἡ πολλότατη εὐρίσκεται σιμά σου.

Μ Ο Υ Σ Ι Κ Ο Σ .

Ποῦ τὸ τραγοῦδι ἐκεῖνο,
τὸ πλῆκτρο, ἡ κιθάρα, κ' ἡ γλυκᾶτη
ποῦ 'ναι ἡ γλῶσσα ἐκείνη ἡ μελωδία
ποῦ ἔπαυτε πᾶτα θρῆνον, 20

μέ τὰ γλυκιὰ κανάκια;
 ποῦ ἔσπασε τὰ χαράκια,
 καί ἐμέρωνε λειοντάργια καὶ θερίξ
 μέ τόσο μελωδία;

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

- 25 Σώπασε τὸ τραγοῦδί σου καὶ ἔλλαξε τὴ φωνή σου,
 ἃ δὲ καὶ τὴν κιθάρα σου σπῶ τῇ ᾽ς τὴν κεφαλὴ σου.

Μ Ο Υ Σ Ι Κ Ο Σ .

Γιὰ πέ μου, ἄρχοντα, λοιπὸ πχοιὸ πεθυμᾷ; τραγοῦδι,
 χαρὰ ᾽ς τ' αὐτιά κ' εἰς τὴν καρδιά σήμερο νὰ σοῦ δούδῃ;

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

- Μπορεῖς ἐσὺ μ' αὐτήνη σου τὴ λύρα νὰ μερώσης
 30 σὰν τὸν Ὀρφέο τὰ θεργιά; μπορεῖς καὶ μέ νὰ δώσης;
 ἀνάπαψι εἰς τόσο μου πρίκα, κ' ἡ τόσο ζάλη
 νὰ κάμῃς μέ τὴν τέχνη σου νὰ μῶδῃ ὅκ τὸ κεφάλι;

Μ Ο Υ Σ Ι Κ Ο Σ .

Τοῦτο ἂν ἐμπόρου νὰ ᾽κανα καὶ νὰ ᾽χα τέτοια μοῖρα
 τ' Ὀρφέο τὸ πληκτρο ἐκράτουν καὶ τὴ δικήν του λύρα.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

- 35 Ὡς σοῦ βουλιέται ἄρχισε τὴ θλίψι μου νὰ πάψῃς,
 εἰς πλειὰ μεγάλη τὴ φωτιά ᾽ς τὸ στήθος μου ν' ἀνάψῃς.

Μ Ο Υ Σ Ι Κ Ο Σ .

- Στράφου ἰδὲ πῶς; λουλουδίζου
 τοῦτοι οἱ κάμποι οἱ μυρωδάτοι
 μέ τὰ μυρισμένα τ' ἄνθη·
 40 γροῖκα πῶς σοῦ κηλαδοῦσι
 τὰ πουλιά, νὰ σὲ χαροῦσι
 νὰ σοῦ βγάλλου αὐτὰ τὰ πάθη.
 Ἄφῃς, ἄρχω, αὐτὴ τὴ ζάλη
 ποῦ σὲ βάνει εἰς τέτοια πρίκα
 45 γιὰ νὰ κλαῖς ν' ἀναστεινάζῃς.

Δέε, λυπήσου αὐτὴ τῇ νειότη
 ποῦ χλωμὴ πολλὰ θωρῶ τη,
 πρίκα μπλεῖό σου μὴ λογιάσης!
 Ἦ χιονάτη ἡ πρόσοψί σου
 βλέπω ἐχάθη καὶ μαράθη,
 ὥσά ῥόδο δίχως φύλλα·
 διῶξε αὐτὰ τὰ πάθη σου ὅλα,
 νὰ σέ βλέπω ὥσάν τῇ βιόλᾳ,
 καὶ μηλιά μὲ δίχως μῆλα.

50

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Καλὰ νογᾷς τὴν πρίκα μου· μ' ὅλο ἐτοῦτο πάλι
 αὐτόνο τὸ τραγοῦδί σου πλεῖσα μοῦ φέρνει ζάλη.
 Τὸ πρόσωπό μου εἶναι χλωμό, μὰ δὲ καὶ τῇ στολή μου,
 καὶ λόγιασε καλλίτερα τῇ φλόγα τῇ δική μου,
 καὶ τὸ τραγοῦδι θλιβερά ἄρχισε, νὰ μοῦ δώσης
 ἄνεσι, καὶ τὴν πρίκα μου νὰ μοῦ παραλαφρώσης.

55

60

Μ Ο Υ Σ Ι Κ Ο Σ .

Ἦ τύχη ἀσβολωμένη,
 ὅπου σηκώνεις
 τὸν ἄνθρωπο σὲ δόξαις,
 καὶ σὰ θεὸς πάλι
 μὲ δυστυχιά μεγάλη
 τὸν κάνεις μέρα νύκτα νὰ τρομάσῃ.
 Ὅντας χαράς, μὲ λόγια
 ἡ πρίκα τ' ἀπομένει,
 ἢ ὄντα θὰ δῇ ἡ καρδιά του
 χαρά, τὴν ἴδια κάνει καὶ σπαράσσει.
 Ἀνθρώπε, ἂν ἔχεις γνῶσι
 τῆς τύχης μὴν πιστεύῃς,
 σὲ σκοτωμούς σὲ βάνει
 καὶ τ' ὄνομά σου σκοτεινὸ τὸ κάνει.

65

70

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

- 75 Μουσικέ, τὸ τραγοῦδί σου πλειὰ ἀνάφτει τὴν καρδιά μου
σὰ σίδερο ἀφτούμενο καίγει 'ς τὰ σωθικά μου.

Μ Ο Υ Σ Ι Κ Ο Σ .

Μὲ τὰ φτερά τῆς τύχης μὴμ πετάσῃς,
μὴ θές κορμί, ζωή, ψυχὴ νὰ χάσῃς.

(Τότες ὁ Λογγίνος βγάνει μιὰ γραφὴ καὶ διαβάζει τὴ καὶ
λέγει)

« Πχοῖδς εἶδε τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ ...

(Τότες ἀποκοιμᾶται εἰς τὴν καδέκλα, καὶ πέφτει ἡ γραφὴ
ὅκ τὰ χερίά του).

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ .

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ, καὶ ΛΟΓΓΙΝΟΣ ἀποκοιμισμένοις.

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ .

- Οὔντας θωρή τ' ἄγριο θεργιὴ λειοντάρι νὰ κοιμᾶται
80 ἡ γιालουποῦ ἡ πολήξερη βγαίνει καὶ δὲ φοβᾶται.
(Τότες βλέπει τὴ γραφὴ καὶ σκύφτει νὰ τὴν πιάτῃ, καὶ ἀ-
πόκεις τὴν ἀφίνει καὶ λέγει).
Μὰ τί γραμμένο νᾶν ἐδῶ καὶ τοῦ 'πεσε ὅκ τὸ χέρι;
καλὸ μαντάτο ἡ τύχη μου τάχα θενά μου φέρῃ;
Ὡ θαῦμα μεγαλότατο! καὶ πῶς ἔτσι τρομάσεις,
χέρι, νάγγιξῃς 'ς τὸ χαρτί, τί γράφει νὰ διαβάσῃς;
85 Τάχα τοῦ ἄδου ὁ βασιλεῖς μόνιός του εἶχε γράψει
τοῦτο τὸ γράμμα μὲ φωτιά τὸ χέρι μου νὰ κήψῃ;
(Τότες πιάνει τὸ χαρτί καὶ τὸ διαβάζει).
« Εἰς τάφο μέσα ζωντανός, θαμμένος θέλει δώσει
θάνατο κακοροϊζικο, μ' αὐτόνο νὰ τελειώσῃ. »
Ὡ, θάνατο σκληρότατο, μὰ πλειὸ τυραννισμένο
90 ἤθελα αὐτόνο τὸ κορμί, καὶ ζωντανὸ καῦμένο!

γικτι καθὼς ἡ πρᾶξις τοῦ τὸ Νέρωνα ἐπεράσα,
 ποῦ τὰ σκληρά τοῦ κόκκαλα ἐστέκα καὶ φυλάσσα
 οἱ δαίμονες, κί' ὅπου θαφτῇ καὶ τοῦτος ἀπ' τὴν ἄλλη
 νῆρθου νὰ κατοικήσουνε μὲ τὸ κορμὶν τοῦ πάλι.

(Τότε, διαβάζει πάλι τὴν γραφὴ καὶ λέγει).

• Τοῦ παλατιοῦ σου εἰς πύβουλος, ἓνας ὁποῦ 'ς τὴν ὄψι 95
 σοῦ δίνει πίστι καὶ θωργιά... μὰ θέλομε τὸν κύψει. »
 Οἰμένα! κ' ἴντα νὰ γενῶ; εἰς τούτονε τὸ φόνου
 τῆς τύχης τὸν παντοτινὸ κύκλο τότε καρφώνω.

(Τότε, διαβάζει πάλι τὴ γραφὴ καὶ λέγει).

• Σεβαστιανὸς καὶ Οὐρβίκιος, διαβόλου τὸ ζευγάρι,
 ὡς πρέπει πάντα νὰ 'χουσι τὴν ἐδική μας χάρι. 100
 Μὰ πῶς μπορᾷ λογιᾶσωμε νὰ βγάλωμε ὅκ τῇ μέσῃ
 τὸν Ἀναστάσιον ἀπ' ὅλοι τῶς γιὰ βασιλέα τὸν λέσι;
 οἱ νόμοι, ὁ κόσμος, ὁ οὐρανός, ἡ πόλις, τὸ ρουσάτο,
 ὅλα θὰ συγχιστούσινε νὰ πᾶσι ἄνω κάτω. »

Σῶσε, ψυχὴ μου, τὸ σκληρὸ πόνου ὅκ τὴν καρδιά μου 105
 ἐθγάλε, δὸς ἀνάπαψι 'ς τὰ μέλη τὰ δικά μου.

(Τότε, κλιτ τὸ χαρτί).

Ἐγροίκησα τῇ γνώμῃν τῶς καλότετα νὰ ζήσω,
 καὶ ἄς 'δῶ τ' ἀνακατώματα πῶς θέλω νὰ τ' ἀρχίσω.
 Ἀ'ς ρίξω ἐπᾶθε τὸ χαρτί 'ς τὰ ἄκταφα τοῦ ἔδῃ,
 νὰ στολιστῶ τῇ βασιλείᾳ πρίχου διαβῇ τὸ βράδου, 110
 δίχως φουσάτα μὲ τ' ὀχθροὺς ὅλους θὰ τοὺς νικήσω,
 τῶνα νὰ θάψω ζωντανό, τ' ἄλλου τὸ βίον νὰ σῶσω.

Τὸ σκληπτρο ἔχω 'ς τὸ χέρι μου, θριαμβευτῆς λογοῦμαι,
 Δίς εἰς τ' ἄστρα, βασιλεῖᾳ ψηλὸς τῆς γῆς κρατοῦμαι.
 Εὐσέβεια καὶ εὐλάβεια τυχαίνει μὲ τ' ὀχθροὺς τοῦ 115
 νὰ δείχνη ὀπχοῖος βούλεται 'ς ὅ,τι καὶ ἂ βάνῃ ὁ νοῦς τοῦ
 ἂ θε νὰ λάβῃ, καὶ ἡ πολλὴ ταπεινώσει ψηλώνει
 πᾶσα ἓνα, κ' ἡ περηφανιὰ πάλι μᾶς χυμηλώνει.

- Τώρα εἶν' καιρὸς εἰς τὸ θρονί σήμερο νὰ καθήσω
 120 καὶ ἀγάπη εἰς ταῖς σύγχυσε·ς ταῖς χώραις νὰ χαρίσω,
 τώρα ποῦ βλέπω σκοτεινὸ τὸν οὐρανὸ καὶ τ' ἄστρον,
 ποῦ 'ναι ζηλειαῖς καὶ ὀχθριταίς 'ς ταῖς χώραις κ' εἰς τὰ κάστρον,
 κ' ἐμὲ γαληνὴ ἀνάπαψι σήμερο μοῦ χαρίζει,
 κί ὡς καὶ γι' ἄλλονῶ καρδιαῖς ἐμένα τὴ δροσίξει.
 125 Ω', πόσον ξίζει ὁ ἄνθρωπος τῆς πολιτείας νὰ φέρνῃ
 βάσανα καὶ πᾶσα ἀρετῆς καὶ μιμητῆς νὰ γένη!
 σηκώνει ἡ τύχη τὰ ἔμαθους, τὰ ἔγνωστους, πᾶσα ψεύτη,
 καὶ ὡσὲν τῆμ πάλαι ὁ φρόνιμος σηκώνεται καὶ πέφτει.

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ .

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ. ΧΟΡΟΣ τῶν παιδίων. ΓΑΤΖΕΟΣ
 μαντατοφόρος· καὶ ΛΟΓΓΙΝΟΣ κοιμισμένος.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Γατζέο χαριτωμένε μου, χαίρομαι νὰ σὲ βλέπω!
 ΓΑΤΖΕΟΣ.

- 130 Ἦρθα ὡς ἐδῶ, 'Αναστάσιε, ν' ἀρχίσω ὡς εἶναι πρέπο
 τὴν πρίκα μου νὰ δηγηθῶ, καὶ ὁ νοῦς σου νὰ λογιᾶσῃ
 πῶς ὅλο τὸ βασίλειο στέκεται νὰ χαλάσῃ·
 'ς τὴν χώρα εἶναι σύγχυσε·ς, κ' εἰς τ' ἄρματα δοσμένοι
 εἶναι οἱ στρατιῶταις μὲ πολλὰ αἶματα κυλισμένοι.
 135 ὅπου περάσῃς τὰ κορμινὰ κείτουνται ἀποθαμμένα
 καὶ τὰ σκυλιὰ τὰ τρώγουσι, 'ς τῇ τράφους εἶναι ῥιμμένα·
 ἡ πόλις ἐσκοτείνιασε καὶ κλάυματα γροικοῦνται,
 ὅλοι ὅκ τὰ σπίτιζα νῆθγουσι τρέμουσι καὶ φοβοῦνται.
 Πάντα ἡ κορφή τοῦ κεφαλιοῦ ὄντας πονῇ, φυροῦσι
 140 τὰ μέλη ὅλα τοῦ κορμιοῦ καὶ τρέμου καὶ κτυποῦσι.
 Τοῦ καίταρος ἡ μάνιτα 'ς ὅλη τὴ χώρα τρέχει
 καὶ τὰ δεινὰ τὰ πλεῖα δμορφὰ μὲ τὸ σπαθὶ ξετρέχει

καὶ κόβει, ὅγιά νά χαθοῦ τ' ἀρχοντικά κλωνάρια,
μπλεῖό τους νά μὴν ἀνοίξουσιν τῆς εὐγενεῖας βλαστάρια.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Ποῦ 'ναι τ' ἀστροπελέκιά σου, Δία, κ' ἡ μάνιτά σου; 145
γιατί δὲν καίγεις τὸ σκληρό; μὰ τὰ κρατεῖς σιμά σου!
Ἄρῃ, ποῦ 'ναι τὸ τόξο σου νᾶρθῃ; νά μοῦ πληγώσῃς
τὸν τύραννο, καὶ ζωντανὸ σὺν πρέπει νά τὸ χώσῃς;

ΓΑΤΖΕΟΣ.

Τὴν ὀργιτά σου τῆμ πολλή τ' ἀμμάτιά σου ἄς κλάξου,
γιατί θά κάμω τὰ παιδιὰ μὲ δάκρυα νά φωνιάξου. 150

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Σύρε τὸ λύκο ξύπνησε, μήπως καὶ χαλινώσῃ
τὴν μάνιτάν του τῆμ πολλὴν τὸ νοῦν του νά μερώσῃ.
(Τότες μισεύει Ἀναστάσιος).

ΓΑΤΖΕΟΣ.

Παιδιὰ ἄκακα, 'ς τὸν οὐρανὸ βάλλετε τὴ φωνή σας,
καὶ τάχατες νά λυπηθῇ τὴν ὄψιν τὴ δική σας.

ΧΟΡΟΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ.

Πρέντζιπε, ἐλεημοσύνη 155
σέ τοῦτα τάρφανά, νά ζῇ ἡ ζωή σου!
καίσαρε, ἡ μάνιτά σου
ἄς ἔβγῃ ὅκ τὴν καρδιά σου,
καὶ μὴ θερίζῃς νειούς, καὶ μᾶς τὰ ξένα
λυπήσου καὶ τὴ μάνα ὅπου μᾶς ἐγέννα. 160

(Τότες ξυπνᾷ ὁ Λογγίνος καὶ λέγει).

ΛΟΓΓΙΝΟΣ.

Τέρατα εἶν' τοῦτα ποῦ θωρῶ τ' ἄδη τοῦ μαυρισμένου
γιὰ νά μοῦ δώσου τύραννο καὶ ἀπὸ δεπᾶ δὲ βιζίνου;
ἦ πόρταις τοῦ ἄδη ἀνοίξασιν καὶ ἔβγαλε ἔτοιχα σκέλη,

ὀγιά νά τυραννίσουσι τὸ νοῦ μου καὶ τὰ μέλη!

- 165 Τί θέλετε; τί στέκετε; τί κλαῖτε; τί ζητᾶτε;
τί κερτερεῖτε; φύγετε, νά μὴ μὲ τυραννᾶτε!
Ἀκόμῃ ζῇ ὁ Πελάγιος, δὲ θέλει μὲ γδικηώσει
ἡ χέρα μου τὴν σήμερο! ποῦ βρίσκεται ἡ τόση
δύναμι ἀπῶχει 'ς τὴν καρδιά; Σύρετε τοῦ δαιμόνου
170 νά κατοικᾷτε μετ' αὐτό, παιδιὰ τοῦ κακοῦ χρόνου!

Χ Ο Ρ Ο Σ.

Ἐλεημοσύνη σοῦ ζητοῦ, πρέντζιπε, τὰ παιδιὰ σου
καὶ στρέψε ἀπὸ τοῦ λόγου μας σκληρὴ τὴν ὀργιτά σου.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Σύρετε, τέρατα ἄσκημα, ἀφῆτε τὴν καρδιά μου,
μὴν τήνε καίγετε καὶ σεῖς 'ς τὴν τόση μάνιτά μου.

Γ Α Τ Ζ Ε Ο Σ.

- 175 Καίσαρε, μὴ ὀνειρεύεσαι, τέρατα μὴν λογιζῇς
πῶς εἶναι ἐτοῦτ' αὖ τὰ παιδιὰ τοῦ ἄδ' αὖ καθῶς τὰ κρᾶζεις·
ἐτοῦτ' αὖ εἶναι ὀρφανὰ ἀπὸ μᾶνα καὶ πατέρα
καὶ τὴν περίσσα πίκραν τους 'ς τὰ πόδιά σου ἐφέρα.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Πχοῖδς ἤχυσε τὸ αἷμάν τους καὶ κύνουν τέτοιο θρῆνο;

Γ Α Τ Ζ Ε Ο Σ.

- 180 Ε'κεῖνος ὅπου πεθυμᾷ νά βασιλέψῃ, κρίνω.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Ἀνὲν καὶ ὁ Ἄρης καταβῇ μὲ κεῖνο τὸ σκουτάρι
ποῦ ἐβάστα εἰς τὸν πόλεμον νῆσθ' αὖ γιὰ νά τὸ πάρῃ.
τάσσω τῷ πῶς τὸ θάνατο ποῦ πρέπει θέλει νά 'χῃ,
ἂν ᾔῃ αὐτόνος ἡ γαιτιὰ 'ς τὴ ματωμένη μάχῃ.

Γ Α Τ Ζ Ε Ο Σ.

- 185 Συμπάθησέ μου, πρέντζιπε, τὰ πόδιά σου φιλῶ σου
καὶ ἂν ὀρφανὰ ᾔῃ τὰ παιδιὰ ποῦ βλέπεις; εἴ εἶναι ὀμπρός σου.
ἐσύ 'σαι μόνον ἡ αἰτιὰ, καὶ δὲ σὲ κατ' αὖ κρίνω,

καὶ φταίστη δὲ σὲ μαρτυρῶ τὸ μίλημά μου αὐτίνο·
 εἴς εἶσαι φταίστης μοναχὸς ᾿ς τὸ αἶμα ὅπου τρέχει
 ᾿ς τὴ χώρα ὅλη ξεύρεις το πᾶς ἕνας τὸ κατέχει. 190

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Εἰγὼ ἔμαι ὁ φταίστης; ψεύγεσαι ᾿ς τὰ μοῦτρα τὰ δικά σου,
 ἐμένα κράζει τύραννο αὐτίνη ἢ ἐμιλιά σου!
 μνόγω ᾿ς τὸ Δίκα, ἃ δὲ σὲ δῶ καὶ ἐσένα ἀποθαμένο,
 ἢ πρᾶξές μου ἐχαθήκανε καὶ νικητὴς δὲ βιαινῶ.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Πρέντζιπε, ἄς ἦσαι ἐσπλαχνος ᾿ς τὸ αἶμα τὸ δικό μας. 195

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Σύρτε, παιδιά, φεύγετε ἀπὸ τὸ πρόσωπό μας.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Εἴσὺ ἢ γῆς, ποῦ ἐδέκτηκες τὸ αἷμά μας τὸ τόσο,
 καὶ σὺ οὐρανέ, ἐκδίκησι θέλετε κάμει ὡς τόσο!

Γ Α Τ Ζ Ε Ο Σ .

Δὸς τόπο, αὐγουστε, τὸ ὄργῃς κί ἄφησε τὰ λογιᾶζεις,
 μὴ θέλῃς τὰ φτωχὰ ὀρφανὰ καὶ χήραις νὰ πειράζῃς. 200
 Διδῶξε αὐτοὺς τοὺς λογισμούς, ἔνοιξε αὐτὰ τ' αὐτιά σου,
 καὶ ἀκούωντας τὰ κλάυματα πάψε τὴν ὀργιτά σου·
 καὶ ἃ δὲν ἀπαλύνῃς τὴν ὀργήν, νὰ σιγανέψῃ ἢ φύσι,
 ἐχάθη τὸ βασίλειο ποῦ ἀνατολὴ καὶ δύσι·

σβύσε τὴ φλόγα ὅπου βραστᾷ καρδιά σου ἢ μανισμένη, 205
 δὺς τοῦ κορμιοῦ σου ἀνάπαψι, χαρὰ ὡσὰν τυχαίνει.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Φίλε, τὴν τόση μάνιτα πῶχῳ θὰ σιγανέψω,
 καὶ ἀνταμοιβὴ τὸ ἀγάπης σου νὰ δώσω θὰ γυρέψω·
 φέρετε, δοῦλοι, ἕνα ὁμορφο βάζο χρυσὸ γεμάτο
 ἀπ' τὸ πλειά φίνο κί ὁμορφο καρσί ποῦ νὰ ἴναι ἀκρότο, 210
 γιὰ ναῦρη ἐλίγη ἄνεσι ἢ κούρασί του ἢ τόση.

(Τότες τὸ φέρνουσι).

Τὸ νέκταρ τοῦτο πηχιάσε πηχὲ νὰ σὲ περξαλαρρώσῃ,
κάθησε ἐδῶ, ξανάσανε, πηχέ το μὲ τὴν καρδιά σου,
νὰ σούσω ἐγὼ τὴ μάνιτα σὰν εἶναι ἡ πεθυμιά σου.

Γ Α Τ Ζ Ε Ο Σ .

215 Συμπάθησέ μου πρέντζιπε!

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Πηχέ το, καὶ συμπαθῶ σου,
κι' ἄλλη φορὰ καλλίτερα μίλιε τοῦ ἀρέντός σου .

Γ Α Τ Ζ Ε Ο Σ .

Τοῦτο τὸν βάζο τὸ χρυσὸ μοῦ δίδεις, κ' εἰς αὐτόνο
πίνω φαρμάκι μὲ κρασί, καὶ τὴ ζωὴ τελειώνω .

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Πηχὲ ἀντήρητα . . . χαιρέτησε τῆς σκοτεινῆς ἀβύσσου
220 τὸ ῥῆγα ὅπου θὰ δεκτὴ σήμερον τὴ ψυχὴ σου .

Γ Α Τ Ζ Ε Ο Σ .

Δίχως νὰ φταίσω τὸ λοιπὸ θάνατο βλέπω ὁμπρὸς μου,
κ' ἐκεῖ ποῦ σ' ἔχα φίλο μου σὲ βλέπω κ' εἶσαι ὀχθρὸς μου!

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Ε'σὲ ὡς πρέπει εἰς θάνατο σήμερο ἀπορρασίζω,
καὶ πηχέ το, ἂ δέ, μὲ τοῦτό μου τὸ σίδερο σ' ἀγγίζω!

Γ Α Τ Ζ Ε Ο Σ .

225 Ὡς πίστις σφαλερώτατη τῷ βασιλειᾷδῳ, οἰμένα,
καὶ τί κακό, τί βλάβιμο ἔλαβες ἀπὸ μένα;
Ε'γὼ πίνω τὸ θάνατο σήμερο εἰς τέτοιο βάζο,
καὶ σένα πάλι, τύραννε, 'ς τὸν οὐρανὸ σὲ κράζω·
καὶ ἀνέν τὸ σίδερο βραστής τὸν κόσμον καὶ πληγώνης;
230 καὶ τ' ἄκακους καὶ καθαροὺς καθημερινὸ σκοτώνης,
στράφου καὶ 'δὲ τὸν οὐρανόν, καὶ 'δὲ τὸ ῥιζικόν σου,
γλήγορα κ' εἰς τοῦ λόγου σου βλέπεις τὸ θάνατό σου.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Πχιέ το, καὶ αὐτὸ ναι πρέπει σου, Κέρβερε, καὶ ἔμε νά 'σαι
 σύντροφος μὲ τὸ Πλούτωνα, καὶ πές πῶς ἤπεψά σε.
 (Τότες τὸ πίνει καὶ πέφτει).

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ .

ΖΗΝΩΝ, ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΣ, ΛΟΓΓΙΝΟΣ.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Ἦ' ἐλπίδα εἶναι ὡς ἀστραπὴ ποῦ ὥσάν τῇ δῆς ἐχάθη, 235
 τὸ πόδι τῆς ὅπου ἔβαλε ποτὲ τῆς δὲν ἐστάθη·
 ἐλπίδα εἶχα ὡς κ' ἐγὼ τῆς δάδνης τὸ στεφάνι
 νὰ βάλω εἰς τὸ κεφάλι μου, μὰ τοῦτο δὲ μοῦ πχιάνει·
 τίσο ἔκαμες, Πελάγιε, ὅπου ἄλλοι τό 'χα πλέξει
 καὶ μόνος μὲ τὰ χέργιά σου ἐσὺ τό 'χε; ξεπλέξει. 240

Ζ Η Ν Ω Ν .

Λογγινό μου, πχοιὰ ἀφορμή, σὺν ἥλιῳ σκεπασμένο
 ἀπὸ τὰ νέφη, τ' ὁμορφο καὶ τὸ χριτωμένο
 πρόσωπο βλέπω κ' εἶν' κλιτό; καὶ γιάντα μκυρισμένη
 στολὴ ἔχει αὐτόνο τὸ κορμὶ τόσα σκοτεινιασμένη;

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Δὲ θέλω ρίξει κάτεχε τούτῃ τῇ φορεσά μου, 245
 μηδὲ ποτὲ δὲ θέλει δεῖ χαρὰ τούτῃ ἢ καρδιά μου,
 ἀνίσως τοῦ Πελάγιου τὸ θάνατον δὲ δοῦσι
 τοῦτα τ' ἀμμάτια, ἀξάδερρε, καθὼς τὸ πεθυμοῦσι·
 ἐγὼ κλωνάρι καὶ ἀδελφὸς αὐγούστου, ἐγὼ ἡ δόξα
 τοῦ κόσμου καὶ τῆς βασιλείας, ὅλοι οἱ ἐχθροί μοι ἐμνόξω 250
 νὰ μὴν ἀφήσουσι στολὴ νὰ βάλλω οὐδὲ κορώνα,
 τῆς τύχης τὰ γελάσματα νὰ μ' ἔχουν εἰς τὸν αἰῶνα.
 Τοῦτο γροικᾷ; καὶ δὲ μιλεῖ; σωπᾷ;!.. καὶ τί ἀπομένεις;

δὲν ἀγαπᾷ· τὸ αἷμά σου, γδίκησι τί ἀνημένει;

- 255 γιὰτί δὲν πρέπει μπλεῖο νὰ ζῶ 'ς τέτοιο καϋμὸ μεγάλῳ,
καὶ ἀπὸ τὰ πάθη δὲν μπορῶ τὰ πόδιά μου νὰ βγάλω.

Z H N Ω N.

Τὸμ πόνον ἀπῶχεις μέσα σου σπάσε ὅκ τὰ σωθικά σου,
καὶ ὡς πεθυμᾷ· ὀγλήγορα ἔχει τήμ πεθυμιά σου!

τοῦ σκότου τὸ βασιλείο θέλει κληρονομήσει

- 260 ἐκεῖνος, καὶ τοῦ λόγου σου θέλει σὲ προσκυνήσει
σὲ χώραις αὐτοκράτορα καὶ νόμους νὰ χαρίζῃ,
νὰ κρίνονται ἀπ' τὸ στόμα σου ὅλοι καὶ νὰ τσ' ὀρίζῃ.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Οἱ ὄχλοι αὐτόνο προσκυνοῦ κι ὅλοι τὸν ἀφουκροῦνται,
καὶ ἀντίδικά μας τ' ἄρματα νὰ πιάσου δὲ φοβοῦνται·

- 265 τόσα πολλὰ ἐψήλωσε, καῖσαρ, ἃ δὲ λογιάσης,
κ' οἱ δυὸ ἐχαλαστήκαμε, ἃ δὲν τότε χαλάσης·
δένδρο ποῦ πολλὰ θρέφεται καὶ μοναχὸ ψηλώνει,
τὸ χέρι τὸ βασιλικὸ θενὰ τὸ χαμηλώνει.

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ .

ΖΗΝΩΝ, ΛΟΓΓΙΝΟΣ, ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ, ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ,
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Σ Ε Β Α Σ Τ Ι Α Ν Ο Σ .

Καίσαρ, τ' ἄρματα γροικῶ κτυποῦσι ἐδῶ κοντά μας,

- 270 τὰ τύμπανα κ' ἡ σάλπιγγες παίζου ἐδῶ σιμά μας.

Z H N Ω N.

Οἱμέ, 'ς τὸν τάφο ζωντανὸ μ' ἀρποῦσι καὶ παγαίνω,
καὶ ἂν μὲ θάψου ζωντανὸ πῶς ἀπὸ κεῖ γιὰγέρω;

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Πχιάσ' τ' ἄρματα ἀδυνατά, αὔγουστε!... σκοτεινιάζει
τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, καὶ ὁ λαὸς βίβει τ' Ἀρμάκιου κρᾶζει.

θριαμβευτῆς καὶ νικητῆς ἐμπῆκε φορεμένος, 275
 γρυσὸ στεφάνι αὐτὸς βαστᾷ, περισσὰ στολισμένος.

Z H N Ω N.

Ἀΐξάδερφε, ὅϊμέ... πολὺς φόβος ποῦ μὲ ταράσσει
 ὑμπρὸς τοῦ τὸ Βασιλίσκο τῶρα τοῦ θέλου πασι·
 καὶ ὡς τὸν ἰδῇ μὲ καρναβᾷ καὶ ῥάσο, εἰς τὸ θρόνο
 μὲ χλάμυδα τὸν ἄφησε καὶ σκηπτρο, μετ' αὐτόνο 280
 πῶς κάνομε ἐμεῖς οἱ δύο;

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Τώρα σοῦ κάνει χρεία
 νυχῆς· εἰς τόσαις νύκταις σου τίποτες πανουργίαι.

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ.

Καίσαρ, γροίκα τ' ἄρματα κοντά 'ναι, καὶ σιμώνει
 εἰς τὸ παλάτι ὀγλήγορα μὲ τοὺς στρατιώταις σώνει·
 εἰσεῖς ποῦ βασιλεύετε, ἐδγάλλετε τῇ σκέπῃ, 285
 καὶ ἡ χώρα τὸν Ἀρμάκιο θριαμβευτὴ τὸ βλέπει!

Z H N Ω N.

Σώπα τοῦ ἄδου σάλπιγγα, Κέρβερου ἡ ἄγρια γλῶσση,
 μόνός μου αὐτὰ τὰ βάσανα βγάνω ποῦ μὲ πλακῶσσι.

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ.

Καίσαρ, ἔγνοιᾶ οὐδὲ καμνιά μὴ βάνῃ ὁ λογισμός σου,
 καὶ ἐγὼ 'ς τὰ χέργια βάνω σου σήμερον τὸν ὀχθρό σου· 290
 ἀπ' τὰ τειχιά μὲ τ' ὁμορφο θὰ βγάλω τὸ φουσάτο,
 καὶ ἀπὸ τοὺς πύργους νᾶδγουσι οἱ στρατιώταις νᾶρθου κάτω,
 καὶ κάμω τὸν Ἀρμάκιο καὶ νικητῆς νὰ πέσῃ,
 καὶ τὸ λαίμῳ του μοναχὸς εἰς τὸ σκοινὶ νὰ δέσῃ.

Z H N Ω N.

Ἄν τοῦτο ἡ τύχη ἀξώσῃ σε νὰ κάμῃς, θὰ χαροῦμε 295
 καὶ οἱ δύο μας 'ς τὸ βασίλειον συντρόφοι νὰ βρεθοῦμε.

ΣΚΗΝΗ ΕΚΤΗ.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ καὶ ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

- Ὅποιοι ἀνέμοι τ' ἄρματα τῆς τύχης μου φουτοῦσι!
 τοῦτα τὰ χέργιν, Οὐρβίκιε, ἄς σμίξου καὶ ἄς δεθοῦσι
 τὸν δοῦκα τὸν Ἀρμάκιο, τὸ φόβο τοῦ πολέμου
 300 φοβᾶται ὁ Ζήνων, ξεύρεις το καλότετα, ἀδερφέ μου·
 καὶ πάλι εἰς τὸν Πελάγιον ὁ Λογγίνος ἔχει φθόνο,
 τοὺς δυὸ νὰ θανατώσουσι πεθύμνια ἔχου μόνο·
 τότες ὁ κόσμος σὰν τοὺς δὴ ἄδικα σκοτωμένους
 καὶ ἡ χώρα τέτοιους ἔρωας νὰ δὴ ἀποθαμένους,
 305 πχοιὰ μάνιτζ, πχοιὰ ταρχή δὲ θέλει ἀνακατώσει
 πᾶσα ἓνα, ὥσάν τῇ θάλασσᾳ ποῦ ἄνεμος τῇ φουσκῶσει,
 νὰ τρέξουν ὅλοι τσ' ἄδικους τύραννους· νὰ χαλάσου
 καὶ τὴν ζωὴν τως μ' ἄσκημο θάνατο νὰ τῇ χάσου!

ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ.

- Ε'σέντ θέλει ἡ θεϊκὴ βουλὴ γιὰ βχιπλέζ,
 310 τὸ σκῆπτρο ὁ Δίας δίδει σου, τὸ ξέρει ἡ Ἀστράιζ.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Ε' τοῦτο ἐγὼ καλότετα τὸ ξεύρω.

ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ.

Μά, πῶς; κάνω

'ς τοῦ Ἀρμάκιου τὸ λογισμό ταῖς ταρχαῖς νὰ βάνω;

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

- Γροίκτησε, φίλε, ἄμ πεθυμᾷς ὁ νοῦς μου τὰ λογιάζει·
 θὰ τρέξω τὸ Βασίλισκο νὰ πάρω, πῶς τὸν κρᾶζει
 315 ὁ κύρης του· ὁ Ἀρμάκιος, καὶ τότε ἄς πάγη ὁμπρὸς του
 μὲ μαῦρο ῥάσο καὶ ἄσκημο· τ' ἀμμάτιζ καὶ τὸ φῶς του
 νὰ δὴ τὸ πρόσωπο γλωμό, τ' ἀμμάτιά του κλαῦμέντ,

τὰ ροῦχα τὰ βασιλικά νὰ τοῦ ἔχουν ἐβγῶλμένα,
 καὶ ῥάσο καλογερίκῳ μ' αὐτὸ νὰ ἵναι ἐντυμένος,
 νά'χῃ κλιτὸ τὸ πρόσωπο, περισσὰ πικραμένος, 320
 εἰς τὴν καρδιά τ' Ἀρμάκιου φωτιά πολλή ν' ἀνάψῃ
 καὶ ὅλα τὰ φύλλα τῆς καρδιᾶς ἢ φλόγα νὰ τὰ κάψῃ·
 καὶ μεῖς ἃς ἤμεσθα ἐδεκεῖ τ' ἄμμάτιά μας νὰ κλαῖσι,
 νὰ κάμωμε ὡς κοκόδρουλοι, ποῦ πρῶτας ἃ δέμ πέση
 ἀπ' τὸ κεφάλι τὸ μαλλί, δὲν τρῶσι τὸ κεφάλι, 325
 καὶ μὲ τὸ δάκρυο τὸ μαδιοῦ κ' ἔχου χαρὰ μεγάλη.
 Μὰ ἐγὼ γροικῶ καὶ ἔρχονται στρατιώταις... φτερουγιάζει
 δικέφαλος ὁ ἀετός, καὶ νικητὴ τὸν κράζει·
 τὸν νικηφόρο στέκα ἐδῶ καὶ δέξου ὡσάν τυχαίνει
 ποῦ μοναχὸς ἐνίκησε ὅλη τὴν οἰκουμένη. 330

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ .

ΑΡΜΑΚΙΟΣ, ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ, καὶ στρατηγοί.

Α Ρ Μ Α Κ Ι Ο Σ .

Στάσου, στρατιώτη, ὡς ἐδεπᾶ, προσικύνῃσε σὺν πρέπει
 τοὺς πύργους καὶ τὴ χώρα μας ποῦ ὁ Ζεὺς νὰ τήνε σκέπῃ·
 ὁ νόμος τῆς πατρίδας μας ὁ παλαιὸς ἐτότε·
 ἔλαμε ἀπὸξω ὅκ τὰ τειχιὰ νὰ στέκουσι οἱ στρατιώταις·
 ἃς στέκουσιν ἢ φάλαγγες ὅξω ἀπὸ τὴ χώρα, 335
 καὶ ἃς ἔμπω νὰ περιχαρῶ τούτους τοὺς τόπους· τώρα.
 Χαίρετε τόποι τοῦ εὐγενιᾶς, θρονὶ τῷ βασιλέω,
 σήμερον πῶς σᾶς χαίρομαι καὶ ὅκ τὴ χαρὰ μου κλαίω!
 χαῖρε κατοικητήριον ἀπ' ὅλαις ξακουσμένη
 ποῦ μοναχὴ σου κράζεσαι ἔς τὸ κόσμον παينهμένη. 340

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Χαῖρε ἡγεμὼν ἀξιώτατε, χαῖρε Ἄρη τῶν ἀρμάτων,
 ὅπου ἔσαι φόβος καὶ πληγὴ ὀχθρῶ σου εἰς τὸ φουσάτο·

- χαῖρε ἡ γιγαγάπη κ' ἡ χαρὰ κ' ἡ ἴδια καλοσύνη,
 χαῖρε τοῦ σκήπτρου ἡ προβολή, τοῦ κόσμου ἡ σωφροσύνη.
 345 Ω", πλεῖσα ἀναγάλλισσι λαθαίνει τὸ κορμί μου
 νὰ σὲ θωρῶ θριαμβευτὴ 'ς τὴ χώρα τὴ δική μου·
 ἐσ' εἶσαι ἡ δόξα κ' ἡ τιμὴ τούτης τῆς βασιλείας,
 τῶν ὀρφανῶ παρηγοργιά καὶ σκλάβω ἐλευθερία,
 δόξα τοῦ γένους ὀλονοῦ, ἄξια τιμὴ ἐδική μας,
 350 ποῦ εἰς ἐσένα ἡ βασιλεία πέτεται κ' ἡ ζωὴ μας.

ΑΡΜΑΚΙΟΣ.

Οὐρβίχιε, τὰ χεῖλη σου σήμερο μ' ἐπαινοῦσι,
 τ' ἀμμάτιά μου σὲ χαίρουνται, τὰ χεῖλη σὲ φιλοῦσι·
 μὰ πέ μου, ἀγαπημένε μου, τὸ σκήπτρο ὅπου μᾶς ῥίξει
 πῶς κυβερνᾷ τοὺς δούλους του, ἐλευθερίᾳ χαρίζει;

ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ.

- 355 Οἴμέ, ἂν ἀρχίσω νὰ μιλῶ τῆς βασιλειᾶς τὰ πάθη,
 ἡ ἐδική μου ἡ ἐμιλιὰ καὶ ἡ ἐδική σου ἐχάθη!

ΣΚΗΝΗ ΟΓΔΟΗ.

ΑΡΜΑΚΙΟΣ, ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΣ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ, ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ,
 καὶ στρατηγοί.

ΑΡΜΑΚΙΟΣ.

- Τ' ἀμμάτιά μου τί βλέπουν; ἡ τάχα τυρλωμένα
 θενά' ναι καὶ δὲ βλέπουν τὴν ἐδική μου γένα!
 Τοῦτο εἶναι τὸ πρόσωπο τοῦ Βασιλίσκου! ὦ πίσση
 360 χαρὰ καὶ θλίψι σήμερο βλέπω θὰ μὲ πλακώσῃ!
 Πιιδί μου, Βασιλίσκο μου;

ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΣ.

ὦ κύρη!

ΑΡΜΑΚΙΟΣ.

Τρέμουνι μέσα τὰ σωθικά μου!

πῶς ἔτσι ἐκαταστάθηκες; ἔλα 'ς τὴν ἀγκαλιά μου.
 Πχοιαῖς τοῦ καιροῦ μεταβολαῖς εἰν' τούταις; τί νὰ γένω;
 πῶς ἔτσι, μάτιά μου, χλωμὸ βλέπω καταστεμένο;
 Ποῦ 'ναι τὸ σαήπτρο ὅπ' ἄρηκα κ' ἐβάστας; ποῦ ἡ χλαμύδα; 365
 ποῦ 'ναι ἡ δόξαις κ' ἡ τιμαῖς τὰ ἔθνη ὅπου σοῦ δίδω;
 πχοιὰ γνώμη, καὶ πχοιὰ ὄχθριτα, πχοιὸς λογισμὸς ἐστάθη,
 κ' ἤκαμε αὐτὸ τὸ πρόσωπο σὰ ῥόδο καὶ μαράθη;
 Μάτιά μου, ἐγὼ γιὰ λόγου σου εἰς τοῦτο τὸ κορμί μου
 πῶσαις πληγαῖς τοῦ δώκασι 'ς τὸν πόλεμο οἱ γιοχθροὶ μου; 370
 καὶ δὲν ἐψήφισα ποτὲ ζωὴ γιὰ ὄνομά σου,
 γιὰ νὰ 'ναι τὸ βασιλεῖο μόνο τῆς ἐξουσιᾶς σου.
 Καὶ τώρα πχοιὰ 'ναι ἡ ἀφορμὴ καὶ χάσες τέτοια δόξα;
 πχοιὸς τ' ὄνομά μας νὰ χαθῇ ἀπὸ τὸ κόσμον ἐμνόξω;

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Ἡ' ζήλεια μόνο ἐστάθηκε ἡ πλεῖσα τοῦ λογγίνου... 375

ΑΡΜΑΚΙΟΣ.

Πχοιὰ στρατὰ θενὰ πιάσωμε; οἱ φίλοι ποῦ μᾶς 'φίνου;
 τὸ πρόσωπό σου τὸ λαμπρὸ πῶς εἰν' σκοτεινισμένο;
 πῶς εἶσαι δένδρον ἀπὸ τῶ ἀθού; καὶ φύλλα μαδισμένο!

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Αὐτὸ τὸ δένδρον τ' ὁμορφο νοῦς τούρηνου τὸ χέρι
 'ς τέτοια σκηνὴν κατάστασι, δοῦκά μου, εἶχε τὸ φέρει. 380

ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΣ.

Στράζου καὶ δὲ τὴν ὄψιν μου, κύρη, καὶ ἐλεημοσύνη
 κάμε 'ς ἐμένα, ἡ χώρα μας νὰ μὴ σὲ κατακρίνη.
 Τοὺς σύμβουλους τῆς βασιλειᾶς μνιὰ ὥρα ὁ Ζήνων κράζει,
 καὶ δίχως νὰ 'χω φταίσιμο φταίστη μὲ ὀνομάζει·
 κοντά του ἐκεῖ ὅπου ἐκάθομου, μὲ μάνιτα περίσσω 385
 μὲ διώχνει, καὶ οἱ στρατηγοὶ τότες μ' ἐξεστολίσω,

τὰ ροῦχα τὰ βασιλικὰ μοῦ παίρνου, ὦ, πῶς τρομάσω!
καὶ μετὰ τοῦτα τὴν τροιχὴν μὲ ἐστόλισε καὶ ῥάσο.

ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ.

Κρίνω τόση σκληρότητα ἔς τὸ κόσμον δὲν ἐφάνη,
390 ἓνα λειοντάρι ὁμπρὸς ἔς ἀρνὶ μάχῃ ποτὲ δὲν κάνει·
κ' εἰς τοῦτο τ' ἄκακο παιδί τὰ νύχιά του νὰ βάλῃ,
καὶ πότε ἀκούσθῃ ἀσέβεια σὰν τούτῃ πλεῖα μεγάλη;

ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΣ.

Τέτοια βαρβαρική ἀπονιὰ ἐγδίκησι, γονὴ μου,
ζητῶ νὰ κάμῃς κάτεχε, μὴ χάσω τὴ ζωὴ μου!

ΑΡΜΑΚΙΟΣ.

395 ὦρου, παιδί τῆς δυστυχιάς, σὲ σένα κυματίζου
τὰ κύματ' αὐτῆς θάλασσης, καὶ μένα μὲ σκοτίζου
εἰς τὰ χαράκια νὰ χαθῶ, καὶ ἀπῆτις μ' ἀποπνίζου,
γιὰ νὰ μὲ φᾶσι τὰ πουλιά ἔς τὸν ἄμμο νὰ μὲ ρίξου!
μὰ πρίχου πάθω ἔτοιον κακόν, ἄς θυμωθῇ ἡ καρδιά μου,
400 τ' ἄρματα ἄς πιάσῃς ὥς εἰν' ἔρεπὸ τὰ χέρια τὰ δικὰ μου.
Ποῦ ἔστε ἐμπιστεμένοι μου στρατιῶται; ἦρθε ἡ γιῶρρα
νὰ λυτρωθῇ ὅκ τὸν τύραννον ἡ ἐδική μας, χῶρα!
(Τότες ξεσπαθώνει).

Τ' ἄρματα πιάστε, ἡ σάλπιγγες, τὰ τύμπανα ἄς λαλοῦσι,
ἔς ταῖς πόρταις ταῖς βασιλικαῖς οἱ στρατηγοὶ ἄς βρεθοῦσι,
405 ἄς ἔμπου μέσῃ, ὡς λέοντες τὰ στήθιά τους ν' ἀνοίξου,
τὸ σπῖτι τὸ βασιλικὸν ὅκ τὰ θεμέλια ἄς ρίξου!
Ζήνων, ποῦ ἔναι ἡ γιγαλόπη μου ποῦ ἐδάστας ἔς τὴν καρδιά σου;
καὶ πάλι ἐγὼ καθημερινὸν ἤμνογα ἔς τ' ὄνομά σου...
Τώρα τῆς ἐμπιστεμένης μου ἀγάπης; πχοῖδ' τὸ θάρρος;
410 ὄχθραις, ζήλειαίς, μάνιταις, Πλούτωνας, ἄδης, χάρος!

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Πῶς εἶναι μπορεζάμενο τ' ἄχολο περιστέρι
νὰ θέλῃ νά'χῃ ὁ κόρακας ὀγιά δικόν του ταῖρι;

ΑΡΜΑΚΙΟΣ.

Τάσσω σου πῶς τὸν κόρακα κοράκοι θέλου φᾶσι,
καὶ σένα πάλι ὡς ἥσουνε θέλομε σ' ἀναιδιάσει
τὸ σκηπτρο κ' εἰς τὴ βασιλείᾳ, τ' ἄστρα τὸ μαρτυροῦσι... 415
τῇ δύνامي μου, τὴν ἀνδρείαά σήμερο θέλου δοῦσι!

ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ.

Δίκηά 'ναι, δοῦκα, ἡ μάνιτα ἡ πλεῖσα καὶ ὁ θυμός σου·
μὰ γῶσε τὸμ πολὺ θυμό 'ς τὸ στῆθος τὸ δικό σου...
βάλε 'ς τὴ θήκη τὸ σπαθί, κί ὅλοι ὅπου σ' ἀγαποῦσι
τὸ δίκηο τοῦ παιδιοῦ ἐτουτουνοῦ νὰ κάμῃ; σέ τιμοῦσι. 420
Ἢ φρόνεψι τῇ μάνιτα καὶ τὸ θυμὸ μερώνει,
καὶ ὁ φρόνιμος τὰ πάθη του κει' ἔς τὴν καρδιά τὰ χώνει.
Διῶξε τὰ νέφη τοῦ ὀργίτας ἀπὸ τὸ πρόσωπό σου,
εἰρήνεψε τ' ἀμμάτιά σου, μέρωσε τὸν ἑαυτό σου·
πῶς δὲν ἠξέρεις τίποτας κάμε, καὶ θὰ γελοῦσι 425
τὰ χεῖλη ὄντας ἀρχίσουσι τοῦ Ζήνου νὰ μιλοῦσι.
Δέκα τοὺς πλεῖα πιστότατους φίλους ἔχε σιμά σου,
καὶ μηδὲ δείξης κάτεχιε ποσῶς τὴν ὀχθριτά σου,
δόκιμοι ἄς ᾔναι 'ς τὸ σπαθί, καὶ μέσα ὅπου λογιᾶσαι;
νὰ 'ναι καὶρὸς τὴν ἄλουπού 'ς τὰ χέργιά σου νὰ πιάσῃ, 430
κτύπα τὰ ποδιά σου εἰς τὴ γῆ, μὲ τοῦτο τὸ σημάδι
θέλου τότε πληγώσουνε κ' οἱ δέκα ὅλοι ὁμάδι·
καὶ τότες τ' ἄγριο θεργιὸ σὰμ πέσῃ, ὅλοι σοῦ τάσσου
ὡς ἦτο πρῶτα τὸ παιδί 'ς τὸ θρόνο ν' ἀναιδιάσου.

ΑΡΜΑΚΙΟΣ.

Στέργω τῇ γνώμῃ, Οὐρβίκιε, στέργω τὴν πανουργία, 435
εἰ ἔχου αὐτὰ τὰ λόγιά σου τῇ χάρι καὶ βλογίᾳ.

Ω' Κάστορε, τῶν στρατηγῶν ἀλάφρωσε τὰ μέλη,
 ἐγὼ τῇ σφάκx εἰς τὴν καρδιά ἄς ἔχω, καὶ αὐτοὶ τὸ μῆλι·
 δός τους νὰ φᾶσι καὶ νὰ πchioῦ, καὶ ὡσὰν καλοκαρδίσου,
 440 κάμε δέκα οἱ καλλίτεροι νὰ μ' ἀκλουθοῦ ἀπὸ πίσου,
 καὶ ὡς ἔμπουσι 'ς τοῦ βασιλειᾶ μέσα, καὶ τὸ σημάδι
 ὡς κάμω, πέψετε τονε ὀγλήγορα 'ς τὸν ἄδη.
 Πᾶμε, παιδί μου, καὶ ὀρπιζε 'ς τὸν οὐρανὸν ἀπάνω·
 μὰ σκιάζομαι πῶς τὴ ζωὴ γιὰ λόγου σου τὴ χάνω...

INTERMEΔΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ.

ΠΡΑΞΙΣ ΤΡΙΤΗ.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ, ΚΑΣΤΟΡΟΣ καὶ στρατηγοί.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Ὡ' τοῦ πολέμου στρατηγοὶ ὑπέρμαχοι, κλωνάργια
τῆς εὐγενιᾶς καὶ βασιλειᾶς ἄξια παλληκάργια,
τὸ φόβο μὲ ἄλυσες ἐσεῖς τὸν ἔχετε δεμένο
κί ὅ,τι θὰ κάμῃ ἡ χέρα σας τοῦ νοῦ σας εἶν' δοσμένο·
σὲ σᾶς ἡ ζωὴ μας ὁλονῶ κρέμεται, κί ὥσά φύτρο 5
ποτίζεται ὅκ τὸ αἷμά σας τὸ ἐδικό μας σκηπτρο·
'ς τοῦτο τὸ στήθος καὶ ἐγὼ βαστῶ τὰ ὑνόμκτά σας,
καὶ ξεύρετε πῶς ὅλα μου τὰ πλούτη εἶναι ἐδικά σας.
Κάστορα, ἐσὺ διαμέρασε ἐτοῦτο τὸ χρυσάφι
τῷ στρατηγῷ, κ' εἰς τὸ χαρτὶ πασῆνθ θῆς μοῦ γράφει. 10

ΚΑΣΤΟΡΑΣ.

Σοῦ ρχαριστοῦμε, ὦ πρέντζιπε, ὅλοι μας, καὶ σοῦ τάσσω
νὰ κάμω ὅ,τ' εἶναι μπορετό 'ς τὸ θρόνο νὰ σὲ μπάσω.
Ὅ'πχοις τὸ χέρι ἔχει ἀνοικτό, ἐκεῖνος μόνον πρέπει
γὰ βασιλεῖδ ὁ κόσμος μας καθημερνὸ νὰ βλέπη.

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ.

ΖΗΝΩΝ καὶ ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ.

ΖΗΝΩΝ.

Τὸν φόβον ὁποῦ 'χα τὸν πολὺ γιὰ τῶρα δὲ γροικοῦμαι, 15
καὶ σήμερο μοῦ φαίνεται τὸ πῶς ξαναγεννοῦμαι·

ΚΡΗΤ. ΘΕΑΤΡ.

- τὸ σκῆπτρο ὅποιος μπορᾷ κρατῇ δίχως τῇ βλάβῃ νά ᾔχῃ,
 μ' ἀντὶ τῇ βλάβῃ ὁ βσιλειᾷς ἀγάπῃ ἔχει καὶ μάχῃ;
 τῆς βλάβῃς τὰ σοφίσματα ποῦ μοῦ ᾔπασι κρατῶ τα,
 20 καὶ μετὰ τοῦτα τῶν ὀχθρῶ τ' ἄρματα δὲ ψηφῶ τα.
 Ἐτούτῃ ἡ χέρα ὅπου μπορεῖ τοὺς πλούτους; καὶ φτωχάνει,
 τὸ σκῆπτρο ποῦρι ἄς κυβερνᾷ καὶ τὸ σπαθὶ ἄς βασταίνει.
 Οἱ μπιστευμένοι ἄρχοντες; ἄς μ' ἔχουσι ἔς τὴ μέση,
 ἀστροπελέκι ἀπάνω μου δὲ σκιάζομαι νὰ πύσῃ.
 25 ἀξάδερφός μου; ἄς βρῖσκεται πάντα εἰς τὸ πλευρό μου,
 ποτὲ κακὸ δὲ σκιάζεται νά ᾔχῃ τὸ βρίζικό μου.
 Τρεῖς ἔχει πάντα ὁ βσιλειᾷς; ὀχθροὺς ποῦ τοὺς τρομάσει,
 ποῦ ἀνατριχιάζει ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ νοῦς; νὰ τοὺς λογιάσῃ,
 τὸν πλούσιον, καὶ τὸν δολερό, τὸν ἴσιο πλεῖα φοβᾶται.
 30 ὁ πλούσιος εἰς τὰ πλούτη του πέτεται καὶ καυχᾶται,
 ὁ δολερὸς μὲ τὸ πολὺ δόλος; ἀνακκτώνει
 τῇ βσιλειᾷ, κ' ὅπου βλῇ φυτρώνει καὶ ριζώνει,
 τὸν ἴσο πάλι κ' ἀβλαβῇ πλεῖα τρέμει ἀπὸ τοὺς ἄλλους,
 γιὰτὶ ὅπου θέλει τοὺς μικροὺς σύρνει καὶ τοὺς μεγάλους.
 ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ.
- 35 Ἀπὸ καιροῦς ἡ φρόνεψις κ' ἡ τέχνη σου γροικᾶται
 καὶ ὁ κόσμος μὲ τὴν ἀρετὴ ἀπώχεις κυβερνᾶται.

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ

ΖΗΝΩΝ, ΛΟΓΓΙΝΟΣ, ΑΡΜΑΚΙΟΣ, ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ,
 ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ, στρατηγοί.

ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ.

Καίσαρ, ἔς ταῖς βσιλικαῖς αὐλαῖς ἐμπήκε μέσθ
 Ἀρμάκιος, κ' οἱ στρατηγοὶ ἔς ταῖς πόρταις; μὲς ἐστῆσαν
 τ' ἄρματα; τῇς ψηλότης σου θέλει νὰ σοῦ μιλήσῃ,

καὶ ὡς εἶν' πρεπεῖ γονατιστὸς θενὰ σὲ προσκυνήσῃ. 40

Δὲ τὸν Λογγίνο ἀπώρχεται μὲ τὸ σπαθί 'ς τὸ χέρι.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Ἐδῶ 'ναι, αὐγουστε, οἱ στρατηγοὶ ὅπου 'θελα σοῦ φέρει,
ἔτοιμοι εἰς τὰ προστάγματα σήμερο τὰ δικά σου.

Ζ Η Ν Ω Ν.

Σὲν κρῦο νερὸ δροσίζει με σήμερο ἡ ἐμιλιὰ σου·
εὐχαριστῶ σε, ἀξ' ἀδερφε· καὶ σεῖς ὦ μπιστεμένοι 45
φύλακες τῆς πατρίδας μας, στρατιῶταίς μου ἀξωμένοι,
ἐδῶ ἄς ἦστε ἐξυπνοὶ, χωσμένοι, ὄντας ἀρχίσω
βοήθεια ἀπὸ λόγου σας νὰ πῶ καὶ νὰ μιλήσω,
καὶ βγαῖτε ἀξ' ἀθνοῦ ὅλοι σας, δέσετε ὅπχοιο ὀρίσω
'ς τὴν φυλακὴ τὸν πάρετε, σήμερο ἂ θενὰ ζήσω. 50

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Καίσαρ, φτάνει ὃ, τ' εἴπαμε, 'δὲ τὸν καιρὸ πῶς φεύγει
καὶ τὸ θεργίῳ 'ς τὰ τόξα σου ἔρχεται νὰ γυρεύῃ.

Ζ Η Ν Ω Ν.

Μὰ ἐδῶ προβαίνει ὁ φίλος μας.. τὴν ὀχθριτὰ τὴν τόση
ἡ γλῶσσα ἄς τὴν κατὰπλῃ, τὸ στῆθος; ἄς τυλώσῃ...

(Τότες προβαίνει Ἀρμάκιος, καὶ ὁ Ζήνων λέγει)

Σὲ βλέπω ποῦρι, στρατηγέ, τὸ πῶς ξιναχιγκίζνεις; 55
ὡς τοὺς πολέμους; νικητῆς καὶ δοξίαις μᾶ; ἐφέρνεις·
καύχημα τῆς πατρίδας μας καὶ μάστιξ τοῦ ὀχθροῦ μας
καὶ τοῦ Ῥωμκιῖλου λαοῦ ἀξίς τοῦ ἐδικοῦ μας,
σὲ βλέπω ποῦρι ἡ τιμὴ ἤριων, καὶ τοῦ Ἄρη
τὸ τόξον τὸ ἀδυνατόν, τῶμ πολεμάρχῳ ἡ χάρις, 60
τοῦ βροντοφόρου τοῦ Διὸς εἶσαι ἀστροπελέκι·
καὶ αὐτὴν ἡ δάβνη ὅπου βαστάς, φίλε... ὦ, πῶς σοῦ στέκει!
ὦ ποιά χαρὰ ἡ δοξίαις σου σήμερο μοῦ ἐφέρν,
καὶ πῶς μὲ ἀναιεάζουσι 'ς τὰ ὕψη εἰς τὸν αἴερ...
Ἥλιε, ἡ γιαντινὴς σου ἡ χρυσαῖς ἄς ἔδῃ καὶ ἄς χρυσώτου 65

τὸ κόσμον ὅλον, πλεῖα χαρὰ σήμερον νὰ μᾶς δώσου.
 Ἐγύρισε τῶν ἀμματιῶ τὸ φῶς μου... ἡ ἴδιαι ἐλπιδες
 τῆς ἀγάπης μου πῶς ἔλειπες ποτέ μου δὲν τὴν εἶδα!
 μέρος ἐτούτης τῆς ψυχῆς, ἴδια ψυχὴ ἐδική μου,
 70 ποῦ δίχως σου ἐχάθηκε ἐτοῦτο τὸ κορμὶ μου...
 ἐσ' εἶσαι ὁ στύλος ὁλονῶν, κί ὅλοι τοὺς στύλους σταίνουν,
 καὶ νὰ περάσῃς νικητὴς τὰ τρόπαια ἐδῶ σοῦ φέρουν.

ΑΡΜΑΚΙΟΣ.

Αὔγουστε, αὐτὰ τὰ τρόπαια ὅλα σὲ προσκυνοῦσι,
 τὰ χεῖλῃ μου κ' οἱ στρατηγοὶ τὰ πόδιά σου φιλοῦσι.
 75 αὔγουστε, αὐτόνο ὅπου βαστάς· τὸ σκῆπτρον ἄς ἔχῃ χάρι
 μόνο τοὺς χρόνους ὁλονῶν τῶν βασιλέων νὰ πάρῃ·
 ἂν καὶ πολλόταταις βολαῖς ἐβόλα τ' ἄρματα σου
 εἰσὲ πολέμους, ἤξευρε πῶς μοναχὴ ἡ θωρογιά σου,
 ὅπου εἶχα καὶ ἔχω 'ς τὴν καρδιά, μὲ κάνουν ἴδιον Ἄρη.
 80 μονάχας τὸ στεφάνι σου ταῖς δόξαις γιὰ νὰ πάρῃ·
 τῆς δυνάμει σου ἡ ἀνδρεία κί ἡ γιареτὴ τοῦ νοῦ σου
 μ' ἐκάμασι κ' ἐνίκησα πάντα μου τοὺς ἐχθρούς σου·
 παραμικρό σου πρόσταγμα μ' ἔκαμε τὸ κορμὶ μου
 καὶ τὴ ζωὴ γιὰ λόγου σου νὰ χάσω καὶ ψυχὴ μου·
 85 κί ὅσο καιρὸ ἀποκχτωθὶδ' 'ς τὴ σκέπη τῇ δικῇ σου
 θέλει ἀναπνέει, δὲ σκιάζομαι νὰ ἔχω τὴ δυνάμει σου.

ΛΟΓΓΙΝΟΣ.

Ἀκούσατε τοῦ θαυμκστοῦ Οὐδυσσέα...

ΖΗΝΩΝ.

Πῶς ν' ἀρχίσω
 ἀνταμοιβὴ εἰς τοὺς θρίκμβους ποῦ ἔκαμες νὰ χάρισω;

ΑΡΜΑΚΙΟΣ.

Δῶρον τῆς τόσης μου πολλῆς ἀγάπης; θέλεις δώσεις;
 90 τὸ χέρι νὰ φιλήσουσι τὰ χεῖλῃ μου ν' ἀξιώσης.

Ζ Η Ν Ω Ν.

Τὸ χέρι γικτὶ πεθυμᾷς, δέξου ταῖς δύο μου ἀγκάλαις.

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ.

Ω' τσ' ἀλουποῦς ταῖς πονηργιαῖς!... δὲν εἶδα πλεῖα μεγάλαις.

Ζ Η Ν Ω Ν.

Σηκώσετε εἰς τσ' οὐρανοῦς, σάλπιγγες, τ' ὄνομάν του!

κ' ἐγὼ πῶς περιχαίρομυ βλέπωντας τὴ χαράν του...

(Τότες πετοῦνται οἱ δέκα στρατηγοὶ τοῦ Ἀρμακίου ξεσπαθωμένοι).

Α Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Τ' ἄρματα πιάσ'! τί καρτερεῖς, αὐγουστε; ἐδᾷ 'ναι ἡ γιῶρα. 95

εἰμέ, καὶ ποῦ 'στε στρατηγοί; ποῦ μὲ προδῶσαν τώρα!

(Εἰς τοῦτο βιάινουσι πολλοὶ ξεσπαθωμένοι τοῦ Ζήνου, καὶ μπατέρωντας ὀλίγην ὥραν μὲ τοὺς δέκα τοῦ Ἀρμακίου φεύγουσιν, καὶ πιάνουν τὸν Ἀρμάκιον).

Ζ Η Ν Ω Ν.

Δέσετέ τον καλὰ σφικτὰ αὐτόνο τὸν προδότη!

'ς ταῖς φυλακαῖς ταῖς σκοτεινᾶς κλείστ' τον, ὦ στρατιῶτοι.

Α Ρ Μ Α Κ Ι Ο Σ.

Καῖσαρ!..

Ζ Η Ν Ω Ν.

Αὐτὰ τὸ λοιπὸ ἦν τὰ λόγια τὰ χρυσᾶ σου,
καὶ μέσθ σου ταῖς πανουργιαῖς ἔχωνες 'ς τὴν καρδιά σου!.. 100

Α Ρ Μ Α Κ Ι Ο Σ.

Τοῦτα τὰ δῶρα ἐχάρισε, γιὰ ταῖς πληγαῖς ποῦ ἔχω
γιὰ λόγου σου 'ς τὸ στῆθός μου; μὰ τί ἄλλο ἐγὼ ἀπαντέχω,
παρὰ καὶ τὸ κεφάλι μου νὰ κόψης; σὰ λογιάζεις,
γικτὶ μὲ δίχως ἀφορμὴ προδότη μ' ὀνομάζεις...

Ζ Η Ν Ω Ν.

Γυρίσετέ το, ὦ στρατηγέ, τὸ φταίστη, καὶ ἄς μιλήσῃ, 105
τὸ δίκηόν του πᾶ; ἕνας σὲς σήμερο ν' ἀγροικήσῃ.

καὶ σεῖς, ἀνίκητοι ἔρωες, μὲ δικροσύνη ιδέετε
 ἂν τοῦ τυχαίνῃ θάνατος λογιάσσετε καὶ πέτε.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Τοῦ μέγα αὐγούστου Ἀρμάκιος ἐλόγισσε νὰ δώσῃ
 110 τὸν θάνατον μὲ στρατηγούς δέκα ποῦ ἔχε πλερώσει.

Α Ρ Μ Α Κ Ι Ο Σ.

Ἀῖφαιστος εἶν' Ἀρμάκιος καὶ ἄκακος!..

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Φταίστη; εἶναι.

Α Ρ Μ Α Κ Ι Ο Σ.

Σὲ τέτοιο κατηγορίσμα μάρτυρες πέ μου πηλοῖ ναι;

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Εἴχομε μάρτυρας ἐδῶ π' ἄκουσε καὶ ἐπαινέθης
 τοῦ καίσχρο τὸν θάνατο νὰ δώσῃς, γι' αὐτο ἐδέθης.

Α Ρ Μ Α Κ Ι Ο Σ.

115 Πρῶτας τὸν ἥλιο θέλει ιδεῖς τσ' ἀκτίνες ματωμέναις
 καὶ ἡ μέραις νὰ γενοῦσινε νύκτες σκοτεινιασμέναις,
 παρὰ κιανεῖς ἔς τὸ πρόσωπο τοῦτό μου νὰθ' ἀρχίσῃ
 ἔς καθῶς μιλεῖς, ὦ πρέντζιπε, νὰ μὲ κατηγορήσῃ.

Ζ Η Ν Ω Ν.

Οὐρβίκιε, ὅ, τι ἔπραξε αὐτὸς μὲ πονηριά περισσῃ
 120 νὰ μὲ φονέψῃ ἐδεπᾷ γιὰ πές μου ἴσα ἴσα!..

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ.

Εἴσέναι κράζω τοῦ ὀρανοῦ φωστῆρα ὁποῦ στολίζεις
 τοῦτο τὸν κόσμον μὲ τὸ φῶς ποῦ δίδεις καὶ χαρίζεις,
 εἰσέναι κράζω μάρτυρα, καὶ ἀκόμη ἐσὲ τοῦ ἄδη
 ποῦ ῥίγης εἶσαι μοναχὸς καὶ ὀρίζεις τὸ σκοτάδι,
 125 τὰ λόγια ἐτοῦτα ἀληθινὰ εἶναι ποῦ θὰ μιλήσω,
 ὅ, τι ἤκουσας ὅκ τὰ χεῖλη σου νὰ σῇ; τ' ὁμολογήτῃ
 ἀπ᾽ ἡμᾶς ὁ Ἀρμάκιος; εἶδε ξεσκολισμένο
 τὸ βασιλίσκος καὶ ῥοτὰ μυχὺν περιζωτμένο,

τότε ἐθυμώθη ἀδυνατᾶ κ' ἤμνοζε ν' ἀρχνίστη
τοῦ βασιλείω; τ' ὄνομα 'ποῦ ἀνατῶλῃ ὡς τῇ δύσει. 130

Α Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Τώρα ἀμμ' ἔμνογε ἄκκο; πῶς εἶσαι καὶ παინᾶσαι!

Ζ Η Ν Ω Ν.

Πάντα κακοῦργον ἄνθρωπον 'ς τὸ νοῦ μου ἐλόγιαζά σε·
μὰ πῶ; μπορείς τὸ σφάλμα σου νὰ κρύψῃς; ποῦ 'ναι ἡ πίστι
ὁποῦ 'χα ἐγὼ 'ς τοῦ λόγου σου; ἐχάθηκα κ' ἐσδύστη!
τοῦτο ἐπιδύμε; τὸ σπαθί τ' ἀνάξιο, γιὰ νὰ σδύσῃ; 135
τὸ αἶμα τὸ βασιλικὸ καὶ χάμα νὰ μ' ἀφήσῃ;
νὰ κείτωμαι ὅκ ταῖς πληγαῖς νεκρός, γιὰ νὰ χαροῦσι
ὅσοι πεθύνοντα ἔχουσι θάνατο νὰ μοῦ δοῦσι!

Α Ρ Μ Α Κ Ι Ο Σ.

Ὡ' πνεύματα οὐρανικά, ποῦ 'στε καὶ δὲ θεωρεῖτε
σήμερον τὴν τρομάρα μου, τὸ δίκη μου νὰ πῆτε! 140
ὦ ἀδέρφια, ὁποῦ πλεῖα δροσιά δὲν ἔχου κ' ὑπὸ τὰ χεῖλη
παρὰ ὄντα θέλετε ἄνθρωπο 'ς τὸν θάνατο νὰ στείλῃ,
ἀδέρφια, ὁποῦ τὰ χέργιά σας θεωρεῖτε ματωμένα,
ἀκόμα δὲν εὐρίσκονται ὅκ τὸ αἶμα χορτάσμενα;
χορτάστε, χορτάστε τὸ αἶμα τ' ἀκριδῶ μου, 145
ἐπάρετέ τη τῇ ζωῇ ἐμὲ καὶ τῶμ παιδιῶ μου·
μία ψυχὴ καὶ μιὰ ζωὴ ὁποῦ χρωστῶ νὰ δώσω
ἐλᾶτε ἐπάρετέ τηνε τὸ χρέος; νὰ πλερώσω!
ἐδῶ 'ναι ἡ φλέγες, βασιλεῖα, τί στέκει; ἀνοιξέται;
σκύψε τὸ αἶμα βύζασε, θρέψου, πιπίλισέται; 150
καὶ χόρτασε! ἀχάριστε, ἐτοῦτα εἶναι τὰ δῶρα,
ὁποῦ πλοιοῦ κάστρο ἀνίκητο ἤρηκα γῇ πλοιά χώρ,
πλοιά ἔθνη εἰς τὰ τρόπαια τοῦτα τὰ ἐδικά μου
τὰ χέργια δὲν ἐδένασι γροικῶντας τὴν ἀνδρεία μου;
τὰ αἵματτα ὁποῦ 'χουσιν μόνο γιὰ ὄνομά σου 155
δὲ βλέπει; κἄνε ταῖς πληγαῖς ἀπὸ χῶ ἀπ' τ' ἄρματά σου;

- Πῶς δὲ θυμᾶσχι ἀπ' τὸ θρονί ποῦ σ' ἔχασι ζορίσει
καὶ μοναχό 'ς τοὺς ἔρημους τόπους εἶχά σ' ἀρήσει,
δίχως; ὀλπιδᾷ νὰ μπορῆς ποτέ σου νὰ λογιᾷσης
160 πάλι ὡς ἦσου βασιλεῖᾱ; τὸ σκηπτρό σου νὰ πιάσης,
δὲν ἤμου ἐγὼ ποῦ εἰς τὸ θρονί σ' ἔβαλα πάλι νὰ 'σαι,
τῆς οἰκουμένης βασιλεῖᾱ; ἐγὼ δὲν ἔκαμά σε;
τῶν εὐεργετημάτων μου πχοιὰ ἀνταμοιβὴ ἐδωτέ; μου;
τὸ Βασιλίσκο ὅκ τὸ θρονί γιὰ τοῦτο ἐγρέμισέ; μου!..
165 ἤπεψες τὸν Οὐρβίκιο κ' ἀναψε τὴν καρδιά μου,
γιὰ νάρθη νὰ σοῦ δηγηθῇ ὅλη τὴ μάνιτά μου·
πχοιὸ φταίσιμο ἀναμέλησα εἶδες γιὰ τὸ παιδί μου;
γιατὶ πολλὰ σ' ἀγάπησα μοῦ παίρνεις τὴ ζωὴ μου!
Φίλε, προδότῃ ἀληθινὰ τοῦ φίλου σου, γιὰ πχιάσε
170 χόρτσες ὅκ τὸ αἶμά μου τύρννο; πάντα νὰ 'σαι.
Ε'γὼ ἀποθαίνω, μὰ ἡ σκιὰ γδυμνὴ καὶ μαυρισμένη
θὰ σ' ἀκλουθᾷ ὡς τε ζῆς γιὰ νὰ 'ναι γδικηωμένη,
καὶ ἂν ἦσαι τοῦ ἄδῃ ἡ φωτιά, τάσσω 'ς τὰ σωθικά σου
θέλω ριζώσῃ μοναχὰ; νὰ καίγω τὴν καρδιά σου.

Z H N Ω N.

- 175 Ω' γλῶσσας τολμερώτατῃ!.. μὰ, ὀϊμένε, πῶς λιγαίνω;
ἐχάθηκε τὸ αἶμά μου κ' ὅλος ἀποκραίνω·
σλεπάσετέ με, πιάστε με, τὸ φῶς μου σκοτεινιάζει!..

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

- Ρ' αἰδοῦχοι, τὸ κεφάλι του κόψετε, μὴ φωνιάζῃ·
ἡ ἴδια φύσις τὴ ζωὴ ποτέ της δὲ χαρίζει
180 τῷ βασιλεῖῳ ποῦ φταίξουσι, καὶ αὐτὸς ἀποφασίζει.
Α' ξάδερφε, ἀποκρύγινες, ἐχάθηκε ἡ γιαντρειά σου...
συνήφερε τὰ μέλη σου, ἄς ἔλθῃ ἡ γιεμιλιά σου.

Z H N Ω N.

Ὡτάν ξυράρι ἡ γλῶσσά του ἤσφαξε τὴν καρδιά μου

ὁποῦ μοῦ ἐχάθη ἡ ἐμιλιά κ' ἐσβύστη ἡ γιναπνιά μου.
Μὰ ποῦ ἐπῆγε ὁ σκληρός;

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Κάτω 'ς τῇ γῇ τῇ μαύρῃ, 185
ἐπῆγε ἐκεῖ νὰ κατοικᾷ τὰ λόγιαζε γιὰ ναῦρῃ.
γύρισε, τὸ κεφάλιν-του ἐδῶ 'ναι!..

Z H N Ω N .

'Αναγαλλιάζω,
καὶ σένανε, ἀξάδερφε, γιὰ νικητὴ σὲ κράζω·
τώρα εἶν' καιρὸς νὰ χαίρωμι, ἡ δύναμι πληθαίνει,
τὸ αἶμα εἰς ταῖς φλέγες μου βλέπω ξαναγιαγέρνει· 190
τώρα εἶμι καλορροϊζικος. Εἰς ὅλο τὸ φουσάτο
ταῖς προδοσιαῖς τ' Ἀρμάκιου δώσετε τὸ μαντάτο.
Σεβαστιανέ, τ' ὀφφίτζιο ἔχε νὰ σιγνήψης
ὄλα μας τὰ στρατεύματα, καὶ σὺς τοὺς θέλεις πέψεις,
Οὐρβίκιε, τὸ θησαυρὸ ἀπῶχω φυλαγμένο, 195
νὰ μείνῃ τὸ φουσάτο μου πολλὰ εὐχαριστημένο·
καὶ πάλι, ἐσὺ ἀξάδερφε, καρδιά μου καὶ ζωὴ μου,
γιὰ τῆμ πολλὴν ἀγάπη σου θεὸς κάτσεις 'ς τὸ θρονί μου·
τὸ ὀχθροὺς μας ἐνίκησαμε, μὰ εἰς τὰ θελήματά μας
μόνιος του ὁ Πελάγιος ἔχει τὴν ὀχθριτά μας. 200

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Εἴγώ, τὸ μεγαλείτερο ποῦ ἔζευρα νὰ χαλάσω,
πῶς θέλω κάμει κ' εἰς αὐτὸ καλὰ θέλω λογιάσω,
μ' ἓνα καὶ μ' ἄλλο λογισμὸ ξεύρω ν' ἀποφασίσω,
εἰδωλολάτρῃ εἶμαι καλὸς αὐτὸν νὰ ὀνοματίσω...
δυσὸ μάρτυρες μπορῶ ναῦρῶ πῶς εἶδασι αὐτόνο 205
πῶς δέμ πιστεύει γιὰ θεὸν παρὰ τὸν Δία μόνο.

Z H N Ω N .

Μπορεῖς λοιπὸ πανούργημα τοσοῦτο γιὰ νὰ πράξης,
κ' εἰδωλολάτρῃ ἔτοιον ἄνθρωπον 'ς τὸν κόσμον νὰ τὸν κράξης;

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Μπορῶ, καὶ θέλεις γλήγορα τὸ δῆς μ' αὐτὰ τ' ἀμμάτια·
210 τότε νὰ τόνε κάμουνσι δὲγ κάνεις τρεῖς κομμάτις;

Ζ Η Ν Ω Ν .

Α'σέβειξ ἔτοιμας λογιῆς χωστὴ δὲν μπορᾷ κρίνω
νὰ 'ναι 'ς τὸν κόσμον.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Ἀζᾷδερφε, τὸ λόγο μου σοῦ δίνω
πῶς θέλω μ' ἐπιδεξοσά ὅλοι ν' ἀποφασίστου
πῶς προσκυνᾷ τὰ εἰδῶλα νὰ δοῦ καὶ νὰ γνωρίσου.

Ζ Η Ν Ω Ν .

215 Ἀν τοῦτο κάμης, κάνω σου ὄρκο εἰς τ' ἄστρα ἀπάνω
πῶς τὸ κεφάλι νὰ κοπῇ ἀπ' τὸ κερμίν του κάνω·
σύρε, μὴ χάνης τὸν κειρό, ἀγκάθι ὅπου ἀγκυλώνει,
τὸ χέρι τὸ βασιλικὸ πρέπει νὰ ξεριζώνη.

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ .

ΖΗΝΩΝ, ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Καίσαρ, εἰς τοὺς στρατηγούς τυχαίνει νὰ λογιᾶσω
220 τὸ θησαυρὸ τοῦ χρυσοφουῦ 'ς αὐτοὺς νὰ πᾶ μοιράσω.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Σύρε ἐκεῖ ὀγλήγορα, σκορπᾶται τὸ μελίσσι
όντάς, ὁ βασιλέας τους χαθῇ ἢ θὰ ψορήσῃ.

(Τότες μισεύει ὁ Ζήνων).

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Ὡ πόσαις, Ἀναστάσιε, 'ς τὴν τόση πεθυμιά μας
δρυσάς, μᾶς ρίχνει ὁ οὐρνός, 'σάν πεθυμᾷ ἡ καρδιά μας.
225 Ὁ βασιλεὶς μὲ ἔστειλε νὰ πάω, γιατί τρομάσει
σήμερον ἀπὸ τοὺς στρατηγούς, τὴ βασιλεῖά μὴ χάσῃ.

πυλὸ χρυσάφι στέρνει με τῷ στρατηγῷ νὰ δώσω,
τὴν μάνιτάν του, τὴμ πολλὴ μήπως καὶ τὴ μερώσω.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Σύρε 'ς τὴν καλορροϊκικὰ ποῦ ἡ τύχη μᾶς ἐρρίχνει,
θάνατο αὐτοῦνου μεριμνᾷ, τὸ σκηπτρο ἐμᾶς, μᾶς δείχνει. 230

Σύρε, μὰ γροίκα, φίλε μου, πρὶ τὸ χρυσάφι δοῦσι
κάμε ν' ἀνατριχιάσουνε ὅλοι νὰ σὲ γροικοῦσι·

'πέ τως πῶς με τὰ ψέματα καὶ πανουργιαῖς ἐπιάσα
τὴμ μέγα τὸν Ἀρμάκιο οἱ δυό τως κ' ἐχαλάσα·
πέ τως πῶς δὲν ἐλόγισσε τέτοιο ἄζο παλληκάρι, 235

ἡ δόξα καὶ τοῦ γένου μας, τὸ μοναχὸ κλωνάρι,
τῆς βασιλείας ὑπέρμαχος μόνιος καὶ τὸ κεφάλι,
τῶν στρατευμάτων ἡ χορὰ κ' ἡ δόξα ἡ πλεὶς μεγάλη·

τότε, ν' ἀκούσης κλάψιμο καὶ θρήνο ν' ἀρχηνίσου
κί ὡς μανισμένοι λέοντες, τὰ στόματα ν' ἀρρίσου, 240

νὰ κλαῖσι καὶ τὸ κλαῦμά τους φαρμάκια νὰ ποτίζῃ
τὴμ πονεμένην τους καρδιά καὶ λαθρα νὰ γεμίζῃ,

τ' ἄρματα με τὴ μάνιτα καὶ με θυμὸ νὰ πιάσου
καὶ τὴν ζωὴν τους τῶν ἰδυὸ ὡς πρέπει νὰ χαλάτου. 245

Καὶ τὸ χρυσάφι ὅλο αὐτὸ διχμοίρασε σὰ λέγεις,
νὰ δροσερέψῃς ταῖς καρδιαῖς καὶ ἀκόμη νὰ ταῖς καίγῃς·

'πέ τως πῶς τούτῃ τῇ βροχῇ τοῦ χρυσχοιοῦ χαρίζει
ὁ φίλος Ἀναστάσιος, βρύσι ποῦ τοὺς ποτίζει,

νὰ τοὺς σκλαβώσῃ μετ' αὐτό, 'ς ἓνα καιρὸν ν' ἀρχίσου
αὐτοῦς νὰ θανατώσουσι, κ' ἐμένα νὰ καθήσου 250

εἰς τὸ θρονὶ σὰν πεθυμῶ.

ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ.

Ἦς καθῶς μοῦ 'πες πηαίνω
νὰ κάμω.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Κόπιασε, κ' ἐγὼ ὡς ἐδεπᾷ ἀπομένω.

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ .

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ .

- Ὅντας ἡ τύχη εἰς τὴν κορφή τοῦ κεφαλίου ἐτοιμάζει
 χρυσὸ διάδημα, μᾶς γελαῖ καὶ μᾶς; ἐδοκιμάζει·
 255 πόσους στολίζει ἀπόβραδὺς καὶ βασιλεῖς καθίζει
 κ' εἰσὲ μνιὰ ὥρα ὅκ τὸ θρονὶ κιόλας τοὺς ἐγρεμνίζει...
 Ὡς τύχη ἀσύστατη καμνιά γιάντα δὲ μᾶς ἀξιῶνεις,
 μὰ ὡς εἶσαι ἐσὺ ἀσύστατη καὶ μᾶς; ὡς θεὸς κομπῶνεις;
 τὸ θρόνο σου 'ς τὸν ἄνεμον ἔχεις ποῦ δισχορπεῖται
 260 καὶ δὲν ἀφίνει ἀπάνω του τίποτας ν' ἀγροικᾷται·
 'ς τῇ ῥόδᾳ στέκεις κ' ἄνεμος τῇ ῥόδᾳ σου φυσάει,
 καὶ στανικό σου ὅπου δὲ θεὸς ἐσένα ἐκεῖ πάει·
 ἡ ἀρετὴ κ' ἡ φρόνεψι μόνιαί; τως σὲ κινουσι
 καὶ κάτω εἰς τὰ πόδιά τως σὲ βάνου καὶ πατοῦσι·
 265 μὰ ἡ γιχρετὴ κ' ἡ φρόνεψι τὸν κύκλο σου καρφῶνου,
 τοῦ φρόνιμου νὰ ὀρίζουσι εἶναι δοσμένο μόνου.
 Ποῦ φεύγεις; στέκx, ἦρθε ὁ καιρὸς, ἐγὼ σ' ὀρίζω τῶρα,
 γιὰ βασιλέα κράζει με σήμερο ἐτούτῃ ἡ χώρx...
 δὲν εἶσαι σὺ ὅπου πλέκει; μου σήμερο τὸ στεφάνι,
 270 τὴν τύχην του ὁ πᾶσx εἷς ὡς θέλει τήνε κάνει,
 τοῦτος ὁ νοῦς μου 'ς τὸ θρονὶ σήμερο μ' ἀναιδιάζει,
 κ' ἡ δύναμί μου ἡ πολλὴ τοῦ Δίx ὦ πῶς ταιριγιάζει!
 Δίx; εἶμαι 'ς τοῦ λόγου μου, κ' ὡς Δίx μου βασταίνει
 τ' ἀστροπελέκια ὁ αἰτὸς ὀμπρὸς μου καὶ παγαίνει.

Σ Κ Η Ν Η Ε Κ Τ Η .

ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ, ΚΑΣΤΟΡΕΣ, και στρατηγοί.

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Ω; τώρα ή τύχη μου γελᾷ, τύχη χαριτωμένη, 275
νὰ διασκορπίσω μοναχὸς ταῖς σύγχυτες τυχαίνει.

Ἐνα σφαλάκι πονηρὸ ἀποὺ τὰ σωθικά του
ψιλὸ πανί ἐργάζεται καὶ δίκτυ γιὰ καλιά του,
ἀράχνη εἶναι ἡ κλωνά, κί ὅσο ψιλὴ τὴν κάμει
ἡ μυῖγα πλειὰ καρφώνεται ὄντες πετᾷ νὰ δράμῃ · 280
τούτου τοῦ ξένου μιμητῆς ψιλὸ πανί θὰ στέσω,
τῷ στρατηγῷ ταῖς θέλησες ὡς θέλω νὰ ταῖς δέσω.

Ὁ θάνατος τ' Ἀρμάκιου ἀκόμη δὲ γροικᾷται
τὸ στράτευμα μὲ ταραχὴ ν' ἀρχίσῃ νὰ θρηνᾷται ·
ταῖς πανουργίαις εἶναι καιρὸς ν' ἀρχίσω, καὶ ἄς σιμώσω 285
καὶ τὸ πανί μὲ ταῖς κλωναῖς π' ἀρχισα νὰ τελειώσω.
Ποῦ 'στε ὦ τῆς χώρας φάλαγγες, φάλαγγες τοῦ πολέμου;

Κ Α Σ Τ Ο Ρ Ε Σ .

Ε' τοῦτος εἶνε Οὐρβίκιος! πχοιὰ θλίψι ἔχεις πέ μου;

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Χαριτωμένε στρατηγέ, τὰ πεθυμᾷς ν' ἀκούσι
τ' αὐτιά σου ἀποὺ τὰ χεῖλη μου, τρέμου νὰ σοῦ τὸ ποῦσι. 290

Κ Α Σ Τ Ο Ρ Ε Σ .

Πόνος μεγάλο 'ς τὴ καρδιά θενά 'χης σὰ σέ βλέπω,
πέε το νὰ παρηγορηθῇς σήμερο ὡς εἶναι πρέπο.

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Ὁ πχοιος τὸ φῶς του ἔχασε, ὅσον καιρὸ καὶ ἂ ζήσῃ
ἄνθρωπος δὲν εὐρίσκεται νὰ τὸν παρηγορήσῃ ·
ἐχάθηκε τῶν ἀμματιῶ τὸ φῶς μου, ἐχάθη ἡ σκέπη 295
τῆς βασιλειᾶς, τὸ στράτευμα μπλεῖό του δὲν τόνε βλέπει ·

ἐχάθῃ τὸ κεφάλι σας, κί ὅλη ἡ παρηγοργιά σας,
τὸ φῶς σας ἐσκοτείνιασε ὅκ τ' ἀμμάτια τὰ δικά σας,
Ἀρμάκιος. . . .

Κ Α Σ Τ Ο Ρ Ε Σ.

- Ἄρμάκιος! ὁμῆ καὶ τί γροικοῦσι
300 τ' αὐτιά μου; ὦ πῶς τὰ μέλη μου γροικῶ καὶ ἀνατριχίῳσι!
Ἀρμάκιος! . . Ἀρμάκιος!

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ.

τοῦ βασιλίου ὁ φθόνος,
ἀφάνισε καὶ εἰς ἐμᾶ; ἔμεινε τόσο; πόνος.
Ἔφρου, μὲ πχοιὰ σκληρότητα σίδερο ἀκονισμένο
τέτοιο κεφάλι ἐθέρισε ἄξιο, χαριτωμένο!

Κ Α Σ Τ Ο Ρ Ε Σ.

- 305 Τ' Ἀρμάκιου ἡ κεφαλὴ ἐκόπη, ἡ ἐδική μας;
ἐκόπη! δίχως κεφαλὴ πῶς στέκει τὸ κορμί μας;
ὁ ἡγεμῶν ὁ ἄμαχος, τ' ἀστροπελέκι τοῦ Ἄρη,
ἡ δόξα τῶν ἀρμάτω μας, τ' ἀνίκητο σκουτάρι!

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ.

- Ναίσκε, ἡ δόξα ὅλων ἀπὸ τὸ κόσμος ἐσθύστη! . . .
310 ὁ καῖσαρ νόμον δὲν κρατεῖ μπλεῖο του οὐδ' ἔχει πίστι.

Κ Α Σ Τ Ο Ρ Ε Σ.

Πχοὶ δόλοι, πχοιὸ πνιούργημα ἡῦρε νὰ τίνε πιάση;
γιά πχοιὰ ἀπορρη ἠθέλησε νὰ μᾶ; τόνε χαλάση;

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ.

- Ἡ γνώμη ἀπώχου οἱ βασιλεῖς, ὅ, τι κί' ἂ θέλου ποῦσι
ὅλοι ὑποτεταγμένοι του; γιά νόμο νὰ κρατοῦσι,
315 ὅ, τι λογιᾶσου κάνουντι, τὸ δέησ δὲ λογιᾶζου,
τῇ θέλησίν του; λογικὸν κρατοῦ καὶ ὀνομάζου.
θριαμβευτῆς γονατιστὸς πέφτει νὰ προσκυνήση
τὸ βασιλεῖᾶ, κί' ὁ βασιλεῖᾶ; μέσθ ποῦ θεν' ἀρχίσση,
ἀνταμοιβὴ'ς ταῖ; δόξαι; του σὺν ἡπείρε; νὰ δώση

κ' ἐκεῖνος, εἶχε στρατηγούς· θάνατο νὰ τοῦ δώσῃ, 320
 κί ὡς ἔρχισε νὰ τοῦ μιλῇ, σημάδι δίδει ἐτότες
 κ' εὐθὺς ἐπετακτῆκαςι μὲ τὰ σπαθιά οἱ στρατιῶται,
 καὶ μέσθ' ὅπου τὸ δένουσι μὲ ταρχῇ μεγάλην,
 ῥέδδουχος μὲ σκληρὸ σπαθί τοῦ κόβγει τὸ κεφάλι.

Κ Α Σ Τ Ο Ρ Ε Σ .

Ἀ' σκοτεινιάσῃ ὁ οὐρανός, μὲ νέφλα ἄς μαυρίσῃ, 325
 καὶ μὲ βρονταῖς καὶ μ' ἀστραπαῖς τὴν ταρχῇ ἄς ἀρχίσῃ·
 καὶ σεῖς ἀνέμοι ἀκομή μὲ μάνιτα φουσᾶτε,
 ἐλᾶτε εἰς ταῖς βασιλικαῖς πόρταις νὰ κατοικᾶτε·
 ἀπὸ τὸν ἄδην, Πλούτωνα, τῆς σκοτεινῆς ἀβύσσου
 ἔλα καὶ σὺ 'ς τὸν τύραννο σήμερο καὶ γδικήσου 330
 τὸ γένος, τὸ παράνομο ἔπαρε καὶ σιμά σου
 'ς τὸν ἄδην ἔπαρέ τονε ἄς ἦν' τῆς ἐξουσᾶς σου·
 γιὰτὶ ὡς εἶναι ἄπονος, σκληρός, ἐκεῖ σὰμ πάγῃ
 καλλίτερεα ἀπ' τὸν Κέρβερο τὸν ἄδην θὰ φυλάγῃ·
 ὁ ἄδης εἶναι ἑτοιμός νὰ τὸν δεκτῇ, ἐμεῖς μόνο 335
 τ' ἄρματ' αὐτὸ πιάσωμε, κ' ἐγὼ τότε πληγώνω.

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Τῇ μάνιτά σου τῇμ πολλὴ κράτιε μὲ φρόνεψί σου·
 μὴ χάσῃς καὶ τοῦ λόγου σου σὺν κείνῳ τῇ ζωῇ σου·
 τοῦ καίσαρος ἡ φάλαγγες φυλάου τὰ παλάτια
 καὶ μέρ' αὖ νύκτα στέκουσι μὲ ἀνοικτὰ τ' ἄμμάτια· 340
 οἱ πύργοι πάλι τῶν τειχιῶν βρίσκονται ἄρματωμένοι,
 ἔχει καὶ ὁ καῖσαρ φύλαξι ἀπ' τὸν ἔρχοντες τυχαίνει·
 γιὰ τοῦτο, φίλε μου ἀκριβέ, πάψε τῇ μάνιτά σου,
 καὶ θέλει ἔρθει καὶ καιρὸς νὰ δῇς τῇμ πεθυμνιά σου.

Κ Α Σ Τ Ο Ρ Ε Σ .

Λοιπὸ τυχαίνει, Οὐρβίκιε, τέτοιο καὶ μὲν περὶ σσο 345
 ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδιά μου νὰ βγάλω καὶ νὰ σοῦσω;

καὶ αὐτὸς ὁ Ζῆνος ὁ σκληρὸς τὸ αἷμα νὰ χορτάσῃ
καὶ ἀντήρητα νὰ πορπατῇ, φόβο νὰ μὴν τρομάσῃ;

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

- Ἵς τὸ θάνατο ὅπου ἔδωκε θάνατο θ' ἀποκτήσῃ,
350 καὶ ἡ ῥομφαία ἡ θεϊκὴ θέλει τόνε θερίσει.
Κάστορα, στέκου κ' ἄκουσε τώρα τί θέλου ποίσου,
ἂ θέλῃς καλορροϊζικὸς νὰ ἴσαι ἕως ζωῇ σου·
ξεύρεις πῶς Ἀναστάσιος ἔχει μεγάλη γνῶσι
καὶ ὡς ἄξιος εἰς τ' ἄρματα ἔς τὸ θρόνο μπορεῖ σώσῃ·
355 αὐτόνος εἶναι ἥρωας πλεῖσα, ἀρετὴ μεγάλη
πᾶς ἄνθρωπος τόνε θεωρεῖ πῶς ἔχει ἔς τὸ κεφάλι·
καὶ μέσα ἀπῶχει τ' ἀρσταῖς τὸν νοῦν του ὅπου στολῆου,
τὰ πλούτη πάλι ταῖς τιμαῖς ἔς τὸ κόσμον τὸ φημίζου·
ἐτοῦτο κάμε, οἱ στρατηγοὶ τὰ τρόπαια νὰ ξαπλώσω
360 καὶ καλοκάρδισέ μου τοὺς μ' αὐτὰ τὰ δῶρα ὡς τόσο·
καὶ ὄντα τὸ ξίφος τ' ἄπονο τοῦ τύραννου θὰ δώσῃ
τὸ θάνατο, καὶ τὸ πολὺ αἷμα νὰ ξεγδικηώσῃ,
τότε τὸν Ἀναστάσιον οἱ στρατηγοὶ ἄς λογιᾶσουν
γιά βασιλέαν τοὺς νὰ ποῦν καὶ τ' ἄρματα νὰ πιάσουν·
365 καὶ ὡρὰν καθίσῃ βασιλειός, τὰ πλούτη ὅλα σᾶς τάσσει,
γιατὶ τὰ πλούτη του εἶστε σεῖς ἀπῆτις τὰ μοιράσῃ .

ΚΑΣΤΟΡΕΣ καὶ στρατηγοί .

- Τὸν μέγαν Ἀναστάσιον ὅλοι μας προσκυνοῦμε,
τοῦ Ἀναστασίου μονυχὰ ὅλοι μας θὰ γραφτοῦμε,
αὐτὸς εἶναι πλεῖα ἄξιος τὸ σκῆπτρο νὰ βастαίῃ
370 γιατί μὲ τὸ χρυσάφιν του πάντα θὰ μᾶς χορταίῃ .

Κ Α Σ Τ Ο Ρ Ε Σ .

Α'ς πᾶμε, ἀδυνατώτατοι στρατιῶται, ν' ἀκολουθοῦμε
τὸν Ἀναστάσιον, ὁλονῶν γιά βασιλέα νὰ ποῦμε.

ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ.

Ω πολεμάρχοι, τῆμ πολλὴν ἀγάπην, τὴν δική σας
 τῆμ πίστι πῶς τοῦ δύνετε, τὰ χέργια καὶ ζωή σας
 πᾶ νὰ τοῦ πῶ, χαρούμενος ὀγιά νὰ στέκη ὡς τόσο, 375
 καὶ πάλι ἐγὼ ξανάρχομαι χρυσάφι νὰ σᾶς δώσω.

ΚΑΣΤΟΡΕΣ.

Μεγάλη δύναμι ὁ χρυσὸς ἔχει, γι' αὐτὰ τὰ δῶρα
 ὁποῦ μᾶς ἔδωκε, ἀδερφέ, τοῦ δύνομαι τῇ χώρᾳ·
 ὁ αὐτοκράτωρ πλούσιος θενά 'ναι νὰ πλουταίνῃ
 τοὺς στρατηγούς 'ς τὴ βασιλειᾷ κι' ὅχι νὰ τοὺς φτωχαίνῃ. 380
 Μ' ἄς ποῦμε γιὰ τὸ θάνατο τ' Ἀρμάκιου.. ὦ στρατηγοί μου,
 πᾶμε νὰ τόνε κλάψωμε; πέτε μου, ἀδελφοί μου;
 Παίξτε θλιβερώτατα, σάλπιγγες, τοὺς καὶ μού μας,
 κτυπήσατε, ὦ τύμπανα, τοὺς ἀναστεναγμούς μας.
 (Τότες παίζουσι ἡ σάλπιγγες καὶ τύμπανα θλιβερά).

INTERMEDIO TERZO.

ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

ΠΕΛΑΓΙΟΣ καὶ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Τὸ πῶς γιὰ τὰ σοφίσματα πχοιὰ στράτα θενὰ πιάσω...

μὰ βλέπω τὸν Πελάγιον... τὸ τί θὰ πῇ ἄς λογιάσω.

Πελάγιε, τῆς βασιλειᾶς ἡ ἴδια σωφροσύνη,

σὲ προσκυνῶ, τῆς χώρας μας καὶ κόσμου ἡ καλοσύνη.

- 5 Πελάγιε, τῆς πατρίδας μας ποῦ στέκει νὰ χαλάσῃ
βοήθα, μὴ μᾶς ὀργιστῇ ὁ θεὸς καὶ μᾶς βουλιάσῃ.

ΠΕΛΑΓΙΟΣ.

Πχοιὰ συμφορά, Ἀναστάσιε, τὴν χώρα ἀνακατώνει;

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Ἡ μάνιτα κ' ἡ γιόχθριτα ὅλημερνῆς πληγώνει,

ἡ δικηροσύνη ἐσβύστηκε κ' ἡ γιαιρετὴ ἐχάθη,

- 10 καὶ ὁποῦ γυρίσεις δὲ θωρεῖς παρὰ μαλλιαῖς καὶ πάθη.

ΠΕΛΑΓΙΟΣ.

Α'πὸ καιροῦς ἔτοιο κακὸ βρίσκεται ριζωμένο,

εἰ τσ' ἄδικους τ' ἀμάρτημα εἶναι θεμελιωμένο.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Τὴμ πίστι ἐπαράτησε ὁ καῖσαρ καὶ φονεύγει.

ΠΕΛΑΓΙΟΣ.

Μὲ τοὺς ἀπίστους ἄπιστος, δίχως τὴμ πίστι ὁδεύγει.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

- 15 Τὸ δόλος ἐνίκησας πᾶσα λογῆς λευκότη,

κι' ὅλο κακίαις τοὺς καιροὺς ἐτούτους εἶναι ἡ νειότη.

ΠΕΛΑΓΙΟΣ.

Τῆς νειότης ἡ ἀναθροφή καὶ τὸ θεμέλιο πρῶτο
ὁ φόβος εἶναι τοῦ θεοῦ, γνώμη εἶναι τῶν ἀνθρώπων,
καὶ δίχως φόβο τοῦ θεοῦ παιδί τοῦ μεγαλῶνει
πᾶσα κακία εἰς αὐτὸ ριζώνει καὶ φυτρώνει.

20

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Ὁ αὐτοκράτωρ ὅλονοῦ τοῦ κόσμου ἄς βοηθήσῃ,
καθὼς ἐτοῦτοι οἱ βασιλεῖς ἀνάφτει καὶ ἄς τῇ σβύσῃ·
ποῦν' τὰ κεφάλια τ' ἄξια, τῶν ἀρετῶν ἡ δόξα;
τ' ἄρματα τὰ βασιλικά τοῦ Ζήνου μᾶς τὰ κόψαι!

ΠΕΛΑΓΙΟΣ.

Τὸ σῖδερο μὲ τῇ φωτιά μερώνει καὶ ἀπαλαίνει,
μὰ ἡ καρδιά του αὐτουνοῦ ἀγριεύει καὶ σκληραίνει.

25

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Φαρμάκι, ὦμέ, πολλὰ σκληρὸ παρὰ φορὰ καμνὶ ἄλλη
ἐσθυσε τοῦ Γατζέο μας τῇ νειότη καὶ τὰ κάλλη·
μὰ τί ν' ἀρχίσω νὰ σοῦ πῶ; Ἑμνοξε εἰς τὸ κεφάλι,
τὴν κλήρα τοῦ Ἀρμάκιου 'ς τὸ θρόνο νὰ τῇ βάλῃ,
ἀγάπη μὲ τὸν κύρην του νὰ 'χῃ.. ἔτοιαμ πλιστοσύνη
ἐκράτηξε μὲ τὸ παιδί, καὶ κύρη πλειά εὐφροσύνη;..
τὸν κύρῃ μὲ τὰ βέλη του κύβγει, καὶ τὸν υἱόν του
γρεμνίζει ἀπὸ τὸ θρονὶ γιὰ τὸν ἀξάδερφόν του·
γιὰ τοῦτο ἡ χώρα στέκεται σὲ κίνδυνο περίσσει,
καὶ ἡ φωνὴ ταῖς φάλαγγες σήμερο ἀναμιγῆσα,
κ' ἐγδίκησι γυρεύουσι, τὸ δόλο; εἶναι 'ς τῇ μέσῃ,
ἡ βασιλεία εἰς μνιὰ κλωνὰ κρέμεται γιὰ νὰ πέσῃ.
Πελάγισ, αὐτὴ ἡ ἀσέβεια ὅση ἔχεις ριζωμένη
εἰς τὴν καρδίᾳ ἄρχισε... νὰ 'δῃς λευτερωμένη
τὴν χώρα ἐτούτη, κόπιασε τὸν Ζῆνον νὰ μερώσῃς
τὴν τόση του σκληρότητα, καὶ μᾶς νὰ λευθερώσῃς·
καθὼς ἡ φρονιμάδα σου σοῦ δίδει μίλησέ του,

30

35

40

- καὶ ἂν δὲν ἀλλάξῃ μὲ καλὸ, πῶς κινδυνεύει πέ του·
 45 σῦρε καὶ παρηγόρησε τσ' ἄρχοντες, ποῦ τρομάσου,
 τὰ πλούτη, τὰ παιδιὰ τῶνε καὶ τῇ ζωῇ μὴ χάσου.

ΠΕΛΑΓΙΟΣ.

Τοῦ βσιλειᾶ (ὡς) εἶν' πρεπὸ τάσσω σου θέλω ἀρχίσω
 ὅ, τι γροικῶ μ' ἐλευτεργιὰ κι' ἄφοβα νὰ μιλήσω.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

- Παχαίνω πρῶτα ἐγὼ ὁμπροστά, καὶ στάσου ἐδῶ καμπόσο,
 50 γιὰ ναῦρω τὴν ἀκρόασι εὐκόλα νὰ σοῦ δώσω.

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ.

ΠΕΛΑΓΙΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ.

- Πχοῖδς φόβος σῶρχεται, κερδιά, καὶ ἀρχίζεις νὰ τρομάσης;
 καὶ ὡσάν τὸ ψάρι 'ς τὸ γιὰλὸ ποῦ πιάνουσι σφαράσσεις;
 πχοῖδς εἶναι ὅπου τῇ γνώμῃ σου καὶ αὐτὸ τὸ λογισμό σου
 τόνε κρατεῖ, καὶ δὲν μπορεῖς νὰ ὀρίζῃς τὸν αὐτό σου;
 55 τὰ πόδιά σου πχοικαῖς ἄλυσες δένουσι καὶ κρατοῦσι;
 γιὰτι τὰ φυλλοκάρδιά σου τρέμου κι' ἀποκτυποῦσι;
 νίκησε αὐτὸ τὸ φόβο σου, κι' ἄνθρωπος δὲ φοβᾶται
 ὁπχοῖος 'ς ὅλκας ταῖς πρᾶξές του μὲ τὸν θεὸν γροικᾶται.
 Σῦρε λοιπὸ ἀντήρητα μὲ εὐλάβεια κι' ὀλπίδα,
 60 μὴπως καὶ ἰδῇ σὲν πεθυμᾶ ἐλευτεργιὰ ἡ πατρίδα.
 Μὰ βλέπω πῶς ὁ οὐρανὸς ἀνοίγει... ἄς γονατίσω
 τὸν κτίστην καὶ δημιουργὸν τοῦ κόσμου ἄς προσκυνήσω.
 (Τότες ἀνοίγει ἡ σένα καὶ φαίνεται πῶς ἐνοίξασιν οἱ οὐρανοί).

ΠΕΛΑΓΙΟΣ.

- Ὡ' βσιλιέα τῶν οὐρανῶν κι' ὅλης τῆς οἰκουμένης,
 ὦ μόνε αὐτοκράτορ, καὶ πῶς μᾶς ἀπομένεις;
 65 τ' ἀμμάτιά σου ὄντα στοχαστοῦ, ἡ γῆς ὅλη τρομάσει

κί' ἀπὸ σεισμὸ καὶ ταραχὴ σκίζεται νὰ βουλιάσῃ·
στράφου καὶ 'δὲ.. μὲ τὸ θυμὸ ὁ οὐρανὸς πληγώνει
τῇ χώρᾳ ἐτούτῃ· ἡ χεὶρ σου καὶ πότε τότε σώνει;
Ἄν ἦναι θεϊκὴ βουλή, θεέ μου, ἡ ἐδική σου
νὰ πάγω ναῦρω τὸ σκληρό, ἂν ἦναι ἡ θέλησί σου,
φώτισε τοῦτό μου τὸ νοῦ κι' ὅλα τὰ λογικά μου,
κάρφωσε μὲ τὸ φόβο σου ἐτούτῃ τὴν καρδιά μου,
γιά νὰ μπορέσω τ' ἄγριο θεργιὸ νὰ τὸ μερώσω
καὶ τῇ ζωῇ μου ὡς κ' ἐγὼ σὰν τσ' ἄλλους νὰ τελειώσω.

70

ΣΚΙΗΝΗ ΤΡΙΤΗ.

ΠΕΛΑΓΙΟΣ ΚΑΙ ΔΥΟ ΑΓΓΕΛΟΙ.

ΠΡΩΤΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ.

'Η καθαρά ἡ καρδιά σου
καὶ αὐτὸ τὸ πρόσωπό σου κ' ἐμιλίσ σου
τὸν οὐρανὸ ἐδροσίσας,
τσ' ἀστέρες ἐνιχῆσας·
ἀντήρητα τὸν τύραννο θεὸς πιάσεις,
τὸ φόβο τοῦ θεοῦ νὰ τοῦ λογιάσῃς·
καὶ ἀνίσως ὃ, τι πεῖς δὲ θέλει κάμει,
τὸν στέφανον θεὸς λάβει... καὶ πάλ' ἄμην!..

75

80

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ.

Θυμὸ πολὺ καὶ φοβέρας
ὁ ἀσεβῆς θεὸς ἄψῃ,
καὶ τὸ θυμὸ ποτέ του νὰ μὴν πάψῃ·
εἰς τὸ δικαστήριον θὰ σὲ πάγῃ,
τὰ σφάλματά του 'πὲ καὶ ἄς τὰ λογιάσῃ·
στράφου καὶ 'δὲ τὰ ὕψη, τὸν ἀέρα,

85

90 ὁ οὐρανὸς τῆς νίκης τὸ στεφάνι
 σοῦ πλέκει καὶ ὁ χορὸς χαραῖς τοῦ κάνει.

ΠΡΩΤΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ.

Νὰ μαρτυρήσης πρέπει καὶ σοῦ μέλει,
 κ' ἡ θεϊκὴ πατρίδα πεθυμᾷ σε,
 ἄνθρωπε οὐράνιε ἐκεῖ θενά 'σαι,
 93 γιὰτὶ ὁ κτίστης τοῦ οὐρανοῦ σὲ θέλει.
 'ς τὸν ἔμπυρο οὐρανὸ σὲ καρτεροῦσι
 οἱ μάρτυρες, ἀπῆτις μαρτυρήσης,
 γιὰ τὸ Χριστὸ τὸ αἷμά σου νὰ χύσης.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ.

Τὸ Χαῖρε οἱ ἀγγέλοι νὰ σοῦ ποῦσι..
 Χαίρου λοιπὸ ποῦ βγαίνεις ὅκ τὰ πάθη
 100 τοῦ κόσμου τοῦ πολλοῦ τυραννισμένου,
 καὶ οἱ τύραννοι ἄς στέκου καὶ ἀνημένου,
 θριάμβους νὰ σοῦ δώσου ἀντὶς γιὰ πάθη.

(Τότες ἔμεινε ὁ Πελάγιος εἰς ἔκστασι μὲ τούτῃ τῇ με-
 λωδίᾳ).

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ.

ΛΟΥΓΓΙΝΟΣ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ, καὶ ΠΕΛΑΓΙΟΣ
 εἰς ἔκστασι.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Ω' θαυμαστὴ εὐσέβεια! βλέπωντας σὲ πχοιὸν τόπο
 τὸν νοῦν του ἔχει τσ' ὀρανοῦς, ἰδέτε μὲ πχοιὸν τρόπο!
 105 γελᾷ πᾶσιν ἔνσιν σὰν τὸν δῆ, νὰ πῇ πῶς ὁ Πελάγιος
 σὰν τὸν Μωϋσῆν μὲ τὸν θεὸν μιλεῖ σὲν νὰ 'τον ἄγιος.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

- Σύρε, καὶ τοῦτο τὸ κορμὶ μόνιό του ἄς ἀπομείνῃ...
 ὡς πότε ἐτούτη μου ἡ καρδιά φαρμάκι θανά πίνῃ;
 ἦρθε ὁ καιρὸς νὰ γδικηθῶ, τοὺς λογισμοὺς νὰ σδύσω,
 καὶ ὡς εἶν' πρεπὸ τὸ αἵμάν του 'ς τὸν τόπο ἐδῶ νὰ χύσω. 110
 Ω' Κλώθω, τώρα εἶν' καιρὸς ἐλευθεργιά νὰ δώσης...
 ἔλα, Λακέζη, πρόβαλλε, ἂ θες νὰ μὲ γλυτώσης,
 κόψε τὸ γνῆμα τῆς ζωῆς, ἡ ζωὴ μου ν' ἀνσάνῃ,
 καὶ δὲ φοβοῦμαι θάνατομ πλειό μου σὰν ἀποθάνῃ.
 Ο' λύκος τσ' ἀναστεναγμοὺς δέμ παύει.. οὐδὲ μ' αὐτά σου 115
 ἦρθε καιρὸς, σὰν πεθυμῶ, νὰ βγάλω τὴν καρδιά σου..
 τὰ χέργια εἰς τὸν οὐρανὸ σηκώνει 'ς τὸν ἀέρα...
 τί καρτερεῖς· νὰ γδικηθῇς ἀνιδικὴ μου χέρα;
 Κατσαρ, τί στέκεις μοναχὸς τὰ δόλη νὰ ὀρδινιάσης;
 'ς τὸ σπήλῳ εἶναι τὸ θεργιό, ἔλα καὶ μὴ λογιάσης... 120
 Τὸ σίδερο ὅκ τοὺς ὀχθροὺς καθημερνὸ ξεσκιζεῖ,
 τοῦτο ἂ δὲ θανατώσωμε, τὸ σκληπτρο τί μᾶς ξιζεῖ;
 Τί θέλεις τόσους στρατηγούς κ' ἄρματα νὰ μαζώνης;
 ἂ δὲν τότε φονέψωμε, ποτέ σου δὲν γλυτώνεις...
 Προπάττει ὅποῦ σὲ καρτερεῖ.. τώρα ὅκ τὸ σπήλῳ φεύγει, 125
 καὶ τότε ὁ νοῦς σου πανουργιὰ μπλειό του μηδὲ γυρεύει·
 μὰ δὲν προβαίνει... ἐσὺ καρδιά τί στέκεις, τί ἀνημένεις;
 ἀκόμη στέκει ζωντανός.. τὸν βλέπεις καὶ σωπαίνεις;
 Ο' φόβος μὲ τῇ μάνιτα συντροφιασμένοι εἶν' πάντα,
 ἡ δύναμίς σου κ' ἡ καρδιά ποῦ 'ναι κ' ἐχάθης γιάντα; 130
 Πλήγωσε τὸν ἀχάριστο, τί στέκεις, τί φοβᾶσαι;
 τί!.. θέλεις ζωντάς του αὐτουνοῦ πάντα νὰ τυρχνῶσαι;
 σίμωσε, πλήγωσέ τονε.. ὀϊμένα, ἀποκρυζίνω...
 δίχως νὰ δώσω θάνατο, μὲ βλέπω ἀποθαμένο·
 ἀφίνεις τονε τὸ λοιπὸ νὰ ζῇ; ἐσὺ ἀποθαίνεις... 135
 αὐτὸς ὥστε ζῇ εἰς τὸ θρονί ποτὲ δὲν ἀναιδαίνεις!

- γύρισε τὸν πολὺ θυμὸν, καρδιά μου, τὴν ἀντρεία σου
 τὴν πρώτη ξαγκαγύρισε νὰ πάψῃ ἡ μάνιτά σου..
 ῥίξε μ' αὐτὸ τὸ σίδερο ἐκεῖνο ὅπου σὲ ρίχτει,
 140 ὅπου δεμένον σὲ κρατεῖ σὰν τὸ πουλὶ 'ς τὸ δίκτυ·
 πάτησε μὲ τὸ πόδι σου ἐκεῖνο ὅπου πατεῖ σε,
 'ς τὸ αἷμα αὐτοῦ τὸ σίδερο τὸ ἐδικό σου σβύσει..
 σκληρὸ κομήτη ἐτόλμησε κ' εἶπέ σε, τί ἀνημένεις;
 χίλιαις ζωαῖς καὶ ἂν ἐβαστᾷ γιὰτὶ δὲν τοῦ τσῆ παίρνεις;

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

- 145 'Ιού.. Ιού.. θεέ μου!
 ἐτούτη τὴν πατρίδα μας σήμερο γλύτωσέ μου!

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

- Οἱ μέ, φωτιά ὅπου 'καψε μέσα τὰ σωθικά μου!
 νὰ σηκωθῶ δὲν ἤμπορῶ, ἐχάθη ἡ καρδιά μου·
 λίγη ἐμιλία τὴν ἐμιλία μου δίδει καὶ τρομάσω,
 150 τὸ σίδερο δὲ δύνομαι 'ς τὰ χέργιά μου νὰ πιάσω·
 τὸν οὐρανὸ ἔχει βοηθό, τί στέκω; ἐνίκησέ με..
 μ' ἓναν του λόγον μοναχᾶς σφικτότατα ἤδεσέ με·
 μὲ τὸ θυμό μου ἐχόρτασα κἄνε... καὶ αὐτοῦ τοῦ τάσσω
 πλειὰ πινουργιαῖ; χερότεραι; 'ς τὸ νοῦ μου θὰ λογιῶσω.
 155 Ὡ' πινουργιὰ πολλὰ ἄξιζ' ἐς τοῦτο τὸν τόπο μόνο..
 μὲ ἐτούτη πλειὰ καλλίτερη θέλω τοῦ δώσω φόνο.
 Εἰδῶ βαστῶ ἓνα εἰδῶλο, ὁ μέγας Ζεὺς εἶν' κρίνω,
 καὶ τοῦτο νὰ τὸ προσκυνᾷ τοῦ βάνω καὶ τ' ἀφρίνω·
 καὶ μετ' αὐτόνον τῇ γραφῇ τῇ δολερᾷ διπλώνω
 160 τ' Ἀρμάχιου, καὶ μὲ τοῦτά μου καλὰ τόνε κομπώνω.
 (Τότες τοῦ βάνει τὸ εἰδῶλο ἀπάνω του).

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ .

ΖΗΝΩΝ, ΠΕΛΑΓΙΟΣ, ΛΟΓΓΙΝΟΣ, ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ,
ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ και στρατηγοί .

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Καίσαρ, ποῦ 'ναι οἱ πατρίκιοι τῆς χώρας; ὅλοι ἄς δράμου
γιατί θὰ δοῦ θαυμάσια, νὰ δῶ τί θενὰ κάμου!
πρέντζιποι ἀδυνατώτατοι, ἐκεῖνο ὅπου κρατεῖτε
πῶς πάντα του θαυματουργᾶ, γροικήσετε νὰ ᾄτε . .
γονατιστὸς τὰ εἰδῶλα σέβεται . . .

Ζ Η Ν Ω Ν .

Τί ξναίγω;
ἀνατριχιδῶ νὰ στοχαστῶ, τ' ἀμμάτιά μου ἄς τὰ φύγω . . . 165

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ .

Ὡ' κυβερνήτη ἐτουνοῦ τοῦ κόσμου, ὀϊμέ, τρομάσω,
τὸ Δία βλέπω προσκυνᾷ . . τί ἄλλο θὰ λογιᾶσω;

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

Πό'ψε, θεέ, τῇ μάνιτα κ' ἡ γιόργιτά σου ἄς στέκη,
μὴ κάψῃς τὸ βασίλειο μ' αὐτὸ τ' ἀστροπελέκι . 170

Ζ Η Ν Ω Ν .

Αὐτοῦνου μόνο τοῦ Διὸς τῇ μάνιτα φοβᾶσαι;
εἰδωλολάτρης τὸ λοιπὸ σήμερο μαρτυρᾶσαι·
τῇ δύνامي τῆς χέρας μου 'ς τὸ νοῦ σου δὲ λογιᾶζεις;
τάσσω σου θέλω κάμει σε νὰ κλαῖς, νὰ ἀναστενάζῃς . .

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

Μέρωσε σὲ παρκαλῶ τὴν μάνιτα τὴν τόση
καὶ τῇ σκληρὰ σου τὴν ὀργὴν κάμε νὰ χαλινώσῃ . 175

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Δέσι ἀκούγουσι τ' αὐτιά τοῦ μύρου τοῦ διμιόνου,
τ' ἀστροπελέκια τοῦ Διὸς πῶς δὲν τότε πληγώνου;

Ζ Η Ν Ω Ν.

Τὸ χέρι δός μου, ἀπὸ τῇ γῇ σηκώσου...

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ.

Πχοῖδς πειράζει

- 180 τὴν ἐδική μου ἀνάπαψι; πχοῖδς εἶναι ποῦ μὲ κράζει;
 πχοῖδ τέρας συντηρούσινε τ' ἀμμάτιά μου!.. πχοῖα γνώμη
 τὸ εἰδωλο γιὰ τὸ Χριστὸ μου ἔβαλε τοῦτο ἀκόμη;

Ζ Η Ν Ω Ν.

Ω' τοῦ δαιμόνου κεραλή, τὸν κόσμο ὅπου κομπώνεις,
 τὸ Δίξ λατρεύεις τὸ λοιπὸ καὶ αὐτόνο μόνο ὑψώνεις;

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ.

- 185 Ἀ'σέβεια καὶ ἀμάρτημα τοσοῦτο καταργίζω,
 καὶ τὸν Χριστόν μου γιὰ θεὸν μόνον ἐγὼ γνωρίζω.

Ζ Η Ν Ω Ν.

Τὸ εἰδωλο σὲ μαρτυρᾷ γιὰ θραῖστη.. ὦ ἀρματωμένοι
 'ς ταῖς φυλακαῖς ταῖς σκοτειναῖς σύρτε το ὡσὰ τυχαίνει.

(Τότες πετοῦνται ἀρματωμένοι καὶ παίρνου τὸν Πελάγιον
 καὶ δένουν τον μὲ ἄλυσες).

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ.

- 190 Ἀ'γάλια ἀγάλιχ, στρατηγοί, καὶ μὲ χαρὰ ἐγὼ πηαίνω,
 κ' εἰς τοῦ Χριστοῦ μου τὸ θρονὶ σᾶς κράζω ὅπου παγαίνω.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

« Ἀρμάκιος! τὸν Πελάγιον!.. » ὀϊμέ, ἀδελφέ μου,
 ἐτούτη πάλι ἡ γραφὴ τῇ λαύρα ἀνῆψέ με.

(Τότες διαβάζει τὴν γραφὴν, καὶ λέγει).

« Ἀρμάκιος τὸν Πελάγιον! » ὀϊμέ ἀδελφέ μου!

Ζ Η Ν Ω Ν.

- Ἐπιβουλιά καὶ προδοσὰ οἱ δυό τους ἐλογιάσα,
 195 πατρίκιον, νὰ κάμουνσι τοῦ κερχλιοῦ μου ἐπίαττα.

Γνώρισε αὐτὸν τὸν χαρακτήρ, Σεβαστιανὲ ἐδικέ μου . .
καὶ τὸν προδότη εἰς φυλακὴν, ὦ φίλοι, ἐπάρετέ μου.

(Τότες τότε πᾶσι εἰς τὴν φυλακὴν).

Λογγῖνε, ἰδὲ τὸν φίλο σου καθῶς ἐσὺ ἐπεθύμας,
ἀς σκάσῃ ὁ κόσμος, μοναχὸς θεὸς ἔχει τὸ θρονί μας.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Καῖσαρ, ἐμεῖς τὸν πιάσαμε, ὁ ὄχλος σὺν τὸ μάθη
200
τὸνε γλυτώνει, κ' ὕστερα θενά 'χωμε πλειά πάθη·
κί ὅ, τι θὰ κάμῃς γλήγορα κάμε, τούτῃ ἡ βραδεῖα
κίνδυνα μπορᾷ φέρη μας . . χρειά 'ναι μαρτυρία
καὶ τοὺς κριτάδες ναῦρωμε, νὰ κάμῃς χέρι χέρι,
κακὸ πλειά μεγαλείτερο τούτῃ ἡ δουλιὰ μὴ φέρη.
205

Ζ Η Ν Ω Ν .

Τὴν γνώμη σου ἐγροίκησα, σὺν πεθυμᾷς σοῦ τάσσω
νὰ κάμω, καὶ αὐτὸ ὀγλήγορα σὺν πρέπει νὰ χαλάσω.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Τοὺς μάρτυρας παγχίνω ἐγὼ ἐδῶ νὰ φέρω ὡς τόσο,
καὶ μὲ χρυσάφι πλείσιο τὸ στόμα νὰ μπουκώσω.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Σύρε καὶ σὺ Οὐρβίκιε· τῶν στρατηγῶν τὰ δῶρα
210
ἔδωσες ποῦ φυλάγουσι τὴν ἐδική μας χώρα;

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Μ' αὐτὰ τὰ δῶρα τὰ χρυσᾶ, καῖσαρ, ποῦ ἔδωκά τους
'ς ταῖς θέλησές σου κάτεχε πῶς σκλάβους ἤκαμά τους·
'ς τὸ κάμπο τοῦ Ἀρμάκιου τὰ ἔργα ἀναγελοῦσι,
καὶ τ' ὄνομά σου μοναχὰ χαίρουνται ν' ἀγροικοῦσι.
215

Σ Κ Η Ν Η Ε Κ Τ Η .

ΖΗΝΩΝ, ΠΕΛΑΓΙΟΣ, ΛΟΓΓΙΝΟΣ, ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ,
 ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ, ΠΡΟΚΛΟΣ, ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ, ΕΡΑΣΤΟΣ παιδί
 τοῦ Πελαγίου, τρεῖς νέοι μάρτυρες, καὶ στρατηγοί.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Ἀνθρωπο εἰς δικαστήριον, ἔρχοντες, σᾶς καθίζω,
 καὶ ἀπόφασιν ὡς βούλεσθε κάμετε σᾶς ὀρίζω·
 τὸ νόμον ἐκαταπάτησε, τῇ βασιλείᾳ νὰ δώσῃ
 εἰς τῶν ἐχθρῶν τὴν μπόρεσιν, τὸν καῖσαρ νὰ προδώσῃ
 220 ἐννόησε μὲ πανουργία· πχοιὰ τιμωρία τοῦ μπαίνει,
 πχοὺς θάνατος λογιάζεται, πατρίκιος, σᾶς τυχαίνει.
 Σεβαστιανέ, τὴν ἐξουσίαν ἀπώχω ἐγὼ σοῦ δίνω,
 γιγνὶ σὲ τέτοια σφάλματα δὲ θεὸς νὰ τόνε κρίνω.

Σ Ε Β Α Σ Τ Ι Α Ν Ο Σ .

Ἦ κρίσις τοῦ Πελάγιου ἦτον καὶ τελειωμένη,
 225 καῖσαρ, μὲ γιγνόμενα βλέπομε τὴν ὄψιν μερωμένη
 τοῦ φταίστη; μᾶς ἐφαίνεται πῶς ἄκακος λογαῖται,
 τῇ δύνάμει σου δὲ ψηφᾷ, μάλιος καὶ σ' ἀπονᾶται.
 Ο' φταίστης πάντα τῆς ὄψιν τοῦ χαρίζει τὴν εἰρήνην,
 μὲ τὴν καρδιά του εἰς τοὺς καὶ μούους τοῦ φόβου τὴν ἀρίνει.

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

230 Ο' πόνηρὸς ταῖς πονηργιαῖς ἔς τὸν νοῦν τοῦ ταῖς λογιάζει
 καὶ νὰ δολώνῃ τῶς ἄκακους πᾶσα ὥρα λογαργιάζει·
 γλῶσσα κακὸ λόγος ποτὲ ἀλήθεια νὰ μιλήσῃ
 δὲν ἔμπορεῖ ἔς τὸ κόσμον μας ὅσο καιρὸ καὶ ἂ ζήσῃ·
 τὸ ψεῦδος, ὁποῦ ἡ γλῶσσά του μιλεῖ κ' ἐδῶ δηγᾶται,
 235 ὁ νοῦς μου καὶ τούτῃ ἡ καρδιά ποσῶς δὲν τὰ φοβᾶται!..

ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ.

Τὸ ψεῦδος δὲν μπορεί ποτὲ νά'χη βεβαιосύνη,
 κ' ἡ γλῶσσα τούτη μαρτυρεῖ πάντα ἀληθοσύνη·
 ἐδῶ 'ναι ὁποῦ σ' ἀκούσσαι μάρτυρες, κί' ἄς τὸ ποῦσαι,
 τὰ χεῖλη μου ἐγὼ δένω τα καὶ μόνο αὐτοὶ ἄς μιλοῦσι.

ΠΡΩΤΟΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ.

Πατρίκιος, εἰς τὸ θεὸ μνόγω μὲ δίχως κρίμα 240
 πῶς εἶδα τὸν Πελάγιον γονατιστὸ 'ς τὸ βῆμα,
 καὶ τοῦ Διὸς τὴν ψεύτικη εἰκόνα ἐπροσκύνα
 καὶ μόνο αὐτοῦ τὰ χεῖλη του δόξαις πολλαῖς τοῦ εἰδῖνα.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ.

Μνόγω κ' ἐγὼ 'ς τὸν οὐρανὸ πῶς εἶχε σηκωμένα 245
 τὰ χέργιά του κ' ἐστέκασι σὺν νά'σαν καρφωμένα,
 καὶ ὁμπρὸς τοῦ ἔνα εἰδῶλο εἶχε καὶ αὐτοῦνου ἐμίλιε,
 καὶ ἀπὸ τὴν τόση βλάβεια ἤσκυφτε καὶ τὸ φίλιε.

ΤΡΙΤΟΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ.

Τὴν γνώμην τους τούτων τῶν δυὸ κ' ἐγὼ τῇ βεβαιώνω,
 καὶ τὴν ἀλήθειαν ὁποῦ 'δασι τ' ἀμμάτιά μου δὲ χώνω.

ΠΕΛΑΓΙΟΣ.

Πρᾶμμα τέτοιο παράνομο ὀγιά νὰ βεβαιώσου 250
 παιδιὰ μικρὰ εὐρήκασι τῇ μαρτυργιᾷ νὰ δώσου.

ΠΡΟΚΛΟΣ.

Εἴτούτη ὁποῦ, ὦ πατρίκιος, στέκετε καὶ θεωρεῖτε
 εἰκόνα, ὁποῦ 'ναι τοῦ Διὸς κ' εἰδῶλο αὐτὴ κρατεῖτε,
 ἀπάνω 'ς τ' ἅγια βήματα τὴν εἶχε ἡρθὴ στεμένη,
 καὶ τὴν προσκύνα ὡς τὸ Χριστὸ νὰ προσκυνοῦ τυχαίνει. 255

ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ.

Βέβαια τὴν ἀλήθειαν τούτη κ' ἐγὼ στηρίζω,
 κ' εἰδωλολάτρη μετὰ σᾶς αὐτὸν ἀπορραΐζω.

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Μνόγω κ' ἐγὼ πῶς ἦτονε γονατιστός, κι' ὁμπρός του
εἶχε τὸ εἶδωλο αὐτὸ κ' ἦτο κλιτὸ τὸ φῶς του.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

- 260 Ε' τοῦταις εἶναι πρόφασες, καῖσαρ, ποῦ μολογοῦσι
καὶ εἰδωλολάτρη ὅλοι τῶς σήμερο τὸ κρατοῦσι!

Ζ Η Ν Ω Ν .

Διάβασε, Πρόκλο, τῇ γραφῇ, καθάρια νά 'ναι ἡ γνώμη,
καὶ ὀγιά νά δοῦ καλλίτερα τὰ σφάλματά του ἀκόμη.

Π Ρ Ο Κ Λ Ο Σ .

« Ἀρμέκιο; τὸν Πελάγιον ὑγεία καὶ σωτηρίῃ... »

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

- 265 Ἄνομο βλέπω ἡ γραφῇ καὶ φταιστὴ τόνε κρίνει·
ὦ Οὐδυσσεύ, πονηρέ, ἤκουσες; δὲν ἀρχίζεις;
τώρα κομήτη νά μᾶ; πῆς καὶ νά μὲ καταργίῃς;
ποιοὶ εἶναι, τ' ἄξιό μέτωπο τοῦ Χάωνος; καὶ ἡ γλῶττα,
τὸ νέκταρ τοῦ Κηκέρωνος; ποῦ τόσο σ' ἐψηλῶσας;
270 ὦ τῆς μπγίας δολιερὲ Σίμωνα, καὶ κακαὶς του
σήμερο ἐγνωριστήκασι ὅλαις ἡ πανουργιαῖς του·
ὦ ἀλουποῦ πολύξερον 'ς τὰ δύκτια εἶσαι πχιασμένη,
ἀπὸ τοὺς τόσους μάρτυρες εἶται ἀποφασισμένη.

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

- Φυλάγεσθε, κι' ὁ οὐρανὸς 'πυσκέπει τὸ κορμί μου,
275 γιατί ἄδικα οἱ φθονεροὶ θά πάρου τῇ ζωῇ μου·
δεῖξε τοὺς συκοφάνταις μου τὴν ἀκκκιάν μου δεῖξε,
τ' ἀστροπελέκικ εἰ τσ' ἄδικους; γιὰ νά τοὺς κάψῃς; ρίξε·
τὰ εἶδωλα ἐπροσκύνησας τώρα 'ς τὰ γηραιά μου...
μὲ τ' ἄσπρα γένειν ἠθέλησας νά βγῶ ὅκ τὰ λογικά μου!
280 ἂν τοῦτο ὁμπρός σου ἔκμη, θεέ μου, δὸς σημάδι,
ὥς μὲ ρουφήξῃ τούτῃ ἡ γῆ; ἀνοίγωντας τὸν ἄδη.

Ζ Η Ν Ω Ν.

Δούχοι, ὡς βλέπετε ὁ καὶρὸς φεύγει, κι' ὅ, τι γροικᾷτε
ἀπόφασί του κάμετε πλειὰ νὰ μὴν τυραννᾷται.

ΟΛΟΙ ΛΕΓΟΥΣΙΝ.

Ἐνοχος εἶν' κατάκρισις καὶ θάνατος τοῦ πρέπει!
εἰδωλολάτρη τὸν κρατεῖ πᾶς ἕνας ποῦ τὸν βλέπει. 285

Ζ Η Ν Ω Ν.

Ἡ ῥομφαία τὸ λοιπονῆς ἀς κόψη τὸ κεφάλι,
νὰ λάβῃ ἡ βασιλεία μας χαρὰ πολλὰ μεγάλη.

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ.

Καὶ σὺ Αογγῖνε, ὑποῦ γροικᾷς τὸ θάνατο, τί κάμνεις;
χίρου, γιατί εἰς τὰ χέργιά σου τὸ σκηπτρο τώρα πιάνεις..
τὸ σίδερο ὃκ ταῖς φλέγες μου τὸ αἷμά μου ὄντας χύση, 290
τὴν κόκκινη τῆς βασιλείᾳς πορφύρα θὰ σ' ἐντύση.
Ἀκούσατε, ὦ βασιλεῖς, ὡς πότε θ' ἀπομένη
τοὺς φόνους σας ὁ οὐρανός, νὰ τρέμῃ ἡ οἰκουμένη;
ἡ ἀπονιά σας τσ' ὀρνουὺς ἀνέβηκε ἡ τόση,
ὁ ἥλιος ἐθαμπώθηκε τὸ φῶς καὶ δὲ θὰ δώση· 295
τῆς θεῆκῃς δυνάμεως ἡ πύρινη ῥομφαία
θὰ πέση, γιὰ νὰ κάψῃ σας.. μὲ τὸ σπαθὶ ἡ Ἀστραία
στέκει 'ς τὰ δυὸ κεφάλιά σας νὰ κόψῃ... ἡ δικηοσύνη!
ὥστε νὰ ζῆτε δὲ θωρεῖ ὁ κόσμος πλέον εἰρήνη!

Ζ Η Ν Ω Ν.

Παραφρονεῖ, φρενετικὸς ἐγίνη, τραγουδάει..
ὁμπρὸς 'ς τοῦ βασιλέως του (τὶ) λέγει δὲ γροικάει. 300

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Μεγάλο πείνο ἔχει τινὰς 'ς τὸ θάνατο ὄντας τρέχῃ,
κι' ὅσο ὅπου σὺρνει τὸν καὶρὸ τὸν γλυτωμὸ ἀπεντέχει.

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ.

'Σ ὅλαις ταῖς γνώμαις σφαλερὸς εἶσαι.. ἀπυρθυμία
ὅση ἔχω μέσα 'ς τὴν καρδιά διδὲι ἀπεθυμία 305

- ὥστε νὰ σώσω τὴ ζωὴ, καὶ τότε ν' ἀνασάνω,
 νὰ χαίρεται εἰ τῶ οὐρανοῦς τότε ἡ ψυχὴ μου ἀπάνω.
 Μόνο ἐσὺ ἐτυφλώθηκες, Λογγίνε, νὰ λογιάζης;
 μὲ δόλους καὶ μὲ ψέματα τὸ κόσμον νὰ πειράζης...
 310 γιὰτὶ δὲ θέλεις δῆς ποτὲ τὰ πεθυμᾷ ἡ καρδιά σου,
 κ' εἰς τὸ θρονί ἢ πρᾶξές σου δὲ θέλου σ' ἀναιδέασου·
 μὲ τὸ δικό μου θάνατο λογιάζεις νὰ στολίσῃς
 αὐτόνον τὸ κεφάλι σου; κί ὁτοιμος θὰ ψοφήσῃς!..
 σὲ λίγαις μέραις κάτεχε πῶς θεὰ καταιβῆτε
 315 τοῦ λόγου σου κι' ὁ βασιλεὺς 'ς τὴν κόλασι νὰ μῆτε.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Τ' ἀμμάτιά μου τί βλέπουνσι, τ' αὐτιά μου τί γροικοῦσι;
 Ζ Η Ν Ω Ν .
 Ε'πάρετέ τον, στρατηγοί, τὸν θάνατόν του ἄς δοῦσι
 ὅλοι οἱ ὀχθοί μας... σῦρετε!

Ε Ρ Α Σ Τ Ο Σ .

- Ὅϊμέ, ὀϊμέ, γονῇ μου,
 ποῦ πάγεις, ποῦ ἀφίνεις με, κύρη μου καὶ ψυχὴ μου!..
 320 Καῖσαρ, τὸν κύρη μου ἔφησε, καὶ μένα τὸ σπαθί σου
 ἄς κόψῃ, γιὰ νὰ γδικηθῇ ἡ γιόχθριτα ἡ δική σου...

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

- Παιδί μου, πᾶψε τὸν κλαθμὸν κι' αὐτὰ δὲ σὲ φελοῦσι,
 τ' αὐτιά τως λόγια τοῦ θεοῦ ποτὲ τως δὲ γροικοῦσι·
 διψοῦσι, κί ἄς νὰ πχιούσινε... γιὰτὶ ὅπχοιο; αἷμα πίνει
 325 μ' ἄσκημο πάλι θάνατο τὸ αἷμάν του θὰ χύνη.

Ε Ρ Α Σ Τ Ο Σ .

Συμπάθησέ μας, βασιλεῖα, καὶ μένα μόνο δῶσε
 τὸ θάνατο... τὸν κύρη μου ἔφης παρκαλῶ σε...
 Ο' κύρης μοῦ ἔδωσε ζωὴ, καὶ πάλε ἐγὼ νὰ δώσω
 ἔχω πεθύμνιο θάνατο, τὸν κύρη νὰ γλυτώσω.

Ζ Η Ν Ω Ν.

Νά ζῆς, παιδί μου, πρέπει σου, καί νά 'θελε σ' ἀζώσσει 330
 ἡ φύσις πλειά καλλίτερο κύρη νά σοῦ 'χε δώσει·
 τὸν κύρη σου ἀππράτησε, καί κύρη ἐγὼ σοῦ τάζσω
 νά 'χῃς ἐμένα, κ' εἰς ψηλαῖς δόξαις νά σ' ἀναιδάσω.

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ.

Φεῦγε, παιδί μου καί ἀγάπη μου, μὴν πλανεθῇς ποτέ σου,
 γιατί μέ τούταις τσ' ἄλυσες καί σένα θά σέ δέσου· 335
 ἡ τύχη ἡ βασιλική τὸν ἀνθρωπο σηκώνει
 σέ δόξαις, κ' εἰς ἕναν καιρὸ κιόλας τὸν ταπεινώνει·
 ἡ δόξαις εἶναι ἀστραπαῖς ποῦ φέγγου, μὰ πετοῦσι,
 κ' εἰς ἕνα ἀνοιγοσφάλισμα τῶν ἀμματαῖω σκορποῦσι·
 γυαλί 'ναι ἡ τύχη, καί ὄντας ἰδῆς καί φέγγη, τότε ἀρχίζει 340
 νά τρίβη καί τῇ γυάλινῃ δόξῃ νά διασκορπίζει.

Ζ Η Ν Ω Ν.

Ε'πάρετέ τον εἰπά σας... τί ἐδῶ πλειά καρτερεῖτε;

Ε Ρ Α Σ Τ Ο Σ.

Ὡ' στρατηγοί, τὸν κύρη μου σκιᾶς νά φιλήσω ἀρῆτε·
 κύρη μου ἀγαπημένε μου, ποῦ πᾶς κ' ἐγὼ ἀκλουθῶ σου,
 νά σμιζῶ καί τὸ αἷμά μου μαζὶ μέ τὸ δικό σου. 345
 Συμπάθησέ του, καίσαρε... ἃ δὲ μ' αὐτὸ παγχίνω
 νά λάβω κ' ἐγὼ θάνατο... κύρη, ἀπὸ σέ δὲ βγαίνω!

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Ε'λα παιδί μου μετὰ μᾶς 'ς τῇ βασιλειᾷ νά ὀρίζης.

Ε Ρ Α Σ Τ Ο Σ.

Ὁ'ϊμέ, τὸν κύρη ὅκ τὸ παιδί γιάντα τὸ ξεχωρίζεις;

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ.

Πόνος, ὀϊμέ, ποῦ εὐρίσκεται σάν τοῦτο πλειά μεγάλος; 350
 ὄρε, παιδί, δικίμασε τῇς βασιλειᾶς τὸ κάλλος!..
 ἄμε νά μπῇς 'ς τὰ βάσανα καί πάθη... ὀϊμέ, τρομάσω...
 ἀπῆτις τὸ ἐγέννησα γιάντα νά μὴν τὸ χάσω;

ΚΡΙΗΤ. ΘΕΑΤ.

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ .

ΠΕΛΑΓΙΟΣ, ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ, στρατηγοί.

Σ Ε Β Α Σ Τ Ι Α Ν Ο Σ .

- Κράτιε τὸ φταίστη ἐσὺ καλὰ, στρατιώτη, ὅτι παγαίνει
 355 τὸ θέατρο τὸ ὀλέθριο τῶρα ποῦ θ' ἀναιθαίνῃ·
 τ' ἄρματα εἰς τὰ χέργιά σας πηιάστε· καὶ ἂν ἐλάχῃ,
 νῆρθουσι ὅκ τῇ χώρᾳ μας νὰ μᾶς ἐκάρου μάχῃ,
 τὸν ἄδικο μὲ δύναμι νὰ πάρου νὰ θελήσου,
 τ' ἀκονισμένα μᾶς σπαθιά εὐθύς ἄς τοὺς θερίσου.

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

- 360 Π' ἔρθε ὁ καιρὸς γιὰ τὸ Χριστὸ τὸ αἷμά μου νὰ χύσω,
 ἀνέβηκα ἐκεῖ ποῦ θελα ὅλους νὰ σᾶς δροσίσω·
 τὸ θάνατο δὲ σκιάζομαι, τὸ φόβο δὲ φοβοῦμαι,
 γιὰτὶ μετὰ τὸν θάνατον 'ς τ' ἄστρα θανά πετοῦμαι.

Σ Ε Β Α Σ Τ Ι Α Ν Ο Σ .

- Τὸν Δίχ ὁποῦ ἐπροσπύνησε, πρέπει νὰ μολογήσῃς,
 365 τὴν προδοσίαν τοῦ καίσαρος, πρὶν ἀπὸ μᾶς χωρίσεις.

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

Τὴν κεφαλὴ μου δίδω σας, τὸ αἷμά μου χρῆτε,
 μὰ τέτοιο πᾶμμα ἐγὼ νὰ πῶ δὲ θέλετε τὸ δῆτε.

Σ Ε Β Α Σ Τ Ι Α Ν Ο Σ .

- Ἀν τὸ 'καμε; γιὰτὶ δὲ θές 'ς τὸ θάνατό σου ἀλήθειαν
 νὰ πῆς, κ' εἰς τέτοιο φταίσμα νά 'χῃς τὸ θεῖο βοήθειαν;
 370 δὲν ἄκουσε; ταῖς μαρτυργαῖς π' ὅλοι σὲ μαρτυρῆσα,
 εἰδωλολάτρῃ φανερὸ ποῦρι σ' ὠνοματίσται.

Π Ε Λ Α Γ Ι Ο Σ .

Αὐτῆνοι οἱ ψευδομάρτυρες ἤσανε, καὶ αὐτόνο σώνει...
 τί στέκει; αὐτήνῃ ἡ μάχαιρα γιὰτὶ δὲ μὲ σκοτώνει;
 ἐδῶ 'ναι τοῦτο; ὁ λαίμῳ; ἔτοιμος, τί ἀνημένει;

ἀχόμη νά'μαι ζωντανὸς τὸ βλέπεις, τὸ ἀπομένεις;
 Ἐσένα ὁποῦ 'χα τὴ ζωὴ, θεέ μου, χρισμένη,
 τώρα ἡ ψυχὴ μου ἀπ' τὸ κορμὶ θενά'ναι χωρισμένη
 χροίζω σου, καὶ ἂν ἦτονε τσῆ φύσις; μπορεμένο
 πάλι νὰ ξανχιάγερνα θάνατο ν' ἀνημένω,
 χίλικις φοραῖς ἀπόθαινα μόνο γιὰ ὄνομά σου,
 γιὰ νὰ στέκω ὡς πεθυμῶ νὰ βλέπω τὴ θωρογιά σου.

375

380

Σ Κ Η Ν Η Ο Γ Δ Ο Η .

ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ, ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ, ἄρχοντες Πολιτικῆς
 καὶ στρατηγοὶ καὶ ΠΕΛΑΓΙΟΣ.

Φ Ι Λ Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Ε'σὺ ποῦ αὐτὴ τὴ μάχαιρα κρατεῖς, παρακαλῶ σε
 στέκα!

Σ Ε Β Α Σ Τ Ι Α Ν Ο Σ .

Μὴ στέκῃς, γλήγορα τὸ θάνατό του δώσε!

Φ Ι Λ Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Στάσου μὴ θές ἔτσι ἄδικα νὰ δῇς ἀποθαμένο
 ἓνα ποῦ νὰ ἤζε πάντα του νά'τونه μπορεμένο...

385

Σ Ε Β Α Σ Τ Ι Α Ν Ο Σ .

Βάρει!

Φ Ι Λ Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Τὸ χέρι, ὦ φίλε μου, δὺς μου!

(Τότες τοῦ κόβου τὴν κεφαλὴ).

Σ Ε Β Α Σ Τ Ι Α Ν Ο Σ .

Τὸ πρᾶγμα ἐγίνη.

Φ Ι Λ Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Σκοτώσετε τοὺς στρατηγούς! κανεῖς μὴν ἀπομείνῃ...

(Τότες παίζουσι τὴ Μορέσχα ἔξῃ στρατηγοὶ καὶ ἔξῃ Πο-
 λιτικῆς).

ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ.

Ω' πολλά καλορροϊζικοι, πολῖταις, κ' εἰς πχοιὸν τόπο
ἐχύσετε τὸ αἷμά σας 'ς ἓνα κ' εἰς ἄλλο τρόπο...

- 390 Ω' ἀνάσβολωμένη μας τύχη, ὀϊμέ, κρυαίνω...
ἀδέρφιά μου τσ' ἀγκάλαις (σας) κρυγαίνω καὶ ἀποθαίνω...
(Τότες πέφτει ἀποθαμένος).

ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ.

- Στρατιῶταις, ἐνικήσετε ἐτούτους τοὺς προδόταις,
ἐπάρτε τους ὡς ἐπρόσταζε ὁ βασιλεὺς... ἐτότες
μᾶ, ἔδωκε ὅσοι ἔρθουσι νὰ μᾶ, ἀντισταθοῦσι,
395 κομμένα τὰ κεφάλιά τους 'ς τὸν τύπο νὰ βρεθοῦσι.
Ε'πάρτε τους τὸ λοιπό, καὶ ὡς εἶν' τὸ πρόσταγμάν του
κόψετε τὰ κεφάλιά τω, γιὰ νὰ χρηρῇ ἡ καρδιά του.

INTERMΕΔΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ.

ΠΡΑΞΙΣ ΠΕΜΠΤΗ.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

ΖΗΝΩΝ, ΛΟΓΓΙΝΟΣ, ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ,
ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ.

ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ.

Εἶδ' ὧ 'ναι, ἀδυνατώτατε καῖσαρ, τὰ ματωμένα
κεφάλια ὅπου ἠθελήσασι νᾶρθουσι ἀρματωμένα
νὰ πάρου τὸμ Πελάγιον μὲ δύναμι περίσσα,
καὶ τόσο ἐπολεμήσασι ποῦ ἔλεγα μᾶς νικῆσα...
μ' ὅλο ἐτοῦτο 'ς τ' ἄρμυτα πηχοῖς στέκει 'ς τὰ δικά σου, 5
καὶ πηχοῖς μορεῖ νὰ ζῇ ποτὲ νὰ 'χῃ τὴν ὀχθριτά σου;

Ζ Η Ν Ω Ν.

Χαίρομαι...

ΛΟΓΓΙΝΟΣ.

Χαίρομαι κ' ἐγὼ πῶς βρίσσω τῶν ὀχθρῶν μας
τὰ κάλλη τους νὰ ὑρίσκωνται πάτημα τῶμ ποδιῶν μας.
Σύρε τώρα, Πελάγιε, ἂν ἐμπορῇ; θυμῆσου
πόσα κακὰ ποῦ μοῦ 'καμε αὐτήνη ἢ κεφαλή σου. 10

Ζ Η Ν Ω Ν.

Ὡ' μέρα καλορροϊκὴ, μέρα χαριτωμένη,
τὸ σκῆπτρο τώρα νὰ κρατῇς Λογγίνε, σοῦ τυχαίνει·
ὁ κόσμος καὶ ἡ χῶραίς μας ἅς ἦναι συγχισμένοι,
ἅς ἦναι ποῦρι ὡς βρίσκεται τύσα ἀνκατωμένη,
ὁ οὐρανὸς μὲ ταῖς βρονταῖς ἀστροπελέκις ἅς ῥίχνη 15
πῶς θὰ μὲ θάψου ζωντανὸ μὲ τ' ἄστρα του ἅς μοῦ δαίγνη...
Εἰγὼ ὀρίζω ὅλην τὴν γῆν, καὶ ὄντας μανίσω μόνον
τὰ ἁστέρες καὶ τὸν ἴδιον ἥλιο τότε κερρῶνω.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Τσ' ὀχθρούς μας ἐχαλάσαμε, καὶ πχοιὰ χαρὰ μπορούμε
 20 νὰ ἔχωμε μεγαλείτερη... μπλεῖδ νὰ μὴν τοὺς θεωροῦμε!
 τώρα εἶμαι κκλορροϊζικος, πρᾶμμυ ἔλλο δὲ λογιζέω,
 εἰσὲ χαρὰς νὰ προπατῶ μόνο θὰ λογαργιζέω.

Ζ Η Ν Ω Ν .

Δοῦκοι, ἡ τύση πεθυμινὰ ὅπου ἔχα ἐφανερώθη
 κ' ἡ πρίκα ὅπου ἔχα ἔς τὴν καρδιὰ σήμερο ἐξεργιζώθη·
 25 τώρα ὁ Λεγγίνος ἔς τὸ θρονί ποῦ με χορὰ ἀναιθαίνει
 εἰς γίλιαις περιδιάθασες νὰ στέκω μοῦ τυχαίνει·
 εἰσὲ παιγνίδια, εἰσὲ χορούς, εἰς γέλοια, εἰς τραγούδια,
 εἰς περιβόλια με ἀνθούς, εἰς κάμπους με λουλούδια,
 εἰς γιόμματα, εἰς φαητά, εἰς μουσικὰ κκνέκια,
 30 εἰς τὰ κρσιὰ τὰ νόστιμα, εἰς γίλια παιγνιδάκια
 δίδομαι καὶ χρίζομαι· καὶ ἡ τάβλαις ἄς βρεθοῦσι
 στρωμέναις· κ' ὅλοι οἱ φίλοι μας σήμερο νὰ χερῶσι·
 γιόμματα πλειὰ βσιλικὰ οἱ δοῦλοι ἄς ὀρδινιάσου,
 οἱ δοῦκοί μας νὰ κάτσουνι γιὰ νὰ με συχαργιζέτου.
 35 Ἐς τὴν τάβλα τὴν βσιλικὴ κοντά μου νὰ καθήσῃ
 θεῖς ἔρθῃς, Σεβαστιανέ, νὰ με κκλοκαρδίσης.
 Τὸ νέκταρ Ἀναστάσιος κ' Οὐρβίκιος ἄς κρατοῦσι,
 κ' οἱ δύο τως ἔς τούτῃ τὴ χαρὰ πῶχω νὰ με κερνοῦσι.
 Ὡς Ζήνων κκλορροϊζικε ἔς τὴν πρίκα σου τὴν τύση
 40 σὰν ἐπεθύμας ὁ καιρὸς ἦρθε νὰ σ' ἀλαφρώσῃ!

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ .

ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ καὶ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ .

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ .

Τσ' ὀργίταις, ταῖς σεμναῖς θεαῖς, Οὐρβίκιε, θεῖς στολίταις
 καὶ τώρα ἀπῶχω τὸν καιρὸ μ' αὐτῇς νὰ μοῦ βοηθήσῃ.

Ἐγὼ τὸ νέκταρ τοῦ κρασοῦ τοῦ δίνω ν' ἀρχινήσῃ
 ἔς τὸν Λάττεο τὸ μ ποταμὸ τῇ δίψᾳ του νὰ σβύσῃ,
 καὶ ὅσο θὰ πλέῃ ἔς τὸ κρασι πίνωντας μὲ τῇ βρώσῃ, 45
 θέλομε δεῖ νὰ λωλαθῇ χάνωντας νοῦ καὶ γνῶσι.
 Εἰς ταῖς βουλαῖς μας μοναχὰς ἔχε τοὺς πολεμάρχους,
 καὶ τάσσω τους πλεῖα ἄξιους νὰ τοὺς ἐκίμω ἐξάρχους.

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Ὡς πεθυμᾷς θέλει γενῇ· μὰ ποῦθε ἔχεις γνῶμη
 νᾶρθουσι ὁποῦ φυλάττουσι τούτῃ τῇ νέᾳ Ρώμῃ; 50

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ .

Ὅλοι οἱ πλέκ ἀδυνατοὶ μὲ τ' ἄρματα ἄς βρεθοῦσι
 καὶ εἰς τὰ τειχιὰ τοῦ παλατιοῦ κάτω θέλου σταθοῦσι·
 καὶ μόνο ὄντας γροικήσουσι τὴν ἐμιλιά μου ἄς δράμου,
 καὶ ὅ, τι τὸ ὀρίσω μὲ καρδιά ἀνδριωμένῃ ἄς κάμου.

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Τῇ γνῶμῃ σου τὴν σήμερο καλότητα ἤκουσά σου. 55

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ .

Ὡς εἶπα κάμω, ἂ θεὸς νὰ δῇς, φίλε, τῇ μ πεθυμιά σου.

Σ Κ Η Ν Η Τ Ρ Ι Τ Η .

ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ, στρατηγοὶ καὶ μὲ ἄλλους.

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Τὸ ροιζικὸ τῆς βασιλειᾶς ποτὲ δὲν εἶδα νὰ ᾿χη
 σύστασι, μὰ πότε εἰσὲ χαραῖς νὰ βρίσκεται καὶ μάχη·
 τὰ γέλοια μὲ τὰ κλάῦματ' ὁμάδι ἐγεννηθῆκα,
 καὶ πάλι ἡ πρίκα καὶ ἡ χαρὰ ἐντάμα ἀναθραφῆκα. 60
 Τράπεζα μὲ πολλὰς χαραῖς ὁ Ζήνων ὀρδινιάζει,
 μὰ πῶς θενά ᾿χη εἰς ταῖς χαραῖς πρίκαι; δὲ λογαργιάζει.
 Καθὼς ποῦ ζῇ ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ θάνατος τοῦ πρέπει,
 καὶ τούτῃ τὴν ἀλήθεια καθένος μας τῇ βλέπει.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΙ.

- 65 Στάσου! πχιοῦ; εἶσαι; τῶνομα πέ μου νά σέ γνωρίσω,
γιατί ὅλοι οἱ ἐπίλοιποι ἔρχονται ἐδῶ ἀπ' ὀπίσω.

ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ.

- Οὐρβίκιος εἶμαι, στρατηγέ, ἐκεῖνος ποῦ ἤφερέ σας
τὰ δῶρα τ' Ἀναστάσιου καί φίλους ἤκαμέ σας·
ὁ ἴδιος σᾶς παρακαλεῖ τ' ἄρματα νά κρατῆτε
70 κ' εἰς τὰ τειχιᾶ τοῦ παλατιοῦ σήμερο νά βρεθῆτε·
νά γδικηθῆτε ὅλοι σας ἤρθε καιρός· σημάδι
σάν κάμῃ ὁ Ἀναστάσιος, τ' ἄρματα πιάστε ὁμάδι,
καί αὐτὸ τὸν αὐτοκράτορα κρατεῖτε, καί σᾶς τάσσει
εἰς ἐ μεγάλαις ἐπσρχαῖς ὅλους νά σᾶς ναιβάσῃ.
75 Μὰ ἐγὼ γροικῶ τῇ σάλπιγγα κι ὅλους 'ς τὸ γιόμα κράζει·
ὦ, πῶς θ' ἀλλάξῃ ἡ σκηνὴ τούτη, καί δὲ λογιάζεται!
Σύρετε πολεμάρχοι μου, τώρα ὁ καιρὸς σιμώνει
ὅτι κεφάλι βασιλαιοῦ πέφτει καί ἄλλοῦ σηκώνει.

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ.

ΖΗΝΩΝ, ΛΟΓΓΙΝΟΣ, ΕΡΑΣΤΟΣ, ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΣ,
ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ, ΑΣΚΙΑ ΤΟΥ ΑΡΜΑΚΙΟΥ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

Ζ Η Ν Ω Ν.

- Α'πὸ θριάμβους σήμερο βρίσκομαι στολισμένος
80 καί ἀπὸ χαραῖς καί ἀνάπαψες εἶμαι τριγυρισμένος.

ΛΟΓΓΙΝΟΣ.

Τῆς Χιός, τῆς Κρήτης τῷ Χανιῷ ἡ ἀμβροσίᾳ ἐτούτη,
καί ἀπὸ τὴν τόση μου χαρὰ ἀκράτη πίνω σοῦ τη...

Ζ Η Ν Ω Ν.

Λογγίνε ἀγαπημένε μου, ἐπέρασε τὴ χάρι
τῆς Κλεοπάτρας ποῦ ἔλυσε τ' ἄξο μαργαριτάρι·

τοῦ Μαρκαντώνιου τὸ ἔδωσε; καὶ τότες νὰ νοήσῃ 85
 πῶς τέτοια ἀγάπη οὐδεποτέ ἀκούστη εἰς τὴ φύσι·
 ἓνα βασιλεῖο ἐξίζε, μ' ὅλον ἐποῦτο ἐλυώθη,
 ὁ κόσμος τὴν ἀγάπην τῆς πᾶσα καὶρὸ νὰ γνῶθῃ.
 Εἰς τὸ γυζλί πίνω κ' ἐγώ, κ' εἰς τοῦτο ὅπου σοῦ δίνω
 τὸ νέκταρ, τὸ βασιλεῖο σου βάνω καὶ σ' ἀρῖνω. 90

ΕΡΑΣΤΟΣ.

Εἰς τὴ χαρὰ σου, καίσαρε, σήμερο ὁ γονῆς μου
 πῶς δὲν εὐρίσκεται ἐδεπᾶ, τ' ἀμμάτια κ' ἡ ψυχὴ μου;
 Πατέρα, ὅϊμέ, ποῦ βρίσκεσαι; Καίσαρε, ἐσὺ χορταίνεις...
 ποῦ 'σαι, γονῆ μου; εἰς τὴ φωνὴ τοῦ γιουῦ σου δὲ προβαίνεις;

ΖΗΝΩΝ.

Παιδί, τί κλαῖς, τί θρήνησαι; τὰ χεῖλη σου ἄς σωποῦσι... 95
 Αἷς ἔρθου τὰ Μορόπουλα κ' οἱ πάγοι νὰ χαροῦσι.
 (Τότες ἔρχονται ὕψω ἔξω Μορόπουλα καὶ ἔξω πάγοι καὶ
 κάνουνσι ἓνα χορό).

ΖΗΝΩΝ.

Τέτοιος χορός!.. ἐχάρησαν μέσα τὰ σωθικά μου...
 πᾶσα χαρὰ ἐροῖζωσε σήμερο τὴν καρδιά μου.

ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΣ.

ὦ οὐρανέ, ἄλλοι χαίρουνται εἰσὲ χαραῖς, εἰς δόξαις,
 καὶ μένα, κακορροϊζικο, νὰ κᾶμης γιάντα ἐμνόξεις; 100
 ὦ ἦλιε, ὅπου μὲ τσ' ἀκτίνες σου τὸ κόσμο διασκορπίζεις,
 γιὰτὶ κ' ἐμένα μνιαῖς στιγμῆς χαρὰ δὲ μοῦ χαρίζεις;
 Ἀρμάκιος ἦν πατέρας μου... τὸ αἷμάν του ἐγίνη
 γλυκὸ κρασί καὶ χαίρεται ὁ καῖσαρ καὶ τὸ πίνει!
 Ποῦ 'σαι, ὅϊμέ, ποῦ βρίσκεσαι; νᾶρθω 'ς τὴ κατοικιά σου... 105
 τὸ κλάῦμα ὅκ τ' ἀμμάτια μου ποτὲ νὰ μὴ σκολάσου!

ΖΗΝΩΝ.

ὦ μέρα, εἰς τόσαις μου χαραῖς πῶς κλάῦματτα ἀπομένεις...
 γιὰτὶ 'ς ταῖς τόσαις μου δροσαῖς.. πῶς, πρίκαις μᾶς προσφέρεις;

- εις τέτοια καλορροϊζικιά ποῦ χαίρομέσταν ὅλοι,
 110 πχοῖδς εἶναι ὁποῦ πρικαίνει μου τῇ φημισμένη Πόλι;

Β Α Σ Ι Α Ι Σ Κ Ο Σ .

Ε'γώ 'μαι, ἐγώ 'μι, κλίσχε, ποῦ κλαίω καὶ θρηνοῦμι
 καὶ ἀντζητῶ τὸν κύρη μου, τὰ πάθη του θυμοῦμαι...
 ἀκόμη καὶ ταῖ; θλίψεις του.

Ζ Η Ν Ω Ν .

- Τὸν κύρη σου θυμᾶσαι...
 'ς τὸν ἄδη αὐτόνος κατοικᾷ, κί ἄμε καὶ σὺ κεῖ νά'σαι!
 115 ὁ κύρης; σου σέ καρτερεῖ, καὶ ἡ βάρκα τοῦ 'Ακερίντε
 εἶναι ἐτοιμη γιὰ λόγου σου κάτω 'ς τοῦ Φλεγετόντε.

(Τότε; περνᾷ ἡ βάρκα τοῦ Καρόντε καὶ εἶναι μέσα ἡ ἀσπὶ
 τοῦ 'Αρμάκιου, καὶ λέγει, καὶ ἔχει 'ς τὴν συτροφιάν του δει-
 μονες;).

Α Σ Κ Ι Α .

Ε'δῶ 'μι κ' ἦρθα εἰς τὴ χαρὰ τὴν τύση σου νά δώτω
 σύγχυσι, καὶ τὸ γιόμα σου εἰς πρίκα νά τελειώσω.

(Τότε; ὁ Ζήνων χώνει τὸ πρόσωπόν του).

- Χώνει; τὸ πρόσωπο αὐτό... τοῦ Κέρερου τῇ μούρη
 120 ποῦ ἐχόρτασε τὸ αἷμά μου... ἄ; με ξανοῖξη ποῦρι!
 ἐδῶ θὰ στέχω, οὐδὲ ποσῶ; δὲ βικίνω, ἂν τῇ ψυχῇ σου
 δὲν τήνε πάρου οἱ δαίμονε; μιλζὶ με τὸ κορμὶ σου.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Πχοῖδς φόβο; ἦρθε τῇ χαρὰ κ' ἐπῆρέ σου κ' ἐχάθη;;
 τί ἔχει; τί βλέπεις; ἀδελφέ, ἐσθύστη; κ' ἐμαράθη;...

Ζ Η Ν Ω Ν .

- Βλέπω, ἀδελφέ μου, τῇ σκληρὰ ὄψι καὶ μκυρισμένη
 125 τ' 'Αρμάκιου ὁποῦ με δαίμονε; στέκει καὶ μκνισμένη!

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Ποῦ 'ναι; ποῦ στέκει; τίποτα; τ' ἀμμάτι μου δὲ βλέπει.

Ζ Η Ν Ω Ν.

Εν τῇναι! ἐκεῖ που καρτερεῖ... τ' ἀμμάτιά σου ἔχου σκέπη;

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Εἰδῶ δὲν εἶναι τίποτας, σ' ἀμνόνω μὲ τὸν Ἄρη.

Α Σ Κ Ι Α.

Ο' Πλούτωνας μὲ λόγου μου στέκει γιὰ νὰ σὲ πάρῃ. 130

ἢ πόρταις εἶναι ἀνοικταῖς τοῦ ἄδην, ἢ γῆς θ' ἀρχέξῃ
ν' ἀνοίξῃ καὶ μὲ τὸ κορμὶ κάτω νὰ σὲ ρουφήξῃ.

Ζ Η Ν Ω Ν.

Οὔμὲ, πλεῖζ μεγκλείτερη τρομάρα βλέπω ὀμπρὴς μου...
βοηθᾶτε, γιὰτὶ ἔχασα τ' ἀμμάτια καὶ τὸ φῶς μου.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Αὐτὸ τ' ἀδυνατώτατο φοβᾶται καὶ τρομάζει 135

κορμὶ τὸν Ἰσκιο; ὦ, πῶς γελᾷ ὄπχιος καὶ ἂν τὸ λογιόσῃ!

Ζ Η Ν Ω Ν.

Τί νὰ σοῦ πῶ, ἀξάδελφε, ἂν ἤθελα τῇ δοῦσι
τ' ἀμμάτιά σου ξανάστρουφξ ἐθέλῃσι βρεθοῦσι.

Σ Ε Β Α Σ Τ Ι Α Ν Ο Σ.

Τὰ πνεύματα τοῦ νέκταρος ποῦ κρᾶζουσι μοσχάτο
τοῦ καίστρος ἐθάλασι τὴν νοῦν του ἀπάνω κάτω. 140

Ζ Η Ν Ω Ν.

Π' ἀμβροσίξ τῷ Χανιῶ πάλι ἀς μυχχυρίσῃ...
τὸ νέκταρ τῆς Κεφαλλονιᾶς ποῦ 'ναι νὰ μᾶ; δροσίτῃ;

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Α' ἔξαναρχήσου τὸ χορὸ οἱ πάγοι μας νὰ δώσου
χαρὰ καὶ ἀπὸ τὸν φόβον του τὸν καῖσαρ ν' ἀλαφρώσου.

(Τότες ξαναχορεύουσι οἱ Μόροι καὶ οἱ πάγοι).

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ.

Πῶς τὸ κρασί τὸν ἄνθρωπο βγάνει ὅκ τὰ λογικά του... 145

ὁ καῖσαρ βλέπω ἐμέθυσε κ' ἔχασε τὴν ἀνδρείαν του.

Τώρα ποῦ βλέπω τὸν καιρὸ, καιρὸ μὴν ἀνημένω,
καὶ ἂν ἤμαι κιόλας νηστικός, μὲ τὴ χαρὰ χορταίνω.

(Τότε· μισοῦει καὶ φέρνει τοὺς στρατηγούς, καὶ ἔρχονται
τρεῖς μαντατοφόροι καὶ λέγει ὁ πρῶτος).

ΠΡΩΤΟΣ ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ.

Φεύγετε... ἀπὸ τὴν ταραχὴ τῶν στρατηγῶν φευγάτε!

150 φεύγετε, γιὰ ἀπὸ σπαθιοῦ ὅλοι σας τώρα πᾶτε.

Z H N Ω N.

Τ' εἶναι; τί λέγει, τί μιλεῖ; πχοῖος εἶναι; τί μᾶ; φέρνει!..

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Αὐτὸς ἐπῆγε... δεύτερος βλέπω ξαναγιαγέρνει.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ.

Οἱ στρατηγοὶ τ' Ἀρμάκιου ὅλοι ἀνακατωμένοι
εἰς τὸ παλάτι ἐμπήκασι σὰ σκύλοι λυσσασμένοι.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

155 Καῖσαρ, ὁῦμέ, πχοῖά ταραχὴ γροικῶ καὶ μὲ τρομάσει!
τί στέκει; φεῦγε! ζωντανὸ μὴν ἔρθου καὶ σὲ φᾶσι!

Z H N Ω N.

Γλήγορα, δοῦλοι, τ' ἔρχεσθε, καὶ φίλοι μου, ὅλοι πιάστε.

ΤΡΙΤΟΣ ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ.

Οἱ γιοχθοροὶ μας ἐπλακώσασι... καὶ ἀκόμη δὲ φοβᾶσθε;
(Τότε· φεύγουσιν ὅλοι καὶ ὁ Ζήνων κάθεται μεθυμένος).

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ.

(Ἄγγελος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ λέγει).

Α Γ Γ Ε Λ Ο Σ.

Ζήνων σκληρὲ, ἐσωθῆκα

160

οἱ χρόνοι σου κ' ἡμέραις ἢ πρὶκαῖ; σου,

καὶ ἐπάψαν ἢ χραῖ; σου.

τῶν ὁργανῶν τὴν πρίκα,

τὰ κλάυμματα τὰ τόσα,
 ποῦ τ' ἄστρον τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἥλιο ἐθαμπῶσα.
 Τὸ αἱμάν τους φωνιάζει· 165
 κι' ὁ Γαλατᾶς τὶ ὅλος ματωμένος,
 κι' ὁ κόσμος ἀπ' τὸ αἷμα εἶναι βαμμένος;
 'ς τὴ δικησύνῃ τοῦ θεοῦ σὲ κράζει!
 Μὰ τῶρα οἱ στρατηγοὶ θέλου πλακώσου
 καὶ ζωντανὸ 'ς τὴ γῇ θενὰ σὲ χώσου· 170
 ὡς ἔκαμες νὰ δώσης
 τὸ θάνατο καὶ βιό σου νὰ τελειώσης.

Σ Κ Η Ν Η Ε Κ Τ Η .

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ, ΟΥΡΒΙΚΙΟΣ, ΦΙΛΑΡΓΟΣ, ΚΑΣΤΟΡΑΣ,
 στρατηγοί, ΖΗΝΩΝ μεθυσμένος καὶ εἰς λίγο πέφτει
 χάμου ὅκ τὴν καδέκλα.

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Ο Σ .

Φίλαργε, τρέχε ὀγλήγορα καὶ σῶσε τὸν Λογγίνο,
 γιατί μπλεῖδ νά'ναι ζωντανός 'ς τὸ κόσμον δὲν ἀφίνω.

Φ Ι Λ Α Ρ Γ Ο Σ .

Πιοιὰ στράτα νά'βαλε ὀμπροστά κ' ἐχάθηκε ἀπ' ὀμπρός μου 175
 σὺν ἀστραπή, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τόνε ἰδῇ τὸ φῶς μου;

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

Α'ς βασιλέψῃ ὡς εἶν' πρεπὸ τὸ γνωστικὸ κεφάλι,
 τὸ σκληπτρο ἄς πιᾶσῃ ἡ χέρα σου καὶ τὴν κορώναν ἄς βάλλῃ·
 εἰς ἐνα πρέπει ἡ βασιλείαν νὰ χαίρῃσαι, νὰ ὀρίξῃς,
 ὦ μέγα 'Αναστάσιε, ποῦ ταῖς καρδιαῖς δροσίξεις, 180
 ὅχι τὴ χώρα μοναχάς, μ' ὅλη τὴν οἰκουμένη,
 καὶ μέγας αὐτοκράτορας νὰ ᾔσαι σοῦ τυχαίνει.
 Αὐτὰ τὰ ρεῦμα ποῦ φορεῖς ἐβγάλε καὶ στολίτου

- τὰ ροῦχα τὰ βασιλικά, γιὰ νὰ σὲ προσκυνήσου
 185 οἱ στρατηγοὶ κ' ἡ χώρα μας κι' ὅλα τὰ ἔθνη ὁμάδι,
 νὰ διώξης ὅκ τὰ σπλάχνα μας τῆς πρίγκας τὸ σκοτάδι.
 ('Ετότες ντύνουνσι τὸν 'Αναστάσιον βασιλικὰ ροῦχα).

Ο Υ Ρ Β Ι Κ Ι Ο Σ .

- Αὐτὰ τὰ ροῦχα, στρατηγί, ἦσανε τοῦ Λαγγίνου,
 ἀς τὰ χαρῇ ὄπχοις; βάλλει τα κι' ἄξια νὰ τοῦ μείνου·
 'ς αὐτήνη τὴν οὐράνιον ὄψι κ' εἰς τέτοια κάλλη
 190 τέτοια στολὴ ὁ οὐρανὸς ἤπρεπε νὰ σοῦβάλλῃ.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

- Τὸν κύκλο βλέπω ἐγύρισε ἡ τύχη ὡς ἐπεθύμου,
 καὶ ἀπὸ μπροστά μου ἐφύγασι κ' ἐχάθησιν οἱ ἐχθροί μου·
 τὸ τέρας τὸ σκληρότατο βλέπω 'ς τὴ γῆ ῥιμμένο...
 πῶς τέτοιο ἀνέκητο θεργιὸ εἶναι καταστεμένο!
 215 τὰ ροῦχα τὰ βασιλικά γλήγορα ἐβγάλετέ του,
 'ς τὰ πόδια κ' εἰς τὰ χέργιά του καδέναι; βάλετέ του·
 σμίξετε τὰ σκουτάργιά σας, στρατιῶται, σηκώσετέ το
 καὶ εἰς τὸ μνημα ζωντανὸ σὺν πρέπει χώσετέ το.
 (Τότες·τόνε ἐσηκώνουσι καὶ τὸν βάνουσι 'ς τὸ μνημα ζωντανὸ οἱ στρατιῶται).

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.

- Τώρα ποῦ στέκει; ζωντανὸς θημμένος, σὺν ζυπνήτης,
 200 τῆς νύκτας ἀγριόπουλο, τάχα μὴ θε; μνίσαις!
 καὶ αὐτόνο τὸ νυκτερινὸ πουλί τῇ νύκτα βλέπει,
 καὶ τοῦτο τ' ἀγριόπουλο χωσμένο ἔτσι πρέπει.
 Στέκα ὥστε νάρθῃ νὰ σ' εὕρῃ ἡ ἀγάπη ἡ δική σου,
 ὁ σύντροφός σου κι' ἀδελφὸς Λαγγίνος; ἡ ψυχὴ σου·
 205 καλὰ σ' ἀφίνω, στέκα ἐδῶ ὥστε νὰ κοκκινίσῃ
 ἡ ἀνατολή, μὲ ταῖς δροσαῖς τοῦς κάμπους; νὰ ποτίσῃ.

Ο ΥΡΒΙΚΙΟΣ.

Ἐγὼ παγαίνω, φίλοι μου, ὁμπρὺς μου πορπατεῖτε,
τὸ βασιλεῖξ ὅπου ἐκάμετε σήμερο νὰ χαρῆτε·
σὰς βλέπω... ὦ, πῶς χαίρωμαι, βλέπωντας τὴ χαρά σας
κ' εἰς πόση ἀνχαλλίσει ἤλλαξε ἡ μάνιτά σας!

210

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ.

ΛΟΓΓΙΝΟΣ.

Ἵ ποῖο σπήλῳ εἰς τέτοια ταρχὴ γιὰ νὰ χωστῶ γυρεύω,
εἰς ποιά γῆς τόσα ἄγρια, Ἵ ποιοὺς ἐγρεμνοὺς ὀδεύω!
ποῦ ναῦρω βάθος γιὰ νὰ μπῶ; ποιαῖς κατοικιαῖς, Ἵ ποιοὺς τόπους;
μακρὰ ἀπ' τὴ γῆ ἀπ' τὸν οὐρανόν, μακρὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους!
Οἴμέ, κί ἄς ἦτο μπορετὸ Ἵ τὴ θάλασσα ἀποκάτω 215
νὰ 'κρυβῇ ἐτοῦτο τὸ κορμί, μπλεῖδ νὰ μὴν τυραννᾷτο,
νὰ βλέπω ἀπ' τὸ κεφάλι μου τὰ κύματα νὰ σκουσι
καὶ μὲ μεγάλη ταρχὴ οἱ γιχνέμοι νὰ φουσοῦσι.
Οἴμέ, καὶ ἄς ἦτο μπορετὸ τὸν ἥλιο νὰ μὴ βλέπω,
γιατὶ Ἵ τὸ κόσμον πλεῖδ νὰ ζῶ κρίνω δὲν εἶναι πρέπο. 220
Πῶς τούτῃ ἡ γῆς δὲ σκίζεται... πῶς δὲ μὲ καταπίνει...
πῶς ὁ οὐρανὸς πλεῖδ ζωντανὸ νὰ στέκωμι μ' ἄρῃνει;
γιατὶ τ' ἀστροπελέκειά του δὲ ρίχνει νὰ μὲ κάψῃ,
κί ἀπῆτις στάκτῃ κάμη με, τὴ μάνιτα νὰ πάψῃ!
Οἴμέ, καὶ ποῦθε βρίσκομαι; πχοῖδ; εἶμι δὲν κατέχω, 225
εἰς πχοιοὺς κινδύνους, εἰς πχοιοὺς γρεμνοὺς νὰ γρεμνιστῶ ξετρέχω!
Οἴμι, καὶ ἄς εἶχα τὰ φτερά τοῦ ἀετοῦ νὰ φύγω,
τ' ἄγρια θεριὰ τῆς Ἀφρικῆς ἐκεῖ νὰ πᾶ νὰ σμίγω,
γιατὶ θεργιὸ ὥτάν ἐμὲ δὲν εἶναι μπορεμένο
νὰ ξανακάμῃ ἡ Ἀφρικὴ τέτοιο καταραμένο. 230
Ὅπου περάσω, ἄνθρωπος ποτέ του δὲν προβαίνει,
γιατὶ τ' ἀμμάτιά μου ὡς τοὺς ἴδοῦ βρίσκουντχι ἀποθαμένοι·

- τὰ δένδρη ὅλα ξεραίνονται, κυροῦσι τὰ ποτάμια,
 τ' ἄγρια θερία θωρῶντάς με τρέμουσι ὡσάν καλὰ μιν.
- 235 Δὲν εἶμαι ἄνθρωπος λοιπό... δὲν ἔχω σπλαγχνόνη!
 καὶ πχοῖο θεργιὸ θωρῶντάς με νὰ ζῇ μπορεῖ νὰ μείνῃ;
 γιὰ ὕτω, ὕμῃ, πῶς τρέμει ἡ γῆς κάτω νὰ μὲ ρουφίξῃ,
 κ' ἡ θάλασσα ἐθυμώθηκε μόνο γιὰ νὰ μὲ πνίξῃ·
 ποῦ τὸ λοιπὸς νὰ πᾶ χωστῶ; ποῦ θενὰ κατοικήσω,
- 240 ἀνὲ μὲ ἀθρώπους καὶ θεργιὰ δὲν ἤμπορῶ νὰ ζήσω;
 Εἰνίκησε, Πελάγιε... τὸ αἱμά σου φωνιάζει...
 ἀπ' τὸ θρονὶ μ' ἐγρέμινε, καὶ δὲ μὲ ἀναιδιάζει!
 ποῦθε, ὅς ποιά μέρη; μοναχός... αὐγουστός δὲ φοβᾶται!
 λωλὸς ὅπου το 'τ φρόνιμος βλέπω καὶ τυραννᾶται...
- 245 Εἴδε, ὁμορφὴ τὴν ἤκαμες! πέσε Ἄρη αὐτοῦ ἀπὸ πάνω·
 ἐγὼ ποῦ παίζω μοναχός κερδαίνω καὶ δὲ χάνω.
 Γιὰ τώρα πέφτει ὁ οὐρανός!.. φεύγα, τί στέκεις κάτω;
 ὁ ἥλιος πέφτει εἰς τὸ νερὸ ὅτι εἶδα ἐλόγιασά το.
 Ποῦ πᾶς; ποῦ φεύγεις; στάλαρε, Φετόντε κρουρασμένε...
- 250 μὴμ πιάνῃς μυῖγχι, Ἡρακλῆ, κακὰ περγιωρισμένε!
 Τώρα ἔρχομαι... γιὰ στάλαρε! Εἰς τὸ φεγγάρι μέσα
 ἐκεῖ ὁ Λογγίνο; βρῖσκεται, τὸν ὁμνυχλὸν του ἐδέσχ!
 Ω, γειά σου, τώρα ἐδρόντηξες, ἄδῃ καὶ σεῖς ἀδύσσοι!
 ἔνοὺς ἀφορμάρη ὁ μνυχλὸς ἐνίκησε τὴ φύσι...
- 255 Ἡ'λιε, μὲ ταῖς ἀκτινές σου, χῶσε τὸ πρόσωπό σου·
 τί στέκεις καὶ σὺ Ἑρεβο; ἀνοιξε τὸ χό σου!
 Πλούτωνα μὲ τοὺς δαίμονας ὄξω! καὶ τώρα ἀξίζει
 ἐπᾶ κ' ἐκεῖ θωρῶντάς σε νὰ φεύγῃ, νὰ σφυρίξῃ.
 Γιὰ πχοιά 'ναι αὐτήνῃ ἡ φωτιά; τὰ σάλιά μου τὴ σβύνου.
- 260 'Σ ἓνα καιρὸ ἡ τύχη μου καὶ τὸ θρονὶ μ' ἀφίνου...
 (Τότες ἀνοίγει ὁ ἄδης καὶ βγαίνει ἡ ἀσκιὰ τοῦ Πελάγιου
 κρατῶντας ἓνα στελέτο καὶ ἓνα βάζο ἀσημένιο καὶ λέγει ὅτι
 ἄλλαις ἀσκιαῖς).

Α Σ Κ Ι Α.

Ἐσὺ ὅπου ἐλωλάθηκες πίνωντας τόσο αἷμα,
 σοῦ μέλει ὥσάν τοὺς ζουρλοὺς ποῦ δένουσι μὲ δέμα·
 κίνδυνος μεγαλείτερος σοῦ πρέπει καὶ σοῦ μένει,
 εἰς τὴν καρδιά σου ἐτούτونه νὰ καρφωθῇ τυχαίνει...

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Ἀπὸ τὸν ἄδη μοναχὸς ἦρθες νὰ μὲ πληγώσης! 265
 ἄρματα ποῦ στε; Καίσαρ, ἔλα νὰ μὲ γλυτώσης.
 Ψέματα λές! καὶ δὲν μπορεῖ τινὰς νὰ μὲ σκοτώσῃ,
 ἐτοῦτο τ' ἀκριβὸς σκοινὶ τὸ θέλει βεβαιώσει!

(Τότες πχιάνει νὰ φουρκιστῇ καὶ λέγει).

Ἀῖξιο καὶ καλορροϊζικο!.. πχοιὸς σφίγγει τὸ λαιμό μου;
 ἴς ποιά τράβα θενὰ κρεμαστῶ νὰ ἴδῳ τὸ ροιζικό μου;.. 270

Α Σ Κ Ι Α.

Τοῦτο τὸ σκεῦος κάτεχες πῶς αἷμα θὰ γεμίσῃ,
 ἔπειτα εἰς ἀνάπαψι τὸ κόσμον νὰ ἀφήσῃ.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Ἄφου, κορμὶ ταλαίπωρο, πέσε!.. μὰ, πῶς βαρύνεις;
 τὸν ἥλιο ἀπὸ τὸ βάρος σου βλέπω καὶ τότε σέρνεις!

Α Σ Κ Ι Α.

Τὸν ἀσεβῆ... τί στέκεστε; πιάστε σκιαῖς τοῦ ἄδη, 275
 ἐπάρετε τὸν τύραννον μέσα εἰς τὸ σκοτάδι.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Φεῦγα, ὦ καχορροϊζικε... φεῦγα δυστυχισμένε.

(Τότες βγαίνει ἡ ἀσκιὰ τοῦ Εὐφημειανοῦ καὶ λέγει).

Α Σ Κ Ι Α.

Δὲ φεύγεις ὅκ τὰ χεργιά μας... στέκα, καταραμένε!

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ.

Ὡ τέρατα σκληρότατα... ποῦ εἶμαι; εἰς τὸ ποτάμι
 -ῆς Στύγε... κ' εἰς τὴν κόλασιν ἴπάμενε ποῦρι ἀντάμῃ... 280

(Τότες βγαίνει ἡ ἀσκιὰ τοῦ Ἀρμάχιου καὶ λέγει).

ΚΡΗΤ. ΘΕΑΤ.

7*

Α Σ Κ Ι Α .

Στέκα.. δέμ πάγεις! καὶ ἀνοικτὴ δὲν εἶν' τοῦ ἄδῃ ἡ θύρα..
 ἢ πρᾶξές σου 'ς πλειὰ δλεθροῦ θέαμα ἐδῶ μὲ σῦρα
 νὰ δοῦμε... γιὰ ὑτῶς ἤρθαμε... πιάστε το, ἄρματωμένοι,
 γιὰτὶ ἐμεῖς γιὰ λόγου του εἴμεστοι ἐπ' αὐτῶν
 'ς τὴν ἄβυσσο .

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

285

Ἄβυσσος, ἀνοιξε, δέξου τὸ δουλευτὴ σου.

Α Σ Κ Ι Α .

Στέκα κ' ἐδῶ 'ναι οἱ στρατηγοὶ τὸ αἷμά σου νὰ χύσου.

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Ω' τύχη κακορροϊκὴ, τύχη ἀσβολωμένη!

(Τότες προβαίνει ὁ Φίλαργος μὲ τοὺς στρατηγούς καὶ λέγει).

Φ Ι Α Λ Α Ρ Γ Ο Σ .

Ω' στρατηγοί, μὲ τ' ἄρματα τρεχάτε σὺν τυχαίῃ·
 ἦρθε ὁ κόμπος, τύραννε!

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Τὸ βίό μου ἐγὼ τελειώνω .

Φ Ι Α Λ Α Ρ Γ Ο Σ .

290 Ποῦ φεύγεις; στέκα, ὅπου καὶ ἄμ παῖς κελότατα σὲ σῶνω...

πριάσ' τονε, τρέχα στρατηγέ, κύψε του τὸ κεφάλι,
 νὰ πάγῃ εἰς τὸ σκοτεινὸ καὶ μαυρισμένον ἄδῃ .

(Τότες τόνε σκοτώνουσι, καὶ βγαίνει ἡ ἀσκιὰ τοῦ Βασιλέ-
 σκου καὶ λέγει).

Α Σ Κ Ι Α .

Τώρα καλὰ ἐγδικηώθηκα! μέσ' ταῖς φωτιαῖς δροσίζω,
 καὶ τὰ πεθύμου γιὰ νὰ δῶ τῆς τραγουδίας χαρίζω.

295

Εἰς ἓνα μέρος θὰ σταθῶ τώρα ποῦθεν' ἀλλάξῃ
 ἢ πρᾶξις, κῆ ἢ ὕστερη σκηνὴ τὸ τέλος ποῦ θὰ πράξῃ.
 νὰ στοχαστῶ τοῦ Ζήνωνος τὸ τέλος, νὰ τελειώσω
 ὅ, τι ἐπεθύμου, μὲ χαρὰ 'ς τὸν ἄδῃ νὰ πλακώσω .

Σ Κ Η Ν Η Ο Γ Δ Ο Η .

ΖΗΝΩΝ εἰς τὸν τάφον, καὶ σκιαῖς ΛΟΓΓΙΝΟΥ
καὶ ΠΕΛΑΓΙΟΥ καὶ μυυρίζει ἡ σένα .

Ζ Η Ν Ω Ν .

Ἀκόμα ἡ ἀνατολὴ ἡ ῥοδοστολισμένη
 αὐτὴ μὲ ταῖς ἀκτίνες της ἐδῶθε δὲν προβαίνει 300
 νὰ διώξῃ ταῖς σκοτάδες της, τὸ ἄγριο σκοτάδι,
 καὶ ὁ ἥλιος μὲ τὸ ἀκτίνες του νὰ μὲ δροσίῃ ὁμάδι!
 Ὡς σκότος πλειὰ βαθύτερο, σκότος ποῦ σκοτεινιάζει
 καὶ μοῦ πλακώνει τὴν καρδιά διὰ πάντα ὃ ἀναστενάζῃ .
 Μὰ πχοιὰ δεσμά, πχοιὰ σιδερά τὰ χέργιά μου κρατοῦσι, 305
 καὶ πχοιαῖς καδέναις σιδεραῖς τὰ πόδιά μου βαστοῦσι;
 Ποῦ ὅστε ἐδικοί μου πρέντζιποι, τρεχᾶτε, μὴν ἀργῇτε,
 τοῦ βασιλείᾳ σας τὸ ἄλυσες δὲν ἔρχεστε νὰ δῆτε;
 Στέκεστε ἀκόμη! τὸ σκληρὸ πρόσωπο δὲ φοβᾶστε;
 δὲν ἔρχεστε ὀγλήγορα! λογιᾶζω μὲ ἀπονᾶστε! 310
 Ἀδέλφει μου! τίνος μιλῶ; Λογγίνε, δὲν προβαίνεις;
 ὅς τέτοια ἄσκημη κατὰστασι μὲ ἀφίνεις; καὶ σωπαίνεις!
 Πρόκλο, καὶ σὺ Ἀναστάσις, Οὐρβίκις, εἰς τέτοιον βᾶθῃ
 μὲ ἀφίνετε! δὲν ἔρχεστε νὰ βγῶ ἀπὸ τόσα πάθη;
 Ἀκόμη ἂν ἀργήσετε, κόφτω τὴν κεφαλὴ σας! 315
 ποῦ νὰ ἡ ἀγάπη ὅπου ἔχετε σὲ μένα ἡ δική σας;
 Δὲ μὲ γροικᾶτε; δὲ θωρῶ κανέναν; νὰ σιμώνῃ!
 ἡ ἄργιτα τὴν ὄχθριτα τώρα μοῦ φανερώνει.
 Ποῦ εἶσαι, ποῦ εὐρίσκεσαι, Ζήνων; ὅς τὸν ἔδῃ μέσα...
 ποῖος μὲ τούταις τὸ ἄλυσες μὲ ἀποκοτιὰ σὲ δέσα, 320
 εἰς τέτοιο σπήλῃο σκοτεινὸ καὶ μαυραραχνιασμένο;
 ἐδῶ ἀποθίνω ζωντανός, καὶ οὐδὲ ποτὲ δὲ βικίω .

Τέρατα καὶ φαντάσματα τοῦ ἄδῃ ἐλάτε ἀτοίσας,
 σήμερο ἡ μαυρισμένη μου ψυχὴ γιὰ νὰ χρηθῇ σας·
 325 τρεχάτε ἀπὸ τὸν Ἑρεβο καὶ τ' ἄγριου Φλεγετόντε,
 ἐλάτε ἐπάρετε κ' ἐμέ'ς τῇ βάρκα τοῦ Καρόντε.

(Τότες βγαίνει ἡ ἀσκιὰ τοῦ Λογγίνου καὶ λέγει).

Λ Ο Γ Γ Ι Ν Ο Σ .

Πάψε τὸ θρῆνο, τοὺς καῦμούς πάψου, ἀξάδερρέ μου,
 καὶ ξεῦρε πῶς ὁ θρῆνός σου τῇ λαύρᾳ πλεῖα ἀναψέ μου·
 τὸ στηθός μου ἐπληγώσασι, ἐκόψαν τὸ λαιμό μου,
 330 ἐπῆραν τὴν βασιλικὴ στολὴ καὶ θησαυρό μου.
 Εὔσένα ἐθάψα ζωντανὸ ἀνάμεσα 'ς τὸ χῶμα,
 σ' ἐδέσασι ὡς ἐθέλασι γιὰ τὸ πολὺ σου πηρόμα·
 ὦ, πῶς ὁ οἶνος πᾶσα νοῦ τ' ἀνθρώπου σκοτεινιάζει,
 καὶ φέρνει του τὸ θάνατον χαρὰ ὄντας λογιάζεται...
 335 ξέρασε, ἂν δὲν ἐξέρασες, ξέρασε τόσον οἶνον,
 γιὰτὶ μακρὰ ἀπὸ λόγου σου νὰ πάγω δὲ σ' ἀφίνω·
 ἔβγαλε αὐτήνη τῇ ψυχῇ νὰ σμίξῃ μετ' ἐμένα,
 γιὰτὶ 'ς τὸν ἄδῃ ὡς κ' ἐγὼ θὰ στέκω μετὰ σένα.
 Κάμε... τί στέκεις; ἡ ψυχὰς ποῦ μετὰ σένα ἐπῆρες
 340 'ς τὸν ἄδῃ στέκου, κλαίσινε 'ς τοῦ σκοτεινοῦ ταῖς θύραις,
 κί ὁ Κέρβερος γιὰ νὰμπουσι μέσα δὲν ταῖς ἀφίνει,
 γιὰτὶ ἐκεῖ μᾶς καρτεροῦ γιὰ πλεῖσά μας ὁδύνη.
 Εἰπῆγα κ' ἐκουρτάλισα 'ς τὸν ἄδῃ νὰ μὲ ρίξου,
 καὶ δίχως μετὰ λόγου σου νὰ 'μαι δὲ θὰ μὲ ἀνοίξου.
 345 Εὔλα λοιπόν! πῶς ἡ ψυχὴ λυπᾶται τὸ κορμί σου...
 ὁ χάρος εἶναι ὀγλήγορος καὶ ἄς πάρῃ τῇ ζωῇ σου!

Ζ Η Ν Ω Ν .

Οἱ μέ, καὶ ποῦ 'ναι ἡ δόξαις μου καὶ ποῦ 'ναι ἡ μπόρεσίς μου;
 οἱ φίλοι μου μ' ἀφῆσασι, μ' ἐπιάσασι οἱ γιοχθροὶ μου...
 τὸν οὐρανὸ δὲν συντηρῶ μπλεῖό μου, τὸ φῶς δὲ βλέπω,
 350 γιὰτὶ ἡ πρᾶξις μου ἡ κηκαῖς νὰ'χω ἔτσι εἶναι πρέπο.

Βλέπω τὴ γῆς πῶς ἀνοιξε καὶ μ' ἔχει ἐδῶ χωσμένο...
 ὦ, γιατί μπλεῖδ νὰ τὴν πατῶ δὲν εἶναι μπορεμένο;
 τὸ σκηπτὸρ μου ὦ, πῶς ἔχασα γιὰ τὸ ζουρλό κεφάλι;
 τὸν ἀδερφό μου 'ς τὸ θρονὶ ποῦ ἔβαλα ἐδιῶξζν πάλι!
 οἱ δοῦλοί μου μ' ἀφήκασι· πχοῖς εἶναι νὰ μὲ χῶσῃ
 καὶ ζωντανὸ γιὰ ψυχικό 'ς τὸν ἄδῃ νὰ μὲ δώσῃ;
 (Τότες βγαίνει ἡ ἀσκιὰ τοῦ Πελάγιου).

355

Z H N Ω N.

Φεῦγα, Πελάγιε, ἀπὸ δῶ, τέρας μεγάλο φεῦγα·
 τόσαις σκιαῖς ὀπουῖρθας τί θέλου; πχοῖ ἐγυρεῦγα;
 Σῦρε, καὶ σὺ μὴν τυρανᾷς πλειά σου τὰ σωθικά μου
 φεῦγα, καὶ τώρα χάνεται ὀμπρὸς σου ἡ ἀναπνευιά μου·
 γιατί πειράζεις τὸ κορμί ὀποῦ 'ναι ἐδῶ θημμένο,
 πχοῖς νὰ πειράζῃ εὐρίσκεται ποτέ του ἀποθαμένο;
 Τώρα ὀποῦ τ' ἀμμάτιά μου τὴν ἔκλειψι θωροῦνε,
 ὁ ἥλιος, τ' ἄστρα, ὁ οὐρανὸς ἄς μαυροφορεθοῦνε·
 ὦ θάνατε σκληρότατε, θάνατε... ὦ, πῶς τρομάσω...
 σεμναῖς θεαῖς, ἐπάρτε με 'ς τὸν ἄδῃ νὰ περάσω!
 (Τότες ἀποθαίνει ὁ Ζήνων καὶ ἡ ἀσκιὰ τοῦ Πελάγιου λέγει).

360

365

A Σ K I A.

'Σ τὸ περιγιάλι τοῦ Ἑρεβου, τῆς λύπης τὸ ποτάμι
 ὀποῦ φυσοῦν οἱ ἀκάθαρτοι ἀνέμοι θέλεις δράμει·
 ἐκεῖ μὲ κλάῦμα θλιβερό νὰ στέκης, νὰ πληθαίνης
 παντοτινὰ τοὺς ποταμούς, καὶ πλειά νὰ τοὺς θολαίνης.
 Ὡς τόσο τοῦ ἀξαδέρφου σου εἰς τὰ τειχιά ἀπάνω
 βλέπω τὸν ἐπιτάφιο, καὶ στέλω ν' ἀνασάνω!

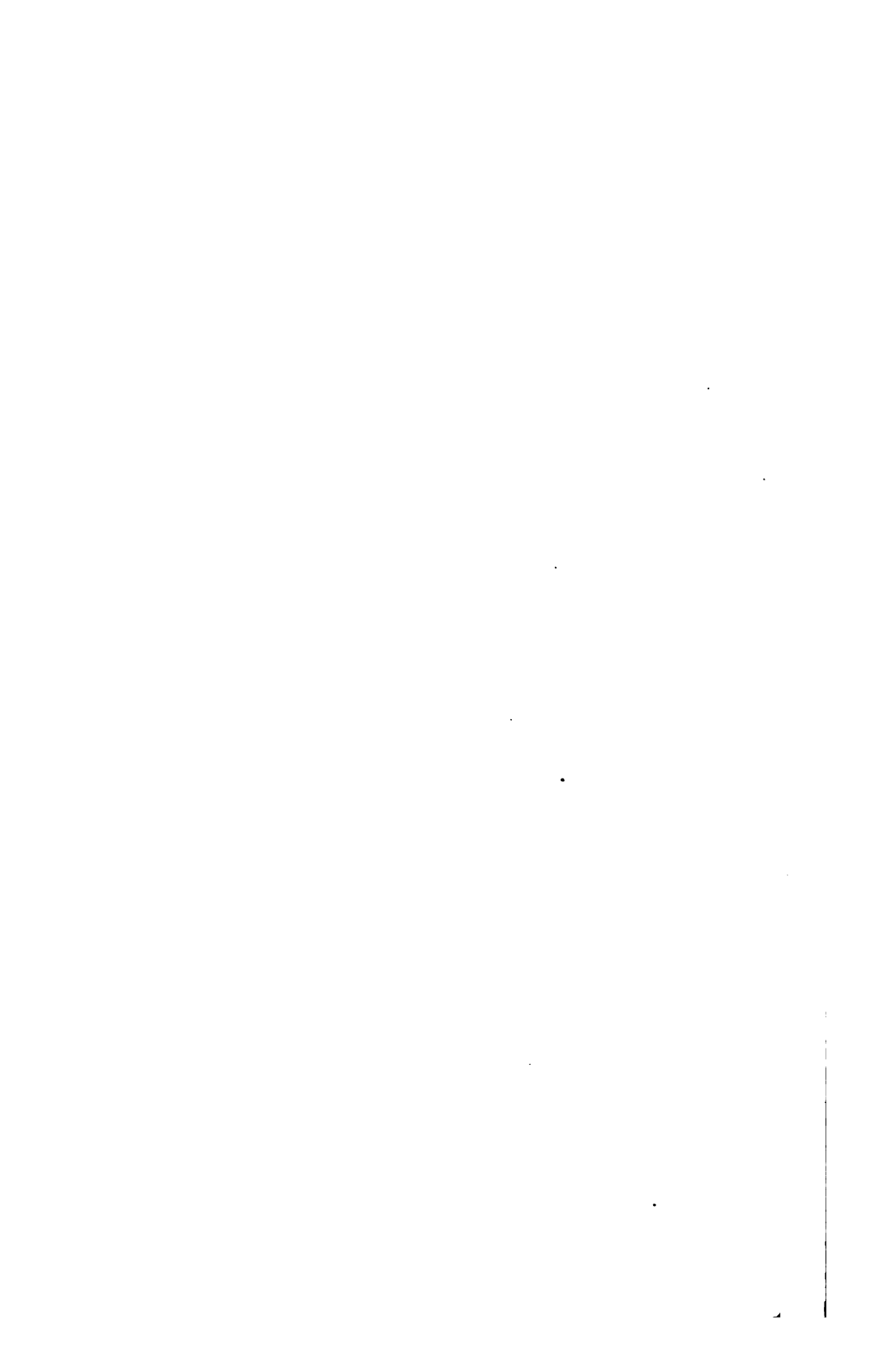
370

(Τότες γροικοῦνται ὄργανα μουσικὰ λαλῶντας θλιβερά καὶ
 οἱ στρατηγοὶ πᾶσι νὰ θάψου τὸ Λογγίνο καὶ λέγουσι).
 Ἡ δόξαις πᾶσα βασιλείου σκληροῦ ἔτσι περνοῦσι,
 ὡσὲν οἱ ἀνέμοι 'ς τὸ γιὰλὸ τὸν ἄμμο ὄντας σκορποῦσι·
 'ς τοῦτο τὸ κόσμον ἡ μοναρχιὰ σὰ δένδρον ξεφυτρώνει

375

και ἀγάλια ἀγάλια θρέφεται, ριζώνει και ψηλώνει...
 ἀγάλια ἀγάλια ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ δένδρὸ ἀναιδαίνει,
 και 'ς τὸ ψηλότερο κλαδί στέκεται και προβαίνει,
 και μέσα ὁποῦ χαίρεται, ἄνεμος τὸ τινάσσει
 380 και ἀπὸ ψηλότερο κλαδί πέφτει 'ς τὴ γῆ, ταρασσει.
 Ἐπ' εἶναι τοὺς φιλόδοξους, ἡ τύχη τοῦ σηκώνει
 κι' ὥσ' ἂν τὸ ἄκαρπο δένδρὸ κιδῆς του ξερριζώνει·
 ἡ ματωμένη μαρτυριὰ ἐτούτη δὲ σὰς χώνει;
 κ' ἡ σκοτεινὴ ποῦ βλέπεται σκηνὴ τὸ βεβαιώνει.

Τ Ε Λ Ο Σ.

1
2
3
4
5

6

7
8

9

ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ .

Σ Τ Α Θ Η Σ

Κ Ω Μ Ω Δ Ι Α .

ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΚΩΜΩΔΙΑΣ .

ΣΤΑΘΗΣ Κυπριώτης .

ΦΑΙΔΡΑ, κόρη τοῦ Στάθου .

ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ, ἄγνωστος υἱὸς τοῦ Στάθου .

ΛΑΜΠΡΟΥΣΑ, ἐρωμένη τοῦ Χρυσίππου .

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ, φίλη τῆς Φαίδρας .

ΦΛΟΥΡΟΥ, ἀδελφὴ τοῦ Πετρούτζου .

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ, ὑπηρέτρια τῆς Φαίδρας .

ΠΑΜΦΙΛΟΣ, ἐρωμένος τῆς Φαίδρας .

ΓΑΒΡΙΑΗΣ, θετὸς πατὴρ τοῦ Χρυσίππου .

ΠΕΤΡΟΥΤΖΟΣ, ὑπηρέτης τοῦ Στάθου .

ΦΟΛΑΣ, φαμέγιος τοῦ Στάθου .

ΜΠΡΑΒΟΣ .

ΝΤΟΤΟΡΟΣ, πατὴρ τῆς Λαμπρούσας .

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ ὁ καὶ

ΔΑΣΚΑΛΟΣ .

ΠΡΟΛΟΓΙΖΕΙ ὁ ΕΡΩΤΑΣ .

Ἡ σκηνὴ ἐν τῷ Κάστρῳ τῆς Κρήτης ἐπὶ Ἐνετοκρασίᾳ .

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Πρόλογος τὸν ὅποιον κάνει ὁ Ἑρωτάς.

Ἄνθρωπος κρίνω ζωντανὸς ἐς τὴ γῆ νὰ μὴ γυρίζῃ
νὰ μὴ μιλῇ κακὸ γιὰ μέ καὶ νὰ μὴ δέ μέ βρίζῃ ·
ὅλοι μέ κράζουν ἄπονο κοπέλι χωρὶς γινῶσι,
καὶ ἂν ἐμποροῦσαν θάνατο ἐθέλασι μοῦ δώσει ·
λέσι πῶς ἡ σαῖταις μου τοῦταις ἢ χρυσωμέναις, 5
ὅπου δοξεύου ταῖς καρδιαῖς, πῶς εἶν' φαρμακεμέναις ·
συναφορμάς μου σκοτωμοί, πολέμοι καὶ θανάτοι
δηγοῦνται πῶς ἡ θάλασσα καὶ ἡ γῆς εἶναι γεμάτη ·
Ἄδικον ἔχουσι πολὺ νὰ μέ καταφρονοῦσι,
μὰ ἐγὼ δὲν τοὺς ὀφ[γ]ίζομαι ὅ, τι καὶ ἂ θενὰ ποῦσι, 10
γιατὶ δὲ ξεύρουσι ποσῶς τὸ τί μιλοῦ γιὰ μένα,
μηδὲ ὡς ἐδᾶ δὲν ἔχουσι ποῖο; εἶμαι γνωρισμένα ·
Ὁ κόσμος πρίχου νὰ γενῇ ἐγὼ εἶμαι γεννημένος;
θεὸς ἀπάνω τῇ οὐρανούς περὶσσα ἐμπορεμένος ·
μηδὲ ἡ σαῖταις μου ποτὲ κανεὶ δὲ θανατῶνου, 15
μόνο γλυκιὰ καὶ ἀπλαχφρά πᾶσα καρδιά πληγῶνου,
γιὰ νὰ ναι ἀγάπη πάντοτε καὶ ὁ κόσμος νὰ πληθύνῃ,
καὶ ὁ θάνατος νὰ μὲν μπορῇ τῷ ἀνθρώπου νὰ λιγαίνῃ,
καὶ ὅσοι ἀπ' αὐτὸ χαθούσινε τόσο ἀπὸ μέ γεννοῦνται,
καὶ ἀπὸ τὸν κόσμον οὐδὲ ποσῶ; γιὰ τοῦτο δὲ ξεφλισοῦνται. 20
Ἡ κατοικιά μου ἐς τὰ ὁμορφα κορμινὰ τῶν κορασίδων
βρίσκεται, καὶ ταῖς πληγωμαῖς ἀπὸ δεκεὶ τῶς δίδω ·
ἐκεῖ καὶ ταῖς σαῖταις μου βάνω καὶ τὸ δοξάρι,
καὶ ἐκεῖ ταῖς φτυάνω καὶ ἐδεκεὶ τοὺς βάνω τὸ ξιφάρι ·

- 25 ὥραις 'ς τὰ φρύδια χώνομαι μιᾶς κορσιίδας, καὶ ὥραις
 τσῆ ἀλλῆς εἰς τ' ἀμματόκλαδα, γῆ μέσα 'ς ταῖς δυὸ κόρας
 τῶν ἀμματιῶ, γῆ 'ς τὰ γλυκιὰ χεῖλη τὰ κορσλένια,
 γῆ εἰς τὰ σγουρά τῆς κεραλῆς τὰ παραχρυσωμένα,
 γῆ εἰς τὸ λαιμό, γῆ εἰς τὰ βυζά, γῆ εἰς τὴ χιονάτη χεῖρ,
- 30 καὶ χίλια στήθη ἀποδεκεῖ πληγῶν πάσα μέρα.
 Φτεροῦγαις ἔχω καὶ πετῶ, κ' εἰς πᾶσα τόπο πηαίνω,
 καὶ ὥραις 'ς τὰ ὕψη πέτομαι, καὶ ὥρας 'ς τὰ βάθη ἐμπαίνω.
 Ἄρχοντες, πλούτους, βασιλεῖους, σκλάβους, πτωχοὺς καὶ δούλους
 χωρὶς ἐντῆρησι καμνιά σύρνω [δο]ξόβω τσῆ οὔλους.
- 35 Γιὰ ταύτως ὁκ τοὺς οὐρχνοὺς σήμερο καταιδρίνω,
 μὲ βιά πολλή 'ς τὴ χώρα σας τούτη τὴν ἄξα ἐμπαίνω,
 γιὰ νὰ δοξέψω σήμερο μιὰ νειά, ποῦ 'χε ἀγαπήσει
 τοῦτος ἀπώρχεται ἐδῶ ποῦ θέλετε γροικῆσει.
-

Π Ρ Α Ξ Ι Σ Π Ρ Ω Τ Η .

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ καὶ ΑΡΕΤΑΣ.

Χ Ρ Υ Σ Ι Π Π Ο Σ .

Μέσα σὲ κύματα σκληρὰ καὶ θυμωμένη μάχη
τοῦ ἄνεμου καὶ τῆς θάλασσας γεῖς ναύτης ὄντα λάχῃ,
δειλιᾷ πολλὰ καὶ ἀποκτυπᾷ καὶ χίλιαις ἔγνοιαις βάνει,
γὰρ πᾶς ὄντας βραδυάζεται καὶ τὴν ἡμέρα χάνῃ,
καὶ ἡ γιαφρισμένη ταραχὴ φόβο πολλὸ τοῦ δίδῃ 5
καὶ σβύνῃ τὴν ὀλπίδαν τοῦ τῆς νύκτας τὸ σκοτεῖδι.

Μὰ ἀπῆτις ἀπὸ τοῦ γιάλου τὸν τράφο θέλει βγάλει
τὸ ῥοδοστολισμένο τῆς καὶ τὸ χρυσὸ κεράλι,
τότες ἀρχίζει ὁ φόβος τῆς καὶ ἡ γιέγνοια νὰ λιγνέῃ,
καὶ τὴν ὀλπίδαν τοῦ τὸ φῶς τοῦ ξάφτει τὴν σδυμένη. 10

Τέτοιαις λογῆς τὸ λογισμὸ κύματα θυμωμένα
ἔς τὴ θάλασσα τοῦ πόθου μου μὲ πολεμοῦ καὶ μένα·
γὰρ τοῦτο τρέχω εἰς τὴν αὐγὴ τῆς ἀγάπης νὰ προβάλλῃ
μὲ τὸ λαμπρὸν τῆς πρόσωπο ἔς ἐλπίδα νὰ μὲ βάλλῃ.
Πρόβαλλε, αὐγὴ γλυκότατη, καὶ ἡ γιομορφιά σου ἄς φέρῃ 15
τὸν ἥλιο τοῦ προσώπου μου ἔς τοῦτα ζημιὰ τὰ μέρη·
μὲ ἓνα γλυκὺ σου στόχασμα πάρυττα ν' ἀναζήσῃς
τῇ νεκρωμένη μου καρδίᾳ καὶ τῇ ἔγνοιᾳ μου νὰ σβύσῃς.

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Πέ μου, νὰ ζῆς ἀρέντη μου, καὶ τοῦτο ἡ φρόνέψί σου
μηδὲν τὸ πιάσῃ ἀποκοτιά, γιὰτ' εἶμιαι δουλευταί σου, 20

πρέπει, πουλί ὁ κυνηγὸς ὅπου ποθεῖ σὰμ πιάση,
καὶ ὁ ναύτης εἰς τὸ σπῆτιν του ἀπῆτις θέλει ῥτάσει,
μπλεῖδ νά'χου ἄλλο λογισμὸ παρὰ τὰ κερδεμένα
πράγματα μόνο πασαεῖς νὰ χαίρεται ὅλο ἕνα;

- 25 Κι' ἂν ἦναι τοῦτο ἄπρεπο, γιάντα ἡ ἀφεντιά σου
ἀπῆτις τὴν ἀγάπη σου νὰ 'χῆς 'ς τὴμ πεθυμιά σου,
τέτοιαις λογῆς πικραίνεσαι, τοῦτο ἐγὼ θαυμάζω,
καὶ θὰ τὸ πῶ, τὴ γνῶμη σου πολλὰ καταδικάζω!
Μὰ ποῦρι ἂν ἦναι τῶν ἄλλῶ... κουρφοῦ δὲν εἶναι ἐμέναι!

Χ Ρ Υ Σ Ι Π Π Ο Σ .

- 30 Μάλιος; ὡς εἶναι τῶν ἄλλῶ, κρυφὸ ἄς ἦν' καὶ σένα .

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Μὰ πῶς κουρφοῦ 'ναι μετὰ μέ, ἀνὴ κ' ἡ ποθητή σου
μοῦ τό 'πε ἐκείνη φέρωντας μιὰ ὥρα ἀθιβολή σου.

Χ Ρ Υ Σ Ι Π Π Ο Σ .

Ποιὰ ποθητή μου;

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

- Ἡ γνωστικὴ τοῦ μισερ Στάθη ἡ Φαῖδρα,
τὸ βόδο τῶν ἄλλῶν ἀνθῶν καὶ τῶν καρδιῶ ἡ γιαιφένδρα,
35 τούτη ποῦ χάνεται γιὰ σέ, καὶ ἔδωσες τὸ χέρι
καὶ δακτυλίδι, ὡς μοῦ 'χε πεῖ, γιὰ νὰ τὴν κάμῃς ταῖρι...

Χ Ρ Υ Σ Ι Π Π Ο Σ .

- Τοῦτο δὲν ἦτονε ποτὲ 'ς ἐμάς, καὶ σφάλμα πιάνει,
καλὰ καὶ δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ φυρεθῇ πῶς σφάνει·
μ' ἀπῆτις κύρη δεύτερο σ' ἐγνώρισα ἀκριβό μου
40 'ς τὴ δούλεψί μου τὴμ πιστή, γροίκησε τὸ κουρφοῦ μου·
τέσσερης χρόνοι ὅπου 'ρθαμε ἀπὸ τὸ Τζάντε τῶρα
θενά 'ναι, ἃ δὲν κομπώνωμαι, 'ς τούτη τὴν ἄζα χώρα·
καὶ ἔτσι περνώντας ὁ καιρὸς τούτη τὴμ πλουμισμένη
Φαῖδρα 'ς τὸμ πόθο ἐγνώρισα γιὰ μένα ἄφτωμένη·
45 τὴ θέλησι τῆς κορατᾶ; ἡ γι' Ἀλεζάνδρα ὀρίζει,

κ' εἶναι μεσίτρα τῆς δουλιᾶς, καὶ νὰ τὴν κάμῃ ὀλπίζει.
 Κι' ὅζω ἀπὸ τοῦτο ὁ κύρης τῇ μοῦ τήνε τάσσει ἀκόμη,
 γιατί τῇ Φαῖδρα ἀγαπᾷ κ' ἐκεῖνος ἔχει γνῶμη.
 Μ' ἄμες τὴν προξενίτρα μου νὰ ὑρῆς γιὰ νὰ γροικῆσης
 τὸ πρᾶμμα ἀν' ἐκατήστεσε, ἃ θεὸς νὰ μοῦ βοηθήσης. 50

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ.

ΑΛΕΞΑΔΡΑ καὶ ΦΛΟΥΡΟΥ.

ΑΛΕΞΑΔΡΑ.

Ἀπὸ τὰ ψῆς μοῦ ὠρδίνισσε ἡ Φαῖτρά μας, νὰ ζήσω,
 κερὰ Φλουροῦ μου, σύνχυγα νᾶρθω νὰ σοῦ μιλήσω·
 γιὰ τχύτως ἦρθα, καὶ θωρῶ πῶς θενά μᾶς ἐπέψη
 μὲ ρούχη τῆς μαστόριστας μωδέρνα νὰ συστήψῃ.

ΦΛΟΥΡΟΥ.

Καὶ δὲ τοῦ γάμου τῇ χαρὰ θενά'χῃ τῇ μεγάλῃ, 55
 γιὰ τοῦτο καὶ τὰ ροῦχά τζι συστήβει νὰ τὰ βάλλῃ.

ΑΛΕΞΑΔΡΑ.

Δὲν ἔχει τέτοιο λογισμό, μὴδὲ ποτὲ συγκλίνει,
 μὰ λέγει πῶς ἐσφάζεντο καλλιὰ τὴν ὥρᾳ ἐκείνῃ.

ΦΛΟΥΡΟΥ.

Καὶ ὅζω ὁ γαμπρός, γιατί μεστὸς εἶναι καὶ τῷ χρόνῳ του,
 μὰ πάλι πλεῖσο καὶ πολὺ θενά'χῃ τὸ καλόν του. 60

ΑΛΕΞΑΔΡΑ.

Ἀνάθεμά τα τὰ καλὰ μὲ χωρὶς χάριν ἄλλῃ,
 κακὰ ζεσταίνει, καὶ ἄση με, τοῦ γέρου γῆ ἀγκάλη.

ΦΛΟΥΡΟΥ.

Σῶπα, κι' ὁ κόσμος γιαιτρικὰ καὶ τὰ βοτάνια γέμει,
 ρουσοῦσι καὶ τὰ ροιζικὰ σὰν κᾶνου κ' οἱ γιανέμοι·
 ὅς τὸ Χρίσιππο τὸμ πύθον τῆς κρητεῖ, μὰ ἐκεῖνος πάλι 65
 γροικῶ πῶς προξενεύεται καὶ ἀγάπη ἔχει ἄλλῃ.

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Ἐστ' εἶσαι πλειὰ παληότερη καὶ πρακτικὴ γυναικα,
 κ' ἓνα μοῦ πέ, κυρὰ Φλουροῦ, καὶ ἐγὼ ἀφουκροῦμαι δέκx.

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ .

- Κάτεχει, Ἀλεξάνδρα μου, καὶ πᾶτα ὄντας λογιᾶσω
 70 τὴν εὐτηνιά τῶν γυναικῶ, μῶρχετ'αι νὰ κτηκιάσω·
 'ς ὅλα τὰ πρᾶμμα ἀκριβοιὰ πάντοτε ὡς εἶναι λέσι,
 καὶ πᾶσα ὀλίγο ὅπου πουλοῦ πιάνου πολὺ τορνέσι,
 μόνο ἐμᾶς ἡ πόληψι κ' ἡ γευτηνιά γυρεύγει,
 καὶ κατοικιὰ μᾶς ἤκxμε καὶ μπλειό τση δὲ μισεύγει.
 75 Ἀνάθεμά σε γιὰ καιρός! τάχα σὲ κόσμου ἄλλο
 νὰ δοκιμάσουσι καὶ μὴ τέτοι'ας λογιᾶς μεγάλο;

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Δ' ἐνι 'ς τὴ χώρα μοναχὰς τοῦτο ὅπου σὲ σράζει,
 κερὰ Φλουροῦ μου, μαλισταῖς πάντοθε ὁ κοῦκος κρᾶζει.

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ .

- Θωρῶ το καὶ πρικαίνομαι, πλαντῶ καὶ σκῶ περίσx,
 80 γιὰτὶ θυμοῦμαι ἄλλη φορὰ καὶ ἔτ'ζι ποτὲ δὲν ἦτα.

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Ἄς πηκίνωμε τὸ λοιπός, Φλουροῦ, καὶ κάτεχε το...
 'ς πᾶμε, μὴν ἐρθῇ ἐδῶ ὁ Μπουρδιᾶς καὶ κάμει καστελέτα.

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ .

ΜΠΡΑΒΟΣ καὶ ΠΕΤΡΟΥΤΖΟΣ .

Μ Π Ρ Α Β Ο Σ .

- Καταρχμένο ροιζικό... καὶ ὦ, γιάντα εἰς τὸ καιρό μου,
 δὲν εἶν' τοῦ Ξέρξε ὁ πόλεμος καὶ νὰ τὸν ἔχω ὀχθρό μου!
 85 γιάντα δὲν εἶναι ἡ ταραχὴ τῆς Τρόγιας, γὴ κ' ἡ μάχη
 τ' Ἀνίμπαλε τοῦ θυμαστοῦ, καὶ νὰ 'μαι ἐκεῖ νὰ λάχx!

γιάντα δὲν εἶναι οἱ παλαιοὶ πολέμοι, ὅπου 'σ'α πλεῖστοι
 'ς τὸν ἄρκοτο καὶ πρὸς τὸ βορρᾶ, σ' ἀνατολὴ καὶ εἰς δύσι,
 νὰ λάχῃ μόνιος εἰς μίαν μερὰ καὶ τὰ φουσάτα εἰς ἄλλη,
 νὰ τῶς ἐδίδω σκότισι καὶ ταραχὴ μεγάλη! 90
 καὶ μόνο ἐτοῦτο τὸ σπαθί 'ς τὰ χέργιά μου τὸ φῖνο
 σπαθιαῖς νὰ ρίκτω εἰς μίαν μερὰ κ' εἰς ἄλλη μετὰ κτεῖνο...
 πόδια καὶ χέργια, κεφαλαῖς καὶ μέλη πᾶσα μέρη
 κάτω 'ς τὴ γῆ νὰ βρέχουσι νὰ κάμω ὅκ τὸν ἀέρη,
 νὰ κάμω βρύ[σε:] αἵματα, σωροὺς τὰ σκοτωμένα 95
 κορμιά, καὶ νὰ χαλῶ τειχίᾳ μὲ μάτια θυμωμένα!
 Πετροῦτζο, πῶς σοῦ φαίνονται; θωρεῖς ὄντα στρῆροῦσι
 'ς τὸ πορτεγὸ μου τ' ἄρματ' αὐμάτιά μου νὰ δοῦσι
 νὰ κρέμονται κλιτότατα καὶ πρᾶπονεμένα,
 γιὰτὶ δὲν μπαίνουνσι συχνὰ 'ς τὴ μάχη μετὰ μένα! 100
 τοῦτο τὸ μπράτζο τὸ φρικτὸ νὰ τὰ κρατῇ κοντὰ του
 τ' ἀστροπελέκι[x] μαλίστάς τοῦ φοβεροῦ θανάτου!

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Μὰ τὴν ἀλήθεια, ἀφέντη μου, λυποῦμαι σε περίσση,
 γιὰτὶ θωρῶ καὶ σὺ σὰμ μὲ νὰ 'χῃς τὴλ λύπην ἴσα!
 πόσαις φορὰς λουκάνικα καὶ ἀπάκια κρεμασμένα 105
 καὶ σελιτιζούνια θαυμαστὰ καὶ μοσκομουρισμένα,
 καὶ χοιρομέργια 'ς τὸ καπνὸ γῆ κ' εἰς ἀέρη, κ' ἄλλα
 ὀχητὰ θωροῦν τ' ἀμμάτιά μου 'ς ἀρχοντικὰ μεγάλα,
 καὶ μὲ πολλὴ κλιτότητα τάχ' μὲ συντηροῦσι,
 κ' ἄσκημα δάκρυα βγάνουσι, γιὰτὶ δὲν τὸ βρᾶτοῦσι 110
 πῶς δὲ μαλλῶνου μετ' αὐτὰ τὰ δόντια τοῦ στράματος,
 τ' ἀστροπελέκια μαλίστάς τοῦ φοβεροῦ τοῦ κράτου!

Μ Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ἔδε σουσοῦμι ὁμορφῶ! ποῦ τὸ ἔρηκες, βουβάλι!

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

- Ἐπὶ πικινῆ; τὴν τέχνη σου, κ' ἐγὼ τῇ δικῇ μου πάλι·
 115 μὰ ποῦρι τὰ λουκάνικα μέσσι νὰ ἀναθιβάνω,
 νὰ ἀναστεινάξῃς; εἶδ' αὖ σε καλὰ, 'ς τὴ ψή μου ἀπάνω·
 περίττω πλειὰς γροικῶντάς με νὰ πῶ τὰ σαλτιτζούνια,
 θαρρῶ νὰ σοῦ ῥθεν ἡ μυρωδιὰ καὶ κάτσε σου 'ς τ' ἀρθούνια.

Μ Π Ρ Α Β Ο Σ .

- Ἄν εἶχες πεῖ, γιὰ πόλεμο! μὰ αὐτὰ δὲν τὰ λογιάζω,
 120 καὶ μοναχὰς γιὰ ζῆσί μου τὰ παραδοκιμάζω.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Καλὰ τὸ λέγεις, μὰ δυντὰς δῆς καλὴ γουλιὰ 'ς τὸ πιάτο
 νὰ θὰ τὴμ πιάσω, τὸ ζηνιὸ μου λέγεις—ἄς τὴν κάτω!

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Νὰ ξέρῃς πῶς καὶ ἐκεῖ καλὰ κατέχω τὴ σκριμίδα!

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Νὰ τήνε παίζῃ πλειὰ καλιὰ ποτέ μου ἄλλο δὲν εἶδα.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

- 125 Ὅσον κοντολογιὴ ὁ βασιλεὺς ἐς εἶσαι τῷ μαργιόλω,
 σὰν εἶμαι τῷμ. παληκαργιῷ ἐγὼ 'ς τὸν κύσμον ὅλο.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

- Ἐγὼ 'μαι, ναίκαε, ὁ φατζιλιός, μὰ γιάντ'α πρᾶξι ἔχεις
 καὶ ὅλαις ἐσὺ τσῇ τέχνης μου ταῖς κοπαναῖς κατέχεις...
 πάλι πολλὰ ἐνέστεξες, τοῦ φαητοῦ θυμᾶσαι
 130 λογιάζω πλειότερα ἀπὸ μέ, καὶ πάλι μοῦ καυκάσαι!

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Δὲν εἶναι ἐκεῖνο ἀπαρθινά, Πετροῦτζο, μὰ μὲ γνῶσι
 θυμοῦμαί του τοῦ φαητοῦ μὲ τζῆ ἐρωτιᾶς τῇ βρωσί.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Ἰντά'ναι ἡ βρωσί τσῇ ἐρωτιᾶς;

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ἀγάπη μιξ; κοπέλας.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Προτύτερα σ' ἐλόγιαζα τὸ πῶς ἐπαρφελάς,
μὰ ἀπῆς ἀρίνεις 'ς τὴν καρδιά τὴν δυνατὴ σου μέγα 135
νὰ ἔμπη ἢ γιαγάπη, δὲ φελᾷς, νὰ ζοῦμε, δυὸ τορνέσια.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ἰντά 'ναι αὐτάνα τὰ μιλεῖς; καὶ ὁ Μάρτες; τὸ λειοντάρι
γροικᾷ τὸμ πόθο 'ς τὴν καρδιά, γιχτι ἔχει πλεῖσα χάρι.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Ἐκί τὸ λειοντάρι κι' ὁ Μαρτῆς Ἰντά 'χει μετὰ σένα
νὰ κάμη ὁποῦ 'σαι ἀδυνατὸς παρ' ἄθρωπο κανένα; 140

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Δὲν εἶπα γιὰ Μαρτῆ ἐγώ, μὰ 'πα γιὰ τοῦ πολέμου
τὸ μεγαλότατο θεὸ ἀπ' ὅλοι τόνε τρέμου.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Ὅζω ἀπὸ σένα μοναχάς...

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Μπεσάς...

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Λοιπὸ καὶ τ' ἄλλο
μοῦ πὲ Ἰντα θέλεις ἀπὸ μέ, καὶ κόπο θενὰ βάλλω.
Νὰ δὲ σὲ φτάνει τὸ λοιπό, τοῦ πόθου παλληκάρι, 145
ἐκείνη ὁποῦ τὸ σπῖτι σου κρατεῖ καὶ γοβερνάρει,
κι' ἄλλη γυρεύγεις, πελελέ;

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ἰντα μιλεῖς!

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Παينῶ σε.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Πετροῦτζο, γύρισε ἐδεπᾷ, τ' αὐτιά σου ἐμένα δῶσε.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Ἄν εἶχες πεῖς τὰ χέργιά μου ζημιὸν εἶχα τὰ ξηπλώσει
 150 νὰ σοῦ τὰ δώσῃ, μὰ τ' αὐτιά δὲν ἔχω πῶς σοῦ δώσει.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Γροίκεσε θέλω νὰ σοῦ πῶ . . .

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Τώρα καλὰ γροικῶ σου,
 μίλησε, ἀφέντη, μίλησε καὶ πὲ τὸ λογισμό σου.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Τοῦ μισερ Στάθῃ ἡ κοπελιά τοῦ Κυπριώτῃ ἐκαίνη,
 σὰ ξεύρεις, εἶναι ἡ ποθητὴ καὶ ἡ κόρη ὅπου μὲ κρίνει . . .
 γροικᾷς Πετροῦτζο ;

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

155 Γροικῶ σοῦ το, μὰ ὀλίγη ἐλπὶδα ἔχω,
 καὶ πῶς νὰ κάμῃς τὴν δουλιὰ ἐτοῦτο δὲν κατέχω·
 γιὰτὶ ἂν τὸ μάθῃ ὁ κύρης τση δύναμι ἔχει τόση
 καὶ τῶν ἰδυό μας παρευθὺς θάνατον νὰ μᾶς δώσῃ.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Γροίκα σοῦ λέγω !

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Πέ μου το .

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Νὰ παίξῃ ἡ ὀρόνεψί σου
 160 θέλω σὲ τούτῃ τῇ δουλιὰ καὶ σὲ καὶ τὸ ἀδερφῆ σου.

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ .

ΦΛΟΥΡΟΥ εἰς τὸ παραθύρι, ΜΠΡΑΒΟΣ καὶ ΠΕΤΡΟΥΤΖΟΣ.

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ .

Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὅπου κτυπᾷ τῆς πόρτης τὸ κεράκι ;

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Πρόβαλλε ἐδῶ, κερὰ Φλουροῦ, γιατί κανεῖς σὲ θέλει.

(Τότες ξανακτυπᾷ τὴν πόρτα).

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ .

Ἰντα, εἶν'; ὁμορφα κτυπᾷς, κ' Ἰντα ὁμορφα σονάρεις!

ἀπὸ τὸ κτύπο σου θαρρῶ πῶς νά'σχι διακονιάρης.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Ἰντα καλὰ σ' ἐγνώρισε ἡ ἀδερφή μου, ἀζάπη.

165

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ἀλήθεια διακονίζομαι, μόνο γιὰ τὴν ἀγάπη.

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ .

Γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ θεοῦ...

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Σώπα, μωρή, τὰ σάλια!

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ .

Στάσου νὰ πάρης, δυὸ κουκιὰ νὰ κάμης ἀστραγάλια.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Πρόβαλλε καὶ ἄς τα τὰ δειλά... μουδιῶ πῶς δὲν τρομάσει!

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ .

Αἰ, δῶ Ἰντα θέλει ὁ φαφλατᾶς, μὴν μπὰ μοῦ τὰ διαβάση. 170

Αρέντη μου βροντόλαξε, ἐσὺ ὅποῦ ἐκτύπας ἤσου;

Ἰαρρῶ καὶ δὲ σ' ἐγνώρισα, νὰ ζήση τὸ κορμί σου.

Ἰντα τὴ θέλεις τὴ Φλουροῦ;

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Νὰ πῶ γιὰ τὴ δουλιά μου...

Ἰὰ πρὶν νὰ πάγω παραμπρός, κατέχεις τὴν καρδιά μου.

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ .

Ἦν ἐγνοια ἔχω ἐγὼ καλὰ σὰν πρέπει τῆς δουλιᾶς σου,

175

ἤγχινε, καὶ ἄς νὰ κάμω ἐγὼ μόνο συναφορμάς σου.

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ.

ΣΤΑΘΗΣ, καὶ ΦΟΛΑΣ ὁ φαμέγιός του.

ΣΤΑΘΗΣ.

- Καὶ ἐγὼ σοῦ λέγω, γάρτ'αρε, πῶς τοῦτα τὰ δεῖλά σου
 δὲν μὲ φελοῦσι, κι' ἄφης τα, γῆ σπῶ τὰ καύκαλά σου!
 Πᾶσα ὄντας ἦναι ἀρχιμενιά τέσσερης λίτραις παίρνεις,
 180 καὶ φαίνεται μου ἀληθινὰ καὶ τὸ πετζί μου γδέρνει·
 καὶ δίδω σού τα, καὶ μπορεῖς μὲ τὰ μισά, νὰ ζήσω,
 νὰ ντύνεσαι καλότερα νὰ μ' ἀκλουθᾷς ποπίσω·
 μὰ πάντα κακορροϊζικὸς εἶσαι καὶ ξεσκισμένος,
 κ' εἶν' ἐτροπὴ νὰ μ' ἀκλουθᾷς σὺν εἶται καμωμένος!
 185 Μὰ κατὰ πῶς μοῦ τό 'πασι, ἡμέρα δὲ σοῦ πέρνα
 παρὰ νὰ πάγη; δυὸ καὶ τρεῖς φοραὶ εἰς τὴν ταβέρνα,
 σὺν νὰ μὴν εἶχες νὰ περνᾷς 'ς τὸ σπίτι τὸ δικό μου!
 μὰ πάψε... γῆ ζυγόνω σε μὲ ὦρα 'ς τὸ θεό μου.

ΦΟΛΑΣ.

- Τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθινὰ ποτέ, κ' ἡ γιγφεντιά σου
 190 μὴ θὲ νὰ δίδῃς εὐκόλα 'ς τὰ ψώματα τ' αὐτιά σου,
 'ς τὴν ἄλλη ἀπώρθη νὰ τὸ πῇ, πῶς ψεύει πέ του ποῦρ,
 ξαπλώνοντας τὴν χέρα σου 'ς τὴν ἐδικήν του μούρη.

ΣΤΑΘΗΣ.

'Σ τὴν ἐδική σου θενὰ πῆς· δὲν εἶναι ὥτ' ἐσένα
 ὁποῦ μοῦ τὸ 'πε, γάρτ'αρε!..

ΦΟΛΑΣ.

- Δὲν εἶναι ὥσ' ἐμένα,
 195 γιὰτ' εἶμαι ἐγὼ καλλίτερος, καὶ ὁμπρός, ἀφέντη, ρώτε.

ΣΤΑΘΗΣ.

Ναί, γιὰτ' ἤκανε ὁ κύρης σου τὰ ξύλινα καπότη.

Φ Ο Λ Α Σ .

Μηδὲν τόνε καταφρονῶ, ἀφέντη, κ' ἤκαμέ σου
καὶ ἐσένα τέτοια φορεσά, κ' ἡ τέχνη του ἤρεσέ σου.

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Ναί, γιὰ τὸ κτῆμά μου θά πῃς.

Φ Ο Λ Α Σ .

Ναίσκε, κ' ἐγὼ γιὰ κεῖνο
μιλῶ, μὰ τὴν ἀθιβολὴ δὲν θέλω νὰ μακρύνω· 200
καὶ ἄς ἐρθώμε 'ς τὰ πρῶτά μας· τραντάξης· μέρσις κάνεις
σωσταῖς, τὸ μῆνα καὶ ὦρα μιὰ ποτέ σου δὲν τὴ χάνεις·
καὶ κάνω κότο, κατὰ πῶς ποθές, τὰ 'χω γραμμένα,
πῶς μοῦ χρωστεῖς ἀληθινὰ τορνέσα ἀκόμη ἐμένα .
Ἐξῆς, ἔχω μῆνες σπῆτι σου σωστοῦς καὶ ἐρτά ἐβδομάδες 205
καὶ μέρσις τραντατέσσερσις...

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Σώπα ταῖς πελελάδαις,
δὲ σοῦ πιστεύσω ὅ, τι καὶ ἂμ πῇς... ἀνέ καὶ δὲν κατέχης,
γράμματα, πῶς τὸ λοιπονίς τοῦτο γραμμένο ἔχεις;

Φ Ο Λ Α Σ .

Ἄ δὲ διαβάζω 'ς τὸ χαρτί, γράμματα κάνω πάλι
ποῦ νὰ τὰ συντηρεῖ κανεὶς νὰ 'χῃ χαρὰ μεγάλῃ. 210

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Σ ἔντα χαρτί;

Φ Ο Λ Α Σ .

Σ τὸν τοῖχό μας μὲ τὸ μαχαῖρι σέρνω
τὸ θέλω, καὶ κρατῶ τονε γιὰ σκέδα καὶ καδέρνο.

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Ὁ τοῖχος ἀσπρος πελελοῦ χαρτὶ εἶναι γιὰ νὰ γράφῃ.

Φ Ο Λ Α Σ .

Σ τοῦτο συχνὰ μὲ κάρθουνο κ' ἡ γιαιφεντιὰ σου βάφει.

Σ Τ Α Θ Η Σ .

- 215 Σώπα, καὶ πήγαινε γοργὸν νὰ βρῆς τὸν Ἑρμογένη
τὸ δάσκαλο καὶ ἀφέντη σου, τοῦ πέτον ν' ἀνημένη
γιά κείνο ὅπου ἐμιλήσαμε, Φόλα, γιατί θὰ κάμω
μὲ τὸν τετόρε σήμερο τζῆ Φαίτρας μου τὸ γάμο .

ΣΚΗΝΗ ΕΚΤΗ .

ΣΤΑΘΗΣ καὶ ΑΛΕΞΑΝΤΡΑ .

Σ Τ Α Θ Η Σ .

- Ὁ λογισμὸς μὲ τυραννᾷ κ' ἔχει με ἀπάνου κάτω,
220 γιατί ἡ καρδιά μου ἀποκτυπᾷ κ' ἐγδέχεται μαντάτο,
νὰ μάθω ἂν ἔστελειώνουσι τοῦ Χρύσιππου τὸ νάλο,
σὰν ὁ ντοτόρες μου 'ταξε νὰ κάμη χωρὶς ἄλλο.
Μὰ ἐτούτη ἀπώρχεται ἐδεπᾷ μὲ τὸν τετόρε ἔχει
φιλίκα καὶ πᾶσά του κουρφο καλότατα κατέχει .
κυρ' Ἀλεξάνδρα εὐγενική! . .

Α Λ Ε Ξ Α Ν Δ Ρ Α .

- 225 Γιά με . . . μιλεῖ νὰ ζήσω
ἀφές, ὁ Στάθης, τοῦ γροικῶ .

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Στέκω νὰ σ' ἐρωτήσω
καὶ θάρρεψέ μου το νὰ ζῆς, ἂν ἦ καταστεμένα
τοῦ Χρύσιππου τὰ πράμματα σὰν ἦναι μ.λημένα .

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

- Καταστεμένα βρίσκονται, καὶ πρὶν νὰ ῥθῇ τὸ βράδυ
230 ὀρπίζω νὰ ναι ὁ Χρύσιππος μὲ τῇ Λαμπρούσας ὁμάδι .

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Χαίρομυ τὸ μαντάτο σου, γιατί κ' ἐγὼ ὀξοπίσω
θὰ ξετελειώσω τῇμ παντρειά τσῆ Φαίτρας μου νὰ ζήτω

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Πρέπό 'ναι, ἀφέντη, ἀληθινά, γιατί ὁ καιρός της φεύγει·

τ' ὁπωρικὸ γεννήθηκε καὶ πασαεῖς ζηλεύγει...

σήμερα ἐθώρου ἀπατά, νὰ ζήσω, τ' ὄνειγίόν της,

235

μόνο διατ' εἶναι ὀγλήγορα θαρρῶ τὸ ροιζικόν της.

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Πέ το, Ἀλεξάνδρα μου, νὰ ζῆς...

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Δύο ὀκιάλια χρυσωμένα

ἐθώρου κ' εἶχες, καὶ γυαλί δὲν ἦτονε εἰς τὸ ἓνα,

καὶ ἐρωτοῦσα, καὶ ἀπὸ καιρὸ μου 'λεγες κ' ἤχασές το,

240

κ' ὄντας τὸ βρίσκης 'ς τὴ φωτιά τάχατες, κ' ἤβγαλές το

καὶ βαίνεις το 'ς τόπον του κ' ἤφεγγε ὡσάν καὶ τ' ἄλλο,

καὶ ῥεγουσοῦνε κ' εἶχες το θαραπειῶ σου μεγάλο·

καὶ ξεδιαλύνω τὸ ὄνειρο, πῶς θές νὰ συντροφιᾷσης

μὲ ταῖρι ἀψά τῇ Φαῖντρά σου, πολλὰ ν' ἀναγαλλιᾷσης.

Σ Τ Α Θ Η Σ .

'Ἀρέσει μου ἡ ξεδιάλυσι, καὶ τ' ὄνειρο αὐτόνο

245

μὰ γὰ καλιά τὸ ξεδαλυῶ πρὸς τὸν ὑγιό μου μόνο·

τίς ξεύρει ἂν ἦναι ζωντανὸς καὶ λάχη ἀποῦ τῇ χέρα

τῷ Μπαρμαρέσω νὰ 'ρθῇ ἐδῶ 'ς τὸ Κάστρο μὲ ἡμέρα;

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Εἶχες λοιπὸ καὶ ἀσερνικό;

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Εἶχα, καὶ πιάσασί μας

σκλάβους, καὶ αὐτὸ ἐπῆρασι καὶ ἐμᾶς ἐφήμασί μας...

250

γὰ νὰ μὴ στέκω 'ς τὴν Τουρκιά καὶ νὰ 'ρθω εἰς τὴ δική μου

πατρίδα, ὅπου 'σανε ἀπὸ δῶ γροικῶ οἱ προπάτοροί μου,

ἐπούλησα τὸ πρᾶμμά μου καὶ τὰ παιδιὰ μου ἐπῆρα,

ὅπου ὀρφανὰ τ' ἀνάθρεψα σὰν ἤθελεν ἡ μοῖρα,

καὶ ἐμᾶς σὲ ξύλο Κρητικὸ ἐρχωντας μᾶς ἐπιάσχα

255

ΚΡΗΤ. ΘΕΑΤΡ.

κρουσάροι ἀπὸ τοῦ Τούνεζι καὶ αὐτοὶ μᾶς ἐμοιράσθ,
τὸ ἀσερινικὸ ἐπῆρε ὁ γεῖς 'ς τὸ ξύλον του καὶ ἐδιζύθ,
μὲ ἔνχ μου δουλο 'ς ἄλλη ὁδό, κ' ἐμᾶς μὲ τὸ καρὰβι
ἐσύρνα τ' ἄλλα ὁποῦ 'σανε τ' ἀπομονάρια τρία·

- 260 κ' ἐκεῖ σιμὰ ὄντας ἤμαστε ἀντίπερα 'ς τὴν Ντία,
Μαλτέζικα μᾶς εἶδασι καὶ ὀπίσω ἐπήρξασί μας,
καὶ κεῖνα ἐφοβήθηκασι ζημιὸ κ' ἐφήρξασί μας·

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Νὰ μοῦ τ' ἀξώσου οἱ οὐρανοὶ νά'ναι ἡ ξεδήγησί σου
καὶ μὲ καὶ σένα ἀληθινή, καὶ ναῦρης τὸ παιδί σου!

ΣΚΙΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ .

Ν Τ Ο Τ Ο Ρ Ε Σ Μ Ο Ν Α Χ Ο Σ .

- 265 Κρίσι δὲν εἶν' χερότερη καὶ πλειὰ τυραννισμένη
σάν ν' ἀνημένης ἀνθρωπο κι' αὐτὸς νά μὴ προδαίνη·
γῆ ποῦρι ὥσάν νὰ βρίσκεσαι 'ς τὴν ἐδική σου κλίνη,
κ' ὕπνο νὰ μὴν μπορῆς νὰ δῆς ποσῶς τὴν ὥρα ἐκείνη·
καὶ νὰ δουλεύης κανενὸς μ' ὅλη τὴν ὀρεξί σου,
- 270 καὶ νὰ μὴ νά 'χῃ εὐχαριστιὰ καμμιὰ ἢ δούλεψί σου.
Τοῦτα τὰ τρία βάσανα σήμερο δοκιμάζω,
καὶ ἀπὸ καρδιᾶς μὲ κάνουνσι καὶ βαρυναστενάζω.
Μέρα καὶ νύκτα, ἀφένδρα μου, δουλεύω τ'ζῇ ὁμορφιάς σου,
καὶ πρὸς ἐμένα ἡμερὴ δὲν εἶδα τὴ θωργιά σου...
- 275 'ς τὴν κλίνη μου πόσαις φορτὶς τὰ μέλη μου ἀκουμπίζω,
καὶ πάσχω ν' ἀποκοιμηθῶ καὶ ἀμμάτι δὲν σφαλιζώ!
Καὶ δᾶ τὸ Στάθη ἐγδέχομαι μόνο γιὰ τὴ δουλιά μας,
γιὰτὶ τὴν ἐσθετάμε ὑψέ; ἀνάμεσά μας·
καὶ αὐτόνος δὲν ἐράνηκε, μηδὲ κ' ἐμήνυσέ μου,
- 280 καὶ κρίσι ἡ ἐγδεχογὴ μεγάλη ἤδωκέ μου.

Δὲν τὸ λογιᾶζω ν' ἄλλαξε γνώμη, νὰ μὴ μὲ κέρμη
 γυμπρό, καὶ ποῦρι ἐδώσαμε χέρα μὲ χέρι ἀντάμη,
 καλὰ καὶ μὲ τῇ σύβασι ἐτούτη, χωρὶς ἄλλο
 καὶ ἐγὼ τῇ θυγατέρα μου μονάχας ν' ἀπογύλλω·
 γιὰ ὅπως κ' ἐγὼ τοῦ Χρύσιππου τὴν σημερινὴν ἡμέρα 285
 θεὸν σὲ δώσω ἀληθινά, Λαμπροῦσα θυγατέρα!
 Ὀϊμένα, ἀφέντρα μου ἀκριβή, καὶ πότες; νὰ βρεθοῦμε,
 νὰ σμιξοῦσι τὰ χεῖλη μας; πότες; ν' ἀγκαλιαστοῦμε;
 Ὀϊμένε, ἡ γιαγάπη σου τὸ νοῦ μου ἐσήκωσέ μου,
 τὰ λογικά μου ἐπῆρέ μου, τ' ἀμμάτια ἐτύφλωσέ μου... 290
 συχνὰ μὲ κάνει ὁ λογισμὸς καὶ δὲν κατέχω ποῦ 'μαι,
 Μπόρτολους ἐλησμόνησα, Τζανόνους δὲ θυμοῦμαι,
 παράγραφο δὲν ἔχω μπλεῖς τὸ νοῦ μου, οὐδὲ ντιγέστη,
 μηδὲ ἀκορτζέρομαι τὸ πῶς φορῶ ντατόρε βέστη·
 τοῦ Ὀρλάντο τὰ καμώματα δὲν τὰ καταδικάζω, 295
 γιὰ τὴν κρίσιν του κ' ἐγὼ 'ς τὸμ πόθο δοκιμάζω,
 κ' ἂν ἔλειπε ἡ ὀλπίδα μου πῶς τήνε παίρνω, κρίνω
 σήμερο ἐκαταστένουμου 'ς τὸν νοῦ ὡς ἂν κ' ἐκεῖνο.

ΣΚΗΝΗ ΟΓΔΩΗ .

ΠΑΜΦΙΛΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ .

Ἔρωτα, κρίνω, ποθητῶς ἀπ' ὅσους σοῦ δουλεύου
 καὶ πλείσταις καλορροϊζικαῖς τοῖς κάνει; καὶ ἀρεντεῦου, 300
 τὸμ πόθο τὸν παράξενο τοῦτο μηδένας νά 'χη.
 φιλία ἀπὸ τὴν κόρην του 'ς ἕνα καιρὸ καὶ μάχη·
 'ς ἕνα χιονάτο κ' ὁμορφο λιμνιόνα ἡ ψυχὴ μου
 ῥάσσει τὴν νύκτα μὲ χαρὰ καὶ μ' ἀναγάλλιασί μου,
 καὶ τὴν ἡμέρα σφαληκτὴ τὴν ὁμορφὴν του ἀγάλη 305
 κρατεῖ, κ' εἰς ἄγρια κύματα μ' ἀποζυγώνει πάλι·

- γλυκότατη ανάπαψι μοῦ φέρνει τὸ σκοτεῖλι,
καὶ κρίσι καὶ τυράννισι πάλι τὸ φῶς μοῦ δίδει·
μέσα 'ς τὸ φῶς τυρλώνομαι καὶ χάνω τὴν ὁδὸ μου,
310 καὶ τὸ σκοτάδι ἔχω φῶς καθάργιον κι' ὁδηγὸ μου.
Τέτοιαις λογῆς παράξενον τῆς ἐδικῆς μου ἀγάπης
παρὰ κανένα ποθητὸ τὰ πάθη γνώθω ἀζάπης,
κι' ὡς ὄνειρον μοῦ φαίνεται γλυκὺ, κι' ἀπῆς ξυπνίσω
χάνω τὴν τόσην μου χαρὰ καὶ ἔχω καὶ μὲν περίσσο.
315 Μὰ ἐδῶ τὸ μὲ πιστεμένο μου καὶ τὸν ἀγαπητὸν μου,
τὸ Χρῦσιππον τὸ φίλον μου, μάλισι τὸν ἀδερφόν μου...

ΣΚΗΝΗ ENNATH.

ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ καὶ ΠΑΜΦΙΛΟΣ.

Χ Ρ Υ Σ Ι Π Π Ο Σ .

- Ἔρωτα, ἄς βρέξουν σήμερον τῆς χάρις σου τὰ νέφη
δρόσος γλυκὺ τσῆ ὀλπίδας μου τὰ φύτρα μου νὰ θρέψῃ,
καὶ θάρρητε ταῖς δυσκολίαις, τὰ δάση κάμει στράτα,
320 μαντατοφόροι νὰ ἴθουσι σὲ μὲ γλυκιὰ μαντάτα.

ΠΑΜΦΙΛΟΣ.

Φίλε, σὰν ἔχῃς πεθυμινὰ χαρὰ ναύρῃς μεγάλην,
καὶ αὐτὸς εἰς τὴν παράδεισον τοῦ πόθου νὰ σὲ βάλῃ·
μὰ πέ μου τὴν ἀπόκρισι ἂν ἤμαθες ἀκομή
τῆς ποθητῆς σου τσῆ ὁμορφῆς τὴν ἐδικὴν τῆς γνώμης;

Χ Ρ Υ Σ Ι Π Π Ο Σ .

- 325 Μὰ τὸν Ἀρέτα ἀκομή δὲν εἶδα νὰ ἴρῃ κάτω
καὶ στέκομαι ἀπὸ κτύπημα ν' ἀκούσω τὸ μαντάτο.

ΠΑΜΦΙΛΟΣ.

Φίλε μου, ἡ τόσκις σου ἀρεταῖς κ' ἡ χάρες σου κινοῦσι
νὰ σ' ἔχου ἀκριβότατο καὶ νὰ σὲ πεθυμοῦσι·

καὶ ὡς εἶναι ἐσένα εὐκολο καὶ τῇ δουλιᾷ θές κάμει
'ς τὸν τόπον ὅπου πεθυμᾷς, νὰ 'το κ' ἐμένα ἀντάμη!

330

ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ.

Φίλε μου, ἄς παίνωμε λοιπὸ 'ς τὸ σπίτι τὸ δικό μας,
καὶ ἐκεῖ καλὰ τὸ θέλομε λογιᾶσαι ἀνάμεσό μας.

INTERMEDIO THE MOPESKAS.

(Τ'ζελεπῆς μὲ ἄλλους τρεῖς Τούρκους καὶ σύρνοντας μία κορασίδα καὶ ὁ πρῶτος λέγει).

Τ Ζ Ε Λ Ε Π Η Σ .

- Μὴν κλαίγῃς τόσῃ, κορασά, μὴ στέκῃς πικραμένη,
καὶ μετὰ μένα τάσσω σου νά 'σαι εὐχαριστημένη·
δὲ σὲ κρατῶ γιὰ σκλάδα μου, μὰ ταῖρι ἐδικό μου
θὰ σ' ἔχω, νά 'σαι μοναχὴ τὸ φῶς τῶν ἀμματιῶ μου·
5 μάλιος ἐσὺ μ' ἐπλήγωσες, κ' ἔχεις με σκλαβωμένο
κ' εἰς τὰ μαλλιά σου τὰ χρυσὰ σφικτὰ καδενωμένο.
Τ' ἀμμάτιά σου ἀνατράνισε τὰ γλυκοσοθεμένα
καὶ γύρισέ τα, κορασά, μὲ σπλάχνος πρὸς ἐμένα.

Κ Ο Ρ Α Σ Ι Δ Α .

- Ἄδικο ἔχεις, στρατηγέ, μὴ κόρη ὥσάν ἐμένα
10 ὅπου δὲν ἤκαμα κακὸ 'ς τὴ μάχη σας κανένα,
νά θές ἀποῦ τσῆ μάνας μου τὴ σπλαχνικὴ τση ἀγκάλη
νά μ' ἐξορίσης τὴ πτωχὴ μὲ πίκρα μου μεγάλῃ.
Ὁ βασιλεῖς σας πολεμᾷ κ' εἰσὲ λιγάκι ὥρα
παίρνει καὶ μπαίνει νικητὴς 'ς τὴν ἐδική μας χώρα·
15 δὲν εἶν' τιμὴ 'νοῦς στρατηγοῦ τόμ πόλεμο ν' ἀρήσῃ
καὶ νὰ γυρῇ μοναχὰς μὴ κόρη νὰ νικήσῃ.

Τ Ζ Ε Λ Ε Π Η Σ .

- Νίκη μεγάλη τὴν κρατῶ τὰ δροσερά σου κάλλη,
δὲ μοῦ 'λαχε καλομοιριά ὥσάν ἐτούτῃ ἄλλῃ.
Καὶ ἐσεῖς συντρόφοι μου ἀκριβοί, οὐδὲ ποτῶς δὲ χερίζω
20 τὰ πράγματα ὅπου ἐπήραμε, μὰ ὅλα σὰς τὰ χαρίζω,
μονάχας τούτῃ πεθυμῶ νά χω 'ς τὸ μερτικό μου,
καὶ ἄς ἦναι ὥσάν τὴ θέλω ἐγὼ χάρισμα ἐδικό μου.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΤΟΥΡΚΟΣ.

Τέσσερης βλέπω κ' ἔρχονται περίσσα θυμωμένοι
ἀπὸ τσ' ὀχθροῦς μας, καὶ καλὰ βρίσκονται ἀρματωμένοι.

ΤΡΙΤΟΣ ΤΟΥΡΚΟΣ.

Ἐπᾶ ἀ; σταθοῦμε εἰς μιὰ μερὰ, ποῦ θὰ διαδοῦ νὰ δοῦμε! 25

ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΤΟΥΡΚΟΣ.

Ὅρδινιαστῆτε μετ' αὐτοῦς; ἔς τὸν πόλεμον νὰ μποῦμε.

(Τότες ἔρχονται τινὲς καθαλιέροι Χριστιανοί, γυρεύοντας
τὴν κορασίδα, καὶ ὁ πρῶτος λέγει).

ΠΡΩΤΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ.

Ὅπόσα ἐγυρέψαμε καὶ οὐδὲ ποσῶς μποροῦμε
τῇ ὀχθροῦς μας ὅπου ἐκλέψασι τὴν κορασὴ νὰ βροῦμε.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ.

Ἐ τῇ ἐδεπᾶ ποῦ στέκουσι, καὶ ὅλοι τῷ; κερτεροῦσι
ἀρματωμένοι μετὰ μᾶς; ἔς τὸν πόλεμον νὰ μποῦσι! 30

ΠΡΩΤΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ.

Δὲν εἶν' τιμὴ οἱ στρατηγοὶ ἐδῶ καὶ κεῖ νὰ πηαίνου,
μὰ πρέπει ὀγιά τὸ βασιλεῖᾶ ἔς τὸν πόλεμον νὰ μπαίνου...
καὶ σεῖς ὀγιά νὰ κλέψετε ἐφύγετε ἀπὸ κεῖνο,
καὶ τιμημένοι στρατηγοὶ ἐσεῖς δὲν εἶστε κρίνω.

ΤΡΙΤΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ.

Ἡ καὶ τῶν τεσσάρῳ ἡ κερχαλῆς ἔς τὸν τοῖχον νὰ κτιστοῦσι,
γιὰ ξόμπλι τόσης ἀτυχῆς ὅλοι νὰ τῇ θεωροῦσι. 35

Τ Ζ Ε Λ Ε Π Η Σ.

Ψεύγεσαι ὅσαι φοραῖς τὸ πῆς... μὴ οἱ στρατηγοὶ γυρεύου
οἱ τιμημένοι τοὺς ὀχθροὺς σκληρὰ νὰ τοὺς παιδεύου,
ἔς τὰ σπίτικ' εἰς τὸ πρᾶμμάν του; συγνιὰ φωτιὰ νὰ βάνου,
καὶ ὅ, τι ἔχουσι νὰ παίρνουσι καὶ σκλάβους νὰ τοὺς κάνου. 40

ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ.

Φωτιὰ σοῦ τάσω ἀπάνω σου τόση μεγάλη ν' ἄψῃ,
ποῦ ἐπὶ καὶ τοὺς συντρόφους σου καὶ τσ' ἄλλους σε; νὰ κάψῃ.

(Τότε μπατέρουσι τὴ Μορέσκα καὶ πέφτουσι οἱ Τοῦρκοι, καὶ λέγει ὁ Τζελεπῆς).

Τ Ζ Ε Λ Ε Π Η Σ .

Ἐπάρετε τὴν κορασά κι' ὅλα τὰ πράμματά σας,
καὶ ἀφῆτέ μας νὰ πηαίνωμε, καὶ ἄς ᾔναι 'ς τὴν ἐξάσκα...
45 χαρίσετέ μας τὴ ζωὴ!

ΠΡΩΤΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ .

Συντρόφοι μου, ἀνθρωμένα
ὅλους τοὺς δέσετε καλὰ, καὶ ἐλάτε μετὰ μένα,
νὰ τοὺς τιμήσωμε πρεπὸ εἶναι καθὼς τυχαίνει,
κ' ἢ γιὰτυχιά τως ἢ πολλή νὰ μείνῃ πληρωμένη .
(Τότες τοὺς δένουσι καὶ τοὺς σέρνουσι).

ΠΡΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΗ.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

ΦΑΙΔΡΑ ΜΟΝΑΧΗ.

Καθὼς 'ς τὰ περιγιάλιά της πρῶτας γροικᾷ καὶ ἀρχίζει
καὶ ταραχὴ ἡ θάλασσα μαντάτο μουρμουρίζει,
καὶ μὲ τὴν ὥρα μάχεται καὶ μ' ἀφρισμένη χέρα
βάσσει νὰ κάμῃ πόλεμο 'ς τὸ πρόσωπο τοῦ ἀέρα,
καὶ ἀπῶδε κεῖ μὲ μάνιτα καὶ ταραχὴ μεγάλη 5
τρέχει καὶ δέρνει ἀδιάτρητα τῆς γῆς τὸ περιγιάλι·
τέτοιας λογῆς ἐρχίσαι οἱ λογισμοὶ καὶ μένα,
καὶ ταραχῆς σαλεύουσι κύματα θυμωμένα·
ἄγρια λειοντάρια οἱ λογισμοὶ μοῦ δείχνου καὶ μανίζου
καὶ ἐμπαίνουνσι 'ς τὸ στήθος μου καὶ τὴν καρδίᾳ μου σκίζου· 10
καὶ ὡς νὰ 'μου εἰς θάλασσα βαθειά, γῆ 'ς ἀγριεμένο δάσος,
χωρὶς κανένα ἀντίδικον φοβοῦμαι καὶ τρομάσω.
Ἐρωτα, ὡς ἦσου σπλαχνικὸς περίσσα, καὶ ἄνοιξές μου
τὸ θησαυρὸ τῆς χάρις σου καὶ κεῖνο ἡδωκὲς μου,
γιάντα λοιπὸν 'ς ἀνάπαψι νὰ μὴν τὸν ἀφεντεύω, 15
πειδὴ καὶ μέσα 'ς τὴν καρδίᾳ πιστὰ τότε στερεύω;
γιάντα τὰ περασμένα μου πάθη μου καινουργιώνεις,
καὶ τὴ χαρὰ ὁποῦ μ' ἄζωσες περίσσα ἀνακατώνεις;
Μὲ ἐστὶν γλυκότετε ὁδηγὲ λοιπὸ τῆς πεθυμίας μου,
πάσσε γλυκιὰ παρηγοργιὰ νὰ δώσῃς τῆς καρδιάς μου, 20
νὰ φύγουσι οἱ λογισμοὶ κ' ἡ πίκραις νὰ μ' ἀφήσου,
ν' ἀδειάσουνε ἡ τυράννισες, τὰ πάθη νὰ σκορπίσου,
ν' ἀνοιξοῦσι τὰ χεῖλή σου νὰ ποῦνε — ὁ Χρύσιππος σου

- 25 εσένα εἶναι, Φαῖδρά μου, καὶ ἄς πᾶψη ὁ λογισμός σου!
 Μὰ ἀπῆς ἐσὺ δὲ φαίνεσαι σὲ τοῦτ' ἐμὰ; τὰ μέρη,
 τὸ δακτυλίδι, ὅπου φορῶ γιὰ νὰ μὲ κάμης; ταῖρι,
 τώρα φιλῶ γιὰ λόγου σου, καὶ κεῖνος, ὅπου ὀρίζει
 τῶμ ποθητῶ τοὺς λογισμοὺς καὶ τῷ καρδιᾷ; γνωρίζει,
 30 γιὰ νὰ μοῦ δώσῃ τῇ γιγτριᾷ σὰν ἦναι ἡ πεθυμιά μου.

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ.

ΦΛΟΥΡΟΥ καὶ ΑΛΕΞΑΔΡΑ.

ΦΛΟΥΡΟΥ.

Ὅσο γυρεύω καὶ κοπιῶ μὲ τέχνη μου καὶ κόπο
 ψεγάδι ἂν ἔχω τίποτας νὰ χῶνω τῶν ἀνθρώπων,
 τόσῳ ἡ μοῖρα πάει ὀμπρός, ἀνάθεμά τη ποῦρι,
 καὶ μόνο ξετζίπωνει με καὶ δίδει μου ἡ τῇ μοῦρῃ.

ΑΛΕΞΑΔΡΑ.

- 35 Ἰντά 'παθες, κερά Φλουροῦ, καὶ δείχνει μου ἡ θωργιά σου
 σὰν ἀλλαμμένη καὶ κλιτὴ καὶ δαμινὴ ἡ ληλιά σου;
 ποῦρι κακὸ δὲ σοῦ 'λαχε πηαίνωντα; μὲ τὰ ῥόυχα
 ὅζω, σὰν ἐχωρίσαμε γι' ἄλλη δουλιὰ ἀποῦ 'χα;
 μὰ τάχα αὐτὸς ὁ φαρλατᾶς ἄπρεπε ἐμνησέ σου,
 40 καὶ τότε πίκρα σοῦ 'δωκε καὶ τῇ θωργιᾷ ἀλλοχέ σου;

ΦΛΟΥΡΟΥ.

- Δὲ μοῦ 'πε τίποτες; αὐτὸς περίσσο, μ' ἄλλα πάθη
 μοῦ 'γροίκησε, κ' εἰς τὸ στερὸ πάλι γι' αὐτὸ θεὸς μάθει.
 Νὰ πῶ καὶ τὴ Λουγρέτζια; λόγο ἐκεῖ πηρέκει,
 ὅπου θαρρῶ κατέχεις τῇ νοικοκερά μιὰ στέκει,
 45 ὅπου 'χαμε παληὰ φιλιὰ, καὶ πάντα μπιστεμένα
 τῆς; δούλευα, μ' ἀληθινὰ μὲ κέρδος μου καὶ μένζ,

τὴν ἄνδρα τῇ ἡῤῥηκα ἐδεκεῖ, καὶ ἀπῆς ἐμίλησά του,
 σὲ μὴ καδέκλα μ' ἔκραξε νὰ κάτσω ἐκεῖ κοντά του·
 εἰς τὴν καδέκλα ἦτανε μὴ φούσκα πλακωμένη
 μὲ μαξιλάρι, κ' ἦτονε λογιάζω φουσκωμένη, 50
 κανένα μωροκόπελο τὴν ἤθελε κουκλώσει
 ἵγιὰ παιγνίδι τάχατες κ' ἵγιὰ νὰ ξεφαντώσῃ·
 καθίζω ἀπάνω τῇ ἄκακα, καὶ κείνη ἀρχινίζει
 ἢ φούσκα ἀπάνω ὅτης 'κατσα νὰ παραξανεμίτζη,
 κ' ἤμνοιζε τὸ ξανέμισμα ἀνθρώπου, ὅπου σοῦ φάνη 55
 τὴν ὥρα ἐκείνη ἀληθινὰ πῶς ἡ Φλουροῦ τῇ βγάνει·
 καὶ μέσα ὅπου ἐποσφίγουμου, κᾶποιαις ἐθαῖνα πάλι,
 λόγιασε ἐδᾶ τῇ πίκρα μου καὶ τῇμ πολλή μου ζάλη!
 τὸ γέλοιο ἐρχίσαι αὐτοί, καὶ μένα μοῦ χυθῆκα
 σὲ ζεματοῦραι, καὶ ζημνιὸ ὅζω τῇμ πόρτα ἐβῆκα. 60

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α.

Καὶ πῶς κατέχεις κ' ἦτονε τὸ πρᾶμμα τοῦτο ἔτσι;
 νὰ ζήσω, ἀπὸ τὰ λόγιά σου, Φλουροῦ, ἐπόλυκές τῇ!

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ.

Τὸ πρᾶμμα πῶς ἐπέρασε ζημνιὸ ἐμηνύσασί μου,
 μ' ἂν εἶχε λείπει ἐθάρρουν το πῶς ἡμου ἀπατή μου.

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α.

Μὲ δίκην ἐπικράθηκες, μὰ πέ μου το καὶ μένα, 65
 ἴντά' το ἐκεῖνο ὅπου ἤθελε ὁ μποῦρδος μετὰ σένα;

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ.

Νὰ σοῦ τὸ πῶ μετὰ χαρᾶς, καὶ ἂ θέλῃς νὰ κοπιᾷσῃς;
 καὶ ἐσύ σὲ τοῦτο σήμερο, σοῦ τάσσω νὰ μὴ χάσῃς.

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α.

Τὸ θές μ' ὀρίσει κάνω το, μόνο κανεῖς μὴ σπάλλῃ,
 τουνοῦ τὰ σάλιχ ἀληθινὰ 'ς τὸ Κάστρο μὴ μᾶς βάλλῃ. 70

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ .

Τορνέσα μοῦ ἔταξε πολλά, μόνο νά τότε βάλλω
 τσῆ Φαίδρα; μέσα νά τῇ δῇ, καί ἀπόκει; δὲν θέλει ἄλλο,
 γιατί ἔχει, λέγει, μαγικὸ ἀπὸ τῇ Σπάθα Μπάλα,
 καί ὀρπίζει μέσθ σάν ἐμπῆ θαμάσματα μεγάλα .

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

- 75 Τὴν Κούμνα καὶ τὴν Τουρλουροῦ κί ἄλλαις ὡς αὐτήνη
 νάχη δὲν κάνει τίποτας, μὰ τὴν ἀληθοσύνη .

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΑ .

ΦΟΛΑΣ καὶ ΠΕΤΡΟΥΤΖΟΣ .

Φ Ο Λ Α Σ .

- Ὅπου ἀνεμίσει τίποτας καλὸ σιμὰ ἀποστρέφου,
 καὶ λύκο καὶ πρᾶμματευτὴ τὰ πόδιά του; τὸ θρέφου·
 πλειὰ βιά ἔχα ὀγιά τὸ δάσκαλο καὶ πλειὰ ἡπαιρνα τὰ ζῆλα,
 80 παρὰ ἡ γαιῖδρα ὄντας γλακῆ καὶ κόβη τη τὸ γάλα·
 τὰ χοιρομέργια ὁποῦ βροστῶ πιδέξια ἐσήκωσά του,
 καὶ νὰ μοῦ φαριστᾷ μπορεῖ γιὰ κί ἄλλα ὁποῦ ἤφηκά του·
 δουμάκι ἀκροστάθηκα γιὰ ναῦρω τὴν ἀδειά μου,
 μὰ εἰς τὸ ἴστερὸ ἐξεκάρπισα σάν εἶναι ἡ πεθυμιά μου.
 85 Μὰ τὸμ Πετροῦτζο συντηρῶ, κί ἄς πάγω, μὲν κινήσου
 τὰ σαλιά του θωρῶντάς τα τῇ στράτα νὰ γεμίσου .

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

- Φόλα μου, Φόλα, γροίκτησε, στάσου νὰ ζῆς καμπόσο,
 στάσου νὰ πάρω μυρωδιά μέμ πᾶ νὰ παραδώσω!
 τίνος εἶν' τοῦτα ποῦ βροστᾷ; ποῦ ταῦρες; ποῦ τὰ πάεις;
 90 Φόλα, θυμήσου μου ἀπ' αὐτά, νὰ ζῆς, ἀνὲ καὶ φάγης .

Φ Ο Λ Α Σ.

Φάγω, δὲ φάγω πάντα μου, Πετροῦτζο, σοῦ θυμοῦμαι,
περιττοπλειᾶς πᾶσα ταχύ.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ.

Καὶ σένα ἐγώ, νὰ ζοῦμε...

μὰ εἰς τὴ ψυχὴ σου μνιὰ γουλιὰ μοῦ δώσε τοῦ καυμένου,
καὶ δὲν μπορῶ τὰ σάλιά μου τὰ γένειά μου νὰ ῥίχνου.

Φ Ο Λ Α Σ.

Πετροῦτζο, σώπασε, γιατί τὸ δάσκαλο σιμά μας 95
θωρῶ, μὴν μπὰ τὰ φωρεθῇ, καὶ τότες βάσανά μας!
'ς τὸ σπίτι ἐπῆγα κ' εἰπά του, καὶ ἀπὸ δεκεῖ ἤκλειψά τα,
μὴδὲ κανεῖς δὲ μ' ἔδε ἐκεῖ οὐδὲ κανεῖς 'ς τὴ στράτα.

(Τότες ἔρχεται ὁ Δάσκαλος καὶ λέγει).

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ.

Putabam eke ena chierò il fabricar bugia
antequam bene disere quid sit astrologia. 100
μὰ ἐδῶ ὅπου διαφωτίζομαι, siccome gli astri pano
ἀποῦντο ἐδῶ κάτω 'ς τὴ γῇ col solo aspetto dano,
sic et non aliter mi par oculi na bodisu
sepe spectantes aliquem, καὶ νὰ τότες φταρμίζου,
καὶ ὅχι σὰ βλέπω μοναχὰς νὰ βλάβη γεῖς τὸν ἄλλο, 105
μὰ καὶ τὸν ἰδιόν του κιανεῖς... ὦ θάμασμα μεγάλο!
Quociens pulcritudinem corporis anzi vedo
tociens ginome cacà, et melius or vedo.
Et iterum osses forès cogito pos tu cosmu
portento son nella virtù, μὲ φασίν, ὁ ἀπατός μου, 110
quod side eset apomè non credo il più felice
ie come emé μὴδὲ κανεῖς fora se dir mi lice
esser in un supposito, virtutes due preclares,
belezza cun siencia, sto cosmo ine rares.
Iec sufficit tetias logis et queques sit puella 115

μπάνει ζηνυιδ dum spectat mē 'ς τοῦ πύθου τὰ ντυνέλα·
 multas catenas alia ρίχνει καὶ ἀλυσιδιάζει
 hominum cordat, et sino al ciel πᾶς ὥρῃ μ' ἀναιδίζει.
 Sum ergo felicissimus come l' astrologia

120 mi persuade a vedere et la ghiro ἡ ὀσκία?

Φ Ο Λ Α Σ .

Γροίκα, Πετροῦτζο, γροίκτησε γιὰ χοιρομέργια λέγει...
 νὰ ζήσης καὶ μηδὲ κανείς, δάσκαλε, δὲ σοῦ φταίγει.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Σώμπα, καὶ ἀμ πῆ καὶ τίποτα, κάμε πῶς δὲ γροικοῦμε,
 καὶ πῶς ἀλλήλω μας καὶ μεῖς ἀθιβολὴ μιλοῦμε .

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

125 Ecce latrones . . . diabolum mi sembra l' altro siro,
 me cum consumant tuti do μὲ τοῦ βυτζοῦ τὸμ πῆρ.

Φ Ο Λ Α Σ .

Εἰπέ το πάλι, διάσκατζε .

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Σύρσου καὶ μὲ τῇ ῥάχῃ,
 πήγαινε ὀπίσω δεῖχνέ μας ἐπῶδες τὸ στομάχι .

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Quid novitas significat, logiaso alcuno terzo

130 νὰ 'χου ἀνάμεσά τωνε di caminar drio terzo .

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Ἔργο καλὸ 'ναι, δάσκαλε, 'ς τὴν ἐδική σου μούρη
 τὸν τέτσοιό του δὲν ἤπρεπε νὰ σοῦ γυρίσῃ ποῦρι;

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Inteligo post studio καὶ κόπο μέγα βάνεις
 'ς τὸ Γαλατέο, καὶ ἀρετὴ χορταίνεις ἂν τὸ κἀνής .

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

135 Γάλα, μιζήθρα καὶ τυρί, ῥαφιύλια καὶ σγατζέτα
 χορταίνω καὶ ἄλλα φαητά, μὰ σὺ λιγώνεσαι τα .

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Κάλζεις σουνάρε ἀς δέλωμι, dum ludo cum l' umano

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Καὶ ποῦ 'ναι τὸ σομάρι σου καὶ γὼ πᾶ σοῦ τὸ πάρω!

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Ala roversia oti mild gricàs, γιατί δὲν ἔχεις

γράμματα, κκχορροίζικε .

140

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Λίγα καὶ σὺ κατέχεις,

λίγα... καϋμένε, τὰ βαστᾷς μὲ πίσσα κολλημένα,

καὶ πότε λίγο ξεκολλοῦ καὶ πέφτει σου ἓνα ἓνα .

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Hic nunquam vidit literas et michi licet pati .

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Πάγω, μ' ἀγροίκα ἴντα θὰ πῶ, καὶ ἀπόκεις μοῦ προπάτει·

τὸ πρῶτο γράμμα ὁ γάϊδαρος, καϋμένε, ἐρμῆνεψέ σου

145

ha, ha, ha, ha, φωνιάζωντας κ' ἐκαταμούτζουνέ σου·

καὶ τ' ἄλλο πάλι γεῖς κριδὲς σοῦ ἐρμῆνεψε ἐκεῖνο

ὅπου σὰ βέλλης δυὸ ἀπ' αὐτά, μπέ, μπέ θὰ ποῦσι κρίνω·

τὸ τζέ ἀπὸ τζέρκουλο ἐμισθὸ ἐπῆρες τὸ 'ξαμάρι,

ὁποῦ 'χε ταῖς κορκίδαις σας ἡ μάνα σου δοξάρι·

150

τὸ ντὲ ἡ καμπάνα σοῦ 'μαθε μὲ δυσκολιὰ μεγάλη

μ' ὄλο ποῦ κρούγει din, din, don καὶ ξνακρούγει πάλι,

τὸ ἔφε μόνο ἐξώφευγες, καϋμένε, νὰ διαβάσης,

γιατὶ τῆς φούρκας ἦτανε μὴν μπᾶ νὰ τῆμ περάσης·

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Πετροῦτζο, ποῦ 'φηκες τὸ Ε; κακὴ 'ναι ἡ θύμησί σου .

155

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Εἴεις καὶ ἀνίζης, γάϊδαρε... κί ἄλλο ἀναθυμήσου .

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Se mi vento contra lu, χειρότερη τη τζαμπάρω,
 μ' ἄς ἤμυ ἀπῶχω χρεία ἀπ' αὐτό, μ' ἄς τότε συμπορνάρω.
 Πετροῦτζο, ἐγὼ ἐπεθύμησα περίσση τη φιλιὰ σου,
 160 κ' ἔχω τορνέσσα ὅσα καὶ ἂ θές γιὰ τη κομμότητά σου.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Ὅσο ἐσύ μ' ἐπεθυμᾷς, ἀφέντη δάσκαλέ μου,
 τόσο κ' ἐγὼ 'μαι ἐρεκτικὸς πάλι, καὶ πιστεψέ μου·
 δὲν εἶπα τίποτας κακό, ἀμμέ ἐμητριγιάσά σου,
 γιὰτὶ τὰ μασκαρέματα βέγεται ἡ ἀφεντιά σου·
 165 μ' ἀπῆς γιὰ κελοςύνη σου τορνέσσα μοῦ δανείζεις,
 ἂ θέλω, τάσσω σου κ' ἐγώ, σὲ θέλεις νὰ μ' ὀρίζης·
 βεάλι ἔνα δανεικὸ μοῦ δῶσε ἀπῶχω χρεία,
 καὶ ἀπέκει ποῦρι πέψε με νὰ πάγω 'ς τη Σουρία.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Si non expendo durum est, modo optinere intentum,
 170 daret mihi pateres non solum hoc sed centum.
 Ὅρισε, Πετροῦτζο.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Ἀφέντη μου, κελῶς τὴν ἀφεντιά σου,
 πέ μου ἔντα θέλεις, ὅγιατὶ γροικῶ τη τὴν καρδιά σου.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Messon d' amor.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Δὲν σοῦ γροικῶ, καὶ πέ το ἀλλοιῶς σοῦ λέγω

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Μαντατοφόρο θενὰ πῶ τσ' ἀγάπης σὲ διαλέγω.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

175 Ἦγου ρουφιάνο θενὰ πῆς!..

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Ποτέ, δὲ λέγω αὐτόνο.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Κάμε ὅ, τι ὀρίζεις τὸ λοιπὸ, δὸς μου τερνέσα μόνο .

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Ἦ ὁμορφιά μ' ἐπκλάβωσε ἡ τόση τῆς κεφαλῆς σου,
κ' ἤθελα νὰ τὴν ἤκαμες μὲ τὴ βετόρικά σου
δὺὸ λόγῳ νὰ μ' ἀρουκραστῇ, καὶ πρὶ περὶσση ἡ μέρα
σοῦ τάσσω καὶ ἄλλα τόλογα γιὰ τὴ καλή σου χέρα.

180

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Τοῦτό 'ναι ἀφέντη, δύσκολο, μὰ τόσο θέλω κάμει,
λείπωντας ὁ μισέρος μου νὰ σᾶς ἐσμίξω ἀντάμη.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Recte, giati duo vincula ligant quam unum puagis
categhi to καὶ μὴν ἀργῆς λοιπὸ καὶ σὺ νὰ πάγῃς.

Σ Κ Η Ν Η Τ Ε Τ Α Ρ Τ Η .

ΦΟΛΑΣ καὶ ΠΕΤΡΟΥΤΖΟΣ .

Φ Ο Λ Α Σ .

Πετροῦτζο, ποῦ 'ναι ὁ δάσκαλος;

185

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Πάγει 'ς τὸ κκχὸ χρόνο,
κεῖ 'ς τὰ ξεκουτροκίσματα... μὰ ποῦ 'ναι, Φόλα, αὐτόνο;
αὐτὰ θὰ πῶ; κ' ἐγὼ 'σφαλα!

Φ Ο Λ Α Σ .

Παρά σπιτιοῦ ἤβαλά τα,
γιατὶ ἂν τὰ πάγω σπίτι μας δὲ λείπου χίλια μπράτα·
καὶ ἀποῦ τὸ πίσω μας στενὸ σὲ λίγο ἔλα νὰ πᾶμε,
καὶ βάστα κι' ἄλλο τίποτας, Πετροῦτζο, νὰ τὰ φᾶμε.

190

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Βαστῶ ἓνα τόλορο ἀργυρό, καὶ φτάνει μας τοὺς δύο μας,
νὰ τήνε ξεδιπλώσωμε νὰ σώσῃ ὡς τὸ λαϊμό μας.

Φ Ο Λ Α Σ .

Ποῦ τὸ ἔβρηκες τὸ τόλορο;

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Λύγο νὰ πῶ 'ς τὸ σπίτι
μοῦ τὸ ἔδωσε ὁ δάσκαλος, καὶ πιάσε με μεσίτη

Φ Ο Λ Α Σ .

195 Ἴντα μεσίτη; μηπωστᾶς καὶ θές νὰ πῆς ρουριάνο;

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Μεσίτη πόθου, διάσκατ'ζε, μὰ γὼ ἀπ' αὐτὰ δὲν κάνω.

Φ Ο Λ Α Σ .

Χά, χά, χά, χά... δὲν ἤμπορῶ τὰ γέλοια νὰ πομένω,
ἢ γιόρνιθα τὸ γέννησε καὶ αὐγὸ δ' ἐνι κρασμένο.

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ .

ΛΑΜΠΡΟΥΣΑ καὶ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ .

Α Λ Ε Ξ Α Ν Δ Ρ Α .

Κακὰ ἀντισταίνεται καμνιά τσ' ἀγάπης, τοῦ πολέμου
200 νὰ μὴ νικήσῃ ὁ ἔρωτας, κόρη, καὶ πιστεψέ μου.

Α Α Π Π Ρ Ο Υ Σ Α .

Σὲ τόσο θάρρος δὲν μπορῶ κρουφὸ νὰ τὸ κρατήξω,
καὶ τὴν καρδιά, Ἀλεξάνδρα μου, σὰ στέκει νὰ σοῦ δεῖξω.

Ἴδια σὰν ἓνα ὁποῦ βελθῇ καὶ θέλει νὰ κεντήσῃ
πράσινο δάσο, καὶ φωτιαῖς ἐδῶ καὶ κεῖ σκορπίσει,

205 καὶ ἡ δροσεράδες τῶν δεντρῶν τοῦ δάσου δὲν τ' ἀφίνει
ν' ἄψῃ ζημιό, μὰ πολεμᾷ, κί' ἄρτει ὤραις, κί' ὤραις σβύνει,
ὥστε ὁποῦ ἡ χλωρὴ 'ς τὴμ πυρὰ χαθῇ, καὶ τόπο δώσει,

καὶ κείνη ἐτότες βρῆθ' ὀροφὴ ξένη καὶ δυναμώσῃ·
 τέτοιας λογῆς εἰς τὴν ἀρχὴν ὅπου ἐπολέμα ν' ἄψῃ
 κ' ἔρριχνε σπῖθαις 'ς τὴν καρδίαν ὁ πόθος νὰ μὲ κάψῃ, 210
 μὲ λογισμοὺς καὶ ἐντὴρησες ταῖς σπῖθαις ἥσδυνά του,
 ἀδυνατᾷ ἐντιστένουμου καὶ μάχῃ ἥκανά του,
 μὰ ἐκεῖνος δυνατώτερος μὲ μπόρεσι μεγάλην,
 ὥστε νὰ σδύσω μιὰ ἐγώ, μὲ κέντρα ἀπὸ τὴν ἄλλην,
 'ς τόσο ποῦ ἐδῶσα οἱ λογισμοὶ κ' ἡ ἐντὴρησὲς μου τόπο, 215
 καὶ νικημένη ἐπόμενα λοιπὸ μὲ τέτοιο τρόπο.

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Μὲ ταπεινότη προσκαλεῖ, μὲ ἀγάπη σιγγουλίζει,
 γιὰ τοῦτο ὁ ἔρωτας νικᾷ μὲ δόξα καὶ γυρίζει,
 λαμπροῦσα θυγατέρα μου· 'ς τὸμ πόθο μᾶς ἐκράζει,
 μιὰ σιγγουλιά καὶ βάνει μας, ὅτας ὁ πόθος 'μνοιάζει· 220
 μὲ δίκην σᾶς ἐμπέρδεσε, πρεπούμενα ἡδεσέ σας
 σρικτὰ 'ς τὰ βρόχια ὁ ἔρωτας καὶ δούλους ἥκαμέ σας.

Α Α Π Ρ Ο Υ Σ Α .

Χίλιας θωργιαῖς καὶ εὐγενικὰ παλέματα καὶ ζάλα
 καὶ λόγια τακτικώτατα 'ς τὸν νοῦ μου τὸν ἐβάλα·
 μὰ ἐδᾶ, ἐπειδὴ καὶ ἀφέντης μου τέτοιας λογῆς σπουδάζει 225
 καὶ χωρὶς ἄλλο ὁ πελελὸς νὰ παντρευτῇ λογιάζεται,
 κατὰστεσε τὰ πράμματα σὰ θέλεις ἀπατή σου,
 κ' ἡ θέλησί μου σήμερον ἄς ᾔῃαι κ' ἡ δική σου.

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Τὸν ἴδιο λόγο, ἀφέντρα μου, καὶ ἀφέντης σου ἡδωκέ μου,
 καθὼς καὶ σὺ τοῦ γροίχης νὰ λέγῃ, φαίνεται μοι· 230
 γιὰ τοῦτο πάγω τὸ λοιπὸ κ' ἴσια τὸ μεσημέρι
 θέλω ῥθῃ μὲ τὸ Χρῦσιππο, νὰ δώσετε τὸ χέρι.
 Μὰ ἐδῶ θωρῶ τὸ δοῦλόν του, νὰ ζήσω, καὶ προβαίνει...
 στοχάζεται με... ἀλλὰ θαρρῶ γιὰ μένα καταιδαίνει.

Σ Κ Η Ν Η Ε Κ Τ Η .

Α Ρ Ε Τ Α Σ καὶ Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

235 Γεῖά σου, κερ' Ἀλεξάνδρα μου!

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Ἴντα μαντάτα, Ἀρέτα;

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Τοῦτα ἀπὸ σένα γδέχομαι μάλις, ἐγώ, καὶ πέτα.

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Κ' Ἴντα μαντάτα γδέχεσαι σήμερον ἐσὺ ἀπὸ μένα;

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Ὅλα μοῦ τά'πε ὁ Χρύσιππος, καὶ μ' ἔστειλε εἰς ἐσένα.

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Πέ του τ' ἀφ' ἐν τοῦ Χρύσιππου τὸ πρᾶγμα ἀπ' ἀρχίσει
 240 ἢ γι' Ἀλεξάνδρα, κάνει το, κ' ἐκεῖνο ὅπου ποθήσει
 καὶ ἄλλαις δουλιαῖς ἐπόσωσα μεγάλαις ἔς τὸν καιρό μου,
 μ' ἀλήθειά σου δὲν ἤχασα κ' ἐγώ τὸ διάφορό μου.

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Καὶ πάλι μὲ τὸ χάρισμα θέλ' εἴσται ἡ δουλεψί σου,
 μὰ ἃ θέλης καὶ ἄλλο τίποτα, ἐγώ 'μμι δουλευτής σου...

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Βουλὴ σοῦ δίδω τ' ἄπρεπο ἐτοῦτο νὰ τ' ἀφήσης,
 245 μὰ τὸ πλιτζοῦνι δὲν μπορεῖς ἐσὺ νὰ ξεσκονίσῃς!
 Ἄφης τοὺς νειοὺς νὰ λέτῃνε, μὰ σένα ἡ πορδή σου
 θὰ βράζῃ μέσζα, καὶ θαρρεῖς νὰ 'ναι, φτωχιά, ἡ χολή σου.

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Σὲ τοῦτο, Ἀλεξάνδρα μου, σφάλμα μεγάλο πιάνει...

250 δικίμασε, κ' ἡ δοκιμὴ δὲ θέλει σ' ἀποθάνει.

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Ἐπὶ θὰ πῆς 'ς τὴμ πεῖνά σου, καὶ ἄς ᾗν καὶ λίγο φά το,
 μυῖγα ἐχάφτει ὁ νηστικός παρὰ κιαουλιᾶς, καλιάζτο !
 δὲν εἶναι ὁ πόθος ὀγιά σέ, μισᾷ ταῖς ζαρωμάδες,
 τὰ μαῦρα δόδια σχαίνεται, καὶ διώχνει ταῖς ψαράδες .

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Δὲν εἶμαι ἐγώ, Ἀλεξάντρα μου, γέρος σὰ λές περίσσα, 255
 παράκαιρα τὰ γένειά μου καὶ τὰ μαλλιά μου ἐσπρίσα .
 γιὰ παντρεῖά εἶμαι δότομος, σαράντα πέντε ἐμπῆκα,
 καὶ ἄλλοι εἶναι πλειότερου καιροῦ καὶ πάλι ἐπαντρευτῆκα .

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α .

Πολλὰ καυκᾶσαι ἀληθινά, χρόνω· σὰν νά 'σου τράντα, 260
 τὸ ἔργο πεθυμᾷ τινὰς γροικῶ καὶ λέσι πάντα .
 Πέ του τὸ πῶς τὴν προξενιά ἔχω καταστεμένη,
 καὶ πὲ τ' ἀρὲν τοῦ Χρύσιππου σὲ λογισμὸ μὴν μπαινῇ .

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ .

ΔΟΤΟΡΕΣ καὶ Δ'ΑΣΚΑΛΟΣ .

Δ Ο Τ Ο Ρ Ε Σ .

Πλειὰ βιά 'χω καὶ πλειὰ πεθυμιά παρὰ τὸμ πεθερό μου
 νὰ κάμω ἐτούτη τῇ δουλιᾷ σὰ θέλω 'ς τὸ θεό μου .
 τὸ λογισμὸ ἔχω 'ς τὴν καρδιά σπιροῦνι καὶ ἀγκυλώνει 265
 πότες νὰ κάμω τῇ δουλιᾷ . . . μὰ σὲ λιγάκι σώνει !

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Καὶ μὲ δίχως νὰ γράψετε κοντράτο πῶς τὸ κάνει ;

Δ Ο Τ Ο Ρ Ο Σ .

Πριβάτα μιὰ ἐκάμαμε γραφή, κ' ἐκείνη φτάνει .
 τὸ λοιπονὶς ὁ Χρύσιππος νὰ τόνε χαιρετίση
 μὲ δυὸ μαρτύρους, κατὰ πῶς ἤθελα τοῦ μηνύσει, 270

καὶ τὸ μισό μου τοῦ ἴταξα πρᾶμμα, καὶ τ' ἄλλο πάλι
κρατῶ καὶ ἐγὼ γιὰ λόγου μου.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Μὲ φρόνεψι μεγάλη

Δ Ο Τ Ο Ρ Ο Σ .

Γιατὶ καὶ ἐγὼ ἔχω λογιμὸν πρίχου τελειώση ἡ μέρα
καὶ ἀγγίξω μὲ τῇ χερσὶ μου τὸ ἀρέντρας μου τῇ χερσὶ.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

275 O vir excelentissime, quantum siemus grave
sensibus matrimonia et prudens sis escave.

Περσουαδέρει σ' ἔθελα νὰ μὴν πολυσιμώσης
πρὸ τῇ κολώναις τοῦ Ἑρκολε, μὴν μπὰ τὸ μετανουώτης,
μὴν εὐρης πέλαγο βρθὺ che a torte cligni intieri,

280 καὶ λόγιασε τὸ ροιζικὸ ἴντα μπουρὰ τοῦ φέρη.

Δ Ο Τ Ο Ρ Ο Σ .

Μάλιος γιὰ μένα, δάσκαλε, ἔτοιμο γομάρι κάνει
γιὰ νὰ ἔχω τὸ γοβέρνο μου, καὶ τοῦτο μόνο φθάνει.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Non sine quod sit metafores tutos o Cicerones,
γιαυῦτως δὲ γνώθεις ἴντα καὶ πῶ πέλαγο καὶ κολώναις.

Δ Ο Τ Ο Ρ Ο Σ .

285 Δάσκαλε, πάγω τὸ λοιπό, καὶ ἂ λάχῃ ὁ πεθερός μου,
πέ του καθὼς μου ἐγροίκησες πῶς εἶναι ὁ λογισμός μου.

ΣΚΗΝΗ ΟΓΔΟΗ .

Σ Τ Α Θ Η Σ καὶ Φ Ο Λ Α Σ .

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Πήγαινε, Φόλα, ὀγλήγορα καὶ φέρε τὸ λουρί μου
καὶ τὴν κουρτέλα ὅπου ἔσλα μέσα ἔς τὸ τάβολι μου.
Χωτὰ ἔς τὸ σπῆτι μου ἤμπαινε... καὶ ἀπόκει; μ' ἔχε βάλλει

καὶ μάρτυρα ἔς τοὺς γάμους του, γιὰ περιγέλοιό πάλι! 290
 Ὅτιμέ, καὶ νά 'μουνε πλειὰ νειὸς νά 'χα τὰ γένεια μαῦρα,
 νὰ σβύσω μὲ τὸ αἰμάν του τῷ σωθικῷ τῇ λαύρα·
 μὰ πάλι, κλέφτη Χρύσιππε, τῇ γδίκηά μου σοῦ τᾶσσω
 πῶς θενά κάμω, ἂν ἦστεκε τῇ ζῆσί μου νά χάσω·
 μ' ἄς' τη καὶ αὐτήνη τὴν κακὴ μαργιόλα... ἃ ἥκαμά τση 295
 δαρμὸ ὡσάν τση ἐτύχαινε, καὶ τὰ μαλλιά ἤθγαλά τση·
 δοτόρε αὐτὴ δὲν ἤθελε, γιὰτ' εἶχε καμωμένο
 σράλμα ἐτόσο μετ' αὐτό, μὰ ἐκράτειν το χωσμένο·
 μ' ἀπῆτις τσ' εἶπα, γι' ἄντρα μπλειὸ νά μὴν τὸν ἀνημένη,
 στανιό της τὸ μολόησε ἢ καταφρονεμένη· 300
 μὲ δακτυλίδι ὡσὰ θωρῶ καὶ αὐτὴνε ἐχάλασέν τη,
 καὶ δᾶ ἄλλη ἐρραβωνιάστηκε καὶ τούτη ἤφηκέν τη·
 μὰ ἐτοῦταις ταῖς διπλαῖς παντρειαῖς μανίζει ἢ δικησοῦνη,
 καὶ ἀποῦ ταῖς κάνει, κάτεχιε, τὸ πῶς δὲν τὸν ἀφίνει·
 γιὰ τοῦτο θέλω ἔς τὸ κριτὴ νά τότε καταδώσω, 305
 καὶ θάρρος ἔχω νά γειῇ τὸ δίκηό μου τὸ τόσο·
 καὶ ἃ δὲν τοῦ πάρη τῇ ζωῇ, σὲν ἔχει ἢ γιόρεξί μου,
 σκιᾶς κάνει νά τῇ βλοηθῇ, γιὰ νᾶχω τὴν τιμὴ μου.

Φ Ο Λ Α Σ.

Ἐν' το τὸ βρακολοῦρί σου ἐδεπᾶ καὶ τὴν κορδέλα!

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Ἐρμος σου χρόνος καὶ κακός! λουρί εἶπα καὶ κουρτέλα!.. 310
 Ἰδὲ τὸν κλέφτη ἱντὰ ἔφερε! νά λάχῃ νά τὰ δοῦσι,
 νά μάθου τὸ ψεγάδι μου κι' ὅλοι νά μὲ γελοῦσι.

Φ Ο Λ Α Σ.

Καὶ ἂν τῇ βαστᾶς ἀπάνω σου!.. τὸ λοιπονίς ποιά ἄλλη;

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Ἀλήθεια λές... ἢ μάνιτα μ' ἐτύφλωσε κ' ἢ ζάλη!
 πάγω λοιπὸ τὰ ροῦχά μου νά σκίσω, γιὰ νά κάμῃ 315
 νὰ μὴ χυθῇ τὸ δίκηό μου μὲ τὴν τιμὴ μου ἀντάμη.

ΣΚΗΝΗ ΕΝΝΑΤΗ.

ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ καὶ ΑἲΡΕΤΑΣ.

ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ.

Δυὸ λογισμοὶ χαϊράμενοι χαρίζου τῆς καρδιᾶς μου
 βρῶσι, Ἀρέτα, κ' εἶναι ὁ γεῖς τὸ κέρδο τῆς κυρᾶς μου,
 κί ἄλλο τ' ἀφέντη μου ἐρχομός, καὶ ὁ νοῦς μου τότε βάνει
 320 πῶς ὥραν ὥρα ἐδεπᾶ 'ς τὴ χώρα ἀπορτάνει.

ΑΡΕΤΑΣ.

Μὲ δίκηο, ἀφέντη, χαίρεσαι... κ' ἴντα ἄλλο μπλεῖο νὰ δώτῃ
 τοῦ λογισμοῦ σου δύνεται ποτὲ χαρὰ ἐτόση;

ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ.

Γροῖκα μου, Ἀρέτα· ἀπὸ ταχυᾶς εἰς τὴ Λοτζέτα ἐβγῆκα,
 καὶ πρὸς τὰ μέρη τοῦ γικλοῦ τ' ἀμμάτιά μου ἐστραπῆκα,
 325 κ' εἶδα ἓνα ξύλο κ' ἤρχεντο μὲ τ' ἄρμενα γεμάτο
 'ς τὸ πόρτο, καὶ Βενέτικο νὰ 'ναι ἐσουσούμνιασά το·
 καὶ τίς κατέχει μηπωστὰς ὅκ τὴ δική μας χώρα
 γνέφοντας τὸν ἐσήκωσε καὶ νὰ 'ναι μέσα τώρα;

ΑΡΕΤΑΣ.

Τοῦτο δ' ἐνὶ παράξενο, δὲν τὸ χραιτῶ γιὰ θαῦμα,
 330 γιὰτὶ καράβι μοναχὰς τοῦ φέρνει τ' ἄλλο πρᾶμμα·
 ποῦρι ἤγραφέ μάς το καλὰ πῶς ἔρχεται μὲ ξύλο
 Βενέτικοπραμματευτὴ 'νοῦς ὅπου ἔχει φίλο.

ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ.

Γιὰ τοῦτο πῆγαινε καὶ σὺ λοιπὸ 'ς τὸ πόρτο κάτω,
 καὶ σ' ἀνημένω ὀγλήγορα νὰ φέρῃς τὸ μαντάτο.

INTERMEDIO ΔΕΥΤΕΡΟ.

(Βασιλέας Πρίαμος με δύο του συμβουλατόρους και με τούς δούλους του).

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Μεστ' ταις μου 'πα κ' ἤρθαςι 'ς τὴν ἐδική μας χώρα
ἀπὸ τὴν Μακεδόνια, εἶναι λιγάκι ὥρα·

δὲ ξέρω ἵνα θέλουν, μὰ ἔν τση ἔδεπᾶ... καὶ ἄς δοῦμε
ἵνα ζητοῦ, καὶ ἀπόκρισι φρόνιμη νὰ τοὺς ποῦμε.

(Τότες, ἔρχεται ὁ Παλαμέτης, καὶ Οὐλύσεϋ καὶ Μενέλαος με-
στῆταις ζητῶντας τὴν Ἑλένα).

ΠΑΡΑΜΕΤΕΣ.

Ψηλότατέ μου βασιλεῖα ὅπου τὴν Τρόγια ὀρίζεις
 καὶ μὲ τὴ φρονιμάδα σου νέκταρε τὴν ποτίζεις,
 καὶ ὅλοι παινοῦ ταῖς πρᾶξές σου, τὴν πλεῖστα καλίσυνη,
 τὸ πῶς κρατεῖς ᾿ς ὅλους κοινὴ κ' ἴσα τὴ δικησοσύνη·
 ἔῃσαι τὸ ξόμπλι τῆς τιμῆς, τὴν ἐντροπὴ ζωφεύγεις,
 τὰ ἄτυχους νὰ τοὺς τυραννᾷς καθημερινὸ γυρεύγεις·
 ὁ βασιλεῖάς μου, ξεύρετε, τὸ πῶς μᾶς εἶχε πέψει
 μεσῖταις γιὰ τὴν Ἑλένα, ὅπου ἔχε σιργουλέψει
 ὁ Πάρις σου καὶ ἐπῆρέν τη μ' ὅλους τοὺς θησαυροὺς τση,
 καὶ ἐντρόπιασε τὸν ἄντρα τση μαζὶ καὶ τση ἐδικού τση,
 νὰ τὴ γιαγείρετε ἐδεκεῖ, δίκηρό ναι ἐτούτῃ ἢ χάρι,
 ὁ Μεγελάος ἄντρα τση σὰν πρῶτας νὰ τὴμ πάρῃ·
 γιὰτὶ ἦρθε εἰς τὴ χώρα μας καὶ ὥς νὰ τ' ὄντο παιδί μας
 πιστὰ τὸν ἐδεκτήκαμε, κ' ὅλοι οἱ ἐδικοὶ μας
 ἐσυνορίζουντ' ἀνε ποῖος σπῆτι νὰ τ' ὄντο πάρῃ

- 20 νὰ τόνε κανισκεύουσι καὶ νὰ τοῦ κάμου χάρι·
καὶ τοῦτος, χωρὶς διάκρισι ἐθέλησε νὰ κάμη
τόσο μεγάλο ἄδικο, τόση ἐντροπὴ ἀντάμη,
νὰ πάρῃ τὴν γυναῖκάν του κί ὅλο τὸ θησαυρόν του,
ὅπου τὸν εἶχε σπίντινσου ὥσάν τὸν ἑαυτὸν του,
- 25 τοῦ Μενελάω τοῦ ῥηγός· μὰ κρίνω δὲν μποροῦσι
τ' ἀμμάτιά σας νὰ τὸν ἐδοῦ τὰ δάκρυα νὰ κρατοῦσι.
Πάλι καὶ δὲν τὸ κάμετε σήμερο χωρὶς ἄλλο,
ἀντιδικό σας πόλεμο θὰ κάμουσι μεγάλο.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ.

- Ἄνεν καὶ φοβερίζῃ μας νὰ μᾶς ἐκάμη ἀμάχη,
30 ἡ Τρόγιζ δὲν ἐφάνηκε ντήρησι ἀθρώπων νὰ ᾿χη,
γιαῦτως τὰ λόγια παραμπρὸς μηδὲ ποσῶς μὴμ πᾶσι,
γιατὶ ἡ φοδέραις σας ποτὲ ταῖς γνώμαις δὲν ἀλλάσσει.

(Τότες σιμώνει καὶ μιλεῖ μὲ τοὺς συμβούλους του κοντὶ
ἀγάλια νὰ μὲν γροικοῦσι τί λέγει μὲ δαύτους, καὶ τότες πάλι
γυρίζει καὶ λέγει).

- Τὴν Ἑλενα νὰ κάμωμε νὰ ᾿ρθῇ ἐδῶ ὀμπροστά σας,
καὶ ἀνέν καὶ θέλῃ νὰ συρθῇ εἰς τὰ θελήματά σας,
- 35 νὰ τὴν ἐπάρετε ζηνιὸ μ' ὅλο τὸ θησαυρό τση·
μὰ νὰ ᾿ρθῇ δὲν μπορεῖ ποτέ, ξεύρετε, στανικό τση.
Ἄμέτε, πέτε τση τὸ πῶς, εἶναι τὸ θέλημά μου
νὰ ᾿ρθῇ μὲ δίχως ἐντήρησι ὀγλήγορα ὀμπροστά μου.

Μ Ε Ν Ε Λ Α Ο Σ.

- Παρακαλῶ σε, βασιλειᾷ, χωστὰ νὰ τσῇ μιλήσω,
40 σάν ἄντρα της τὸν λογισμὸν κουρφα τση νὰ γνωρίσω.

Ο Υ Α Υ Σ Ε Σ.

Ψηλότατέ μου βασιλειᾷ, πολλὰ παρακαλῶ σε
ἐτούτη τῇ θοράπαψι ὅπου ζητᾷ τοῦ δῶσε.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Μετὰ χαρᾶς . . . ἔντηνε ἐδῶ ! Ἑλενα, ἐπᾶ ῥθε τῶρα
 μεσῖταις καὶ ἄντρας σου μαζί ᾿ς τὴν ἐδική μας χώρα,
 γιὰ νὰ σὲ πάρου ἐδεκεῖ, κ' ἔχω ἀποφασισμένα 45
 νὰ πάγῃς ὅπου πεθυμᾷς καὶ ὅπου σ' ἀρέσει ἐσένα ·
 καὶ ἄντρας σου θέλει μοναχὰς τὸ λέγει ν' ἀγροικήσης,
 πάλι τοῦ μῶδου σου εἶσαι ἐσὺ τὸ θεὸς ν' ἀποφασίσῃς .

Ε Λ Ε Ν Α .

Ψηλότατέ μου βασιλεῖᾶ, ἐπᾶ ῥμαι τὸ ὅρισμούς σου .

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Νὰ πάρῃ δὲν μπορεῖ τινὰς τὸ θέλεις τοῦ κορμιοῦ σου . 50
 (Τότες τήνε παίρνει ὁ Μενελάος παράμερα καὶ τῆς λέγει) .

Μ Ε Ν Ε Λ Α Ο Σ .

Ἑλενα, δὲν τὸ ἐλόγιαζα τῇ χώρᾳ σου ν' ἀφήσης
 τόσα χωστὰ, καὶ ὥσ' σκληρὸς κρουσάρης νὰ τῇ γδύσης ·
 γιὰτὶ σὲ ἀγάπου ξεῦρεις το πλεῖα παρὰ τῇ ζωῇ μου,
 πλεῖα ἀπὸ τὸ φῶς τῶν ἀμματαῖω καὶ πλεῖα ἀπὸ τῇ ψυχῇ μου ·
 μὰ δὲν κατέχω ποιά ἀφορμὴ σ' ἔκαμε κ' ἤφηκές με, 55
 κ' ἔτσι μὲ διχωστὰς αἰτιά τόση τροπὴ ἄξωσές με !
 καὶ ὅση τιμὴ ἐγνώρισες καὶ ἀγάπη ἀπὸ μένα,
 τόση σκληρότη καὶ ἀπονιά ἐγνώρισα ἀπὸ σένα !
 Καὶ μὴ λογιᾶσης βλάψιμο νὰ ᾿χῃς, γιὰτὶ χωστὰ μου
 ἐμίσεψες, γιὰτὶ καλλιὰ ἤσπαζα τὴν καρδιά μου, 60
 παρὰ νὰ βλάψω ὥστε νὰ ζῶ ποτὲ τὴν ὁμορφιά σου,
 μάλις γιὰ νόμο θὰ κρατῶ τὰ λόγια τὰ δικά σου .
 Καὶ ἂν ἤσπαλεις, κατέχω τὸ δὲν ἦτονε ἀπὸ σένα,
 καὶ χωρὶς φταίσιμο ποτὲ δὲ θέλεις βρῇ κανένα .
 Ἑσένα μόνον πεθυμῶ, κ' ὅλο τὸ θησαυρό μου 65
 ἂς πάρουσι καὶ ἂς δώσωσι τὸ φῶς τῶν ἀμματαῖω μου ,
 γιὰτὶ μὲ δίχως σοῦ, Ἑλενα, γυρίζω τυφλωμένους,
 ζῶμπι τῆς καχορροῖζικιᾶς ἐγίνηκα ὁ καυμένος !

- Καρδιά μου, τ' ἀματάκιά σου ἄ; δοῦσι τὰ δικά μου
 70 πῶς δάκρυα κἀνού ποταμὸ καὶ βιαίνου ὅκ τὴν καρδιά μου.
 Θυμῆσου τὴν ἀγάπη μου, θυμῆσου πῶς μικράκι
 ὀμᾶδι ἀναθραπήκαμε 'ς τοῦ πόθου τὰ κανάκι.
 Ἐλα σιμά μου, μάτιά μου, καρδιά μου Ἐλενά μου,
 δὲν τὴ ψηφῶ τὴ βασιλειᾷ χωρὶς ἐσέ, κερά μου.
 75 καὶ ἀμνόγω σου 'ς τὸν οὐρανό, 'ς ἐκεῖνο ὅπου ὀρίζει
 τὴν κτίσι, τὸ πῶς βλάψιμο ποτὲ δὲ θεὸς γνωρίζει
 ἀπὸ τοῦ λόγου μου ποσῶς, μάλιος παρὰ ποτέ μου
 θὰ σ' ἔχω πλεῖς ἀκριβώτερη· γύρισε μίλησέ μου,
 τοῦ Μενελάω μίλησε, κάμε τὸ θέλημά μου,
 80 καὶ ὡς ἤσουνε βοσίλισσα ἔλα 'ς τὴν κατοικιά μου.

Ε Λ Ε Ν Α.

Ψηλότατέ μου βασιλειᾷ, ἀπῆτις τὴ βουλή μου
 μ' ὀρίζεις ποιά' ναι νὰ τῆς πῶ, νὰ στέκη τὸ κορμί μου
 πάντα μετὰ σου πεθυμᾷ, καὶ ἀνὲν καὶ πάρουσί με
 τοῦτοι στασιός μου, κάτεχε, σφραμμένη βρίσκουσί με.
 (Τότες μισεύει ἡ Ἐλενα).

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ.

- 85 Ἐκούσετε τὴ γνώμην τῆς, ἀφένταις, ἴντα λέγει
 τὸ πῶς δὲ θέλει μετὰ σᾶς, πῶς θὰ σφραγῇ, καὶ κλαίγει·
 νὰ ῥθῃ δὲν εἶναι ἐμπορετό, ξεύρετε, στασικό τση,
 καὶ νὰ'μαι ἐγὼ ὁ προδότῃ τση, γῇ ποῦρι ὁ θάνατό τση.

Ο Υ Λ Υ Σ Ε Σ.

- Σὰ βασιλέα, φρόνιμος μορεῖς νὰ τὸ λογιᾷσης,
 90 γιὰ μιὰ γυναῖκα, ἀφέντῃ μου, ἔτοιχα ὀχθηρίτῃ μὴν πιᾷσης·
 γιὰτὶ μηδένας βασιλειᾶς 'ς τὸ χέριν του δὲν ἔχει
 τὴ νίκη, καὶ κανεῖς ποτὲ τὸ τέλος δὲν κατέχει·
 ἀνάμεσά σας βλέπετε τώρα μηδὲν ἀρχίσῃ
 φωτιά ν' ἀξίψῃ καὶ οὐδεγεῖς μορεῖ νὰ σᾶς τὴ σόβῃ.

Μ Ε Ν Ε Λ Α Ο Σ .

Ἄνεν καὶ τούτῃ ἡ ἄπιστη ἔφυγε ἀπὸ σιμᾶ μου, 95
καὶ ἐπῆρέ μου τὸ θησαυρὸ χωρὶς τὸ θέλημά μου,
ἔς τοῦ λόγου τῆς δὲ βρίσκεται τῆς κλέπτρας ἡ τιμὴ μου,
μὲ ξεύρετε πῶς κατοικᾷ σέ τοῦτο τὸ σπαθί μου,
καὶ τοῦτο τάσσω σας τὸ πῶς ὀγλήγορα νὰ κάμῃ
νὰ γδικηθῶ ἔς τὸ πρᾶμμά μου καὶ ἔς τὴν τιμὴ μου ἀντάμῃ. 100
(Τότες μισεύει ὁ Μενέλαος μὲ τοὺς μεσίταις καὶ λέγει ὁ
πρῶτος σύμβουλος).

ΠΡΩΤΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ .

Ἀρέντη, κάτεχε τὸ πῶς ὅλοι τῶς θενὰ μόσου
εἰς ταῖς εἰκόνες τῶν θεῶν νὰ ῥθου νὰ σέ μαλλώσου·
καὶ ἄνεν καὶ σμίξου ὅλοι τῶς νὰ ῥθου ἀντίδικά σου,
νὰ σέ γλυτώσου δὲν μποροῦ ποτέ τῶς τ' ἄρματά σου,
γιατ' εἶναι μπορεζάμενοι καὶ πλοῦστοι πολεμάρχιοι, 105
κ' ἡ γιγφεντιά σου ἐντῆρῃσι πρέπει ἔς αὐτόνους νὰ ᾿χη·
γιγῦτως τὸ κόμπο, ὡς φρόνιμος ποῦ ἐδεσαρίνε, λῦσε,
καὶ τῇ φωτιά ὅπου ἔναψε ὁ Πάρις σου τῇ σθῦσε·
δύς τῶνε τῇ γυναϊκάν τῶς, μονάχας ἄς ἀμόσου,
ἀπῆς τῇμ πάρου ἐδεκεῖ νὰ μὴν τὴν θανατώσου. 110

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ .

Ἄνεν καὶ πάρουσίν τῃνε, θὰ ποῦσι πῶς φοβᾶται,
καὶ ἐτούτῃ τὴν ἀθιβολὴ ὁ κόσμος θὰ δηγᾶται,
νὰ μὴ ψηφοῦ τὸ βασιλεῖο, μηδὲ καὶ τὸ θρονίον του,
ὅπου τρομάσου οἱ βασιλεῖς ὅλοι τὴν δύνανμίν του·
καὶ ἂν ἦναι κ' ἔρθου, κατὰ πῶς λέγεις, ἀντίδικά μας, 115
ἵνα φοβᾶσαι ν' ἀναιδοῦ ποτέ τῶς ἔς τὰ τειχιά μας,
ρὴ νὰ ᾿χου ἐμπόρεσι ποτέ νὰ μᾶς ἐπολεμίσου;
ἐν ἔρθου, μὲ ζῆμνιὰ πολλὴ τῶς τάσσω νὰ γυρίσου!
τότες, ἀρέντη κάτεχιε, ὅλοι θὰ σέ τρομάσου,
κ' σέ φοβοῦνται, νὰ παينوῦ τὰ ἄξια καμώματά σου. 120

ΠΡΩΤΟΣ ΣΥΒΟΥΛΟΣ.

Σύμβουλε, σπράινεις κάτεχιε εἰς ὃ, τι εἶχε; μιλήσει,
 μὰ τὸν θεὸν παρακαλῶ μόνο νὰ μᾶ; βοηθήσῃ·
 αὐτ' εἶναι πρεντζιπόπουλοι καὶ βασιλεῖς μεγάλοι,
 καὶ ἂν ἐρθοῦσι ἀπάνω μας φωτιά μᾶ; θέλου βάλλει
 125 νὰ μᾶ; ἐκάψου, κάτεχιε, καὶ οἱ θεοὶ ἄς δώσου
 ἄλλη βουλή 'ς τοῦ λόγου τως τὴ μάχη νὰ ξηλώσου.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Νὰ τὴ γιαγείρω δὲν μπορῶ, γιατί δὲν εἶν' τιμὴ μου,
 ἂν ἦτονε χίλιας φορὰς νὰ χάσω τὸ θρονί μου.
 Κάμετε νὰ μισέψουσι, καὶ μὴ σταθοῦ μινὰ ὦρα,
 130 κι' ἄς ἔξογου μὲ πολλὰς τιμαῖς ὅκ τὴ δική μας χώρα·
 δώσετε λόγο πῶς κανεῖς δὲ θέλω νὰ τοὺς βλάψῃ,
 πλειά ἀδυνατώτερη φωτιά σὲ τοῦτο νὰ μὴν ἄψῃ.

ΠΡΑΞΙΣ ΤΡΙΤΗ.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

ΜΠΡΑΒΟΣ καὶ ΠΕΤΡΟΥΤΖΟΣ.

Μ Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ἰδέ τση πῶς ἐφύγασι! νὰ μὴ τήνε τακάρω!

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Τρομάσουσι, γιατί πολλά σὲ βλέπουσι μπιτζάρο·
δὲν ἐντενιारιστήκασι σκιᾶς νὰ τὸ στοχαστοῦσι...
καὶ πλεῖα σέλια ὅπου μπορεῖ σήμερο θὰ τ' ἀκούσῃ!
μὰ πῶς ἐφτά 'ς ἓνα καιρὸ ἤθελες νὰ μαλλώσῃς;

5

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ἵπολᾶ σε ἐλίγῃς θύμησις, γῆ νὰ τὸ πῶ; καὶ γυνῶσις!
σκιᾶς δὲ θυμᾶσαι ἓνα καιρὸ πῶς δέκα παλληκάρια
'ς τοῦ δούκα ἐστραπατζάρισα, μπορῶ νὰ πῶ λειοντάρια;

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Δὲν τὸ θυμοῦμαι, κ' ἔχω το θαραπειῶ ἐδικό μου
νὰ μοῦ τὸ ξαναδηγηθῇς, ἀφέντη, 'ς τὸ θεό μου.

10

[Μ Π Ρ Α Β Ο Σ.]

Μιὰ ὥρᾳ ἀπάνω 'ς τοῦ δουκὸς τῇ τάβλᾳ ἐκαθομέστα,
μὲ αὐτὸ καὶ μ' ἄλλους ἄρχοντες σὲ ἀθιβολὴ ἐρχομέστα·
καὶ λέγω πῶς, 'ς ἓνα καιρὸ δέκα νὰ μὲ σαλτάρου,
τοὺς κᾶνω νὰ γυρίσουσι καὶ ἄλλη μερὰ νὰ πάρου.
Σπανιόλους καὶ Μορλάκιδες δέκα σωστοὺς μοῦ ἐφέρα
ἵς τὸ παλάτι τοῦ δουκὸς τῇ δεύτερην ἡμέρᾳ.

15

- τότες μὲ πλεῖσά μου χρὰ τοῦ δούκα κἀνω νάτο,
καὶ σὺρνεται σὲ μιὰ μεριά καὶ οἱ ἄλλοι ἀπάνω κάτω,
οἱ καβαλλιέροι θενὰ πῶ, καὶ μιὰ κορώνω ἐκάμα,
20 καὶ ἐστέκασι ὀγὶὰ νὰ δοῦ τόσο μεγάλο πρᾶμμα.
Καὶ ἐγὼ πετοῦμαι ἐλεύθερος καὶ σὺρνω τὸ σπαθὶ μου,
καὶ ὡσὰν κολῶνα ἐστάθηκε 'ς τὴ μέση τὸ κορμὶ μου,
καὶ ἔρχουντ' οἱ δέκα.. οἱ δυὸ ἀπὸ μπρός, κ' οἱ γιάλλοι δυὸ ἀπὸ πίσω,
κ' οἱ γέξη ἀποὺ τὰ πλάγια μου...

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Σ Ο Σ .

Τρέμω νὰ τὸ γροικίσω.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

- 25 Καὶ ἐγὼ, ὁποῦ ἐκράτου τὸν καιρό, χρὰ ὀγὶὰ νὰ δώσω
τοῦ δούκα ὅπου μᾶς ἤβλεπε καὶ καβαλλιέρω τόσω,
ῶραις ἐκτύπου ἀδυνατὰ κ' ῶραις ἀπάντου πάλι,
κ' ῶραις πασάταις ἤκανα μὲ ἐλευθεριά μεγάλη,
κ' ῶραις ἀπάνω μὲ καιρό, κ' ῶραις μὲ τέχνη κάτω
30 τὸν ἥσυρνε ἡ χεῖρά μου, καὶ ἄλλοῦ τὸν ἀπονᾶτο,
κ' ῶραις ταῖς βάρδιαις ἔλασα, κ' ῶραις εἰς τὴν τεστέζα
ἐσύρνουμου καὶ ἀποδεκεῖ τ' ἀμμάτια μόνο ἐπαῖζα,
κ' ἀποδεκεῖ τῶν ἥσυρνα συχινὰ κατὰ τὰ νάτα
πόντες, μαντρέτα στρογγυλά, ροδέρσα, σγαλεμπράτα.
35 καὶ κεῖνοι νὰ σιμώσουσι δικσχορπιστοὶ ἐδειλιούσα,
γὶὰ πὰς ὁποῦ τὰ μάτια μου σπύθαις τῶν ἀπολούσα.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Σ Ο Σ .

Κάτσε, καὶ ἀποὺ τὸ φόβο μου κινᾷς μου τὸ κουράρι.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

- Γροίκησε, ἂν ἔχῃς ὀρεζί, καλὰ τ' ἀπομονάρι!
πῶς ἔχουσι νὰ σμίξουσι ὁμάδι ἐγνώρισά τη
40 νὰ δώσουσι ἀπάνω μου, γιὰ τοῦτο ἤφηκά τη·
καὶ ἀπῆτις ἐσιμώσασι, μὲ φάλλσο μάνκο σέρνω
καὶ ἀποὺ τὴ χεῖρα τὰ σπαθιά τῶν ἔξη των ἐπζήνω,

κ' οἱ γιᾶλλοι ἐφοβηθήκασι καὶ ἀγάπη μου φωνιάζου,
καὶ τοῦ πολέμου νικητὴ μὲ δόξα μου μὲ κράζου.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Σ Ο Σ .

Πῶς δὲν ἐδῶσα τὰ σπαθιά τριγύρου τῶν ἀθρώπων; 45

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ὅζω τῆμ πόρτα ἐβγήκασι, καὶ γροίκησε τὸν τρόπο·
ὁ κόλπος ἦτο ἀδυνατὸς πολλὰ, καὶ ἐσήκωσέν τα
κ' ὅζω τῆμ πόρτα τὰ ἔγαλε ὁμάδι κ' ἤρριξέν τα...
Ταῖς σκάλαις ἐναϊθαίνασι κλιέντοι καὶ ἀβοκάτοι,
καὶ ἀθρώπους ἦτο ἡ αὐλὴ κάτω κοντογεμάτη· 50
καὶ τὰ σπαθιά σὰν εἶδασι, πλακῶνει γεῖς τὸν ἄλλο
νὰ φύγουσι περίκολο τέτοια; λογιῆς μεγάλο,
γραφαῖς, προτσέσα, σοῦμπλικις ἐρρίξαι 'ς τὸ φύγι...
λόγιασε τέτοια ἀναμυγή, Πετροῦτσο, ἂν ἦτο ἐλίγη!

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Σ Ο Σ .

Φρικτὴ καὶ θαυμαστὴ 'τονε, μὰ τὴν ἀληθοσύνη. 55

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Μέραις ὁ δούκας ἔκαμε ὀκτῶ σωσταῖς νὰ κρίνη,
γιατὶ ἐξεμασελίστηκε τόσα πολλὰ ὅπου ἐγέλα,
καὶ κρίσιμο δὲν ἔδιδε πονῶντας 'ς τὴ μασιέλλα.
Καὶ ὅζω ἀπὸ τοῦτο, ταῖς γραφαῖς οἱ ἀβοκάτοι ἐχάσα
καὶ μόνο νὰ ταῖς βγάλουσι ἡμέραις ἐπεράσα. 60

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Σ Ο Σ .

Γιὰ τοῦτο ἐρύγαισι καὶ αὐτοὶ καὶ ἐπήρασι τὸ γλάκι...
μὰ πᾶ νὰ μαρεντίσωμε καὶ ἐφύρασα δαμάκι.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Πήγαινε ἐσύ, καὶ ἀποδεκεῖ ποτὲ μὴμ πάρης ζάλο,
καὶ μόνιός μου ὀγιὰ δουλιὰ 'ς τὸ φόρο θὰ προβάλλω·
πήγαινε ὁμπρὸς καὶ φέρε μου, Πετροῦτσο, τ' ἄρματά μου, 65
γιατὶ μεγάλο πόλεμο μου προμηνᾷ ἡ καρδιά μου.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Σ Ο Σ .

Καὶ μένα ἀμάχη ἢ κοιλιά... Μὰ ἴντα ἄλλα θὰ σηκώσῃ,
τὰ τόσα αὐτάντα ὅπου βαστᾷς δὲ φτάνου νὰ μὴ κλώσῃ;

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Κ' ἴντα βαστᾷ; παρὰ σπαθί, καὶ τάργα καὶ στελέτο,
70 τζελάδα καὶ τὸ τζάκο μου μόνον καὶ κορσαλέτο!

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Σ Ο Σ .

Καὶ ἴντα ἄλλα θέλεις τὸ λοιπὸ;

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Μανίκαις, καὶ πουνιάλο,
γαμπιέραις, καὶ μονόπολα καὶ γβάντι, χωρὶς ἄλλο .

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Σ Ο Σ .

Πάγω ὅπου θές, μά... ἂν τὰ βαστᾷς!

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ποῦ 'ντα ἄνθρωπε! μαγίρι...

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Σ Ο Σ .

Τὰ τόσα ἄρματα ποτὲ δὲν κάνου παλληκάρη .

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ .

ΓΑΒΡΙΛΗΣ, ΑΡΕΤΑΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ, ΔΑΣΚΑΛΟΣ .

Γ Α Β Ρ Ι Λ Η Σ .

75 Ἦφαξα, Ἀρέτα, ὡς ἤθελα καὶ ὡς ἦτο ἡ πεθυμιά μου
'ς τὴν χώραν τὴν μητρόπολιν, καὶ χαίρεται ἡ καρδιά μου,
μερὰ μὲ τὴν ἀπαντοχὴ τοῦ χρύσου—Χρύσιπού μου,
μερὰ γιὰ τὴν γλυκότετην πατρίδα τοῦ κυροῦ μου .

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Πρὶ σώσω ἐγώ, ἐπροτέρεψε κ' ἤρχεντο ἡ ἀφεντιὰ σου,
80 ὅπου 'τρεχα ὡς τσ' εἶχα πεῖ κάτω συναφορμάς σου .

Γ Α Β Ρ Ι Ἰ Ἀ Η Σ.

Οἱ στανιτάδες ἦσαν κεῖ, καὶ ἀπῆς ἐπῆρα γλῶσσα
 οὐ λίγο, τότες παρευθὺς τῇμ πράτικα μᾶς δῶσα.
 Μὰ ἄς πᾶμε εἰς τὴν κατοικιά ὁποῦ 'ναι τὸ παιδί μου,
 γιὰ νὰ τὸ δοῦ τ' ἀμμάτιά μου, νὰ δροσιστῇ ἡ ψυχὴ μου.

Α Ρ Ε Τ Α Σ.

'Σ τοῦτο τὸ σπίτι εἴμεστα τὴν ὥρα ὁποῦ ἔστειλέ με 85
 νᾶρω νὰ δῶ γιὰ λόγου της, καὶ πάλι ὠρδίνιασέ με,
 ἀνέν καὶ δέν τὸν εὔρω ἐδῶ, 'ς τὸ φόρο νὰ γυρίσω·
 γιὰ τοῦτο, ἂν ἐμίσειψε, ἐδῶ θενὰ ῥωτήσω.

(Τότες, κτυπᾷ Ἀρέτας τὴμ πόρτα).

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α.

Ποιὸς εἶναι ὁποῦ τῇμ πόρτα μας κτυπᾷ μὲ βιὰ ἐτότη;

Α Ρ Ε Τ Α Σ.

Κερ' Ἀλεξάνδρα, πρόβαλλε γιὰτὶ τὸ θέλεις γνῶσει... 90

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α.

'Εσ' εἶσαι, Ἀρέτα;

Α Ρ Ε Τ Α Σ.

'Εγὼ 'μαι ναί, καὶ ἀφέντης μου ἄς προβάλλη,
 ἂν ἦναι δῶ, καὶ τάσσω του νὰ δῇ χαρὰ μεγάλη.

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α.

Κ' ἴντα μαντάτο, Ἀρέτα μου, καινούριο εἶναι αὐτόνο;

Α Ρ Ε Τ Α Σ.

'Αφέντης του ἦρθε, καὶ ἐν' τόνε! ξετρέχωντάς του μόνο...

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α.

Χίλια καλῶς ἐπρόβαλλε λοιπὸ ἡ ἀφεντιά σου, 95
 γιὰτὶ ἔλλον τόσο τῇ χαρὰ διπλώνει ἡ συντροφιὰ σου!
 Μὰ ἀκόμη λείπει...

Γ Α Β Ρ Ι Ἰ Ἀ Η Σ.

Τὸ λοιπὸ ἄς πᾶμε μὴν ἀργιοῦμε·

μὰ ἴντα χαρὰ διπλώνω ἐγώ;

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Πηαίνωντας σου δηγοῦμαι .

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

'Αρέτα, σὺ στεπέντες νάμ τ' αὐτιά σου, ἃ θὰ μ' ἀκούσου.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

100 Ποιὸς εἶναι αὐτός;

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

'Ο δάσκαλος εἶναι τοῦ Χρύσιππού σου.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

O fama quantum veloxes, onde a ragione fama
malum quonam velocius usum, μιλεῖ τὸ γράμμα·
Idest quando ofert nuncium malum si come questo
τοῦ Χρύσιππου ὅπου ἐγένηκε πάντοθες μαυιφέστο...

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

105 Ἴντά'ναι αὐτὴ ἡ γαιθιβολή, νὰ ζῆς, ἀφέντη, πέ μας!

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Τὸ Χρύσιππο ὁ δούκας μας ἐσεκεστράριτέ μας,
μὰ δὲν κατέχω τὴν αἰτιά... καὶ ἐσύ;

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Δὲ ξεύρω πρᾶμμα .

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

'Ετσι μοῦ τό'πε ὁ Πάμριλος, καὶ ξάπλωσε ἡ φάμα.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

'Ωφου, μαντάτο θλιβερό, ὀγμένα ὁ καυμένος!

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

110 Lementi θέλεις νὰ πῆς, ἂν ἦται πιχαρχμένος·

ποιὸς εἶναι, 'Αρέτα;

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

'Αφέντης του τοῦ Χρύσιππου...

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

'Εσε Κάρλο

ab ventum statis gratiam osso rasionarlo.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Ποῖο ὀνομάζει αὐτοῦς ὦζό;

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Τὸ πῶς σέ σουσουμινιάζω
νοῦς βασιλαιοῦ 'ς τῇ γράτῃ εἶπα, γιὰτὶ θυμάζω...
μὰ ἀπῆς μοῦ λέγει ὁ δούλός σου τὸ πῶς τοῦ μαθητῆ μου 115
ἀφέντης εἶσαι, γροίκασε καὶ πιάσε τὴ βουλὴ μου.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Πέ το, καὶ ἀπῆτις μοῦ τὸ πῆς, κ' ἐγὼ παρκαλῶ σε
καθῶς λογιάζεις καὶ μπορεῖς καὶ σὺ βοήθεικ δῶσε.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Θυμοῦ το ὡς πάγει; νὰ τοῦ πῆς, γιὰτὶ ἔχει, πρᾶξει; ἄλλαις,
salve me dulcissime filii quomodo vales. 120

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Ἰντα νὰ βάλλῃ; κ' ἔλεγα πῶς θὰ μὲ δασκαλέψῃς,
καὶ στράτα γιὰ βοήθειά του καμμιά νὰ μ' ἀρμηνέψῃς!

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Τότες ζημιὸν λατίνικα θὰ δῆς μὲ δέρνῃς ἐτέρτα
νὰ σοῦ μιλήῃ βελότζιτερ σέ πρόζα καὶ εἰσὲ βέρτα.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Δέ μὲ βγάνουσι, δάσκαλε, τὰ λόγια ὁποῦ ζοδιάζεις·
ἔλα νὰ πᾶμε, γιὰ δὲ θές; πέ το, μὴ μὲ πειράζῃς... 125

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Ti logica su pe quid est, καὶ αὐτοῦ σοῦ ῥεσποντέρει,
διδῶντα; definicion opu den egghi teri.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Δάσκαλε, ὁ κακορροϊζικός καὶ νοῦ καὶ λογικά μου
μὲ τὸ μυντάτο ἐγὼ ἔχστα, καὶ ῥάτσε ἡ καρδιά μου! 130

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Si est an sunt suenuam θυμοῦ νὰ ἰντερογόρης,
καὶ τότε σοτισφατζίον σὺν πεθυμάς; νὰ πάρης.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Τούτη τῇ σοτιτραπεζιὸν μοῦ δώσε ἐσὺ νὰ ζήσης,
 'ς τοῦ δούκα ἄς πᾶμε, καὶ ἔσ' τὰ αὐτά, μπλεὶδ ἄλλο μὴ μιλήσι.

Ἰ Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

- 135 Γροίκτησε μιὰ ὀρατζιὸν νὰ τήνε πῆς τοῦ δούκα,
 dux Creta in regno apolinar non credo tanto luca.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Λουκᾶ ἐδᾶ μ' ἐθάπτισε καὶ διὰ ληνάριζ λέγει...
 ἄς πηκίνωμε, Ἀρέτα μου, γιὰτὶ ἡ καρδιά μου κλίνει!

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

- Tu parti vere κ' ἔρχομαι κ' ἐγὼ νὰ τοῦ μιλήσω,
 140 et fonderar l'occasion θέλω νὰ τὴν ἀρχίσω·
 'ς τούτῃ τῇ χώρᾳ νὰ φανῇ πρεπό' ναι ἡ γιαιρετή μου,
 γιὰ πᾶς καὶ ὅπου τρατάρεται κι' ὀγιά τὸ μαθητὴ μου.
 Καὶ ὁ γέρος Στάθης κι' ὁ γαμπρὸς ἀπομονὴ ἄς ἔχου,
 καὶ ἃ μ' ἔχουσι 'ς τοὺς γάμους τως χρεῖα ἄς μὲ ξετρέχου.

Σ Κ Η Ν Η Τ Ρ Ι Τ Α .

ΦΟΛΑΣ, ΑΡΕΤΑΣ, ΓΑΒΡΙΑΗΣ, καὶ ΣΤΑΘΗΣ.

Φ Ο Λ Α Σ .

- 145 Ποιὸς εἶναι αὐτοῦ ὅπου κτυπᾷ;

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Πρόβαλλε, ἃ θε νὰ μάθης.

Φ Ο Λ Α Σ .

Ἐσ' εἶσαι, Ἀρέτα, πὲ ἴντα θές;

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Ἄυτοῦ 'ναι ἄφες ὁ Στάθης;

Φ Ο Λ Α Σ.

Ἐπᾶ ναι, ναίσκε!

Α Ρ Ε Τ Α Σ.

Μίλησε καὶ πέ του νά καταίδη,
καὶ μὲ ἀναγάλλιασι πολλή σου τάσσω πῶς ν' ἀναίδη.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Ἴντά ναι ἡ ἀναγάλλιασι; γιὰτὶ τὴν κοπελιά μου
μοῦ ἐθάτεψε ἀφέντης σου τόσο καιρὸ χωστὰ μου; 150

Α Ρ Ε Τ Α Σ.

Πέρασε κάτω, ἀφέντη μου... μὰ καίνο; δὲ σοῦ φταίγει.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Ἴντα μὲ θέλει κάτω αὐτός; ἄς πᾶ νά δῶ ἴντα θέλει!

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ.

Ἀφέντη Στάθη, φίλε μου παλῆς καὶ ἐμπιστεμένε!

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Μισὲρ Γαβρίλη, ἀφέντη μου γλυκιὲ καὶ ἀγαπημένε!
μ' ὅλη τὴν πίκρα, φίλε μου, κλαίγω ὅκ τῇ χαρὰ μου. 155

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ.

Καὶ μένα ἡ γιγναγάλλιασι μ' ἀνοίγει τὴν καρδιά μου.
Φίλε, τὴν πίκρα ξόρισε, τὰ ἀνακατώμκτά σου
τὰ στείλασι οἱ ὀρανοὶ γιὰ νά ἔβγῃ εἰσὲ χαρὰ σου.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Τὰ πάθη μου δὲν ἤμαθες, μ' ἀπῆς τὰ θεῖς γροικῆσει,
περίσσα κακοροϊζικο μὲ θεῖς ὀνοματίζει· 160
μὰ πότες ἤρτες, καὶ ἀφορμὴ ἔς τὴν Κρήτη ποιά σὲ σέρνει;

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ.

Δὲν εἶν πολλὴ ὥρα ὅπου ὥσωσα, καὶ ἡ τύχη σου μὲ φέρνει·
τοῦτα ὅπου κρᾶζεις πάθη σου καὶ βόσανα ἤμαθά τα,
καὶ γὼ τὰ διώχνω μὲ γλυκιὰ σὰμ πεθυμᾷς μαντάτα.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

- 165 Καὶ δὲ ποθὲς ἐγροίκησες πῶς θέλει νὰ βλοήσῃ
τὸ Χρύσιππο ὁ δούκα· μα· νὰ μὲ παρηγορήσῃ;

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ.

Τοῦτο ὄχι, δὲν μπορεῖ! παντρεῖά σάν ἔχει ἡ ὀρεξί σου,
μηδὲ βολεῖ 'ς τὸ Χρύσιππο νὰ 'ναι κ' εἰς τὸ παιδί σου.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

- 'Σ τοῦτο καλὸ 'ναι, φίλε μου, καὶ ὅποιος ἀλλιῶς λογιζέται,
170 'πειδὴ κ' ἡ γιγρραβώνιασι μόνο ἡ πρώτη ξάζει.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ.

'Αλήθεια λές, μ' ἂν εἶχε ζήσιμο ὁ Χρυσῆς σου,
ἦτονε τάχατες πρεπὸ νὰ πάρῃ τὸ παιδί σου;

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Τέτοιας λογῆς παράνομο ποῖος ἡμπορεῖ ν' ἀκούσῃ,
δυὸ ἀδέρφια ἀνάμεσά τῳ ποτὲ νὰ παντρευτοῦσι!

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ.

- 175 Λοιπὸ ἂν ἦν μ'παράνομο, δὲν πρέπει ὁ Χρύσιππός σου
νὰ βλογηθῇ τῇ Φαῖτρά σου καὶ νὰ γενῇ γαμπρός σου.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Πέ τονε, φίλε μου, καλλιὰ προδότη μου καὶ ὀχθρό μου,
καὶ μὴ μοῦ λές μὲ πίκρα μου πάλι τὸ Χρύσιππό μου!

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ.

- Δὲν εἶν' προδότης, μηδὲ ὀχθρός, παιδί 'ναι τ' ἀπατοῦ σου,
180 κόκκαλο τοῦ κοκκάλου σου καὶ σάρκα τοῦ κορμιοῦ σου·
μηδὲ τῇ θυγατέρᾳ σου δὲν ἐσμιξε ἀντάμῃ,
μηδὲ καὶ μὲ τὸ Χρύσιππο σφάλμα ποτὲ εἶχε κάμει.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

'Οἰμένα, ἀπὸ τῇ χαρὰ γροικῶ καὶ ἀπολιγχνίω,
καὶ ὁ λογισμός μου ἐσάλεψε καὶ ἀπὸ τὸ νοῦ μου ἐξοιχνίω.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Πιάσ' τονε, Ἀρέτα μου καὶ σύ, μὴμ πέσῃ ὅπως τοῦ ἐφάνη· 185
θώργις ἢ γιαγάπη ἢ πατρικὴ 'ς τὸν ἄθρωπο ἵντα κάνουν!
μικρ' ἦτονε ἢ λιγοθυμιὰ καὶ ἀρχίζει καὶ περνᾷ του.

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Γροικῶ τονε καὶ στένεται... καίγω 'ς τ' ἀνάκαρά του.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Ἀρέντη Στάθη!...

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Φίλε μου, πολλὰ παρακαλῶ σε
τέλειωστε τὴν ἀθιβολή, σωστὴ χαρὰ μοῦ δῶσε! 190

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Ἐ τὴν Μπουγδανιά ὄντας εἵμαστε καὶ 'ς τὸ κελλί, θυμῆσου
τὸ Νικηφόρο τὸν καιρὸ ὅπου 'χες δουλευτὴ σου...

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Ἐ τὸ σπίτι μου γεννήθηκε κ' ἦτονε ἀναθροφή μου,
καὶ τὸ παιδί μου μετ' αὐτὸ κρουσάροι ἐπήρασί μου,
καὶ ὁμάδι μᾶς ἐπήρασι, μὰ ἐμένα ἐλευθερῶσα 195
Μαλτέζικα· μ' αὐτοὶ ποτὲ δὲν ἔμαθα ποῦ ἐδῶσα.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Ἐνα μπερτόνι ὠριζε ἕνας Ῥωμογενίτης
Τουρκος, μὰ φίλος μου παλῆς κ' ἰδιός μου συντοπίτης,
καὶ φτάνει τσῆ Μονοδασᾶς τὴ χώρα ἕνα βράδυ,
τὸ δουλευτὴ σου σύρνωνας καὶ τὸ παιδί σου ὁμάδι· 200
τότε: 'ς ἐκεῖνη ἤλαχα κ' ἐγὼ τὴν ἴδια χώρα,
καὶ μὲ τὸν Τουρκο ἐσμίξαμε κ' ἐδώκαμε τὴ γνώρα·
καὶ παίρνει με 'ς τὸ ξύλον του μιὰ ὥρα νὰ γευτοῦμε,
καὶ ἀπῆτις ἐποφάγαμε, τὸ ξύλο πᾶ νὰ δοῦμε·
καὶ κάτω καταιδαίνωντας γροικῶ μεγάλο θρήνο, 205
καὶ ὄνομά μου ἀνάκραζε λυπητερά εἰς ἐκεῖνο·
καὶ πρὸς τὸ κλάμμα ἐγύρισα μὲ λύπησι καὶ θῶρου,

- κ' εἰς τοῦτο ἐκεῖ τὸ πρόσωπο θωρῶ τοῦ Νικηφόρου,
 καὶ ἐκράτεις εἰς τὰ χέργιά του κλαίγωντα· τὸ παιδάκι,
 210 κ' ἡτρέχασι τ' ἀμμάτιά του τὸ δάκρυ ὡς ἀργυράκι.
 Πρωτῶ, ποῖο εἶναι τὸ παιδί, καὶ πῶς ἐσκληθώθηκα,
 καὶ ὅλα μοῦ τὰ δηγήθηκες με πόνου μου καὶ πίκρα.
 Κ' ἐγώ, σὴν εἶχα τῇ φιλιᾷ τοῦ Τούρκου, ἐζήτηξά τση,
 καὶ με κανίσκικα ὁποῦ ᾿δωσα μεγάλα ἐγλύτωσά τση,
 215 καὶ ἐπῆρά τση ᾿ς τὴν Ζάκυθο· ἔτσι καὶ τὸ Χρυσῆ σου
 ὡσάν παιδί μου ἀνάθρεψα γι' ἀγάπη ἐδική σου·
 καὶ τὸ Χρυσῆ δὲν ἤθελα πολλὰ νὰ μεταλλάξω,
 γιὰ τοῦτο πάλι Χρύσιππο μοῦ φάνη νὰ τὸ κραῖξω.
 Καὶ τόση ἀγάπη τοῦ βαστᾶ καὶ πόθο ἡ καρδιά μου,
 220 ὁποῦ γιὰ κληρονόμο μου τὸν ἔχω ᾿ς τὴ φτωχιά μου,
 καὶ γιὰ νὰ κάμῃ στόλισι μεγάλη τοῦ πραιμμάτου,
 τὸν ἥστειλα τὴν ἀρετὴ νὰ μάθῃ τοῦ γραμμάτου.
 Τὸ λοιπονίς ἡ τύχη του κ' ἡ ἐδική σου γνώρα
 συνεπαρτὸ μ' ἐφέρρῃσι καὶ μένα ᾿ς τέτοια χώρα.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

- 225 Τώρα ὄντα θέλῃ ὁ θάνατος νὰ πάρῃ τὴ ζωὴ μου,
 θαρραπαῦμένος βρίσκομαι, πειδὴ ἡῦρα τὸ παιδί μου.
 Μὰ ὁ Νικηφόρος, φίλε μου, τάχα νὰ ζῇ ὁ καυμένος;

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ.

- Ὅλιγο καιρὸ ἐπόθανε αὐτὸς ὁ πικραμένος!
 Ἄς πάγῃ Ἀρέτας καὶ ἄς τὸ πῇ, κ' ἐμεῖς ᾿ς τοῦ δούκα οἱ δύο μὲ;
 230 ἄς πᾶ νὰ λευτερώσωμε ζημνιὸ τὸ Χρύσιππό μας.

Σ Κ Η Ν Η Τ Ε Τ Α Ρ Τ Η .

ΔΑΣΚΑΛΟΣ, ΜΠΡΑΒΟΣ, καὶ ΠΕΤΡΟΥΤΖΟΣ .

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Alcun non puo saper da chi sia amato,
quando felice in su la voda sede [càt?]

Ἐ τοῦ ροιζικοῦ τὰ μπόδιστρα κ' εἰς τὰ σκλέματά του
ξάζει πολλὰ τὸ φίλον του νὰ δῇ κανεὶς σιμά του,
γιατὶ ἔς τὴν καλορροϊκιά μὴδένας δὲν κατέχει 235
καὶ νὰ γνωρίσῃ φανερά φίλο καλὸ ποιὸν ἔχει,
πειδὴ ψεῦτοι καὶ ἀληθινοὶ τότες τὸν τριγυρίζου
κί ὅλοι μιὰ πίστι δείχνουσι πῶς ἔς τὴν καρδιά σφαλίζου·
μ' ἀπῆς καιρὸ ἀντίδικο ἡ τύχη θέλει φέρει,
γυρίζουσι οἱ δῖμουροι τὸμ πόδα εἰς ἄλλα μέρη. 240
Μ' ἀπ' ἀγαπᾷ μὲ τὴν καρδιά τὴν ἴδια ζῆσι βάνει
γιὰ φίλο, καὶ ἀγαπᾷ τονε καὶ ἀπῆτις ἀποθάνη,
ταῖρι γιαμὰ ἔχει... καρδιακὴ φιλία μὰ πόση εὐρήκη
ἔς τὸ Χρύσιππο ὁ Πάμφιλος... τὸ βάσανόν του ἐγροῖκα,
νὰ πᾶ νὰ λέγη τοῦ δουκὸς νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ, 245
καὶ τὸ καστίγο, ὁποῦ ἐκεινοῦ τυχαίνει, αὐτοῦ νὰ δώσῃ!

Μ Π Ρ Α Β Ο Σ .

Λόγια, Πετροῦτζο, ἀπὸ σοφὴ καὶ ἀπὸ τεχνίτρα γλῶσσα.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Ναίσκω, παινῶ τονε κ' ἐγώ, κι' ἄς δὲ γροικῶ καὶ τόσα .

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

O che ribalda copia, στέκω νὰ μὴ μιλήσω,
μ' ἀπῇ μοῦ λάχῃ τίποτας κακό, καὶ ἄς χαιρετήσω. 250
Bacio la porta e lo portal, di quel sogliente brando
o brava e famosissima progenie de Orlando.

Μ Π Ρ Α Β Ο Σ .

- Καλῶς, τὸ Δάσκαλο! ἀπατᾷ σὰ σ' ἔδα ἀνήμενά σε,
 νὰ σ' ἀθερτίρῳ ὁποῦ μὲ δῆς μπλεῖό σου νὰ μὴμ πινῇται.
 255 Ἐγροίκησάς μου 'ς τοῦ δουκὸς σήμερο μὲ τ' αὐτιά σου
 πῶς ἄνω κάτω σ' ἔβλα με τῇ βετόρικά σου·
 μὴδὲ ντοτόρε ἐψήρισε ἐκεῖνος, μὴδ' ἐσένα,
 μὴδὲ ἐστοχάζέντο σᾶς σκιᾶς, μὰ ἐμίλε μετὰ μένα·
 καὶ τοῦτο μόνο ἔκαμε, πειδῆ καὶ τῶν ἀρμάτω
 260 πρέπει νὰ δίδουσι τιμὴ πλειά παρὰ τῷ γραμμάτῳ.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Quidem ne cosa pariunt, ma stava come un roco
 con tuto questo sentati come si vanta il giuoco.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

- Καὶ τοῦτο ἂν ἤθελες νὰ δῆς καὶ ἐσὺ μ' ἀληθοσύνη,
 στράρου πῶς σγουρπφίζουσι καὶ 'δὲ τὴν δικησοσύνη,
 265 νὰ δῆς πῶς ἔχει 'ς τῇ δεξιά χέρᾳ σπαθί γδυμένο,
 καὶ λίμπρο ἓνα 'ς τῇ ξεβρή καὶ στέκει σφαλισμένο!
 καὶ μόνο τὸ βετράτο τση καὶ χῶρις ἄλλο κόπο
 σοῦ σημαδεύει τ' ἄρματτα πῶς ἔχουσι τὸν τόπο.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

- Ad hoc ego respondeo propositum e dico
 270 quod arma cadunt literis, come il poeta antico;
 et molti altri savii filosofi e dotori
 afermano quod literas principius sunt honori;
 et etiam quod impera cum istis gubernatur,
 et omnes bones regoles gentibus semper datur.
 275 Sed istam controversiam ci accomodo tractare
 con questa sorte de omini cun quiam quidem quare?
 Τοῦτο ἡ γιγλήθεια φανεροῦ 'ς τὸ κόσμο ὅλο δεῖχναι
 καὶ εἰσὲ παλλόταταις φοραῖς καὶ τόπους τ' ἀποδείχναι
 l' incaricata ipotessi con mille e più raggioni
 280 et con antimematica ratio rationi.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Κάνκαρα καὶ ἀποστέματα νὰ βγάλῃ τὸ κορμί σου...
μίλιε καὶ σὺ Ῥωμαίικα καθάρια καὶ ἀποκρίσου!

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ἦ ρατζιόνες τοῦ Μιλᾶ θὰ πῇ 'ς τὸν τρόπο αὐτόνο
τὸ πῶς τὸ αἷμα δρώνουσι νὰ ἀναχακίσου μόνο·
δάσκαλε, τέτοια διαφορὰ ὅπουδε θὰ τρατάρης,
σκιά; ἔλα 'ς ἄλλο τίποτας ἂ θές νὰ τσπουτάρης.

285

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Μίλησε ἐσὺ γιὰ τ' ἄρματα, καὶ πάλι ἐσὺ γιὰ κεῖνα
ὅπου τῇμ πεῖνα διώχνουσι, κ' ἐγὼ διὰ τῇ ντοτρίνα.

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ἐμένα ἡ ψή μου μὲ σπαθὶ βαστᾷ καὶ μὲ πουνιᾶλο
σὲ βάρδια μία νὰ σταθῶ μὲ τεχνικὸ τὸ ζάλο,
νὰ 'χω τὸμ πόδα τὸ ζερβὸ ὀμπρός, τὸν ἄλλο ἡπίσω,
νὰ σὲ λαδῶσω μὲ εὐκολιὰ μεγάλη μου, νὰ ζήσω!

290

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Καὶ μένα ἡ ψή μου μὲ βαστᾷ νὰ πιάσω ἓνα ντοτόρε
γῇ ἓνα ποέτα ὅποιο θές, γῇ ἓνα ψηλὸ ἀουτόρε
latino chie italica na su t'one sprimero
καὶ συλλογίσμου; ὅσους θές πάντα νὰ προπονέρω.

295

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Καὶ μένα ἡ ψή μου μὲ βαστᾷ νὰ πιάσω ἓνα κορμάτι
χοῖτρο, ἀρέντη δάσκαλε, μερὶ, γῇ μόνο πλάτη,
νὰ κάμω τὸ μισὸ ὀφτὸ καὶ τ' ἄλλο 'ς τὸ τζυκάλι,
νὰ σοῦ χορτάσω μ' εὐκολιὰ καὶ μὲ χαρὰ μεγάλη.

300

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Ἐμένα ἡ ψή μου μὲ βαστᾷ νὰ μπῶ 'ς ἓνα φουστάτο
μὲ τὸ σπαθί μου μοναχάς, νὰ ρίχνω ἀπάνω κάτω,
νὰ κόψω χίλιαις κεφαλαῖς, μέλη νὰ τεταρτιάσω,
πόδια καὶ χέργια νὰ πετῶ, κορμιὰ νὰ ξεκοιλιάσω.

305

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

- 305 Καὶ μένα ἡ ψή μου μὲ βαστᾷ χίλιους σοφοὺς τοῦ κόσμου,
 ἂν ἔρθουσι σὲ ντέπουστα, νὰ δέσω μοναχὸς μου·
 νὰ σοῦ τοὺς κάμω μὲ ἐντροπὴ μεγάλη νὰ σωποῦσι,
 λίμπρο νὰ μὴν ἀνοίγουσι ὅπου καὶ ἃ μὲ θωροῦσι .

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

- Καὶ μένα ἡ ψή μου μὲ βαστᾷ νὰ μπῶ σὲ καπονέρα
 310 νὰ ρίξω μέσα τῇ δεξιά καὶ τῇ ζερβῇ μου χέρα,
 νὰ μὴν ἀφήσω κάπωνα μηδένα, χίλοι ἂν ἦσα
 νὰ τοὺς σηκώσω μὲ χαρὰ καὶ μ' εὐκολιὰ περίστα .

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Καὶ μένα ἡ ψή μου μὲ βαστᾷ μ' ἓνα μου φοῦσκο μόνο
 νὰ φρακκασάρω, δάσκαλε, τὸ καύκαλό σου αὐτόνο .

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

- 315 Καὶ μένα ἡ ψή μου μὲ βαστᾷ νὰ μπῶ ν' ἀργομεντάρω,
 καὶ ἓνα ὥζο ἀδιάκριτο πῶς εἶται νὰ τρατάρω .

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Καὶ μένα ἡ ψή μου μὲ βαστᾷ νὰ στέκου νὰ μιλοῦσι,
 νὰ τοὺς γελῶ 'ς τ' ἀμμάτιά τωσ καὶ νὰ μηδὲ γροικοῦσι .

Π Ρ Α Β Ο Σ .

- Δάσκαλε, τ' ἀργομέντο σου βέλλε 'ς τὸν ἐμαυτό σου,
 320 καὶ μάθε νὰ μιλῇς καλὰ, γῇ σπῶ τὸ κκύκαλό σου .

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Est michi necessarium tacere anterhessis .

Π Ρ Α Β Ο Σ .

Μέσα σὲ νετζεσάριο δώσης ἐσὺ καὶ πέσης !

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Καὶ ἂν τύχη δὲν τὴν ἔπαθε καλὰ ὄντας ἐγρεμνίστη...
 ὡτὰν καὶ σένα ἡ πλάτη σου σὰν κάπρου ἐκοπανίστη !

- 325 Καὶ τῶν ἰδυῶ ἴντα ἐπάθασι σήμερα 'ς τὸ θεό μου
 θὰ πῶ μὲ μόδο δμορφο πῶς τὸ 'δχ 'ς τ' ὄνειρό μου .

Γράμματα, ἀφέντη δάσκαλε, τόσα περίσσα ἔχεις,
νὰ ζεδιελύνη; ὄνειρα τάχα νὰ μὴν κατέχης;

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ.

Ξερώω! καὶ ἂν ἐνειρεύτηκες, τὴν ὥρα μόνο πέμου
ὀποῦ ἐθώργιες, τ' ὄνειρο, καὶ τότες γροίκησέ μου.

330

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ.

Τ' ὄνειρο ἐτοῦτο ὀποῦ θὰ πῶ τὸ θώρου ὀγιὰ τοὺς δύο σας,
καὶ μὴ χορτάσω ὥστε νὰ ζῶ, ψώματα ἀνέ καὶ πῶ σας.

Τάχα σὲν νὰ ἔχετε ποθὲς τόπο, καὶ κάλεσέ σας

κανείς γιὰ νὰ μιλήσετε μὲ ταῖς ἀγαφτικαῖς σας,

καὶ σένα εἰς νε-ζεσάριο ἐκαταγρέμισέ σε,

335

καὶ τὰ νεγρὰ σου ἐσὼ ἴσπασες, κ' ἐξεκουτρούκισέ σε.

καὶ σένα ἐσπαλίσασι ἔς ἀρμάρι καὶ καπνῖσα

μὲ δειάφι, κ' εἰς τὴ βάρχη σου βάρδι ἔνα ἐτσάκισα.

Π Ρ Α Β Ο Σ.

Ὡς εἶναι ὁ νοῦς σου, γάϊδαρε, χοντρός καὶ ὁ λογιτμός σου,

ἔτσ' εἶναι καὶ τὰ λόγιά σου χοντρά, καὶ τ' ὄνειρό σου!

340

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ.

Τ' ὄνειρο, ἀφέντη δάσκαλε, νὰ ζῆς, ξεδήγησέ μου.

[Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ.]

Μετὰ χαρῆς, μετὰ χαρῆς, Πετροῦτζο, γροίκησέ μου.

Τῆς Ἑντίας ὁ βασιλεὺς τὸ σόνιον ἀπορτάρει

πῶς εἶναι, καὶ τὸν Ὅμηρο σὲ τοῦτο ἱμιτάρει,

δὺὸ πόρταις μ' ἀλεφάντινο κόκκαλο ἢ μιὰ, κ' ἢ γιάλλη

345

μὲ τοῦ βουγιού τὸ κέρατο, σὰ λέγει ἐκεῖνος πάλι.

καὶ αὐταῖς ἢ πόρταις βγάνουσι τοῦ ὕπνου τὰ ὄνειρά του,

quella d' anorio τὰ ψευτά, τ' ἀλήθεια τοῦ κεράτου.

Καὶ πρέπει ἀλήθειο τ' ὄνειρο νὰ ἴναι μὲ δικησύνη,

γιατ' εἶσαι τοῦ κεράτου ἐσὺ πόρτα τσ' ἀληθοσύνης.

350

Καὶ μετὰ τοῦτο ἀφίνω σας, καὶ πάγω γιὰ νὰ δώσω
βουλή ἐγὶὰ τὸ Χρύσιππο σὲ βάσανόν του τόσο.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Ἄμμέ, μὰ δὲν ἐγροίκτησα τὰ ἀναιγυριστικά σου...
μὰ τῇ βεσπόστα, δάσκαλε, σὰν ἔπρεπε ἡδιῖδά σου.

Σ Κ Η Ν Η Π Ε Μ Π Τ Η .

Φ Ο Λ Α Σ καὶ Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Φ Ο Λ Α Σ .

- 355 Ἦρτε ἡ ὥρα ἀφέντης μου ὡ ἀνοίξῃ τὸ σακκοῦλι
νὰ βγοῦ τὰ μουχλιασμένα του νὰ τὰ χαροῦμε οὔλοι·
δυὸ γάμοι θὰ γενοῦσινε κ' οἱ δυὸ ἔναι ἔς τὰ παιδιὰ του,
γιά τοῦτο μπλεῖδ' δὲν εἶν' καιρὸς νὰ χώνῃ τὰ φλουριά του·
δὲ θέλει τοῦ κακοφανῆ ἔς τόση χαρὰ, λογιᾶζω,
360 δεῖπνο γιά τόση φαμελιά γιατί καταρδινιάζω·
γάλους, καπῶνια ἔχομε, ῥίφια, καὶ ἄγ κένου χρεῖζ
καὶ ἄλλα περίσσε, ἐπᾶ κοντὰ εἶν' ποῦρι ἡ λισταρίζ.
Μὰ τέτοιο κόπο μοναχὸς δὲν ἤμπορᾷ τουράρω,
καὶ τὸμ Πετροῦτζο σύντροφο ἐλόγιασα νὰ πάρω.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

- 365 Καλὰ μαντάτα! ἀληθινά, Φόλα, ἐξανάνειωσές με
καὶ ἐμάκρυνε τῇ ζῆσί μου καὶ ἐκαλοχάρδισέ με,
νὰ ζήσω, καὶ γι' ἀντίμεψι σοῦ τάσσω νὰ γυρέψω
παρτίδο ὀγιά λόγου σου καλὸ νὰ σὲ παντρέψω.

Φ Ο Λ Α Σ .

- Πλειὰ γληγορότερα ἤφινε νὰ βάλλου ἔς τὸ λαϊμό μου
370 σκοινὶ νὰ μὲ φουρκίσουσι, Πετροῦτζο, ἔς τὸ θεό μου.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Γιάντα δὲ θέλεις;

Φ Ο Λ Α Σ .

Ὅγιατι δὲ θέλουνε οἱ χρόνοι
καὶ ἄλλοι κουρφοὶ μου λογισμοί, καὶ τοῦτο μόνο σώνει·

μὰ ἀνέγλυτος προζενητής γιὰ λόγου του γυρῶν·
παντρεύου ἐσύ καὶ τῶν ἄλλῳ μὴ θέλεις νάρμηνευσ·

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Μηδὲ κ' ἐγὼ δὲν τὸ θωρεῖς νὰ παντρευτῶ ποτὲ μου, 375
γιατὶ ἔχω δίκῃ ἀφορμή, Φόλκ, καὶ γροίκησέ μου.
Χρόν' εἶναι ὅπου ἡμου 'ς τὰ Νησὰ κ' ἤμουνε παντρεμένος,
μὰ πλεὶς καλιά 'χα νὰ 'χα 'σται 'ς τοὺς Τούρκους σκλαβωμένος·
γυναῖκα μιὰ εἶχα ζηλιαρὰ πολλά, κακοδιαρμίστρα
'ς τὸ σπίτι, καὶ κακόπλαστη, δίμουρη, καὶ μεθύστρα, 380
κακόβια, ἀνάλατη, κοχλὴ, τόφις, ψειρομασκάλα,
λεμενταρίστρα καὶ γλωσσοῦ, φαγάν, καὶ βουβάλα.

Φ Ο Λ Α Σ .

Πετροῦτζο, κατὰ τὰ πηλὰ θενά 'το καὶ τὸ φτυάρι.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Σώπασε, ὦζό, τὰ σάλιά σου... γροίκα τ' ἀπομονάρι.
Σὰν εἶδα τέτοιο βάσανο, 'ς ἓνα καράβι ἐμπήκα 385
ὅπου 'ς τὴν Κρήτη ἤρχοντο νὰ φύγω τόση πρίκα·
δὲ ξεύρω πῶς τὸ γροίκησε τούτῃ ἡ καταραμένη
καὶ βάρκα μιὰ τὴν ἤφερε κ' εἰς τὸ καράβι ἐμπαίνει·
'ς τὴ στράτα θέλει ἡ μοῖρά μου καὶ μιὰ φορτοῦνα ἀρχίζει
μιὰ νύκτα μὲ τὸ θάνατο νὰ μᾶς ἐφοβερίζῃ· 390
λέγει ὁ παραβοκύρης μας, μὰ μὲ λαλιά θλιμμένη,
« παιδιὰ μου, χύσι ἄς κάμωμε, γιατί εἴμεσταν πνιμμένοι!
τὸ πλεὶς βαρύ σας, ρίξετε γομάρι, μὴν ἀργεῖτε,
γιατὶ καλιά 'ναι ἡ ζῆσί μας, καὶ μὴν τὸ λυπηθῆτε! »
Τότες ποιοὺς ἐμπωθε βουτζί, ποιοὺς ἔρριχνε βρέλκ, 395
ποιοὺς ἤδειαζε τὰ ροῦχά του καὶ ἐπέτα τὴν κασέλλα·
'ς τοῦτο αὐτὴ τὴν ἀζουδιὰ ζάθνου κ' ἐγὼ ἤρπάζα τη
καὶ τέτοια λόγια λέγωντας ζημνὶ ἐγρέμνισά τη:
« ἄμε 'ς τὸ γεροδαίμονα, γιατί βαρὺ γομάρι
δὲν ἔχω πλεῖστο ἀπὸ σέ, κ' ἐκεῖνος ἄς σέ πάρῃ! » 400

Μέ τέτοιο τρόπο ἐγλύτωσα καί ἐβγήκα ἀπὸ τὰ πύθη,
καί αὐτὴ εἶπα πῶς ἐπήρασι τὰ κύματα καί χάθη.
Σάν τούτῃ καί χερρότερη νὰ πᾶσι ὅσαις τῆς μονιάζου,
ζημιῶν τοὺς κακορροϊζικοὺς ἄνδρες νὰ μὴμ πειράζου.

- 405 Λοιπὸ ἀπῆτις τὸ βροχὸ ἀπ' αὐτῇ ἤθελα ἀδειάσει,
ἄλλῃ σοῦ τάσσω ἀληθινὰ ποτὲ νὰ μὴ μὲ πιάσῃ.
Μαγάρι κί ἄλλοι σήμερο τὸ ξόμπλι μου νὰ πιάσῃ,
κ' εἰς τούτῃ τὴν ἀθιβολὴ κ' ἐκεῖνοι νὰ μοῦ μονιάσῃ·
γιατί γυναῖκες ἔχουσι καί αὐτὴ σάν τῇ δικῇ μου,
· 410 καί τὸν καὐμό μου γινώθουσι χωσμένοι 'ς τὸ πετζί μου·
κι' ὅσοι ἔχου τέτοια θηλυκὰ καί ἀπόκεις τὰ πανδρεύου,
σκουλήκους κἀνου ζωντανοὶ καί ἀπὸ τὸ νοῦν τῶς ἐβγού.

Φ Ο Λ Α Σ.

- Τὸ κολοκύθι θενὰ πῆς ὅποιο ἔκαψε περῖσσε,
'ς τὸν τράφο ἀπάνω ἀπὸ μακρὰ τὸν ἤβλεπε κ' ἐφύσε.
415 Πετροῦτζο, ἐδῶ τ' ἀφένταις μας θῶρει τῇ πῶς γελοῦσι,
'ς τὴν ὅψι φανερώνουσι ὅση χαρὰ βρετοῦσι.

Σ Κ Η Ν Η Ε Κ Τ Η .

ΣΤΑΘΗΣ, ΔΟΤΟΡΟΣ, ΜΠΡΑΒΟΣ, ΠΕΤΡΟΥΤΖΟΣ, ΦΟΛΑΣ,
ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ, ΑΡΕΤΑΣ, ΓΑΒΡΙΑΗΣ,
ΠΑΜΦΙΛΟΣ, ΔΑΣΚΑΛΟΣ.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

- Μὰ γιάντα ἐσεῖς ἐργήσετε; κακὰ μᾶς ἀγαπᾶτε!
νὰ 'χετε λάχει ἐδ' ἐκεῖ 'ς τοῦ δούκα νὰ γροικᾶτε...
σάν νὰ 'χε εἴσται ὁ Χρύσιππος παιδί καθολικόν του,
420 τέτοιας λογῆς χαϊράμενο εἶδε τὸ πρόσωπόν του!

Δ Ο Τ Ο Ρ Ο Σ .

Τὸ πρᾶμμα δὲν ἐκάτεχα, μὰ ἂν ἤθελα τὸ μάθει
πλειὰ ὁμπρὸς εἰχά'σται σύντροφο; κ' ἐγὼ τ' ἀφ' τοῦ Στάθη.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Μηδὲ κ' ἐγώ, νὰ ζήσωμε, μὰ μόνο ἀποῦ τὰ χεῖλη
τῆς ἀφεντιᾶς σου τό 'κουσα καὶ τοῦ μισέρ Γαβρίλη,
μὲ τὸν ἀφέντη ἐδεπᾶ κουκούρη, γιὰ νὰ δώσω 425
κονσέγιο γιὰ τὸ Χρύσιππο τὸ πῶς νὰ τὸν γλυτώσω.

Μ Π Ρ Α Β Ο Σ .

Τῆς χώρας εἶμαι ἐγὼ ἄνθρωπος, καὶ μὴ μὲ λὲς κουκούρη!

Δ Ο Τ Ο Ρ Ο Σ .

Δὲν εἶπε τίποτας κακό, καὶ μὴ σκαλδάρης ποῦρι!

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Κουκούρι, ἐχάθησα θὰ πῃ, καὶ βέρμπο εἶναι λατῖνο,
καὶ βρίσκεῖς το 'ς τὸν Ἄλβαρο γῆ κ' εἰς τὸν Καλεπῖνο. 430

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Φόλα, ποτῆρι δὲ θωρῶ, κούπα, μηδὲ λαῖνι,
καὶ ὀγιάντα λέγει τὸ λοιπὸ ὁ δάσκαλος τὸ πίνει;

Φ Ο Λ Α Σ .

Πάντα δυσκολογροίκτηταις ἢ γιεμιλιαῖς του ἐδιαίνου,
γιὰ τοῦτο ἐγὼ τὸν ἤδωκα καὶ τοῦ καταραμένου.

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

Σώπασε, Φόλα, σώπασε, μηδὲ σοῦ τὸ γροϊκήσου,
νὰ ζήσω, οἱ μαθητάδες του νὰ σὲ γενολογήσου. 435

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

Δάσκαλε, 'ς τούτη τῇ χαρὰ τούτῳ τῷ συμπεθέρῳ,
μὰ τὴν ἀλήθεια, τίποτα σήμερο δὲ τζεδέρω.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Κρέδω, γιατί ἡ ἀνατροφή το' ἀγάπης εἶναι δέμα
τέτοιαις λογῆς ἀδυνατὸ παρὰ τὸ ἴδιο αἷμα. 440

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Μισέρ Γαβρίλη φίλε μου, καὶ σὺ 'ς τὴν κατοικίᾳ μας
παρακαλῶ σε νὰ συρθῆς νὰ 'σαι 'ς τὴ συντροφιά μας.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ.

Πειδὴ ἡ γιγαγάπη μ' ἔφερε τοῦ Χρύσιππου 'ς τὴν Κρήτη,
 μέ σὺρνει ἡ ἴδια μετ' αὐτὸ νά 'μαι κ' εἰς ἓνα σπίτι.

Δ Ο Τ Ο Ρ Ο Σ.

- 445 Κ' ἐγὼ μέ τῇ Λαμπροῦσά μου καὶ μέ τὸ Χρύσιππό μου,
 θέλετε καὶ ἃ δὲ θέλετε, θενά 'μαι, 'ς τὸ θεό μου.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Τῇ συντροφιά σου θέλομε, μάλιος παρακαλοῦμε,
 κ' εἰς ἓνα σπίτι νά 'μεστα πολλὰ σ' ἐπιθυμοῦμε.

Δ Ο Τ Ο Ρ Ο Σ.

- Τὸ πρᾶμμα ὅλο, δάσκαλε, τοῦ γράψε γιὰ προικιόν του,
 450 κ' ἔχε τὸ λόγο καὶ ἀπὸ δᾶ καὶ ὁμπρὸς ἄς ἡ ἐδικόν του.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ.

Καὶ ἐμένα, ἀφέντη δάσκαλε, μόνο νά γουδερνάρη,
 καὶ τ' ἄλλο ἄς ἔχῃ, ζῶντάς μου σὰ θέλει καὶ ἄς τὸ πάρῃ.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Κ' ἐγὼ τῇ θυγατέρα μου μέ τὸ ἐμισὸ προυκίζω,
 καὶ τ' ἄλλο ἄς ἦν' τοῦ Χρύσιππου, καὶ πρᾶμμα δὲν κρατίζω.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ.

- 455 Νὰ μείνουσι ἐρέδε σας κ' οἱ δύο τῶνε πρεπό 'ναι,
 καὶ νὰ τὸ γράψω τάσσω σας da buon tabellione.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Ἀμπέλια ἐμεῖς δὲν ἔχομε, μὰ τ' ἄλλο πρᾶμμα γράψε.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ.

Da buon notaio θενά πῃ, καὶ αὐτὰ τὰ λόγια πάψε.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

- Πάμφιλε, σίμωσε ἐδεπᾶ, μηδὲ θαρρῆς, παιδί μου,
 460 'ς τῇ Φαῖδρα ἐπαντρεύθηκες δίχωςτας τῇ βουλή μου,
 πῶς νά 'χω παραπόνισι καμμιὰ ἀντιδικά σου,
 γιὰτι ψηφῶ καὶ χαίρομαι τὴν ἐδικιότητά σου.

ΠΑΜΦΙΛΟΣ.

Τὸ σπλάγχχνος κ' ἡ γιαγάπη σου προικιό, ἀφέντη, τάσσει
 τόσα καλὸ ὅσο μπορεῖ πᾶσα ἓνας νὰ λογιαῖση,
 μὰ ἂν ἦτο καὶ λιγώτερο, φτάνει νὰ μὲ σκλαβώνη
 μὲ τόση καλοσύνη τση, κ' ἐκείνη μὲ πλερώνει ·
 κι' ὄχι ὥσὰ ξένο γέννημα, μὰ πάντα ὥσ' ἂν παιδί σου
 καθολικό, νὰ προσκυνῶ τάσσω τῆς θέλησός σου .

465

ΣΤΑΘΗΣ.

Καὶ σὺ Χρυσή μου, ζῆσί μου, μάκρεμα τῷ χρονῷ μου,
 πόση χαρὰ καὶ ἀνάπαψι δίδεις τῷ γερατειῷ μου !

470

ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ.

Τὴν ἴδια ἀναγάλλιασι καὶ τῇ χαρὰ τὴν ἴδια
 τῆς ἀφεντιάς σου ἔχω κ' ἐγὼ, κ' εἰς τέτοιον τρόπο ἀφνίδια ·
 καὶ τῇ χαρὰ, ἀφέντη μου, τὴν ἐδική σου πάλι
 τ' ἄλλου μου ἀφέντη ἐδίπλωσε καὶ ἐγένη πλειὰ μεγάλη .

ΓΑΒΡΙΑΗΣ.

Καὶ μένα τὰ θαμάσματα τοῦτα μ' ἀναγαλλιοῦσι,
 καὶ ἀποῦ τὴν τόση μου χαρὰ τὰ δάκρυα μοῦ κινοῦσι .

475

ΠΕΤΡΟΥΤΖΟΣ.

Καὶ μένα ἡ χαροκοπιαὶς μ' ἀναγαλλιοῦ περίσσα,
 καὶ ἀποῦ τὴν τόση μου χαρὰ τὰ σάλιά μου ἐκινήσα .

ΜΠΡΑΒΟΣ.

Ἀφέντη Χρύσιππε, κ' ἐγὼ χαίρομαι τῇ χαρά σας,
 καὶ ἐσένα, ἀφέντη Πάμφιλε καὶ ἄς ἢ μὲ τὴν ὑγείά σας !
 μὰ καλὴ νύκτα ἀφίνω σας . . .

480

ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ.

Καὶ γιάντα εἰς τὴ χαρά μας
 καὶ ἐσὺ δὲ στέκεις μετὰ μας ; δὲ θές τὴ συντροφιά μας ;

Μ Π Ρ Α Β Ο Σ .

Σάν παραπόνεσι ἔχομε μὲ τὸν ἀφ' ἃ τὸ Στάθη,
μὰ ἐδῶ δὲν εἶναι μπορετὸ κανεῖς νὰ τήνε μάθῃ·
485 γιαῦτως δὲ θέλω νὰ σταθῶ.

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Κ' ἴντά 'χεις μετὰ μένα;
κ' ἐγὼ ποτὲ δὲ σοῦ 'καμα κακὸ μὴδὲ κανένα.

Μ Π Ρ Α Β Ο Σ .

Καὶ μολογᾷς το, πῶς κακὸ ποτὲ δὲν ἤκαμές μου,
μὴδὲ μὲ τὸ δαχτύλι σου γι' ἀφρόντε ἤκιξές μου;

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Νὰ ζήσω σκιᾶς 'ς τὰ ροῦχά σου δὲν ἄγγιξα ποτέ μου,
490 μὲ γνώμη καὶ μὲ λοῖσμὸ σάλες, καὶ πίστεψέ μου.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Τούτ' εἶναι σοτιφατζιὸν τέτοιας λογιῆς μεγάλη .
ὅπου ὁ Ρωμέης πλειότερη δὲν ἤμπορεῖ ναῦρῃ ἄλλη.

Μ Π Ρ Α Β Ο Σ .

Πεῖδῃ καὶ σκούζα κάνεις μου, τῇ σκούζα ἀτζετάρω,
καὶ φίλο ἀπῶδα καὶ ὀμπρὸς καλὸ θὰ σὲ στιμάρω.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

495 Δὲν ἔγκιξε 'ς τὰ ροῦχά του, γιατί ἄλλα ροῦχα ἐφόργει,
μὰ ἐκαλοδιάταξέν τονε 'ς ἐκεῖνο ὅπου ἐμπόργει.

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Γροίκτησε, Φόλα· ποῦ 'σαι ἐσύ;

Φ Ο Λ Α Σ .

Τί θέλει ἡ γιαφεντιά σου;

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Πήγαινε ὀγλήγορα νὰ πῆς ἀπάνω τῆς κερχῆ σου,
καὶ ἄς ἐρθῇ κάτω νὰ σταθῇ 'ς τὴμ πόρτα ὠρδινιασμένη.

ν' ἀποδεκτῇ τὴν ἄλλη σου κυρά, καθὼς τυχαίνει.
Μίλησε, Ἀρέτα μου, καὶ σύ, καὶ νὰ καταβῶς κάμε,
μὲ χωρὶς ἄργιτα καμνιὰ 'ς τὸ σπίτι μας νὰ πᾶμε.
(Τότες ἐδγήνουσι ἡ γυναῖκες ὅζω 'ς τὴ σένα).

500

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ.

ΣΤΑΘΗΣ, ΔΟΤΟΡΟΣ, ΦΑΙΔΡΑ, ΛΑΜΠΡΟΥΣΑ,
ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ, ΦΛΟΥΡΟΥ, ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ, ΔΑΣΚΑΛΟΣ,
ΜΠΡΑΒΟΣ, ΑΡΕΤΑΣ, ΠΕΤΡΟΥΤΖΟΣ, ΦΟΛΑΣ, ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ,
ΠΑΜΦΙΛΟΣ, ΓΑΒΡΙΛΗΣ.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Καλῶς ταῖς θυγατέρες μου, σμίξετε ἀγκαλιαστήτε,
φιλήσατε, νεράιδές μου, γλυκοχαιρετηκτῆτε.

Δ Ο Τ Ο Ρ Ε Σ.

Λαμπρούσα, σίμωσε ἐδεπᾶ, μὴ 'ντρέπε(σαι), κερά μου
πέτε τὰ καλορροϊζικὰ σὰν ἦ πρεπὸ τοῦ γάμου.

505

Φ Α Ι Δ Ρ Α.

Ἄς ἦναι ῥόδο ἡ μοῖρά σου, χρυσὸ τὸ ῥοιζικό σου.

Λ Α Μ Π Ρ Ο Υ Σ Α.

Καὶ ἐσένα πλάσμα τοῦ ὁρανοῦ, σὲ λέγεις τὸ δικό σου.

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α.

Τὸ ῥοιζικὸ καὶ ἡ μοῖρά σας τὴ δόξα νὰ ῥιζώνου,
βλαστοὺς νὰ ῥίκτου τῆς τιμῆς 'ς τὸ κόσμον νὰ ξαπλώνου.

510

Φ Λ Ο Υ Ρ Ο Υ.

Τὸ ῥοιζικὸ καὶ ἡ μοῖρά σας ν' ἀθιοῦσι καὶ νὰ δένου,
χρυσοὺς καρποὺς νὰ κάμετε τὸ κόσμον νὰ πλουταίνουν.

Μ Α Ρ Γ Α Ρ Ι Τ Α.

Τὸ ῥοιζικὸ κ' ἡ μοῖρά σας νὰ ἀθιοῦ μαργαριτάρια,
νὰ δένουσι βخرύτιμα ζαφείρια καὶ λιθάρια.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ .

- 515 Τὸ ροιζικὸ κ' ἡ μοῖρά σας τόσαις τιμαῖς καὶ πλούτῃ
νὰ σᾶς ἀξώσου, καὶ μακρὰ πολλὰ τῇ ζῆσι ἐτούτῃ.

Δ Α Σ Κ Α Λ Ο Σ .

Τὸ ροιζικὸ κ' ἡ μοῖρά σας νὰ κάμου κληρονόμους
νὰ φέξου εἰς τὰ ἑγράμματ', νὰ ξεδηγοῦσι νόμους.

Α Ρ Ε Τ Α Σ .

- Τὸ ροιζικὸ κ' ἡ μοῖρά σας νὰ ᾽στε καλά, νὰ δῆτε
520 παιδόγγονα σὰ θέλετε καὶ μὲ χαραῖς νὰ ζῆτε.

Μ Π Ρ Α Β Ο Σ .

Τὸ ροιζικὸ κ' ἡ μοῖρά σας πάντα ἄς παιδογγοנוῦσι,
νὰ κάμου ἄντρες, ξακουστοὺς καὶ ἀδυνατοὺς νὰ βγοῦσι.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ .

Τὸ ροιζικὸ κ' ἡ μοῖρά σας χίλια καλὰ νὰ βρίνου,
λαζάνια ἄς βγάλλου θάλασσαις, Πετροῦτ'ζοι νὰ χορταίνου.

Φ Ο Λ Α Σ .

- 525 Τὸ ροιζικὸ κ' ἡ μοῖρά σας νὰ τρέχουσι μοσκάτα,
καὶ πάντα νὰ ᾽ναι τὰ βουτ'ζὰ νὰ πίνωμε γεμάτα.

Σ Τ Α Θ Η Σ .

Χρῦσιππε, τῇ Λαμπροῦσά σου πιάσ' τινε ἀπὸ τῇ χέρῃ,
καὶ σὺ τῇ Φαίδρῃ, Πάμφιλε, νὰ πᾶμε σπίτι πέρα.

Χ Ρ Υ Σ Ι Π Π Ο Σ .

- Χέρα ὅπου ἀνοίγεις τσῆ ὀρανοὺς, καὶ ζωντανὸ μὲ βάνεις,
530 σὲ τόση καλορροϊζικιά, καὶ ἀθάνατο μὲ κάνεις,
χέρα κατὰσπρῃ κί ὁμορφῇ, χιονάτῃ, ὅπου μ' ἀγγίζεις;
καὶ ἀγγίζωντας τὰ πάθῃ μου καὶ τοὺς καῦμούς, ξορίζεις!

Η Α Μ Φ Ι Λ Ο Σ .

- Χέρα γλυκειὰ ὅπου μ' ἀνοιξε ἡ χέρα ἡ δική σου,
καὶ εἰς τὴν ἀγκάλη μ' ἔβαλλε μέσα τοῦ περσδεῖσου.
535 χέρα κατὰσπρῃ κί ὁμορφῇ, μαλαματένιν χέρα,
ὅπου τῇ νύκτῃ ἐσπάλισες καὶ ἀνοίγεις τὴν ἡμέρῃ!

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Θυμήσου, Ἀλεξάνδρα μου, σήμερον τ' ὄνειρό σου.

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α.

Κ' εἰς τὸν ὑγιὸς ἐξεδήλιανε ποῦρι κ' εἰς τὸ γαμπρό σου,
μὰ κάτεχε ἀκριβότατο θέλω τὸ χάρισμά μου.

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Τάσσ' ὁλωνῶ σας τὰ πρεπὰ νὰ κάμωμε τοῦ γάμου,
καὶ ἀνέν καὶ θέλης καὶ παντρεῖά, τὸ Φόλα μας σοῦ τάσω.

540

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α.

Θέλω! κι' ἄς ἐρθη τὸ λοιπὸς τῇ χέραν του νὰ πιάσω.

Φ Ο Λ Α Σ.

Θέλω τη, μὰ ποστίτζα μου, καὶ λόγο ἔτσι ἄς δώση,
γιατὶ ἔγω παρατήρημα παπᾶς νὰ μοῦ σιμώση.

Α Λ Ε Ξ Α Δ Ρ Α.

Δέ ν'τρέπεςαι, μεθύστακα, σιώπα, τὰ σάλια... φουῦ σου!
δὲ σ' ἔθελα φαμέγιό μου, καὶ 'ς ἔβγη ἀποῦ τὸ νοῦ σου.

545

Φ Ο Λ Α Σ.

Φαμέγιο, κακοροίζικη, νὰ μ' ἔχες ἐδικό σου...
δὲν εἶμαι ἀμπάσος 'ς τῇ δουλειᾷ, σὰν ἔχη ὁ λογισμός σου.

Π Ε Τ Ρ Ο Υ Τ Ζ Ο Σ.

Νὰ ζῆς, ἀφέντη, ἄς πηαίνωμε 'ς τὸ σπίτι, μὴν ἀργιοῦμε,
καὶ ἀποῦ τ' ἀδόντι τοὺς γαμπροὺς λογιάζω νὰ κρατοῦμε.
ἄς πᾶ χαροκοπήσωμε, καὶ πασαεῖς ἄς πιάση
τὸ μίσο ἐκεῖνο ὅπου ἀγαπᾷ νὰ τὸν καταχορτάση.

550

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Πετροῦτζο, φρόνιμα μιλεῖς, 'ς τὸ σπίτι μέσα ἄς μποῦμε
τὸ λοιπονίς, συμπέθερε, σὰν πρέπει νὰ χαροῦμε.

Γ Α Β Ρ Ι Α Η Σ.

Ἄς πᾶσ: ὁμπρὸς τ' ἀντρώνα.

555

Σ Τ Α Θ Η Σ.

Χρύσιππε, στράτα κάμε.

πορπάτει, Πάμφιλε, καὶ σύ 'ς τὸ σπίτι μας νὰ πᾶμε.
Μισέρ Γαβρίλη, πηκίνεστε μὲ τὸ συμπέθερό μας,
καὶ σεῖς οἱ ἄλλοι 'ς τὴ χαρὰ ἐλάτε τῶμ παιδιῶ μας!

ΣΚΗΝΗ ΟΓΔΟΗ.

Φ Ο Λ Α Σ Μ Ο Ν Α Χ Ο Σ.

- Λογιάζω ἐτούται; ἡ χαραῖς καὶ τὰ καμώματά μας
560 πολλὰ νὰ ἀρέσου τῷ φιλῷ καὶ ὠτινὸς ἀγαπᾶ μας·
πειδὴ καὶ τοῦτα γίνονται συχνὰ σὲ πᾶσα τόπο,
μόνο γιὰ δόξα τοῦ θεοῦ καὶ γιὰ χαρὰ ἀθρώπων,
καὶ γιὰ χαρὰ σας ἐπειδὴ γίνονται ἐτούτοι οἱ γάμοι,
καὶ σεῖς, ἀρένταις, μετὰ μᾶς ὅλοι χαρῆτε ἀντάμῃ.
565 Δὲν ἔχω τρόπο ἔμορφο καὶ τέχνη δὲν κατέχω,
μήτε καὶ λόγια πλειὰ ψηλά, γράμμα γιὰτί δὲν ἔχω·
μὰ ἂν ἤθελά 'χει, πλειότερη χαρὰ σᾶς εἶχα δώσει
καὶ εὐχαριστιὰ σὰν ἤπρεπε σὲ καλοσύνη τόση·
μὰ μὲ τὴ γλῶσσα ὅπου μπορῶ κλιτῶς μὲ ταπεινότη
570 τὴν εὐγενιὰ καὶ πρᾶξές σας τιμῶ καὶ προσκυνῶ τη·
πειδὴ καὶ ἀρουνκρασθήκετε τὰ χαμηλωπωμένα
λόγια τοῦ Φόλα σήμερο δικά του, κι' ὄχι ξένα,
καὶ ἃ σᾶς ἐδείξαν ὁμορφα καὶ ἀρέσασί σας ὅλα,
βίβα 'ς τὰ δολοπλέματα τοῦ πόθου, πέτε, Φόλα!

Τ Ε Λ Ο Σ.

ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ

ΠΟΙΜΕΝΙΚΗ ΚΩΜΩΔΙΑ.

Π Ρ Ο Σ Ω Π Α .

ΓΥΠΑΡΙΣ ἀγαφτικός τῆς Πανώρης .

ΑΛΕΞΙΣ ἀγαφτικός τῆς Ἀθούσας .

ΠΑΝΩΡΗΑ κορασίδα .

ΑΘΟΥΣΑ κορασίδα .

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ κύρης τῆς Πανώρης .

ΦΡΟΣΥΝΗ γρηά .

ΑΦΡΟΔΙΤΗ ἡ θεά .

ΕΡΩΤΑΣ ὁ υἱός τῆς .

ΜΑΓΑ (Νεράιδα) .

ΠΡΕΣΒΥΤΗΣ (ιερεὺς Ἀφροδίτης) .

ΠΡΟΛΟΓΙΖΕΙ ἡ ΘΕΑ ΤΗΣ ΚΩΜΩΔΙΑΣ

καὶ ὁ ΖΕΥΣ .

Ἡ σκηνὴ ἐν τῇ Ἰδᾷ . ●

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Πρόλογος της θεᾶς της κωμωδίας τοῦ Γύπαρι.

Μὴν τὸ ἔχετε παράξενον, ἄρχοντες τιμημένοι,
ἀνὲν καὶ τῶρα εὐρίσκεστε ξάθνου πρεμαζωμένοι
ἔς τοῦτα τὰ δάση σήμερον, γιατί ἡ δική μου χάρι
σᾶς ἤφερε, χαρὰ πολλὴ πᾶσα ἕνας σας νὰ πάρῃ.
Μὰ φαίνεται μοι, βλέπω σας καὶ ὅλοι σας καρτερεῖτε 5
περίσσεια πεθυμητικοὶ ἐμὲ ν' ἀφουκραστήτε·
καὶ τὸ πρεπὸν νὰ σᾶς πῶ καὶ νὰ σᾶς φανερώσω,
μὴ ὁμορφὴ ξεφάντωσι θέλω νὰ σᾶς ἐδώσω.
Θεὰ εἰμαι μπορεζάμενη, καλὰ κ' ἡ φορεσά μου
καὶ τὸ δοξάρι ὁποῦ βασιτῶ καὶ ὀπίσω τὰ μαλλιά μου 10
νὰ σκορπιστοῦ ἔς τοὺς νώμους μου, καὶ ὅσοι μὲ συντηροῦσι
γὰ βοσκοπούλα κάνουνσι τῇ Ἰδᾶς νὰ μὲ κρατοῦσι·
καὶ ἐδόθη μοι ὀλομόναχῃ τὸ κόσμον νὰ γυρίσω
χαρὰς καὶ περιάσας, κ' εἰς ἄλλους νὰ ἔξορίσω
τὰ πάθη καὶ τὰ βάσανα καὶ τῇ ἔγνοιας ταῖς μεγάλαις 15
κ' ὅλα τὰ βάρη τῆς καρδιᾶς· κ' ὅλαις ταῖς πρίκαις το' ἄλλαις·
κ' ἤμουναι τὸν ἄλλοττινὸ καιρὸ συνειθισμένη
ἔς τόπους εὐγενικώτατους νά'μαι κατοικημένη·
γιναῦτως σὲ χώραις ἤμουναι καὶ ἐσυντηροῦσά με ὅλοι
σὲ γάμους, σὲ ξεφάντωσας, καματερὴ καὶ σκόλη, 20
καὶ οὐδέναθεν δὲν ἄφηκα νὰ στέκη πικραμένος,
μὰ πάντοτε χαιράμενος καὶ καλοκαρδισμένος,
γιατὶ ἐσπουδάξαν ὅλοι τῶς νὰ ἔχουσι πᾶσα μέτρα

- πολλῷ λογιῷ ξεφάντωσες ἔς τὴ νειότη κ' εἰς τὰ γέγρα·
 25 καὶ ὅς' εἶχαν ἀγαθὰ πολλὰ μὲ σπλαγχνοσύνη πλεῖστα
 πᾶσα καιρὸ ἀλλήλως τως ἔς ἄμετρη ἀγάπη ἦσα,
 ὅσων καὶ τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, τὴ νύκτα ἀνάμεσά τους
 κείνά ὅσανε τὰ σπέρνασι κείνα τὰ παρικά τους·
 δὲν ἀγνωρίσαν διαφοραῖς ὁύγχυσεσ καὶ ἀταξάδες.
 30 μὰ ὅσανε δέχως ἀτυχιαῖ καὶ δέχως πελελάδες,
 γέροντες δέχως πονηργιὰ καὶ δέχως κακοσύνη·
 ὦ καλορροϊκοὶ καιροὶ ἄλλοτε, ποῦ ὅσα ἐκεῖνοι!
 Μ' ἀπῆτις, δὲν κατέχω πῶς, γνώμη ἀλλάξαν οὔλοι
 καὶ ἴγνησαν τοῦ χρυσαφιοῦ καὶ τῆς πλουσότης δοῦλοι,
 35 καὶ βραρεμένους λογισμοὺς καὶ ἔγνοιαις ἐπροσκέλεσα
 μὲ χίλια πάθη καὶ καῦμοὺς ἔς τὸ λογισμὸν τους μέσθ,
 πᾶσα κανεὶς γιὰ λόγου του ξεχωριστὰ περνώντας,
 τὸ πρᾶμμά του φυλάσσοντας καὶ τῶν ἄλλων ἀρπώντας,
 καὶ κλάυματα καὶ διαφοραῖς, πολέμοι καὶ θανάτοι,
 40 καὶ ἄλλαις περισσῆς ἀτυχιαῖ πάντα νὰ ἵναι γεμάτοι,
 ταῖς χώραις τως ἐβάλλθηκα ὅσων τὸ κᾶμα ν' ἀφήσω,
 κ' εἰσὲ βουνὰ καὶ δάσητα νὰ ῥθῶ νὰ κατοικήσω·
 μακρὰ ἀπὸ κτύπους καὶ φωναῖς καὶ ἀπὸ ζηλιαῖς περισσῆς
 καὶ ἀπὸ ἄλλαις μεγαλείτεραις βρασανισμέναις κρίσεις,
 45 καὶ μὲ περισσὰ εὐγενικοὺς βοσκούς γυρίζω ὁμάδι,
 κρατῶντάς τους πασίχαρους ἀπ' τὸ ταχὺ ὥς τὸ βράδυ·
 κί ὦραις σὲ γάμους βόισκομαι, κί ὦραις εἰς χεραῖς περισσῆς
 ποῦ ἐδῶ ἔς τὴν Ἰδα γίνονται μὲ βοσκοπούλαις ἴσαι,
 γυρίζοντας τὰ δάσητα, ξετρέχοντας νὰ βροῦμε
 50 λάφια, καὶ ἀγρίμνια διώχνοντας, πάντα νὰ κυνηγεῖμε
 μὲ πλείσιο κόπο ἀληθινὰ, μὰ δὲ χερὰ μεγάλη!
 ποῦ σὰ βρεθοῦμε ὅλοι μὲς πρεμαζόμενοι πάλι,
 δείχνοντας μὲ τὴν κούρασι τίς ἀναγαλλιασμένος
 ἐκ τὸ κυνήγι ποῦ ἔχμε ὅσων εἶν' συνειθισμένοι,

- καθένας τους 'ς τὰ δάσητα κάμνει, μ' ἀπὴ γυρίσουν 55
 τὸ πῶς σὲ γάμους ὁμορφους δυὸ βοσκοπούλων ἦσαν.
 Ἄγριαις ταῖς θέλετε ἰδεῖ, καὶ μ' ἐπιτηδεiosύνη
 καὶ ὀρεκτικαῖς ἔχου νὰ βγοῦ, μὰ τὴν ἀληθοσύνη
 καὶ τάσσω σας τὸ λοιπονὶς χαρὰ πολλὴ νὰ ᾔητε,
 μὲ πλεῖστα περιδιάβασι καὶ ὅλοι ν' ἀφουκραστῇτε· 60
 πολλὰ σᾶς ἐπραγκαλῶ νὰ σωπαστῇ ἡ μιλιὰ σας...
 ἄς ἦναι τὸ λοιπὸ ὧς θές! — καὶ δότε μας τ' αὐτιά σας,
 καὶ ν' ἀγροικῆσετε ὅλοι σας σᾶς τάσσω νὰ χαρῆτε,
 ἀπῆτις στρέψετε ἀπὸ ἔδω 'ς ὅ, τι καὶ ἂν ἐθωρεῖτε
 ἐδῶ 'ς τὴν Ἰδα ὁμπροστάς τῆς τιμιότητάς σας 65
 σήμερο θέλετε χαρῇ μ' ὅλη τὴν συντροφιὰ σας,
 'σὰ ᾔητε τούτους τοὺς δυονοὺς γάμους τοὺς παινιμένους;
 ὁποῦ σᾶς ἐδηγήθηκα βρίσκετε ὠρδινιασμένους·
 πρίχου μισέψετε ἀπὸ ἔδω μὲ χάρι τὸ Ἀρροδίτης
 νὰ πέψη τὸ παιδάκιν της ἀποῦ τῆς 'μνοιάζει ὕτις, 70
 δεῖ θέλετε πῶς καὶ τοὺς δυὸ πέμπει νὰ τσῇ γυρέψη,
 καὶ ἂν τσῇ εὖρη τόσο ἀδυνατὰ πολλὰ νὰ τσῇ δοξέψη,
 κ' ἡ τόση τως 'περηφανεὶά καὶ πλεῖστα κακοςύνη
 κ' ἡ γιόργιταις ὁποῦ 'χαι νὰ στρέψου καλосύνη·
 ὀγιά τὴν λαύρα τὴν πολλὴ καὶ ἀδυνατὴ τὴν τόση 75
 φλόγα ποῦ μέσα 'ς τὴν καρδιὰ καὶ τῷ δυονῶ ριζῶσει,
 πρᾶμμα ποῦ δὲν ὠλπίζει τοῦτοι ποτὲ νὰ λάχου,
 ἔτσι γοργὸ σὲ παιδωμαῖς καὶ τόση ἀγάπη νὰ 'χου,
 'ς αὐτοὺς τοὺς νειοὺς ὁποῦ 'χαι τόση ὄργιτα μεγάλη
 καὶ τῶρα 'ς τόση κίντυνα βρίσκειται ὁ γεῖς κ' ἡ γιᾶλλη. 80
 Μὰ τὸ Ἀρροδίτης μπόρεσι ἤτονε αἰτιά κ' ὁ γυιὸς της,
 καὶ πᾶσα μινὰ ὅκ ταῖς κορασαῖς ἔλλαξε ὁ λογισμός της,
 καὶ τσῇ ὄργισές τους ταῖς πολλαῖς ὁποῦ 'χαι ἐξᾑρηκα
 καὶ ἀνδρόγυνα ἐγενήκασιν ἀπῆς εὐλογηθῆκα.
 Μὰ ἓνα ἀγαπητικὸ θωρῶ κ' ἐρχεται ἐδῶ κλαῦμένο; 85

ἐτοῦτος εἶναι ὁ Γύπαρις ὁ πολυπαθημένος·
 ἐτοῦτος εἶναι ἄληθινά, καλὰ τ' ἀφουκραστῆτε.
 πόση λακτάρα ἔχουσι ὅσοι ἀγαποῦ νά 'δῆτε!
 Καί ἀφίνω σας πολλή ζωή, γιατί θωρῶ 'ς τή βρύσι
 90 εἰσίμωσε ὁ Γύπαρις τὰ πάθη του ν' ἀρχίσῃ.

Πρόλογος τοῦ θεοῦ τοῦ Ζεῦς.

Πόσῃν ἀγάπῃν σᾶς βαστῶ, γυναῖκες τιμημέναι;
 καί κορσασαῖς μου εὐγενικαῖς καί ὠμορφοκαμωμέναις,
 γιά ταῖς πολλαῖς σας χάριτες καί τὰ 'μορρά σας κάλλη
 95 θωρῶντας πῶς σᾶς ἔφερα ξεφάντωσι ἐτόση
 νάρθητε ἐπᾶ νά πάρετε μέ δίχως σκιᾶς νά γνώση
 κόπο καμινὰ ἀπό λόγου σας, χάρι ποῦ δέν μπορούσι
 νά ἐκάμα ἐκεῖνοι ὁποῦ τσῆ γῆς τᾶ μέρη κατοικοῦσι·
 μά τὸ πρεπὸ μου φαίνεται νά σᾶς ἐφανερώσω
 100 πχοῖδς εἶμαι καί ξεφάντωσι θέλω νά σᾶς ἐδώσω.
 'Εγὼ 'μαι ἐκεῖνος τὸ λοιπὸ ποῦ μέ σπουδῇ γυρίζω
 καί φῶς τῆς γῆς καί τοῦ ὀρανοῦ καθημερνὸ χαρίζω·
 ἐγὼ 'μαι ὁποῦ τὰ πράμματα θρέρω τῆς γῆς, καί οὐδένα
 γίνεταί δίχως μου ποτὲ μηδ' ἔνα καμωμένον,
 105 μηδ' ἐμπορεῖ νά στέκεται 'ς τὴ χάρι τῇ δικῇ μου·
 καθὼς ὅλαις τὸ βλέπετε μέ τὴν ἐμπόρεσί μου
 τὰ φύτρα καί τὰ λούλουδα, τ' ἄνθη, οἱ καρποὶ καί τ' ἄλλι
 τὰ 'πωρικὰ καί τὰ δενδρά ἀπὸ μικρὰ ὡς μεγάλη
 γίνονται καί ἀναθρέφονται, κί ὅλη τὴν οἰκουμένην
 110 στολίζου καί ὁμορφίζουσι καί ἀφίνου μυρισμένη·
 κί ὄχι ὅσα πράμματα 'ς τὴ γῆ φαίνονται, μά μηδέν
 ἀπ' ὅλα ἐκεῖνα ὁποῦ κρατεῖ 'ς τὸ στηθὸ τῆς χωσμένης

μποροῦ νὰ γίνου δίχως μου· τ' ἀτίμητα λιθάρια
 καὶ τὸ χρυσάφι τ' ὁμορφο καὶ τὰ μαργαριτάρια,
 ὅπου στολίζου τοὺς λαιμούς, τὰ ἴμορφα δακτυλίδια, 115
 ὅπου ἀπ' αὐτά, κοράσα μου, κρίνω βαστάτε χίλια,
 γίνονται δίχως μου ποτέ· κι ὅ,τι ὁ γιαλὸς σκεπάζει
 κι ὅ,τι ἔς τοὺς ὀρανοὺς θωρεῖ καθέναν καὶ θαυμάζει,
 σὺν εἶναι τ' ἄστρα τὰ λαμπρὰ καὶ τ' ὁμορφο φεγγάρι,
 ἔκαμε καὶ στολίζεται ἡ ἐδική μου χάρι. 120
 Μὰ ἂ θέλετε καλλίτερον νὰ μὲ γνωρίσετε ὅλαις,
 στραφῆτε, κορασίδες μου, κι ὅχι ἔς ἀνθρώπους, γῆ εἰς βιόλαις,
 γῆ εἰς πωρικά, γῆ σὲ δεινὰ... μινὰ τῆς ἀλλῆς θωρεῖτε,
 ταῖς κεφαλαῖς σας ταῖς χρυσαῖς, ζημιὸν τότες νὰ πῆτε
 τὸ πῶς ἐγὼ καθημερὸν σᾶς τὰ χρουσώνω μόνο 125
 καὶ τόσαις πλείσταις ὁμορφιαῖς νὰ ἔχετε σᾶς ἀξύνω.
 Ὁ ἥλιος εἰμαι ὁ φωτερός, καὶ οὐδὲ καμμιά μὲ τόση
 βλέπῃσι τὸ κορμάκιν τῇ μπορεῖ νὰ μοῦ τὸ χῶσῃ
 νὰ μὴν τὸ βλέπω, μοναχὰς μ' ἓνα καὶ μ' ἄλλον τρόπον,
 γῆ ἀπὸ τῇμ πόρτα φανερά, γῆ ἀπὸ μικράκῃ τόπο, 130
 γῆ σκιὰς τὰ χρυσωμένα σας μαλλιά νὰ τὰ ξαπλώσῃ
 καὶ ὀπίσω ἔς ταῖς χιονάταις τῆς πλάταις νὰ τὰ στεγνώσῃ.
 Μὰ βλέπωντάς με διχωστάς ἀκτῖνες νὰ γυρίζω,
 τὸ πῶς θαυμάζετε ὅλαις σας περισσα τὸ γνωρίζω·
 γυναικῆς μου ὁμορφώταταις, βαστῶ τῇ ἐγὼ τσ' ἀκτῖνες, 135
 μὰ ἐσεῖς μοῦ ταῖς ἐσθύσετε μὲ τσ' ὁμορφιαῖς αὐτῆναις·
 τὰ κάλλη τοῦ προσώπου σας καὶ ὁμορφιαῖς περισσα
 σκοτεινισμένο καὶ θαμπὸν σήμερον μ' ἐφάνισα,
 καὶ κεῖνο ποῦ ἔναι πλειότερον, χίλιας φωτιαῖς πετοῦσι
 καὶ τὴν καρδιά μου καίγουσι κι' ὅλο μὲ τυραννοῦσι· 140
 κ' ἐγὼ ποῦ δίδω τῇ φωτιά τοῦ κόσμου μοναχὸς μου
 χίλιας γιὰ λόγου σας φωτιαῖς· ἔς τὸ στήθος γνῶθω ὁμπρός μου.
 Μὰ γιάντα νὰ ῥθετε ἐδεπᾶ σᾶς ἔκαμν, θ' ἀρχίσω,

- γυναῖκές μου ὁμορφώταται, νὰ σῆς ξεκαθαρίσω.
 145 Μιὰ κορτσά ὁμορφώτατη, Δάβνη νοματισμένη,
 'ς τοῦτο τὸ κόσμον ἐγύριζε πολλὰ χαριτωμένη·
 τὰ κάλλη της πόσά 'τνε δὲ θὰ ξεκαθαρίσω,
 σώνει νὰ πῶ πῶς μ' ἔκαμε τὸν οὐρανὸ ν' ἀφήσω,
 νάρθῃ 'ς τὴ γῆ γιὰ λόγου της, 'ς τὰ πόδιά της νὰ πέσω
 150 καὶ ὅσο μπορῶ καὶ δύνομαι νὰ τὴν παρακαλέσω
 νὰ 'χῃ σὲ μένιν λύπησι... καὶ χεῖλη ἄς μὴδὲ κρίνω,
 ἀνστενάζω ἀπὸ καρδιᾶς καὶ κλάυματα νὰ χύνω!..
 μὰ 'τον περίσση ἀλύπητη καὶ ἄπονη, κ' ἤφυγέ μου,
 καὶ χίλια πάθη ὀλημερνῆς καὶ βάσσανα ἔξωσέ μου·
 155 μ' ἀπῆτις πλειὰ ἐσταθέρωνε κἀθα ὥρᾳ ὁ λογισμὸ τση,
 τὸμ πόθο τση ἀποφάσισα νὰ πάρω στανικὸ τση·
 καὶ ἀποζυγώνωντάς τηνε μινὰ μέρα 'ς ἓνα δάσο
 καὶ πῶς τὴν εἶχα τὸ γοργὸ ὀγιά νὰ τήνε φτάσω,
 ὅς τὸν οὐρανὸ ἐστράφηκε καὶ λέγει — βόηθησέ μου,
 160 τὴν εὐγενεῖά μου φύλαξε, παρακαλῶ, θεέ μου!..
 ὦφου, μεγάλο θάμασμα! πάραυτα; νὰ ριζώτου
 τὰ πόδιά της κάτω 'ς τὴ γῆ, καὶ ἀπάνω νὰ ξαπλώσου
 τὰ χέργιά της καὶ νὰ γενοῦ κλαδιὰ φυλλαδωμένα,
 καὶ ἡ ἀπομείνη παρευθὺς δένδρῳ καθάρῳ ἓν!
 165 Δάβνη ὡς τὴν κράζου ἀπόμεινε, καὶ δάβναις ἐφηνῆκε
 'ς τὸν κόσμον ἀπὸ λόγου της· κ' ἐγὼ μὲ πλεῖστα πρίκα
 'ς τὸν οὐρανὸ ἐγύρισα, καὶ πάντα μου εἶχα πόνον
 μέσα πολὺ 'ς τὰ σωθικά, καὶ δὲν ἀφίνω χρόνον
 νὰ δικάῃ δίχως σκιά; 'ς τὴ γῆ νάρθῃ νὰ γονατίσω
 170 νὰ τήνε σφικτοχκαλιαστῶ, γλυκιὰ νὰ τὴ φιλήσω,
 καὶ τὸ ζηνιὸ τὰ φύλλα τση τὰ μοσκομυρισμένα
 'ς τὴν κεφαλὴ μου ἐγγίξαι... ὦφου, καὶ ὧχ ὀϊμέναι!
 Κ' ἔτο' ἦρθα καὶ τὴν σήμερον, κ' ἔκαμα ὁ πρικαιμένος
 τοῦτο τὸ πρᾶμμα κατὰ πῶς ἔμουν συνειθισμένος.

Καὶ ἀπῆτις ἐκατέβηκα κ' ἤρθα ἐδεπᾶ 'ς τὴν Ἰδᾶ, 175
 πῶς ἐδῶ γάμοι ἀξιώτατοι θενὰ γενοῦσι εἶδα
 δυὸ βοσκοπούλω εὐγενικῶ... σᾶς ἔκαμα νά'ρθῆτε
 καὶ ἐσᾶς σὲ τοῦτα τὰ βουνὰ τοὺς γάμους τως νά δῆτε
 καὶ τὴν παντρεϊάν του; 'ς τό 'στερο, σὺν ἔρβῃ ἢ Ἀφροδίτῃ
 συναφοριμά τους σήμερο 'ς τοῦτο τὸ Ψηλορίτῃ, 180
 νά πέψῃ τὸ παιδάκιν της τὸν Ἑρωτα νά κάμῃ
 δοξεύωντά τῃ ἀδυνατὰ νά σμίξουσι ἀντάμῃ.
 Κί ἄλλαις πολλαῖς ξεφάντωσες θὰ πάρετε σᾶς τάσσω
 ὁπῶχουσίνε νά γενοῦ 'ς αὐτὸ τὸ ἴδιο δάσο.
 Μ' ἀφένω σας, γιατί θωρῶ τὸ Γύπαρι καὶ βιάίνει, 185
 λέγωντας γιὰ τὴν κόρην του ὁποῦ τόνε πικραίνει,
 καὶ τάσσω σας 'πὸ λόγου της νά τὸν καλοκαρδίση,
 πρίχου μισέψετε ἀπὸ δῶ, καὶ τσ' ὀργίταις ν' ἀφήσῃ.

ΠΡΑΞΙΣ ΠΡΩΤΗ.

ΓΥΠΑΡΙΣ καὶ ΑΛΕΞΙΣ.

ΓΥΠΑΡΙΣ.

- ὦ δάση μου πυκνότατα, φύγετε ἀπὸ σιμά μου,
μὴ σᾶς ἐκάψου σήμερο τὰ ἀναστενάμματα μου...
γιατὶ γροικῶ ἔς τὸ στῆθός μου κχιμίνι ἀφτουμένο
καὶ λαύρα ἀποῦ τὸ στόμα μου βικίνει τὸ πριχαμένο,
5 καὶ δὲν μπορεῖ παρὰ ὅ, τι βρῇ ν' ἄψη καὶ νὰ φλογίσῃ,
καὶ ὅλο τὸ κόσμος κάρθουνα φοβοῦμαι μὴ γεμίσῃ.
Βρύσε, τὰ πλεῖσά σας νερά τὰ δροσερά ἅς χαθοῦσι
καὶ ἔς τὴν βαθύτερη μερὰ κάτω ἔς τὴ γῆ ἅς χωστοῦσι,
μὴν τ' ἀποφρύξου οἱ λόγοι μου... καὶ σεῖς κατακαυμένα
10 πρόβατα, ὅπου πορπατῶ χόρτο μὴ φᾶτε οὐδένα,
γιατὶ τὰ φαρμακεύουσι τὰ δάκρυα τὰ δικά μου
τόσο πριχιά ὅπου βικίνουνσι μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά μου.
Ἰδα μου εὐγενικώτατη, ποῦ ἔσι συνειθισμένη
ἀπὸ χαιράμενους βοσκούς νὰ ἔσαι κατοικημένη,
15 σήμερο θὰ σὲ στερευτῶ κ' εἰς τόπο θενὰ πᾶω
ὅπου νερὸ δὲ βρίσκεται, οὐδὲ ψωμί νὰ φάω,
ὅπου ἔναι δάση καὶ γρεμνὰ καὶ δίχως χόρτα οἱ κάμποι,
καὶ ὅπου ἔναι σπήλῃ σκοτεινὰ θέλω γυρέψει νᾶμπη,
γὰ νὰ μὴδὲ θωροῦσι φῶς τ' ἀμμάτια τὰ δικά μου,
20 μὲ νᾶν καὶ κεῖνα σκοτεινὰ σὰν καὶ τὰ σωθικά μου...
τ' ἀμμάτιά μου ἀποῦ τσ' ὁμορφιάς, εἶδασι τῆς κεφαλῆς μου
καὶ εἰδώσας ψωματινὴ ὀλπίδα τῆς καρδιάς μου,
καὶ μετὰ κείνη εἰδόθηκε καὶ δὲν μπορεῖ νὰ γλύσῃ,

καὶ ὁ πόθος τῇ καθημερινῇ μου δίδει πλεῖστα κρίσι·
 ὥραις μὲ καίγει ὡσὰ φωτιά, καὶ ὥραις μὲ σαϊτεύγει, 25
 καὶ ὥραις μὲ τοῦ προσώπου τῆς τὴν ὄψι μὲ παιδεύγει.
 Μὴ ἀντίδικα τὸ ροιζικὸ τῆς φύσεως μὲ φυλάσσει
 ἵς τὰ τόσα πάθη ζωντανό, γιὰ νὰ μὴδὲ σκολάσῃ
 ὁ πόθος μου, νὰ μὲ θεωρῷ γιὰ νὰ παρηγοροῦνται
 ὅσοι τοῦ πόθου ὡσὰν καὶ ἐμὲ πολλὰ παραπονοῦνται· 30
 γιὰ κεῖνο βλέπω φανερά, δὲν ἔχει γνωρισμένα
 τὸ ἀγάπης τὰ μπερδέματα κιανεῖς ὡσὰν ἐμένα.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ.

Πχοῖος εἶναι ἐκεῖνος ὁ βοσκὸς ὅπου τὰ πρόβατά του
 διώχνει ἀπὸ τοῦτα τὰ λαγχά; γιατί τὰ δάκρυά του
 τὰ χόρτα φαρμακεύουσι; καὶ ἔτσι παραπονᾶται 35
 τοῦ ροιζικοῦ του τοῦ κακοῦ καὶ μετ' αὐτὸ δηγᾶται;
 Πχοῖος ἄλλος κακορροϊζικὸς τώρα ἵς τὸ κόσμον ἐφάνη
 καὶ τῇ ζωῇ του δὲ ψηρᾷ, μὰ θέλει ν' ἀποθάνῃ;
 ἐγὼ λέγω τὸ πῶς ποτὲ κιανεῖς ὡσὰν ἐμένα
 δὲ βρίσκεται νὰ ἔχῃ καρδιά καὶ σωθικὰ καὶ κινούμενα· 40
 βίασανα νὰ ἔχῃ ὡσὰν καὶ ἐμὲ ἵς τὸν κόσμον δὲν ἐκράτου
 ἄλλος κιανεῖς, καὶ ἔτσι ἤμνογα ὅπου καὶ ἂν ἐπορπάτου·
 καὶ τώρα βλέπω πῶς καὶ αὐτὸς κλαίγει καὶ ἀναστενάζει,
 καὶ ἀπωλισμένος τῆς ζωῆς, τὸ θάνατό του κράζει.
 Γιὰ τοῦτο ἀπὸ τὰ χεῖλη του θέλω νὰ τοῦ γροικῆσω, 45
 ἂν ἔχῃ πόνον ὡσὰν καὶ ἐμὲ ἵς τὰ σωθικὰ περίττω·
 μά, ἂν ἦναι καὶ τ' ἀμμάτιά μου ὁ πόθος δὲ θημπώνη,
 καθὼς τῇ δούλιᾷ μου καρδίᾳ καθημερινὸ πληγώνει,
 ἐτοῦτος εἶναι ὁ Γύπαρις, ὅπου γι' αὐτὸ ἐρωτοῦσα
 καὶ βοσκοποῦλας ὁπρὸς καὶ πλεῖστα τὸν παينوῦσα, 50
 ὁ Γύπαρις ὅπου ποτὲ δὲν ἦτο πρικαμένος,
 μὰ πάντα του χαϊράμενος καὶ κλοκαρδισμένος,
 καὶ τώρα κακορροϊζικὸ τὸν ἐκυτόν του κράζει

καὶ πρὶκαμένος σάν κ' ἐμέ κλαίγει καὶ ἀναστενάξει!

- 55 Γύπαρι, πέ μου, ἀνέν καὶ θες ὁ Κύριος νά σ' ἀξώση
 'ς ταῖς πρίκαις κ' εἰς τοὺς πόνους σου τέλος· γοργὸν νὰ δώτῃ.
 ποιά 'ναι ἡ αἰτιά ποῦ σ' ἔκαμε τύσῃ πρὶκαὶ νὰ κλαίγῃ,
 καὶ πῶς θὰ πᾶ νὰ ξοριστῇς ἀπὸ δεπᾶ ποῦ λέγεις;
 στράφου καὶ 'δὲ πρὶκαὶ σ' ἐρωτᾷ... πόψε τὰ κλάυματά σου,
 60 καὶ ἂν τύχῃ νὰ βρεθῇ γιαντρός 'ς τὰ πάθη τῇς καρδιᾶς σου.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

- Αλέξι, φεύγε τὴ ληλιὰ σήμερο τῇς μιλιᾶς μου,
 καὶ μὴ γυρεύης τὴν αἰτιά νὰ μάθῃς τῇς πικριᾶς μου·
 γιαντὶ θαρρῶ δὲ βρίσκεται θεργιὸ μὴδὲ κανέναν
 νὰ μὴδὲν κλάψῃ ἀπὸ καρδιᾶς περισσῃ λυπημένα,
 65 γροικῶντας τὰ περισσῃ μου βάσανα καὶ καυμούς μου,
 τὰ δάκρυά μου, τοὺς πόνους μου καὶ τὸ ἀναστεναμμού μου.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

- Εγὼ 'μαι, ἀδέρφι Γύπαρι, 'ς τὰ πάθη μαθημένος,
 καὶ ἂν ἤξευρες τὴν σήμερο πῶς βρισκομαι ὁ καυμένος.
 χαρὰ 'χεις πεῖς 'ς τὴν πρίκα σου σιμὰ 'ς τὴν ἐδική μου,
 70 καὶ θέλεις τὸ 'χεις θάμασμα τὸ πῶς κρατεῖ ἡ ζωὴ μου!
 τὸν ἥλιο εἶδα νὰ σταθῇ χίλιαις φοραῖς γροικῶντας
 τὰ πάθη μου καὶ νὰ 'κλαψὲ τὰ δάκρυά μου θωρῶντας!

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

- Εγὼ δὲν εἶδα νὰ σταθῇ τὸν ἥλιο νὰ μ' ἀκούσῃ,
 μὰ εἶδα χαράκι καὶ δεντρὰ πολλὰ νὰ ἀνασπαστοῦσι,
 75 νὰ φεύγου γιὰ νὰ μὴ γροικῶν τὰ ἀναστενάμματα μου
 καὶ τὴν περισσῃ λύπησι ἀπῶχῳ 'ς τὴν καρδιά μου.
 Μ' ἀπῆς· ἐδῶ τὸ κλάυμά μου σ' ἔφερε τὸ μὲγάλο,
 τὴν ἀφορμὴ τοῦ πόθου μου θεὰ σ' ἀναθιδάλλω·
 ἓνα χιονάτο κούτελο, δυὸ μάτια ζαφειρένια,
 80 δυὸ χεῖλη κατακόκκινῃ, δυὸ χέργια μερμαρένι,
 γεῖς κρουστὰλλένι, τράχηλος, βυζάνικ δυὸ καὶ στήθη

ὀλάργυρα, χρυσᾶ μαλλιά, καὶ δᾶ; Νεράϊδας ἦθη
 μιᾶς κορασίδας ὁμορφης, καὶ κάλλη πλουμισμένα
 τῶση φωτιά ἔς σωθικά μου ἐρρίζα τὰ καυμένα...
 μιλιὰ καὶ γέλοιον ἀγγελικόν, καὶ μιὰ καρδιά ἑοῦ; δρᾶκο 85
 εἶναι ποῦ θὰ μὲ βάλλουσι ὀγλήγορα ἔς τὸ λάκκο.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ.

Ἐλόγιασά το ἀληθινὰ πῶς λυγερῆς ἀγάπη
 θενά ἔναι αἰτιὰ τοῦ πόνου σου καὶ τοῦ καυμοῦ σου, ἀζάπη!
 μιὰ ἀρρώστια ἔχομε κ' οἱ δύο... μὰ ποιά ἔναι ἡ κόρη αὐτήνη
 ὅπου ποσῶς ἀνάπασι νὰ πάρης δὲ σ' ἀφίνει; 90
 μή μου τὴν κρύψης, ὀγιατὶ δὲν πρέπει τῆς φιλιᾶς μας;
 πρᾶγμα κιανένα νὰ κρατῇ κουρπὸ ἀνάμεσά μας.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ.

Λύγιγκε πλειὰ ἀγριώτερη κι' ἄπονη κορασίδα,
 καὶ πλειὰ περηφανότερη γυρίζει ἐπᾶ ἔς τὴν Ἰδα,
 κ' ἐκείνηνε ἡ μοῖρά μου μοῦ ἔδωκε ν' ἀχπῆσω, 95
 τὰ βάσανα τοῦ ἔρωτα μόνο γιὰ νὰ γνωρίσω!
 κατέχεις τὴν Πανώρηκα τοῦ γέρου τοῦ Γιαννούλη
 τὴ θυγατέρη...

Α Λ Ε Ξ Ι Σ.

Ξεύρω τη καθῶς τὴ ξεύρου οὔλοι.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ.

Τούτ' εἶναι ἐκείνη ὅπου κρατεῖ δεμένη τὴν καρδιά μου
 καὶ ὅπου ἔκαψε τὰ μέλη μου κι' ἔψε τὰ σωθικά μου, 100
 τούτ' εἶναι ἐκείνη ὅπ' ἀχπῶ, τούτ' εἶναι ὅπου ξετρέχω,
 τούτ' εἶναι ὅπου γιὰ λόγου της ἀναπαῦμὸ δὲν ἔχω·
 τούτ' εἶναι ἐκείνη ὅπου μισᾷ καὶ φεύγει τσ' ἐμιλιζῇ μου,
 τούτ' εἶναι ὅπου γιὰ πεῖραξι κρατεῖ ταῖς δούλεψές μου·
 τούτῃ μὲ κάνει τὸ φτωχὸ καὶ κλαίγω καὶ φωνιάζω, 105
 καὶ τὴν ζωὴν μου δὲ ψηρῶ, μὰ ν' ἀποθάνω κράζω·
 γιὰ τούτῃ πορπατῶ κλιτὰ, γιὰ τούτῃ πάντα φεύγω

- ἀπὸ τοὺς τόπους τῇ ἡμερῇ καὶ τῷ ἄγριου γυρεύω,
γιατ' οὗτ' εἶν' τὸ στῆθός μου καμίνει ἀφτωμένο,
- 110 γιατ' οὕτῃ ζωντανὸς συχνιά κάτω 'ς τὸν ἄδη ἐμπάινω,
γιατ' οὕτῃ ὕπνο δὲ θωρῶ, γιατ' οὕτῃ παρὰδέρνω,
γιατ' οὕτῃ θάνατους πικροὺς χίλιους τὴν ὥρα παίρνω·
γιατ' οὕτῃ δὲ στεγνώνουσι τ' ἀμμάτια τὰ καυμένα,
γιατ' οὗτο κράζω, σὰ θωρεῖς κλαίγωντας τ' ὦχ' οἰμένα!
- 115 τὰ χέργιά της μ' ἐπίσασαι, τ' ἀμμάτιά της μ' ἐδέσα,
τὰ λόγιά της 'ς τοῦ Ἑρώτα τὰ δίκτυα μ' ἐμπερδέσας·
κ' ἐκεῖνος μ' ἀποφάσισε θάνατο πικραμένο,
καὶ μπλεῖό μου ἀπὸ τὰ χέργιά του 'ς ἐλευτεργιά δὲν μπάινω,
μὰ ἀκαρτερῶ τὸ τέλος μου καί, ὅμῃ μαχαίρῃ νά' το
- 120 γλήγορα, τὸ κορμάκι μου νὰ μὴν ἐτυραννᾷτο.
Κ' ἡ κόρη μου ἡ γιγλῦπητη, καλὰ καὶ νὰ κατέχη
τὰ πάθη μου τ' ἀρίφνητα, λύπη σὲ μὲ δὲν ἔχει,
μάλιστα πλεῖα καλόκαρδη καὶ πλεῖα φημιστημένη
τῆνε θωρῶ 'ς τοὺς πόνοὺς μου τὸ ἄμετρον καὶ ἀπομένει·
- 125 τὰ πάθη μου τῇ θρέφουσι κα' ἡ πρίγκις μου τῇ ζοῦσι,
κ' εἰσὲ πολλὰς οἱ πόνοι μου δροσαῖς τῆνε κρατοῦσι·
τὸ γέλοιό μου πρὶκαίνει τῇ, θλίβει τῇ ἡ χρά μου,
καὶ ἀρρωστημένη γίνεται θωρώντας τὴν ὑγεία μου·
δὲν τῇ μερώνουσι ἐμιλιαῖς, κλάυματτα δὲν τῆς βάνου
- 130 λύπη καμινιά εἰς τὴν καρδιά, μὰ ἀγριώτερη τὴν κάνου·
'ς τῇ δούλεψι ἀνέγνωρη, κουφὴ 'ς τὰ παρὰκάλιζ,
κ' εἰς τὴν περίσσα ἀπονιά κιζμινιά της δὲν εἶν' κάλλιζ.
Τέσσερη χρόνοι σήμερον περνοῦσι ὅπου γυρεύω
νὰν τῇ μερώσω, μὰ θωρῶ πῶς πλεῖα τὴν ἀγριεύω·
- 135 τὰ λόγια χάνω μοναχὰς κόπο καὶ δούλεψί μου,
κ' εἰς τὸ στερεὸ θέλει χαθῇ τοῦ δόλιου κα' ἡ ζωὴ μου!

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Μὲ τὸν κχιρὸ ὅκ τὸ νερὸ ἡ πλάκα ἡ μαρμαρένη
 τρυπᾶται, καὶ τὸ σίδερο τρώγεται καὶ σκουργαίνει,
 μὲ τὸν κχιρὸ μερώνονται τ' ἀμέρωτα λειοντάργια,
 καὶ μὲ καιρὸ εἰς τ' ἄλογο βάνου τὰ χαλινάργια, 140
 ἔτσι κ' ἐκείνη γεῖς κχιρὸς θέλει τήνε μερώσει
 ἠβλέπωντας τὰ δάκρυά σου καὶ τῇ φωτιά τὴν τόση·
 μιλῶντάς της καθημερνό, μπορεῖ νὰ τσ' ἀπαλύνῃ
 ἡ ὄρεξι καὶ πρὸς ἐσέ νὰ κάμῃ ἐλεημοσύνη·
 μὲ λόγια ἐστάθη ὁ οὐρανὸς ἕναν καιρό, ὥσά λέσι, 145
 τὸν ἥλιο λόγια δύνουνται νὰ κάμουςι νὰ πῆσῃ·
 γιὰ τοῦτο καχορροϊζικο δὲ σὲ κρατῶ περίσσι,
 ἡ τύχη μου κ' ἡ τύχη σου μαγάρι νὰ 'τον ἴσα!
 'Εγὼ ἀγαπῶ καὶ καίγομαι, πονῶ καὶ λακταρίζω,
 καὶ ἀνάπαψι 'ς τοὺς πόνους μου ποτέ μου δὲν ὀλπίζω, 150
 γιὰτὶ φοβοῦμαι καὶ δειλιῶ τὸμ πόνο μου νὰ δειξῶ
 τῆς κόρης μου, καὶ γιὰτρικὸ λίγο νὰ τῆς ζητήξω·
 κ' ἔτσι μὲ μένα σήμερο καὶ σὺ παρηγορήσου,
 γιὰτ' εἶναι ἡ τύχη μου κακὴ πκρὰ τὴν ἐδικὴ σου·
 περίσσι καίγει μινὰ φωτιά ὅπου 'ναι κουκλωμένη, 155
 κ' ἡ γιαρρωστιά ποῦ χώνεται τὸν ἄθρωπο ἀποθαίνει.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Δίχκο δὲν ἔχεις, φίλε μου, καθὼς θωρῶ νὰ λέγῃς
 πῶς εἶσαι καχορροϊζικὸς κ' ἔτσι πολλὰ νὰ κλαίγῃς,
 γιὰτὶ τ' ἀμμάτιά σου, ὄντας θές, τὴν κόρη σου θωροῦσι,
 καὶ δύνουνται τὰ κάλλη της νὰ σὲ παρηγοροῦσι, 160
 κ' ἡ γιεμιλιά ποῦ τῆς γροικᾷς καὶ τὸ γλυκὸ τραγοῦδι
 χίλιαις πᾶσι ἕνα τοὺς χαραῖς δύνεται νὰ σοῦ δοῦδῃ·
 μὲ μένα ποιὰ παρηγοργιά τ' ἀμμάτιά μου μποροῦσι...
 τὰ μέλη μου ἴντα ἀνάπαψι νὰ πάρουσι μποροῦσι,
 ὄντας αὐτὴ ποῦ τὰ κλειδιά κρατεῖ τοῦ λογισμοῦ μου, 165

καὶ τὴν καρδίᾳ μου ἐξέσκισε καὶ πῆρε καὶ τὸ νοῦ μου;
 ποτὲ δὲν εἶδ' ἐν στροφῇ μὲ μάτια μερωμέν'·
 τὸ πρόσωπόν της τ' ὁμορφοῦς τόσους καιροὺς σὲ μέν',
 μηδὲ ποτὲ τὰ χεῖλη τῇ γλυκεῖᾳ ἐμιλίᾳ μοῦ ἐδῶσα,
 170 μὲ λόγια μόνο σφακτικὰ νὰ μοῦ μιλοῦν ἐμνόσα!

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

* Ἄν ἔναι καὶ θωρῶ τῆνε, ἂν ἔναι καὶ ἀκλουθῶ τῆς;
 καὶ τὸ τραγουδῶν τῆς συχνὰ καὶ ταῖς μιλιεῖς γροικῶ τῆς.
 Ἰντα φελοῦσι, Γύπαρι, δὲν ἔχωντας ὀλπιδ'·
 νὰ κάμω ἀγαφτικὴ ποτὲ τούτῃ τὴν κορασίδα,
 175 ὅπου φοβοῦμαι νὰ τσῇ πῶ πῶς καίγομαι γιὰ κεῖνη,
 μὴ μοῦ σηκώσῃ τὴ φιλιὰ καὶ ὁ πόνος μου πληθύνει;
 Φόβος καὶ ἀγάπη τὸ λοιπὸς μὲζ' ἰσχυροποιεῖται,
 καθὼς γροικεῖ, μὲ κάνουνσι κ' ἔχω ζωὴ κριμένη·
 μὰ σὺ ποῦ ξεύρεις, φίλε μου, τὸ πῶς τὰ κλάυματά σου
 180 καὶ τὰ πολλὰ σου βάσανα ἀρέστου τῆς κυρῆς σου,
 τῆς τύχης σου εἶναι τὸ πρεπὸν νὰ φχαριστᾷς; πέρισσ'·
 πῶς κάνεις πρᾶγμα τίδοτας ὑποῦ τσ' ἀρέσει πλεῖστα.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

* Ἀπῆς ἀρέσει τῇ ἡμέλᾳ νὰ πορπατῶ νὰ κλιγῶ,
 καὶ ἀντιδίδω τῆς μοίρας μου χίλια κακὰ νὰ λέγω·
 185 παρηγοργιὰ δὲν εἶχ' ἔσται τούτῃ 'ς τὰ βάσανά μου,
 μὰ θέλω βάλει πλειότερο καῦμὸν 'ς τὰ σωθικά μου.
 Πῶς εἶναι μπορεζόμενον θωρῶντας πῶς τῇ ζοῦσι
 τὰ πάθη μου νὰ πάψουσι καὶ μπλεῖδ' νὰ μὴ γενοῦσι;
 πῶς νὰ τῇ δῶ χαιράμενη δύνομαι 'ς τὸ κακὸν μου
 190 καὶ νὰ μὴν ἔχω πεθυμιὰ νὰ δῶ τὸ θάνατό μου;
 δίκην πολλὰ πρὶν κίνομαι καὶ δίκην ἀναστενάζω
 καὶ τὸ πρὶν μου ροιζικὸ δίκηρόν 'χω ν' ἀτιμάζω.
 Μὰ ἐσὺ νὰ βρίζῃς δὲν ἔμπορεῖς τῇ μοῖρᾳ τῇ δικῇ σου,
 μηδὲ νὰ πῇς ἀλόπητῃ πῶς εἶναι ἡ ποθητὴ σου,

γιατί δὲν ἄφησες ποτὲ τὸμ πόθο σου νὰ γνῶση, 195
μηδὲ ποτὲ τῇ ἐζήτηξες πλέρωμα νὰ σοῦ δώση.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Δὲ ξεύρεις πῶς συζώντανος ἄνθρωπος ἀποθαίνει,
μηδὲ ἀπὸ τὴν κόλασι 'ς τοῦτο τὸ κόσμο μπαίνει
ὅποιος δυὸ πάθη 'ς τὴν καρδιᾷ δὲν ἔχει γνωρισμένα,
φόβο καὶ ἀγάπη, κατὰ πῶς τὸ γνῶθω ἐγὼ σὲ μένα; 200
μὲ τὴν ἀγάπην καίγομαι κι' ὅλος ἀνχλαμπαινῶ,
καὶ μὲ τὸ φόβο τὸμ πολὺ σὰ χιόνι ἀποκρυαίνω·
τύση ἀγάπη τῆς καρδιᾷ νὰ 'χῃ χαραῖς περισσais,
καὶ ὁ φόβος βέσανα πολλὰ τοῦ λογισμοῦ καὶ κρίσεις·
τούτῃ μὲ βάνει 'ς τὴν ὁδὸ, καὶ κεῖνος μὲ σκοτώνει, 205
τούτῃ συχινᾷ μὲ προσκολλεῖ, καὶ αὐτὸς μ' ἀποζυγώνει·
δίδει τῆς γλώσσης λευτεργιᾷ, δίδει λαλιᾷ καὶ χάρι,
καὶ κεῖνος εἰς τὸ στόμα μου μοῦ βάνει χαλινάρι·
γιαυτῶς δειλιῶ καὶ ἀποκοτῶ, καὶ ὀλπίζω καὶ φοβοῦμαι,
καὶ ὡς λίθος μόνον ἐσάλευτος [πέφτω καὶ] 'ποκοιμοῦμαι... 210
τρέπομαι τὴν ἀγάπῃ μου νὰ δεῖξω τῆς κυρᾶς μου,
καὶ πάλι δὲν μπορῶ νὰ πῶ πάψε τῆς πεθυμινᾶς μου·
καὶ συχναλλάσσω λογισμό, καὶ κεῖνο [π'] ἀποκτίζω,
χαλῶ γικμινᾷ, καὶ τὸ ζητῶ καὶ θέλω ἀναγυρίζω·
κ' ἔχω τὸ νοῦ μου σκορπιστὸ σὲ μιὰ μερὰ κ' εἰς ἄλλῃ, 215
καὶ εἰς πάθη στέκω πάντα μου κ' εἰς κόλασι μεγάλη.
Μὰ ἐσὺ κελὰ κατέχεις το πῶς θέλει τὸ κακὸ σου,
γιά τοῦτο μὲ τὸ κλάυμά σου λιγαίνεις τὸ καῦμό σου·
τὰ δάτῃ ἐτοῦτα ὀλημερῆς; τὰ πάθη σου γροικουσι,
τὰ λόγια σου τὴν ἀπονιὰ τῇ κόρης σου λαλοῦσι, 220
καὶ μετὰ τοῦτο τὴν καρδιᾷ λιγάκι ἀλαφραίνεις
καὶ ἀπὸ τὴν πρίκα τῇμ πολλῇ τῶ λογισμοῦ σου βιαίνεις·
πάντα παρηγοριᾷ πολλῇ παίρνου ὅσοι ἀγαποῦσι,
τὴν ἀπονιὰ τῆς κόρης τους κλαίγωντας νὰ λαλοῦσι.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

- 225 Πάθη ποτὲ καὶ κλάῦματ'α, Ἀλέξι, δὲν μποροῦσι
 βάσανα νὰ λιγάνουσι, μάλιστ' ἀναγεννοῦσι
 πλείότερα βάρη 'ς τὴ καρδιά· ποὺς ἡμπορεῖ νὰ σβύσῃ
 φωτιὰ κιανεῖς μὲ τὴ φωτιά, γῆ ν' ἀποφρύξῃ βρούσι
 μὲ πληθος ἀλλουνοῦ νεροῦ, καὶ κλάῦμα νὰ λιγάνῃ
- 230 καὶ μὲ κανένα, ὥσ' ἂν τὸ λές, ποτὲ 'ς τὸ κόσμῳ ἐφάνῃ;

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Ἀνὲν καὶ ξεύρης τὸ λοιπὸν τὸ πῶς τὰ κλάῦματά σου
 δὲ σοῦ λιγαίνου τοὺς καὶ μὲν καὶ βάρη, τῆς καρδιάς σου
 δὲν κάνουνσι, γιὰ ποι' ἀφορμὴ καὶ σὺ δὲν τὰ σκολάζεις,
 ἀμμὲ εὐκαιρὰ παιδεύεσαι καὶ εὐκαιρὰ τὴν πειράζεις;

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

- 235 Πειράζω τὴν ἀληθινὰ βοήθειαν νὰ μοῦ δώσῃ,
 πρίχου τὴ δόλιάν μου ζωὴ ὁ πόθος τῆς τελειώσεως·
 πρίχ' ἔνι δίχως πληρωμῆς ἄθρ' ὅπως νὰ δουλεύῃ,
 καὶ ἀντιδικῶς τὴν δούλεψι ὅποιος δὲν ἀντιμεύει!
 Μά, Ἀλέξι, μίσεψ' ἀπὸ δῶ, καὶ ἄσῃ με νὰ μιλήσω
- 240 τοῦτ' ἔτι τῆς γρήας ὅπου ἔρχεται, βουλὴ νὰν τῆς ζητήσω·
 μίσεψ', Ἀλέξι, πρὶ σέ δ' ἂν εἶναι καὶ ἀγαπᾷ με,
 γιὰτὶ λογιᾶζω μοναχὰς νὰ ῥθῇ ξετρεχωντάς με.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Μισεύω, μὰ 'ς τὴν πίστι σου ἄλλη φορὰ ἂς βρεθοῦμε,
 τὰ βάσανά μας γεῖς τ' ἄλλου καλλίτερα νὰ ποῦμε.

(Τότες προβαίνει ἡ γρά Φροσύνη καὶ λέγει).

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

- 245 Δὲ ξεύρ' ἵν' ἔναι ὁ κουρασμὸς κ' ἡ πείραξι ἡ μεγάλη
 ὅποιος 'ς τοῦ πόθου τὴν ὁδὸν τὰ πύδιά του δὲ βάλλει·
 ἄλλοτε, ὄντας ἡμῶν νειὰ μικρὴ κορασσοπούλα,
 τσ' ἀγάπης ἐδικίμασ'α τὰ παρὰ δάματα οὐλά,
 κ' εἶδ'α πολλοὺς ἀγαπῶντας γιὰ μένα καὶ κατὰ

κ' ἐγὼ γι' ἀγάπη ἄλλονῳ σὲ χίλια πάθη ἐμπῆκα ·
 καὶ ἀκόμα βασανίζομαι, γιατί 'ς τὰ γερατειά μου
 ὁ Ἔρωτας πολλαῖς φοραῖς δοξεύει τὴν καρδίᾳ μου ·
 πολλαῖς φοραῖς ὄντας στραφοῦ τ' ἀμμάτιά μου καὶ δοῦσι
 κανένα νέον ὁμορφο τὰ κλάυματα κινουῦσι,
 καὶ λέγω νὰ γιαγείρασι οἱ χρόνοι οἱ περασμένοι,
 γιατί ξαναχαρῇ 'θελα τὸ κόσμο ἢ καυμένη!

Γ Υ Π Α Ρ Ι .

Ὁ μῦθος βλέπω ἀληθινὰ τὸ πῶς καλὰ τὸ βάνει,
 τὸ μάθει ἀπὸ μικρὸς κανεῖς ποτὲ δὲν τὸ ξεχάνει.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Μὰ εἰδὰ 'μαι γρηῃ καὶ ἀνήμπορη, καὶ ἂν ἀγαπῶ κανένα,
 χώνω τὸμ πόθο μέσα μου μὲ σωθικὰ καυμένα ·
 ἢ ἀσπριλάδες τῷ μαλλιω κ' ἢ δίπλαις τοῦ προσώπου
 'ς τὴν ὄργιτα μὲ βάνουσι κάθα λογῆς ἀνθρώπου.
 Μὰ τοῦτο μὲ παρηγορᾷ, γιατί ἤθελα γροικῆσαι
 τὸ πῶς σὲ τοῦτα τὰ λαγκὰ σιμὰ 'ς τὴν Ἄσπερη βρούσι
 βρίσκεται γεῖς παλῆς βοσκός, τοὺς χρόνους φορτωμένος,
 ἀπὸ μικρὸς 'ς τὰ μαγικά καλὰ δασκαλεμένος ·
 ἔντα μιλοῦσι τὰ πουλιὰ ξεύρει, σὰν εἶχ' ἀκούσει,
 ὄντας γυρίζου ἀπεταχτὰ καὶ γλυκοκελᾶδουσι,
 γροικᾷ καὶ τῷ χελιδονίῳ γιάντα τὸ ροιζικόν τους
 κρᾶζου περίσση ἀντίδικο μὲ τὸν κηλαδισμόν τους ·
 πιάνει τὸ χόρ[το] ὅπου θές, γνωρίζει καὶ τὸ ξέρει,
 καὶ τῇ γιατρείᾳ πᾶσα ἀρρωστιᾶς δύνεται νὰ τὴν εὕρη ·
 μὲ χύρτα λέσι ἀλοιφή πῶς κάνει καὶ μὲ γάλα,
 καὶ μετὰ κείνη γίνονται θαμάσματα μεγάλᾳ,
 κ' ἢ μακδάραις τὴν ἀλείφονται καὶ πρευθὺς ἀσπρίζου,
 κ' ἢ γράδες εἰς τὰ νεῖότα τους πάλι ξαναγυρίζου.
 Τοῦτο γυρεύω γιὰ νὰ βρῶ λοιπό, νὰ τὸν πλερώσω
 γιὰ νὰ μοῦ δώσῃ ν' ἀλειφ-ῶ νὰ ξανακαινουργιώσω,

νὰ κάμω νειοὺς ξοπίσω μου πάλι νὰ πορπατοῦσι,
280 νὰ μ' ἀγαποῦ, νὰ μὲ τιμοῦ καὶ νὰ μὲ προσκυνοῦσι.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Λογιάζω καὶ ξετρούμισε! γῆ ποῦρι νὰ κοιμᾶται,
γῆ ὄνειρο νὰ 'δε ἄλλη φορὰ καὶ δᾶ νὰ τὸ δηγᾶται;

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Σὺν ὄντας ἡμου κοπελιά δὲ θέλω κάνει τώρα,
ὁποῦ ποτὲ δὲν ἤθελα νὰ δώσω ἀθρώπου γνώρα·
285 θυμοῦμαι τὸν μετανοιωμὸ ὁποῦ 'χε ἡ καρδιά μου,
σὺν εἶδα καὶ ψαρήνχσι ἐτοῦτα τὰ μιλιά μου·
γιὰ τοῦτο ἀποῦ τὸ στόμα μου τὸ νὰ δὲν θέλει πῆσει,
μὰ πασανὸς τὰ χεῖλη μου, μετὰ χαρᾶ; νὰ λείσι·
ἀς ἔχη μόνο ἡ ἀλοιφή χάρι νὰ μὲ ξεσπρίση,
290 καὶ τὴν καϋμένη μου ὁμορφιὰ πάλι νὰ μοῦ γυρίση.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Σὺν καμινάδα καπνερῇ ξαναχωματισμένη
θέλεις γενῆς μοῦ φαίνεται σὺν ἀλειφτῆς, καϋμένη!

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Σὺν ἐμιλιά ἐγρόικησα . . . πχοιὸς νὰ 'ναι ἀπ' ἀρουκᾶται
τὰ λόγια μου, τῶν ἄλλονῶ βοσκῶ νὰ τὰ δηγᾶται;
295 Λογιάζω νὰ 'ναι ὁ Γύπαρις, καὶ νὰ τοῦ πῶ γυρεύει,
ἀνέν καὶ ἐμίλησα ἐκείνης ὁποῦ τόνοι παιδεύγει.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Φροσύνη, 'ς τούταις ταῖς μεραῖς μόνιά σου τί ξετρέχει;
ἔτσι τῶμ πιστεμένῳ σου φίλων τὴν ἔγνοιχ ἔχεις;
τάχατες τῆμ Πανώρηά μου ἡῦρες νὰ τῆς μιλήσης;
300 δὲν ἤρπιζα ἔτσι ὀγλήγορα νὰ μοῦ ξελησμονήσης!

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Μὰ τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τὰ ψὲς ξετρέχω ἀπὸ τὸ θράδυ,
καὶ ἀγύρευτο δὲν ἄφησα κάμπο, μὴδὲ λειβάδι·

συναγορμά τση πορπατῶ 'ς τοῦτ'α τὰ δάση πάλι,
καὶ παρακάλιε τὸν θεὸ νὰ μοῦ τήνε προβάλλῃ.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Ὅϊμένα μ' αὐτὴ ἤσουνε πάντ'α συντροφισμένη, 305
καὶ τῶρα κάτω 'ς τ' ἄκταφ'α τῆς γῆς εἶναι χωσμένη;
δὲν τῇ γυρεύεις καρδιακὰ... σὲ τοῦτο τὸ λειβάδι
μὲ ἐμένα ἀπάντηξέ ὀψέ; μὲ τὴν Ἀθοῦσα ὁμάδι!
καὶ οὐδὲ ποτέ τῆς μ' ἄρесе σὰν τότες ἤρεσέ μου,
μηδὲ ποτέ τῆς πλειότερ'α τὰ σωθικὰ ἔκασέ μου. 310
'ς τὴν κεφαλὴ εἶχε σκορπιστὰ λιγάκι τὰ μαλλιά τῆς,
καὶ ὥσ'α Νεράϊδα πλουμιστὴ ἔλαμπε ἡ ὁμορφιά τῆς·
τὸ πρότωπόν τῆς; τ' ὁμορφ'ο τ' ἀγγελικὸ ἐκείνο
μὲ τὴν ἀσπρίν τση ἐθάμπωνε τὸν ἴδιο ἥλιο κρίνω·
νὰ τῇ θωροῦσι ἐρέγουντ'α τὰ ὄρη καὶ τὰ δάση, 315
καὶ τὰ βουνὰ τσῇ ἀδειάζ'ασι τῇ στράτ'α νὰ περάσῃ·
κ' οἱ κάμπ'οι ἐλουλουδίζ'ασι, τὰ χορταράκια ἀσπρίσα,
τὰ φύτρ'α ἀναγαλλιόσ'ασι καὶ τὰ δεντρά ἐκκρπίσ'α·
ἐκηλαδοῦσαν τὰ πουλιά, τὰ σπήλη'α ἀντιλαλοῦσα,
τὰ ὥζ'α τὴν προσκυνούσ'ασι κ' ἡ πέτρ'ασι τὴν τιμοῦσα. 320
τὰ νέρ'α τση ἐδίδ'ασι ἴσκι'ο καὶ δροσεράδα,
καὶ μὲ τὸ φῶς τση ἐμέρωνε τοῦ δάσου ἡ ἀγριάδ'α·
κ' ἔνα τραγοῦδι ἔλεγε πηαίνωντ'α 'ς τὴν ὁδόν τῆς,
καὶ στέκ'ασι οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀκοῦγ'α τὸ σκοπὸν τῆς.
Καὶ ἀδυνατὰ ἐφοβήθηκα βλέπωντ'α τόση χάρ'ι, 325
νὰ μὴν ἀνοίξ'οι οἱ ὀρανοὶ καὶ ὁ Ζεὺς νὰ μοῦ τὴν πάρῃ.
Καὶ τότες εἶδα φανερά νὰ ρίξῃ μὲ μεγάλην
σπουδὴ 'ς τὸ στηθός μου Ἐρωτ'ας χίλιαι σάτ'ασι πάλι·
χίλιαις ἀπὸ τ' ἀμμάτια τῆς φωτιαῖς ἐπετακτῆκα
κ' εἰς τὴν καυμένη μου καρδιά τῇμ πληγωμένη ἐμπῆκα, 330
καὶ ξανακαινουργιώσ'ασι πάραυτ'α; οἱ καῦμοί μου
καὶ λόγ'χη μεγαλείτερη ἐμπῆκε 'ς τὸ κορμί μου...

- Καὶ ἀπῆτις ἀναστένεζα χίλιας φοραῖς, καὶ ἐχύσα
τ' ἀμμάτιά μου τὰ ταπεινὰ δάκρυα πολλὰ περίσσι,
335 τὸ πρόσωπό μου ἐσύγκλινα, καὶ ταπεινὰ ἀργηνοῦσι
τὰ χεῖλη μου τέτοιαις λογῆς νὰ τῆς γλυκομιλοῦσι.
« Πανώρηα, κορασίδα μου χιονατοζυμωμένη,
φεγγαροπροσωποῦσά μου κί ὁμορφοκαμωμένη,
γιάντα 'ς τῇ χέρα σου βαστᾷς αὐτόνο τὸ δοξάρι,
340 ἀπῆς τ' ἀμμάτιά σου ἔχουσι μόνιά τους τόση χάρι
νὰ θανατώνουσι ζημιὸν πλειὰ παρὰ τὴν σκίττα
πᾶσα ἔνα κακορροΐζικο ὅπου στραφῇ καὶ ὀξί τζ;
μὰ ἂν ἔναι καὶ τὴν μπόρεσι τὴν τόση τους, κερά μου,
δὲ ξεύρεις, γύρισε 'ς ἐμέ καὶ ὀξί τὰ βάσανά μου...
345 ὀξί πῶς μοῦ ἐνάψα τὴν καρδιά, ὀξί πῶς μ' ἐθανατώσα,
ὀξί πόσα πάθη καὶ καῦμούς, νεράϊδά μου, μ' ἀζώσα!
κ' ἔχε σὲ μένα λύπησι καὶ γλυκογύρισέ τα,
καὶ κεῖνα ὅπου φλογίζονται τὰ μέλη γιάτρεψέ τα!
γὴ δός μου σκιᾶς τὸ θάνατο τὸν πολυζήτημένο,
350 νὰ λείψου οἱ πόνοι ὅκ τὸ κορμί τοῦτο τὸ πρικαμένο!»

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Λόγιχ λυπητερότερα δὲν ἔχουσα ποτέ μου·
μὰ ἐκείνη ποιὰν ἀπόκρισι σοῦ ὄωκε τότες πέ μου.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

- Δὲ μοῦ ὄωκε μὴδὲ καμινὰ ἀπόκρισι, Φροσύνη,
μὰ τ' ὁμορφόν της πρόσωπο χίλιω λογιῶ ἐγίνη,
355 χιόνι καθάριο 'ς τὴν ἀσπριά, φωτιά 'ς τὴν κοκκινότη,
καὶ φαίνεται μου βλέπω τη καὶ ἀληθινὰ θωρῶ τη·
μοῦ φαίνεται θυμῶντάς το κί ὅλος σιγοτρομάσω,
σὰν νὰ ἔχα τούτη τὴ φορὰ 'ς τὸν ἄδην νὰ περάσω.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

- Τέτοια μεγάλην ἀπονιά λογιάζω πῶς δὲν εἶδα
360 ἀπῶστας ἐγεννήθηκα νὰ ἔχη ἄλλη κορασίδα·

μὴ μὴ πρὶκαίνεσαι ποσῶς, Γύπαρι, ἐγὼ σοῦ τάσσω,
 ἂν ἦτον ἀγριώτερη, πῶς τήνε κατατάσσω·
 μὲ λόγια θέλω τακτικά πρῶτας νὰ τῆς μιλήσω,
 νὰ τὴ διατάξω σιγανὰ καὶ νὰ τὴ σιργουλίσω·
 καὶ ἃ δὲν μποροῦ τὰ λόγια μου, θέλω τὴν ὥρα ἐκείνη
 νὰ μάθῃ μὲ τὰ μαγικά πόσο μπορεῖ ἡ Φροσύνη!
 Τὸν ἥλιο σταίνω 'ς τὸ ὕρχνου· καὶ τ' ἄστρον κατὰβάζω,
 νέφη σηκώνω σκοτεινὰ κι ὅλη τὴ γῆ σκεπάζω,
 τσ' ἀνέμους κάνω καὶ κινοῦ καὶ τὸ γιαλὸ φουσκώνω,
 καὶ σὼ τὴ γῆ ὄντας μοῦ φανῇ μ' ἓνα μου λόγο μόνο·
 καὶ τῶρα ἐτούτῃ ἡ κοπελιά θέλει νὰ φύγῃ ἐμένα;
 νὰ τὸ λογιᾶσῃ μοναχὰς, κακὰ ἔχει καμωμένα!

365

370

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Δυὸ τρεῖς χιλιάδες πρόβατα 'ς τὸ μερτικό μου ἐπῆρα
 ἀπὸ τ' ἀδερφομοῖρῃ μου, ὅξω ἀπὸ τὰ στεῖρα,
 μὲ τὰ κουδούνια τ' ἀργυρᾶ, κι' ὅλα σοῦ τὰ χαρίζω,
 ἂν ἔναι καὶ νὰ κάτεχα 'ς τὸ 'στερο νὰ γυρίζω
 νὰ διακονοῦμαι τὸ ψωμί, ἂν κάμῃς τὴν κυρά μου
 νὰ δώσῃ τέλος γλήγορα 'ς τὰ παραδάρμυτά μου.

375

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Νὰ τήνε πάρῃς τάσσω σου, καὶ νὰ'χῃς τὸ κουράδι
 νὰ τ' ἀποκαμρώνετε μὲ τὴμ Πανώρηα ὁμάδι...
 καὶ γὰρ δὲ θέλω πρόβατα τόσα πολλὰ μεγάλα,
 σώνζει με νὰ'χω μοναχὰς ἓνα κουροῦπι γάλα.

380

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Γάλα, μιζιῖθρα καὶ τυρί, λουκάνικα καὶ ἀπάκι,
 καὶ ἀπ' ὅ, τι ἄλλο βρίσκεται 'ς τὸ φτωχικὸ σπιτάκι
 θεὸς ἔχεις μερτικό καὶ σύ, σὰ νὰ 'σουν ἀδερφή μου,
 καὶ πάντα θέλω σ' ἀγαπᾶ πλεῖα παρὰ τὸ κορμί μου.

385

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Τὴν ὄρεξί σου τὴν καλὴ ἀπὸ καιρὸ κατέχω,
γιαῦτως· κ' ἐγὼ γνωρίζεις το 'ς τὴ χρεὶς σου πῶς τρέχω.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

390 'Σ τὰ πρόβατα θενὰ διαβῶ, καὶ ἐσέ τὴν ἔγνοια ἀφίνω,
κί ὅσο μπορεῖς γι' ἀγάπη μου δὲ θέλεις λείψεις, κρίνω·
δὲν πρέπει νὰ σοῦ ἔξαναπῶ τὰ πάθη μου ὁ καῦμένος,
θωρεῖς με ἀπὸ τὰ βάσανα πῶς εἶμι καμωμένος...

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

"Αἰώμε, γυιέ μου, 'ς τὸ καλόν, καὶ γίνετχι ἡ δουλειά σου,
γλήγορα ἀπὸ λόγου μου θές, δεῖς τὴν πεθυμιά σου.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

395 'Αφίνω σου πολλὴ ζωὴ τὸ λοιπονὶς ὡς τόσο.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

"Αμε καλῶς, καὶ ἀπόκρισι μ' ἐγδέχου νὰ σοῦ δώσω.

(Γόττες μισεύει ὁ Γύπαρις καὶ ἡ Φροσύνη λέγει).

Κρίνω, καὶ ἀνὲ κατέχουσι οἱ ἄνδρες οἱ καῦμένοι
τῶν γυναικῶν τὴν ὄρεξι καλὰ καθῶς τυχαίνει,
πῶς λίγοι ἐθέλασι βρεθῇ τὴν σήμερον νὰ κλαῖσι
400 καὶ ἀνέγνωραις καὶ ἀλύπηταις τῆς κόρης τους νὰ λείσι,
μηδὲ μὲ τόσα κλάυμματα νὰ ταῖς περκαλοῦσι,
μὰ παρακάλια ἀπ' αὐταῖς λυπητερὰ ν' ἀκοῦσι·
γιατὶ δὲν εἶναι μηδὲ μνιὰ 'ς ὅλη τὴν οἰκουμένη
μ' ἄντρα νὰ μὴ λιγώνεται νὰ 'ναι συντροφιασμένη,
405 καὶ νὰ μὴν ἔχη πεθυμιά χίλοι νὰ τὴ θωροῦσι,
χίλοι νὰ τὴν παινούσινε καὶ νὰ τὴν ἀγαποῦσι·
γιαῦτως θωρεῖς καὶ κάθουνται καὶ ὅλημερνης κτενίζου
τὴν κεφαλὴ καὶ μὲ τσ' ἄθους τὴν ὁμοφροστολίζου,
καὶ ζεφυρίζου τὰ μαλλιά, καὶ δακτυλιδωμένα
410 τὰ κένου καὶ ἀπομένουσι μὲ τέχνη συνθεμένα
τριγύρου τοῦ κουτέλου τους, κ' εἶναι πολλὰ ἐγνωισμένας

νά'χουσι τσ' ἀσκημάδες τω; πᾶσα ὥρα σκεπασμέναις·
 νήου καὶ κοκκινίζονται καὶ μοσκολαντουροῦνται,
 με τέχνη βγάνου τῇ μιλιᾷ, με τέχνη ἀπηλογοῦνται,
 με τέχνη τ' ἀμματακιά τους τὰ πλουμιστὰ γυρίζου, 415
 κ' ὅλαις γυρεύου τὴν καρδιά τ' ἀθρώπου νά φλογίζου·
 σιγανοτραγουδούσινε καὶ σιγανογελοῦσι,
 καὶ νά ταῖς συντηρούσινε τ' ἀμμάτια προσκαλοῦσι·
 δείχνουσι μέρος τοῦ βυζοῦ καὶ κάτω τοῦ ἀστραγάλου,
 καὶ χάρι τῆς πορπατηξᾶς δίδουσι καὶ τοῦ ζάλου· 420
 καὶ ἂν ἦτο ἀδυνατὸ ποτὲ 'ς τὴ γῇ νά μὴν πατοῦσι,
 μὰ εἰς τὸν ἀέρα νά 'χασι φτεροῦγαις νά πετοῦσι,
 μετὰ χαρᾶς τὸ κἀνασι, γιὰ νάμποροῦ νά ἀρέστου
 τῶν κοπελιάρω ὁλονῶν· μὴδὲ ποτὲ νά πέσου
 μποροῦσι σὲ χειρότερη πρίκα καὶ κακοσύνη 425
 καὶ μεγαλείτερο καὶμὸ, καθὼς τὴν ὥρα ἐκείνη
 ὑποῦ γνωρίζουσι τὸ πῶς γυναῖκα βρίσκεται ἄλλη
 νά τσῇ περνᾷ ['] τὴν ὁμορφιά κ' εἰς τὰ περίσσα κάλλη,
 γῇ τότες ὄντας βλέπουσι τσ' ἄντρες; νά ταῖς μισοῦσι
 καὶ πρὸς τὸ πρόσωπόν τωνε νά βλέπου δὲ ψηφροῦσι· 330
 μὰ ἐτούτην τω; τὴν πεθυμιά, τὴν ὀρεξί καὶ γνώμη
 με χίλιους τρόπους νά κρατοῦ χωστὴ γυρεύου ἀκόμη,
 κ' ἡ φύσι τῶνε νά'ναι ἀλλιῶς, γιὰ δαύτω; πορπατοῦσι
 τόσα πολλὰ περήφαναις καὶ δείχνου πῶς μισοῦσι
 τοῦ ἀγαφικοῦ τω; τῇ μιλιᾷ, καὶ τῇ θωργιᾷ ὁμάδι 435
 δείχνουσι μὲ σκληρότητα καὶ βάνουν τους 'ς τὸν ἄδη·
 μὰ ἂν ἐφρονέψαι καὶ αὐτοὶ ν' ἀλλάξουσι δαμάκι,
 τσῇ κορπασαῖς 'δεῖς ἤθελες νά πιοῦσι τὸ φαρμάκι,
 δεῖ τσ' ἤθελες νά τσ' ἀκλουθοῦ, δεῖ τσ' ἤθελες νά κλαῖσι,
 καὶ νά 'χου λύπησι 'ς αὐταῖς, λυπητερά νά λέσι, 440
 τὰ χάτιδα νά σκολάσουσι, ν' ἀφήσου τὰ περίτσα,
 καὶ ὡς μερωμέναις ἀγγελιαῖς νά πορπατοῦσι ἴσα,

καί μέρα νύκτα τοῦ ταυριοῦ ξοπίσω νά μουγγίζου,
καί τῶν ἀντρῶν τήν ἀπονιά τήν ἄμετρη νά βρίζου.

- 445 Κ' ἐγὼ γυναῖκα εὐρίσκομαι, καί ὥσά γυναῖκα γνώθω
σέ μινᾶς γυναίκας λογισμὸ πῶς ἤμπορεῖ τὸμ πόθο·
ἂν πορπατῇ καί ἄγ κάθεται, γῇ ἂν ἦναι κοιμισμένη,
βρίσκεται μὲ τὸν ἔρωτα πάντα συντροφισμένη·
καί ὅσαις φοραῖς στραφούσινε τ' ἀμμάτιά της νά δοῦσι
450 κανένα νειό, τόσαις φοραῖς τὰ μέλη τως κτυποῦσι,
κί ὅσαις τὸ γέλοιόν του θωροῦ, γῇ ἀκούγουν του τραγοῦδι,
πάντα 'ς τὸ στηθό τως πληγαῖς τόσαις ὁ πόθος δούδει.

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΠΡΑΞΙΣ.

ΠΡΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΗ.

[ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ]

γέρος βοσκὸς μοναχός.

Σὺν τὴν γυναῖκα ἀρπετό'ς τὸ κόσμον δὲν ἐφάνη
μεντιάρικο καὶ ἀγριώτερο, μὰ τὸν ἐμέ τὸ Γιάννη!
μὴ δ' ἄλλο εἰς τὸ φυσικὸ λογιᾶζω νὰ τῆς μοιᾶζῃ,
γιατὶ μὲ δίχως ντῆρησι τὸν ἄθρῳπο πειράζει·
καλὰ κ' ἡ αἶγες δίδουσι τὸ γάλα, καὶ ἡ κλουθοῦσι, 5
καὶ ἡ φοράδες νὰ γλακοῦ καὶ νὰ τσιλοβολοῦσι,
ἀλλὰ ἡμερώνονται ζημιὸ πλεῖα παρὰ προβατίναϊς·
ἀμμὲ ἡ γυναῖκες μερωμὸ δὲν ἔχουσι ἐκεῖναις!
Ποτὲ δὲν κοντετάρουνται, μὰ πάντα μουρμουρίζου,
μυλλώνουσι, φωνιάζουσι, γρινιάζου καὶ μανίζου, 10
στραβοθωροῦσι τὸ ἄντρες τῶς καὶ βγάνουσι τὴ ψὴν τους,
περίττο πλεῖα δὲντας γροικοῦ λίγη τῆμ πόρεσίν τους·
σὰ δοῦν καὶ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ συχνοπιλώθῃ,
τὸ κρῆας νὰν τὸ χορταίνουσι, τάσσω σου κ' εὐγοδώθῃ...
γρινιοῦ καὶ μουρμουρίζουσι, καὶ ἀτιμασαῖς ὁμάδι 15
νὰν τῶς ἀκούγῃ ἄς δέχεται ἀπὸ ταχὺ ὡς τὸ βράδου·
γιατὶ τὰ μαγερέματα δὲν ἔχουσι γιὰ βρῶσι,
μὰ μοναχὰς λουκάνικο καὶ ἀπάκι θεὰ τρῶσι.
Καὶ ὡς πότες νὰ μπορούσινε κάθε φορὰ νὰ χύνου
οἱ ἄνδρες τῶς τὸ αἶμάν τῶς, καὶ κεῖναις νὰ τὸ πίνου! 20
μὰ γιὰ ἄς τὸ κάμη ἀλλιῶς κανεὶς, καὶ ἀπόκεις ἄς κινήσῃ
ἀπὸ τὰ ὠζά του σπίτιν του νὰ πάγῃ νὰ δειπνήσῃ...
δὲ βρίσκεται μήτε ψωμί, μηδὲ μαγερεμένα,
μ.π.δὲ φωτιά, μηδὲ νερό, μηδὲ παρστυμένα,

- 25 μὰ βρῖσκει τὴν οἰκοκυρά καὶ κλώθει ἀνκλαυμένη
 μέ γρηᾶ καμμιὰ ᾗ τὸ σπῖτιν τση, ποῦπα καὶ ζαρωμένη·
 καὶ ἂν ἐβαστᾷ καὶ τίβοτσι σὲ μία μεριά τὸ ρίχνει,
 γῆ βιαίνει ᾗ ταῖς γειτόνισσαις καὶ τῇ φτωχιάν της δείχνει,
 καὶ πῶς ἐσυντροφιάστηκε μ' ἄντρα κακὸ δηγᾶται,
- 30 καὶ ἀναστενάζει, ὕγρα γελᾷ, τάχα ψυχοπονᾶται!
 Γιὰ τοῦτο εἰς τὸ γαῖδορο τῶ ἀθρώπους σουσουμνιάζω,
 ὄντας τὴν κακορροϊζικιὰ τὴν τόσην τους λογιᾶζω·
 τσακίζουσι τὴν κεφαλὴν μὲ τὰ πεισματικά τους,
 μὲ τῶ ἀποκουντουρίδες τως καὶ μὲ τὰ σφαχτιὰ τως,
- 35 λόγιτ, καὶ μὲ τὰ χὰδιά τση καὶ μὲ τὰ κουκουρέξια
 βάσανα νὰ ᾗ ὀλημερνῆς χίλια τοῦ κάνει ἀδεῖξα·
 καὶ ἂν εἶχε δύναμι, θαρρῶ, χάμαι τὸν εἶχε βάνει
 νὰ τόνε δέρνῃ μὲ ράβδι, τὰ γένειά του νὰ βγάνῃ.
 Ἐγὼ δοξάζω τὸ θεὸ ὅπου ἔμαι χηρεμένος,
- 40 καὶ δίχως τέτοια παιδωμῆ ᾗ τὰ γέρα ἀναπαυμένοι·
 μηδ' ἄλλο καλορροϊζικο δὲν εἶχα σὰν ἐμένεα,
 ἄνεν καὶ θηλυκὸ παιδί δὲν εἶχα καμωμένα,
 γιὰτι κί αὐτὸ τῶ γυναικῶ ὅλων τὴν φύσιν ἔχει
 καὶ τοῦ δαιμόνου τση δοκριαῖς καλότατα κατέχει·
- 45 καὶ ὄντας ἀστράφτη καὶ βροντᾷ καὶ ὁ κόσμος θὰ χαλάσῃ,
 μὲ δίχως ἔγνοια πορπατεῖ καὶ κυνηγᾷ ᾗ τὰ δάση.
 Σήμερο ἐσηκώθηκε πρίχου νὰ ξημερώσῃ
 καὶ εἰς τὸ κυνήγι ἐδιάβηκε, δίχως κανεὶς νὰ γνῶσῃ·
 καὶ πέρασε τὸ κολλατζὸ καὶ ἀκόμα δὲν ἐφάνη,
- 50 γιὰὐτῶς ὁ νοῦς μου λογισμοὺς περισσοὺς κακοβάνει·
 φοβοῦμαι μήπως καὶ κανεὶς βοσκὸς τὴν ἀπαντήξῃ
 καὶ δίκως ντήρησι καμνιὰ χάμαι νὰ τήνε ρίξῃ,
 καὶ ὅιμέ, χαλάσῃ μού τῆνε καὶ τὴν τιμὴν της πάρῃ,
 καὶ τότες, μηδὲ γάμοι μπλειό, γαμπροί, μηδὲ κουμπάροι...
- 55 Χίλοι βοσκοὶ τὴν ἄχαποῦ καὶ ὡς σκύλοι τῶ ἀκολουθοῦσι,

κ' ἴντα, θαρρεῖτε, κάμνουσι μόνια νά τὴν εὐροῦσι;
 ὦρου, ἔφαγέ με ἡ ἔγνοιά της... μὰ σά ζάλα γροικοῦσι
 τ' αὐτιά μου 'ς τούτῃ τῇ μερᾷ, θαρρῶ νά κυνηγοῦσι
 ἐδῶ τῇ θυγατέρα μου... ἴντ' ἔχει καὶ μανίζει
 καὶ γιάντα ταῖς σαῖταις τσῆ δαγκάνει καὶ τσακίζει; 60
 Ὀϊμένα, ὁ καχορροϊζικός, ἀλοί τοῦ ροϊζικοῦ μου
 ἐδᾶ νά μὴν τσῆ ἐκάμασι τὸ πρᾶμμα ὁποῦ φοροῦμου...
 (Τότες, ἔρχεται ἡ Πανώρηα) καὶ Γιαννούλης ὁ κύρη τσῆ.

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Δέν θενά πάγω ὥστε νά ζῶ ποτέ μου 'ς τὸ κυνήγι,
 ἀπῆτις λάφι ἄφηκα σάν αὐτο νά μοῦ φύγῃ·
 ὦφου, μὲ πόση παιδωμὴ ὦ; ἐδεπᾶ ἤφερά το, 65
 πόσαις φοραῖς ὅκ τὰ βουνά τοῦτα ἐκαταίβασά το!..
 μὰ ἔτρεχε σάν τὸν ἄνεμο καὶ ἐχώστηκε 'ς τὰ δάση,
 καὶ θέλουν τὸ ὄρει τὰ θεργιά, γῆ σκύλοι νά τὸ φᾶσι,
 γιὰτὶ ἡ σαῖτα μου θαρρῶ νά τὴν ἔχῃ σκοτωμένο
 καὶ θέλει κεῖτεσται ποθὲς ὡς τώρα ψοφισμένο. 70

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Κρίμα 'ς τὸ ψῶνι, διάσκατσε, καὶ ἄς ἤθελες τὸ σώσει,
 γῆ ποῦρι τῇ σαῖτα σου ἄς ἤθελες γλυτώσει.

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Τὸν κύρη μου θωρῶ ἐδεπᾶ... θαρρῶ νά μὲ γυρεύῃ·
 μὲ ταῖς φωναῖς σου σήμερο ἔχει νά μὲ παιδεύῃ.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Πανώρηα, ποῦ 'σουν ὡς ἐδᾶ; σὲ ποιὰ γρεμνὰ γυρίζεις; 75
 τὸ σπίτι ἴντα σοῦ ἔκαμε καὶ δέν πολυκαθίζεις;
 Ἐγὼ λογιάζω τίβοτας ἀντραγαθιαῖς γυρεύεις,
 γιὰ τοῦτο ὀλομόναχῃ 'ς τοῦτα τὰ δάση ὀδεύεις...
 ἀπόστασε... ξημέρωσε, καταταμμὸ δέν ἔχω,
 μὰ σά μὲ αἶψα καψ' ῥά 'ς τὰ ὄρη σὲ ξετρέχω. 80

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Καὶ ποῖα δουλιὰ σ' ἀπόσωσε καὶ δὲν μπορᾷ τὴν κάμρ;;
γιατί 'ς τοῦτα τὰ δάσητα ἦρθες νὰ μὲ ξεδράμης;

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Ἐδᾶ σοῦ δίδω μνιὰ ῥαβδιὰ καὶ σπάω τὰ νερρά σου·
τὰ πρόβατα εἶναι οἰάρμεγα, σκύλα, γιὰ ὄνομά σου...

ΠΑΝΩΡΗΑ.

- 85 Κ' ἴντα ἀπὸ μένα ἀνήμενες, ν' ἀρμέζω τὸ κουράδι!
πότες καὶ ἀλλότες, κύρη μου, τὸ ἀρμέξαμε ὁμάδι;

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

- Τὸ πῶς δέμ πιδεξεύγεσαι καλότερα κατέχω,
γιὰ τοῦτο μέτα 'ς τὴν καρδιά κρυφὸ μχαῖρι ἔχω·
'ς ταῖς προκοσύναις; τῆς φτωχῆς μάνας σου ἄς εἶχες μνοιόσει,
90 ὅπου ποτὲ δὲν ἄφινε δουλιὰ νὰ τήνε χάση!
ὀλημερνῆς ἐμάζωνε χόρτα ὅκ τὸ λειβάδι,
γῆ ἐπλαθε, γῆ ἐκοσκίνιζε, γῆ ἔφαινε ὡς τὸ βράδυ,
γῆ πάλι ἐξαινε μαλλιὰ, γῆ τὴ ῥοσὰ ἐπάτει,
γῆ ὀλημερνῆς τὴν ἤβλεπε; τὴ ῥόκαν της καὶ κράτει,
95 κ' ἤκλωθε τόσα ὀνόστιμα κ' ἔτσι πολλὰ 'πιτῆδειν,
ὅπου ἐκοιμούμου μοναχὰς θωρῶντάς τη ἀρνίδια·
αἶγες θυμούμαι καὶ ἄρμεγε κάλλιο παρὰ κανέναν,
ὥστε ν' ἀρμέζω μνιὰ ἐγώ, δυό 'χε αὐτὴ ἀρμεμμένα,
ἔρπα τὴ μεγάλειτερη, 'ς τὰ σκέλιά της ἔβανέν τη,
100 τὴμ μουστάρην της ἤπιανε πιδέξα καὶ ἄρμεγέν τη·
γυναῖκα 'ς τὸ τυροκομνεῖο καμμιὰ νὰ μὴν τῆς μνοιόση,
δὲν ἄφινε ἀθύγαλο μνιὰ στάξα σκιά; νὰ χάση.
Καὶ ἂν εἶχε δεῖ καμμιὰ φορὰ σὺν κουρασμένος νὰ 'μει,
μοῦ 'λεγε—θέσε ἐδᾶ καὶ σὺ λίγο, Γιαννούλη, χάμει·
105 καὶ τότες μὲ τὴν προθυμιὰ ζημιῶ ἄρχιζε ἐκεῖνη
κ' ἤκανε μόνιά της δουλιὰ μὲ πλεῖστα προκοσύνη.
Καὶ σὺ ἤθελαν νὰ κάτεχα ἴντα δουλιὰς τῇ κάνει;

μόνο ποῦ τὴν ἄρματωσά 'ς τὸ κόκκαλό σου βάνεις,
 ἔ'ιδῶ κ' ἐκεῖ ξεσκίζεσαι μὲ ταῖς συντρόφισαίς σου,
 καὶ σκιᾶς λαγὸ δὲν ἤφερες 'ς τὸ σπίτι μας ποτέ σου. 110
 Μὰ βλέπεσαι, ὄντας κυνηγᾷς, Πανώρηα, εἰς τὰ δάση,
 κχνεῖς βοσκὸς 'ς τὰ βρόχιά του μὴ λάχῃ νὰ σὲ πιάσῃ.

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Ἐξῇ ἀδελφοὺς ὥσάν ἀητούς ἔχω τριγύρου γύρου
 'ς τὰ ὄρη ἐτοῦτα, μοναχὰς καὶ μινὰ φωνὴ νὰ σύρου,
 τὴν Ἰδα ὅλοι δύνουνται ζῆμινι νὰ ἀνακατώσου... 115
 καὶ μὲ τὴν τήρησίν τωνε πχοὶ θές νὰ μοῦ σιμώσου;

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Μινὰς κορασίδας ἐντροπὴ δὲν ἤμποροῦ νὰ χώσου
 μηδὲ ἀδερφοί, μηδὲ δικοί, καὶ βλέπε γιὰ καλὸ σου·
 καὶ ὀζῶ ἀπὸ τοῦτο, τὰ θεργιὰ γυρίζου ὅλημέρα,
 καὶ βλέπε μὴ σὲ φάσινε μινὰ ὦρα, θυγατέρα. 120

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Ἄλλῃ δὲν ἔχω πεθυμιὰ σὰμ μὲ θεργιὰ νὰ λάχῃ,
 τ' ἄρματα ἐτοῦτα μοναχὰς 'ς τὰ χέργιά μου νὰ τὰ'χῃ·
 γιὰ νὰ'χα δεῖ ἂν ἐδύνωμαι νὰ σύρω τὸ δοξάρι,
 γῆ ἂν ἔχου ἢ σαῖταις μου ἀδυνατὸ ξιφάρι.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Ἄφης ταῖς τόσαις καυκησαῖς, κ' εἰς τὸ μιτάτο ἄς πᾶμε 125
 ν' ἀρμεξώμε τὰ πρόβατα καὶ τίβοτας νὰ φᾶμε.

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Μὲ τὴν Ἀθοῦσα συντροφικὰ εἴμαστε 'ς τὸ κυνήγι,
 καὶ ἓνα λάφι διώχνωντα, ὅπου 'θελε μᾶς φύγει,
 τὸ χάσαμε· μὰ, κύρη μου, ἀρμεξε τὸ κουράδι,
 γιὰτι θὰ τήνε καρτερῶ νὰ στρεψώμε ὁμάδι· 130
 κ' ἔχε μας τίποτας καλὸ, κύρη μου, νὰ γευτοῦμε,
 χίλια τραγούδια εἰς τὸ 'στερο, ἃ θέλῃς, νὰ σοῦ ποῦμε.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Ἀπόκτι γάλα καὶ τυρὶ κί ὁμορφο παξιμάδι,
 ἂν ἔναι καὶ γοργὸ ἔρθετε, θέλομε φάγει ὁμάδι·

- 135 μηδὲν ἀργεῖτε τὸ λοιπὸ, κ' ἐκεῖ σᾶς ἀνημένω
 καὶ μὴ μὲ κάμετε ἄλλη μνιά 'ς τὰ δάσητα νὰ μπινῶ.

(Τότες μισεύει καὶ ἀπομένει ἡ Πανώρηα μοναχὴ καὶ λέγει).

Τὸ λάφι ἀποζυγώνωντας τόση εἶμαι κουρασμένη,
 ὁποῦ ῥθα σὲ ὥρα δυὸ φοραῖς νὰ πέσω λιγωμένη·
 ἱῶρσα κ' ἐξεκάψωσα καὶ θὰ πλυθῶ 'ς τὴ βρύσι,

- 140 καὶ κρυὸ νερὸ 'ς τὸ ὕστερο νὰ πιῶ νὰ μὲ δροσίση.

(Τότες πλύνεται καὶ πίνει νερό, καὶ ἀπόκει; λέγει).

Ἦχίτας ἐδρoσίστηκα κοντό 'μαι ν' ἀκουμπήσω
 νὰ κοιμηθῶ, τὰ μέλη μου λιγάκι νὰ δροσίσω·
 ὁ κτύπος τοῦ νεροῦ ἐτουνοῦ μὲ θέλει ἀποκοιμήσει,
 καὶ ἡ Ἀθοῦσα ὡσὰν ἐρθῇ καὶ μ' εὖρη ἄς μὲ ζυπνήση.

(Τότες πέρτει καὶ κοιμάται, καὶ εἰς ἐλίγο ἔρχεται ὁ Γυπαρίς καὶ λέγει).

ΓΥΠΑΡΙΣ.

- 145 Ἐγὼ ὁ καϋμένος τοῦ λαφιοῦ μονιάζω τοῦ δοξεμένου,
 ὁποῦ τὰ γλάχια τὰ πολλὰ κ' ἡ στράταις δὲν τὸ γιάνου·
 καθὼς τὸ λάφι, ὄντας βροτᾶ 'ς τὸ στῆθος τὸ δοξάρι,
 λογιάζωντας ἀνάπαψι 'ς τὸμ πόνον του νὰ πάρη,
 ὦραις 'ς τοὺς κάμπους πορπατεῖ, ὦραις 'ς τὰ δάση ἐμπαίνει,
 150 ὦραις 'ς λαγκάδια χώνεται, κί ὦραις 'ς βουνὰ ἀναιδαίνει,
 ὦραις γλακᾶ, ὦραις στέκεται, πέφτει ὦραις καὶ μυγαῖται,
 κί ὅσο γυρεύει ἀνάπαψι πλειότερα τυραννᾶται·
 ἔτσι κ' ἐγὼ ὁ βρογυόμοιρος, ἀπῶσταν τῆς καρδιᾶ μου
 ἐκαμασίει τὴν πληγὴ τ' ἀμμάτια τῆς κυρᾶς μου,
 155 μέρα καὶ νύκτα πορπατῶ σὲ κάμπους, σὲ λειβάδις,
 σὲ δάσητα κ' εἰς ἐγρεμνούς, σὲ ὄρη, σὲ λαγκάδια·
 μὰ 'ς ὅποις μέρη καὶ ἔ' διὰδῶ, κἀνω χειρότερό μου,

καί' κεῖ ποῦ ὀλπίζω γιатρικό, πληθαίνω τὸ καῦμό μου· .
γιατὶ ὅπου πάω ὁ Ἐρωτας γυρίζει καὶ ἀκλουθᾷ μου,
κί ὀλημερnhς 'ς τὸ λογισμὸ μου φέρνει τὴν κερά μου. 160
Γιὰ ποι' ἀφορμὴ νά 'ναι ἄσπλαχνη παρὰ γυναῖκα ἄλλη,
καὶ τοῦ καυμένου μου κορμιοῦ δίδει φωτιά μεγάλη;
Μὰ ποιὰ 'ναι ἐτούτη ἡ λυγερὴ ὁποῦ 'ς τὰ χορταράκια
μὲ δίχνως ἔγνοια χαίρεται τοῦ ὕπνου τὰ κανάκια;
ὕμνεα, κ' ἴντα συντηρῶ!.. τούτ' εἶναι 'ς τὸ θεό μου, 165
ὅπου μὲ κάνει καὶ θωρῶ συχνὰ τὸ θάνατό μου!
τούτ' εἶναι ἡ κοραεῖδα μου, τούτ' εἶναι ἡ πεθυμνιά μου...
τὰ σωθικά μου ἐσφάγησα, κ' ἐρράϊσε ἡ καρδιά μου,
τὰ μέλη μου ἐκοπήκασι, τὴν αἵσθησί μου ἔχασα...
ἡ ἀναπνιά μου ἐκόντηνε, κί ὅλος ἀνατριχιάσα... 170
Μάτιά μου, γιάντα κλαίγετε; γιάντα δειλιᾷς, ψυχὴ μου,
καὶ ὥσ' ἂν τὸ φυλλοκάλαμο τρομάσει τὸ κορμί μου;
δὲν εἴστε ἐσεῖς, ὁποῦ 'χετε τὴν πεθυμνιά μεγάλη,
σιμά, σιμά νὰ βλέπετε τὰ πλουμιστά τση κάλλη;
τώρα γιατί τὴ φεύγετε; γιάντα τήνε φοβᾶστε, 175
γιατὶ σῶστα καὶ ἀνήμπορα τώρα σιμά της νά 'στε;
σιμώσετέ τση ἀντήρητα, δέτε, χορτάσετέ τη,
κ' εἰς τὴν καρδιά μου πλειὰ βηθεῖα ξαναρυτέψετε τη!
τώρα κοιμᾶται ἀνέγνοιαστη καὶ δὲν μπορεῖ νὰ φύγη,
καὶ στανικό τση ἐπάρετε παρηγοργιὰ ἐλίγη! 180
Τὸν ὕπνο εἶναι τ' ἀμμάτιά σου, Πανώρηα, φορτωμένα,
κ' ἐμὲ τοῦ δόλιου στάσουσι δάκρυα φαρμακεμένα·
μὰ μ' ὅλο ποῦ 'ναι σφαλιστά, δοξεύου τὴν καρδιά μου,
το νοῦ μου διασκορπίζουσι καὶ παίρνου τὴν ἐξά μου...
γιὰ ποι' ἀφορμὴ, ἀφέντρα μου, δὲν εἶναι θέλημά σου, 185
καθὼς τὸ δίκηο τὸ ζητᾷ, νὰ κατοικοῦ κοντά σου;
τὰ χεῖλῃ μου 'ς τὰ χεῖλῃ σου τὰ κοκκινοδωμένα
νὰ ἐτμίγῃ, καὶ τὰ δυὸ κορμινὰ νὰ ν' περιλαμπωμένα,

- σά δυὸ δενδρά ποῦ σμίγουνσι καὶ ὁμάδι ξεφυτρώνου,
 190 καὶ ὁμάδι θρέφονται 'ς τὴ γῆ καὶ ὁμάδι μεγάλωνου,
 κ' ἓνα πῶς εἶναι δείχνουσι, καὶ δίχως νὰ σιωπῇ,
 καὶ ὅκ τ' ἄλλο δὲν μπορεῖ κιχνεῖς τῶνα νὰ ξεριζώσῃ;
 χεῖλη γλυκεῖα καὶ ὀνόσιμα, στόμα μου μυρισμένο,
 καὶ ἄς μοῦ 'τονε τὴν σήμερο σὰν πεθυμῶ δοσμένο,
 195 τόση δροσὰ φιλωντάς σας νὰ πέψω 'ς τὴν καρδιά μου,
 νὰ πάψουσι οἱ πόνοι μου κ' ὅλα τὰ βόσσανά μου...
 Ὡ χορταράκια δροσερά, ὅπου σᾶς ἐπλακῶναι
 τέτοια νεράϊδα πλουμιστὴ πλεῖ ἄσπερη παρὰ τὸ χιόνι,
 νὰ 'μου κ' ἐγὼ ἓναν ἀπὸ σᾶς ν' ἄγγιζα τοῦ προσώπου,
 200 ὅπου μπορεῖ τὴν πλερωμὴ νὰ δώσῃ πᾶσα κόπου...
 Χόρτα, οἱ ἀνθοί σας σήμερο παίρνουσι τόση χάρι,
 μόσκο νὰ 'δρῶνου τὸ ταχὺ καὶ ἀργὰ μαργαριτάρι,
 καὶ τοὺς νεκροὺς νὰ 'γέρνουσι καὶ νὰν τοὺς ἀνασταίνου,
 καὶ πλεῖα παρὰ τὸν μπάλαμο πᾶσα πληγὴ νὰ γιάνη...
 205 μὲ δίχως τὴ δροσὰ νεροῦ, χόρτα χαριτωμένα,
 θέλετε στέκει πάντα σας πράσινα καὶ ἀνθισμένα,
 καὶ δίχως ἥλιο θέλετε θρέφεσται μοναχά σας,
 γιὰτὶ ἔχει χάρι πλειότερη παρὰ ἀπ' αὐτὰ ἡ κερά σας.
 Πανώρηα, ἀπῆς τὴ σπούρδα σου ἤθελες ν' ἀκουμπήσῃς,
 210 τὸ στηθός μου προσκέφαλο γιάντα νὰ μὴ ζητήσῃς;
 τὸ στηθός μου τὸ ταπεινὸ σπούρδα τῷ σαῖτῷ σου,
 σημάδι τοῦ προσώπου σου, παιγνίδι τῷ χερσιῶ σου...
 μὰ κρίνω δὲν τὸ δέχεται, γιὰτ' εἶναι ματωμένο,
 καὶ γιὰτὶ καίγει ὥς νὰ 'τονε καμίνι ἀρτουμένο.
 215 Χρυσομαλλοῦσά μου κερά, χρειαζόμουν νὰ σιωπῶ
 σκυφτὰ 'ς τὰ κορλαμένα σου φιλιὰ γιὰ νὰ σοῦ δώσω.
 δὲν ἤμπορῶ νὰ κάμω ἄλλιῶς, Πανώρηά μου, ψυχὴ μου,
 καὶ ἀδιαντροπικὰ μὴμ' πῆ κανεῖς πῶς εἶναι ἡ ἐδική μου,
 γιὰτ' εἶναι δίκη καὶ περὶ νὰ δροσιστοῦ δαμάκι

- τὰ χεῖλη ποῦ ἴπιασι γιὰ σέ πολλῶ λογιῶ φαρμάκι! 220
 μίσεψε, τρόμε μου λοιπὸ καὶ φόβε μου περίσσε,
 καὶ ἀποκοτιά συντρόφισσα ἔς τούτη τῇ χρεῖα μου ἄς ἦσαι.
 Μὰ ἔς ἔντα εὐρίσκομαι ὁ φτωχός, ἄλ λάχῃ καὶ ξυπνήσῃ
 καὶ ὅῃ με πῶς τῇ φίλησα καὶ ἄδυνά μανίσῃ,
 ποιά λόγια τῇ μερώνουσι, ποιά βούλεψι μεγάλη 225
 ἔς τὴν ὁρεξίν της τὸν φτωχὸν πχοὺς; ἤμπορᾷ μὲ βάλλῃ;
 Τὸ τί νὰ κάμω ὁ ταπεινὸς σήμερο δὲν κατέχω,
 μέσα ἡ καρδιά μου μὲ κινᾷ, καὶ ἀποκοτιά δὲν ἔχω·
 κρυζίνω, καὶ ἄφτω... πεθυμῶ, φοβοῦμαι καὶ τρομάσω...
 κινῶ... καὶ πάλι σέρνομαι... φεύγω... καὶ πάλι ἀράσσω! 230
 Δάση, βουλή μοῦ δώσετε, βρύσι, λαγχὰ καὶ ὄρη,
 τὸ τί νὰ κάμω σήμερο μὲ τῇ δική μου κόρη·
 ἡ μοναξιά καὶ ὁ ὕπνος της μοῦ λέγει—μὴν ἀφήσης,
 ἀγαφτικέ πολύπαθε, πκρά νὰ τῇ φιλήσης!
 ἴπειδῃ κ' ἡ δυὸ μὲ μινὰ βουλή μοῦ λέν νὰ τὸ ποιήσω, 235
 εἰς τ' ὄνομά σου, Ἐρωτῶ, σκύπτω νὰ τῇ φιλήσω·
 ἀμμὲ φοβοῦμαι ἀληθινά, ὁ κτύπος τῆς καρδιάς μου
 μὴν ἀσηκώσῃ ὀγλήγορα τὸν ὕπνον τῆς κυρᾶς μου...
 Ὅτιμέ, ἐξύπνησά τηνε... πρίχου νὰν τῇ φιλήσω...
 τὸ ροιζικὸ δὲν ἤθελε τὰ μέλη νὰ δροσίσω. 240

(Εἰς τοῦτο ἐξυπνᾷ ἡ Πανώρηα καὶ λέγει τοῦ Γύπαρι).

Π Α Ν Ω Ρ Η Α .

- Πχοὺς εἶναι ὁποῦ μ' ἐξύπνησε;.. Γύπαρι, σὺ ἴσαι πάλι!
 νὰ ξαναδώσης βούλεσαι τῆς κεφαλῆς μου ζάλη;
 Ἰντά ἔθελες, ἀδιάντροπε, κ' ἤρθες ἐδῶ σιμά μου;
 ἀκόμη δὲν ἐγνώρισες πῶς σέ μισᾷ ἡ καρδιά μου!
 Φεύγε ἀπὸ μπρός μου γλήγορα, μὴ θές τσῇ κεφαλῆς σου 245
 τὸν τσακισμό, βαργυόμοιρε... σύρε ποθές, γρεμνίσου!
 Τίς μὲ κρατεῖ; τίς μὲ κρατεῖ!.. βλέπουσαι, ἔς τὸ θεό μου,
 τὸ πρᾶμμα ἐτοῦτο μὴν ἐμπῇ ἔς τ' αὐτιά τῶν ἁδερφῶ μου,

δὺο τρεῖς φοραῖς μ' ἐπείραξες. ἦ. μὰ σήμερο ἄς σχολάσῃ
 250 τούταις ἢ στράταις ἢ κακαῖς, ἃ θέλῃς· γιὰ καλιά σου!

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

- Ἄνεν καὶ πέσῃ ἀνεμικῇ, Πανώρηα, σιγανεύει,
 καὶ ὥσ' ἐν περάσῃ ἢ βροχαῖς, πάλι καλοκαίρει,
 ἂν ἔναι καὶ τὴν θάλασσαν βλέπωμε τῇ μεγάλῃ
 πῶς σὰ φουσκάσῃ μινὰ φορά, καλοσυνεύγει πάλι,
 255 ἂν ἔναι καὶ τὸν οὐρανὸν θεωροῦμε σ' ἐν βροντῇ
 καὶ ἀστράψῃ μὲ πολὺ θυμὸ καὶ ἀστροπελέκι ρίξῃ,
 πῶς γαληνώνει τὸ ζῆμνι καὶ ἀπὸ τὸ πρόσωπόν του
 τὰ γνέφῃ διώχνει τὰ θοῶ καὶ παύει τὸν θυμὸν του!
 γιάντα καὶ ἐσὺ τὴν ὄργιτα δὲμ παύεις, πεθυμιά μου,
 260 μὰ στέκεις πάντα 'ς τῶνα σου καὶ καίγεις τὴν καρδίά μου;
 γιάντα καὶ σὲ τ' ἀμμάτιά σου ποτὲ νὰ μὴ στερηθῇ
 λυπητερὰ τ' ἀμμάτιά μου τοῦ ταπεινοῦ νὰ δοῦσι;
 τὰ χεῖλη σου τὰ νόστιμα δὺο λόγια μερωμένα
 νὰ μὴ μοῦ δώσουσι ποτέ; γιὰ πχοὶ ἀφορμὴ; ὦχ, ὀϊμένη,
 265 νὰ μὴ γνωρίζῃς... ἄπονη καὶ ἀνέγνωρη, τὰ νὰ 'σου
 ἔνα λειοντάρι ἀγριώτατο, γῆ ἄλλο θεργιὸ τοῦ δάσου,
 ἐμάνισες... καὶ ἄς πάψουσι καὶ ὄλαις ἢ μάνιταί σου...
 καὶ ὠργίστηκες... καὶ ἃ λείψουσι καὶ ὄλαις ἢ ὄργιταί σου!
 ἢ πέτραις πρέπει μοναχάς, τὰ δάση καὶ τὰ ὄρη
 270 πάντα νὰ στέκου 'ς τῶν ἐν τούτοις, καὶ ὅχι ποτὲ μινὰ κόρη!
 Ἰντα σημάδι πλείοτερο θὰ δῇς εἰς τὸ κορμὶ μου,
 γιὰ νὰ γνωρίσῃς· πλεῖα καλιά σ' ἔχω ἀπὸ τὴ ψυχὴ μου;
 ἀνέν καὶ μὲ τὸ θάνατο θέλῃς νὰ τὸ γνωρίσῃς,
 ἔμμι ἐδεπᾶ καὶ κάμε με, κόρη μου, ὥσ' ἐν ὀρίσῃ·
 275 σαῖτα εἰς τὸ στῆθος μου σύρε μὲ τὸ ξιφάρι,
 τὴν πρικομένη μου ζωὴ σ' ἐν πεθυμῇ; νὰ πάρῃ·
 μὰ βλέπε μόνο 'ς τὴν καρδιά, μὴ λάχῃ νὰ μοῦ δώσῃ,
 καὶ ἐσὲ τὴν ἴδιαν, ποῦ ἐδεκεῖ βραστῶ, νὰ θανατώσῃ;!

Τέσσερης χρόνοι, κάτεχε, πῶς εἶναι ἀπερασμένοι
 ὅπου 'ς τὰ φύλλα τῆς καρδιᾶς σ' ἔχω ζωγραφισμένη· 280
 καὶ σὺ ἀπατῇ σου ξεύρεις τὰ τὰ πάθη τὰ δικά μου,
 βλέψεις συγνιά τούς πόνους μου, θωρεῖς τὰ βόσανά μου,
 καὶ μὲ ὅλο ὅπου 'σαι πλειὰ ἄπονη παρὰ θεργιοῦ κανέναι,
 θαρρῶ καὶ νὰ 'κλαψες καὶ σὺ πολλὰς φοραῖς γιὰ μένα,
 καθὼς μὲ κλαῖσι τὰ θεργιά, τὰ δάση, τὰ χαράκια, 285
 οἱ κάμποι, κι' ὅλοι οἱ ποταμοί, τὰ δέντρη καὶ τὰ ὀργυάκια,
 καθὼς μὲ κλαῖσι οἱ βοσκοί, καθὼς μὲ κλαῖσι οὐλαὶς
 λυπητερὰ 'ς τὰ πάθη μου τσῆ Ἰδαῖς ἢ βοσκοπούλαις·
 μ' ἂν ἦναι καὶ τῆμ παιῖδα μου καλὰ τήνε κατέχη,
 γιὰ ποι' ἀφορμὴ 'ς τοὺς πόνους μου λύπη καμνιά δὲν ἔχεις; 290
 δὲ σ' ἐγεννήσασαι θεργιά, δὲν εἶσαι μαρμαρένη,
 μά'σαι μὲ σάρκα ἀθροπινὴ σὰν ὄλαις καμωμένη,
 κ' εἶναι ἄδικο νὰ μὴ γροικᾷς τόσους καὶ πόνους,
 ὅπου ἔχω γιὰ τὸμ πόθο σου τόσους καιροὺς καὶ χρόνους.
 Ἐκτέχω το τὸ πῶς κανεῖς ἄξος δὲν εἶ γιὰ σένα, 295
 τὰ κάλλη αὐτὰ εἶναι μοναχὰς γι' ἀγγέλους καμωμένα,
 μ' ὅλο ἐτοῦτο ἀλύπητη δὲ σοῦ τυχαίνει νὰ 'σαι,
 μὰ κεῖνο ὅπου καίγεται γιὰ σένα νὰ λυπᾷσαι,
 καὶ μ' ἕνα σκιᾶς ἀνάβλεμμα γλυκὺ νὰ τ' ἀντιμέβῃς
 τὸμ πόνον του τὸν ἄμετρο, κι' ὄχι νὰ τὸν παιδεύῃς· 300
 ἢ ὁμορφιαῖς ἐδόθησεν 'ς τῶν γυναικῶν τὴν φύσι,
 καθὼς ἀπῶνα φρόνιμο βοσκὸ εἶχα γροικῆσαι,
 ὅγιά ν' ἀρέσου καθανός, κι' ὅλοι νὰ πεθυμοῦσι
 μὲ ταῖς γυναῖκες μοναχὰς μνιά σάρκα νὰ γενοῦσι.
 Γιὰ τοῦτο ἀνέν κ' ἐπιθυμῶ κ' ἐγὼ ὁ φτωχὸς μετὰ σου, 305
 συρμένος εἰς τὴν χάριν σου εἶμαι ὅκ τὴν ὁμορφία σου,
 νὰ σμιέξω, ν' ἀνακατωθῶ, μνιά σάρκα νὰ γενοῦμε
 καὶ δυὸ ψυχαῖς πασίχαραις 'ς ἕνα κορμὶ νὰ μποῦμε.
 Πρέπει καὶ σὺ νὰ μ' ἀγαπᾷς, πρέπει νὰ μῶχῃς χίτρι,

- 310 κ' ἡ δούλεψί μου πλερωμὴ πρέπει ἀπὸ σέ νά πάρῃ.
 Ὀϊμένα, αὐτήνῃ ἡ ὁμορφιά, κόρη μου, τί ἀνημένει;
 τίνας ἄλλου καλλίτερα παρὰ ἀπὸ μέ τυχαίνει;
 πχοῖδς σου δουλεύει πλειότερα; πχοῖδς σ' ἀγαπᾷ κάλλιμόν,
 τίνας γιὰ σένα καίγεται καρδιά σὺν τὴν καρδιά μου;

ΠΑΝΩΡΗΑ,

- 315 Πχοῖδς μέ πειράζει πλειότερο θὰ πῆς, πχοῖδς μέ παιδεύει,
 πχοῖδς τὴ τιμὴ μου ὥσάν καὶ σέ νά πάρῃ μου γυρεύει!

ΓΥΠΑΡΙΣ.

- Ὅντας γυρέψει ἤθελα νά πάρω τὴν τιμὴ σου,
 γῇ τόση λίγη ἐντροπὴ νά κάμω 'ς τὸ κορμί σου,
 ἡ γῆς ἄς ἤθελε σκιστῇ τότε; νά μέ ρουφήξῃ,
 320 γῇ ὁ Ζεὺς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ φωτιὰ νά μοῦ 'χε ρίξει...
 γυναϊκά μου βλοητικὴ, καθὼς ὁ νόμος θέλει,
 θενὰ σέ κάμω, ἀφέντρα μου, ἂν ἴσως καὶ μοῦ μέλῃ.

ΠΑΝΩΡΗΑ.

- Ἐγὼ δὲ θε νά παντρευτῶ, κ' εὐρὲ ἄλλη κορασιῖδα
 ἀπὸ τραχόσαις ὁμοφιαῖς; ὅπου 'ναι ἐδῶ 'ς τὴν Ἰδα,
 325 καὶ κάμε τῆνε ταῖρί σου, καὶ μένα μὴμ πειράζῃς,
 γιὰτὶ σ' ἀμύνω, Γύπαρι, πῶ; εὐκαιρὰ κοπιᾷζεις.

ΓΥΠΑΡΙΣ.

- Κόρη, μὴν εἶσαι ἔτσι ἄπονη, μὴ θε; τὸ θάνατό μου,
 μὰ μὲ καμμιὰ παρηγοργιὰ λίγανε τὸ καῦμό μου,
 τὴν πλερωμὴ τσ' ἀγάπης μου τὴν πολυζητημένη
 330 μοῦ δῶσε, καὶ τὴ δόλιά μου καρδιὰ τὴ δυξιμένη
 γιὰμνιά μέ μιὰ γλυκειὰ θωργιὰ καὶ μ' ἓνα σπλαχνικό σου
 λόγο, πρίχου νεκρὸς 'ς τὴ γῇ μνιά ὦρα πέσω ὁμπρὸς σου.
 Κόρη, δὲν εἶναι τὸ πρεπὸ μνιά ἀγάπη ἐμπιστευμένη
 μέ θάνατο ἀπὸ λόγου σου νά 'ῥγῃ εὐκαριστημένη,
 335 μὰ μέ ἄλλη μεγαλείτερη πρέπει καὶ σὺ νά δώσης
 τέλος γοργό, νεράτῃά μου, τῆς παιδὸς μου τῆς τόσης.

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Τί πρᾶμμα, εἰς τῇμ πίστι σου, εἶναι ἡ γιαγάπη πέ μου,
γιατί δὲν τὴν ἐγνώρισα μηδὲ ποσῶς ποτέ μου.

ΓΥΠΑΡΙΣ.

Παράδεισος, ὄντας θωρῶ τ' ἀργυρὸ πρόσωπό σου,
μοῦ φαίνεται ἡ γιαγάπη σου καὶ ὁ πόθος ὁ δικός σου, 310
καὶ ὄντας στραφοῦ τ' ἀμμάτιά μου καὶ δοῦσι τὴν κυρά μου,
φωτιά καὶ λαύρα μοῦ κεντᾷ τῇ δόλια τὴν καρδιά μου.
Μὰ ἂν θέλῃς πλειά καλλίτερα νὰ τὸ ξεκαθαρίσω,
δὲν εἶν' ἡ γιαγάπη, κάτεχιε, παρὰ καλὸ περίσσο,
παρὰ ξεφάντῳσι πολλή, παρὰ χαρὰ μεγάλη 315
σὲ δυὸ καρδιαῖς ὅπ' ἀγαποῦ περίσσο μιὰ τὴν ἄλλη·
μὰ ν' αἶ φωτιά, ὄντας ἀγαπᾷ κιανεῖς, καὶ αὐτὸς μισᾶται,
γιατί 'ς τὸν ἄδην ζωντανὸς πῶς βρίσκεται λογαῖται·
καὶ ἅς θές παράδειγμα νὰ δῇς, στράφου καὶ δὲς ἐμένα,
πύσαις φωτιαῖ· τὰ μέλη μου περνοῦσι τὰ καῦμένα, 320
γιατί περίσσο σ' ἀγαπῶ καὶ σὺ ἄδικα μισᾷς με,
καὶ ὥσ' ὁ χθρὸς σου νὰ μ' οὐνε ἄδικα τυραννᾷς με·
καὶ μ' ὅλο ἐτοῦτο δὲν μπορῶ... γιατί ἔτσι εἶναι δοσμένο
ὅτι μέ δάκρυα καὶ καῦμούς τὰ πάθη ν' ἀπομένω,
μέ ὀλπίδα πῶς καμμιὰ φορὰ ν' ἀλλάξῃ ὁ λογισμός σου, 325
νὰ μοῦ χάριση ἀνάπαψι ὁ πόθος ὁ δικός σου.

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Γύπαρι, ὅγιὰ νὰ ἀναπαγῇς, Γύπαρι, γιὰ νὰ δώσῃς
τέλος τῇ ἀγάπῃς, σὺν τὸ λές πῶς μοῦ βραστᾷς τῇ τόσῃς,
καὶ γιὰ νὰ μὴμ πειράζεσαι καὶ ἐμένα βραχνίζῃς,
σοῦ λέγω ἀγάπη ἀπὸ μέ ποτέ σου μὴν ὀρπίζῃς· 330
κί ὅσο μπορεῖς μέ ξώφευγε, γιατί ἀπὸ μένα μόνο
δὲ θέλεις ἔχεις, κάτεχιε, παρὰ καὶνὸ καὶ πόνο.

ΓΥΠΑΡΙΣ.

- ἽΟυμένα ὁ κακορροΐζικος! ποιὰ ὀλπίδα μ' ἀπομένει,
 μέσα ἡ καϋμένη μου καρδιὰ ἂν ἦναι δοξεμένη...
- 365 πχοιὰ ἀνημένω πλειὰ γιγτρειὰ 'ς τοὺς πόνοῦς μου νὰ δώτῃ
 μνιὰ ἀπὼ τοῦ πόθου τῇ φωτιᾷ δὲν ἡμπορεῖ νὰ γνῶσῃ,
 μνιὰ ὁποῦ σέ μέ τ' ἀμμάτιά τῃ χίλιαις φωτιαῖς πετοῦσι
 κί ὅλο μ' ἀναλαμπάνουσι, καί κείνη δὲν κεντοῦσι;
 μιὰ ὁποῦ τσ' ἀγάπῃς τῇ θεᾷ 'ς τὴν ὁμορφίᾳ ταυριάζει,
 370 μ' ἀγάπῃ δὲ γροικᾷ ποτὲ καὶ πόθο δὲ λογιάζεται!
 Κόρη μου ἀγαπημένη μου, γῇ σφάξε με, νὰ ζήσης,
 γῇ μπλειὸ σέ τοῦτο τὸν καϋμὸ νὰ στέκω μὴ μ' ἀρήτῃ;
 σέ μένα στράφου, ἀφέντρα μου, γύρισε, πεθυμιά μου,
 μὲ σπλάχνος τ' ἀμματάκιά σου νὰ δοῦσι τὰ δικά μου,
 375 πῶς κλαίεινε γιὰ λόγου σου στράφου νὰ δῆς λιγάκι,
 νὰ στοχαστῇς τὰ χεῖλη μου πῶς στάζου τὸ φαρμάκι·
 γιὰ ποῖ ἀφορρῇ τ' ἀμμάτιά σου τὰ πλουμιστὰ μοῦ χῶνεις,
 καὶ τ' ἀργυρό σου πρόσωπο γιάντα τὸ χαμηλώνεις;
 δὲν δύνεσαι νὰ μὲ θωρῇς τάχα πῶς ὅλος τρέμω
 380 ὡσὰν κηλάμι δροσερὸ σὲ ταρραχὴ ἀνέμω;
 δὲν δύνεσαι νὰ μὲ θωρῇς πῶς κλαίγω, πῶς θρηνοῦμαι,
 πῶς λακταρίζω, πῶς πονῶ καὶ πῶς παρκαπονοῦμαι!..

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Δὲ δύνομαι νὰ σὲ θωρῶ, φτωχέ, καλὰ τὸ λέγεις,
 γιὰτὶ σ' ὀργίζομαι πολλά, κί ὅχι γιὰτὶ μοῦ κλαίγεις.

ΓΥΠΑΡΙΣ.

- ἸΑνὲν καὶ μένα ὀργίζεσαι, ἄπονη κορσιῖδα,
 ὁποῦ ποτὲ γιὰ λόγου σου καμνιὰ χαρὰ δὲν εἶδα,
 ἱντὰ 'χες κάμει ἐνοῦ σου ὀχθροῦ καὶ κακοθελητῇ σου
 ὁποῦ γυρέψει ἤθελε νὰ βλάβῃ τὸ κορμί σου;
 ἸΑμμὲ ὅσο θέλεις ἄπονη ἄ; εἶσαι καὶ ἀγριεμένη,
 390 τάττω σοῦ καὶ ἡ γιγγάπη μου πάντα νὰ σ' ἀνημένη,

τίσσω σου πῶς ἡ γρίνιαίς σου κι' ὄλαις ἡ μάνιταίς σου
κι' ὄλα σου τὰ πεισματικά κι' ὄλαις ἡ ὀργिताίς σου
δὲ θέλουσι μπορεῖ ποτὲ τὸμ πόθο μου νὰ σβύσου,
ἂν ἦτο καὶ χειρότερη σὲ μὲ ἡ γιόρεξί σου!

Ἄφης τὴν ὁμορφιά ἐσὺ πρῶτας, καὶ γὰρ ν' ἀφήσω 395

τὸμ πόθο σου τὸν ἄμετρο καὶ νὰ σ' ἀλησμονήσω·

τὰ ῥόδα τοῦ προσώπου σου κ' οἱ κρῖνοι ἄς ξεραθοῦσι,
καὶ τὸ γλυκὸ σου ἀνάμπλεμμα οἱ Ἑρωτες ἄς σβυστοῦσι,
ἄς πέσου ἡ πλεξοῦδές σου, τὸ στηθός σου ἄς μαυρίση,
τύτες καὶ μένα ἡ παιδωμή, ἂν τύχη, νὰ μ' ἀφήση! 400

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Ὅμπρὸς ἄς βγοῦ τ' ἀμμάτιά σου, κ' ὕστερα τὰ μαλλιά μου
νὰ πέσου, γιὰ νὰ μὴν μποροῦ νὰ δοῦ τὴν ἀσκημιὰ μου·

μὰ ἃ στέκω ν' ἀφουκράζωμαι, κρίνω, νὰ μὴ σχολάζη,

μὰ μὲ τσῆ πελελάδες του στέκει νὰ μὲ πειράξη·

καὶ ἄς πάγω τὸ γοργότερο κάτω πρὸς τὸ μιτάτο, 405

καὶ ἂν ἡ γι' Αἰθοῦσα δὲ μ' εὐρή, πῶς εἶμαι ἐκεῖ γροικᾷ το.

(Τότες μισεύει ἡ Πανώρηα).

ΓΥΠΑΡΙΣ.

Γιάντα μισεύεις ἀπὸ μέ, κόρη μου πλουμισμένη;

γιάντα μ' ἀφίνεις τὴν ζωὴν τούτη τὴν πρικημένη;

μὰ ἐμάκρυνες... καὶ μοναχὰς τὴν ἐμιλιά μου χάνω...

μοῖρά μου εἴντα μ' ἔφερες; μόνο γιὰ ν' ἀποθάνω! 410

(Τότες καθίζει ὁ Γύπαρις χάμαι καὶ κλαίγει, καὶ ἔργεται
ἡ Ἀθοῦσα).

ΑΘΟΥΣΑ.

Ἀπητις ἡ Πανώρηα μ' ἐπῆρε 'ς τὸ κύνῃγι,

ἀπὸ σιμά μου μοναχὴ δὲν ἔπρεπε νὰ φύγη,

γιατὶ ἤπρεπε νὰ στρέψωμε σπῖτι συντροφιασμέναις,

καθὼς καὶ ἀπὸ δεκεῖ εἴμαστε κ' ἡ δυὸ μας μισεμέναις.

Μὰ ἐδῶ θωρῶ τὸ Γύπαρι καὶ βραχναστενάζει. 415

ὄφρου, πῶς κλαίγει δυνάτᾳ!... ὁ πόνος τοῦ με σπάζει...
 σὲ μία μερικὴ θενὰ συρθῶ ὀγιά νὰ τοῦ γροικῆσω
 τὴν ἀφορμὴ ποῦ τὸν κινᾷ 'ς τὸ κλάυμα τὸ περίσσο.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ.

Ἥλιε, τὸ φῶς σου σήμερο τοῦ κόσμου μὴ χαρίσῃ.

- 420 μὴδὲ μὲ κύκλο λαμπυρὸ τὸν οὐρανὸ στολίσῃ,
 μὰ νέφη ἅς εἶναι σκοτεινά, τσ' ἀκτῖνές σου νὰ χώσου
 καὶ τὸ λαμπρό σου πρόσωπο λιγάκι νὰ θαμπώσου,
 γιὰ νὰ μὴ δῆς κάτω 'ς τὴ γῆ μινὰ κορσὰ μὲ πόση
 κρίσι καὶ παῖδα βούλεται θάνατο νὰ μοῦ δώσῃ,
- 425 μινὰ κορσὰ ποῦ βέλλθηκε νὰ πάρῃ τὴ ζωὴ μου
 καὶ ὁ θάνατος ἀντίμεψι νά'ναι 'ς τὴ δούλεψί μου!
 Μ' ἀπῆς τὰ πάθη δὲμ πονεῖ τὰ τόσα ὅπου μ' ἀζώνει,
 κ' ἡ ὀργίταις κ' ἡ γρίνιαίς τῆς κ' οἱ τύσοι ἄλλοι πόνοι
 μὲ κάμουσι νὰ καταιβῶ 'ς τὸν ἄδη ὁ καυμένος,
- 430 θὰ πέσω ἀπὸ τὰ χέργιά μου σήμερο σκοτωμένος!
 Καὶ σὺ τοῦ κόσμου πείραξι, πάθος, φωτιά καὶ βίρος
 καὶ τῶν καυμένων ὀλονῶν τῶν κοπελιάρω χάρος,
 Ἔρωτα ὅπου μ' ἐδόξεψες καὶ σκλάβο σου ἐκχμέ; με
 καὶ τόσαις κκορροϊζικιαῖς καὶ πόνους ἄξωσές με,
- 435 κάμε περίτσα νὰ χαρῇς, σὰ δῆς τὸ σκῶτωμό μου
 καὶ ἀπ' ὅπου καὶ ἂν εὕρισκεσαι ἔλα 'ς τὸ θάνατό μου
 νὰ πῇς ἀπὸ τὸ αἷμά μου τὴ δίψα σου νὰ σβύσῃς
 καὶ τὴν καρδιά σου τὴ σκληρὴ λιγάκι νὰ δροσίτῃς!
 μὰ σύρνε σὲ παρκαλῶ, σύρνε παρκαλῶ σε,
- 440 (Ἔρωτα τὴ θαράπαψι σκιᾶς τοῦτηνε μοῦ δῶσε,)
 μετὰ σου τὴν Πανώρηχ' τὴν ἄπονη, νὰ δοῦσι
 τ' ἀμμάτιά τῆς πῶς κείτομαι νεκρός, νὰ δροσιστοῦσι
 καὶ ἀνὲν καὶ κείνη ἡ ἄπονη δὲ θέλει ν' ἀκολουθήζῃ,
 πῶς δὲ μὲ χρήζει τίποτας μόνον γικμινὰ ἃ σοῦ δεῖζῃ.
- 445 'ς τὸ μνημὴ ὅπου θέλ' εἴσται σήμερο τὸ κορμί μου

- τὴν ἀφορμὴν ὅπου μ' ἔκχευε νὰ χάσω τὴ ζωὴ μου
 γράψε μὲ τὴ σὰττα σου, νὰ τὴ θωρῇ περνώντας·
 τὰ κόκκαλά μου τὰ νεκρὰ πεισματικὸν πιττώντας,
 λέγωντας μὲ χαρὰ πολλή — γιὰ μένα σκοτωμένους
 κείτεται ἐτοῦτος ὁ νεκρὸς ὅπου 'ναι ἐδῶ θαμμένος!.. 450
- καὶ ὅπχοι ἄλλοι τὸ διχθᾶσουσι νὰ παίρνου ἀπὸ μένα
 ξόμπλι, νὰ φεύγου τὰ μαλλιά τὰ παρχουσωμένα,
 τὰ ἀγγελικὰ προσώπατα, τὰ στήθη τὰ χιονάτα,
 γιὰτὶ φαρμάκι μοναχὰς καὶ φόνους εἶν' γεμάτα.
 Μὰ γιάντα τρέμεις, χέρυ μου; γιάντα κτυπᾷ, καρδιά μου; 455
 γιάντα σὰ βρύσι τρέχουσι τ' ἀμμάτια τὰ δικά μου;
 ὦ κόσμε, ἂν εἶναι καὶ χαρὰ δὲ μοῦ ὅπως ποτέ σου,
 μόνο σὲ μένα ἔρριξε, ὅλκις τσῆ παιδωμάτῃς σου,
 γιάντα πρικὺ μοῦ φαίνεται σήμερον νὰ σὲ χάσω
 καὶ ὡς πεθυμᾷ ἡ νερίδ' ἀ μου 'ς τὸν ἄδην νὰ περάσω; 460
 Κόσμε, τοὺς κάμπους, τὰ βουνά, τὰ δέντρη, τὰ ληγκά σου,
 τοὺς ποταμούς, τὰ; βρύσεις σου, τὰ ἄνθη, τὰ πωρικά σου
 νὰ χαίρουνται οἱ χιράμενοι τὰ ἄρινω, ὥσ' ἂν τυχαίνει
 μὲ τσ' ἀγαπητικὰς τῶνε μαζί συντροφισμένοι·
 κι' ἂν τύχη ξεραντώνωντας καμμιὰ φορὰ ὁμάδι 465
 νὰ ποῦν καὶ μένα — Γύπτρι, γιάντα νὰ πᾶς 'ς τὸν ἄδην;
 καὶ μὲ ἕναν ἀναστεναγμὸ πάλι νὰ ξαναποῦσι
 — τὰ κόκκαλά σου ἀνάπῃς κάτω 'ς τὸν ἄδην ἄς βροῦσι!
 καὶ κείνη ὅπου τονε ἀφορμὴ καὶ ἐσφάγηκες, ἰζάπη,
 μὴν εὖρη ἀπάνω τσ' ὀρανοῦς μηδὲ 'ς τὸν ἄδην ἀγάπη!.. 470
- ὦ δάση, κάμποι καὶ βουνά, δένδρα καὶ χορταράκια,
 ὦ σπήληξ δροσέρωτατα, ὦ ποταμοὶ καὶ ῥγυάκια,
 ὦ βρύσι μου ὅπου μοῦ ἔθυνας τὴ λούρα τῆς καρδιᾶ; μου
 μὲ τὰ κρυά σου τὰ νερά, θολὰ συναφορμάς μου,
 ὦ οὐρανὲ καὶ ἥλιε, μάρτυροι τοῦ καὶ μοῦ μου, 475
 ὅπου καλὰ κατέχετε τοὺς πόρους τοῦ κορμιοῦ μου,

- ὦ νυκτική παρηγοργιά, δεύτερο φῶς καὶ χάρι
 τοῦ κόσμου, λαμπυρότατο καὶ εὐγενικὸ φεγγάρι,
 ὦ ἄστρα πολλὰ ἀντίδικα ποῦ 'στε 'ς τὴ γέννησί μου
 480 καὶ τόσα ἐκάμετε κακὴ τὴν τύχῃ τῇ δικῇ μου,
 παντοτινὰ νὰ στέκεστε 'ς τὸ κόσμῳ σᾶς ἀφίνω
 καὶ χίλιαις φχαριστιαῖς καλαῖς 'ς τὸ τέλος μου σᾶ· δῖνα,
 γιατί ἤρε λύπησι σὲ σᾶς καὶ σπλάχνος ἡ καρδιά μου,
 πρᾶμμα ποῦ δὲν ἀξώθηκα ποτὲ ἀπὸ τὴν κυρά μου!
 485 καὶ σεῖς κοράσας εὐγενικά τσῆ 'Ιδας, παρκαλῶ σας,
 τὸ σκοτωμένο μου κορμί νεκρὸ σὰ δῆτε ὀμπρός σας,
 κλάψετε συναλλήνων σας καὶ μὲ σκοπὸ θλιμμένο
 καὶ μοιρολόγι ταπεινὸ σὺν πρέπει τὸν κτυμένο,
 πέτε το πῶς μινᾶς κορασᾶς τὰ πλουμισμένα κάλλι
 490 σμιμμένα μ' ὄργιτα πολλὰ καὶ μ' ἀσπλαχνιὰ μεγάλη
 μ' ἐκάμασι καὶ σφάγηκα· δάκρυα πολλὰ νὰ χύσου
 'ς τὸ μοιρολόι τὸ πικρὸ ὅπχοι σᾶς ἀκροικῆσου.
 Φίλοι μου ἀγαπημένοι μου καὶ συναναθροφαί μου,
 μὴ σᾶς πρικάνη σήμερο ποσῶς ἡ χώρισί μου,
 495 ἀλλὰ χαρῆτε ὀγιά μὲ πῶς ὅκ τὰ πάθη ἐβιζίνω
 καὶ ἀπὸ σκλαβιά παντοτινὴ λεύτερος ἀπομένω.
 Μάνα ἀκριβὴ καὶ κύρη μου καὶ ἀδέρφια ἀγαπημένα,
 μὰ τὸν κτυμὸ ὅποῦ 'χετε νὰ πάρετε γιὰ μένα
 σᾶς παραγγέρνω, κάμετε τὴν κόρη τῇ δικῇ μου
 500 σὲ τόση ἀγάπη νὰ 'χετε τὰ νὰ 'το τὸ κορμί μου,
 καὶ ἂν πικντρευτῇ, τὸν ἄντρην της τὸν ἀκριβοτιμᾶτε
 καὶ σὺν τὸ Γύπαρι καλὰ πάντα τὸν ἀγαπᾶτε·
 μὰ μὴ μοῦ λησμονήσετε καὶ 'μὲ παρκαλῶ σας,
 σκιᾶς μὲ τῇ θύμῃσι ὁ λεγνὸς νὰ στέλω πάντα ὀμπρός σας.
 505 Ὡ πρόβατά μου θλιβερά, τώρα διασκορπιστῆτε
 καὶ τὸ πικρὸ μου θάνατο κλάψετε, θρηνιστῆτε·
 ρίξτε τὰ κουδούνιά σας, θλιμμένα πορπατεῖτε,

τὴν πρασινάδα φεύγετε, νερὸ γλυκὺ μὴν πῇχτε,
 μουγγίζετε καὶ κλαίγετε... περίσσα νὰ λυποῦνται
 τὸ σκοτωμένο Γύπαρι ὅπχοι σὰς ἀφουκροῦνται. 510
 Καὶ σὺ φιαμπόλι μου γλυκὺ ᾿; τούτῃ τῇ μυρισμένη
 δάβνη κρεμνῶ, νὰ σὲ θωροῦ τοῦ πόθου οἱ βαρεμένοι
 νὰ λείσι μὴ ἀναστεναγμὸ — Ἐρωτα, ἀνάθεμά σε,
 τόσα σκληρὸς γιὰ ποι' ἀφορμὴ κι' ἄπονος πάντα νὰ ᾿σαι!
 Πανώρηα, αἰτιά τοῦ πόνου μου καὶ ἀρχὴ τῆς παιδωμῆς μου, 515
 κλέστρα τοῦ θανάτου μου καὶ διώκτρα τῆς ζωῆς μου,
 τοῦ λογισμοῦ μου ταρχή, φωτιά τῶ σωθικῶ μου,
 θροφή τῶν ἀνσστεναγμῶ, δάκρυα τῶν ἀμματαῶ μου,
 χαρὰ τῆς πίκρας μου πολλὴ καὶ πίκρα τῆς χαρᾶς μου,
 τῆς ἀρρωστιᾶς μου παιδωμὴ καὶ χαλασμός τῆς ᾿γειᾶς μου, 520
 τῆς κεφαλῆς μου σκότισι, πέδουκλο τῶμ ποδιῶν μου,
 κατάλυσις τῆς νειότης μου καὶ τέλος τῶ χρονῶ μου,
 θεὰ τῆς δούλιᾶς μου καρδιᾶς, βσιλίσσα τοῦ νοῦ μου,
 τῆς πεθυμιᾶς παρὰδειςος, κόλασι τοῦ κορμιοῦ μου!..
 Καὶ σὺ σπαθί ποῦ πάντοτε ἤσουνε βοηθός μου, 525
 ἀλύπητα τὸ θάνατο παρακαλῶ σε δός μου...
 Πανώρηά μου, Πανώρηά μου, Πανώρηά μου δροσίτου...
 (Τότες πιάνει τὴν χέραν τοῦ ἡ Ἀθοῦσα καὶ τοῦ λέγει).

Α Θ Ο Υ Σ Α.

Μή, μή, μή, μή, βαργυόμοιρε!.. ποῦ πᾶγει ἡ φρόνεψί σου;

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ.

Ἄφης με, Ἀθοῦσα, νὰ σφαγῶ, ἄφης με νὰ τελειώσω
 μὲ τῇ ζωῇ μου σήμερο τὸμ πόνου μου τὸν τόσο... 530
 μὴ μὲ κρατῆς... ἀπόλυς μὲ νὰ σφάξω τὴν καρδίᾶ μου,
 παρὰ ζωὴ ὁ θάνατος ξεῦρε πῶς εἶν' ἀλλοιά μου...

Α Θ Ο Υ Σ Α.

Γύπαρι, τὰ ἐδηγήθηκες ὅλα ἀφουκράστηκά τῃ,
 γιὰτὶ ἐδεπᾶ σιμά ᾿στεκα πρέχει ἀποὺ τῇ στράτα,

- 535 καὶ ὄξω ἀπὸ τοῦτο παρὰμπρὸς τὸ ἔξωρα... καὶ νὰ ζήσω
καὶ μὲ γροικῶ ἔς τὰ σωθικά γιὰ λόγου σου περίσσο·
καὶ οἱ γιορανοὶ τὸ ξεύρουσι πόσα καλὰ γιὰ σέναν
τῆς κορρασιᾶς ἀπ' ἀγαπᾶς ἔχω ὡς ἐδᾶ ἡωμένα·
καὶ ἐγὼ ἔχω κιόλας, Γύπαρι, πολλότατη ὀλπίδα
540 ὅτι τὸ σημάδι σήμερο ὅπου ἔς αὐτήνη εἶδα,
νὰ συγκλιθῇ σὺν πεθυμᾶς ἄντρα τῆς νὰ σὲ πάρῃ,
μὲ τοῦ κυροῦ τῆς τὴν εὐχὴ καὶ τοῦ θεοῦ τὴν χάρι.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Ἵντα σημάδι εἰς αὐτὴ καινούριο εἶδες πέ μου;

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Βάλλε ἔς τὴ θήκη τὸ σπαθί καὶ ἀπόκει; γροίκησέ μου.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

- 545 Μιλίε μου ποῦρι ἀνέγνοιαστα... μὴ ποῖα ἐμιλιά, νὰ ζήσης,
τόσα γλυκεῖα καὶ ὀνόστιμη μπορεῖς νὰ μοῦ χρίσης;
νὰ κάμῃς νὰ μὴδὲ σπαγῶ, νὰ κάμῃς νὰ μὴ δώσω
θάνατο καὶ ἀπὸ τοὺς καὶ μούρους τοὺς τόσους νὰ γλυτώσω;

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Μὴ, μὴ, φτωχίε, μὴ σκοτωθῇς, νὰ ζήσω δὲ σ' ἀφίνω...

- 550 ἀφώρμησες, κακόμεοιρε, γὴ ἐκουζουλάθῃς κρίνω·
δὲ ξεύρεις πόσαι; παιδωμάτι; ἔχου ὅπχοι ἀγαποῦσι,
ἀλλὰ μισοῦν τὸν θάνατο καὶ πεθυμοῦν νὰ ζοῦσι,
γιὰ νὰ μπορέσου μὲ καιρὸ καὶ μὲ τὴ δούλεψίν τους;
λύπη νὰ βροῦσι μινὰ φορὰ ἔς τὴν κόρη τὴ δικήν τους.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

- 555 Καιροῦς καὶ δούλεψι πολλή, μάλιος σκληριὰ κρυμμένη
δίχως κανένα ὄφελος ἔχω ὡς ἐδᾶ χαυμένη·
μὰ ἄλλο κανένα τίθοτας δὲ λείπομαι νὰ χάσω,
μόνο τὴ δόλιά μου ζωὴ ἔς τὸν ἄδη νὰ περάσω·
γιὰ τοῦτο σὲ παρκαλῶ, μὴ θές νὰ μ' ἀμποδίσῃς,
560 μὰ ν' ἀποθάνω σήμερο σὲ μοῦ ῥχετται ν' ἀφίης.

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Ἄν ἤξερα καὶ ὁ θάνατος εἰς ὄφελός σου νά 'το,
νὰ σκοτωθῆς, κακόμοιρε, κ' ἐγὼ ἀποφάπιζά το·
μὰ μὲ τὸ θάνατο θωρῶ πῶς ὄφελος δὲν κάνεις,
μόνο τὴ νειότη σου εὐκχαίρα καὶ τὴ ζωὴ σου χάνεις.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Ἐγὼ ἔχασά τε καὶ τὰ δύο, ἀπῆς ἐδοξευτήκα
τὰ σωθικά μου, Ἀθουσά μου, κ' εἰς τὴν ἀγάπην ἐμπήκα·
καὶ ἄλλη δὲ βρίσκω ἀνάπαψι 'ς τὸν πόνο τὸ δικό μου
κ' εἰς τὰ πολλὰ μου βάσανα, μόνο τὸ θάνατό μου.

565

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Ἦ τοῦτα τὰ πάθη, Γύπαρι, θέλω νὰ σοῦ βοηθήσω,
γινῶτω; νὰ πάρῃ; θάνητο δὲ θέλω νὰ σ' ἀφήσω·
καὶ βάλλε ἐτοῦτο τὸ σπαθί τώρα εἰς τὸ φηκάρι,
γιατὶ σοῦ τάσσω ἀνάπαψι ὁ πόνος σου νὰ πάρῃ.

570

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Τὸ πρόσωπο τ' ἀγγελικὸ κ' ἡ ὁμορφιά σου ἡ τότε
κ' ἡ καλοσύνη σου θαρρῶ δὲ θέλει μὲ κομπῶσει·
καὶ ἂ μοῦ βοηθήσῃ, τὴν ζωὴν, Ἀθουσά μου, ἀπὸ σένᾳ
θέλω δηγᾶται ὥστε νὰ ζῶ πῶς μῶχεις χρисμένα.

575

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Μὰ τὴν ἀλήθειαν τάσσω σου, σὺν ἀδελφός μου νά 'σου,
νὰ τσῆ μιλήσω· μὰ 'θελα τὰ λόγια ν' ἀφουκράτου
ὅπου τσῆ θέλω 'πεῖ γιὰ σέ. Μὰ πὺ νὰ τὴ ξεδράμω,
γιατὶ ἔχω ὀλπίδα σήμερον νὰ κάμωμε τὸ γάμο.

580

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Ὠρῶ, μαγάρι νά 'τονε!.. μὰ κρίνω 'ς τὸ μιτάτο
νὰ 'ναι, γιατὶ τὴν εὐρηκα 'ς τὴ βρύσι καὶ ἐκοιμᾶτο,
κί ὡς μ' ἔδε ἀσηκώθηκε μὲ μάνιτα περισσὰ
καὶ ἐδιέβηκε σπουδακτικὰ πρὸς τὸ μιτάτο ἴσα.

Α Θ Ο Υ Σ Α.

585 Πάγω κ' ἐγὼ νᾶ τὴν εὐρύω· μὰ ἔλα καὶ σὺ μετὰ μου,
 παρακαλῶ σε ὥς ἐδεκεῖ σιμά, γιὰ συντροφιά μου.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ.

Ἄς πηαίνωμε τὸ λοιπονίς, ἀπὸ δεπᾶ κοντεύγει·
 ἂν ἔναι καὶ βοηθήξης μου, ὁ θεὸς σοῦ τ' ἀντιμεύγη!

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΠΡΑΞΙΣ.

Π Ρ Α Ξ Ι Σ Τ Ρ Ι Τ Η .

ΦΡΟΣΥΝΗ ΓΡΗΑ καὶ ΠΑΝΩΡΗΑ .

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Ὅτε τὴν Ἀθοῦσα ἐγροίχηςες, Πανώρηα, μὲ τ' αὐτιά σου
πῶς μὲ τὴν τόση σου ἀπονιά καὶ μὲ τὴν ὀργιτά σου
θέλεις ἡφέρει τὸ φτωχὸ Γύπαρι νὰ λογιάσῃ,
γιά νὰ βγῇ ἀπὸ τὰ βάσανα τῇ νειότῃν του νὰ χάσῃ·
εἰπέ σου πῶς ἂν ἤθελε λείψει, μὲ τὸ σπαθίν του 5
ἐδῶ 'ς τὴ βρύσι σήμερο ἡπαίρνει τὴν ζωὴν του·
καὶ ἂν τὸ 'χε κάνει, λόγιασε, ἀπονη κορασίδα,
τὸ πῶς δὲν ἤθελε βρεθῇ κανεὶς βοσκὸς 'ς τὴν Ἰδα
τὸ σκοτωμὸν του τὸ πρικὺ νὰ μὴδὲν εἶχε κλαίγει,
καὶ ἐσένα πάντα ἀλύπητη καὶ ἀπονη νὰ σὲ λέγῃ. 10

Π Α Ν Ω Ρ Η Α .

Μάλιος ἐκεῖνον πᾶσα εἰς εἶχε καταδικάζει,
καὶ μένα κόρη εὐγενικὴ ἤθελαν μ' ὀνομάζει,
γιατὶ δὲν ἔκαμα ποτὲ πρᾶμμα εἰς ἐντροπὴ μου,
μὴδὲ κανένα ἄφηκα νὰ πάρῃ τὴν τιμὴ μου .

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Μάλιος τιμὴ σου θελ' εἰσταὶ ἕνας, ὁποῦ ἀποθαίνει 15
καὶ ὁποῦ γιὰ σένα καίγεται καὶ ἀπὸ τὸ νοῦν του ἐβιάίνει,
βοήθεια εἰς τὰ πάθη του μετὰ χαρᾶς νὰ δώσῃς
καὶ ἀπὸ τὰ τόσα βάσανα νὰ τὸν ἐλευτερώσῃς,
περιτοπλειάς βλογητικὴ ζητῶντας νὰ σὲ πάρῃ,
καθὼς οἱ νόμοι ὀρίζουσι μὲ τοῦ θεοῦ τὴ χάρι . 20
Πέ μου νὰ ζῇς, Πανώρηα, πχιοὶ ἔχει ὁ λογισμὸς σου

- ἄντρα ποτὲ καλλίτερο νὰ βρῆς βλοητικό σου;
 ξεῖρω καλὰ πῶς πεθυμοῦ χίλοι βοσκοί 'ς τὴν Ἰδα
 γυναικα νὰ σὲ πάρουσι· ἐγὼ ἀπατῇ μου τσ' εἶδα
 25 νὰ σὲ ζητοῦσι· μὰ ἀληθῶς δὲ θὲς εὗρετ' κανένα
 νὰ σ' ἀγαπᾷ σὺν κάνει αὐτὸς καλὰ καὶ ἐμπιστεμένῃ.
 Ἐμένα, θυγατέρα μου, σήμερο ἀφουκράσου,
 κ' ἡ κακοσύνη σου ἄς χαθῇ καὶ ἄς πάψῃ ἡ μάνιτά σου,
 βοσκὸς ὡσὺν τὸ Γύπαρι 'ς τὴν Ἰδα δὲ γυρίζει,
 30 πλειότερα πρόβατα κανεῖς καὶ τόπους· πλειὰ νὰ ὀρίξῃ·
 ἐτοῦτοι ὅλοι ὅπου θωρεῖ; οἱ τόποι εἶναι ἐδικοί του,
 καὶ τρεῖς χιλιάδες πρόβατα ἀρμέγου οἱ βοσκοί του·
 μὴδὲ κανένα θέλει· βρεῖ 'ς τὸμ πόθο ἐμπιστεμένο,
 μὴδὲ ὀρεξίς καλλίτερης· σὺν τοῦτο τὸ καυμένο·
 35 τοῦτος, κελῶς· τὸ κάνουνσι ὅλοι οἱ βοσκοί, δὲν μπίνει
 σὲ μιὰ ἀγάπη σήμερο καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐβγαίνει,
 ἐσύ 'σαι μόνο, κάτεχιε, ἡ πρώτη ἀγχαρτική του
 καὶ ἐσύ θὲς εἴσται, κάτεχιε, κί' ὅλο [ἡ] ὕστερή του,
 καὶ μνιᾶς ἄλλης· τὸμ πόθον του ποτὲ δὲ θέλει δώσει,
 40 μὰ τὴ ζωὴν του μετὰ σὲ θέλει τήνε τελειώσῃ.
 Καὶ τάχα δὲν εἶ, ἄξιός γιὰ πᾶσα κορασίδα;
 πχοιὸς ἄλλος ὁμορφύτερος; ἐφάνη ἐπ' 'ς τὴν Ἰδα;
 δὲν εἶδασι τ' ἀμμάτιά μου ποτὲ τοῦ κοπελλιάρη
 σὺν τοῦτο εἰς τὴν ὁμορφιά, 'ς τὴν τόσην ἄξα χάρι·
 45 τὸ πρόσωπόν του σὺν τοῦ ἡλιοῦ τσ' ἀκτίνες λαμπυρίζει,
 καὶ ὡσὺν τὴμ πάχνη τοῦ χιονιοῦ ἔτσι καὶ αὐτὸς ἀσπρίζει·
 χίλιαις λογιᾶζω κορυσσὰς νὰ τόνε πεθυμοῦσι,
 χίλιαις γιὰ λόγου του καρδιαῖς ν' ἄρτου καὶ νὰ πονοῦσι...
 καὶ σὺ γιατί περηφανεῖς μὲ τέτοιο νεῖδ νὰ σμίζῃ;
 50 καὶ μὲ τὴν τόση σου ἀπονιά γυρεύεις νὰ τὸν πνίξῃ;
 Ὅτιμέ, καὶ ἄς ἤμουν κοπελιά κί' ὁμορρῇ σὺν ἀλλότες,
 γιὰτι πῶς εἶναι ἡ κορυσσὰς; δεῖς ἤθελες ἐτότε;...

πάντα γυρίζει ἤθελα νὰ τ' ἀκλουθῶ ἀπὸ πίσω,
τὸμ πόθον τοῦ ἱτὸν ἄξιο ὥστε νὰ κυνηγήσω...

ΠΑΝΩΡΗΛ.

Σκόλασε τὴν ἀθιβολὴ τούτη, κερά Φροσύνη, 55
περί[σσα] σὲ παρακαλῶ... γιατί τὴν ὥρα ἐκεῖνη
ὁποῦ σαλέψου τὰ βουνὰ καὶ ποταμοὶ γυρίσου
ξανάστρουφα νὰ τρέχουσι, καὶ τὰ πουλιὰ νὰ ζήσου
θέλουν μπορεῖ 'ς τὴ θάλασσα, καὶ τοῦ γιαιοῦ τὸ ψάρι
'ς τοῦτα τὰ ὄρη σὰν ἐρῇ τσῆ Ἰδας θροφὴ νὰ πάρη, 60
τότες καὶ γὼ τὸ Γύπαρι θέλω τὸν ἀγαπήσει
καὶ γι' ἄντρα μου βλογητικὸν θέλω τὸμ πεθυμήσει.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Γιὰ ποι' ἀφορμή, ἀφέντρα μου; ἂ σῶχῃ καμωμένα
ποτέ τοῦ τίθοτας κακὸ, πέ το νὰ ζῆς καὶ μένα,
νὰ τοῦ κακὸν θέλω καὶ γὼ ὡσὰν τὴν ἐμαυτὴ σου. 65
γὴ ἂν ἔχῃ; ἄλλη ἐντῆρῃσι ἐμένα τη δηγήσου.
'ς τὰ χέργιά μου ἀναθράφηκες, μικρὴ ἀνάθρεψά σε
χιλιχίς φοραῖς σ' ἐβάσταξα καὶ καταφάσκωσά σε,
γιὰ κείνο πλεῖα καλλίτερα σ' ἔχω παρὰ παιδί μου,
καὶ γιὰ κακὸ σου τάσσω σου δὲ θέλει εἶσται ἡ βουλή μου. 70

ΠΑΝΩΡΗΛ.

Κακὸ ἀποῦ τὸ Γύπαρι δὲν ἔχω γνωρισμένα,
μ' ἂν ἦναι κι' ὅλα τὰ καλὰ νὰ μοῦ 'χῃ καμωμένα,
ἐγὼ δὲ θεὰ παντρευτῶ ποτέ μου, καὶ ἄς μ' ἀφήσῃ,
κι' ἄλλη ἄς εὔρῃ κορασά 'ς τὴν Ἰδα ν' ἀγαπήσῃ.
γιατὶ μὲ δίχως τὴν παντρεῖα βούλομαι νὰ γεράσω, 75
καὶ μὲ τὸ ἔργο νὰ τὸ δῆς, ἀνὲν καὶ ζῆς, σοῦ τάσσω.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Ἰντὰ 'ναι αὐτὸς ὁ λογισμὸς ἀπῶχῃς, θυγατέρα,
μὲ δίχως ἄνδρα βούλεσαι νὰ σ' εὔρουσι τὰ γέρα!..
τὸ πρόσωπό σου, ἀφέντρα μου, τ' ὁμορροκαμωμένο

- 80 μὲ τόσα κάλλη οἱ οὐρανοὶ ποῦ τὸ ἔχου στολισμένο,
 γιάντα ν' ἀφήσης νὰ χαθῇ, σὰ ῥόδο ἔγῃ ἀνθὶ ἄλλο
 ὅπου σὲ δάση γεννηθῇ ἔγῃ σὲ γρεμνὸ μεγάλο,
 καὶ ἄνθρωπος δὲν τὸ χαίρεται, μηδὲ ποσῶς θωρεῖτο,
 ἀμμὲ ὁ ἥλιος ψύγει το, ἡ ἀνεμικὴ μαθεῖ το·
- 85 μὰ γιὰ νὰ κάμῃς μετ' αὐτὸ πασίχαρο κανένα,
 καὶ κεῖνος καλορροϊκὴ πάλι νὰ κάμῃ ἐσένα!
 Ὀϊμένα, θυγατέρα μου, τὰ ζὰ ὅπου δὲ νοοῦσι
 ὡς γεννηθοῦσι ἀλλήλως τως γυρεύου νὰ σμικτοῦσι,
 καὶ σὺ λογιᾶζεις εὐκαιρὰ τῇ νειότη σου νὰ χάζῃ;
- 90 καὶ δίχως ταῖρι ὁμορφο νὰ πάρῃς θὰ γεράσῃς!..
 Στράφου σὲ κεῖνο τὸ κλαδί, ὅδε δυὸ συντροφιαισμένα
 περιστεράκια πῶς φίλου περισσ' ἀγαπημένα·
 τῆς ποταμίδας γροίκησε τὸ πῶς παρπακονᾷται
 καὶ μὲ γλυκὺ κηλαδισμὸ τοῦς πόνου[;] τῆς δηγᾷται·
- 95 ἀπὸ κλαδί ὡς κλαδί πετᾷ κι' ὅπου καὶ ἂν κάτση κλαίγει,
 ἐγὼ ἀγαπῶ! ἐγὼ ἀγαπῶ! σοῦ φαίνεται καὶ λέγει·
 γιὰ τὸ ταυρὶ ἡ ἀελιά μουγγᾷται καὶ φωνιάζει,
 κ' ἡ προβατίνα τὸ κριὸ μέρα καὶ νύκτα κρᾶζει.
 Ἡ ὄντρα ὄντας ἀγαπᾷ ποσῶς δὲ φαρμακεύει,
- 100 μὰ ἐδῶ καὶ κεῖ τὸ ταῖρ' ἴν' τῃ μὲ προθυμινὰ γυρεύει·
 καὶ τὰ λειοντάρι' αὖ ἔπειτα τῇ δύνῃ τοῦ πόθου
 συχνότατα ἔς τὸ στῆθός τως τὸ θυμωμένο γνώθου·
 μηδὲ τὰ ψάρια ἔς τὸ γιγλὸ νὰ στέκου δὲν ποροῦσι
 παρὰ καὶ κεῖνα ἀλλήλως τως ἀγάπη ἀγροικοῦσι·
- 105 καὶ σὺ, Πανώρη, μοναχὴ λογιᾶζεις νὰ ἔχῃς τόση
 δύναμι νὰ μηδὲν μπορῇ πόθος νὰ σὲ μερώσῃ;
 Μὰ γιάντα λέγω τὰ θεργιά... καὶ τὰ δεντρά ἀγαποῦσι,
 γιὰ κεῖνο δὲν καρπίζουσι μὲζι ἢ δὲ φυλιαστοῦσι·
 μὲ τὴν κιτριὰ ἢ λεῖμονιὰ συχνὰ συμπεθεργιάζει,
- 110 καὶ μὲ τὴν σφάκα τὴν πρικιὰ μελιὰ γλυκειὰ ταιριάζει·

ἔδ' ἐπὶ τὸν πλάτ[αν]ον κρατεῖ σφικτὰ περιμπλεμμένο
 τοῦτο τὸ κλημα τ' ὁμορρο κι' ὅλο ἀναγαλλιασμένο,
 καὶ τόσῃ ἀναγάλλιασιν μέσθ' ἡ καρδιά τους
 γιὰ τὴν ἀγάπῃ τῇ πολλῇ ὅπου ἔνι ἀνάμεσά τους,
 ὅπου σοῦ φαίνεται καὶ λέν'—ἴς τὸν πόθο νὰ δεθῶσι 115
 ὅπῃ περάσουν ἀπὸ ἔδω καὶ τὴν φιλιὰ νὰ δοῦσι,
 καὶ ὅσοι τὸν ἥλιο φεύγουσι καὶ κάνουν τὸ στανιό μας
 περίστω καλορροϊζικο ἄς ποῦν τὸ ροιζικό μας!..
 γιὰ πέ μου, κορσίδα μου, ἂν ἦσα χωρισμένα,
 σὺν ὄρφανὸ δὲν ἤθελε εἶσται τὸ κάθε ἓνα; 120
 χάμαι ἴς τὴ γῆ εἶχε κείτεσθαι τὸ κλημα ξαπλωμένο,
 ἀπὸ κουράδια καὶ βοσκούς, Πανώρηα, πατημένο,
 καὶ ὁ πλάτανος δίχως καρπὸ καὶ δίχως ὁμορφι' ἄλλη
 δίχως τὸ κλημα, μοναχὸς ἤθελε στέκει πάλι.
 Ἔτσι κ' οἱ γιάντρες δίχως τας γυναῖκες δὲ φελοῦσι, 125
 καὶ κεῖναις δίχως τῶν ἀνδρῶν νὰ κάμου δὲν μπορούσι·
 ἀπὸ τὴν φύσι ἐδόθηκε νὰ σμίγωμε ὁμάδι,
 κι' ὅποιοι τῇ φύσι ἀδικᾷ παιδεύγεται ἴς τὸν ἄδην.
 Βάλε ἴς τὸ νοῦ σου τὸ λοιπόν, Πανώρηα, πρὶ γεράσεις
 καὶ πρὶ τὰς τόσαις χάριτες καὶ ὁμορφιῶν σου χάσεις, 130
 τῆς νειότης σου τῆς δροσερῆς ξεφάντωσι νὰ δώσης,
 καὶ βλέπεσαι μὴν ἔρθουσι καιροὶ νὰ μετανοιώσης·
 πάντα δὲ στέκεις ὁμορρῶν, δὲ θέλεις εἶσται νέα,
 ἀμμὲ ἀσκημίσεις θὲς καὶ σύ, γενῆς θέλεις καὶ γραῖα.
 Φεύγει ὁ καιρὸς σὺν τὸ πουλί, τὰ πράγματα γερούσι, 135
 ὅλα τοῦ κόσμου πάντοτε, τὰ χόρτα δὲν ἀθαῶσι·
 τὸ κλοκαῖρι ὀγλήγορα καθὼς θωρεῖς διαβαίνει,
 καὶ ὀπίσω του, Πανώρηα, κρυὸς χειμῶνας μπαίνει,
 καὶ ὡς τὰ φυτὰ ξεραίνονται τὰ λούλουθα καὶ τ' ἄνθη,
 ἣν ὁμορφιά σου θὲς ἰδεῖ καὶ σὺ τὸ πῶς ἐχάθη 140
 καὶ μὴ θαρρῇ· ἓναν καιρὸν σὺν ἀπομείνει; γραῖα,

- Πανώρηα κορσίδα μου, πῶς ξανανειώνεις πλέα·
 δὲν εἶναι χόρτα ἢ ὁμορριαῖ; ὅπου σὰν ξερχθοῦσι
 μὲ τοῦ χειμῶνα ταῖς βρονταῖς; πάλι τὸ Μάτι ἀθοῦσι,
 145 μὰ ὥσάν ἐκεῖναις μινιά φορὰ θέλουσι μᾶ; μισέψει,
 καιρὸς κανεῖς δὲ δύνεται μπλεῖδ' νὰ τσῆ ξαναττρέψῃ·
 ἔγπαρε ξόμπλι ἀπὸ μέ, ὅπου 'μχι κορσίδα,
 ἄλλοτε; ὁμορφη καὶ γὼ σὰν πᾶτα μινιά 'ς τὴν Ἰδα,
 εἶχα καὶ γὼ 'ς τὸ πρόσωπο ρόδα καὶ κοκκινίζα,
 150 τὰ στῆθη μου, Πανώρηα, πλειὰ παρὰ χιόνι ἀσπερίζα,
 καὶ ὥσάν τὸν ἥλιο ἦσαν ξαθὰ κι' ὁμορρα τὰ μυλλιά μου,
 καὶ πᾶσα εἰς ἐρέγεντο καὶ 'μέ τὴν ὁμορριά μου·
 καὶ τώρα ἰδὲ τὰ κάλλη μου πῶ; εἶν' καταστατιμένα,
 καὶ λόγιχσε ἔτσι ὀγλήγορα πῶ; θὰ γενοῦν καὶ σένα!
 155 Λοιπὸ ὅσον ἔχεις τὸν καιρὸ χαίρου, καὶ μὴν ἀρῆσης;
 νὰ χάσης; τόσαι; ὁμορριαῖ; ποῦ σοῦ 'δωκε ἡ φύσις·
 τοῦ πόθου ἀκλούθησε καὶ σύ, καὶ τὴν ἀγάπῃ πιάσε
 κι' ἄρης τὴ γνώμη ὅπου κρατεῖς, φρόνιμη, ἃ θέλῃ; νά 'τσι,
 παιδιὰ νὰ κάμῃς ὁμορρα, νὰ δῇ; κληρονομιά σου
 160 μάννα; ν' ἀκούγῃ; τ' ὄνομα νὰ ἀναγαλλιᾷ ἡ καρδιά σου.

ΠΑΝΩΡΗΑ.

- Τοῦ πόθου ἄς ἀκλουθούσινε καὶ τ' ὄνομα ἃ; γροικουσι
 τῆς μάννα; ὅποιαι; πεθυμοῦν νὰ 'χουν ν' ἀναγχαλλιοῦσι·
 μὰ γιὰ ξεφάντωσι καμινὰ δὲ βρίσκω παρὰ μόνο
 'ς τὰ δάση ἀγρίμνια καὶ λαγούς καὶ λάρια νὰ ζυγώνω,
 165 κι' ὥστε ποῦ νὰ 'χῃ ἡ σπούρδα μου σάτταις, εἰς τὸ δάσος
 νὰ 'μχι καὶ ὀγιά ξεφάντωσι δὲ λείπομαι σοῦ τάσσω.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

- Ξεφάντωσε; πολλ' ἄνοσταίς; εἶν' τοῦταις, νὰ σ' ἀρέσου
 εἶναι, γιχτί δὲν ἠπιασε; ξεφάντωσι ποτέ σου
 τοῦ πόθου, μηδὲ τὴ χαρὰ ἔχεις δικιμασμένη
 170 ὅπου ἀγαπῶντας μινιά καρδιά μινιά; κορσίδα; παίρνει.

Μ' ἂν εἶναι καὶ καμνιὰ φορὰ λίγῃ τῇ δικιμάσει,
 πάντα θές κλαίγει τὸν κχιρὸ ποῦ ἄφηκες νὰ χάσης,
 μὲ τὴν ἀλήθειαν λέγωντας — πᾶσα καιρὸς χαῖμένος
 εἶναι ὁποῦ μόνο 'ς τῇ φιλιᾷ δὲν εἶναι ξωδιασμένος!
 καὶ μ' ἀναστεναγμοὺς πολλοὺς νὰ ξαναλέγῃς πάλι, 175
 'ς καθὼς 'ς τὴν Ἰδα τὸ 'λεγες τούταις τσῇ μέραις πάλι:
 ὦ μέραις μου καὶ νύκτες μου, ὦ χρόνοι καὶ καιροί μου,
 ὦ μῆνες καὶ ἐβδομάδες μου, ζουρλή μου κεφαλή μου,
 γιάντα ἄφηκα καὶ σ' ἔχασα μὲ δίχως σκιᾶς νὰ γνῶθω
 πόση γλυκύτη καὶ δροσὰ γίνεται ἀπὸ τὸμ πόθο! 180

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Τὰ λόγια ἐτοῦτα ὁποῦ μοῦ λές ὄντα σοῦ θέλω ἀκούσει,
 τ' ἄστρα θές δεῖς ὅκ τοὺς οὐρανοὺς 'ς τῇ γῇ νὰ καταβουῖσι.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Γνωρίζω τῇμ πεισματερῇ γνώμῃ τῷ κορασίδω,
 καὶ καταδίκη μέσα μου περίσσα δὲ σοῦ δίδω·
 ἓνα καιρὸ ἤμου καὶ γῶ [ὦ]; καθὼς καὶ σὺ τῶρ 185
 καὶ ἀγαφτικοῦ δὲν ἤθελα ποτὲ νὰ δώσω γνώρῃ,
 μὰ 'ς τὰ κυνήγια ἐγύριζα, καὶ ἂν εἶχα δεῖ κιανένα
 πεθυμισμένο ἀνγκουρο νὰ βλέπῃ πρὸς ἐμένῃ,
 τ' ἀμμάτιά μου ἐκλίνα ζημιό, κ' εἶχά το γιὰ 'ντροπή μου
 τὸ πρόσωπό μου νὰ θωροῦ οἱ ἀγαπητικοί μου· 190
 ἀμμὲ ὁ κχιρὸς, ἀφέντρῃ μου, ποῦ κάνει τσ' ἀκουρίδες
 γλυκαῖς, μερώνει, κάτεχιε, κί' ὅλαις ταῖς κορασίδεις·
 καὶ μὲ κχιρὸ ἐμέρωσα κ' ἐγώ, καὶ ἐκέρδισέ με
 γεῖς ἀνγκουρος ὁποῦ πολλὰ περίσσα ἀγάπησέ με,
 κί' ὄχι μὲ ξύλο, γῇ σπαθί, μὰ 'τανε τ' ἄρματά του 195
 ταπεινώσι καὶ κλαῦματῃ, πάθη καὶ βάσανά του·
 τότε μνιὰ λόχη μῶδωκε νύκτα χαρὰν ἐτόση
 ποῦ ἡ περσμένη μου ζωὴ ποτὲ δὲ μοῦ 'χε δώσει·
 καὶ τὸ ζημιό ἐφώναξα 'ς τ' ἀνδρός μου ταῖς ἀγκάλαις:

- 200 κυνήγια καὶ ξεσκλίσματα ἅς ἔχουσι ἡ ἄλλαι,
 ὁποῦ δὲ ξέουρου τὴν ζῶην τοῦ πόθου τῇ δροσάτῃ,
 ὁποῦ [ν'] χαραῖς καὶ ἀνάπαυσις πάντα καιρὸ γιομάτῃ!
 τοῦτα καὶ σένα ὀγλήγορα πυντέχω νὰ γροικήσω,
 καὶ τὸ δοξάρι σου νὰ δῶ 'ς τὴ κλίνη σου ἀπ' ὀπίτω,
- 205 νὰ κείτεται ἡ σπούρδα σου παρέχει ἀρχνιασμένη,
 καὶ σένα μὲ τὸ Γύπαρι σφικτὰ περιμπλεγμένη,
 μὲ τὸ φτωχὸ τὸ Γύπαρι ποῦ καίγεται γιὰ σένα,
 καὶ σὺ ποτὲ δὲν τοῦ 'δωκες δυὸ λόγια 'μερωμένα!

ΠΑΝΩΡΗΑ.

- * Ἄν καίγεται, 'ς τὸν ποταμὸ ἅς πᾶν νὰ κολυμπήσῃ
 210 τὴν λαύραν του καὶ τὸ καῦμὸ μὲ τὸ νερὸ νὰ σδύσῃ·
 μὰ ἐκεῖνος 'ς τὴν ἀγκάλην του ὄντας μὲ βάλῃ ἐμένα,
 τὸ κέντρος καὶ ὁ κουλούκνος θέλουν γενοῦσιν ἓνα.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

- * Ἀλλάξε, θυγατέρα μου, τὸ λογισμόν αὐτόν,
 καὶ 'δὲ ποιὸς εἶναι ὁ Γύπαρις . . . 'δὲ τὴν καῦμόν του ἐκεῖνο,
- 215 ὁποῦ γιὰ λόγου σου βαστά μέσθ 'ς τὰ σωθικά του,
 καὶ τὸ καῦμόν του γνώρισε, τέλειωσε τὰ κακὰ του·
 μὴν τὸν ἀφήσῃς νὰ χαθῇ, μὰ δός του τὸ βοτάνι
 καὶ τὴν γιατρεία τοῦ πόθου του, σὰν τοῦ ἐρχεται νὰ γιάνῃ·
 λόγιασε πῶς ἂ σμίξετε, σὲ θέλει κανακίζει
- 220 καὶ ὅλα τους τὰ ποστατικὰ μόνιὰ σου θεὸς ὀρίζει·
 θαρρεῖς δουλειὰ σοῦ θέλει πεῖ νὰ κάμῃς, σὲ γυρίζου
 ἄλλαι περισσαὶ βόσκισσαις 'ς τὸν ἥλιο καὶ μυρίζου;
 θαρρεῖς καὶ ὁ Γύπαρις ποτὲ νὰ πάγῃς πεῖ σοῦ θέλει
 ἢ σὲ χωράφι, γῆ εἰς δουλειά, γῆ εἰς κῆπο, γῆ 'ς ἀμπέλι;
- 225 ὅζω γιὰ περιδιόχου καὶ ὀγιά χαράς σου, λέγω
 καμινὰ φορὰ καὶ σεῖς οἱ δυὸ νὰ πᾶτε σὲ κυνήγι·
 καὶ τότες, λέγω, 'ς τὴν ἀσκή καὶ δροσεράδα κάτω,
 ὦραις εἰς χόρτα πράσινα, καὶ ὦραις εἰς τὸ μιτάτο,

κί ὥραις 'ς τὰ σπήλῃα τ' ἄγρια, κί ὥραις εἰς τ' ἄσπρο χιόνι
σά δυὸ τρυγόνια μπιστικὰ θέλετε ξεφαντώνει.

230

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Λογιάζω καὶ γιατί θαρρεῖς πῶς ἀφουκράζομαι σου
νὰ λογαργιάζης ὀφελος πῶς κάνου ἡ ἐμιλιαῖς σου·
μὰ κάτεχιε κομπώνεσαι, γιατί μὰ τὴν ἀλήθεια
τάξε πῶς λέγεις νοῦς κουφοῦ σήμερο παραμύθια.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Κατέχω το, γνωρίζω το, μὰ δὲν μπορῶ ν' ἀφήσω
γιά τὸ καλό σου, μοναχὰς παρὰ νὰ σοῦ θυμῆσω
πῶς ἐπειδὴ τὸ Γύπαρι περηφανεῖς νὰ πάρης,
τῆς Ἀφροδίτης τῆς θεᾶς καὶ τοῦ παιδιοῦ τῆς ἡ χάρι,
ἀποῦ ποτὲ τοὺς δούλους τοῦ κατὰ δὲν ἀντιμέθου,
μὰ κείναις ὅπου ταῖς μισοῦ κατέχου καὶ παιδεύου,
θέλει χαρίσει ὁμορφὴ κόρη τοῦ Γύπαρι ἄλλη,
νὰ τήνε βλέπης μετ' αὐτὸ νὰ 'χῃς ζηλειὰ μεγάλη·
καὶ σὺ κατὰ τὴ γνώμη σου γῆ γέρο ζαρωμένο,
γῆ ἄλλο κανένα ἄσκημο βοσκὸ ἀναψηφισμένο
θέλει σοῦ δώσου γι' ἄντρα σου, θωρῶντάς τονε μόνο
'ς τὰ σωθικὰ παντοτινὰ νὰ 'χῃς μεγάλο πόνον·
συχνὰ νὰ λέγῃς, ὦχ ὀϊμέ, συχνὰ ν' ἀναστενάζῃς,
τὴν πιστεμένη μου βουλή ἐτότες δὰ νὰ κράζῃς.

235

240

245

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Αὐτήνη τὴν ἀθιβολὴ περίσσα τὴ βργουῦμαι,
καὶ δὲν μπορῶ, συμπάθεις μου, νὰ στέκω ν' ἀφουκουῦμαι,
καὶ ἀρῶ σου πολλὴ ζωή...

250

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Πανώρηα, γιὰ καλιό σου
τὰ λόγια ὅπου μοῦ γροίκησες βάλλε 'ς τὸ λογισμό σου...
(Τότες μισεῖε ἡ Πανώρηα καὶ ἡ Φροσύνη λέγει).

- Ἀπῆς μὲ λόγια δὲν μπορῶ, τάσσω σοι ἔς τὸ θεό μου
 νὰ ἀνακατώσω πάλι ἀργὰ γιὰ σέ τὸ κουνενό μου·
 255 ἂ δὲ σέ κάμω ν' ἀκλουθῇς τὸ Γύπαρι ἀπ' ἡπίσω
 σὲν προβατίνᾳ τοῦ κριοῦ, ἔς τὸν κόσμον πλεὶς μὴ ζήσω!
 τούτῃ θωρεῖ το τὸ φτωχὸ πῶς τόσα πεθυμᾷ τῇ
 καὶ πῶς ὀγιά γυναικά του βλογητικὴ ζητᾷ τῇ,
 γιὰύτως πῶς δὲ παντρεύεται λέγει καὶ χάλιδια κάνει,
 260 μὰ γὼ θαρρῶ ἔς τὸ κουνενὸ μαζὶ κουκιὰ νὰ βάνῃ,
 κ' ἡ μέρσις νὰ τσῆ φαίνονται πῶς εἶναι χρόνοι τράντζα,
 κ' οἱ μῆνες πλεῖς παρὰ ἑκατὸ ὥστε νὰ σμίξῃ μ' ἄντρα.
 Μὰ ἐδῶ θωρῶ τὸν κύρην τσῆ, τὰ λέγει θὰ γροικῇσω,
 κ' ὕστερα γιὰ τῇ κουζουλῇ τούτῃ θὰ τοῦ μιλήσω.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ καὶ ΦΡΟΣΥΝΗ.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

- 265 Τάχα καὶ νὰ ἐκατέβηκε ἐδῶ ἔς τῇ βρύσι κάτω
 ἡ αἶγα ὁποῦ μοῦ ξέκοψε κ' ἔφυγε ὅκ τὸ μιτάτο;
 μὰ ἐδῶ δὲ φανερώνεται... καλέ, κ' ἔντα νὰ γίνη;
 οἱ λύκοι τρώγῃ μοῦ τῆνε ἔς τὰ δάσῃ ἂν ἔξω μείνῃ!
 Μὰ τὴν Φροσύνη συντηρῶ καὶ θὰ τὴν ἐρωτήξω
 270 καὶ ἂν τύχῃ ἀπὸ λόγου τσῆ ποῦ ἐδιάβῃ ν' ἀγροικῇξω.
 Εἶδες, Φροσύνη, μινὰ κρουγῇ αἶγα ποῦ μοῦ ἔχε φύγει
 ὅκ τὸ μιτάτο σήμερο;

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Γεῖς λύκος τῆνε πνίγει.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Ἀρμῆνεψέ μου ἔς ποιὰ μερὰ βρίσκειται γιὰ νὰ σώσω,
 κ' ἂν ἦναι ἀκόμῃ ζωντανὴ φόρις νὰ τῇ γλυτώσω.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

- 275 Δὲν εἶν' μυχρά, καὶ γλάκησε ἔς τὸ σπήλῳ ἀπὸ πάνω.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Κ' ἴντα λογιάζεις ζωντανή τάχατες πῶς τὴ φτάνω;
μὰ ἄς δράμω τώρα τὸ λοιπό, ἂν τύχη σκιᾶς νὰ φτάσω
τὸ κρᾶ τσῆ ἀκόμη ἀφόνευτο, νὰ μὴν τὴν ὀλοχάσω.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Μηδὲ γλακᾶς, μηδὲ γλακᾶς... κ' ἐμασκαρεύτηκά σου...
μὰ ἐγὼ δὲν εἶδα σήμερο κανένα ἀπὸ τὰ ζά σου...

289

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Οἱ λύκοι καὶ ἂ γεράσουσι τὴ γνώμη δὲν ἀλλάσσου,
γιαύτως καὶ σὺ δὲν ἄφηκες τὰ κοπελιστικά σου.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Γιαννούλη, ἡ κακομουργιᾶς τῷ γερατειῷ ἐμπῆκα,
ζωὴ καὶ τάξι· ἔλλαξα καὶ τὰ θυμάσαι ἀφῆκα.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

* Ἄν οὔλα οὔλα ἄφῃς τα, τὸμ πόθο σκιᾶς, Φροσύνη,
δὲ θεὸς ἀρήσει ὥστε νὰ ζῇς θερρῷ 'ς ἀληθοσύνη.

285

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Τὸμ πόθο καὶ τὴν ἐρωτιά, Γιαννούλη μου ἀδερφέ μου,
σὲν νὰ μὴν εἶχα δεῖ ποτὲ σήμερο φαίνεται μου·
οἱ χρόνοι καὶ τὰ γερατειὰ τὴν ὀρεξί μᾶς παίρνου,
τσῆ γνώμαις μας ἀλλάσσουσι, τὸ θάνατο μᾶς φέρνου.

290

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

* Ὡστε ποῦ νὰ κρατῇ τσῆ γρᾶς ἀδόντι 'ς τὴ μασέλα,
πάντα λογιάζει νὰ 'ν καλὰ παρὰ καμινιά κοπέλα.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Κατὰ ταῖς γράδες θεὸς νὰ πῇς...

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

* Οἷαις μὰ τὴν ἀλήθεια
κρεμᾶτέ τα μετὰ χερᾶς τ' ἀντρὸς τὰ κολοκύθια.

Φ Ρ Ο Ξ Υ Ν Η .

- 295 Θαρρεῖς κί ὅγιατί ἐγέρασες καί σὺ καὶ τ' ἀταξάδες;
δὲν ἄφηκες ταῖς πρώταις σου, πῶς εἶναι ἐτσά κ' ἡ γράδας;

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Καλὲ δὲν εἶσαι τόσο γρά, δὲ μὲ περνᾷς ποτέ σου
τρεῖς χρόνους, ἀλλὰ δείχνει σου καὶ ἀπὸ τῇ πορπαταί σου.

Φ Ρ Ο Ξ Υ Ν Η .

- Καὶ σὺ 'σαι πλειότερου καιροῦ παρ' ἄθρωπο 'ς τὴν Κρήτη,
300 καὶ μηδὲ σκιαῖς 'ς τὸ στόμα σου δὲν ἔχεις τραπεζίτη,
καὶ μένα λέγεις πλειὰ καιροῦ πῶς εἶμαι παρὰ σένα,
ὅπου κρατῶ τὰ δόντιά μου σὰν νά 'σαν σιδερένια;
σαράντα χρόνους πορπατῶ, ἀμμή τὰ βάσανά μου
ἀσπρίσασι ἐξάκαιρα σὰ βλέπεις τὰ μαλλιά μου.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

- 305 Ζημινὸ ἄφησε τὰ βάσανα καὶ πιάσ' τὸμ πόθο πάλι,
νὰ δῆς πῶς ξανανειώνουσι τὰ πρωτινά σου κάλλη.

Φ Ρ Ο Ξ Υ Ν Η .

Σὰ ξεραθῇ ὁ βασιλικός, Γιαννούλη, δὲ γυρίζει
ὡσάν 'ς τὴν πρώτη ὁμορριά καὶ ἔτσι νὰ μυρίζῃ.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

- Τὴν ἀγκινάρα τὴ ξερὴ ἐγὼ 'δα νὰ κερπίσῃ
310 ὡσάν τῆς βάλῃς τὴν κοπριά καὶ νὰ τήνε σκαλίσῃ.

Φ Ρ Ο Ξ Υ Ν Η .

Τέχνη πολλὰ καὶ δύναμι καὶ προκοπὴ μεγάλη
θενά 'χῃ ἐκεῖνος ὁ βοσκὸς ὅπου 'ς τὸ νοῦν του βάλλει
νὰ ξανανειώσῃ τὰ παληρά, καινούργια νὰ τὰ κάμῃ,
καὶ μέρα νύκτα θὰ κοπιᾷ χέρια καὶ πόδια ἀντάμῃ.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

- 315 Ἦδε γεωργὸς ὅπου 'χά'σται, νὰ ξανανειώνω γράδες,
τ' ἀμπέλι μου ἐκαινούργαινα μὲ ταῖς καταβολάδες...

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Ἡ προκοσύνη σου ἡ πολλὴ δείχνει ἀπὸ τὸ ραβδί σου·
τέτοια δουλιὰ, βαργυόμοιρε, δὲν εἶναι γιὰ τ' ἀτσί σου.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Μηδὲ θωρεῖς τὰ γέρα μου, μὰ βλέπεις τὰ μαλλιά μου...
μὰ τήραξε τὴν ὀρεξί· ὅπου ἔχω 'ς τὴν καρδιά μου· 320
τὸ κυπαρίσσι ὅσο γερά τόσο ἀδυνατεύγει,
καὶ τὸ λειοντάρι πλειύτερα ὅσο γερά ἀγριεύγει...

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Κι' ἄνθρωπος ὅσο πλειὰ γερά χάνεται ἡ δύναμί του,
κί ὅσο λιγώτερα μπορεῖ λιγαίνει ἡ γιόρεξί του.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Τοῦτα τὰ λόγια ἄς πάψωμε, καὶ ἄς ἔρθωμε εἰς ἄλλο· 325
πότες μ' ἀφίνεις μνιὰ φορὰ τὰ βίδιά μου νὰ βάλλω
νὰ βοσκῇ τοῦ, Φροσύνη μου, 'ς τὴν ἀποκαλεμή σου,
μὲ τὸ πρεκάτσο σου καὶ σὺ καὶ μὲ τὴ πλεωμὴ σου.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Ὡς τότες ἄσ' καὶ ἄς κείτωνται 'ς τὸ στρῶμα οἱ γιοχθοροὶ σου,
καὶ ἀπὸ τὴν τόσην ἀρρωστιά νὰ μὴν μπορᾷ γυρίτου· 330
δὲν εἴμεστα, Γιαννούλη μου, μπλεῖό μας γιὰ πελελάδες,
κκκκ τχιργιάζει ὁ ἔρωτας ξεῦρε μὲ τσῆ ψαράδες.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Ἀκόμα δὲ μάς βρήκασι τόσο πολλὰ τὰ γέρα
νὰ μηδὲν κάμωμε κ' ἐμεῖς δυὸ ἀγώγια τὴν ἡμέρα.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Μή, μή, νὰ ζήσης ἄφης με, νὰ μὴ μὲ κριματίσης... 335
ἄμε παρέκει... ἄσε με... δὲ θέλω νὰ μ' ἀγγίσης...

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Θυμήσου ταῖς ξεφάντωσες ποῦ κάναμε ὁμάδι,
Φροσύνη 'ς ταῦτα τὰ λαγγὰ κ' εἰς τοῦτο τὸ λειβάδι.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

- Τῆς νειότης ταῖς ξεφάντωσης ποτέ σου μὴ θυμᾶσαι,
 340 γιὰτὶ μὲ πρίκα μοναχὰς σὲ κάνου πάντα νά'σαι·
 ἐκεῖνα ὁποῦ ἐμυρίζασι τότες, ἐδᾶ βρωμοῦσι,
 καὶ τῶν γερόντων ταῖς φιλιαῖς ὅλοι καταφρονοῦσι.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

- Ὅ, τι καὶ ἄγ κάμουσι οἱ νειοί, πρέπει νά μὴν ἀρέσου
 τοῦ κόσμου, μὰ 'ς τὰ γέρα τως σὲ σφάλμα ἀνέ καὶ πέτυ,
 345 συμπάθειο ναῦρουσι ζηνιὸ πᾶς ἄνθρωπου μποροῦσι·
 ὅπχοι περάσουν ἀπὸ δῶ, Φροσύνη, νά μᾶς δοῦσι
 καὶ νά μᾶς ποῦν-ἄς χαίρουνται, γιὰτὶ ταχυὰ ἀποθαίνουν,
 καὶ τὴν χαρὰν ποῦ πείρουνσι τώρα καὶ αὐτοὶ κερδαίνουν!
 'ς τὸ μισεμὸ καθῶς θωρῶ εἴμασε οἱ καῦμένοι
 350 καὶ μὲ χαραῖς ἄς πηαίνωμε 'ς τὸν ἄδη φορτωμένοι.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Μὴ μοῦ σιμώσης λέγω σου... Ἰντα θαρρεῖς νά κάμης!
 οἱ λύκοι τρῶν τὴν αἰγὰ σου κὶ ἄμε νά τὴ ξεδράμης.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Πάγω, μὰ δὲν τὸ λόγιαζα ποτέ, κερὰ Φροσύνη,
 νά μὴ θυμᾶσαι μπλεῖο καὶ μὲ μιᾶ; ὦρξ; καλοσύνη.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

- 355 Θυμοῦμαί σου πᾶσα ταχυὰ καὶ ἀργά... μὰ δὲ 'μαι γριτῆ,
 καὶ τέτοια πρᾶμματα ἄσκημα δὲ θενὰ κάμω πλέξ...
 Μὰ τώρα τὸ θυμήθηκα... τὸ Γύπαρι γαμπρό σου
 διὰ ποὶ ἀφορμὴ δὲ θεῖ; ἐσὺ νά κάμης 'ς τὸ θεό σου;

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

- Φροσύνη, ἐγὼ παρακαλῶ τέτοιο γαμπρὸ νά κάμω,
 360 'ς τὴ ψή μου ἤθελα ἐδεδᾶ νά κάναμε τὸ γάμο·
 μὰ δὲν κατέχω νά σοῦ 'πῶ γιὰ ποὶ ἀφορμὴ δὲ θέλει
 ποσῶς ἢ θυγατέρα μου· τάχα νά μὴν τῆς μέλῃ.

νὰ πάρῃ τέτοιον ἀκριβὸς βοσκό... γιατί ὁ ἴρη
κανένα νεῖδ ἀνοστότερο, φτωχὸ καὶ κασιδιάρη.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Τὸ θέλει ὁ κύρης ἔς τὸ παιδί κάμνει, νὰ τὸ κατέχῃ, 365
μὰ μηδὲ σὺ τὴν ὄρεξι τόσα καλὰ δὲν ἔχεις·
καὶ θέλει λάχει ὡς τὸ ἄστερο καμνιὰ ἔλλη νὰ τὸν πάρῃ,
καὶ τότες θέλει ἀπαρθινὰ σᾶς κάψει τὸ σομάρι.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Σὰν πεισματίση ἡ ἀγγελιά, δὲ σέρνει πλειὸ τ' ἀλέτρι,
ἀν τῇ ἐσμπηγῇ ἔς τὸν κῶλόν τῇ μινὰ πιθαμὴ βουκέντρι... 370
μὰ γώ, γιὰ νὰ μὴν πῇ κανεὶς τὸ πῶς περνᾷ ἀπὸ μένα,
θέλω νὰν τῆς τὸ ξαναπῶ μὲ λόγια θυμωμένα,
καὶ ἂ δὲν θελήσῃ, πάρκυτα θέλουν κατέχει οὔλοι
πῶς ἀπὸ μὲ δὲν εἰλεψε...

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Νὰ ζήσης, κῦρ Γιαννούλη,
κάμε το σὲ παρακαλῶ μὲ ὅλη τὴν ὄρεξί σου, 375
γιατὶ παντρέυεις το καλὰ σὰ θέλεις τὸ παιδί σου.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Καθὼς τὸ θέλω κάμει ἐγὼ γιὰ τὴ δική σου ἀγάπη,
ἔτσι καὶ σὺ τὸ σοῦ ζητῶ νὰ μοῦ ἴδωκες τ' ἀζάπη...

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Α θέλῃς νὰ ἔχωμε φιλιά, μπλεῖδ μὴ μοῦ συντυχαίνῃς
γιὰ τέτοιο πρᾶμμα... μὰ νὰ ζῇς, σὲ τί τόπο διαβαίνεις; 380
γιατὶ θενὰ ῥθω μετὰ σέ, ἄμ πᾶς εἰς τὸ μιτάτο
ἰγιά καμπόση μου δουλιὰ ὁποῦ ἔχω ἐκεῖθε κάτω.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Ἄς πᾶμε, ἂ δὲν ἐπήγαινα κιόλας συναγορμά σου,
νὰ σοῦ γεμίσω ἀθόγαλο κιόλας τὴ γαντιά σου.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

- 385 Ἄς πηαίνωμε, μὰ κάτεχε πῶς θέλω νὰ μοῦ τάξῃς
νὰ μὴ μοῦ κάμῃς τίποτα οὐδὲ νὰ μὲ πειράξῃς.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Τὸν τράγο μου τὸν ὁμορφο ἐκείνον τὸν μπροστάρη
ἀπῶχ'ω ἔς τὸ κουράδι μου ὁ λύκος νὰ μοῦ πάρῃ,
λόγο ἀνὲν καὶ πῶ σου σκιᾶς ὅξω ἀπὸ τῇ τιμῇ σου...

- 390 ποῦρι θαρρῶ γνωρίζεις με, Φροσύνη, μοναχὴ σου...

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Πιστεύω σου καὶ ἄς πηαίνωμε.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Πήγαινε καὶ ἀκλουθῶ σου,
(καὶ πῶς τὸ θέλεις· πλειότερα παρὰ ἀπὸ μὲ γροικῶ σου)·
αἶγα καυμένη, ἀφίνω σε, γιατί ἡῦρα ἀγελάδ'α
ἀντίς γιὰ σένα σήμερο ἔς τούτῃ τὴν ἀγριάδ'α.

ΑΛΕΞΙΣ ΒΟΣΚΟΣ μοναχός.

- 395 Ὡς ποταμὸς χειμωνικὸς θολὸς ὄντας φουσκῶσῃ,
κ' εἰς τὸ καυκὶν του δὲ χωρῇ κ' ὅξω ἔς τοὺς κίμπους δώσῃ,
καὶ ἃ βρῇ κουράδια παίρνει τα, δένδρη τὰ ξερριζώνει,
χαλᾷ τὰ γυροπόταμα, βουνὰ ξεθεμελιώνει,
καὶ ἃ βρῇ ἄθρωπο, σταλαρισμὸ μὴδὲ ποσῶς δὲν ἔχει,
400 ἀμὴ ὅσο πλεῖζ ἀμποδίζεται πλεῖζ θυμωμένος τρέχει,
τέτοι'ας λογῆς τὴν σήμερο τὸμ πόθο φορτωμένο
βαστῶ ἔς τὴ δούλιά μου καρδιά, ὅπου ποσῶς χωσμένο
δὲν ἤμπορῶ νὰ τὸν κρατῶ, γιατί τῆς ντήρησίς μου
ταῖς πόρταις ἐκατάσπασε κ' ἔρριξε τὴν ἔντροπὴ μου·
405 κ' ἡ τύχη καίγει τὴν καρδιά τὴ δούλιά μου καυμένη,
καὶ ἀνάμεσα ἔς τὰ χεῖλη μου στέκεται καὶ ἀνημένει
πότες νὰ δῇ τὴν κόρη μου σημάδι νὰ τῇ δώτῃ

τὸ πῶς γιὰ κείνη σὲ φωτιά βρίσκομαι τώρα τόσο·
καὶ ὁ φοβιζόμενός μου νοῦς πλειό του νὰ τότε σταίση
δὲ δύνεται, καὶ βρίσκομαι ὡσὰν λαγὸς ἔς τὴ μέση 410
δυσὺ κυνηγῶ· κοντὰ θωρῶ τὸν ξνα πῶς μακραίνω,
γιὰ ν' ἀποθάνω ὀγλήγορα ἔς τ' ἄλλου τὰ βρόχια ἐμπαίνω...
Χωστὸ τὸμ πόθο νὰ κρατῶ δὲν εἶναι δυνατό μου,
(τόσο περίσσα ἐπλήθυνε!) δίχως τὸ θάνατό μου·
καὶ πάλι τῆς νεράιδάς μου ἂν τότε φανερώσω, 415
δειλιῶ καὶ τρέμω εἰς ἐγρεμνὸ χειρότερο μὴ δώσω.
Ἐρωτῶ, ὅπου μ' ἔβαλες ἔς ἐτοῦτο βόηθησέ μου,
κ' ἴντα νὰ κάμω ὁ ταπεινὸς ὡς δουλευτῆς σου πέ μου·
δεῖξέ μου τὴν καλλίτερη στράτα νὰ βγῶ ὅκ τὰ τόσα
βέσκανα ὅπου μ' εὐρήκασι πάθη ποῦ μὲ πλακῶσα. 420
Μὰ πυχὸ παρακαλῶ ὁ φτωχός; ἕνα ποῦ τοὺς κυμῶδες μου
θρέφεται, καὶ δροσίζεται μὲ τὸ ἀναστεναγμούς μου!..
ἔνν ὅπου γιγμνιὰ γιγμνιὰ τάσσει μου καὶ γελαῖ με,
μνύγει με καὶ κομπῶνει με, θέλει με καὶ μισᾷ με!..
ἕνα ποῦ κρούγει σπλαχνικός, καὶ ἄπονος σιργουλίζει, 425
καὶ τὸ καυμένο μου κορμὶ κλαίγωντας κανακίζει...
ἕναν ποῦ θέλει ζωντανὸς νὰ βρίσκωμαι ἔς τὸν ἄδη,
καὶ νὰ ἔχω ὀλπίδα, καὶ ἄμετρο φόβο μοῦ δίδει ὁμάδι,
κι' ὥραις μοῦ λέγει—σχύλασε! κι' ὥραις μοῦ λέγει—κάμε!
κι' ὥραις μοῦ λέγει—ἄς στέκωμε! κι' ὥραις μοῦ λέγει—ἄς πᾶμε! 430
κι' ὥραις μὲ ναὶ δροσίζει με, κι' ὥραις μὲ τ' ὄχι πάλι
τῆς πρικαμένης μου καρδιᾶς δίδει φωτιά μεγάλη·
κι' ὥραις μὲ κάνει ἀπόκοτο, καὶ ὥραις φοβιτσάρη!..
Ὅτ' ἐμέ, ἴντ' ἔχω νὰ γενῶ; νὰ δῶ τὴ ποθητή μου,
ὅπου μπορεῖ χαιρήμενο νὰ κάμῃ τὸ κορμί μου, 435
τούτῃ τὴν ὥρα θὰ τῇ πῶ τοὺς πόνους τῆς καρδιᾶς μου!
Ἐρωτᾷ ἐσὺ τὴν σήμερο βοήθα τῆς μιλιᾶς μου!

δοσμένο εἶναι πασάνος τὸ θάνατο νὰ φεύγη
 440 καὶ τῆς ζωῆς ὅσο μπορεῖ τὸ μάκρος νὰ γυρεύγη·
 καὶ ὅποιοι γιατρίᾳ ἀγύρευτη 'ς τὴν ἀρρωστίαν του ἀφήσι
 ὡσάν ἐκεῖνο πελελὸ δὲν ἔκαμε ἡ φύσι!

(Τότες προδκίνει ἡ 'Αθοῦσα· καὶ 'Αλέξις;).

Α Θ Ο Υ Σ Α.

'Αληθινὰ ἡ Πανώρηξ δὲν ἤπρεπε νὰ δώσῃ
 τόση κακὴ ἀντίμεψι 'ς τοῦ Γύπαρη τὴν τόση
 445 ἀγάπη ὅπου τῇ βασιτῇ· καὶ ἂν ᾔθελε νὰ πιάσῃ
 τὰ λόγιά μου, 'πεῖ τ' ᾔθελα πῶς κρίμα εἶναι νὰ χάσῃ
 τούτῃ τὴν καλορροϊζικιά· μὰ κρίνω δὲν τῇ μέλει
 τόσο καλὸ, καὶ ὅγιαυτὸ ἄντρ' αὖτῃ δὲν τὸν θέλει·
 καὶ ἂν ἦτονε 'ς τὴν ἐζημιὰ μόνι' αὖτῃ, σκιᾶς μ' ἀγάρ!
 450 ἀμμέ ὁ καῦμένος Γύπαρις θάνατο θέλει πάρει,
 καὶ πλείσα τότε καίγομαι σὰ νὰ 'μου ἀδερφή του,
 γιατί; τελειώνει 'ς τὸν ἄθ' αὖτῃ νειότης ἡ ζωὴ του·
 ἄσπλαχ[ν]η καὶ ἄπονη πολλὰ καρδιά 'ναι ἡ δική τῃ,
 καὶ πλεί' παρὰ τοῦ λειονταργιοῦ ἄγρια ἡ ὀρεξί' αὖτῃ·
 455 καὶ κείνος κακορροϊζικὸς εἶναι περίσσα πάλι,
 ὅπου ἄφηκε κ' ἐπιάστηκε 'ς τόση φωτιά μεγάλη.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ.

* Ἄ ἦναι καὶ τὸ Γύπαρι πονῇ, καὶ κείνη κρᾶζει
 γυναῖκα δίχως λύπησι ὅπου τότε πειράζει,
 ὀρπιζῶ, ὡσάν τῇ δηγηθῶ τὸ πῶς κ' ἐγὼ 'ς αὐτήν
 460 σὲ τέτοιο πόθο εὐρίσκομαι, νὰ κάμῃ ἐλεημοσύνη.
 Μὲ ἐστράφη κ' εἶδέν με... ὦχ οἶμέ, τ' ἀμμάτιά τῃ ἐθαμπῶς
 τὸ φῶς μου, καὶ τὴν τόση μου καρδιά ἐξαναπληγῶς...
 'Αθοῦσα, κορασίδα μου, κρίνω τὸ ροιζικὸ σου
 τὴ στράτ' αὖτῃ σήμερο ἔδωκε τῷ ποδιῷ σου,
 465 γιὰ νὰ συναπαντήζωμε σὲ τοῦτο τὸ λειβάδι
 καὶ κάτω νὰ παγαίνωμε 'ς τὸ σπῖτι μας ὁμάδι.

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Ἄλξι, ἐσὺ μ' ἀπάντηξες 'ς τούτῃ τὴν ἀγριάδα
 σὺν ἀστραπῇ μὲ τὸν καὶρὸ νοῦς, εἰς τὴ σκοτεινάδα,
 ὄντας δὲ βλέπῃ ποῦ πατεῖ καὶ τὴν ὁδὸν ξεχάνει,
 καὶ κεῖνῃ μὲ τὰ λάχνη τση 'ς τὴ στράτα τόνε βάνει. 470

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Ὅρα δὲν εἶναι κυνηγιῶ, γιὰτ' εἶναι μεσημέρι...
 Ἀθοῦσα, πέ μου ποὶ ἀφορμὴ σ' ἔφερε 'ς τέτοια μέρη;

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Γεῖς ὅκ τὸ σπίτι λογισμὸς μ' ἔκαμε νὰ κινήσω,
 καὶ δῶ 'ς τὴ βρύσι μ' ἔφερε δίχως νὰ τὸ γροϊκήσω·
 μὰ χαίρομαι πῶς σ' εὔρηκα καὶ θες μὲ συντροφιᾶσει, 475
 ἂν ἦναι κ' εἶσαι 'ς εὐκαιριᾶ, ὥστε νὰ βγῶ ὅκ τὰ δάση...

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Ἀθοῦσα, ξόμπλι ὁμορφιάς, στολὴ τῷ βοσκοπούλῳ,
 νὰ μὲ γνωρίζῃς, κάτεχίς, γιὰ ἐμπιστικὸ σου δοῦλο·
 ὅπου μ' ὀρίζεις νὰ ῥχῶμαι, κι' ὅπου μοῦ πῆς νὰ πηαίνω,
 σὲ ὄρη ἀπάνω νὰ γλακῶ κ' εἰς δάσητα νὰ μπαίνω· 480
 καὶ ἀνὲν καὶ ἀπάνω τ' ὄρνυοὺς ἐμπόρου νὰ πετάσω,
 μὲ δίχως φόβο τὸ 'κανα γι' ἀγάπη σου σοῦ τάσσω.
 Μὰ ποὺς περισσοὺς λογισμὸς, Ἀθοῦσα, γὴ ἔγνοια ἄλλη,
 δίχως νὰ γνώσῃς, σ' ἔφερε 'ς τὰ δάση νὰ σὲ βάλλῃ;
 ἄλλοι γιὰ σένα πορπατοῦ, ἄλλοι γιὰ σὲ κοπιούσι, 485
 γιὰ σένα βασανίζονται, γιὰ σὲ κακοπαθοῦσι,
 γιὰ σένα ὕπνο δὲ θωροῦ, γιὰ σένα ἐγνοιασμένοι
 καὶ μέρα νύκτα βρίσκονται μὲ πάθη βαρεμένοι·
 χίλιαι φοραὶ ἐγροϊκήσῃ γιὰ σὲ νὰ ἀναστενάζῃ
 ἓνας βοσκός, καὶ θάνατο πρικότατο νὰ κράζῃ· 490
 ἵδεν ἡμπορεῖ νὰ ἀναπαῇ, μὰ κλαίγει καὶ θρηνᾷται,
 εἰς νὰ σοῦ πῇ πῶς χάνεται γιὰ λόγου σου φοδᾶται.

Α Θ Ο Υ Σ Α .

- Πχουὶς εἶναι ἐκείνος ὁ βοσκός, νὰ τοῦ ἔχω πλεῖσα χάρι,
 ὅπου γιὰ μένα ἀνάπασι δὲν ἔμπορεῖ νὰ πάρῃ;
 495 καὶ γιάντα τὴν ἀγάπην του φοβᾶται νὰ μοῦ δείξῃ
 καὶ πλερωμὴ τοῦ πόθου του τόσα νὰ μοῦ ζητήξῃ;

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

- Καλὰ καὶ νὰ 'ναι ἔμετρος ὁ πόθος του, σὲ τόση
 τρομάρα πέφτει ὁ ταπεινὸς πάντα ὄντας σοῦ σιμῶσῃ,
 ὅπου τρομάσει καὶ δειλιᾷ νὰ πῇ τὸ πῶς γιὰ σένα
 500 'ς τὸ κόσμον βασανίζεται παρὰ ἄθρωπο κανένα·
 μὰ νὰ 'ξευρες τὰ πάθη του, λογιᾶζω καὶ ἀπαιτή σου
 παρηγορήσεις ἤθελες τοῦτο τὸ δουλευτὴ σου.
 Σὺν ξεχαϊμένος πορπατεῖ, δὲν τρώγει, δὲν κοιμᾶται,
 μὰ κλαίγει καὶ τσῆ τύχης του πολλὰ παρκαπονᾶται·
 505 μινὰ ὥρα ἀπὸ τὰ χεῖλη του δὲ λείπει τ' ὄνομά σου,
 κ' εἰς τὴ καρδίᾳ ζωγραφιστὴ βαστᾷ τὴν ὁμορφίᾳ σου·
 πᾶσα δουλειὰ ἀλησμόνησε καὶ τὸ κουράδι ἀφῆκε
 'ς τοῦ πόθου τὰ μπερδέματα τὴν ὥρα ὅπου ἐμπῆκε·
 καὶ γὼ γιὰτ' εἶμαι φίλος του, μοῦ ἐφάνηκε ν' ἀρήσω
 510 τὴν 'ντήρησι σὲ μιὰ μερὰ νὰ σοῦ τὸ μολογήσω,
 παρκαλωντάς σε πολλὰ, νεράιδά μου, τ' ἀζάπη
 νὰ τοῦ μακρύνῃς τὴ ζωὴν μὲ τὴν δικήν σου ἀγάπην.

Α Θ Ο Υ Σ Α .

- Καὶ γὼ ἤθελα γι' ἀγάπην μου νὰ τοῦ 'χες; πεῖ νὰ βάλλῃ
 τὸμ πόθο καὶ τ' ὀλπίδες του σὲ κορσίδα ἄλλη·
 515 τοῦτο τὸ πρᾶμμα τὸ ζημιὸν νὰ κάμῃς ἐπεθύμου,
 γιὰτὶ καλὰ κατέχει; το θαρρῶ τὴν ὁρεξί μου.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Μὰ τὴν ἀλήθειαν ἐπάσκιον περισσότερο νὰ τὴ βγάλω
 μὲ κᾶθα στράτα 'ς τὴν καρδίᾳ τέτοιαν λογῆς μεγάλο...
 μὰ γὼ ἐκόπου εὐκχεῖα...

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Καὶ εὐκαιρα μετὰ μένα
κοπιᾷ, Ἀλέξι, κάτεχε, γιατί ποτὲ κανένα 520
δὲ θέλω γι' ἄνδρα μου ποσῶς, κι' ὅποιος θὰ μὲ γυρεύῃ
γιὰ τέτοιο πρᾶμμα ὅπου μοῦ λές 'ς τὰ δάση ἄς ψαρεύῃ.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Τοῦτα τὰ λόγια τὰ 'πασι κι' ἄλλαις πολλαῖς, Ἀθοῦσα,
κ' εἰς τὸ 'στερο ἐπαντρεύουντα κι' ὅλα τ' ἀλῆσμονοῦσα.

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Ὅμπρὸς ὁ ἥλιος ὁ λαμπρὸς τὸ φῶς του θέλει χάσει 525
κι' οἱ οὐρανοὶ θέλουν χαθῇ, κ' ἡ γῆς θέλει χαλάσει
καὶ ὁμπρὸς ἐτοῦτο τὸ κορμὶ θέλει βρεθῇ 'ς τὸν ἄδη.
παρὰ νὰ σμιζῶ μὲ βοσκό, γῆ μ' ἄλλο ἄνδρα ὁμάδι.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Ἴντ' ἀχροικῶ ὁ βαργυρόμοιρος!.. πχοιὰ δλπίδα μ' ἀπομένει;..
τὰ μέλη μου ἐκοπήκασι κ' ἡ ψή μου ἀπολιγαίνει... 530
Ὡφου, ὦχ ὀϊμένα ἡ καρδιά!.. Ἀθοῦσα, βόηθησε μου.
(Τότες πέφτει λιγωμένος).

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Ὡφου, κακὸ ὅπου 'παθα!.. Ἰντὰ 'χεις, νειούτσικέ μου;
Ἰντὰ 'χεις καὶ ἀποχλώμνιανες; Ἀλέξι! Ἀλέξι! ὀϊμένα·
καὶ γιάντα ἐσυναπάντυχνα σήμερο μετὰ σένα;
Κρεῖμας τὸ νειὸ δίχως κακὸ νὰ πέσῃ ν' ἀποθάνῃ, 535
ὅπου βοσκὸς καλλίτερος 'ς τὴν Ἰδα δὲν ἐφάνῃ!
Μὰ κρίνω νά 'ναι ζωντανός, γιατί κτυπᾷ ἡ καρδιά του...
καλὰ καὶ νὰ μὴδὲ γροικῶ νὰ βιαίνῃ ἡ ἀναπνία του...
ἀπὸ τῇ βρύσι δροσερὸ νερὸ 'ς τὸ πρόσωπόν του
θέλω νὰ ράνω... 'ς τὴν καρδιά μὲ κλαίγει τὸ κακόν του 540
(Τότες παίρνει νερὸ ἀπὸ τῇ βρύσι καὶ τότε ραντίζει, καὶ
ἀπόχεις λέγει).

Α Θ Ο Υ Σ Α.

Ἄλέξι, Ἄλέξι, μίλησε... Ἄλέξι, ὅδε με ἐμένα...
 Ἰντά ἄχαις; κράτει ἀπάνω σου...

Α Λ Ε Ξ Ι Σ.

Ἀθοῦσά μου, ὦχ ὀϊμέναι!..

Α Θ Ο Υ Σ Α.

Σηκώσου ἀπάνω, μίλησε γιὰ ποι' ἀφορμὴ ἐλιγώθη;

Α Λ Ε Ξ Ι Σ.

Τάχα πρίχου νὰ σοῦ τὸ πῶ, Ἀθοῦσα, δὲν τὸ γνῶθεις;..

- 545 ἐγὼ ἔμαι ἐκεῖνος ὁ φτωχὸς ὅπου τὰ δυό σου μάτια
 μοῦ ἐμασίνε τὴν καρδιά χίλιας φορὰς κομμάτια·
 ἐγὼ ἔμαι ἐκεῖνος ὁ φτωχὸς ὅπου γιὰ σέ, κερά μου,
 χίλιας φορὰς ἐξάψασι μέσα τὰ σωθικά μου·
 ἐγὼ ἔμαι ἐκεῖνος ὁ βοσκὸς ὅπου ἀπόνταν ἐμπῆκα
 550 ἔς τὸν πόθο σου, νεράϊδά μου, πᾶσα δουλειά μου ἐρῆκα,
 πᾶσα δουλειά καὶ ἀνάπαψι, πᾶσα δουλειά καὶ πᾶτα
 δικὸ καὶ φίλο ἐμπιστικὸ συναφορμά σου ἐχάσα·
 τὴ μοναξιά ἔχω συντροφιά, τὰ κλάυματα δροσά μου,
 τὰ συχαναστενάγματα μοῦ θρέφου τὴν καρδιά μου·
 555 ψωμί μὴδ' ἄλλο φαγὸν ἔς τὸ στόμα μου δὲ μπαίνει,
 μὰ τ' ὄνομά σου τὸ γλυκὺ λέγωντας μὲ χορταίνει·
 καὶ ἀπόντας τὸ ὄρα, πλειὰ ὁμορφο μοῦ δείχνει παρὰ κείνο,
 γιὰ τοῦτο ἀπὸ λόγου σου δὲν ἤμπορᾷ μακρύνω,
 μὰ πορπατῶ ἀπ' ὀπίσω σου καὶ βλέπω σε κλερτάτα
 560 σὲ ὄρη καὶ σὲ δάσιτα, κ' εἰς πᾶσα ἄλλη στράτα·
 καὶ ὄντας γυρίσης πρὸς ἐμέ, χώνομαι, μὴν μπὰ λάχη
 τ' ἀμμάτιά σου γιὰ νὰ μὲ δοῦ καὶ πιέσουσί μου μάχη·
 τὴ νύκτα ὅπου βρίσκομαι, ἔς τὸ σπῖτι τὸ δικό σου,
 προσκέφαλο τῆς κλίνης μου ἦν τὸ κτωφιλίό σου·
 565 καὶ ἀληθινὰ θαυμάζομαι πολλὰς φορὰς, κερά μου,
 τὸ πῶς δὲ σ' ἐξυπνοῦσινε τ' ἀναστενάγματά μου...

Μὲ τέτοια πάθη, ἀφέντρα μου, ἔχω τὴν πικραμένη
ζωὴ ἀπὸ πολὺ καιρὸ ὥς ἐδεπᾶ φερμένη·
κ' εἰς τέτοιο τρόπο νὰ περνᾷ πάλι τὴν εἶχα ἀφήτει,
ἂν ἦναι κ' ἤθελα μπορεῖ πλεῖα παρὰ μπρὸς νὰ ζήσῃ·
μὰ ἀπῆς τὸ τέλο τση γροικῶ πῶς εἶναι σιμωμένο,
ὁ φόβος τοῦ θανάτου μου μὲ κάνει τὸν καυμένο
μὲ πᾶσά μου ταπεινῶσι 'ς τὰ πόδιά σου νὰ πέσω
κί' ὅσο μπορῶ καὶ δύνομαι νὰ σὲ παρακχλέσω
γιὰ δουλευτή σου ἐμπιστικὸ καὶ σκλάβο σου νὰ μ' ἔχῃς,
κ' εἰς τούτῃ μου τῇ δούλεψι πλέρωμα, νὰ κατέχῃς,
τὸ πῶς δὲ θέλω, μοναχὰς παρὰ τὸ πρόσωπό σου
νὰ τὸ θ[ωρ]ῶ πασίχρο ὄντας περνῶ ἀπὸ μπρὸς σου...

570

575

Α Θ Ο Υ Σ Α.

Δὲν ὠρπιζα ἀπὸ λόγου σου τὰ μοῦ 'πες νὰ γροικήσω,
γιατὶ σ' ἐκράτου εὐγενικὸ, σὰν κορασά, νὰ ζήσω,
γιὰ κεῖνο δίχως ντήρησι σ' ἔχα 'ς τὴ συντροφιά μου·
μὰ ἐδᾶ θωρῶ τὸ σφάλμα σου, καὶ καίγεται ἡ καρδιά μου·
κχλὰ τὸ λέσι, ὄντας θωροῦ τὸμ ποταμὸ πῶς τρέχει
κιανεῖς σιγά, ὅσον μπορεῖ πρέπει ἀπ' αὐτὸ ν' ἀπέχῃ·
μὲ τση ἐξοδσίς μου σήμερο, καθὼς θωρῶ, μαθαίνω
τοὺς ἄντρες ὅλους νὰ μισῶ καὶ νὰ τσ' ἀπομακρύνω.
Μὰ πότες τέτοιους λογισμούς; πότες ἡ γνώμ' αὐτήνη,
'Αλέξι, σοῦ ἐγεννήθηκε;

580

585

Α Λ Ε Ξ Ι Σ.

Μὰ τὴν ἀληθοσύνη,
ἀπῶστας ἤμουνε μικρὸς σὲ βάστου φυτεμένη
μέσσα 'ς τὰ φύλλα τῆς καρδιάς, σ' ἔχα ζωγραφισμένη·
καὶ ἀγάλια ἀγάλια ἐπλήθυνε ὁ πόθος μετὰ μένα·
σὰ νὰ 'χαν εἴσται δυὸ δεντρὰ ὁμάδι φυτεμένα
ἔκχι με κλώνους τρυφεροὺς καὶ ρίζαις 'ς τὴν καρδιά μου,
καὶ ἐπεριμπλέξε ὥσάν κισσὸς μέσ[τ]ι τὰ σωθικά μου.

590

Α Θ Ο Υ Σ Α.

- 595 Ἄλλαξε, γνώμη, ἄμ πεθυμᾷς, Ἄλεξι, τῇ φιλιᾷ μου,
ἀλλιώς σοῦ τάσσω ὥστε νά ζῶ νά ἔχῃς τὴν ὀργιτά μου...

Α Λ Ε Ξ Ι Σ.

- Ἄλλαξε, ἐσὺ νεράϊδά μου, καὶ ἐμέ τὸ δουλευτή σου
κ' εἰς τὰ πολλά μου βάσανα καὶ πάθη μέ λυπήσου,
γιατὶ σ' ἀμνόγω εἰς τὰ ἴμορφα ματάκιά σου, κερά μου,
600 ὅπου ἔς αὐτάνα βρίσκεται ἡ πίκρα κ' ἡ χαρά μου,
πῶς μέ ζῆλειά παντοτινὴ πασῶν κορσιῶν,
πάσας νεράϊδας ὁμορφῆς καὶ βοσκοπούλας Ἰῶας,
θέλει γροικᾶται ἔς τοῦ ὄρνου τὰ ὕψη τ' ὄνομά σου
νά πηαῖνῃ μέ γλυκὺ σκοπὸ ἄξιό τῆς ὁμορφίᾳς σου,
605 καὶ πλειὰ μέ τὸ τρυγοῦδί μου ὄνομα θέλουν βγάλει
ἔς τὸν κόσμον ὅλον παρὰ ἀλλῆς τὰ πλουμιστά σου κάλλη·
μηδὲ χαρὰ δὲ θέλ' εἴται σὲ σπῆλῃ, οὐδὲ ἔς λαγκάδι,
βουνάρι καὶ εἰς ποταμό, κάμπο, μηδὲ εἰς λειβάδι,
νά μὴν ἀντιλαλῇ γλυκιὰ καὶ νά παινᾷ περίσσεια
610 τὸ εὐγενικό σου πρόσωπο, τὴν ὁμορφιὰν τὴν πλεῖστον·
μηδὲ δέντρο δὲ θέλ' εἴται μηδὲ ποθὲς κανένα
νά μὴ βαστᾷ μέ γράμματα κοφτά καὶ σοθμένα
τ' ὄνομα τ' ὁμορφότατο τὸ Ἀθούσας τῆς ψυχῆς μου,
ἂν ἢ καὶ δώσης γλήγορα τέλος τῆς παιδωμῆς μου...

Α Θ Ο Υ Σ Α.

- 615 Ἀπῆτις τὴν ἀθιβολὴν τούτην δὲ θεὸς ν' ἀφήσης,
ἀφίνω σου πολλὴ ζωή...

Α Λ Ε Ξ Ι Σ.

Ἀθουῶσά μου, νά ζήσης,
νᾶρθω καὶ γὰρ μὴ βρεθῇς τῶρα ἔς τὴν συντροφιά σου,
καὶ ἂ δέμ πονῇς τοὺς πόνους μου, ἄς εἶν' μέ τὴν υἱιά σου.

Α Θ Ο Υ Σ Α.

Ἔλα, γιατί δὲν ἤμπορῶ νὰ κάμω ἀλλιῶς, μὰ πλειό σου
τοῦτο τὸ πρᾶμμα τ' ἄπρεπο μὴ βάλλῃ ὁ λογισμός σου· 620
καὶ μηδὲ λόγο μὴ μοῦ πῆς ποτέ σου ἀπάνω 'ς τοῦτο,
ἂ θές νὰ σμίγῃς μετ' ἐμέ πάντοτες, καὶ θυμοῦ το.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ.

* Ἄν ἔναι καὶ ὅκ τὰ βάσανα νὰ ἤθγαινε ἡ ψυχὴ μου,
ἀπὸ τὰ χεῖλη μου ἐμιλῶ δὲ βιάινει, λυγερὴ μου,
γὰρ τούτῃ μου τῇ παιδωμῇ ποτέ μου πρὸς ἐσένα, 625
μὰ θέλω πορπατεῖ κλιτὰ, πάντα μὲ τ' ὦχ ὀϊμένα,
ὥστε νὰ δώσω τῆς ζωῆς τὸ τέλος τὸ κριμμένο,
καθὼς ἀπὸ τῇ μοῦρᾳ μου θαρρῶ πῶς νὰ 'ν' γραμμένο...

Α Θ Ο Υ Σ Α.

Ἄς πηαίνωμε τὸ λοιπονίς.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ.

* ὦφου, καρδιὰ καϋμένη,
σὲ δυὸ γροικῶ πῶς βρίσκεσαι σήμερο χωρισμένη! 630

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΠΡΑΞΙΣ.

ΠΡΑΞΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ, ΠΑΝΩΡΗΑ, καὶ ΑΘΟΥΣΑ.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

- Αλλοτες ὄντας ἡμου νειὸς κ' ἡμουνε κοπελιάρης,
τῇ δύνامي μου εἶχα καὶ γὼ σὺν πᾶσα παλληκάρι.
δοξότης ἡμουνε καλὸς καὶ ἀγάπου τὸ κυνηγι,
καὶ μὲ τὸ γλάκι μου λαγὼ δὲν ἄφινα νὰ φύγη·
- 5 μὲ τὰ λειοντάργια ἐμάλλωνα, καὶ ἄλλα θεργιὰ περισσὰ
θυμοῦμαι πῶς ἐσκότωσα ὄντε 'ς τὰ δάση ἦσα·
εἶχασιν ὄρεξι πολλὴ καὶ πεθυμιὰ μεγάλῃ
ἢ κορασίδες νὰ θωροῦ τὰ ὀνόστιμά μου κάλλῃ·
εἶχα πολλαῖς ἀγαφτικαῖς, σὺν εἰν' τῶν νειῶν δοσμένο,
- 10 κί ὡς κί ἡ Νεράϊδες μ' ἔχασι περισσὰ ἀγαπημένο.
Μὰ πῶς ἐκαταστάθηκα τῶρα 'ς τὰ γερατειά μου!
ἐπέσασι τὰ δόντιά μου καὶ ἀσπρίσαν τὰ μυλλιά μου,
τὸ πρόσωπό μου ἐζάρωσε κι' ὅλος ἐκατσουινιάσα,
ἐμαύρισε ἡ ὄψι μου, τ' ἀμμάτιά μου ἐτσιμπλιάσα,
- 15 κ' ἡ κορασαῖς μ' ὀργίζονται, δὲν ἤμπορᾷ μὲ δοῦσι,
καὶ τσῆ ἀσκημιαῖς μου ταῖς πολλαῖς φεύγουσι καὶ μισοῦσι·
καὶ εἶδετε σίντα μ' ἔφερε ἡ μοῦρά μου ἡ ἀδέξια,
ὡς κ' ἡ Φροσύνη μοῦ 'καμε σήμερο κουκουρέξια...
Μὰ τὴν Πανώρηα συντηρῶ μὲ τὴν 'Αθούσα πάλι,
- 20 τίβοτας ἐδοξέψασι, γιὰ δαύτως μινὰ τὴν ἄλλῃ
σύρνου λινὰ καὶ ξέλινα, βάνου τάχα καὶ αὐτῆναις
τὸ κέρατο ἀπ' ὀπίσω τους σὺν καὶ τσῆ προβατίναις.

Α Θ Ο Υ Σ Α .

'Σ ὃ, τι ἔδειξες, Πανώρηα, τοῦ Γύπαρι παίνῳ σε,
 καὶ νὰ μὴν ἔχῃς λύπησι 'ς αὐτὸ, παρακαλῶ σε,
 γιὰ τὴν θωρῶ πῶς ὅλοι τῶς θέλουν τὴν ἐντροπὴν μας 25
 καὶ ὅλημερνῆς γυρεύουσι νὰ πάρου τὴν τιμὴν μας·
 καὶ ὥσ' αὖ μᾶς ἐκομπώσουσι, ζῆμνιὸ μᾶς ἐμισοῦσι,
 καὶ ζωντανᾶς 'ς τ' ἀμμάτιά τῶς δὲ θέλου νὰ μᾶς δοῦσι.
 Σὺν τὸ λαγῶ ποῦ ὅλημερνῆς ὁ κυνηγὸς ζυγώνει
 'ς τὸ περιβόλι, 'ς τὰ βουνά, 'ς τὴν κάψα κ' εἰς τὸ χιόνι, 30
 καὶ δὲ βαργιέται κούρασι, δὲ θέλει νὰ σχολάσῃ,
 μὰ παραδέρνει καὶ κοπιᾷ ὥστε ποῦ νὰ τὸν πιάσῃ,
 καὶ ὥσ' αὖ τὸν πιάσῃ ρίχνει τὸν καὶ δὲν τότε χρειάζεται,
 καὶ τὸ ἄλλους ὅπου φεύγουσι τὰ πόδιά του σπουδάζει·
 ἔτσι τὸ κάνουνσι καὶ αὐτοί, κοπιῶν καὶ παραδέρνου, 35
 καὶ ὅλημερνῆς γιὰ λόγου μας σὲ χίλιζ πάθη ἐμπαίνου,
 ὥστε νὰ μᾶς κομπώσουσι, καὶ τότε λησμονοῦσι,
 τὸ μὲ πόθον μας, κ' εἰς ἄλλη νειὰ γυρεύουσι νὰ μποῦσι.

ΠΑΝΩΡΗΑ .

Ξεύρω τὸ πῶς μὲ τὴν καρδιὰ καμνιὰ δὲν ἀγαποῦσι,
 μὰ νὰ μᾶς ἐκομπώσουσι πᾶσκει καὶ κοπιῶσι, 40
 Ἀθοῦσα, σὺν τὸ λὲς ἐσύ· μὰ κάτσεχίε ἀπὸ μένα,
 τὸ πῶς ἀγάπη ἐμπιστικὴ ἂν εἶχα γνωρισμένα
 νὰ 'τὼνε αὐτὴ τοῦ Γύπαρι... ἐγὼ μ' ὅλον ἐκεῖνο,
 σὲ βρόχια κανενὸς ἀνδρὸς νὰ πέσω δὲν ἀφίνω.

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Λόγιασε πῶς οἱ ὄρκοι τῶς χάνονται καὶ σκορποῦσι 45
 'ς τὸν ἄνεμο σὺν τῶν κλαδιῶν τὰ φύλλα ὄντεν ἀθοῦσι·
 πηλοῖς εἶχε πεῖ ὁ Κάλλιστος ποτὲ νὰ λησμονήσῃ
 τῆς Ἐρωφίλης τὸ ὁμορφῆς καὶ γι' ἄλλη αὐτὴ ν' ἀφήσῃ,
 ὁ Κάλλιστος ὅπου ἔμνογε 'ς τοὺς κάμπους κ' εἰς τὰ ὄρη
 πῶς ἡ ζωὴ του μοναχὰς ἦτονε ἐκείνη ἡ κὴρ! 50

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Καλὰ ποῦ μοῦ ἔλεγε ὀψές ἕνας βοσκὸς τὸ βράδυ,
πῶς αἶγα μινὰ σκουληκιὰρὰ χαλᾷ ὅλο τὸ κουράδι.

ΑΘΟΥΣΑ.

Γύρισε... καὶ τὸν κύρη σου θωρῶ σὰ μανισμένο.

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Ἴντα δουλιὰ τὸν ἔχει ἐπᾶ κάτω καταισασμένο!

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

- 55 Μωραῖς κουζουλοκοπελιαῖς, ἴντά ναι τὰ μιλεῖτε;
παρακαλοῦσίν σας, καὶ σεῖς δὲ θεὸ νὰ παντρευτῇτε!
θαρρεῖτε πῶς ὅλοι οἱ βοσκοὶ τῇ Ἰδας σᾶς πεθυμοῦσι,
καὶ σὰν αὐτοὺς τοὺς κουζουλούς τόσα σᾶ; ἀγαποῦσι;
ἐσένα ἃ λείψῃ ὁ Γύπαρις, καὶ Ἀλέξιν πάλι ἐσένα,
- 60 λογιᾶζετε καὶ ἀγαφτικὸ κάνετε μπλεῖο κανένα;
γῆ γιατί παίρνουν τὰ προυκιὰ ὅλοι ὀμπρὸς τὰ τόσα,
ταῖς κούπαις ταῖς ὀλάργυραις, ταῖς φορεσαῖς, τὰ δύσα...
ὥσάν τὸν ἄνεμο θωρῶ ἔτσι σβουρίζει ὁ νοῦς σας,
καὶ δὲ νοᾶτε τὸ καλὸ, καὶ μέναις, τοῦ κορμινοῦ σας!
- 65 ἐσεῖς πατᾶτε σήμερο εἰς τοῦ ὀρανοῦ τὰ ὕψη,
ἀμμεῖ ἔρθει θέλει καὶ καιρὸς ἡ ὀμορφιά νὰ λείψῃ·
τὸ σίδερο ὄντας ἦν πυρὸ ὁ μάστορας τὸ κάνει,
μὰ ὅστερα δὲ μαλάσσεται ποσῶς ὥσάν κρυάνῃ·
λοιπὸ ὅσον ἔχουν τῇμ πυρὰ κί αὐτῇνοι οἱ δυὸ τοῦ πόθου
- 70 καὶ τὴν δουλιὰ ὀρεχτικὴ νὰ πάγῃ ὀμπρὸς πιλόθου,
ἀνοίξετε τ' ἀμμάτιά σας, καὶ μέναις, νὰ δεκτῇτε...
τούτῃ τὴν καλορροϊζικιὰ πάντα μὴν τῇ θαρρῇτε!
Χίλιας φορὰς, Πανώρηα, σοῦ τὸ πα νὰ θελήσῃς,
τούτῃ τῇ καλορροϊζικιὰ ἀλλῆς νὰ μὴν ἀφήσῃς,
- 75 καὶ τώρα πλεῖα παρὰ ποτὲ τὸ λέγω καὶ τῶ δυὸ σας,
τούτους τοὺς δυὸ νὰ πάρετε ἔς τῇ ψῇ μου γιὰ χαλιό σας.
ἦναι κ' ἐκεῖνοι σὲν καὶ σᾶ; πλοῦσοι καὶ μπαρμεινοί,

καὶ ἀπ' ὁλονδῶν τῶν ἀρετῶν τὰς χάρες στολισμένοι·
 ἄλλους δὲ βρίσκω σὺν αὐτοῖς καλὰ νὰ σᾶς ταιριγιάζου,
 κ' εἰς ἀθροπιὰ κ' εἰς τιμὴν, κ' εἰς πλούτη νὰ σᾶς μνοιᾶζου. 80

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Παρακαλῶ ὅσον μπορῶ, κύρη μου, νὰ θελήσης
 ὅγιναι παντρεῖα καμνιᾶς λογῆς ποτὲ νὰ μὴ μιλήσης,
 γιὰτὶ δὲ θενὰ παντρευτῶ σὺν τῷ ἔχεις γροικημ νὰ
 χίλιας φορὰς καὶ πλειότεραις, κύρη μου, ἀπὸ μένα·
 κ' εἰς τοῦτο, μοῦ συμπάθησε, ἀθιαίνω ὅκ τῇ βουλῇ σου,
 μὰ ἔς ἄλλο πρᾶμμα μ' ὀρίζε σὰ δούλη καὶ παιδί σου. 85

ΑΘΟΥΣΑ.

Τοῦτο τὸν ἴδιο λογισμόν ἔχω κ' ἐγὼ ἔς τὸ νοῦ μου,
 νὰ μὴδὲν παντρευτῶ ποτὲ ἂν ἐξανγενούμου.

ΓΙΑΝΝΟΥΔΗΣ.

Τάχα νὰ παντρευτήκετε θαρρῶ παρακαλεῖτε,
 ἔς τὴν ψή μου, θυγατέρες μου, τὴν ὥρα δὲ θωρεῖτε... 90
 μὰ κοκορέξια κάνετε, γιὰ νὰ σᾶς ξαναποῦσι
 τοῦτοι οἱ φτωχοὶ γιὰ λόγου σας πῶς δὲν μποροῦ νὰ ζοῦσι·
 βλέπετε μὴν ἀλλάζουσι τὴν γνώμην τους κ' ἐκεῖνοι,
 καὶ τότες κλάψει θέλετε μετὰ τὴν ἀληθοσύνην.

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Ἄς κάμου ὅ, τι θέλουσι, μόνο ἄς μᾶς ἀφήσου,
 καὶ μὴ μᾶς ἐπειράζουσι σὺν πρῶτας μπλεῖδ', νὰ ζήσου. 95

ΓΙΑΝΝΟΥΔΗΣ.

Ἄμετε ἔς τὴν κατάρα μου κ' ἡ δυό σας, ἔς τὴν ψυχὴν μου
 τίς με κρατεῖ ἔς τὴν πλάτη σας νὰ σπάσω τὸ ῥαβδί μου!

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Γλήγορα, Ἀθούσα, σπούδαξε νὰ φύγωμε ἀπὸ ἔμπρός σου,
 μὴ δοκιμάσωμε βαρὺς ἂν ἦναι ἀμύγδαλός σου. 100

(Τότες μισεύουσι καὶ ἀπομέγει ὁ Γιαννούλης μοναχὸς καὶ
 λείγει).

[ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ]

- Γιὰ δὲ ἔς τὴμ πίστι σου κορμινιά! κάμε παιδιὰ νὰ ὀλπίζῃς
 χαρὰ νὰ πάρῃς ἀπ' αὐτά, καὶ μπλεῖο νὰ μὴ γυορίζῃς
 μὲ τόσα πλεῖσα βάσανα, μὲ ἔγνοιαις καὶ μὲ τρομάρξ,
 νὰ ἔχῃς παντοτινὸ καῦμὸ καὶ γονικὴ κατάρξα!
- 105 τὴμ παῖδα δίδουν τὰ παιδιὰ, γιαῦτως παιδιὰ τὰ λέσι,
 περιττοπλειὰς τὰ θηλυκά!.. ἀνάθεμα ὅσοι κλαῖσι
 σὰ χάσουνε καμινιά ἀπ' αὐταῖς... καὶ τόσο δὲ νοοῦσι
 ποῦ ὅκ τὴμ πολλὴν τους παιδωμὴ βιαινόουσι, νὰ χαροῦσι·
 τοῦταις τὰ σπίτια γδύνουσι, τσῆ φαμελιαῖ; φτωχαίνου,
- 110 γιὰ τούταις οἱ γονεοὶ τους σὲ χίλια πάθη ἐμπαίνου...
 Οἷμένα, κρίνω κ' ἡ δουλιὰ τούτη μὲ θανατώνει,
 μὰ τάσσω σου τὸ πῶς καὶ αὐτὴ δὲ μοῦ τήνε γλυτώνει.
 Μὰ ἐδῶ θωρῶ τὸ Γύπαρι μὲ τὸν Ἀλέξι ὁμάδι...
 μὰ τὴν ἀλήθεια ἀπάνω τω; δὲ βρίσκεται ψεγάδι!
- 115 Πρίχου μιλήσω τίποτας μὲ ταύτους, θὰ μισέψω,
 μὰ καὶ τὴ θυγατέρα μου τάσσω σου νὰ παιδεύω.

ΓΥΠΑΡΙΣ ΑΛΕΞΙΣ καὶ ΦΡΟΣΥΝΗ.

ΓΥΠΑΡΙΣ.

- Σήμερο οἱ κάμποι ἄς ξεραθοῦ καὶ τὰ βουνὰ ἄς βουλήσου,
 ἄς ἄψουσι τὰ δάσιτα καὶ οἱ γιορανοὶ ἄς μαυρίσου·
 ἄς θολαθοῦν οἱ ποταμοὶ κ' ἡ βρύσες ἄς σταθοῦσι,
- 120 τὰ χορταράκια ἄς ξεραθοῦ, τὰ δένδρη ἄς τσακιστοῦσι,
 βοσκὸς μὴ τρῆγουδῇσι πλεῖο, Νεράϊδα μὴ χορέψῃ
 καὶ ἀπὸ τὴ μάντρξ σήμερο κουράδι μὴ σελέψῃ!

ΑΛΕΞΙΣ.

Ὁ ἥλιος ὅκ τὸν οὐρανὸ χάμμι ἔς τὴ γῆ ἄς πέσῃ,
 καὶ ὁ οὐρανὸς τὸν κύκλον του σήμερο ἄς τὸν στρέψῃ.

καὶ τὸ φεγγάρι ἄς χαθῇ καὶ τ' ἄστρα ἄς σκοτεινιάσου,
καὶ ἄς σηκωθοῦσι νέφαλα τὸ κόσμον νὰ σκεπάσου,
ἄς τρέξου αἶμα οἱ ποταμοί, κ' ἡ θάλασσα ἄς πληθύνῃ,
καὶ ἄς κάμῃ νεῖο κατακλυσμὸς τὸν κόσμον νὰ ξεπλύνῃ!

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η.

Βοσκοί, τὰ δάκρυα τὰ πολλὰ ποσῶς δὲ σᾶς φελοῦσι,
μὰ ταῖς καρδιαῖς σας μοναχᾶς καίγουσι καὶ χαλοῦσι. 130

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ.

Ἦθελα νὰ ἐγενήκασιν οἱ ἀναστεναγμοί μου
ζωτικᾶς καὶ λαύρα σήμερον νὰ ἐκαῖγα τὸ κορμί μου·
καὶ ποταμὸς τὰ δάκρυά μου ἤθελα νὰ γενήκα,
λίμνη βαθεῖα νὰ ἐκάνασιν γιὰ νὰ πνιγῶ νὰ ἐμπήκα.

Α Α Ε Ξ Ι Σ.

Κ' ἐγὼ ἤθελα τὰ δάκρυά μου τὸν ἄδην νὰ ἐμπορέσαι
ν' ἀνοίξουσιν γιὰ νὰ μπορῶ ζωντάς μου νὰ ἔμῃ μέσα·
γῆ καθά μου ἀναστεναγμὸς νὰ ἐγένεντο λειοντάρι,
τὴν πρικομένην μου ζωὴν γιὰ μινὰ γιὰ μινὰ νὰ πάρῃ. 135

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ.

Οἱ βαρεμένοι σήμερον τοῦ πόθου ἄς μαζωκτοῦσι,
τὰ βάσανά μου τ' ἄμμετρα καὶ τοὺς καῦμούς νὰ δοῦσι·
κρίσι νὰ ποῦ δὲ βρίσκεται ὡσάν τὴν ἐδικήν μου,
μηδὲ γυναῖκα ἔτσι ἄπονη σάν τὴν ἀγαφτικήν μου. 140

Α Α Ε Ξ Ι Σ.

Ἄς ἔρθου οἱ χαϊράμενοι τὰ δάκρυά μου νὰ δοῦσι,
τοὺς πόνους μου νὰ μάθουσιν καὶ νὰ μὲ λυπηθοῦσι·
ν' ἀλλάξουσιν ἐπὶ τὴν χαρὰν ὅπου ἔχουσιν σὲ πρίκα,
θωρῶντας ἔντα παιδωμὴ γιὰ μινὰ νεράϊδα ἐμπήκα. 145

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η.

Οἱ λύκοι μὲ τὰ πρόβατα θωρῶ πῶς ζοῦ, κ' ἐκεῖνα
μὲ χορταράκια δροσερὰ ζυγώνουσιν τὴν πεῖν·
ἀν' ἡ ἀγάπη κλάυμματα τρώγῃ καὶ δὲ χορταίνῃ,

- 150 γὰ ταύτως κακοροΐζικος ὅποιος σὲ πάθη ἐμπαίνει.
 Βοσκοὶ φτωχοὶ, σκολάσσετε τὸ κλάϋμα καὶ τὸ θρήνο,
 γιατί θωρῶ πῶς εἴμαστε σιμὰ ἔς τὸ σπήλῃο αὐτήνο,
 ὅπου ἡ Νεράϊδα κάθεται χωσμένη, κί ὅποιος θέλει
 νὰ μάθῃ, ἂν ἔναι καὶ καλὸ ἦ καὶ κακὸ τοῦ μέλει
- 155 νὰ ᾿χῃ, τὴν ἐρωτᾷ, καὶ αὐτὴ ζημινί τοῦ προφητεύει,
 καὶ πῶς νὰ διώξῃ τὸ κακὸ ἐκείνη τ' ἀρμηνεύει.
 Σιμώσετε καὶ σεῖς οἱ δυὸ λοιπὸ ῥωτήξετέ τη
 καὶ νὰ σᾶς δώσῃ ἀπόκρισι παρακκλέσετε τη,
 ἂν ἦναι κ' εἰς τὸμ πόθον σας τέλος καλὸ θωρεῖτε,
- 160 καὶ ἱντά ᾿χετε νὰ κάμετε γιὰ νὰ λευτερωθῆτε.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Ἄξιοι δὲν εἴμαστε ἐμεῖς νὰ ἀκούσῃ τῇ μιλιᾷ μας,
 μὰ σὺ Φροσύνη πὲ τσῆ τα τὰ πάθη τὰ δικὰ μας.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

- Φροσύνη ἐσὺ τὸ λοιπονίς γιὰ μᾶς προσκύνῃσέ τη,
 καὶ γιὰ τὸ τέλος τῷ δυονῶ τσ' ἀγάπης ῥώτηξί τη,
- 165 γιὰτ' εἶναι ἡ κόρη ντροπιζὰρὰ πολλὰ, καθὼς γροικοῦμε,
 καὶ μεῖς γιὰ τὴν ἀπόκρισι μιλῶντας τὴν τηροῦμε.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Καλὰ τὸ λέγεις... μὰ καὶ σεῖς γιὰ νὰ τσ' ἀρουκραστῆτε,
 ἔς τὰ τείχη ὄντας μοῦ ἀποκριθῇ σιμώτερα συρθῆτε.

(Τότε πάγει σιμὰ εἰς τὸ σπήλῃο ἡ Φροσύνη, καὶ λέγει περκαλῶντας τῇ Νεράϊδᾳ).

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

- Νεράϊδά μου ὁμορφώτατη, Νεράϊδα πλουμισμένη
- 170 ὅπου σὲ τοῦτο τ' ὁμορφο σπήλῃο κατοικημένη...
 δυὸ κορασιδες ὁμορφαις τοῦτ' οἱ φτωχοὶ ἀγαποῦσι
 καὶ πλερωμὴ ἔς τὸμ πόθον τους ποτέ τως δὲ θωροῦσι!
 (Νεράϊδα τότες ἀπilogᾶται ἀπὸ μέσζα καὶ λέγει).
 Θωροῦσι!

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η.

Καὶ ὀγιά νά τήνε δοῦ γοργὸ ἱντά τους κάνει χρεῖα,
δάχρυα καὶ κλάύματα ἔς αὐτάς, γῆ τῆς θεᾶς θυσία;
(Νεράϊδα τότες τῷ λέγει)

Τῆς θεᾶς θυσία!

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η.

Ἐ τοὺς δυὸ νκοὺς τοὺς θαυμαστοὺς ποῦ ἔναι ὁ Ψηλορίτης 175
σὲ ποιὸ θά θυσιάσωμε, τοῦ Ζεὺς γῆ τσ' Ἀφροδίτης;
(Νεράϊδα τότες τῷ λέγει).

Τσ' Ἀφροδίτης!

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ.

Νεράϊδα, πὲ μού το ἔλλη μινὰ καλλίτερα τ' ἀζάπη,
καὶ ἂν μέλη νά'χη πληρωμὴ ἡ ἐδική μου ἀγάπη;
(Νεράϊδα λέγει).

Ἀγάπη ἔχει!

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ.

Ἀγάπη... ποιά χαρὰ ἀγροικῶ!.. πάθη μου περασμένα, 180
τώρα μοῦ φαίνετε γλυκιὰ καὶ ἀνάπαψι σὲ μένα!

Α Λ Ε Ξ Ι Σ.

Κεὶ μένα ἡ Ἀθοῦσά μου, Νεράϊδα πλουμισμένη,
τάχα σὰν ἔχω πεθυμινὰ, ὁμορφοκαμωμένη...

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η.

Βοσκοί, μὴ τὴν πειράζομε πλειότερα ἔς τὸ θεό σας,
σώνει σας καὶ ἐγροικήσετε καλὰ τὸ ροιζικό σας · 185
σωπάσατε, σωπάσατε, γιατί θωρῶ ὁ πρεσβύτες
ἐβγήκε ἀπὸ τὸν ναὸν ἐτοῦτο τσ' Ἀφροδίτης ·

ἂς πᾶμε νὰ τὸν κάμωμε τὸμ πόθο σας νὰ γινῶση,
καὶ αὐτὸς μπορεῖ μὲ τῇ θεᾷ βοήθεια νὰ σᾶς δώση ·

μὲ πέτε του' χαρίσματα πῶς δίδετε του πλεῖστα, 190
γιατὶ καὶ αὐτοὶ τῇ σήμερῳ σὰν ὅλους ἀκριβήσιν!

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Καλὰ τὸ λῆς ἀληθινά, ἅς παῖμε ὁμπροστά τους,
 Ἀλέξι, νὰ φιλήσωμε κ' οἱ δυὸ τὰ ὀνόματά τους,
 γιὰτὶ πολλὰ μὲ τὴν θεὰ μπορεῖ τὴν Ἀφροδίτη,
 συχνιά, καθὼς ἐγροίκησα, μιλεῖ τση καὶ θωρεῖ τη.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

- 195 Ἀς πηαίνωμε τὸ λοιπονίς· ἔλα καὶ σύ, Φροσύνη,
 νὰ τοῦ μιλήσης πρὸς ἐμᾶς νὰ κάμη ἐλεημοσύνη.
 (Τότες βιαίνει ὁ πρεσβύτες ἀπὸ τὸν ναὸν καὶ λέγει).

Π Ρ Ε Σ Β Υ Τ Η Σ .

- Ἐχάθη ἡ εὐλάβεια σήμερο, σὰ θωροῦσι
 τ' ἀμμάτιά μου, ἀποῦ τσ' ὀρανοὺς καὶ τοὺς ναοὺς μισοῦσι·
 τρεῖς μῆνες ἐδιαβήκασι καὶ ἐδῶ νὰ προσκυνήση
 200 κιανεῖς δὲν ἤρθε ἔς τὴ θεὰ καὶ τάσιμο ν' ἀφήση·
 μὰ κ' ἡ θεὰ, καθὼς θωρῶ, καλὰ τοὺς ἀντιμεύγει,
 μὲ τοὺς θανάτους καὶ ἀστοχιαῖς καλὰ τοὺς ἐπαιδεύγει·
 σπέρνου καὶ δὲ θερίζουσι, τὰ ὥζά τωνε ψοφοῦσι,
 μὰ τὰ σημάδια τῶν θεῶν οὐδὲ ποσῶς ψηφοῦσι·
 205 ἐτύφλωσε ἡ ἀκριβεῖα τὸ φῶς τωνε περίσσα,
 καὶ πᾶσα στράτα τσ' ἀρετῆς σὲ μιὰ μερὰ ἐρῆσα.
 Μὰ πχοί'ναι ἐτοῦτοι ὅπου θωρῶ καὶ ἐρχονται πρὸς ἐμένι;
 κρίνω τὰ λόγια ὅπου ἔλεγα νὰ μῶχου γροικημένα...
 (Τότες γονατίζουν καὶ οἱ δύο καὶ ὁ Γύπαρις λέγει).

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

- Ἄγιε πρεσβύτε τῆς θεᾶς, ἦρθαμε νὰ σ' εὐροῦμε,
 210 τὰ βάσανά μας τὰ πολλὰ νὰ σοῦ ξαγορευτοῦμε·
 καὶ νὰ ζητήξωμε κ' οἱ δυο βοήθεια νὰ μᾶς δώσης·
 καὶ ἀποῦ τσ' ἀγάπη; τὴ σκλαβιά νὰ μᾶς ἐλευθερώσης.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Πρεσβύτε μου ἀγιώτατε, ξεύρω πῶς δὲ μποροῦμε
 ἄλλο βοηθεῖ καλλίτερο ἢ τὴ χρεῖα μας νὰ βροῦμε·

γιατί μπορείς μὲ τὴ θεὰ νὰ κάμῃς νὰ θελήσῃ
τέλος νὰ δώσῃ σήμερον ἔς τὴν ἐδική μας κρίσι. 215

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Πρεσβύτη, βόηθησέ τῶνε τὸ δύνεσαι, νὰ ζήσῃς,
καὶ τέτοιους δούλους ἡ θεὰ νὰ χάσῃ μὴν ἀφήσῃς.

Π Ρ Ε Σ Β Υ Τ Η Σ .

Γερθήτε ἀπὸ τὰ πόδιά μου... ἔς τόση τιμὴ νὰ μπαίνῃ
μηδένας, δίχως τῆς θεᾶς νὰ ἵναι, δὲν τοῦ τυχαίνει. 220

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Τοὺς δουλευτάδες τῶν θεῶν ἔτσι τοὺς ἐτιμοῦσι,
καὶ ὥσάν μικροὺς θεοὺς καὶ σᾶς ἔτσι σᾶς προσκυνοῦσι.

Π Ρ Ε Σ Β Υ Τ Η Σ .

Ἄ θε νὰ σᾶς ἀφουκρασθῶ, ἀπάνω σηκωθήτε
καὶ κεῖνο τὸ χρειάζεστε τώρα μοῦ δηγηθήτε.
(Τότες σηκώνονται καὶ λέσι).

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Ἐγὼ ὁ καυμένος ἀγαπῶ μία ἄγρια κορασίδα,
μνιὰ ἀλύπητη καὶ ἀνέγνωρη παρ' ἄλλη ἐδῶ ἔς τὴν Ἰδα. 225

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Κ' ἐγὼ, πρεσβύτη ἀγιώτατε, μνιὰ κόρη πλουμισμένη
ἀγάπησα, καὶ τὴν καρδίᾳ μῶχει σαῖτεμένη.

(Τότες ὁ πρεσβύτης παρακαλεῖ τὴν θεά).

Π Ρ Ε Σ Β Υ Τ Η Σ .

Θεά μου ὁποῦ ἔς τὸν οὐρανὸ τὸν τρίτο κατοικίσεις
καὶ ἀπὸ δεκεῖ τὰ πράμματα ὅλου τοῦ κόσμου ὀρίζεις, 230

τὴν γῆν, τὸ ψῆλος τοῦ ὀρανοῦ, τὰ βάθη τῆς θαλάσσου,
ἐσὺ τὰ ὀρίζεις μόνιά σου καὶ ἔχεις τα ἔς τὴν ἐξά σου·

τὸν ἄδην, τὸν παράδεισον ἀνοίγεις καὶ σφαλίζεις,
καὶ ὅλαις ταῖς χάρες ταῖς καλαῖς ἐσὺ τῆς ἐχαρίζεις·

τὸ γέλοιο, τὴν ξεφάντωσι, τὸμ πόθο, τὴ χαρά μας 235
κι' ὁ, τι ἄλλος ἀναγαλλιασμὸς βρίσκεται ἔς τὰ κορμνιά μας,

- τὰ δέντρη κι' ὅλα τὰ φυτὰ καὶ ταῖς σποραῖς καρπίζεις,
 τοὺς κάμπους καὶ τὰ δάσιτα καὶ τὰ βουνὰ στολίζεις·
 ἐσὺ τὰ ψάρια τοῦ γιालοῦ μόνιά σου τὰ πληθαίνεις,
- 240 καὶ τὰ σερνούμενα τῆς γῆς μόνο ἐσὺ τὰ φέρνεις·
 κι' ὅλα τὰ ζῶδια τοῦ ὀρανοῦ ἡ χάρις σου κρατεῖ τα
 σὲ σύβασι παντοτινῇ, σὰν πᾶσα εἰς θωρεῖ τα·
 τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ ὀρανοῦ τῇ στράτα ἀρμηνεύεις
 καὶ τοὺς πλανήταις κυβερνᾷς καὶ τ' ἄστρα βασιλεύεις·
- 245 Μὰ πάνω τσ' ἄλλαις χάριτες ἀπῶχει τὸ κορμί σου,
 τὴν ἐγνοια τῶν ἀγαφτικῶν ἐσὺ ἔχεις μοναχὴ σου·
 'ς ἐκεῖνους ποῦ 'σαι ἡ θεὰ μόνο νὰ σὲ γνωρίζου,
 μόνο ἐσὲ νὰ μνόγουσι κι' ὄχι ἄλλη νὰ γνωρίζου·
 ἐσὺ θεὰ ὅκ τὰ βάσανα μόνιά σου τοὺς λυτρώνεις,
- 250 ταῖς πρίκαις τῶνε παίρνεις τῶς, χρὰ τὸς ἐγεμώνεις·
 Γιὰ τοῦτο σὲ παρκαλῶ, θεὰ μου, νὰ θελήσης·
 τοῦτων τῶν δυὸ ἀγαφτικῶν σήμερο νὰ βοηθήσης·
 στράφου, θεὰ, τόση ὁμορριὰ λυπητερὰ καὶ δέ τση,
 τὸ πεθυμοῦσι δὲς τῶνε καὶ παρηγόρησέ τση·
- 255 μὴδὲν ἀφήση ἡ χάρις σου, νὰ πηαίνου νὰ καυχοῦνται
 δυὸ κορασίδες σὰν αὐταῖς τὸ πῶ; δὲ σὲ φοβοῦνται,
 νὰ λέσινε πῶ; δὲ ψηφοῦ καὶ σὲ καὶ τὸ παιδί σου,
 καὶ τῇ φωτιά σα; τῶν θυονῶν πῶ; δύνουνται νὰ σῶσουν,
 καὶ πῶς ἡ δυὸ τῶς μοναχὰς 'ς τὸν κόσμο εἶχαν χάρι
- 260 νὰ σπάσουσι τ' ἄδυνατὸ τοῦ γυιοῦ σου τὸ δοξάρι.
 Μὰ ἐκεῖνην τὴν ἀπόφασιν ὅπου 'δωκεν ὁ Πάρις,
 καὶ τσ' ὁμορφης τὸ χάρισμα μόνια ἔκαμε νὰ πάρης,
 ὄντα τὸ μῆλο σοῦ 'δωκε, θεὰ, τὸ χρουσωμένο,
 κ' ἤλεγε — τσ' ὁμορφότερης θεᾶ; ἄς ἦν δοσμένο!
- 265 παρκαλῶ σε δὲς τῶνε βοήθεια, νὰ μπορέσου
 τσ' ἀγαφτικαῖς τῶνε κ' οἱ δυὸ σήμερο νὰ κερδίτουν·
 καὶ τοῦτοι πάντῃ δοῦλοί σου θέλ' εἶσται ἐμπιστῆμένοι

καὶ τῆς πολλῆς σου δύναμις πολλὰ εὐχαριστημένοι·
 κορμινὰ φεγγαροκούτελα θέλουν σοῦ θυσιάσει
 καὶ ὥστε νὰ ζοῦν τὴν μνήμην σου θέλουσιν ἐορτάζει·
 καὶ ἐγὼ διὰ τὴν ἀγάπην τους ποτὲ τῆς τράπεζάς σου
 δὲ θέλω ἀφήσει νὰ στυστοῦ, θεά μου, τὰ κεργιά σου.

270

ΓΥΠΑΡΙΣ.

Θεά, τὰ βράσxnά μας ἴδέ, θεά, καὶ ἐπάκουσέ μας,
ἔς τὸν πόθον μας τὸν ἄμετρο, καὶ ἐλεημόνησέ μας.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Παρακαλῶ σε, ἅγία θεά, τούτους τοὺς δυὸ λυπήσου,
καὶ πῶς ἀγάπησες καὶ σὺ πολλαῖς φοραῖς θυμήσου.

275 ३

ΑΔΕΞΙΣ.

Πόσαις καθύλαις και καυμούς βρίσκονται εις την καρδιά μου,
 εσύ μπορείς να της θωρήξ, αγιώτατη θεά μου·
 και γιατί ξεύρεις τους καυμούς τσ' αγάπης άπατή σου,
 'ς τὰ βάσανά μου τὰ πολλά και μένανε λυπήσου!
 Έσύ, ποῦ άκλούθας 'ς τὰ βουνά, 'ς τὰ όρη κ' εις τὰ δάση,
 τ' άγαφτικοῦ σου τοῦ όμορφου, πρίχου θεργιά τὸ φᾶσι,
 κ' έκλαψεις εις τὸ ὕστερο τὸ τέλος, τσῃ όμορφιάς σου
 κ' ἤκαμες άνθη κόκκινα τὸ αἷμα τσῃ καρδιάς σου,
 εσύ και με λυπήσου με, θεά, παρακαλῶ σε,
 και τέλος εις τὰ πάθη μου κ' εις τοὺς καυμούς μου δῶσε.

280

285

ΓΥΠΑΡΙΣ.

Αὐτὴ μοῦ καίγει τὴν καρδιά, θεά, τὴν ἐδική μου,
 μὲ τὴν περίσσα ὄργιτα ἀπῶχει τὸ κορμὶ μου·
 γιὰ τοῦτο κάμε τὴ λοιπόν, θεά μου, νὰ γνωρίσῃ
 τὸ σφάλμα της καὶ τὸν φτωχὸν ἐμέ νὰ ἐλθῇ,
 ὅγιά νὰ λέγω ὥστε νὰ ζῶ — ξεύρετε κ' ἡ θεά μου,
 ἡ Ἀφροδίτη ἦτονε αἰτία κ' εἶδα τὴμ πεθυμιά μου.

290

Π Ρ Ε Σ Β Ύ Τ Η Σ .

Ὅκ τὰ σημάδια τὰ γροικῶ, κρίνω τὴν προσευχή σας
τούτη ἢ θεὰ νὰ ἐπάκουσε, καὶ ὅπου καὶ ἂν ἐν μιλεῖ σας.

295 Σκύψετε προσκυνήσετε, καὶ ἐν τῆς ἐδῶ τοῦ βιαίνει...
μὲ τὸ παιδὶν τῆς τὴν θωρῶ κ' εἶναι συντροφισμένη.

(Τότες βιαίνει ἡ θεὰ καὶ ὁ Ἑρωτας ὁ γυιὸς τῆς, καὶ ἡ θεὰ
λέγει).

Θ Ε Α .

Ἐς τὸν οὐρανὸν ἀνέβησαν κ' ἤρθασιν ἔς τὸ θρονί μου,
ἐκεῖ ποῦ ἐκαθόμαστέ μαζί μὲ τὸ παιδί μου,
τὰ παρακάλιά σας, βοσκοὶ καὶ σένανε πρεσβύτη,
300 σὲ λύπη ἐθάλασι πολλὴ κάθα λογιῆς πλανήτη·
κ' ἐγὼ ὅπου δίκαια θωρῶ πῶς εἶναι ἡ πεθυμνική σας
καὶ πλεῖστον πόθον ἔχετε ἔς τούταις ταῖς λυγερὰς σας,
ἐπάκουσά σας καὶ τῷ δυὸ κ' ἤρθα νὰ σᾶς ἐδώσω
θαράπαψι καὶ πλερωμὴ ἔς τὸμ πόθο σας τὸν τόσο.

305 Μηδὲν πρिकाίνεστε λοιπόν, μὰ ἀπὸ καρδιάς χαρῆτε
γιατὶ τὸ τέλος σήμερο τοῦ κόπου σας θωρεῖτε·
σήμερο ξεύρετε, φτωχοί, παύουν τὰ κλύματά σας
καὶ σήμερο τελειώνουσι τὰ παραδέρματά σας·
σήμερο ἀθεῖ ἡ ἀγάπη σας καὶ ὁ πόθος ὁ δικός σας
310 καὶ τὸν καὶ μὲ τῆς πεθυμνιᾶς τελειώνετε κ' οἱ δυὸ σας·
σήμερο ἔς τὴν ἀγκάλη σας θέλετε δεῖ νὰ μποῦσι
ἢ γιαγαφτικαῖς σας καὶ πολλὰ γλυκιὰ νὰ σᾶς φιλοῦσι·
συμπάθειο νὰ ζητήξουσι ταῖς θέλετε ἀγροικῆσει,
ἀνὲν καὶ πείραξι ποτὲ σᾶς δώκxσι καὶ κρίσι.

315 Τούτη τὴν ὥρα ξαργητοῦ ξεύρετε θέλω πέψει
τὸν Ἑρωτα τὸν ἀκριβὸς γυιό μου νὰ τσῆ δοξέψῃ.
Ἑρωτα ὑγιέ μου, τὸ λοιπὸ ἄμε καὶ γύρεψέ τῃ
καὶ ὅσο μπορεῖς ἀδυνατὰ σύρε καὶ δόξεψέ τῃ,
τὰ σωθικά τους, πλήγωσε καὶ ἄψε τους τὴν καρδίαν τους.

τὸν νοῦν τοὺς παραλόγισε, καὶ ἔπαρε τὴν ἐξάν τους, 320
 ταῖς κορσίδες καὶ ταῖς δυὸ κάμε τση νὰ γνωρίσου
 πόση μεγάλη καὶ πολλὴ εἶναι ἡ μπόρεσί σου·
 τὸν φόβο τότε ζύγωξε καὶ ἀποκοτιὰ τοὺς δῶσε,
 τὴν ἐντροπὴ τους ἔπαρε ζημνιό, παρακαλῶ σε,
 καὶ δεῖξέ τωνε φανερά τὸ πῶς χαρὰ σὰν κείνη 325
 δὲν εἶναι σὰν ὄντας μικτῇ τ' ἀντρώγυνο 'ς τὴν κλίνη.
 Ἄμε λοιπὸ προθυμερά, καὶ ὡσὰν ταῖς ἐδοξέψεις,
 'ς τὰ ὕψη πάλι τοῦ ὀρανοῦ ἔλα νὰ με γυρέψης·
 ἐγὼ γυρίζω πάλι ἐκεῖ, καὶ ἐσέ τὴν ἔγνοια ἀφίνω,
 καὶ τούτους τοὺς ἀγαφτικούς σέ σέ τοὺς παρὰδίνω. 330

Ε Ρ Ω Τ Α Σ .

Τὸ θέλημά σου νὰ γενῇ, θεὰ χαριτωμένη,
 κυρία μου καὶ μάνα μου περισσα ἀγαπημένη·
 πρίχου μισέψεις ἀπὸ δῶ πάγω νὰ τση γυρέψω,
 ὅπου καὶ ἂν ἦναι σήμερο, καὶ νὰ ταῖς ἐδοξέψω.

(Τότες μισεύει ὁ Ἑρωτας, καὶ ὁ Γύπαρις λέγει).

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

'Σ τὴ χάρι ὅπου μᾶς ἄξωσες, θεά, σοῦ εὐχαριστοῦμε, 335
 πάντα σέ θέλομε τιμᾶ καὶ νὰ σέ προσκυνοῦμε.

Π Ρ Ε Σ Β Υ Τ Η Σ .

'Σ τὴ χάρι ὅπου μᾶς ἄξωσες, θεά, τὸ δουλευτή σου
 καὶ ὅκ τ' ὀρανοὺς κάτω 'ς τὴ γῆ ἤρθες μὲ τὸ παιδί σου,
 τόσαις καλαῖς εὐχαριστιαῖς σοῦ δίδω ὅσαιςμποροῦσι
 ἡ ἀναπνιά, τὰ χεῖλῃ μου κ' ἡ γλῶσσά μου νὰ ποῦσι. 340

(Τότες μισεύει ἡ θεά, καὶ ὁ πρεσβύτης λέγει).

Π Ρ Ε Σ Β Υ Τ Η Σ .

Μεγάλη χάρι ἡ θεὰ εἶδα νὰ σᾶς ἐκάμη
 νὰ ῥθῃ 'ς τὴ γῆ γιὰ λόγου σας μὲ τὸ παιδὶν τση ἀντάμη·

κί ὥστε νά ζητε εἶναι πρεπό νά τσῆ ἦστε χρητημένοι,
καί κάθε χρόνο ἀπό σᾶ; νά'ναι θυσιασμένη.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

- 345 Τῇμ πεθυμιά σς εἶδετε, καί ἄμετε νά κυχᾶστε...
μὰ τὰ τασίματα κ' οἱ δυο κάμετε νά θυμᾶστε.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Ποτέ μὴ δῶ τὸ πεθυμῶ, ἀνέν καί ὁ, τι ἤταξά της
δὲ θυσιάζω ὥστε νά ζῶ 'ς τούτη τὴν τράπεζά της.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

- Ἄν εἶναι καί ὁ, τι ἔταξα δὲ φέρω νά τσῆ δώσω,
350 ποτέ μὲ τὴν Ἀθουσά μου ξεφάντωσι μὴ δώσω.

Π Ρ Ε Σ Β Υ Τ Η Σ .

Ἄμετε τώρα τὸ λοιπό, παιδιά μου, 'ς τὴν εὐχή μου,
νά σᾶ; θυμοῦμαι τάσσω σας πάντα 'ς τὴν προσευχήν μου·
συρθῆτε ἀπόξω τοῦ ναοῦ, τῇμ πόρτα νά σφαλίσω
καί τὸ περβόλι τσῆ θεᾶ; νά πάω νά ποτίσω.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

- 355 Πρεσβύτη, 'ς τὸ μᾶς ἄξωσες ἡ χάρις σου νά δοῦμε
μὲ λόγια δὲν εἶναι πρεπό νά πολυφχαριστοῦμε,
μὰ μὲ τὰ ἔργα τάσσω σου νά μ' ἔχῃς σὺν παιδί σου,
καί ὡς ἂν ἀγορασμένο σου σκλάβο καί δουλευτή σου.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

- Ὡστε νά ζῶ κ' ἐγὼ ὁ φτωχὸς τὸ ὅμοιο σοῦ τάσσω,
360 καί γιὰ μαρτύρους τὸ ναὸν σοῦ δίδω καί τὸ δάσω,
σκλάβος σου νά 'μαι ἐμπιστικὸς καί πάντα νά γυρεύω,
σὲ καίνο ὅπου δύνομαι κατὰ νά σοῦ δουλεύω.

Π Ρ Ε Σ Β Υ Τ Η Σ .

Εὐχαριστᾶτε τῇ θεᾷ, παιδιά μου, ἀμμί ὅχι ἐμένα,
ὅπου 'ς τὸμ πόθο ἐλεᾷ ἡ χάρις τσῆ πᾶσ' ἔνα.

(Τότες μπαίνει ὁ πρεσβύτερος εἰς τὸ ναὸν καὶ σφαλίζει, καὶ ἀπομένει ὁ Γύπαρις καὶ Ἀλέξις καὶ ἡ Φροσύνη .

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Πχοι' ἄλλη χάρι τὴν σήμερο εἶναι σὰν τῇ δικῇ μου; 365
 ποῦ βρίσκεται ἀναγαλλιασμός ἀπῶχει τὸ κορμὶ μου! . .
 πχοιὰ ἄλλη δροσά, σὰν τῇ δροσά πῶχουν τὰ σωθικά μου,
 γροικῶ καὶ δροσερεύει μου καὶ θρέφει τὴν καρδιά μου!
 Ἐτούτῃ ἡμέρᾳ ἡ σημερινὴ τὰ βόσανά μου παίρνει,
 κ' εἰσὲ παντοτινὴ χαρὰ καὶ ἀνάπαψι μὲ φέρνει . 370
 σήμερο μοῦ εἶπε ἡ θεὰ ποῦρι πῶς θέλω ἀκούσει
 τὰ χεῖλη τῆς Πανώρηας νὰ ποῦ πῶς μ' ἀχαιοῦσι·
 σήμερο θέλω τήνε δὴ τῇ χέρα μου νὰ πιάσῃ,
 νὰ μὲ φιλήσῃ καρδιακά, σφικτὰ νὰ μ' ἀγκαλιάζῃ.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Ποιὸς νοῦς ἦν τόσα ὀλημερνῆς τὰ πάθη φορτωμένος 375
 καὶ ἀπὸ περισσοῦς λογισμοῦς καὶ πρίκαις βαρεμένος,
 νὰ μὴ χαρῇ θωρῶντάς με, νὰ μὴν ἀναγαλλιάσῃ,
 νὰ μὴ φρηνθῇ καὶ αὐτὸς πολλὰ, νὰ μὴ γλυκιὰ γελάσῃ,
 θωρῶντας τόση μου χαρά, τόση καλομοιργιά μου,
 κ' εἰς ἀναγαλλιασμοὺς πολλοὺς ἔστρεψε ἡ πικριά μου! 380
 Ἀπὸ τὴν τόση μου χαρά, ὦ, πῶς δὲν ἀποθαίνω·
 ὦ, πῶς δὲν κουζουλεύομαι κί ὀξω τοῦ νοῦ δὲ βιαίνω!
 Θεά μου, ἐσὲ παρκαλῶ, φύλαξε τὴ ζωὴ μου
 καὶ σμίξε με εἰς μιὰ καρδιά μὲ τὴν ἀγαφτικὴ μου.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Ἀλέξι, ἄς πᾶμε γλήγορα ταῖς λυγεραῖς νὰ βροῦμε 385
 καὶ τ' ὄφελος ὁποῦ ἔκαμε τούτῃ ἡ θεὰ νὰ ᾄδουμε.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Ἄς παίνωμε, μὰ ξέυρετε, καὶ ἐσεῖς νὰ τῶς μιλήτε,
καὶ μὴδὲ χάνεστε ζηνιὸ ὁμπρὸς τῶς νὰ σταθῇτε.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Τρομάσω πλειὰ παρὰ ποτέ, καὶ πλειὰ κτυπᾷ ἡ καρδιά μου,
390 καὶ πλειὰ ἀγροικῶ καὶ πλήθυνε τώρα ἡ πεθυμιά μου.

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΠΡΑΞΙΣ.

ΠΡΑΞΙΣ ΠΕΜΠΤΗ.

ΕΡΩΤΑΣ μοναχός.

Ἄνθρωπος κρίνω ζωντανός 'ς τὴ γῆ νὰ μὴ γυρίζῃ
νὰ μὴ μιλήῃ κακὸ γιὰ μέ καὶ νὰ μὴδὲ μέ βρίζῃ·
ὅλοι μέ κράζουν ἄπονο κοπέλι χωρὶς γνῶσι,
καί, ἂν ἐμποροῦσαν, θάνατο ἐθέλασι μοῦ δώσει·
λέσι πῶς ἡ σαῖταις μου τούταις ἡ χρυσωμέναις 5
ὅπου δοξεύου ταῖς καρδιαῖς πῶς εἶν' φαρμακεμέναις·
συναφορμάς μου σκοτωμοί, πολέμοι καὶ θανάτοι
δηγοῦνται πῶς ἡ θάλασσα καὶ ἡ γῆς εἶναι γεμάτη.
Πάθος μέ κράζου τῆς καρδιᾶς καὶ βάρος μολυθένιο,
ἀπὸ εὐκκριγιά καὶ ἀμελειᾶ 'ς τὸ κόσμον γεναμένο· 10
ντροπὴ μέ λέ 'ς τὰ γερατεῖα καὶ χαλασμός τῆς νειότης,
τῆς ἐντροπῆς προξενητῆς καὶ τῆς τιμῆς προδότης.
Ἄδικον ἔχουσι πολὺ νὰ μέ καταφρονοῦσι,
καὶ γὰρ δὲν τοὺς ὀργίζομαι 'ς ὅ, τι καὶ ἂ θενὰ ποῦσι,
γιατὶ δὲ ξεύρουσι ποσῶς τὸ τί λαλοῦ γιὰ μένα, 15
μὴδὲ ὡς ἐδᾶ δὲν ἔχουσι ποῖος εἶμαι γνωρισμένα.
Ὁ κόσμος πρίχου νὰ σταθῇ ἐγὼ 'μαι γεννημένος
θεὸς ἀπάνω τσ' ὀρχνούς περίσσα μπορεμένος,
θεὸς ἀπ' ὅλους τοὺς θεοὺς κἀνὼ συχινὰ καὶ τρέμου
'ς τὴ δύναμί μου τῆμ πολλή· μὴδὲ κακὸ ποτέ μου 20
δὲν ἔκαμα, μὰ μάλιστα καλὸ ποτὲ κιανένα
δὲν ἔχει ἀρχὴ μὴδ' ἀγαθὸ τέλος, παρὰ ἀπὸ μένα·
συναφορμάς μου εἰσὲ χαραῖς ὁ κόσμος δὲ γυρίζει,
μὰ πᾶσα πρᾶμμυ θρέρεται καὶ ἀνθεῖ καὶ λουλουδιζει.

- 25 Ἐγὼ δὲν εἶμαι τῇ ἐντροπῇ μεσίτης, σὰν μὲ λέει,
μὰ εἶμαι τῇ τιμῇ βουλή, τέλος ἀρχὴ καὶ μέση·
τὸν νοῦν φωτίζω τῶν χοντρῶν, τοὺς πελελοὺς φρονεῖω,
διατάσσω τοὺς εὐγενικοὺς, καλὰ δὲν τοὺς ὀδεύω.
Συναγορμαί μου οἱ λογισμοὶ τῶν χοντρικῶν ψιλαινου,
- 30 Ἐς τὰ ὕψη τοῦ ὀρανοῦ πετοῦ καὶ ἀπάνω πλεῖα ἀντιβαίνου·
τὰ ἔργα μου ταῖς διαφοραῖς τῶν βσιλειάδω σάζου,
καὶ τὸ ὄργιταῖς τοὺς παύουσι καὶ ταῖς μαλλιαῖς σκολάζου.
Μηδὲνα ἢ σαῖταις μου ποτὲ δὲν θανατώνουν,
μόνο γλυκιὰ καὶ ἀπαλαφρὰ πᾶσιν καρδιὰ πληγώνουν,
- 35 γιὰ νὰ ᾖ αἰγάπη πάντοτε καὶ ὁ κόσμος νὰ πληθαίνῃ
καὶ ὁ θάνατος νὰ μὲν μπορῇ τὸ ἄνθρωπος νὰ λιγαίνῃ·
καὶ ὅσοι ἀπ' αὐτὸ χαθούσινε, τόσο ἀπὸ μὲ γεννοῦνται,
καὶ ἀπὸ τὸν κόσμον οὐδὲ ποσῶς γιὰ τοῦτο δὲ ξοφλιοῦνται.
Ἡ ἀγρυπνία συντρόφισσα μοῦ εἶναι καὶ ἡ προκοσύνη,
- 40 ὁ κόπος, ἡ ἀπομονὴ καὶ ἡ ταπεινοσύνη·
μὲ τὴν ὀλπίδα θρέφουμαι καὶ μὲ τὸ θάρρος μόνο,
καὶ ὅσο περνοῦσι οἱ καιροὶ πλείοτερον μεγαλώνω.
Ἡ κατοικία μου ἔς τᾶμορον κορμινὰ τῶν κορσιδῶν
βρίσκεται, καὶ ταῖς πληγωμαῖς ἀπὸ δεκεῖ τῇ δίδω·
- 45 ἐκεῖ καὶ ταῖς σαῖταις μου βροτῶ καὶ τὸ δοξάρι,
καὶ ἐκεῖ ταῖς φυάνω, καὶ ἔδεκεῖ τοὺς βάνω τὸ ξιφάρι·
τριγύρου τῶνε πέτομαι, τριγύρου διαφεντεύω,
καὶ τ' ὁμορφό τῶνε κορμὶ πάραυτα· τὸ δοξεύω·
ὦραις ἔς τὰ φρύδια χώνομαι μνιαῖς κορσιδῶν, καὶ ὦραις
- 50 τὸ ἄλλῃς εἰς τ' ἀμματόκλαδα γῇ μέσα ἔς ταῖς δυὸ κόραις
τῶν ἀμμητιῶν, γῇ ἔς τὰ γλυκὰ χεῖλη τὰ κορσιδῶν,
γῇ εἰς τὰ σγουρά τῇς κεφαλῇς τὰ παραχρυσωμένα,
γῇ ἔς τὸ λαιμό, γῇ ἔς τὰ βυζά, γῇ ἔς τὴ χιονάτη χεῖρα,
καὶ χίλια στῆθη ἀπὸ δεκεῖ πληγώνω πᾶσα μέρα.
- 55 Φτερούγαις ἔχω καὶ πετῶ καὶ εἰς πᾶσιν τόπον πηγαίνω,

κι' ὥραις 'ς τὰ ὕψη πέτομαι, κι' ὥραις 'ς τὰ βάθη ἐμπαίνω·
 κι' ὥραις 'ς τοὺς κάμπους πορπατῶ, κι' ὥραις 'ς βουνὰ καὶ δάση
 καὶ στράτα δὲν εὐρίσκεται ποτὲ νὰ μὲ κουράσῃ·
 ἄρχοντες, πλούτους, βασιλείους, σκλάβους, πτωχοὺς καὶ δούλους
 μὲ δίχως· ἵτῃρσι καμνιά σύρνω δοξεύω τῇ οὐλούς. 60
 Καὶ ἐποῦταις ἡ σαῖταις μου ἔχουσι πλεῖστα χάρι,
 τὸμ πόθο καθαμνιάς μπορεῖ νὰ δώσῃ καὶ νὰ πάρῃ·
 σὲ κάθα ἓνα πλερωμὴ δίδω σὰν τοῦ τυχαίνει,
 καθὼς θωρῶ τῇ δούλειψι ἀπῶχει καμωμένη·
 τσ' ἀνάμελους καὶ ἀκόπιαστους δίδω εὐκαιρὰ τὴν κρίσι, 65
 μὰ ὅποιοι ἀπὸ καρδιὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ μὴδὲ ὀκνήσῃ...
 Γιὰ ν' ἀγαποῦσι ἐμπιστικὰ κ' οἱ δυὸ βοσκοὶ οἱ καὶ ὤμει
 σήμερο θέλουσι βρεθῇ πολλὰ εὐχαριστημένοι,
 γιὰτὶ ἠῤῥηκα ταῖς λυγεραῖς τούταις ὅπου τσῇ ἐκρίνα
 καὶ ἀνάπαψι νὰ πάρουσι μὴδὲ ποσῶς τσ' ἀφίνα, 70
 καὶ ἐδόξεψά τῃ ἀδυνατὰ καὶ ἀψὰ τὰ σωθικά τους,
 κί ὥς μ' ὥρισε ἡ μένα μου παραῦτα ἐδόξεψά τους.
 Ἐν' ταῖς ἐδῶ ποῦ βιαίνουσι... τῶρα θαρρῶ γροικοῦσι
 πόση λακτάρα καὶ καὶ μὸ ἔχουσι ὅσοι ἀγαποῦσι.
 (Τότες μισεύει ὁ Ἐρωτας καὶ βιαίνει ἡ Πανώρη καὶ ἡ
 Ἀθοῦσα).

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Πχοὶ λογισμοὶ ἐγεννήθησαν, Ἀθοῦσα, 'ς τὴ καρδιά μου, 75
 κ' εἶναι λίγη ὥρα ὅπου γροικῶ καὶ ἄρτου τὰ σωθικά μου·
 ἡ δύναμί μου ἐχάθηκε, κ' ἡ ψή μου ἀπολιγνίνει
 καὶ ἀπὸ τὸ στηθός μου ἀναπνειά σὰν πρῶτα· δὲν ἐβιανίει·
 τὰ μέλη μου οὐλα κύβουνται κ' εἶναι ἀπονεκρωμένα,
 καὶ ὁ λογισμός μου, κάτεχε, δὲν εἶναι μετὰ μένα. 80
 Τρέμω καὶ δὲν κατέχω πῶς νὰ σοῦ τὸ μολογήσω,
 κ' ἵντα νὰ κάμω 'ς τὴν φορὰ ἐτούτῃ νὰ ῥωτήσω·
 μὰ ἔχωντας θάρρος εἰς ἐσέ, σὰ νὰ σοῦν ἀδερρὴ μου,

νά σου ξαγορευτῶ λοιπὸ θέλω τῇμ παιδωμῇ μου.

- 85 Ἀπὸ ταχειᾶ ἔς τὸ σπίτι μας κάθωντας μετὰ σένα,
τὰ βάσκανα ἐθυμήθηκα ὅπου ἔχω καμωμένα
τοῦ Γύπαρι, καὶ τὸ ζημινὸ ἀρχίζω ν' ἀτιμάζω
τῇ νειότη μου κί ἀλύπητη πολλὰ νὰ τήνε κράζω,
λέγωντας — πῶς δὲν εἶν' πρεπὸ τοῦτος ὁ νεῖος γιὰ μένα

- 90 νὰ μηδὲν ἔχη ἀνάπαψι ἔς τὸ κόσμον γνωρισμένα!
πχοιδῶ, εἶναι μπορεζάμενο γιὰ λόγου μου νὰ δώσῃ
τέλος κακὸ γεῖς ἀνκουρος μὲ παιδωμῇ του τόση,
γεῖς ὅπου μ' ἀγαπᾷ πολλὰ κ' ἔχει με ὥσάν τῇ ψῇ του
καὶ τὴν ζωὴν μου πεθυμᾷ πλεῖα παρὰ τὴν δικήν του!

- 95 Μὰ δὲ θ' ἀρχίσω νὰ παινῶ πλεῖσα τὴν ὁμορρίαν του,
νὰ ἐρέγωμαι τὰ ἥθη του καὶ τὴν πορπατηξάν του·
μὰ τί θὰ λέγω παρχμπρός... τότες ἐδοξευτήκα
τὰ σωθικά μου τὸ ζημινὸ, κ' εἰς τὴν ἀγάπῃ ἐμπῆκα.

Καὶ τώρα πεθυμιὰ πολλὴ ἔχω νὰ τοῦ μιλήσω,

- 100 ἔς τὰ βάσκανα ποῦ τ' ἄζωσα συμπάθειο νὰ ζητήσω.
Ἄφτω, κρυαίνω, καίγομαι, τρομάσω καὶ φοβοῦμαι,
ἀποκοτῶ καὶ χάνομαι καὶ δὲν κατέχω ποῦ μαι...
Ἀθοῦσα δός μου ἐσὺ βουλή, πές μου πῶς θεῖς νὰ δώσω,
καὶ τῇ ζωῇ μου σήμερον πῶς νὰ τήνε γλυτώσω;

Α Θ Ο Υ Σ Α.

- 105 Πανώρηα, ἔς τόση παιδωμῇ βρίσκομαι ὥσάν καὶ σένα,
τὰ σωθικά μου καίγει τα τέτοια φωτιά καὶ μένα.

Ἀλέξις ἦρθε ἀπὸ ταχειᾶς τόσο γλυκιὰ ἔς τῇ ψῇ μου,
ὅπου γροικῶ γιὰ λόγου του καὶ χάνεται ἡ ζωὴ μου,
καὶ ἂν δὲν τὸν εὔρω ὁ γλήγορα βοήθειξ νὰ μοῦ δώσῃ,

- 110 ὁ πόνος τοῦτος τῇς καρδιᾶς μὲ θέλει θανατώσει·
λιγὸ ν' αἶ ὅπου ῥθε ὁ λογισμὸς ἐτοῦτος εἰς τὸ νοῦ μου,
μὰ ἂν ἤτονε πολλοῦ καιροῦ, ἄλλοι τοῦ βρίζικοῦ μου!
ἐσφάζουμου, ἐγρεμνίζουμου, ἡ μόνια παιδωμῇ μου

δίχως βοήθεια ἐδύνετο νὰ πάρῃ τὴ ζωὴ μου.
 ὦρου, πῶς εἶναι μπορετὸ γεῖς νέος ἢ ἀπομένη 115
 τέτοια ζωὴ πολλοῦ καιροῦ τόσα βασανισμένη!
 πῶς εἶναι μπορεζάμενο καὶ Ἀλέξις νὰ ἐδυναστῇ
 τὰ λόγια μου τὰ σφακτικὰ σήμερο ν' ἀφουκράστῃ,
 σήμερο ὅπου τοῦ ἴλεγα ποτὲ νὰ μὴν τρομήσῃ
 νὰ μοῦ σιμώσῃ ὁ ταπεινὸς ὅσο καιρὸ καὶ ἂ ζήσῃ! 120
 τῶρα γνωρίζω ἀπαρθινὰ πῶς ἦτο λιγωμένος,
 ὄντας 'ς τὰ πόδια μου ἔπесσε κρυὸς καὶ χλωμιασμένος·
 τῶρα πιστεύω τοὺς καὺμοὺς ὅπου 'χε ἡ καρδιά του,
 καὶ τὸ καὺμὸν ὅπου ἔβραζαν μέσα τὰ σωθικά του.
 Ὅπου καὶ ἂν ἦσαι πρίβαλε, Ἀλέξι, νὰ σ' ἀγγίσω 125
 καὶ τοὺς καὺμοὺς ἀπῶχω μέσ' τὰ σωθικά νὰ σθύσω!
 νὰ τρέξω νὰ σ' ἀγκαλιαστῶ, νὰ πῶ — συμπαθήσέ μου...
 ἂ σοῦ ἴδωκα ποτὲ καὺμό, Ἀλέξι ἀγαφτικέ μου...

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Τοῦτ'α τὰ λόγια ἄς πᾶψωμε, καὶ στράτα ἔλλη ἄς βροῦμε,
 πρίχου περάσῃ σήμερο 'ς τὴ χάριν τους νὰ μποῦμε. 130

ΑΘΟΥΣΑ.

Ἄς πᾶ νὰ τοὺς γυρέψωμε... μὰ στάσου, κ' ἡ Φροσύνη
 προβαίνει ἐδῶ 'ς τὴ συντροφιά νὰ πᾶμε μετὰ κείνη.

ΦΡΟΣΥΝΗ, ΠΑΝΩΡΗΑ καὶ ΑΘΟΥΣΑ.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Ταῖς κορασίδες συντηρῶ καὶ θενὰ τοὺς σιμώσω...
 καὶ τὸ ὄφελος ὅπου ἴκαμε ὁ Ἑρωτας νὰ γνῶσω·
 μὰ φαίνεται μοι βλέπω τὴν 'ς τὴν ὄψι ἀλλαμμέναις, 135
 γιὰ τοῦτο κρίνω ἀληθινὰ νὰ τσ' ἔχῃ δοξασμέναις...
 ὦ κορασαῖς εὐγενικαῖς, χαίρεστε ὅσον μπορεῖτε,
 γιὰ τὸ ποτὲ σας πεῖραξι σὺν πρῶτας δὲ θωρεῖτε.

- Ἀλέξις μὲ τὸ Γύπαρι, ὁποῦ σᾶς ἐπειράζα
 140 καὶ ἀλύπηταις καὶ ἀνέγνωραις κι' ἀσπλαχναῖς σᾶς ἐκράζα,
 ἐμνόξασίνε σήμερο τὸμ πόθο σας ν' ἀφήσου
 κι' ὥστε νὰ ζούσινε κ' οἱ δυὸ νὰ μὴ σᾶς ἐμιλήσου·
 μὰ ἄλλαις νὰ ἔβρουσι κορχαῖς ὁποῦ νὰ τσ' ἀγαποῦσι,
 καὶ ἐσᾶς δὲ σᾶς λογιάζουσι ὅσον καιρὸν καὶ ἃ ζοῦσι.
 145 Χαίρεστε τὸ λοιπὸ κ' ἡ δυό, γιατί θωρῶ ἐβγαλμέναις
 βρῖσκεστε ἀποῦ τὴμ πείραξι ὁποῦ 'στε μεπερδεμέναις.

ΠΑΝΩΡΗΛ.

- Εἰς τὴν καρδιά μου ἐγροίκησα τόσα γλυκιὰ νὰ μποῦσι,
 Φροσύνη, τ' ἀποταχυνὰ λόγια ποῦ σοῦ 'χα ἀκούσει,
 ὁποῦ ζημιὸ ἐποφάσισα τοῦ Γύπαρι νὰ δώσω
 150 τὴν πλερωμὴ ὁποῦ τοῦ 'ρχεται 'ς τὸμ πόθον του τὸν τόσο·
 καὶ προξενίτρα ἐθέλησα κιῶλας ἐσὲ νὰ κάμω,
 ἂν ἔναι κ' ἦναι ὀρεκτικὸς νὰ κάμωμε τὸ γάμο·
 εὔρέ τονε τὸ λοιπονίς, καὶ πέ του νὰ κατέχη
 τὸ πῶς γυναῖκα σήμερο βλοητικὴ του μ' ἔχει·
 155 μόνον ἄς βρῇ τὸν κύρη μου νὰ δώσῃ τὴν εὐχὴν του,
 καὶ ὁ γάμος τοῦτος νὰ γενῇ κιῶλας μὲ τὴν βουλήν του.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

- Τὸ γιατρικὸ 'ς τὸν ἄρρωτο δίδουσι πρὶ ἀποθάνῃ,
 καὶ πρὶ βρωμέψῃ ἡ πληγὴ τσῇ βάνου τὸ βοτάνι·
 τῶρα ποῦ τὴν ἀγάπη σου ἔσθυσε, καὶ ξαχῆκε
 160 τὸμ πόθον του, καὶ 'ς ἄλλονῶν καλλίτερον ἐμπῆκε,
 πῶς εἶναι μπορεζάμενον 'ς τ' ἀρχῇά του νὰ γυρίσῃ
 καὶ μινὰ κακοθελήτρα του ἴσα σου ν' ἀγαπήσῃ;
 ἐγὼ δὲμ πάγω νὰ τοῦ 'πῶ γιὰ σένα τέτοιο λόγο,
 γιατί δὲν κάνω ὄφελος τίβοτας μπλεῖο, σ' ἀμνόγω.

ΠΑΝΩΡΗΛ.

- 165 Σὲ σένα παραδίδομαι καὶ βουήθα μου, Φροσύνη...
 ἄμ' εὔρέ τονε σήμερο νὰ κάμῃ ἐλεημοσύνη!

τόση φωτιά 'ς τὰ σωθικά βαστῶ συναφορμάς του,
ὥση ἀλλότες ὄργιτα καὶ κακοσύνη ἐδάστου.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η.

Πῶς εἶναι μπορεζόμενο τὸ χιόνι νὰ ἐξεστάθῃ
ὅπου 'χες μέσα 'ς τὴν καρδιά, κί ἡ γιόργιτα νὰ ἐχάθῃ; 170

Π Α Ν Ω Ρ Η Α.

Δὲ ξεύρεις πῶς ἐρράϊσε σήμερο ἡ καρδιά μου
καὶ εἰς πόθο ἔστρεψε ζημιὸ καὶ ἀγάπη ἡ γιόργιτά μου!
καὶ τῶρα τόσα 'πεθυμῶ νὰ τότε δῶ, ποῦ κρίνω
πῶς ἂν ἀργήσω νὰ βρεθῶ, Φροσύνη, μετὰ κεῖνο,
τούτῃ ἡ περίσσα πεθυμιὰ μὲ θέλει θανατώσει, 175
γιαῦτως ζετρέχωντάς τονε πάγω νὰ μὲ γλυτώσῃ.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η.

Ἔρωτα, δίκαιε κριτή, τάχα νὰ τὸ κατέχῃς
πῶς τόση δύναμι βαστάς καὶ τόση χάριν ἔχεις·
Ἔρωτα, πρέπει νὰ σέ λέ, τῷ σκληροκάρδῳ χάρο,
τῶν κορσιδῶ δικτακτής, ῥαβδί τῶμ πεισματοάρω· 180
Ἔρωτα, τὴμ περίσσα σου κι' ἄμετρη δικηοσύνη
πρέπει ὅλοι νὰ τὴν προσκυνοῦ, μὲ τὴν ἀληθοσύνη.

Π Α Ν Ω Ρ Η Α.

Ἴντα δηγᾶσαι μέσα σου, καὶ σεῖς τὴν κεφαλή σου;

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η.

Τὰ λόγια τ' ἀποταχυνὰ δηγοῦμαι τῇ ἐμυτῆς σου·
« τάχα νὰ ἐσμίξα τὰ βουνὰ καὶ νᾶρθασι τὰ ψάρια 185
νὰ βοσκηθοῦσι σήμερο τῆς Ἰδας τὰ χορτάρια...

Π Α Ν Ω Ρ Η Α.

Τοῦτα κι' ἄλλα πολλὰ 'λεγα, μὰ ἐδᾶ τὰ μετὰγνώθω,
γιατὶ ἄλλῃ εἰς τὰ σωθικά φωτιά καὶ λαύρα γνῶθῃ.
Ἐδᾶ πιστεύω τοὺς καῦμούς, ἐδᾶ τὴν πρικομένη
τύχη γνωρίζω μιᾶς καρδιάς τοῦ πόθου βαρεμένη. 190

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Τοῦτα ἤπρεπε νὰ τὰ θωρῇ; προτῆτερα λιγάκι,
μὰ ἐδᾷ δὲν κάνεις τίβοτας, ἂν ἦπιες καὶ φαρμάκι.

Π Α Ν Ω Ρ Η Α .

Ὅϊμένα ἡ κακορροϊζικη... γῆς, σκίσου, ρούφηξέ με...

γῆ ἐσὺ οὐρανὲ τῇ σήμερο πέσε καὶ πλάκωσέ με·

- 195 ἄλλος κιανεὶς δὲ μοῦ ᾿φταιξε, μόνο ἡ ὀρεξί μου,
μὴδ' ἄλλο ἔχω σήμερο ὀχθρὸ σὰν τὸ κορμί μου...
ἀνὲν καὶ θενὰ γδικηωθῶ ᾿ς τὸ φταίσιμο ἀπατή μου,
πρέπει νὰ δώσω σήμε[ρο] τέλος εἰς τὴ ζωὴ μου.

᾽Ω, πόσαις πρίκαις καὶ καῦμούς τῶρα μοῦ πρέπει νὰ ᾿χω,

- 200 κ' εἰς ἄλλη πλειὰ χειρότερη κακομοιργιὰ νὰ λάχω!

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Κλαίγεις... καὶ πόσα κλάῦματα νὰ ᾿χουσι ὀγιά σένα
τ' ἀμμάτια τοῦ κακόμοιρου τοῦ Γύπαρι χυμένα!

Α Θ Ο Υ Σ Α .

Νὰ ᾿χη ὄργιτα ὁ Γύπαρις εἶναι πρεπὸ σέ σένα,
γιατὶ περίσσα βάσανα τοῦ ἔχεις καμωμένα...

- 205 Μὰ γὼ ποιὰ πείραξι ἤδωκα τ' Ἀλέξη τοῦ δικοῦ μου,
καὶ θε νὰ δώση βάσανο ἐτοῦτο τοῦ κορμινιῦ μου;
σήμερο μοῦ ᾿πε μοναχὰς πῶς μ' ἄγαπᾷ, Φροσύνη,
κ' ἐγὼ τόσα ἐτυφλώθηκα πολλὰ τὴν ὥρα ἐκεῖνη,
ὅπου δὲν ἤξερα νὰ πῶ τ' ἤθελε ἡ καρδιά μου,
210 καὶ κεῖνο ὅπου πάντοτες ἤτονε πεθυμινὰ μου·
μὰ κεῖνος ἤτονε πρεπὸ, Φροσύνη, νὰ λογιάση
τὸ πῶς δεντρὸ δὲ κόβεται μνιᾷ τσηκουριᾷ ᾿ς τὰ δάση.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

Τὸ σράλμα βλέπω σὰ γενῇ, πῶς καθζεις σπουδάζει
μ' ὁμορφα λόγια ὅσον μπορεῖ ᾿ς τὸ ᾽στερο νὰ σκεπάξῃ·

- 215 μὰ ξεύρετε πῶς μνιὰ κερδιά τοῦ πόθου πληγωμένη,
καθὼς λογιάζει πᾶσα εἰς, τόσα εὐκολα δὲ βιζίνει.

Μὰ ἐδῶ προβαίνει ὁ κύρης σου, κρίνω σάν τὸ γροικῆση,
ἀντίδικός σας καὶ τῷ δυὸ περίσσεα νὰ μιλήση.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ, ΠΑΝΩΡΗΑ, ΑΘΟΥΣΑ καὶ ΦΡΟΣΥΝΗ.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Καλέ, καὶ πόθε τὸ κρατεῖ; νὰ μὴ θέλει νὰ πάρη
τὸ Γύπαρι ὄγι' ἄντρα της, πλοῦσο καὶ παλληχάρι! 220
καὶ δὲ λογιάζει ἡ πελελὴ τὸ πῶ; δὲ βρίσκει ἄλλο,
νὰ τήνε θέλῃ σήμερο δίχως προικιὸ μεγάλο...
Κ' ἐγὼ 'ς τὴ ψή μου, ἂν ἤξευρα νὰ πιάτῃ τὰ πλατειά της,
ἐτοῦτο τὸ κουράδι μου δὲ δίδω σὲ προικιά της ·
τοῦτος γιατί τὴν ἀγαπᾷ δίχως προικιά ζητᾷ τη, 225
μόνο μὲ τὸ ποκάμηστο γδυμνὴ εἰς τὸ κρεββάτι ·
μὰ ἄλλος, θαρρεῖτε, παίρνει τη; παρὰ νὰ μὲ ξεσκίση,
νὰ πάρη τὸ κουράδι μου, τὸ σπίτι μου νὰ γδύσῃ!
'Εδιάβησαν οἱ παλαιοὶ χρόνοι τῶν περσμένω,
ὅπου προικιὸ κανεῖς βοσκὸς δὲν εἶχε γνωρισμένο · 230
μὰ ἐδᾶ 'ναι τὰ προικιά ἀφορμὴ καὶ κάθεται χωσμένη
πολλαῖς φοραῖς μνιὰ κορασά ὁμορφοκαμωμένη,
κι' ὥσάν γρηχὲ τὴ νειότη της τὴν πρικαμένη ἐκείνη
ὀγιά τὴ χρεία τοῦ προικιοῦ νὰ διάβῃ τὴν ἀφίνει.
'Ω καλορροῖζικοὶ καιροὶ ἀλλότεις ποῦ ἦσαν ἐκεῖνοι, 235
ὄντα προικιὸ τῆς κορασᾶς ἦτον ἡ προκοσύνη,
ἡ προκοσύνη κ' ἡ τιμή, κ' ἡ φρόνεψι ἡ μεγάλη,
τὰ λόγια της τὰ φρόνιμα καὶ τᾶμορφά της κάλλη.
Μὰ τὴμ Πανώρηα συντηρῶ μαζὶ μὲ τὴν 'Αθούσα...
ὦ, τι κι' ἂ ἤλεγα θαρρῶ ἐστέκα κι' ἀγροικοῦσα... 240
Δὲν ἔβαλλες, Πανώρηα, τὰ λόγια μου 'ς τὸ νοῦ σου,
βούλεσαι τὴν κατάρα μου νὰ πάρῃς τοῦ κυροῦ σου;

ΠΑΝΩΡΗΑ.

- Κύρη μου, ξεύρωντας τὸ πῶς ὄπχοι δὲν ἀφουκροῦνται
τὰ λόγια τοῦ κυροῦ τῶνε ὀγλήγορα χαλοῦνται,
245 ἐλόγιασα τὸ Γύπαρι νὰ πάρω σὰν ὀρίξης
ἄντρα μου, ἀπῆς νέον καλὸν κί ἄξο τόνε γνωρίζεις...

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

- Ἀρέσει μου, Πανώρητ, νὰ κάμης τὴν βουλὴν μου,
καὶ θέλεις ἔχεις πάντα σου, κάτεχιε, τὴν εὐχή μου·
ξεύρεις πολλὰ μ' ἐπίκρανες, μὰ ἄς ᾔν' συμπαθισμένο,
250 τοῦτό 'ναι νὰ τὸ κάνοῦσι τῶν κορκοῦ δοσμένο.
Καὶ σὺ μὲ τὸν Ἀλέξι σου ἴντά 'χεις καμωμένα;
'Αθοῦσά μου, ἄφης τὰ πολλὰ καὶ γροίχησέ μου ἐμένα,
σὰν τὸν Ἀλέξι, κάτεχιε, ποτέ σου δὲ θές πάρει
πλοῦστο, καλὸ καὶ φρόνιμο κί ὁμορφο κοπελιάρη...
255 βλέπεσαι μόνο 'ς τὸ 'στερο μὴδὲν τὸ μετανιώσης,
καὶ ἀπὸ τὴν πρίκκ θάνατο εἰς τὸ κορμί σου δώσεις...

ΑΘΟΥΣΑ.

- Ἀπῆτις ἡ Πανώρηα τὸ Γύπαρι θὰ πάρη,
θέλω κ' ἐγὼ τὸ λοιπονίς τοῦτο τὸ παλληκάρι·
καὶ σένα δίδω τὴν ἐξὰ τὸ πρᾶμμα νὰ τελειώσης,
260 καὶ ὥσάν παιδί σου νὰ 'μουνε τ' Ἀλέξι νὰ μὲ δώσης.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

ᾠ, τὴν εὐχή μου νὰ 'χετε... ἄς πᾶμε νὰ τσῆ βροῦμε
καὶ τὰ μαντάτα τὰ καλὰ τοῦτα νὰ τοὺς εἰποῦμε.
Φροσύνη, γιάντα μὲ θωρεῖς καὶ σεῖς τὴν κεφαλὴ σου;
οἱ γάμοι ἐτοῦτοι τάχατες δὲν εἶν' μὲ τὴ βουλὴ σου;

ΦΡΟΣΥΝΗ.

- 265 Θαμᾶζομαι θωρωντά σας εὐκαιρὰ νὰ μιλήτε
καὶ τὴν περίσση ὄργιτα τῶ νέων νὰ μὴ θωρήτε...
[... δὲν ταῖς ἐθέλουσινε πλειό... καὶ ἀπὸ ταχειᾶ; ἐμνόσση
νὰ μὴν τοὺς ἐμιλήσουν πλειό, ἀνὲν καὶ παρὰδῶς...

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Τὰ λόγια αὐτὰ τὰ σφακτικά ἄρης. κερά Φροσύνη...
ἀμμέ σέ τούταις ὀργίτζ δὲν ἔχουσι ἐκεῖνοι.

270

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Ὁ θεὸς ἄς κάμη ψώματα τὰ λόγια τὰ δικά μου,
καὶ νὰ μὴν ἔχου ὄφελος τὰ προμηνύματά μου...
θῶριε πῶς ἐπομείνασι σὰ μεσαποθαμέναις...
ὥστε νὰ ζῆτε πρέπει σας νὰ ὅστε βασανισμέναις!
Ὅποιος ἀφίνει τὸν κειρὸν καὶ φεύγει, τοῦ τυχαίνει
συζώντανος εἰς τ' ἄκταφα κάτω τσῆ γῆς νὰ μπαίνει...

275

ΑΘΟΥΣΑ.

Ἄν ἦναι κ' ἦναι ἀπαρθινὰ τὸ πῶς μᾶς ὠργιστήκα,
πρέπει, Πανώρηχ, καὶ τσῆ δυὸ νὰ μᾶς σκοτώσῃ ἡ πρίκα.

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Ἄν ἦναι κ' ἦναι ἀπαρθινὰ, σήμερο καταιβιάνω
ἔς τὸν ἄδη μ' ἕνα θάνατο περίσσα πρικαμένο.

280

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Ἄν ἦναι κ' ἦναι ἀπαρθινὰ, δὲ λείπουν εἰς τὴν Ἰδα
χίλοι γαμπροὶ πλουσώτατοι γιὰ πᾶσα κορασίδα!
μὰ τὴν ἀλήθεια μᾶς ἐπέ, σκιᾶς νὰ μὴδὲ τσῆ βροῦμε
ταῖς προξενεαῖς τῶν κορασῶ τουνῶ νὰ τοὺς εἰποῦμε.

ΦΡΟΣΥΝΗ.

Ἐπρεπε νὰ ναι ἀπαρθινὰ... μὰ κεῖνοι δὲ θωροῦσι
τὴν ὥρα μὲ ταῖς πελελαῖς ἐτούταις νὰ σμικτοῦσι...
πλεῖζ παρὰ πρῶτας τσ' ἀγαποῦ, γιὰτ' εἶναι τυφλωμένοι,
καὶ ὡσὰν πουλιά ἔς τὰ δύκτιά τους βρίσκονται μπερδεμένοι.

285

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Τώρα ἔστρεψε ἔς τὸν τόπον της, Ἀθοῦσα, ἡ ψυχὴ μου.

ΑΘΟΥΣΑ.

Καὶ μέ, Πανώρηχ, ἀληθινὰ τσῆ δόλιας ἡ δική μου...

290

Μαθὸς ἐγὼ ἐθαυμάζουμου... μὰ ἐν τοὺς ἐδῶ... σωπᾶν.

(Τότες προβαίνουσι).

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Καυμένα φυλλοκάρδιά μου, κ' ἴντας λογῆς κτυπᾶτε;

ΑΘΟΥΣΑ.

Πανώρηα, τὸ πνευμά μου γροικῶ καὶ ἀπολιγαίνει...

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Καὶ μέ, Ἄθουσα, κάτεχτε πῶς μονιτάρου ἐβιάινει...

ΓΥΠΑΡΙΣ, ΑΛΕΞΙΣ, ΠΑΝΩΡΗΑ, ΑΘΟΥΣΑ,

ΦΡΟΣΥΝΗ καὶ ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

ΓΥΠΑΡΙΣ.

- 295 Σὲ ποιά μερὰ ἐπήγασι, καλέ, καὶ δὲν μποροῦμε
εἰσὲ κανένα σήμερο τόπο νὰ τοὺς εὐροῦμε;..
νὰ δοῦμε ἀνίσω; κ' ἡ θεὰ μᾶς ἔκχευε τὴ χάρι,
καὶ πᾶσα εἰς τὴν κόρην του γυναικῆν του νὰ πάρῃ...
τάχατες νὰ μετάνιωσε καὶ θεὸς νὰ μᾶς ἀφήσῃ
- 300 'ς τὰ πρῶτα παραδάρματα κ' εἰς τὴν περίσσα κρίσι;

ΑΛΕΞΙΣ.

- Πῶς εἶναι μπορεζάμενο νὰ πέψῃ τὸ παιδὶν τση
νὰ τοὺς δοξέψῃ τὴν καρδιὰ μ' ὅλη τὴν ὀρεξίν τση;
καὶ τώρα νὰ ἐμετάνιωσε δίγῳ; καμμιὰ αἰτία,
νὰ θέλῃ νὰ μᾶς ἀρνηθῇ 'ς τόση μεγάλη χρεὶς!
- 305 ἐγὼ ἔχω ἐλπίδα 'ς τὴν θεὰ σήμερο νὰ τελειώσῃ
ταῖς πρίκαις μας καὶ ταῖς χαραῖς ὅπου 'πε νὰ μᾶς δώσῃ...

ΑΘΟΥΣΑ.

Τὰ λόγια ἐτοῦτα τὰ γλυκιά, ὅπου ἀγροικοῦ τ' αὐτιά μου,
τὰ σωθικά μου εὐφραύνουσι καὶ ἔχινου τὴν καρδιὰ μου

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Γύπαρι, ἐδῶ 'ναι ἡ κορυσσὰς . . .

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Ποῦ 'ναι ἡ ἀγαφτικὴ μου;

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Ἄμαδι ἀπ' ὄξω 'ς τὸν ναὸ στέκει μὲ τῇ δικῇ μου · 310
μὲ τῇ Φροσύνῃ ὃ κύρης τῆς εἶναι ἐδεκεῖ σιμά τους,
θαρρῶ νὰ μᾶς ἐκαρτεροῦ, καὶ ἄς πᾶμε ὀμπροστά τους.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Σιμώσετε μας θαρρετά, βοσκοί, μηδὲν τηρᾶτε . . .
τοὺς γάμους σας νὰ κάμωμε συβαστικῶς ἐλᾶτε, 315
γυναῖκές σας νὰ πάρετε κ' ἡ δυὸ τσ' ἀγαφτικαῖς σας,
τὰ πάθη σας νὰ πάψουσι, ν' ἀρχίσουν ἡ χαρὰς σας.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Χίλια καλῶς εὐρήκαμε τὴ συντροφιά αὐτήνῃ .

Α Λ Ε Ξ Ι Σ .

Ὁ θεὸς νὰ σᾶς πολυχρονᾷ καὶ νὰ σᾶς ἐχαρύνῃ ·
καὶ ἀπῆτις τέλος σήμερο θενά 'χῃ ἡ παιδωμὴ μας, 320
εὐχαριστοῦμε τὸ θεὸ μ' ὅλην τὴν ὀρεξί μας.

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Λ Η Σ .

Ἦρθε ἡ γιώρα, Γύπαρι, νὰ σμίξης μετὰ κείνῃ
ὁποῦ 'λεγες ἀνάπαψι νὰ πάρῃς δὲ σ' ἀφίνει ·
κάτεχε ὀγιά γυναῖκά σου πῶς παίρνεις τὸ παιδί μου
σήμερο τῇμ Πανώρηά μου, καὶ ἄς ἦν μὲ τὴν εὐχὴν μου · 325
ἐμέλετο νὰ σμίξετε, γέροντες νὰ γενῇτε
καὶ νὰ παιδογονήσετε, χαρὰς πολλαῖς νὰ δῆτε ·
καὶ ἂν τήνε θέλῃς πές μου το, γιατί τὴν ὦρα ἐτούτη
γυναικὰ σου εὐλογητικὴ 'ς τὴ χέρρα δίδῶ σοῦ τη.

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Θεῶ τῃνε, ζῆτῶ τῃνε, πέφτω παρακαλῶ τη, 330
καὶ ἀνέν καὶ θέλῃ με καὶ αὐτή, σκύφτω καὶ προσκυνῶ τη.

ΠΑΝΩΡΗΑ.

Θέλω σε, Γύπαρι, κ' ἐγὼ πολλὰ ἀγαπητικέ μου,
καὶ ἃ σοῦ ἔδωκα καμινὰ φορὰ πρίκα, συμπάθησέ μου.

ΓΥΠΑΡΙΣ.

Ἦχίτας ἐδροσίστησαν μέσα τὰ σωθικά μου,
ἢ πρίκαις μου ἐχαθήκασιν κ' ὕγιανεν ἡ καρδιά μου.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

335 Δότε κ' οἱ δυὸ τὰ χέργιά σας, φιλήσετε, παιδιά μου...
πόση χαρὰ τ' ἀμμάτιά μου θωροῦ ἔς τὰ γερατειά μου!

ΓΥΠΑΡΙΣ.

Ἀγάπη μου καὶ θάρρος μου, δοξάζω τῇ θεᾷ μου
ὅπου ἔναι αἰτιά καὶ βρίσκεσαι τώρα ἔς τὴν ἀγκαλιά μου·
γλυκότετη Πανώρηξ, ψυχὴ μου ἀγαπημένη,

340 πῶς εἶναι μπορεζάμενο νὰ σ' ἔχω κερδαιμένη!

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Ἀλέξι, μίλησε καὶ σύ, ἃ θέλῃς τὴν Ἀθοῦσα...

ΑΛΕΞΙΣ.

Μιλιά γλυκότερη ποτὲ τὰ αὐτιά μου δὲν ἀκοῦσα!
θέλω καὶ προσκυνῶ τὴν... μὰ ἄς πῃ καὶ αὐτὴ γιὰ μένη,
γιατὶ ἃ μὲ θέλῃ τὸ φτωχὸ δὲν τσ' ἔχω γροικημένα...

ΑΘΟΥΣΑ.

345 Θέλω σε, Ἀλέξι, γι' ἄντρα μου, ἀπῆς ἐσὺ μὲ θέλεις,
ἄλλος δὲ μ' ἐπαιρνε κανεῖς, ἀπῆς ἐσὺ μου μέλεις.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ.

Φιλήσετε καὶ σεῖς λοιπό... κ' ἔχετε τὴν εὐχὴ μου,
γιατὶ θωρῶ καὶ γίνεται τὸ πρᾶμμα ὅπου πεθύμου.

ΑΛΕΞΙΣ.

Ἐπάψαν οἱ πόνοι μου κ' ἡ ἔγνωις ἡ περίσσαις,
350 καὶ τὸ κορμί μου σήμερο ἀφῆκας ἡ κρίσεις.
Ὅτ' ἐμὲ... κοιμοῦμαι κι' ὄνειρο θωρῶ τὸ πῶς κρατῶ σε,
πῶς σ' ἀγκαλιάζομαι σφικτά, τὸ πῶς γλυκιά φιλῶ σε!

ἂν ἐκοιμουμαι, πεθυμῶ ποτὲ νὰ μὴ ξυπνήσω,
μὲ μετὰ τοῦτο τ' ὄνειρο γλυκιὰ νὰ ξεψυχήσω...

Γ Ι Α Ν Ν Ο Υ Α Η Σ .

Βοσκοί, μὴ στεκομέστενε νὰ μᾶς εὗρεῃ τὸ βράδῳ, 355
καὶ τὰ φιλιὰ 'ς τὸ στρῶμά σας ἀργὰ τὰ δόστε ὁμάδι·
ἂς πᾶμε 'ς τὸ μιτάτο μας, ὅλοι οἱ βοσκοὶ νάρθοῦσι
τῇ Ἰδας ποῦ μᾶς ἀγαποῦ, τοὺς γάμους μας νὰ δοῦσι,
καὶ νὰ χαροῦσι μετὰ μᾶς, εὖ εἰ συνειθισμένο,
ς τοὺς γάμους νὰ μαζώνουνται πάντ' ἄντον μπορεμένο· 360
νάρθῃ ὁ πρεσβύτερος τῆς θεᾶς κιόλας νὰ σᾶς β[λ]ογήσῃ,
καὶ τὴν εὐχήν του τῶν δυονῶ ταιριγῶ νὰ σᾶς χάρισῃ.
'Ἀς πηαίνωμε... μὴ στέκεστε· ἔλα καὶ σὺ Φροσύνη,
'ς τοὺς γάμους τούτους νὰ χαρῇς, γιὰτὶ 'ς ἀληθοσύνη
πεντέξῃ μῆνες θὰ κρῆτοῦ... κινήσετε νὰ πᾶμε 365
ἀπὸ νωρὶς νὰ σφάζωμε δυὸ βώδια νὰ τὰ φᾶμε.

Φ Ρ Ο Σ Υ Ν Η .

'Ἀς πηαίνωμε τὸ λοιπονίς... κλαίγω ὅκ τῇ χαρᾷ μου·
γιὰτὶ τὸ ἀγάπου καὶ τῇ δυὸ σὰ νὰ 'σανε παιδιὰ μου·
ὁ θεὸς νὰ σᾶς πολυχρονᾷ καὶ νὰ σᾶς ἐχαρύνῃ,
καὶ τῶν τεσσάρων τῇ ζωῇ περισσὴ νὰ μακρύνῃ. 370

Γ Υ Π Α Ρ Ι Σ .

Πανώρηχ, τὸ χεράκι σου δός μου ν' ἀγκαλιαστοῦμε,
καὶ ἀγκαλιασμένοι σπίτι μας κ' οἱ δυὸ νὰ πᾶ νὰ μποῦμε·
ὦ δάση κηλορροίζικα τὰ δένδρη γεμισμένα,
μὲ τὰ κλαδιὰ τὰ πράσινα καὶ τ' ἄνθη φορτωμένα,
ὦ χορταράκια δροσερά, τὰ κρυὰ νερά τῆς βρύσις, 375
πουλάκιά μου γλυκότατα κι' ὁμορρεῖ παρὰ φύσιν,
καὶ σὺ ναὸς τὸ ἀγιάς θεᾶς, ὁποῦ 'στε τῇ; χαρᾶς μου
μάρτυροι καὶ τὴν πλερωμὴ δίδετε τῆς καρδιᾶς μου,
ἀπῆς δὲν εἶναι μπορετὸ ἄλλο νὰ σᾶς χάρισω,
παρὰ μὲ λόγια μοναχὰς νὰ σᾶς εὐκαριστήσω, 380

τὸν οὐρανὸ παρακαλῶ, τὸν ἥλιο, τὸ φεγγάρι,
 τ' ἄστρον, τὴ νύκτα, τὴν αὐγήν, πῶχουσι πλείσα χάρι,
 νὰ σᾶς ἐδίδουν ὅλα τους, ἀπ' ἄνεμο καὶ γνέφῃ
 ἵς τὰ μέρη ἐτοῦτα, ἢ βροχὴ μὲ χιόνι νὰ μὴ πέφτῃ,
 385 μὴδὲ οἱ βοσκοὶ ποτέ τῶνε μὴ φέρουσι κουράδι
 τὰ χόρτα νὰ σᾶς τρώσινε ἀπῶχει τὸ λειβάδι,
 γιὰ νὰ ᾽στε πάντα δροσερά, πράσινα καὶ ἄθισμένα,
 ὁμορφα, δροσερώτατα πολλὰ καὶ μυρισμένα,
 νὰ σᾶς θωροῦν ἢ κορασαῖς κ' οἱ νοὶ νὰ σᾶς τιμοῦσι,
 390 ζόγιας νὰ κάνου μετὰ σᾶς ὁμορφαὶς νὰ βστοῦσι.
 Μὰ ἀφίνω σας χαϊράμενα, καὶ πάγω νὰ τελειώσω
 τὰ πάθη μου, καὶ πλέρωμα ἵς τοὺς πόνους μου νὰ δώσω.

Α Λ Ε Ξ Ι Σ.

Ὡ τιμημέναις κορασαῖς καὶ νειαῖς χαριτωμέναις,
 ὅπου ᾽στε ἵς τοῦτα τὰ βουνὰ τὸ Ἴδας πρεμαζωμέναις,
 395 ὦ φρόνιμοι καὶ ἀξιώτατοι, καὶ πλούσια γεροντάκια
 ὅπου μὲ κόπους ἤρθετε τῇ Ἴδας τὰ χαράκια,
 κ' ἔχετε λύπησι καὶ σεῖς ὅγιά τὰ βάσανά μας
 καὶ γιὰ τοὺς πόνους τοὺς πολλοὺς ὅπου ᾽χε ἡ καρδιά μας,
 πῶς ἐθελήσαν οἱ θεοὶ κ' ἡ πρίγκαις ἐτελειῶσα
 400 καὶ τοῦταις ὅγιά ταῖρί μας τῇ λυγεραῖς μᾶς δῶσα,
 μὴ μᾶς ζηλεύετε λοιπό, μὰ ἀπὸ καρδιᾶς χαρῆτε,
 καὶ ἂν ἀγαπᾶτε, ὡσὰν καὶ μᾶς ὀλπίζετε νὰ βρῆτε!

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΚΩΜΩΔΙΑΣ.

ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η

ΤΡΑΓΩΔΙΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΧΟΡΤΑΤΖΗ.

ΑΦΙΕΡΩΣΙΣ

Πρὸς τὸν εὐγενέστατον καὶ ἐξοχώτατον κύριον

ΙΩΑΝΝΗΝ ΤΟΝ ΜΟΥΡΜΟΥΡΗΝ

ρήτορα ἀξιώτατον

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ὁ ΧΟΡΤΑΤΖΗΣ.

Καθὼς στολίζου μ' ὁμοῖο καὶ λαμπρὸ χρυσάρι
ἴσ' ἀποξετελειώσωσι τ' εἰκόνες, οἱ ζωγράφοι,
καὶ τότε ἔς τόπο φανερὸ τῇ πᾶσι καὶ κρεμοῦσι,
κί ὅλοι ποῦ τῇ θαρούσινε θαμάζουν κ' ἐπαινοῦσι,
τέτοιαις λογῆς πᾶσα καιρὸ κ' ἐκείνοι ποῦ τελειώσου 5
τοῦ νοῦ τους, κόπο τίβοτας, πρὶν ὅξω τότε δώσου,
μεγάλ' ἀνθρώπου κανενὸς κί ἄξου τότε χαρίζου,
καὶ τόσα μὲ τῇ χάριν του πλεῖσιν τότε στολίζου,
π' ὅλοι ποῦ τὸ γροικῆσουσι ποθοῦ νὰ τὸν ἀνοίξου,
τῇ στίχους του νὰ δούσινε, τὰ λέσι νὰ γροικῆσου· 10
γιὰ τοῦτο, ἀπῆς τὰ πάθη μου κ' οἱ πόνοι μου οἱ περισσοί
τούτῃ κ' ἐμένα κάμασι τὸ νοῦ μου νὰ γεννήσῃ
τὴν τραγωδίαν, ἄξιο ποίημα τῇ τύχῃς μου ν' ἀφήσω,
νᾶβῃ ὅξω δὲν ἠθέλησα, πρίχου τῇνε στολίσω
μ' ὄνομα βγενικώτατο κί ἄξιο, καθὼς τυχαίνει 15
πᾶσα καιρὸ ἀπὸ λόγου του νὰ στέκῃ βλεπημένη,
κ' ἡ εὐγενιὰ κ' ἡ χάρες του νὰ προσκαλοῦν πᾶς ἓνα
νὰ τῇ θαρῇ μετὰ χαρᾶς, καὶ νὰ κρατῇ δεμένα
τὰ χεῖλη τῶν κακόγλωσσων, τὰ σφάινω νὰ σωποῦσι

- 20 κι' οὐδένα ν' εἰσὲ ψέγωσι λόγο ποτὲ νὰ ποῦσι.
 Κ' ἔτσι ἀπὸ χίλια ἔξκουστὰ κορμιὰ χαριτωμένα,
 μὲ γράμματα καὶ μ' ἀρεταὶς καὶ πλούτη στολισμένα,
 ποῦ λάμπου ὡς τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ σὲ μιὰ μεριά κ' εἰς ἄλλη
 τῇ Κρήτης, καὶ τῇ δόξαις τῇ τῇ πρωτιναῖς τῇ πάλι
- 25 τῇ δίδου μὲ τῇ χόρες τῶς, κι' ὡς τὸν καιρὸ ἐκεῖνο
 τιμᾶται ἀποῦ ἔχε ἀφέντη τῇ καὶ βασιλεῖα τὸν Μίνω,
 σ' ἐδιάλεξα, εὐγενέστατε Μοῦρμουρ' ὑψηλοτάτε,
 ῥήτορ' ἀπ' ὅλαις τσ' ἀρεταῖς καὶ τῇ τιμαῖς γεμάτε,
 μὲ τ' ὄνομά σου τοῦτό μου τὸν πόνο νὰ στολίσω
- 30 καὶ χάρι ἀπὸ τῇ χάρες σου πλεῖσα νὰ σοῦ χαρίσω.
 Μὰ τὸ ἔλεον ἡ πεθυμιὰ κ' ἐζήτα γῇ ὄρεξί μου,
 χίλιοι τοῦ νοῦ μου λογισμοὶ πάλι ἀμποδίσασί μου·
 ποιὸς μ' ἔλεγε, δὲν πρέπουσι νὰ στέκου στολισμένοι
 τοῖχοι ἄσχημοι καὶ χαμηλοὶ καὶ κακοσθεμένοι
- 35 φτωχοῦ σπιτιοῦ μ' ὀλόχρυσα πανιά, μηδὲ νιψίδι
 προσώπου κόρης ἄσκημης πλεῖσο κανεὶς νὰ διδῇ·
 ποιός, τέτοιο λίγο χάρισμα νὰ πέψω νὰ σοῦ δώσω
 δὲ μ' ἄφινε, τῇ λογισμοὺς γιὰ νὰ μηδὲν σποδῶσω
 τοῦ νοῦ σου τσ' ὑψηλότατους· ποιός, πλῆθος ν' ἀνασῶσῃ;
- 40 γυρεύγεις, μοῦ ἔλεγε συχνά, τῇ θάλασσας τῇ τόσης
 μ' ἓνα θολὸ κι' ἀπομικρὸ ποτάμι π' ἀποφρύσει
 πρὶ παρ' ἀπὸ τὴν βρύσιν του τὴν ἴδια νὰ κινήσῃ.
 Κ' ἔτσι σὲ δειλοσκόρπισιν ἐστέκουμουν μεγάλην,
 κι' ὁ νοῦς μ' ἐσέρνετο συχνὰ σὲ μιὰ μεριά κ' εἰς ἄλλη,
- 45 κ' ἔστεκ' ἀρίφνητο καιρὸ δίχως ν' ἀποφασίσω
 νὰ κάμω τὸ ἔχα πεθυμιὰ, γῇ νὰ συρθῶ ἔξοπίσω.
 Ποῦρι τὸ θελ' ἡ ὄρεξι, συγκλίνω νὰ τῇ δώσω,
 γιατί ὅσο σὲ θεωρῶ, ψηλὰ σὲ βλέπω, κι' ἄλλο τόσο
 μὲ σπλάχνος ἀνεξίκαχο κι' ἄμετρη καλωσύνη,
- 50 κ' εἶσαι π' τὴν ἑρηφάνησι μακρὰ τοῦ κόσμου κείνη

τῇ σκοτεινῇ, ποῦ δὲ γεννᾷ λαύρα οὐδὲ φῶς χαρίζει,
 μὰ τσίικνα μόνο καὶ καπνὸ τὰ τρίγυρα γεμίζει.
 Παρκαλῶ τὸ λοιπονίς τὴν ἐξοχότητά σου,
 μὲ πρόσωπο πασίχαρο τὰ χερίά τση νὰ πιάσου
 τοῦτο τ' ὀλίγο χάρισμα, καὶ τ' ὄνομα ν' ἀφήση 55
 τὸ βγενικὸ καὶ τ' ἄξιό τση στολὴ νὰ τοῦ χαρίσῃ.
 Κ' εἰς τοῦτο ὅπου βάλθηκα τὸ πέλαγος τὸ πλεῖστο
 μ' ἔτσι μικρὸ κι' ἀνήμερο καράβι ν' ἀρμενίσω,
 γίν' ὁδηγὸς τῇ στράτας μου νὰ φύγω τοῦ χειμῶνα
 τ' ἀνεμικαῖς, κι' ὡς πεθυμῶ ν' ἀράξω 'ς τὸ λιμνῶνα· 60
 γιατί ὅσαις θέλουν ταρachaῖς κι' ἀνέμοι νὰ 'γερθοῦσι
 κι' ὅσα φουσκάσου κύματα, 'ς τὸ βράχος δὲν μποροῦσι
 ποτέ τως νὰ μὲ ῥίξουσι, γῆ ἀλλιῶς νὰ μὲ ζημιώσου,
 θωρῶντας μόν' ὡς ἄστρο μου λαμπρὸ τὸ πρόσωπό σου.
 Κι' ἂν εἶναι κι' ἀποκότησα χάρισμα νὰ σοῦ δώσω 65
 ἄξιο καθὼς ἐτύχαινε καλὰ δὲν εἶναι τόσο,
 τῇ τύχης δὸς τὸ φταίσιμο κι' ὄχι τοῦ θελημάτου,
 γιατί 'ψηλαῖς τῇ πεθυμιαῖς πᾶσα καιρὸν ἐκράτου·
 μὰ 'κείνη χάμαι τσ' ἔρριξε, καὶ τὰ φτερά, ποῦ 'σῶνα
 'ς ὄρος νὰ μ' ἀναιθάσουσι ψηλὸ 'ποῦ τ' Ἐλικῶνα, 70
 μοῦ κόψ' ὄντάν ἀρχίσασι καὶ χαμηλοπετοῦσα,
 κ' ἡ ὄρεξι μ' ἀπόμεινε μόνο σὰν πρῶτας πλοῦσα·
 κι' ἀντίς τὰ θάρρις κ' ἔλπιζε κ' ἔδειχνε κ' ἔτασσέ μου
 κ' εἰς τσ' οὐρανούς συχνότατα τὸν νοῦν ἀνέβαζέ μου,
 μοῦ κτίζει πύργους 'ς τὸ 'γιαλό, περβόλια 'ς τὸν ἀέρα, 75
 κι' ὅ, τι τῇ νύκτα μεριμνῶ, χάνονται τὴν ἡμέρα!

**ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ ΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ
ΕΡΩΦΙΑΗΣ .**

Ἀφότις ἐσκοτώθη εἰς τὸν πόλεμον Θρασύμαχος ὁ βασιλεὺς τῆς Τζέρτζας, ἔτυχεν εἰς τὰ χέρια Φιλόγονου τοῦ βασιλεως τῆς Μέμφιδος, ἤγουν τῆς Αἰγύπτου, κάποιον ἀνήλικον παῖδι τ' ὄνομα Πανάρετος, ὅπου μονογενὲς καὶ ὀρφανὸν ἔμεινε μετὰ τὸν σκοτωμὸν τοῦ πατρὸς του. Καὶ μ' ὅλον ὅπου δὲν τὸ ἐγνώριζεν ὁ Φιλόγονος διὰ παιδί τοῦ Θρασυμάχου, ὅμως ἐπρόσπειρε νὰ συναναστρέφεται ὁμάδι μετὰ τὴν κορασίδα Ἐρωφίλην τὴν θυγατέρα του, μονογενὴς καὶ αὐτή.

Οὗτος ὁ Πανάρετος μετὰ τὴν αὐξήσειν τῆς ἡλικίας πῦξτεν κατὰ πολλὰ εἰς φρόνησιν, εἰς βασιλικά ἤθη καὶ εἰς ἀνδρείαν, ὥστε ὅπου ταῦτα βλέπωντας πρὸς τὸν νέον ὁ Φιλόγονος βασιλεὺς ὄχι μόνον τὸν ἐτίμησεν, ἀλλὰ καὶ στρατηγὸν τὸν ἐκτάστεσεν εἰς ὅλα του τὰ φουσάτα. Ὁ ἔρωσ ὅμως τῆς Ἐρωφίλης ἔσυρε τὸν Πανάρετον νὰ τὴν ἀγαπήσῃ τόσον διὰ τὴν περισσά της κάλλη, ὥστε κυρίως ἀπὸ τὸν πατέρα της νὰ ἐκγέσῃ τὰ τοῦ γάμου καὶ νὰ κοιμηθῇ μετὰ τοῦ λόγου της. Τοῦτο ἐγένη αἰτία μεγάλου κακοῦ· ἐπειδὴ κἀνωντας ὁ βασιλεὺς νὰ ἀποκεφαλίσουν τὸν Πανάρετον, ὄχι μόνον τὴν κεφαλὴν ἀλλὰ καὶ τὴν καρδίαν καὶ τὰ χέρια του βάνωντας εἰς ἓνα βαττον· τὰ ἔδωκε τῆς θυγατρὸς του διὰ κανίσκι· τὰ ὅποια θεωρεῖται μετὰ μεγάλον τρόμον ἢ Ἐρωφίλη καὶ κρουνηδὸν καταριλοῦσα ἐλειποψύχησεν ἀπὸ τὸν καὶμόν της, καὶ εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐσφάγη μετὰ τὸ ἴδιόν της χέρι. Τοῦτο τὸ ἐλεεινὸν θέαμα ἐπροξένησεν εἰς ὅλον τὸ παλάτι ἀπαραμύθητον τὴν θλίψιν καὶ ἀκράτητα τὰ δάκρυα· ὅθεν γυρίζωντας ὁ βασιλεὺς νὰ ἰδῇ τ.

ἀποθησόμενον, ὁ χορὸς τῶν κορασίδων πρὸς ἐκδίησιν τῶν ἀδικοσκοτωμένων τὸν ἤρπασεν ἀπὸ τὰ ποδάρια καὶ ρίχνωντάς τον εἰς τὴν γῆν τὸν ἐθανάτωσαν καταπατῶντας. Ἔτσι ἔμεινεν ἔρημον τὸ βασίλειόν του ἐν τῷ ἅμα ἀνελπίστως. Μετὰ ταῦτα φαίνεται ὡς σκιὰ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως καὶ δίδει σημάδι εὐχαριστήσεως διὰ ταύτην τὴν δικαιοτάτην ἐκδίησιν.

ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ

ΗΓΟΥΝ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ ἀγαπτικός .

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ φίλος του .

ΦΙΛΟΓΟΝΟΣ βασιλέας .

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ τοῦ βασιλέα .

ΕΡΩΦΙΑΗ βασιλιποῦλα .

ΧΡΥΣΟΝΟΜΗ βάργία τση .

ΨΥΧΗ τ' ἀδερφοῦ τοῦ βασιλέα .

ΧΟΡΟΣ τῶν γυναικῶν .

ΔΑΙΜΟΝΕΣ .

ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ .

ΚΟΡΑΣΙΔΕΣ τση βασιλιπούλας .

Ἡ αὐτὴ τραγωδία παρίσταται καὶ προσφέρεται εἰς τὴν χά-
ραν τῆς Αἰγύπτου .

Τὸν δὲ πρόλογον κάνει ὁ ΧΑΡΟΣ .

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

τὸν ὁποῖον κάνει ὁ ΧΑΡΟΣ.

Ἡ ἄγρια κ' ἡ ἀνελύπητη κ' ἡ σκοτεινὴ θεωρίά μου
καὶ τὸ δραπάν' ὁποῦ βαστῶ, καὶ τοῦτα τὰ γυμνά μου
κόκκαλα, κ' ἡ πολλαῖς βρονταῖς κ' ἡ ἀστραπαῖς ὁμάδι
ὁποῦ τὴν γῆν ἀνοίξαι κ' ἐβγῇκ' ἀπὸ τὸν ἔδην,
ποιὸς εἶμαι μοναχάτῳνε δίχως μιλιὰ μποροῦσι 5
νὰ φανερώσου σήμερο 'ς ὅσους μὲ συντηροῦσι·
μ' ὄλον ἐτοῦτο πεθυμῶ γιὰ πλειὰ θαράπαυσί μου
ποιὸς εἶμαι νὰ σᾶς δηγηθῶ, καὶ ποιά 'ν' ἡ μπόρεσί μου.
Ἐγὼ 'μ' ἐκεῖνος, τὸ λοιπὸ ἀπ' ὅλοι με μισοῦσι
καὶ σκυλοκάρδη καὶ τυφλὸ κί' ἄπονο μὲ λαλοῦσι· 10
ἐγὼ 'μ' ἀποῦ τῇ βασιλείῳς, τῇ μπορεμένους ὄλους,
τῇ πλούσιους καὶ τσ' ἀνήμπορους, τσ' ἀφένταις καὶ τῇ δούλους,
τῇ νέους καὶ τῇ γέροντες, μικροὺς καὶ τῇ μεγάλους,
τῇ φρόνιμους καὶ τῇ λωλούς, κί' ὄλους τσ' ἀνθρώπους τσ' ἄλλους
γιαμιὰ, γιαμιὰ, ὄντε μοῦ φανῇ, ρίχνω καὶ θανατόνω, 15
κ' εἰς τὸν ἄθῃ τῇ νειότης τῳ τῇ χρόνους τῳ τελειώνω·
λυόνω τῇ δόξαις καὶ τιμαῖς, τὰ 'νόματα μαυρίζω,
τῇ δικηροσύναις διασκορπῶ καὶ τῇ φιλιαῖς χωρίζω·
τσ' ἄγριας καρδιαῖς καταπονῶ, τῇ λογισμοὺς ἀλλάσσω,
τσ' ὀλπίδες ρίχνω 'ς μιὰ μερὰ καὶ τσ' ἔγνοιας καττάσσω· 20
κ' ἐκεῖ 'ποῦ μὲ πολὺ θυμὸ τὰ μάτιά μου στραפוῦσι,
χώραις χαλοῦν ἀλάκαιραις, κόσμοι πολλοὶ βουλοῦσι.
Ποῦ τῶν Ἑλλήνων ἡ βασιλείαις; ποῦ τῷ Ρωμηῶν ἡ τόσαις
πλούσαις καὶ μπορεζάμεναις χώραις; ποῦ τόσαις γνῶσεσ

- 25 καὶ τέχναις; ποῦ ὅς ξαίς τῶς, ποῦ σήμερον ἐκείναις
 ὅς τ' ἄρματα κ' εἰς τὰ γράμματα ἢ ξακουσταῖς Ἀθήναις;
 Ποῦ ἢ Καρτάγω ἢ δυνατὴ κ' οἱ πολεμάρχοι γιᾶξοι
 τῇ Ρώμῃς; ποῦ τὰ κέρδητα ποῦ χάσιν ἀποτάξει;
 Ποῦ τ' Ἀλεξάνδρου ἢ ἀνδρεῖά κ' ἢ μπόρεσί του πλεῖσιν;
 30 ποῦ τῶν Κτισάρων ἢ τιμαῖς ἀποῦ τὸν κόσμ' ὥρῃσιν;
 Ὅλα χαλάσαν ἀπὸ μέ, κ' ὅλ' ἀπὸ μέ χαθῆκα,
 χῶμα γινῆκ' ἀψήφιστο κ' εἰς λησμονιάν ἐμπῆκα.
 Γιαῦτως λωλοῖ ναι ὅποιοι θαρροῦ μέ κόπο γῇ μέ γνῶσι
 νὰ κάμουςι τῇ χέρα μου νὰ μὴ μπορᾶ τελειώσῃ
 35 τὰ νόματά τῶς, γράφοντας ὅς τὸν κόσμον παραμύθια
 κ' ἄλλα πολλὰ καμώματα ψωματινὰ κ' ἀλήθεια.
 Λωλότεροι ὅσοι ἀθάνατοι λογιᾶζου ν' ἀπομείνουν,
 κέρδη ὅσιν κάμουςι πολλὰ κ' ἀρίστητα πλουτύνουν·
 τῶνα καὶ τ' ἄλλο ἀπὸ μέ χάνεται καὶ τελειώνει,
 40 τῶνα καὶ τ' ἄλλο οἱ καιροὶ χαλούσιν κ' οἱ χρόνοι.
 Ποῦ τῷ Χαλδαίῳ τὰ γράμματα, ποῦ κείνοι ποῦ λογιᾶζαν
 νὰ μείνουςιν ἀθάνατοι, γιὰ κείνο ἐσπουδάζαν
 μέ τόσον κόπο τῶν ἄλλῳ νὰ γράφου τῇ πολέμουσιν,
 γῇ κείνοι ποῦ σκορπούσανε τὰ πλούτη ὅς τοὺς ἀνέμους;
 45 Ποῦ τόση μεγαλότητα, ποῦ ναι τὰ πλούτη τῶρ,
 ποῦ ἔχεν ἐκεῖν' ἢ ἔακουσθῇ καὶ μπορεμένη χώρα
 τῇ Σεμιράμις; πέτε μου, ποῦ κείνοί τσ' οἱ μεγάλοι
 σοφοί, ποῦ τόσοι τσ' ἄρχοντες καὶ τόσοι δοῦλοί τσ' ἄλλοι;
 μ' ἀπῆς ὅς τῇ γῇ δὲ φαίνονται, οὐδ' εἶναι τὰ κορμιά τῶς,
 50 σκιάς πέτε μ' ἓνα σήμερον ἀποῦ τὰ νόματά τῶς!
 Πέτε μου ποιοὶ κοπιᾶσαι κ' ἐκτίσῃ τὰ κολόσσι,
 ποιοὶ περμαζῶξα τὰ βουνὰ καὶ μεσοξετελειῶσα
 τὸν πύργον κείνον τῇ Βαβέλ; γῇ ποιοὶ χάσιν ἐκάμει
 τούταις σας τῇ πυράμιδες, μέρα καὶ νύκτ' ἀντάμην
 55 κοπιᾶζόντας ἔτσ' εὐχίρη; πέτ' ἓνα ἀπὸ κείνα

τὰ ξάκουστά τως ἴ νόμπα, νὰ δοῦμ' ἂν ἀπομείνα
 ἴσ' ἐλογιάζ' ἄθάνατα; ὅλοι κι' αὐτὰ ὁμάδι
 μὲ τὰ κορμιά τως βρίσκονται θαμμένα μέσ' τὸν ἄδη.
 Μὰ γιάντα ξένα καὶ παλῆχ' ἴ ἀναθιδάνω τώρα
 ξόμπλια, μακρὰ ποῦ λείπουνται ἴ τὴν ἐδική μας χώρα! 60
 ἴ ποῦ ἴ ναι μοῦ πέτε σήμερο τόσοι ἐδικοὶ ἀκριβοὶ σας,
 ποῦ τόσοι ἀγαπημένοι σας καὶ φίλοι ἴ μπιστικοὶ σας;
 ποῦ τόσοι νειοὶ τσῆ χώρας σας; ποῦ τόσοι ποῦ γυρίζαν
 καὶ μοσχορραῖνα ἴ τὰ στενά καὶ πόθο ἐμυρίζαν;
 ποῦ ἐκεῖνοι ἀποῦ τὰ χεῖλη τως μέλι ἐκυματοῦσαν, 65
 καὶ νύκτα ἴ μέρα νὰ γενῆ νὰ κάμουν ἴμποροῦσαν;
 Φτωχοὶ ἴ τὸ λάκκο κατοικοῦν, βουβοὶ μὲ δίχως στόμα,
 ψυχαῖς ἴ γδυμναῖς δὲ ξεύρω ποῦ ἴ τῇ γῇ... λιγάκι χῶμα!
 Μ' ὅλον ἐτοῦτο μὴδὲ γεῖς ποτὲ ἴ τὸ νοῦν του βάνει
 πῶς εἰς τὸν ἄδη θὰ διαβῇ, πῶς ἔχει ἴ ἀποθάνῃ! 70
 κι' ὥσ' ἂν τοῦ κόσμου νὰ ἴ χασι νὰ μείνουν κληρονόμοι,
 μὴδὲνα πρᾶμμα μπόρεσε νὰ τσῆ χορτάσῃ ἀκόμη!
 ἴ ὦ πλείσια κακοροῖζικοὶ! καὶ γιάντα δὲ θωροῦσι
 τσῆ ἴ μέραις πῶς ἴ λιγαίνουσι, τσῆ χρόνους πῶς περνοῦσι!
 τὸ ψὲς ἐδιάβη, τὸ προχθὲς πλεῖδ' ἴ ἀνιστορᾶται, 75
 σπῖθα μικρὰ τὸ σήμερο ἴ τὰ σκοτεινὰ λογαῖται.
 Σ' ἓναν ἀνοιγοσφάλισμα τῶν ἀμμουτ' ἀποσώνω
 καὶ δίχως λύπησι καμμιὰ τὸν ἄνθρωπο σκοτόνω·
 τὰ κάλλη σβύνω κι' ὁμορρο πρόσωπο δὲ λυποῦμαι,
 τοὺς ταπεινοὺς δὲ ἴ λεημονῶ, τοὺς ἄγριους δὲ φοβοῦμαι, 80
 τοὺς φεύγουν φτάν' ὀγλήγορα, τοὺς μὲ ζητοῦν μακραίνω,
 καὶ δίχως νὰ μὲ κρᾶζουσι συχνὰ τσῆ γάμους; ἴ μπαίνω
 κι' ἀρπῶ νυφάδες καὶ γαμπρούς, γέροντες καὶ κοπέλια,
 καὶ κἀνω ἴ ξόδια τσῆ χαραῖς καὶ κλάῦματα τὰ γέλοια,
 σὲ πρίκα τῇ ξεφάντωσι καὶ κλάῦματα γυρίζω 85
 πᾶσα τρῆγοῦδι, καὶ ποτὲ λύπησι δὲ γνωρίζω,

- τὴν ἄσπερ σάρκα χῶματα καὶ βρῶμο κατασταίνω,
 τὴν ὄψι λύνω καὶ χαλῶ, καὶ πᾶσα μυρισμένο
 στήθος σκωλήκων κατοικιὰ κἄνω ζηνυῖδ καὶ βρῶσι,
 90 κ' ἡ χέρα μου καθημερὸν γυρεύγει νὰ τελειώσῃ
 σπίτια, γενηαῖς καὶ βασιλειαῖς καὶ κόσμους, ὅσων τυχαίνει
 ἡ δικαιοσύνη τοῦ θεοῦ νὰ μείνῃ πληρωμένη.
 Μ' ὅλον ἐτοῦτο σήμερον μηδὲ μὲ φοβηθῆτε
 ὅσοι σᾶς ἔκαμεν ἐδῶ ἡ τύχη σας νὰ ῥθῆτε,
 95 γιατί δὲ μ' ἔστειλεν ὁ Ζεὺς τώρα συναφορμά σας,
 μηδὲ γιὰ τοὺς γονέους σας, μηδὲ γιὰ τὰ παιδιὰ σας·
 γραμμένο εἶναι τὸ οὐρανὸς χρόνους πολλοὺς νὰ ζῆτε,
 τιμῶις καὶ πλούτῃ νὰ ἔχετε, χαρὰς πολλὰς νὰ ὄητε.
 Μὰ ῥθα σὲ τοῦτο τὸ ὕψηλόν κ' εὐγενικὸν παλάτι,
 100 ἥ ὁ κόσμος καλοροῖζικο τόσα περίσσια ἔκράτει,
 γιὰ νὰ σκοτώσῃ ὥς θέλτε δεῖ, πρὶν νὰ περὰς ἡμέρα
 τὸ βασιλεῖον ποῦ στέκει ὅδω καὶ μιάν του θυγατέρα,
 νὰ πάψουσιν ἡ δόξαις του, κ' ἡ γένησις του ἡ τόση
 γιὰ τὰ πολλὰ του κρίματα σὲ χέργ' ἄλλου νὰ δώσῃ,
 105 κ' ἓνα Στρατιώτῃ ἀκομή, μόνος κ' αὐτὸς κλωνάρι
 ξεριζωμένου βασιλείου ἔς τὸ κόσμ' ἀπομονάρι.
 Καθὼς νὰ κάμω μ' ἔστειλε τοῦ Ζεῦ ἡ δικαιοσύνη,
 ποῦ κάμωμα ἀπλέρωτο ἔς τὸν κόσμον δὲν ἀφίνει.
 Λύπη ἀνημένετε λοιπὸν νὰ πάρετ' ὅλοι τώρα,
 110 μὲ δάκρυα νὰ γυρίσετε ἔς τὴν ἐδική σας χώρα·
 λέγω ἔς τὴν χώρα σας, γιατί δὲν εἰστε ὅσα θαρρεῖτε
 ἔς τὴν Κρήτην πλείον, μὰ τὸ Αἴγυπτος τώρα ἔς τὴν γῆν πατεῖτε.
 Τούτ' εἶν' ἡ Μέμφ' ἡ Ἰακχουστή, τόσα ὀνοματισμένη
 γιὰ τὸ ἄξιαις τῇ πυράμιδες ἔς ὅλην τὴν οἰκουμένην·
 115 κ' ἐδῶ Ἰαφνίδιζ νᾶρθετε σᾶς ἔκαμεν ἡ χάρις
 τοῦ Ζεῦ, ξόμπλι πᾶς ἕνας σας γιὰ νὰ μπορῇ νὰ πάρῃ,
 τὸ ἔξοδα τοῦ Φιλόγονου περίσσια νὰ ροδᾶται,

τ' ἄδικο κί ὅσο δύνεστε ὅλοι σας νά μισᾶτε,
 μεγάλοι ν' ἀπομείνετε μέ τῶν ἄλλῳ τὸν κόπο,
 βλέποντας τὴν ἀυστασιὰ τῇ τύχῃ τῶν ἀνθρώπων. 120
 ὦ λογισμοί πῶς σφάλλετε, ὦ γνώμη τυφλωμένη,
 ὦ τῶν ἀνθρώπων ὁλονῶν ἐλπίδα κομπωμένη!
 χαραῖς ἐλπίζει ὁ βασιλεὺς καὶ γάμους λογαργιάζει,
 καὶ πλείσια καλοροίζικο τὸν ἑμαυτοῦ του κράζει,
 καὶ κεῖνο πρίγκαις καὶ καῦμοι θενά τότε πλακώσουν, 125
 καὶ κορσασαῖς ἀνήμπορσις θάνατο θά τοῦ δώσουν.
 Κι' ἀνέ καὶ τοῦτ' οἱ βασιλεῖοι ἀποῦ τὸν κόσμ' ὀρίζου
 τὴ δύναμί μου τὴν πολλὴ τόσο συχνά γνωρίζου,
 ποῖος ἐκ τῶ ἀνθρώπων τῇ μικροῦς νά 'λπίξῃ πλεῖο τυχαίνει
 σέ δόξαις, πλούτη καὶ τιμαῖς, κί' ὀπίσω τως νά πηλῆν; 130
 Φτωχοί, τ' ἀρπᾶτε φεύγουσι, τὰ σφίγγετε πετοῦσι,
 τὰ περμαζόνετε σκορποῦν, τὰ κτίζετε χαλοῦσι.
 σὰ σπύθα σβύν' ἡ δόξα σας, τὰ πλούτη σας σὰ σκόνι
 σκορπούσινε καὶ χάνουνται, καὶ τ' ὄνομά σας λύνει
 σὰν νᾶτον μέ τὸ χέρι σας γραμμένο εἰς περιγιάλι 135
 'ς τὴ διάκρισι τῇ θάλασσας, γὴ χάμαι 'ς τὴν πασπάλη.
 Μ' ἀφίνω σας, γιατί θωρῶ τὸ στρατηγὸ καὶ βγαίνει
 τοῦτον, ἀποῦ πρικότατο θάνατον ἀνημένει.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΛΟΓΟΥ.

Π Ρ Α Ξ Ι Σ Π Ρ Ω Τ Η .

Σ Κ Η Ν Η Π Ρ Ω Τ Η .

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ μοναχός 'μιλεϊ .

- Τέτοιαις λογῆς τὸ λοιπονίς τὰ πάθη μου τὰ τόσα
τὴν πληγωμένη μου καρδιά σήμερον ἐπλακῶσα,
καὶ δὲ 'μπορεῖ 'ς τόση δροσιὰ χαρὰ νὰ 'δῇ καὶ 'κεῖνη,
μὰ πλειὰ φωτιά καὶ πλειὰ καὶ μὸς παρὰ ποτὲ τὴν κρίνει !
- 5 Πῶς εἶναι 'μπορεζάμενο κ' ἥλιος λαμπρὸς νὰ διῇ
τὸ μεσημέρι τ' ὁμορφο τῶν ἀμματιῶ σκοτεινῶ ;
ζέστη πῶς εἶναι μπορετὸ τὸ χιόνι νὰ γεννήσῃ,
γῆ μαραμμένα κρύο νερὸ φύτρα ποτὲ νὰ φύσῃ ;
γῆ πότε; ἐγροικήθηκε μι' ἀγάπη πλερωμένη
- 10 νὰ κάμῃ ἀγαφτικοῦ καρδιά νὰ στέκῃ πικραμένη ;
Σὰ κατατάξ' ἡ θάλασσα κ' ἡ μάχῃ σὰ σχολάσῃ,
τοῦ ναύτου ἡγ' ἔγνοια σὲ χαρὰ καὶ τοῦ στρατιώτῃ ἀλλάσται ·
κί' ὅποιος ποθεῖ, τοῦ πόθου του σὰν πιάσῃ τὸ βοτάνι,
τῇ πρίκαις καὶ τὰ βάσανα κί' ὅλα τὰ πάθη χάνει ·
- 15 κ' ἐγὼ γιὰτὶ νὰ μὴ μπορῶ παρὰ ἵ' ἀναστενάξω
μέσα σὲ τόση μου χαρὰ καὶ τ' ὦχ ὅμιε νὰ κράξω ;
καὶ 'κεῖνο ποῦ 'ναι πλειότερο, γιὰτὶ νὰ μὴ πιστεύω
'ς ποῖο βρίσκομαι πρᾶδεις κ' ἵντα καλ' ἀφεντεύω ;
'Σ τὸ στήθος μ' ἔχω θησαυρό, κί' ὥσ' χαϊμένος νάτο,
- 20 μ' ἔγνοια πολλὴ νὰ τὸν εὐρῶ γυρίξ' ἀπάνω κάτω .
Τὸν οὐρανὸ στοχάζομαι καὶ τὸ ὁμορφιαῖς τοῦ κόσμου,
καὶ σκοτεινὸ κί' ὀλότυφλο μοῦ φαίνεται τὸ φῶς μου .

Κόρη περίστια εὐγενική κι' ὠμορφοκαμωμένη
 γλυκότετα τσ' ἀγκάλαις μου σὺν ἐπεθύμου μπάνει,
 μ' ὅλον ἐτοῦτο τσῇ καρδίᾳ· τὸ βάρος δὲ μ' ἀφίνει 25
 σωστά νὰ γνῶθω τὸ καλὸ καὶ τῇ δροσιᾷ αὐτήν,
 καὶ στέκομαι δὲ ξεύρω πῶς 'ς ἀγάπη κ' εἰσὲ μάχη,
 καὶ πρίκα ὁ νοῦς μου καὶ χαρὰ 'ς ἕναν καιρὸ σμικτὰ 'χει.
 Μὰ πρέπει μου σὲ βάσανα πάντα μου νὰ γυρίζω,
 γιατί 'ς ποιὸ σφάλμα ἔπεσα 'ς ποιὸν ἐγκρεμνὸ γνωρίζω· 30
 πρέπει μου χίλι' ἀγριώτατα θεριά νὰ κατοικοῦσι
 μέσα 'ς τῇ δόλιᾳ μου καρδίᾳ νὰ τήνε τυραννοῦσι,
 κ' ἡγ' ἰδί' ἀγάπη σὲ πολλή νὰ μοῦ γυρίσῃ μάχη
 κι' ὁ λογισμὸς μου βάσανα καὶ βάρη πάντα νὰ 'χῃ...
 Μὰ τὸν Καρπόφορο θωρῶ τὸ συνανάθροφόν μου, 35
 τὸ φίλον μου τὸν ἀκριβόν, τὸν ἴδιον ἀδερφόν μου·
 τὸ πρᾶγμα ποῦ 'χωνα ἔως ἐδᾶ, σήμερον μετ' αὐτῆνον
 νὰ δηγηθῶ ἀποφάσισα, τὸ νοῦ μου ν' ἀλαφρύνω,
 'ς ὅ, τι κι' ἂ λάχῃ νὰ μπορῇ μὲ τὴν πολλή τον γνῶσι
 πιστά, σὺν κάνει πάντα του, βοήθεια νὰ μοῦ δώσῃ. 40

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ.

ΙΑΝΑΡΕΤΟΣ καὶ ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

Τῶν ἀρετῶν τὰ 'πωρικά πάντα 'ναι μυρισμένα,
 κι' ὅλοι οἱ γ' ἀθρῶποι τᾶχουσι πολλὰ πεθυμισμένα·
 δὲν εἶν' κανεὶς νὰ μὴν ποθῇ νὰ 'χῃ τιμαῖς καὶ πλοῦτη,
 καὶ ἀπ' ὅλους μεγαλείτερος νά 'ναι 'ς τῇ γῇ ἐτούτῃ·
 μὰ μόνο μὲ τὴν πεθυμιὰ ποτὲ κανεὶς δὲ φτάνει 45
 ὅς τόπο μεγάλο καὶ ὕψηλόν τὰ πόδιά του νὰ βάνῃ·
 μὰ 'ναι μεσίτης τῆς τιμῆς ἢ προθυμιὰ κ' οἱ κόποι,

- κί ὄχι ποτὲ τὸ βροϊζικό, σὰ θέλουν οἱ γ' ἀνθρώποι·
 τὸν ἥλιον καὶ τὸν οὐρανόν, τ' ἄστρα καὶ τὸ γεγγάρι,
 50 τῇ γῇ, τ' ἄέρι, τὸ γικλὸ μᾶς ἔδωκεν ἡ χάρι
 τοῦ Ζεῦ κείνα, κί ὅποιος κοπιᾷ κ' εἰς τὸ καλὸ σπουδάζει
 τὸν ἐμαυτόν του σὲ τιμαῖς καὶ δόξαις ἀναβάζει·
 καὶ πάλ' ὅπουν' ἀνάμελος, δὲν πρέπει ν' ἀνημένη,
 παρὰ ποῦ πάντα σὲ κακὸν ἀπὸ κακοῦ νὰ πηαίνη.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

- 55 Φρόνιμα λόγια τοῦ γροικῶ, γιατί μὲ δίχως κόπο
 τὰ νόματα παντοτινά δὲ στέκου τῶν ἀθρώπων.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

- Τοῦτο τὸ λέγω μοναχάς, γιατί κρατοῦσιν ἄλλοι,
 βλέποντας τὸν Πανάρετο 'ς τόση τιμὴ μεγάλη,
 πῶς μοῖρα τὸν ἐψήλωσε κί ὄχ' ἡ καλαῖς του διάξες,
 60 κ' οἱ κόποι του οἱ καθημερνοὶ κ' ἡ γ' ἀρεταῖς του ἡ γ' ἀξίαι·
 'ς τὸ σπῖτι τὸν ἐγύρεψα κ' ἔμαθα, πρὶν ἀργίστη
 αὐγερινὸς τσ' Ἀνατολῆς τὰ μέρη νὰ στολίστη,
 μὲ προθυμιὰ 'σηκώθηκε σάν εἰ' συνειθισμένος
 κ' εἰς τ' ἀφεντὸς τῇ δούλεψιν εἶναι καταιδασμένος.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

- 65 Μεγάλαις ἔγνοιαις καὶ σκλαβιὰ τσ' ἀγάπης πικραμένο,
 κί ὄχι ἄλλο πρᾶμμα, ἔτσι πουρνὸ μ' ἐχει 'δεπαῖ φερμένο.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

- Πῶς εἶναι μπορεζάμενο τοῦ βασιλειοῦ τῇ χάρι
 τώρα καλλίτερό ἀπ' αὐτὸ ποτὲ κανεὶς νὰ πάρη;
 Δὲν εἶν' τιμὴ, καθὼς θωρῶ, καὶ νὰ μὴδὲν τὴν 'ξάζη,
 70 κί ἄς πάψουν ὅλαις ἡ ζηλιαῖς, κί ὅποιος ἄλλως λογιάζει.
 "Ἐντον' ἐπᾶ!.. Πανάρετε, καθημερίσματά σου.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Χίλια καλῶς ἀπίσωτε, φίλε μου, ἡ γ' εὐγενειά σου.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

Πανάρετε, ἂν ἡγ ὄψις σου μ' ἀλήθεια κ' ἡ θωριά σου
τῶν ἀμυχτιῶ μου δείχνουσι τὸ βάρος τῇ καρδιάς σου,
κρίνω τὸ πῶς νὰ βρίσκεσαι σὲ σκότῃσι μεγάλη 75
κ' εἰσὲ περίσσια ταραχὴ παρὰ φορὰ καμμι' ἄλλη.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

• Σὲ σκότῃσιν ἀμέτρητη, σὲ βάζανο περίσσιο,
καθὼς μὲ βλέπεις, βρίσκομαι, ἀποῦ νὰ τὸ μετρήσω
δὲ μοῦ 'ναι μπορεζάμενο, κί ἀληθινὰ φοβοῦμαι
μὲ τὸν πρικό μου θάνατο μὴν ἀποχωριστοῦμε. 80

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

Τόσο κακὸ μακρὸ ἀπὸ μάς, Πανάρετ' ἀδελφέ μου,
τόσο κακὸ μὴ 'δοίσινε τ' ἀμμάτιά μου ποτὲ μου!
μ' ἀπῆς γιὰ καλοσύνη σου καὶ χάριν ἐδικῇ σου,
(καλὰ κ' ἡ τύχη μου ποτὲ μὲ τῇ βασιλικῇ σου
τύχῃ δὲν ἔμοιασε,) ἀδερφὸ καὶ φίλον ἔκαμές με 85
καὶ μπιστεμένο ὡς ἐδᾶ λογιάζω 'γνώρισές με,
μὲ θάρρος, μὴν τὸ βαρεθῇ, ἀνέν κί ἀποκοτῇσω
τὴν ἀγορμὴ ποῦ σὲ κρατεῖ σὲ βάρος νὰ 'ρωτήσω,
γιὰ νὰ συγχλίνω σὰν καλὸς φίλος σου νὰ σηκώσω
ὅσο μπορῶ 'κ τὰ πάθη σου νὰ σὲ παραλαφρώσω. 90

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Καρπόφορε, τῇ χάρες σου καλὰ 'χω γνωρισμένα,
καὶ τὰ κουρφά μου πῶς μποροῦ νὰ στέκου φυλαμμένα
καλλίτερό ἀπὸ λόγου σου παρ' ἀπ' ἐμὲ κατέχω,
γιὰ τοῦτο τόσῃ μπιστικὸ φίλο μου πάντα σ' ἔχω·
μ' ὅλον ἐτοῦτο δὲ μπορῶ παρὰ τὰ βάσανά μου 95
χωσμένα πάντα νὰ κρατῶ 'ς τῇ δόλιχ τὴν καρδιά μου·
γιατὶ σὲ κάποιον φταίσιμον ἔπετα ἀπατός μου,
λογιάζωντάς το μονυχᾶς θαμπόνεται τὸ φῶς μου,

- κ' ἤθελα νᾶτο μπορετὸ τσῆ γῆς τὰ βάθη κάτω
100 μὲ τὸ καϋμένο μου κορμὶ θημμένο πάντα νᾶτο!

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Φίλε, τὸ σφάλμα σὰ γενῇ κι ὀπίσω δὲ γυρίζει,
τόσα πολλά ὅποιος τ' ἔκαμε δὲ θὰ κκοκαρδίζῃ,
μὰ δίδοντας τοῦ ροιζικοῦ τὸ φταίσιμο, νὰ πιάνῃ
παρηγοριά 'ς τὴν πίκραν του νὰ μὴ τὸν ἀποθάνῃ.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ .

- 105 Τὸ ροιζικόν του, ὡς ἄκουσα, πᾶς ἕνας μοναχός του
καλό, κακόν, ὡς τοῦ φανῇ, κάμνει συχν' ἀπατό: του.

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

- Τὸ ροιζικό 'χει δύναμι καὶ μπόρεσι μεγάλη,
μὰ τοῦτο θέλομε τὸ 'δεῖ 'ς ἄδεια καλλιτέρ' ἄλλῃ·
μ' ἀπῆς τσῆ φίλους τσῆ καλοὺς καὶ τσῆ πιστούς κρατούσι
110 σὲ δυὸ κορμιὰ ξεχωριστὰ μὲ μιὰ ψυχὴ πῶς ζιοῦσι,
παρκαλῶ σ' ὡς φίλος σου κι ὡς δουλευτῆς πιστός σου,
ὅσο κι' ἂ θέλῃ νᾶν πολὺ, 'πέ μου τὸ φταίσιμό σου·
καὶ λόγιασαι πῶς δὲ ζητῶ γι' ἄλλο νὰ τὸ γροικῆσω,
παρὰ γιὰ ναῦρω τίποτας τρόπο νὰ σοῦ βοηθῆσω.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ .

- 115 Τὰ λόγιά σου τὰ σπλαγχνικά, τὸ θάρρος κ' ἡ φιλιὰ μας
ὅπουν' ἀπῶσταν εἴμεσ-τα παιδιὰ ἀνάμεσά μας,
μὲ κάμνουσιν ἀντήρητα νὰ σοῦ ξεφανερώσω
πρᾶμμα μεγάλο, σήμερο τὸν νοῦν μου ν' ἀλαφρώσω·
καὶ δὲ σοῦ λέγ' ὅσο μπορεῖς νὰ τὸ κρατῇς χωσμένο,
120 γιὰτὶ πῶς εἶσαι μπιστικὸς καλὰ 'χω γνωρισμένο.

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Πρὶν ἔβγῃ ἀπὸ τὰ χεῖλῃ μου, πρὶ μόνο νὰ λογιᾶσω
τὸ θές νὰ 'πῃς νὰ 'πῶ ἄλλου, παρκαλῶ νὰ χάσω
τὴ γλῶσσα καὶ τὴν ἐμιλιά, κ' ἡ γῆ σὲ δυὸ ν' ἀνοίξῃ
καὶ μὲ θυμὸ 'ς τὰ βάθη τσῆ κάτω νὰ μὲ ρουφήξῃ.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Γροίκησαι τώρα τὸ λοιπό.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

Μίλιε . . . γιατί γυρίζεις

125

τὸ πρόσωπό σου ἐδῶ κ' ἐκεῖ; τ' ἔχεις καὶ δὲν ἀρχίζεις;

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Τὰ χεῖλη μου τρομάσουςι ν' ἀρχίσου νὰ μιλοῦσι,
κ' εἰς τέτοί' ἀθιβολὴ βουβὰ νὰ στέκου πεθυμοῦσι·

γιατὶ τὰ ξύλα, τὸ νερό, ἀσβέστης καὶ τὸ χῶμα

τῶ βασιλειάδων ὁλονῶν ἔχουν αὐτιά καὶ στόμα,

130

κι' ἀπὸ 'δκεῖ 'ποῦ δὲ θαρρεῖ τινάς, τ' ἀκοῦσιν ἄλλοι,

κ' ἐξ' ἀφνου σὲ κακομοιργιά πέφτει πολλὰ μεγάλη.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

Ὅσο φοβᾶς' ἐσὺ πολλά, ἐμὲ πληθαίνει τόσο

ἢ πεθυμιά τοῦ φόβου σου τὴν ἀφορμὴ νὰ γνῶσω.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Καρπόφορ' ἀδερφάκι μου, πέντε χρόνῳ δὲν ἤμου,

135

(γιά ν' ἀγροικήσης ἀπ' ἀρχῆς τὴν τύχη τῇ δικῇ μου,)

τὴν ὥραν ἀποῦ μ' ἔφερε ἡ χάρις τοῦ θεοῦ μας

'ς τοῦτο τὸ καλορροϊζικο παλάτι τοῦ βασιλαιοῦ μας,

καὶ τίνος ἤμουνε παιδί μονάχας μετὰ σένα,

γιατὶ πιστὸ σ' ἐγνώρισα, ἔχ' ὡς ἐδᾶ 'πωμένα.

140

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

Ξεύρω πῶς εἶσαι βασιλαιοῦ παιδί, καθὼςμποροῦσι

'ς ταῖς διόξες κ' εἰς ταῖς πρᾶξιές σου ὅλοι νὰ τὸ θεωροῦσι,

καὶ μέσα μου πολλαῖς φοραῖς σ' ἐπαίνεσα περίσσα,

γιατὶ ἄλλοι ἀποῦ τὰ χεῖλη σου ποτὲ δὲν τὸ 'γροίκησα.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Τοῦτο πᾶς' ὥρα μ' ἐσφιγγε νὰ τὸ κρατῶ χωσμένο

145

ἐκεῖνος ἀποῦ μ' ἔφερε· μ' ἀπῆς τὸ τιμημένο

παλάτι τοῦτο ἔσωσα, σὰν ν' ἔχ' ἔσται παιδί του

- μ' ἀγάπησεν ὁ βασιλεὺς γιὰ χάριν ἐδική του,
 καὶ μὲ τὴν Ἑρωφίλην του μ' ἔστειλε νὰ περνοῦμε
 150 τὸν κοπελίστικον καιρόν, ὥστε ν' ἀναθραποῦμε,
 μ' ὅλον ὁποῦ δὲν 'κάτεχε ποιοὶ 'σάν ποτε οἱ γονεῖ μου,
 ἤξευρε μόν' ἀληθινὰ πῶς ἐκ τὴν Τζέτζαν ἡμου. •
 Κ' ἡ Ἑρωφίλη, ἀποῦ 'θελεν ἔχει τσὴ χρόνους ἴσιχ,
 σὰν νὰ 'θελά 'στ' ἀδέρφι τσὴ, μ' ἀγάπησε περίσσια,
 155 καὶ μετὰ 'μὲ πᾶτα καιρό, καματερὴ καὶ σκόλη,
 συντροφιασμένη εὗρίσκετο 'ς τὸ σπίτι, 'ς τὸ περβόλι,
 κ' εἰς ὅποια τσ' ἤθελε φανῇ τσὴ χώρας ἄλλα μέρη
 νὰ 'βγῇ γιὰ περιδιάβασι, δὲν ἤθελ' ἄλλο χέρι
 'ς τὴ στράτα νὰ τὴνὲ κρατῇ, μονάχας τὸ 'δικό μου,
 160 μὲ πρίκα καὶ πολλὴ ζηλιὰ τῷ συνανاثροφῷ μου.
 Μ' ἀπῆς ἀναθραφήκαμε καὶ μὲ δίχως σκονάδι
 δὲν ἡμποροῦμα τσὴ τιμῆς νὰ στέκωμεν ὁμάδι,
 μᾶς χώρισεν ὁ βασιλεὺς μὲ πρίκα μας μεγάλην,
 καλὰ καὶ πάντα 'σμίγαμεν εἰς τὸ παλάτι πάλι.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

- 165 Φρόνιμα τό 'καμε πολλά, γιὰτὶ ὡς φωτιά 'ς τὴ ράπη
 πιάνει 'ς τὴν ἀνακάτωσι συχινὰ τῷ νειῷ ἡγ ἀγάπη.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Μὰ πρᾶμμα ἀνεπίστευτον, ἐκ τῇ φορὰν ἐκείνη,
 Καρπόφορε, ἡγ ἀγάπη μας πλειότερα νὰ πληθύνῃ.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

- Μὴν τό 'χης γιὰ παράζενο, γιὰτὶ τὸ μποδισμένο
 170 πρᾶμμ' ἀγαπᾶται πλειότερα καὶ πλεὶς πεθυμισμένο.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Κι' ἄλλιῶς ν' ἀλλάξῃ τὸ ζημιό, κ' ἄλλαις νὰ γεννηθοῦσι
 μέσα 'ς τὸ νοῦ μας πεθυμιαῖς κ' ἄλλιῶς νὰ μᾶς κρατοῦν
 τυραννισμένους καὶ τσὴ δυὸ 'ς μιὰ λόχη, ποῦ ποτὲ μας
 δὲν εἶχαι προτῆτερὰ γνωρίσειν ἢ καρδιὰί μας.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

Τῶρ' ἀρχηνίζω ν' ἀγροικῶ ποῦ θέλει νά τελειώσῃ 175
 τούτῃ θαρρῶ ἤγ' ἀθιβολὴ κ' ἡ ν' τήρησί σου ἡ τόση.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Καρπόφορε, 'ς κοντολογιὰ πιάν' ἡ φωτιά τοῦ Πόθου,
 τὰ σωθικά μ' ἀρχήσασι τότες ζῆμιό νά γνῶθου,
 κ' ἐπάσχισα ὅσο 'μπόρεσα τῇ λύχῃ τῇ τὴν τόση
 τσ' ἀρχαῖς νά σθύσω, πλειότερα πρὶ μὲ καταπλακώσῃ· 180
 μᾶτον ὁ κόπος μ' εὐκαιρος, γιατί ἔψε τὴν καρδιά μου
 γαιμιά γαιμιά, δὲ ξεύρω πῶς, κί ὅλα τὰ λογικά μου
 μοῦ πῆρε, κί' ἄλλῃ ἀνάπασι νά πάρω δὲν ἐμπόρου,
 παρὰ τὴν ὥρα μοναχὰς ποῦ τὴν κερά μου ἐθώρου.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

Δύσκολον εἶν' ἓνα δειντὸ κιανεῖς νά θ' ἀνασπᾷσῃ 185
 γαιμιά, ποῦ [ς] τόπο δροσερὸ φυτρώσῃ καὶ γεράσῃ·
 μὰ πλεῖδ' ἔναι δυσκολώτερο μί' ἀγάπη ὅπου φυτρώσει
 σὲ κοπελίστικῃ καρδίᾳ κί' ἀδυνατὰ ριζώσῃ
 μὲ μάκρυτα πολλοῦ καιροῦ ν' ἀνασπαστῇ, νά πέσῃ
 δίχως μεγάλη δύναμι· κ' ἓναν ὅπου μπορέσει 190
 τέτοια σκλαβιά νά λυτρωθῇ θὰ κρᾶζουσι μεγάλο
 'ς τὸν κόσμον, καλορροϊζικὸ παρὰ κανέναν ἄλλο.

Μ' ἀληθινά, Πανάρετε, πάντα προφῆτευγά το
 κ' ἴδια καθὼς σοῦ τὸ γροικῶ μέσα μ' ἀνήμενά το,
 γιὰτ' ἡ θωριαῖς ἡ σπλαχνικαῖς τῇ πεθυμιαῖς γεννοῦσι 195
 κ' εἰς τῇ καρδιαῖς συργουλιστὰ τὸν πόθο προσκαλοῦσι,
 κ' ἐκεῖνος μόνον μιὰ φορὰ 'ς αὐταῖς νά πιάσῃ τόπο,
 νά τότε διώξου μπορετὸ δὲν εἶναι τῶν ἀθρώπων.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Τοῦτὸ ν' ἀλήθεια ξεύρω το, τσ' ἐξοδαῖς τσ' ἐδικαῖς μου
 σθύνωνντας, ἐπληθύνισιν ἢ λαῦραις κ' ἡ φωτιαῖς μου· 200

- κί ὁ ζυγωμένος Ἔρωτας μέ μάνιτα μεγάλη
 'ς τὸν νοῦ μ' ἐξαναγύριζε κ' ἐπλήγονέ με πάλι,
 κ' εἰς τὴν ἀγιατρευτὴ πληγὴ δέ μου ὄωκε βοτάνι
 κ' ἤλεγα ἡ τόση παιδωμὴ πῶς θέλει μ' ἀποθάνει.
- 205 Μὰ μέσα 'ς τοῦτο τὸν καιρό, σά ξεύρεις, ἐσηκώθη
 τῇ Πέρσιαι ὁ πόλεμος, κ' ἡ ἐξουσιὰ μου ὀδόθη
 'ς φουσάτο ἐκ τὸ βασιλειῷ, κ' ἤτονε χρειὰ στανιδῶς μου
 νὰ πάγω 'κεῖ ποῦ μ' ὥρισεν ἀφέντης ὁ δικός μου·
 καὶ λόγιασε μέ ποῖο καῦμό πρὶ νὰ τὴν ἐμιλίσω,
- 210 μου 'τονε χρειὰ τὰ κάλλη τῇ ὀπίσω μου ν' ἀφήσω.
 Ψυχὴ δὲ βγαίνει ἐκ τὸ κορμί μέ τόση λύπη κρίνω,
 ὡς εἶχα γ' ὄντεν ἄρινα τὸ πρόσωπον ἐκεῖνο·
 μηδὲ θαρρῶ, Καρπόφορε, κορμί νὰ λακταρίσῃ
 τὴν ὥραν ἀποῦ βγαίνοντας ψυχὴ τ' ἀποχωρίσει,
- 215 σὰν ἐλακτάρισεν αὐτὴ βλέποντας πῶς μισεύγω
 κ' εἰς τύπους ὀγιά λόγου τῇ τόσα μακρὰ ὀδεύγω,
 καλὰ κί ἀκόμη νοῦς τ' ἄλλου δὲν εἶχε φανερώσει
 τῶν πληγωμένω μας καρδιῷ τὴν παιδωμὴ τὴν τόση,
 γιατί μᾶς κράτιε ἡ 'ντήρησι δειλιὸ πολλὰ τὸ νοῦ μας,
- 220 κ' ἐκεῖν' ἀποῦ 'χε ἡ πεθυμιὰ ἔκρυβε νοῦς τ' ἄλλου μας.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

- Δύσκολο πρᾶμμα' σοῦ γροικῶ, Πανάρετ' ἀδερφέ μου,
 κί ἀνέ καὶ 'πῶ κί ἀπίστευτο 'ς τοῦτο συμπάθησέ μου,
 γιατί τοῦ Πόθου τὴ φωτιὰ κακὰ κιανεῖς τὴ χώνει,
 ἀμμ' ὅσο πλειὰ σκεπάζει τὴν πλειὰ τήνε φανερόνει.
- 225 Πῶς εἶναι μπορεζόμενο ν' ἄφτουν καὶ νὰ λαυρίζουν
 τὰ σωθικά μιᾶς κορασιᾶς, καὶ νὰ μηδὲ καπνίζουν;
 ποῖος τὸ κρατεῖ γι' ἀπαρθινά, μιὰ κορασίδα νὰ 'χῃ
 'ς τὸ λογισμό τῇ δυνατὴ τῆς ἐρωτιᾶς τὴ μάχη,
 καὶ νὰ μπορούν τὰ χεῖλη τῇ νὰ στέκουν σφαιλισμένα
- 230 δίχως τσ' ἀγάπης τσ' ἐμιλιαῖς καὶ δίχως τ' ὀμνέν!

Καὶ σένη μπορεζάμενο πῶς ἦτονε τῇ τύσῃ;
φωτιά; ὅπου σὲ παίδευγε σημάδι νὰ μὴ δώσῃ;

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Οἱ φρόνιμοι τὰ πάθη τῶς κουρφότατα κρατοῦσι,
κί ὄντα πονοῦσι ᾽; τὴν καρδιά τὰ χεῖλη τῶς γελοῦσι·
γιὰ 'κεῖνον ἔπασχε κί αὐτή, τὸν πόνο τὸν περίσσο 235
τῷ σωθικῷ τῇ, ὡς φρόνιμη, νὰ μὴν τὸν ἐγροικῇσω.
Κ' ἐγὼ μὲ διχωστά; γιατρεῖα τὰ πάθη μου θωρῶντας,
κί ἄς ν' ἀποθάνω ἐλόγιασα πῶς εἶν' καλιὰ σιωπῶντας·
μὰ κεῖνο, ποῦ 'θελε κουρφο νὰ μοῦ κρατῇ, ἐσυντήρου
συχνότατα ς τὰ 'μμάτιά τῇ τὰ πλουμιστὰ τριγύρου, 240
λυπητερὰ μ' ἐδέεπαι, γλυκιὰ μ' ἐσυντηροῦσιν
κ' οἱ πόνοι τῇ σοῦ φαίνετο βοτάνι μοῦ ζητοῦσαν·
κ' ἐχαίρουμ' ἀπὸ μιὰ μερὰ κ' ἔλπιζ' ἀποῦ τὴν ἄλλη,
βλέπωντας πῶς μοῦ τύχαινε ν' ἀρήσω τέτοια κάλλη·
κ' ἐλόγιασα χίλιας φοραῖ; ναῦρω ἀφορμὴ νὰ μεῖνω, 245
γιὰ νὰ θωρῶ τὸ πρόσωπον τ' ἀγγελικὸν ἐκεῖνο·
καὶ χίλιας πάλι, βλέπωντας τὴ χρεια τοῦ βασιλείου μου,
θάνατον εἶχα πλειὰ καλιὰ νὰ δώσω τοῦ κορμιοῦ μου,
παρ' ἀπὸ 'κεῖνο νὰ 'χα βγῇ ποῦ μ' ἤθελεν ὀρίσει·
κ' εἰς τέτοιον τρόπο 'ς ἔμετρην εὐρίσκουμοῦνε κρίσι. 250
'Σ τὸ 'στερον ἐμοιράστηκα, κί ἄφηκα τὴν κερά μου
μὲ πρικαμένα σωθικά, τὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιά μου,
καὶ τὸ κορμὶ 'ς τὴ δούλεψι τοῦ βασιλείου μ' ἐπῆρα
μὲ χίλια πάθη καὶ καὶ μού; σὰν νὰ 'θελεν ἡ μοῖρα.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

Καθὼς χαρὰ οὐδὲ καμμιὰ δὲ βρίσκεται νὰ 'μοιάζῃ 255
μὲ τὴν χαρὰν ἀποῦ κανεῖς ἔχει ὄντα δοκιμάζῃ
γλυκιὰ 'ς τὸν κόσμ' ἀντίμεψι· πρίκα δὲν εἶναι πάλι,
'σὰν ὄντε διαχωρίζουντε ποῦ'χα φιλιὰ μεγάλη.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

- Πρίκα τὸν τέτοιο χωρισμό, Καρπόφορε, μὴν κράζης.
 260 μὰ θάνατο πολλά πικρὺ θές νὰ τὸν ὀνομάζης·
 δὲ φαίνονται ἔς τὸν οὐρανὸ τῇ νύκτα τὴν καθάρια
 τότ' ἄστρα, μὴδὲ ἔς τὸ γιαλὸ τόσα δὲν εἶναι ψάρια
 μὴδὲ τσῆ κάμπους λούλουδα τόσα μπορᾶ βρεθοῦσι,
 μὴδὲ ποτὲ τόσα πουλιά ἔς τὰ δάση κατοικοῦσι,
 265 ὡς εἶχ' ἡ δόλιά μου καρδιά τότες πουργὸ καὶ βράδυ
 μὲ τόσοις ἀναστεναμμοῦς βάσχανα πάντ' ἀμάδι,
 τότ' ἀποῦ πλειὰ παιδεύγουμου καὶ πλειότερ' εἶχα μάχη
 μὲ τὴν ἀγάπη τὴν κουρφή ἔς ὅποιε μερὰ ἔχα λάχει
 παρὰ μὲ τὸ ἴδιου μου ἑχθροῦς· μὰ τέλος τὸ κορμί μου
 270 νὰ δῶ ποτὲ δὲν ὀλπίζω, γιατί' ἔχνα ἔς τὸ νοῦ μου
 ποιά 'τονε ποῦ μ' ἐπαίδευγε δίχως ἐλπίδα τόση,
 τὸμ πόθο καὶ τὰ πάθη μου νὰ κάμω κιὰς νὰ γνώσῃ.
 Γιὰ κεῖνον ἐβουλήθηκα νὰ σκοτωθῶ, γιὰ κεῖνο
 ἔς τὸν πόλεμ' ἐλομόναχος νὰ ἔμπω μὴδὲ κρίνω,
 275 γυρεύγωντας τὸ θάνατο· κ' ἡ τύχη βλέπωντάς με
 καὶ στανικῶς μου νικητὴ πάντα γυρίζωντάς με,
 χίλιαις φοραῖς ἐβάλθηκα νὰ βγάλω τὸ σπαθί μου
 κ' ἄπωνα μὲ τὰ χερίά μου νὰ πάρω τὴ ζωή μου!
 καὶ χίλιαι δὲν ἠθέλησα τροφὴ νὰ δοκιμάσω,
 280 ἔς τὸν ἄδη τὸ γοργότερο γιὰ νὰ μπορᾶ περᾶσω·
 συχνὰ πολλ' ἀναστενάζω καὶ μὲ περίσσια ζάλη
 τοῦτα τὰ λόγια ἡ γλῶσσά μου τὰ πρικαμένα ἄλγει·
 « ἐλπίδα κάνει τσῆ γιωργοῦς κ' ὀλημερνὶς δουλεύουν
 καρποῦς νὰ σπέρνουσι ἔς τὴ γῆ καὶ δέντρη νὰ φυτεύουν,
 285 ἐλπίδα βάνει ἔς τὸ γιαλὸ τσῆ ναύταις καὶ κοπιούσι
 καὶ κιντυνεύουσι συχνὰ μὲ φόβο νὰ πνιγοῦσι,
 ἐλπίδα καὶ τὸ δουλευτὴ κάμνει καὶ παραδέρνει,
 κ' ἐλπίδα καὶ τὸ στρατηγὸ ἔς τὴ μάχη τίνε φέρνει,

ἐλπίδα κάνει καὶ τῇ νειοῦς τῇ κόραις ν' ἀγαποῦσι,
 πιστὰ νὰ τῷ δουλεύουσι καὶ νὰ τῇ προσκυνοῦσι · 290
 κ' ἐμὲ ποιά 'λπίδα μὲ κρατεῖ, ποῖο θάρρος 'ς τέτοια κρίσι,
 καὶ δὲν ἀφίνει τῇ φωτιᾷ τοῦ πόθου μου νὰ σβύσῃ; »
 Καὶ τότες βρύσι 'γίνονταν τ' ἀμμάτια τὰ καυμένα,
 καὶ ζωντανὰ τὰ μέλη μου 'ς τὸν ἔδη ἐκταβαίνειν.

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Πόσους καυμούς καὶ βάσανα χαρίζεις τῶν ἀνθρώπων, 295
 'πίβουλε πόθε, ὀλημερνίς μ' ἔνα καὶ μ' ἄλλον τρόπον!

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Μ' ἀπῆς ἡ μάχη 'σχόλασε, καὶ μὲ χαρὰ μεγάλη
 'ς τὴ χώρα μας ἐστρέψαμε καὶ τῇ κεραῖ μου πάλι
 τὸ πρόσωπό 'δα τῶμορφο, κ' ἡ σπλαχνικὴ θαυιά τῃ ·
 μοῦ 'δειχνε πῶς ἐστέρευγε τὸν πόθο ἡ καρδιά τῃ, 300
 πόσα περίσσια χάρηκα νὰ γνώσῃ δὲ μπορούσι
 μόν' ὅσοι μέσα 'ς τὴν καρδιά πόθου φωτιᾷ γροικοῦσι.
 Μὰ θέλωντας νὰ μπῶ κ' ἐγὼ τότες 'ς τὴ γιόστρα 'κείνη
 ἀπ' ὥρισεν ὁ βασιλεὺς 'ς τὴ χώρα μας κ' ἐγίνη,
 (γιατὶ μὲ νίκην ἤρθαμε καὶ μὲ τιμὴ μεγάλη 305
 καὶ δοξασμένον ὄνομα 'ς τὸν κόσμον εἶχα βγάλει.)
 'ς τὴν κάμερά τῃ ἐδιέβηκα κὶ ὀμπρός τῃ γονατίζω
 καὶ ταπεινὰ νὰ τῇ μιλῶ τοῦτα τὰ λόγι' ἀρχίζω:
 « βασιλιοποῦλά μ' ἀκριβὴ κι' ὠμορφοκαμωμένη
 καὶ πλειὰ 'ποῦ τσ' ἄλλαις κορασιαῖ; τοῦ κόσμου τιμημένη, 310
 καθὼς πάντα μου σκλάβος σου καὶ δούλος πιστικὸς σου
 οὐδένα πρᾶμμα ἔκαμα δίχως τὸν ὀρισμόν σου,
 δὲν εἶν' πρεπὸ μοῦ φαίνεται καὶ τώρα νὰ θελήσω
 νᾶμπω 'ς τὴ γιόστρα, θέλημα δίχως νὰ σοῦ ζητήσω.
 Ἔτσι, βασιλοποῦλά μου, πολλὰ παρακαλῶ σε 315
 θέλημα, καὶ τὴ χέρα σου τὴν ἀκριβὴ μοῦ δῶσε,
 γιατί μὲ δίχως τσ' ἐκείνης δὲ μοῦ 'ναι μπορεμένο

πρᾶμμα κανένα ὥστε νὰ ζιῶ νὰ κάμω τιμημένο. »

- 320 Ὡς τοῦτα τὰ λόγια συντηρῶ δυὸ τρεῖς φοραῖς κι' ἀλλάσσει
τὸ πρόσωπό τῃ τ' ὁμορφο· κι' ἂν εἶδες τὸ θηλάσσει
τὸ πῶς κτυπᾷ καμμιὰ φορά κάτω ᾗς τὸ περιγιάλει
ὄντ' αὖ δίχως ἄνεμο καὶ δίχως πεῖραξ' ἄλλη,
τέτοιαις λογιῇς τὸ στηθὸς τῃ τὸ μοσχομυρισμένο
δυὸ τρεῖς φοραῖς ἐκτύπησε, τοῦ πόθου πληγωμένο.

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

- 325 Καθὼς τὴν θάλασσ' ἄνεμος δύνεται καὶ φουσκώνει
καὶ θυμωμένα κύματα γιαμιὰ γιαμιὰ σηκώνει,
τέτοιαις λογιῇς καὶ τὴν καρδιὰ τὰ λόγια, ποῦ ἔρωθοῦσι
μὲ τάξι ἀπὸ τοῦ ἀγαφτικούς, τῇ κορασιαῖς κινεῖται
ᾗς τὸν πόθο πλεῖα παρὰ ποτέ, περὶ ττο πλεῖα· ἔρωμένα
330 νᾶναι μὲ τέχνη κι' ὁμορφιά περίσσιζ συνθεμένα.

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

- Τέχνη δὲν ἔβην καμμιὰ, μὲ κεῖνο ἐλάλ' ἡ γλῶσση
ποῦ τοῦ ἀρμηνεῦγαν μοναχὰς τὰ πάθη μου τὰ τόσα·
καὶ τότε ἀναστένει καὶ λέγει « δὲν τυχαίνει
τὴν χάρι, ὅπου μιὰ φορά, σὲ ξέρεις, χαρισμένη
335 σῶχ' ἀπὸ τὰ σ' ἐγνώρισα, νὰ σοῦ ξαναχαρίσω,
γιατ' ἤθελ' ἦστον ἄπρεπο κάμωμα· καὶ περίσσι
νὰ μ' ἀγαπᾷ, Πηνάρετε, ᾗς τοῦ· τὴν τὴν γιόστρεν ἄμε
καὶ κατὰ τὸ συνηθὶ σου, νᾶβγῃς μὲ νίκη κάμε. »
Καὶ λέγοντάς το ἐσίμωσε, κι' ὅκ τὸν λαιμὸ τῇ βγάνει
340 τοῦτο τὸ γκόλφι ἀπὸ βαστῶ κι' ἀπάνω μου τὸ βάνει.

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Χάρισμα ἦτον ἀκριβὸς, κι' ἀγάπη πλεῖα μεγάλη
σῶδειξ' ἐτότε, σὲ γροικῶ, παρὰ φορά καμμι' ἄλλη.

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Καθὼς εἰς τ' ἄνδρ' οὐδὲν τὰ φυλλαράκι ἀρχίζουν
νὰ πυκνοπρασινίζουν καὶ νὰ μοσχομυρίζουν

κι' ἄθους νὰ κάμουν καὶ καρποῦς καὶ ρίζαις νὰ πληθαίνουν 345
 καὶ πρὸς τὰ ὕψη τ' οὐρανοῦ μὲ τὴν κορφή νὰ παλαίουν,
 σὺν τὸ ποτίσῃ τὸ νερό, τέτοιας λογῆς τ' ἀζάπη
 ἵς τὸ λογισμὸ μ' ἀρχίνησε κ' ἐμέναν ἡ ἀγάπη,
 γροικῶντας τέτοια εὐγενικά λόγια νὰ ξεφουντόνουν
 κ' εἰς τὴν καρδιά μου τὸ ζημιὸ πλειότερον νὰ ριζόνουν. 350
 Κ' ἐπῆγα κ' ἐπολέμησα καὶ νικητὴς ἐβγήκα,
 κ' ἔδωκα τῶν φιλῶν χαρὰ καὶ τῶν ἐχθρῶν μου πρίκα,
 καθὼς θαρρῶ θυμᾶσαι το· μὰ τοῦτο ἄς τ' ἀφήσω,
 γιὰτι κανεὶς γιὰ λόγου του δὲ θὰ μιλήῃ περίσσο.

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Κατέχω το, πριχοῦ τὸ 'πῆς, γιὰτ' εἶδαμέ σε πλέε 355
 νὰ κάμῃς πράμματα φρικτὰ παρὰ τὸν Ἀχιλλέε,
 κὶ ὅλοι ἀναθυμηθήκαμε κ' ἐφέραμε ς τὸ νοῦ μας
 τῇ ὥρ' ἀποῦ τὴν χώρα μας ἐζύγωξε; τσ' ἐχθροῦ μας.

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Μ' ἀπῆς ἡ γιόστρ' ἐσκόλασε, ζημιὸ ἐπῆγα πάλι 360
 κ' ἠῦρηκα τσ' Ἐρωφίλης μου τὰ πλουμισμένα κάλλη,
 καὶ λέγω τῇ γονατιστὸς « ἄξια βασιλίσσά μου,
 τῇ γιόστρ' τὰ χρίσματα δὲν πρέπει νᾶν' δικά μου,
 μὰ πρέπεισι τῇ χάρις σου μ' ὅλη τῇ δόξ' ἀντάμη,
 γιὰτι γνωρίζω νικητὴν μόνια πῶς μ' εἶχε κάμει. 365
 Μ' ἂν ἔναι καὶ δὲν τὰ φερᾶ τώρα νὰ σοῦ τὰ δώσω,
 καθὼς τυχαίνει, ἀφέντρα μου, τὸ δίκην νὰ πλερώσω,
 τὸ 'καμα, πράμματα γιὰτι δὲν εἶναι κορασίδω,
 μ' ἀντὶς ἐκεῖνα, τῇ ψυχῇ καὶ τὸ κορμί μου δίδω
 τῇς ἀφεντιᾶς σου χάρισμα, πρόθυμα πάντ' ὁμάδι
 ἵς πᾶσα μικράκη σ' ὀρισμὸ νὰ καταιβῶ ἵς τὸν ἄδην. » 370
 Κ' ἐκεῖνη ἵς τοῦτ' ἀπόκρισι θέλωντας νὰ μοῦ δώσῃ,
 ρίδά 'δα μὲ τὸ χέρι του ὁ Πόθος νὰ ἔξαπλώσῃ
 ἵς τὰ χιόνια τοῦ προσώπου τῇ· καὶ τότες ἀρχινίζει

- 375 με λόγια σπλαχνικώτατα δρόσος νὰ με ποτίζῃ
 τόσ' ἀποῦ πλειὰ παρὰ ποτὲ πασίχαρος μισεύγω,
 καὶ με καινούργιας πεθυμιαῖς τὰ μέλη μου παιδεύγω,
 κ' ἤλεγα πῶς ἡ μοῖρά μου τούτ' ἄ'χε μοῦ χαρίσει,
 νεκρὸ τ' ὀγληγορότερο γιὰ νὰ μπορᾷ μ' ἀφήσῃ.
 Μὰ τσ' Ἀφροδίτης τὸ παιδί, ποῦ θέλει καὶ γυρεύγει
 380 τῶν δουλευτάδων τῶν πιστῶν τῇ κόπους ν' ἀντιμεύῃ,
 δὲν ἄφηκε τὸν κόπο μου καὶ τῇ ζωῇ νὰ χάσω
 δίχως τὴν ἄξια πληρωμὴ τσ' ἀγάπης μου νὰ πιᾶσω.

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Πρᾶμμα μεγάλο σήμερο φοβοῦμαι μὴ γροικήσω,
 δυὸ 'ποῦ ποθοῦν νὰ σμίξουσιν κόπο δὲ θέλου πλεῖστο.

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

- 385 Μακρὰ τὰ λόγια νὰ σοῦ 'πῶ, τοὺς ὅρκους κι' ὅλα τ' ἄλλα
 ἀποῦ τὸ τέλος τ' ἀγαθὸ τσ' ἀγάπης μας ἐβάλα·
 κ' ἐκεῖνο σὲ κοντολογιὰ τὸ πρᾶμμαν ἀποῦ 'γίνη,
 φίλε μ' ἀγαπημένε μου, 'ς ἐμένα κ' εἰς ἐκείνη
 θέλ' ἡ καρδιὰ νὰ δηγηθῶ, ν' ἀλαφρωθῶ καμπόσο·
 390 μὰ χάνομαι, καὶ δὲ μπορῶ τοῦ λόγου ἀρχὴ νὰ δώσω·
 κι' ἂν ἀρχηνίσω, ἡ λαλιά χάνεται καὶ λιγαίνει,
 κ' ἡ γλώσσά μου βουθαίνεται κι' ὅζω μιλιὰ δὲ βγαίνει.

Ἀπὸ τοῦ στίχου 379 ἄρχεται τὸ δι' ἰταλικῶν χαρακτήρων γεγραμ-
 μένον καίμενον τῆς Ἑρωφίλης, τὸ ὅποτον ἀπαραλλάκτως ἐδημοσίευσε
 ὁ κ. Legrand. ἐνταῦθα δὲ ὑποσημειοῦνται αἱ πρὸς τὸ ἡμέτερον διαφέ-
 ραι τούτου δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων γραφόμεναι.

Στ. 380. τῷ δουλευτάδῳ τῷ πιστῷ. 381. δὲ με 'φήκε τό. 382.
 ἄξια πληρωμὴ τοῦ πόθου μου. 384. μὲ ὅποῦ ποθοῦ... θέλει. 385.
 Μακρὰ εἰ τὰ λόγια. 386. τῇ ἀγάπης. 387. μὲ χάνω... ἐγίνη. 388.
 φίλε μου... σὲ ἐμένε κ' εἰς ἐκείνη. 389. θέλει. 391. κ' ἀνυχταλῶ
 κ' ἡ λαλιά. 392. καὶ ὅζω ἐμιλιὰ.

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Κατὰ τὰ λόγια τοῦ ἑβραϊκοῦ, ἔμεινε πληρωμένος
ὁ πόθος σου, Πανάρετε, ὁ πολυμπιστευμένος.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Τοῦτό 'ν' ἀλήθειαι, φίλε μου, μὰ πρῶτ' ἀνάμεσά μου; 395
τὸ δακτυλίδι ἔκαμε καὶ οἱ ὄρκοι τὴν παντρεϊά μου·
μὰ κάτεχε τὸ πῶς ζημιὸν ἀπὸ τὴν ὥρ' ἐκείνη
πρίκα πολλή καὶ βάσανο τὸ λογισμό μου κρίνει·
γιατὶ τ' ἀμμάτια τοῦ ὅταν τόσο τυφλὰ καὶ τὸν πόθο
τότε, ζημιὸν ἀνοίξαι, καὶ ἀρχήνισα νὰ γνῶθω 400
τὸ πῶς χωστὰ τοῦ βασιλείου δὲν ἔπρεπε νὰ κάμω,
μ' ὅλα τὰ πάθη τοῦ ἔγνωθα, μὲ τὸ παιδί του γάμο·
καὶ ἔχω τῇ μέραις σκοτειναῖς, τῇ νύκτε, βαρεμέναις,
μὲ δάκρυα καὶ ἀναστεναγμούς πάντα συντροφιασμέναις,
καὶ ἐκείνον ἀπὸ τύχαινε νὰ μὲ καλοκαρδίῃ, 405
μεταγνωμούς καὶ βάσανα περισσὰ μου χαρίζει·
καὶ ἀληθινὰ δὲν ἔβλαψα τὴν κόρη τῇ δικῇ μου,
μὲ τὸ σπαθὶ μ' ἐτέλειονα μιὰν ὥρα τὴν ζωή μου,
γιατὶ τὸ σφάλμα τοῦ ἔκαμα χίλι' ἀνταμωθοῦσι
πρῶτοι τοῦ κόσμου ποταμοὶ νὰ πλύνουν δὲ μπορούσι· 410
καὶ ἐκείνον ἀπὸ μου πονεῖ πλεῖα εἶναι γιατί' ἐς τὸ τόσο
σφάλμα δὲ μου εἶναι μπορετὸ τέλος ποτὲ νὰ δώσω·
γιαυῶτως δυὸ πάθη δυνατὰ πάντα βαρύνει, σμιμμένα,

Στ. 393. τὰ ἑβραϊκῶ. 394. ὁ πόθος σου. 395. Τοῦτό 'ναι... πρῶτα.
396. δακτυλίδιν... τῇ. 397. ζημιὸν ἀπὸ. 398. ἀπὸ... ἐκ τῆς. 400.
ἐνοῦσαι, καὶ ἐρχήνισα. 401. ἔπρεπε. 402. ἀπὸ. 403. νύκτες πικραμέ-
ναις. 404. ἀναστεναγμούς. 405. ἀπὸ ἐτύχαινε... καλοκαρδίῃ. 406.
χαρίσει. 408. μιὰν ὥρα μὲ τὸ χέρι μου ἔπαιρνα τὴν ζωή μου. 409.
ἀπὸ. 410. πλύνου. 411. πονεῖ εἶναι. 412. εἶναι. 413. ἀδυνατὰ.

- μεταγγνωμὸ κι' ἀμέτρητην ἀγάπη μετ' ἐμένα,
 415 καὶ δίχως νὰ σχολάσουσι, πάσχουσι καὶ κοπιοῦσι
 'ς τὴν κόλασι νὰ με κρατοῦν καὶ νὰ με τυρηννοῦσι.
 Θέλ' ἢ γιαγάπη νὰ θωρῶ ποιά κόρη πλουμισμένη,
 ποιά βγενικὴ βασιλισσά, ποί' ἀφέντρην ἀξιωμένη
 μοῦ χάρισε, κι' ὀρίζει με τσῆ πίκραις νὰ ξορίσω
 420 κι' ὅσο μπορῶ νὰ χαίρωμαι καὶ νὰ καλοκαρδίσω,
 κι' ἀρίφνητος μεταγγνωμὸς με κάνει νὰ θυμοῦμαι
 καὶ πібουλος νὰ κράζωμαι κι' ἄπιστος νὰ κρατοῦμαι,
 κι' ἄμετρο φόβο μοῦ γεννᾷ καθημερνὸ 'ς τὸ νοῦ μου,
 γιὰυτῶς δὲν εἶναι βάσκανο νὰ 'μοιάζῃ τοῦ δικοῦ μου.
 425 πῶς τὸ μαθαίνει ὁ βασιλεὺς καὶ θέλει με σκοτώσει,
 γῆ, ἃ δὲν τὸ μάθῃ, γλήγορα πῶς θέλει τήνε δώσει
 τινὸς μεγάλου βασιλαιοῦ... στέκω καὶ λογχιάζω
 κι' ἀναστενάζω μοναχᾶς καὶ ν' ἀποθάνω κράζω.
 Καρπόρορε, 'ς τὸ δύνετχι σήμερο βόνηθτέ μου,
 430 κ' εἰς τοῦτά μου τὰ βᾶσανα πῶς νὰ περάσω 'πέ μου!

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

- Πανάρετε, τὸ ἐγίνηκε ἂν ἦτο μπορεμένο
 νὰ μηδὲν ἦτον ἀπὸ σὲ ποτέ του γεναμένο,
 νὰ μὴν τὸ κάμῃς σοῦ 'θελᾷ δώσει βουλή, ἀδεσφόμενῳ,
 μ' ἀπῆς τὸ πρᾶμμα γίνηκε, γιὰτὶ νὰ πλήσῃς 'πέ μου;
 435 δὲ 'ξάξουν οἱ μεταγγνωμοί, τὰ κλάυματα δὲ φτάνουν

Στ. 414. καὶ ἀμέτρητην... μετὰ μένα. 415. πάσχουσι. 416. 'ς τῇ... κρατοῦ. 417. ἢ ἀγάπη. 418. ἀφέντρην ἀξιωμένη. 419. ἐχάρισεν. 421. μετανιωμένος... με σφίγγει. 422. κρατιοῦμαι. 423. μοῦ μετρί. 424. μοιάση. 426. ἃ δέ... ὀγλήγορα. 429. βοήθησέ μου. 431. γίνηκε. 432. ἀπὸ ἐσέ ποτέ του καμωμένο. 433. νὰ μή. 434. τὸ σφάλλαι ἐγίνηκε, γιάντα νὰ κλαίγῃς. 435. δὲ βιάζονται... φτάνουν.

τὸ πρᾶμμεν ἀποῦ γίνηκε μέτα μας νὰ λιγάνουν.
 Γιὰ τοῦτο, φίλε μ' ἀκριδέ, θές νὰ παρηγορᾷς
 καὶ γνωστικὸς ὅαν πάντα σου 'ς τὴν χρειὰν ἐτούτῃ νά 'σαι,
 καὶ νὰ λογιᾷσης μοναχὰς πῶς οὐρανὸς κ' ἡ μοῖρα
 καὶ σὲ κ' ἐκείνην ἀκομὴ 'ς τοῦτο τὸ πρᾶμμα σύρα· 440
 γιὰτὶ μηδὲνα γίνεται κάμωμ καὶ ὅαν αὐτῇ,·
 δίχως τὸ θέλημα ἐτουνῶν τῶν δυὸ πραμμάτων κρίνω.
 Ἐὖ πῶς παιδ' εἶσαι βασιλίου λόγιζε ὅαν κ' ἐκείνη,
 κ' ἄνεν κ' ἡ τύχη ἄδικη καμμιὰ φορὰ σοῦ γίνη,
 γιὰ τοῦτο ν' ἀπολπίξῃσαι οὐδὲ ποσῶς τυχαίνει, 445
 μὰ πλειότεραις καλομοιγιαῖς παρ' ἄλλο ν' ἀνημένῃς·
 τὸ ροιζικὸ ν' ἀσύστατο, κ' ὄντας κανεὶς λογιᾷζῃ
 πῶς σὲ περίσσιο βάσκανο στέκει, τὸν ἀναιδέα
 'ς ἄμετρη καλορροικιὰ, καθὼς μὲ τὸ δικό σου
 'ξόμπλι καθάρι·α νὰ τὸ 'δῇς μορεῖς 'ς τὸν ἐμαυτό σου· 450
 παιδ' ἤσουνε νοῦς βασιλίου, ὅαν ἔχομε πωμένο,
 κ' ἡ τύχη σὲ κατὰφερε 'ς τοῦτο τὸν τόπο ξένο,
 κ' ἀγάλλ' ἀγάλλια σ' ἔκαμε 'σὰ βρίσκεσαι μεγάλο
 'ς τ' ἀφέντῃ μας τὴν ἐπαρχιὰ παρὰ κανέναν ἄλλο,
 κ' ἐκεῖν ἀπ' ὅλαις τσ' ἄλλαις σου καλομοιγιαῖς σφαλίζει, 455
 μὲ τσ' Ἐρωφίλης τὴν παντρειά 'ς τ' ἄστρα κορφή σου γγίζει·
 γιὰυτῶς τσῇ πρίκαις ζύγωνζε καὶ σπούδαζε νάλπιζῃς
 καλομοιγιαῖς παντοτιναῖς καὶ νὰ καλοκαρδίζῃς·

Στ. 436. ἐγίνηκε... λιγάνου. 437. φίλε μου. 438. 'ς τοῦτῃ τῇ χρειᾷ.
 440. ἐσέ... ἐσύρα. 442. ἐτουνῶ τῶ δυὸ πραμμάτω. 444. ἄνέ...
 ἀντιδικῇ... ἐγίνη. 445. μηδὲ ποσῶς. 446. καλομοιριαῖς. 447. τὸ ροι-
 ζικὸ ἀσύστατο... κ' ὄντα κιανεῖς. 449. ἡ ἄμετρη. 453. κ' ἀγάλλια.
 454. 'ς τοῦ ἀφέντῃ... κιανέναν. 455. κ' ἐκεῖνο ὁποῦ... καλομοιριαῖς.
 456. τσῇ... τῇ... ἡ κορφή σου ἀγίζει. 457. νὰ ὀλπιζῇς.

- κι' ἂν ἔσφαλεις, τὰ σφάλματα το ἀθρώπου· εἰ ἔδοσμένα,
 460 κι' ἄνθρωπο δίχως φταίσιμο δὲ θέλεις βρῆ κανένα,
 περιττοπλειὰς τὰ σφάλματα τοῦ πόθου, ποῦ σηκώνει
 τὸν νοῦ τ' ἀθρώπου τὸ ζημιό, κι' ὅλους μᾶς ἐκομπώνει.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

- Γιατὶ κομπώθηκα κ' ἐγώ, περίσσι' ἀναστενάζω
 κ' ἐπίβουλο τ' ἀφέντη μου τὸν ἐμαυτὸ μου κράζω.
 465 Ὡρου, καὶ ποῖος τὸ σφάλμα μου τ' ἄμετρο ν' ἀγροικήσῃ
 κι' ἄτυχης γνώμης καὶ κακῆς νὰ μὴ μὲ νοματίσῃ!

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

- Ὅποιοι γνωρίζει μιὰ καρδιά τοῦ πόθου πληγωμένη
 πόσαις φοραῖς τὴν καίγουσι, πῶς εἶν' τυρηννισμένη,
 λογιάζ', ἂν ἔχῃ διάκρισι, δὲ θέλ' ἀποκοτίσει
 470 λόγο μηδὲνα σὲ κακὸ γιὰ σένα νὰ μιλήσῃ.
 Ἔτσι μηδὲ πρिकाίνεσαι γιὰ πρᾶμμα καμωμένο,
 μὴ κάτεχε νὰ τὸ κρατῇς, ὅσο μπορείς, χωσμένο·
 ἄφησέ σ' εὐρίσκεται τὸ πρᾶμμα νὰ περάσῃ,
 γιατί ὁ καιρὸς τὰ πράγματα καθημερινὸν ἀλλάσσει.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

- 475 Ἐγὼ 'ς τὰ φύλλα τῇ καρδιᾷς πάντα τὸ θέλω χώνει,
 ἀμμ' ὁ καιρὸς κάθ' αὖ φουρνὸ εἶν' ἀποῦ φανερώνει·
 μ' ἀπητις εἶν' ἀσύστατο τὸ ροιζικό, φοβοῦμαι
 νὰ μὴ ζηλέψῃ 'ς τὴν πολλὴ καλομοιργιὰν ἀποῦ μαι,
 καὶ ῥίξῃ με σὲ βάσανο τόσον, ἀποῦ ποτέ μου

Στ. 459. ἔσφαλεις, τὰ σφάλματα 'ς τὸν κόσμον εἶν. 460. κανένα.
 461. πράγματα τοῦ πόθου ἀποῦ σηκώνου. 462. ζημιό, κι' ὅλους νὰ
 τῇ κομπώνου. 463. ἐκομπώθηκα κ' ἐγὼ γιὰ κἀνο. 465. σφάλμα.
 468. πόσαις φωτιαῖς... πόσα τ. 469. λογιάζω... θέλει. 470. μου-
 δίνω. 476. ἀμμὲ ὁ καιρὸς κάθ' αὖ φουρνὸ εἶναι. 477. κι' ἀπητις εἶναι.

νὰ μὴν πορέσω νὰ γερθῶ, Καρπόφορ ἀδερφέ μου.

480

Ω, πύσα καλορροϊζικός νὰ κράζεται τυχαίνει
γεῖς ἀποῦ μιὰ καλομοιργιά δὲν ἔχει γνωρισμένη,
γιατὶ γνωρίζωντάς τηνε ἔς τὸ ἄλλο νὰ τοῦ λείψῃ,
νὰ στέκη πλείον του δὲν πορεῖ δίχως καὶ καὶ θλίψι.

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Πέ μου νὰ ζῆς, Πανάρετε, μπορείς νὰ τὴν ἀφήσης,
μπορεῖς ποτέ σου δίχως τῇ μιᾷ ὥρᾳ πλεὶς νὰ ζήσης;

485

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Πῶς εἶναι μπορεζάμενο κορμὶ νὰ ξεχωρίτῃ
ἀποῦ τὴν ἰδίαν του ψυχὴν, καὶ νὰ μπορῇ νὰ ζήσῃ;
χωρὶς ἀέρα τὸ πουλί, χωρὶς νερὸ τὸ ψάρι,
πῶς εἶναι δυνατόν τῶνε νὰ ἔχουσι φύσις χάρι;
κ' ἐμὲ πῶς μοῦ ἔναι μπορετὸ μὲ δίχως τὴν κερά μου
νὰ ζῶ ἔς τὸν κόσμον, γῆ ποτὲ νὰ ἔχω τὴν λευτεργιά μου;
Χίλια κομμάτια πλεῖα καλὰ τὰ μέλη μ' ἄς γενοῦσι,
κί ὅχι ποτὲ τ' ἀμμάτιά μου νὰ τήνε στερευτοῦσι!

490

Κ Α Ρ Π Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Λοιπὸν ἀνὲ καὶ δὲν μπορῇς νὰ τὴν ἀφήσης πλεῖς σου,
γιαίντα νὰ βραχνίζεσαι μὲ τὸ μετὰγνώμό σου;
διῶξε τῇ πρίκαις τὸ ἄκαιραις σοῦ ξαναλέγω πάλι,
κί ἀνήμενε τὸν οὐρανὸ τέλος καλὸ νὰ βάλῃ
ἔς τοῦτῃ τὴν ἀρχισμένη σου καλομοιργιά τὴν τόσην,
τύσαις ἀποῦ ἔχεις μετὰ σὲ χάριτες νὰ πλερώσῃ.

495

500

Στ. 482. ἀποῦ. 484. πλεῖς... μπορεῖ... καὶ καὶ. 486. μπορεῖς
μινὴν ὥρα δίχως τὴν πλεῖα. 487. ἰδιά του. 490. πῶς εἶναι μπορεζάμε-
νο νὰ ἔχουσι ζῆσις χάρι. 491. πῶς εἶναι. 492. τὴ λ. 493. τῇ? μέλη
μου. 494. Ὅχι. 495. λοιπὸ ἀπειδὴ καὶ δέ... πλεῖς. 496. γιατί.
497. πρίκαις, διῶξέ τῇ. 500. ἀπ' ἔχεις.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Καρπόφορε, τὰ λόγιά σου παρηγοριά περίσσα
 ἔς τὴ βαρεμένη μου καρδιά σήμερον ἐχαρίσα,
 καὶ χαίρομαι πῶς ἄκουσες τὰ ἔχεν ὁ λογισμός μου,
 ἔς ὃ, τι μοῦ λάχει νὰ μπορῇς νὰ γίνεσαι βοηθός μου.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

505 Τὸν νοῦ μου καὶ τὴ γλῶσσά μου, τὰ χέργια, τὴ ψυχὴ μου
 κι' ὃ, τι ἄλλο πρᾶμμα βρίσκεται νὰ ἔχω ἔς τὴ μπόρεσί μου
 σοῦ τάσσω ἔς τούτῃ τὴ δουλιά· μὲ λόγια δὲν τυχαίνει
 φίλοι, σὰν εἴμεσθην ἐμεῖς, μέσα τως νὰ πληθαίνῃ.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Πῶς μὲ ἀγαπᾷς, Καρπόφορε, καλότερα γνωρίζω,
 510 κ' εἰς τοῦτά μου τὰ βάσανα μόνο ἔς ἐσέν' ὀλπίζω.
 Μὰ ἔς τὰ παθγιόνια πᾶ νὰ ἰδῶ τί κάνουν οἱ στρατιῶταις,
 κί ἀπάνω ἔς τοῦτο θέλομε μιλήσει πάλι ἐτότες.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ.

Πήγαινε, κ' ἔρχομαι κ' ἐγώ, καὶ πάλι ἐκεῖ μπορούμε
 καλλίτερα ἔς ὃ, τι ἔχομε νὰ κάμωμε νὰ ᾄδουμε.

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ καὶ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

515 Ὡς ὁ καλὸς οἰκόνομος μὲ προθυμίᾳ σπουδάζει
 περὶ τὸ χειμῶνα τῇ καρπὸς σπίτι του νὰ σοδιάζῃ.

Στ. 501. παρηγοριά. 504. βοηθός. 507. τυχαῖνου. 508. ἐμίστανε μέσα μας νὰ πληθαίνει. 509. καλότερα κτ.έχων. 510. μόνη ἐσέναν ἔχω. 514-515. Βασιλέας, Σύμβουλος.

Λείπουν ἐκ τοῦ χειρογράφου οἱ στίχοι 521-566.

καὶ τότε δὲ χρειάζεται τιβότας, μὰ κοιμᾶται
 μὲ δίχως ἔγνοια καὶ πολλὰ φρόνιμος μαρτυρᾶται,
 τέτοιαις λογιῇς κ' οἱ βασιλοὶ πρέπει νὰ διορθῶν
 τὰ πράγματα τὰρχόμενα σὰν καὶ τοῦ ἴδιου χρόνου, 520
 καὶ νὰ σκοποῦσι τὰ ἴτερα σὰν νά'σαν ὁμπροστά τως,
 γιὰ νά'ναι πάντ' ἀθάνατοι κ' αὐτοὶ κ' ἡ βασιλειά τως.
 Χίλιους μεγάλους βασιλειοὺς πλούσιους καὶ μπορεμένους
 τὸν περαζόμενο καιρὸν ἔχομε γροικημένους,
 κ' εἶδαι καὶ τὰ ἑμάτιά μας περισσίους, ν' ἀποθαίνουν, 525
 κ' ἤγ' ἐπρχαῖς τῶνε ζημιὸς ἐς τὸν ἀνεμὸ νὰ πηαίνουν,
 γιὰτὶ ἔγνοια δὲν τοὺς ἔκοβγε κ' ἐκεῖνα νὰ θωροῦσι
 ἔοπίσω τοῦ θανάτου τως ἀπ' ἔχουσι νάρθουσι.

Β Α Σ Ι Α Ε Α Σ.

Σύμβουλε, ξεύρεις το καλὰ τὸ πῶς παιδί κανένα
 παρὰ τὴν Ἐρωφίλῃ μου δὲν ἔχω καμωμένα, 530
 γιὰ κεῖνο εἶναι πάντα τῇ ἑμάτιᾳ μου καὶ ψυχῇ μου,
 παρηγοριὰ καὶ θάρρος μου κ' ἐλπίδα μοναχῇ μου·
 κί ἂν εἶναι κί ὥς τὸ σήμερον δὲν εἶναι παντρεμένη,
 μ' ὅλ' ὅπου τόσοι βασιλεῖοι τὴν ἔχου ζητημένη,
 δὲν εἶν' παρὰ γιὰτὶ πονεῖ καὶ καίγετ' ἡ καρδιά μου 535
 νὰ τὴν ἰδοῦν τ' ἁμμάτιά μου πῶς βγαίνει ἀπὸ σιμά μου.
 Γώρ' ἀποῦ σφίγγουσιν ἐμὲ τὰ γερατεῖα, κ' ἐκείνη
 δότομ' οἱ χρόνοι πλειότερα τὴν κάμασι κ' ἐγίνη,
 μοῦ φαίνεται πῶς εἶν' πρεπὸ καὶ δίκην νὰ γυρέψω
 κανένα ἀξιο βασιλεῖο γοργὸ νὰ τὴν παντρέψω. 540
 Ἔτσι ἐπειδὴ μᾶς ἤρθαι τοῦτ' οἱ προξενητάδες
 πεμπάμεν ἀπὸ δυὸ ψηλοῦς καὶ πλούσιους βασιλειάδες,
 ὅλοι μου οἱ συμβουλάτοροι θέλω νὰ μαζωκτῇτε
 καὶ μὲ περισσία πεθυμιὰ κ' ἐξέτασι νὰ ᾄῃτε
 ποιὸς εἶν' ἀπὸ τῇ δυὸ κηλιά, γιὰ νὰ μπορῶ νὰ κάμω 545
 μετὰ τὴν βουλή σας ὁλονῶν τὸν ἐδικό τῃ γάμο.

Ἵς τοῦτο τὸ μέσος κάμετε τῇ δυὸ προξενιτάδες
 νὰ τῇ τιμᾶτε, σύμβουλε, σὰν νὰ ἴσαν βασιλειάδες.
 Τώρα τῇ θυγατέρα [μου] πᾶ ναῦρω νὰ τῇ δώσω
 550 λόγο γιὰ τούτῃ τὴν παντρεία, τὴν γνώμη τῇ νὰ γνώσω·
 πρεπὸ μου φαίνεται κι' αὐτῇ, σύμβουλε, νὰ κατέχη
 τοῦτο τὸ πρᾶμμα, παραμπρὸς καὶ νὰ μου ἴπῃ ποιὸν ἔχει
 καλλίτερα ἐκ τούς δυὸ τῶνε, καλὰ κ' οἱ δυὸ μεγάλοι
 νὰ ἴναι κ' εὐγενικώτεροι παρὰ ἴς τὸν κόσμον ἄλλοι.

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ.

555 Πρέπὸ ἴν' ἀφέντῃ, κι' ἄγωμε κ' ἐμεῖς κ' οἱ ἄλλοι δοῦλοι
 τῇς ἀφεντιᾶς σου τὸ ταχὺ νὰ μαζωκτοῦμεν οὐλοί,
 καὶ μπιστεμένα, κατὰ πῶς, εἵμεστα κρατημένοι,
 θέλομ' ἰδεῖ τὸ πρᾶμμ' αὐτὸ τί μέλλεται νὰ γένη.

Σ Κ Η Ν Η Τ Ε Τ Α Ρ Τ Η.

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ μοναχός.

Ἰνέν κ' οἱ καλορροϊζικοὶ τὸν κύκλον ἐμποροῦσαν
 560 τοῦ ροιζικοῦ μὲ τὰ σχοινιά δεμένο νὰ κρατοῦσαν,
 γι' Ἰνέν κ' ἡ τύχη σὰν τροχὸς δὲν ἤθελε γυρίζει
 κ' ἐκείνους ἀποῦ κάθονται ἴψηλὰ νὰ μὴ ἴκρεμνίζη,
 σήμερον καλορροϊζικο ἴς τὸν κόσμον πλεῖα μεγάλο
 τὸ βασιλειό μας εἴχα ἴπει παρὰ κανέναν ἄλλο·
 565 μ' ἀπῆτις κάποιο ροιζικὸ ἴς τὸν κόσμ' ἀνακατώνει
 καὶ πλούσιους ῥίχνει χαμηλὰ κι' ἀνήμπορους σηκώνει,
 δὲν πρέπει, πρίχου ἴδει κανεῖς τὸ τέλος, νὰ παινέσῃ
 τὸ ἀρχαῖς ποτὲ καλομοιργιὰ τ' ἀθρώπου, γῆ ἴς τὴ μέση,
 γιαντὶ ὅσο πλεῖα τότε θωρεῖς ἴς τὰ ὕψη πῶς καθίζει

τῇ τύχῃ καὶ μὲ τὴν κορφή 'ς τὸν οὐρανὸ πῶς ᾔγγιζει,
 τόσο θάνδ' ἐχεται νὰ δ' ἦ πεσμένη τὴν τιμὴν του,
 κ' ἀποῦ 'σανε τὰ πόδια του, ῥιμμένη τὴν κορφήν του·
 κ' ὅσο τότε στοχάζεται βρστανισμένο πάλι
 μὲ πλείσιζ κ' κορροίζικιὰ καὶ μὲ φτωχιά μεγάλη,
 θέλει νὰ λ' π' ἴζη σὲ ψηλὸ σκαλὲρι καθισμένο
 νὰ τὸν ἰδῇ χαϊράμενο καὶ καλοκαρδισμένο.
 Γιὰ τοῦτο, ὡς εἶπα, δὲν παίνω τοῦ βασιλεῖα τὰ πλούτη
 καὶ τὴν μεγάλην πόρεσι ποῦ ἔχει τὴν ὥρα τούτη,
 μὰ τὸν θεὸν παρακαλῶ τὴν τύχην του νὰ ῥίση
 τὸν κύκλο τῇ ξανάστροφᾳ ποτὲ νὰ μὴ γυρίσῃ·
 κ' ἀπ' ἧς ἡ θυγατέρα του μόνιζ τῇ θέλει νὰ ἔχῃ
 κληρονομιά 'ς τὰ πλούτη του, ταῖρι ἄξιο νὰ τῇ λάχῃ,
 σὰν εἶ καὶ κείνη εὐγενική καὶ βασιλειοθγαλμένη
 κ' ἀπ' ὁλονῶν τῶν ἀρετῶν τῇ χάρες στολισμένη.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Ἐρωτα, ἀποῦ συχνιά 'ς τῇ πλειά μεγάλους
 κ' ὁμορφους λογισμοὺς κατοικημένος
 βρῖσκεσαι, τῇ μικροὺς μισῶντας τ' ἄλλους,
 κ' ἔσ' εἶσαι δυνατὸς καὶ μπορεμένος,
 καὶ τόση χάριν ἔχουν τ' ἄρματα σου
 ποῦ βγαίνεις πάντα μ' ὅλους κερδαιμένος·

Στ. 571. θὰ θέλειται? 572. ἐποῦ... τῇ. 575. ὀλπίζη. 576. τότε·
 δῇ. 577. δέ. 578. ἐμπόρεσι ποῦ ἔχει. 579. τὸ θεό... νὰ ὀρίσῃ. 580.
 ξανάστρουφα. 581. μονάχη θέλει. 582. κληρονομιά... ἄξιο. 583. εἶ.
 Πρὸ τοῦ Χοροῦ τὸ χειρόγραφον φέρει « Τέλος τῇ πρώτης πράξις. »
 585. ὁποῦ τῇ. 587. σὲ μερκούς, μισῶντας τῇ. 588. κ' ἐσ' εἶσαι ἄ.
 δυνατός. 589. κ' ἔχουσι τότε χάρι.

- μάλιος τὰ τόσα βρόχια τὰ ἴδικά σου
 γλυκιά, καὶ μετ' αὐτὰ τόση ἔχου χάρι
 μ' ὅποιο κι' ἂν ἐμπερδέσῃς ὀφθαλμοῦ σου,
 κι' ἄγριος, ὡς θέλει νὰ ἴναι σὰ λειοντάρι,
 595 πᾶσα κιανεὶς συμπέφτει μετὰ σένα,
 καὶ πεθυμᾷ πληγὴ ἀπὸ σὲ νὰ πάρῃ.
 Κι' ὅχι γοὶ ἄνθρωποι μόνο γνωρισμένα
 σ' ἔχουσι τί ἔμπορεῖς καὶ πόσο ἔξάζεις,
 μὰ τὰ βερτόνια αὐτὰ τὰ χρυσωμένα
 600 ἔς τὸν οὐρανὸν ὄντα θέλῃς ἀναιβάξεις
 μ' ἀποκοτία καὶ δύναμι μεγάλη,
 καὶ τὴν καρδίαν τοῦ Ζεῦ τὴν ἴδια σφάζεις,
 καὶ τόση παιδωμὴ καὶ τόση ζάλη
 τοῦ δίδεις, ἀπ' ἀφίνει τὸ θρονίον τοῦ
 605 κ' ἔρχετ' ἐδῶ ἔς τὴ γῆ μὲ πρόσσοψι ἄλλη.
 Γιὰ χάριν σου ὁ γιγλὸς μέσ' τὸ καυκὶν τοῦ
 στέκει, κ' ἡ γῆς γιὰ σένα δὲ γυρίζει,
 καὶ μιὰν ὁ δ' ὄρφανός (sic) κρατεῖ δίκην του.
 Γιὰ σένα πᾶσα φύτρο πρασινίζει,
 610 πᾶσα δεντρὸ πληθαίνει καὶ ξαπλώνει
 κι' ἀθούς κι' ὀπωρικὰ μᾶς ἐχαρίζει.
 Δάσος τὸς ἄγριο ζῶ' ποθές δὲ χώνει,
 γῆ ψάρι ὁ γιγλός, τὴ δύναμί σου
 νὰ μὴ γροικοῦν κι' αὐτὰ νὰ τὰ πληγώνῃ.

Στ. 591. ὅσα τὰ βρόχια? 592. χόλια? 593. κι' ὅποιο κι' ἂν ἐμπερδέσῃς τοῦ σου. 594. ὡς. 597. κι' ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τὸ ἔχου γνωρισμένα. 598. κ' ἔχουσι τό. 599. βερτόνια? 600. ὄντα. 602. καὶ. 604. ἀποῦ. 605. χάρι. 607. κι' οὐδὲ ὄρφανός ὅχι δὲ δίκην του. 611. ὀπωρικὰ. 612. δάσος ποτὲ ὅσο ἄγριο δὲ σοῦ χώνει. 613. ἔς τὸ γιγλόν. 614. γροικοῦν.

ΕΡΩΦΙΛΗ. ΠΡΑΞΙΣ Α.

'Σ τῷ γυναικῷ τ' ἁμμάτια τὸ θρονί σου
 χρτεῖς, κί' ὅκ τὰ χιονάτα κί' ὁμορφά τως
 προσώπατα πληθαίν' ἡ μπόρεσίς σου ·
 'ς τὰ χρυσωμένα 'κεῖνα τὰ μιλιά τως,
 'ς τὰ δροσερά τως στήθη τ' ἄσημένα,
 'ς τὰ κοραλένια χεῖλη τὰ γλυκά τως
 πέτεσ' ὀλημερῆς, καὶ μαραμένα
 τὰ μέλη νὰ θωρῆς συχνά σ' ἀρέσει,
 τ' ἁμμάτια ταπεινὰ κί' ἀνακλαῖμένα,
 γιὰ νὰ 'μποροῦσι 'ς τὸ 'στερ' ὅποιοι κλαῖσι
 γιὰ κόρης ὁμορφιά κί' ἀναστενάζουν
 περισσ' ἄδικο κριτὴ νὰ σὲ λείσι,
 καὶ κείνη τῇ χαρ' ἀποῦ δοκιμάζουν
 τοῦ πόθου πλειά γλυκεῖα καὶ πλειά δροσάτη
 καὶ πλειά χαριτωμένη νὰ λογιάζουν .
 Για κείνο τοῦ Πανάρετου γεμάτη
 πάντ' ἔχει τὴν καρδιά καὶ τοὺς καὶ βάρη
 καὶ πάντα ταπεινὸς 'ς τὴ γῇ περπάτει ·
 τώρα 'πειδὴ τὸν ἔκαμες νὰ πάρη
 τέτοι' ἄξια πλερωμὴ 'ς τὴ δούλεψίν του,
 τέτοι' ἄξιο θησαυρό, τέτοιο λογάρι,
 κάμε παρκαλῶ σε τὴ δικήν του
 κόρη νὰ τοῦ φυλάσσης 'σάν τυχαίνει

Στ. 615. 'ς τῷ γενικῷ τ' ἁμμάτια εἶν. 617. καὶ τά. 619. στή
 'ς τὰ βαμμένα. 620. καὶ κορ. 622. σοῦ ἀρέσει. 624. 'Ολόκληροι
 στίχος λείπει. 626. κριτὸ ἄδικο περίσσα νὰ σὲ λείσι. 627. χαρὰ
 δοκιμάζου. 628. πλειά συχνιά. 629. λογιάζου. 631. ἔχεις τὴ καρδ
 632. πορπάτει. 633. ἀπειδὴ... ἔκαμες. 634. ἄξιο... δούλεψι. 635.
 τέτοιο ἄξιο. 637. σέ.

- κ' εἰς κίνδυνον μὴ βάλλῃς τὴ ζωὴν τοῦ.
 Τούτῃ τὴν προξενίαν τὴν πρὶ καμμένην
 640 φοβοῦμαι δυνατά, πολλὰ τρομάσω
 καὶ ὅλην γροικῶ ἢ καρδίαν μου καὶ λιγαίνει,
 τὰ μέλη μου χωρίζου, καὶ ὄψι ἀλλάσσω,
 κ' εἰς χίλια μέρη ὁ νοῦς μου διασκορπᾶται
 σὺν νὰ ἔμουν βραδυασμένη ἔς ἄγριο δάσος,
 645 μὴ τὴν ἀποδεχθῇ, μὴν πῇ φοβᾶται
 τὸ βασιλεῖον πῶς θεὸν τὴν πατρίδα,
 γιὰτὶ μέγαλον πρᾶγμα εὐθὺς γεννᾶται.
 Τούτῃ τὴν τύχην, Ἐρωτα, νὰ στρέψῃ
 ἔξοπίσω τὴν κακὴν χάριν τοῦ δῶσε,
 650 καὶ πλεῖον οὐρανὸς καμμία μὴδὲν τοῦ πέψῃ,
 σὰ θέλει, δυσκολίαν παρακαλῶ σε.

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΠΡΑΞΙΣ.

Στ. 640. ἀδυνατά. 641. καὶ κρυαίνει. 644. σὺ νὰ ἔμουν. 645. τὴν.
 646. θὰ τήν. 647. αὐτοῦ. 648. τὴ νύκτα. 650. μπελιδ... καμμία
 ἄλλη μὴ του.

Λεῖπει τὸ « Τέλος τῆς πρώτης πράξης » τεθὲν πρὸ τοῦ Χοροῦ.

INTERMEDIΟ.

ΔΑΙΜΟΝΕΣ, ΑΡΜΙΝΤΑ, ΠΙΝΑΛΛΟΣ και Ι

Ένας δαίμονας πρὸς τῇ ἄλλους μ

Δ Α Ι Μ Ο Ν Ε Σ .

Πνέματ' ἀποῦ τὸν οὐρανὸν 'ς τὸν ἄδην ἔωρισμι
'ς τὴν κόλασι συντρόφοι μου καὶ δοῦλοι σάν κ
κρίνω πᾶς ἓνας ἀπὸ σᾶς καλότερα θυμᾶται
πῶς μετὰ μένα μιὰ φορὰ μὲ δόξα 'κατοικᾶτε
'ς ὕψη ἀπάνω τ' οὐρανοῦ, καὶ πῶς 'ς τὴ μάχ' ἐ
τῇ φοβερῇ ποῦ μετὰ μᾶς καὶ τῶν θεῶν ἐγένη
τόσα 'χαμεν ἀντίδικη τὴν τύχη, ἀπ' ὅλοι ὁμάδ
κάτω μὲ τόση μας 'ντροπὴ μᾶς ἔρριξε 'ς τὸν ᾧ
κί' ἀντίς τῇ μέρα τῇ λαμπρᾷ καὶ τὸν καθάριον
κί' ἀντίς τῇ λάμψει καὶ τὸ φῶς δμορφο ἀστέρω
'ς τ' ἄκταφα κάτω στέκομε τ' ἄδην σκοτεινισμέ
μ' ἄμετραις λόχαις καὶ φωτιαῖς πάντα τυραννισί
κ' ἐκεῖν' ἀποῦ 'ναι πλειότερο, δέετε τὴν ὄρεξίν το
'ς τὸ θάνατο γιὰ λόγου μας ἔδωκε τὸ παιδὶν τε
κ' ἦρθε κ' ἐκρούσεψε ζημιὸ τὸν ἄδην κ' ἐγδυσέ μο

Ἰντερμεδίο πρῶτο. Λέγουσι « ἓνας δαίμονας πρὸς
εἰλεῖ. » Δαίμων ἀντὶ Δαίμονες. Στ. 1. πνεύματα.
ισά. 3. κρίνω, καθέναν. 4. κατοικᾶτε. 5. 'ς τὴ μάχ.
μᾶς τῇ φοβερῇ... τῷ. 7. τόσα... τῇ... ἀπὸ οὔλοι.
ὄν ἄδην. 9. τό. 12. μέ. 13. ἐκεῖνο. 14. ἤπεισε τὸ π.

- καὶ μοναχὰς τῇ κόλασις τῇ λόχῃ ἄφηκέ μας,
καὶ νικητῆς ἐγύρισε περίσσις τιμημένος
ἔς τὸν οὐρανὸ καὶ στέκεται πᾶς ὥρα δοξασμένος.
Μὰ γιάντα τῇ παλῆρους καὶμοὺς καὶ τὸν παλῆρό μας πόνω
- 20 τῶρα ξαναθυμίζοντας ἔς ὅλους σας καίνουργιόνω!
τὰ περασμέν' ἄς πάψωμε, καὶ κεῖνα ποῦ μᾶς κάνει
τὸ σήμερο πᾶς ἓνας μας ἔς τὸ λογισμόν τ' ἄς βάνη,
πῶς πάσχει καὶ στοχάζεται μ' ἓνα καὶ μ' ἄλλον τρόπο
τὸ πληθοῦς ὅλο μετ' αὐτὸ νὰ σύρη τῶν ἀθρώπων.
- 25 Ἄετέ ἔς τὰ Γεροσόλυμα πῶς εἶναι μαζωμένοι
τόσοι πιστοὶ τοῦ στρατηγοῖ, καὶ πάσχου θυμαμένοι
τῇ φίλους μας τῇ ἠμπιστικούς τῇ Τούρκους ν' ἀφηνέου
κ' ἐλευθεριὰ τῇ χριστιανούς τσ' ἐχθρούς μας νὰ γυρίσου!
κι' ἂν ἔλειπε μιὰ φίλαινα πιστὴ μας κορασίδα,
- 30 καμμιά τῇ ἁεθεριᾷ τῶνε δὲν εἶχασιν ἐλπίδα.
Τούτῃ ἀποὺ τσ' Ἀνατολῆς τὰ μέρη εἶχε σώσει
τῇ λογισμούς τῶν χριστιανῶν μόνον γιὰ νὰ ἔξηλώσῃ,
καὶ πλείσια ἀνγκατώματα καὶ ταραχὴ μεγάλη
γιὰ τσ' ὁμορφικῆς τῇ τῇ πολλαῖς μέσα τῶς εἶχε βάλλει.

Στ. 16. τῇ κόλασι καὶ λόχην. 18. ἔς τοὺς οὐρανούς... καὶ οὕτως.
19. τό. π. 20. ὅλους μας φανερώνω. 21. περασμένα... ἐκεῖνα ἐπὶ.
22. τὴν σήμερο καθ' ἓνας μας ἔς τὸ λογισμόν του.

Μεταξὺ τῶν στίχων 24 καὶ 25 τὸ χειρόγραφον τοῦ Λεγανδίου περιεῖρει καὶ τοὺς ἐξῆς δύο.

γιαύτως καθημερὸν θεωροῦ τ' ἁμμάτια τὰ δικὰ μας
βιμμένα κι' ἀνεψήφιστα ἔς τὸ κόσμον τὰ εἰδωλά μας.

Στ. 25. πῶς εἶν' πρεμυζωμένοι. 26. πάσχου. 27. τῇ δοῦλον...
τῇ ἠμπιστικούς. 28. ἁεθεριὰ ἔς τοὺς Χ. τῇ. 30. καμμιά... ἐγὼ.
εἶχε ὀλπίδα. 31. Ἐτούτῃ... τῇ Ἀ. τὰ μέρη ἐκεῖ εἶχε σώσει. 32.
τοὺς λογισμούς τῶ χριστιανῶ. 33. γιὰ τῇ.

INTERMEΔΙΟ ΠΡΩΤΟΝ.

μαλλιαῖς ἐσηκωθήκασι κι' ὄχθριται· ἐγίνηκα
 κ' εἰς σύγχυσεσ καὶ σκοτωμοὺς γιὰ λόγου τῇ ἐμπῆκα·
 καὶ μέσα 'ς ὅλα νίκησε μὲ τὴ γλυκεῖά τῃ νειότη
 τὸν πλειά τως δυνατότερο καὶ 'ζακουστό στρατιώτῃ·
 γιὰ κεῖνο τὸ 'Ρινάλδον τως μιῶ τὸν ἀντρεωμένο,
 τόσα 'ς τὴ μάχῃ ζακουστό, κ' ἔτσι χαριτωμένο,
 γιὰ κεῖνον ἀπ' ὀλπίζουσι μόνον καὶ καρτεροῦσι
 μὲ τὴν ἀντρεῖά του τῆς Σιών τὰ τείχῃ πῶς χαλοῦσι,
 γιὰ κεῖν' ἀποὺ τῇ χέρην του χίλι' ἀρφανά ἀπομεῖνα,
 κι' ὥσά λειοντάρι ἀγριώτατο τὸν τρέμ' ἡ Παλαιστίνη,
 γιὰ κεῖνο σὲ κοντολογιά ποῦ μέλλεται νὰ βάλῃ
 σταυρὸ 'ς τὰ Γεροσόλυμα μὲ πρίκα μας μεγάλη·
 Μὰ 'κεῖνη ἀποὺ τὸν πόλεμο τὸν ἔβγαλε κι' ὁμάδι
 'ς τοῦ πόθου τῇ ξεφάντωσε· στέκου πουρνὸ καὶ βράδου·
 κι' ὀγιά νὰ μὴ μπορούσινε πλειὸ νὰ τῇ τότε πάρου,
 κ' οἱ χριστιανοὶ νὰ χάσουσι τὰ πάσχου μονητάρου,
 'ς ἐτούτῃ τῇ μακρὰ 'ξοριὰ μ' ἔκαμε νὰ περάσω
 μαζὶ σας, κ' ἕναν ὁμορφο περβόλι νὰρδινιάσω
 γιὰ νὰ μπορῇ 'ς ἀνάπαψι κ' εἰσὲ χαρὰ μεγάλη
 καὶ μ' ἄλλαις περιδιάβασες τσ' ἀγάπης τὴν ἀγκάλη
 τὴν ἐδική τῇ πάντῃ τῇ χωσμένο νὰ τὸν ἔχῃ,
 δέχως κανεῖς ποῦ βρίσκεται ποτέ του νὰ κατέχῃ.

Στ. 35. μάχαις ἐσηκωθήκασι, ὄχθριται ἐγενῆκα. 36. καὶ εἰσὲ λειαιῖς. 37. ἐνίκησε... γλυκὴ τῇ νειότη. 38. τό. 39. τὸ 'Ρ... ἀντρεωμένο. 41. ἀποὺ ἐλπίζουσι μόνον. 42. ἀντρεῖά του τῇ πολλῇ τὰ τείχη. 43. κεῖνο ποῦ ἐκ τῇ... χίλια κρῖμα? ἐπομεῖνα. 44. λειοντάριν ἀγριὸν τρέμει. 47. ἐκεῖνη... τὸ πόλεμο τὸν ἔβγαλε. 49. καὶ γιὰ νὰ μπορούσινε πλειά. 50. τὰ πάσκουσι νὰ χάσου μονητάρου. 51. ὄξορι. 52. νὰ ὀρδινιάσω. 54. μὲ πλείσιν περιδιάβασες τῇ... 'ς τὴν. ἐκινεῖς.

- Ἔτσι, ὡς θωρεῖτε, τὸ ζημιὸν ἐκτίστη τὸ περβόλι,
καὶ τῇ θωριᾷ ν' ἀλλάξωμε, συντρόφοι κάμετ' ὅλοι·
θεργιὰ γενῆτε μερτικὸ νὰ βλέπωμε τὸν τόπο,
60 νὰ μὴν τότε πατήσουσι πόδι' ἄλλονδ' ἀθρώπῳ·
ἄλλοι ἄς γενοῦσινε πουλιὰ γλυκὰ νὰ κηλαδοῦσι,
σὲ πλείσια περιδιάβασι πάντα νὰ τὸν κρατοῦσι·
κι' ἄλλοι κοράσια ἄς γενοῦ, καὶ τακτικ' ἄς γυρεύγουν
ἔς ἐκεῖνον ὅσον ἤμποροῦν πάντα νὰ τῶς δουλεύγουν.
65 Κι' ὅσαις ἔμπορεῖτε γαλλουφιαῖς, χορούς, παιγνίδι' ἀντάμῃ
μὴ λείψῃ οὐδένας ἀπὸ σᾶς σὰν ἔρθῃ νὰ τοῦ κάμῃ.
Μὰ νέφαλο ἓνα σύντηρῳ κ' ἐπῶδας καταβαίνει·
τούτ' εἶν' ἡ κόρη, κ' ἔρχεται τώρα συντροφιασμένη
μὲ τὸ 'Ρινάλδο. Γλήγορα σὲ μιὰ μερ' ἄς σερθοῦμε,
70 τὴν πρόσοψι ν' ἀλλάξωμε νὰ τοὺς ἀποδεχτοῦμε.
(Σὲ τοῦτο καταβαίνει ἓνα νέφαλο, καὶ βγαίνει ἡ 'Αρμίντα
μὲ τὸ 'Ρινάλδο· κ' οἱ Δαίμονες φεύγουν. Ἡ 'Αρμίντα μιλεῖ).

A P M I N T A .

Τοῦτ' εἶν' οἱ τόπ' οἱ ὁμορφοί, ψυχὴ μου καὶ καρδιά μου,
τοῦτό 'ναι τὸ περβόλι μου, τοῦτ' εἶν' ἡ βασιλεία μου!
κόσμοι ἀγαθοὶ καὶ σιγανοὶ κ' οἱ μυριαγαπημένοι

Στ. 57. θωρεῖτε σήμερο. 58. κ' ἐδᾶ θωρεῖ νὰ ἄλ. 59. ἄς γενοῦσι.
60. μὴ... πόδια. 62. τοὺς. 63. ἄς δαίχτουσι καὶ τακτικὰ ἄς γυ-
ρεύγουν. 64. ἀποῦ δύνουνται... δουλεύγουν. 65. κι' ὅσαις περιστάσις γυ-
λιφιαῖς. 66. ἐσᾶς. 67. ἐπῶδες. 68. τοῦτ' εἶναι... θάρρῳ, συντρ. 69.
μὲ μιὰ μερὰ ἄς σερθοῦμε. 70. τὸ πρόσωπο... ἀποδεχτοῦμε.

70-71. 'Σ ἐτοῦτο φεύγουν οἱ Δαίμονες, καὶ καταβαίνει ἓνα νέφος·
μέσα ἀπὸ τ' ὁποῖο ἐβαίνει δ' Ῥινάλδος μὲ τὴν Ἀρμίντα.

Στ. 71. εἶναι οἱ τόποι. 72. εἶναι ἡ β. 73. καὶ μέρη ἀγαπημένα.

κι' ἀπὸ μαλλιαῖς καὶ σύγχυσε, περισσι' ἀναπαμένοι,
 παντοτεινὴ παράδεισος, πᾶσα λογῆς ἀθρώπου, 75
 ξεκούρασι τοῦ λογισμοῦ κι' ἀνάπαψι τοῦ κόπου,
 τοῦ πόθου περιδιάβασις, τσ' ἀγάπης περιβόλι,
 τῶν κορασιῶ ξεφάντωσι καὶ τῷ Νεράϊδῳ σκόλῃ.
 'Σ τοῦτα, 'Ρινάλδο μ' ἀκριβέ, 'ς τοῦτα λοιπὸν τὰ μέρη
 περίσσια καλορροϊζικὸς χειμῶνα καλοκαίρι 80
 θέλω νὰ στέκης σὲ πολλὴ κι' ἀμέτρητη γλυκότη,
 μακρ' ἀπὸ τσ' ἔγνοιας τσ' ὀφκαιραις ἀποῦ χαλοῦν τῇ νειότη·
 κι' ὡς ἤσουνε πᾶσα καιρὸ, φῶς, μάτια καὶ ψυχὴ μου
 καὶ τσῇ καρδιᾷ μ' ἀνάπαψι κι' ὀλπίδα μοναχὴ μου,
 θές εἶσται πάλι, ἀφέντη μου, τώρα καὶ βασιλειός μου, 85
 κ' ἐτοῦτος ὅλος ὁμορφος ὁ τύπος ὁ δικός μου
 πάντα σὲ θέλει προσκυνᾷ, καὶ νόμον ἀπὸ σένα
 θέλει ἀνημένει ταπεινὰ πᾶσα καιρὸ κἀνένα.

Ρ Ι Ν Α Λ Δ Ο Σ .

'Αρμίντα μ' ὁμορφότητι, σκλάβος καὶ δουλευτῆς σου
 στέκωντας 'στὴν εὐρίσκομαι 'ς τὴ χάρι τὴ δική σου, 90
 δὲν εἶχ' ἀλλάξει ῥοιζικό, δὲν εἶχα πεθυμήσει
 κορώνα 'ς τὸ κεφάλι μου ποτὲ νὰ τὸ στολίσῃ·
 τὰ πλούτη καὶ τσ' ἀνάπαψες καὶ τσῇ δροσιαῖς τοῦ κόσμου
 'ς τὸ σπλαχνικό σου πρόσωπο πάντα θωρεῖ τὸ φῶς μου,
 κι' ἀπὸ τὴ μυρισμένη σου καὶ δροσερῇ σ' ἀγκάλῃ 95
 πᾶσα χαρὰ 'χει τὴν αὐγή, πᾶσα δροσιὰ μεγάλη.

Στ. 74. περίσσια ἀναπαυμένοι. 76. ξεκούρασις. 77. περιδιάβασι τσῇ.
 78. τῷ κορ. 79. 'Ρινάλδο μου. 81. θέλωμε στέκει. 82. τσῇ ἔγνοιας
 καὶ ἔδεικε? 84. μου. 85. ἀφέντης μου. 88. 'ς καθά καιρὸ κινέννα. 89.
 μου. 91. εἶχα. 92. κορώνα τό. 95. καὶ σπλαχνική σου ἀγκάλῃ. 96.
 καθά χαρὰ ἔχει τὴν ἀρχή.

- Ἵ παῖσα γλυκὺ καὶ νόστιμο φιλὶ ἀπὸ σένα πιάνω
 τὰ μέλη 'ς τὴν παράδειστο μοῦ φαίνεται καὶ βάνω,
 τοῦ Ζεῦ κρατοῦμαι σύντροφος, κι' ὅλη τὴ κτίσι ὀρίζω
 100 τοῦ κόσμου, 'ς τ' ὁμορφότατο στήθος ὄντα σοῦ 'γγίζω.
 κι' ὄντ' ἀγροικῶ τὰ λόγια σου τὰ γλυκοσυθεμένα,
 κανένα καλορροϊζικο δὲ ξεύρω σὰν ἐμένα.
 Γιαῦτως γλυκὺς σ' ἀγαφτικὸς καὶ πιστεμένος δοῦλος
 τσῆ ὀρισμούς σ' ἀφέντρα μου, θέλω 'σται, κόρη μ', οὔλος,
 105 κι' ὄχι ποτέ μ' ἀφέντης σου, ψυχὴ μου, σὰ μὲ κράζεις,
 κ' ἔτσι, νεράιδά μ' ἀκριβή, κάμε νὰ μ' ἐξοδιάζης·.

A P M I N T A .

- Χίλιας, ῥινάλδο μου, δροσιαῖς περνοῦν ἀπὸ τ' αὐτιά μου
 καὶ μέσα μοῦ ποτίζουνσι καὶ θρέφου τὴν καρδιά μου·
 τοῦτα τὰ λόγια τὰ γλυκὰ μοῦ ξηνακκινουργόνουν
 110 τσῆ λογισμούς καὶ πλειότερα 'ς τὸν πόθο μὲ σκλαβόνουν.
 Μὰ τὰ 'χει ὁ νοῦς μου πεθυμιὰ τὰ χεῖλη δὲνμποροῦσι
 σὰ θέλ' ἢ πληγωμένη μου καρδιά νὰ δηγηθοῦσι·
 γιαῦτως σωπῶ, μὰ 'ς τοῦτά μου τ' ἀμμάτιζα καρφικτὴ σου
 πόση λαχτάρα καὶ φωτιά μοῦ δίδ' ἢ πρόσοφίς σου!
 (Εἰς τοῦτο τότε φιλεῖ καὶ λέγει).
 115 ῥινάλδο μου, τ' ἀμμάτιά σου παράδεις μοῦ τάτσου
 καὶ ζάχαρι τὰ χεῖλη σου 'ς τὰ σωθικά μου στάσου.

Μεταξὺ τῶν στίχων 96 καὶ 97 φέρεται α' 'ς ἐτοῦτο τῆνε φιλεῖ. •

97. Ἵ κάθα... καὶ ὀνόστιμο. 98. τῆ. 99. Σεῦς κρατιοῦμαι κι' ὅλο
 τὸν κόσμο ὀρίζω. 100. τσῆ κτίσις τ' ὁμορφότατο... ἀγγίζω. 101.
 ὄντ'... γλυκοσυθεμένοι. 102. κανένα... ὡσάν. 103. γλυκὺς σου καὶ
 πιστεμένος. 104. 'ς τοὺς ὀρισμούς σου πάντα μου... κόρη μου. 105.
 ποτέ σου... νὰ μὲ. 110. λογισμούς μου... σκλαβόνου. 111. καὶ τί
 'χει... πεθυμιὰ. 112. θέλει ἢ. 114. δίδει ἢ. — Ἵ ἐτοῦτο τότε φιλεῖ.

Μὰ τσῇ νεράϊδέ; μου θωρῶ πασίχρησι; περίσσι,
 γιὰτ' ἤρθαμε ὡς θέλομε· κρίνω πῶς ὅσον ἦσα
 'ς τοῦτο τὸν τόπο δίχως μου κλιταῖς καὶ πρικυμέναις,
 τόσ' ὦναι ἔδ' ἀπερίχρησι; καὶ καλοκαρδισμέναις. 120

(Εἰς τοῦτο ἔρχονται οἱ Δαίμονες μετασχηματισμένοι ὡστὲν
 κορασίδες, καὶ λέγει ἡ μίχτω; πρὸς τὴν Ἀρμίντα).
 Χαριτωμένη μας κερά, πολλ' ἀναζητημένη,
 τόσ' ἀπὸ μᾶ; τσῇ δούλαις σου πλείσι; πεθυμισμένη,
 ποῦρι ἔφταξες τσῇ τόπους σου, ποῦρι ἔσωσες, κερά μας,
 παρηγοριά τῶν ἀμματαῶν καὶ δρύσο; τσῇ καρδιᾷ μας
 νὰ δώσῃ; πάλι κατὰ πῶς μᾶ; εἶχες μαθημέναις,
 γιὰτ' ἤμεστάνε δίχως σου περίσσι; πρικυμέναις. 125

(Εἰς τοῦτο σκύπτουσι καὶ τσῇ ριλοῦσι τὰ πόδια καὶ ἡ Ἀρ-
 μίντα λέγει).
 Περίσσι; εἶχα πεθυμιά, κοράσιᾷ μ' ἀκριβῶ μου,
 νὰ σᾶ; ἐδοῦσι ὅλαις σας τ' ἀμμάτια τὰ δικά μου·
 μὰ δυνατὸ δὲ μοῦ 'τόνε παρὰ πολλὰ ν' ἀργήσω,
 γιὰτ' ἤθελα μὲ θησαυρὸ μεγάλο νὰ γυρίσω. 130
 Νὰ πάρω, κορασίδες μου, δὲ μοῦ 'τόνε δοσμένο
 τοῦτο τὸ νεῖδ τὸν ἀκριβὸ καὶ τὸ χάριτωμένο,
 παρὰ μὲ μάκρητα καιροῦ, νὰ ῥίξῃ ἐσᾶ; καὶ μένα

Στ. 117. περίσσι. 118. ἤρθαμεν ὡς θέλαμε.... ἦσα. 119. τό-
 120. τοσά 'ναι ἔδ' χαϊράμεναις.

'Σ ἐτοῦτο ἔρχονται Δαίμονες εἰς πρόσψιν κορασίδω, καὶ λέγει τσῇ
 Ἀρμίντας. — Κορασίδες.

121. πολλὰ. 122. τόσα... πλείσα. 123. 'ς τσῇ... ἔφταξες, κερά
 μας. 124. ἀμματαῶ. 126. περίσσα.

Εἰς τοῦτο τσῇ φιλοῦσι τὰ πόδιά τσῃ. — Ἀρμίντα.

127. περίσσα... κοράσα μου. 130. γιὰτ'. 131. δὲ μοῦ 'το μπορε-
 μένο. 132. νιόν. 133. ῥίξῃ.

καὶ νὰ κρατῇ τὰ πλούτη σας πάντοτε βλεπημένα.

- 135 Κι' ἄς βρῇ συμπάθειο ἢ ἄργιτα, γιὰ τὸ περίσσιο πλούτος,
καὶ κέρδος ποῦ μᾶς χάρισε· καὶ ξεύρετε πῶς τοῦτος
ὁ νεὶδς μᾶς ῥίξει σήμερο, κ' ἔτσι σιμώσετέ του
κι' ὡς βασιλαιοῦ τὰ πόδιά του κλιτὰ φιλήσετέ του,
καὶ μ' ὅσας δύνεστε τιμαῖς ὅλαις τότε δεκτῆς
140 κι' ἀπ' ὅ, τι ὀρίσει κάμετε ποτὲ νὰ μὴ ἐβγῇτε.

ΚΟΡΑΣΙΔΕΣ.

- *Ὡ πόση ἄμετρη χαρά, ταῖρι ἄξιο τῇ κεφαλῇ μας,
πόσαις γλυκαῖς παρηγοργικαῖς μέσα γροικᾷ ἡ καρδιά μας!
γιατὶ ἔς αὐτὸ τὸ πρόσωπο τ' ὁμορφοκκωμένο
τῆς Ἀφροδίτης τὸ παιδί στέκει σγουραγισμένο,
145 κι' ἀνάπαφες παντοτειναῖς τοῦ λογισμοῦ μας τάσσει
κ' εἰσὲ χαρὰ τὴν ἔγνοιά μας τὴν περασμένη ἀλλάσσει·
γιὰ τοῦτ' ὡς ἄξιου βασιλαιοῦ κι' ἀφέντη μνόγομέ σου
δούλεψι μπιστικώτατη, κι' ἀντάμη δίδομέ σου
τοῦ λογισμοῦ μας τὰ κλειδιά, κι' ὅσο κλιτὰ μποροῦμε
150 τὰ πόδιά σου τὰ βγενικά σχύφτομε καὶ φιλοῦμε.
(Εἰς τοῦτο φιλοῦσι τὰ πόδιά του, καὶ ὁ Ῥινάλδος λέγει).

ΡΙΝΑΛΔΟΣ.

Δουλός σας, κορσιδες μου, σκλάβος καὶ δουλευτής σας
πάντα θέλω 'σται [ὡς] νὰ ζιῶ, κ' εἰς τούτη φχαριστῶ σας
τὴν τιμημένη ἀποδοχή, κ' εἰς τοῦτο τὸ περίσσο

Στ. 134. πλούτη μας περίσσα. 135. γιατί περίσσο. 136. κέρδος μᾶς·
ἐχάρισε. 139. δύνεστε. 140. κι' ἀπὸ ὅ, τι. 141. πόσην... ἄξιο. 143.
σγουραγισμένο. 146. τὴ πρίκα μας τῇ. 147. τοῦτο ὡς ἄξου. 150.
βενικά.

Εἰς τοῦτο τοῦ φιλοῦσι τὰ πόδια.

151. καὶ ἀδερφός σας. 152. θέλω 'σται ὥστε νὰ ζῶ, κ' εἰς τούτη
εὐχαριστῶ.

σπλάγχνος ἀποῦ μ' ἐκάμετε σιμά σας νά γνωρίσω,
 κι' ἀντίμεψι τὸ λογισμό, τὸν νοῦ καὶ τῇ ψυχῇ μου 135
 κ' ἐκείνη τὴν ἐμπόρεσι τῇ λίγῃ τῇ δικῇ μου
 τάσσω τσῇ καλοσύνης σας κι' ὄρεξις τσῇ καλῆς σας
 προθυμερά 'ς τῇ δούλεψι πάντα τὴν ἐδική σας.

A P M I N ' T A .

Τ' ἄρματ' αὐτάν' ἀφέντη μου, μπορεῖς νά βγάλῃς τώρα,
 γιατί μαλλιαὶς δὲ γίνονται 'ς τὴν ἐδική μας χώρα · 160
 γάμοι καὶ περιδιάβασες, ξεφάντωσης καὶ σκόλαις
 γίνονται 'ς τούτους τσ' ὁμορφους τόπους τσῇ 'μέρχεις ὄλαις.
 Γλήγορα, κορασίδες μου, τ' ἄρματ'α βγάλετέ του
 καὶ φορεσιὰ ξεφάντωσης κι' ἀγάπης βάλετέ του .

(Εἰς τοῦτο τοῦ φέρουσι μορεσκάντο μία καδέγλα καὶ κα-
 θίζει, καὶ ξαγματώνουν τονε, κι' ἀπέκεις φέρουσι μία φορεσιὰ
 λασίβα καὶ γιρλάντα καὶ στολίζουν τονε, καὶ ὅλα μορεσκάντο .
 Καὶ γδύνοντα· καὶ ἐνδύνοντάς τονε γροικοῦνται ἀπὸ μέσα τοῦ-
 τα τὰ βέρσα μὲ σονάρε) .

Περίσσια καλορροϊζικοι, πλείσια χαριτωμένοι 165
 'ς τοῦτο τὸν κόσμον 'κεῖν' οἱ νειοὶ νά κρᾶζονται τυχαίνει
 ὅπου βροῦν ἐκ τὴν τύχην τως χάρι νά λυτρωθοῦσι
 τὰ πάθη ἀποῦ τσῇ λογισμοὺς πάντα τως τυραννοῦσι,

Στ. 157. ὄρεξις. 159. αὐτάνα. 162. τσῇ ὁμ. 163. ἐβγάλετε. 164.
 φορεσιὰς... φέρετέ του .

Εἰς τοῦτο φέρουσι ἡ κορασίδες χορεύοντας μία καδέγλα, καὶ κα-
 θίζει, καὶ ξαγματώνουν τονε καὶ βάνουσίν του μινὰ φορεσιὰ λασίβα καὶ
 μιὰ ζόγια 'ς τῇ κεφαλῇ, καὶ εἰς τοῦτο τὸ καιρὸ γροικοῦνται ἐτοῦτα
 τὰ τραγούδια .

165. περίσσια... πλείσια. 166. τὸν κόσμο ἐκεῖνοι .

Μετὰ τὴν πρώτην λέξιν τοῦ στίχου 167 τὸ χειρόγραφον Λεγρανδίου
 διακόπτεται μέχρι τοῦ στίχου 12 τῆς δευτέρας πράξεως .

- κ' εἰς τσῆ χρακίς κ' εἰς τσῆ δροσιαῖς, τσ' ἀνάπαψες, κ' εἰς ἄλλαις
 170 καλομοιργιαῖς δοθούσινε τσ' ἀγάπης τσῆ μεγάλαις,
 καὶ κορασιδὲν ὁμορφῇ φιλοῦσι καὶ φιλοῦνται,
 καὶ ὡς μπιστεμένοι ποθητοὶ πιστότατα ποθοῦνται,
 γιὰτὶ οὐδεμιὰ δὲ βρίσκεται καλομοιργιά μεγάλη
 'σάν εἶν' τσῆ κόρης τὸ φιλὶ κ' ἡ σπλαχνικὴ τσῆ ἀγκάλη.

- (Εἰς τοῦτο ἔρχονται καὶ ἄλλαις κορασιδες μορεσκάντο
 μὲ πωρικὰ καὶ νερὸ καὶ κρασί, καὶ λέγει ἡ Ἀρμίντα).
 175 'Σ τούτην τῇ στράτα τῇ μακρὰ θὲς νὰ 'χῃς διψασμένα,
 καὶ πιεὶ καμπόσ' ἀφέντη μου, ὁμάδι μετ' ἐμένα
 δροσέρεψε τὰ χεῖλη σου.

P I N A Λ Δ Ο Σ .

- Περίσσις διψασμένος,
 μὰ τὴν ἀλήθεια, βρίσκομαι καὶ πολυκουρασμένος.
 (Εἰς τοῦτο πιάνουσι καὶ οἱ δύο πωρικὰ καὶ τρῶσι καὶ πί-
 νουσι· καὶ τότε γροικοῦνται τοῦτα τὰ τραγούδια ἀπὸ μέσσι).
 Ποι' ἄλλῃ 'ς τὸν κόσμον βρίσκεται καλομοιργιά τσ' ἀθρώπου;
 180 'σὰ δίχως βάσανα πολλὰ, δίχως περισσιους κόπους,
 νὰ 'χῃ κανεὶς μιᾶς κορσιᾶς τὸν πύθο κερδαιμένο
 καὶ μετὰ 'κείνη νὰ περνᾷ καιρὸ χαριτωμένο;

A P M I N T A .

- Χορεύοντάς, νεράιδές μου, ὅλοι ἄς διαβοῦμ' ὁμάδι
 'ς τὰ σπítiά μου, μὴ μᾶς εὐρῇ κάτω δεπᾷ τὸ βράδυ.

K O P A Σ I Δ E Σ .

- 185 Συντρόφισσαίς μου, γλήγορα τ' ὤρυσεν ἡ κερὰ μας
 μετὰ χρῆς ἄς κάμωμε καὶ μ' ὅλη τὴν καρδιά μας.
 (Εἰς τοῦτο μορεσκάντο μισεύγουσι, καὶ τελειώνει τὸ πρῶτον
 ἰντερμέδιο).

Π Ρ Α Ξ Ι Σ Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Η .

Σ Κ Η Ν Η Π Ρ Ω Τ Η .

ΒΑΣΙΛΕΑΣ μοναχὸς 'μιλεῖ .

Μὰ τὴν ἀλήθεια ἐγὼ θωρῶ, κι' ὅποιος παιδί δὲν ἔχει
ποιὰ 'ν' ἡ ἀγάπ' ἡ καρδιακὴ ποτέ του δὲν κατέχει ·
τὰ δάκρυα τσ' Ἐρωρίλης μου τὰ σπλαχνικὰ περίσσα
δάκρυα μοῦ κάμχσι κ' ἐμὲ τ' ἀμμάτιά μου καὶ χῦσα .
Ὡ θυγατέρα μ' ἀκριβὴ κι' ὁμορφοκαμωμένη,
τόσ' ἀπὸ μένα μὲ πολὺ δίκην ἄγχαπημένη,
τοὺς θησαυροὺς μου δὲ ψηφῶ καὶ τὴν πλουσιότητά μου,
μηδὲ σιμά σου τίβοτα κρατῶ τὴ βασιλείά μου ·
μόνιά σου, θυγατέρα μου, μόνιά σου, θυγατέρα,
νὰ στέλωμαι χαϊράμενος μὲ κάμνει; πᾶτα 'μέρα!
Πόσο μ' ἐπαρκαλάσε νὰ μὴν τὴ ξεχωρίσω
μιὰν ὥρ' ἀπὸ τὸ πλάγι μου 'ς ὅσον καιρὸ κι' ἂ ζήσω ·
μὰ 'ναί μου χρειὰ τὸ γάμο τση νὰ 'δῶ πρίχ' ἀποθάνω
καὶ τσ' ἔγνοιας τσῇ περισσιαις μου καμπόσο νὰ λιγάνω .
Μ' ἀπῆτις μὲ κκκὴν καρδιὰ στέκεται, θὰ τσῇ στείλω
σήμερο τὸν Πανάρετο, τὸν πιστικὸ μας φίλο
καὶ τὸν καλὸ μας δουλευτή, κι' αὐτὸς ἀποῦ κατέχει
πᾶσ' ἔναν ἐκ τοὺς βχσιλειού; μπόρεσι πόσσην ἔχει
βρῇ θέλει τρόπον ὁμορφο νὰ 'δῇ νὰ τσῇ 'μιλήση
τὸν ἔν' ἀπὸ τσῇ δυό τωνε νὰ πάρῃ ὅποι' ὀρίσει,
σέ τοῦτο διαφορὰ καμμιὰ δὲ θέλω νὰ τσῇ βάλω,
γιατὶ κκαὶ δὲν εἶν' ὁ γεῖς τίβοτση ἀπὸ τὸν ἄλλο .

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ.

ΕΡΩΦΙΑΗ καὶ ΝΕΝΑ.

Ν Ε Ν Α.

- Βασιλοπούλᾳ μ' ἀκριβή, καλὰ ἔχεις γροικημένο
 τὸ πρᾶμ' ἀποῦ σου μίλησα, γιὰ κεῖνο δὲν ἐμπαίνω
 25 τώρα σὲ λόγια πλειότερα, μόνο παρακκλῶ σε
 τέλος τὸ γληγορῆτερο τοῦ λογισμοῦ σου δῶσε.

ΕΡΩΦΙΑΗ.

- Νένα, δὲν εἶναι μπορετὸ νὰ ξαναρχίσω κρίνω
 νὰ δηγηθῶ ποιαῖς ἀφορμαῖς καλιὰ νὰ πᾶρ' ἐκεῖνο
 γιὰ 'ταῖρί μου μ' ἐκάμασι, παρ' ἄθρωπο κανέναν,
 30 γιὰτὶ καλὰ τὸ γροίκησες σήμερον ἀπὸ ἐμέναν·
 κί ἂ τσ' ἄκουσες καὶ ξεύρης τση, πολλὰ παρχκλῶ σε
 γὴ θάνατο πρικότατο, γὴ ἄλλη βουλὴ μοῦ δῶσε.

Ν Ε Ν Α.

- Βουλὴ σου δίδ' ἀφέντρα μου, πρὶ ὁ κόσμος τὸ γροικήση
 σὰ σπύθα δίχως δύναμι ν' ἀφήσετε νὰ σδύση·
 35 γιὰτὶ ἂν τὸ μάθ' ὁ βασιλεῖος, ξεῦρε πῶς δὲν μποροῦσι
 μὴδ' ὅσοι στέκου τσ' οὐρανούς βοηθοί σας νὰ γένοῦσι.
 Ὅλοι οἱγ ἄθρῳποι σφίνουσι, μὰ ὁ φρόνιμος σὰ σφάλλη
 τὸ σφάλμα μὲ τὴ γνῶσίν του θωρεῖ νὰ 'σιάση πάλι.

ΕΡΩΦΙΑΗ.

- Σφάλμα ποτὲ δὲν ἔκαμα, μὲ τέτοιο νειὸν ἀντζύμη
 40 παντρεῖᾳ νὰ κάμω, νένα μου· μὰ σφάλμα θέλω κάμει
 τὸ πρᾶμμα κεῖνο ποῦ 'χ' ἀξιὰ μιὰν ὥρα νὰ χαρίσω,
 σὺν πελελὴ καὶ ἀσύστατη πάλι νὰ πᾶρ' ὑπίσω.

πῶς ἡ ἀγάπη σου κρατεῖ τυφλὸ τὸ λογισμό σου·
 65 μ' ἂν ἀναβλέψῃς, θεὸς ἰδεῖ τὸ πῶς δὲν εἶν' τιμὴ σου
 νὰ θέλῃς ἓνα γι' ἄντρα σου ὁποῦ 'ναι δουλευτής σου.

ΕΡΩΦΙΑΗ.

Ποτὲ δὲν εἶναι μπορετό, μὴδ' εἶναι 'ς τὴν ἀξιά μου
 γιὰ μεγαλείτερη ἀφορμὴ νὰ τὸν ἀρήσω πλειά μου·
 κ' ἔτσι, ἂν ἔν' καὶ πεθυμᾷς καὶ θέλῃς τὴ ζωὴ μου,
 70 μὴν ἦσαι 'ς τούτῃ τῇ δουλειᾷ ποσῶς ἀντίδική μου.

ΝΕΝΑ.

ὦφου, τὴν κακορροϊζικη, καὶ πῶς μὲ θανατόνεις
 μὲ τσῇ δουλειᾷς ἀπ' ἄρχισες νὰ μοῦ ξεφανρόνῃς!
 μὰ κάμε με καλλίτερα το πρᾶμμα ν' ἀγροικήσω
 γιὰ νὰ γυρέψω 'ς τὸ 'μπορῶ σκιαὺς νὰ σᾶς ἐδοηθήσω.

ΕΡΩΦΙΑΗ.

75 Φτάνει σε τοῦτο π' ἄκουσες νὰ κάμῃ νὰ γνωρίσης
 πῶς βρίσκομαι, μὲ διχωστάς πρᾶμμ' ἄλλο ν' ἀγροικήσῃς
 γιὰτὶ τὸ στόμα νὰ τὸ πῇ κι' ὁ νοῦς νὰ τὸ λογιᾶσῃ
 ντρέπεται τσῇ βαργειόμοιρῃς, φοβᾶται καὶ τρομάσει.

ΝΕΝΑ.

ὦ, μοῖρα πρικαμένη μου, ὦ μοῖρ' ἀσβολωμένη,
 80 καὶ γιάντα στέκω ζωντανὴ 'ς τὸν κόσμον ἢ καυμένη!

ΕΡΩΦΙΑΗ.

Νένα, τὰ κλάυματ' ἄρης τα κ' ἰδὲ νὰ μοῦ βοηθήσῃς.
 τσῇ πρικαμέναις προξενειαῖς γύρεψε νὰ μποδίσης.

Στ. 66. ἀποῦ. 67. Δὲν εἶναι μπορετὸ ποτέ... ἐξί. 69. κ' ἐσὺ ἐνίκα.
 71. τῇ. 72. ἀποῦ ἤρχισες. 73. τὸ τέλος. 74. τὰ... βοηθήσω. 75
 ποῦ ἤκουσες νὰ κάμῃς νὰ γροικήσῃς. 76. πρᾶμμα ἄλλο νὰ γνωρίστῃς.
 79. μοῖρα ἀσβ. 81. κλάυματα... βοηθήσης.

N E N A .

Τὸν οὐρανὸ παρακαλῶ βοήθεια νὰ σοῦ δώσῃ
καὶ τσ' ὀρθαλμοὺς τοῦ βασιλαιοῦ 'ς ἐτοῦτο νὰ τυφλώσῃ,
γιατὶ φοβοῦμαι καὶ δειλιῶ, κι' ὁ νοῦς μου χωρὶς ἄλλο 85
μοῦ λέγει τίβοτας κακὸ πῶς θὰ μ' εὕρῃ μεγάλο.

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

Παρακαλῶ τονε κ' ἐγώ, νένα μου, σὲν καὶ σένα,
γιατὶ δὲ ξεύρω ἱντά 'χουσι κ' ἐμένα τὰ καυμένα
τὰ σωθικά καὶ σφάζονται, κι' ὁ πόθος ἀρχνίζει
'ς ἄμετρο φόβο καὶ πολλὴ τρομάρα νὰ γυρίζῃ. 90

N E N A .

'Σ τὰ γεναμένα πράγματα μὴδὲ κανεὶς τυχαίνει
λόγιχα καὶ καταδίκασες περισσῆς, νὰ πληθαίνῃ,
μὰ θὰ γυρέψῃ τοῦ κακοῦ γιατρεὶά καμμιὰ νὰ δώσῃ,
πρὶν ἄλλη μεγαλείτερη κακομοιργιὰ πλακῶσῃ.

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

Μέσα σου, νένα, τί μιλεῖς; μὴ με καταδικάζῃς, 95
γιατὶ μὲ δίχως ὄφελος τὰ σωθικά μου σφάζεις·
σώνει τὰ πάθη ποῦ 'χουσι τὴ δόλια τὴν καρδιά μου
τριγυρισμένη, σώνουσι, νένα, τὰ κλαῦματά μου,
σώνει ἄμετρός μου κι' ὁ πολὺς φόβος νὰ μὲ σκοτώσῃ,
δίχως κ' ἡ καταδίκη σου δύναμι νὰ τοῦ δώσῃ. 100

N E N A .

Φόβοι τσ' ἀγάπης τσ' ἀπρεπῆς πάντα τσῇ συντροφιάζου,
κ' εὐκαιρα μεταγνώματα ξοπίσω τως σπουδάζου.

Στ. 85. δίχως ἄλλο. 88. καὶ μέσα. 89. σωθικά μου... πόθος μου.
91. γενομένα... οὐδὲ κιανεὶς. 92. περισσῆς. 94. πρίχου ἄλλη κακομοι-
ριὰ. 97. σώνου... ἀποῦ 'χουσι. 100. δίχως κ' ἡ καταδίκη σου. 101.
τῇ συντρ. 102. κι' ἄκαιρα.

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

Λόγισσαι, τοῦ Πανάρετου τὸν πόθο ἀταίργιαστό μου
 δὲ θέλω κράξει ὥστε νὰ ζιῶ, μηδὲ τὸ λογισμό μου
 105 μεταχνωμὸς δὲν πολεμᾷ, οὐδὲ ποτέ μου κρίνω
 δὲ θέλω πεῖ κακὰ 'καμα νὰ σμίξω μετὰ κείνο ·
 γιὰτ' ἀνισῶς κ' ἡ χάρες του 'ς τὴ γῆ δὲν ἔχου ταῖρι,
 πῶς θές μεταχνωμὸ ποτέ τὸ 'καμα νὰ μοῦ φέρῃ;

Ν Ε Ν Α .

Ποῖ' ἄλλη ἀφορμὴ τὸ λοιπονίς σὲ κάμνει τώρρα νά 'σαι
 110 τόσα κλιτὴ καὶ ταπεινή, καὶ τόσα νὰ φοβᾷσαι;

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

Φοβοῦμ' ἀσκιαῖς, τρέμ' ὄνειρα, δειλιῶ... σημάδια πλείισι,
 χίλιας φοβέρας τ' οὐρανοῦ μὲ τυραννοῦσιν ἴσα,
 χίλια παρατηρήματα παλῆα καὶ νεῖα 'ς τὸν ἄδην
 μὲ βασανίζουν, κι' ἄμετρα πάθη μοῦ διδ' ὁμάδι·
 115 τοῦ ροιζικ' ἀπονέματα χίλια μὲ φοβερίζου,
 καὶ δάκρυα κι' ἀναστεναγμούς τὸ στήθος μου γεμίζου,
 κι' ἄγρια τὴ νύκτα μ' ἐξυπνοῦν χίλιας θωριαῖς, καὶ τούτῃ
 τὴ βαρεμένη μου καρδιὰ σκίζου καὶ σφάζου μού τη.
 Πῶς παίρνουσι τὸ ταῖρί μου μεσ' ἀπὸ τὴν ἀγκάλη
 120 τούτῃ, συχνὰ μοῦ φαίνεται, καὶ μ' ἀπονιὰ μεγάλη
 τὸ ρίχνουσι τῷ λειονταριῶν... πῶς μιὰ σκοτεινισμένη
 στράτα θωρῶ, κ' εὐρίσκουμου σήμερο σφαλισμένη
 σὲ δέντρῃ, δάση πυκνερά, κι' ἄγρια μὲ τριγυρίζουν

Στ. 104. ζῶ. 105. μηδὲ ποτέ. 106. ἡκαμα. 108. μεταχνωμὸς. 109.
 πχοι' ἄλλη. 111. Φοβοῦμαι... τρέμω... πλείστα. 112. τοῦ οὐρανοῦ...
 ἴσα. 114. μὲ βάνουσι... διδοῦ ὁμάδι. 115. ροιζικοῦ. 116. καὶ πᾶν
 117. ἐξυπνοῦ. 119. μέσα. 121. λειονταριῶν. 122. μόνι μου σφ. 123.
 , σὲ δέντρῃ, δάση πυκνερά, κι' ἄγρια [προτιμηθὲν τοῦ: καὶ δ. ἄγρια =
 δάση].

θεργιά, καὶ πῶς μὲ τρώσινε τάχα μὲ φοβερίζουν!
 καὶ ὥραις θωρῶ πῶς ὄρωνουσιν αἷματτα μὲ μεγάλη 125
 τρομάρα τοῦτα τὰ τειχιά σὲ μιὰ μεριά κ' εἰς ἄλλη,
 καὶ λαντουροῦν καὶ ἔγραίνουν με καὶ ἀναμουρδόνουσί με,
 κ' ἡ κορασίδες φεύγουσι ζημιὸ καὶ ἀφίνουσί με.
 Κι' ὥραις πῶς εἶμαι μοναχὴ μέσζα 'ς καράβιν ἕνα
 μοῦ φαίνεται καὶ διώχνου με κύματα θυμωμένα, 130
 καὶ ὄντα λογιάζω καὶ θωρῶ πῶς θέλω νὰ βουλήσω,
 γῆ 'ς τῇ χαράκιζα πῶς σκορπῶ, ξυπνῶ μὲ φόβο πλεῖστο.
 Κι' ὥραις ἀπὸ τὰ μνήματτα ποῦ κοιτουνται θαυμένοι
 τσῆ χώρας μας οἱ βασιλεῖοι μοῦ φαίνεται καὶ βγαίνει
 μιὰ κάποια σκιά, καὶ ὅσο μπορεῖ μὲ μάνιτα μεγάλη 135
 σὲ σπῆλῳ σκοτεινότητῳ μὲ σέρνει νὰ μὲ βάλῃ...

N E N A .

Φόβοι ἄκαιροι, Ἐρωφίλῃ μου, φόβ' ἄκαιρ' εἶν' αὐτῆνοι,
 καὶ ὁ νοῦς σου νὰ σὲ πολεμοῦν δὲν πρέπει νὰ τσ' ἀφίνη,
 γιὰτὶ ὄνειρά 'ναι τυ 'στερα, κ' ἡ ἔγνοιας τὰ γεννοῦσι
 συχνιά 'ς τὸν κουρασμένο νοῦ κ' ἔξυπνο τυρανοῦσι, 140
 καὶ ὥραις καλὰ τοῦ δείχνουσι, καὶ ὥραις κακὰ περίσσια,
 κατὰ τὸ τέλος ποῦ ἔχουσι, γῆ τὴν ἐλπίδαν ἴσια.

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η .

Καὶ τ' ὄνειρα πολλὰ; φοραῖς 'ς ἕνα ἀπὸ παιδεύου
 πρίκαις καὶ πάθη τοῦ ἔχουσι νὰ τῶρθου σημαδεύου.

Στ. 126. μιὰ. 127. λαντουροῦ καὶ γράϊμουνε? καὶ ἀνεμουρδόνουσι.
 128. κ' ἡ κορασίδες μου. Οἱ στίχοι 129-132 εὑρηνται ἐν τέλει λόγου
 Ἐρωφίλης. 129. καράβι, νέμα. 131. ὄντα... θαρρῶ. 132. πῶς κτυπῶ.
 135. μιὰ. 136. παίρνει. 137. Φόβοι ἄκαιροι εἶναι. 138. νὰ τὸν πο-
 λεμοῦ δέ. 139. ὄνειρά 'ναι τὰ ὄνειρα. 140. ποῦ ξύπνου. 141. τὰ...
 περίσσια. 142. κατὰ τὸ φόβο ποῦ ἔχουσι γιὰ τὴν ὀλπίδαν ἴσα. 143.
 τὰ... ἕνα. 144. τοῦ ἔχουσι νίξηω.

- 145 καὶ γροίχησ' ἓνα 'ποῦ 'χα δεῖ τούτῃ τὴν περσμένη
 νύκτα, νὰ μείνης μετὰ μὲ περίσσια πρικαμένη.
 Δυὸ περιστέργια πλουμιστὰ μοῦ 'φαίνεται, νένα,
 'ς ἓνα 'ψηλότατο δεντρὸ κ' ἐθώρου φωλεμένη,
 κ' ἐσμίγασι κανακιστὰ καὶ σπλαχνικὰ φιλοῦσα,
 150 κ' ἓνα τ' ἄλλου τὰ πάθη τῶς σοῦ φαίνεται 'μιλοῦσα·
 μ' ἀπάνω τῇ χαρτῇ τῶνε γεῖς; λούπης πεινασμένος
 σώνει 'ς τὴ μέση καὶ τῷ δυό, περίσσια θυμωμένος,
 κι' ἄρπαξε τό 'να ξαφνικὰ τ' ἄλλου ἀπὸ τὴν ἀγκάλη
 κ' ἐξέσκισε το κ' ἔφαν το μ' ἀχορταγὰ μεγάλη·
 155 κ' ἐκεῖνο ἀπ' ἀπόμεινε τόσα πολλὰ λυπήθη,
 ἀποῦ κ' ἐκεῖνο νὰ μὴ ζῇ μιὰν ὥραν ἐβουλήθη,
 καὶ τὸ ζημιὸ τὴ μούρην του πρὸς τῇ καρδίᾳ τὰ μέρη
 μπήχει κι' αὐτὸ καὶ σφάζεται γιὰ τ' ἀκριβὸν του ταῖρι.
 Κι' ἀλύπητα μ' ἐξύπνησε περίσσια ξαγριεμένη...
 160 κι' ὅλημερῆς νὰ στέκωμαι μὲ κάνει πρικαμένη·
 λούπης μὴν εἶν' ὁ κύρης μου τραμάσω κκι' φοβοῦμαι
 κ' ἐμεῖς, τὰ περιστέργι' αὐτὰ κι' ὁμάδι σκοτωθοῦμε!

N E N A.

- Μηδὲν τ' ὀρίση γεῖς θεὸς ποτέ, χρυσοκερά μου,
 τόσο κακὸ μὴ 'δούσινε τ' ἀμμάτια τὰ δικὰ μου!
 165 Μ' ἀνέν καὶ θέλου οἱ οὐρανοὶ νὰ βλάψου τὸ κορμὶ σου,
 'ς ἐμένα τὸ θυμόν τῶνε παρακαλῶ νὰ σβύσου.

Στ. 145. ἀποῦ... τή. 146. περίσσι. 149. ἐφιλοῦσα. Δείκναι δὲ τὸν
 γος 150. Στ. 151. μὲ ἀπ. 152. τῶν ἰδού... περίσσι. 153. φαίνεται
 τὸ ἓνα... ἀπού. 154. ἐξέσκισέν το, κ' ἤρξιν το μέ. 155. καὶ τ' ἐκ
 ἀποῦ ἐπόμεινε... ἐλυπήθη. 156. ὥρα μπλεῖδ. 158. μπήσει. 159
 περίσσι. 161. εἶναι. 162. περιστέργι' αὐτὰ κι' ὁμάδι. 163. Μηδέ. 164
 νὰ δούσινε. 165. μὲ ἀνέ.

Κι' ἀπ' ἧς τὸ πρᾶμμα γίνηκε, μὴ στέκεσαι σὲ θλίψι,
 γιγίτι σὲ τούτῃ τῇ δουλειᾷ γιαιτρεῖα δὲ θέλει λείψει·
 κι' ἄλλα ὅσ' ἀν τοῦτα ἔγινε καὶ φτυάστησα μὲ γνῶσι,
 κ' ἡ γνῶσι ἔς τοῦτο δύνεται τέλος καλὸ νὰ δώσῃ. 170
 Φρόνιμο τὸν Πανάρετο κι' ἀδυνατὸ γνωρίζω,
 γιαιῦτως πῶς βρίσκει σήμερο στράτα καλὴν ὀλπίζω
 νὰ ἔξηλωθοῦν ἢ προξενεῖαίς τούταις γιὰ ὅα, καὶ πάλι
 βοηθήσει θέλωμ' ὅλοι μας πᾶσά σας χρεῖαν ἄλλη·
 κ' ἔτσι τὴν πρίκα ζύγωξε καὶ τὰ περισσῖα βάρη, 175
 κ' ἡ πληγωμένη σου καρδιὰ παρηγοριὰν ἄς πάρῃ.

ΕΡΩΦΙΑΗ.

Μὲ τέτοια σπλαχνικὴ ἑμιλιὰ κάμε νὰ ξεύρῃς, νένα,
 πῶς μοῦ ἔγιανε τὰ σωθικὰ τὰ πολυπληγωμένα,
 τώρα τὸν νοῦ μου ἐσύστεψες, τώρα καλὰ κατέχω
 πῶς τόπο μάννας ἀκριβῆς δίκηα περισσῖα σ' ἔχω. 180
 Γύρεψε τὸν Πανάρετο λοιπό, κι' ἀπ' ὄνομά μου
 τοῦ ἔπε πῶς τότε καρτερῶ μέσα ἔς τὴν κάμερά μου,
 γιὰ νὰ μπορέσωμε μαζὶ στράτα καμμιὰ νὰ βροῦμε,
 πρὶ μᾶς πλακῶση πλειότερη ζάλη, νὰ βοηθηθοῦμε.

Στ. 167. μ' ἀπ' ἧς τὸ σφάλμα ἐγίνεκε. 168. κ' εἰς τούτῃ. 169. σά... ἐγίνεκε μὲ φτυάστησα ἔς τὴ γνῶσι. 171. τό. 172. καλιὰ. 173. ἰδᾶ. 174. βοηθήσει θέλωμε ἔς κάθα σας. 175. περισσα. 177. ἐμιλιὰ. 178. πολὺ πρικαμένα. 180. ἔς τόπο... ἀκριβῆς μὲ πλεῖστο δίκηο. 181. τό. 183. καμμιὰ. 184. βοηθηθοῦμε.

Σ Κ Η Ν Η Τ Ρ Ι Τ Η .

N E N A μοναχή μιλεῖ .

N E N A .

- 185 Χρειά μοῦ 'ν', ἀνέν καί πεθυμῶ νά μὴ σφαγῇ, 'ν' ἀφήσω
 τῇ καταδίκαις 'ς μιὰ μερά, χρειά μοῦ 'ναι νά βοηθήσω
 νά ξηλωθοῦν ἢ προξενεῖαις, γιὰτ' ἡ φωτιά ἡ μεγάλη,
 ὄντε πετᾷ τῇ λόχαις τῇ σὲ μιὰ μερά κ' εἰς ἄλλη,
 τόσα δὲ σβύνει εὐκόλα· κί' ὁ πόθος σάν πληθύνει
- 190 μέσα σὲ κανενὸς καρδιά καί βασιλείῳ τῇ μείνει,
 δὲν εἶναι μπορεζάμενο νά τότε ξεριζώσῃ
 μ' ὅσαις φοβέραις καί βουλαῖς μπορεῖ κανεὶς νά δώσῃ.
 Ὡ πράμματα τὸ σήμερο τοῦ κόσμου πῶς περνᾷτε!
 κρίνω τὸ πῶς κάλλιὰ 'τονε κανεὶς νά μὴ γεννᾶται,
- 195 γιὰτί δὲν εἶναι μπορετὸ μηδένας νά περάσῃ
 'ς τὸν ἄλλον κόσμο, διχωστάς πάθη νά δοκιμάσῃ.
 Πλοῦσοι καί μπορεζάμενοι, φτωχοί, μικροὶ καί δοῦλοι,
 τῇ τύχης ἀποκατωθιὸ βλέπω πῶς στέκουν οὔλοι,
 κ' ἡ τύχη σάν ἀσύστατη μηδένα δὲν ἀφίνει,
- 200 παρ' ὅσο τ' εἶναι μπορετὸ τόσο νά τότε κρίνῃ·
 μὰ πλειά παρ' ἄλλου, συντηρῶ πῶς πάντα τῇ γυρεύγῃ
 τῇ βασιλείου 'ς τὸ δύναται πᾶς ὥρα νά παιδεύγῃ.
 Ὡφου, καὶ πόσοι λογισμοὶ καὶ πόσα βᾶσαν ἄλλα
 μέσα 'ς τὸ νοῦν τῶς κατοικοῦν, πόσα κακὰ μεγάλα
- 205 σφαλίζουν τῇ καρδιάτ' ὧνε... πόσα κρατοῦ χλωμένα

πάθη μὲ τὰ φορέματα τὰ παρχρυσωμένα,
 κ' ἄλλοι πῶς δὲ λογιάζουσι ποσῶς τὰ βάσανά τως,
 κ' εἰς πόση στέκει ὀλημερνῆς τρομέραν ἢ καρδιά τως,
 περίσσια καλορροϊζικούς τσῆ κράζουν καὶ μεγάλους
 'ς τοῦτο τὸν κόσμον οἱ λωλοὶ παρὰ τσ' ἀνθρώπους· τσ' ἄλλους! 210
 μ' ἂν ἔναι καὶ κανεὶς καλὰ 'ς τὸ λογισμόν του βάλλει
 τσ' ἔγνοιαις ἀποῦ τσῆ τυραννοῦ, κάλλιὰ 'χε 'πεῖ πᾶσ' ἄλλη
 τύχη παρὰ τὴν τύχην τως, καὶ μὲ περισσιον κόπο
 χειρότερος ἀπ' ὀλονῶ τῶν ἄλλονῶν ἀθρώπων
 'πεῖν ἤθελε, νὰ πορπατῇ νὰ βγάνῃ τὸ ψωμίν του 215
 παρὰ μὲ τὴν ζωὴν τωνε ν' ἀλλάξῃ τὴν δικήν του.
 Κι' ἀπῶχει λάθος 'ς τὰ 'μιλῶ, τ' ἀμμάτιά τ' ἄς γυρίσῃ
 καὶ τοῦ δικοῦ μας βασιλειοῦ τὴν τύχην ἄς συντηρήσῃ,
 καὶ θέλει δεῖ μὲ ποιούς καῦμούς ἔχει ὡς 'δᾶ φερμένη
 τὴν πρικαμένην του ζωή, κι' ἀποῦ τὴν περασμένην 220
 τσ' ἐρχόμεναις ἀνάπαψες μπορεῖ νὰ λοχργιάσῃ
 καὶ 'ξόμπλιν ἀπὸ λόγου του γιὰ τσ' ἄλλους τως νὰ πιάσῃ·
 μάχαις καὶ πρίκαις καὶ ζηλιαῖς, πολέμοι καὶ θανάτοι
 τὴν πρικαμένην του καρδιά πάντᾳ 'χαςι γεμάτη,
 καὶ τῶρ' ἀποῦ λογάργιάζε πῶς εἶν' ἀναπαυμένος, 225
 'ς ἵντα κατᾶρθε σήμερον βλέπετ' ὁ πικρῆμένος!
 Ὡ κύρη κακορροϊζικε, καὶ πῶς νὰ τὸ γροικῇς;
 τὸ σφάλμα τσ' Ἐρωφίλης σου καὶ νὰ μπορῇς νὰ ζήσης!
 γιὰτὶ δὲν τό'χω μέσζ μου ποτὲ γιὰ μπορζμένο
 τοῦτο τὸ πρᾶμμα πάντα του νὰ στέκεται χωσμένο· 230
 τὸ πρᾶμμαν ὁποῦ μιὰ φορὰ τοῦ 'λιοῦ γῆ ἀκτίνες δοῦσι,
 κουρφοῦ ἀνημπόρετο ποτὲ δὲν εἶν' νὰ τὸ κρατοῦσι,
 κ' ἐκεῖνον ἀπ' ἐργάζεται πᾶσζ κανεὶς νὰ χώνῃ,

Στ. 233. ἀποῦ... κάθζ κιανείς.

ΚΡΗΤ. ΘΕΑΤΡ.

23

τὸ κρίμα μόνο 'ς τὸ 'στερο 'ς ὄλους ξεφανερόνει.

- 235 Μά, τὸν Πανάρετο θωρῶ καὶ μὲ τὴν ὥρα 'μπαίνει,
κ' ἔχει κλιτὸ τὸ πρόσωπο, τὴν ὄψιν τ' ἀλλαμμένη...

Σ Κ Η Ν Η Τ Ε Τ Α Ρ Τ Η .

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ καὶ ΝΕΝΑ .

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ .

- Κρίνω τὴ σκόνι τὴ ψιλὴ μι' ἀνεμικὴ μεγάλη
νὰ διασκορπίσῃ δὲν μπορεῖ σὲ μιὰ μερὰ κ' εἰς ἄλλη,
καθὼς μπορεῖ τὸ ροιζικὸ δίχως περίσσιον κόπο
240 καὶ διασκορπᾷ, ὄντε τοῦ φανῇ, τσ' ἐλπίδες τῶν ἀθρώπων·
τὴν Ἐρωφίλῃ τ' ἄπονο μ' ἔκαμε ν' ἀγαπήσω
καὶ τσ' ὕστεραις καλομοιργίαις τοῦ Πόθου νὰ γνωρίσω,
καὶ τώρα ξάφνου ἑγύρισε καὶ θεὸ νὰ μοῦ τὴν πάρῃ,
γιά νὰ μ' ἀξιώσῃ βάσανα, πάθη, καῦμούς καὶ βάρη!
245 μὰ σφαίνει, ἂν ἦναι καὶ θαρρεῖ πλείσιο καιρὸ νὰ τὸ 'χω,
γιατὶ νὰ πάρω θάνατο πρικώτατο κάλλιό 'χω,
'ς τὸν ἄδην ἔχω πλειὰ καλλιὰ πάντα νὰ τυρανοῦμαι,
παρὰ 'ς τὸν κόσμον ζωντανὸς δίχως τῇ νὰ κρατοῦμαι.

Ν Ε Ν Α .

- Δὲν τοῦ γροικῶ τὸ τί 'μιλεῖ, καὶ θεὸ παρασιμῶσω,
250 τὸ λογισμόν τ' ἂν ἤμπορῶ πῶς στέκεται νὰ γνῶσω.

Στ. 234. τό... ἐμπαίνει. 236. ὄψιν ἀλλαμμένη. — Πανάρετος Νένα.
237. μιὰ. 238. μινιά. 239. περίσσο. 240. τσῇ. 242. καλομοιργίαις.
243. ἀξίφνου ἐγύρισε. 244. μοῦ ἀξίωσῃ πλειότερα πάθη. 245. σφί-
νει... πλείσσο... νὰ τὰ 'χω. 247. ἐγὼ πλειὰ. 248. 'ς τό... κρα-
τοῦμαι. 249. Δέ. 250. του.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Δυὸ προξενεαῖς γιὰ λόγου τῇ δυὸ βασιλειῶν μεγάλῃ
καὶ μπορεμένων ἦρθαι, κ' ὡς λέει χωρὶς ἄλλο
τοῦ 'νοῦ τως θέλει ὁ βασιλεὺς γυναῖκα νὰ τὴν δώσῃ
καὶ θέλει τὸν καλλίτερον ἀπὸ τῇ δυὸ νὰ γνῶσῃ·
γιαῦτως μὲ βιά μου μῆνυσε νᾶρθω νὰ μ' ἐρωτήσῃ,
καὶ μπιστεμένη ὡς πάντα τοῦ βουλὴ νὰ μου ζητήσῃ·

N E N A.

Τῇ προξενεαῖς ἐγροίκησε, γιὰ κεῖνο πρικαμένον
τόσα πολλὰ τόνε θωρῶ 'ς τὴν ὄψιν ἀλλαμμένο.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Ω μοῖρά μου πρικώτατη κ' ἄπονο ροιζικό μου,
κ' ἴντζ γοργὸ τὴν πλερωμὴ βρίσκω 'ς τὸ φταίσιμό μου
καλὰ καὶ φταίσιμό ποτε γὴ κρίμα δὲμποροῦσι
ὅσοι κ' ἂν τὸ γροικῆσουσι μὲ δίκῃ νὰ τὸ ποῦσι.
Χρυσάφι δὲ μ' ἐκόμπωσε, δὲν μ' ἐνίκησ' ἀνθρῶποι,
δὲ μ' ἐπλανέσαν βασιλειῶν χαρίσματα, οὐδὲ τόποι,
μὰ σπλάχνος κόρης ὁμορφῆς καὶ κάλλη πλουμισμένα
τόση φωτιά 'ς τὰ σωθικά μου ῥίξαν τὰ καυμένα,
κ' ἔσφαλ', ἂν ἔναι καὶ 'μπορῶ σφάλμα νὰ νοματίσω
τούτην τὴν ἀξιά μου παντρεῖά μὲ δίχως πόνον πλείσι.
Τυφλὸς τυχαίνει πάντα τοῦ νὰ 'ν' ὦτινος μισοῦσι
τ' ἀμμάτιά του μιᾶς κορασιᾶς τὰ κάλλη νὰ θωροῦσι,
κ' ὅποιος τὰ βλέπει καὶ ζημιὸ δὲν ἄφ' ἡ πεθυμιά τοῦ

Στ. 251. βασιλειῶ μεγάλῃ. 252. μπορουμένων... δίχως ἀλ-
τῇ. 254. τὸ καλλίτερο. 261. γὴ σφάλμα. 263. χρυσάφι...
264. μὲ πλανέσα βασιλειῶ. 266. ἔρριξαν, ὅχι δειμένα. 267. κ'...
268. ἔφα... δίχως κρίμα. 269. νὰ 'ναι. 270. μιᾶς κορασιᾶς
ἔφται.

νὰ τὰ χαρῇ, τότε κρατῶ δίχως τὰ λογικά του·
 μὰ πλειὰ παρ' ἄλλο πελελὸ καὶ δίχως γνῶσι κρίνω
 κι' ὀλοτενιά; μὲ δίχως νοῦ τὸν ἄνθρωπον ἐκείνο
 275 ἀποῦ 'μπορεῖ μὲ τσ' ὁμορφιάς μιᾶς κόρης νὰ χαρίσῃ
 παράδειςσιν 'ς τὰ μέλη του, καὶ κείνος τὴν ἀφήσῃ.

N E N A.

Κόλασι καὶ κακομοιριά τυχαίνει νὰ τὴν κράζῃς,
 κι' ὄχι ποτὲ παράδειςσιν τὸν πόθο νὰ λογιάζῃς!

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Τὴν ἐμιλιὰν ἐγροίκεσα τσῇ νένας τσῇ κερᾶ; μου,
 280 κι' ὅλα σιγοτρομάξασιν τὰ φύλλα τσῇ καρδιάς μου.

N E N A.

Ἢ Ἐρωφίλῃ μ' ἔστειλε νᾶρθω νὰ σὲ ξεδράμω,
 Πανάρετε, κι' ὅσο μπορῶ γλήγορα νὰ σὲ κάμω
 'ς τὴν κάμερά τση νὰ βρεθῇς, ποιὸς ἐκ τοὺς βασιλειάδες
 γιὰ νὰ τσ' εἴπῃς εἶναι καλλιὰ, 'ποῦ τσῇ προξενητάδες
 285 τσῇ πέψαςιν, γιὰ νὰ μπορῇ τὸ κάλλιό τω; νὰ πάρῃ
 μὲ τὴν εὐκή μας καὶ τῶν δυὸ καὶ τοῦ θεοῦ τὴ χάρι.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Γύρισαι 'πέ τση κ' ἔρχομαι μετὰ χαρᾶ;· μὰ τῶρα
 ἐκ τὰ παδιώνια ποῦ 'μουνε νᾶρθω δεπᾶ 'ς τὴ χώρα
 μοῦ μῆνυσεν ὁ βασιλεῖς, καὶ πάγω νὰ γροικῇσω
 290 τὸν ὀρισμὸν του βιαστικά· μὰ, τῷμου καὶ γυρίσω
 θέλω βρεθῇ ὅσο μπορῶ γλήγορα μετὰ κείνη,
 τὸν λογισμὸν μου νὰ τσ' εἰπῶ μὲ πλείτιχ πιστιστίνη.

Στ. 274. ὀλότενα... ἄνθρωπον. 275. τσῇ... μιᾶς. 277. κακομοι-
 ριά... τόν. 278. νὰ ὀνομάζῃς. 280. ἐσιγοτρομάξασιν. 282. 'ς τὴ.
 285. τὸ κάλλιόν τω. 286. εὐκή μας ὀλονῶ. 288. ἔδεπᾶ. 292. τὸ λ...
 πλείτιχ ἐμπιστοσύνη.

Μὰ πῶς τσ' ἀρέσου ἢ προξενεῖαις, πῶς δεῖχν' ἢ γόρεξί τση;
 πρικαίνεται ἢ χαίρεται; τάχα πονεῖ ψυχὴ τση
 νὰ μᾶς ἀφήσῃ;

N E N A.

Βλέπω τη καὶ συχναστένάζει, 295
 καὶ βαρεμένη κάθεται καὶ μοναχὰς λογιᾶζει,
 γιαῦτως λογιᾶζω πῶς πονεῖ νὰ μᾶς ἐξεχωρίσῃ ·
 μὰ τὸν κουρφό τση λογισμὸ ποιὸς ἤμπορᾷ γνωρίσῃ;
 Συνήθεια εἶν' τῶν κορασιῶν, Πανάρετε, νὰ κλαῖσι
 ὄντα τση προξενεύγουσι, κ' ὄχι ὅλονῶ νὰ λέσι, 300
 μὰ 'ς τὸ 'στερο συβάζουνται κ' εἶναι φχαριστημέναις
 τση τύχης τῶνε τση καλῆς πῶς εἶναι παντρεμέναις.
 Μὰ πᾶγω τὴν ἀπόφρασιν ἀποῦ 'πες νὰ τση δώσω.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Πήγαινε, κ' ἄς μὲ καρτερεῖ σὰν εἶπα τὲ καμπόσο.

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ μοναχὸς μιλεῖ.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Γεῖς ἀποῦ τὴν πλουτότητα δὲν ἔχει γνωρισμένη 305
 μὲ τὴν φτωχιά περνᾷ ζωὴ καλὴ κ' ἀναπαυμένη ·
 γεῖς ἀποῦ γεννηθῇ τυφλὸς δὲν ἔχει χρεια τὸν ἥλιο
 'ς τὸ λαμπυρὸ νὰ κάθεται, γῆ εἰς μαυρισμένο σπῆλγο ·
 γεῖς ἀποῦ δρόσος κρουοῦ νεροῦ ποτέ του δὲ γνωρίζει

Στ. 293. δέχνη ἢ ὄρεξί τση. 294. ἡ ψυχὴ. 295. συχνὰ καὶ ἀνα-
 στενάζει. 297. ἀποχωρίσῃ. 299. συνῆθι εἶν' τῷ κορασῶ. 300. κ' ὄντε...
 ὄχι. 302. γιατί εἶναι. 303. ἀπόκρισι. — Λεῖπει τὸ μιλεῖ. 305. τὴ
 πλουτότητα. 3.6. καλή, χριτωμένη.

- 310 δὲν τὸ ζητᾷ 'ς τὴν δίψαν του μὴδὲ ποσῶς τὸ χρήζει·
καὶ γεῖς ἀποῦ δὲν εἶχε ἔμπῃ 'ς μιᾶς κορασίδας χάρι,
πρίκα νὰ πιάσῃ δὲ μπορεῖ, νειὸν ἄλλο ἂν καὶ πάρῃ.
Μὰ ποιὸς νὰ πέσῃ σὲ φτωχιά 'ς τὰ πλούτη μαθημένος
καὶ νὰ μὴν ἔχῃ βάσανα πᾶσα καιρ' ὁ καῦμένος;
- 315 ποιὸς μὲ τὸ φῶς τῶν ἀμματαῖων 'ς τῇ γῇ ποτὲ γεννᾶται
κί ὥστε νὰ ζῇ, σὰν τυφλωθῇ, νὰ μὴ μοιρολογᾶται;
ποιὸς μὲ γλυκὺ καὶ κρυὸ νερὸ τὴν δίψαν του νὰ σβύσῃ
καὶ νὰ τοῦ λείψῃ 'ς τὸ ἄστερο καὶ νὰ μπορῇ νὰ ζήσῃ;
γῇ ποιὸς μιᾶς κόρης ὁμορφῆς φιλιὰ κί ἀγάπῃ χάνει
- 320 καὶ νὰ μὴν ἔχῃ πεθυμιὰ πάραυτας ν' ἀποθάνῃ;
Ἰλουσιοφραμένος τὴν δροσιὰ καὶ χορτασμένος ἡμου
καὶ πλείσια καλορροϊζικὸν ἐκράτου τὸ κορμὶ μου,
βρύσι χιονάτῃ κρυότατο νερὸν ἐπότιζέ με,
τὰ σωθικά μου γιάτρευγε κί ὅλον ἐδρόσιζέ με·
- 325 δυὸ ἤλιοι 'ς ἓνα κούτελο βλαμμένοι φῶς μοῦ δίδα
καὶ φωτερὰς τσῇ νύκτες μου σὰ μεσημέριν εἶδα·
μιὰ κορασίδα εὐγενικὴ παρὰ γυναικῶν ἄλλη
μὲ δίχως ἑταῖρι τσ' ὁμορφιάς κ' εἰς τὰ περίσσα κάλλη
τσ' ἐλπίδες τσ' εἶχεν εἰς ἐμέ κί ὅλη τσῇ τὴν ἀγάπῃ
- 330 κί ὅλημερῆς πασίχαρο μ' ἐκράτιε τὸν ἀζάπῃ·
κ' ἐδᾶ σὲ πόσο κίντυνο στέκομαι καὶ τρομάσω
νὰ μὴν ἀλλάξῃ ἡ τύχη μου κί ὅλα ζημιὸ τὰ χάσω,
φτωχὸς νὰ μείνω τὸ ζημιό, τυρλὸς καὶ διψασμένος
καὶ διχωστάς τὴν κόρη μου τὴν ὁμορφὴν ὁ καῦμένος!..

Στ. 311. ἀποῦ... ἐμπῇ. 312. νὰ πάρῃ. 314. κάθῃ καιρό. 315. ἀμματαῖ. 316. σὰ τυφλωθῇ νὰ μὴ παραπονᾶται. 320. πεθυμιὰ. 321. πλούσιος φραμένος. 324. ἐγιάτρευγε. 325. εἶδα. 327. μιὰ. 332. γυρίσῃ... γιαμνιά.

μ' ἂν ἔναι κ' ἤτονέ ποτε τοῦτο μελετικό μου 335
 καλλιὰ 'το νᾶχα γεννηθῇ δίχως τῶν ἁμματιῶ μου,
 καλλιὰ 'το νά 'χά 'σθαι τυφλός, καλλιὰ 'το διψασμένος
 μέρα καὶ νύκτα τὸ νερὸ νά τὸ ζητ' ὁ καυμένος,
 καλλιὰ 'το τσῆ σαΐταις του νά 'θελε φαρμακῆψει 340
 ὄντ' ἐβάλθη ὁ Ἑρωτας νά 'ρθῇ νά με δοξέψῃ,
 νά 'χα 'ποθάνει τὸ ζημιό, καλλιὰ 'τονε νά βάλλῃ
 'ς τόσῃν περίσσιαν ὀργῆτα καὶ κάκητα μεγάλη
 τὴν κόρη μου τὴν ὁμορφὴν θάνατο νά μοῦ δώσῃ
 καὶ τσῆ καυμένης μου καρδιᾶς τὰ πάθη νά τελειώσῃ, 345
 παρὰ περίσσια σπλαχνικὸς νά θέ νά μοῦ χαρίσῃ
 πλεῖα παρ' ἀπ' ἀποκότησεν ἡ γλῶσσα νά ζητήσῃ,
 κ' ἐδᾶ νά θέλῃ ἀλύπητος τὰ μῦχει χαρισμένα,
 ἀπῆτις τὴν γλυκότητα ἔχω δοκιμασμένα,
 ν' ἀφήσῃ νά μοῦ πάρουσι, νά βρυαναστενάζω 350
 κ' ὀλημερνῆς θυμῶντάς το τὸν θάνατο νά κράζω.
 Ποτές τὴν σπλαχνικὴ θωριά, ποτέ τὰ ἦθη 'κεῖνα
 ἀποῦ ποτέ νά στέχωμαι σὲ πρίκα δὲν ἀφίνα,
 ποτές τὰ λόγια τὰ γλυκὰ ὁποῦ 'χασίνα χάρη
 'ς τὸν οὐρανὸ νά κάμουσι τὸν ἥλιο νά σταλάρῃ, 355
 ποτές τὸ γέλοιο τ' ὁμορρο τὸ τακτικὸ ποῦ 'κράτει
 χαρὰ τὴν δόλιά μου καρδιὰ πᾶσα καιρὸ γεμάτη,
 ποτές ἐκεῖνο τὸ φιλὶ ἀπ' ἀνοιγοσπαλίζει
 τσῆ πόρταις τσῆ παρὰδειςος καὶ τσῆ καρδιαῖς δροσίζει,

Στ. 335. ἦναι. 336. χωρὶς. 337. νά 'μουνα τυφλός. 338. ζητῶ δ.
 345. περίσσια. 346. πλεῖα ποῦ ποκότησεν. 348. τὴ γλυκότην τως ἔχω
 δοκιμασμένα. 349. βρυαναστενάζω. 351. τὰ κάλλη ἐκεῖνα. 352. δὲ
 μ' ἀφίνα. 353. ἀποῦ ἔχουσιν. 355. ἀποῦ. 356. κάθ' καιρό. 358. τὴ
 πόρτα.

- νά θυμηθῶ πῶς ἔχασα καὶ νά μὴδὲν ἀρπάξω
 360 μαχαῖρι τὴν καυμένη μου καρδιά ζημιὸ νά σφάξω!
 Θεέ μου, τέτοια παιδωμὴ μὴ δώσης ᾿ς τὸ κορμί μου,
 μὰ πρῶτας μὲ τὸν θάνατο τέλειωσε τὴ ζωή μου.
 Μὰ δῶ θωρῶ τὸ βασιλείον... ὄφρου, καρδιά καυμένη,
 κ' ἴντα μαχαῖρι καὶ φωτικὰ σήμερο σ' ἀνημένει!

Σ Κ Η Ν Η Ε Κ Τ Η .

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ καὶ Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

- 365 Τόσα μὲ τφίγγει ἡ πεθυμιὰ κ' ἡ ὄρεξι νά κάμω
 τοῦτ' ἀπὸ μένα τὸν πολλὰ πεθυμημένο γάμο,
 ἀποῦ καμμιὰν ἀνάπασι δὲν ἤμπορῶ νά δώσω
 οὐδὲ τοῦ νοῦ, οὐδὲ τοῦ κορμιοῦ, παρὰ νά τὸν τελειώσω·
 γιὰυτῶς πᾶς ἄλλη μου δουλειὰ σέ μιὰ μερὰ θ' ἀφήσω.
 370 καὶ τσ' ἔγνοιας μόνον ἐτουνῆς θεὸ ἀκλουθῶ ἱοπίσω.
 Μὰ τὸν Πανάρετο θωρῶ σὰν ἕχα μνηυμένα...
 στρατιώτη πλεῖα προθυμερὸν δὲν ἔχω γνωρισμένα!

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ .

ὦ τιμημένε βασιλειέ, τὴν ὑψηλότητά σου
 χίλια καλῶς τὴν ἡύρηκα...

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

- Νέρθης ἐμήνυσά σου,
 375 Πανάρετε, ν' ἀρourkeαστῆς τὸ πῶς τὸ ροιζικό μου
 χίλιαις χαραῖς καθημερνὸ δίδει τῶν γερατειῶ μου,

Στ. 359. ἔχασα. 360. τή. 364. ἰδῶ. -- Βασιλέας, Πανάρετος. 366.
 τοῦτο.... τό. 368. τό. 369. θά. 370. μοναχὴς τουνῆς. 371. τῶ.
 376. τῶ.

τῇ Πέρσῃας τρέμουν δυνατὰ νὰ μὴ τὸν πάθουν πάλι
καὶ πάντα τῶς σὲ σκότισι στέκουν πολλὰ μεγάλη.

Β Α Σ Ι Δ Ε Α Σ.

- Τούτα λοιπὸν τὰ βάσανα καὶ ἡ μαλλιαῖς νὰ πάψουν
400 γλήγορ' ἐλπίζω, διχαστὰς μέσα μας πλειὸ νὰ ἔξψουν,
γιατὶ καὶ οἱ δυὸ συβαστικοὶ ξεύρω μηνύτασί μου
τοῦ 'νοῦς ἀποὺ τῶν δυὸ τῶνε νὰ δώσω τὸ παιδί μου
γυναϊκὰ του καὶ ταῖρ' ἑνός, καθὼς οἱ νόμοι ὀρίζουν,
καὶ τότες φίλον καὶ ἐδικὸν καλὸ νὰ μὲ γνωρίζουν.
405 Κ' ἔτσ' οἱ προξενητάδες τῶς σὲ τούτῃ μας τῇ χώρᾳ
στέκουν γιὰ τὴν ἀπόκρισιν τὴν ἐδική μου τῶρ·
καὶ ἄλλοιῶς νὰ κάμω δὲ μπορῶ, παρὰ νὰ τῆνε δώσω
τοῦ 'νοῦς τῶνε, νὰ λαφρωθῶ 'ς τὰ γέρα μου καμπόσο·
καὶ ἔτσι τῇ τῶπα σήμερ, καὶ αὐτὴ ἄρχισε νὰ κλαίγῃ
410 καὶ ἀποὺ τὸ πλάγι μου ποτὲ δὲ θέλει νὰ βῇ, λέγει,
γιὰ νὰ 'ναι σὰν παιδί καλὸ πάντα 'ς τὴ δούλεψί μου,
ὥστε νὰ στέκῃ ζωντανὸ 'ς τὸν κόσμον τὸ κορμί μου.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

- Κάμνει σὰν εἶναι τὰ παιδιὰ νὰ κάμνουν κρατημένα,
περιτοπλεῖας γιὰτὶ ποτὲ δὲν ἔχει γνωρισμένα
415 μάννα, καὶ τὴν ἀγάπῃ τῇ μόνο 'ς ἐσένα ἔχει
καὶ φαίνεται τῇ βαρετὸ μακρὸ ἀπὸ σὲ ν' ἀπέχῃ.

Στ. 397. τρέμουν... τὸ πάθου. 398. στέκου. 399. καὶ ἡ ἐχθρὴ
νὰ πάψου. 400. γλήγορα ἐλπίζω μέσα μας, με δέχως μπλεῖδ νὰ ἔ-
ψου. 401. ξεύρω ἐμηνύσαι. 403. ὀρίζου. 404. φίλο καὶ ἐδικόν... γ-
ρίζου. 405. καὶ οἱ προξ. 406. στέκου γιὰ τὴν ἀπόφασιν... μας. 410
πλάγι. 411. σά. 412. ὥστε ἀποῦ νὰ 'ναι. 413. κάμνουν. 415. ἐπὶ
416. πάντα ἀπό.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Ναίσκε, μὰ νά'χη ἀπομονή κι' αὐτὴ κ' ἐγὼ τυχαίνει,
γιατὶ μὲ τέτοιους βασιλείους καλὰ 'ναι παντρεμένη .

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ .

Δὲ βλέπω χρειὰ μὴδὲ καμμιά νὰ σφίγγῃ τὸ παιδί σου
ν' ἀφήσῃς νὰ τὸ κάμουνσι ταῖρι τως οἱ ἐχθροί σου · 420
μικρότερ' εἶναι παρὰ σέ, φοβοῦνται, τρέμουςί σε,
γιὰ τοῦτ', ἀφέντη, γιὰ διὰ ξεῦρε γυρεύγουσί σε .

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Σώνει... δὲ σ' ἐκραξά δεπᾶ γιὰ νά'χω τὴν βουλή σου,
μὰ θέλω μόνον σήμερον τούτῃ τῇ δούλεψί σου ·
τὴν θυγατέρα μ' ἄγωμε νὰ βρῇς νὰ τσῇ μιλήσῃς, 425
κι' ὅπο μπορέσεις γύρεψαι νὰ τήνε συργουλίσῃς
νὰ συβαστῇ νὰ παντρευτῇ μ' ὅποιον ἀπ' αὐτοὺς θελήσει
καὶ στανικῶς τσῇ νὰ γενῇ τὸ πρᾶμμα μὴν ἀφήσῃ .

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ .

Χρειὰ 'ναι τ' ὀρίζεις νὰ γενῇ μ' ἓνα ἓνα καὶ μ' ἄλλο τρόπο...
ὦ κακορροϊζικώταταις ἐλπίδες τῶν ἀθρώπων ! 430

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ .

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ μοναχὸς 'μιλεῖ .

Ὡ ἄδῃ καὶ τσῇ κόλασις τσῇ σκοτεινῆς καὶ μέναις
ψυχᾷ, μὲ λόχαις καὶ φωτιαῖς πάντα τυραννισμέναις,

Στ. 417. κ' ἐγὼ κι' αὐτή .

Λείπουσιν οἱ στίχοι 419-464.

- καινούργι' ἀκούσετε φωτιά και λόχη πλειά μεγάλη
και παιδωμή χειρότερη παρά ποτέ καμμί' ἄλλη!
- 435 Τὴν Ἐρωφίλη ἀφέντης μου θέλωντας νά παντρέψῃ,
προξενητὴ ἄλλο σήμερο δὲν ἤρε νά τσῇ πέψῃ
μόνον ἐμέ, τὸν ἄντρα τσῇ, γιὰ νά μπορᾶ γνωρίσω
πρικύ κι' ἀδέξιο θάνατο δίχως νά ξεψυχήσω!
Βασανισμένη μου καρδιά, νοῦ μου διασκορπισμένε,
- 440 τυρannisμένε λογισμέ και κατακουρασμένε,
ποιά μέλλετε νά πιάσωμε στράτ' ἐρμηνέψετε με,
κ' εἰς τὸ μικρότερο γκρεμνὸ νά πέσω δεῖξετέ μου!
τὸ βσιλειὸ γροικήστε τ' ἔχει ἀποφασισμένα,
και νά τὸν κάμῃ δὲ μπορεῖ πρᾶμμα ποτέ κανένα
- 445 ν' ἀλλάξῃ γνώμην, ἢ καιρὸ νά βάλλῃ κιὰς 'ς τὴ μέστ·
κ' εἰς μιὰ κλωστή μπαμπακερὴ κρέμομαι 'σάν τὸ λέσι,
γιατὶ ἄλλη ἐλπίδα, σὰ θωρῶ, δὲν ἔχω τσῇ ζωῆς μου
παρὰ τὸν πόθο μοναχὰς τσῇ κόρης τσ' ὁμορφῆς μου.
Μ' ἀνέν κι' ὁ φόβος τοῦ κυροῦ τὴν κάμει νά θελήσῃ
- 450 μ' ἐν' ἀπ' αὐτοῦς νά παντρευτῇ και μένα νά μ' ἀφήσῃ,
ποι' ἄλλο παρὰ τὸ θάνατο βοηθό μου πλειὸ τυχαίνει
'ς τούτην νά κράξω τὴ δουλειὰ τὴν πολυπικραμένη;
Τὰ παρακάλια δὲ χωροῦν, τὰ δάκρυα δὲ φελοῦσι,
δρυσιὰ δὲ ξίζουν τίποτας, κι' ἄρματα δὲ μποροῦσι
- 455 νά κάμουσι καθὼς ζητᾶ και θέλ' ἢ πεθυμιὰ μου,
νά στέκωμέσθα ὡς ἡμεστα ταῖρι μέ τὴν κερά μου·
θάνατος μόνον τὸ λοιπόν... τοῦτ', ἂν ἴσω, και λάχῃ,
νά δώσῃ τέλος 'ς τσῇ καρδιᾶς, μπορεῖ μόνο τὴ μάχῃ·
κι' ὁ θάνατος τὰ πάθη μου πῶς νά τελειώσῃ τάσσω,
- 460 γιατὶ ἂν ἴσω, κ' οἱ οὐρανοὶ κ' ἡ μοῖρά μου νά χάσω
μ' ἀφήσουσι τὴν κόρη μου, δὲν εἶν' παρὰ καλλιὰ μου
νά πάψῃ κιὰς ὁ θάνατος ζημιὸ τὰ βάσανά μου·
τούτῃ ἔχω τὴν ἀπόρρασι 'ς τὸ νοῦ μου καμωμένη!

Μὰ ναῦρ' ὁμπρὸς τὴν κόρη μου τὴν ὁμορφὴν τυχαίνει,
 πῶς βρίσκομαι 'ς τὴ χάρι τῇ καλλίτερᾳ νὰ γνῶσω, 465
 κ' ὕστερα τ' ἀποφάσισα 'ς τὸ νοῦ μου νὰ τελειώσω.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

ᾠ πλείσια καλορροΐζικη καὶ πλείσῃ
 χαριτωμένη τύχῃ τῶν ἀνθρώπων,
 ὅπου 'ς τὸν κόσμ' ἐτοῦτο ἀλλότεις ἦσα, 470
 τότες ἐντάν ἡ γῆ μὲ δίχως κόπον,
 μὲ διχωστάς· πληγὴ νὰ γνῶθῃ ἀκόμη,
 τὰ πωρικά τσ' ἐγέννα 'ς κάθ᾽α τόπον·
 καὶ τόσοι βασιλειάδες, τόσοι νόμοι,
 τόσ' ἄρματα δὲν ἤσανε σιμά τως, 475
 τόσ' ἄδικοι πολέμοι, τόσοι τρόμοι.
 Κοινὴ 'χασι τὴν γῆν ἀνάμεσά τως,
 καὶ τόσῃν ἀναγάλλισι γροικοῦσαν,
 κ' ἔτσ' ἤτονε πολλ' ἡ καλομοιργιά τως,
 ποῦ τὸν καιρὸν ἐκεῖν' ὠνοματοῦσαν
 Χρυσὸ μὲ πᾶσα δίκῃ, κ' ὅλοι ὁμάδι 480
 συχνὰ τὸν οὐρανὸν εὐχαριστοῦσαν·
 γιὰτὶ δὲν ἦτον τότες, ἐκ τὸν ἄδῃ
 'ς τὸν κόσμ' ἡ Περηφάνεια ἐρθωμένη,
 βλάψιμο τσ' ἴδεις φύσις καὶ σκονάδι!

Στ. 466. 'ς τὴν ἐποφάσισα. Τέλος τῆς δευτέρας πράξεως.

467. πλείσῃ. 468. 'ς τὴ γῇ χαριτωμένη τῶν ἀνθρώπων. 469. εἰς τὸν
 κόσμον. 470. ὅντεν ἡ γῆς... κόπον. 472. τόπον. 474. ἤσανε. 475.
 τόσοι. 476. εἴχασι τῇ. 477. ἀναγάλλισι ἐγροικοῦσα. 478. πολλή.
 479. ἐκεῖνο ἐνοματοῦσα. 481. συχνὰ εὐχαριστοῦσα. 482. ἦτο ἐτότε·
 483. περηφάνειαν ἐρθωμένη.

- 485 Πόση κελομοιργιά δοκιμασμένη,
 πόση πολλή χαρά, πόση γλυκότη
 'ς τὴν γῆ 'χαν οἱ ἀθρῶποι γνωρισμένη,
 χαρὰ 'ς τὰ γερατειά, χαρὰ 'ς τὴ νειότη,
 δίχως τὴν ἐρθωμένη αὐτὴ τὴν τόση
 490 γεμάτη ἀπὸ φαρμάκια καὶ πικρότη.
 Χαρὰ 'ς τὴν κόρη 'κείνη ποῦ 'χε σώσει
 χαριτωμένου νειοῦ τὸ λογισμό τση
 καὶ τση καρδιάς τση τὰ κλειδιά νὰ δώσῃ,
 γιατί μὲ δίχως φόβο τοῦ κυροῦ τση,
 495 λεύτερη καὶ λυτὴ ἀπὸ πᾶσα δέσι,
 ταῖρι ἔμενε ζημιὸ τ' ἀγαφτικοῦ τση.
 Τό 'θελε πᾶσα εἷς, τό 'χε τ' ἀρέσει
 πᾶσα καρδιάς τὸ 'ζήτα, κ' εἶχε χάρι
 νὰ 'χῃ, δίχως καιρὸς νὰ 'μπῇ 'ς τὴ μέση,
 500 δίχως περισίτους κόπους, δίχως βόρρη,
 μ' ἀπὸ δροσιαῖς κι' ἀνάπαφες γεμάτο
 πάντ' ἄτονε τοῦ Πόθου τὸ δοξάρι.
 Μ' ἀπῆς ἀποῦ τὸν ἄδῃ βγῆκε κάτω
 τοῦτ' ἢ Περηφανεῖς ἢ ἀσβολωμένη,
 505 βρύσες τ' ἀμμάτια ἐμεῖνα τῶν κλαυμάτων,
 γιατί μὲ τσῆ τιμῆς περιντυμένη
 τ' ὄνομα πορπατεῖ, καὶ βασανίζει
 πλεῖς 'πὸ θανατικὸ τὴν οἰκουμένη.

Στ. 485. δοκιμασμένη. 486. πόση καλὴ καρδιά. 487. τὴ γῆ ἔχον. 488. δροσὰ 'ς τὴ νειότη. 489. ἐρθωμένη... τὴ φόβος? 491. τῇ... ἐκείνη ἀποῦ εἶχε. 492. τοῦ λογισμοῦ. 494. χωρὶς. 495. κ' ἐλευτὴ ἐκ... κάθῃ. 496. ζημιὸ τοῦ. 497. ἄλλ, τό 'χε ἀρέσει. 498. καρδιά. 499. ἐμπῇ. 500. περισίτους. 502. ἐβγῆκε. 505. τῶ. 508. ἀπὸ... 'ς τὴν

INTERMÉDIO ΔΕΥΤΕΡΟΝ .

Μία κορασίδα καὶ σημαδεύγει τὴν Φορτοῦνα. Δύο καβαλλε-
ροι, Ἀρμίντα, Ῥινάλδος καὶ δύο κορασίδες. — Φορτοῦνα μιλεῖ.

Φ Ο Ρ Τ Ο Υ Ν Α .

- Ἵ τοῦτο τὸν τόπο, στρατηγοί, μὲ τὴν Ἀρμίντ' ὁμάδι
στέκει ὁ Ῥινάλδος μὲ χαρὰ πού τὸ ταχύ ὡς τὸ βράδυ,
καὶ τὸν ἀθὼ τῇ νειότης του δὲν τοῦ πονεῖ πῶς χάνει
σὲ πλείσις περιδιάβασες ἀπ' ὁλημέρα πιάνει,
5 γιὰτὶ τὰ μάγια τοῦ κρατοῦν τὸν νοῦ καδενωμένον
καὶ νὰ λογιᾶσθαι δὲ μπορεῖ κάμωμα τιμημένον.
Κ' ἔτσι· ἐπειδὴ ἐκ τὸν οὐρανὸν ἐδόθη τῶν ἰδυόσας
μακρὰ ἐκ τὸν τόπο νᾶρθετε τόσα τὸν ἐδικόσας,
μόνο γιὰ νὰ τὸν κάμετε ποῦ στέκει νὰ γνωρίσθαι
10 κ' εἰς τὰ φουσάττα τὸ ζῆμιό μαζίσας νὰ γυρίσθαι,
μηδὲ κανένα κάμετε πρᾶμμι νὰ φοβηθῆτε
ἀπ' ὅλα ἐκεῖν' ἀπῶχτε σήμερο ἐδῶ νὰ ἰδῆτε,
γιατ' εἶναι ψεύτικαις θωριαῖς ὅλαις τῶς τῶν δαιμόνων

Ἱγερμέδιο δεύτερο. Τὸ Ῥοιζικὸ εἰς πρόσοψι κορασίδας. Κίερος. Οὐ-
βάλδος, στρατηγοὶ πεμπάμενοι ἀπὸ τὸ Γοφρέδο νὰ γυρεύουσι τὸ Ῥι-
νάλδο, Ἀρμίντα, Ῥινάλδος, δύο Δαίμονες εἰς πρόσοψι κορασιῶν. Ἱ.
Ῥοιζικὸ μιλεῖ τῶν ἰδυὸν στρατηγῶν.

Στ. 1. τό. 2. ἀπὸ ταχύ. 4. πλείσις ὁποῦ. 5. κρατοῦ τό... καδενω-
μένο. 6. τιμημένο. 7. Καὶ ἐπειδὴ. 8. τὸ τόπο. 9. τό... πῶς. 10.
ζῆμιό μαζί. 11. κινέναι. 12. κείναι... δῆτε. 13. τῶ δαιμόνων.

ἀπὸ τὰ δυνατώτατα μάγια τσ' Ἀρμίντας μόνο,
τὰ ποιά 'χει χάρι τὸ ράβδι τοῦτο τὸ χρουσωμένο 15
νὰ κάμη ἀνήμπορα ζημιό, 'σὺν ἔχετ' ἀκουσμένο.
Μ' ἀπάνω 'ς ὅλα βλέπετε, νερό, μηδὲ κανένα
φαγὶ νὰ δοκιμάσετε, γιὰτ' εἶν' φαρμακεμένα,
κί ὡς τὸ 'Ρινάλλο τὸ ζημιό θέλουσι σᾶ; σκληρώσει,
καὶ τὸ ράβδι δὲ δύνεται πλεῖο νὰ σᾶ; γλυτώσῃ. 20

ΚΑΒΑΛΙΕΡΟΙ.

Κόρη εὐγενικώτατη, καλὰ γροικῆσαμέ σου
καὶ γνωστικοί 'ς τούτῃ τῇ χρειᾷ νὰ 'μεστα τάσσομέ σου.
Τώρα 'ς τῇ βάρκα γύρισαι, καὶ νᾶρθωμεν ὁμάδι
μὲ τὸ 'Ρινάλλο ἀνήμενε πρίχου διὰβῃ τὸ βράδυ.

ΦΟΡΤΟΥΝΑ.

Τὸ 'Ροϊκόν, ὡς βλέπετε, καὶ Τύχη μ' ὀνομάζουν, 25
κί ὅποι μὲ χάσουν μιὰ φορὰ παντὰ 'φκαιρα μὲ κράζουν.

(Εἰς τοῦτο χάνεται ἀπ' ὀμπρὸς τῶνε, καὶ ἀρπυτᾶς γροικοῦν-
ται τοῦτα τὰ τραγοῦδια ἀπὸ μέσον).

Τσ' ἐγνοιαὶς τυχαίνει 'ς μιὰ μερὰ ν' ἀφήσ' ὅποιοι; λογιᾶσει
σὲ τοῦτο τ' ὁμορφότατο περβόλι νὰ περάσῃ,
καὶ νάρδινιάσῃ τὴν καρδιά νὰ πιάνῃ ἀπὸ τῇ χέρα
τοῦ Πύθου περιδιάθασες περισσιαις κάθε μέρα. 30

(Εἰς τοῦτο ἔρχονται δύο δαίμονες εἰς πρόσοψιν Κορασίδων
ὀμπρὸς τῇ καθαλλιέρου, καὶ λέγει ἡ μία).

*Ω καλορροϊκώτατοι στρῆτιῶταις τιμημένοι,
ὅπου 'στε 'ς τοῦτο σήμερο τὸν τύπον ἐρθωμένοι
'ποῦ τῇ καρδιαῖς πᾶσα χαρὰ κί ἀνάπαψι χαρίζει
κί ὅλα σὲ περιδιάθασες τὰ βάσανα γυρίζει.

Στ. 14. ψευτικώτατα. 15. ὁποῖα ἔχει. 16. ζημιό... ἔχετε.
Λέγουσιν οἱ στίχοι 17-30.

- 35 τ' ἄρματα σᾶς ἐκάμασι χρειᾶ μόνον ἐδῶ νάρθητε,
 μὰ τῶρα νὰ τὰ ρίξετε σὲ μιὰ μερὰ 'μπορεῖτε,
 γιατί τσ' ἀγάπης στρατηγοὶ καὶ μπιστεμένοι δοῦλοι
 τοῦ Πόθου ὅς' ἔρθουσιν ἐδῶ πάραυτας γράφονται οὔλοι,
 κ' εἰς τοῦτα τὰ 'μορφώτατα χόρτ', ἀποῦ πάντ' ἀθοῦσι,
- 40 χίλιαις γλυκειαῖς παρηγοριαῖς τὰ μέλη τως γροικοῦσι,
 καὶ τὸν ἄλλοτινὸν καιρό, 'ποῦ Χρυσαφιοῦ ὄλοι κράζουν,
 'ς τοῦτο τὸν τόπο μοναχᾶς ὄλοι τὸ δοκιμάζουν.
- Ἡ ἄλλη Κορατίδα λέγει.
- Βασιλοποῦλα ὁμορφη, πλειὰ 'ξაკουστὴ 'ς τὰ κᾶλλη
 κ' εἰς τῇ περίσσιαις ὁμορφιαῖς παρὰ γυναῖκαν ἄλλη,
- 45 τοῦτο τὸν τόπο σήμερο τὸν ὁμορφον ὀρίζει
 καὶ χίλιαις περιδιάβασε πᾶσα καρδιᾶ; χαρίζει·
 λοιπὸ ἐπειδὴ σᾶς ἔφερεν ἡ μοῖρά σας σιμά μας,
 μὴ βαρεθῇτε νάρθετε νὰ πᾶμε τῇ κερᾶ μας,
 νὰ σᾶς ἐδώσῃ τῇ χαρᾶς, κί ὄλαις ἐκείναις τσ' ἄλλαις
- 50 τοῦ Πόθου τῇ γλυκότεταις ἀποῦ μπορεῖ μεγάλαις.
 Μὰ πρῶτας, ἂν ὀρίσετε, στρατιωταίς μου, νάρθητε,
 'ς τούτῃ τῇ βρύσι σχύψετε τῇ δροσερῇ νὰ πῆτε,
 καὶ πιάσετ' ἐκ τὰ 'πωρικὰ φάγετ' ἐκ τὸ περβόλι,
 τὴν κούρασι τῇ στράτας σας νὰ λησμονήσετ' ὄλοι.
- Οἱ Καβαλλιέροι λέσι.
- 55 Τοῦτα τὰ λόγια τὰ γλυκὰ κ' ἡ ψεύτικη θωριά σας
 δὲ μᾶς ἐχώνουν, δαίμονες, ποσῶς τὴν ἀτυχιά σας·
 καὶ μὲ τὴν δύναμιν κεινοῦ ἀπ' ὄλοι σας φοβᾶστε
 καὶ ξωρισμένους 'ς τ' ἄκταφα τ' ἄδῃ σᾶς κάμνει νὰ 'στε,
 τοῦτο τὸν τόπο ἀδειάσετε, καὶ καταιβῇτε ὁμάδι
- 60 μὲ τσ' ἄλλους σας, νὰ κρίνεστε παντοτινὰ 'ς τὸν ἄδῃ!

Μετὰ τὸν στίχον 60 ἐπανερχομένον τὸ χειρόγραφον Λαγριν-

(Εἰς τοῦτο φεύγουσιν οἱ δαίμονες, καὶ ἔρχονται ἄλλοι ᾗ τὴν ἰδιάντωνε θεωρίαν, καὶ οἱ καθαλλιέροι μορεσκάντο τσῆ ζυγώνουσι, καὶ λέγει ὁ ἕνας).

Ὡ τ' ἤδη καὶ τσῆ κύλασις δύναμι, μ' ἵντα τρόπο
πολλαῖς φοραῖς κομπόνουνται τὰ ἀμμάτια τῶν ἀθρώπων!

(Εἰς τοῦτο ἐβγαίνουσιν ἕξη κορασίδες, καὶ ἡ μία βαστᾶ ἕνα ταπέδο κ' ἡ ἄλλη προσκεφαλάδια, καὶ ξαπλόνουν τα μορεσκάντο εἰς τὴν σένα, κ' ἡ ἄλλαις σκορποῦσιν ἀθούς, κ' ἀπέκεις γιαιγέρνουσι μορεσκάντο. Καὶ τότες βγαίνει ἡ Ἀρμίντα μὲ τὸ Ῥινάλδο, καὶ λέγει ἡ Ἀρμίντα).

A P M I N T A .

Ῥινάλδο ἀγαπημένε μου, ψυχὴ μου καὶ καρδιά μου,
ᾗ τοῦτο τὸν τόπο δὲ μπορῶ, ὅαν εἶν' ἡ πεθυμιὰ μου,
νὰ θέσω ν' ἀποκοιμηθῶ τώρα ᾗ τὴν ἀγκαλιά σου, 65
νὰ δροσισθοῦν τὰ μέλη μου, γλυκὰ ν' ἀναγαλλιάσου,
γιατὶ ἐκ τσῆ κορασίδες μου μιὰ μοῦ ἔλεγε μηνύσει
πῶς ἀρρωστεῖ καὶ στέκεται τώρα νὰ ξεψυχήσῃ,
κ' εἶναι μου χρειὰ, καρδοῦλά μου, στανιῶς μου νὰ σ' ἀφήσω
κ' ὅσο μπορῶ κ' ὀγλήγορ νὰ πᾶ νὰ τσῆ βοηθήσω. 70
Θέσαι κοιμήσου τὸ λοιπό, κ' ἐγὼ μὲ βιὰ μεγάλη
σοῦ τάσσω νᾶρθω γλήγορ νὰ σὲ ξυπνήσω πάλι.

δίου φέρι: Εἰς τοῦτο φεύγουσιν ἐτοῦταις καὶ ἔρχονται ἄλλαις· καὶ εἰ στρατηγὸι ξεσπαθόνουσι καὶ ζυγόνουσι μορεσκάντο, καὶ φεύγουσι.

Κάριλος — στ. 61. ἕδη ἀδυνατώτατη δ. — Μετὰ στίχον 62: Εἰς τοῦτο βιαινέουσι ἕξη κορασίδες, καὶ βαστοῦσι ἕνα ταπέδο καὶ προσκεφαλάδια, καὶ ξαπλόνουν τα ὁμπρὸς εἰς τὴ βρύσι, καὶ βίχτουσι ἀπάνω ἀθούς, χορεύοντα πάντα· κ' ἀπέκεις μπαίνουσι μέσῃ, καὶ βγαίνει ἡ Ἀρμίντα μὲ τὸ Ῥινάλδο. στ. 65. νὰ πέσω. 66. δροσιστοῦ. 68. ᾗ ὤρῃ. 70. γοργότερο... βοηθήσω.

ΡΙΝΑΛΔΟΣ.

Κάμε καθὼς σοῦ φαίνεται, καρδιά μου καὶ ψυχὴ μου,
καλὰ καὶ μένει δίχως σου ἔς τὴ λόχη τὸ κορμί μου.

(Εἰς τοῦτο μισεύγει ἡ Ἀρμίντα, καὶ ὁ Ῥινάλδος θέτει καὶ
κοιμάται· καὶ τότες γροικοῦνται τοῦτα τὰ τραγούδια ἀπὸ
μέσζα μὲ σονάρε).

- 75 Γιά δὲ τὸ ρόδο τὸ ταχὺ πῶς δροσερὸν ἀρχίζει
νὰ φαίνεται ἔς τ' ἀγκάθι του καὶ νὰ μοσκομουρίζει,
κί ὁμορφο δείχνει τὸ κομπί κι' ἀμάλαχο περίσσια,
σὰν ἓνα εὐγενικώτατο μικρὸ κοράσιον ἴσια·
κι' ὅσον ἡ ἡμέρα πορπατεῖ κ' εἰς τὸ βραδὺ σιμόνει
80 τὰ φύλλα του ξαπλόνουσι κι' ἀρχίζει νὰ φουντόνη,
κι' ἀγάλι ἀγάλι ψύγεται καὶ τὴν θωριάν του χάνει
κι' ἀγαφτικός δὲν τὸ ψηφᾷ, κοράσιο δὲν τὸ πιάνει·
ἔτσι καὶ τ' ἄθη σβύνουσι τσῆ νειότης καὶ χαλοῦσι
καὶ νὰ ξαναγιαγείρουσι τσ' ἀηρώπους δὲ μπορούσι.
85 Λοιπὸν τὸ ρόδο πᾶσα μιᾶς ἡμέρας, πρὶν ἔρθῃ βράδυ,
τὸ μυρισμένο βιάζεσθε νὰ πιάνετ' ὅλοι ὁμάδι.
Πιάσθε τὸ ρόδο τσῆ φιλιᾷ· κι' ἀγαφτικοὶ λογαῶσθε,
δντ' ἀγαπῶντας μπιστικὰ κ' ἔσεῖς ποῦρ' ἀγαπᾶσθε.

Οἱ Καθαλλιέροι λέσι.

- Τί στεκομέσθα πλειότερα, ποῖδν ἄλλον καρτεροῦμε;
90 σύντροφε, γιάντα γλήγορα κ' οἱ δύο μας δὲν κινουῦμε
νὰ πᾶ νὰ τὸν ξυπνήσωμε;

Πρὸ τοῦ στίχου 75. λείπουσιν ἐν Α. « ἀπὸ μέσζα μὲ σονάρε. »

Στ. 75. Δέτα. 77. ἔς τὸ κομπί... περίσσια. 78. κοράσιον ἴσα. 79.
ἡμέρα πλειότερα πρὸς τὸ βραδύ. 80. φουντόνουσι τὰ φύλλα του καὶ
νοίγει καὶ ξαπλώνει. 81. ἀγάλια ἀγάλι. 82. δέ... κοράσιο δέ. 83.
Λοιπὸν... τὸ βράδυ. 86. πιάνετε. 87. Πιάστε. 88. δντε... μπερῆ εἰ.
Ἀντὶ « οἱ Καθαλλιέροι λέσι: » Α. « Κάρλος. » 91. πᾶ τότε.

Κ Α Β Α Λ Λ Ι Ε Ρ Η Σ .

Πάγαινε κι' ἀκολουθῶ σου .

Μὰ δυὸ θεργιὰ προβάλλουσι γιὰ νὰ μᾶς ἐσποδώσου·
ἀς πηαίνωμεν ἀπάνω τως μὲ δίχως φόβ' ἀντάμη,
κομμάτι' ἐλπίζω καὶ τὰ δυὸ πῶς θέλομεν τὰ κάμει .

(Εἰς τοῦτο οἱ καθαλλιέροι μορσεσκάντο μαλλόνουν μὲ τὰ
θηρία, καὶ δὲ μπορῶντας νὰ τὰ νικήσουν, λέγει ὁ ἕνας τ'
ἄλλου) .

Σύντροφε, τοῦτα δαίμονες εἶναι, καθῶς θωροῦμε,
καὶ νὰ τὰ βλάψωμε ποτὲ μ' ἄρματα δὲ μπορούμε·
καὶ ἔγγιξε τως μὲ τὸ ῥαβδί πάραυτας νὰ φοφήσουν,
γῆ τὸ ζημιὸ νὰ φύγουσι, μόνους νὰ μᾶς ἀφήσουν .

95

(Εἰς τοῦτο τῶν ἐγγίζει μὲ τὸ ῥαβδί, καὶ ζημιὸ πέφτουν
φοφισμένα, καὶ οἱ καθαλλιέροι σιμόνουν πρὸς τὸ Ῥινάλλο
καὶ λέσι) .

Δέτε τὰ μάγια μπόρεσι πόσ' ἔχουσι το' ἀθρώπους!
τοῦτος ἀποῦ 'τον μοναχὸς δοσμένος 'ς ἄξιους κόπους
κι' ὁ κόσμος τὸν ἐτρόμασε, 'ς ποιὰν ἐξοργιὰ κοιμάται,
σκλάβος τοῦ Πόθου, κι' οὐδὲ κιᾶς ποιὸς εἶν' ἀναστορεᾶται!

160

Ἀντὶ «Καθαλιέροι» Λ. «Οὐβάλλος». — Πήγαινε. 92. ἐπροβάλασι.
93. πάμενε. 94. κομμάτια ὀλπίζω.

Πρὸ στίχου 95 «Εἰς τοῦτο βιαινουσι δυὸ θερία βγάνοντας φωτιὰ
ἀποῦ τὸ στόμα, καὶ οἱ στρατηγοὶ μαλλόνουν μετὰ κείνα, καὶ δὲ μπο-
ρῶντας νὰ τὰ νικήσουσι, λέγει ὁ Κάρλος.» 95. τοῦτοι. 96. νὰ τσῆ...
ποσῶς. 97. μὲ ἔγγ... νὰ πέρου νὰ φοφήσου. 98. ἀφήσου.

Πρὸ τοῦ στίχου 99. «Τότες τῶς ἐγγίζει μὲ τὸ ῥαβδί, καὶ τὸ ζη-
μιὸ πέφτουν φοφισμένα, καὶ οἱ στρατηγοὶ σιμόνουσι πρὸς τὸ Ῥινάλλο,
καὶ λέγει ὁ Οὐβάλλος.» — Οὐβάλλος.

Στ. 100. ἦτο μοναχάς. 101. εὐκχειά. 102. σκιᾶς... εἶναι.

Ξύπνα, 'Ρινάλλδο, γλήγορα, διώξε τὸν ὕπν' αὐτόνο
 ποῦ τὸ κορμί σου ἐχάλασε μὲ τόσα μάγια μόνο!
 (Εἰς τοῦτο ξυπνεῖ ὁ 'Ρινάλλδος καὶ λέγει).

P I N A Λ Δ Ο Σ .

- 105 Ποῦ βρίσκουμουν! τὸ τί θωρῶ; ὀϊμέν' ὡς τώρα ποῦ 'μουν!
 'ς ποιὸν ἔδην ἤμουν ζωντανός, 'ς ποιὰ λησμονιά ἐκοιμούμουν;

Κ Α Β Α Λ Λ Ι Ε Ρ Ο Ι .

- Ἵσσοι πιστεύουν 'ς τὸ Χριστὸν καὶ ὅσοι τὸν προσκυνοῦσι
 τώρα 'ς τὰ Γεροσόλυμα γιὰ κεῖνο πολεμοῦσι·
 καὶ σύ, 'Ρινάλλδο, κείτεσαι 'ς ἀνάπαψι μεγάλη
 110 'ς τοῦτο τὸν τόπο τῶν χορτῶ, 'ς τὸ 'Αρμίντας τὴν ἀγκάλη·
 καὶ οἱ κόσμοι, ἀπ' ὅλοι 'ς τ' ἄρματα μούγουνται καὶ τρομάζουν,
 καὶ σὲ σαλέψουν δὲ μποροῦν... στρατιώτη, 'νοὺς κοράισου
 ποιὰ λησμονιά σ' ἐπλάκωτε, ποιὰ μάγια σ' ἐσκοτίσα,
 ποτ' φόβοι τόση δύναμι σὲ τρώμον ἐγυρίσα;
 115 Γείρου, καὶ τὰ φουσάτα μας νᾶρθης σὲ προσκαλοῦσι,
 καὶ τοῦ Γοφρέδω καὶ σὲ δοῦν τὰ 'μάτια πεθυμοῦσι·
 τύχη ἀγαθὴ σὲ καρτερεῖ, καὶ μάχη σ' ἀνημένει
 καὶ τελειωθῇ ἀπὸ λόγου σου 'σὰν ἦτον ἀρχισμένη,
 καὶ κείνη τὴν ἀψήφιστη πίστιν ὀλοχαλάσης,
 120 καὶ ὡς θέλουσιν οἱ οὐρανοὶ νίκη 'ς αὐτὴν καὶ πιάσης.

Πρὸ στίχου 103 « Τότες τοῦ ἀγγίζει μὲ τὸ βαδίζει καὶ ἀπόκεινται » 103. ὀγλήγορα... ὕπνο.

Λαίπουνται τὰ πρὸ τοῦ στίχου 105 « εἰς τοῦτο κλπ.

Στ. 105. βρίσκομαι... ὀϊμέ... ποῦ 'μου. 106. ἔδην ἤμου... ἐκοιμούμουν. Ἀντὶ « Καβαλλιέροι », « Κάρλος. » 107. πιστεύου... Χριστῶ. 110. τὸ χωστό, τσ'. 111. κόσμοι ὅλοι... σὲ ἀκοῦσι καὶ τρ. 112. σαλέψου... μποροῦ. 114. τόσα ἀδυνατοί?... σ' ἐγυρίσα. 116. ὀϊ. 117. καὶ ἡ μάχη. 119. καὶ ὀλοχάσης.

(Εἰς τοῦτο ὁ Ῥινάλδος γδύνεται καὶ ῥίχνει τὰ ῥοῦχα τῷ Ἀρμίντας καὶ ξεσχίζει τῇ τζόγιας καὶ τὰ ῥοῦχα, κ' ἀπέκεις λέγει).

Τῆς ἐντροπῆς φορέματα, στολὴ καταρραμένη,
 ῥίχνω, πατῶ σας, σκίζω σας, καθὼς σᾶς ἐτυχαίνει·
 γλυκὰ παρκαπονέματα καὶ τακτικὰ περίσσια
 ζυγώματα, κ' ὠραιόταταις μαλλιαῖς κ' ἀγάπαις ἴσια,
 μεσοδγαλμένοι ἀναστεναμμοί, δάκρυα πικροχυμένα, 125
 λόγια καὶ γέλοια καὶ φιλιὰ ζαχαροζυμωμένα
 μιᾶς κόρης ὁμορρότατης καὶ μαγικὰ μεγάλα
 'ς ἐτούτη ἀποῦ μ' ἐβλέπετε τὴν ἐρημιὰ μ' ἐβάλα!
 Τώρα δοξάζω τὸν θεὸν πῶς λεύτερος γυρίζω,
 κ' εἰς ἴντα σφάλμαν ἄμετρο ἐστέκουμουν γνωρίζω... 130
 κ' ἐσᾶς περίσσια 'φκαριστῶ, 'πειδὴ μὲ τόσοσιν κόπο
 'ς τοῦτο γιὰ μέναν ἤρθετε 'ς τὸν ξωρισμένον τόπο.
 Κί' ἄς φύγωμεν ἀπὸ δεπᾶ νὰ μὴ μᾶς ἐγροικήσῃ
 τούτῃ ποῦ μ' εἶχε σκλάβο τῇ, τὸ φύγει νὰ μὴ ποδίσῃ.

ΚΑΒΑΛΛΙΕΡΟΙ.

Νὰ πηαίνωμε σπουδακτικὰ κ' ἐμεῖς σοῦ τὸ 'παινοῦμε, 135
 μὰ μπόδιστον ἀπὸ λόγου τῇ νᾶχῳμε δὲ μποροῦμε,
 γιὰτὶ ἄλλη μεγαλειότερη δύνῃμι, παρὰ κείνη,
 τὸ μαγικὸ τῇ βλάψιμο νᾶχῳμεν δὲν ἀφίνει.

... σηκώνεται καὶ σκίζει καὶ ῥίχνει τῇ τζόγιας καὶ τὰ ῥοῦχα ἀποῦ ἐφόργει κ' ἀπόκεις...

Στ. 123. γλυκιὰ. 124. λόγια, γλυκότεταις θεωριάς, μάχαις. 125. στεναγμοί... γλυκοχυμένα. 127. μιᾶς. 128. 'ς τούτην... ἐρημιὰ. 130. σφάλμα ἀμέτρητον ἐστέκουμου. 131. τόσο. 132. τὸ ξωρισμένο τόπο. 133. Μ' ἄς. 134. ἀποῦ μ' εἶχει. Ἀντὶ «Καβαλλίεροι», «Οὐβάλδος.» 136. μπόδιστρο. 136. ἐκείνη.

(Εἰς τοῦτο μισεύγουν οἱ κηχαλλιέροι μὲ τὸ 'Ρινάλλο, κί' ἐ-
 πόκεις ἔρχεται ἡ 'Αρμίντα καὶ λέγει).

- Σπουδακτικὰ ὅσο μπορῶ, μὲ πεθυμιὰ μεγάλη
 140 γυρίζω 'ς τοῦ 'Ρινάλλου μου τῇ μυρισμένη ἀγκάλη,
 χίλιαις φορὰς τὰ νόστιμα χεῖλη νὰ τοῦ φιλήσω,
 χίλιαις φορὰς 'ς τὰ μέλη μου τοῦ Πόθου νὰ γροικῆσω.
 Μὰ ποιά 'ναι τοῦτα ποῦ θωρῶ χάμμι τὰ ξεσκισμένα
 ῥοῦχα; καὶ τοῦτα τὰ θεργιὰ ποιοὺς τᾶχει σκοτωμένα;
 145 τὰ ῥοῦχα τοῦ 'Ρινάλλου μου τοῦτα πῶς εἰν' γνωρίζω
 καὶ κρίνω νὰ 'φυγε ἀποδῶ, κί' ὅλη νὰ τρέμω ἀρχίζω.
 Μὰ τοῦτ' ἂν ἦσαν πνέματτα καὶ τῷ θεργιῷ κρατοῦσαν
 θωριά, νὰ σκοτωθοῦσινε πῶς κί' ἀπὸ ποῖο μπορούσαν;
 δύνامي μεγαλείτερη παρὰ τὸ μυχικό μου
 150 τὰ σκότωσε κ' ἐπέσασιν· κ' ἐμὲ τὸ θησαυρό μου
 μοῦ πῆρε, ὠμὲ, κ' ἐμίσεψε, μ' ὅλο ποῦ 'ς τέτοιον τρόπο
 τόσα χωστὰ τὸν ἔβλεπα μακρ' ἀπὸ τῶν ἀθρώπων.
 "Ωρου, 'Ρινάλλο ἀνέγνωρε κι ἄπνε μετὰ μένα,
 ποῖο σοῦ 'κμὰ ποτε κακό, ποῖα 'χει δοκιμασμένα
 155 πάθη ποτέ, γῆ βᾶσαν σιμά μου, κί' ἄφηκές με
 τόσα κουρπὰ κ' ἐμίσεψες κ' εἰς τὴν καρδιὰ ἔσφαξές με;
 Μὰ τάσσω σου ὅπου βρίσκεσαι νῆρθω νὰ σὲ γυρέψω,
 κ' ἴντα μπορεῖ μιὰ μάνιττα δίκχη νὰ σ' ἀρμηνέψω.
 Τοῦτα τὰ κάλλη χάρισμα κ' ἡ βασιλεία μου ἡ τόση

Τότες μεσεύγουσι οἱ στρατηγοὶ μὲ τὸ 'Ρινάλλο κ' ἔρχεται ἡ 'Αρμίντα
 καὶ λέγει. -- 'Αρμίντα.

Στ. 139. ὅσον ἡμπορῶ... πεθυμιὰ. 140. 'Ρινάλλο. 142. δροσῆς...
 γνωρίζω. 143. ἀποῦ... τὰ καταξεσχισμένα. 144. θεριά. 147. τοῦτ'
 ἀποῦ ἦσα... τὰ θεργιὰ ἐκρατοῦσαν. 148. θεριά... πῶς ἀπό... ἐ-
 πορούσα. 151. τέτοιον τόπο. 152. ἔβλεπα μακρὰ. 154. δικιμασμένα
 156. ἥσφαξες. 158. ἀντιμέψω.

θέλουσιν εἶσται ἐκείνου ποῦ φέρνει νὰ μοῦ δώσῃ
 κομμένο τὸ κεφάλι σου! Μὰ γιάντ' ἀργῶ νὰ σώσω 160
 ἔς τόσο μεγάλο φταίσιμο παιδίεψι νὰ σοῦ δώσω;
 Δαίμονες τ' ἄδη σκοτεινοὶ ποῦ τοῦτο τὸ περβόλι
 γι' ἀνάπαψί μου ἔκτισε, τρέξετε γλήγορα ὅλοι
 χαλάσετέ το κ' ἔρημο τοῦτο τὸν τόπ' ἀφήτε, 165
 κ' ἐμέν' ἀρπάξετ' ἀποδῶ, ξοπίσω του διαβήτε!

(Εἰς τοῦτο πετοῦνται οἱ δαίμονες μὲ φωτιαῖς καὶ στρέπιτα
 καὶ χαλοῦσι τὸ περβόλι, καὶ σηκόνουν τὴν Ἀρμίντα καὶ φεύ-
 γουν· καὶ τελειώνει τὸ δεύτερο Ἰντερμέδιο).

Στ. 160. εἶσταιν... φέρει. 161. Μὰ ἂ στέκω ἀργῶ. 164. ἐκτίσει-
 τε, τρέξετε ὅλοι κ' ὅλοι. 165. τόπο. 166. ἐμένα ἀρπάξετε.

.... ἀρκοῦσι τὴν Ἀρμίντα καὶ φεύγου· καὶ φινίρει τὸ Ἰντερμέδιο.

ΠΡΑΞΙΣ ΤΡΙΤΗ.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

ΕΡΩΦΙΛΗ¹ μιλεῖ.

Τὰ γέλοια μὲ τὰ κλάυματα, μὲ τὴν χαρὰν ἢ πρίκα
μιὰν ὥραν ἐσπαρθήκασι, κί' ὁμάδι ἐγεννηθῆκα,
γιαῦτως μαζί γυρίζουσι καὶ τῶνα τ' ἄλλο ἀλλάσσει,
κί' ὅποιος ἐγέλα τὸ ταχύ, κλαίγει πρίχου βραδυάση.

5 Για κεῖνο βλέπω τὴ χαρὰ κ' ἐγὼ τὴν ἐδική μου
πῶς θὰ γυρίση 'ς ἄμετρη πρίκα καὶ παιδωμή μου·
καὶ στέκομαι τρεμάμενη, σὰν νᾶχα νὰ περάσω
μὴ θυμωμένη θάλασσα, γῆ ἄγριο κανένα δάσο...
Μοῖρα κακὴ κί' ἀντίδικη, τυραννισμένη μοῖρα,

10 ποιά πάθη ἀπὸ τὸν Ἑρωτα, ποιαῖς πρίκαις δὲν ἐπῆρα;
πότες τσῆ ἀναστεναγμούς, γῆ πότες τ' ὠχοῖμένα
τὰ χεῖλη μου ἐσκολάσασι τὰ πολυπρικαμένα;
πότες κ' ἐμέ τὰ μάτιά μου μιὰν ὥραν ἐστεγνῶσα,
πότες γλυκὰ τὰ σφάλισα, κί' ἀνάπαψι μοῦ δῶσα;

15 'Σ τὴ δούλεψι κ' εἰς τσῆ καῦμούς μικρὴ περίσσια ἐμπῆκα
τσο' ἀγάπης, κί' ὅλα τὰ κακὰ κ' ἡ παιδωμιαῖς μ' εὗρηκα·
μόνια μου μὲ τὸν Ἑρωτα πᾶσο' ὥραν ἐπολέμου,

¹ Ερωφιλη μοναχή. στ. 2. μινίαν... ἁμάδι. 8. μινιά... κινένι. 11.
ἀναστεναγμούς. 13. μινίαν. 14. ἐδῶσα. 15. καὶ τσῆ. 16. ἀγάπης. 17.
17. καθ' ὥραν.

καὶ κανενὸς δὲν ἔδειχνα τὰ πάθη μου ποτέ μου·
 χίλιας φοραὶς μ' ἐδόξεψε, χίλιας νὰ πιάνη τόπο
 ἔς τὸ νοῦ μου δὲν τὸν ἄφαινα, μ' ἓνα γῆ μ' ἄλλον τρόπο· 20
 χίλιας τ' αὐτιά ἐμολύθονα, γιὰ νὰ μὴδὲ γροικοῦσι
 τῇ συργουλιᾷ τοῦ τῇ γλυκαῖς τὰ μέλη νὰ πονοῦσι·
 χίλιας μὲ τὴν πορπατηξιά, χίλιας μὲ μιὰ καὶ μ' ἄλλη
 στράτα τὴν θέρμην τοῦ ἔσθυνα ἔς τὸ νοῦ μου τῇ μεγάλῃ.
 Μὰ κεῖνος μάστορας καλὸς γιὰτ' ἦτον τοῦ πολέμου, 25
 μέρα καὶ νύκτα δυνατὸ πόλεμον ἐδιδέ μου,
 καὶ ὥραις μὲ τ' ἄρματα ὡς ἐχθρό, καὶ ὥραις ξερματωμένο
 τὸν ἔβλεπα, σὰ φίλο μου περισσὶ ἀγαπημένο,
 καὶ ὥραις γλυκὺς μοῦ φαίνετο, καὶ ὥραις πρικὺς περισσῖα,
 καὶ ὥραις στρατιώτης δυνατός, καὶ ὥραις παιδάκιν ἴσια, 30
 καὶ ὥραις μ' ἐπαίδευε ἄπονα, καὶ ὥραις πολλὰς μ' ἐκράτει
 γλυκότεταις παρηγοριᾷς καὶ συργουλιᾷς γεμάτῃ.
 Χίλι' ἀκριβὰ τασσίματα μῶτασε πᾶσα ἡμέρα,
 καὶ χίλιχ μῶκτιζε ὁμορφα περβόλια ἔς τὸν ἀέρα·
 χίλιας ζουγουράφιζε χραῖς μέσῃ ἔς τὸ λογισμό μου, 35
 καὶ χίλιας ἔδειχ' ὁμορφιαῖς πάντα τῶν ἀμματιῶ μου,
 τῇ δυσκολιᾷς μοῦ σήκονε καὶ ἀπόκοτη ἔκανε με,
 μιλιαῖς γλυκαῖς μ' ἀρμήνευγε καὶ ἐδιδασκάλευγέ με,
 τόσον ἀποῦ μ' ἐνίκησε, καὶ δούλη ἀπόμεινά του
 καὶ τῇ καυμένης μου καρδιάς τὴν ἐξουσιά δῶκά του... 40

Στ. 18. κανενὸς τὰ πάθη μου δὲν ἔδειξα. 19. ἐδόξεψε... πιάση.
 20. ἄλλο. 22. πολλὰς. 23. τῇ... μινιά. 25. γιὰτ' ἦτον. 26. ἀδυ-
 νατό... ἡδιδέ. 28. ἔβλεπα... περισσὰ ἐμπιστευμένο. 30. ἴσα. 33. χί-
 λια... μοῦ. 34. μοῦ... παλάτια. 35. σγουράφιζε. 36. ἡδειχνε...
 μέσσα. 37. ἐσήκονε... ἡκάνε με. 38. μοῦ ἐρμήνευγε. 39. ἔς τόσον...
 ἐπόμεινά. 40. ἡδωκα.

- Κ' ἐδᾶ ποῦ καλορροϊκὴ παρ' ἄλλην ἐκρατούμου,
καὶ χίλιαις ἔτασσα χαραῖς κι' ἀνάπαψες τοῦ νοῦ μου,
τόνε θωρῶ τὸν 'πίβουλο, καὶ τὴν ἀγάπην ἀρχίζει
τὴν ψεύτικη ποῦ μοῦ 'δειχνε σὲ μάχη νὰ γυρίζη. . .
- 45 Μὰ τὸν Πανάρετο θωρῶ κ' ἔργεται σὰ θλιμμένο,
καὶ τὸ μαντάτο τὸ πρὶνὸν θεὸν νῆχην μαθημένο.

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ καὶ ΕΡΩΦΙΛΗ.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

- Ὅντεν ἀστράφτη καὶ βρυντᾷ, κι' ἀνεμικαῖς φουσοῦσι,
κ' εἰς τὸ γιαλὸ τὰ κύματα τὰ θυμωμένα σκοῦσι
καὶ τὸ καράβι ἀμπώθουσι σὲ μιὰ μερὰ κ' εἰς ἄλλη
- 50 τσῆ φουσκωμένης θάλασσης μὲ ταρχὴ μεγάλη,
τότεσ γωνρίζετ' ὁ κελὸς ναύκληρος, μόνον τότεσ
τιμοῦνται οἱ κατεχάμενοι κι' ἀδυνατοὶ ποδόταις,
γιατὶ μὲ τέχνη κι' ὁ γιαλὸς πολλὰς φοραῖς νικᾷται,
κ' ἐκεῖνος ἀποῦ κυβερνᾷ ψηλόνει καὶ τιμᾶται.
- 55 γιὰυτως κ' ἐγὼ τσῆ τύχης μου τὴν ταρχὴν τὴν τόσην,
ἀπῆτσι ξάφνου μ' ἠῦρηκε γιὰ νὰ μὲ θανατώσῃ,
δὲ θεὸς ν' ἀφήσω νὰ χαθῶ, δίχως νὰ δοκιμάσω
ἂν τὸ δύνομαι νὰ βοηθηθῶ, πρὶν τὴ ζωὴ μου χάσω.

Στ. 41. ἀποῦ... ἐκρατιούμου. 42. ἔτασσα. 43. τὸ π. 44. τῇ....
ἀποῦ μοῦ 'δωκε. 45. τό.... ὥσά... 46. θελεῖ ἔχει γροικημένο.

Πανάρετος, Ἐρωφίλη. 51. γωνρίζεται... ναύκληρος.... ἐτότεσ. 54.
κι' αὐτὸς ἀποῦ τό. 55. ταρχή. 56. ἀποῦ ἔτσι ἀξάφνου μ' εἴρηκε.
57. θελω ἀφήτει... παρὰ νὰ δοκιμάσω. 58. βοηθητῶ, πρίν.

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

Ὅϊμένα, κ' ἴντα τοῦ γροικῶ! τάχα καινούργια πάλι
καχομοιργιὰ ἀπόσωσε νὰ σμίξῃ μὲ τὴν ἄλλῃ;

60

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Μὰ τὴν κερά μου συντηρῶ κ' ἔρχεται πρὸς ἐμένα,
κ' ἔχει τὸ πρόσωπο κλιτό, τ' ἀμμάτια θαμπωμένα...

Ἐρωτᾷ, μ' ὅσα βάσανα μὲ κάνεις νὰ γροικῇσω,
τῇ δύνاميς σου δὲ μπορῶ παρὰ νὰ φχαριστήσω,
γιατὶ μὲ μιὰ γλυκειὰ θωριὰ πλερόνει πᾶσα κρίσι
τούτῃ ὅπ' ὧς ἥλιος δύνεται τὸν κόσμον νὰ στολίσῃ.

65

Τὰ περιστέρια τῇ βρονταῖς καὶ τὰ νερὰ γροικουσι
κ' ἀποὺ τῇ κάμπους μὲ σπουδὴ πρὸς τῇ φωλιαῖς πετοῦσι,
καὶ σὺ κερά, 'ς τὴν ταρχὴ τῇ τόσης κακοσύνης
τῇ τύχη μας, γιὰ ποιά 'φορμὴ τὴν κάμερά σ' ἀφίνεις,
κ' ἔρχεσαι 'ς τούτῃ τῇ μερά, κ' ἡ θαμπωμένη σ' ὄψι
δύνεται τὴν καυμένη μου καρδιά σὲ δυὸ νὰ κόψῃ;

70

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

Ἦ πᾶσα πολὺ μου βάσανο καὶ πρίκα μου μεγάλη,
παρηγοριά, Πανάρετε, ποτὲ δὲν ἡῦρξ' ἄλλῃ,
παρὰ τὸ βγενικώτατο πρόσωπο τὸ δικό σου,
καθὼς θωρῶ πολλὰ καλὰ τὸ ξεύρεις ἀπατός σου·
διὰ τοῦτο ἦρθα ὡς ἐπᾶ, μόνο γιὰ νὰ σὲ δοῦσι
τ' ἀμμάτιά μου τῇ ταπεινῇ, νὰ παραλαφρωθοῦσι.

75

Στ. 59. καμιὰ λογιᾶζω π. 60. καχομοιργιὰν ἐπόσωσε. 61. τή. 63. ἔκαμας. 65. θωργιά. 66. τό. 67. δυτε νερό καὶ ταρχή. 68. (λεῖπει κι'). 70. τῇ κ. 71. σου. 73. Ἦ κάθα. 77. τοῦτον... ὡς ἔδεπᾶ. 78. παρηγορηθοῦσι.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

- Βασιλοπούλ' ἀφέντρα μου, θάρρος κι' ἀπαντοχή μου,
 80 τὴν πρίκαν ὅπου πλάκωσε σήμερο τὸ κορμί μου
 γλῶσσα λογιᾶζω μηδεμιὰ μπορεῖ νὰ τὴ μιλήσῃ.
 μηδ' ἄλλο πρᾶμμα δύνεται νὰ τὴν περηγορήσῃ,
 παρὰ ἡ θωριά σου μοναχάς· κι' ὥσάν τὸ δίψασμένο
 λάφι γλακᾶ 'ς τὸν ποταμὸ πλείσια πεθυμισμένο
 85 νὰ πῇ νερὸ νὰ δροσισθῇ, τέτοιας λογῆς, κερά μου,
 γιὰ νὰ σὲ δοῦν ἐτρέχασι τ' ἀμμάτια τὰ δικά μου,
 νὰ μοῦ ζυγώξῃς τσῇ καρδιάς· τὸ βάρος τὸ περισσο,
 κι' ἀπὸ δεπᾶ πασίχαρος περίσσια νὰ γυρίσω.
 Μὰ πρίχου σώσ', ὁ βασιλεὺς μοῦ μήνυσε νὰ δράμω
 90 νὰ πᾶ τὸν εὖρω, κ' ἤτονε χρειά μου ζημιὸ νὰ κάμω
 τὸν ὀρισμὸ τ' ἀφέντη μου, γιὰ κεῖνο μετὰ σένα
 δὲν εἴμ' ἀπώστε μ' ἤυρηκεν ἡ ἀκριβὴ σου νένα.

ΕΡΩΦΙΑΝ.

Κ' ἰντά' θελες μὲ τόση βιά;

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

- Τρέμουνσι καὶ δειλιοῦσι
 τὰ χεῖλη μου ν' ἀνοίξουσιν νὰ σοῦ τὸ δηγηθοῦσι·
 95 δυὸ προξενεῖαις γιὰ λόγου σου τοῦ φέραι, κερά μου,
 κι' ὥς μοῦ 'πεν ἀποφάσισεν (ῶφου, ὦχοιμὲ ἡ καρδιά μου!)
 νὰ σὲ παντρέψῃ· κι' ὅγιατ' ἴσάν κακοκαρδισμένη
 λέγει πῶς σ' εἶδε ὥς τ' ἄκουσες, ψυχὴ μ' ἀγαπημένη,

Στ. 79. βασιλοπούλα. 80. τῇ... ἀποῦ. 81. μηδὲ μιὰ. 82. νὰ μὲ πε-
 83. ὥσά. 84. τό... πολλὰ πεθ. 85. πγῇ. 86. δοῦσι τρέχουσι... ἐπι-
 κά. 90. χρειά ζημιό. 91. ὀρισμόν του, ἀφέντρα μου. 92. εἴμαι ἀποῦ-
 στα μ' εὔρηκα. 93. ἰντά' θελε. 95. τοῦ ἐφέρασι γιὰ λόγου σου. 96. ἐπα-
 φάσισε. 97. καὶ γιὰτ' ἐξ. 98. ἔξε.

μέ λόγια καί μέ συργουλιαῖς μ' ἔστειλε νά σέ κάμω
 νά συβαστῇς νά κάμετε τὸν πρικομένο γάμο· 100
 κι' ἀπῶστε τοῦτο γροίκησα, λόγιας' ἐσὺ κερά μου,
 πόσαις φωτιαῖς μοῦ καίγουνσι τῇ δόλια τὴν καρδιά μου!
 Τὸ θάνατο, καί τῇ σκλαβιά τόσα πρικοιὰ δὲν κράζω,
 σὰν εἶν' πρικοὺ τὸ βάσανο ποῦ τώρα δοκιμάζω·
 τῶν' ἀπ' αὐτάνα τσῇ καῦμοὺς τελειώνει, κ' εἰς τὴν ἄλλη 105
 μέ τὸν καιρὸν ἡ λευτεριά τέλος μπορεῖ νά βάλλῃ·
 μὰ κείνον ὁποῦ μοῦ κρατεῖ τὸ νοῦ μου πρικομένο
 'ς τοῦτο τὸν κόσμον ζωντανό, στὸν ἄδη ἀποθαμένο
 πάντα μέ θέλει πολεμᾶ, δίχως καιρὸ νά δώσῃ
 τέλος ποτέ, γῇ ἀλάφρωσι 'ς τὴν κρίσι μου τὴν τόση. 110

ΕΡΩΦΙΑΗ.

Πᾶσα κανεῖς ἀπ' ἀγαπᾶ δίκηό 'χει νά φοβᾶται
 μέ πᾶσα λίγην ἀφορμή, μὰ νά παρηγορᾶται
 πάλιν τυχαίνει, ὅντ' ἂν θωρῇ τὴν κόρη τῇ δικῇ του
 πῶς μιὰ ψυχ' εἶναι μετ' αὐτό, κι' ἓνα μέ τὸ κορμὶν του.
 Πῶς σ' ἀγαπῶ κατέχεις το, γνωρίζεις πῶς μηδένα 115
 θάρρος δὲν πρέπει νᾶχω πλεῖο 'ς τὸν κόσμον, παρὰ σένα·
 'ς τὴν εὐγενειά σου τὴν πολλήν, 'ς τὴ χάρι σου τὴν τόση,
 'ς τὴ δύναμι, τσῇ διάξες σου, κ' εἰς τὴν πολλή σου γνῶσι
 τὸν πόθο μ' ἐθεμέλιωσα, πλειά ἀπὸ κτίσμαν ἄλλο

Στ. 100. τό. 101. ἀποῦστα. 102. καίσινε. 103. δέ. 104. δικιμάζω.
 105. τὸ ἓνα. 106. τό. 107. ἀποῦ. 108. μέσα 'ς τὸν ἔδη ζωντανό, 'ς
 τὸν κόσμον. 109. δίχως ποτέ νά. 110. τέλος γῇ ἀλ. κιαμνιά 'ς τὴν πρ-
 ιά. 111. κιάνεις ἀποῦ... ἔχει. 112. κάθ' ἓνα λίγο τίβοτας. 113. πάλι...
 ἡ... δική. 114. μινιὰ ψυχῇ. 115. ξεύρεις τὸ πῶς. 116. δέ....
 λειιά... ἐσένα. 117. εὐγενειὰ τὴ πολλή. 118. 'ς τσῇ δ. καί 'ς τὴ
 ερίσσα γ. 119. μου.

- 120 μέσα 'ς τὰ φύλλα τῇ καρδιάς τὸν ἔλαμα μεγάλο·
 γιὰ τοῦτο μόν' ὁ θάνατος· μπορεῖ νὰ τὸν χαλάσῃ
 'ς τοῦτο τὸν κόσμον· κ' ἡ ψυχαίς πάλι 'ς τὸν ἄδην ἅς πασι
 πῶς θέλου σμίξει κ' ἔδεκεῖ μὲ πλειάν ἀγάπη ἐλπίζω,
 γιὰτὶ κ' ἐσὺ πιστότατα πῶς μ' ἀγαπᾷς· γνωρίζω.
 125 'Οἰμέ, κιᾶς μοῦ 'το μπορετὸ τὸ στῆθός μου ν' ἀνοίξω
 καὶ φυτεμένο στὴν καρδιά πῶς σ' ἔχω νὰ σοῦ δείξω,
 γιὰ νᾶχες πῆς, Πανάρεστε, — χωρὶς τὸ θάνατό μου
 ν' ἀνασπαστῶ, 'Ερωφίλη μου, δὲν εἶναι μπορετό μου!

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

- Τοῦτα τὰ μάτια, 'φέντρα μου, καλὰ καὶ δὲ θεωροῦσι
 130 πῶς 'ς τὴν καρδιά σου βρίσκομαι, τοῦ νοῦ τὸ συντηροῦσι
 τ' ἀμμάτ' ὀπῆχου νὰ θεωροῦν χάρι σγουραφισμένο
 τὸ πρᾶμμα ὁποῦ βρίσκεται 'ς τὸν ὀφθαλμὸ χωσμένο·
 μὰ δὲ μπορ' ἡ καυμένη μου καρδιά νὰ μὴ τρομάσῃ,
 τὸ πρᾶμ' ἐκεῖν' ἀπ' ἀγαπᾷ τόσα πολλὰ μὴ χάσῃ...
 135 κ' εἶμαι σὰν ἕναν ἀκριβό, πῶχει τῇ θησαυρούς του
 χωσμένους 'ς τόπ' ἀδυνατό, μ' ὅλον ἐτοῦτ' ὁ νοῦς του
 στέκει μὲ χίλιους λογισμούς, μ' ἐγνοῖα πολλὰ μεγάλῃ,
 μὴ λάχῃ νὰ τῇ βρούτινε καὶ πάρουσιν τοὺς ἄλλοι.
 'Οἰμέ, κί' ἂν ἄλλος δὲ μπορῇ γι' ἀψήφιστο λογάρι
 140 σωστὴ 'ς τὸν κόσμ' ἀνάπαψι ποτὲ καμμιὰ νὰ πάρῃ,
 πῶς θές νὰ μὴ φοβοῦμ' ἐγώ, πῶς θές νὰ μὴ τρομάσω,

Στ. 120. τότε κρατῶ μ. 121. μόνο. 122. τό... ἄδην πασι. 123. ἐλπίζει... πλεῖστα ἀγάπη ἐλπίζω. 124. πῶς μ' ἀγαπᾷς πιστότατα. 127. νὰ μοῦ πῆς... 'ς τό. 130. εὐρίσκομαι, 'ς τὸ νοῦ. 131. πρᾶμματα ἀπὸς ἔχου νὰ θεωροῦ κέλλη σγουραφισμένα. 132. τὰ πρᾶμματα ἐπὶ στέκονται 'ς τὸν ὀφθαλμόν; χωσμένα. 133. μπορεῖ. 134. πρᾶμματα ἐκείνη. 135. ποῦ ἔχει. 136. τόπο... ἐτοῦτο. 138. τῇ 'δοῦσιν. 139. γιὰ. 140. κόσμος... κιζμιζι.

τὰ κάλλη σου τ' ἀρίφνητα καμμιὰ φορὰ μὴ χάσω;
 'ς τὸν ἥλιον ἔχω ν' τηρήσι, κ' εἰς τ' ἄστρα ποῦ περνοῦσι
 καὶ τῇ μορφιαῖς σ', ἀφέντρ' μου, κάτω 'ς τὴ γῆ θωροῦσι,
 μὴδὲ χυθοῦν κ' ἀρπάξου σε, καὶ μένα τὸν καυμένο 145
 παρ' ἄλλον κακορροίζικον ἀφήσουν πρικαμένο!

ΕΡΩΦΙΑΗ.

Τόσαις δὲν εἶν' ἡ γιομορφιαῖς, τόσα δὲν εἶν' τὰ κάλλη,
 μὰ τοῦτο ἐκ τὴν ἀγάπη σου γεννᾶται τὴν μεγάλη·
 μὰ, γῆ ὁμορφ' εἶμι, γῆ ἄσκημη, Πανάρετε, ψυχὴ μου,
 γιὰ σένα ἐγεννήθηκε 'ς τὸν κόσμον τὸ κορμὶ μου. 150

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Νερὸ δὲν ἔσθυσε φωτιά ποτέ, βασίλισσά μου,
 καθὼς τὰ λόγια ποῦ γροικῶ σβύνουσι τὴν πρικιά μου·
 μ' ὄλον ἐτοῦτ' ἀφέντρ' μου, μὰ τὴν ἀγάπη κείνη
 ποῦ μὰς ἀνάθρεψε μικρά, καὶ πλειὰ μεγάλη γίνη
 πιστὴ καὶ δυνατώτατη 'ς ἐμένα κ' εἰς ἐσένα, 155
 καὶ τὰ κορμιὰ μας 'ς ἄμετρον πόθο κρατοῦν δεμένα,
 περίσσια σὲ παρακαλῶ, ποτὲ νὰ μὴν ἀρήσῃς
 νὰ σὲ νικήσῃ ὁ βασιλειός, νὰ μ' ἀπολησμονήσῃς...

ΕΡΩΦΙΑΗ.

Ὅτιμένα, ναῦρω δὲ μπορῶ ποιὰν ἀφορμὴ ποτέ μου
 σοῦ ὄωκα 'ς τὴν ἀγάπη μου, φόβο, Πανάρετέ μου, 160
 νὰ πιάνῃς τόσα δυνατά, σὰν νὰ μὴδὲ γνωρίζῃς

Στ. 142. κιὰμμιὰ. 143. ἐντηρήρησι?.. ἀποῦ. 144. ὁμορφιαῖς. 145. χυθοῦ... τό. 146. ἄλλον ἄθροπο 'ς τὴ γῆ ν' ἀφήσου. 147. εἶναι ἡ ὁμορφιαῖς. 148. τῇ μ. 150. σέναν.... 'ς τό. 151. ἔσθυσε ποτὲ φ. 152. τὰ γρ.... πικριά. 153. ἐτοῦτο.... ἐκείνη. 154. ἐνέθρεψε.... ἐγίνη. 155. κ' ἀδυνατώτατη. 156. μ' ἄμετρο... κρατέῖ. 157. περίσσια. 158. καὶ μὲ νὰ λησμονήσῃς. 160. σ' ἔκαμε. 161. τόσ' ἀδυνατό.

τὸ πῶς τὸ νοῦ καὶ τὴ ψυχὴ καὶ τὴν καρδιὰ μ' ὀρῶεις.
 Ἐρωτ', ἀπῆς τ' ἀφέντη μου τ' ἀμμάτια δὲμποροῦσι
 τόσα πιστὰ καὶ καρδιακὰ τὸν ἀγαπῶ νὰ ᾄδουσι,
 165 μὴν ἀπὸ τῇ σαγίταις σου φαρμάκεψαι, καὶ ῥίξαι
 μέσα 'ς τὰ φυλλοκάρδια μου, καὶ φανερά τοῦ δεῖξε
 μὲ τὸν πρικό μου θάνατο, πῶς ταῖρ' ἵν' ἀπομένω,
 καὶ μόνο πῶς γιὰ λόγου τοῦ 'ς τὸν ἄδῃ καταβαίνω.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Τοῦτ' ἄς γένη 'ς ἐμὲν ὀμπρός, φόβο κανέν' ἂν ἔχω
 170 'ς τὸν πόθο σου, νεράϊδά μου, γῆ ἀνέν καὶ δὲν κατέχω
 πῶς μὴδ' ὁ θάνατος μπορεῖ νὰ κάμῃ νὰ σηκώσῃς
 τὸν πόθο σ' ἀπὸ λόγου μου, κί ἄλλοῦ νὰ τόνε δώσῃς.
 Μὰ δὲν κατέχω, ποιὰ 'φορμὴ μὲ κάνει καὶ τρομάσω
 τὸ πρᾶμμα ποῦ 'ς τὸ χέρι μου κρατῶ σφικτὰ μὴ χάσω,
 175 καὶ κεῖνο ποῦ παρηγοριὰ πρέπει νὰ μοῦ χαρίσῃ,
 τσ' ἐλπίδες ποῦ μ' ἐζούσανε σὲ φόβο μοῦ γυρίσῃ.

ΕΡΩΦΙΑΗ.

Τοῦτό 'ναι ποῦ τὸ ξαφνικὸ μαντάτο ποῦ μὰς δῶσα·
 νὰ μὴν πρικοινομέσθανε, Πανάρετέ μου, τόσα,
 γιὰτὶ οὐρανὸς ἀποῦ 'καμε κ' ἐσμίξαμεν ἀντάμῃ,
 180 παντοτινὰ νὰ στέκωμε ταίρια μὰς θέλει κάμει·
 τὸν οὐρανό, τὴ θάλασσα, τὴ γῆ, καὶ τὸν ἄέρα,
 τ' ἄστρα, τὸν ἥλιο τὸ λαμπρό, τὴν νύκτα, τὴν ἡμέρα,

Στ. 162. καὶ τὴ καρδιὰ καὶ τὴ ψυχὴ μου. 164. πόσα... σπλεχν-
 κά... 165. μινάν... σαίταις. 167. τό... του ἀποθαίνω. 169. Τοῦ-
 ἄς γένη ὀμπρός 'ς ἐμέ... κιάνένα ἂν ἔχω. 170. τό... γῆ ἂν ἦν καὶ
 δέ. 172. τό. 173. ἀφορμὴ. 174. ἀποῦ. 175. κ' ἐκεῖνα ἀποῦ... χαρί-
 ζου. 176. τῇ ἐλπίδες μου τῇ ἀμέτρηταις σὲ φόβο μοῦ γυρίζου. 177.
 ἀποῦ. 178. μή. 180. νὰ στέκωμε παντοτινὰ.

παρακαλῶ ν' ἀρμπτωθοῦ, νᾶρθουν ἀντίδικά μου
 τὴν ὥρ' ἀπ' ἄλλος θέλει ἔμπῃ πόθος εἰς τὴν καρδιά μου.
 Μ' ἀπῆλτις νά μιλοῦμ' ἐδῶ πλειότερα δὲ μπορούμε,
 'ς τὴν κάμερά μου ἐλά 'βρέ με, στράτα καμμιὰ νά βροῦμε,
 νά κάμωμε τσῇ προξενειαῖς τούταις νά ξηλωθοῦσι,
 κ' ὕστερα τ' ἄλλα πλειὰ 'φκολα δύνουνται νά 'σιασθοῦσι.
 Πάγω, καὶ μὴν ἀργῆς λοιπό.

185

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Ἄς πηαιν' ἡ ἀφεντιά σου,
 γιατί κ' ἐγὼ ἔρχομαι ζημιὸ κατὰ τὸ θέλημά σου.

190

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ μοναχὸς μιλεῖ.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Τόπο μηδὲνα σκοτεινὸ 'ς τὸν κόσμον δὲν ἀφίνει
 ὁ ἥλιος ὁ λαμπρότατος, 'σάν τὸν ἀπομυκρύνῃ,
 καθὼς μ' ἀφίνει σκοτεινὴ καὶ μαύρη τὴν καρδιά μου,
 τούτ' ἡ νεραίδα ἡ ὁμορφὴ 'σὰ λείψῃ ἀπὸ σιμά μου·
 μηδ' ὁ χειμῶνας νέφαλα τόσα μπορᾷ σηκώσῃ
 μὲ ταραχὴ κ' ἀνεμικὴ τὸν ἥλιο νά θαμπώσῃ,
 ὅσοι 'ς τὸ νοῦ μου λογισμοὶ γεννοῦνται καὶ κοπιοῦσι
 'ς ἐλπίδα ὁμάδι κ' εἰς πολὺ φόβο νά μέ κρατοῦσι,

195

Στ. 184. ὥρα ἀποῦ... ἐμπῇ... τή. 186. εὔρε... κιὰμμιὰ. 188.
 πλειὰ εὐκολα.... σταθοῦσι. 189. Πάγω λοιπὸ καὶ μὴν ἀργῆς. 190.
 ἔρχομαι. -- λείπει μιλεῖ. 191. Τόπον... σκοτεινὸ ὁ ἥλιος δὲν ἀφ. 192.
 'ς τὸν κόσμον ὁ λαμπρότατος, σά. 193. καθὼς ἀφίνει... τή. 195. μηδέ.
 198. ἐλπιδά.

- καὶ συχναλλάσσουσιν, κί' οὐδὲ γεῖς ῥίξαι μπορεί νά κάμη,
 200 μὰ 'σάν άνέμ' ἀλλήλως τως μάχουσιναι πάντ' άντάμη·
 τσῇ κόρης μου μοῦ δείχν' ὁ γεῖς τὸ μπιστεμένο πόθο,
 καὶ χίλιους ἀναγαλλιασμοὺς κάνει ζημιὸ καὶ γνώθω,
 ἄλλος τῷ γυναικ' ὀλονῶ τὸ νοῦ μοῦ φανερόνει
 πῶς εἶν' περίσ' ἀσύστατος, κ' εὐθύς μὲ θανατόνει·
 205 θέλει ἄλλος τὸν ἀφέντη μου περίσσια νά τρομάσω,
 νά μὴ γροικῇσῃ τό 'καμα, καὶ τῇ ζωῇ μου χάσω·
 ἄλλος ζητᾷ τὸ θάρρος μου πάντα 'ς τῇ δούλεψί μου
 νά βάνω, καὶ τὴν κόρη μου μοῦ τάσσει ἀντίμεψί μου·
 κί' ἄλλος περίσσι' ἀπόκοτος, 'ς τοῦτο τὸ χέρι ἀπάνω
 210 μοῦ λέγει τὴν ἐλπίδα μου πᾶσα καιρὸ νά βάνω·
 χίλιω μοῦ λέν' « φύγ' ἀπ' ἐδῶ, » χίλιω μοῦ λέσι, « στάσου! »
 κί' ἀπόφασις γιαμιὰ γιαμιὰ χίλιας 'ς τὸ νοῦ μ' ἀλλάσσου.
 Γιαῦτως τὸ πρᾶμμ' ὁποῦ κανεῖς δὲν ἔπαθε λογιᾶζω
 μόνος μὲ τόσο μου καῦμὸ 'ς τὸν κόσμον δοκιμάζω·
 215 τὸ φῶς σκοτάδι μοῦ γεννᾷ, τὸ πλοῦτος μὲ φτωχαίνει,
 πρίκα μοῦ προξενᾷ χαρά, τὸ δρόσος μὲ ξεραίνει·
 'σάν πύργος στέκ' ἀδυνατός, καὶ τρέμω σάν καλάμι,
 δειλιῶ κί' ἀποκοτῶ γιαμιὰ, γελῶ καὶ κλαίγ' άντάμη·
 σ' ὄργῃο περβόλι βρίσκομαι, κ' εἰς φυλακὴ κρατοῦμαι,
 220 μέσα 'ς λιμιῶναν ἄραξα, κί' ἄγριο καιρὸ φοβοῦμαι·
 'ς τὸ ψῆλος τοῦ τροχοῦ πατῶ τσῇ τύχης, καὶ τὰ βάρη

Στ. 199. ἀλλάσσου. 200. άνέμοι... πάντα. 201. δείχναι... πιστεμένο. 203. γυναικῶ. 204. περίσσια... εὐτός. 207. τὰ θάρρη. 209. περίσσια. 210. ὀλπιῶ. 211. λέν... ἀπὸ 'δῶ. 212. μοῦ. 213. ἀποῦ κιάνεις... ἔπαθε... λογιᾶζω? 214. μόνιος... τό... δοκιμάζω. 215. σκοτεῖδι. 216. ἡ χαρά. 217. σά... στέκω... σά. 218. κλαίγω. 219. βρίσκομαι... κρατοῦμαι. 220. ἄραξα.

βλέπω τσῇ κακορροϊζικιάς, κ' ἔχω περίσσιζ πάθη.
 καὶ κεῖνο ποῦ 'ναι πλειότερο, μὲ παιδωμῇ καὶ ζάλη
 'ς τοῦ παραδείσου κατοικῶ τῇ δόξᾳ τῇ μεγάλῃ!
 Ὡφου, κακό μου ροϊζικό, βασανισμένο, γιάντα 225
 σ' ἀρέσει νὰ μὲ τυραννᾷ; σὲ τέτοιο τρόπο πάντα;
 Ἐρωτᾷ, μὲ τὸ ξίμπλι μου μηδένας μὴν ἐλπίζῃ
 πολὺ καιρὸ πασίχαρος μὲ σένα νὰ γυρίζῃ,
 γιατί δολόνεις τσῇ χαρᾷ; μὲ δάκρυα καὶ μὲ κρίτες,
 κ' εἰς τσῇ δροσιαῖς τσ' ἀρίφνηταις σμίγεις φωτιαῖς περίσσιζ. 230
 Κ' ἐσύ, Ἀφροδίτῃ μου θεά, ὅποῦ μικρὸ παιδάκι
 μ' ἐπότισεν ἡ χάρις σου τοῦ γιοῦ σου τὸ φαρμάκι,
 μὲ τόση γλύκα καὶ δροσιὰ μαζὶ ἀνακατωμένο
 ποῦ λέγα τ' οὐρανοῦ πιοτὸ πίνω χαριτωμένο,
 στράφου 'ς ἐμὲ λυπητερά, καὶ τύστεψαι τὸ νοῦ μου, 235
 δὺς τσῇ καρδιάς μου δύναμι, γνῶσι τοῦ λογιζμοῦ μου,
 γιὰ ναῦρω στράταν εὐκολη, καὶ τρόπο νὰ γλυτώσω
 τούτταις, ἀποῦ μὲ τυραννοῦ τὸ νοῦ μου νὰ σποδῶσω
 τσῇ προξενιαῖς, κι' ἀμπόδιστο μὴ λάχῃ πλειοὶ κενένα
 πρίκα 'ς τὴν Ἐρωφίλῃ μου νὰ δώσῃ κ' εἰς ἐμένα· 240
 κιὰν ἔσφαλα τ' ἀφέντῃ μου, 'δὲ τὴν ἐμπόρεσί σου
 καὶ τσῇ κερᾷς μου τσ' ὁμορφιαῖς, καὶ τότες μὲ λυπήσου...

Στ. 223. ἀποῦ. 224. 'ς τῇ δ. 227. ὀλπίζῃ. 228. μετὰ σου. 229. θο-
 λόνεις. 230. καὶ 'ς τσῇ δροσιαῖς. 231. ἀποῦ. 233. ἀναικατωμένο. 235.
 σῶσσαι. 236. καρδιάς μου ἔνεσι. 238. κ' ἐτοῦταις ἀποῦ τυραννοῦ.
 239. ἀμπόδιστρο... κιάνέν. 241. ἤσφαλα. 242. τσῇ ὀμ.

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ.

ΣΚΙΑ τοῦ Ἀδελφοῦ τοῦ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ μιλεῖ.

Σ Κ Ι Α.

- Ἀποὺ τὸν ἄδῃ, τὸ σκληρὸ καὶ τὸ σκοτεινισμένο,
 μὲ θέλημα τοῦ Πλούτωνα, τούτῃ τὴν ὥρα βγαίνω
 245 ἔς τὸ φῶς τσ' ἡμέρας, τὸ λαμπρό, καὶ τοῦ καθάριου κόσμου
 τὰ κάλλη ἀκόμη δὲ μπορεῖ καλὰ νὰ δῇ τὸ φῶς μου,
 γιατί τ' ἀμμάτια ποῦ ἔσανε ἔς τὸ σκότος μαθημένα,
 ἔς τὴ λάψι τώρα στέκουσι τοῦ ἡλίου θαμπωμένα·
 μὰ τοῦτ' ἀνέν καὶ δὲ μποροῦ νὰ δοῦσι τὴν ἡμέρα,
 250 τσῇ γῆς τὴ μυρωδιὰ γροικῶ καὶ τὸν γλυκὺν ἀέρα.
 Ὡ κόσμε καλορροΐζικε, τόπε χαριτωμένε,
 τῷ ζωντανῷ παράδεισος, δίκηα ἀναζητημένε
 ἀπ' ὅσους κι' ἂ σ' ἐχάσαμε, κι' ὀγιάντα δὲ μποροῦμε
 κ' εἰς πᾶσα χρόνο μιά φορὰ πάλι νὰ σὲ θεωροῦμε!
 255 Μ' ἀνέν καὶ δὲ κομπώνωμαι, τὰ μάτια μου ἀρχηνοῦσι
 τοῦ ἡλίου τοῦ λαμπρότατου τὴ λάψι νὰ θεωροῦσι·
 βουνὰ καὶ κάμπους συντηρῶ, καθάρια βλέπω τώρα
 τὴ Μέμφι τὴν ἐξακουστὴ καὶ μπορεμένη χώρα...
 σκαμνὶ τοῦ δόλιου μου κυροῦ, κλερονομιά δική μου,
 260 καὶ μόνῃ αἰτιὰ τοῦ σκοτωμοῦ ποῦ ἔλαβε τὸ κορμί μου!

Ἀποὺ τὸν ἄδῃ ἀδερφὸς τοῦ βασιλέως.

Στ. 245. τὸ φ. 246. νὰ δῇ καλὰ. 247. ἀποῦ. 248. λίμψι. 249. ἐτοῦτα ἂν ἦν'. 250. τὴ μυρωδιὰ τσῇ γῆς... τό. 251. κόσμοι καλορροΐζικοι, τόποι χαριτωμένοι. 252. ἀναζητημένοι. 253. καὶ γιάντα. 254. σκιὰς π... μινιά. 255. Μὲ ἀνέ. 256. λάμψι. 259. ἐδική. 260. μένο.

'Σ τοῦτο τὸ σπῖτι τὸ ψηλό, 'ς τοῦτο τὸ τιμημένο
 παλάτιν ἐγεννήθηκα, 'ς τοῦτο ἀναθρεμμένο
 μικρὸ παιδί 'ς ἀνάπαυσε κ' εἰσὲ τιμαῖς μεγάλαις
 κ' εἰς πλείσιναις καλορροϊζικαῖς πάντα περίσσιζις ἄλλαις,
 'ς τούτῃ τὴν γῆν ἐπάτησα, 'ς τούταις ἐμπαινοβῆχα 265
 τσῇ πόρταις, 'ς τοῦτα τὰ θρονιά τ' αὐτιά μ' ἀφουκρασθῆκα
 πολλῶ λογιῶ παινέματα, 'σάν εἶν' συνειθισμένοι
 νᾶν ἐκ τὸν κόσμον οἱ βασιλοὶ πάντα τῶς τιμημένοι...
 'Ω ψευτικώταταις θωριαῖς, κί' ἀσύστατή μου μοῖρα,
 'ς τοῦτον τὸν τόπον ἀκομή τὸ θάνατό μου ἐπῆρα 270
 κ' ἐγὼ καὶ τὰ παιδάκια μου, κί' ὅχι ποτὲ ἀπ' ἐχθρό μου,
 μ' ἀπὸ τὸν ἀπονώτατο τὸν ἴδιον ἀδερφό μου
 τοῦτον ποῦ στέκει ἀνέγνωιστα καὶ βασιλεύγει τῶρα
 τούτῃ τὴν ἀξιαζόμενῃ καὶ μπορεμένη χώρᾳ.
 Μιᾶς μάννας εἴμεσταν παιδιά, εἰς κύρης ἐσπειρέ μας, 275
 μιὰ χώρᾳ κ' ἓνα μοναχὸ παλάτι ἀνάθρεψέ μας·
 μ' ἀπῆς συνήθεια ἦτονε πάντα τσῇ βασιλειᾷ μας,
 'σάν ἀποθάνῃ ὁ κύρης μας, τ' ἀδερφια τὰ δικὰ μας
 νὰ θανατόνωμεν γιαμιὰ, τοῦ πρώτου ν' ἀπομένῃ
 μὲ δίχως ἔγνωια ἢ βασιλειᾷ περισσ' ἀναπαῦμένη, 280
 τοῦτο ἐγὼ δὲν ἔκαμα 'σάν πρῶτος ἀπ' αὐτόνο,
 μὰ ζωντανὸ τὸν ἔφηκα, καὶ τὸ συνῆθι λυώνω,
 κί' ὥσάν καὶ μένα ὠρίζε, κί' ὄλου μου τοῦ φουσάτου
 'σάν ἀδερφοῦ μου μπιστικοῦ τὴν ἐξουσιὰ 'δωκά του·

Στ. 262. τοῦτό 'μαι ἄν. 264. παρὰ περ. 265. τή. 266. ἐφουκρασθῆκα.
 268. νᾶν κί' τὸ κ. 269. χεραῖς κί' ἀσύστατή. 270. τοῦτο... θάνατον
 ἐπῆρα. 272. μί. 273. τοῦτο. 275. Μιᾶς... εἴμεστα... ἥσπειρε.
 276. μιὰ. 277. συνῆθιν... βασιλειᾶς. 278. ἐδικά. 279. θανατόνωμε.
 281. ἤκαμα σά. 282. ἔφηκα. 283. ὥσάν ἐμέναν. 284. καρδιακοῦ τὴν
 ἐξουσιὰ ἥδωκά.

- 285 κ' ἔλπιζα καὶ λογάργιζα 'ς τὸ νοῦ μου ν' ἀπομείνω
 'ς ὅλο τὸν κόσμον, ὁ λωλός, μονάρχης μετ' αὐτῆνο!
 Ὡ τῶν ἀθρώπων λογισμοὶ καὶ θάρρη κομπωμένα,
 καὶ γιάντα ξόμπλι σήμερο δὲν παίρνειτ' ἀπὸ μένα;
 νὰ μεγαλώσω ἐλόγιασα, καὶ νὰ πληθύνω πλοῦτος,
 290 μὰ λίγος ἦτονε γιὰ μὲ ὅλος ὁ κόσμος τοῦτο!
 μὰ κεῖν' ὅπου δὲν ἔφθανε ὅλη τοῦ κόσμου ἡ κτίσις
 ἑξάρνου σὲ λίγ' ὁ θάνατος τόπό 'θελε σφαλίσει!
 γιὰτὶ ἀδερφός μ' ἀνέγνωρος σὲ τοῦτο μιὰν ἡμέρα
 'ς τὸ σπίτι μ' ἐθανάτωσε μὲ τῇ δικῇ του χέρᾳ,
 295 δίχως κάμμιᾶς λογῆς αἰτιά, μόνο γιὰ νὰ μοῦ πάρῃ
 τῇ βασιλειᾷ ποῦ μῶδωκε μόνο τοῦ Ζεῦ ἡ χάρις·
 καὶ δυὸ μικράκια μου παιδιὰ πολλὰ μ' ἀγαπημένα
 'ς τὸν ἔδῃ τότες τὸ ζῆμιδ' ἔπεψε μετὰ μένα·
 καὶ κεῖν' ἀπ' ἔχω πλειότερο, καὶ πλεῖα παρὰ μυχχαῖρι
 300 μῶδωκε πόνο 'ς τὴν καρδιά, παντοτινὸ τοῦ ταῖρι
 ἔκαμε τῇ γυναῖκά μου· ὦ θεέ, καὶ πῶς ἐμπόρειες
 τόσαις μεγάλαις ἀπονιᾶς κάτω 'ς τῇ γῇ καὶ θώρειες!
 καὶ μετὰ κείνην ἔκαμε μιὰ θυγατέρα μόνον,
 γιὰ νὰ γροικῇ σήμερο πρίκα πολλὰ καὶ πόνο,
 305 καθὼς ὀρίζου οἱ οὐρανοὶ καὶ θέλ' ἡ δικησοσύνη
 τοῦ Ζεῦ, ἀπ' ἀνεκδίκηωτα κρίματα δὲν ἀρῖνει,
 μ' ἀνὲν κί' ἀργῇ κάμμιᾷ φορὰ τὴν παιδιωμὴ νὰ δώσῃ,

Στ. 285. ἔλπιζα. 286. τό... μονάρχης. 287. ἀθρώπων. 289. ἐλόγιαζα. 290. ἐλίγος. 291. καὶ ἐκεῖνο ἀποῦ δὲν ἔφτανε ὅλου. 293. μινάν. 294. τὸ σπ. 295. καμμιᾶς. 296. ἀποῦ... τοῦ Ζεῦς. 297. ἔδῃ μόνο... τὰ 'πεψε. 299. ἀποῦ. 301. ἔκαμε... ὦ θεέ. 302. θώρειες. 3 3. μόνο. 304. γιὰ νὰ τοῦ δώσῃ 'ς τῇ καρδίᾳ πλεῖστο καὶ μὲ καὶ π. 306. Ζεῦς ἀποῦ ἀνεκδίκηωτα. 307. μὲ ἀνέ... καμμιᾷ... τῇ.

γιὰ νάχῃ ὁ φταίστης τίβοτας καιρὸ νὰ μεταγνώσῃ,
 πάλι θυμᾶται κ' ἔρχεται μὲ δύναμι μεγάλη
 τὴν ὥρα ποῦ λιγώτερα τὴν καρτεροῦσιν ἄλλοι · 310
 γιὰ τοῦτο τοῦ Φιλόγονου τὴν ἀτυχιά τὴν τόση
 μὲ θάνατο πρικώτατο σήμερο θὰ τελειώσῃ!
 Σήμερα ποῦ λογάργιαζε πῶς στέκει ἀναπαυμένος
 καὶ πλειὰ παρ' ἄλλο βασιλεῖδ' ἐς τὸν κόσμον τιμημένος,
 κι' ὅγιά νὰ πάρῃ πλειότερο μαχαῖριν ἢ καρδιά του, 315
 τὴ θυγατέρα του θὰ ἔδωκ' ἄμμάτια τὰ δικά του
 μ' ἀγαφτικὸ ν' ἀγκαλισθῇ, βαρειὰ ν' ἀναστενάξῃ
 καὶ πλείσια κακοροίζικη τὴν τύχην του νὰ κράξῃ ·
 κι' ὁ θάνατος τοῦ νειοῦ αὐτηνοῦ θάνατος ἐς τὸ παιδίον του
 θὰ φέρῃ σὲ λιγώτατην ὥρα, κ' εἰς τὸ κορμὶν του... 320
 Τοῦτ' ἀποφάσισεν ὁ Ζεὺς ἐς αὐτοὺς νὰ κάμῃ ὁμάδι,
 καὶ τοῦτο ἐγροικήθηκε ἐς ὅλους ζῆμιό ἐς τὸν ἄδην,
 καὶ τόση μῶδωκε χαρὰ κ' ἔτσι πολλ' ἄρεσέ μου,
 ποῦ τ' ἔδ' ἡ παιδωμὴ γιαμιὰ μῶλειψε φαίνεται μου ·
 κι' ὁ Πλούτωνας, πῶς χαίρομαι δίκῃα γνωρίζωντάς το, 325
 ἐς τοῦτο τὸν κόσμον ν' ἀναιβῶ μ' ὦρισ' ἀποὺ τὸν κάτω,
 γιὰ νὰμποροῦσι σήμερο τ' ἄμμάτιά μου νὰ δοῦσι
 τὸ σκοτωμὸν του τὸν πρικύ, πλειότερα νὰ χαροῦσι ·
 Ἔντον' ἐδῶ ποῦ πρόβαλε... νὰ τὸν ἐδῶ φοδοῦμαι!
 καὶ τὴν πληγὴ ποῦ μῶκαμε ἐς τὸ στηθός μου ἵντηροῦμαι 330

Στ. 308. δίδει τοῦ φτ... μετανοιώσῃ. 309. μὲ μάνιτα μ. 310. ἀποῦ
 γοργότερα. 311. τῇ. 313. ἐλογάργιαζε. 315. καὶ γιὰ. 316. δοῦ. 317.
 ἀγκαλιαστῇ, βαρά. 319. τοῦ ἀγαφτικοῦ θ. 320. ἐλιγούτσικην... κορ-
 μί. 321. Τοῦτο ἐποφάσισεν. 322. ἐτοῦτον... γιαμιὰ ἐς τόν. 323.
 μοῦ ἔδωκε... τόσα πολλὰ ἔρεσε. 324. μοῦ ἔλειψε, ἐφάνηκέ μου. 326.
 τὸ. 328. τὸ πρ.

μη ξανανοίξῃ νὰ γενῇ κ' ἐδᾶ σὰν τότες βρούσι,
καὶ τούτους ὅλους αἵματα τῇ τόπους νὰ γεμίσῃ.

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ καὶ ΣΚΙΑ τοῦ Ἀδερφοῦ του.

• Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

- Ἀπ' ὅσαις χάραις οὐρανός, γῇ μπορεμένη φύσι
γιὰ στόλισιν ἐβάλλθηκε τ' ἀθρώπου νὰ χάριση,
335 πλεῖ' ἄξια καὶ πλειὰ καλλίτερη δὲν τῷδ' ὤκε 'σὰν κείνη
τὸ ἀδυνατῆς ἀποκοτιᾶς, κρίνω σ' ἀληθοσύνη·
γιατὶ δὲν εἶναι μηδεμιὰ σὰν τούτῃ νὰ ψηλόνῃ
τὸ ἀθρώπους γληγορήτερα καὶ νὰ τῇ μεγαλόνῃ·
τοῦτ' ἤκοψε καὶ μάζωξε τὰ δέντρῃ κ' ἔκαμέν τα
340 καράβια, κ' εἰς τῇ θάλασσας τῇ στράταις ἐβαλὲν τα·
τούτῃ τῇ ποταμούς περνᾷ καὶ τὰ βουν' ἀναβαίνει,
τούτῃ μὲ πλείσια δύναμι τῇ ξένους κόσμους μπαίνει·
τούτῃ τὰ κάστρῃ πολεμᾷ, τούτῃ νικᾷ, καὶ τούτῃ
μόνια τῇ δίδει τῇ τιμαῖς καὶ τὰ μεγάλα πλούτῃ,
345 τούτῃ τὸ φόβο δὲν ψηφᾷ, τὸν ἄδῃ δὲ φοβᾶται,
κ' ὅποιος τὴν ἔχει ζωντανός μόνο 'ς τὴ γῇ λογᾶται.
Τούτῃ καὶ μένα βασιλεῖδ' μ' ἄξιωσε, τούτῃ μόνο
μ' ἔκαμε κ' εἰς τὴν κεφαλὴ στέμμα χρυσὸ σηκώνω
καὶ μὲ μεγάλη μου τιμὴ τὴν Αἴγυπτον ὀρίζω,

Στ. 331. σά.

Βασιλέας, Ἀσιακᾶ. στ. 333. γῇ ἢ. 335. δὲν εἶναι σὰν κείνη. 337.
δὲν εἶν[αι] οὐδὲ μινὴ σὰ ἐτούτῃ. 340. καὶ 'ς τῇ... ἤβαλὲν. 342.
'ς ὅλους τῇ τόπους μπ. 345. δέ. 347. μ' ἔκαμε. 348. μ' ἔωρε καὶ
'ς τὴ κεφ. 349. χρὰ τὴν Αἴ.

κ' ἴσιζ μου καλορροϊζικο κανένα δὲ γνωρίζω· 350
 νίκαις καὶ πλούτῃ καὶ τιμαῖς πᾶς ὥρα μου πληθαίνου,
 χαραῖς πολλαῖς ἔς τὸ σπίτι μου κ' εἰς τὴν καρδιά μου μπαίνου.
 Μιά μόνο μου βασάνιζεν ἔγνωια τὸ λογισμό μου,
 τσῆ θυγατέρας μου ἢ παντρειά... τώρα τὸ ροιζικό μου
 τήνε τελειώνει, σὰ θωρῶ, καὶ τούτῃ πλεὶ' ἀπὸ κεῖνο 355
 παρ' ἀποῦ λόγιαζα καλλιὰ· γιὰ τοῦτο δίκχηα κρίνω
 πῶς οὐδεμιὰ καλομοιριά μὲ τῇ δικῇ μου μοιάζει,
 μηδὲ τσῆ μπόρεσῖς μου πλειὸ μπόρεσι δὲν ταιριγιάζει.
 Μὰ πάγω τσ' Ἐρωφίλης μου, τ' ἀμμάτια καὶ τὸ φῶς μου,
 γι' αὐτὴ τὴν ἄξια τσῆ παντρειά νὰ ξαναπ' ἀπατός μου. 360

Σ Κ Ι Α.

Ζεῦ ἀποῦ στέκεις τσ' οὐρανοῦς, κ' ἐδῶ ἔς τὸν κόσμον κάτω
 τσ' ἀθρώπους ὅλους συντηρᾷς, τὰ λόγια ποῦ καυχᾶτο
 καλὰ περίσσια γροίκτησε καὶ κάμε δικηοσύνη
 γλῆγορα... μὲ τὴν ἄργητα χειρότερος ἐγίνη!
 καὶ πρίκαις ἀπὸ δᾶ κι' ὀμπρὸς τοῦ δῶσε τοῦ θανάτου, 365
 κι' ἄς ἦν' αὐταῖς ἢ προξενιαῖς ἢ γ' ὕστερη χαρὰ του.
 Κ' ἐσὺ ἐκ τὸν ἄδη, Πλούτωνα, πέψε φωτιά μεγάλη,
 ὅσ' ἂ μ' ἔταξες, κι' ἄς ἄψουσι σὲ μιὰ μερὰ κ' εἰς ἄλλη
 μάνηταις, πρίκαις, βάσανα, κλάυματα καὶ θανάτοι,
 κ' ἔρημ' ἄς γένη σήμερον ἐτοῦτο τὸ παλάτι! 370

Στ. 350. κιάνένα. 351. καθ' ὥρα. 352. μπαίνου. 353. Μνιά. 357.
 μηδὲ μνιὰ καλομοιριά. 358. μπλειό... δά. 359. ἔς τσῆ. 360. τῇ
 παντρειά νὰ ξαναπῶ.

Ἰασιὰ. στ. 361. Ζεῦς... τσῆ ὀρανοῦς. 362. ἀποῦ ἐκαυχᾶτο. 363.
 Ἐγροίκτησις. 364. ὀργιτα? 366. ἦναι. 368. μου ἴταξες, κι' ἄς κάψουσι
 σὲ μνιὰ. 370. μάνη.

(Εἰς τοῦτο βγαίνουνσι τρεῖς Φοῦριας μὲ φωτιαῖς καὶ τρί-
χωντας σὲ μιὰ μερὰ κ' εἰς ἄλλη τῶν σένας στρεπιτάζουσι
καὶ λέσι).

ΦΟΥΡΙΑΙΣ.

Τί ὀρίζεις ἄλλο νὰ γενῇ;

Σ Κ Ι Α.

Κάτω στραφῆτε πάλι,
'ς τὸ σκότος τ' ἄδη ὀγλήγορα 'ς τὴν κρίσι τὴ μεγάλη!

Χ Ο Ρ Ο Σ μιλεῖ.

Τοῦ πλούτου ἀχορταγιά, τῶν δόξας πεῖνα,
τοῦ χρυσαφιοῦ ἀκριβειὰ καταραμένη,
375 πόσα γιὰ σᾶς κορμιὰ νεκρ' ἀπομεῖνα!
πόσοι ἄδικοι πολέμοι σηκωμένοι,
πόσαις συχναῖς μαλλιαῖς συναφορμά σας
γροικοῦνται ὅλημερνης 'ς τὴν οἰκουμένη!
'Σ τὸν ἄδην ἅς βουλήσῃ τ' ὄνομά σας,
380 κί' ὅξω 'ς τὴ γῆ μὴν ἔβγῃ νὰ παιδέψῃ
νοῦ πλειὸν ἀθροπινὸν ἢ ἀτυχία σας·
γιατὶ ἀποδεκεῖ, ὡς θωρῶ, σᾶς εἶχε πέψει
κάνεις 'ς τὸν κόσμον δαίμονας νάρθητε,
τὸ' ἀθρώπους μετὰ σᾶς νὰ φαρμακέψῃ.
385 Τὴ λύπησι μισᾶτε, καὶ κρατεῖτε
μακρὰ τὴ δικηοσύνη ξωρισμένη,

... βγαίνουνσι ἀπὸ τὸν ἄδη τρεῖς πνέματα, καὶ κἀνου 'ς τὴ σκῆνα
τραβάγιας λέγωντας. — Πνέματα. — στ. 372. 'ς τὸ σκότος τὸ σκληρὸν.

Τέλος τῶν τρίτης πράξεως. Χορός, ἔντευ τοῦ μιλεῖ.

Στ. 375. νεκρὰ ἐπομεῖνα. 377. πόσαις πολλαῖς ζηλειαῖς. 378. γα-
νοῦνται. 381. μὴδ' ἓνα πλεῖδ ἄθροπον. 382. ἀποκεῖ. 383. κἀναίς.

κί' οὐδὲ πρεπό, μῆδ' ὁμορφο θωρεῖτε.
 Γιά σᾶς οἱ οὐραν' εἶναι σφαλισμένοι,
 κ' ἐδῶ 'ς τὸν κόσμον κάτω δὲ μπορούσι
 νά στέχουν οἱ ἀθρόοποι ἀναπαυμένοι. 390
 μέ τσ' ἀδερφούς τ' ἀδέρφια πολεμοῦσι,
 κ' οἱ φίλοι τσῆ φιλιαῖς τῶν ἀπαρνοῦνται,
 καί τὰ παιδιά τὸν κύρην τῶς μισοῦσι.
 τοῦ Πόθου τὰ χαρίσματα χαλοῦνται
 συχνά συναφορμά σας, γι' αὐτῶς τόσοι. 395
 γροικοῦνται στεναγμοὶ 'ς δυὸ π' ἀγαποῦνται.
 Φτωχιά χαριτωμένη, καί μέ πόση
 γλυκότη προσκαλεῖς καί συργουλίζεις
 'ς τὴν κλίνη σου τὸν ὕπνο νά σιμῶσῃ.
 πόσαις πολλαῖς ἀνάπαψες χαρίζεις 400
 δυὸ γαφτικῶ πιστῶ, καί πόσα πλεῖσα
 τὸ νοῦ καί τὴν καρδιά τῶνε δροσίζεις.
 — τοῦτος δὲν εἶν' ὥσάν ἐμέναν ἴσα —
 δὲ λέσιν οἱ φτωχοὶ — τὸ νειὸν αὐτόνο
 μεγάλοι βασιλοὶ δὲν ἐγεννήσα — 405
 μὰ κεῖνο ἀπ' ἀρετῇ καί πόθος μόνο
 τσ' ὄρεξις προξενᾷ καί τσῆ καρδιάς τῶς
 ζητοῦν γιὰ μιὰ καί παίρνουν δίχως πόνο.
 τόσαις δὲν εἶν' ζηλιαῖς ἀνάμεσά τῶς,
 γῆ λογισμοὶ ψηλοὶ νά πολεμοῦσι, 410
 μέσα 'ς τὴ λόχῃ νᾶχουν τὰ κορμιὰ τῶς.
 δεμένη μ' ἀλυσίδαις δὲν κρατοῦσι,

Στ. 391. τσῆ. 392. φιλιαῖς τῶς. 401. ἀγαφτικῶ. 402. τῇ κ. 406.
 μετ' ἀγάπῃ παρευτὺς καί π. 407. ὄρεξις... καί ἡ πεθυμιά τῶς. 408.
 ζῆ-τ... παίρνει. 410. λ. πολλοὶ 411. νᾶχου. 412. δεμένα.

- τὴν γλῶσσαν, μὰ τὸ θέλουσιν ἄλλήλως,
 μὲ σπλάχνος καὶ μ' ἀγάπη τὸ ζητοῦσι.
- 415 Πλούτη καταραμένα, ποιός σας φίλος;
 μὲ ξένους, μὲ δικούς, μὲ τὴν καρδίαν του,
 δὲν εἶναι λυσσιασμένος κ' ἄγριος σκύλος;
 πότ' ἕνας ἀκριβὸς τὴν πεθυμὴν του
 χορταίνει μὲ τὰ πλούτη; πότες βάνει
- 420 τέλος ποτὲ 'ς τὴν τόσῃν ἀχορταγίαν του;
 Μὲ δίκην οὐρανός, μὲ δίκη πιάνει
 τόσο πολὺ θυμὸν ἀντιδικά τως,
 κ' εἰς πλείσiais παιδωμαῖς συχνὰ τὴ βάνει·
 τὰ πλούτη τὰ μεγάλα, ἢ βασιλεία τως,
- 425 κ' ἢ δόξαις, κ' ἢ τιμαῖς των ἢ περίσσαις
 χάνονται καὶ σκορποῦν μὲ τὰ κορμιά τως·
 χίλια μεγάλα πάθη, χίλιαι κρίσεις
 πρὶν κατὰ τοῦτον 'ς τὸν ᾄδῃ δοκιμάζου,
 κἀνώντας τὸ ὀφθαλμοῦς κλαυμάτων βρύσας.
- 430 Φιλόγονε, τὰ πλείσιά σου σπουδάζου
 κρίματ' αὐτοῦ νὰ σὲ παιδέψουν,
 καὶ δίκη ἀντιδικά σου μόνο κράζου·
 γλήγορα, σὰ θωρῶ, θὰ σ' ἀντιμέψουν
 τὰ χεῖς 'ς τὸν κόσμον τοῦτο καμωμένα,
- 435 γλήγορα παιδωμὴ θὲ νὰ σοῦ πέψουν!
 Τοῦτα τ' ἀρπαξήματά, τὰ μ' ἔκωψε
 πλούτη κ' ἢ βασιλεία σου δὲν μποροῦσι

Στ. 416. τὴ κ. 420. ἀχορταγία. 423. συχνά. 425. τιμαῖς τω:
 426. σκορποῦ. 428. πρὶ κατὰ τοῦτον... δοκιμάζου. 429. κλαυμάτων. 430.
 σπουδάζου. 431. παιδέψου. 432. γδίκηκ ἀντ... κράζου. 433. ἀντιμέψου.
 434. 'ς τό. 436. παιδωμαῖς... πέψου.

ὄφελος νὰ σοῦ δώσουσι κενένα .

Μὰ 'ς τοῦτό σου τὸν κίνδυνο θωροῦσι

τ' ἀμμάτια μ', ὠχοῖμέ, καὶ τὴν κερά μου,

440

καὶ κλάυματα περίσσια κυματοῦσι .

'Σ τοῦτα τὰ παρακάλια τὰ κλιτά μου

λυπητερά τ' ἀμμάτια σ' ἄς στραφοῦσι,

καὶ κεῖν' ἀποῦ δειλιᾷ μέσα ἡ καρδιά μου,

'ς τοῦτο τὸ σπίτι, Ζεῦ, μὴδὲ γενοῦσι !

445

ΤΕΛΟΣ ΤΣΗ ΤΡΙΤΗΣ ΠΡΑΞΙΣ .

Στ. 438. ὄφελος... κενένα. 439. κίνδυνο ? 442. Τοῦτα. 443.
ἄς γυρίσου .

INTERMEDIO TRITON.

Σολιμάνος ῥήγας τῇ Αἴγυπτος, Ἀρμίντα, τρεῖς Τοῦρκοι,
Γοφρέδος καὶ Ῥινάλδος.

(Ἡ Ἀρμίντα ἔμεινεν).

ΑΡΜΙΝΤΑ.

Ψηλότατέ μου βασιλειέ, μὴν τό'χης γιὰ μεγάλο
ἔς τοῦτ' ἀνίσως τὸν πόλεμο ἦρθα κ' ἐγὼ νὰ βάλλω,
γιὰ τὴν πατρίδα μας μαζὶ κ' ὀγιά τὴν ἐδική μου
πίστι, γυναῖκα ὡς βρίσκομαι, ἔς κίνδυνο τὸ κορμί μου,
5 γιὰτ' εἶμαι βασιλειοῦ παιδί κ' ἄξια πολλὰ ἔς τὴ μάχη·
πᾶσα καμμιά βασίλισσα τυχαίνει πάντα νὰ'χῃ
κ' ὅποιοι ἀγαποῦν καὶ θέλουσι νὰ'χουσι βασιλεία
τέχναις καὶ πρᾶξεις βασιλειοῦ ν'ἀργάζουντ' εἶναι χρεῖα.
Γιαμιὰ γιαμιὰ κατέχομεν πῶς σκῆπτρο καὶ μαχαῖρι
10 νὰ ῥίξῃ καὶ νὰ πολεμᾷ δίδονται ἔς ἓνα χέρι·
κ' ἡ χέρα μου κ' ἐμέ μπορεί κ' ἄξιά'ναι νὰ πληγόνῃ
κ' αἷμα νὰ βγάνῃ ἀπὸ τσ' ὀχθροὺς καὶ νὰ τσ' ἀποζυγόνῃ,
καὶ μοναχὰ τὸ σήμερο ἔς τὴ μάχη τ' ἄρματά μου

Ἀρμίντα, Σολιμάνος ῥήγας τῶν Ἱεροσολύμων, Ἀδριατος, Τισαφένος,
στρατηγοὶ Τοῦρκοι, Γοφρέδος καὶ Ῥινάλδος.

Στ. 2. ἔς τοῦτο. 3. καὶ γιὰ. 5. πολλὰ τῇ. 6. αἰσχυρὰ... πέντε
τυχαίνει. 7. ὅποιοι. 8. νὰ ἐργάζονται. 9. τὸ σκῆπτρο. 10. νὰ ἐρεῖ.
12. ἐμέ? νὰ βγ... τῇ θανατόνῃ. 13. μοναχὰς τὴν.

δὲν ἔφερα, μὰ πάντα μου τούτ' εἶν' ἡ πεθυμιά μου.
 Πόσους στρατιώταις ἔπιασα Ξητιανούς κ' ἐσκληάθωσά τση 15
 θυμᾶσσι, κ' εἰς τὰ χερίά σου δεμένους ἔφερά τση,
 κι' ἀκόμη 'θέλουν βρίσκεσθαι σὺν ξεῦρεις σφαλισμένοι
 σὲ σκοτεινότατη φλακῇ ὅλοι κηδενωμένοι,
 ἂν ὁ 'Ρινάλδος ἄτυχος δὲν εἶχε θανατώσει
 τόσους στρατιώταις μ' ἀκριβοῦς, κ' ἐκείνους νὰ γλυτώσῃ· 20
 ὁποῖός 'Ρινάλδος, ξεῦρετε, τ' ὄνομα μόνο σώνει
 τσῇ πρᾶξές τ' ὀλομόναχο 'ς τὸν κόσμον νὰ ξαπλώνῃ,
 ἐτοῦτος ἀνελύπητος ποῦ μ' ἔβλαψεν ἐτόσο,
 κι' ἀκόμη δὲν ἐμπόρεσα λίγο νὰ μ' ἐκδικηρώσω,
 κ' ἡ ἀτυχισμένη του πλειότερα μὲ κάνου μνησιμένη 25
 γιὰ νὰ μ' ἐκδικήσῃ ὡς πεθυμῶ νὰ μένω γδικηωμένη·
 κι' ὀγλήγορα νὰ γδικηθῶ 'ς τοὺς οὐρανοὺς ἐλπίζω,
 γιὰτὶ τοὺς φταίσταις πῶς χαλοῦν καλότητα γνωρίζω.
 Τοῦτο τὸ χέρι, τοῦτό μου τ' ἀδυνατὸ δοξάρι,
 τοῦτό μου τὸ σπαθὶ θαρρῶ, τοῦτό μου τὸ κοντάρι 30
 τοῦ θέλουν πάρει τὴ ζωή· μ' ὅλον ἐτοῦτ' ἂλ λάχῃ
 κανεῖς 'πού τσῇ στρατιώταις σου δύναμι τόση νὰ 'χῃ
 τὴν κεφαλὴν του χάρισμα κομμένη νὰ μοῦ δώσῃ,
 μὲ μεγαλύτατο 'ξιασμὸ θέλω τότε πληρώσει,
 τὴν ἐμαυτὴ μ' ἀντίμεψι μὲ θησαυρὸ περίσσο, 35

Στ. 14. πάντα τση τοῦτο ἦτο ἡ πεθυμιά. 15. ἔπιασα Χριστιανούς. 16. ἡπερᾶ τση. 17. ἐθέλα βρίσκεται. 20. κι' αὐτοὺς νὰ λευτερώσῃ. 21. ποιός. 22. κόσμος. 23. εἶναι ἀλύπητος. 27. οὐρανοῦς. 'Εν στίχοις 26-27 παρεμβάλλονται.

τὰ μοῦ 'καμε νὰ δηγηθῶ γιάντα καιρὸ δὲν ἔχω,
 σώνει με μόνο νὰ σοῦ πῶ γδικῆχ τὸ πῶς ξετρέχω.

Στ. 28. χαλοῦ. 31. θελεῖ τοῦ πάρει. 32. κιάνεις ἐκ τούς. 33. χάρισμα νὰ φέρῃ. 34. ξασμὸ. 35. ἐκυτὴ.

ἂν ἦναι καὶ ζητήξῃ μου, κάνω νὰ τοῦ χάρισω,
καὶ μάρτυρα τὸν οὐρανὸ καὶ σὲ τὸν ἴδιο βάνω,
ἀξιῶτάτ' ἐμου βασιλείᾳ, πῶς τὸ ζημιὸ τὸ κάνω.

ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΥΡΚΟΣ.

- Κόρη, ποτὲ μὴ κάμουσιν οἱ οὐρανοὶ νὰ σώσῃ
40 σαῖτ' ἀπὸ τῇ σπούρδᾳ σου τέτοιου φονιά νὰ δώσῃ,
γιατὶ καρδιά χωργιάτικη ποτέ τῇ δὲν τυχαίνει,
σὰν εἶν' κεινοῦ, ἀπὸ λόγου σου νὰ μείνῃ πληρωμένη·
κ' ἡ χέρα ἡ εὐγενικὴ κανένα δὲ σκοτόνει,
μ' ἀπὸ τὸν ἄδῃ τῇ νεκροὺς δύνεται νὰ σηκῶνῃ.
45 Σφαίνεις, νεράιδά μ' ὁμορφῇ, σφαίνεις γιὰτὶ ἀμνίζεις
πολλὰ ὅσο θές, καὶ παιδωμὴ λογιάζεις πῶς χαρίζεις,
δὲν εἶν' ἡ παῖδά σου ποτὲ παρὰ περίσσια χάρι,
καὶ σαῖτις πᾶσα καρδιά ζητ' ἀπὸ σὲ νὰ πάρῃ.
Σπαθὶ ἄλλοινοῦ τὸν ἄτυχον τοῦτον ἄς θανατώσῃ
50 κι' ἄς φέρῃ τὸ κεφάλιν του χάρισμα νὰ σοῦ δώσῃ,
ἐγὼ 'πηρετής νὰ γενῶ τάσσω τῇ μάνιτάς σου,
κι' ἄς πάψῃ ὁ τόσος σου θυμὸς κ' ἡ θερμὴ τῇ καρδιάς σου·
τάσσω σου τὸ κεφάλι του νὰ κόψω, καὶ νὰ βγάλω
τὴν ἄπονήν του τὴν καρδιά σήμερον χωρὶς ἄλλο.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΤΟΥΡΚΟΣ.

- 55 Καὶ σύ, ἀπ' ὁμπρὸς τοῦ βασιλεῖος κ' ἐμὰς μιλεῖς, ποιὸς εἶσαι;
ποιοὺς 'ς τούτῃ γιὰ καλλίτερον 'ς τὴ μάχῃ προσκαλεῖ σε;

Στ. 36. καὶ γδικήσῃ, τάσσω νά.

'Ἀντὶ Πρῶτος Τοῦρκος — 'Ἀδραστος.

Στ. 40. τὸ κείμενον κακῶς φέρον, μου, διωρθώθῃ κατὰ Α. σου. 42. σὺν κεινοῦ. 43. πληγὴ ποτὲ ἐκ τὸ χέρι σου ποτὲ τῇ δέ. 45. μανίζεις. 46. παιδωμάς. 49. ἄτυχος. 53. κεφάλιν. — 'Ἀντὶ Δ. Τ. Τσαζέρος. 55. ἐπὶ ἵππῳ.

κι' ἄλλ' εἶν' ἐδῶ, ποῦ τούτῃς σου τσῆ καύχῃς; περνοῦσι
μ' ἄληθινὰ καμώματα, καὶ πάλι δὲ μιλοῦσι.

ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΥΡΚΟΣ.

Πάντα μου πλεῖν καμώματα παρὰ μιλιαῖς λογιᾶζω
πῶς ἔχω, καὶ τὸ βασιλεῖδ' μάρτυρα 'ς τοῦτο κράζω 60
μὰ σένα, πρὶ μοῦ μίλησε; εἰς τέτοιο τρόπο, μνόγω
πῶς εἶχα κάμει νὰ 'χουσι τὸν ὕστερό τω; λόγο
τὰ χεῖλη σου τὸ σήμερον 'πὸ μὲν', ἂν ἐμπροστά μας
δὲν ἦτονε, καθὼς θωρεῖς, ὁ ἄξιος βασιλεῖξ μας.

(Εἰς τοῦτο τοὺς κάμνει ὁ βασιλεῖξ καὶ σωποῦσι, καὶ ἀπέ-
κεις λέγει πρὸς τὴν Ἀρμίντα).

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Κόρη περίσσια βγενική, ὡς εἶν' ἡ ὁμορφιά σου 65
πολλή, τόσ' εἶν' ἀπόκοτη κι' ἄδυνατ' ἡ καρδιά σου,
κι' ἄξιό' σαι νὰ θυμόνουνται γιὰ σὲ καὶ νὰ μανίζουν
τοῦτοι κι' ὅσ' ἄλλοι στρατηγοὶ τοῦ κόσμου σὲ γνωρίζουν,
κι' ὄντε τοὺς θεῖς ἀντίδικα τ' ἐχθροῦ σου τοῦ μεγάλου,
γιὰ σένα τῇ ζωῇ τῶνε σὲ κίνδυνο νὰ βάλλου. 70
Τοῦτο λοιπὸ νὰ κάμετε 'δέτε καθὼς τυχαίνει,
κ' ἡ δύναμίς σας μοναχὰ 'ς τοῦτο μεγάλ' ἄς γένη,
γιατὶ γδικηρόνοντας κι' αὐτὴ τὴν κορσιάν, ἀντάμη
θέλετε καὶ γιὰ λόγου σας ὄφελος πλείσιο κάμει.

Στ. 58. ἄλλοι εἶναι. — Ἄδραστος. 60. τότε κράζω. 61. δποῦ μοῦ μ.
μὲ τ. 62. νῆχσι τὸν ὕστερόν. 63. τὴν σ... ἐμπροστάς. 61. βασιλεῖξ.

Εἰς τοῦτο ὁ Σολιμάνος τὼς ἐκάνει νάτο μὲ τὸ χέριν του καὶ σω-
ποῦσι, κι' ἀπόκεις λέγει — Σολιμάνος. — 65. εὐγενική. 67. μανί-
ζου. 68. καὶ ὅσοι στρ... γνωρίζου. 69. ἡμέτερον ὅτι τοῦ, διορθωθὲν
κατὰ Α. 70. ζωὴν. Μεταξὺ στίχων 70-71 παρενθένται: Τότες γυ-
ρῆζει πρὸς τσῆ στρατηγούς. 72. μοναχάς. 73. αὐτὴ τῇ κορσιάν.

- 75 Πόσους ἐσκότωσ' ἀπὸ μάς στρατιώταις θυμηθῆτε,
 πόσα μάς κἀμνει ὀλημερνῆς πολλὰ κακὰ θωρεῖτε·
 τὸ δάσος πῶς ἐμέρωσε ξεύρετε μοναχός του,
 καὶ πόσος εἶν' ἐς τὴ χώρα μας ὁ χαλασμός δικός του·
 κ' ἔτσι πρεπὸ 'ναι πᾶσα εἷς μ' ὅλη τὴν ὀρεξίν του
- 80 νὰ πολεμήσῃ μετ' αὐτό, νὰ πάρῃ τὴν ζωὴν του,
 κι' ὅξ' ἀπὸ τὰ χαρίσματα τῇ κόρης τὰ μεγάλα,
 ὅποιος τὸ κάμῃ τάσσω του νὰ 'χῃ ἀπὸ μένα κι' ἄλλα.

ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΥΡΚΟΣ.

Μαζί του νᾶβῶ σήμερο σοῦ τάσσω νὰ μαλλώτῳ,
 τὴν κεφαλὴν του χάρισμα θὰ φέρω νὰ τοῦ δώσω.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΤΟΥΡΚΟΣ

- 85 Κ' ἐγ' ἄλλο τόσο τάσσω σας, κόρη καὶ βασιλεῖᾶ μου,
 'δεῖ θέλετε τὴ μπόρεσιν ἀπ' ἔχουν τ' ἄρματά μου.

ΤΡΙΤΟΣ ΤΟΥΡΚΟΣ.

Κ' ἐμεῖς οἱ ἄλλοι σὰν κι' αὐτοὺς δὲ θέλομεν ἀφήσει
 τοῦτον τὸν ἀπιστότατο μιὰν ὥρα πλεῖο νὰ ζήσῃ.

A P M I N T A .

- Τὴ δυνάμεις ὀλονῶν καλότατα γνωρίζω,
 90 καὶ τὸ 'Ρινάλλδο ἀπὸ σᾶς νὰ δῶ νεκρὸν ἐλπίζω.

Σ Ο Λ Ι Μ Α Ν Ο Σ .

Σὲ ζάλο μοῦ φανίσθηκε κ' ἐγροίκησα περὶ σο...

Στ. 76. κάνει... κακὰ πολλὰ. 77. ξεύρομε. 78. μόνιος εἶν' τῇ χώ-
 ρας. 79. γαῖς. 80. τῇ. 81. ὅξω' πού. -- "Ἀδραστος -- 84. τὴ κ... νῆ
 φ. -- Τισαφέρνος. 'Ἐν Α. παραλείπεται τό: Τρίτος Τούρκος, οἱ δὲ στί-
 χοι θεωροῦνται ὡς συνέχεια τῆς ἐμιλίας τοῦ δευτέρου Τούρκου (Τισα-
 φέρνου). 87. ὡσί. 88. τοῦτο... μυιάν... πλειά. 'Ἐν Α. παραλειπο-
 μένων τῶν προσώπων τοῦ Σολιμάνου καὶ 'Ρινάλλδου οἱ στίχοι 91-9.
 φέρονται ὡς συνέχεια λόγου τῆς 'Αρμίντας. 91. Σὲ λῆχο?

P I N A Λ Δ Ο Σ .

Χρειά 'ναι 'ς τὴ χώρα, στρατηγοί, μαζί σας νὰ γυρίσω,
κι' ὡς 'δοῦμε νᾶρθουν οἱ ὀχθροὶ νὰμποῦ νὰ πολεμήσου,
θέλετε βγῇ καὶ σεῖς ζῆμιό ποῦ 'στε νὰ σᾶς γνωρίσω .

(Εἰς τοῦτο ἔρχεται ὁ Γοφρέδος καὶ λέγει).

[Γ Ο Φ Ρ Ε Δ Ο Σ .]

Χρειά 'ναι κανεὶς νὰ πολεμᾷ καὶ νὰ μηδὲν ἀφίγη 95
τῇ δύνامي του, καὶ τσ' ἐχθροὺς πλειότερα νὰ πληθύνη.
'Ρινάλλδο, πῶς ἐμέρωσε, τὸ δάσο μοναχός σου,
τότ' ὅσο μοῦ 'ναι μπορετό, περίσσια φχαριστῶ σου,
γιατὶ μπορούμε πλειὰ καλλιὰ νὰ πολεμοῦμεν τώρα
τούτῃ τὴν δυνατώτατῃ κ' ἔτσι μεγάλη χώρα . 100
Κ' ἐκεῖνος ὁποῦ γέννησε κ' ἔβγαλε 'ς τὴν καρδιά μας
'ς τούτῃ τῇ μάχῃ νᾶρθώμε, ξέυρετε πῶς βοηθᾷ μας,
γὰ ν' ἀπομείνουν ἀπὸ σᾶς τόσοι του σκλαβωμένοι
δοῦλοι ἀπὸ τὴ σκλαδιάν τωνε μιὰν ὥρα λυτρωμένοι,
κι' ἁγίός του Τάφος ν' ἀνοικτῇ, μ' εὐλάβεια νάρθουσι 105
νὰ μπαίνουνσιν οἱ χριστιανοὶ νὰ τόνε προσκυνοῦσι.
Τώρα νὰ πολεμήσωμεν τυχαίνει 'ς τ' ὄνομάν του,
καὶ πᾶσα εἰς μας νὰ βληθῇ νὰ χύσῃ ἐκ τὴν καρδιά του
τὸς αἷμα, ὅσον ἔχυσε κι' αὐτὸς γιὰ νὰ μᾶς βγάλῃ

Στ. 93. ἐχθροὶ νὰ θενί. 94. πχοί 'στε νὰ σᾶς γνωρίσου. — Τότες
μισεύγουσι, καὶ προβαίνει ὁ Γοφρέδος μὲ τὸ 'Ρινάλλδο καὶ μὲ ἄλλους
στρατηγούς -- στ. 95. κιάνεις. 96. δύναμι τοῦ ἐχθροῦ τωνε. 97. δι-
σος. 98. εὐχαριστῶ. Μεταξὺ στίχ. 98-99 τὸ Λ. φέρει:

Κ' ἔλοι τως οἱ στρατιωτικί μου νὰ σοῦ 'ναι κρατημένοι
καὶ νὰ σοῦ δῶω πλειότερη πάντα τιμὴ τυχαίνει.

Στ. 99. πολεμοῦμε. 100. καὶ πεινιμένη χ. 101. ἀπὸ γέμισε κ' ἡ-
βαλε 'ς τῇ. 102. βοηθᾷ. 104. μινιά. 105. καὶ δ... νὰ μποροῦσι.
106. νὰ πηχίνουσιν. 108. τῇ. 109. ἤγυσεν ἐκεῖνος γιὰ,

- 110 ἐκ τῶν δαιμόνων τῇ σκλαβιά ἐκείνῃ τῇ μεγάλῃ.
 Τέσσαρ' ἀπὸ λόγου σας πρὸς τὰ τειχί' ἄς σιμώσου
 κι' ἄς κρᾶξουν ἄλλους τέσσαρους νὰ βγοῦσι νὰ μαλλώσου,
 κι' ὅχι νὰ μὴ δειλιούσινε τὸ ἄλλους, μὰ νὰ μποροῦσι
 μαζί σας δίχως ντῆρησι 'ς τὴ μάχῃ νὰ βρεθοῦσι.
- 115 Πρὸς τὰ παβιόνια σέρνομαι, κι' ἀποδεκεῖ μποροῦμε
 πῶς εἰς τὴ μάχῃ θέλετε διάξει νὰ συντηροῦμε.

P I N A Λ Δ Ο Σ.

- Γύρισ' ἀφέντῃ τὸ λοιπὸ, γιατί σὲ περιβόλι
 δὲν πᾶγουν περιδιάβασιν ἄλλοι ποτὲ τὴ σκόλη
 τέτοιας λογιῆς καλόκαρδοι, καθῶς ἐμεῖς 'ς τὴ μάχῃ
- 120 πᾶμε κι' ὁ, τ' εἶναι τοῦ θεοῦ ἡ δόξ' ἄς μᾶς ἐλάχῃ.
 (Εἰς τοῦτο μισεύγει ὁ Γοφρέδος, καὶ ὁ 'Ρινάλδος μὲ τῇ
 συντρόφους τοῦ παίζουσι τὴ μορέσκα καὶ δίδουσι σημάδι 'ς τὰ
 τειχία, καὶ τότε βγαίνουν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ μέσα ἓνα σκοῦδο).

P I N A Λ Δ Ο Σ.

Σημάδι μᾶς ἐδείξουσι πῶς ἔχουσι νὰ βγοῦσι,
 τὴν πόρτ' ἀνοίξαν κ' ἔρχονται 'ς τὸν πόλεμον νὰ μποῦσι.
 (Εἰς τοῦτο βγαίνουν τέσσερες Τοῦρκοι, καὶ παίζοντας τὴ
 μορέσκα πέφτουν σκοτωμένοι οἱ Τοῦρκοι, καὶ ὁ 'Ρινάλδος λέγει).

Στ. 110. τῶ δαιμόνων. 111. σας στρατιωταῖς ἄς σιμ. 114. 'ς τὸν
 πόλεμον νὰ μποῦσι. 115. σέρνομαι. 118. δὲμ πάει γιὰ π. ἄλλος. 119.
 καλόκαρδος. 120. θεοῦ δόξ' σὲ μᾶς ἄς λ. — Εἰς τοῦτο μισεύγει ὁ
 Γοφρέδος, καὶ ὁ 'Ρινάλδος μὲ τῇ συντρόφους τοῦ χορεύοντος δείχνει
 σημάδι πρὸς τὰ τειχία, καὶ οἱ Τοῦρκοι τὴν ἐδύχου ἀπὸ τὰ τειχία
 ἓνα σκοῦτάρι γιὰ σημάδι, καὶ θεωρῶντάς το ὁ 'Ρινάλδος λέγει.

Στ. 122. ἐνοίξῃ. — Εἰς τοῦτο βγαίνουν ἀπὸ μέσα Τοῦρκοι καὶ
 χορεύουσι τὴ μορέσκα καὶ 'ς τὸ ὑστερον πέφτουσιν οἱ Τοῦρκοι σκο-
 τωμένοι, καὶ ὁ 'Ρινάλδος λέγει πρὸς τὸ θεό.

P I N A Λ Δ Ο Σ .

Μόνον ἡ δόξα κ' ἡ τιμὴ ἐσέν' ἄς εἶν' δοσμένη
 τουνῆς τσῆ νίκης σήμερο, Χριστέ, κ' οἱ σκοτωμένοι
 τοῦτοι τῶν ἄλλονῶν τῶνε τόση τρομάρ' ἄς δώσου 125
 νὰ μὴν ἀποκοτήσουσι πλειόν τους νὰ μᾶς σιμώσου .

(Εἰς τοῦτο μισεύγει ὁ Ῥινάλδος μὲ τοὺς συντρόφους του,
 κ' ἔρχονται οἱ δαίμονες καὶ σηκώνουν τοὺς σκοτωμένους· καὶ
 τελειώνει τὸ Ἰντερμέδιο).

Στ. 123. μόνον ἐσέναν ἡ τιμὴ κ' ἡ δόξα ἄς. 126. ἀποκοτήσουνε
 πλειό τως νὰ μᾶς μαλλώσου .

Ἡ μετὰ τὸν στίχον 126 σημείωσις λαίπει παρὰ Α. σημειοῦντι μόνον· Καὶ ἔτσι φινίρει τὸ τρίτο Ἰντερμέδιο .

ΠΡΑΞΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ.

Σ Κ Η Ν Η Π Ρ Ω Τ Η .

ΝΕΝΑ καὶ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Ν Ε Ν Α .

Μὲ τόσο φόβο καὶ καῦμὸ τὰ πόδιά μου σαλεύγω,
ὅπου δὲ ξεύρω ποῦ πατῶ, κ' εἰς ποιά μερὰν ὁδεύγω.
Φεύγω, καὶ ποῦ νὰ πᾶ χωστῶ, γῆ ποῦ νὰ πᾶ νὰ δώσω;
δὲ ξεύρω ἡ κακορροϊζικὴ σήμερ' ἂν ἐγλυτώσω!

- 5 Ὡρου, καὶ γιάντα, μοῦρᾶ μου, μ' ἐκράτεις τὴν καῦμένη
τόσον καὶρὸν ἀρίφνητο 'ς τὸν κόσμον φυλαμμένη;
γιάντα δὲν ἔχανα τὸ φῶς, κιᾶ; νὰ μὴ δὲμποροῦσι
τ' ἀμμάτιά μου τὸ σήμερον τόσα κακὰ νὰ δοῦσι!

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ .

- Μεγάλ' ἀνακατώματα καὶ ταραχὴ περίσσα
10 μοῦ 'πασι πῶς 'ς τοῦ βασιλίου τὸ σπίτι ἐγροικῆσα,
κ' ἦρθα νὰ μάθω ποί' ἀφορμὴ τὴν ἔχει καμωμένη·
μὰ τῇ Χρυσόναμῃ θωρῶ περίσσα πρικαμένη.

Ν Ε Ν Α .

Ὀϊμένα, Ἐρωφίλῃ μου, καὶ πόσον φόβον ἔχω,
μόνον γιὰ τὸν κύρη σου τόσ' ἄπονον κατέχω.

Στ. 2. ἀποῦ. 3. λείπει -- νὰ πᾶ. 5. ἐκράτεις. 7. ἔχανα. 8. τὸν
σίμ. τόσο κακὸ. 10. σπίντιν.

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Πῶς πάγει τοῦτο; δὲ μπορῶ παρὰ νὰ τσῆ σιμῶσω
νὰ τῇ ῥωτήξω, ποι' ἀφορμὴ τῇνέ πρικαίνει τόσο. 15

N E N A.

Μὰ γιάντα στέκομ' ἔδεπα, γιάντ' ἀποδῶ δὲ βγαίνω,
κί ὅπου θωροῦν τ' ἀμμάτια μου νὰ πορπατῶ νὰ πηαίνω;
Μὰ πῶς ἡ κακορροϊζικη, πῶς ἤμπορῶ ν' ἀφήσω,
τὴν Ἐρωφίλη μοναχὴ 'ς τόσον καῦμὸ περίσσο; 20

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Γιὰ ποι' ἀφορμὴ, Χρυσόνομη, κλαίγεις κί ἀναστενάζεις,
καὶ τσ' Ἐρωφίλης τ' ὄνομα 'ς τὰ κλάυματά σου κράζεις;

N E N A.

Δὲ ξεύρεις ἴντα γίνηκε 'ς τοῦτο τὸ βουλισμένο
σπίτι; μ' ἀποῦ τὸ στόμα μου θέλεις τὸ πρικαμένο
νὰ τὸ γροικῆσης, σύμβουλε, πάλι γιὰ νὰ καγοῦσι 25
τὰ χεῖλη μου χειρότερ' ὄντ' εἰς τοῦ μιλῶσι!

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Δυὸ βασιλειάδων προξενιαῖς πλούσω καὶ μπορεμένω,
πῶς μὰς ἐφέρα σήμερο μόν' ἔχω γροικημένο
γιὰ τσ' Ἐρωφίλης τὴν παντρειά· μὰ τοῦτο νὰ σοῦ δώσῃ
χαρὰ 'πρεπε, κί ὅχι ποτὲ καῦμὸ καὶ πρίκα τόση. 30

N E N A.

Πρᾶμμ' ἄλλο μεγαλῆτερο μὲ κίμνει καὶ θρηνοῦμαι,
καὶ τσ' Ἐρωφίλης, σύμβουλε, τὸ θάνατο φοβοῦμαι.

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Σὲ χίλια μέρη μ' ἔκαμες τὸ νοῦ μου νὰ σκορπίσω,
μὰ τὴν ἀλήθεια δὲ μπορῶ νὰ βρῶ καὶ νὰ γροικῶσω.

- 35 γιὰ τοῦτο σὲ παρακαλῶ, νὰ ζήσῃ τὸ κορμί σου,
τὸ πρᾶμμα σὲ κοντολογιά, 'σὰ στέκει, μοῦ δηγήσου.

N E N A.

- Τὸ πρᾶμμα ποῦ 'ναι φανερὸ 'ς τὸν κόσμον ἀπατόν του,
κουρφὸ νὰ τὸ κρατῇ κάνεις δὲν πρέπει τῷ φιλῶν του·
πόθος μεγάλος καὶ πολὺς 'ς τὴν Ἐρωφίλῃ ἀντάμῃ
40 μὲ τὸν Πανάρετο χωστὰ νὰ παντρευτοῦ εἶχε κάμει,
καὶ σήμερον ὁ βασιλείος, δὲ ξεύρω 'ς ἵντα τρόπο,
τὸ γροίκεσε, κ' ἐκ τὸ θυμὸ μῆδ' ἐς κανένα τόπο
χωρεῖ, μ' ὡς λειόντας πορπατεῖ, καὶ μοναχὰς μουγκᾷται,
καὶ θάνατο πολλὰ πικρὺ καὶ τῶν δυονῶ 'πονᾷται.

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ.

- 45 Ὀϊμένα, κ' ἵντα σοῦ γροικῶ, Χρυσόνομη... ἔσφαξές μου
μὲ τὸ μαντάτο τὴν καρδιά, ὁποῦρθεσ κ' ἔδωκές μου!

N E N A.

- Σύμβουλε, δὲν κατέχω πῶς τὰ μέλη μουμποροῦσι
σὲ τόση πρίκα καὶ καῦμὸ [τὴν] σήμερο καὶ ζοῦσι·
τὸ νοῦ μου κάτεχ' ἔχασα, κ' ὅλα τὰ λογικά μου,
50 κ' ἓνα μαχαῖρι δίστομον ἔσφαξε τὴν καρδιά μου·
γιατὶ ἔχω τσ' Ἐρωφίλης μου τὴν πρίκα τὴ μεγάλη,
κ' ἀπελπισμένη ὀλοτενιά; στέχω γιὰ μένα πάλι,
γιατὶ ὅσοι καὶ γροικήσουσι τὸ πρᾶμμα, δὲμποροῦσι
παρὰ πῶς ἔβαλα κ' ἐγὼ 'ς τοῦτο βουλὴ νὰ ποῦσι·
55 κ' ἐγὼ, κατέχει τ' οὐρανὸς καὶ κεῖνος, ἀπ' ὀρίζει

Στ. 37. κόσμον μοναχόν του. 38. κιάνεις. 39. πολὺς τήν. 40. τὸ
Π. 42. κιάνένα. 43. μὲ ὡς... μοναχός. 44. πολλὰ κακὸ καὶ τῶν
ἰδὺ ἀπονᾷται. 45. σ' ἀγροικῶ... ἔσφαξές μου. 46. ἀπ. 47. δέ. 49.
ἔχασα, κάτεχε. 50. δίστομο ἔσφαξε τή. 51. τὴ πρ. 52. ὀλότεν. 53.
κ' ἀγροικ. 54. ἔβαλα.

τὸν κόσμον, καὶ ὅλα τὰ κουρφὰ πᾶσα καρδιάς γνωρίζει,
 πῶς μοναχὰς τὸ σήμερον, μὲ ἄμετρή μου πρίκα,
 τοῦτο τὸ πρᾶμμα τ' ἄπρεπο τ' αὐτιά μ' ἀφουκραστῆκα.

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ .

Ἦφρου, ποιὸς τῶθελεν εἰπεῖ, 'ς τόσῃν ταπεινωσύνῃ,
 σὲ τόσῃ τάξϊ κ' εὐγενιά, ποῦ 'χεν ἡ κόρη ἐκείνη, 60
 τσ' ἀγάπης πάθῃ καὶ φωτιαῖς Πόθου νὰ κατοικοῦσι,
 τ' ἀμμάτια νὰ κομπόνοῦσι νὰ μὴν τὰ συντηροῦσι;
 γῇ ποιὸς γιὰ τὸν Πανάρετο 'ς τὸ νοῦν του τῶχε βάλει,
 ἀποῦ 'τον τόσα φρόνιμος, τετοιᾶς λογῆς νὰ σφάλλῃ!

Ν Ε Ν Α .

Τὸ ροιζικὸ καμμιά φορὰ τὸ νοῦν τ' ἀθρώπου παίρνει, 65
 κ' εἰς τοῦτα τὰ μπερδέματα, σύμβουλε, τότε φέρνει,
 γιὰ νὰ μπορῇ πᾶσα καλὸ κι ἀνάπαψιν του πρώτη
 νὰ τοῦ γυρίσῃ σὲ κακὸ κ' εἰσὲ πολλὴν πικρότη.
 Νὰ ζῆς, μὴ δῆς τὸ κρῖμά τως, πολλὰ παρακκλῶ σε,
 μὰ 'ς τὸ μπορεῖς καὶ δύνεσαι βοήθειζ τῶνε δῶσε. 70

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ .

Μάρτυρα βάνω τὸν θεόν, τὸ πῶς ποτ' ἀπὸ μένα
 δὲ θέλω λείπει 'ς τὸ μπορῶ, γιατίι ἔτσι καὶ τὸν ἔνα
 'σάν καὶ τὸν ἄλλον ἀγαπῶ 'ς τούτῃ μου τὴν ἀγκάλη,
 μπορῶ νὰ πῶ τσ' ἀνάθρεψ, μᾶν' ἡ δουλειὰ μεγάλη,
 κι' ὁ βασιλεὺς ἀψόθυμος, κι' ἀληθινὰ ν' ἀρχίσω 75
 τρομάσω 'ς τούτῃν τῇ δουλειᾷ λόγο νὰ τοῦ μιλήσω.

Στ. 57. τὴν σήμ. 58. ἐφουκραστῆκα. 59. τίς τὸ 'θαλ... τόση. 62. κι' ὅλους νὰ τσῇ κομπόνοῦσι νὰ μὴν τό. 64. 'το. 65. κι' ἀμμά... τὸ νοῦ. 67. ἀνάπαψι του ἢ πρώτη. 68. πολλή. 69. τὸ σφάλλμz τως. 70. τῶς ἐπῶσε. 71. δίδω τὸ θεό. 72. 'ς τὰ μπ. 73. σὲ καὶ τὴν ἕλλη ἀνάθρεψα 74. γιὰ ὅπως περισσὰ τσῇ ἀγαπῶ, μὰ 'ναι.

- Μ' ὄλον ἐτοῦτο δὲ θαρρῶ τίβοτας νὰ τῶς κήμη,
 παρὰ νὰ πιάσῃ τῇ βουλῇ καὶ τῇ δικῇ μ' ἀντάμῃ,
 καὶ τότες θέλω βρῇ κἄμμιά στράτα νὰ τῶς βοηθήσω,
 80 καὶ τὴν πολλήν του μάνιτα καὶ τὸ θυμὸ νὰ σῶσω.
 Μὰ 'πέ μου, 'ς τόση ταραχὴ τ' ἔχει ἀποκαμωμένο
 τὸ δόλιο τὸν Πανάρετο;

N E N A.

Σφικτὰ καδενωμένο

- τόνε κρατεῖ 'ς μιὰ κάμερα μὲ βλέπησι μεγάλη,
 καὶ δὲν ἀφίνει οὐδεποσῶς νὰ τοῦ μιλήσουν ἄλλοι.
 85 καὶ τσ' Ἐρωφίλης ἄρχισε περίσσα θυμωμένος
 νὰ λέγῃ χίλιαις ἐντροπαῖς, κ' ὡσὰν ἀφωρμισμένος
 τὰ ροῦχά τ' ὅλα ξέσκισε, κ' ἡ μάνιτά του ἡ τόση
 πολλαῖς φοραῖς τὸν ἔφερε νὰ τήνε θανατώσῃ.
 Κ' ἐγὼ ἐκ τὸν φόβο μ' ἔφυγα τέτοιο θυμὸ περίσσο,
 90 καὶ τώρα πάλι στέκομαι ξοπίσω νὰ γυρίσω,
 γιὰτὶ δὲ μοῦ 'ναι μπορετὸ ν' ἀφήσω, σύμβουλέ μου,
 μόνια τὴν Ἐρωφίλη μου 'ς τόσον καῦμὸ ποτέ μου.

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ.

- 'Σ τὴν Ἐρωφίλη γύρισαι ποῦρι, καὶ μὴ φοβᾶσαι
 'ς τούτῃ τῇ τὴν καχομοιργιὰ παρηγοριά τῇ νὰ 'σαι,
 95 καὶ θεὸς τσ' εἰπῆς ἐκ λόγου μου, πῶς τὸ θυμὸν αὐτῇ
 τοῦ βασιλαιοῦ, ὡς κ' ἂν ᾔν' πολὺς, λογιᾶζω πῶς τοῦ σῶσω.

Στ. 78. νὰ πάρῃ. 79. κἄμμιά... βοηθήσω. 83. μινί. 85. ἔρχε-
 σε. 88. ἤφερε. 89. φόβον ἤφυγα 'ς τόσο. 90. πάλι, σύμβουλε στέ-
 κω νά. 91. μπορετὸ ποτέ μου ἐγὼ ν' ἀφήσω. 92. καῦμὸ περίσσο. ὅ-
 ἀπὸ λόγου.

N E N A .

Σύμβουλε, μὲ τὰ λόγια σου πᾶ τὴν παρηγορήσω,
καλὰ καὶ στρέφω μὲ πολὺ φόβο μου καὶ περίσσο .

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ .

Πήγαινε μὲ καλὴν καρδιά, κί' ἂν ἦτο μπορετό μου
νὰ τῶς βοηθήσω, κάμνω το καὶ μὲ τὸ θάνατό μου .

100

Σ Κ Η Ν Η Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Η .

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ μοναχός .

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ .

Μηδὲ κανεῖς, καθὼς θωρῶ, φρόνεσιν ἔχει τόση
νὰ δύνεται τὴν δρεξιν τινὸς ἄλλου νὰ γνῶσῃ ·
γιατὶ τὰ λόγια τὰ ψευστά, κ' ἡ ὄψι τοῦ προσώπου
τὰ πάθη καὶ τῇ λογισμοὺς χώνουσι πᾶς ἀθρώπου .
Σὲ πόση τάξι σήμερο, [ς] πόση ταπεινωσύνη, 105
'ς πόση περισσαν εὐγενειὰ σφάλμα τοῦ Πόθου ἵγινῃ !
Ποιὸς [ς] τῇ πολέμους δυνατός, 'ς τὸν κόσμον γνωρισμένος,
τὸ' ἀγάπης τὰ μπερδέματα βρίσκειται σκληρωμένος !
καλὰ πολλὰ τὸ λίσινε, πῶς 'ς ! τᾶμυρφα χορτάρια
δράκοντες χώνουνται ζημιὶ κί' ἀγριώτατα λειοντάρια · 110
κ' ἐκεῖ ποῦ τρέχουν ποταμοὶ μὲ δίχως νὰ κτυποῦσι,
μὲ φόβο μεγαλείτερο πρέπει νὰ τῇ περνοῦσι .
Μὰ 'ς τοῦτο ἀπ' ἀνάμεσα τουνῶ τῶν δυῶν ἐγίνῃ
πλειὰ φταίγει κρίν' ὁ βασιλειός, παρὰ ποῦ φταῖσι κεῖνοι ·

Στ. 10). κάνω. 101. κανεῖς, ὡσά... φρόνεσιν. 103. ψευτά. 106.
ἐγίνῃ. 109. τὰ ὁμορφα. 111. ἀποῦ τρέχου οἱ ποτ... νὰ βροντοῦσι.
113. τοῦτον... τῷ δ. 114. ποῦ φταῖν' αὐτῆνοι.

- 115 γιατί ὅσ᾽ ἂν νὰ μὴν ᾔθελεν ἔχει γυναίκα· γνώμη
 κ' ἡ θυγατέρα τ' ἐκείνου, μηδὲ ποτὲ τ' ἀκόμη
 ὅσ᾽ ἂν μὴ δὲν ἐκάτεχε πόση φωτιά γεννοῦσι
 τοῦ νειοῦ τὰ χεῖλη ὄντ' αἰλουῖν, τ' ἀμμάτια ὄντ' ὠροῦσι
 ἔς τὸ λογισμὸ μιᾶς κορασιᾶς, καὶ πῶς δὲ φτάν' ἡ γυνὴ
 120 τ' ἀθρώπου ἀποῦ τῇ μπόρῃ τοῦ Πόθου νὰ γλυτώσῃ,
 τόσα τσ' ἀφῆκε θαρρετὰ κ' ἐσμίγα πάντ' ἀντάμα,
 ὥστ' ἀπ' ἀνάμεσά τωνε, τῶχε νὰ γίνῃ ἐκάμ·
 Μιὰ κορασιὶδ' εὐγενικὴ κι' ὁμορφοκαμωμένη,
 μὲ τόσα πλούτη ἔς ἀφεντιαῖς καὶ χάδι' ἀναθρεμμένη,
 125 τόσα συχνὰ ἔς μιὰ κατοικιὰ νὰ πράσῃ καὶ νὰ σμίγῃ
 μὲ κοπελιάρην ὁμορφὸν σὲ βλέψησιν ὀλίγη,
 λωλὸς θέλ' εἴσται ὅποιος θαρρεῖ πῶς δὲ μπορεῖ νὰ ξάψῃ
 φωτιά τσ' ἀγάπης· μέσα τως τὰ μέλη τως νὰ κάψῃ·
 Τὸν Ἑρωτα κατέχομε πῶς πάντοτε γυρεύγει
 130 μὲ τὸ δοξάρι κοκιαστὸ τσ' ἀθρώπους νὰ δοξεύγῃ·
 καὶ κεῖνοι πῶχουν τὴν καρδιά πέτρινη καὶ μποροῦσι
 τσῇ δύνاميς του τσῇ πολλῇς νὰ παραινισταθοῦσι,
 λίγοι ἔς τὸν κόσμον βρίσκουνται, γιὰ κεῖνο δὲν τυχαίνει
 φωτιά μὲ τὰ λινόξυλα νᾶν ἀνακατωμένη·
 135 Μὰ ἔδῳ θωρῶ τὸ βασιλεῖον περισσὰ θυμωμένο,
 νὰ τοῦ σιμῶσω χάνομαι, κι' ὅλος ἀποκρυγαίνω

Στ. 117. πόσαις φωτιαῖς γεμοῦσι? 118. ὅσους νειοῦ... μιλοῦ...
 ὄντες. 119. κορασιᾶς ποτὲ δὲ φτάνει. 120. μηδὲ κιᾶμνιὰ ἐκ τῇ μπό-
 ρῃ. 121. ἐφῆκε. 124. κι' ἀφεντιαῖς. 126. ὀλίγη. 129. πάντα τῶν.
 130. κοκιαστὸς. 131. ἀπ' ἐχού. 133. γιὰ τοῦτο δέ. 135. Μὰ δέ?

Σ Κ Η Ν Η Τ Ρ Ι Τ Η .

ΒΑΣΙΛΕΑΣ καὶ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Πίστι, 'ς ποιὸ τόπο βρίσκεσαι τὸ σήμερο χωσμένη,
 κ' εἰς ἄθρωπο δὲ φαίνεσαι 'ς ὅλη τὴν οἰκουμένη!
 'ς ποιά μάκρη τῆς Ἀνατολῆς, 'ς ποιὰν ἐξοριά τῇ Δύσει
 140 σοῦ φάνηκε γιὰ παῖδα μας νὰ πᾶ νὰ κατοικήσῃς,
 κι' ἀποῦ τσ' ἀθρώπους πλεὶς κανεῖς μὴν ἀνημένη νὰ 'χῃ,
 παρὰ κακὸν ὀγιά καλό, παρὰ γι' ἀγάπη μάχη.
 Βλέπετε τὸν Πανάρετο τὸν εἶχ' ἀναθρεμμένο,
 'ς τόσο καλὸ ποῦ τῶκαμα πῶς μ' ἔχει ἀντιμεμένο;
 145 μὰ φαριστῶ τὸν οὐρανὸ πῶς τῶμαθα νὰ δώσω
 πλέρωμαν ἄξιο σήμερο 'ς τὸ κρίμα του τὸ τόσο.
 Μὰ μὲ τὴν ὥρα συντηρῶ τὸν συμβουλάτορά μου,
 ν' ἀφουκρυστῇ τὴν πρίκα μου καὶ τὴν κακομοιριά μου.

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ .

Ψηλότatzέ μου βασιλεῖ, ἂν εἶναι καὶ δοσμένο
 τῶν δουλευτάδων τῶν καλῶν καὶ τῶν ἐμπιστεμένω
 150 τὴν πρίκα τ' ἀφεντός τῶνε καὶ κεῖνοι νὰ μαθαίνουν,
 γιὰ νὰμποροῦ 'ς τὸ δύνουνται νὰ τῶς τήνε λιγαίνουν,
 'πέ μου τὴν πρίκ' ἀποῦ κρατεῖ τὴν ὄψι σ' ἀλλαμένη,
 γιὰτὶ κατέχεις πῶς πιστὰ θέλ' εἴσται φυλαμμένη.

Στ. 137. τὴν σήμερο. 138. ἐξοριά. 140. φάνιστη... πῆς. 141. μπλεὶδ κιάνει. 146. ἄξιο... σφάλμα του. 149. κ' εἶν' δοσμ. 150. τῶ δουλευτάδω τῶ καλῶ. 151. μαθαίνου. 152. ἐλιγαίνου. 154. γιὰτὶ σοῦ τᾶσσω πῶς π.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

- 155 Σύμβουλε μπιστεμένε μου καὶ συνανάθροφέ μου,
τὴν πρίκα μοῦ 'ναι τὸ πρεπὸ νὰ μάθῃς ψαίνεται μοι,
γιά νὰ γνωρίσῃς σήμερο πῶς μ' ἔχει πλερωμένα
τόσα καλὰ ὁ Πανάρετος ποῦ τῶχῳ καμωμένα·
καὶ πῶς ἡ θυγατέρα μου, ἀποῦ γιά κείνη ἐθάρρου
160 πῶς εἶχασιν ἡ ἔγνοιαίς μου νὰ πάψουν μονητάρου,
μ' ἔκαμεν ἐκ τὴν ἐντροπὴ νὰ μὴ μπορᾷ στραφοῦσι
τ' ἀμμάτια μου κανένα πλειὸ 'ς τὸ πρόσωπον νὰ δοῦσι.

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ .

Πρικότατην ἀρχὴ γροικῶ, καὶ πρὶν τὴν τελειώσῃς,
βάνῳ 'ς τὸ νοῦ μ', ἀφέντη μου, ποιά πρίκα θὰ μοῦ δώσῃς.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

- 165 Γροίκα μου, σύμβουλε, λοιπὸ πλείσι κα μὲ πονέσῃς,
καὶ τὴν καυμένη μου καρδιὰ λίγο νὰ μοῦ συστήσῃς,
γιατὶ τὴν ἀνεκάτωσεν ἡ ἄμετρή μου πρίκα,
κί ὁ λογισμός μου ἐχάθηκε, κί ὅζῳ τοῦ νοῦ μ' ἐβγήκα.

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ .

- Πρίκα δὲν εἶναι τὸ πρεπὸ μὴδὲ καμμιά ν' ἀφήσῃ
170 τῇς ἀφεντιᾶς σου ἡ φρόνεψι ποτὲ νὰ τὴ νικήσῃ,
μὰ κατὰ τὸ συνηθί τση πρέπει, 'σὰν πρῶτα· πάλιν,
νὰ γνωρισθῇ γιά δυνατὴ παρὰ 'ς τὸν κόσμον ἄλλῃ.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Δὲν εἶν' ἡ πρίκα ἡ σημερνὴ 'σὰν τσ' ἄλλαις, σύμβουλέ μου,
λόγισσαι, μεγαλειότερη δὲ μ' ἤρρηκε ποτὲ μου.

Στ. 160. ἔχουσιν... πάψου. 162. κιάνένα μπλειὸ 'ς τὸ πρόσωπο
164. νὰ μοῦ δ. 166. συστήσῃς. 167. ἀνεκάτωσε. 171. τὸ πρῶτο πρέπει
πάλι. 174. εἴρηκε.

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ .

Μὲ φόβο κ' ἔγνοι' ἀμέτρητη στέκω νὰ τὸ γροικήσω,
γιατὶ τὸ πρᾶμμα δὲ μπορεῖ νὰ 'ναι παρὰ περίσσο. 175

Β Α Σ Ι Α Ε Α Σ .

Θωρῶντας τόσα κλάυματα 'ς τούτη τῇ θυγατέρα,
τὴν ἄτυχη καὶ τὴν κακὴ τῇ σήμερinh ἡμέρα,
'σάν εἶπα κι' ἀποφάσισα καὶ θέλω χωρὶς ἄλλο
νὰ τὴν παντρέψω διχωστές ἄργητα πλεῖο νὰ βάλλω 180
'ς τὴ μέση, καὶ λογιζῶντας τὸ πῶς, γιατί' ἐλυπᾶτο
τάχα νὰ μᾶς ξεχωριστῇ, τόσα πολλὰ θρηῶτο,
ἔστειλα τὸν Πανάρετο νὰ πᾶ νὰ τσῇ μιλήσῃ,
νὰ συβασθῇ νὰ παντρευτῇ... θῶρει ἀνέν κ' ἡ φύσι
'ς τὸν κόσμον ἔκαμε λωλὸν ἄθρωπο σὺν ἐμένα, 185
κι' ἀνέν καὶ πρέπη μου κχλὰ τὰ μῶχει καμωμένα!

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ .

Μηδὲ σκοτύνεσαι, γιατί' 'ς ἄλλο νὰ σοῦ γυρίσῃ
δὲν ὦλπιζες, καθὼς μπορεῖ κἀθ' ἓνας νὰ γνωρίσῃ.

Β Α Σ Ι Α Ε Α Σ .

Δὲν τ' ὦλπιζα, μὰ βλέπω το, κ' εἶναι μου χρειὰ νὰ κλίνω
τὴν κεφαλή, τὸ θέλησεν ἡ τύχη νὰ πομείνω! 190
Μ' ἀπῆς αὐτὸς ἐδιάβηκε, 'ς λιγάκιν ἀπ' ὀπίσω
νὰ ξαναπάγω ἐλόγισα κ' ἐγὼ νὰ τσῇ μιλήσω·
κ' ἐκίνησα ὀλομόναχος, καὶ σιγανὰ σιμόνω
'ς τὴν κόμερά τση, καὶ διχῶς μιλιὰ κἀμμιὰ σηκώνω
τση πόρτας ὀζω τὸ πανί, (ὀϊμέναν ὁ καυμένος, 195

Στ. 175. ἔγνοιαν ἄμετρη... τῇ γροικ. 179. ἐποφάσισα, κ' ἤθελα. 180.
τή... μὲ δίχως ἄργητα μπλεῖο. 182. μᾶς ἐχωριστῇ. 184. θῶργις ἐν
ἱσως καί. 185. ἤκαμε. 186. τό. 188. ἤλπιζες. 189. ὦρπιζ. 190.
τύχης. 191. Ἀπῆς. 194. 'ς τῇ... κιαμμιὰ.

- κιζ· ἤθελά 'στ' ὀλότυφλος, γῆ ποῦρι ἀποθαμένους·¹⁾
 κ' εἰς ἓνα τσ' ἠῦρηκα θρονί κ' ἐκάθουντα μὲ πλεῖσο
 θάρρος· καὶ κεῖν' ἀποῦ 'τονε, σύμβουλε, πλεῖα περίσσο,
 τὸ χέρι κράτιε γεῖς τ' ἄλλου μ' ἀγάπη καὶ μὲ θάρρος·
 200 ὦφου, καὶ ποῦ 'τον ὀγιά μὲ τότες, ὁ δόλιος Χάρος!

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

ὦφου θωριά πρικότατη, χίλια κομμάτια κρίνω
 νάχε γενῆ πᾶτα καρδιά 'ς τὸ χαλασμὸν ἐκεῖνο.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

- ὦ μ' εἶδαι· χαθήκησι, κί ἀδυνατὰ 'τρομάξα,
 κ' ἡ ὄψεις τως καὶ τῶν δυὸ ζημιὸν ζημιὸν ἀλλάξα,
 205 κί' ἀρχίξα νὰ σκεπάζουσι μὲ τρόπον ἓνα κί' ἄλλο
 καθὼς ἡ ὥρα τσ' ἔρταξε τὸ κρῖμα τὸ μεγάλο.
 Μ' ἀπῆτις ἐγνωρίσασι, πῶς λόγια νὰ μοῦ δώσου
 δὲν ἦτο μπορετόν τωνε, νὰ μοῦ ξεφανερώσου
 τὸ σφάλμα τω· ἐβάλλησαν γονατιστοὶ ὀμπροσθὰ μου,
 210 καὶ νὰ 'χω λύπησι 'ς αὐτοὺς 'ς τό 'στερο λέγοντάς μου.

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Οἰμένα, κ' ἴντα ἀμέτρητη πρίκα γροικᾷ ἡ καρδιά μου,
 φχαριστημένος ἤμουνε νὰ 'ναι κουρὰ τ' αὐτιὰ μου.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

- Λόγιασαι πῶς ἀπόμεινα, πρίχου τὸ πῶ ἀπατός μου,
 τὰ πόδια μου ἐκοπήκασι, καὶ θάμπωσε τὸ φῶς μου·
 215 ἐλόγιασα νὰ σκοτωθῶ, ἤρθέ μου νὰ γλακίσω,
 τὴν κεφαλὴ μου, σύμβουλε, 'ς τὸν τοῖχο νὰ ττακίσω·

Στ. 196. γῆ τυφλός. 198. σύμβουλε, ἀποῦ 'το τὸ περ. 199. ἐκρίτα.
 202. στοχασμὸν. 203. εἶπαι. 204. ὄψι... ἰδὺς τότες γιαμὴν ἑλλί-
 ξι. 205. κί' ἐργίσι. 206. ἤφταξε. 213. ἐπόμεινα. 214. τὰ λόγιά μου.

μὰ πάλι δὲν ἠθέλησα νὰ χάσω τὴ ζωὴ μου,
 δίχως νὰ κάμω κ' εἰς τσῆ δυὸ τέλεια τὴν δίκηωσί μου.

Ἔτσ' ἔκκαμα καὶ πιάσασι τὸν ἄπιστον αὐτόνο,
 καὶ σφαλισμένο τὸν κρατῶ, γιὰ νὰ τοῦ δείξω μόνο 220
 πῶς νὰ μὴν εἶχε γεννηθῇ ἦτον καλλίτερόν του,
 γῆ, πρίχου μπῆ 'ς τὸ σπίτι μου, νὰ δῇ τὸ θάνατόν του.
 Μὰ πρίν τοῦ κάμω τίβοτας, νᾶρθης ἐμήνυσά σου,
 (κι' ἀποστολάτορας θαρρῶ νὰ 'ναι 'ς τὴν κατοικιά σου,) 225
 γιὰ νὰ γροικῆσης τὴ δουλειὰ τούτη, καὶ ναῦρης τρόπο
 νὰ 'γδικηθῶ, κ' ἡ γδίκη μου ν' ἀρέσῃ τῶν ἀθρώπων.

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ .

Τὸ δὲν κατέχει ἀφέντης μου, δὲ γνῶθει ὁ δουλευτῆς του,
 μ' ἀπῆς τ' αὐτιά τοῦ φαίνεται νὰ δώσῃ τσῆ βουλῆς του,
 θέλω συσφίξει τὴν καρδιά λίγο ν' ἀποκοτήσῃ,
 τὴν αἰσθησι νὰ συσταθῇ, τὴ γλῶσσα νὰ μιλήσῃ 230
 τὸ πρᾶμμα ποῦ μοῦ φαίνεται πῶς θέλ' εἶσται τιμὴ σου,
 νὰ κάμῃς 'ς τὸν Πανάρετο τώρα κ' εἰς τὸ παιδί σου.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Μίλειε, τί στέχεις καὶ θωρεῖς;

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ .

Ἀρέντη, τὴν κερά μου,
 βλέπω κλιτὴ πῶς ἔρχεται καὶ σφάζει τὴν καρδιά μου.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Ὡφου, δὲ θέλω νὰ σταθῇ μηδεποσῶς ὀμπρός μου, 235
 'πέ τση νὰ στρέψῃ, μὴ γενῇ πλειότερος ὁ θυμός μου.

Στ. 217. ἐθέλησα. 218. γδίκηωσι. 226. κ' ἐγδίκηωμα. 227. δέ.
 231. ἀποῦ... τιμὴν του. 232. παιδὶν του.

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Τὸ θεὸν νὰ πῇ τῇ γροίκεσαι, νὰ ζήσῃ τὸ κεφάλι
 τῆς ἀφεντιᾶς σου τ' ἀκριβό, κ' ὕστερα κάμει πάλι
 ἐκεῖνο ἀποῦ σοῦ φανῇ καὶ πρέπει 'ς τὸ παιδί σου
 240 κ' εἰς τοῦτον ἀποῦ σοῦ 'φταιξῇ τὸ δόλιο δουλευτῇ σου.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Ὅχι γιὰ νὰ τῇ λυπηθῶ, μὰ γιὰ νὰ 'δῶ πῶς κλαίγει
 νὰ δροσισθῶ, θεὸν νὰ σταθῶ ν' ἀφουκρασθῶ τὰ λέγει.

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ.

ΕΡΩΦΙΑΗ, ΒΑΣΙΛΕΑΣ, ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ, καὶ ΧΟΡΟΣ.

ΕΡΩΦΙΑΗ.

Κύρη, καλὰ καὶ τ' ὄνομα τοῦτο νὰ μὴν τυχαίνῃ
 ἀποῦ τὴν κακορροϊκὴν ἐμένα πλεὶν νὰ βγαίνῃ,
 245 γιὰτὶ τὸ σφάλμα ποῦ 'καμα, καθῶς ἐστὶ τὸ κράζεις,
 νὰ μὴ δὲ μ' ἔχῃς γιὰ παιδί σὲ κάμνει καὶ λογιάζεις.
 Μ' ἀνέν καὶ κλάυματα ποτὲ λύπησις ἡῶραν τόπο
 'ς τὸ στῆθος κ' εἰς τὸ λογισμὸ τῶ μανισμέν' ἀνθρώπῳ,
 τὰ δάκρυα μου τὰ ταπεινὰ παρακαλῶ καὶ μένα
 250 τόπο νὰ βροῦσι λύπησις σήμερον εἰς ἐσένα,
 κ' ἐκεῖν' ἀπῶγ' νὰ σοῦ πῶ ν' ἀφήσῃς νὰ μιλήσω,
 γιὰτὶ θεὸς δὴ πῶς φταισίμο δὲν ἔκαμα περίσο.

Στ. 239. ποῦ σοῦ φαίνεται. 242. Ἰνι. -- Ἐρωφίῃ, Χορός, Σύμβου-
 λος, Βασιλεὺς — 246. νὰ λογιάζῃς. 247. ἂν ᾔν'... ἡῶρα. 248. ἀθρῶ-
 πῳ. 252. ἤκαμα.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Ζεῦ, κάμε νὰ τσ' ἀφουκρασθῇ, καὶ νάχουν τόση χάρι
τὰ λόγια τῇ τὰ ταπεινά, συχώρεσι νὰ πάρῃ .

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ .

Μὲ δίχως ταραχὴ τοῦ νοῦ τῇ γροίκησαι, νὰ ζήσῃ 255
ἡ ἀφεντιά σου, τὸ θά πῃ .

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Ποιὸς τὴν κρατεῖ; ἄς μιλήσῃ!

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η .

Καλὰ κι' οὐδένας νὰ μπορῇ τῇ ὥρα ποῦ μανίσει
μέσα 'ς τὴ θέρμη τοῦ θυμοῦ τὸ δίκιο νὰ γνωρίσῃ,
μ' ὄλον ἐτοῦτο ἡ φρόνεψι καὶ ἡ ἀγαθότητά σου,
(καλὰ κι' ἀμέτρητη θωρῶ πῶς εἶν' ἡ μάνιτά σου) 260
μὲ κάμνουσι ἀπόκοτη 'ς τόσον καὶ μὸν ν' ἀρχίσω,
τὸ πρᾶμμι' ἀποῦ 'χω νὰ σοῦ πῶ λεύτερα νὰ μιλήσω .
Κύρη, μὲ τὸν Πανάρετο δίχως τὸ θέλημά σου
δὲν ἦτον τὸ πρεπὸ ποτὲ νὰ παντρευτῶ χωστά σου,
κατέχω το καὶ λέγω το, κ' εἶμαι μεταγνωμένη, 265
καὶ τοῦτο μόνο σήμερο μὲ κάνει πρικαμένη,
καλὰ κι' ἂν πάψῃς τὸ θυμὸ λίγο κι' ἀφουκρασθῇ μου,
παίνεμα ἐλπίζω, ἀφέντη μου, νὰ δώσῃς τῇ βουλῇς μου .

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Παίνεμα κι' ὅλας, ἄτυχη, γιατίι ἓνα δουλευτή μου
χωστά μου πῆρες γι' ἄντρα σου μὲ τόσῃν ἐντροπῇ μου; 270
Ὁϊμένα, πῶς δὲ σκίζεσαι, καρδιά, πῶς δὲ λιγαίνει;
πνέμα μου τοῦ βαργυόμοιρου, ψυχὴ μου, πῶς δὲ βγαίνει;

Στ. 253. Ζεὺς... νάχου. 254. τῇ ταπεινῇς. 261. μ' ἐκάμασιν... καὶ
μὸν περίσσο. 269. δουλευτή σου. 270. ἐπῆρες ἄντρα... ἐντροπή σου

ΕΡΩΦΙΑΝ.

- Μέ δίκῃο δὲν πρικαίνεται γιὰ τοῦτο ἡ ἀρεντιά σου,
καὶ ζῶγῳξαι τὴν πρίκα σου, πάψαι τὴ μάνιτά σου,
275 νὰ τὸ γροικῆσης τὸ ζημιό. γιὰτὶ ἓνας ποῦ μανίζει
μέσα 'ς τὴ θέρμη τοῦ θυμοῦ τὸ δίκῃο δὲ γνωρίζει.
Δὲ θὲ νὰ πῶ, γιὰτὶ καλλιὰ τὸ ξεύρεις παρὰ μένα,
πῶς ὅλοι γεννηθήκαμε 'ς τὴ γῇ ἀπὸ κύρην ἓνα,
καὶ πῶς γυμνοὶ μᾶς ἔκαμε νὰ πέφτωμεν ἡ φύσι,
280 μόνο τσ' ἀθρώπους διαφορὰ γιὰ νὰ μὴ δὲ χαρίση,
γιὰ νὰ κοπιᾷ μὲ τσ' ἀρεταῖς, τσῇ στράταις νὰ γυρεύγη
πᾶσα κανεὶς 'ς τὸ δύνεται, τσ' ἄλλους νὰ περισεύγη.
καὶ πῶς ἡ γνῶσι, κ' ἡ ἀντρειά, κ' ἡ χάριτες, ἀντάμη
τσῇ βασιλειάδες μοναχὰς 'ς τὸν κόσμον εἶχε κάμει.
285 καλλὰ κι' ἀλλάξαν οἱ καιροί, κ' ἡ τύχη ἀμποδίσῃ
τσ' ἀθρώπους ἀπῶ φρόνιμους κι' ἀδυνατοὺς γνωρίσῃ,
γιὰ κεῖνο δὲν τιμᾶται πλεῖο κανεὶς, ὥσᾰν τυχαίνει,
κ' ἡ ἀρετή, 'σὰ βλέπομε, γυμνὴ 'ς τὸν κόσμο πηαίνει.
μ' ἂν ἔναι καὶ τὸ σήμερο τοῦτο τὸ πρικαμένο
290 καὶ τ' ἄτυχό μας ροιζικὸ τόσα πολλὰ χῆρεμένο
δὲν ἦτονε μ' ὅσους γροικᾷ πῶς τσ' ἀρεταῖς βαστοῦσι,
καὶ μὲ τὸ δίκῃο νὰ θαρῇ ποῦ, πρέπει νὰ 'ν οἱ πλούσιοι,
νὰ ρίξῃ τοῦ Πανάρετου τὸν κόσμον εἶχε δώσει,
γιὰ τσ' ἀρεταῖς τοῦ τσῇ καλαῖς καὶ τὴν πολλὴν τοῦ γνῶσι.
295 Κ' εἰς τοῦτο μόνο μάρτυρα θέλω τὸν ἐμρυτό σου

Στ. 274. σῶσε τὴ μ. 275. γνωρίσης τὸ ζημιό, κ' ἔναις ἀποῦ. 279. γδυμνοὶ μᾶς ἔκαμε. 280. 'ς τσῇ ἀθ. Λεῖπουσιν οἱ στ. 281-282. 284. τοὺς βασ. 285. ἐλλάξαν... τύχης ἀμποδίζει. 286. γνωρίζει. 287. κινεῖς καθὼς τυχ. 288. γδυμνὴ. 289. εἶναι καὶ τὴν σ. 292. νὰ 'ναι πλούσιοι. 294. τσῇ πολλὰς καὶ τὴ περίσυχ γ. 295. ἐμρυτό.

γιατί καλὰ κι' ἀπὸ μικρός, 'σά δοῦλος ἐδικός σου
 'ς τὸ σπίτι σ' ἀνεθράφηκε, μ' ὅλον ἐτοῦτο ἢ τόσαις
 χάρες ὁποῦ 'δες εἰς αὐτὸν κ' ἡ ἀρεταί, κ' ἡ γνῶσεις
 σ' ἐκάμαν κ' ἑκαμέ, τονε τσῆ τόπους σου νὰ ῥίζη,
 μ' ὅλον ἀποῦ 'τον τόσα νειός...

Β Α Σ Ι Δ Ε Α Σ.

Γιὰ κεῖνο τὸ γνωρίζει!

300

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η.

'Σ ἱντά 'σφαλα τὸ λοιπονίς, ἂν ἔναι καὶ παρμένον
 ἔχῳ 'να νειὸν ὀγι' ἄντρα μου τόσα χαριτωμένο;
 γιατί δὲν εἶναι βασιλείος; καὶ ποῖος μᾶ, ἐμποδίζει
 νὰ κάμωμε ζημιὸ ζημιὸ τόπους πολλοὺς νὰ ῥίζη;
 Κύρη, κάλλιὰ 'ναι κάτσε γεῖς χαμηλοβγαλμένος, 305
 μὲ πλείσiais. διάξες κι' ἀρεταῖς καὶ χάρες στολισμένος,
 παρὰ πᾶσ' ἓνα βασιλεῖο πλουσιώτατ' ἀπὸ τόπους,
 κι' ἀπ' ἀρεταῖς φτωχότερος παρὰ μικροὺς ἄθρώπους·
 κελλίτερό 'ναι, ἀφέντη μου, καλλίτερό 'ν' ἐτοῦτος
 ὁ νειός, ἀπῶκαμ' ἄντρα μου νὰ 'χῃ ἀστενεια' πὸ πλοῦτος, 310
 παρὰ τὰ πλούτη πῶχομε νὰ μείνου ἀστοχισμένα
 ἀπ' ἄθρωνον ἀποῦ 'θελε μοῦ δώσ' ἡ τύχη ἓνα,
 μὲ τ' ὄνομα τοῦ βασιλαιοῦ μοναχὰς στολισμένο,
 κι' ἀπ' ἀρεταῖς καὶ φρόνεσι γδυμνὸ καὶ ῥημασμένο,
 πρᾶμμα ποῦ πλειὸ νὰ φτυάσωμε δὲν ἦτονε τσ' ἐξᾶς μας, 315
 μὰ τ' ἄλλο νὰ τὸ 'σάσωμε στέκει 'ς τὸ θέλημά μας.

Στ. 297. ἐνεθράφηκε. 298. ἀποῦ 'δες εἰς αὐτό. 299. σὲ κάμα κ' ἡ-
 καμες... ὀρίζη. 301. ἦναι. 303. ἐμποδίζει. 306. χάρις κι' ἀρεταῖς καὶ
 διάξες. 307. κάθ' ἓνα β. πλουσιώτατο. 308. φτωχότερο. 309. κελλίτερά
 'ναι... καλλίτερά 'ναι. 313. στολισμένος. 314. κι' ἀπ' ἀρετῇ καὶ φρό-
 νεσι γδυμνός καὶ ῥημασμένος.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

- Πέ μου, δὲν ἦτον πλειὰ καλλιὰ ἄντρα σου νᾶχες κάμει
 ἓναν ἀπῶχει κι' ἀρεταῖς καὶ βασιλειὰν ἀντάμη;
 Τοῦτοι ποῦ 'πέψα προξενεαῖς οἱ βσιλοὶ γιὰ σένα,
 320 πῶς εἶναι δίχως ἀρεταῖς τοὺς ἔχεις γροικημένα;

ΕΡΩΦΙΛΗ.

Καὶ ποιός, ἀφέντη μ' ἄκουσε 'ς τὸν ἓναν τως μιὰ χάρι,
 γιὰ νὰ μπορῇ νὰ πῇ ποτέ, κ' εἶν' ἄξιος νὰ μὲ πάρῃ;

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Ὅπου τὰ πλούτη, ἡ ἀρεταῖς κ' ἡ χάρες κατοικοῦσι,
 κ' εἰς πᾶσα τόπο φρόνιμοι πάντα κρατοῦνται οἱ πλοῦσοι.

ΕΡΩΦΙΛΗ.

- 325 Τὴν εὐγενεῖαν, ἀφέντη μου, τὰ πλούτη δὲ γεννοῦσι,
 καὶ δίχως γνῶσι φρόνιμοι ποτὲ δὲν εἶν' οἱ πλοῦσοι,
 καλὰ κι' ὁ κόσμος τῇ τιμᾷ καὶ τῷ ἀτυχιαῖς τως κράζει
 χάρες, καὶ κεῖνα ποῦ μισᾷ 'ς τὸν οὐραν' ἀναιδάζει,
 γιὰτὶ τὰ γαλυρίσματα τώρα γεννοῦν τὴ χάρι,
 330 κι' ὁ φόβος βάνει φανερά τῆς γλώσσας χαλινάρι.
 Μ' ἂν ἔναι κ' ἡ πλουσιότητα μπορεῖ 'ς τὴν ἀφεντιά σου
 τόσα πολλὰ, 'σὰν εἶχα πῇ, 'ς τὰ χέργια τὰ δικά σου
 βρίσκεται μόνον ἡ γιατρεία... εὐκόλα πλειὰ μεγάλο
 κάμνεις, ἂ θές, τὸ δοῦλό σου παρὰ κανέναν ἄλλο.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

- 335 Δὲν εἶναι μπορετὸ ποτέ! ποιός ἔχει τέτοια χάρι
 τὸ τσέλεγο νὰ κάμῃ ἀητό, καὶ τὸ λαγῶ λειοντάρι;

Στ. 318. τῇ ἀρεταῖς. 321. ἄκουσε πῶς ἔχει τόση χάρι. 323. κι' ἀρεταῖς καὶ χάρες. 324. κάθα τ. 327. ἀγνωσταῖς τως. 330. τῇ γλ. 331. ἂν ἦναι κ' ἡ πλουσιότητα. 334. κι' ἀνέναν. 335. τόση χ.

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

Μπορείς, ἂ θές, ἀφέντη μου, γιατί παιδί κανένα
 δὲν ἔχωντας τὸ σήμερο 'ς τὸν κόσμο, παρὰ μένα,
 νὰ τὸν ἀφήσης, κατὰ πῶς τὸν ἔχω κημωμένο,
 μὲ τὴν εὐχή σου, ταῖρί μου· καὶ τότες μπορεμένο, 340
 πλούσιο, κ' ἀδυνατώτατο, καὶ βασιλεῖο μεγάλο
 θές τότε κάμει νὰ γενῇ παρὰ κανένα ἄλλο.
 Κι' ἀνὲν καὶ δίχως σου βουλή γι' ἄντρα μου τὸν ἐπῆρα,
 'ς τὴ νειότη δὸς τὸ φταίσιμο κ' εἰς τὴ δική μου μοῖρα.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Δὲν εἶδ'α νειὸ νὰ γκρεμισθῇ γῇ μοῖρα νὰ μποδίσῃ, 345
 μὰ 'ς τέτοιον τρόπον βασιλεῖο θέλω τότε ψηφίσει,
 ἀποῦ νὰ πῇ πῶς ἦτονε καλλίτερ'α γιὰ κεῖνο
 νὰ μὴ δὲ σ' ἤθελεν ἰδῇ ποτὲ 'ς τὸν κόσμο κρίνω.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Ἄπονη ἀπόρασι πολλὰ ἀπ' ἄπονο βγαλμένη!
 μ' ἄλλο ἀπ' ἓνα τύραννο κανεῖς μὴν ἀνημένη. 350

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

'ς τὰ χέργιά σου 'μεθα κ' οἱ δύο, κ' ἡ ἀφεντιά σου ἄς κάμῃ
 τῶρα 'ς ἐμένα κ' εἰς αὐτὸ καθὼς ὀρίζει ἀντάμῃ.
 Μὰ τοῦτο σὲ πρκακαλῶ, 'σὰ δούλη καὶ παιδί σου,
 τοῦ δόλιου τοῦ Πανάρετου τσῇ δούλεψες θυμῆσου,
 καὶ λόγιασαι τὸ φταίσιμο μόνο πῶς εἶν' δικό μου, 355
 γιατί ποτὲ δὲν ἔβαλα μέσα 'ς τὸ λογισμό μου,
 πῶς χαμηλόνω ἐγὼ ποσῶς, ψηλόνοντας αὐτῆνο,

Στ. 340. εὐχή σου ὀγι' ἄντρα μου. 341. πλοῦσο καὶ μπορεζόμενο.
 343. βουλή ἄντρα. 344. κηκή μου μ. 346. μόδο β... νὰ τότε ψ. 347.
 'ς ἐκεῖνο. 348. νὰ μὴ δὲν εἶχε γεννηθῇ. 350. τινὰς μὴν. 351. εἴμεστα.
 -- Λείπουσιν οἱ στ. 353--446.

- γιατί κι' ὁ ἥλιος βλάψιμο ποτέ δὲν πιάνει, κρίνω,
 τὴν ὥρα ποῦ τῇ λάμψιν του 'ς τὰ σκοτεινὰ χαρίζει,
 360 μάλιος γιὰ τοῦτο μ' ἔπαινος 'ς ὅλη τῇ γῇ γυρίζει.
 Κι' ἀνὲν καὶ τοῦτο δὲν τὸ θές, βάλλε 'ς τὸ λογισμό σου
 πῶς εἴμ' ἐγὼ ἡ βραγυόμοιρη παιδάκι μοναχό σου,
 καὶ τοῦτο ἄς 'ξάζῃ πρὸς ἐσέ, καὶ τοῦτο ἄς μπορέσῃ
 τὴν μάνιτά σου τὴν πολλὴ σήμερο νὰ κερδαίσῃ.
 365 Κι' ἂν ἔναι καὶ πρικοίνεσαι, γιατί τὸ φταίσιμό μου
 τόσα θωρεῖς πῶς ἔκαμα βλάψιμον ἐδικό μου,
 γιὰ χάρι, κι' ὄχι βλάψιμο τῶχῳ ἡ φτωγῇ σιμά μου,
 κι' ἄφησε 'ς τέτοιο κόμπωμα νὰ χαίρετ' ἡ καρδιά μου,
 γιατί τδ' ἀρέσει τσῇ καρδιάς, κ' ἔχει το γιὰ μεγάλη
 370 καλομοιργιά ποῦ τὴν κρατεῖ παρά 'ς τὸν κόσμον ἄλλη.

Β Α Σ Ι Α Ε Α Σ .

Τοῦτο τὸ κάνουν μοναχὰς τοῦ κόσμου οἱ ἀγωγιάροι,
 τὴν ἀφορμάγρην τως πολλοὶ κρατοῦσι γιὰ καμάρι·
 μ' ἀνὲν καὶ σέναν ἔβλαψε τὸ κόμπωμα αὐτόνο,
 καὶ μὲ καὶ σένα σήμερο σοῦ τάσσω πῶς γδικρώνω.

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

- 375 Κύρη, ἐπειδὴ λογαργιασμοὶ διώχνουντ' ἐκ τὸ θυμό σου,
 καὶ κεῖν' ἀποῦ 'ναι τὸ πρεπὸ δὲν πιάνει ὁ λογισμός σου,
 μὰ κεῖνα τὰ γλυκὰ φιλιὰ, μὰ κεῖναις ταῖς εὐχαῖς σου,
 ποῦ μῶδιδες καθημερνὸ τσ' ἀγκάλαις τσ' ἐδικαῖς σου
 τσῇ χρόνους ποῦ μ' ἀνάθρεψες, χωρὶς τὴν πρικομένη
 380 μάννα μου ἀποῦ μ' ἄφηκε μικρὴ 'ς τὸν κόσμο ξένη,
 καὶ τ' ὄνομά τση μ' ἔκραξες γιὰ θύμησι ἐδική τση,
 κ' ἤλεγες πῶς τὴνέ θωρεῖς σὲ μέντ τὸ παιδί τση,
 μὰ τῇ χαρὰν ἀποῦ 'παιρνες τὴν ὥρ' ἀποῦ 'γροικῆσθ
 τ' αὐτιά σου πῶς τὰ χεῖλη μου Κύρη μου σὲ λαλῆσα,
 385 μὰ τ' ὄνομ' ἀπῶ τὴν καρδιά μιλῶντάς το δροσίζεις,
 κι' ὅλαις τσ' ἀγάπαις ἀπ' αὐταῖς ταῖς ἄλλαις ξεχωρίζεις,

τ' ὄνομα κείνο τοῦ παιδιοῦ, λέγω τὸ ποιό' χει χάρι
 ζῇσι νὰ δώσῃ τοῦ κυροῦ, καὶ νὰ τοῦ τήνε πάρη,
 τὸ σφάλμα μου συχῶρσαι, καὶ κάμε νὰ γνωρίσω
 πῶς ὅσο θέλει φταίσιμο νὰ 'ναι πολλὰ περίσσο,
 τὸ σπλάχνος, κ' ἡ ἀγάπη σου μποροῦ νὰ τὸ νικήσου,
 καὶ τῇ καρδιᾷ σου τὸ θυμὸ καὶ τὴν ὀργὴ νὰ σβύσου.

390

Χ Ο Ρ Ο Σ.

Λειοντάριν εἶν' ἀγριώτατο, ἀνέν καὶ δὲ γροικῆση
 εἰς τοῦτα τὰ λόγια λύπησι, τῇ μάνιτα νὰ σβύσῃ.

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Τὰ σωθικά μου λύπησι τόσα πολλὴ γροικοῦσι,
 καὶ δὲ μποροῦν τ' ἀμμάτιζ μου τὰ δάκρυα νὰ κρατοῦσι·
 κλαίγει θαρρῶ κι' ὁ βασιλεῖός, γιὰ κείνο δὲ σηκώνει
 τ' ἀμμάτια του νὰ τήνε 'δῇ, κι' ὅσο μπορεῖ τὰ χώνει.

395

ΕΡΩΦΙΑΗ.

Γύρισ' ἀφέντη μου, νὰ ζῇς, γύρισαι πρὸς ἐμέναν
 τ' ἀμμάτια ποῦ κρατεῖς 'ς τὴ γῇ περισσία θυμωμέναν,
 γύρισαι, δός μου μιὰ γλυκειὰ θωριὰ νὰ ξερισθοῦσι
 'σὲ νέφχλα ἐκ τὸν ἄνεμον οἱ φόβοι ποῦ κρατοῦσι
 τὸ νοῦ μου τῇ βαργυόμοιρης μεσοξετρουμπμένο,
 κι' ἀπὸ τὸ φόβο ζωντανὴ 'ς τὸν ἄδην καταβαίνω.
 Κι' ἀνέν καὶ τούτῃ δὲ μπορῶ τῇ χάρι νὰ γνωρίσω,
 κιᾶς ἄφης με τὰ πόδια σου νὰ σκύψω νὰ φιλήσω,
 γιὰ ν' ἀποθάνω σήμερο σὰ σκλάβ' ἀγοραστῇ σου
 'ς τὴ χάρι σ', ἄξιε βασιλειέ, κι' ὅχι καθὼς παιδί σου.

400

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Μηδὲ παιδί, οὐδὲ σκλάβά μου θέλω νὰ σ' ἔχω πλειά μου,
 καὶ 'γείρου γλήγορ' ἀπ' ἐδῶ, μίσεψ' ἀπὸ σιμά μου!

410

Χ Ο Ρ Ο Σ.

Δυνάμωσαι τὰ δάκρυά σου, δίπλωσαι παρακάλια,
 γιὰτὶ κ' ἡ πέτρα 'ς τὸ νερὸ τρώγεται ἀγάλι' ἀγάλι.

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

Ἦ μάνα μου γλυκώτατη, ὦ μάνα μ' Ἐρωφίλη,
 γιάντα δὲν εἶσαι ζωντανή, μὲ πρικαμένα χεῖλη
 415 ν' ἀναστενάξης σήμερο, πολλὰ νὰ μὲ πονέσης,
 κι' ὁμπρὸς 'ς τὰ πόδια ταπεινὴ τ' ἀφέντη μου νὰ πέσης.
 νὰ κάμης μὲ τὰ δάκρυά σου μιὰ πρικαμένη βρύσι
 νὰ τρέξῃ, καὶ τὴ μάνιτα τὴν πλεῖσα νὰ τοῦ σδύσῃ!
 Μ' ἀπῆς ἐκεῖνη βρίσκεται χῶμα κρυγιοῦ 'ς τὸν ἄδη,
 420 κ' ἐκεῖ τσῇ πόνους μου γροικᾷ μὲ τσῇ δικούς τσῇ ὁμάδι,
 κλάψετ' ἐσεῖς, κοράσιά μου, τώρα ἀντὶς ἐκεῖνη,
 καὶ ταπεινὰ ζητήξετε σὲ μὲν ἔλεημοσύνη.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Ἦ τὸ πέσμα τῶν γονάτω μας, νὰ 'τόνε μπορεμένο,
 νὰ βροῦμ', ἀφέντη, τὴν ὀργὴ καὶ τὸ θυμὸ σδυμένο
 425 τῆς ἀφεντιᾶς σου, νὰ μποροῦν τὰ δάκρυα τὰ δικὰ μας
 νὰ κάμου νὰ 'χῆς λύπησι 'ς τὸν πόνου τσῇ κερά μας.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Μηδὲ κοπιᾶτε παραμπρός, μὴ περισσομιλῆτε,
 'γερθῆτε γλήγορ' ἀπ' ἐδῶ, κι' ὅθ' οὕρθατε διαβῆτε.
 Γείρου καὶ σύ, καὶ πῆγαινε, κι' ἀνήμεν' ἀπὸ μένα
 430 πῶς θέλω κάμει τὰ πρεπὰ σὲ κεῖνο κ' εἰς ἐσένα.

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

Γυναῖκες, ἄς μισέψωμε, γιατί εὐκαιρα κοπιούμε
 ὅς τέτοια σκληρότατη καρδιά λύπη καμμιὰ νὰ βροῦμε.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Βασίλισσα κι' ἀφέντρα μας, κατὰ τὴν ἐμιλιάν του
 πρικώτατη ἀπόφασι φυλάγει 'ς τὴν καρδιάν του.
 435 Μὰ σὲ ζωή, κ' εἰς θάνατο θέλομε νὰ κατέχῃς
 πῶς δούλαις καὶ συντροφισσαῖς πᾶσα κειρὸ μᾶς ἔχεις.

ΕΡΩΦΙΛΗ.

Ὅτιμένε, κορασίδές μου, κ' ἴντα πολλὰ τρομάσω
 σήμερο μὲ τὸ 'ταῖρι μου 'ς τὸν ἄδην μὴν περάσω!
 Μάνν' ἀκριβή μου κιὰς ἐσὺ 'ς τοῦτο συμπάθησέ μου
 τὸ φταίσιμον ὅπου 'καμα, καὶ τόπον ἄδειασαί μου
 κάτω 'ς τὸν ἄδην, νὰ μπορῶ νὰ στέκω μετὰ σένα,
 δυὸ πρικαμέναις νὰ 'μεστα, μ' ὄνομα μόνον ἓνα.

440

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ καὶ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Σύμβουλε, πῶς σοῦ φαίνεται; εἶδες ποτέ σου τόση
 'ς ἄλλη γυναικ' ἀποκοτιά!

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Τόση δὲν εἶδα γυνῶσι,
 'λεύθερα θέλω νὰ τὸ πῶ, κι' ἄς μοῦ τὸ συμπαθήσῃ
 ἢ ἀφεντιά σου· κι' ἄς σταθῇ λίγο νὰ μοῦ γροικήσῃ,
 θέλω τὴν κάμει νὰ τὸ πῇ κ' ἐκείνη μοναχὴ τση,
 καὶ νὰ μὴν κάμῃ τίβοτας κακὸ τοῦ δουλευτῆ τση,
 μηδὲ τσῇ θυγατέρα τση, μὰ νὰ θελήσῃ κρίνω
 νὰ συγκλιθῇ τὸ σήμερο 'ς ὅλο τὸ πρᾶμμ' ἐκεῖνο
 ἀποῦ θελῇσαν οἱ θεοὶ κ' ἐκάμασι στανιό τση,
 κι' ὅχι γιὰ πλειὰ χειρότερο, μὰ γιὰ καλλίτερό τση.

445

450

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Μηδὲ μὲ κάμης, σύμβουλε, μὲ λόγια ψωμπτένα
 νὰ χάσω τὴν ἀπομονὴ τώρα καὶ μετὰ σένα·

- 455 τὴ νύκτα μέρα βρύλεσαι, 'σά νά 'μουν τυφλωμένος,
 γῇ μονητάρου δίχως νοῦ, λωλὸς καὶ ξεπεσμένος
 πῶς εἶμαι, νά μοῦ πῆς καὶ σύ!

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

- Τὴ φρόνεσι τὴν τόση
 τῆς ἀφεντιᾶς σου ξεύρω τη καὶ τὴν περίσσα γνῶσι·
 καὶ κείνη πάλι ξεύρει ἐμέ περίσσα μπιστεμένο,
 460 καὶ λόγον ὡς τὸ σήμερο, λογιᾶζω, ψωματένο
 νά μὴ μοῦ 'γροίκησε ποτέ· κ' ἔτσι ἄς χαλινώσῃ
 τὴ μάνιτα καὶ τὸ θυμό, κ' εἰς τὸ θά πῶ νά δώσῃ
 τ' αὐτιά τὴν παρακαλῶ, γιατί ὁ θυμὸς τυφλόνει
 τὸ νοῦ, κι' ὡς ἄγρια θάλασσα χοχλάζει καὶ φουσκώνει.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

- 465 Θυμὸ καὶ πλειότερην ὀργὴ καὶ μάνιτ' ἄλλην τόση
 τὸν οὐρανὸ παρακαλῶ σήμερο νά μοῦ δώσῃ,
 γιὰ νά μπορέσω κατὰ πῶς ζητᾷ τὸ θέλημά μου
 'γδίκηχ νά κάμω κ' εἰς τσῇ δυό, νά 'λαφρωθ' ἡ καρδιά μου!

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

- Παρακαλῶ σ' ἀφέντη μου, λίγο νά ξεμανίσῃς,
 470 κ' ἐκεῖν' ἀποῦ 'χω νά σοῦ πῶ ν' ἀφήσῃς νά γροικήσῃς,
 κι' ἂ δέ σέ κάμω φανερά νά 'δῇς πῶς τὸ παιδί σου
 ἔχει βουλή καλλίτερη, παρὰ τὴν ἐδική σου,
 παίρνοντας τὸν Πανάρετο, κι' ὅχι ἀπ' αὐτοὺς κανένα
 ἀποῦ σοῦ πέψαν προξενεαῖς, θέλω καὶ μετὰ μένα,
 475 ὅπου διαλέξειν ἤθελα μόνο γιὰ τὴν τιμὴ σου
 χίλιαις φοραῖς νά σκοτωθῶ, νά σδύσῃς τὴν ὀργή σου.

Στ. 459. ξεύρει με... ἐμπιστεμένο. 460. ψωματένιο. 468. γδίκητ
 νά πιάσω. 472. εἶγε καλλίτερη βουλή. 473. τὸ Π. 474. πέψα

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Σὲ μοῦ τὸ δείξης θέλω 'πεῖ, σύμβουλε, πῶς μποροῦσι
τὰ 'λάφι' ἁπάνω τσ' οὐρχνού; τὰ ὕψη νὰ πετοῦσι.

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Δώσέ μου μόνο θέλημζ λεύτερα νὰ μιλήσω.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

Μίλιε, γιατί μ' ἀπομονή στέκω νὰ σοῦ γροικήσω.

480

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ.

Γυναῖκα 'θέλ', ἀφέντη μου νὰ πάρουν τὸ παιδί σου
δυὸ βασιλειάδε; ποῦ 'σανε πᾶσα καιρὸν ἐχθροί σου,
κί' ἀποῦ 'ρθασίνε κᾶποτες κ' οἱ δυὸ τῶνε σμιμμένοι
'ς τούτη τῇ χώρζ μὲ πολλὰ φουσάτα θυμωμένοι,
καὶ τόσον αἶμα 'χύσασι τῶν ἐδικῶ σ' ἀθρώπω, 485
καὶ τόσο 'βασανίσασι τοῦτο τὸ δόλιον τόπο,
ἀπῶθε κί' ἂν περάσωμε γροικοῦμ' ἀκόμη ὡς τώρα
κλάμματα κί' ἀναστεναμμούς 'ς τὴν ἐδική μας χώρζ.
Καὶ κείνη δὲ τσ' ἠθέλησε, κί' ἄντρά τση ἐπῆρ' αὐτόνο
ἀποῦ τοὺς ἐδιωξ' ἀπὸ 'δῶ, κ' ἐσκόλασε τὸ φόνο, 490
τὸ φόνο καὶ τὴν ἐζημιὰ καὶ τὴ φωτιά τὴν τόση,
μὲ τὴν περίσσα δύναμι καὶ τὴν πολλήν του γνῶσι.
Καὶ πάλι δὲ σοῦ φαίνεται νὰ τῶχῃ καμωμένο
πολλὰ κζλά; μὰ βλέπω σε γιὰ τοῦτο θυμωμένον!
τση μάχαις τῶνε τσ' ἄδικαις 'ς τὸ νοῦ σου πῶς δὲ βάνεις; 495
μὰ τόσα ταραχίζεσαι καὶ τόσην πρίκα πιάνεις,
γιατί δικούς; δὲν τσ' ἔκαμες, βάνωντας τὸ παιδί σου
σὲ χέρι' ἀθρώπω ποῦ 'σανε πᾶσα καιρὸν ἐχθροί σου;

Στ. 478. 'ς τοῦ οὐρανοῦ. 481. ἐθέλα... πάρου. 482. κάθε και-
ρόν. 483. τως ἐσμιμμένοι. 486. τόσα. 487. κί' ἀπ' ὅπου κί' ἂν. 489.
μὰ ? ἄντρα νὰ πάρῃ. 490. ἤδιωξε. 492. τὴν πολλήν του δύναμι καὶ
τῇ περίσσα γνῶσι. 497. ἐδικούς.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Καί τοῦτο εἶν' ἀποῦ πονεῖ καί μένα πλειά περίσσο,
 500 γιατί τσῇ μάχαις ἔλπιζα καί τσ' ἔχθριταις νά σδύσω
 μέ τέτοιον τρόπο μιὰ φορά, κι' ἀγάπη 'ς τὸ λαό μου
 ν' ἀφήσω μέ τὸ γάμο τσῇ κιᾶς εἰς τὸν θάνατόν μου.

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ .

Λοιπὸ θαρρεῖς, ἀφέντη μου, τὸ πῶς τὰ χέργια κεῖνα
 ὁποῦ τὸ αἷμα ἔτσ' ἄπονα τῶν ἐδικῶ σ' ἐχῶνα,
 505 κ' ἔχου νά χύσουν ἀκομὴ κι' ἄλλο γιὰ νά γδικηῶσου
 τσ' ἀθρώπους ἀποῦ 'χάσασι, ποτέ τῶνε νά δώσου
 καμμιά καλὴν ἀνάπαψι γι' ἀγάπη τοῦ λαοῦ σου,
 τ' ἐχθροῦ τῶς τοῦ παντοτινοῦ, γῇ ἐσένα τοῦ μαυτοῦ σου;
 πλειά γληγορήτερα 'ς φωτιά τὸ χιόνι πῶς νά στρέψῃ,
 510 παρ' ἔτοιο πρᾶμμα νά γενῇ ποτ' ἤθελα πιστέψῃ.
 Ὡφου, καί πῶς μοῦ 'φαίνεται καί 'θώρουν ἄνω κάτω
 τὴν ἐπαρχιά σου, ὡς ἤκουσα τέτοιας λογῆς μαντάτο,
 κι' ἀνήμενα νά σοῦ τὸ 'πῶ, τάχα νά τὸ γροικῆσου
 κ' οἱ ἄλλοι συμβουλάτοροι νά δοῦ νά σ' ἀμποδίσου,
 515 γιατί πολλὰ 'φοβούμενε μήπως καί θενά σταῖσουν
 σέ τοῦτο τὸ συγγενικὸ βρόχιν νά μᾶς μπερδέσουν,
 καί κεῖνο μᾶς ἐπάρουσι μέ τέχνη, ἀπῶ θωροῦσα
 τὸ πῶς ποτέ μέ δύναμι νά πάρουν ἐμποροῦσα.
 Καλὸ μὴ 'γδέχεται καίς ποτ' ἀπὸ τὸν ἐχθρόν του,

Στ. 499. Κ' ἐτοῦτον. 500. ἔλπιζα καί τσ' ἔχθριταις. 502. σπῆς.
 505. ἀκομὴ μόνο γιὰ. 506. ἐχάσασι πῶς ἔχουσι νά. 507. καμμιά..
 'ς τὸ λαό. 508. γῇ καί 'ς τὸν ἐκυτό σου. 509. εἰς φ. 512. ἔτσι:
 513. κι' ἀνήμενα. 514. τὸ ἀμποδίσου. 515. ἐφοδῆθηκα ἤπως... στα-
 σου. 516. μπερδέσου. 517. νὰ σοῦ πάρουσι. 519. κι' αἰεὶς ποτὶ ἐπ' τῶν.

μάλιστα ὅσο πλειά θωρεῖ κλιτὸ τὸ πρόσωπόν του 520
 καὶ τὴν ἀγάπην πεθυμᾷ καὶ τὴ φιλιὰ γυρεύγει,
 θὰ τότε τρέμῃ πλείοτερα, καὶ νὰ τὸν ἐξωρέυῃ.
 ὦ, πόσον εἶν' καλλίτερο, γαμπρὸ νὰ πάρῃς ἕνα
 νὰ λέγῃ πῶς τὴ βασιλειᾶν ἐπῆρεν ἀπὸ σένα,
 παρ' ἕνα 'πῶχει τὸ ζημιὸ νὰ πάρῃ στανικὸ σου 525
 τὴν ἐπαρχιά σου 'σάν ἐχθρός, κι' ὅχι καθὼς γαμπρός σου,
 κι' ἀλύπητος κι' ἀδιάκριτος πάντα νὰ σὲ πειράζῃ,
 καὶ τσῇ ζωῇ σου τσ' ἀκριβῆς τὸ τέλος νὰ σπουδάζῃ.
 'Σ τὰ γέρα σου 'ναι τὸ πρεπὸ κιὰς τὸ κορμὶ σου νὰ 'χῃ
 ἀνάπαψ', ὅχι πείραξιν, ἀγάπην, κι' ὅχι μάχην. 530

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ.

Ὅποιοι μὲ τρόπο πορπατεῖ καὶ τὸ δὲν εἶν' φοβᾶται,
 πρᾶμμ' ἄξιο δὲν ἐργάζεται, μὴδὲ ποτὲ τιμᾶται.

Σ Υ Μ Β Ο Υ Λ Ο Σ.

Καὶ κεῖνος πάλι, ἀφέντη μου, ὅπου δὲ θέλει νὰ 'χῃ
 φόβο 'ς ἐκεῖνο τὸ κακὸ ὅπου μπορεῖ νὰ λάχῃ,
 βρίσκεται πάντα πλειά φοραῖς περίσσα κομπωμένος, 535
 κι' ἂν ἀπομείνῃ ζωντανός, μένει μεταγνωμένος.
 Μὰ δίχως τοῦτο λόγισσαι, γδίκηο ἂν θές νὰ πιάσῃς
 ἀπάνω τοῦ Πανάρετου, πῶς μέλλεται νὰ χάσῃς
 τὴ βασιλειὰ σ' ὀλοτενιάς· γιατί' ἂν τὴν σκοτώσῃς,
 ὦ τιμημένε βασιλειέ, πρέπει ζημιὸ νὰ γνώσῃς 540
 τὸ πῶς ἡ θυγατέρα σου σφάζεται, κι' ἀπομένεις
 μὲ διχωστάς κληρονομιά· κ' ἔντ' ἄλλο ἀνημένεις,
 παρὰ μιὰν ὥρα νὰ σφρχῇς καὶ σύ, γιὰ νὰ τελειώσῃ
 ἡ πρίκ' ἀπῶχεις 'ς τό 'στερο τὸ νοῦ σου νὰ πλακώσῃ;

Στ. 520. μάλιστας. 521. ἀγάπην πολεμᾷ. 523. νὰ κάμῃς. 529.
 σκίῃς. 533. ἀποῦ 535. βουρίσκειται? δλαις τσῇ πλειά. 536. μετανοω-
 μένος. 538. 'ς τοῦ Π. 539. ὀλότενα. 542. ἄλλον.

- 545 Πιᾶσ' τῇ βουλῇ μ' ἀφέντη μου, καὶ κάμε νὰ νικήσῃ
τῇ μάνιτά σου ἡ φρόνεσι, καὶ τότες θές γροικῆσαι
τόση καλὴ θεράπαιψιν, ἀποῦ νὰ 'φχριστήσῃ;
τὴν ὥραν ὁποῦ βάλθηκες νὰ τότε συμπαθήσῃς.
Κι' ἀνέν καὶ ταπαχίζεσαι, γιατί ἀπὸ βασιλειαδες;
- 550 δὲν καταιβαίνει, ἡ τάξεις του κ' ἡ γινώσῃς του χιλιάδες
ξάζουσιν ἄλλους βασιλείους· μὰ ποῖς; μπορᾷ κατέχει,
ἀνέν κι' ἀπὸ βασιλικὴ ρίζα κι' αὐτόνος τρέχει;
Μὰ θές μοῦ πῃ, τὸ βγενικὸ αἷμα 'ς φτωχὸ δὲ ξίζει,
παρὰ 'σὰ ρόδο με χωρὶς φύλλ' ἀποῦ δὲ μυρίζει·
- 555 οἱ φρόνιμοι, ἄξιε βασιλείῃ, φτωχεῖᾷ συντροπισμένη
με διάζεις κι' ἀρεταῖς κρατοῦν πλειότερα τιμημένη,
παρὰ πολλὴ πλουσιότητα καὶ βασιλεῖᾷ μεγάλη,
γυμνὴ ἀπὸ πᾶσαν ἀρετὴ καὶ δίχως χάριν ἄλλη·
γιατὶ τὰ ἔχει τὰ πολλὰ καὶ τὰ περίσσα πλούτη
- 560 δὲν εἶν' τὸ ἀθρώπους πάντοτες, ἀμμ' ὥραις τὰ ἔχουν τοῦτοι,
κι' ὥραις ξαφνίδια χάνονται καὶ παίρνουσί τὼς τ' ἄλλοι,
καὶ πάντα πηαίνουν κ' ἔρχονται 'σὰν κύμα 'ς περιγιάλι·
γιαῦτως τῇ πλούσιους βλέπομε συχνὰ τὸ πῶς φτωχαίνου,
καὶ τῇ φτωχοῦς κἄμιμᾷ φορὰ πῶς βασιλοὶ ἀπομένου.
- 565 Μὰ σ' ἔχεις τὴν πλουσιότητα, 'σὰν τῶπε τὸ παιδί σου,
καὶ τῇ φτωχιαῖς του τῇ γιατρεῖᾷ δὸς με τῇ φρόνεσί σου.
Κι' ὡς τῶστερο, ἀφέντη μου, τάχα λησμονησμένη
ἔχεις τὴν ὥρα τὴν πρικοῖ καὶ τὴν πολλὰ καυμένη,
ἀποῦ τριγύρου τοὺς ἐχθροὺς εἴχαμε 'ς τὰ τειχιά μας,

Στ. 545. νὰ γροικῆσῃ? 547. ὁποῦ. 549. ἀνέ... ἐκ τοῦς β. 550. καταιβαίνει ἢ διάξεις του κ' ἡ χάρες του ἢ χ. 551. ξίζουσι γι' ἄλλους. 553. κ' ἡ εὐγενεῖς 'ς ἐνα φ. 555. φτωχά. 556. πόρου πλ. 559. με- γάλῃ πλ. 563. συχνά. 564. κἄμιμᾷ. 566. φτωχεῖᾷς.

Λείπουσιν οἱ στίχοι 567--600.

κ' ἐλπὶδα πλειὸ δὲν ἦτονε κάμμιᾶ τῇ λευτεριᾷ μας, 570
 γιατί ἄθρωπος δὲν ἦτονε μηδένας νὰ θελήσῃ
 μὲ τέτοιους δυνατοὺς ἐχθροὺς νὰ ἔγῃ νὰ πολεμήσῃ·
 καὶ τοῦτος ὁ Πανάρετος, μόνο γιὰ τὴν τιμὴ σου
 τὸ θάνατο δὲ χρῆζωντας, οὐδὲ γιὰ τὴ ζωὴ σου
 μηδὲ ποσῶς δὲν ἔχωντας βλέπῃσι 'ς τὴν δικήν του, 575
 ἐβγήκεν ὀλομόναχος, καὶ μὲ τὴ δύναμίν του
 τσ' ἐχθροὺς ἀποῦ βαστούσανε φωτιὰ νὰ μᾶς κεντήσου
 καὶ μὲ τὴ βασιλείαν σου νὰ πάρουν τὴ ζωὴ σου,
 ἐδιώξε, κ' ἔδραμε 'ς αὐτοὺς τόσα πολλ' ἀνδρειωμένοις,
 ἀποῦ θαρροῦσα κ' ἦτονε 'ς τὴ γῇ κατταίδιασμένοις 580
 γῇ τῶν ἀρμάτων ὁ θεός, γῇ ἄλλος κανεὶς βοηθός σας,
 κ' εἰς τόσο κίνδυνον πολλὸν εὐρέθη λυτρωμός σας.
 Τὰ τεῖχη τοῦτα συντηρῶ, τῇ πόρταις, τῇ κολώναις,
 θέατρα, τῇ ψηλοὺς ναοὺς, καὶ τῷ θεῷ τσ' εἰκόνες,
 καὶ φαίνεται σου κλαίεινε κ' ὁμάδι μετὰ μένα, 585
 θυμῶντας πῶς γιὰ χάριν του δὲν εἶναι χαλασμένα·
 « παρακαλοῦμέν σε πολλὰ μ' ὅλη τὴν ἑλλή χώρα
 τὴν ἀφέντιά σου λύπησι νὰ ἔχῃ 'ς αὐτόνο τώρα! »
 γιατί εἶναι δίκιο καὶ πρεπὸ καὶ κεῖνον ἀποῦ μπῆκε
 'ς τόση φωτιὰ γιὰ λόγου τως καὶ νικητὴς ἐβγήκε, 590
 γιὰ χάριν τωνε καὶ κεινῷ σήμερο νὰ θελήσῃ
 ἡ ἀφέντιά σου τὸ θυμὸ καὶ τὴν ὀργὴ ν' ἀφήσῃ,
 κ' ὡς βσιλειὸς λυπητερός κ' ἄξιος νὰ συγχωρέσῃ
 τὸ σφάλμ' ἀποῦ τὸν ἔκαμεν ἡ νειότης του νὰ πέσῃ.
 Κάμε τ' ἀφέντη μου λοιπό, συμπάθῃς τως, νὰ ζήσης, 595
 γιατί σοῦ τάσω 'ς τῷστερο νὰ παραξεμανίσῃς,
 τόσα περίσσια νὰ χαρῆς γιὰ τέτοια καλοσύνη,
 ἀποῦ τὴν πρίκα 'ς τῷστερο μὲ τὴν χαρὰν ἐκείνη
 νὰ χάσῃ, καὶ νὰ κράζεσαι περίσσια καλομοίρης,
 τὸ πῶς ἐγίνης πεθερὸς τέτοιου κορμιοῦ καὶ κύρης. 600

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Σύμβουλε, τά μοῦ μίλησες καλὰ ἔγω γροικημένῃ,
καὶ τὸ θὰ κάμω κ' εἰς τῇ δυὸ ἔχ' ἀποφασισμένῃ,
κί ἀπάνω 'ς τοῦτο λόγο πλειὸ μηδὲ μοῦ δευτερώσης,
γιατὶ δὲν εἶν' ἡ πρώτη σου ἀπῶχεις νὰ μὲ γνώσης .

605 'Σ τὴν κατοικιά σου γύρισαι, κί ἄσαι με μοναχό μου
νὰ κλαίγω καὶ νὰ δύρωμαι τὸ πριχορροϊζικό μου .

(Εἰς τοῦτο μισεύγει ὁ Σύμβουλος, καὶ ὁ βασιλεὺς λέγει).

Στρατιῶταίς μου πιστότατοι, τοῦτο τὸν ἄντροπιασμένο
μοῦ φέρετε ὅς βρίσκεται σφικτὰ καδενωμένο .

κάμετε νῆρθουσι μαζί καὶ κείνοι ἀποῦ τελειόπου

610 τῇ δικηροσύνῃ κί ἄπονα τὸ ἄτυχους θανατόπου .

Σ Κ Η Ν Η Ε Κ Τ Η .

ΒΑΣΙΛΕΑΣ μοναχός .

ΒΑΣΙΛΕΑΣ .

Τὰ γερατειὰ ἐλωλάνασι, θαρρῶ μὰ τὴν ἀλήθεια,
τὸ σύμβουλο καὶ κάθεται καὶ λέγει παραμύθια,
λογιάζωντας πῶς μετ' αὐτὰ τὸ νοῦ μου νὰ σκοτίσῃ,
τέτοιο μεγάλο φταίσιμο ἀγδίκηωτο ν' ἀφήσῃ .

615 μ' ἂν τὸ πιστεύῃ ὀλοτενιάς, νὰ 'κουζουλάθῃ κρίνω,
καὶ πάλι ἐγὼ λωλότερος εἶχ' ἔσται παρὰ κείνο,
ἀνὲν κί ἀκούσῃ τοῦ 'θέλα, γιατί ἄθρωπο κανένα
'ς τὸν κόσμον τόσα πελελὸ δὲν ἔχω γνωρισμένα
μὲ λόγια καὶ παραβολαῖς νὰ θέλῃ ν' ἀπομείνῃ,

Στ. 605. κί ἄρη; με. 608. θρήνωμι.

Λείπει: εἰς τοῦτο -- λέγει. 613. σκοτίσω. 614. ἀφήσω. 615. δ-
λότενη. 616. ἀπὸ κ. 617. ἀνέ... κιάνένα.

μένωντας δίχως γδίκησιν μὴν ἐντροπὴ ὅσῃ κείνη. 620
 Μ' ἀπῆτι λίγῳ θέλ' εἶσται ἔς τὸ κρίμα τοῦ τὸ τόσο
 θάνατον ἀτυράνιστο σήμερον νὰ τοῦ δώσω!
 τόση ἔς τὸ νοῦ μου παιδωμὴ στέκω καὶ λογαριάζω,
 ἀπ' ἀλλοποῦ νὰ δόθηκε ἔς τὸν κόσμον δὲ λογιάζω.
 Σήμερον θέλω πᾶσα εἶς νὰ ὅττι τῇ μπόρεσί μου, 625
 γιὰ νὰ φοβᾷτ' ὥστε νὰ ζῇ περισσὴ τὴν ὀργή μου,
 γιὰτ' ἡ ντροπὴ τοῦ μου ἔκαμε, ἔστοντας νὰ ἴναι τόση,
 δίχως περισσὴν ἀπονίαν δὲν ἤμπορεῖ γλυτώσῃ.
 Μὰ πῶς νὰ διδάξω ἔς τὴν κακὴ καὶ ἄτυχον θυγατέρα;
 ν' ἀναμυρδῶσω τάχατες τὴν πρὶκαμένη χεῖρα 630
 ἔς τὸ ἴδιον αἶμα τὸ λοιπὸν τό' θελε ἔς τὸ θεὸ μου!
 μ' ἀνὲν καὶ μετ' ἐμὲ δίχως αὐτὸ τέλειον τὸ γδίκησμά μου
 μπορῶ νὰ κάμω μετ' αὐτῇ, δὲν εἶν' καλλιὰ ν' ἀρῇσω
 νὰ ζῇ σὲ πρὶκαν ἄμετρη, καὶ εἰς ἐμὸν καὶ περισσο;
 Καλλίτερον μοῦ φαίνεται τοῦτο, παρὰ νὰ δώσω 635
 τέλος γιὰμὴ τοῦ πόνου τῆς, ὅσῃ τῇ θανάτωσω.
 κρίνω ὅσα δὲ τὰ μέλη τοῦ νεκρὰ καὶ χωρισμένα,
 πάντα τὰ φυλλοκάρδια τῆς νὰ στέκουσι καὶ μένοντα,
 τὸ θάνατον νὰ πεθυμᾷ, νὰ κλαίῃ, νὰ θρηνᾷται,
 νὰ μεταγνώθῃ ὥστε ζῇ, καὶ νὰ μὴδὲ φελαῖται. 640
 Μὲ τέτοιον τρόπον τὸ λοιπὸν ἔς ἐτοῦτο καὶ εἰς ἐκείνην
 θὰ πιάσω ἔς τὸ μου φταίσαι σήμερον γδικησούνη.
 γιὰτὶ ἕνα ὅπου βλάψαι, καὶ κείνος τ' ἀπομένει

Στ. 620. σήμερον δίχως. 621. μ' ἀπῆτις... κρίμα. 622. μετ' ἐμὲ δίχως τας
 τυράνισιν νὰ τὸν θανάτωσω. 626. ζῶ. 628. δίχως μεγάλῃν.... δὲν
 ἤμπορεῖ νὰ γλυτώσῃ. 629. καὶ ἄτυχον θ. 631. ἴδιόν του αἶμα. 632. μ'
 ἂν ἴναι καὶ δίχως τας. 633. καὶ εἰς αὐτῇ. 635. Καλλίτερον. 636. ὅσα.
 640. μεταγνώθῃ ὥστε νὰ ζῇ. 641. τέτοιον. 642. ἔς τὰ μου φταίῃσι.
 643. ἀποῦ βλάψαι.

νὰ τότε ξαναβιάψουσι, χειρότερ' ἀνημένει.

- 645 Μ' αὐτὸ τὸ σκύλλο συντηρῶ καὶ φέρνουςι δεμένο...
 θωρῶντάς τονε μοναχὰς ἄφτ' ὅλος καὶ κρυαίνω!

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ, ΧΟΡΟΣ, καὶ ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ καδενωμένους.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ.

Καλῶς τὸν ἄξιό μου γαμπρό, καλῶς τονε, νὰ κάμω
 καθῶς τυχαίνει σήμερο τὸν ὁμορφόν του γάμο.

Γιὰ ποιὰ φορμὴ τ' ἀμμάτια σου κρατεῖς χαμηλωμένα;

- 650 νὰ τὰ γυρίσης ντρέπεσαι μὲ θάρρος, πρὸς ἐμένα!

Ἀνέγνωρε κι' ἀδιάκριτε κι' ἄτυχε, τὸ ψευτό σου
 σχῆμα καὶ ταπεινότητα δὲν εἶναι 'ς ὄφελός σου.

Πέ μου, παιδί μικρότατο κι' ἀπὸ μικροὺς ἀθρώπους,

σ' ἀνᾶθρεψα 'ς τὸ σπίτι μου, κ' εἰς ὅλους μου τσῆ τόπους

- 655 σ' ἔκαμα μεγαλειέτερο παρ' ἄθρωπο κανένα,

γιὰ νὰ 'χω τὴν ἀντίμεψι ἐτούτην ἀπὸ σένα;

Χ Ο Ρ Ο Σ.

Ζεῦ, δός του χάρι, ἀπόκρισι φρόνιμη νὰ τοῦ δώσῃ,

τὴν ἀγριεμένην του καρδιάν, ἂν τύχῃ, νὰ 'μερώσῃ!

ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ.

Ὡς τὰ χέργιά σου μ' ἀνᾶθρεψες, μέγαλον ἔκαμές με,

- 660 πολλὰς κι' ἀρίφνηταις τιμαῖς, ἀφέντη μ', ἄξιωσές με,

καὶ πάντα μου τὸ 'γνώριζα, πάντα φχαρίστησά σου,

καὶ μπιστικὰ 'ς τὸ 'δύνουμου πάντα μου δούλεψά σου.

Στ. 644. χ. τυχαίνει. 646. κρυαίνω. 652. σχῆμα... 'ς ἔφελός σου.
 655. κινένα. 657. Ζεῦς. 659. ἔκαμες. 660. ἔξωσές. 661. εὐχαρίστη-
 ζί. Λαίπει δ. 662. σίγῃς.

μὰ ἔσφαλα, μολογῶ σοῦ το, κ' ἔμεινα νικημένος
 ἀποῦ τὸν Πόθο, κατὰ πῶς πάντα συνειθισμένους
 εἶναι τὰ ἄνθρώπους νὰ νικᾷ· δὲν ἤμουν μὲ τὰ ὀχθρούς σου 665
 προδότης σου, δὲν ἔδωκα τῇ τύπου· τῇ δικού σου
 τῷ χθροῦ σου· νειότης κι' ὁμορφιά, σπλάχνος καὶ κηλοσύνη
 μοῦ κάμασινε τὴν καρδιά 'ς τὸν Πόθο νὰ συγκλίνη.
 Μ' ἀπῆ σὲ τοῦτο μ' ἔφερεν ἡ τύχ' ἡ ἐδική μου,
 Θέ νὰ σοῦ πῶ τὸ σήμερο τίνας κυροῦ παιδ' ἤμου, 670
 γιὰ νὰ γνωρίσης πῶς πολὺ δὲν ἤτονε ν' ἀφήσῃ
 τὸν Πόθο βασιλείου παιδί τὸν νοῦν του νὰ νικήσῃ,
 μ' ἄλλο παιδί 'νοῦς βασιλείου, στέκωντας πάντ' ὁμάδι
 'ς μιὰ κατοικιὰ τόσους καιροὺς ἀπὸ ταχὺ ὡς βράδυ.
 Ξεῦρε λοιπὸ πῶς εἶμαι γυιὸς τοῦ βασιλείου τοῦ πλούσου 675
 τῇ Τσέρτσας, τοῦ Θρασύμαχου τοῦ φίλου τοῦ δικού σου·
 κ' ἡ τύχη 'σάν ἠθέλησε κ' ἔμεινε νικημένος
 ἀποῦ τὰ ὀχθρούς σας καὶ τῷ δυό, κ' ὕστερα σκοτωμένος,
 μ' ἔφερεν εἰς τὸ σπίτι σου κ' εἰς τὴν δική σου χέρσ,
 γιὰ ν' ἀποθάνω 'σὰ θωρῶ τὴ σημερινὴν ἡμέρα. 680
 Μ' ἂν εἶναι κ' εἶσαι βασιλείος, σὰ σ' ἔχω γνωρισμένο,
 καὶ τ' ὄνομά σου βρίσκεται 'ς τὸν κόσμον ξαπλωμένο,
 κάμ' ὅλον καίνο ἀπάνω μου ἀποῦ 'θέλεις θελήσει
 κ' εἰς τὸ παιδί σου νὰ γενῇ, ἅς σ' εἴχασιν νικήσει
 'ς τὴ μάχη 'σὰ τὸν κύρη μου κ' ἐσέναν οἱ ὀχθοί σου, 685
 κι' ὥσάν ἐμέ εἰς χέργι' ἄλλου νὰ λάχῃ τὸ παιδί σου.

Στ. 663. ἤμεινα. 665. 'ς τὰ ἔχθρους. 668. ν' ἀπομείνῃ. 669. ἀ-
 πῆς... ἡ τύχης ἢ δική. 670. τὴν σήμερον. 672. τὸν Πόθο? νὰ γροί-
 κῇσῃ. 676. Τζήρτσας. 677. κι' ἀπῆς ἡ τύχῃ ἐθέλησε κ' ἤμεινε. 679.
 τῇ ἔχθρους. 679. μ' ἔφερεν ἐμέ 'ς τὸ σπ. 680. τὴν σήμερον ἢ. 681.
 Μ' ἂν ἴσως κ' εἶσαι. 683. κάμ' ὅλο καίνο. 685. καὶ σὲν σὰ τὸ κύρη
 μου 'ς τὴ μάχην οἱ ἔχθροί σου. 686. νὰ δώσῃ.

Χ Ο Ρ Ο Σ.

Μεγάλο πρᾶμμ' ἀκούγομε, κί ἀλήθεια τὸ κρατοῦμε,
γιατί πολλά βασιλικαῖς τῇ χάρις του θωροῦμε.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ.

- Τοῦτο ὅσαις φοραῖς τὸ πῆς, τὸ λέγεις ψώματά σου,
690 μὰ σέ ποτὲ δὲν ἦτονε βασιλικ' ἡ γενειά σου !
μὰ μετ' αὐτά τὰ ψώματα θὲς ἔχει κομπωμένη
τὴν Ἐρωφίλην ἀκομή τὴν τρισκαταραμένη.
Πιστεύω μάλιστα παιδί πῶς νᾶσαι 'νοὺς ὀχτροῦ μου,
'νοὺς κακοθελητῇ πολλά ἐμέ καὶ τοῦ παιδιοῦ μου,
695 κ' ὅφι μικρὸ σ' ἀνάθρεψα γιὰ νὰ μὲ φαρμακέψης,
καὶ πῶς ὀχθρὸς δὲ γίνεται φίλος νὰ μ' ἀρμηνέψης.

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ.

Τοῦτό 'ν' ἀλήθεια, βασιλειέ, κί ἀνὲν καὶ θὲς σημάδι
πῶς εἶμαι τοῦ Θρασύμαχου καὶ μαρτυριαῖς ὁμάδι,
τῶνα καὶ τ' ἄλλο σήμερο σοῦ τάσσω νὰ σοῦ δώσω.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ.

- 700 Καιρὸ 'ς τὴν τόση σ' ἀτυχιὰ μὲν ὦρξ δὲ θὰ δώσω.

Π Α Ν Α Ρ Ε Τ Ο Σ.

Θυμήσου κιᾶς, ἀφέντη μου, πῶς μοναχός μ' ἐμπῆκα
'ς τόσους ὀχθροὺς πολλαῖς φοραῖς καὶ νικητῆς ἐδῆξα.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ.

Πᾶσά σου δούλεψι καλὰ νὰ μείνῃ πλερωμένη
σοῦ τάσσω δίχως ἄργητα τώρα, καθὼς τυχαίνει.

Στ. 688. τῇ διάξες. Οἱ στίχοι 691-692. φέρονται ἐν τέλει τοῦ λόγου. 691. τὰ ψώματα θὲς νὰ 'χης. 693. μάλιος λογιᾶζω πῶς πι-
δὶ θὲς νὰ 'σαι 'νοὺς ἐχτροῦ. 696. ἐχθρός. 697. κί ἂν ᾤν'. 699. ὁ στί-
χος οὗτος φέρεται ἐν τῇ στόματι τοῦ βασιλέως... νὰ πλερώσω. 700.
μνιάν. 701. σκιᾶς. 702. ἐχθροῦς.

Κρατεῖτέ τονε, στρατηγοί, κ' ἐλάτε μετὰ μένα 705
διπλοῦ νά τ' ἀντιμέψωμε τὰ μῶχει καμωμένα.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Μὲ μάνιταν ἐμίσεψε καὶ μὲ θυμὸ μεγάλο,
γιαῦτως λογιᾶζω τῇ ζωῇ τοῦ παίρνει δῖχως ἄλλο.
Θεέ μου, βοήθησέ του σύ, γιατί ἄλλοι δὲν μποροῦσι
ἔς τὰ χεργί' ἀποῦ τόνε κρατοῦν βοηθοὶ του νά γενοῦσι. 710

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Ἄκτινα τ' οὐρανοῦ χαριτωμένη,
ἀποῦ μὲ τῇ φωτιά σου τῇ μεγάλῃ,
ἔς ὅλη χαρίζεις φῶς τὴν οἰκουμένη,
τὸν οὐρανὸ στολίζει ἔς μιὰ κ' εἰς ἄλλη 715
μερὰ κι' ὅλη τῇ γῇ ἢ πορπατηξιά σου,
δῖχως ποτὲ τῇ στράτα τῇ νά σράλλη·
κι' ὄντ' αὖ μᾶς ἐμακράνης τῇ θωριά σου,
μὲ χιόνια καὶ βροχαῖς τῇ γῇ ποτίζεις,
γιὰ νά μπόρῃ νά ζιοῦν τὰ πλάσματά σου·
καὶ πάλι ἑσά σιμώσης κι' ἀρχηνίσσης 720
τὰ χιόνια νά σκορπᾷ, καὶ νά ζεσταίνης
τὸν κόσμ', ὅλη τῇ γῇ μ' ἄθους γεμίζεις,
τὰ φύτρ' ἀναγαλλιᾷς, καρποὺς πληθαίνεις,
μεστούνεις πωρικά, γεννᾷς λιθάρια
πολλῶ λογιῶ, κ' εἰς δόξα πάντα μένεις· 725

Στ. 705. πρὸς ἐμένα. 709. βούθησε. 710. κρατοῦ βοηθοὶ του
Πρὸ τοῦ Χοροῦ « Τέλος τῇ τετάρτῃς πράξις. » 717. κι ὄντε μᾶς ἐ-
μακρύνης. 719. πλάσματά σου, προτιμηθὲν τοῦ ἡμετέρου πλου-
μιστά.

- διαμάντια καὶ ῥουμπιά, μαργαριτάρια
 καὶ ὄλαις τσῆ πέτραις τσ' ἄλλαις μοναχός σου
 πῶς κάμνεις, ὅλοι βλέπομε καθάρια.
 Τὰ δὲ θωρεῖ 'ς τῇ γῇ ποτὲ τὸ φῶς σου,
 730 εὐρίσκονται 'ς τὰ βάθη φυλακμμένα,
 καὶ ὅσα καὶ ἂν ᾔν' ὀμπρὸς τῶν ὀμματιῶν σου,
 γῇ σὺ τὰ κάνεις ὅλα, γῇ ἀπὸ σένα
 θρέφονται καὶ κρατιοῦνται καὶ πληθαίνουν,
 καὶ νὰ χαθῇ ποτὲ μπορεῖ κανένα.
 735 Ἥλιέ μου φωτερέ, τοῦ περασμένου
 καιροῦ τὰ πάθη 'ποῦ 'χαμε θυμοῦμαι,
 καὶ ὀλόκρυγια τὰ μέλη μου ἀπομένου.
 τσῆ ποταμοὺς πῶς εἶδαμε μποροῦμε
 'ς τούτους τσῆ δόλιους τόπους τσ' ἐδικού μας,
 740 νὰ κυματίσουν αἶματα νὰ ποῦμε.
 τριγύρου 'ς τὰ τειχιά 'χαμε τσ' ὀχθροῦ μας,
 καὶ οὐδὲ κάμμι' ἄλλ' ἐλπιδ' ἀπόμεινέ μας
 'ς τῇ μάχῃ τὴν πολλὴ τοῦ βασιλαιοῦ μας.
 καὶ τῶ θεῶν ἡ χάρι ἐβόηθησέ μας
 745 καὶ ἐνοῦ μας στρατηγοῦ χέρ' ἀντρωμένη,
 καὶ ἀποὺ τῇ μάχῃ αὐτὴν ἐλύτρωσέ μας.
 Ὡφου, περικιά του μοῖρ' ἀσβολωμένη,
 τί τῶξιζε τσ' ὀχθροῦ μας νὰ κερδαίσῃ,
 καὶ κεῖνος τσ' ἐρωτιά; σκλάβος νὰ γένη;

Στ. 727. καὶ ὄλαις ταῖς ἄλλαις πέτραις μοναχῇ. 729. ποσῶς. 730.
 μὲ βρίσκονται. 731. ὀμματιῶν. 736. θυμοῦμαι, προτιμηθῆν τι
 ἡμετέρου θυμοῦ μας. 740. κυματοῦσιν. 741. εἶχαμε προτιμηθῆν
 τοῦ ἡμετέρου χάμα. 742. καὶ κάμμι' ἄλλῃ ὀλπίδα ἐπόμεινε. 744. τοῦ
 θεοῦ... ἐβόηθησε. 746. μάχῃ ἐκείνῃ. 748. τοῦτ' εἴπωτε.

'ς τὸν Πόθο τῇ κερᾷ μας εἶχε πέσει, 750
 κί' ὄντ' ἀκρατιέτο πλεῖα χαριτωμένος,
 'ς ἄμετρης λόχης ἔπεσε 'ς τὴ μέση.
 Τώρα 'ς τὴ φυλακῇ καδενωμένος,
 θάνατο ἐκ τὸ θυμὸ τοῦ βασιλείου μας
 σκληρότατ' ἀνημένει ὁ πικραμένος! 755
 Ἦλιε μου, τὸ λοιπὸ 'ς τὰ κλαῦματά μας
 λυπητερὸ τὸ φῶς σου ἄς σκοτεινιάσῃ,
 γῇ 'ς ἄλλα μέρη στειλὲ το μακρὰ μας,
 νέφος σκοτεινιασμένο ἄς σκεπάσῃ,
 κί' ἀστροπελέκι ἄς πέσῃ θυμωμένο, 760
 καὶ τοῦτο τὸ παλάτι ἄς χαλάσῃ·
 μὲ χίλιας ἀστραπαῖς τὸ μανισμένο
 κάμε τὸ βασιλεῖό μας νὰ τρομάξῃ,
 νὰ μὴ χαλάσῃ τέτοιο νεῖδ' ἀντριωμένο·
 μὲ φοβεραῖς βρονταῖς κάμε ν' ἀλλάξῃ 765
 τὸ λογισμόν του τὸν κακὸ 'ς ἀγάπῃ,
 κί' ὥς κύρης ἀγαθὸς τώρα νὰ πράξῃ
 'ς αὐτήν, κ' εἰς ἐκεῖνο τὸν ἀζάπῃ!

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ.

Στ. 752. ἄμετρης λόχης προτιμηθὲν τοῦ ἡμετέρου ἄμετρη
 λόχῃ. 755. πικραμένος. 756. Ἠλίε μου, τὸ φῶς σου. 757. λυπητερώς
 ἄφγῃς ἄς σκοτεινιάσῃ. 758. στειλὲ τὴ πικράθμας.

Ἐνταῦθα τελευτᾷ τὸ τοῦ Λεγρανδίου χειρόγραφον.

Γοφρέδος, Ῥινάλδος, Μαντατηφόρος, καὶ Σολιμάνος .

Γ Ο Φ Ρ Ε Δ Ο Σ .

- Μικρός, καθὼς τὸ βλέπετε στρατιῶταίς μ' ἀντρωμένοι,
τῇ χώρᾳ νὰ κερδαίσωμε κόπος μᾶς ἀνημένει,
γιατὶ ἐκ τὰ παλληκαριά τῇ λίγᾳ τῆς ἀπομείνα
καὶ τὰ τειχιᾷ τῇ ἐπέσασι 'ς τόπους πολλοὺς καὶ κεῖνα .
- 5 κ' ἔτσι πᾶς ἓνας σήμερο πρέπ' ἀπὸ σᾶς νὰ βάλλῃ
'ς τὸ λογισμό του ποι' ἀφορμὴ μᾶς ἔκαμε μεγάλη
ν' ἀφήσωμεν τῇ τόπους μας, τὰ σπίτιζ, τὰ παιδιὰ μας,
κ' ἔτσι μακρὰ νὰ φέρωμεν ὅλοι μας τὰ κορμιὰ μας .
Δὲν ἤρθαμ' ἄξιοι στρατηγοί, δὲν ἤρθαμε γιὰ πλούτη,
- 10 μὴδὲ γιὰ περιδιάβασι 'ς τὴν ἐξορίαν ἐτούτη,
μὰ γιὰ νὰ ξεσκαθώσωμε τὸν Τάφο τοῦ Χριστοῦ μας
κ' εἰς λευτεριά νὰ βάλλωμε τόσοις πιστοῦς δικούς μας,
τοῦτο μᾶς ἔφερεν ἐδῶ, τοῦτο μᾶς εἶχε κάμει
τόσαις φοραῖς 'ς τὸν πόλεμον ὅλοι νὰ μποῦμ' ἀντάμῃ,
- 15 καὶ γιὰ τὴ χάριν τοῦ κεινοῦ, ποῦ ῥθεν ἐδῶ νὰ δώσῃ
θάνατ', ἀπὸ τὸ θάνατο γιὰ νὰ μᾶς λευτερώσῃ,
πάντα μὲ νίκη ἐβγήκαμεν, καθὼς καὶ τώρα πάλι
μὲ νίκη θέλωμεν ἐβγῇ καὶ μὲ τιμὴ μεγάλη,
μόνο νὰ μὴ θελήσωμε νὰ λείψωμ' ἀπατοί μας
- 20 σὲ κεῖν' ἀπῶ τὸ σήμερο πρέπει ὅγι' ἀντιμῆ μας .
Δέτε, στρατιῶταίς μου, λοιπὸ 'σάν εἴστε μαθημένοι
νὰ κάμετε τὸ δύνεστε 'ς τὴ μάχῃ ἀπ' ἀπομένει,

νά τελειωθοῦν οἱ κόποι μας καὶ τὰ τασσίματά μας,
 νά πᾶμε νά κρεμάσωμεν ὅλοι μας τ' ἄρματά μας
 'ς τὸν ἅγιο Τάφο τοῦ Χριστοῦ, ποῦ βρῆκε χάρι τόση 25
 νεκρὸν ἐκεῖνον πῶδ' αὖτε ζῆσι ἀλλῶν νά δώσῃ,
 κι' ἄξια 'ς τὴ γῆ κ' εἰς τσ' οὐρανοὺς καὶ πλερωμὴ καὶ χάρι
 σὰς τάσσω 'ς τὰ κοπιᾶσσετε πᾶς ἕνας σας νά πάρῃ.
 Δέτε λοιπὸ νά δώσετε σημάδι τοῦ πολέμου,
 κι' ἂν εἰδᾷσι τ' ἁμμάτιά μου κανένα σας ποτέ μου 30
 νά πολεμήσῃ μὲ τσ' ὀχτροὺς μ' ὅλη τὴν ὀρεξίν του,
 ἂς δείξῃ καὶ τὸ σήμερον πάλι τὴ δύναμίν του.

Ρ Ι Ν Α Λ Δ Ο Σ.

Πάντα κάνεις καμώματα πλείσια τυχαίνει νά 'χῃ
 καὶ λίγα λόγια ὅσο μπορεῖ περιττοπλειᾶς 'ς τὴ μάχη,
 γιὰ τοῦτο μὲ λιγώτερ' λόγια ποῦ νά μποροῦμε 35
 τῆς ἀρεντιᾶς σου τάτσομε 'ς τὸν πόλεμον νά μποῦμε
 μ' ἀποκοτιὰν καὶ μ' ὀρεξί καὶ δύναμι μεγάλη,
 κ' ἐλπίζω νά γυρίσωμε μὲ πλείσι' δόξα πάλι.

Γ Ο Φ Ρ Ε Δ Ο Σ.

Μὴ στέκετε τὸ λοιπονίς, κάμετε τὸ σημάδι
 τσῇ μεγαλείτερης μαλλιᾶς ὅπου μπορεῖτ' ὁμάδι. 40
 (Εἰς τοῦτο κάνουνσι σημάδι τοῦ πολέμου).

Ρ Ι Ν Α Λ Δ Ο Σ.

Τὴν πόρταν εἶδα κι' ἀνοιξε, κ' ἕνα θωρῶ καὶ βγαίνει
 ξαρματωμένο, τίβοτας μαντάτο μᾶς ἐφέρνει.

Γ Ο Φ Ρ Ε Δ Ο Σ.

Σταθῆτε ν' ἀγροικήσωμε τί θέλει νά μιλήσῃ,
 κι' ἁμμὴ ἔρχεται μοῦ φαίνεται σύβαςι νά ζητήσῃ.

Μ Α Ν Τ Α Τ Ο Φ Ο Ρ Ο Σ.

Ἐτίσσερ'ς μέσ' τῇ χώρᾳ μας στρατιώταις ἀντρωμένοι 45
 βρῖσκουνται νά μαλλώσουσι πολλὰ πεθυμισμένοι
 μὲ τὸ Ῥινάλλο καὶ μ' αὐτοὺς τσ' ἴδιους ἐκείνους τσ' ἄλλους

- ποῦ μᾶς σκοτῶσιν τέσσερης στρατιωταῖς μας μεγάλους·
 κι' ἂν ἔναι καὶ νικητοῦσι καὶ τούτους, νὰ σᾶς δώσῃ
 50 τῇ χώρᾳ τάσσει ἀφέντης μου, μὲ δίχως νὰ μαλλώσῃ
 πλεῖόν του σᾶς μόνογει· μὲ ἂν ἴσως, καθῶς ἐλπίζει, λάχῃ
 νὰ βγοῦσιν οἱ στρατιωταῖς του μὲ νίκην εἰς τὴ μάχῃ,
 θέλει καὶ σὺ νὰ μὴ μπορῇς πλεῖο νὰ τονε μαλλώσῃς
 μ' ἀποδεπᾶ τὰ τόσα σου φουσάτα νὰ σηκώσῃς.

Γ Ο Φ Ρ Ε Δ Ο Σ .

- 55 Γύρισαι τὸ γοργότερο καὶ πὲ 'ς τὸ βσιλειό σου
 νὰ στείλῃ τῇ στρατιώταις του γλήγορα νὰ μαλλώσῃς,
 κι' ἂμ μὲ νικήσῃ τάσσω του τὴν χώραν του ν' ἀφήσῃ
 λεύτερη, κ' εἰς τὸν τόπο μας μ' ὅλου μας νὰ γυρίσω·
 μὲ ἂν νικηθοῦσι, τὸ ζημιὸ τῇ χώρᾳ ἄς μοῦ δώσῃ,
 60 μὴ τότε κάμω πλεῖοτερη κακομοιργιὰ νὰ γνῶσῃ.
 'Ρινάλλο καὶ στρατιωταῖς μου πολλὰ μ' ἀγαπημένοι,
 τόσῃ μεγάλη προθυμιὰ σᾶς ἔχω γνωρισμένη,
 κ' ἔτσι σᾶς ξεύρω δυνατούς, ἀποῦ τῇ μάχῃ βάνω
 τούτῃ, καθῶς τὸ βλέπετε, τῇ νώμους σας ἀπάνω,
 65 κ' ἔτσι δὲν πρέπει νὰ σᾶς πῶ καὶ νὰ σᾶς ἐθυμήσω
 τ' εἶναι πρεπὸ νὰ κάμετε, γιὰτ' εἶχ' ἔσται περίσσο·
 'ς τὸν πόλεμο μὲ τὴν εὐχὴ καὶ τὴν περίσσια χάρι
 σᾶς στέλλω μόνο τοῦ Χριστοῦ, καὶ κάμετε νὰ πάρῃ
 τιμὴ καὶ δόξα μετὰ σᾶς, καὶ τόσοι σκληρωμένοι
 70 δοῦλοί του ν' ἀπομείνουσι τῶρα λευτερωμένοι.
 Σέρομαι πάλι 'ς μιὰ μερὰ μόνον ὀγιά νάρθοῦσι
 μὲ δίχως ντῆρησι οἱ ὀχθροὶ 'ς τὸν πόλεμο νὰ μποῦσι,
 κι' ὥς νικηθοῦσιν ἀπὸ σᾶς, καθῶς θερρῶ κι' ὀλπίζω,
 'ς τὴ χώρᾳ νᾶμπα νικητῆς πασίχαρος γυρίζω.

Ρ Ι Ν Α Λ Δ Ο Σ .

- 75 Καθῶς μ' ἀποκοτιὰ πολλὴ καὶ μ' ὄρεξι μεγάλη
 'ς τούτῃ τῇ μάχῃ σήμερο πᾶ ξαναμποῦμε πάλι,

τέτοιας λογῆς παρακαλῶ καὶ τοῦ θεοῦ τῇ χάρι
νὰ κάμῃ τὸν πᾶσ' ἕνας μας νίκη τσ' ὀχθροὺς νὰ πάρῃ.

(Εἰς τοῦτο ἔρχονται καὶ παίζουσι τῇ μορέσκα μὲ τ' ἄρμα,
καὶ πέφτουν οἱ Τοῦρκοι, καὶ ὁ Ῥινάλδος λέγει).

Ρ Ι Ν Α Λ Δ Ο Σ .

Πάντοτ' ἄς εἶναι τοῦ Χριστοῦ τ' ὄνομα δοξασμένο,
πειδὴ ἀπὸ σᾶς τὸν Τάφον του βλέπω λευτερωμένο .

80

Γ Ο Φ Ρ Ε Δ Ο Σ .

Στρατιωταίς μου, 'ς τὸν ἄμετρο κόπο τὸν ἐδικό σας
ὅσο μπορῶ καὶ δύνομαι περισσὶα φχαριστῶ σας,
καὶ μετὰ σᾶς τὸ σήμερον χαίρομαι, 'σάν τυχαίνει,
γιατὶ 'ς τὸν κόσμον ἐμείνετε περισσὶα δοξασμένοι,
κι' ἀθάνατ' ἀπομένουσι 'ς τῇ γῇ τὰ νόματά σας
γιὰ τὴν πολλή σας δύναμι καὶ τὴν παλληκαριά σας .

85

Ρ Ι Ν Α Λ Δ Ο Σ .

Τῇ νίκη μᾶς ἐχάρισεν ἡ τύχ' ἡ ἀγαθή σου
μόνον, ἀφέντη, κ' ἡ τιμὴ κ' ἡ δόξ' ἄς εἶν' δική σου.

Γ Ο Φ Ρ Ε Δ Ο Σ .

'Αργοῦ νὰ βγοῦσι τὰ κλειδιά τσῇ χώρῃς νὰ μᾶς δώσου .
τάχα λογίζου θέλουσι πῶς νὰ μᾶς ἐκομπώσου .

90

(Εἰς τοῦτο τῶνε κάνουνσι σημάδι καὶ βγαίνει ὁ Σολι-
μάνος μὲ τσ' ἄλλους καὶ λέγει).

Σ Ο Λ Ι Μ Α Ν Ο Σ .

Γορρέδο, βλέπω φανερά πῶς κόποι δὲ μποροῦσι,
μηδὲ βολαῖς, μηδ' ἄρματα ποτὲ ν' ἀντισταθοῦσι
τ' ὠρίσασιν οἱ οὐρκανοί, κί' ὡς ἄξιον νικητὴ μου
σε προσκυνῶ καὶ δέχομαι κλίνωντας τὴν κορφή μου .

95

Τ' σῇ χώρῃς μοῦ 'ναι τὰ κλειδιά τοῦτα, καὶ τοῦτο τ' ἄλλο
τὸ θησαυρό μου κάτεχε σφαλίζει τὸ μεγάλο,
καὶ ἄς εἶν' τῶν ἁγίων σ' ἀρετῶ, κί' ἄς εἶν' τσῇ δυνάμει σου
μὲ τὰ κορμιά μας ὁλονῶν κέρδος καὶ πλερωμὴ σου .

- Μὰ ἔς τούτῃ σὲ παρακαλῶ τὴν τύχην μὴν ἀρήσης
 100 πῶς ἐγεννήθης ἄνθρωπος καὶ σὺ νὰ λησμονήσης,
 καὶ ὁ σκλαβωμὸς κ' ἡ μοῖρά μου κ' ἐτούτ' ἡ δόλια χώρα
 ξόμπλι ἄς γενοῦν παντοτινὸ τοῦ λογισμοῦ σου τώρα,
 γιὰ νὰ μὴν ᾗς ἀλύπητος ἔς τοὺς ἐπιασες ἔς τὴ μάχην,
 γιὰτὶ τὸ μῶλαχεν ἐμὲ μπορεῖ καὶ σὲ νὰ λάχῃ.

Γ Ο Φ Ρ Ε Δ Ο Σ .

- 105 Συνῆθι μοῦ ἔναι, Σολιμάν, πάντα μου νὰ γυρεύγω
 τσῆ ταπεινοὺς νὰ λεημονῶ, τσῆ ἄγριους νὰ παιδεύγω,
 ἔσάν τῶχουν τοῦτοι ὅλοι τως ἔς τὴ μάχην γνωρισμένο,
 κ' ἐκ τὸ συνηθί μου ποτέ, κάτεχε, πῶς δὲ βγαίνω.
 Σηκῶς ἀπὸ τὰ πόδιά μου, τίβοτας μὴ φοβᾶσαι,
 110 φίλος μου, καὶ ὅχι σκλάβος μου πάντα σου θέλω νὰ ἔσαι.
 γυναικες, δοῦλοι καὶ παιδιὰ καὶ ὅλος ὁ θησαυρός σου
 καὶ ὅλ' οἱ στρατιῶταις ἀκομὴ χάρισμα ἄς εἶν' δικό σου,
 καὶ ὅπου τὰ θεῖς ἐλεύθερος τὰ πάρε μετὰ σένα,
 σώνει μας μόνο νὰ ἔχωμε τὴ χώρα κερδαιμένα.

Σ Ο Α Ι Μ Α Ν Ο Σ .

- 115 Τὸν οὐρανὸ παρακαλῶ δόξαις νὰ σοῦ χαρίζῃ
 καὶ μὲ τιμαῖς ἀθάναταις πάντα νὰ σὲ στολίζῃ,
 γιὰτὶ ἔχεις χάρι μετὰ σέ, ἀπ' ὅλοι οἱ ὀχθροὶ σου
 τιμοῦν καὶ προσκυνοῦσί σε καὶ θέλουν τὴν ζωὴ σου.
 Μ' ἄς πᾶμ' ἀφέντη, τὸ λοιπὸ τὴ χώρα νὰ σοῦ δώσω,
 120 τὴν ὕστερην κακομοιριά τούτῃ μου νὰ τελειώσω.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ INTERMΕΔΙΟΥ .

Π Ρ Α Ξ Ι Σ Π Ε Μ Π Τ Η .

Σ Κ Η Ν Η Π Ρ Ω Τ Η .

ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ καὶ ΧΟΡΟΣ .

ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ .

Ὦ σπίτι τρισκατάρατο, σπίτι καταρχμένο,
γιατί 'ς τὰ βάθη τοῦ γιαλοῦ δὲν εἶσαι βουλισμένο;
παλῆα φωλειὰ τῆς ἀπονιαῖς, καὶ κατοικιὰ τοῦ φόνου,
βρύσι τῷ δάκρυω καὶ σκολιὸ τῇ πρίκας καὶ τοῦ πόνου,
πῶς δὲ θυμώνετ' οὐρανός, κ' ἡ γῆς πῶς δὲν τρομάζει, 5
πῶς ἡ ὄργη δὲν ἔρχεται τοῦ Ζεῦ νὰ σὲ χαλάσῃ!
πῶς σκοτεινὰ δὲν πέφτουνι νέφη νὰ σὲ πλακώσου,
κί' ἀπὸ τ' ἀμμάτια καθ' ἐνὸς σήμερο νὰ σὲ χώσου!
'Σ ποιὰ δάση βρίσκονται ποτέ, 'ς ποιὰ σπήληξ κατοικοῦσι
θεργιὰ τόσ' ἀγρία κί' ἄπονα, θεργιὸ νὰ μὴ σὲ ποῦσι, 10
'σὰ δὲν πονοῦσιν ἄθρωπο μὴδὲ ποσῶς κανένα
οἱ σκυλοκάρδοι κί' ἄτυχοι, ποῦ κατοικοῦ σὲ σένα!

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Ποῖς κλαίγει δῶ, ποῖς θρῆνεται, ποῖς εἰν' ἀποῦ γεμίζει
τοῦτο τὸ σπίτι κλάυματα κί' ὅλο τ' ἀναμυγίζει;
πρᾶμμα πολλὰ λυπητερὸ τοῦ δίδει αἰτιά καὶ κλαίγει, 15
κί' ἄπονο δίχως ντήρησι τοῦτο τὸ σπίτι λέγει .

Μ Α Ν Τ Α Τ Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Ἦλιε, πῶς δίδεις σήμερο 'ς τούτῃ τῇ γῇ τὸ φῶς σου,
καὶ θαμπωμένος καὶ κλιτὸς δὲν πηαίνει; 'ς τὴν ὁδὸ σου;

ΚΡΗΤ. ΘΕΑΤ.

20

Ἔφρου, κακώτατοι καιροί, ψυχροί καὶ πικραμένοι,
20 κί' ὥς πότε δύνατ' οὐρανὸς πλεῖν νά σᾶς ὑπομένῃ;

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Φίλε, γιὰτὶ τόσα πολλὰ κλαίγεις κί' ἀναστενάζεις,
κί' ἄπονο δίχως ντήρησι τοῦτο τὸ σπίτι κράζεις;

Μ Α Ν Τ Α Τ Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Ὅσα μαλλιά 'ς τὴν κεφαλὴν βαστῶ, χιλιάδες τόσαις
'ς τοῦτο τὸ στόμ' ἂν ἦσαν τὸ πρικαμένο γλῶσσαις,
25 καὶ σίδηρὴ τὴν ἐμιλιά, νᾶβγανα τὸν καῦμό μου,
σωττὰ νά πῶ, κοράσια μου, δὲν εἶναι μπορετό μου·
τώρα μὲ μιὰ λογιάσετε, πῶς δύνομαι ν' ἀρχίσω
τῶδασι τὰ καμμένα μου μάτια νά σᾶς μιλήσω.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Πέ μάς το κατὰ πῶς μπορεῖς, πέ μας λιγάκι μόνο,
30 γιὰ νά συγκλάψωμε κ' ἐμεῖς τόσο σου πλείσια πόνο.

Μ Α Ν Τ Α Τ Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Ἄν εἶναι καὶ μιλῶντάς το δὲ φρίξ' ἡ ἀναπνοιά μου,
γῆ δὲ χαθῇ τὸ πνέμα μου, γῆ δὲ σχισθ' ἡ καρδιά μου,
πρᾶμμα πρικὺ σᾶς θέλω πεῖ, πλείσια νά λυπηθῇτε,
κί' ὀγιάντα νά τὸ διγηθῶ, 'ς τό'στερο νά μοῦ πῆτε·
35 μὰ κεῖν' ὅπου μπορέσασι τ' ἀμμάτια μου νά δοῦσι
κρίνω τ' αὐτιά σας δὲ μποροῦν ποτὲ ν' ἀφουκραστοῦσι,
γιὰτ' εἶναι τόσ' ἀδυνατό, ἀποῦ μπορεῖ νά σβύσῃ
τὸν ἥλιο μὲ τὴ λάψιν του, τὸ φέγγος νά μαυρίτῃ.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Σωπῶντάς το μᾶς τυρχνᾶς, κί' ἀργῶντάς το μᾶς, δίνεις
40 διπλὸν καῦμό... καὶ πέ μας το, πλείοτερν μὴ μᾶς κρίνης.

Μ Α Ν Τ Α Τ Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Ἐ τὴν πλείαν βαθύτερη μερὰ 'ς τοῦ πάλαιου τὸν πάτο,
'ς τοῦ πύργου τοῦ ψηλοῦ ἐτουνοῦ τὸ βᾶθος ἀπὸ κάτω,

σέ μέρη τόσα μοναχά κ' ἔτσι σκοτεινιασμένα,
 ἀπῶ ἡλίου ἀκτῖνες, μὴδὲ φῶς δὲν ἔχουσι δοσμένα,
 εἰς ἄγριος τύπος βρίσκεται, κ' ἐκ' εἶναι μπηθμένοι 45
 οἱ βασιλειάδες ὅλοι τως, τοῦτος κ' οἱ περασμένοι,
 τοῦ θυμωμένου Πλούτωνα νὰ κάμουςι θυσία·
 μὲ τῶν ἀθρώπων τὰ κορμιὰ κουρφά, κατὰ τὴ χρεία·
 κ' ἐκεῖ 'καμεν ὁ βασιλεὺς καὶ πῆγασι δεμένο
 τὸ δόλιο τὸν Πανάρετο, καὶ θάνατο κρυμμένο 50
 τοῦ 'δωκε τόσ' ἀποῦ ποτὲ 'ς ἄθρωπο πλεὺς κανένα
 νὰ δόθηκε χειρότερος δὲν ἔχω γροικημένα.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Πρικιὰν ἀθιβολὴ ἄρχισες, μὰ τέλειωσαι, νὰ ζήσης,
 κι' ὅ, τ' εἶδασι τ' ἀμμάτιά σου τίβοτας μὴν ἀφήσης.

Μ Α Ν Τ Α Τ Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Σὰν ἔφταξεν ὁ βασιλεὺς 'ς τοῦτο τὸ πρικαμένο 55
 τόπον ἀποῦ γροικήσετε, μὲ πρόσωπ' ἀγριεμένο
 'ς ἓνα θρονὶν ἐκάθησε, καὶ κεῖνον ὀμπροστά του
 τοῦ 'πῆγαν οἱ 'πηρεταὶς του· κι' ὡς ἦτον ἡ καρδιά του
 γεμάτη τὴν πρικότητα καὶ τὸ πολὺ φαρμάκι,
 στρέφεται καὶ θωρεῖ τονε, καὶ κνογελαῖ λιγάκι, 60
 κ' ἦτον τὸ γέλοιόν του σκληρό, 'σάν ὄντε θά χιονίστη
 καὶ θαμπωθοῦν οἱ οὐρανοὶ 'ς ἀνατολὴ καὶ δύσι,
 καὶ τότες ἡλιος διχωστάς ζέστη χλωμὸς ἐβγαίνει,
 κι' ὅποιος στραφῇ καὶ 'δῇ τονε, κακὸ καιρ' ἀνημένει.
 Μ' ἀπῆς τὸ γέλοιον τῷδωκε τσῆ κακοςύνης τόπο, 65
 κ' ἡ ὄψι τ' ἔψε κ' ἔσβυσε, νὰ λέγῃ 'ς τέτοιον τρόπο
 πρὸς τὸν Πανάρετ' ἄρχισε, ποῦ στέκετο 'σάν ἓνα
 ἀητὸν ὄντ' αὐτὰ πόδια του καὶ τὰ φτερά δεμένα
 κοπέλια τῶχουσι μικρά καὶ δὲ μπορᾷ πετάξῃ,
 μᾶναι 'ς τὴ διάκρισίν τωνε μὲ φόβο καὶ μὲ τάξι· 70
 — σκύλε, δοξάζω τὸν θεὸν πῶς σὲ θωρῶ μπροστὰ μου,

- γδίκηχ νά πιάσ' ἀπάνω σου 'σάν πεθυμᾷ ἡ καρδιά μου·
 μὰ ποιά τυράννησι μπορῶ σήμερο νά σοῦ δώσω,
 'ς τόσο μεγάλο φταίσιμο νά με παραγδικρώσω;
- 75 χίλιας ψυχαῖς, χίλια κορμιά, χίλιας ζωαῖς, ὀϊμένα,
 γιάντ'α δέν ἔχεις, πῖβουλε, σήμερο μετὰ σένα,
 νά στέκω νά σέ τυραννῶ, μιὰ μιὰ νά σοῦ σηκώνω,
 γιατί δέ φτάνει 'ς τόσο μου θυμὸ ἡ ζωὴ του μόνο!
 Καί λέγωντάς το, τοῦ 'δωκε με μάνιτα μεγάλη
- 80 'ς τὸ πρόσωπο, ἀποῦ ποτὲ ντροπὴ δέν εἶχεν ἄλλη,
 πεντέξη με τὸ σκῆπτρόν του μ' ὅλη τῇ δυνάμει του,
 καί τότες πάλι ἐγύρισε κ' ἔκκτσε 'ς τὸ θρονίον του.
 Κ' εἰς τοῦτο ὁ Πανάρετος τοῦ λέγει — δέν ἐθάρρου
 τούτῃ ἀπὸ σέν' οἱ κόποι μου τὸν πλερωμὴ νά πάρου·
- 85 μὰ σβύσαι ποῦρι, ἀλύπητε, ἄπιστε, τὴν ὀργή σου
 μ' ὅση κι' ἂ θέλῃς ἀπονιά 'ς ἐμέ κ' εἰς τὸ παιδί σου·
 μ' ἂν ἔναι δίκῃος οὐρανός, ποτὲ δὲ θέλει ἀφήσει
 παρὰ μὴν ὦρα γδίκησωσι πλείσια νά μᾶς χαρίσῃ.
 Καθὼς πληθαίνει μιὰ φωτιά, ὄντ'ε κανεῖς τσῆ βάλλῃ
- 90 κλαδιά καὶ ξύλα πλείοτερα, κ' ἡ λόγῃ τῃ μεγάλῃ
 'ς τὰ ὕψη ἀπάνω τ' οὐρανοῦ μαύρους καπνοὺς σηκώνει,
 καὶ σπῖθαις με πολλὴ σπουδὴ τὰ τρίγυρα γεμόνει,
 τέτοιαις λογῆς ἐπλήθυνε καὶ πλειὰ μεγάλη ἐγίνῃ
 ἡ μάνιτα τοῦ βασιλεῖοῦ 'ς τὴν ἐμιλιὰν ἐκείνη·
- 95 ὅλος ἐξεκοκκίνησε, καὶ φαίνεται σου ἐρρίχνα
 χίλιας φωτιαῖς τ' ἀμμάτιά του, κ' ἡ ἐμιλιαῖς του εἰδείχνα
 πῶς ἦτον πλεῖ' ἀγριώτερη παρὰ θεργὸ ἡ καρδιά του,
 'ς τόνον ἀπ' ἐτρομάξαμεν ὅς' ἤμεστα κοντά του,
 κι' ἄγρια περίσσια φώνιαζε — 'πηρεταῖς μου καὶ δοῦλοι,
- 100 χαμαὶ τότε ξεπλώτετε, καὶ δεῖρετέ τον οὔλοι!
 Σὰ σκύλοι, ὄντ'α πεινούσινε καὶ τὸ φαγὶ θωροῦσι
 καὶ νά τσῆ λύσου μονυχᾶς στέκουν καὶ καρτεροῦσι,

νά τρέξου νά τ' ἀρπάξουσιν μέ μουγγισμὸ μεγάλο,
 κι' ἀποῦ τῇ βιάν τως τὴν πολλὴ σποδόνει γεῖς τὸν ἄλλο,
 τέτοιαις λογῆς κ' οἱ ἄπονοι καὶ σκυλοκάρδοι δοῦλοι 105
 μέ βιά πρὸς τὸν Πανάρετο ζῆμιόν ἐτρέξαν οὔλοι,
 κι' ἄλλος 'ς τὸ πρόσωπο γροθιαῖς, κι' ἄλλος εἰς τὸ κεφάλι
 κι' ἄλλος 'ς τὴ ῥάχη τοῦ 'κρουγε, κι' ἄλλος θωρεῖ νά βγάλλη
 τὰ ῥοῦχά του, κι' ὀλόγδυμο 'ς τὴν γῆ τὸν ἐξαπλώσας,
 κι' ὅση τυράνησι μπορεῖ νά πῇ κανεῖς τοῦ δῶσας 110
 ποιὸς τοῦ 'δερνε τὰ πόδια του, ποιὸς τὸ λαιμόν του ἐπάτιε,
 ποιὸς τοῦ 'σερνε καὶ κόρδιζε τὴ χέραν ἀποῦ κράτιε,
 ποιὸς τοῦ 'δερνε τῇ πλάταις του, ποιὸς τῇ πατούχαις κάτω,
 ποιὸς τοῦ 'φρασσε μέ τὸ πανὶ τὸ στόμ' ἀποῦ 'μουγγᾶτο,
 τόσ' ἀποῦ 'θώρσις 'ς μιὰ μερὰ κ' εἰς ἄλλη τῇ χιονάταις 115
 σάρκες περίσσια μελαναῖς καὶ πληγωμοὺς γεμάταις ·
 κ' ἐκεῖνα ποῦ τοῦ κρούγαςι τὰ βούνευρα στραγγιζῶν,
 κι' ἀναιδοκαταϊδαίνοντας αἵματα μᾶς ἐγιομίζας,
 κ' εἶδα πολλὰ χαμαὶ 'ς τὴ γῆ νά πέφτουνι νά σποῦσι,
 γιὰτ' εἶχασίνε λύπησι τέτοιου κορμιοῦ νά κροῦσι. 120
 Μὰ λύπησι τὸ βασιλεῖο νά 'χῃ καμμιὰ δὲν εἶδα,
 μ' ἄλλοιῶς τὸ θρόνον τ' ἔφηκε, κ' ἐκ τῇ χαράν του ἐπῆδεν
 λέγωντας — δοῦλοί μου πιστοί, δοῦλοί μ' ἀγαπημένοι,
 τῇ γδίκηωσί μου κάμετε σωστὴ καθὼς τυχαίνει!
 καὶ δέκα τσ' ἔλλαξε φοραῖς, μόνον γιὰ νά μπορούσι 125
 'ς τὸ κακκοροϊζικο κορμὶ πλεὶς δυνατὰ νά κροῦσι.
 Μ' ἀπῆτις δὲν ἐμπόργις πλεὶς τῇ πόνους ν' ἀπομάνῃ,
 μιὰ λιγομάρα τοῦ 'δωκε, κι' ὅλος ἀποκρυζίνει,
 κι' οὐδένα μέλι ἐσάλευγες, τόσ' ἀπῶ μονητάρου
 τὸ πῶς ἀπόμεινε νεκρὸς 'ς τὰ χέργιά των ἐθάρρου. 130
 Ὅτε σκολάζουν τὸ δαρμό, κι' ὁ βασιλεὺς σιμῶνει,
 κ' ἐλπίζωντάς τονε νεκρὸ, περισσιχ μετὰχνώνει
 πῶς τέτοιου τοῦ 'δωκε δαρμό μεγάλο ν' ἀποθάνῃ,

κ' εἶδ' αὖτον ἐκ τῇ μάνιτα τὰ γένειά του νὰ βγάνῃ.

Χ Ο Ρ Ο Σ.

135 Λύπησ' ἀργὰ κι' ἀνέφελος, μεταγνώμῳ περισσᾷ.

ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ.

Λύπη τ' αὐτιά σας οὐδὲ μιὰ κρίνω νὰ μοῦ γροικῆσῃ.

Χ Ο Ρ Ο Σ.

Μὰ γιάντα ἐμετάγνωντε;

ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ.

Γιατὶ τὸ νεκρωμένο

κορμὶ νὰ γνῶθῃ πόνῳ πλεῖο δὲν ἦτο μπορεμένο.

Χ Ο Ρ Ο Σ.

Ὡφου, καρδιά σκληρότατη κι' ἄπονη, πῶς ἐμπόριε

140 τήσῃ περισσῇ παιδωμῇ 'ς τέτοιο κορμὶ καὶ θῶριε;

ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ.

Μὰ κεῖνος ἀπ' ὀλοτενιάς δὲν ἦτ' ἀποθαμένος,

μ' ἀπὸ τῇ πόνους τῇ πολλοὺς 'σὰν εἶπα, λιγωμένος,

'ς λιγάκι ἐσυνήφερε, καὶ λέγει — μὴν ἀφήσῃ,

παρὰ νὰ δώσῃ μετὰ μὲ τ' ἀλύπητῆς σου φύσις

145 τροφή, καθὼς τὴν πεθυμᾷ· μ' ἂν ἔναι δικησοσύνη

'ς τοὺς οὐρανοὺς τῇ γδίκη μου σκιὰς θέλουν κάμει ἐκεῖνοι!

'Σ τοῦτο φωνιάζει ὁ βασιλεὺς μὲ πλεῖα θυμὸ, κι' ἀρποῦσι

τὴν γλῶσσάν του, καὶ βγάνουν τὴν καὶ χάμαι τὴν πατοῦσι·

καὶ μετὰ τοῦτα τσ' ἄκουσα τ' αὐτιά νὰ πῇ — Ἐρωφίλῃ!

150 τὴν ὥρ' ἀποῦ τὴν ρίξῃ 'ς τὴ γῆν ἐκεῖν' οἱ σκύλοι.

Καὶ τότες καὶ τ' ἀμμάτιά του τοὺς ὥρισε κ' ἐβγάλα,

κ' εἰς σὲ μιὰ κοῦπα ὀλόχρυσον μέσα ζῆμιό τὰ βάλα,

καὶ μὲ μεγάλην του χαρὰ τὰ πιάνει, καὶ θωρεῖ τα,

κ' ὕστερα πάλι τᾶρριξε 'ς τὸ χῶμα, καὶ πατεῖ τα!

155 καὶ πλεῖ' ἄγριος εἰς τὴ χαρὰ, τῶν ἔκαμε σημάδι

καὶ τὰ καυμένα χέργιά του τοῦ κόψῃσιν ὁμάδι.

Κι' ὥσ' αὖ τὸν ἔκαμε καθὼς γροικᾷτε, τοῦ σιμόνει

κι' ὅσον ἐμπόριε πλειὰ ψηλὰ τὰ χέργιά του σηκώνει,
 καὶ τὸ μυχὰϊρι τ' ἄπονο 'ς τὰ σωθικά του βάνει,
 κι' ἀλύπητα τὸν ἐσφαξε· μὰ πρίχου ἀποθάνη, 160
 'σὰ λειόντας ἐμουγγίστηκε, καὶ τὰ πρικιά του χεῖλη
 δυὸ τρεῖς φοραῖς ἀνοίξαι νὰ ποῦσιν — 'Ερωφίλη!
 τσ' ὕστερους ἀναστεναμμούς, μὰ λείπωντας· ἡ γλῶσσα,
 τῶνομα κεῖνο τὸ γλυκὺ δίχως λαλιὰν ἐδῶσα·
 κι' ὅς' εἶχα λύπη 'ς τὴν καρδιά κι' ἀγάπην ἐγνωρίσα 165
 πῶς 'Ερωφίλη λέγασι, καλῶτατα ἐγροικῆσα.

Χ Ο Ρ Ο Σ.

Πέτρινην ἔχει τὴν καρδιά τὰ λόγ' αὐτὰ ποῦ ἀκούσει,
 καὶ τὸ ζημιὸ τ' ἀμμάτιά του βρύσας νὰ μὴ γενοῦσι.

ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ.

'Σὰ ῥόδον ὄντα κόφτεται κ' ἐκ τὸ κλωνάρι βγαίνη,
 καὶ μαραμένο καὶ χλωμὸ σοῦ φαίνεται ἀπομένει, 170
 τέτοιαι λογῆς τὸ πρόσωπο κι' ὅλο τ' ἀπομονάρι
 κορμὶ ἔμεινε 'ς τὰ χέργιά τως, δίχως τὴν πρώτη χάρι.
 Κ' εἶδα τὸν πύργο νὰ σεισθῇ, τσῆ τοίχους νὰ τρομάξου,
 τῇ γῇ ν' ἀνοίξη, καὶ κορμιὰ νεκρά ν' ἀναστενάξου,
 καὶ ταῖς εἰκόνες τῷ θεῷ παρέκει νὰ στραφοῦσι, 175
 τόση μεγάλη ἀπονιά γιὰ νὰ μὴδὲ θωροῦσι.

[Χ Ο Ρ Ο Σ] (*).

Πρικώτατην ἀθιβολὴ καὶ τέλος πρικαμένο
 γι' αὐτὸ τὸν κακορροϊζικο καὶ τὸν πολλὰ καῦμένο
 σήμερ' ἀφουκραστήκαμε.

(*) 'Ἡμαρτημένως τὰ ἐντυπα φέρουσι τοὺς μὲν στίχους 177-178 ἐν
 τῷ στόματι τοῦ Μαντατοφόρου, οἱ δὲ 179-180 ἐν τῷ τοῦ Χοροῦ, ἐν
 ᾧ τὸ ἐνκντῖον (ὡς καὶ διορθοῦνται) δηλοῖ ἡ ἔκφρασις.

[ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ.]

Ἵς τὸ τέλος μὴ θαρρήτε

180 πῶς ἤρθαμε τῆς ἀπονίᾱς τουνῆς ν' ἀφουκρασθῆτε.

[ΧΟΡΟΣ.]

Πῶς, δὲν τελειώνει ὁ θάνατός πᾶσα καὺμὸ καὶ πόνος;
βοτάνι τότε κράζουσι ποῦρι Ἵς τὰ πάθη μόνο.

ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ.

Τελειώνει ναί, κ' ἐνοῦς κορμιοῦ τὰ πάθη ὅπ' ἀκοῦσι,
θλίβονται καὶ πρικαίνονται τὴν ὥρ' ἀποῦ θαροῦσι
185 τὸ πῶς ξεσκίζουν τὰ κορμιὰ πάλιν τ' ἀποθαμμένα
χέργι' ἄπονα τῷ ζωντανῷ, ὅσ' εἶδα τὰ καὺμένα
τ' ἀμμάτιά μου τὸ βασιλεῖο τὰ μέλη νὰ ξεσκίζη
τοῦ δόλιου τοῦ Πανάρετου, καὶ νὰ τοῦ τὰ χωρίζη.

ΧΟΡΟΣ.

Πέ μας, νὰ ζήσης, φίλε μου, κ' ἐκεῖν' ὅπ' ἀπομένει,
190 γιὰτι ποτὲ τέτοι' ἀπονιά δὲ ἔχομ' ἀκουσμένη.

ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ.

Ἵσ' εἶδε πῶς ἀπόμεινε νεκρός, ζημιὸν ἀρχίζει
σὲ χίλια μέρη τὸ κορμὶ τὸ δόλιο νὰ χωρίζη·
τὴν κεφαλὴν του τῷκοψε, καὶ τὴν καρδιὰν του βγάνει,
κ' ὁμάδι μὲ τὰ χέργια του Ἵς ἓνα χρυσὸ τὰ βάνει
195 βχτσέλι, κ' ὅλο τ' ἄλλο του κορμὶ τ' ἀπομονάρι
τῷ λεινταριῶν του τῷδωκε, γιὰ νὰ μὴν εὖρη χάρι
σκιᾶς νὰ τὸ θάψουσι Ἵς τὴ γῆ, κ' ἐκεῖνα ἐπετακτῆκα
καὶ θυμωμέν' ἀλλήλως τως ζημιὸ τὸ μοιρασθῆκα.
Καὶ τ' ἄλλ' ὅπ' ἀπομείναι τὰ μέλη τὰ καὺμένα
200 μὲ μιὰ μαγνιά τὰ σκέπασε κ' ἔχει τα φυλαμμένα,
καὶ κατὰ πῶς τοῦ γροίκησα κ' ἤλεγε, θὰ τὰ δώσω
κανίσκι τῷ Ἐρωφίλῃς του, γιὰ νὰ τὴ θανατώσῃ.

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Πανάρετε βαργυρόμοιρε, κερά μας πρικαμένη,
 και πόσον εἶν' τὸ χάρισμα πρικὺ ποῦ σ' ἀνημένει!
 Πῶς νὰ τὸ δοῦν τ' ἀμμάτιά σου, κι' ἀπάνω του ν' ἀπλώσουν 205
 τὰ χέργια σου, και τὸ ζημιὸ νὰ μὴ σε θανατώσουν!

Μ Α Ν Τ Α Τ Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Τὸ τέλος ἐγροικήσετε, κοράσια τιμημένα,
 τοῦ δόλιου τοῦ Πανάρετου, καθὼς τὰ πρικαμένα
 τῶδαν ἐμέ τ' ἀμμάτιά μου μὲ πρίκα μου περίσσα
 και δάκρυ' ἀπὸ τῇ λύπησι 'σὰ βρύσες ἐκινήσα. 210

Χ Ο Ρ Ο Σ .

ἽΩ θάνατε πρικώτατε, τοὺς σμίγει ὁ Πόθος γιάντα
 σ' ἀρέσει τόσ' ἀλύπητα νὰ ξεχωρίζῃς πάντα;
 γιάντα ἐκεῖνος τσῇ φιλιᾷ, φίλος, και σὺ τσῇ μάχῃ!
 γιάντα σπουδάζεις και κοπιᾷ, και 'πεθυμιᾷ παντὰ 'χεις
 πᾶσα γλυκύ του χάρισμα, πρίκα νὰ κατασταίνῃς, 215
 κι' ὅπου ἀγάπη κατοικᾷ, γιὰ χλασμόν τσῇ μπαίνεις;
 Μὲ μάκρητα πολλοῦ καιροῦ, μὲ συργουλιᾷς και κόπο
 γυρεύγει ὁ Πόθος τσῇ καρδιαῖς και σμίγει τῶν ἀθρώπων,
 και κάμνει μιὰ τσῇ δυὸ καρδιαῖς, και τὰ ξεχωρισμένα
 κορμιὰ 'ς τὸν κόσμον ζούσινε μόνο μὲ πνέμα ἓνα, 220
 κι' οὐδέναν ἄλλο δὲ μπορεῖ πρᾶμμα νὰ τὰ μποδίσῃ,
 μόν' ἡ κακὴ σου, θάνατε, κι' ἀλύπητή σου φύσι.

Μ Α Ν Τ Α Τ Ο Φ Ο Ρ Ο Σ .

Γυναῖκές μου, τὸ βασιλεῖο θωρῶ τὸ σκυλοκάρδη,
 κι' ἄς φύγωμεν ἀπὸ δεπᾶ, μὴ μᾶς ἐφτάξῃ ὁμάδι.
 Ἵ' ἀμμάτιά μου μηδὲ ποσῶς νὰ τόνε 'δοῦ μποροῦσι, 225
 κι' ἄς πηαίνωμεν ἀπὸ δεπᾶ, μηδὲ μοῦ τυφλωθοῦσι.

Ἐν στίχῳ 222 τὰ ἐντυπα: ὅϊ κακοῖσου ὅθ' ἀνᾶτοι. — Πιθανῶς
 οἱ στίχοι 225 226 ἀνήκουσιν εἰς τὸν Χορόν.

Σ Κ Η Ν Η Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Η .

ΒΑΣΙΛΕΑΣ μετὰ κείνους ἀποῦ βαστοῦσι τὰ μέλη
τοῦ ΠΑΝΑΡΕΤΟΥ.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

- Βάλε το 'ς τοῦτο τὸ θρονί, γυρίσετ' ὅλοι ὀπίσω.
γιατὶ τῇ θυγατέρας μου μόνος μου θὰ μιλήσω·
νᾶρθη δεπᾶ τῇ μήνυσα, κι' ὅπου κι' ἂν εἶν' προβαίνει,
230 τ' ἄξιο νὰ δῇ τὸ χάρισμα ὁποῦ τὴν ἀνημένει.
Τώρα λογοῦμαι βασιλείος, τώρα τὴν ἐντροπή μου
μπορῶ νὰ πῶ πῶς ἔλυωτεν ἡ χέρα ἡ ἐδική μου·
τώρα εἶδεν ὁ Πανάρετος λογιᾶζω πῶς τυχαίνει
τῷ βασιλειάδων ἡ τιμὴ νὰ στέκη βλεπημένη·
235 κι' ἂν ἔναι καὶ δὲν εἶν' τυφλοί, μποροῦσι νὰ θεωροῦσι
κ' οἱ ἄλλοι ποῦ 'ς τῷ βασιλειῷ τὰ σπίτια κητοικοῦσι,
τὸ θάνατόν του τὸ σκληρό, νὰ τρέμου 'σὺν καλᾶμι·
δὲν παίζουσι μὲ τοὺς βασιλαιοὺς μὲ τέτοιο τρόπ' ἀντάμη!
θέλου μερκοί, γεῖς βασιλείος πάντα μὲ καλωσύνη
240 κι' ὅχι ποτὲ μὲ μάνητα πᾶσα δουλιὰ νὰ κρίνη,
κι' ἀπάνω 'ς ὅλα λέσινε, πῶς πρέπει νᾶν' γνοιασμένος,
ἀνέν κι' ἀπ' ἄλλους πεθυμᾷ νὰ στέκη ἀγαπημένος,
φόβο κανεῖς νὰ μὴ βαστᾷ μηδὲ ποσῶς 'ς αὐτὴνο·
μὰ 'γὼ τὸ πρᾶμμ' ἄλλοιᾶ; λογῆς 'ς τὸ λογισμό μου κρίνω,

Ἐν στίχῳ 238 κακῶς φέρουσι τὰ ἐντυπα: νὰ παίζου, διορθωθῇ
κατὰ τὴν ἑννοίαν τοῦ στίχου 258. Ἐν στίχῳ 241 τὰ ἐντυπα: νὰ
γνοιασμένος.

ὁ φόβος πῶς τῇ βασιλείῳ φυλάσσει λογαργιάζω, 245
καὶ δίχως τοῦ τῇ βασιλείᾳ τίβοτας δὲ χρειάζω·
δὲ χρεῖζω νὰ μ' ὀργίζονται, ποῦρι νὰ μὲ φοβοῦνται
ὅλοι τῆς ἐπαρχίας μου! γιαμιὰ γιαμιὰ γεννοῦνται
'σὰ δυὸ παιδι' ἀπὸ μιὰν κοιλιά, φόβος καὶ βασιλεία,
250
κί ὅποιος νὰ τότε τρέμουσι τόση δὲν ἔχει χρεῖα,
μὴ χρεῖζῃ νὰ 'ναι βασιλείος, καὶ δουλευτῆς ἄς γένῃ,
καὶ τότες ὅλαι· τσ' ἐντροπαῖς τοῦ κόσμ' ἄς ἀπομένῃ·
ὁ φόβος πῶς τῇ βασιλείῳ φυλάσσει, λογαργιάζω,
καὶ δίχως τοῦ τῇ βασιλείᾳ τίβοτα δὲν τὴν κραζώ.
Πόσα περίσσια χαίρομαι, γιατί 'ς τὰ γερατειὰ μου 255
ἔκαμα πρᾶμμα ἄξιό μου, κ' ἔφτυσσα τὴν καρδιά μου,
καὶ βασιλεὺς ἀληθινὸς ἐράνηκα 'ς καθ' ἓνα,
νὰ μὴν ἀποκοτᾷ τινὰς νὰ παίζῃ μετὰ μένα.
Μὰ πόσον εἶχ' ἔσται λωλός, ἂν ἤθελα γροικῆσαι
τοῦ σύμβουλό μου τὴν βουλή, νὰ 'θελα συμπαθῆσαι 260
τοῦ πῖβουλου Πανάρετου, κί' ἀγδίκηωτη ν' ἀφήσω
τὴν ἐντροπὴ τοῦ μοῦ 'καμε καὶ τέτοιο κρίμα πλεῖσο,
'σὰ νὰ μὴν ἤθελα γροικᾷ καλλίτερ' ἀπ' αὐτόνο,
πῶς ἡ γιατρεία τῆς ἐντροπῆς εἶναι ἡ γδίκη μονο,
καὶ πῶς ἡ αἱματοχυσαῖς κ' οἱ ἄπονοι θανάτοι 265
σημάδιν εἶναι μιᾷς καρδιάς· πᾶσα τιμῆς γεμάτη.
Μὰ δῶ τὴν ντροπιασμένη μου κί' ἄπονη θυγατέρα...
τί ξίζω θέλ' ἴδῃ κί αὐτὴ τὴν σήμερον ἡμέρα.

Ἐν στίχ. 245 τὰ ἐντυπα: τὸ φόβο, διορθωθὲν κατὰ τὴν ἐννοιαν τῶν
στίχων 253-254 κατὰ λάθος ἴσως καὶ ἐνταῦθα ἐπαναλαμβάνομένων·
ἐν τοῖς τελευταίοις τούτοις στίχοις τὰ ἐντυπα κακῶς φέρουσι λογαρ-
γιάζου — χρειάζου.

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ .

ΕΡΩΦΙΑΗ, ΝΕΝΑ, καὶ ΒΑΣΙΔΕΑΣ .

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

Νένα, τὰ πρικαμένα μου μέλη γροικῶ κομμένα,
 270 κί ὁ νοῦς μου τσῆ βαργυόμοιρης δὲν εἶναι μετὰ μένα ·
 τὰ σωθικά μου σφάζουνται, κί ἀπολιγαίν' ἡ ψύ μου,
 κί ὡσάν τὸ φυλλοκάλαμο τρομάσει τὸ κορμί μου ·
 λιγοθυμιαῖς μοῦ δίδουσι καὶ πόνοι τοῦ θανάτου,
 καὶ πλειά παρὰ ποτὲ δειλιῶ τὸ τέλος τοῦ πραιμμάτου .

Ν Ε Ν Α .

275 Μηδὲ πρικαίν' ἀφέντρα μου, καὶ γι' ἄλλο δὲ σὲ κρᾶζει
 ὁ βασιλειὸς σπουδαχτικά, παρὰ γιατί λογιαζει,
 τὸ φταίσιμ' ὁποῦ κάμετε νὰ σᾶς ἐσυμπαθήσῃ,
 τὸ πραιμμα δὲ μπορῶντας πλειὸ ξοπίσω νὰ γυρίσῃ .

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

Μ' ἄλλοιῳς γιατί μοῦ μήνυσε μέ τὸν Ἀρμόδη, κρίνω
 280 (γιατί ἄθρωπο χειρότερο δὲν ἔχομ' ἀπὸ 'κεῖνο,)
 πῶς ἔκαμεν ἀπόφασι κακὴ γιὰ μᾶς περίσσα,
 κί ἀπῶστεν ἤλθε κ' εἶπέ μου, τὰ σωθικά μ' ἐλύσα,
 τὸ πνέμα μ' ὅλο χάθηκε, καὶ δὲ μπορᾶ μιλήσω,
 καὶ δυὸ ἂν 'πάγω ζάλα ὁμπρός, τέσσερα στρέφ' ὀπίσω .
 285 Νένα καὶ μάνα μ' ἀκριβή, τάχα νὰ χωριστοῦμε;
 σήμερο μιὰ τὴν ἄλλη μας τάχστες νὰ μὴ 'δοῦμε;
 γιατί κατέχω σήμερο πῶς ἔχω ν' ἀποθάνω,
 καὶ πῶς σ' ἀφίνω δίχως μου ὅς τοῦτο τὸν κόσμ' ἀπάνω ·
 παρακαλῶ σε, νένα μου περισσ' ἀγαπημένη,
 290 καθὼς μ' ἀγάπας ζωντανή, μ' ἀγάπ' ἀποθχυμένη,

καὶ τ' ὄνομά μου τὸ γλυκὺ κάμμιά σορὰ νὰ λέγῃς,
καὶ τὸν πρὶκύ μου θάνατο λυπητερά νὰ κλαίγῃς.

N E N A.

Μὴν κλαίγῃς, θυγατέρα μου, σῶπασ' ἀμῖρησά μου,
γιατὶ μὲ δῖχως ἀφορμὴ μοῦ καίγεις τὴν καρδιά μου·
πρὶ δῆς τὸ τέλος τσῇ δουλιᾷ, νὰ ζήσῃ τὸ κορμί σου, 295
τέτοια παρατηρήματα μὴν κάμνῃς ἀπατῇ σου.

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η.

Νένα, 'ποθαίνω λέγω σου, κί 'ν εἶναι μπορετό σου
'ς μιὰν ἄρχλα μὲ τὸ ταῖρί μου τὰ χέργια σ' ἄς μὲ χῶσου·
τὰ κακορροίζικα κορμιά, τ' ἀδικοσκοτωμένα
χῶμα 'ς τὸν ἄδην ἄς γενοῦν τὸν πρὶκαμένον ἓνα, 300
καθῶς τὰ δυὸ μὲ μιὰ ψυχὴ 'ς τὸν κόσμ' ἀπάνω ἐζοῦσα,
κί ἀγαπημένα πάντα τως μιὰ θέλῃσι κρατοῦσα·
κί ὅσο γλυκὺ μ' ἐπότισες γάλα, παρακαλῶ σε,
τόσσα νεκρῆς τὸ σήμερο δάκρυα πρὶκιά μοῦ δῶσε.
"Ἄλλο δὲν ἔχω νὰ σοῦ πῶ, παρὰ νὰ σὲ φιλήσω, 305
νένα μ' ἀγαπημένη μου, νὰ σ' ἀποχαιρετήσω.

Β Α Σ Ι Α Ε Α Σ.

Τί πρᾶμμα συντυχαίνουσι, κί ἀργοῦσι νὰ σιμῶσου;
κάμμιά, θαρρῶ, γυρεύγουσι στράτα νὰ μὲ κομπῶσου.

N E N A.

ᾠφου, καὶ πῶς τὰ λόγι' αὐτὰ σφάζουν τὰ σωθικά μου,
καὶ νὰ κρατήξω δὲ μπορῶ ποσῶς τὰ κλαῦματά μου! 310
Γάσσω σου, θυγατέρα μου, νὰ 'μεστα πάντ' ὁμάδι
γῇ ἐδῶ 'ς τὸν κόσμον ζωνταναί, γῇ καὶ νεκραί 'ς τὸν ἄδην·
δὲ θέλ' ἀφήσει ν' ἀκουσθῇ κί ἀπόθινες, κερά μου,
κ' ἐμέ τὸν ἥλιο νὰ θωροῦν τ' ἀμμάτια τὰ δικά μου.

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η.

'Σ τὸν κόσμον πάλι νὰ 'σαι σύ, παρακαλῶ σε, νένα, 315
νὰ σ' ἔχου ἢ κορασίδες μου θάρρος τως 'σὺν καὶ μένῃ.

N E N A .

Κάτεχε, θυγατέρα μου, κάτεχε πῶς τὸν ἄδη
διαβαίνω γὼ προτήτερα .

B A Σ Ι Α Ε Α Σ .

ὦ πῶς συγκλᾷσι ὁμάδι !
τὸ τέλος τοῦ Πανάρετου τάχ' ἔχασι γροικήσει ;

N E N A .

- 320 Τοῦ βασιλίου μου φάνηκε κί ἄκουσα νά μιλήσῃ,
γλήγορα, θυγατέρα μου, πάψι τὰ κλάυματά σου,
τὸ πρόσωπό σου μέρωσαι, σύστεψαι τὰ μαλλιά σου,
γιατί θωρῶ τὸ βασιλεῖο περίσσα μερωμένο,
κί ὀλόχαρος σέ καρτερεῖ, κ' εἰς ἔγνοια πλεῖο δέ μπαίνω .

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

- 325 Ἔτσι καί τ' ἄγρια κύματα τὸ κάνουν τῇ θαλάσσου,
ἄν πνίζουσι τὸν ἄθροπο, πάφτου καί κατατάσσου .
Τὸν ὀρισμὸν ἐγροίκησα τῆς ὑψηλότητά σου,
κ' ἤρθα νά μάθω τὸ ζημιὸ τ' εἶναι τὸ θέλημά σου .

B A Σ Ι Α Ε Α Σ .

- Καλῶς τῇ θυγατέρα μου τὴν πολλαγαπημένη,
330 ἀποῦ ποτ' ἐκ τὸν ὀρισμὸ τ' ἀφέντη τῇ δέ βγαίνει .
Τόπο μᾶς δός, Χρυσόνομη, κ' ἔλα λιγάκι πάλι,
γιατί δέ θέλω τὸ θά 'πῶ νά τὸ γροικήσουν ἄλλοι .

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

Μισεύγ' ἡ νένα μ' ἀπὸ δῶ, καί πλειότερ' τρομάσω,
παρὰ νά σκοτεινιάζουμου μόνι' μου ἔς ἄγριο δάσο .

B A Σ Ι Α Ε Α Σ .

- 335 Καλὰ καί ταραχὴ πολλὴ μῶδωκε, θυγατέρα,
τὸ σφάλμα σου τ' ἀμέτρητο τῇ σημερινῇ ἡμέρᾳ,
κί ὁ νοῦς μου νά σκοτεινίαι καί νᾶψεν ἡ καρδιά μου,
καί νά 'λεγχ τὸ πῶς ποτὲ δέ πέρ' ἡ μάνητά μου,

μ' ὅλον ἐτοῦτο βίνωντας 'ς τὸ λογισμό μου πάλι
 τὸν πόνον τὸν ἀξείκαστο, τὴν πρίκα τὴ μεγάλη, 340
 ἀποῦ 'χα πάρειν 'ς τὸ 'στερο 'σά σ' εἶχα θανατώσει,
 σὲ καλωσύνην ἔστρεψα τὴ μάνητα τὴν τόση,
 κι' ἀγδίκηωτο ἀποφάσις ν' ἀφήσω τὸ θυμὸ μου,
 κ' ἐκείνον ἀποῦ μὲφτεξε νὰ κάμω καὶ γαμπρό μου·
 ἔτσι δεκεῖ, ποῦ βρίσκετο κι' ἀνήμενε νὰ σώσω 345
 τυραννισμένο θάνατο κι' ἄπονο νὰ τοῦ δώσω,
 ἐπῆγχα κ' ἠῤρηκά τονε, κ' ἔκχαμ νὰ γροικῆση
 μὲ σπλάγγνος μεγαλώτατο, πῶς τοῦ 'χα συμπαθήσει·
 καὶ κεῖνο ποῦ δὲν ἤξευρα, μηδ' ἄκουσά το πλέα,
 πῶς εἶναι τοῦ Θρασύμαχου παιδί τοῦ βασιλέα 350
 μοῦ 'πε, τὸ ποῦ προτῆτερας ἂν ἤθελα γροικῆσει,
 τόσα περίσσια καὶ πολλὰ δὲν ἤθελα μανίσει.

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

Μὰ τὴν ἀλήθει', ἀφέντη μου, ποτέ του τέτοιο πρᾶμμα
 δὲ μοῦ 'πε, καὶ γροικῶντάς το τῶχῳ μεγάλο θᾶμα·
 κι' ὄχι γιὰτ' εἶναι βασιλαιοῦ παιδί, γιὰτ' ἔτσι χάρι 355
 νὰ 'χῃ δὲν ἤμπορεῖ παρὰ βασιλικὸ κλωνάρι,
 μὰ μοναχὰς γιὰτί κουρφοῦ τόσον καιρὸ τὸ κράτις,
 καὶ δίχως περηφάνειαι τὸν κόσμον ἐπορπάτις.

Β Α Σ Ι Δ Ε Α Σ .

Ἔτσι εἶναι, θυγατέρα μου, καὶ φαριστῶ τὴ μοῖρα
 κιὰς ἀποῦ μ' ἔκαμε παιδί 'νοῦς βασιλαιοῦ κ' ἐπῆρα. 360
 Γιὰ κεῖνο ἔκραξα καὶ σέ, γιὰ νὰ σοῦ συμπαθήσω,
 'σάν καὶ κεينوῦ τυμπάθησα 'ς τὸ σφάλμα του τὸ πλεῖστο.
 Τὸ πρᾶμμ' ἀποῦ 'καμες λοιπὸ στανωδῶς μου συγχωρῶ σου,
 κι' ἄντρας σ' ἄς ἦν Πανάρετος, 'σάν τότε θὲς δικός σου,
 κι' ἄς εἶναι τ' ὄχι θέλημα, κι' ὄρεξι τὸ στανιό μου, 365
 προξενητής ὁ πόθος σας, βοηθὸς τὸ ροιζικό μου.
 Καὶ γιὰ νὰ γνώσης πλειὰ καλλιὰ πῶς ἐσυμπάθησά σου,

- θέλω γι' ἀγάπη μ' ἀκομή νά πάρης χάρισμά σου
τὰ πράμματα' ἀποῦ βρίσκονται 'ς ἐτοῦτο τὸ βατσέλι·
370 σίμωσαι, δέξαι, χάρισμα πλεῖσο φανῇ σου θέλει.

ΕΡΩΦΙΑΗ.

- Σημάδι μεγαλείτερο 'ς τὸ σπλάχνος τὸ περίσσο
τῆς ἀφεντιᾶς σ', ἀφέντη μου, δὲ χρήζω νά γνωρίσω,
'σάν τὸ συμπάθειο ποῦ 'λαβα σήμερο ἀπὸ σένα
'ς τὸ φταίσιμο τ' ἀμέτρητον ἀπώχω καμωμένα.
375 Μ' ὅλον ἐτοῦτο ταπεινά σκύφτω τὴν κεφαλὴ μου
καὶ τὸ μοῦ δίδεις δέχομαι μ' ὅλη τὴν δρεξί μου.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

- Κάμνεις, καθὼς τὰ φρόνιμα παιδιὰ 'ναι κρατημένα,
γιὰ κεῖνο πάντα τὴν εὐχὴ θὲς ἔχει ἀπὸ μένα.
Σίμωσαι τώρα τὸ λοιπό, ξεσκέπασαι καὶ δέ τα,
380 καὶ μετὰ σέναν ἔπαρ' τα, κι' ἄγωμε στέρεψαί τα.
Τί στέκεις, θυγατέρα μου... πιάσ' τα, καὶ μὴ φοβᾶσαι,
γιατὶ συναφορμάς τῶνε πασίχρηθὲς νᾶσαι.

ΕΡΩΦΙΑΗ.

- Τρεμ' ἡ καρδιά μου καὶ κυτᾶ, τ' ἀμμάτια μου δειλιούσι,
καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ χάρισμα τρομάσου νά στρεφούσι·
385 κ' ἡ χέρα μου μὴδὲ ποσῶς δὲ θέλει νά σιμώσῃ,
κι' ὥς ὅφιν ἄγριος νά 'τονε, τρομάσει νά τ' ἀπλώσῃ.
ὦφ, ὀχοῖμένα! τί θωρῶ... τί συντηρῶ ἡ καυμένη...
καὶ τίνος εἶν' ἡ κεφαλὴ ἀποῦ 'ναι δῶ κομμένη;

ΒΑΣΙΛΕΑΣ.

- Τ' ἀγαρτικοῦ σου τοῦ καλοῦ, μὲ τὴ δική μου χέρα
390 κομμένη, 'σάν τοῦ τύχαιεν, ἄπονη θυγατέρα.

ΕΡΩΦΙΑΗ.

- ὦφου, κανίσκι ἀλύπητο, κανίσκι πρικαμένο...
καὶ πῶς ἀπὸ τὸ νοῦ μου, ὅϊμέ, θωρῶντάς το δὲ βγαίνω!

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ.

Κανίσκι εἶν' ἀξιώτατο καὶ πλερωμὴ τῇ τόσῃ
τιμῇς ἀπ' ἀποκότησε, τὸν κύρη σου ν' ἀξιώσης.

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η.

Τοῦτό 'ναι τὸ κεφάλι σου λοιπὸ τ' ἀγαπημένο, 395
Πανάρετέ μ' ἀφέντη μου, τὸ 'ματοκυλισμένο!

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ.

Τοῦτό 'ναι ναί, καὶ χαίρου το, γλυκεῖά κανάκισαί το,
κι' ἂν εἶναι καὶ λυπᾷσί το, κλάψαι καὶ ξέπλυνέ το.

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η.

Τοῦτά 'ναι τὰ χεράκια σου!.. Κύρη μου, τὴν καϋμένη,
κ' ἴντα κανίσκι ἄσκημο μ' ἔχεις κανισκεμένη; 400

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ.

Ἄσκημον ἔκαμες καὶ σὺ πρᾶμμα πολλὰ 'ς ἐμένα,
μὰ 'γὼ 'χω μόνο τὰ πρεπὰ 'ς ἐτένα καμωμένα.

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η.

Καρδιά μου, πῶς δὲ σκίζεις... μάτια μου, πῶς μπορεῖτε
τέτοια μεγάλην ἀπονιὴ σήμερο νὰ θωρήτε!

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ.

Ὡς εἶδαι τ' ἀμμάτια μου κ' ἐμέ τὴν ἐντροπὴ μου, 405
καὶ τὰ δικά σου νὰ θωροῦ πρέπει τῇ γδίκησίν μου.

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η.

Καὶ τοῦτο τ' ἄλλο τ' εἶν' ἐδῶ; κρίνω γὰρ ἀγαπημένη
νᾶν ἡ καρδιά, ποῦ πάντα τῇ με βάστα φυλακισμένη!

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ.

Τούτ' εἶναι! κ' ἔβγαλε καὶ σὺ τώρα τὴν ἐδική σου,
καὶ σμίξαι τήνε μετ' αὐτῇ, ἂν τὴν πον' ἡ ψυχὴ σου. 410

Ε Ρ Ω Φ Ι Λ Η.

ὦφου, μὲ ποιά φωτιά 'καψες μέσα τὰ σωθικά μου...
μ' ἴντα μαχαῖρι μοῦ 'σφαξες, κύρη μου, τὴν καρδιά μου!

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Τὸ ἴδιον ποῦ μ' ἐπλήγωσε, σ' ἔσφαξε, κάτεχε το,
 κι' ἂν εἶναι δίκηο καὶ πρεπό, 'ς τὸ νοῦ σου μέτρησαί το.

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

- 415 Γιατί δὲ μ' ἔσφαξες ἐμὲ πρῶτας... γιατί ν' ἀφήσης
 τόσον κακὸ τ' ἀμμάτια μου νὰ 'δοῦσινε, νὰ ζήσης!

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Γιατί καὶ σὺ τόσ' ἐντροπὴ μ' ἔκαμες νὰ γνωρίσω
 σὲ τοῦτο τὸ λιγούτσικο καὶρὸ ποῦ θεὸ νὰ ζήσω.

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

- Γλυκώτατό μου πρόσωπο, κεφάλι τιμημένο,
 420 ποῦ 'ναί τ' ἀπομονάρι σου κορμί τὸ σκοτωμένο;

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Τροφὴ ἐγίνη τῷ σκυλιῷ, τῷ λειονταριῷ μου βρῶσι,
 γιατί δὲν ἦτον τὸ πρεπὸ χῶμα νὰ τὸ κουκλώσῃ.

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

ὦρ, ὦχ ὀϊμένα τί γροικῶ! ψυχὴ, πῶς δὲ χωρίζεις
 ἀπὸ τὸ δόλιον σου κορμί; καρδιά, πῶς δὲ ρατίζεις;

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

- 425 Καὶ 'γὼ 'κ τὴν τόση μου χαρὰ, τὸ πῶς δὲ ξανανείωνω,
 πῶς εἰς τὰ ὕψη τ' οὐρανοῦ μέ τὴν κορφή δὲ σώνω;

Ε Ρ Ω Φ Ι Α Η .

Ἢ πρίκα μου τὸ λοιπονίς, κύρη, χαρὰ σοῦ κάνει,
 κ' ἡ λύπη μου τόση δροσιὰ 'ς τὰ σωθικά σου βάνει;

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

- Ὅσο σὲ βλέπω, κάτεχε, περίσιν πρικαμ νη,
 430 τόσο μοῦ κάνεις τὴν καρδιά πασίχαρη καὶ μένει.
 Μὰ κλαῖγε, καὶ τὰ κλαῦματα ποτέ σου μὴ σκολάσῃς,
 κι' ἀπὸ τὴν πρίκα, τὸν θεὸν παρακαλῶ, νὰ σκάσῃς!
 Ἦ ἀχαπημένο πρόσωπο συντῆρα τοῦ κελοῦ σου,
 κι' ὅσο μ' ἀγαπᾷς εὐχαριστικῶς δίδε τοῦ ροιζικοῦ σου,

πῶς τέτοιον ἄνθρωπον σοῦ ὄψεαι ἄξιον τῆς εὐγενειᾶς σου... 435
καὶ γὰρ νὰ κλαίγῃς πλείότερα, μισεύγ' ἀπὸ κοντὰ σου.

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ.

ΕΡΩΦΙΛΗ μοναχή.

ΕΡΩΦΙΛΗ.

ὦ κύρη μου... μὰ κύρη πλείον γιάντα νὰ σ' ὀνομάζω,
κι' ὄχι θεργὸν ἀλύπητο κι' ἄπονον νὰ σὲ κράζω,
ἵπειδ' ἔπερνε· ἔς τὴν ὄρεξι πάσα θεργὸν τοῦ δάσου,
καὶ πλεῖ' ἄγρια παρὰ λέοντος μῶδειξες τὴν καρδιά σου; 440
Θεργὸν λοιπὸν ἀλύπητο παρὰ θεργὸν κανένα,
γὰρ ποὶ' ἀφορμὴ δὲν ἐσφαξες τὴν ταπεινὴν ἐμένα;
Μὰ καίνο ποῦ δὲν ἔκαμε τὸ χέρι τ' ἄπονόν σου,
θέλω τὸ κάμει μόνια μου, κιᾶς μὲ τὸ στανικόν σου,
γιατὶ δὲν εἶναι μπορετό, μηδὲ ποτὲ τυχαίνει 445
μιὰν ὥρ' ἀπὸ τὸ ταῖρί μου νὰ ζιῶ ξεχωρισμένη.
Ταῖρι ἀκριβόν μου καὶ γλυκόν, φῶς καὶ παρηγοριά μου,
καὶ πῶς σὲ βλέπουν τῇ φτωχῇ τ' ἀμμάτια τὰ δικά μου,
καὶ μ' ὅλον τοῦτο δύνουνται τὰ μέλη μου καὶ ζιοῦσι,
τ' ἀμμάτια μου καὶ βλέπουνσι, τὰ χεῖλη καὶ μιλοῦσι! 450
Πάντ', ἀκριβόν μου ταῖρί μου, μ' ἔτρεφεν ἡ καρδιά σου,
τώρα ἔς τὸν ἔδην τῇ φτωχῇ μὲ βάν' ἡ ἀσκημιὰ σου,
κι' ἄλλοῦ τ' ἀμμάτια μ', ὦχ ὀϊμέ, στανιόν τως συντηροῦσι,
γιατὶ ἔτσι 'σὰ σ' ἐκάμασι, τρέμου νὰ σὲ θεωροῦσι.
Πανάρετέ μ' ἀφέντη μου, ποῦ τὰ πολλὰ σου κάλλη, 455
ποῦ κείν' ἡ νόστιμη θωριά, καὶ πάσα χάρι σ' ἄλλη;
ποῦ ναι τ' ἀμμάτια τὰ γλυκὰ... ποῖον ἄπονον μαχαῖρι
σοῦ τ' ἄβγαλε κ' ἐτύφλωσεν, ὀϊμέ ἀκριβόν μου ταῖρι!
στόμα μου νοστιμώτατο καὶ μοσκομυρισμένο,

- 460 βρύσι όλονῶ τῶν ἀρετῶ, ζαχαροζυμωμένο,
 γιάντα τὰ πλουμισμένα σου καὶ τὰ γλυκά σου χεῖλη
 τῇ δούλῃ σου δὲν κρᾶζουσιν, ὦμέ, τὴν Ἐρωφίλῃ;
 γιάντα σωπᾶς ἔς τὸν πόνο μου; γιάντα ἔς τὰ κλαῦματά μου
 δὲ συντυχαίνεις δυὸ μικρὰ λόγια παρηγοριά μου;
- 465 Μὰ δίχως γλῶσσ' ἀπόμεινε, καὶ πῶς νὰ μοῦ μιλήσῃς!
 πῶς τὴν πολλὰ βργυόμοιρη νὰ μὲ παρηγορήσῃς;
 πῶς νὰ μοῦ παρκαπονεθῇς, πῶς νὰ μοῦ πῇς — ψυχὴ μου,
 γιὰ σένα μόνον θάνατον ἐπῆρε τὸ κορμὶ μου!
 Κ' ἐσᾶς, χεράκιά μ' ἀκριβὴ, ποιά χέργι' ἀποκοτήσῃ
- 470 κι' ἄπονα 'πὺ τὸ δόλιό σας κορμὶ σᾶς; ἐχωρίσῃ;
 χέργι, ποῦ σᾶς ἐτύχαινε σκληπτρο νὰ σᾶς βραίνῃ,
 καὶ μοναχὰς νὰ δίδετε νόμον ἔς τὴν οἰκουμένη,
 γιὰ ποὶ ἀφορμὴ δὲν πιάνετε τὰ χέργια τὰ δικά μου;
 γιάντα ἔς τὸ στήθος; σπλαχνικά κι' ἀπάνω ἔς τὴν καρδιά μου
- 475 δὲ ὕγιζετε, νὰ λαφρωθῇ, τσῆ πόνους τσῆ νὰ χάσῃ,
 κ' ἐτούτῃ τὴν τρομάρα τσῆ τὴν τύση νὰ σχολάσῃ;
 Καὶ σὺ καρδί' ἀνθρωμένη μου, τοῦ Πόθου φυλκκτάρι,
 ποιὸ ἦτον κείνο τ' ἄπονο κι' ἀγριώτατο λειοντάρι
 ποῦ σ' ἐβγᾶλ' ἐκ τὸν τόπο σου, καὶ ματοκυλισμένη
- 480 τ' ἀμμάτιά μου νὰ συντηρεῖ μ' ἔκχευε τὴν καυμένη;
 καρδιά μ' ἀγαπημένη μου, γλυκώτατη καρδιά μου,
 πόσα τοῦ Πόθου βάσανα εἶχες γιὰ ὄνομά μου!
 πάντ' αἶς μ' ἀναστενχμούς, καὶ θρέφουσιν μὲ πρίκαις,
 κ' εἰς τῶστερ' ἀνασπάστικες, κ' ἐκ τὸ κορμὶ σ' ἐβγᾶκες,
- 485 γιὰ νὰ μπορῶ τριγύρου σου νὰ δῶ πῶς εἰν' ὄρα μὲνο
 τ' ὄνομα τσ' Ἐρωφίλης σου τὸ πολλαγαπημένο!
 ὦφου, πρικύ μου ροιζικὸ κι' ἀντιδική μου μοῖρα,
 τόσα γοργὸ μ' ἐκάμετε νύφη γιαμιὰ καὶ χήρα!
 μεῖρα κηκὴ, γιὰ λόγου μου κομπώτρα κι' ὠχθρεμένη,
- 490 ἔς ποιὸ τέλος; μ' ἐκπτάφρες; τὴν πολυπρεπικμένη!

ποῖο πρᾶγμα μ' ἔκαμες νὰ δῶ, ποῖαν πρίκα νὰ γνωρίσω,
 ποῖαν παιδωμὴ, ποῖο βάσανο, ποῖον πόνο νὰ γροικῇσω;
 ποῦ κεῖνα ποῦ ἄλγεες τοῦ νοῦ, ποῦ κεῖν' ὅπ' ἀπὸ σένα
 τ' ἀμμάτια μ' ἀνημένασι νὰ δοῦσι τὰ καῦμένα;
 χάρεις, περίσσιαις μοῦ ἔασες, καὶ πρίκαις μὲ γεμόνεις, 495
 ζῆσι κι' ἀνάπαψι πολλή, καὶ θάνητο μ' ἀξιόνεις!
 λαμπρὸ τὸν ἥλιο μοῦ ἔδειξες, κ' ἔλπιζα καλοσύνη,
 μὰ τὸ ζημιὸ θαμπώθηκε, κι' ἄγριος καιρὸς ἐγίνη.
 Χρυσὸ στεφάνι ἔβγαλες ἀπάνω 'ς τὴν κορφή μου,
 κι' ὄφει ἐγίνηκε ζημιὸ κ' ἐπῆρε τὴ ζωὴ μου. 500
 πολλὴ δροσιὰ μ' ἐπότισες, μᾶλλον γαρμυκεμένη,
 κι' ὀλπιζοντας πῶς τρέφομαι, μένω θανατωμένη.
 τὴν πόρτα τσῆ παράδειτος μ' ἀνοιξες, κι' ἀπὸ κεῖνη
 'ς τὴν κόλασι μ' ἐπέρασες, κι' ἀλύπητα μὲ κρίνει.
 ψευτὸ καλὸ μοῦ χάριτες, κι' ὦς ὄνειρον ἐχάθη, 505
 'σὰ χόρτον ἐξεράθηκε, 'σὰ ῥόδον ἐμαρτήθη,
 'σὰν ἀστραπὴ ᾗψε κ' ἐσθυσες, κ' ἔλυσε 'σὰν τὸ χιόνι,
 'σὰ νέφελον ἐσκόρπισε, 'ς τὸν ἄνεμο 'σὰ σκόνι!
 Μὰ δὲ φυρᾷ τὰ πάθη μου, δὲ μοῦ λιγαίνεις, πρίκα,
 κ' οἱ πόνοι μου κ' ἡ κρίσις μου, παντοτινὰ γενήκα! 510
 καὶ πλείοτερη τὴν παιδωμὴ γιὰ νᾶχω καὶ τὰ βάρη,
 τὰ πάθη μου δὲν ἔχουσι νὰ μὲ σκοτώσου χάρι.
 Μὰ κεῖνο ποῦ δὲ δύνεται τόσος καῦμὸς νὰ κάμῃ,
 θέλει τὸ κάμ' ἢ χέρα μου καὶ τὸ μαχαίρι ἀντάμῃ!
 'ς τὸν ἄδην νὰ μὲ πέψουσι, κι' ὁ κύρη; ἄπονός μου 515
 τὴ βσιλειάν τ' ἄς χαίρεται καὶ τσῆ χαρὰς τοῦ κόσμου.
 Στῆθός μου κακορροϊζικο, καρδιά μου πρικαμένη,
 πόσά 'τονε καλλίτερο ποτέ μου γεναμένη
 'ς τὸν κόσμον νὰ μὴν εἶχά 'σται... πόσά 'τονε καλλιὰ μου
 λάμπ' ἡλίου νὰ μὴ δοῦσινε τ' ἀμμάτια τὰ δικά μου! 520
 Τὸ πνέμα σου, Πανάρετε, τὰρι γλυκύτατό μου,

παρακαλῶ σε νὰ δεκτῇ τὸ πνέμα τὸ δικό μου ·
 ἔς ἓνα νὰ στυχομέσθανε τύπο καὶ μιὰ ὁμάδι
 κόλασι, γῇ παράδεισο νὰ γνῶθωμε ἔς τὸν ἄδη .

- 525 Πανάρετε, Πανάρετε, Πανάρετε ψυχὴ μου,
 βοήθα τσῇ βαργυόμοιρης, καὶ δέξου τὸ κορμί μου !
 (Ἐδῶ πιάνει τὸ μαχαῖρι, ὁποῦ ἦτονε ἔς τὸ βαττέλι, καὶ
 σπάζεται, καὶ πέφτει σκοτωμένη · καὶ εἰς λιγάκιν ἔρχονται
 ἡ κορασίδες τσῇ, γυρεύοντάς τηνε).

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ .

ΚΟΡΑΣΙΔΕΣ, ΧΟΡΟΣ, καὶ ΝΕΝΑ .

Κ Ο Ρ Α Σ Ι Δ Ε Σ .

- Ἄς πᾶμε νὰ γροικήσωμε τί ἴγινην ἡ κερά μας .
 Μὰ ποιὰ ἔναι τούτῃ ποῦ νεκρὴ κείμετ' ἐδῶ σιμά μας ;
 ὀϊμένα, κ' ἔντα συντηρῶ, κερά μ' ἀγαπημένη,
 530 τ' ἔχεις καὶ χάμαι κείτεσαι ὡσὰν ἀποθαμμένη ;
 Βασίλισσά μου, μίλησαι, βασίλισσα, σηκώσου,
 γύρισαι λίγο πρὸς ἐμέ ; τ' ἀργυροπροσωπό σου . . .
 ὀϊμέν', ὀϊμέ, ἔσκοτώθηκε ! βοηθᾶτέ μου τσῇ ξένης !

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Πιάσ' τηνε, πιάσ' τῇ γλήγορα, τί στέκεις κί ἀνημένεις ;

Κ Ο Ρ Α Σ Ι Δ Ε Σ .

- 535 Δέ βλέπεις, πῶς ἐσφάγηκε, κί ἀκόμι τὸ μαχαῖρι
 τ' ἄπονο σφίγγ' ἡ χέρα τσῇ πρὸς τσῇ καρδιά ; τὰ μέρη ;
 ὦφου, κακὸν ἀμέτρητο, ὦφου, κακὸ περίσσο,
 βοηθήσετε, γυναῖκες μου, λίγο νὰ τῇ γυρίσω ·
 ὦ κακομοίρα μας κερά, καὶ γιάντα θανατώθης,
 40 γιὰ ποιὰ μεγάλην ἀφορμὴ τήμερον ἐσκοτώθης ;

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Δὲν τῇ θωρεῖς τὴν ἀφορμὴν; Τοῦτο τὸ χωρισμένο
κεφάλι τοῦ Πανάρετου τὸ ἔματοκυλισμένο
μόνο θὲ νᾶν ἡ ἀφορμὴ!

Κ Ο Ρ Α Σ Ι Δ Ε Σ .

Ὡ νειᾷ χαριτωμένε,
στολὴ τοῦ κόσμου κί ὁμορφιά, Πανάρετε καῦμένε·
ὦ πλείσι ἀγαπημένη μας καὶ σπλαγχνικὴ κερά μας,
πῶς ὀλονῶ μᾶς ἔσφαξες σήμερο τὴν καρδιά μας!

545

Ν Ε Ν Α .

Γιὰ ποί ἀφορμὴ, γυναῖκές μου, κλαίγετε καὶ θρηνᾶστε,
γιάντα σκληρὰ σκοτώνεστε; γιάντα μοιρολογᾶστε;

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Δὲν συντηρᾷς Χρυσόνομη, δὲ βλέπεις τὴν κερά μας,
πῶς σκοτωμένη κείτεται, μὰ τί ἔχομε ῥωτᾷ μας;

550

Ν Ε Ν Α .

Ὅϊμένα, Ἐρωφίλη μου, ὀϊμέν', ὀϊμέν', ὀϊμένα,
ὀϊμέ, κακὸν ἀπῶπαθα!

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Πιάστε τῇ τὰ καῦμένα
χέργια νὰ μὴ σκοτώνεται.

Ν Ε Ν Α .

Ὅϊμένε, θυγατέρα,
κ' ἵντα κακὴ ξημέρωσε τούτῃ γιὰ μὲν ἡμέρα.
Γιὰ ποί ἀφορμὴν ἐσφάγηκες, γιὰ ποί ἀφορμὴ, κερά μου,
νεκρὴ σὲ βλέπουν τῇ φτωχῆς τ' ἀμμάτια τὰ δικά μου;

555

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Τὰ χέργια καὶ τὴν κεφαλὴν δὲ βλέπεις χωρισμένε
τοῦ δόλιου τοῦ Πανάρετου μέσῃ βχτσέλιν ἕνε;

N E N A .

Τούτη θὲ νᾶν ἡ ἀφορμή, κ' ἐσράγηκε καὶ τούτη,
 560 τούτη τση τὴν ἀπόφασι σήμερον εἰπέ μού τη.

X O P O Σ .

Ἦ ἄπονο κι' ἀλύπητο τοῦ βρσιλειοῦ τὸ χέρι,
 γιάντα νὰ πέψη σήμερο 'ς τὸν ἄδη τέτοιο ταῖρι;

N E N A .

Ὁϊμένα, Ἐρωφίλη μου, κι' ὀγιάντα δὲ μποροῦσι
 τ' ἀμμάτια μου τὰ σκοτεινὰ δυὸ βρύσες νὰ γενοῦσι
 565 νὰ σοῦ ξεπλύνου τὴν καρδιά τὴν καταματωμένη,
 κ' ὕστερα μὲ τὴ χέρα μου κ' ἐγώ, καθὼς τυχαίνει,
 τὴν ἐδική μ' ἀλύπητα κι' ἄπονα νὰ πληγώσω
 κι' ὥσάν ἐσένα θάνατο κακὸ κ' ἐγώ νὰ δώσω!
 Ὁϊμένα, Ἐρωφίλη μου, καὶ πῶς νὰ καταϊδοῦσι
 570 'ς τὸν ἄδη τόσαις ὁμορφιαῖς, καὶ χῶμα νὰ γενοῦσι;
 πῶς νὰ μαδῇσουν τὰ μαλιὰ τὰ παρχρουσωμένα,
 πῶς νὰ λυθοῦν τ' ἀμμάτια σου 'ς τὴ γῆ τὰ σαφειρένα;
 πῶς τῷμορφό σου πρόσωπο κ' ἡ μαρμυρένια χέρα,
 τροφή σκουλήκω νὰ γενῇ, χρουσὴ μου θυγατέρα!
 575 ὀϊμένα, Ἐρωφίλη μου, τὸν ἄδη πῶς πλουταίνεις
 μὲ τσ' ὁμορφιαῖς σου τσῇ πολλὰς, κι' ὅλη τὴ γῆ πτωχαίνεις!
 τὸν ἥλιο ἀφίνεις δίχως σου σῶυστό καὶ θμπωμένο,
 κι' ὅλο τὸν κόσμον σκοτεινὸ καὶ παραπενομένο.
 Τσῇ χάρες ἐθανάτωσες, καὶ μετὰ σέν' ἀμάδι
 580 σήμερον, Ἐρωφίλη μου, τσ' ἐπήρες εἰς τὸν ἄδη.
 Ὁϊμέναν, ἡ βργυόμοιρη κ' ἡ πολυπρικαμένη,
 πῶς βρίσκομαι 'ς τὸ θάρρος σου σφαλτῇ καὶ κομπωμένη!
 'ς τὴν κεφαλὴ σου ἐλόγιασα στεφάνι νὰ φιλήσω,
 κ' ἐδᾶ σφαμμένη σὲ θωρῶ, καὶ τρέμω, νὰ σοῦ ὀγγίσω.
 585 παιδάκι σου ἐλογάργιαζα τὰ χέριά μου νὰ πιᾶσου,
 νὰ τ' ἀναθρέψου σπλαχνικά, νὰ ὀδῶ κλερονομιά σου,

κ' ἐγὼ σὲ θάψω σήμερο, κ' ὁμάδι μετὰ σένα
 τὰ μέλη μ' ἐθανάτωσες τὰ πολυπρικαμένα.
 Ὡφου, καὶ πῶς τὸ κόβου σου, πῶς τῶδ' ανες 'ς τὸ νοῦ σου,
 πῶς τ' ὄνειρό σου τὸ πρὶν σήμερο ἐφοδούσου! 590
 πῶς τῶξευρες, ἀφέντρα μου, κ' ἀποχαιρέτησέ με,
 καὶ σπλαγχνικά 'ς τὸ πρόσωπο, 'σά μάννα, φίλησέ με.
 Μὰ νάρθω τάσσω σου κ' ἐγὼ 'ς τὸν ἄδη μετὰ σένα,
 δούλη σου πάλι νᾶμ' ἐκεῖ κ' ἀγαπημένη νένα,
 'σά θάψω τοῦ Πανάρετου τοῦτα τὰ λίγα μέλη 595
 μὲ τὸ κορμί σ', ἀφέντρα μου, καθὼς ἡ τύχη θέλει.

Χ Ο Ρ Ο Σ.

Χρυσόνομη, τὸν ἔπονο θωρῶ τὸ βασιλέα,
 καὶ σκόλασαι τὰ κλάυματα, γιὰτὶ θὰ κάμω πλέα
 'ς τοῦτο τὸν κόσμον νὰ μὴ ζῇ· μ' ἀφῆτε νὰ σιμώση,
 πρὶν νὰ τύνε κάμωμε τὸ θάνατον νὰ γνώση. 600

Ν Ε Ν Α.

Μῆ, μῆ, γυναῖκες τοῦ θεοῦ, τῇ γδίκησιν ἀφῆτε,
 κ' εἰς τέτοιο κρῖμα σήμερον μὴ θέλετε νὰ μπῆτε.

Χ Ο Ρ Ο Σ.

Νὰ ζῇ 'ναι κρῖμ' ἀλύπητος 'ς τὸν κόσμον πλεὶς μιὰν ὥρα...
 μὰ πᾶψετε τὰ κλάυματα, γιὰτὶ σιμά 'ναι τώρα.

Σ Κ Η Ν Η Ε Κ Τ Η.

ΒΑΣΙΛΕΑΣ, ΝΕΝΑ, ΚΟΡΑΣΙΔΕΣ, καὶ ΧΟΡΟΣ.

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ.

Μεγάλα κλάυματα γροικῶ, κ' ὅλα θε νᾶ γιὰ κεῖνο 605
 τὸν ἄπιστ' ὅπ' ἀπόθανε... Γυναῖκες, τέτοιο θρῆνον
 καὶ τέτοιαν ἀμοιβὴ γιὰτὶ κάνετ' ἀνάμεσά σας,
 'σάν νὰ στοχάζεσθε καὶ σεῖς τὸ θάνατ' ὀμπροστά σας;

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Ἀφέντη, τὴν καϋμένη μας κυρὰ τὴν πρικαμένη,
610 ὅαν ἤθελεν ἡ μοῖρά μας βλέπομε σκοτωμένη .

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Καὶ τίς τὴν ἐθανάτωσε ;

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Τοῦτα καὶ τὸ μαχαῖρι
τὴν θανατῶσ' ἀφέντη μου μὲ τὸ δικό τση χέρι .

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Κι' ὁμπρός σας ἐσκοτώθηκε ;

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Χαμαὶ ξεψυχημένη
τὴν ἡῤαμ' ὄντεν ἤρθαμε .

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Δέν πρέπει ν' ἀνημένη

615 γεῖς ἀπ' ἐργάζεται κακά, παρὰ τὸ τέλος νά 'χῃ
κακὸ περίσσια κι' ἄτυχο 'ς ὅποια μερὰ κι' ἂ λάχῃ .
Θλίβομαι καὶ πρικαίνομαι πῶς χάνω τὸ παιδί μου,
μὰ πῶς τελειώνει μετ' αὐτὴ σήμερ' ἡ ἐντροπή μου
χαίρομαι τόσ' ἀποῦ ποσῶς τὴν πρίκ' αὐτὴ δὲ χρῆζω,
620 μάλιστα πλειὰ πασίχαρος παρὰ ποτὲ γυρίζω,
γιατὶ μὲ διχωστάς τιμὴ, τὰ πλούτη δὲ φελοῦσι,
κι' ὅποι' ἀπομένου μ' ἐντροπή δὲν ἤμπορ' κρακτοῦσι
•ς τοῦτο τὸν κόσμον ζωντανοί .

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Τὸ πρᾶμμα ὅπου κρίνει
τῆς ἀφεντιᾶς σου ἡ φρόνεσι μὴδένας τ' ἐντιτείνει,
625 μὴδὲ τυχαίνει, οὐδὲ μπορεῖ· μ' ἄλλοι, παρὰ παιδί σου,
τόση μεγάλη βασιλεία θὰ νά κληρονομήσου
κρίμα πολὺ μοῦ φαίνεται· κ' ἔχω καὶ γροικημένο
πῶς τὸ συμπάθειο μοναχᾶς 'ς τὸν κόσμον γεναμένο

βρίσκειτ' ἀπὸ τὸ φταίσιμο, κί ἀλύπητους καλοῦσι
τὸ ἀθρώπους ἀποῦ φταίσιμο δὲ θέ νά συμπαθοῦνι .

630

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Τοῦτο μπόρῃσιν ἤθελε νά λέγεται γιά τὸ ἄλλους,
κί ὄχι ποτέ γιά βασιλεῖους τόσα 'ς τῇ γῇ μεγάλους·
μ' ἀνέν καί κληρονόμος μου δὲ βρίσκεται παιδί μου,
τ' ὄνομα κληρονόμος μου θέλ' εἴσται κ' ἡ τιμή μου,
καί σώπασαι τὰ λόγια σου, γῇ τάσσω σου καί σένα,
(γιατ' ἤρθες τῇ δασκάλισσα νά κάμης μετὰ μένα)
πῶς τσῇ κεραῶς σου συντροφιὰ 'ς τὸν ἄδῃ νά σέ πέψω,
κί ἄλλα νά λέγῃς φρόνιμα λόγια νά σ' ἀρμηνέψω.

635

Ν Ε Ν Α .

Κλιτή, ὡς μοῦ 'ναι μπορετό, 'ς τὰ πόδια τὸ ἀφεντιάς σου
πέφτω ἡ φτωχή, καί ταπεινά τὴν ὑψηλότητά σου
παρκακαλῶ, 'ς τὰ μίλησα συμπάθειο νά μοῦ δώσῃ,
γιατὶ σέ τοῦτο μ' ἔφερε μόνον ἡ πρίκα ἡ τόση .

640

(Εἰς τοῦτο γονατίζοντας, κάμνει ἀτῇ τσῇ πῶς ἀγκυλιάζει
τὰ ποδιά του νά τὰ φιλήσῃ, καί κείνη τὰ σφίγγει, καί ρί-
κτει τονε χάμαι· ἀπέκεις κράζει ὅλαις νά βάξουν γιά νά το-
νέ σκοτώσουσι).

Χ Ο Ρ Ο Σ .

Γυναῖκές, μ' ὅλαις τρέξετε νά κάμωμεν ὁμάδι
τοῦτο τὸν ἀπονώτατο νά καταβῇ 'ς τὸν ἄδῃ !

(Ἐδῶ ράσουσιν ὅλαις, καί κολλοῦσίν του).

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ .

Βοηθήσετέ μου, δοῦλοι μου, τρέξετε στρατηγοί μου,
κί ἄπονά με πληγόνουσι, καί παίρνουν τῇ ζωῇ μου.

645

(Ἐδῶ τονέ σκοτόνουσι· κ' εἰς τοῦτο βγαίνει ἡ σκιά τοῦ
ἀδερφοῦ του καί σταίνεται ἀπὸ πάνω του, καί λέγει).

Σ Κ Ι Α.

Τοῦτο ἐστέκουμου νά δῶ τὸ τέλος 'ς τὸ κορμί σου,
 τῶρ' ἄς καταίβῃ μετὰ μὲ 'ς τὸν ξῆδην ἢ ψυχὴ σου,
 νά 'χῃς κ' ἐκεῖ τῇ παιδωμαῖς πάντα, καθῶς τυχαίνει
 650 τόση μεγάλη σ' ἀτυχιά νά μείνῃ πλερωμένη.

ΝΕΝΑ, ΚΟΡΑΣΙΔΕΣ, καὶ ΧΟΡΟΣ.

Ν Ε Ν Α.

Γυναῖκές μου, τὴν ἀπονιὰ σχολάσετε τὴν τόση,
 θάνατο μὲ τὸ θάνατο σώνει σας νά πλερώσῃ.

Χ Ο Ρ Ο Σ.

Ἄπονος κι' ἀνελύπητος εἶν' ὅποιος τὸ κατέχει,
 κ' εἰς τοῦτ' ἀποῦ τοῦ κάμαμε λύπησι λίγην ἔχει.

Ν Ε Ν Α.

655 Ὡ βασιλειῇ κακότυχε, ὦ πλείσια κακομοίρῃ
 παρὰ κανέναν ἄθρωπο, παρὰ κανένα κύρη,
 σήμερο 'πέτας τσ' οὐρανούς, κ' ἔβανες εἰς τὸ νοῦ σου
 τιμαῖς καὶ καλορροϊζικιαῖς ἐσὲ καὶ τοῦ παιδιοῦ σου,
 κ' ἐσένα πρίκαις σ' ἡῦρασι, θάνατοι σὲ πλακῶτα,
 660 καὶ τ' ὄνομά σου λυώσασι, τὴ δόξα σου τελειῶσα.

Χ Ο Ρ Ο Σ.

Τί στεκομέστα πλειὸν ἐδῶ; τί κερτεροῦμε πλειά μας;
 'ς τὴ κάμερά τση ἃς πάγωμε τῇ δόλιας τῇ κερᾷ μας,
 τὸ ξόδι τση νά κάμωμε μὲ πόνο καὶ μὲ θλίψι,
 κι' οὐδὲ κάμμι' ἀπὸ λόγου μας τιμὴ νά μὴ τῇ λείψῃ.
 665 Κ' ἐτούτونه ἄς ἀφήσωμε τὸν ἄπονο, νά βγοῦσι
 σκύλοι, 'σάν εἶναι τὸ πρεπό, νά τόνε μοιραστοῦσι.
 Πιάστε τὴν, κορασίδες μου, πιδέξα ὅσο μπορεῖτε...
 Μάτια μου κακορροϊζικα, κ' ἴντά 'ναι τὰ θωρεῖτε!

(Εἰς τοῦτο τὴν σηκόνουσιν ἢ κορυσίδες τσῆ καὶ πᾶσι μέσα μετὰ τὴν νένα, καὶ ὁ Χορὸς τῶν γυναικῶν ἀπομένωντας καὶ λέγωντας τὰ κατωγεγραμμένα βέρσα σέρνουν καὶ τὸ βασιλεῖο μέσα καὶ χάνεται).

• Χ Ο Ρ Ο Σ .

ὦ, πόσα κακορροϊζικούς, πόσα λωλοὺς νὰ κράζου,
 τυχαίνει κείνους ἀποῦ δῶ κάτω 'ς τὴ γῆ λογιᾶζου 670
 πῶς εἶναι καλορροϊζικοί κ' εἰς τ' ἄστρα πῶς πετοῦσι
 γιὰ πλοῦτος, δόξαις, καὶ τιμαῖς, ἀποῦ 'ς αὐτοὺς θωροῦσι·
 γιατί ὅλαις ἡ καλομοιριαῖς τοῦ κόσμου καὶ τὰ πλούτη,
 μιὰ μόνο σκιά 'ναι 'ς τὴ ζωὴ τὴν πρικαμένη τούτη,
 μιὰ φουσκαλίδρα τοῦ νεροῦ, μιὰ λαύρα ποῦ τελειώνει 675
 τόσα γοργ' ὅσο πλειὰ ψηλά τσῆ λόχαις τσῆ σηκώνει .

ΤΕΛΟΣ ΤΣῆ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ ΤΗΣ ΕΡΩΦΙΑΗΣ.

Π Ι Ν Α Ξ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΜΕΝΑ	Σελ.	α'.
ΖΗΝΩΝ	»	1—102
ΣΤΑΘΗΣ	»	103—176
ΓΥΠΑΡΙΣ	»	177—282
ΕΡΩΦΙΑΗ	»	283—467

Γλωσσάριον τῶν ἐν τῇ παρούσῃ συλλογῇ δυσνοήτων λέξεων
καὶ φράσεων θέλει ἐπιτυναφθῇ ἐν τέλει τοῦ δευτέρου τόμου
τοῦ Κρητικοῦ Θεάτρου.

